Digitized by Google

HISTORIA B. PLATINAE DE VITIS PONTIFICVM ROMANORVM.

A D. N. IESV CHRISTO VSQVE AD PAVLVM II. VENETVM PAPAM, LONGE' QVAM ANTEA EMENDATIOR, DOCTISSIMARVMQ. annotationum ONVPHRII PANVINII acceſſione nunc illuſtrior reddita.

CVI, EIVSDEM ONVPHRII ACCVRATA ATQVE FIDELI operâ, reliquorum Pontificum VITAE, *vſq; ad* PIVM V. *&* ANTONII CICCARELLAE, *vſq; ad* CLEMENTEM VIII, *qui hodiè Sanctæ* ROMANAE CATHOLICAE ECCLESIAE *præſidet, adiuncta ſunt.*

ACCESSERVNT NVNC DEMVM OMNIVM PONTIFICVM VERAE Effigies: omnia ſummo ſtudio emendata & correcta.

COLONIAE,
Apud Bernardum Gualtherium.

ANNO CIↃ. IↃ. C.

Esta expurgado este libro conforme al mandato
del supremo Consejo de Inquisicion y se puede
usar del, en Cuenca y Otubre 5 de 1630 años

D.or Aguilar

FZL 15166

REVERENDISSIMO ET ILLVSTRISSIMO DOMINO D. THEODORO, DEI ET APOSTOLICAE SEDIS GRATIA EPISCOPO PADIBORNENSI, SACRI ROMANI IMPERII PRINCIPI, DOMINO

Clementiſſimo.

CVM multi ingenio & doctrina præſtantes viri, Reuerendiſs. & Illuſtriſs. Princeps, librorũ ſcriptione & editione pręclarè de humana ſocietate meriti ſunt; tum illi in primis, qui florentiſſimarum Rerump. aut præcellentium hominum res geſtas integra fide literarũ monumentis conſignare, atq; ab obliuione vindicare ſtuduerunt. Etenim nulla res perinde, vel bonorum Principum animos ad res cum laude gerendas inflammat, vel tyrannorũ cupiditates cohibet, quàm dum vtrique cernunt, horum ſcriptorum opera, omnem ſuam vitam, mox in totius orbis, immò ſpeculorum omnium quoddam quaſi amphitheatrum producendam. Quanquam autem & benè facta laudare & quæ contraria ijs ſunt vituperare, hiſtoria non doceat; tamen, id quod efficaciſſimũ eſt, exemplis propoſitis, quæ rectè ſecuſque fiant, velut in ſpeculo repræſentat. Veriſſimum eſt illud Gregorij Nazianzeni: Hiſtoria omnem ſapientiam continet. Et illud Dionyſij Halicarnaſſei; Hiſtoria eſt initium prudentiæ & ſapientiæ. Meritò etiam præclarus auctor Diodorus Siculus in Hiſtoriarum neglectionem publicarum calamitatum cauſam confert, quod nimirum, cùm tot aduerſis caſibus homines vrgeantur, & in eoſdem toties incurrant, lectione & cõſideratione exemplorum non erudiantur. Ac mihi quidem his alijſque de cauſis hiſtoriæ alicuius editionem nouam meditandi (ſunt enim hæ Typographorum partes, vt litteratorum

hominum monumenta identidem inſtaurent,& contra edacis tẽporis iniuriam tueantur) venit in mentem nullum maius operæ pretium me facturum,quàm ſi ſummorum Romanorum Pontificum hiſtorias à B. Platina primùm conſcriptas; deinde ab Onuphrio Panuinio vſque ad Pium V.poſtremò ab Antonio Cicarella ad Clementem vſque VIII. (qui etiamnum Eccleſiæ Chriſti in terris ſummo cum imperio præeſt ac præſidet) continuatas, reddam luci,qua ob ſuperiorum editionum exemplaria diſtracta iam dudum carent. Etenim in hoc opere accuratè deſcribitur, & euidentiſsimè ob oculos ponitur Cathedræ Eccleſiaſticæ,hoc eſt,Romanorum Pontificum à Chriſto ad nos vſque continuata ſucceſſio,quæ certè nos omni cenſu,præſcriptione,authoritate,tabulis & inſtrumentis inſtructos eſſe docet,cùm ad noſtra iuſtè poſſidenda,tum ad hæreticos horum temporum velut iniuſtos Eccleſiæ tituli & fundi captatores,iure depellendos & profligandos. Teſtatur hoc S.Auguſtinus contra epiſt.Fundamenti cap.4.dum ait: Multa ſunt alia quæ in Eccleſiæ gremio me iuſtiſſimè teneant: tenet conſenſio populorum,atque gentium,tenet auctoritas miraculis inchoata,ſpe nutrita,charitate aucta,vetuſtate firmata:tenet ab ipſa ſede Apoſtoli Petri,cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem Dominus commendauit, vſque ad præſentem epiſcopatum,ſucceſſio Sacerdotum: tenet poſtremò ipſum Catholicæ nomen,&c. Teſtatur idem Tertullianus lib.de præſcript.his verbis: Cupio,oſtendant mihi, ex qua auctoritate prodierint,edant origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem epiſcoporum ſuorum,ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus,aliquem ex Apoſtolis,vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerarit, habuerit auctorem, & ſucceſſorem; hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferent, ſicut Smyrnæorum Eccleſia Polycarpum à Ioanne collocatum, refert, ſicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit: Confingant aliquid tale hæretici. Sunt alia id genus quàm plurima Sanctorum Patrum & Catholicæ Eccleſiæ Doctorum in hanc ſententiam teſtimonia, quæ ego, ne æquo ſim longior, ſilentio prætereo. Itaque cùm hoc opus tam vtile ac neceſſarium ſit, volui

illud

illud doctiſſimorum hominum ſtudio repurgatum, omniumque Summorum Pontificum veris imaginibus unnc demùm exornatum, meis typis denuò lucem aſpicere, & quidem non ſub alio nomine & præſidio, quam ſub tuo Reuerendiſs. & Illuſtriſs. Princeps. Fecerunt hoc cum alia plurima, tum verò Celſs. V. & animi fortitudo maxima, & acerrimum Catholicæ auitæque religionis inter tot circumlatrantes hæreſes propugnandæ ſtudium, & denique erga literatos eorumque ingenij monumenta, permultis ſæpè demonſtratus ſignis amor ſingularis. Quare Celſ. V. quibus verbis poſſum rogo, vt hoc literarium munus ea qua tanto Principe dignum eſt, humanitate, & candore accipiat, meq; in ſuorum clientum albo ſemper numerari patiatur. Deus Opt. Max. Celſ. V. Eccleſiæ ſuæ diutiſsimè incolumem conſeruet, Coloniæ 8. die Septemb. Anno 1600.

Celſ. V.

ſubiectiſs.

Bernardus Gualtherius
Bibliopola Colonienſ.

S. D. N. PIO V. PONTIFICI MAXIMO, ONVPHRIVS PANVINIVS VERONENSIS, FRATER EREMITA AVGVSTINIANVS

S. P. D.

QVVM maxima ſit, Pie V. Pontifex maxime, rerum omnium quæ cæli terraq́ ambitu continentur, varietas, atque in his variæ quoque hominum propenſiones, diſſimilia ſtudia, & inuenta ſint, inter omnes ingenij, & ſtudiorum ſolertia præſtantes, eximia ſemper laude digni præter cæteros, ij potiſſimùm viſi ſunt, qui aut excellentium regnorum, rerúmue publicarum, aut clariſſimorum hominum res geſtas monumentis literarum tradere, easq́ ab obliuione vindicare ſtuduerunt. Quandoquidem eorum opera & induſtria fit, vt aduerſus edacis temporis iniuriam, fortiſſimis quaſi quibuſdam armis ac præſidijs muniti, res ferè vniuerſas, præclarè olim excellenterq́ geſtas, memoria tuentes, imitemur. Hinc illæ faces, quibus ad immortalis gloriæ ſtudiū præclaræ indolis animi vehementer inflammantur, contraq́ à vitijs improbi, quum ſceleratorum hominum memoriam exagitari intelligant, omninò deterrentur. Verùm enimuerò ſi tanta ijs omnium hominum iudicio gloria debetur, qui clariſſimarū gentium origines, & res publicè priuatimq́ geſtas, qui locorum & regionum ſitus, vel vetuſtiſſimarum ciuitatum, aut populorum mores, & ritus ſuis commentarijs oſtenderunt, quum ad res profanas omne ſtudium contulerint, quonam eos præconio extollendos cenſebimus, qui ſacrarum & eccleſiaſticarum rerum memorias temporum vi, & eorum hominum, qui ſuperioribus ætatibus vixerunt, negligentia prorſus obſcuratas, literis illuſtrandas ſuſceperunt? maiore haud dubiè, & honorificentiore: nam vt profanis ſacras hiſtorias, ſic harum ſcriptores longè illis proferēdos puto, tum propter excellentioris argumenti dignitatem, tum quod rari ſemper fuerint homines, qui ſibi in hoc ſcribendi genere laborandum duxerint. Nec ideò dico, quaſi improbem illorum ſtudia, qui rebus Romanis, Græcis, & Barbaris tradendis exornandisq́ ſe totos dederunt, ſed quod antiquitatem Chriſtianam, qua nihil antiquius nobis eſſe debet, negligant, & valdè miror, & plurimum doleo. Atque ego quidem huius, pænè dixerim criminis, & quidem eiuſmodi, quo nullum tetrius eſſe exiſtimem, labem vitaturus, poſt profana, quæq́ multis commentarijs à me explicata, ad res eccleſiaſticas conſcribendas, maiorumq́ noſtrorum memoriam renouandam animum conuerti: acceſſit ſummorum virorum auctoritas, & dignitas, à quibus, cum de Romanorum Pontificum, & Cardinalium rebus geſtis librum in manibus haberem, rogatus, vt dum ea immenſi propè laboris cōmentaria vnus ipſe confeciſſem, Platinæ hiſtoriam, quàm de vitis Romanorum Pontificum conſcripſit, emendatiorem & locupletiorem, ſtudio, curaq́ mea edendam curarem, vt eſſet interea, quod Chriſtianæ hiſtoriæ ſtudioſi ad ſubleuandas ſeuerioribus ſtudijs affectos animos per otium lectitarent, donec ederem ea, quæ ego maxima iam ex parte eodem argumento conſcripſi: honeſtiſſimis poſtulatis refragari non auſus, Platinæ ſatis pro illa temporum conditione diligentis ſcriptoris

ris librum infinitìs librariorum mendis repurgatum, & aliquot annotationibus cognitu non indignis, pontificumq́; vitis auctum in lucem cum ſanctiſſimi nominis veſtri præſcriptione emiſi. Cui enim aptiùs dicari de maximis Pontificibus liber ſcriptus potuit, quàm pontifici maximo, & ei Pontifici, qui diuinitùs nobis in hac temporum, hominumq́; prauitate datus eſt. Qui pietate, religione, iuſtitia, prudentia, & humanitate eccleſiæ ipſi iam in ſenium vergenti, & ferè collapſæ pias manus porrigit, eam iacentem attollit rurſum, atque penè confectam ſua virtute & Dei beneficio, quantum in ſe eſt, reſtituit. Eum igitur S.V. libenter accipiat, qui quũ ad alia complura, ſi quando per aſſiduas Chriſtianæ reip. curas ei licebit, non inutilis legenti futurus eſt: tum ad id conducet præcipuè, vt ex eo multa poſsit appoſitè præclariſſimarum actionum ſuarum exemplum, non ſine magna animi voluptate, non dubia laude conferre.

Deus optimus maximus ſanctitatem veſtram diu eccleſiæ ſuæ ſeruet incolumem. Romæ Kalend. Nouemb. Anno ſalutis M.D.LXVII.

(:)

BAP.

BAP. PLATINÆ VITA EX LIBRO IOANNIS TRITTEMII ABBATIS SPANHEIMENSIS, DE SCRIPTORIBVS ECCLESIASTICIS.

BAP. cognomento Platina, patria Cremonenſis, Apoſtolicus quondam Abbreuiator, vir vndecunque doctiſſimus, Philoſophus & Rhetor celeberrimus, ingenio ſubtili & vehemens, eloquio diſertus & mulcens, animo conſtans & validus, multas à Paulo Papa II. calamitates ſuſtinuit, adeò, vt bonis omnibus & dignitate ſpoliatus, poſt equulei ſuſpenſionem, in carcerem crudeliſſimè detruſus, vſque ad mortem ipſius Pauli detentus ſit. Qui à Sixto mox liberatus, ad imitationem Eutrandi Ticinenſis diaconi à Berengario Rege Italiæ ſimilia paſſi, Pauli mores per antipodoſim non inſulsè notauit. Scripſit enim ad Sixtum pontificem IV. de geſtis Romanorum Pontificum Librum vnum, Epiſtolarum ad diuerſos, & quædam alia. Moritur Romæ ex peſte ſub Frederico Imperatore III. & Sixto Pontifice IV. Anno Domini M.CCCC. LXXXI. indictione XIV.

Hæc Tritemius: Cæterùm de proprio ipſius Platinæ nomine, controuerſia quoddam eſt, Baptiſtáne ſit, an Bartholomæus: nam vetuſtiſsima quæq; exemplaria habent abbreuiatè ſcriptum, BAR. recentiſsima, BAP. Nos, vt quibus non ſatis conſtaret, vtrùm rectiùs eſſet, recentem lectionem ſecuti, veteris te admonitum volumus, vt ſit de quo ſententiam & ipſe feras: tantummodò, ne fortuitò aut temerè per nos deprauatum putetur.

HVIC OPERI, PRAETER VITAS ET CHRONICON Summorum Pontificum hæc etiam acceſſerunt.

Interpretatio multarum vocum Eccleſiaſticarum, quæ obſcuræ, vel barbaræ videntur.

De ſtationibus vrbis Romæ.

AD XYSTVM IIII. PONTIFICEM MAX.

B. PLATINAE IN VITAS ROM. PONTIFICVM PROOEMIVM.

MVlta quidem in vita vtilia eſſe, Beatiſſ. Pontifex, & humano generi commoda, nemo eſt qui ambigat. Scripſere Philoſophi multa, ſcripſere mathematici excogitata & inuenta, ad ingenia hominum excolenda. Magnum fuit (ne mentiar) ſecreta naturæ rimari, & cælos ſcandere: atque inde ad nos doctrinam & artem earum rerum traducere, quæ auctor & parens omnium Deus procul ab oculis mortalium collocauerat: vt cùm tantam pulchritudinem, tantum ac tam perpetuum ordinem admirantes intueremur, maieſtatem diuini numinis meritò collaudaremus. Negari certè non poteſt, quin ex hac philoſophandi ratione magna vtilitas ad homines peruenerit, ingenio præſertim vtentes: quippe qui pulchritudine diuinitatis commoti, humana contemnentes, vitam cæleſtem in terris ducere nituntur. Verùm (vt ait Poëta) non omnia poſſumus omnes. Inuenienda igitur via fuit, quæ omnibus aditum ad felicitatem præſtaret, ne ſolis philoſophis conſultum videretur. Ea certè rerum antea geſtarum cognitio eſt, quas ipſa hiſtoria continet, ex qua non quid vna, ſed quid omnes ætates egregiè fecerint colligentes, magiſtram vitæ noſtræ vetuſtatem ipſam habituri, priuati etiam quouis imperio digni exiſtimamur. Præterea verò ex hac cognitione, ad prudentiam, ad fortitudinem, ad modeſtiam, ad omnes denique virtutes animi hominum ita concitantur, vt laude ipſa nil antiquius, turpitudini autem nil deteſtabilius exiſtiment. Quòd ſi veteres illi, apud quos virtus in precio fuit, celebrari maiorum ſuorum ſtatuas in foro collocatas, pro templis & alijs in locis publicis volebant, ad vtilitatem hominum reſpicientes: quanti à nobis facienda eſt hiſtoria, quæ non muta, vt ſtatuæ; non vana, vt picturæ, veras præclarorum virorum imagines nobis exprimi, quibuſcum loqui, quos conſulere & imitari vt viuos fas eſt? Addo præterea, quòd hiſtoriæ lectio, quæ vitam hominum continet, ad eloquentiam, ad humanitatem, ad vſum rerum quauis facultate gerendarum confert plurimum, atque adeò quidem, vt eos etiam, qui rebus geſtis nequaquam interfuère, dum aliquid compoſitè atque eleganter narrant, ſupra cæteros ſapere & intelligere arbitremur. Tu itaque theologorum ac philoſophorum princeps, Maxime Pontifex, hac hominum vtilitate motus, ſimulq́; dignitati eccleſiaſticæ conſulens, non fruſtra mandaſti, vt res geſtas pontificum ſcriberem, ne illorum benefacta perirent negligentia ſcriptorum, qui ſuo ſudore & ſanguine hanc rempub. Chriſtianam, tam amplam nobis, tamq́; præclaram reliquere: vtq́; deinceps haberent poſteri noſtri, quo ad benè beateq́; viuendum incitarentur, cum legendo perdiſcerent, quid imitari, quídue fugere oporteret. Non ſum tamen neſcius, futuros quoſdam, qui dicant me hoc onus fruſtra ſuſcepiſſe, cùm id antea à pleriſque factum ſit. Leguntur certè multi (Damaſum ſemper excipio) qui nullam florem orationis, nullam compoſitionem & elegantiam ſequuntur: non de induſtria

 (vt

(vt ipſi iactitant) ornatum fugientes, quòd eleganti ſtylò res ſacræ ſcribi non debeant; ſed inſcitia & ignoratione bonarum litterarum. His autem obijcere Auguſtini, Hieronymi, Ambroſii, Gregorij, Leonis, Cypriani, Lactantij eruditionem & doctrinam ſit ſatis, qui hac in re Ciceronis auctoritatem ſequentes, arbitrati ſunt, nil eſſe tam incultum & horridum, quod non ſplendeſceret oratione. Non negauerim tamen huic generi ſcribendi, ac minus Latinis quædam exprimenda ſunt, quæ in noſtra Theologia continentur. Hæc autem ad latinitatem qui referat, magnas perturbationes ingenijs noſtrorum temporum hac conſuetudine imbutis afferat neceſſe eſt, mutatis præſertim terminis, vnde omnis diſputandi ac ratiocinandi ſeries colligitur. Sed habeat hanc quoque auctoritatem ætas noſtra, vel Chriſtiana Theologia potius. Fingat noua vocabula, Latina faciat, nec veteribus tantummodo id licuiſſe videatur. Verùm iam tandem huic Proœmio finem imponam, vbi lecturos prius admouero, non eſſe mirandum, ſi, cum Pontificum vitas, & mores ſcripturum me pollicitus ſum, imperatorum quoque, principum, ac ducum res geſtas inſeruerim: adeò enim hæc ſimul connexa ſunt, ſi primos imperatores, dum Chriſtianis aduerſantur: ſi vltimos dum fauent, inſpicis, vt alterum integrè ſine altero exprimi nequiuerit. Legant ergò æquo animo: & ſi quid emolumenti ex hac ſcriptione noſtra perceperint, tibi ſoli, Pontifex optime, gratias agant, cuius ſanctiſſimo imperio libenter obtemperaui.

PLATI-

PLATINÆ DE VITIS PONTIFICVM HISTORIA, QVAM A VITA CHRISTI MERITO AVSPICATVS EST, AD XYSTVM IIII. PONTIFICEM MAXIMVM.

D. N. IESVS CHRISTVS.

MAXIMAM nobilitatis partem duci ex his maioribus, qui clari, iuſtique fuêre, quique ob ſingularem aliquam virtutem imperauerunt, nemo eſt qui ambigat, niſi qui Platonis auctoritatem non adeò probat, cuius quadripartitam de nobilitate diuiſionem, quantum ad genus pertinet, Chriſtus rex noſter conſecutus eſt. Quem enim ex gentilibus habemus, qui gloria & nomine cum Dauid & Salomone, quique & ſapientia & doctrina cum Chriſto ipſo conferri meritò debeat ac poſſit? Neminem certè. Naſcitur Chriſtus ex tribu Iuda, nobiliſsima quidem, ob vetuſtatem & imperium inter Hebræos, vnde Propheta Iacob inquit: Non auferetur ſceptrum de tribu Iuda, quoad venerit, qui mittendus eſt: Is erit profectò exſpectatio gentium. Quot autem reges vel duces, vel pontifices in ea tribu fuerint, non attinet dicere, cùm libri tum noui, tum veteris teſtamenti, huius nobiliſsimæ genealogiæ mentionem faciant. Verùm cùm poſt longiſsima tempora inter Ariſtobulum & Hyrcanum Alexandri regis & pontificis filios, orta ſeditio de principatu eſſet, tandem Herodi alienigenæ regnum Iudæorum à Romanis traditur: ex patre enim Idumæo & matre Arabe natus, & Iudæorum legiſperitos interfecit, & genealogias incendit ad integendam generis ſui notam. Ceſſauit ergo, ac meritò quidem eorum vnctio, hoc eſt Imperium, quia ex Danielis ſententia ſanctus ſanctorum venerat, quem Maria virgo Angelo annunciante ex Spirituſancto concepit, & peperit in Bethleem Iudæ. Quirino tum Syriæ præſide, anno ab vrbe condita DCCLII. Imperij verò Auguſti Cæſaris, qui tum orbi imperitabat anno xlij. Imperium enim à Caio Cæſare, tum propinquitatis, tum hæreditatis iure accipiens: vel potius pulſis ac interfectis parricidis tyranniſque Remp. vſurpare conantibus, monarchiam orbis terrarum in meliorem formam redigens, ſuis temporibus miram felicitatem præſtitit.

Chriſti genealogia. — *Gen. 49.* — *Dani. 9.*

Nam pacatis rebus, tum externis, tum domeſticis, tanto in honore non ſolum apud ſuos, verumetiam apud exteros reges fuit, vt eius nomine ciuitates conderent, quas Sebaſtias vel Cæſareas appellârunt. Venêre etiam multi reges ad vrbem viſendi hominis cauſa: quos ita comiter & perbenignè ſuſcepit, vt ex amicis ſibi amiciſsimos redderet. Cum ciuibus autem ſuis humaniſsimè vixit: in delinquentes clemens, erga amicos liberaliſsimus eſt habitus: in comparandis amicis ratus, in retinendis conſtantiſsimus. Liberalium artium adeò ſtudioſus fuit, vt nullus penè laberetur dies, in quo non legeret aliquid, aut ſcriberet, aut declamaret. Ingenio & doctrina Salluſtij, Liuij, Virgilij, Horatij, Aſinij, Pollionis, Meſſalæ, Coruini oratoris inſignis, delectatus eſt, quorum ſcriptis etiam eius res geſtæ immortalitati commendatæ ſunt. Vrbem Romam ita exornauit, vt gloriatus ſit ſe vrbem lateritiam inueniſſe, marmoream relinquere. Hanc felicitatem, quæ (ne mentiar) magna fuit: maiorem certè reddidit ſaluberrimo ortu ſuo Chriſtus rex noſter. Interceſsêre autem à creatione mundi vſque ad hunc feliciſſimum natalem diem, anni * quinque millia centum & xcix. Naſcitur puer ſine dolore matris: quippe qui diuinus erat, non humanus partus: vnde mater integra ſtatim ſurrexit: & infantem de more pannis inuoluit. E taberna autem meritoria in Tranſtiberina regione ex terra oleum erupit, vt ait * Euſebius, fluxitque toto die ſine interuallo, Chriſti gratiam gentibus oſtendens. Narrat Oroſius, Auguſtum Cæſarem eadem die mandaſſe, ne quis ſe Dominum deinceps vocaret: diuinantem credo, verum principem orbis terrarum ac mundi totius natum eſſe. Idem quoque mandauit, vt in orbe Romano omnium hominum capita cenſu notarentur: ac ſi maiori principi rationem gubernati imperij aliquando redditurus eſſet. Huic autem cenſui Quirinum virum conſularem ex ſenatuſconſulto præfecit. Pax prætereà & quies tanta fuit, tum domi, tum foris, quanta nunquam antea. Hanc enim iuſtitiæ & pacis regem prophetæ appel-

Auguſti humanitas & alia virtutes. — *aliàs V.M.D.I. aliàs Eutropius.* — *Oroſius lib. 6. cap. 22.* — *Auguſtus Chriſto nato noluit ſe dominum vocari. Luc. 2.*

appellarunt. Defertur autem octaua die ad templum circunciſionis cauſſa: neque enim venerat abrogare legem, ſed adimplere. Erat autem circunciſio teſtamenti ſignum inter Deum & homines, vt ait Auguſtinus. Die verò tertiodecimo adoratur à Magis, & muneribus donatur, qui ex Oriente Hieroſolymam eius rei cauſſa venerant. Magos enim, quidam orientales populi reges ſuos & ſapientes appellant. Ne verò legem Moſæos prætermittere videretur, mater purificationem ſumptura, licet intacta & incorrupta luſtratione minimè indigeret, puerum ad templum defert. Hunc autem Simeon vir iuſtus & ſingularis religionis, in vlnis retinens, diuino numine afflatus, regem ſuum & ſaluatorem profitetur, vnde Ieſus Chriſtus appellatus eſt. Nam Ieſus nomen ſaluatoris eſt, Chriſtus verò regis, qui myſtico illo chriſmate vnctus, quo reges omnes: Meſsias hebraicè dicitur. Vt enim Romani imperatores purpura, ſic Hebræorum reges vnguento cæteris inſigniores habebantur. Idem fecit Hanna ſpiritu prophetico incitata. Quid de Chriſto ſenſerint Sibyllæ, non eſt cur ſcribamus, cùm omnes ferè eius ſaluberrimum aduentum prædixerint. Celebrata hac luſtratione, recognitoque iure primogenitorum ſecundum legem diuinam, in Nazareth patriam rediêre ciuitatem Gallięæ, vbi per quietem Ioſeph, exiſtimatus Chriſti pater, ab Angelo admonetur, vt fugiens in Aegyptum, puerum ſecum & matrem deferat. Futurum enim paulò pòſt, niſi id fecerit, vt Herodes puerum occideret. Verùm id agere tunc quod deſtinauerat, homo crudeliſsimus non potuit. A filijs enim ob ſæuitiam accuſatus, Romam ad cauſſam dicendam proficiſcitur: qui ſimulata concordia in prouinciam rediens, Ariſtobolum & Alexandrum filios, adoleſcentes quidem egregios & doctos, quippe qui apud Cæſarem Auguſtum fuerant educati, in Cęſarea laqueo peremit. Ad necem deinde puerorum conuerſus homo regnandi cupidus, quòd natum eſſe alterum regem Iudæorum à prophetis intellexerat, omnes qui tum in Bethleem erant & finibus ſuis, à bimatu & infrà occîdi iubet, ſecundum tempus quod à Magis exquiſierat: nec filio proprio eius ætatis parcit. Vnde ferunt, Auguſtum Cæſarem crudelitatem hominis deteſtatum, hoc dixiſſe: Maluiſſem Herodis porcus eſſe quàm filius. Iudæi enim ex lege non modò deguſtare, ſed tangere etiam ſuillam carnem prohibentur: quare fit, vt neque eos alant, neque comedant: hanc ob rem in porcos clementes dicuntur. Ioſeph autem ſeptennio in Aegypto commoratus, vbi Herodem tyrannum tabe & ſacro igne mortuum intellexit, Hieroſolymam cum puero proficiſcitur: nec diu ibi immoratus, quòd Archelaum Herodis filium regnare intellexerat, in partes Galilęæ alterius imperio obtemperantes, ſeceſſit, & Nazareth ciuitatem incoluit, vnde puer Nazareni nomen ſumpſit. Dum autem in Aegypto eſſet, cecidêre (vt Hieronymus ait) Deorum omnium ſimulacra, ceſſarunt oracula, & mors quorundam dæmonum ſubſecuta eſt ex vaticinio prophetæ: Ecce, inquit, leuem nubem conſcendet, & mouebuntur ſimulacra Aegypti ab eius conſpectu, & cor Aegypti in eius medio tabeſcet. Annum verò xij. agens, Hieroſolymam cum parentibus de more ad diem feſtum celebrandum proficiſcitur. Hi verò poſtea peracto ſacro abeuntes, cùm puerum ſubſequi non viderent, ſollicitudine pleni ad templum redeunt, eumque doctores ſciſcitantem offendunt, quod maximè adoleſcentem deceret. Supra ætatem enim ſapiebat: quia (vt Euangeliſta ait) Dei gratia & virtus in illo erat. Parentes deinde benè monentes ſecutus, in patriam reuertitur. Quid verò egerit in hac ætate vſque ad trigeſimum annum, quo à Ioanne Zachariæ filio aqua baptizatus eſt, dicere prætermittam, cùm non ſolum Euangelia & epiſtolæ rebus à ſe optimè ac ſanctiſsimè geſtis plenæ ſint, verumetiam eorum libri, qui ab eius vita, moribus & inſtitutis abhorruêre. Flauius ille Ioſephus, qui lingua Græca antiquitatem Iudaicam viginti libris conſcripſit, cum ad Tiberij principis imperium veniſſet: Fuit, inquit, eiſdem temporibus Ieſus, vir quidam ſapiens, ſi tamen virum eum nominare fas eſt. Erat enim mirabilium operum effector, ac hominum doctor, eorum maximè, qui quæ vera ſunt, libenter audiunt, hanc ob rem multos tum ex Iudæis, tum ex gentibus ſibi adiunxit: Chriſtus hic erat. Hunc autem cùm Pilatus à principibus noſtræ gentis inſtigatus, in crucem agendum cenſuiſſet, non tamen hi deſeruêre, qui eum ab initio dilexerant. Eiſdem prætereà die tertio poſt mortem viuus apparuit, quemadmodum diuinitus inſpirati prophetæ, & hæc, & alia de eo innumerabilia miracula futura eſſe prædixêre. Perſeuerat & vſque in hodiernum diem celebre Chriſtianorum

Herodes filios ſuos in Cæſarea laqueo peremit.

Maluit Auguſtus Herodis eſſe porcus quàm filius.

Deorum ſimulacra in Aegypto cecidêre.

Iſaiæ 19.

Lucæ 2.

Antiquitatũ lib. 18 cap. 10.

norum nomen ab ipſo ſumptum: perſeuerat & genus. *Eadem cap.10.* Idem quoque Ioſephus Ioannem Baptiſtam verum prophetam, & ob eam rem ab omnibus in precio habitum, iuſſu Herodis magni Herodis filij, paulò ante mortem Chriſti cæſum fuiſſe affirmat in caſtello Machærunta, non quòd ſibi & regno timeret, vt idem ait, ſed quòd Herodiadem Agrippæ ſororem, ac Philippi fratris viri optimi vxorem, inceſtis nuptijs ſibi coniunxerat. Hic eſt ille Ioannes, quo nemo maior inter natos mulierum fuit, Saluatoris noſtri ſententia. Interficitur & Chriſtus verus Dei filius, veritatis, iuſtitiæ, pietatis, religionis *alii xix.* aſſertor, anno decimooctauo Tiberij Cæſaris: ætatis verò ſuæ anno trigeſimotertio, & eo magis, quòd ei vita propagata eſt ab octauo Kalendas Ianuarij, vſque ad octauum Kalendas Aprilis, quo die conceptus in virginis vtero eſt de Spirituſancto. Accuſatus à Iudæis, quòd ſabbatis non vacaret, ſaluti hominum quouis tempore conſulens: & quòd baptiſmum circunciſioni anteferret, & quòd abſtinentiam ſuillæ carnis auferret: quibus in rebus Iudaicæ religionis ſacramenta conſiſterent. Cædis autem tam nefariæ, etiam cæli ipſi ſigna dedêre. Nam & ſolis tanta defectio facta eſt hora ſexta diei, vt & dies in obſcuram noctem verſus ſit: & Bithynia etiam, licet multum ab Hieroſolymis diſtet, terræ motu concuſſa: & multa Nicænæ vrbis ædificia corruêre: & velum templi, quod ſeparabat duo tabernacula, ſciſſum: audita & vox ex adyto templi Hieroſolymitani, Tranſmigremus ciues ex his ſedibus. Admonitus Tiberius à Pilato de Chriſti morte ac dogmate ad ſenatum retulit, cenſuitque Chriſtum in Deos referendum, ac templo honorandum. Fieri id non modò ſenatus vetuit, quòd non ad ſe prius, ſed ad Tiberium ſcripſiſſet Pilatus, verumetiam pellendos vrbe tota Chriſtianos cenſuit. Propoſita ſunt accuſatoribus præmia, quos Tiberius à tanto ſcelere minis & morte prohibuit. Auctores autem tam nefarij parricidij pœnas dedêre. Nam & Iudas laqueo vitam finiuit, & Pilatus maximis calamitatibus vexatus, ſibi manum iniecit: licet ſint qui ſcribant eum ſceleris pœnituiſſe, ac veniam à Deo meritum. Iudæi autem amiſſa libertate, iuſti ſanguinis meritas pœnas adhuc luunt. Hæc ſunt ferè, quæ de vita Chriſti regis ac Pontificis noſtri quàm breuiſsimè ſcribenda cenſui, quò & mihi facilior aditus ad opus mente conceptum daretur, & legentibus gratior fieret lectio, quæ tanquam irriguus fons ab Imperatore Chriſtianorum, in Pontifices Romanos per ordinem vſque ad tempora Xyſti quarti deriuaretur.

S. PETRVS APOSTOLVS.

POST Chriſti mortem & reſurrectionem, completis iam diebus Pentecoſtes, Spiritumſanctum accepêre diſcipuli: quo imbuti, varijs linguis res geſtas ſummi Dei locuti ſunt, etſi plerique eorum ſine vlla eruditione ſint habiti, maximè verò Petrus & Ioannes. Eorum autem vita ad vtilitatem communem reſpiciebat: nil proprij habebant, quicquid ante pedes eorum ob religionem ponebatur, id totum vel partiebantur inter ſe ad commoda naturæ, vel pauperibus erogabant. Hi verò prouincias partiti ſunt: Thomas Parthos ſortitus eſt, Matthæus Aethiopiam, Bartholomæus Indiam citeriorem, Andreas Scythiam, Ioannes Aſiam, vnde & apud Epheſum commoratus, poſt longos labores & diutinas ſolicitudines è medio ſublatus eſt. Petro autem principi Apoſtolorum Pontus, Galatia, Bithynia, Cappadocia obtigit. Petrus enim natione Galilæus ex Bethſaida ciuitate Ioannis filius, Andreæ Apoſtoli frater, primus ſedit annis ſeptem in epiſcopali ſede apud Antiochiam Tiberij tempore: qui Auguſti priuignus & hæres, annis viginti tribus variè imperauit. Neque enim inter malos omninò, neque inter bonos principes numerari poteſt. In homine fuit multa litteratura, & grauis eloquentia: bella per ſe nunquam, ſed per legatos geſsit, tumultus exortos prudenter ſuppreſsit. Multos reges à ſe blanditijs euoca-

uocatos nunquam remiſit, maximè verò Archelaum Cappadocem, cuius regnum in prouinciam vertit. Multos ſenatores proſcripſit, quoſdam etiam interfecit: magnis quoque ſupplicijs ab eodem necatur C. Aſinius Gallus orator, Aſinij Pollionis filius. Moritur & Vocienus Montanus Narbonenſis orator in Balearibus, eò enim relegatus à Tiberio fuerat. Fratrem quoque Druſum veneno eius iuſſu necatum tradunt hiſtorici. Hac tamen moderatione vſus eſt, vt publicanis quibuſdam & præſidibus prouinciarum augenda eſſe vectigalia dicentibus, reſponderit: Boni paſtoris eſſe tondere pecus, non deglubere. Mortuo Tiberio, C. Cæſar cognomento Caligula à caſtrenſi loco ducto, Imperium occupat. Filius enim Druſi Auguſti Cæſaris priuigni, & ipſius Tiberij nepos habebatur, homo omnium ſceleſtiſsimus. Nil enim vel domi, vel foris ſtrenuè geſsit. Auaritia omnia expilauit. Tantæ libidinis fuit, vt etiam ſororibus ſtuprum intulerit. Tantæ crudelitatis, vt ſæpius exclamaſſe dicatur, Vtinam populus Rom. vnam ceruicem haberet. Exſules quoque omnes interfici iuſsit. nam cùm vnum ab exſilio reuocaſſet, quæreretque quod potiſsimum exſules optarent, cùm ille imprudenter reſpondiſſet, mortem principis, omnes paſsim ſuſtulit. De conditione temporum ſuorum ſæpè etiam queſtus eſt, quòd nullis calamitatibus publicis inſignirentur, velut Tiberij tempora, quibus obtrita fuerunt ad viginti millia hominum caſu theatri apud Tarracinam. Ita autem Virgilij & Liuij gloriæ inuidit, vt paulum abfuerit, quin eorum ſcripta & imagines ex omnibus bibliothecis amouerit: quorum alterum, vt nullius ingenij minimæque doctrinæ: alterum, vt verboſum in hiſtoria, negligentemque carpebat. Dicebat Senecam, harenam eſſe ſine calce. Præterea Agrippam Herodis regis filium, à Tiberio in carcerem coniectum, quòd Herodem accuſauit, liberat: & regem Iudeæ facit: ipſum autem Herodem perpetuo exſilio Lugdunum relegat: ſeipſum verò in Deos transfert: imagines in templo Hieroſolymitano collocat. Poſtremò autem à ſuis tandem necatur, imperij anno tertio, menſe decimo. Duo libelli in ſcriptis eius reperti ſunt: quorum alteri pugio, alteri gladius pro ſigno erat impreſſus. Ambo lectiſsimorum virorum vtriuſque ordinis ſenatorij & equeſtris nomina & notas continebant morti deſtinatorum. Inuenta eſt & ingens arca variorum venenorum, quibus mox Claudio Cæſare iubente demerſis, infecta maria traduntur, non ſine magno piſcium interitu, quos euectos in proxima littora paſsim æſtus eiecit. Libuit hominum monſtra perſcribere, quò facilius appareret Deum vix potuiſſe tum retineri ab excidio orbis terrarum mundique totius, niſi & filium miſiſſet, & Apoſtolos: quorum ſanguine humanum genus Lycaonem imitatum, ab interitu redimeretur. Horum itaque temporibus fuit Petrus ille, quem his verbis Chriſtus allocutus eſt: Beatus es Simon Bar-Iona; quia caro & ſanguis non reuelabit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt: &, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: ac, Tibi dabo claues regni cæleſtis, poteſtatemque ligandi & ſoluendi. Is verò omnium diligentiſsimus, vbi Aſiaticas Eccleſias ſatis confirmaſſet, confutatis eorum opinionibus, qui circunciſionem approbant, ſecundo Claudij anno in Italiam venit.

Vocienus Montanus Narbonenſis orator.

Caius filius fuit Germanici Cæſaris, & huius Druſi nepos, non filius.

Matt. 16.

Claudius enim C. Caligulæ patruus, quem nepos in ludibrium reſeruauerat, imperium accipiens, quintus ab Auguſto Britanniam, quam neque ante Iulium Cæſarem, neque poſt eum quiſquam attingere auſus eſt, in deditionem accepit. Orcadas inſulas Romano adiecit imperio. Iudæos tumultuantes Roma expulit, compreſsit & ſeditiones in Iudæa à quibuſdam pſeudoprophetis concitatas. Obtrita etiam ſunt triginta millia Iudæorum in portis Hieroſolymitani templi Azymorum diebus, Cumano eius iuſſu procurante Iudæam. Laboratum eodem quoque tempore annonæ caritate vbique eſt, Agabo propheta tantam calamitatem prædicente. Ab externo hoſte ſecurus, perfecit aquæductum, cuius ruinas apud Lateranum cernimus, à Caio inchoatum. Emittere quoque Fucinum lacum eſt aggreſſus, non minus compendij ſpe quàm gloriæ, cum quidam priuato ſumptu emiſſurum ſe pollicerentur, ſi ſibi ſiccati agri concederentur. Per tria autem paſſuum millia partim effoſſo monte, partim exciſo, cuniculum ægrè abſoluit poſt vndecim annos, triginta millibus hominum ibi ſine intermiſsione elaborantibus. Portum quoque Oſtienſem, quem adhuc cum admiratione intuemur, exſtruxit, ducto dextra læuaque brachio ad coërcendos maris fluctus. Meſſalina vxore conuicta probri interfecta, Agrippinam Germani fratris ſui filiam contra ius faſque duxit vxorem, à qua poſtea imperij decimo

S. Petrus quo tempore Romam venit.

Actor. 11.

Agabus prophet.

Actor. 11.

quar-

quarto anno boletis veneno illitis necatur. *Actor. 8.* Petrus itaque Romam caput orbis terrarum *De Simone Mago.* tunc venit: & quòd hanc ſedem pontificaſi dignitati conuenientem cernebat, & huc profectum intellexerat Simonem Magum Samaritanum quendam, qui præſtigijs ſuis eò erroris iam deduxerat populum Romanum, vt Deus crederetur. Romæ enim iam titulum adeptus erat inter duos pontes poſitum, ac Latinis litteris ſic ſcriptum: Simoni Deo ſancto. Hic dum in Samaria eſſet, tamdiu ſe credere in Chriſtum ſimulauit, quoad baptiſmum à Philippo vno ex ſeptem diaconis acciperet, quo quidem poſtea in malam partem vtens, multarum hæreſum fundamenta iecit cum Selene impudica muliere, quam ſceleris ſociam habuit, prouocare Petrum miraculis morte pueri homo nefarius auſus eſt: quem eius carmine primo mouere viſa ſunt. Verùm cum poſteà nihilominus puer iaceret, in nomine Ieſu Petro iubente ſurrexit. Hanc ob rem indignatus Simon, vidente populo ſe volaturum ex Capitolino monte in Auentinum pollicetur, ſi Petrus ſubſequi vellet: ea ratione dignoſci poſſe, vter ipſorum ſanctior haberetur, & Deo charior. Cùm iam volaret, rogatu Petri ad cælum manum tendentis ac rogantis Deum, ne deludi magicis artibus tantum populum ſineret, Simon decidit, ac crus infregit: cuius dolore non ita multò pòſt Ariciæ mortuus eſt. Nam eò poſt tantam ignominiam delatus à ſuis fuerat. Hinc Simoniaci *Simoniaci.* *Actor 8.* hæretici originem habent, qui donum Spiritus ſancti emere ac vendere conſueuiſſent: quique affirmabant creaturam non à Deo eſſe, ſed ex ſuperna quadam virtute prouenire. Conuerſus deinde ad propagandum verbum Dei Petrus ſermone & exemplo, rogatur à Romanis, vt Ioanni cognomento *Marcus.* Marco, eius in baptiſmate filio conſcribendi Euangelij negocium tradat. Probata namque erat eius vita, probati mores. Is enim, vt Hieronymus ait, in Iſraël ſacerdotium agens ſecundum carnem Leuita, id eſt, additus vel appoſitus, ad Chriſti fidem conuerſus, in Italia Euangelium ſcripſit, oſtendens quid generi ſuo deberet & Chriſto. Exſtant eius Euangelia teſtimonio Petri comprobata. Deinde verò in Aegyptum miſſus, vt ait Philo Iudæus ſcriptor egregius, vbi docendo & ſcribendo Alexandrinam Eccleſiam optimè conſtituiſſet, doctrina ac moribus inſignis, viij. Neronis anno Alexandriæ moritur & ſepelitur, in locumque demortui Anianus ſufficitur. Anno verò anteà moritur & Iacòbus, cognomento *Iacobus Domini frater.* Iuſtus, Domini frater. Nam ex Ioſeph & alia vxore natus erat; vel, vt alij volunt, ex ſorore Mariæ Chriſti matris. Hic enim, vt Egeſippus ait, Apoſtolorum temporibus vicinus, in vtero matris ſanctus fuit, vinum & ſiceram non bibit, nil carnis degustauit vnquam, intonſus, nec balneo, nec vnguento vſus eſt, veſtibus lineis tantummodò indutus. Sancta ſanctorum ingreſſus, ita aſsiduè flexis genibus pro ſalute populi orabat, vt eius genua camelorum more occalluerint. Verùm abeunte ex Iudæa Feſto ipſius prouinciæ gubernatore, priuſquam ei Albinus ſuccederet, pontifex Ananus Anani filius, compellens publicè Iacòbum Chriſtum Dei filium negare, recuſantem lapidibus obrui iuſsit: qui cum præceps de pinna templi deiectus eſſet, ſemiuiuus adhuc, & manus ad cælum tendens pro perſecutoribus oraret, fuſte, quo fullones vtuntur, tandem necatur. Refert autem Ioſephus *Ioſephus antiq. lib. 20. ca. 16.* hunc tantæ ſanctitatis fuiſſe, vt propter eius necem publicè creditum ſit, Hieroſolymam eſſe ſubuerſam. Hic eſt ille Iacòbus, cui Dominus *Hiero ex euangelio ſecundum Hebræos.* poſt reſurrectionem apparuit, cuique panem benedicens ac frangens, dixit; Mi frater, comede panem tuum, quia filius hominis è morte reſurrexit. Annis verò triginta Hieroſolymitanæ Eccleſiæ præfuit, id eſt, vſque ad ſeptimum Neronis annum. Cuius ſepulchrum iuxta templum, vnde deiectus fuerat, cum titulo, Hadriani temporibus adhuc exſtabat. Mortuum quoque Barnabam *Barnab.* Cyprium, qui Ioſeph Leuites cognominatus eſt, ante Petri martyrium conſtat. Hic enim *Actor. 4.* cum Paulo gentium Apoſtolus electus, vnam *Actor 13.* tantum epiſtolam ad Eccleſiam pertinentem *Actor 15.* conſcripſit, licet ea quoque inter apocryphas *Paulus Apoſtol.* ſcripturas habeatur. Diſſentiens item à Paulo *Actor. 7.* ob Marcum diſcipulum, in Cyprum proficiſcitur Marco comite: vbi Chriſti fidem prædicans, martyrio coronatur. Paulus autem, qui antea Saulus dicebatur, ex tribu Beniamin & oppidò Iudeæ Giſcalis originem ducebat: quo à Romanis bello capto, cum parentibus ſuis Tarſum Ciliciæ commigrauit: inde Hieroſolymam ob ſtudia legis miſſus, à Gamaliele viro doctiſsimo eruditur. Acceptis deinde epiſtolis à Pontifice templi, eos perſequens, qui Chriſtum verum Deum eſſe profiterentur, Stephani protomartyris neci interfuit. At verò cùm Damaſcum pergeret *Actor. 9.*

Spiritu diuino ad fidem compulſus vas electionis vocari meruit: nomenque à Paulo proconſule Cypri accepit, quem prædicatione ad fidem redegerat. Vnà deinde cum Barnaba multis vrbibus peragratis, Hieroſolymam rediens, à Petro, Ioanne, Iacoboque gentium Apoſtolus eligitur. Hic autem poſt Chriſti mortem anno vigeſimo quinto, id eſt, Neronianis imperij ſecundo, eodem tempore, quo Feſtus procurator Iudęæ felici ſucceſsit, Romam vinctus, Ariſtarcho concaptiuo comitante, vt ciuis Romanus mittitur: vbi biennio in ſatis libera cuſtodia manens, cum Iudæis quotidiè diſputabat. Dimiſſus tandem à Nerone, & prædicauit multa, & ſcripſit. Exſtant eius decem ac quatuor epiſtolæ: ad Romanos vna, ad Corinthios duæ, ad Galatas vna, ad Epheſios vna, ad Philippenſes vna, ad Coloſſenſes vna, ad Theſſalonicenſes duæ, ad Timotheum duæ, vna ad Titum, ad Philemonem altera: quæ ad Hebræos eius nomine fertur, incerta habebatur propter ſtyli ſermoniſque differentiam. Erant etiam olim, qui hanc, & Lucæ, & Barnabæ, & Clementi aſſcriberent. Scripſit & Petrus duas epiſtolas, quæ Canonicæ nominantur. Secunda à pleriſque eius eſſe negatur, quòd à ſtylo primæ diſsideat. Verùm quia pluribus intentus eſſe non poterat, cùm orationi & prædicationi vacaret, duos Epiſcopos ordinauit, Linum ſcilicet & Cletum, qui ſacerdotale miniſterium Romano populo, & aduenis benè ſentientibus exhiberent. His rebus intentus vir ſanctiſsimus tantum nominis ſibi apud omnes comparauerat, vt iam ferè pro Deo coleretur. Hanc ob rem indignatus Nero, mortem hominis quærere: vnde Petrus monentibus amicis ad declinandam inuidiam & iram Principis, via Appia ab vrbe diſcedens, ad primum lapidem Chriſto, vt verbis Egeſippi vtar, fit obuiam, quem quidem adorans rogat; Domine, quò vadis? Tum Chriſtus: Romam iterum crucifigi. Exſtat ſacellum eo in loco, vbi hæc verba ſunt habita. Tum Petrus de martyrio ſuiipſius dictum exiſtimans, quòd in ſe Chriſtus paſſurus videretur, ad vrbem redijt, ac ſtatim Clementem Epiſcopum conſecrat, eique cathedram & Eccleſiam Dei commendat his verbis: Eandem ego tibi poteſtatem ligandi & abſoluendi trado, quam mihi Chriſtus reliquit: ſpretis ac contemptis rebus omnibus, tum corporis, tum fortunæ, oratione & prædicatione ſaluti hominum, vt bonum paſtorem decet, conſule. Cùm hæc autem ita diſpoſuiſſet, non multò poſt vnà cum Paulo iuſſu Neronis necatur, vltimo eius anno, diuerſis tamen cruciatibus. Petrus enim cruci affigitur capite in terram verſo eleuatiſque in ſublime pedibus: ita enim voluit quòd diceret ſe indignum eſſe, qui mortem Saluatoris imitaretur. Sepultus eſt autem in Vaticano via Aurelia ſecus hortos Neronis non longè à via Triumphali quæ ad Apollinis templum ducit. Sedit autem annis xxv. Paulus verò eodem die capite mulctatus, funeratur via Oſtienſi, anno poſt mortem Chriſti trigeſimo ſeptimo. Hoc idem approbat Caius hiſtoricus in Proculum quendam Cataphrygum diſputans: Ego, inquit, trophæa Apoſtolorum habeo, quæ oſtendam: ſiue enim via Regali pergas, quæ ad Vaticanam ducit, ſiue Oſtienſi, trophæa eorum inuenies, qui hanc ſtabiliuêre Eccleſiam: duo certè fuêre, Petrus & Paulus. Præterea verò in iiſdem Neronianis hortis multi cineres ſanctorum martyrum reconditi ſunt. Nam cum incendium tempore Neronis à cliuo Scauri ad Eſquilias vſque ſex diebus vagatum, multas fortunas ciuium conſumpſiſſet, ac omnis culpa principi aſſcriberetur, ipſe, vt ait Cornelius Tacitus, abolendo rumori intentus, falſos teſtes ſubornauit, qui id factum à Chriſtianis cauſſarentur. Vnde tot capti & interfecti ſunt, vt ex eorum cadaueribus per aliquot noctes lumina continuata dicantur. Sunt tamen qui dicant illud incendium ab eo excitatum fuiſſe, vel vt Troiæ ardentis ſimilitudinem cerneret, vel offenſus deformitate veterum ædificiorum, & anguſtijs flexibilibuſque vicorum, homo libidinoſus, intemperans, ſæuus, & auunculo Caligula omnibus in rebus nequior ac ſceleratior. Nam & magnam partem ſenatus interfecit, & turpiter in ſcena videntibus omnibus cecinit ac ſaltauit. Tantæ præterea luxuriæ fuit, vt frigidis lauaretur vnguentis, retibuſque aureis piſcaretur, quæ attrahere funibus purpureis conſueuerat. Hæc omnia vitia principio Imperij ſui ita occultauit, vt bonam ſpem omnibus præſeferret. Nam cùm admoneretur, vt in ſupplicio cuiuſdam capite damnati ex more ſubſcriberet, Quàm vellem, inquit, neſcire litteras. Splendidè tamen cum in vrbe, tum foris ædificauit. Nam & thermas ſuo nomine Romæ, & domum auream, & porticum trium milium paſſuum mira celebritate perfecit: & portum Antij, quem ego nuper mira cum voluptate inſpexi, ſumptuoſiſſimis operis exſtruxit. Ad ſæuitiam eius redeo, qua in Senecam præceptorem,

in M.

Galat. 2. — *Actor. 27.* — *Pauli quot Epiſtolæ.* — *Act. 28.* — *Petri Epiſtolæ.* — *Lib. 3. cap. 3.* — *Verba Petri ad Clementem.* — *Incendium tempore Neronis. Lib. 15.*

in M. Annæum Lucanum poëtam egregium, in matrem Agrippinam, in vxorem Octauiam, in Cornutum philoſophum præceptorem Perſij, quem in exſilium egit: in Piſonem, in omnes denique, qui aliquo in precio apud ciues ſuos erãt, vſus eſt. Tandem verò populi Rom. iram & odium in ſe concitauit, vt ad pœnas quæſitus quàm diligentiſſimè ſit. Quæ tales profectò erant, vt vinctus in publicum ſub furca duceretur, & virgis vſque ad necem cæſus, in Tiberim proijceretur. Verùm is fugiens ad quartum militarium, in ſuburbano liberti ſui inter Salariã & Nomentanam viam ſemetipſum interfecit, ætatis ſuæ anno xxxij. imperij verò xiiij.

IN VITAM B. PETRI APOSTOLI, & quattuor ſequentium Pontificum Annotationes.

B. Platina, qui ante nonageſimũ annum in vrbe vixit, ſub Xyſto Papa IV. (à quo bibliotheca Pontificia, quam in Vaticano magna librorũ copia inſtructam reſtituerat, præfectus fuit) vitas Romanorum Pontificum ſcribere aggreſſus, Damaſum papã, qui à Petro Apoſtolo initium faciens, opus vſque ad ſua tempora perduxit, & qui eum ſuppleuerunt, auctores eſt ſecutus. Hi fuêre Anaſtaſius monachus, & S.R.E. bibliothecarius, id eſt cancellarius, qui à Da-
L.4.
maſo ipſo vſq; ad Nicolaum I. ſcripſit. Guillelmus alter Apoſtolicæ ſedis bibliothecarius, qui ab Hadriano II. vſq; ad Alexandrum II. & Pandulphus Piſanus, qui à Gregorio VII. vſq; ad Honoriũ II. eaſdem vitas perſecuti ſunt. Martinus Polonus ordinis Ciſtertienſis à B. Petro incipiens, vſque ad Honoriũ IV. vitarum opus edidit. Ex cuius libro, quæ ab Innocentio II. vſque ad Honorium IV. Damaſo adiecta fuêre, excerpta ſunt. Quæ poſt eundem Honoriũ vſque ad eundem Vrbanum IV. pertinent Theodoricus à Niem Germanus, qui diuturni ſchiſmatis tempore vixit, & de eo egregium volumen compoſuit, & alij quidam collegêre. Qui deinceps ab Vrbano VI. vſq; ad Martinum V. (eò enim vſq; vitarũ liber, qui ſub Damaſi nomine circunfertur, perductus eſt) memoriæ prodiderint, incompertum eſt. Ex his igitur omnibus auctoribus, adiuncto fratre Ptolomæo Lucenſi ordinis Prædicatorum, qui ſub Bonifacio VIII. Romanorum Pontificum res geſtas inſigni opere conſcripſit, Platina quæ de Pontificum actis vſque ad Eugenium IV. concinnauit, ad verbum ferè, ſtylo paululum elaboratiore, aſſumpſit. Quibus externa & profana ex alijs ſcriptoribus interponens, opus illud, quod de Romanorum Pontificum vitis nuncupauit, conſtituit. Ab Eugenio deinde vſque ad Paulum II. quo in Pontifice operi finem imponit, quæ videre potuit, vel ijs, qui viderunt, audiuit, monumentis tradidit litterarum. Vir fuit pro temporum conditione ſatis diligens & eruditus. Cæterùm, cùm in quibuſdam rebus ab eo diſſentiã (poſterior enim hominum diligentia, multa quæ ante parum comperta fuerunt, inuenit) breuiſſimè omnia ſingulis in locis ſuggeram, de quibus mihi cũ eo non admodum cõuenit, quò rerum ipſarum clarior cognitio habeatur.

Atque ante omnia à prima quinq; Pontificum ſucceſſione, de qua maxima, tum inter Græcos, & Latinos: tum inter Latinos ipſos controuerſia eſt, ſcribendi initium faciam, cùm res ſit meo iudicio neceſſaria, & cognitu non indigna. Hanc porrò quæſtionem accuratè in libro, quem de rebus geſtis Romanorum Pontificum edidi, accuratius verò & latius in hiſtoria Eccleſiaſtica tractaui, & quæ dixi multis argumentis, & veterum ſcriptorum ſententijs confirmaui. Cuius tractationis ſumma, quam nunc breuitatis cauſſa ſine rationibus, argumentis, & auctoritatibus ipſis, referam, hæc eſt: Petrum Apoſtolum poſt Chriſti mortem annos xxxiiij, menſes iij. & dies aliquot vixiſſe conſeo. Si enim Chriſtus xix. anno Tiber. Cæſaris, ætatis ſuæ xxxiij. mẽſe iij. Olympiadis ccij. quarto, Galba & Sylla conſulibus, vt in Faſtorum commẽtarijs probaui, cruci aſſixus eſt: & Petrus nouiſſimo Neronis anno, Chriſti verò lxix. Auſo & Capitone conſulibus (vt D. Hieronymus & Damaſus tradunt) occiſus, profectò id, quod dixi omninò neceſſe eſt; totidem enim anni interiacent. Ex his nouem primis, vſq; ad initium ſecundi anni imperij Claudij, Petrum Iudæa nunquam exceſſiſſe, ex actis Apoſtolorum, & Pauli epiſtola ad Galatas apertiſſimè conſtat: idem in Chronico refert Euſebius, & ego alibi multis rationibus probaui. Si igitur, vt inter omnes auctores cõuenit, ſecundo imperij Claudij anno (is decimus fuit à paſſione Chriſti) ex Agrippæ vinculis diuinitus liberatus Romam venit, illud certè neceſſariũ videtur, eum, ante ad vrbem aduentum, Antiochiæ ſeptem annis non ſediſſe, cùm ante ex Iudæa nunquam diſceſſerit, ſed hanc eius Antiochenam cathedram alio tempore fuiſſe. Quam rem ex vetuſtiſſimorum auctorum teſtimonio ſic cõſtitui. Decimo poſt Chriſti paſſionem anno, qui adhuc ſecundus erat imperij

 Claudij

Claudij, quanquam in fine, Petrus poſt annuā prædicationem, quam ex carcere liberatus ad vrbem peregrinando fecit, Romam xv. Kal. Februarij primum ingreſſus eſt. Vnde ea etiam die Cathedra S. Petri Romæ ſolennitas recens eſt reſtituta: à quo tempore vſq; ad illius obitum anni plus minus xxv. interſunt, quibus, & ſi eum Romæ ſediſſe veteres ſcribant, nō tamē propterea ſequitur, ipſum ſemper in vrbe commoratū eſſe. Nam ſeptimo Claudij anno, quarto verò eius ad vrbem aduentus, poſtquam Simone Mago exſtincto, Romanam Eccleſiam conſtituiſſet, edicto Claudiano, quo Iudæi pulſi ſunt, Roma exire coactus (nullū enim adhuc inter Iudæos, & Chriſtianos diſcrimen noſcebatur) Hieroſolyma reuerſus eſt, Agrippa, cuius metu ex Iudæa aufugerat, iam mortuo. Ibi concilio Apoſtolorum de abroganda circumciſione, & morti beatiſſimæ Virginis interfuit. Inde Antiochiam, relicto Hieroſolymis Iacóbo Apoſtolo profectus, ſeptem ibidem annis, vſque ad Claudij obitum, & Neronis imperium permanſit. Cuius imperij initio Romam cum Marco Euangeliſta reuerſus, Romanam dilabentem reparauit Eccleſiam, Linum, Cletum, in chorepiſcopos, ſiue coadiutores ſuos inſtituit, duas epiſtolas ſcripſit, Marcum, vt Euangelium ſcriberet, monuit. Peregrinatione deinde per vniuerſam ferè Europam ſuſcepta, Romam, Nerone in Chriſtianos tanquam publici incendij auctores deſæuiente, cum Apoſtolo Paulo rediēs, nouiſſimo eius imperij anno, cum Clementem epiſcopum Romanum poſt ſe futurum delegiſſet, iij. Kal. Iul. martyriū crucis paſſus eſt, xxiiij. anno, mēſe v. & die xij. poſtquam primū ſub Claudio in vrbem venerat. Hæc ego ex actis Apoſtolorū, epiſt. Pauli ad Gal. c. 1. & 2. item Dionyſio Corinthiorum epiſcopo, & Caio antiquo ſcriptore apud Euſebium lib, 2. c. 25. hiſtor. Eccleſiaſt. Iuſtino in Apologia ad Imp. Antoninum Pium; Cirenæo lib. 3. ca. 1. & 3. Tertulliano pluribus in locis; Origene tomo 3. in Geneſin; Euſebio Cæſarienſe lib. 2. ca. 25. & in chronico: Damaſo in vitis quattuor Pontificum Petri, Lini, Clementis & Cleti: Hieronymo in libris de viris illuſtribus, in martyrologio, & contra Iouinianum: Epiphanio libr. 1. Tomo 2. Geneſis 27. Lactantio lib. 4. c. 2. Oroſio lib. 7. c. 6. & alijs vetuſtis auctoribus collegi.

S. LINVS.

LINVS natione Tuſcus, patre Herculaneo, ab vltimo Neronis anno vſque ad Veſpaſiani tempora peruenit: à conſulatu Saturnini & Scipionis vſque ad Capitonē & Ruſum conſules. *2. Pont.*

Hoc autem interuallo imperârunt, ſed breui tempore, Galba, Otho, Vitellius. Galba enim vir antiquiſſimæ nobilitatis in Hiberia imperator à militibus creatus, vbi Neronis mortem comperit Romam cōfeſtim venit. Verùm cum omnes auaritia ac ſegnitia offenderet, inſidijs Othonis Romæ ad lacum Curtij iugulatur, ſeptimo imperij ſui menſe, cum Piſone nobiliſſimo adoleſcente, quem in filium per adoptionem ſuſceperat. Vir certè fuit vita priuata inſignis militaribus ac domeſticis in rebus? Sæpè tamen conſul, ſæpè proconſul, frequenter dux fuit grauiſſimis bellis. Hunc vt laudem, facit M. Fabij Quinctiliani doctrina, quē ſecum Galba ex Hiſpania Romam duxit. Otho verò materno genere quàm paterno nobilior, vita priuata, mollis, quippè qui Neronis familiaris fuerat, inter tumultus, vt dixi, cædeſque inuaſit imperium. Cùm autem ciuile bellum contra Vitellium in Germania Imperatorem creatum molitus, tribus leuibus prælijs ſuperior fuiſſet, vno ad Alpes, alio apud Placentiam, tertio ad Caſtorem, quarto apud Bebriacum ſuperatur: vnde rerum deſperatione ſibimet manum iniecit, imperij ſui menſe tertio. At Vitellius familia magis honorata quàm nobili Romam veniens, ac imperio potitus, in omnem nequitiā, ſæuitiam & ingluuiem prolapſus eſt. Nam tantæ voracitatis fuit, vt ſæpius in die comederet,

Galba Imperat.

Otho Imperat.

& vna

& vna cœna ſuo iuſſu duo millia piſcium, & ſeptem millia auium appoſita ſint. Verùm vbi cõperit Veſpaſianum apud Iudæam Palæſtinæ ab exercitu Imperatorem creatum, cum legionibus aduentare, primum deponere Imperium conſtituit: poſtea verò à quibuſdam animatus, ſumptis armis, Sabinum Veſpaſiani fratrem cum Flauianis in Capitolium compulit: quo quidem ſucceſſo omnes concremati ſunt. Quare ſuperueniente Veſpaſiano, cum nullum veniæ locum ſibi reliquiſſet, è cella palatij, in qua dilituerat, *turpiſsimè* tractus per viam ſacram nudus *ad ſcalas gemonias* ducitur, vbi excarnificatus *in Tiberim* proijcitur.

Hoc itaque tempore Linus fuit Petri ſucceſſor. *Sunt qui hunc locum Clementi aſſcribant, & Linum* ac Cletum prætermittant, quos non *ſolum hiſtoria*, verùm etiam Hieronymi auctoritas reprehendit: Quartus, inquit, poſt Petrum Romæ Epiſcopus Clemens fuit: ſiquidem Linus ſecundus, Cletus tertius ſunt habiti, tametſi Latinorum plerique poſt Petrum ſtatim Clementem numerent: quem certè conſtat (tantæ modeſtiæ fuit) coëgiſſe Linum ac Cletum ante ſe munus Pontificatus obire, ne poſteris hæc principatus ambitio pernitioſi exempli haberetur: licet eidem Petrus, quaſi ex Teſtamento ſucceſſionis locum tradiderit. Linus verò ex mandato Petri conſtituit, ne qua mulier, niſi velato capite, templũ ingrederetur. Prętereà verò ex ſacris ordinibus in vrbe habitis presbyteros decem & octo, epiſcopos xj. creat. Scripſit & res geſtas Petri, maximè verò eius contentionẽ cum Simone Mago. Huius autem temporibus fuit Philo Iudæus natione Alexandrinus, qui multa ita eleganter & grauiter ſcripſit, vt dictum meritò ſit, aut Plato Philonem ſequitur, aut Platonem Philo. Is autem ſua doctrina & elegantia, Appionis temeritatem cõtra Iudæos ab Alexandrinis *miſſam compeſcuit*. Romæ verò *imperante Claudio*, conſuetudinem cum *Petro habuit. Inde* multa de laudibus Chriſtianorum conſcripſit. Ioſephus quoque Mathathiæ filius, & Hieroſolymis ſacerdos à Veſpaſiano captus ac cum Tito filio tantiſper relictus, donec Hieroſolymæ caperentur, Romam veniens, Iudaicæ captiuitatis libros ſeptem patri ac filio obtulit, Lini Pontificatu, qui etiam in bibliothecam publicam repoſiti ſunt: & auctor ipſe ob ingenij gloriam ſtatua, ac meritò certè, donatus eſt. Scripſit & alios xxiiij. antiquitatum libros, à principio mundi vſque ad xiij. Domitiani Cæſaris annum. Linus autem cum ſanctitate & moribus in precio haberetur, vt dæmones fugaret, & mortuos in vitam reduceret, à Saturnino conſule, cuius filiam à dæmonibus liberauerat, capitali ſupplicio afficitur: ſepeliturque in Vaticano iuxta Petri corpus die xj. Kal. Octob. cùm ſediſſet in põtificatu annos xj. menſes iij. dies xij. Sunt qui ſcribant Gregoriũ Epiſcopum Oſtienſem corpus ſanctiſſimi Pontificis Oſtiam ex voto tranſtuliſſe, & in templo D. Laurentij magnificè collocaſſe.

Ioſephus Mathathiæ filius

S. CLETVS.

CLETVS patria Romanus, de regione Vicopatricij, patre Aemiliano, adhortante Clemente pontificatus onus inuitus ſuſcepit, licet doctrina, moribus, & dignitate plurimum apud ſuos valeret. Fuit aũt temporibus Veſpaſiani & Titi, à conſulatu Veſpaſiani VII. & Domitiani V. vſq; ad Domitianum & Rufum conſules, vt Damaſus ſcribit. *3. Pont.*

Veſpaſianus enim, vt antea dixi, Vitellio ſucceſſit, bellumq́; Iudaicũ biẽnio ante protractũ, Tito filio cõmendauit, quod quidẽ biẽnio pòſt conſtantiſſimè abſoluit. Nam capta Iudęa, euerſis Hieroſolymis temploq́; ſolo æquato, ad DC. millia hominũ interfecta referuntur: licet Ioſephus Iudæus eo bello captus ac vita donatus, quod & mortẽ Neronis, & Veſpaſianũ Imperatorẽ breui futurũ prædixerat, vndecies centena millia ferro ac fame eo bello perijſſe ſcribat: captaq́; ad centum millia, ac publicè venundata. Nec id verò diſſonũ videri, cũ referat Azymorũ dies tunc fuiſſe, quo tempore ex omni Iudæa Hieroſolymã tanquã in publicũ carcerẽ: tũ vel maximè de Phile quo Chriſtum occiderunt, ſunt profecti daturi pœnas, & frequentis contra populum Romanum defectionis, & ſceleris atque

atque perfidiæ, qua Chriſtum innocentem peremère. Deuictis itaque Iudæis triumphârunt pater & filius, eodem curru vecti, ſubſequente Domitiano equo albo inſidente. Extant adhuc in via noua huius triumphi monimenta: apparent inſculpta candelabra, apparent tabulæ veteris legis è templo ablatæ, & in triumphum ductæ, hac etiam in victos humanitate vſus, vt omnes qui ex familia Dauid ſuperfuiſſent, velut ex regia ſtirpe conquiſitos in precio habuerit. Idem quoque imperio ſemper modeſtiſſimè vſus eſt. Tantæ enim lenitatis & clementiæ fuit, vt reos etiam maieſtatis, verbis tantum caſtigatos dimitteret: petulantium & loquacium dicta contemneret, offenſarum & inimicitiarum immemor. Colligendarum tamen pecuniarum nimium ſtudioſus habitus eſt, licet ex alieno non raperet, eis denique pecunijs ad liberalitatem & magnificentiam vteretur. Nam & templum Pacis foro proximum diui Claudij cœptum perfecit, & amphitheatrum, cuius partem cum admiratione adhuc cernimus, inchoauit. Virtutem autem Titi filij tanti ſemper fecit, vt tumultuantibus quibuſdam ob cupiditatem imperandi dixerit, aut neminem, aut filium Imperio potiturum: & meritò quidem, cùm ob virtutem & integritatem animi, Titus amor & diliciæ humani generis haberetur. Nam & eloquentiſſimus in pace, & fortiſſimus in bello, & clementiſſimus in delinquentes eſt habitus: ita comis & liberalis, vt nulli quicquam negaret. Hoc cùm reprehenderent amici, reſpondiſſe fertur; Neminem à vultu principis triſtem diſcedere oportet. Addidit & illud, recordatus quòd nihil cuiquam muneris dediſſet, amici, diem perdidi. Nemo ante ſe magnificentia maior fuit, abſoluto atque dedicato amphitheatro, thermiſque edita venatione ferarum quinque millium. Reuocauit etiam ab exſilio Muſonium Rufum philoſophum inſignem, & Aſconij Pædiani viri doctiſſimi familiaritate delectatus eſt. Perijt autem anno imperij ſui ſecundo; delatuſque ad ſepulchrum eſt publico luctu, ac ſi parente orbati omnes eſſent.

Sunt autem qui ſcribant, anno ſecundo Veſpaſiani, qui annis decem imperium obtinuit, Cletum Lino ſucceſſiſſe. Vtcunque ſit, conſtat Cletum virum optimum ac ſanctiſſimum fuiſſe, nihilque prætermiſiſſe, quod ad augendam eccleſiam DEI pertineret. Huius autem temporibus fuit Lucas medicus Antiochenſis, Græci ſermonis apprimè doctus, Pauli Apoſtoli imitator, & omnis peregrinationis eius comes ac ſocius. Scripſit autem Euangelium, quod à Paulo laudatur. Vnde meritò Euangelium illud ſuum eſſe Paulus dicit. Apoſtolorum verò res geſtas, quemadmodum viderat, conſcripſit. Vixit annos octoginta quattuor, vxorem non habens in Bithynia, ſepultus eſt Conſtantinopoli: ad quam vrbem xx. Conſtantij anno eius oſſa cum reliquijs Andreæ Apoſtoli de Achaia tranſlata ſunt. Philippus quoq; eadem tempeſtate ex Scythia, quam viginti annis in fide, exemplo, prędicatione retinuit, in Aſiam rediens, Hieropoli moritur. Cletus autem cùm eccleſiam Dei optimè pro tempore conſtituiſſet, redactis in ordinem ex mandato Petri vigintiquinque presbyteris, ſub Domitiano martyrio coronatur, ac ſepelitur apud beati Petri corpus in Vaticano, quinto Kal. Maij. Affecti & alij multi martyrio, inter quos eſt habita & Flauia Domicilla, Flauij Clementis conſulis ex ſorore neptis, in inſulam Pontiam relegata, quia Chriſtianam ſe faſſa eſt. Sedit autem Cletus annis xij. menſe vno diebus xj. Sedes autem huius morte diebus viginti vacat.

S. CLEMENS I.

CLEMENS patria Romanus, de regione Cælij montis, patre Fauſtino, Domitiani temporibus fuit: qui ab Auguſto nonus Tito ſucceſſit. *4. Pont. Domitianus Tito ſucceſſit.*

Neroni aut Caligulæ ſimilior quàm patri Veſpaſiano aut fratri: moderatior tamen primis annis eſt habitus. Mox in ingentia vitia prorupit: libidinis, deſidiæ, iracundiæ, crudelitatis, quibus criminibus tantum odij in ſe con-

ſe concitauit, vt penè patris ac fratris nomen aboleuerit. Multos autem ex nobilitate interfecit, pleroſque in exſilium miſit, eoque in loco truncari iuſſit. Tantæ verò deſidiæ fuit, vt in cubiculo ſolus muſcas præacuto ſtylo configeret. vnde quidam prodiens interrogatus, Eſſetne quiſpiam cum Cæſare? reſpondit per iocum. Ne muſca quidem. Eò prætereà dementiæ & iactantiæ venit, vt ſe dominum ac Deum vocari, ſcribi, colique iuſſerit. Hic autem ſecundus poſt Neronem Chriſtianos perſequitur. Exquiri quoque quæſtionibus & tormentis genus Dauid inter Iudæos mandauit, conquiſitumque funditus perdi ac deleri. Tandem verò diuina ſuperueniente vltione, in palatio à ſuis interficitur anno imperij decimoquinto. Huius verò cadauer per veſpillones delatum ignominioſè ſepelitur. Philix enim in ſuburbano ſuo Latina via illud funerauit.

Clemens autem quartus, vt dixi, tum erat Romæ poſt Petrum epiſcopus. Nam Linus ſecundus eſt habitus, tertius Cletus, tametſi plerique Latinorum ſecundum poſt Petrum putauerint Clementem fuiſſe: quòd etiam epiſtola ad Iacobum Hieroſolymitanum epiſcopum planè ſignificat: Simon Petrus vbi finem vitæ ſuæ adeſſe ſenſit, in corona fratrum poſitus, apprehenſa manu mea, Hunc, inquit, vrbis epiſcopum conſtituo, qui mihi in rebus omnibus poſteaquam Romam veni, comes fuit. Subterfugiebam ego tantum onus. tum ille: Tibi tantummodò conſules, populum Dei in fluctibus ambulantem deſeres, cum periclitanti ſubuenire poſſis? Verùm hic omnium modeſtiſſimus, vt dixi, Linum & Cletum ſpontè ſibi in tanto honore prætulit. Scripſit idem Romanæ Eccleſiæ nomine ad Corinthios epiſtolam quidem perutilem, nec charactéri epiſtolæ differentem, quæ ſub Pauli nomine ad Hebræos fertur. Legitur hæc publicè à nonnullis: exſtat & ſecunda eius nomine, quam veteres non adeò probarunt. Diſputationem quoque Petri & Appionis, longo ſermone ab eodem conſcriptam, Euſebius in tertio hiſtoriæ ſuæ volumine coarguit. Perueniſſe autem ad hæc vſq; tempora Ioannem Apoſtolorum conſtat, Zebedæi filium, Iacobi fratrem. Hic verò omnium nouiſſimus Euangelium ſcripſit, ac ea confirmauit, quæ à Matthæo, Marco, Luca conſcripta fuerant. Ferunt & id ob eam rem à Ioanne poſtremò factum, quò Ebionitarum dogma conſurgens infringeret, qui aſſerebant & impudenter quidem, Chriſtum ante Mariam non fuiſſe: eius enim diuinam naturam Ioannes explicat. Scripſit & alia multa, tum verò Apocalypſim, relegatus à Domitiano in Pathmos inſulam, quo poſtea interempto, & actis eius ob nimiam crudelitatem à ſenatu reſciſſis, imperante Nerua Epheſum rediјt: ibique vſque ad Traianum principem conſilio & ſcriptis Eccleſias Aſiæ ſuſtentans, ſenio confectus, ſexageſimooctauo poſt paſſionem Chriſti anno in domino quieuit. Clemens autem pietate, religione, doctrina multos ad fidem Chriſti quotidiè traducebat. Quamobrem P. Tarquinius ſacrorum princeps cum Mamertino vrbis præfecto Traianum in Chriſtianos concitat. Cuius imperio in inſulam Clemens deportatur: vbi ad duo millia Chriſtianorum ad ſecanda marmora damnatorum inuenit. Dum ibi verò aquæ penuria laboraretur, quam ſexto milliario repetebant, Clemens collem haud longè poſitum cōſcendens, agnum vidit, ſub cuius dextro pede fons diuinitus abundantem aquam ſcaturiebat, qua quidem recreati omnes ſunt, & multi ad fidem Chriſti conuerſi. Hanc ob rem motus Traianus ſatellitibus ſuis quoſdam mittit, qui Clementem in mare proijcerent, alligata ad collum ancora. cuius ſacratiſſimum corpus nō ita multò pòſt ad litus delatum eſt: atq; eò loci ſepultum exſtructo templo, vnde fons diuinitùs emanauerat. Hoc autem factum narrant xix. Kal. Decembris, anno tertio Traiani principis. Sedem verò retinens annis nouem, menſibus duobus, diebus decem, & regiones ſeptem notarijs diuiſit, qui diligenter res geſtas martyrum ſcriberent: & habitis quoque de more ſacris ordinibus Decembri menſe, presbyteros decem, diaconos duos, epiſcopos quindecim creat. Eius autem in morte dies xxij. ſedes vacat.

Ioannes quando ſuum Euangelium ſcripſerit.

ANNOTAT.

Si S. Clemens Papa, & martyr poſt Petri mortem epiſcopatum Romanū ſuſcipiens, ſedit annos ix. menſes iij. & dies xxvi. vt in Damaſi libro, ex conſulatum ordine elicitur, idemq; Euſebius in annorum numero confirmat, illud profectò neceſſe eſt, eum non ſub Traiano, vt Platina tradit, ſed Veſpaſiano relegatū eſſe. Quum præfectus Vrbi Chriſtianis tanquā Iudaizantibus parum tunc æquus fuiſſet: nam Veſpaſianum Auguſtum aliquid ijs moleſtia intuliſſe, non memini me legiſſe. obijt autem, auctore Damaſo, Veſpaſiano Auguſto vij. & Tito Cæ-

ſare

ſare v. conſulibus. Is fuit annus imperij Veſpaſiani octauus.

Clementis verò Pontificatus mẽſe tertio, ix. Kal. Octob. eodem quo Petrus anno, Linus Chorepiſcopus ſiue Petri in Epiſcopatu Romano coadiutor interfectus eſt, ſacerdotij ſui anno xij. menſe quarto, vt auctor eſt Damaſus.

Clementi porrò, in exſilio vita functo, Cletus Chorepiſcopus, ſiue coadiutor alter ei ſuperſtes, anno ſalutis lxxvij. ſub Veſpaſiano imperatore ſucceſſit, ſeditq; vt ex Damaſi conſulatibus & faſtis intelligitur, annos vi. menſes v. & dies iij. Poſt cuius mortem, ſeptimo vacantis ſedis die, iiij. Non. Maij, anno CHRISTI *xxciiij. imperij Domitiani ſecundo, Anacletus Romanã ſedem obtinuit, ſeditq; annos xij. menſes ij. & dies x. Hæc ex Damaſo in horum pontificum vitis, Ioanne Papa III. in quadã epiſtola decretali ad epiſcopos Germaniæ & Galliarum, & faſtis conſularibus.*

Qua ratione fit, vt nullo pacto audiendi ſunt auctores quidam tam Græci, quàm Latini, qui Cletũ cum Anacleto confundunt, quum tam ex Damaſo, quàm ex eccleſiaſtica traditione, quam omnibus ſcriptoribus hac in re propono, manifeſtè liqueat, Cletum ab Anacleto nomine, Patre, Patria, rebus geſtis, mortis tẽpore, & die diuerſum eſſe. Ille enim fuit natione Romanus, Aemiliani filius, ſub Veſpaſiano creatus, & initio imperij Domitiani vi. Kal. Maij occiſus: hic verò natione Græcus, patria Athenienſis, patre Antiocho, & nouiſſimis Domitiani temporibus iij. Idus Iulij interfectus, vtriuſq; etiam tanquam diuerſi feſtum diem ſancta mater Eccleſia adhuc diuerſum celebrat.

S. ANACLETVS I.

ANACLETVS natione Græcus, patria Athenienſis, Antiocho patre natus, Clementi ſuccedit, Neruæ Traiani temporibus. Nerua enim moderatæ vitæ, tum publicę, tum priuatæ princeps, æquiſſimum ſe atque vtilem reip. præſtitit. Prætereà verò eius opera ex ſenatus decreto Domitiani acta abrogata ſunt, vnde multi ab exſilio rediêre. Pleriq; verò bona ſua quibus antea ſpoliati fuerant, huius beneficio recepêre. At Nerua cùm iam ſenio premeretur, & mors inſtaret, reip. cauens, Traianum principem in filium per adoptionem accipiens, ſecundo & ſeptuageſimo ætatis anno moritur, Imperij verò ſui anno primo, & menſe quarto. *5. Pont. Nerua Imperat.*

Nerua itaque Traianus, genere Hiſpanus, cognomento Crinitus, imperium accipiens, militari gloria, vrbanitate, & moderatione omnes principes ſuperauit. Nam fines imperij longè & latè diffudit. Germaniam Tranſrhenanam in priſtinum ſtatum reduxit; Daciam, & multas trans Danubium gentes imperio Romano ſubegit; Parthos recepit; Albanis regem dedit; trans Euphratem & Tigrim prouincias fecit; Armeniam, Aſſyriam, Meſopotamiam, Seleuciam, Cteſiphontẽ, Babylona vicit & tenuit, vſque ad Indię fines, & mare rubrũ acceſſit, in quo etiã claſſem cõſtituit, qua Indiæ fines vaſtaret.

Anacletus autem inſtitutis & moribus Eccleſiam Romanam confirmaturus, conſtituit, ne præſul, neve clerici barbam vel comam nutrirent, neve epiſcopus à paucioribus quàm à tribus epiſcopis ordinaretur: vtq; clerici publicè, non priuatim, ad ſacros ordines adſciſcerentur.

rentur. Omnibus quoque fidelibus præcepit, vt peracta conſecratione communicarent, qui verò nollent, è ſacris ædibus eliminarentur. Augebatur hac ratione mirum in modum Chriſtiana reſpub. Quare Traianus veritus, ne quid detrimenti Romanum imperium inde caperet, tertiam perſecutionem in Chriſtianos conceſſit, qua quidem multi interempti ſunt: maximè verò Ignatius, Antiochenæ eccleſiæ tertius poſt Petrum epiſcopus, qui captus & damnatus ad beſtias, dum Romam à ſatellibus traheretur, quos decem *leopardos* vocat, omnes Chriſtianos in itinere, oratione vel litteris in fide confirmabat; ſic inquiens: Vt IESVM CHRISTVM inueniam, crux, beſtiæ, confractio oſſium, & totius corporis contentio, & tormenta diaboli in me veniant; dummodò Chriſto fruar. Cùm autem iam audiret leonum rugitum, Frumentum ſum, inquit, dentibus beſtiarum molar, vt panis mundus inueniar. Moritur autem vndecimo Traiani anno, eiuſque reliquiæ Autiochiæ iacent extra portam Daphniticam. At verò Plinius Secundus, qui tum prouinciam gubernabat, miſericordia ob multitudinem interemptorum motus, ad Traianum ſcribit: Innumera hominum millia quotidiè obtruncari, in quibus nihil omninò ſceleris deprehenderetur, aut aliquid, quod Romanas leges offenderet, niſi hoc ſolum, quòd antelucanos hymnos Chriſto cuidam canerent Deo: adulteria verò & huiuſmodi crimina apud eos illicita haberi. Vnde permotus Traianus, reſcribit, Chriſtianos quidem non eſſe requirendos, oblatos tamen puniri oportêre. Perijt etiam illo tumultu Simeon Domini conſobrinus, Hieroſolymitanus epiſcopus in cruce poſitus, filius Cleophæ, qui centum & viginti compleuit annos. Hæc autem, quæ dixi, ſub hoc Pontifice geſta ſunt, non autem ſub Cleto, vt Euſebius tertio hiſtoriæ ſuæ libro oſtendit. Damaſus enim Cletum ab Anacleto patria, & genere mortis, differre oſtendit. Nam Cletus natione Romanus, ſub Domitiano: Anacletus verò Athenienſis, ſub Traiano principe moritur. Hic autem & memoriam Petri compoſuit, & ſeorſum à plebe loca, vbi martyres ſepelirentur, aſſignauit: & ſacris ordinibus ſemel menſe Decembri habitis, presbyteros quinque, diaconos tres, epiſcopos diuerſis in locis ſex numero creauit, quo quidem vltimo ſupplicio perempto, vacat epiſcopatus diebus tredecim. Sedit autem annis nouem, menſibus duobus, diebus decem.

Lib. 10. Epiſt. de chriſt. ad Traianũ.

ANNOTAT.

Poſt S. Anacletum, Romanus Pontifex quartodecimo Domitiani anno creatus eſt Euariſtus, cui imperij Traiani duodecimo ſuffectus eſt Alexãder. Qui decimonono eiuſdem principis anno moriens, ſucceſſorem habuit Xyſtum. Ex Damaſo, Euſebio in chronicis, hiſtoria Eccleſiaſtica libro tertio, & Faſtis conſulum. Cæterùm, cum in ſingulorum ferè Pontificum annis à Platina diſſentiam, qui eos longa, difficili, & operoſa ſupputatione formaui, & nimis faſtidioſum eſſet vnicuiq; Pontifici, meam ſententiam adiungere, in libri fine breuem omniũ Romanorum Pontificum catalogum cum annorum, quibus vnuſquiſque ſedit, numero adijciam, ex vetuſtis, probatisq; auctoribus à me conſtitutum. Quæ omnia poſtea latius explicabo in meo de Romanorũ Pontificum rebus geſtis libro, quem haud ita multò pòſt ſum publicaturus.

S. EVARISTVS.

EVARISTVS natione Græcus, patre Iudeo, nomine Iuda, ex Bethleem ciuitate, ad Traiani tempora peruenit. *6. Pont. Traiani Imperat.*

Cuius principis ob ſingularem iuſtitiam & humanitatem libenter mentionem facimus. Nam vbique terrarum ita ſe æqualem omnibus præbuit, vt vſque ad Iuſtiniani tempora in creatione principum ſit acclamatum, Felicior ſit Auguſto, ac Traiano melior. Præterea verò tantæ comitatis & humanitatis fuit in viſendis ægrotis, ſalutandis amicis, celebrandiſque paſſim feſtis diebus, inuitantiumq; conuiuijs, vt ei tanta benignitas vitio daretur, vnde dictum illud Imperatore dignum prodijt: Talem priuatis Imperatorem eſſe oportêre,

qua-

quales ſibi priuatos optat habere. Honores autem, diuitias, facultates, præmia, benemerentibus æquè diſtribuit. Nulli quicquam iniuriarum fecit augendi ærarij gratia. Immunitates ciuitatibus inopia laborantibus dedit. Fluminum traiectiones ac itinera periculoſa, tuto & ſaluberrimo opere compoſuit. Portum Anconitanum, ducto prælato & lato muro ad coërcendos maris fluctus, muniuit. Nihil in vita agens, nil cogitans, quod ad cõmunem vtilitatẽ non pertineret. Hac tanta gloria belli domique parta, apud Seleuciam Iſauriæ ciuitatem profluuio ventris periit, anno Imperij eius decimo octauo, menſe ſexto: cuius oſſa Romam poſtea delata ſunt, & in vrbe ſepulta, vrna aurea in foro, quod ipſe ſtruxit ſub columna cochlide, quam adhuc cernimus: cuiuſque altitudo centum & quadraginta pedum eſt.

At Euariſtus (vt Damaſus ait) titulos in vrbe Roma presbyteris diuiſit, & ſeptem diaconos in ordinem redegit, qui cuſtodirent epiſcopum prædicantem, propter ſtylum veritatis. Idem conſtituit, ne plebis in epiſcopum accuſatio reciperetur. Ordinationes ter habuit menſe Decembri, ac presbyteros ſex, diaconos duos, epiſcopos per diuerſa loca numero quinque creauit. Huius tempore Papias fuit Ioannis auditor, Hieropolitanus epiſcopus, qui non tantum hiſtoria, veterum diſcipulorum Domini, quantum voce Ariſtonis & ſenioris Ioannis adhuc viuẽtis, delectatus eſt. Vnde apparet ex ipſa nominum dinumeratione, cum omnium ferè Apoſtolorum mentionem feciſſet, alium eſſe Ioannem, qui inter Apoſtolos locatur: alium ſeniorem Ioannem, quem poſt Ariſtonem numerat: qui certè doctiſſimus eſt habitus: quemque etiam multi ſecuti ob doctrinam ſunt, vt Irenæus, Apollinaris, Tertullianus, Victorinus Pictauienſis, Lactantius Firmianus. Quadratus quoque Apoſtolorum diſcipulus, Eccleſiam Dei tum periclitantem, fide & induſtria ſua quoad fieri potuit, ſuſtentauit. Nam cum Hadrianus tum Athenis hyemem agens, ſymmyſtesque Eleuſinæ omnibus penè ſacris initiatus, occaſionem ſæuiendi in Chriſtianos dediſſet, Quadratus ipſe librum Hadriano porrexit de honeſtate religionis Chriſtianæ compoſitũ, plenum fidei & rationis. Idem fecit Ariſtides Athenienſis philoſophus, ſub priſtino habitu Chriſti diſcipulus: volumen nanque noſtri dogmatis rationem continens, eodem tempore, quo & Quadratus Hadriano principi obtulit. His autem Apologeticis libris factum eſt, vt Hadrianus iniuſtum fore exiſtimans, Chriſtianos indicta cauſſa vbique occidi Minutio Fundano Aſiæ proconſuli ſcripſerit, neminem occidendum, niſi de accuſatore & crimine conſtaret. Euariſtus autem (vt quidam tradunt) martyrio coronatur vltimo Traiani principis anno. Sed melius cenſent, qui ſub Hadriano nondum in Chriſtianos placato, id ei contigiſſe ſcribunt. annis enim nouem ſedit, menſibus decem, diebus duobus. Sepultus eſt autem Euariſtus in Vaticano apud beati Petri corpus, ſexto Kal. Nou. Vacat tum ſedes dies xix.

S. ALEXANDER I.

ALEXANDER patria Romanus, patre Alexandro, ex regione Caputtauri, iuuenis ætate, moribus ſenior, vſque ad Aelij Hadriani tempora peruenit. *7. Pont.*

Hadrianus enim conſobrinæ Traiani filius imperium accipiens, primo quidem Chriſtianis aduerſatus eſt, poſtea (vt deinceps dicetur) cognita eorum religione & pietate, in eos admodum beneficus fuit. De populo Romano benemeritus, patriæ ſtatim appellatur: eiuſque vxor Auguſtæ nomen ſuſcepit. Vtraque verò lingua eruditiſſimus, & leges multas compoſuit, bibliothecam inſignem Athenis retulit, Plutarchi Cheronæi, Xyſti, Agathoclis & Enomai philoſophi doctrina ac familiaritate delectatus. Athenienſibus autem leges petentibus, ex Draconis & Solonis ſententia iura compoſuit. Idem quoque ſacris Eleuſinæ initiatus, multa Athenienſibus dona contulit, eorumque pontem reſtituit, quem Cephyſus fluuius inundatus alluuione diſſoluerat. Fecit & Romæ ſui nomi- *Hadrian. Imperat.*

nominis pontem, qui adhuc exſtat, & ſepulchrum in Vaticano apud Tiberim, quo nunc Pontifices pro arce vtuntur. Tiburtinam quoque villam miro ſumptu ædificauit, quæ quidem hodie Tibur vetus appellatur, in eaque prouinciarum & locorum celeberrima nomina inſcripta erant. Peluſium autem veniens, Pompeij tumulum magnificentius exſtruxit: murum duxit in Britannia octoginta millia paſſuum, qui barbaros Romanoſque diuideret: Septicio Claro prætorij ſui tum præfecto & Suetonio Tranquillo epiſtolarum magiſtro, multiſque alijs, qui apud Sabinam vxorem iniuſſu eius familiarius ſe tunc egerant, quàm reuerentia domus aulica poſtularet, ſucceſſores dedit.

At verò Alexander Romanus Pontifex, primus ob memoriam paſſionis CHRISTI in ſacrificio addidit, Qui pridiè quàm pateretur, vſque ad hanc clauſulam, Hoc eſt Corpus meum. Inſtituit item, vt aqua, quam ſanctam appellamus, ſale admixta interpoſitis ſacris orationibus, & in templis, & in cubiculis ad fugandos dæmones retineretur. Voluit quoque aquam admiſceri vino in conſecratione ſanguinis & corporis IESV CHRISTI, quo ſignificatur Chriſtum Eccleſiæ coniunctum eſſe. Oblationem quoque ex azymo, non autem ex fermentato, vt antea, fieri mandauit: quia hoc modo purior haberetur, & Ebionitis hæreticis calumniandi occaſio auferretur. Huius verò temporibus fuit Agrippa cognomento Caſtor, qui Baſilidis hæretici volumina in euangelium ſcripta, ſua doctrina mirificè confutauit: Barcaban & Marcob eius prophetas, conficta ſcilicet ad terrorem nomina, & Deum maximum eiuſdem Abraxan, deridens. Mortuus eſt autem ea tempeſtate Baſilides: qua & Cochebas dux Iudaicæ factionis, Chriſtianos varijs ſupplicijs perſecutus eſt. Huius verò atque Iudæorum omnium pertinaciam Hadrianus Imperator vltima cæde perdomuit, præcepitque, ne cui Iudæo facultas introeundi Hieroſolymam daretur, Chriſtianis tantummodò ciuitate permiſſa, quam mœnibus & ædificijs inſtaurans, de ſuo nomine Aeliam appellauit. In eadem verò ciuitate Marcus ex gentibus primus epiſcopus conſtituitur, ceſſantibus ijs, qui fuerant ex Iudæis. Huius quoque Pontificis tempore martyrium pro fide Chriſti Saphyra Antiochena, Sabina Romana mulier paſſæ ſunt: & Fauorinus, Palæmon, Herodes Athenienſis, Marcus Byzantius rhetores inſignes habentur. At Alexander poſt ordinationes tres, quas habuit menſe Decembri, quibus presbyteri quinque, diaconi tres, epiſcopi per diuerſa loca quinque creati ſunt, martyrio coronatur cum Euentio & Theodulo diaconis, ſepeliturque in via Nomentana, vbi interfectus eſt ſeptimo ab vrbe milliario, V. Nonas Maij. Sedit annis x. menſibus vij. diebus duobus. Vacauit autem ſedes dies vigintiquinque.

Agrippa cognomento Caſtor.

S. XYSTVS I.

XYSTVS natione Romanus, patre Paſtore: vel, vt alij volunt, Heluido, fuit Hadriani tempore, vſque ad Verum & Anniculum conſules. *6. Pont.* *aliàs Bibulum.*

Quem quidem Hadrianum inter bonos principes numerandum cenſuimus. Liberalis enim, ſplendidus, magnificus, ac clemens fuit. Nam & ſeruum in ſe gladio furentem, medicis curandum tradidit, & ægrotos bis terve in die inuiſit, & Alexandriam à Romanis euerſum ſua inſtaurauit impenſa: Romæ Pantheon reſtituit, ac munera aromatica populo dedit. Moriens hos verſus feciſſe dicitur:

Animula, vagula, blandula,
Hoſpes, comesq; corporis,
Quæ nunc abibis in loca
Pallidula, rigida, nudula:
Nec vt ſoles, dabis iocos.

Moritur autem morbo intercutaneo, xxij. Imperij ſui anno, ac ſepelitur Puteolis in villa Ciceroniana. Xyſtus autem rei diuinæ (vt par erat) curam gerens, conſtituit ne à quoquam niſi à miniſtris ſacrorum, myſteria & vaſa ſacra tangeren-

tangerentur, maximè verò à fœminis: neve, quod ſacerdotes corporale vocant, ex alio quàm ex lineo panno, & quidem puriſſimo, fieret. Idem cenſuit, ne epiſcopi ad ſedem Apoſtolicam vocati, redeuntes à ſuis reciperentur, niſi ſecum deferrent litteras plebem ſalutantes. In celebratione verò mandauit, vt Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus ſabaoth, cantaretur. Nuda primò hæc erant, & omnia ſimpliciter tractabantur. Petrus enim vbi conſecrauerat, oratione pater noſter, vſus eſt. Auxit hæc myſteria Iacobus epiſcopus Hieroſolymitanus: auxit & Baſilius, auxêre & alij: Nam Cæleſtinus Miſſæ introitum dedit Gregorius Kyrie eleyſon; Gloria in excelſis Deo Teleſphorus, collationes Gelaſius primus, epiſtolam & euangelium Hieronymus. Alleluia verò ſumptum eſt ex eccleſia Hieroſolymitana. Symbolum in concilio Nicæno: Mortuorum autem commemorationem Pelagius inuenit: Thus, Leo tertius; Oſculum pacis, Innocentius primus. Vt caneretur Agnus Dei, Sergius Pontifex inſtituit. Cùm verò Xyſti temporibus propter frequentes cædes pauci reperirentur, qui nomen Chriſti profiteri auderent, & Galli Chriſtiani præſulem ſibi depoſcerent, eò Peregrinũ Romanum ciuem miſit, qui confirmatus in fide Gallis, Romam rediens, vltimo ſupplicio afficitur in via Appia, eò loci, vbi Chriſtus diſcedenti Petro apparuit. Eius corpus in Vaticanum per fideles delatum, apud ſepulcrum Petri reconditur. Aquila quoque Iudæus natione Ponticus, cum Priſcilla vxore edicto Claudij diſcedens, vſque ad hæc tempore (vt nonnulli aiunt) ſuperuixit, ſecundus Moſaicæ legis interpres, poſt illos lxx. qui Philadelphi temporibus fuere. At verò Xyſtus vbi ordinationes ter menſe Decembri habuiſſet, quibus presbyteros xj diaconos xj. epiſcopos per diuerſa loca iv. creauit, martyrio coronatur, & in Vaticano apud Petrum ſepelitur. Sedit autem annis decem, menſibus tribus, diebus viginti vno. Vacat tum ſedes biduò tantum.

Aquila cũ Priſcilla.

(.·.)

S. TELESPHORVS.

TELESPHORVS natione Græcus, ex patre Anachoreta, Antonini Pij temporibus fuit. *9. Pont.*

Cuius quidem imperatoris paternum genus è Gallia Ciſalpina originem habuit. Imperauit autem cum filijs Aurelio & Lucio annis ij. ac viginti, menſibus tribus, tanta cum modeſtia & benignitate, vt meritò Pij cognomentum adeptus ſit, ac pater patriæ appellatus. Nulli enim vnquam tum priuatim, tum publicè acerbus fuit: aut in redimendis pecunijs, aut exactione tributi, quod quidem interdum ita remiſit, vt cautionibus incenſis omnium debita relaxaret. Quid plura de hoc principe dicam? Qui religione, pietate, gratia, humanitate, clementia, iuſtitia, modeſtia cum Numa Pompilio bonorum omnium ſententia comparari poteſt. Is præterea cum Tiberis inundatione plurima Romæ vexaſſet ædificia, tum priuata, tum publica, ſua impenſa ciues in reſtituenda vrbe liberaliſſimè iuuit. Tarracinenſem quoque & Caietanum portum miris operibus, vt nunc etiam apparet, reſtituit. Eius quoq; impenſa erectam eſſe columnam illam cochleam putârim, à qua vrbis celeberrima regio nomen accepit.

Antoninus Pius.

Teleſphorus autem, quem diximus Xyſto ſucceſſiſſe, conſtituit, vt ſeptem hebdomadibus ante Paſcha ieiunium obſeruaretur: vtque in natali Ieſu Chriſti noctu tres Miſſæ celebrarentur: prima in dimidio noctis, quo Chriſtus in Bethleem naſcitur: ſecunda, illuceſcente aurora, quando à paſtoribus cognitus eſt: tertia eadẽ hora diei, qua nobis dies redemptionis & veritatis illuxit, cùm omni reliquo tempore ante horam tertiã celebrare interdictum eſſet, qua

hora

horā Dominus noſter in crucē ponitur, vt Marcus ait. Cōſtituit item, vt ante ſacrificium hymnus ille caneretur, Gloria in excelſis Deo. Huius temporibus multum elaborauit pro fide Chriſti Iuſtinus philoſophus ex Neapoli vrbe Palæſtinæ, qui & Antonino Pio principi, ac filijs eius librum dedit contra gentes ſcriptum, & dialogum contra Triphonem principem Iudæorum habuit. Inuectus eſt in Marcionem, qui Cardonis dogma ſecutus, alterum bonum, alterum iuſtum Dominum aſſeruit, tanquam duo contraria principia creationis & bonitatis. Impugnauit & *Creſcentem* Cynicum vt guloſum, mortis timidum, luxuriæque ac libidinum appetentiſſimum, Chriſtique blaſphemum: cuius inſidijs ad extremum circumuentus pro dignitate *Chriſtiani* nominis ſanguinem fudit. Hunc autem Iuſtini hoſtem non philoſophum fuiſſe, ſed Philopompū, id eſt, amatorem arrogantiæ, ſcribit Euſebius. Eodem quoque tempore inualuiſſe Valentinianam hæreſim conſtat. Hi quidem Valentini cuiuſdam Platonici ſectatores, dicebāt Chriſtum de corpore virginis nil ſumpſiſſe, ſed per eam tanquam per fiſtulam quandam purum trāſijſſe. Photinus autem tum Lugdunenſis epiſcopus, vir certè ſingularis virtutis & doctrinæ (vt ait Iſidorus) iam nonagenarius, martyrij coronam conſtanti animo perpeſſus eſt. At verò Teleſphorus cū ordinationes quattuor mēſe Decembri habuiſſet, creaſſetq; presbyteros xv. diaconos viij. epiſcopos xiij. martyriū ſubiens, apud B. Petri corpus in Vaticano ſepelitur. Sedit annis xj. menſibus iij. diebus xxij. Vacat tum ſedes dies ſeptem.

Iuſtinus Philoſ.

Valentiniana hæreſis.

S. HIGINVS.

10. Pont.

HIGINVS natione Græcus, patria Athenienſis, patre philoſopho, Antonino Pio imperante Teleſphoro succeſſit.

Addere verò aliquid etiā de laudibus Pij, antequā ad Higinum veniam, hominis virtus me cogit. Qui adeò moderatæ gloriæ fuit in re militari, vt defendere magis prouincias quàm augere ſtuderet: vtq; hanc Scipionis ſententiā ſæpius vſurparet, ac diceret, Malle ſe vnū ciuē ſeruare, quàm mille hoſtes occidere cōtra Domitiani inſtitutū, qui populi Romani exercitū hoſtibus obijciebat, quò rarior in patriā reuerteretur, adeò multitudinē oderat, & reformidabat ob eius ſæuitiā. Tantæ aūt iuſtitiæ Pius fuit, vt multi reges, multæq; nationes poſitis eius iuſſu armis, ad hominē controuerſias ſuas, liteſq; deferrent, eiuſdē ſententiæ ſtatim parerent. Ob hæc aūt merita, quæ maxima ſunt, populus Romanus mortuo & flaminē, & Circenſes, & templum, & ſodales Antonianos, lacrymantibus omnibus, conſtituit.

Laudes Antonini Pij imp.

At Higinus vrbis Romæ epiſcopus, tum maximè clerū prudenter in ordinē redegit, gratus diſtribuit, inſtituitq;, ne templa ſine celebratione dedicarentur, neve augerentur diminuerenturq; ſine arbitratu metropolitani vel epiſcopi. Vetuit item ne tigna, reliquave materies ad ędificanda templa congeſta, in prophanos vſus cōuerteretur poſſe tamen ad ſtructuram alterius templi vel cœnobij, concedente epiſcopo, trāſferri. Voluit item vnum ſaltē patrimum vnamve matrimam baptiſmo intereſſe: ſic enim eos appellant, qui infantes tenēt dum baptizantur, licet reuera patrimus & matrima aliud ſignificēt. Eſt enim patrimus (teſte Feſto) qui cū pater ſit, patrē adhuc habeat: idem de matrima dicendū eſt. Inſtituit prætereà, ne metropolitanus epiſcopū prouinciæ ſuæ alicuius criminis reum faceret & damnaret, niſi prius à prouincialibus epiſcopis cauſſa diſcuſſa & cognita fuiſſet. Sunt tamē, qui hoc poſtremū Pelagio pōtifici aſſcribant. Huius quoq; tempore fuit & Polycarpus Ioannis Apoſtoli diſcipulus, Smyrnæus epiſcopus ab eo creatus, ac totius Aſię religione & doctrina tum facile princeps. Is aūt Romā veniēs, plurimos fidelium Marcionis & Valentini falſa perſuaſione deceptos ad fidē reduxit. Cum aūt Marcio fortè huic obuiam factus, diceret, Mene cognoſcis? Reſpondit, Cognoſco quidē primogenitum diaboli. Negabat enim patrem Chriſti Deum eſſe Creatorem, qui per filium mundum fecerāt. Poſteà verò imperante M. Antonino & L. Aurelio Commodo, quarta poſt Neronem perſecutione Smyrnæ ſedente proconſule,

Polycarpus Ioannis Apoſtoli diſcipulus.

igni crematus eſt. Melito quoque Aſianus Sardenſis epiſcopus, Frontinuſque oratoris diſcipulus, librum de doctrina Chriſtiana M. Antonino tradidit. Huius ingeniũ Tertullianus mirum in modum laudat: dicitque à pleriſq; noſtrorum prophetam habitum eſſe. Scripſit & Theophilus Antiochenſis eccleſiæ epiſcopus librum contra Hermogenis hæreſim, qui materiam non naturam introducens, Deo nõ autem naturę eandem comparauit, materiam elementorum & Deum appellans. Higinus autem benè de Eccleſia Dei meritus, cum ordinationes tei Decembri menſe habuiſſet, creaſſetq; presbyteros quindecim, diaconos quinque, epiſcopos ſex, moritur, & apud B. Petri corpus in Vaticano ſepelitur tertio Idus Ianuarij. Sedit annos quatuor, menſes tres, dies quattuor. Sedes autem quattriduo tum vacat.

Annotat.

A S. Petro Apoſtolo vſq; ad Teleſphorum omnes Pontifices ob Chriſti cõfeſsionem capitis pœnas dediſſe, Damaſus auctor eſt. Vulgò etiam traditur, omnes quotquot deinde fuerũt epiſcopos Romanos vſq; ad ſanctum Sylueſtrum martyrio vitam finiſſe, quod (ſalua ſemper veritate) à veteribus hiſtoricis traditum non reperio. Quin etiam non ſemper quæſtiones capitis in Chriſtianos exercebantur. Traianus reſcripto ſuo inquiſitionẽ in nos fieri prohibuit. Hadrianus, Pius, & Marcus neminem, quòd Chriſtianus eſſet, in ius vocari voluerunt, vt ex ipſorum reſcriptis, quæ adhuc exſtant, conſtat. Et quanquam populorum, vel præſidum rabie eiuſmodi decreta, quæ Chriſtianis fauere videbantur, ſæpè infringerentur, & ipſi in Chriſtianos atrociſsimè deſæuirent, non tamen perpetua erat perſequutio, nec ſemper crimen capitale cenſebatur Chriſtiani nomen. Hygenus, & Pius, in optimi Principis Antonij Pij tempora inciderunt, quem & perſequutiones in nos cohibuiſſe, & Chriſtianis æquũ fuiſſe refert in epitoma Dionis Xyphilinus. Martyrij inſuper ipſorum nulla in Damaſi libro mentio eſt. Inſuper exſtat in bibliotheca Pontificis Vaticana vetuſtiſsimus liber ante ſexcentos annos in membranis ſcriptus, in quo omnes Romani Pontifices vſq; ad Silueſtrũ II. exarati ſunt, ab accuratiſsimo quodam ſcriptore collecti. in his ante S. Silueſtrum Papam Anacletus, Eleutherus, Zepherinus, Antherus, Dionyſius, & Miltiades apertè & clarè confeſſores, reliquorum verò pars martyres appellantur. Sunt enim aliquot, qui neq; martyris, neque confeſſoris adiectionem habent. Porrò autem omnes hi Pontifices fortè martyres dicuntur, quod etſi violenta morte non deceſſerint, multa tamen pro Chriſti confeſsione à furente plebe, & iniquis magiſtratibus, qui perpetuum in Chriſtianos odium retinebant, paſsi ſint, ſed eiuſmodi à B. Cypriano confeſſores video appellari.

S. PIVS I.

PIVS natione Italus, patria Aquileienſis, patre Rufino, M. Antonini Veri tempora attigit, qui tum vnà cum L. Aurelio Commodo fratre annis decem & nouem imperium æquo iure adminiſtrauit. *11. Pont. Marcus Antoninus Verus imp.*

Bellum autem contra Parthos ſimul ſuſceptum, admirabili virtute & felicitate geſſerunt, de hoſtibuſque triumphârunt. Verùm non ita multò pòſt apoplexiæ morbo è medio ſublato Commodo fratre, Antoninus ſolus imperium obtinet: quem certè ob eius præſtantem in omni genere virtutis animũ, mirari facilius quàm laudare licet. Hic enim & quia teneris annis eiuſdem animi eiuſdemq; vultus in quauis fortuna ſemper eſt habitus, & quia benignitas naturæ cum doctrina à Cornelio Frontone oratore habita, in eodem viro certabat, ab omnibus Philoſophus meritò appellatus eſt Platonis ſententia, quam ſemper (Capitolino teſte) in ore habuit ſæpius repetitam, Tum demum florère ciuitas, ſi aut philoſophi imperarent, aut imperantes philoſopharentur. Adeò autem doctrinæ auidus fuit, vt imperator etiam Apollinum philoſophum & Sextum Plutarchi nepotem legen-

legentem audiuerit. Frontonis quoq; præceptoris ſtatuam honoris cauſſa in ſenatu collocauit.

Hoc tempore Pius Pontifex cõſuetudinem, & quidem magnam cum Hermete habuit; qui librum ſcripſit titulo paſtoris inſignitum. Quo quidem in libro angelus paſtoris perſonam induens, ei mãdat, vt omnibus perſuadeat Paſcha die Dominico celebrari: quod etiam fecit. Cõſtituit item Pius, ne hæreticus quiſpiam ex Iudæorũ hæreſi ſuſciperetur & baptizaretur. Rogatu primò Praxedis ſanctiſſimæ fœminę thermas Nouati in Vico patricij in honorem ſororis ſuæ diuæ Pudentianæ dedicauit: Multaque dona huic templo obtulit, ac ſæpius eodem in loco ſacrificium Deo præſtitit. Vbi & fontem baptiſmi conſtituit, ac benedicens conſecrauit, multoſque venientes ad fidem in nomine Trinitatis baptizauit. Illis quoque pœnam conſtituit, qui negligentes ſunt in attrectando Chriſti ſanguine & corpore: Pœnitentiam (inquit) agant quadraginta diebus, quorum negligentia in terram aliquid deciderit: ſi ſuper altare, tribus diebus: ſi ſuper linteũ, quattuor: ſi in aliud linteum, nouem diebus. Vbicunque deciderit, ſi recipi poteſt, lambatur: ſin ſecus, aut lauetur, aut radatur: lotum & raſum, aut comburatur, aut in ſacrarium reponatur. Huius tempore in precio eſt habitus Apollinaris in Aſia Hierapolitanus epiſcopus, qui inſigne volumen de fide Chriſti M. Antonino ſecundo tradidit. Scripſit & in Cataphrygas, qui tunc etiam cum Priſcilla & Maximilla inſaniebant vaticinantes, incipiente tamen Montano, quorum omnium hæc erat opinio, aduentum Spirituſſancti non in Apoſtolis, ſed in ſe traditum fuiſſe. Illis quoque temporibus laudabatur & Tatianus vir doctiſſimus, quamdiu ab opinione Iuſtini Martyris præceptoris ſui non diſceſſit. Nam poſtea inflatus opinione ſui, nouã hæreſim condidit, quam poſtea Seuerus auxit, vnde Seueriani appellati. Hi vinum nõ bibunt, carnes faſtidiunt, & vetus teſtamentum ac reſurrectionem nõ recipiunt.

Hermes. *Apollinaris Aſiæ Hierapolitanus.* *Tatianus hæreticus.*

Præterea verò Philippus Cretenſis epiſcopus, præclarum cõtra Marcionem librum hoc tempore edidit. Nam (ſicuti dixi) Marcioniſtæ Cerdonis dogma ſequebantur. Scripſit & Muſanus librum contra quoſdam, qui ad Encratitarum hæreſim declinabant: horum quidem opinio cum Seuerianis cõuenit. Omnem enim coitum ſpurcum putabant, ciboſque damnabant, quos Deus generi humano propoſuiſſet. At verò Pius vbi in ordinationibus ſuis, quæ quinque fuêre, mẽſe Decembri presbyteros decem & nouem, diaconos vnum & viginti, epiſcopos decẽ creaſſet, moritur, & apud B. Petri corpus in Vaticano ſepelitur, quinto Idus Iulij. Sedit verò annis xi. menſibus iiij. diebus ij. Vacauit tum ſedes dies xiij.

Muſanus contra hæreticos.

S. ANICETVS.

ANICETVS natione Syrus, patre Ioanne de Vicomurco, vel (vt Damaſo placet) Humiſia, eiuſdem Antonini Veri tempore fuit, de quo in Pio diximus. *12. Pont.*

Quem quidem Antoninum philoſophia nequaquam à rebus in bello gerendis retardauit. Nam Germanos, Marcomannos, Quados, Sarmatas ingenti virtute & felicitate vnà cum filio Commodo Antonino ſuperauit, ac triumphum egit. Iturus autem ad hoc bellum, cùm non haberet vnde ſtipendia militibus præberet exhauſto ærario, omnem imperatoriam ſuppellectilem, omnemque ornatum vxoris in foro Traiani haſtæ ſubiecit. Verùm cùm poſtea ſuperato hoſte in patriam rediſſet emptoribus precia reſtituit. Nemini tamen moleſtus fuit, qui reddere empta noluiſſet: parta victoria, in omnes de rep. meritos liberalis fuit. Tributa quibuſdam prouincijs remiſit. Fiſcalium titulorum monumenta in foro congeſta cremari iuſſit. Leges ſeueriores nouis conſtitutionibus temperauit. His rebus geſtis factum eſt, vt ab hominibus ita diligeretur amareturque, vt ſacrilegi nomẽ incurreret, qui eius imaginẽ domi non habuiſſet.

Anicetus autem eccleſię Romanæ conſulens, ne moribus petulantium quorundã labefactaretur, inſtituit, ne clericus vllo modo comam nutriret ſecundum Apoſtoli præceptum: neve

epiſcopus cōſecrari poſſet à paucioribus, quàm à tribus eiuſdem ordinis viris, quod poſteà Nicæna ſynhodus confirmauit. Vbi verò Metropolitanus conſecrandus eſt, omnes prouinciales intereſſe debēt. Statuit præterea (vt Ptolomæus ait) ne epiſcopus crimen Metropolitani ſui ad alium, quàm ad primatem aut ad ſedem Apoſtolicam deferret, quòd & dicta ſynhodus, & auctoritas ſummorum Pontificum deinceps confirmauit. Eiuſdem etiam inſtitutum fuit, ne archiepiſcopi niſi ex ſingulari titulo primates nominarentur. Hi autem meritò patriarchę vocantur, cæteri autem archiepiſcopi nominentur: vel (vt quidam volunt) Metropolitani. Huius temporibus Egeſippus laudator fidei noſtræ fuiſſe dicitur, qui omnem à paſſione Domini vſque ad ſuam ætatem Eccleſiaſticorum operū texuit hiſtoriam ſermone ſimplici: vt quorum vitam quàm diligentiſſimè obſeruauit, eorum quoque dicendi genus imitaretur. Affirmat autem ſe Romam Aniceti tempore, decimi poſt Petrum epiſcopi perueniſſe, ac perſeueraſſe vſque ad Eleutherium, qui Aniceti quondam diaconus fuerat. Multa verò in idololatras ſcripſit quòd tumulos mortuis templaq; facerent, vt Hadrianus, qui in honorem Antinoi ſerui, quē in delitijs habuerat, gymniacum agona conſtituit apud Antinoum ciuitatem, quam de nomine ipſius conditam vocauit, ac prophetas in tēplo ſtatuit. Sunt qui & Dionyſium huius ætate fuiſſe dicant. Variantur hoc loco tempora, cùm alij Pium, alij Anicetum præponant: variantur & hiſtoriæ. Vtcunque ſit, in tam remota hiſtoria, tantaque maiorum negligentia, ſatius erit res ipſas paulò ante vel poſt geſtas aliqua ex parte attingere, quàm eas omninò permittere. Anicetus autē vbi ex ordinationibus quinq;, quas menſe Decembri habuit, presbyteros XIX. diaconos IV. epiſcopos IX. creaſſet, martyrio coronatus, ac ſepultus eſt in Caliſti cœmeterio via Appia XV. Kal. Maij. Sedit annos II. menſes 4. dies 3. Sedes verò dies 17. poſt eius mortem vacat.

Egeſippus.

ANNOTAT.

Anicetum, & Victorem martyrio vitam finiſſe tradit Damaſus. Idem martyrij Soteris, Eleutheri, & Zephyrini nullam mentionem facit, & certè ſingulorum obitus dies in quieta & pacifica Eccleſiæ tempora inciderūt, & in vetuſtiſſimo bibliotheca Palatina libro apertè confeſſores; vt paulò antè dixi, vocantur.

S. SOTER.

SOTER natione Campanus, patria Fundanus, ex patre Cōcordio, L. Antonino Commodo imperante fuit. *13. Pont.*

Hic enim omnibus incommodus, vt Lampridius ait, nil commune cum patre habuit, niſi, quòd & ipſe contra Germanos, adiuuantibus Chriſtianis militibus, feliciter pugnauit.* In eo bello cum exercitus Commodi penuria aquæ laboraret, ferunt precibus Chriſtianorum militum aquam diuinitùs è cælo miſſam, pluraq; fulmina in Germanos & Sarmatas cecidiſſe, quod etiā Imperator ipſe accediſſe litteris ſuis teſtatus eſt. Cæterùm ad vrbem rediens, in omni luxuriæ & obſcœnitatis dedecora prolabitur, nihil virtutis & pietatis habens. Gladiatorijs quoque armis in ludo, Neronem imitatus, depugnauit. In amphiteatro feris ſeſe frequenter obiecit. Plurimos quoque ſenatores interfecit, & eos maximè, quos nobilitate induſtriaq; excellere animaduertit.

Hoc ſub eius patre Marco, nō ſub Commodo factum fuiſſe cōſtat.

Soter autem à tantis malis animum ad rem diuinam conuertens, inſtituit, ne monacha vlla pallam attractaret, neve thus in acerram poneret, dum ſacrificia fierent. Eius exſtabat epiſtola hac de re ſcripta ad epiſcopos Italiæ. Inſtituit item, ne legitima haberetur vxor, niſi cui ſacerdos ex inſtituto benedixiſſet, & quam parentes ſolemni pompa more Chriſtiano marito collocaſſent: quamque etiam paranymphę de more cuſtodiuiſſent. Hoc autem conſtituit, multa pericula reijciens, quæ in nouas nuptias cadere ſolent ex præſtigijs & magicis artibus quorundam improborum. Gratianus tamen hoc decretum Euariſto aſſcribit. Vtri verò ſit attribuen-

buendum, legentes dijudicent. Non enim multum refert, illine an huic attribuatur. Soteris temporibus fuiſſe Dionyſium Corinthiorum epiſcopum ſcribit Euſebius, qui tantæ eloquentiæ & induſtriæ fuit, vt non ſolū ſuæ ciuitatis & prouinciç populos, verumetiam aliarum vrbiū ac prouinciarum epiſcopos ſuis epiſtolis erudiret. Inſtructus enim Pauli Apoſtoli doctrina, facilimè potuit ſanctitate & eruditione alios in officio continere. Multa & Theodotion genere Aſianus, Tatiani diſcipulus, ad laudem religionis noſtræ tum ſcripſit. Maximè verò Appellem hæreticum ſcriptis ſuis percommodè irridet, quod Deum, quem coleret, ignorare ſe diceret. Affirmabat enim Chriſtum non Deum in veritate, ſed hominē in phantaſia apparuiſſe. Non deſunt, qui dicant Cataphrygarum hæreſim hoc tempore ortam auctore Montano. Clemens præterea Alexandrinæ Eccleſiæ presbyter multa conſcripſit, è quibus illa ſunt, Stromatū, id eſt, varietatum libri octo; Hypotypoſeon, id eſt, informationum libri totidem; contra Gentes vnus. Huius aūt diſcipulum Originē fuiſſe conſtat. Huius quoq; ætati & Pinytum Cretenſem virum eloquētiſſimum, & Oppianum, qui Halieutica ſcripſit, poëtam inſignem, & Herodianum grammaticū quidam aſſcribunt. Soter autem vbi per ordinationes quinq;, menſe Decembri habitas, presbiteros viij. diaconos ix. epiſcopos xj. creaſſet, moritur, ac ſepelitur via Appia in cœmeterio Caliſti. Sedit annos 9. menſes 3. dies 21. Vacat tum ſedes dies totidem.

Appelles hæreticus.

Cataphrygarum hæreſis.

Origenes Clemētis diſcipulus.

S. ELEVTHERIVS.

14 Pont. ELEVTHERIVS natione Græcus, patria Nicopolitanus, patre Habundio, temporibus L. Antonini Commodi fuit, cuius flagitioſæ vitæ vrbs ipſa pœnam tulit.

Nam Capitolium fulmine ictum vnà cum egregia illa bibliotheca maiorum cura parata, concrematur. Aedes quoque in proximo ſitæ, eandem calamitatem ſenſere. Exortum eſt deinde aliud incendium, quo & ædes Veſtæ, & palatium, bonaq; vrbis pars exuſta eſt, ac ſolo æquata. Tantæ præterea temeritatis fuit, vt & ſuæ imaginis caput coloſſo permagno & egregio, priore detracto, imponi iuſſerit, & mēſem Decembrem ad imitationē Augusti Cæſaris, Commodum appellari voluit, quæ omnia poſt mortem eius abrogata ſunt, ipſeque mortuus, etiam humani generis hoſtis adiudicatus eſt: adeò eius vita flagitijs contaminata omnibus erat odio. Strangulatus in domo Vectiliani duodecimo imperij ſui anno & mēſe ſeptimo, è medio ſublatus eſt.

L. Antonino imp.

Eleutherius autem, quem diximus Soteri ſucceſſiſſe inito pontificatu, ſtatim epiſtolam accepit à Lucio rege Britanno, qua rogabatur, vt ſe ac ſuos in Chriſtianorum numerum reciperet. Quare Fugatium & Damianum viros optimos eò miſit, qui regem ipſum ac populum baptizarent. Erant tum in Britannia pontifices quinque & viginti, quos flamines vocabant. Inter hos autem tres archiflamines habebantur, quorum in loco archiepiſcopi tres conſtituti ſunt, vt Ptolomæus ait. Protoflaminum verò loco primitiua eccleſia patriarchas inſtituit. Idem etiam ſtatuit, ne quis ob ſuperſtitionem cibi genus vllum reſpueret, quo humana conſuetudo veſceretur, noluit præterea quempiam de gradu ſuo deijci, niſi accuſatus, reus criminis conuinceretur, exemplo Saluatoris, qui errorem Iudæ, licet rei, nondum tamen conuicti, ita æquo animo tulit, vt quicquid interim egiſſet pro dignitate apoſtolatus ratum firmumque manſerit. Prohibuit etiam, ne abſente eo quem accuſator reum facit, vlla in cauſſa decerneretur, quam quidem ſententiam & Damaſus Pontifex, & ius pontificum poſtea confirmauit. Huius autē pontificatu & eccleſijs pax data eſt ac quies, & nomen Chriſtianum per omnem terram mirum in modum auctum, Romæ potiſſimum, vbi multi ex nobilitate Romana cum coniugibus & liberis in fidem recepti, baptiſmi charactere notati ſunt. Solus verò Appollonius orator inſignis, martyriū tū paſſus eſt, habita prius oratione de laudibus Chriſtianæ fidei, quod illis temporibus capitale habebatur, mortuo Appollonio, multæ hæreſes inualuēre. Marcionis

Appollonius orator inſignis.

Hæreſes multæ inualuere.

quippe

quippe ſecta variè diuiſa eſt. Alij enim vnum principium fatebantur, alij duo, alij tria: & tres naturas confirmantes, fidem prophetis abrogabant. Florinus quoque & Blaſtus noua contra veritatem machinabantur figmenta. Deum creaſſe mala, contra illud, Deus omnia bona fecit. *Quolitiani.* Contra hos ſenſêre Quolitiani, affirmãtes Deũ non creaſſe mala, contra id quod ſcriptum eſt, *Iſaia. 45.* Ego ſum Deus creans malum. Sunt qui dicant, & Galenum Pergamenum medicum inſignem, & Iulianum legumlatorem, & Frontonem rhetorem his temporibus fuiſſe, quod ego in tanta perturbatione temporum & hiſtoriæ, nec affirmo, nec refello. De Modeſto verò & Bardeſane affirmare auſim: quorum alter in Marcionem ſcripſit, alter verò in Valentinum. Nam cuius primum ſectator fuerat, eius poſtea confutator factus eſt. Hunc Hieronymus concitatiſſimum in dicendo fuiſſe affirmat, cùm eius ſcripta ex Syra lingua in Græcam conuerſa vidiſſet; Et ſi, inquit, tanta vis eſt in interpretatione, quantam putabimus eſſe in ſermone proprio? Eleutherius autem vbi ex tribus ordinationibus menſe Decẽbri habitis, presbyteros xij. diaconos viij. epiſcopos xv. creaſſet, moritur, & apud B. Petri corpus ſepelitur 7. Kal. Iunij. Sedit autem annos xv. menſes iij. dies ij. Vacat tum ſedes dies v.

ANNOTAT.

Eleutherum, non Eleutherium, item Zephyrinũ, non Zepherinum paſſim in vetuſtis codicibus, tam Græcis, quàm Latinis ſcriptum inueni.

S. VICTOR I.

15. Pont. Aelius Pertinax.

VIctorem natione Afrũ, patre Felice, fuiſſe Aelij pertinacis tẽpore crediderim. Qui quidem Aelius cum grandis natu eſſet, ſeptuageſimum enim agebat annum, ex præfecto vrbis, quem magiſtratum tum gerebat ſenatus conſulto imperator creatur. Rogatus deinde, vt & vxorem Auguſtam faceret, & filium Cæſarem appellaret, id facere recuſauit, teſtatus ſufficere, quòd ipſe imperaret inuitus. At verò quoniam in imperatore nihil auaritia turpius eſt, cum illiberalis ac ſordidus haberetur, quòd dimidiatas lactucas & cardos conuiuis apponeret, nemine contradicente, à Iuliano iuriſperito in palatio occiditur, imperij ſui menſe ſexto. Hic eſt ille Iulianus, qui perpetuum edictũ *Iulianus iuriſp.* compoſuit, quique ſeptimo mẽſe, poſtea quàm imperare cœperat, apud pontem Miluium victus à Seuero ciuili bello, & interfectus eſt.

At Victor Pontifex reip. Chriſtianæ, vt par erat, curam gerens, conſtituit, vt Paſcha Dominico die celebraretur ex Eleutherij ſententia (vt Damaſus ait) à quartadecima luna primi menſis vſq; in xxj. *Paſchatis celebratio.* Cuius decretis obtemperãs Theophilus Palæſtinæ vrbis epiſcopus, contra eos ſcripſit, qui xiv. luna cum Iudæis Paſcha celebrabant. In hanc verò opinionem inuectus eſt Polycrates Epheſiorum epiſcopus, qui ex vetere conſuetudine, xiv. luna cum Iudæis Paſcha celebrabat. Se enim Apoſtoli Ioannis, & veterum auctoritatem ſecutum oſtendit: Nos (inquit) inuiolabilem celebramus diem, neq; addentes quicquam, nec diminuentes. Hanc verò opinionem ſecutus eſt Philippus Hierapoli mortuus: hanc Ioannes, qui ſupra pectus Domini recubuit, & pontifex eius fuit, auream laminam in fronte portans: hanc Polycarpus, *Concilio in Palæſtina qui interfuerunt.* Thraſeas, Melito, & Narciſſus Hieroſolymitanæ eccleſiæ epiſcopus. Idem quoque Victor decreuit, vt in quauis aqua baptiſmum petentes, baptizarentur, ſi neceſſitas inſtaret: hãc ob rem quidam exiſtimant concilium in Palæſtina habitum eſſe, cui Theophilus, Irenæus, Narciſſus, Polycarpus, Bacchylus, Aſianæ prouinciæ inſignes epiſcopi interfuêre. Res tamen integra in Nicænum cõcilium tranſlata, in quo etiam conſtitutum eſt, vt Paſcha poſt quartamdecimam lunam celebraretur, ne Iudæos imitari videremur. Fuêre huius pontificis tempore multi doctiſſimi viri. Nam & Appion tum Hexameron fecit, & Paulus Samoſatenus vnà cum Theodoto Coriario, exiſtimauit Saluatorem purũ hominem fuiſſe, & Sextus de reſurrectione conſcripſit, & Arabianus opuſcula edidit ad Chriſtianam doctrinã pertinẽtia. Iudas quoq; chronographiam ſuperiorum temporum vſque

ad

ad decimum Seueri annum conſcripſit, in qua tamen erroris arguitur, quòd aduentum Antichriſti ſuis temporibus futurum dixerit, in quem errorem ideo incurriſſe putamus, quòd & vitia hominum & crudelitatem eò perueniſſe cernebat, vt diutius tolerari humanum genus à Deo non poſſet, quæ res & Lactantium poſtea & Auguſtinum *fefellit*. Victor autem, compoſitis etiam quibuſdam de religione voluminibus, moritur, & apud beatum Petrum in Vaticano ſepelitur: cuius diem feſtum quinto Kalendas Auguſti celebramus. Sedit autem annis decem, *menſibus* tribus, diebus decem. At ſedes dies *xij. tum vacat.*

S. ZEPHYRINVS.

16. Pont. Seuerus imperat.

ZEPHYRINVS natione Romanus, ex patre Habundio, Seueri temporibus fuit. Qui genere Afer, ex oppido Lepti vnà cum imperio cognomentum Pertinacis Iuliano cæſo accepit. Is enim fiſci procurator, mox tribunus militaris per gradus alios vſque ad imperium peruenit. Parcus admodum, natura ſæuus, multis bellis laceſſitus, fortiſsimè quidem remp. licet laborioſiſsimè gubernauit. Ad bellicam gloriam, laudem quoque litterarum addidit, philoſophiæ admodum ſtudioſus. Foris Parthos & Adiabenos ſuperat. Arabas autē interiores ita cecidit, vt regionē eorum prouinciam Romanā faceret. Hanc ob rem triumphans, vt in eius arco ſub Capitolio poſito adhuc apparet, Parthicus, Arabicus, Adiabenicus, cognominatur. Aedificijs prætereà publicis vrbem exornauit. Nam & thermas Seuerianas & Septizonium exſtruxit, non longè à Circo maximo Palatinum inter & Cælium montem. Paululum autem abfuit, quin Pauli ſecundi Pontificis iuſſu lapicidæ quidam ſuperioribus annis eam partem Septizonij, quæ adhuc exſtat, demolirentur.

At Zephyrinus Pontifex rei diuinæ magis, quàm humanæ intentus, conſtituit, vt adſtantibus clericis & laicis fidelibus, & leuita & ſacerdos ordinaretur, quod poſtea in Chalcedonenſi concilio confirmatum eſt. Statuit item, vt conſecratio diuini ſanguinis in vitreo vaſe, non autem in ligneo, vt anteà, fieret. Hæc quoque inſtitutio ſequentibus temporibus immutata eſt. Vetitum enim eſt, vt neque in ligno fieret propter raritatem, qua ſacramentum imbibitur, neque in vitreo propter fragilitatem, neque ex metallo ob tetrum ſaporem, quem inde concipit: ſed fieri voluêre ex auro argentove, aut ex ſtanno, vt in Triburienſi & Remenſi concilio ſcriptum apparet. Idem prætereà inſtituit, vt omnes Chriſtiani annos pubertatis attingentes, ſingulis annis in ſolemni die Paſchæ publicè communicarent. Quod quidem inſtitutum Innocentius tertius deinceps non ad communionem ſolum, verumetiam ad confeſsionem delictorum traduxit. Mandauit item, ne epiſcopus, vel à patriarcha, vel à primate, vel à metropolitano ſuo in iudicium vocatus, ſine auctoritate apoſtolica damnaretur. Voluit poſtremò, presbyteros omnes adeſſe celebrante epiſcopo, quod etiam (vt dictum eſt) Euariſto placuit. Huius autem temporibus fuêre & Heraclius, qui in Apoſtolum commentarios ſcripſit, & Maximus, qui famoſam quæſtionem inſigni volumine diſcuſsit, & Candidus qui Hexameron compoſuit, & Origenes, qui decimo Seueri Pertinacis anno perſecutione in Chriſtianos mota, Leonida patre interempto, quem ipſe adoleſcens ad martyrium adhortatus eſt, cum ſex fratribus & matre vidua pauper relinquitur, redactis in fiſcum paternis bonis, quòd Chriſtum verum Deum profiterentur, vnde grammatica ſibi ac ſuis victum quæſiuit. Diſcipulum autem Plutarchum habuit, qui poſtea martyrio coronatus eſt. Totus deinde ad religionem conuerſus, catechizandi, hoc eſt, prædicandi officium habuit. Tanti autem ingenij fuit, vt nulla eum lingua, nulla litteratura latuerit. Mira vtebatur continentia in cibo & potu, abſtinentia in rebus alienis. Nam & paupertatem Chriſti imitatus eſt, & multis annis nudis ambulauit pedibus: illud quoque, quod in euangelio dicitur, ſecutus eſt,

Heraclius. Maximus. Candidus. Origenes.

Matth.19. etſi puerile habetur,Quia ſunt eunuchi, qui ſe ipſos caſtrauerunt propter regnum Dei. Huius virtutem plerique imitati, martyrium pro fide Chriſti æquo animo paſsi ſunt: maximè verò Potamiena mulier,calida pice in caput eius fuſa. Zephyrinus autem cum ex ordinationibus quattuor, menſe Decembri habitis, presbyteros tredecim, diaconos ſeptem, epiſcopos tredecim creaſſet, moritur Seueri tempore: ac in via Appia non longè à cœmiterio Caliſti ſepelitur ſeptimo Kalendas Septembris. Sedit autem annos octo, menſes ſeptem, dies decem. Vacat tum ſedes dies ſex.

S. CALISTVS I.

17. Pont. CALISTVS natione Romanus, patre Domitio,ex regione vrbis Rauennatum, vſque ad Seueri tempora peruenit, cuius cum animo fortuna mutata eſt.

Nam vbi quintus à Nerone perſecutionem in Chriſtianos mouet,continuò varijs periculis & bellis diſtrahitur: hinc à Peſcennio Nigro, qui magnos in Syria motus concitauerat: hinc à Clodio Albino, quem tamen in Gallia non incruento prælio ſuperauit. Inde verò in Britanniam profectus, deficientibus ferè ſocijs omnibus, varijs caſibus afflictatus, apud Eboracum Galliæ moritur anno imperij ſui decimoſeptimo,duobus filijs relictis,Baſsiano & Geta:quorum Geta hoſtis publicus iudicatus eſt ac interfectus, cum ob vitam eius omnibus probris contaminatam: tum vel maximè, *quia Papinianum iuris ciuilis alterum aſylum,ſua manu necauerat. At Baſsianus ſumpto à ſenatu Antonini nomine, imperio potitus eſt:ac Caracallæ cognomentum accepit à genere veſtis, quam populo dono dedit.

Hoc à Caracalla,nō à Geta factum. *Caracalla.*

Is autem patre aſperior, & omnium libidine intemperantior, nullum genus facinoris in vita prætermiſit. Nam & fratrem Getam occidiſſe putatur, licet Geticum triumphum eius nomine duxerit, & nouercam ſuam in vxorem duxit. Nihil egregium de ſe reliquit præter thermas Antoninianas, quas ipſe inchoauit, & Alexander perfecit: muniuit & viam Nouam. Eos prætereà capitali pœna affecit,qui remedia quartanis ac tertianis collo geſtarent. Damnati prætereà ab eo ſunt,qui ad ſtatuas minxiſſent. Hic poſtremò dum bellum in Parthos mouet, inter Edeſſam & Charras ab hoſtibus circumuentus, occiditur ſeptimo imperij ſui anno, dum leuandæ veſicæ cauſſa ex equo deſcendiſſet.

Caliſtus autem Pontifex in tanta rerum perturbatione tamque ſceleratis imperatoribus, nequaquam ab inſtituto ſuo diſcedens, conſtituit,vt ter in anno ieiunaretur,die ſabbati,præſertim frumenti, vini & olei gratia, ſecundum prophetiam, videlicet quarto menſe, ſeptimo Pſalm. 4. & decimo,inchoando annum Hebræorum more. Verùm poſtea mutata ſententia, id in quattuor anni tempora tranſtulit, in vernale ſcilicet, æſtiuale, autumnale, & hyemale, quibus temporibus deinceps ratio ſacrorum ordinum habita eſt, cùm antea id quidem tantummodo Decembri menſe fieri conſueuiſſet. *Ieiunium quattuor temporū.* Idem quoque inſtituit, ne clericorum delatores & accuſatores vel infames,vel ſuſpecti, vel inimici, in accuſationibus & iudicijs reciperentur.Eos verò hæreticos putauit, qui arbitrantur ſacerdotes poſt crimen admiſſum etiam ſi dignam pœnitentiam ſubijſſent, ad priſtinos honores redire non poſſe. Hunc ædificaſſe baſilicam in Tranſtiberina regione in honorem beatæ Virginis, Damaſus ſcribit. Non tamen crediderim hanc illam eſſe, quam hodie tam celebrem & amplam cernimus, cùm ea tempeſtate ob crebras perſecutiones occulta eſſent omnia, & ſacella potius, atque eadem abdita, & plerunque ſubterranea, quàm apertis in locis ac publicis fierent. Cœmeterium quoque de ſuo nomine condidit via Appia, eò loci,vbi multorum martyrum cineres antea repoſiti fuerant. Vnde mirum cuipiam videri non debet, ſi prius multos eiſdem in locis ſepultos diximus, cum nomen illud poſtea à notiore perſona traxerit. Inuiſi ego hæc loca cum amicis quibuſdam religionis cauſſa. Viſuntur adhuc cineres & oſſa martyrum, viſuntur ſacella, vbi priuatim ſacrificia fierent, quæ publicè quorundam imperatorum edi-

Tertullianus.

edicto exhiberi Deo non poterant. Huius temporibus fuit Tertullianus Afer, Centurionis proconſularis filius, quem Hieronymus primum poſt Victorem & Appollonium inter doctos Latinos commemorat. Acris enim ingenij fuit, multa volumina ſcripſit. Vidi ego, (Hieronymus inquit) Paulum quendam concordiæ, quod oppidum Italiæ eſt, qui ſe beati Cypriani notarium cum ipſe admodum adoleſcens eſſet, Romæ vidiſſe diceret, referretque Cyprianum nunquam abſque Tertulliani lectione vnam diem præterijſſe. Is verò cum vſque ad mediam ætatem presbyter manſiſſet, inuidia deinceps & contumelijs clericorum Romanæ vrbis, ad Montani doctrinam lapſus contra eccleſiam volumina compoſuit, maximè verò de pudicitia, de monogamia, de ieiunijs. Scripſit & contra Appollonium libros ſex. Eiſdem quoque temporibus multa præclara geſſit Origenes. Nam & Hebioneorum hæreſim impugnauit: qui & Chriſtum ex Ioſeph & Maria natum, purum eſſe hominem dicebant, & legem Iudaico ritu ſeruandam prædicabant. Hoc idem & Symmachus ſentiebat. Traduxit etiam ſua doctrina ad veram fidem Ambroſium quendam Valentiniani dogmatis (vt ait Euſebius) imitatorem, vel (vt Hieronymo placet) Marcionitem, cui pro Theoctiſto presbytero liber Origenis de martyrio inſcribitur. Hunc quidem etſi hoſtem ſibi Porphyrius deſumpſerit, Chriſtiani nominis acerrimus perſecutor, ita tamen interdum laudat, vt nunc doctiſsimum, nunc philoſophorum principem vocet: & cùm dicat eum omnia Platonis ſecreta conſecutum, carpit tamen quòd religioni Chriſtianæ ſe addixerit. Scripſiſſe Originem ad ſex millia volumina librorum, Hieronymus ipſe refert. Errauit tamen (vt eidem & Auguſtino placet) in pleriſque, maximè verò in libro de principatu, quem Periarchon appellauit. Hunc verò & Pamphylus martyr, & Euſebius, & Ruffinus Aquileienſis presbyter, mirificè commendant. At Caliſtus vbi ex ordinationibus quinquies per menſem Decembrem actis, presbyteros ſedecim, diaconos quattuor, epiſcopos octo creaſſet, martyrio coronatus eſt, ac ſepultus in cœmeterio Calepodij via Aurelia, tertio ab vrbe milliario, pridie Idus Octobris.

Origenes multa præclara geſſit.

Sedit annos ſex, menſes decem, dies decem. Vacatum ſedes dies ſex.

S. VRBANVS I.

VRBANVS natione Romanus, patre Pontiano, M. Aurelio Antonino imperatore fuit, anno Chriſti ducenteſimo vigeſimo ſexto: ab vrbe verò condita, noningenteſimo & ſeptuageſimo.

18 Pont. Marcum Antoninum imp.

Hic autem (vt putabatur) Caracallæ filius. (Erant enim qui dicerent eum vulgò conceptum) Romam veniens, magna omnium exſpectatione imperium adeptus. Elagabali nomen ſumpſit à Sole, cuius ſacerdos erat edito templo. Phœnices enim Elagabalum ſolem vocant. Verùm ita præter exſpectationem is vixit, vt nullam de ſe, niſi flagitiorum, totiuſque obſcœnitatis memoriam reliquerit. Nam & in virgines Veſtales inceſtum commiſit, & probroſas mulieres ſemper domi habuit, & iracundia incitatus, Sabinum conſularem virum (ad quem Vlpianus ſcripſit) è medio tolli iuſsit. Dignitates autem & honores malis ac flagitioſis committebat, quos quidem ita aliquando deridebat, vt cum ſecum accubuiſſent, ſtratis follibus in cœna, eiſdemque reflatis, ſubitò ſub menſa omnes reperirentur. Ita autem inhoneſtè ridebat vt publicè in theatro ſolus audiretur. Primus Romanorum holoſerica veſte, menſis, ac capſis argenteis vſus eſt. Admonentibus amicis, caueret ne ad inopiam redigeretur, reſpondit: Quid melius, quàm vt ipſe mihi hæres ſim & vxori meæ? Eò veſaniæ interdum prouectus eſt, vt decem millia pondo aranearum collegerit, qua ex re dicebat magnitudinem vrbis Romæ comprehendi poſſe. Exhibuit prætereà decem mil-

millia murum, mille muſtelas, mille ſorices. Hac verò inſania adeò contemni cœptus eſt, vt tumultu militari exorto, ipſe cum matre necaretur. Aiunt, cum ei à ſacerdotibus Syrijs dictum eſſet, vi moriturum, eum paraſſe funem ſerico & cocco intortum, quo vitam laqueo finiret. Moritur autem quarto imperij ſui anno, quo tempore in Palæſtina Nicopolis vrbs, quæ prius Emmaus dicebatur, condita eſt, legationis induſtriam eius rei gratia ſuſcipiente Africano rerum ac temporum ſcriptore.

Nicopolis

Vrbanus verò, qui huius monſtri tempore fuit, non autem Diocletiani (vt quidam volunt) multos ſanctitate vitæ, & doctrina ſingulari ad fidem traduxit. Inter hos autem Valerianum virum præſtantiſsimum, beatæ Ceciliæ ſponſum, & Tiburtium eiuſdem Valeriani fratrem, qui poſtea martyrium conſtanti animo tulêre. Quam conditionem etiam virgo ipſa ſubijt in domo paterna, iam antea ſuo rogatu ab Vrbano Deo dicata. Eiuſdem quoque Vrbani inſtitutum fuit, vt eccleſia, prædia, ac fundos, à fidelibus oblatos reciperet, partireturque prouentus clericis omnibus viritim, nihilque cuiuſpiam priuatum eſſet, ſed in commune bonum, quod hodiè obſoleuit, tanta eſt hominum rapacitas & libido. Sunt qui huic attribuunt diſtinctionem quattuor temporum ac ieiunij, quæ antea confundebantur hominum imperitia. Huius temporibus Tryphonem Origenis auditorem fuiſſe conſtat, qui librum præcipuè compoſuit de vacca ruffa in Deuteronomio. Minucius item Felix, inſignis tum Romæ cauſſidicus dialogum ſcripſit, quo Chriſtianum & ethnicum diſputantes inducit. Scripſit & contra mathematicos, cuius etiam Lactantius meminit. Alexander quoque Hieroſolymitanus epiſcopus bibliothecam illam Hieroſolymis tum inſtituit, vnde tantum laudis conſecutus eſt. At vbi ex ordinationibus quinquies menſe Decembri habitis presbyteros nouem, diaconos quinque epiſcopos nouem creaſſet, martyrio coronatus eſt, & ſepultus in cœmiterio Prætextati via Tiburtina. Sedit annos quattuor, menſes decem, dies xij. Sedes autem dies xxx. tum vacat.

Tryphon. *Minucius.* *Alexander.*

S. PONTIANVS.

PONTIANVS natione Romanus, patre Calpurnio, temporibus Alexandri imperatoris fuit, anno ab vrbe condita, DCCCCLXXIII. anno verò Chriſti CC. & XLV. *19. Pont.*

Inter imperium verò Elagabali & Alexandri tres imperatores ſunt habiti, Macrinus Diadumenus, & Albinus: quorum nomina prætermittere inſtitui, cum quia parum imperarunt, tum vel maximè, quia nihil memoria dignum geſsêre. ſolus tamen Albinus ob edacitatem nomen aliquod apud poſteros conſecutus eſt, vt ait Cordus, qui centum perſica Campana, decem melones Oſtienſes, quingentas ficus paſſarias, quadraginta oſtrea vna cœna comedebat. Sed omittamus hæc monſtra, ad Alexandrum venio vnicum virtutis exemplar, qui ſenatus ac militum ſtudio imperator creatus, ad componendam remp. vitio ſuperiorum principum labefactatam, animum adiecit. Adiutores autem ad hanc rem habuit, Iulium Frontinum virum doctiſsimum, Vlpianum & Paulum viros in iure ciuili præſtantiſsimos. Iuſtitiam verò ita coluit, vt nemo vnquam de illata ab eo iniuria queſtus ſit. Procul omni pompa & ambitione vixit, vnde ſemel tantum, dum conſul eſſet, picta toga vſus eſt. Si quis autem inter ſalutandum caput flexiſſet, aut blandius aliquid dixiſſet, vt adulator reijciebatur. Erat præterea tantæ prudentiæ, vt à nemine decipi poſſet: vnde Turinum, qui munera accipiebat, quòd magnæ eſſe auctoritatis apud imperatorem videretur, in foro Tranſitorio ad palum alligatum fumo necari iuſsit præcone clamante:

Alexãder vnicũ virtutis exẽplar.

Fumo

Fumo punitur, qui fumum vendidit. Pecunias autem, quarum mater Mammæa, vt mulier, ſtudioſa fuit, omninò contempſit. Gemmas reiecit, vt res muliebres, dictitans in Virgilio (quem Platonem poëtarum vocabat) plures & meliores gemmas eſſe. Lenonum vectigal & meretricum & exoletorum, in ſacrum ærarium inferri vetuit, idque ſumptibus publicis aſsignandum cenſuit, quo & theatrum, & circus, & amphitheatrum, & ſtadium inſtaurarentur. Statuas ſummorum virorum vndique conquiſitas, in foro Tranſitorio locauit: Thermas verò Antonini Caracallæ, quæ hodie Antonianæ vocantur, perfecit & ornauit. Templum Chriſto ædificare voluit, eumque inter Deos recipere. Habuit præterea Chriſtum ipſum, Abraham & Orpheum in larario ſuo. Alexander igitur tot virtutibus inſignis, iuuenis admodum imperator creatus, bellum ſtatim contra Perſas ſuſcepit, ac Xerxem eorum regem conſtantiſsimè vicit. Diſciplinæ verò militaris adeò ſeuerus emendator fuit, vt quaſdam etiam integras legiones exauctorauerit. Qua ſeueritate factum eſt, vt militari tumultu apud Maguntiacum in Gallia occideretur.

Pontianus autem Pontifex Romanus, inſtigantibus ſacrificulis idolorum, mandato principis ab vrbe Roma in Sardiniam inſulam cum Philippo presbytero deportatur, eo potiſsimum tempore, quo Origenes Germanum presbyterum Antiochenum, & Beryllum Arabiæ epiſcopum, ab hæreſi ad veritatem reduxit. Negabat Beryllus Chriſtum ante incarnationem fuiſſe. Aliqua opuſcula hic ſcripſit, maximè verò epiſtolas aliquot, quibus Origeni pro ſana doctrina gratias agit. Exſtat & dialogus Origenis & Berylli, in quo Beryllum hæreſeos arguit. Tanti autem ingenij fuit Origenes & doctrinæ, vt ſeptem notarij ſibi inuicem ſuccedentes, homini vix ſufficerent. Librarios habuit totidem, & puellas apprimè eruditas, quos omnes ingenij copiam & vbertatem effundendo defatigabat. Ab Antiochia verò accerſitus Romam à Mammæa Alexandri matre, in quam filius vnicè pius fuit, in precio habitus Origenes, mulierem Chriſtianam fidem edoctam relinquens, Antiochiam redijt. Pontianus verò multas calamitates & grauia tormenta pro fide Chriſti in Sardinia paſſus, tandem moritur: cuius corpus poſtea à Fabiano pontifice Romam cum magna veneratione ac totius cleri ſupplicationibus reportatum eſt, ac ſepultum via Appia in Caliſti cœmeterio. Hic

Librarij Origenis.

autem ex ſacris ordinibus bis menſe Decembri habitis, ſex presbyteros, diaconos quinque, epiſcopos ſex creauit. Vixit autem in Pontificatu annis nouem, menſibus quinque, diebus duobus. Vacat tum ſedes à martyrio eius dies decem.

ANNOTAT.

Pontianum in exſilio Sardinenſi naturali morte, Caliſtum verò, Vrbanum, Anterum, Fabianum, Cornelium, Lucium, Stephanum, & Xyſtum II. martyrio vitam finiſſe tum ipſa tempora, quæ Chriſtianis horribilia perſequutionum immanitate fuerunt, tum omnes penè quotquot exſtant veteres ſcriptores declarant.

S. ANTERVS.

ANTERVS natione Græcus, patre Romulo, Pontifex creatur Maximino imperante, qui anno ab vrbe condita, DCCCCLXXXVII. ex corpore militari, poſteaquam bellum in Germania proſperè geſſerat, ſine vlla ſenatus auctoritate imperator electus eſt. 20. Pont.

Fuit autem ingentis ſtaturæ vir, adeò vt pedes octo excederet. Pedem habuit tantæ magnitudinis, vt poſtea in prouerbij locum ceſſerit, cum de longis & ineptis hominibus loquimur, Maximini caligam requirit. Pro annulo autem vxoris dextrocherio vtebatur. Tantæ verò bibacitatis erat, vt vini amphoram vna cœna biberet. Verùm cùm ſextus à Nerone Chriſtianos cædibus perſequeretur, tertio anno poſteaquam regnare cœperat, à Pupieno Aquileiæ quam obſidebat, vnà cum filio Maximino interfectus,

Adagium.

Maximinus imp.

fectus, perſecutioni ſimul & vitæ finem impoſuit, Mammęæ mulieris Chriſtianæ & Origenis mortem permaximè cupiens. Ferunt in ea obſidione Aquileienſes fœminas funes ex capillis ſuis feciſſe, cùm nervi deeſſent aut funes, ad emittendas ſagittas. Vnde in honorem matronarum, templum Veneri Caluę ſenatus dedicauit.

Aliàs, ærario.

Epiſcopus non ſua ipſius cauſa transferri ad alium epiſcopatum poteſt.

Anterus autem primus ſtatuit, vt res geſtæ martyrum diligenter exquiſitæ à notarijs ſcriberentur: conſcriptas recondi in * ærario eccleſiæ mandauit, propter Maximum quendam, qui martyrio coronatus eſt, ne vnà cum vita benè agentium memoria aboleretur. Cenſuit item epiſcopum omiſſo primo epiſcopatu ad alium neceſsitatis cauſſa & vtilitatis, non ſuijpſius, ſed creditarum ouium poſſe transferri, interpoſita ſummi pontificis auctoritate, quod hodie à pleriſque contrà fit: ad vtilitatem enim propriam reſpicientes, imò voluptatem, vt habeant vnde expilent, ad vberiorem ſemper reſpiciunt. Non quòd oues, & qua ratione paſcendæ ſint quærentes, quod eſt officium boni paſtoris, ſed ſciſcitantes quantum ſingulis annis inde excerpi poſsit. De cura animarum parua fit mentio, de augendis prouentibus magna: quò multa iumenta & plures ſeruos, ac eos quidem ignauos & ſtolidos, domi alant. Huius autem temporibus Iulius Africanus fuit inter ſcriptores nobilis, conſtituta etiam (vt Euſebius ait) Cæſareæ ſuo nomine inſigni bibliotheca. Hic ſub M. Aurelio Antonino legationem ſuſcepit pro inſtauratione Emmaus, quę poſteà Nicopolis appellata eſt, vt antè diximus. Scripſit item epiſtolam ad Origenem, qua oſtendit fabulam Suſannæ apud Hebræos non haberi, contra quem poſtea Origenes ob hanc rem grandem epiſtolam ſcripſit. Geminus quoque Antiochenæ eccleſię presbyter, & Heraclas Alexandrinæ eccleſiæ pontifex, tum quidem in precio ſunt habiti. Anterus verò vno tantummodo epiſcopo creato, martyrium ſubiens, in cœmeterio Caliſti via Appia ſepelitur, tertio Nonas Ianuarij. Sedit annis vndecim, menſe vno, diebus duodecim. Vacat tum ſedes dies tredecim.

Geminus. *Heraclas.*

S. FABIANVS.

21. Pont.

FABIANVS natione Romanus, ex patre Fabio, à Gordiano & Philippo vſque ad Decium imperatorem peruenit.

Gordianus imp.

Gordianus enim imperium adeptus, cum Parthos iam erumpentes ingenti clade ſuperaſſet, ad triumphum rediens, à Philippis necatur. Cuius hæc fuit præcipua laus, quòd ad ſexaginta duo millia librorum in bibliotheca habuiſſe dicitur. Philippus autem anno ab vrbe condita noningenteſimo nonageſimo ſeptimo, reductis militum copijs è Syria in Italiam, vnà cum filio Philippo annos quinque imperat. Hunc autem primum imperatorem Chriſtiani habuêre: qui quidem myſteria adire nunquam eſt auſus, nil confeſſus. Poſt tertium verò imperij ſui annum, milleſimus ab vrbe condita annus impletus eſt: vnde & ſæculares ludi celebrati ſunt, qui centeſimo quoque anno repetebantur: inſtituti à Valerio Publicola poſt exactos reges à ſæculo nomen ducentes, quod eſt humanæ vitæ ſpacium. Hi tamen Decij fraude, licet diuerſis in locis, interfecti ſunt: nam Philippus pater Veronæ, ſed Romæ filius occiditur.

Fabianus autem Pontifex ſeptem diaconis regiones diuiſit, qui à notarijs martyrum res geſtas colligerent ad cæterorum exemplum, qui Chriſti fidem profitebantur. Idem quoque in cœmeterijs pro dignitate martyrium ædificauit. Statuit præterea, vt ſingulis quibuſque annis in cœna Domini Chriſma renouaretur, ac vetus in eccleſia combureretur. Huius tempore exorta eſt Nouatiana hæreſis. Nouatianus enim vrbis Romæ presbyter, ob cupiditatem epiſcopatus, omnia diuina atque humana miſcebat,

Nouatiana hæreſis.

cebat, ne in manus Cornelij, qui Fabiano ſucceſsit, pontificatus deueniret. Ab eccleſia enim ſeparatus, ſemet ac ſuos καθαρούς, id eſt, mundos appellabat. Negabat apoſtatas etiam pœnitentes, recipiendos eſſe. Hanc ob rem Romæ concilium ſexaginta epiſcoporum, totidem presbyterorum cum diaconis pluribus habitum eſt, quo Nouatiani opinio vt falſa improbatur, quòd Saluatoris exemplo nemini pœnitenti deneganda ſit venia. Eiſdem quoque temporibus Origenes hæreſim quorundam ſuſtulit, affirmantium animos hominum vnà cum corporibus interire, rurſumque in anaſtaſi (quam noſtri reſurrectionem vocant) vnà cum corporibus ſuſcitari. Suſtulit & hæreſim Helcheſaitarum, qui Paulum Apoſtolum omninò reſpuunt: quique aſſerunt negantem in tormentis Chriſtum, nihil criminis habiturum, modò integri & recti ſit cordis. Scripſit etiam idem auctor in Celſum epicureum Chriſtianos impugnantem. Litteras quoque de fide ad Philippum & Seueram eius vxorem dedit. Ad Fabianum poſtremò de ordine fidei multa conſcripſit. Alexander verò Cappadociæ epiſcopus, cùm deſiderio ſacrorum locorum Hieroſolymam perrexiſſet, cogitur à Narciſſo eiuſdem vrbis epiſcopo iam ſene, adminiſtrationem epiſcopatus ſecum ſuſcipere. Verùm ſub Decio ardente perſecutione, quo tempore Babylas Antiochiæ martyrium paſſus eſt, Cæſaream ductus, ob confeſsionem Chriſti necatur. At Fabianus Pontifex, cui dum Antero ſucceſſor quæreretur, columba, vt creditum eſt, ſupra caput adſtitit eiuſdem formæ qua illa viſa eſt, quæ ſpiritum ſanctum ſuprà caput Ieſu ad Iordanem detulit, martyrio coronatur, vbi ex quinque ordinationibus menſe Decembri habitis, presbyteros duos & viginti, diaconos ſeptem, epiſcopos vndecim creaſſet, ſepultus eſt autem in cœmeterio Caliſti via Appia xiiij. Kalendas Februarij. Sedit annos xiiij. menſes vndecim, dies vndecim. Vacat autem ſedes diebus ſex.

Concilium Romæ.

S. CORNELIVS.

CORNELIVS natione Romanus, patre Caſtino, Decij temporibus fuit. *21. Pont.*

Qui in Pannonia inferiore Budaliæ natus, interfectis Philippis, imperium ſumpſit, odio in Chriſtianos exardens, propter Philippos eiuſdem ſectæ imitatores. Verùm cùm poſtea biennium cum filio Cæſare imperaſſet, à barbaris opprimitur, adeò vt eius cadauer nuſquam repertum ſit. Digno certè damnatus iudicio, qui ſeptimam poſt Neronem perſecutionem in Chriſtianos mouens, multos ſanctiſſimos viros interemit.

Decius imp. mouet perſecutionẽ in Chriſtianos.

At verò ſub Epiſcopatu Cornelij, qui apoſtatas recipiendos cenſebat, pœnitentes præſertim, Nouatus Nouatianum extra eccleſiam ordinauit, & in Africa Nicoſtratum: quam ob rem confeſſores, qui à Cornelio receſſerant, cum Maximo presbytero ac Moyſe ſentientes, ad eccleſiam reuerſi, veri confeſſoris nomen adepti ſunt. Verùm poſtea inſtantibus hæreticis, Cornelius Centumcellas in exſilium mittitur, ad quem Cyprianus Carthaginenſis epiſcopus in carcerem coniectus litteras mittit, quibus intellexit & amici calamitatem, & exſilij ſui confirmationem. Extant & aliæ Cypriani ad Cornelium epiſtolæ plenæ religionis fidei, ſed illa potiſsimum elegans habetur, qua Nouatum diſcipulum quendam ſuum accuſat & damnat. De eadem quoque hæreſi & Dionyſius Alexandrinæ vrbis epiſcopus, Origenis olim auditor, ad Cornelium ſcripſit. Nouatianum præterea alia epiſtola reprehendit, quòd à communione Romanæ Eccleſiæ diſceſsiſſet, quodque etiam ſe inuitum ad

ad

ad pontificatum obeundum diceret eſſe deductum. Tum ille, ſi inuitus Nouatiane (vt dicis) deſignatus es, probabis, cum volens ſeceſſeris. Cornelius autem priuſquam in exſilium mitteretur, inſtante Lucina matrona ſanctiſsima, corpora Petri & Pauli è catachumbis, vbi minus tuta eſſe videbantur, noctu leuauit. Paulum Lucina in prædio ſuo via Oſtienſi collocat, eò loci vbi interfectus fuerat: Petrum verò Cornelius apud locum reponit, vbi crucis martyrium ſubierat, in templo Apollinis ad radices aurei montis tertio Kalendas Iulij. At verò Decius, vbi intellexit Cornelium litteras à Cypriano accepiſſe, eum à Centumcellis Romam perduci iubet, quem ita in Telluris templo, adſtante vrbis præfecto, alloquitur: Sic (inquit) obſtinate vitam ducere inſtituiſti, vt neque Deos cures, neque præcepta vel minas principum timeas, & contra rempub. litteras arripias ac mittas? Huic Cornelius: De laudibus Chriſti, de ratione redimendorum animorum, non de imminutione imperij, litteras accepi & reddidi. Tum Decius iratus, ſanctiſsimum virum plumbatis cædi, genus id flagelli eſt, atque deinceps ad templum Martis duci iubet, vt ſimulacrum eius adoraret: id ſi facere abnueret, pœna capitali afficeretur. At vir ſanctus dum ad ſupplicium duceretur, omnia bona ſua Stephano archidiacono commiſit. Poſt hoc verò tertio Nonas Maij obtruncatur. Huius corpus beata Lucina vnà cum quibuſdam clericis noctu ſepeliuit in harenario prædij ſui, via Appia non longè à cœmeterio Caliſti. Sunt qui ſcribant, hunc pontificem ſub Gallo & Voluſiano paſſum. At ego multò magis Damaſo credo, qui Decij iuſſu hoc factum affirmat. Cornelius autem menſe Decembri ſacrorum initiandorum poteſtatem bis fecit, vnde presbyteros quattuor, diaconos quattuor, epiſcopos ſeptem creauit. Sedit annis duobus, diebus tribus. Sedes autem diebus quinque & triginta tum vacat.

ANNOTAT.

Poſt S. Fabiani obitum, & Cornelij electionem, primum in Eccleſia Romana ſchiſma fuiſſe conſtat. Nouatianus enim quidam presbyter S. R. E. ambitionis ſpiritu inflatus, Nouato presbytero Afro, magni nominis viro, & quibuſdam confeſſoribus, eiuſdem Nouati dolis, & fallacijs circumuentis auctoribus (hi duo pro Chriſti fide in vinculis fuerant) Pontificatum contra Cornelium, Romæ aſſumpſit, occaſione accepta, quòd Cornelium Papam, & qui ei conſenſiſſent, in hæreſim prolapſus eſſe diffamaſſet, cùm præter ipſius & ſociorum eius ſententiam, eos, qui idolis ſacrificauerant, pœnitentes in eccleſia communionem ſuſcepiſſent. Nouati enim ſocij, lapſis, & immundis ſacrificijs coinquinatis, quanquam eos dignè pœnituiſſet, ſpem omninò eccleſiaſticæ reconciliationis denegabant, Deo eiuſmodi cauſſam remittentes, qui ſolus peccata dimittere poſſet. Diu autem in ſchiſmate contra Cornelium & eius ſucceſſores Romæ epiſcopus fuit. A quo hæreſis Nouatianorum manauit. Hæc Euſebius libris VI. & VII. hiſtoriæ eccleſiaſticæ, & Damaſus in vitis Fabiani & Cornelij pontificum. Huius Nouatiani in epiſcopatu ſucceſſores Romæ vſque ad Cæleſtini Papæ pontificatum permanſerunt, à quo deinceps publicè epiſcopum habere prohibiti ſunt, vt auctor eſt Socrates libro VII. cap. XI. hiſtoriæ eccleſiaſticæ. Huius ſchiſmatis & hæreſis frequens mentio eſt in epiſtolis ſancti Cypriani, qui hoc tempore vixit.

S. LVCIVS I.

LVCIVS natione Romanus, patre Porphyrio, imperante Gallo Hoſtiliano, Pontifex eligitur. 23. Pon.

Gallus enim cum Voluſiano filio imperium obtinuit: quorum temporibus in vltionem Chriſtiani nominis tanta peſtis exorta eſt, vt paucæ domus, nedum ciuitates & prouinciæ exſtiterint, quæ non tantam calamitatem ſenſerint. Verùm Gallus & Voluſianus dum contra Aemelianum res nouas agitantem, bellum ciuile moliuntur, Interamne necantur, nondum completo imperij ſui biennio. Aemilia- Gallus imper.

Valerianus & Gallienus imperat. nus verò obſcuro loco natus, tertio menſe occupatæ tyrannidis opprimitur. Mox autem Valerianus in Rhetijs & Norico ab exercitu, Gallienus Romæ à ſenatu imperatores eliguntur. Quorum imperium pernicioſum Romano nomini fuit, principum ignauia, & in Chriſtianos ſæuitia. Nam & Germani Rauennam vſque peruenêre, ferro ac flamma omnia vaſtantes, & Valerianus in Meſopotamia bellum gerens, à Parthis captus, in ſeruitute turpiter vixit. Eo enim vt ſcabello Sapores Perſarum rex equum inſcenſurus vtebatur: ac meritò quidem, cùm ſtatim vbi imperium arripuit, octauus à Nerone adigi tormentis Chriſtianos, idola colere, abnegantesque interfici vbique iuſſerit. Territus autem tam claro Dei iudicio Gallienus, pacem *eccleſijs* tribuit. Serò tamen: iam enim Dei voluntate barbari omnes in fines Romanos eruperant, & tyranni quidam pernicioſi exorti ſunt, qui, quod domi relictum erat ab externo hoſte, peſſundarent. Gallienus verò cùm remp. deſeruiſſet, ac Mediolani libidinibus operam daret, occiditur.

Lucius igitur mortuo Voluſiano exſilij pœna liberatus, Romam veniens conſtituit, vt duo presbyteri, diaconi tres, vbique locorum epiſcopum comitarentur, eius vitæ & actionis teſtes. *Cyprianus.* Huius autem temporibus martyrium paſſus eſt Cyprianus, qui primò rhetoricam docuit: deinde ſuadente presbytero Cæcilio, vt Hieronymus ait, à quo & cognomen ſortitus eſt, ad Chriſtianos tranſiens, omnes facultates ſuas pauperibus erogauit. Presbyter primò, deinde Carthaginenſis epiſcopus creatus, ſub Gallo & Voluſiano martyrij pœna afficitur. Cuius vitam & martyrium Pontius eiuſdem Cypriani presbyter & exſilij omnes, egregio volumine compoſuit. Ante verò quàm moreretur Cyprianus, venerat in ſententiam eccleſiæ Romanæ, non eſſe rebaptizandos hæreticos, ſed ſola manus impoſitione in gratiam recipiendos. Hac enim de re inter Cyprianum & Cornelium magna fuerat olim contentio. Lucius verò antequàm ad martyrium iubente Valeriano duceretur, omnem poteſtatem eccleſiæ Stephano archidiacono ſuo permiſit. Ter autem dandis ordinibus ſacris vacauit Decembri menſe, vnde presbyteros quattuor, diaconos quattuor, epiſcopos ſeptem creauit. Sepultus eſt in cœmeterio Caliſti via Appia octauo Kalendas Septembris. Sedit annis tribus, menſibus tribus, diebus tribus. Dies quinque & triginta ſedes tum vacat.

S. STEPHANVS I.

STEPHANVS natione Romanus, patre Iulio, cùm iam de imperio Romano actum videretur, pontifex eligitur, eo potiſſimum tempore, quo Poſthumus in Gallia tyrannidem occupat, cum maximo reip. emolumento. *24. Pont.*

Nam annis decem ingenti moderatione vſus, pulſis hoſtibus, prouinciam in priſtinam formam redegit. Huic deinde militari tumultu apud Maguntiacum interfecto, Victorinus ſucceſſit, vir quidem in re militari ſtrenuus: ſed dum nimiæ libidinis eſſet, & aliena matrimonia corrumperet, Agrippinæ occiditur.

Stephanus autem ad ordinandam eccleſiam conuerſus, inſtituit, ne ſacerdotes & leuitæ veſtibus ſacris alibi quàm in eccleſia, & peragendis ſacris vterentur: ne, ſi ſecus facerent, pœnam Balthaſſar regis Babylonis ſubirent, qui vaſa ſacra prophanis manibus attigerat. De rebaptizandis autem his qui ad fidem redijſſent, eadem ſenſit quæ Cornelius Pontifex: neque vllo modo his communicandum eſſe qui rebaptizarent. Vnde Dionyſius, qui antea hac de re cum Carthaginenſibus & orientalibus ſenſerat, mutata ſententia, ad Stephanum ſcribens, eum bono eſſe animo iubet, cùm eccleſiæ tam Aſianæ quàm Africanæ, mutata opinione, in ſententiam Romanæ ſedis iam veniſſent. Inuit *Malchion presbyter.* & eccleſiam Dei illa tempeſtate Malchion eloquentiſſimus Antiochenæ eccleſiæ presbyter. Hic enim contra Paulum Samoſatenum epiſcopum Antiochenum ſcripſit, quòd dogma Artemonis inſtaurare conaretur, affirmantis Chriſtum communis naturæ hominem tantummo-

dò fuiſſe, ſed à Maria ſumpſiſſe principium. Quæ opinio poſtea in Antiocheno concilio omnium conſenſu improbata eſt. Hac autem de re idem Malchion grandem epiſtolam nomine Synhodi ad Chriſti fideles ſcripſit. Stephanus autem cùm opere & verbis multos gentiles ad fidem Chriſti conuertiſſet, conquiſitus à Gallieno, vt quidam volunt, vel ab his qui ex Deciano edicto Chriſtianos perſequebantur, vnà cum pleriſque ſuorum ad martyrium rapitur. Capite enim mulctatus, in Caliſti cœmeterio via Appia ſepelitur, quarto Nonas Auguſti, cum iam ex ordinibus ſacris bis menſe Decembri propoſitis, presbyteros ſex, diaconos quinque, epiſcopos tres creaſſet. Sedit annis ſeptem, menſibus quinque, diebus duobus. Sedes autem ad dies duos & viginti tum vacat.

S. XYSTVS II.

25. Pont.

XYSTVS ſecundus, natione Græcus, patria Athenienſis, ex philoſopho Chriſti diſcipulus factus eſt, durante adhuc Deciana & Valeriana perſecutione.

Sed non erit à re noſtra alienum reliquos tyrannos, vt cœpimus, ſparſim ſcribere, quoad verum principem attigerimus. Nam Victorino in Gallia interempto, Terricus ſenator, qui tum Aquitaniam gubernabat, abſens à militibus imperator creatur. At verò dum hæc in Gallia agerentur, per Odenatum Perſæ victi, defenſa Syria, Meſopotamia vſque ad Cteſiphontem recepta eſt.

Eaque tempeſtate exorta doctrina eſt apud Ptolemaidem, quæ olim Barce vocabatur, Pentapoleos ciuitatem, plena blaſphemijs in Deum patrem & in Chriſtum, quem ſummi Dei filium eſſe negabat, primogenitumque omnis creaturæ, ſimul etiam ſpiritusſancti intellectum auferebant. Hi Sabelliani à Sabellio auctore, tam peruerſæ ſectæ inuentore, vocati ſunt. *Sabelliani.* Quid dicam de ſpurciſſimo Cherinti dogmate? Qui poſt mille annos futuram anaſtaſim, & regnum Chriſti in terris dicebat: vnde Chiliaſta à Græcis vocatus eſt. Is autem quia libidinum & cupiditatum impatiens erat, voluptates ipſas in promiſſionibus futuri regni ſanctis proponebat, abundantiam ciborum, & mulierum copiam. Idem ſentiebat & Nepos in partibus Aegypti epiſcopus. In delitijs enim corporis & voluptatibus omnibus regnaturos in terra ſanctos cum Chriſto dicebat. Hinc Nepotiani, tam turpis ſectæ imitatores, vocati ſunt. *Nepotiani.* Confutare & extinguere has opiniones Xyſtus aliquando meditabatur, verùm accuſatus quòd Chriſti fidem contra imperatorum decreta prædicaret, captus ad Martis templum ducitur, vt aut Marti ſacrificet, aut ſi id facere noluerit, pœnam capitis ſubeat. Euntem ad ſupplicium Laurentius archidiaconus ita alloquitur: Quò (inquit) progrederis ſine filio pater? Quò, ſacerdos optime, ſine miniſterio properas? Cui Xyſtus: Ego te non deſero, fili, maiora tibi pro fide Chriſti ſuperſunt certamina; poſt triduum me ſequêris ſacerdotem leuita. Interim autem ſi quid in theſauris habes, id pauperibus diſtribue. Eodem verò die vnà cum Xyſto diaconi ſex interficiuntur: Feliciſſimus, Agapitus, Ianuarius, Magus, Innocentius, Stephanus, ſexto Idus Auguſti. Laurentius verò triduò pòſt vnà cum *Laurentius.* Claudio ſubdiacono, & Seuero presbytero, & Creſcentio lectore, & Romano oſtiario, varijs cruciatibus necatur quarto Idus Auguſti. Exuſtum igni Laurentium ferunt. Vincentius verò, quem Xyſti diſcipulum fuiſſe conſtat, in Hiſpaniam profectus, huic martyrio intereſſe non potuit. Xyſtus autem in pontificatu ſuo ſacrorum ordinum poteſtatem bis fecit menſe Decembri, vnde & presbyteros quattuor, diaconos ſeptem, epiſcopos duos creauit. Xyſti corpus in cœmeterio Caliſti via Appia ſepelitur. Reliqui verò martyres iacent in cœmeterio Prętextati in agro Veranio via Tiburtina. Sedit autem Xyſtus annos duos, menſes decem dies tres & viginti. Vacat tum ſedes dies quinque & triginta.

ANNOTAT.

Ita certum & manifeſtum eſt, Xyſtum Papam II. & eius archidiaconum Laurentium cum pleriſque alijs clericis, & laicis fidelibus Romanis, ſub Valeriano, & Gallieno imperatoribus martyria conſummaſſe, quàm ea, quæ auribus & experientia percipi conſueuerunt: paſſim tamen eos ſub Decio imperatore occiſos fuiſſe legimus, hiſtoricorum quorundam procul dubio incuria, Decium cum Valeriano confundentium. Nam Fabianus quidem ſub Decio: Cornelius ſub Gallo, & Voluſiano: Lucius, Stephanus, & Xyſtus II. ſub Valeriano pro Chriſto capite pœnas dediſſe, ex temporum ordine, atque ex aliquot epiſtolis D. Cypriani, Damaſi, Euſebijq́; libris VI. & VII. hiſt. eccleſiaſtica manifeſte liquet.

Poſt Xyſti II. mortem, ob perſequutionis ſæuitiam, Romanam ſedem annum I. menſes XI. & dies XV. paſtore vacaſſe tradit Damaſus, qui etiam presbyteros, vacanti eccleſiæ præfuiſſe inter pontificatus tempora refert. Sed hoc inſtituto in fine operis oſtendam.

S. DIONYSIVS.

26. Pont. DIONYSIVS, cuius origenem Damaſus inuenire potuiſſe negat, ex monacho Pontifex creatus, presbyteris eccleſias & cœmeteria in vrbe Roma ſtatim diuiſit. Parochias & diœceſes foris diſtribuit, quò quiſque finibus ſuis limitibuſve contentus eſſet.

Claudius imper. Huius temporibus fuiſſe Claudium exiſtimauerim: qui, vbi ex voluntate ſenatus imperium ſuſcepit, Gotthos annis iam quindecim, Illyricum Macedoniamque vaſtantes, bello adortus, incredibili clade ſuperauit. Hanc ob rem in curia aureus clypeus, in Capitolio aurea ſtatua eidem à ſenatu decreta eſt. Morbo autem correptus apud Syrmium moritur, nondum expleto biennio in imperio. Quo mortuo ſtatim Quintillus frater ab exercitu imperator eligitur, vir quidem vnicæ moderationis, & qui ſolus fratri præferri poſſet. Is quoque decimoſeptimo imperij die interficitur.

Dionyſij verò temporibus, Paulus Samoſatenus ab orthodoxa fide deſciſcens, Artemonis hæreſim ſuſcitauit. *Paulus Samoſatenus.* Nam in Demetriani locum Antiochenus epiſcopus creatus, ſuperbè nimium ſeſe habebat. Inter eundum enim præ ſuperbia & litteras relegebat, & dictabat epiſtolas, multis conſtipato agmine præcedentibus ac ſubſequentibus, vnde propter hominis arrogantiam, Chriſtianam religionem plerique deteſtabantur. Sed quid facerent noſtra tempeſtate, qua nil vel ſuperbiæ, vel pompæ, nolo dicere luxuriæ, addi poteſt, ſi tot adoleſcentes ante ambulones ſericatos & coccinatos in equis præferocibus, ac phaleratis viderent? Sique ſubſequentium presbyterorum turbam cernerent, chlamydibus optimi cuiuſque coloris hinc inde ab equis deauratis pendentibus? Exſecrarentur eos ſat ſcio: dicerent nil eis cum Chriſto præter ſimilitudinem quandam religionis commune eſſe. Ad Paulum redeo, quem tutius reprehendere licet. Is enim inflatus opinione ſui ipſius, ac tribunal altius quærens, negabat Dei filium è cælo deſcendiſſe, ſed à Maria cœpiſſe originem, & initium è terra habuiſſe. Hanc ob rem in concilio Antiocheno omnium epiſcoporum, qui aderant, conſenſu, publicè damnatus eſt: maximè verò Gregorij Cæſarienſis epiſcopi, viri ſanctiſſimi ſententia, qui tanto concilio interfuit: & poſtea pro fide Chriſti martyrij pœnam ſubijt. *Gregorius Cæſarienſis epiſcopus.* In Paulum verò Malchio Antiochenus presbyter multa diſſeruit & ſcripſit, quia Artemonis hæreſim (vt dixi) inſtaurare conabatur. Huic autem concilio propter ſenium intereſſe Dionyſius non potuit. Ea tamen de re ad eum per Maximum Alexandrinum epiſcopum latè perſcriptum eſt. Mortuus autem Dionyſius, ſepelitur in cœmeterio Caliſti, vbi ex inſtitutionibus duabus, menſe Decembri habitis, presbyteros duodecim, diaconos ſex, epiſcopos ſeptem creaſſet. Sedit annis ſex, menſibus duobus, diebus quattuor. Vacat tum ſedes dies ſex.

ANNOTAT.

Huius Dionyſii eccleſia, quod ſciam, Salomonem memoriam non colit. Quem naturali morte deceſſiſſe ex eo opinor, quòd diu vixit: & nemo eius martyrium commemorat, atque in tranquilla eccleſiæ tempora, pace à Gallieno edictis publicis, Chriſtianis data, mors eius incidit. Liber quoque bibliothecæ Vaticanæ, quem ſuprà citaui, eum confeſſorem apertè nominat. Damaſus Felicem, & qui huic ſucceſſit Eutychianum, item Caium, Marcellinum, & Marcellum martyres prodit: ita etiam eos eccleſia celebrat.

S. FELIX I.

27. Pont. Aurelianus imp. FELIX natione Romanus, patre Conſtantino, Aureliani tempore fuit. Qui anno ab vrbe condita milleſimo ac vigeſimo ſeptimo imperium adeptus, vir militari diſciplina clarus, Gothos apud Danubium graui prælio ſuperat. In Aſiam deinde traijciens, Zenobiam, quæ occiſo Odenato marito orientis tenebat imperium, apud Thymas haud longè ab Antiochia terrore magis quàm prælio vincit, eamque in triumphum vnà cum Tetrico ducit, quo apud Catalaunos ſuperato, Gallias receperat. Aureliani tamen clementia & humanitate Zenobia honorificè in vrbe conſenuit: vnde Zenobia familia Romana originem habuit: & Tetricus conſeruatus, Lucanis deinde præfuit. Ad pacis verò opera conuerſus imperator, & templum Apollinis, & muros vrbis magnificentiſsimis operibus cxſtruxit. Hic autem poſtea mota in Chriſtianos perſecutione, nonus à Nerone, de cælo tactus inter Conſtantinopolim & Heracleam in Zenophrurio occiditur.

Felix autem martyrum gloriæ conſulens, ſtatuit, vt quotannis ſacrificia eorum nomine celebrarentur, vtque nullibi, quàm in ſacro loco, & à viris ſacris initiatis ſacrificium, quod Miſſam appellant, celebraretur, neceſsitatem ſemper excipiens. Quòd ſi de conſecratione templi ignoratum fuerit, vtpote vetuſtate & abolitione monumentorum, conſecrari denuò mandat. Neque enim (vt ipſe aiebat) iteratum dicitur, quod factum eſſe neſcitur. Huius tempore Manes quidam gente Perſa, vita & moribus barbarus, profiteri ſe Chriſtum auſus eſt, adſcitis in ſocietatem duodecim diſcipulis, quò fidem rebus in omnibus faceret. Vt autem tum impugnatur Manes ob impietatem & ſuperbiam, ita maximè laudatur. Anatolius Laodicenus epiſcopus propter religionem & doctrinam. Auſus etiam eodem tempore Saturninus eſt nouam Antiochiam condere, exercitus opera fretus. Verùm dum audacter nimium imperium quoque molitur inuadere, Apameæ tandem occiditur. Felix autem vbi repetitis ſacris ordinibus menſe Decembri, presbyteros nouem, diaconos quinque, epiſcopos quinque creaſſet, martyr via Aurelia ſepelitur, tertio Kalendas Iunij in baſilica, quam antea in honorem Dei condiderat, ſecundo ab vrbe milliario. Sedit autem annis quattuor, menſibus tribus, diebus quindecim. Vacat tum ſedes dies quinque.

Manes Perſa.

S. EVTYCHIANVS.

EVTYCHIANVS natione Tuſcus, patre Maximo, temporibus Aureliani fuit. 28. Pont.
Cui quidem interempto Tacitus ſuccedit.

Tacitus imper. cedit, vir certè idoneus reipub. gubernandæ ob eius virtutem & integritatem. Verùm in Ponto ſexto menſe poſt adeptum imperium occiſus eſt. *Florianus ſucceſſit Tacito.* Florianus quoque, qui Tacito ſucceſſit tertio demum imperij ſui menſe, apud Tarſum occiditur.

Eutychianus autem inſtituit, vt in altari fruges benedicerentur, maximè verò fabæ & vuæ. Conſtituit item, ne, qui martyres ſepelire vellent, ſine Dalmatica colobioue purpureo id facere auderent, ſe neſciente præſertim. Sunt qui ſcribant huius temporibus *Dorotheus.* Dorotheum eunuchum fuiſſe, virum certè Græca & Hebraica lingua doctiſſimum, cuius doctrina mirificè delectatum Aurelianum ferunt. Nam ita primis imperij ſui annis Chriſtianis fauit, vt Pauij Samoſateni ſectam ab eccleſia ſeparauerit. Verùm poſtea malis conſilijs ſubornatus, in Chriſtianos (vt dixi) perſecutionem mouens, ſcriptis iam ea de re ad Præſides prouinciarum litteris, diuino iudicio interimitur. Ipſius autem Dorothei ſcripturas ſacras exponentis, auditor Euſebius etiam adoleſcens fuit. *Anatolius Alexandrinus. Epiſcopus Laodiceæ.* Anatolius quoque Alexandrinus Laodiceæ Syriæ epiſcopus, multæ doctrinæ vir, præclara quædam in mathematicis & ſcriptura ſacra tum compoſuit. Inuectus eſt & in Manichæorum hæreſim, quæ tum maximè inualuerat. Hi ad reliquos errores & duas ſubſtantias introduxerunt, bonam & malam, dixêreque animas ex Deo quaſi ex aliquo fonte manare. Teſtamentum vetus omninò reſpuebant: nouum verò aliqua ex parte recipiebant. At Eutychianus vbi ex ſacris ordinibus menſe Decembri habitis, presbyteros quattuordecim, diaconos quinque, epiſcopos nouem creaſſet, martyrio coronatur, & in cœmeterio Caliſti via Appia ſepelitur, octauo Kalendas Auguſti. Sedit annum vnum, menſem vnum, diem vnum. Vacat tum ſedes dies octo. Sunt tamen qui ſcribant eum annis octo, menſibus decem in pontificatu vixiſſe: ſed ego multò magis Damaſo credo, qui primæ ſententiæ auctor eſt.

S. CAIVS.

CAIVS natione Dalmata, patre Caio, ex genere Diocletiani imperatoris, primum Probi tempore fuit, deinde Caio & Carino imperantibus. *29 Pont.*

Probus imper. Probus autem rei militaris gloria inſignis, ſuſcepta reipublicæ adminiſtratione, Gallias à barbaris occupatas ingenti felicitate reſtituit. Saturninum imperium vſurpare conantem in oriente, Proculum & Bonoſum Agrippinæ magna celeritate oppreſſit. Apud Syrmium tamen vir acer & iuſtus tumultu militari & licentia occiditur, anno imperij eius ſexto, poſt quem *Carus Narbonenſis.* Carus Narbonenſis imperium ſuſcepit ac biennio tenuit. Hic cum filios duos, Carinum & Numerianum ad gubernacula imperij traduxiſſet, bello Parthico captis etiam Charris & Cteſiphonte nobiliſſimis vrbibus in caſtris fulmine ictus concidit. Numerianus verò, qui tum cum patre erat rediens, Apri ſoceri ſui fraude necatur. Carinus autem probris omnibus contaminatus, à Diocletiano, difficili tamen bello in Dalmatia victus, ſcelerum ſuorum pœnas tandem luit.

Caius verò ordines in eccleſia diſtinxit, quibus tanquam gradibus quibuſdam ad epiſcopatum aſcenderetur. Hi erant oſtiarius, lector, exorciſta, acolytus, ſubdiaconus, diaconus, presbyter, epiſcopus. Idem quoque (vt quondam Fabianus) regiones diaconis diuiſit, qui res geſtas martyrum conſcriberent. Conſtituit etiam ne prophanus quiſpiam ſacris initiatum in iudicium vocaret, neve paganus, aut hæreticus accuſandi Chriſtianum hominem poteſtatem haberet. Huius tempore fuiſſe Victorinum

Victorinus Pitabionenſis epiſcopus. Pamphilus Euſebij neceſſarius.

rinum Pitabionenſem epiſcopum conſtat, qui multa commentaria in ſacros codices ſcripſit. Inuectus eſt etiam hæreſes omnes, licet nõ æquè Græcam linguam ac Latinam nouerit, vt Hieronymo placet, qui affirmat eius ſcripta grandia ſenſu, compoſitione viliſſima apparuiſſe. Pamphilus verò presbyter Euſebij Cæſarienſis epiſcopi neceſſarius, adeò diuinorum voluminum cupidus fuit, vt magnam partem librorum Origenis ſua manu deſcripſerit: quos quidem libros Hieronymus affirmat ſe vidiſſe in bibliotheca Cæſarienſi tanta auiditate, vt Crœſi diuitias conſecutum ſe arbitraretur. Scripſit idem Pamphilus Apologeticum pro Origene, quod etiam Euſebius non multò pòſt fecit. At verò Caius orta in Chriſtianos tempore Diocletiani tanta perſecutione, quanta nunquam antea, in ſubterraneis locis, quas cryptas vocant, diu latuit. Captus deinde à perſecutoribus vnà cum Gabinio fratre, eiuſque filia Suſanna, martyrio coronatur, & via Appia in cœmeterio Caliſti ſepelitur, decimo Kalendas Maij. Sunt etiam qui ſcribant, Luciam, Agatham, Hagnetem non multò pòſt martyrium paſſas fuiſſe. Sedit autem Caius annis vndecim, menſibus quattuor, diebus duodecim. Quo quidem tempore presbyteros quinque & viginti, diaconos octo, epiſcopos quinque creauit, quatter ordinibus ſacris menſe Decembri habitis. Vacat tum ſedes dies vndecim.

S. MARCELLINVS.

30 Pont.

MARCELLINVS natione Romanus, patre Proiecto, Diocletiani Dalmatæ obſcuro loco nati, & Maximiani temporibus fuit.

Diocletianus imperat.

Diocletianus enim anno ab vrbe condita M. XLI. ab exercitu imperator electus, Aprum qui Numerianum interfecerat, ipſemet occidit. Verùm moto in Gallia tumultu potius quàm bello, eò cum exercitu Maximianum cognomento Herculeum miſit, qui agreſtes facilè compeſcuit. At verò circunſtrepentibus vndique bellis, cum ſolus Diocletianus reſiſtere tot periculis non poſſet, Maximianum Auguſtum; Conſtantium verò & Maximianum Galerium, Cæſares creat. Maximianus autem Herculeus Carauſio fraude Alecti interempto, Britanniam poſt annos decem recipit. At Conſtantius, cùm primò in Gallia malè pugnaſſet, renouata ſecundò pugna, multa millia Alemanorum occidit, qui eò venerant mercede conducti, ac Gallias pacatas reddidit. Diocletianus interim captam Alexandriam, quàm Achilleo reſiſtente menſibus octo obſederat, diripiendam militibus dedit. Prætereà verò Maximianus Galerius cùm duobus prælijs contra Narſeum benè pugnaſſet, poſtremò inter Gallecium & Charras ſuperatur. Atque tam ſiniſtra pugna amiſſis copijs ad Diocletianum confugit: à quo ita arroganter acceptus eſt, vt per aliquot millia paſſuum purpuratus ante currum eius cucurriſſe dicatur. Is autem hac contumelia motus, repetito bello hoſtes ſuperat ac domat.

Decima Chriſtianorũ perſecutio.

Pacatis hoc modo vndique rebus Diocletianus in oriente, Maximianus verò Herculeus in occidente vaſtari eccleſias, Chriſtianos affligi, interficique mandant, decima poſt Neronem perſecutione; quæ certè omnibus diuturnior & immanior eſt habita. Nam & ſcripturæ ſacræ igni exuſtæ ſunt, & ſi quis Chriſtianus in magiſtratu fuiſſet, eo ſublato remanebat infamis. Prætereà verò ſerui, qui in Chriſtianiſmo perdurabant, libertatem conſequi non poterant, milites item Chriſtiani cogebantur aut immolare idolis, aut militiam pariter vitamque deponere, edicto principis in foro poſito. Hoc verò quidam lacerare auſus, pelle nudatus, ſuperfuſo aceto & ſale tam diu cruciatur, quoad vita ſuperfuit. Hunc in fide confirmârunt Dorotheus, & Gorgonius viri clariſſimi. Iiſdem diebus fortè fortuna in vrbe Nicomediæ regia domus incendio conflagrare cœpit, vnde imperator à Chriſtianis

nis id factum falſa ſuſpicione exiſtimans, multos interfici, pleroſque viuos in ignem conijci iubet. Eadem quoque ſæuitia vſi ſunt, qui in Melitene prouincia, in Syria, in Africa, in Thebaide, in Aegypto cum imperio erant. In planitie verò Palæſtinæ & Tyri multi ſæuiſſimis beſtijs expoſiti ſunt. Nullum autem genus tormenti Chriſtianis tum non adhibitum eſt. Pro vngulis enim teſtas fictilium vaſculorum adhibeant: quibuſdam verò arundines acutæ ſub vnguibus figebantur. Hoc etiam tormento vexatæ mulieres ſunt, arundinibus ipſis per pudenda corporum adactis. Vrbs quædam in Phrygia tota combuſta eſt, quia ciues idolis ſacrificia exhibere recuſarunt, Adaucto Romano viro ſanctiſſimo eos in fide retinente: ad hæc poſtremo venêre ſæuiſſimi tortores, vt oculis effoſſis, ac cauterio aduſtis ſæuirent. Paſſi etiam martyrium ſunt Anthimus Nicomediæ epiſcopus: Lucianus presbyter Antiochenus vir doctiſſimus, Pamphilius Cæſarienſis, Phileas Aegyptius, qui & Thmuenus epiſcopus vocabatur. Is enim capitali pœna afficitur, quòd & librum de laudibus martyrum compoſuit, & impugnare iudices malè iudicantes auſus eſt. Quid plura? cùm Damaſus referat xvij. millia hominum vtriuſque ſexus diebus xxx. per diuerſas prouincias martyrio coronata fuiſſe. Omitto eos, qui in inſulas relegati ſunt, vel ad metallum, vel ad opus metalli, vel ad fodiendas arenas, excidendoſque lapides damnati, quæ multitudo propè infinita eſt habita. At Marcellinus Pontifex ad ſacrificia gentium ductus, cum minis inſtarent carnifices, vt thura dijs exhiberet, metu perterritus, Deos alienos adorauit. Habito deinde non ita multò pòſt concilio C. & LXXX. epiſcoporum in Sinueſſa vrbe Campaniæ, eò & Marcellinus ſqualidus & puluerulentus ac cilicio indutus proficiſcitur, petitque vt ſibi pro inconſtantia, debita pœna tribuatur. Qui eum damnaret, in tanto concilio nemo vnus inuentus eſt, cùm dicerent omnes ea fermè ratione Petrum peccaſſe, ac flendo peccati pœnam luiſſe. Redijt Romam Marcellinus iratus, Diocletianum adijt, hominemque increpat, qui ſe impulerit dijs gentium immolare. Ducitur ad martyrium Diocletiani iuſſu Marcellinus cum Claudio, Cyrino, Antonino Chriſti fidelibus. Inter eundum verò Marcellum presbyterum admonet, ne Diocletiani præceptis obtemperet in rebus maximè ad fidem pertinentibus: neve corpus ſuum ſepulturæ traderet, quòd diceret ob negatum Saluatorem ſe id nequaquam mereri. Horum autem ſimul interemptorum corpora, Diocletiani iuſſu ad dies ſex & triginta inſepulta iacuerunt via publica. Vnde Petri Apoſtoli iuſſu, qui Marcello in ſomnis apparuit, via Salaria in cœmeterio, quod Priſcillæ deinceps nomen habuit, ſepeliuntur, ſexto Kalendas Maias apud beati Creſcentionis corpus. Tandem verò aperuit oculos Deus (vt Euſebius ait) & eò Diocletianum compulit, vt depoſito imperio priuatus viueret. Idem fecit & Maximianus eius collega, acerrimus perſecutionis Chriſtianæ auctor, qui poſt aliquot annos multis, varijſque morbis vexatus, ac poſt longos cruciatus, inſania mentis percitus, furijſque ſcelerum agitatus, ſeipſum tandem peremit. Hanc autem calamitatem, quam noſtri paſſi ſunt, à Deo permiſſam refert Euſebius, propter corruptos nimia libertate & indulgentia Chriſtianorum mores, maximè verò eccleſiaſticorum, quorum peruerſitatem diuina iuſtitia frenare hac perſecutione inſtituit, dum ſimulationem in vultu, dolum in corde, fallaciam in eorum verbis cerneret. Hi enim liuore, ſuperbia, inimicitijs, odijs inter ſe certantes, tyrannidem potius quàm ſacerdotium ſapere videbantur, Chriſtianæ pietatis omninò obliti, ac diuina myſteria profanantes potius, quàm celebrantes. Sed qui futurum noſtra ætate arbitramur? qua vitia noſtra eò creuêre, vt vix apud Deum miſericordiæ locum nobis reliquerint. Quanta ſit auaritia ſacerdotum, & eorum maximè qui rerum potiuntur, quanta libido vndique conquiſita, quanta ambitio & pompa, quanta ſuperbia & deſidia, quanta ignoratio tum ſuijpſius, tum doctrinæ Chriſtianæ quàm parua religio, & ſimulata potius quàm vera, quàm corrupti mores, vel in profanis etiam hominibus (quos ſæculares vocant) deteſtandi, non attinet dicere, cùm ipſi ita apertè & palàm peccent, ac ſi inde laudem quærerent. Veniet (mihi credite, vtinam falſus ſim, vates) veniet Turcus hoſtis Chriſtiani nominis, Diocletiano & Maximiano violentior. Italiæ clauſtra iam pulſat. Nos deſides & ſomniculoſi interitum communem exſpectamus, voluptati priuatæ potiùs, quàm communi vtilitati conſulentes. Ad Marcellinum venio, quem vtinam aliquando imitati, ad ſanitatem redeamus. Hic enim (vt dixi) cognito errore ſuo, quo à fide defecerat, ad ſe rediens, martyrium pro fide Chriſti conſtanti animo

Anthimus epiſcop.
Lucianus presbyt.
Phileas Aegyptius.

paſſus eſt, vbi ex ſacris ordinibus bis menſe Decembri habitis, presbyteros quattuor, diaconos duos, epiſcopus quinque creaſſet. Sedit autem annis nouem, menſibus duobus, diebus ſedecim. Vacat tum ſedes dies quinque & viginti.

S. MARCELLVS I.

31. Pont.

MARCELLVS natione Romanus, patre Benedicto, ex regione viæ latæ à Conſtantio & Galerio vſque ad Maxentium peruenit.

Conſtantius & Galerius imper.

Conſtantinus enim & Galerius, abdicantibus ſe ab imperio Diocletiano & Maximiano, imperij gubernacula ſuſcipientes, prouincias inter ſe partiti ſunt. Nam Galerius Illyricum, Aſiam & orientem ſortitus eſt: Conſtantius verò ſingulari moderatione vſus, Gallia tantùm & Hiſpania contentus fuit, licet ei & Italia ſorte obtigerit. Vnde Galerius duos Cæſares legit, Maximianum quem orienti præfecit, & Seuerum, cui Italiam commendauit. Illyricum ipſe retinuit, quòd ea barbaros hoſtes populi Rom. iter facturos ſentiebat. At Conſtantius vir ſingularis manſuetudinis & clementiæ, Gallis omnibus chariſſimus fuit, præcipuè verò quòd & Diocletiani vafrum ingenium, & Maximiani crudelitatem non ſine magno diſcrimine euaſerant. Moritur autem Conſtantius Eboraci in Britannia, principatus ſui anno decimotertio, atque in diuos ſummo omnium conſenſu refertur.

Ad Marcellus diuino cultui intentus, vbi Priſcillam matronam Romanam impuliſſet cœmeterium ſuis ſumptibus via Salaria conſtruere, titulos quinque & viginti in vrbe Roma conſtituit, quaſi diœceſes ad commoditatem baptiſmi & oportunitatem eorum, qui ad fidem ex gentibus quotidiè veniebant, conſultum iri & eo modo ſepulturis martyrum videbat. Maxentius verò vbi Lucinam matronam Romanam inſtituiſſe Eccleſiam Dei rerum ſuarum hæredem intellexiſſet, iratus & mulierem ipſam relegauit ad tempus, & Marcellum captum impellere minis conatus eſt, vt & epiſcopatu ſe abdicaret, & Chriſtianum nomen deponeret quem vbi contemnere & deridere ſua præcepta vidit, in cacabulum ad cuſtodienda animalia publica (vt quidam volunt) ſtatim incluſit: quo in loco nec orationes vnquam, nec ieiunia prætermiſit. Parochias item non ſecus ac ſi liber eſſet, epiſtolis gubernabat. Menſe autem nono captiuitatis ſuæ à clericis nocte à cacabulo liberatus eſt, qua exire maiore percitus ira Maxentius, ſanctiſſimum virum in cacabulum redegit: vbi cum fœdè, & incommodè habitaret, pedore & ſitu mortuus eſt. At verò Lucina ſanctiſſimi viri corpus via Salaria in cœmeterio Priſcillæ condidit decimoſeptimo Kalendas Februarij. Poſtea autem re Chriſtiana creſcente, cacabuli domus in Eccleſiam erigitur beati Marcelli nomine, quæ etiam ætate noſtra inuiſitur. Sunt autem qui ſcribant, Mauritium cum vna Chriſtianorum legione apud Rhodanum flumen à perſecutoribus cæſum. His additur Marcus, Sergius, Coſmas, Damianus, aliíque complures, qui vbique terrarum cædebantur. Marcellus autem annis quinque ſedens, menſibus ſex, diebus vno & viginti, ex ſacris ordinibus menſe Decembri habitis, presbyteros ſex & viginti, diaconos duos, epiſcopos vnum & viginti creauit. Vacat tum eius morte Romana ſedes dies viginti.

Maxentius imp.

Marcus, Sergius, Coſmas, Damianus mart.

S. EV-

S. EVSEBIVS.

32. Pont.

EVSEBIVS natione Græcus, patre medico, pontificatum adijt Conſtantino & Maxentio imperantibus.

Conſtãtinus imp.

Nam mortuo Conſtantio (ſicut dixi) Claudij ex filia nepote, Conſtantinus eius & Helenæ in gratiam Herculei repudiatæ filius, occidentis imperium maximo omnium conſenſu adeptus eſt. Romæ intereà prætoriani excitato tumultu, Maxentium Maximiniani Herculei filium, Auguſtum nuncupant. Vnde Maximianus ſpe recuperandi imperij ex ſolitudine Lucaniç Romam venit, litteris Diocletianũ adhortatus, vt idem ipſe faceret. Contra hos motus miſſus à Galerio Seuerus cum exercitu, dum vrbem Romam obſidet, fraude militum, qui cum Maxentio ſentiebant, circunuentus, fugiens demum Rauennç occiditur. Paululum etiam abfuit, quin Maximianus pater, militum beneuolentiam pollicitationibus & largitione quærens, à filio Maxentio occideretur. Is autem in Gallias ad Conſtantium generum profectus, dum circumuenire hominem ſtudet, detecto per Fauſtam eius filiã dolo, quæ rem omnem marito apperuit, fugiẽs, ac Maſſiliæ oppreſſus, ſuorum ſcelerum pœnas tandem luit: vel ſeipſum (vt quidam volunt) deſperatis rebus interfecit.

Inuẽtio S. Crucis. Iudas crucis inuentor.

Dum autem Euſebius in pontificatu viueret, crux Dõmini inuenta eſt quinto Nonas Maij, & ab Helena Conſtantini matre exornata, ac in magna veneratione hàbita. Baptizatur & Iudas crucis inuentor, quem poſtea mutato nomine Cyriacum vocarunt. Hæreticos quoque idem pontifex reconciliauit, impoſita tantummodò manu. Inſtituit prætereà, ne prophani quos laicos vocant, epiſcopum in iudicium vocarent. Huius verò temporibus fuiſſe Lactantium Firmianum conſtat Arnobij diſcipulum. Hic cum Rhetoricam Nicomediæ doceret, infrequentia diſcipulorum motus, quod in Græca ciuitate ageret ad ſcribendum ſe contulit, qua in re tantum valuit, vt poſt tempora Ciceronis ab eo ſecundus habeatur. Multa ſcripſit ſed illa potiſſimum extant, quæ contra Gentiles, de opificio hominis, de ira Dei conſcripſit. In extrema ſenectute cõſtitutus, Cęſaris Criſpi, filij Conſtantini præceptor fuit in Gallia. Euſebius quoque Cæſareæ Paleſtinæ epiſcopus, ac bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre diligentiſſimus inueſtigator, multa eiuſdem temporibus ſcripſit, maximè verò libros euangelicæ hiſtoriæ, in Porphyrium Chriſtianorum hoſtem acerrimum. Apologias item ſex pro Origine compoſuit: de vita Pamphili martyris, à quo ob amicitiam cognomentum accepit, libros tres. Euſebius autem Pontifex, habita ſemel ratione ſacrorum ordinum, menſe Decembri, cum presbyteros tredecim, diaconos tres, epiſcopos quattuordecim creaſſet, Romæ moritur, ac in cœmeterio Caliſti via Appia ſepelitur ſexto Nonas Octobris. Sedit autem annis ſex, menſe vno, diebus tribus. Vacat tum ſedes diem vnum.

Lactant. Firmian. Euſebius Cæſarea.

ANNOTAT.

Quod ex Damaſi (vt videtur libro) Platina tradit, crucem Chriſti ab Helena imperatoris Conſtantini matre ſub Euſebio inuentam fuiſſe, quanam ratione fieri potuerit, non inuenio: cùm nihil tum Conſtantinus in Syria iuris haberet, quæ incredibili Maximini tyrannide premebatur, neque adhuc ipſe plenè in Chriſtum credebat, quod poſt crucis in cælo viſionem ardentiſſimè fecit. Inſuper Ruffinus libro primo, cap. ſeptimo, & viij. Theodoretus libro primo, cap. xviij. Sozomenus libro ij. cap. primo, & ſecundo, & Socrates libro primo, cap. xvij. hiſtoriæ eccleſiaſticæ, id xxv. ferè anno pòſt, Nicæno iam Concilio celebrato, quod magis quadrat, factum fuiſſe referunt.

(·.·)

S. MILTIADES.

33 Pon. MILTIADES natione Afer, Maxentij, Licinij & Maximini temporibus fuit. Licinius enim ex Dacia oriundus, à Galerio in partem imperij recipitur propter eius in re militari præſtantiam. Hi, quòd Conſtantinum videbant apud omnes magno eſſe in pretio, Chriſtianis parcebant. Maxentius tamẽ milites clãculum mittebat, qui obuium quemque cæderent. Arte quoque magica delectatus, grauidas, maximè verò Chriſtianas, funeſtis ſacris adhibitis ſcindebat infantum cauſſa, quorũ cineribus in magia vtebatur, vt oſtenderet tyrannidem ſeruari etiam per nefas poſſe. Simili veſania & crudelitate Maximinus quoque in oriente vtebatur, qui magorum magiſtris & malarum artium doctoribus præmia etiam decernebat, augurijs ac diuinationibus fidem pręſtãs. Sæuior cæteris in Chriſtianos hæc omnia contemnentes eſt habitus. Vetera autem delubra renouari, ac more veterum ſacra dijs exhiberi iubet. In hos verò Conſtantinus mouens, & Maxentium graui prælio victum apud pontem Miluium ita ſuperat, vt dum præ dolore ſuarum fraudum oblitus, pontem ad decipiendum hoſtem ſtructum decipulis tranſit, cum magna parte ſuorum ſatellitum ſubmergatur. Et Licinium ſororium nauali ac terreſtri prælio victum, apud Nicomediam dedere ſeipſum coëgit, vitamque Theſſalonicæ priuatam ducere, ac meritò quidem, cum à fide ob inuidiam deficiens, Chriſtianos Conſtantino fauentes grauibus ſupplicijs perſequeretur. Maximinus verò diuina vltione inflatis ſubitò viſceribus, ſuppuratiſque inteſtinis ita diſtenditur, vt inter ſe & putridum cadauer nil intereſſet, ſcatentibus vndique vermibus, & tabo ſerpente, tanto pedore, vt ſuſtineri fœtor non poſſet. Hoc volebant eius merita, qui & noſtros ad cœmeteria conuenire vetabat, & ſimulacrum Antiochiæ conſecratum, ſubornatis ſacerdotibus, qui ex adytis id enunciarent, clamaſſe dicebat, pellendos ab vrbibus Chriſtianos, & præmia in prouincijs diſtribuit ſacerdotibus ſimulacrorum, qui contra Chriſtianos agerent. Tandem verò tyrannus pœnitentia ductus medico verum dicente, decreto publico vetuit Chriſtianos lædi, eoſque ſuis legibus vti ſinit: ſed hoc nihil ei profuit, cum vi fierent omnia. Nam grauiſſimis morbis diutius cruciatus, viuendi finem tandem fecit, homo ſæuus & varius: nunc enim in Chriſtianos, nunc pro Chriſtianis agebat.

His autem cladibus multi Chriſtiani interfecti ſunt, maximè verò Dorothea virgo ſanctiſſima & pulcherrima, quæ mortem potius quàm ſtuprum tyranni pati voluit. Sophronia quoque à Maxentio ſæpius de ſtupro appellata, cùm diutius vitare periculum non poſſet, ſeipſam interfecit, Lucretiam imitata. Miltiadis autem inſtitutum fuit, ne dominico, neve quinta feria ieiunaretur, quia hos dies pagani quaſi ſacros celebrant. Multa quoque in oblationibus faciendis cõſtituit, quòd Manichæorum hæreſis in vrbe Roma tum maximè inualeſcebat. His autem peractis Maximini iuſſu martyrio coronatur. Idem fatum ſubière & Petrus Alexandrinus epiſcopus, & Lucianus Antiochenus presbyter, vir moribus & doctrina inſignis, & Timotheus presbyter Romanus, alijque complures epiſcopi & ſacerdotes. Sepultus eſt autem Miltiades via Appia in Caliſti crypta quarto Idus Decembris. Viuens adhuc ex ordinibus ſacris ſemel habitis, presbyteros ſeptem, diaconos ſex, epiſcopos duodecim creauit. Sedit annis quattuor, menſibus ſeptem, diebus nouem. Vacat tum ſedes dies ſeptendecim.

Dorothea.

ANNOTAT.

Maxentium, qui Romæ Marcelli, Euſebij, & Miltiadis temporibus tyrannidem geſſit, hoſtili aliquando in nos animo fuiſſe, Marcelli Papæ acerba mors, quam ipſi tyrannus intulit, teſtimonio eſſe poteſt. Mitiorem deinde in Chriſtianos factum perſecutionemq́; prohibuiſſe refert libro primo contra Donatiſtas, Optatus, Afer, epiſcopus Meleuitanus.

Sub

Sub quo Euſebium etiam morte naturali conſumptum eſſe exiſtimo, tum propter eam, quam dixi, rationẽ, tum etiam, quod eius martyrium nec Damaſus, nec eccleſia profitetur.

De Miltiade (*non vt vulgò legitur* Melchiade) *dubium eſſe non debet. Nam eũ Romæ viuum poſt Maxentij necem, ſub Pij Conſtantini imperio, & ab ipſo imperatore iudicem datum cum quibuſdam alijs epiſcopis in cauſſa Ceciliani epiſcopi Carthaginenſis, libro primo refert Optatus Mileuitanus, & Euſebius hiſtoriæ eccleſiaſticæ libr. 10. cap. 5. idem propemodum tradit. Sed nec Damaſus vllam eius martyrij mentionem facit, vir in his enumerandis alioqui diligens. Liber quoque vetuſtiſſimus bibliothecæ Vaticanæ eum confeſſorem vocat. Nam quod Platina ſcribit eum Maximini iuſſu cæſum fuiſſe, fieri omninò non potuit, cùm nullum Maximini Romæ, vel in occidente imperium fuerit, Euſebius, & Optatus ſub Conſtantini principatu poſt Maxentij, & Maximini ipſius obitum Romæ vixiſſe tradant, Conſtantino III. & Licinio III. Auguſtis conſulibus. Quo etiam anno IV. Idus Decembris mortuus eſt, Silueſtro ſucceſſore relicto, auctor Damaſus.*

S. SILVESTER I.

14 Pont. SILVESTER natione Romanus, patre Rufino, Conſtantini temporibus fuit anno ab vrbe condita milleſimo, nonageſimo primo Domini verò anno CCCXVI.

Conſtant. imperat. Sub hoc tandem principe Chriſtiani à tyrannis antea oppreſſi, non nihil reſpirare incipiũt. Nam corporis ac animi dotibus cum optimo quoque principe comparari Conſtantinus potuit, militaris enim gloriæ appetẽtiſſimus fuit, in bello fortunatus. Pacem petentibus libenter dedit. liberalibus ſtudijs vbi per ocium licebat, delectabatur. liberalitate & gratia omniũ beneuolentiam ſibi comparabat. multas leges rogauit ex æquo & bono, ſuperfluas abſcidit, ſeueras nimium emendauit, vrbem in Bizantij ruinis de nomine ſuo condens, eam Romæ magnitudine ædificiorum parem facere conatus, ſecundam Romam vocauit: vt literæ ſub æqueſtri eius ſtatua indicabant.

Is igitur tantus princeps omnia circumſpiciens, omnia cõſiderans, vbi honeſtatem Chriſtianæ religionis intellexit, qua ſeruare parſimoniam, in paupertate gaudere, manſuetudinem colere, paci ſtudere, ſimplicitate & conſtantia vti iubemur eam ita complexus eſt, vt iturus ad bellum, non alio quàm crucis ſigno vteretur. Quod ſereno cælo dum in Maxentium tyrannũ copias mouet, & viderat & adorauerat, adſtanteſque Angelos audierat, dicentes: Conſtantine, ἐν τούτῳ νίκα, quod etiam fecit, ac tyrannos omnes à ceruicibus populi Romani Chriſtianorumque omnium depulit, maximè verò Licinium, qui Chriſtianos & domo & militia pulſos aut relegatione, aut carcere (vt dixi) ad mortem vſque macerabat: aut leonibus obijciebat, aut ſuſpenſos tanquam porcos, membratim lacerans diſſipabat. Tantum itaque principem ac tam humanum Silueſter nactus, relicto Soracte monte, quò à tyrannis ſæuientibus relegatus fuerat (vel vt quidam volunt) ſeceſſerat. Romã veniens, Conſtantinum erga Chriſtianos benè animatum, promptiorem ad optimè de eccleſia Dei promerendum reddidit. Nam & pontificibus diadema aureum diſtinctum gemmis concedebat: quod quidem Silueſter adſpernatus, tanquam religioſo capiti minimè conueniens, phrygia mitra & candida tantummodò contentus fuit. Permotus autem Conſtantinus ſanctitate Silueſtri, eccleſiam in vrbe Roma condidit in hortis Equitij, non longè à thermis Domitianis, quæ titulum Equitij vſque ad tempora Damaſi præſeferebat. Cui quidem eccleſiæ imperator munificus hæc etiam dona præſtitit, patenam argẽteam librarum viginti, ſcyphos duos xx. librarum, calicem aureum duarum librarũ, & alia vaſa tum argentea tũ aurea quæ enumerare longũ eſſet. Fundũ quoq; Valerianũ dono dedit in agro Sabino poſitũ, vnde quotannis ſolidos lxxx. capiebat. Hortũ intra vrbẽ ad regionem Duorum amantiũ, vnde ſolidi quindecim capiebantur. Domum in regione Orphea intra

vrbem,

vrbem, vnde ſolidi octo & quinquaginta prouenìebant. Verùm, dum hæc Romæ agerentur, apud Alexandriam presbyter quidam Arius nomine, vir ſpecie & forma magis quàm virtute inſignis & laudis ac gloriæ potius quàm veritatis cupidus, ſerere diſcordiam in fide Chriſti cœpit, ſeperare enim filium ab æterna & ineffabili Dei patris ſubſtantia conobatur his verbis: Erat aliquando quando non erat, non intelligens filium patri coæternum eſſe, & eandem in trinitate ſubſtantiam, cum dictum ſit: Ego & pater vnum ſumus. Cùm autem Alexander Alexandrinę vrbis Epiſcopus fruſtra reuocare Ariũ ab errore tentaſſet, Conſtantini mandato, adhibita etiam impenſa munificè quidem, apud Nicæam vrbem Bithyniæ concilium generale indicitur: cui trecenti & octodecim epiſcopi interfuère. Diſputatum eſt in eo loco aliquãdiu, & quidem acriter. Nam viri aliquot in quæſtionibus callidi, Ario tum quidem fauebant, ſimplicitati fidei noſtræ aduerſantes, licet ex his quidam doctiſſimus philoſophus diuino ſpiritu motus, vno momento fidem noſtram, quam antea impugnabat, vt ſanctam & integram ſtatim amplexus ſit. Tandem verò re ipſa in concilio diligenter diſcuſſa, concluditur ὁμοούσιον ſcribi debere, id eſt, eiuſdem cum patre ſubſtantiæ filium confiteri. Qui verò cum Ario ſentirent, fuère ad decem & ſeptem, affirmantes extrinſecus creatum eſſe Dei filium, & nõ ex ipſa patris diuinitate progenitũ. Cognita aũt tantæ controuerſiæ veritate, Conſtantinus decretum concilij affirmat, propoſito contradicentibus exſilio, vnde ſex tantum cum Ario exſulauère, reliqui enim in ſententiam benè iudicantium venère. In eodem damnatos ferunt & Photinianos, & à Photino epiſcopo Gallogræciæ nomẽ ducentes, qui Ebionitarum hæreſim imitati, affirmabant Chriſtũ à Maria pio coitu fuiſſe conceptum, Damnati & Sabelliani, qui vnã tantùm perſonam patri & filio & ſpirituiſancto aſſeribunt. In eodem verò concilio querimoniarum libellos (vt fit) epiſcopi ipſi Conſtantino dabãt, ſe inuicem accuſantes, expetenteſque à principe iudicium: quibus ita imperator optimus reſpondet, combuſtis eorum libellis, eos Dei tantummodò, & nõ hominum iudicium exſpectare debere. Præterea autem in eodem concilio decretum eſt, ne, qui ſe impatientia libidinis caſtrarẽt, in clerũ amplius reciperẽtur: neve neophytus antequã cautius examinaretur clericus fieret: & ne in militiam Dei adſcitus cum extraneis mulieribus habitet: cũ matre verò, ſorore, amita id tantùmmodò licere, ne epiſcopus in ordinem adſciſceretur, niſi ab omnibus, vel ſaltẽ à tribus prouinciæ epiſcopis: & ne, quẽ alius epiſcopus expulerit, vel clericũ, vel laicũ alius ſuſcipiat. Decernitur etiam, ac quidẽ ſanctè, ne cuiquã fieret iniuria, vt ſingulis annis cõcilium in prouincia habeatur. Quare hoc ſanctum inſtitutũ aboleuerint noſtræ ætatis pontifices, nõ video, niſi quòd cenſuras benè viuentiũ ac ſentientium reformidabant. Conſtitutũ quoq; eſt, vt qui abſq; tormentis in perſecutionibus lapſi fuerint, annos quinq; inter catechumenos vitã ducãt. Poſtremò verò decernitur, ne quis de minore eccleſia ad maiorem tranſeat ambitionis & auaritiæ cauſſa quòd certè nõ obſeruatur, cũ ſiccis faucibus, tanquã lupi famelici, precibus, pollicitationibus, muneribus, largitione, vberiores epiſcopatus, omiſſis primis, omnes quærant & eflagitent. Syluestri aũt cõſtitutiones hæ ſunt habitæ, vt chriſma ab epiſcopo tantùm cõſecraretur, vt epiſcopi baptizatum ſignarent propter hæreticam ſuaſionem, vt baptizatum chriſmate liniat presbyter, occaſione mortis. Addit prætereà, laicus clericum in iudicium ne vocet. Diaconus in eccleſia celebrandi cauſſa dalmatica induatur, & palla linoſtima læua eius tegatur. Clericus cauſſas in curia ne agat: nec ante iudicem ſæcularẽ cauſſam dicat. Preſbyter celebraturus neq; ſerico, neq; panno tincto vtatur, ſed lineo, & quidem albo. Sic in albis celebrandum eſſe dicebat, quemadmodum in linea ſindone & alba Chriſti corpus ſepultum fuit. Gradus quoque in ordinibus eccleſiaſticis conſtituit, vt vnuſquiſque vno tantum ordine contentus ſit, & vnius ſolum vxoris vir. Conſtantinus autem augendæ Chriſtianę religionis cupidus, Baſilicam Conſtantinianam (quam Lateranenſem vocant) ædificauit, doniſque plurimis eandem exornauit. Nam & faſtigium argenteum templo obtulit, habens in fronte Saluatorem ſedentem in ſella quinque pedum, cẽtum & triginta librarum, & xij. Apoſtolos in quinis pedibus librarum nonaginta cum coronis argenti puriſſimi. Saluatorem quoque addidit reſpicientem in apſida, ſedentem in throno V. pedum, cuius pondus centum quadraginta librarum erat. Angelos quattuor ex argento ponderis centum & quinque librarum, coronas quattuor ex auro puriſſimo cum delphinis viginti librarum, altaria ſeptẽ ex auro puriſſimo ducẽtarum librarum. In vſum verò luminum maſſæ Gargilianæ prouentum ex agro * Sueſſano cõſtituit ſolidos CCCC. Additur Sinueſſano.

Arius hæreticus.

Conciliũ Nicænũ.

Photiniani & Sabelliani hæretici.

& maſ-

& maſſa Vrbana, quæ in agro Antiati eſt. Sacrũque prætereà fontem inſtituit apud eandem Baſilicam ex lapide Porphyretico, cuius tota pars illa, quæ aquam cõtinet, ex argento erat. In medio autem fontis columna porphyretica poſita erat, in qua aurea phiala 50. librarum balſamo plena, in celebritate paſchæ vſum nocturni luminis præſtabat In labro fontis ſtabat agnus auri puriſſimi, vnde aqua fundebatur. Non longè ab agno erat Saluatoris ſtatua argenti puriſſimi centum lxx. librarum. Ad alteram partem ſtabat Ioannis Baptiſtæ ſtatua argentea centum librarum hunc titulum præſeferẽs, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Septem verò cerui aquam fundebant: quorum ſinguli octoginta librarum erant. Prouentus autem ſacri fontis ex maſſa Statiliana in agro Corano, ex fundo Baſſi, ex domibus & hortis, aliquot in vrbe poſitis, ex quibuſdam fundis in Africa, Numidia, & Grȩcia ſitis. Idem etiam Conſtantinus rogatu B. Silueſtri Petro Apoſtolorum principi Baſilicã in Vaticano ædificat, non longè à templo Apollinis, quo in loco eiuſdẽ Apoſtoli corpus ſplẽdidè, ac mirificè collocauit: ex ære enim & cupro vndique clauſum erat. Supra beatiſſimi Apoſtoli ſepulchrum crux centum & quinquaginta librarum exſtabat ex auro puriſſimo. Aderant circunquaque candelabra iv. argẽto concluſa, cum ſigillis argenteis, vnde Apoſtolorum actus cernebantur. His addidit calices aureos tres, librarum duodecim, calices argenteos xx. quorum ſinguli x. librarũ erant. Metretas argẽteas iiij. cc. librarum. Patenam auream cũ thure & columba ornatam gemmis hyacinthinis & margaritis xxx. librarum. Ipſum autem altare erat clauſum argento & auro, diſtinctumque pluribus gemmis. Hos verò prouentus huic baſilicȩ addidit, in Antiochia domum Daciani, ſolidos centum & l. præſtantẽ. Cellam in Aphrodiſia ſolidos D.xv. præbentem. Horum Maronis thermas complures, popinas, priſtina cõdonauit vnde multum colligebatur ad vſum ſacerdotum. Idem quoq; Conſtantinus inſtante Silueſtro, Baſilicam Pauli via Oſtienſi exſtruxit: corpus verò Apoſtoli ita condidit, vt de Petro diximus. Vaſa etiam aurea, argentea, ænea totidem donauit, quot diuo Petro, maximè autem crucem auream centum & quinquaginta librarum, ſupra loculum B. Pauli collocauit. Venêre prouentus ad eandem Baſilicam ex Tarſo Ciliciæ, ex poſſeſſione Tyri venit oleum, venêre aromata & caſſiæ: venit balſamum ex locis hæc eadem ferentibus: venit crocum, ſal, piper, cinnama

Baſilica Pauli ædificatur.

Aedificatur etiam imperatoris iuſſu Baſilica in atrio Seſſoriano ſub titulo S. crucis in Hieruſalem, vbi ſanctæ crucis partem aliquam repoſuit, inuentam ab Helena matre, fœmina incomparabilis fidei, & religionis. Hæc enim magnitudine animi mota & viſis nocturnis, Hieroſolymam petijt, vt lignum crucis perquireret. Difficile id quidem erat, quia ab antiquis perſecutoribus eò loci ſimulachrum Veneris collocatum fuerat, vt Chriſtiani Venerem Saluatoris loco adorarent. At mulier religione percita, vbi locum ipſum ruderibus purgaſſet, tres confuſo ordine cruces reperit. In vna inſcriptio illa legebatur tribus linguis, IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM. Adſtabat autẽ Marcarius illius vrbis tunc epiſcopus, qui vnam ex his manibus cum religione retinens, veram eſſe dicebat: at tertia mulieri mortuæ admota, eidem vitam reſtituit. Hanc ob rem Conſtantinus motus, edicto vetuit, ne quiſpiam deinceps eo ſupplicio vteretur. Helena verò ædificato eo in loco templo, vbi crucem repererat, abiens, clauos, quibus Chriſti corpus cruci affixum fuerat, ſecum ad filium portat. Horum ille vnum in frenos equi tranſtulit, quibus in prȩlio vteretur, alio pro cono galeæ vtebatur, tertium in mare Hadriaticum (vt ait Ambroſius) ad compeſcendas ſæuientis maris procellas deiecit, Illa autem crucis pars, quam eadem mulier ſecum in thecis argenteis detulerat, gemmis & auro diſtincta in Baſilica Seſſoriana collocatur. Heic hæc munera adduntur, argentea candelabra quattuor, argentei ſcyphi quattuor, calices aurei decem, patena argentea auro clusa librarum L. altare argenteum CCL. librarum, agros quoque circa palatium poſitos, eccleſiæ dono dedit. Ex Faliſcis autem & Nepeſino agro fundos quoſdam donauit. Sunt qui ſcribant & Baſilicam ſanctæ Hagnetis Conſtantini iuſſu ædificatam eſſe rogatu Conſtantiæ eius filiæ, & baptiſteriũ eccleſiæ additum: vbi & filia & ſoror Conſtantini eiuſdem nominis, baptizatæ ſunt. Huius Baſilicæ hæc fuêre munera: patena aurea librarũ viginti, calix aureus librarum decem, calices argentei quinque, fundus ex agro Fidenatium, fundus ex vico Piſonis. Idem quoque imperator baſilicam ſancti Laurentij extra muros ædificat in agro Verano ſuper harenarium cryptȩ, gradusque exſtruxit: quibus aſcenſus ac deſcenſus his daretur, qui ad viſendum B. Laurentij corpus accederent. Templi ornamentum erat, apſis, argento & porphyreticis lapidibus, ornata.

Helena.

ta: In aditu cryptæ, lucerna erat ex auro puriſſimo librarum viginti. Ante corpus martyris erant lucernæ x. argenteæ librarum x v. Fundus autem Cyriacetis fœminæ, quem fiſcus perſecutionum tempore occupauerat, huic baſilicæ aſſignatur: fundus item Verianus, vnde ſolidi L X veniebant. Via etiam Lauicana idem imperator inter duas lauros baſilicam beatis martyribus, Marcellino presbytero & Petro exorciſtæ ædificat. Non longè verò mauſoleum ei exit in honorem matris, quam ſepulchro porphyretico incluſit. Huic templo martyrum & matris gratia hæc dona data ſunt, patena ex auro puriſſimo librarum quinque & triginta, candelabra argentea I I I I. auro cluſa in pedibus X I I. calices aurei tres cum geminis praſinis & hyacinthinis: amæ aureæ duæ: ara ex argento puriſſimo librarum C C. ſcyphus ex auro puriſſimo librarum viginti: fundus Laurentinus cum balneo iuxta formam prodeūtis aquæ poſito, fundus Auguſtæ Helenæ, vnde ſolidos trecentos & viginti ſacerdotes quotannis habebant. Sunt qui ſcribant (ſine auctore tamen) Sardiniam cum fundis ſuis, & Meſanam, & Maritimam cum monte Argentario, ac fundis omnibus huic eccleſiæ dono datam. Ad has baſilicas in vrbe Roma ædificatas, alias quoque foris extruxit. Nam & Oſtiæ non longè à portu eius mandato templum ædificatur in honorem beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli ac Ioannis Baptiſtæ, quibus etiam hæc dona eius munificētia oblata ſunt: patena argentea librarum xxx. calices argentei x. patena argentea chriſmatis librarū x. peluis ex argento ad vſum baptiſmi librarum xx His muneribus additi & Gracchorum fundi Ardeatini agri, fundus Quirini in agro Oſtienſi In Albano quoque Ioanni Baptiſtę templum ædificat, cui hæc dona obtulit, patenam argenteam librarum triginta, ſcyphum argenteum deauratum librarum duodecim: amas argenteas librarum viginti, fundum Laurentinum cum adiacentibus prædijs; fundum cum lacu Albano, fundum Ti. Cæſaris Caput etiam baſilicam Apoſtolorum condidit, quam ciues Conſtantinianam appellarunt. Cui & hæc dona oblata, patenæ argenteæ X L. librarum, candelabra Græca I I I I. cum pedibus x. His additur fundus ex agro Caietano, & fundus Paternus ex agro Sueſſano. Aliam poſtremò baſilicam Neapoli ædificauit, vt ait Damaſus, in cuius honorem eam erexerit, non ſatis conſtat. Proinde reticere donaria templo dedicata inſtitui, ne videar cum alijs errare. Sunt etiam qui ſcribant, Silueſtrum titulum ſuum in tertia regione vrbis apud thermas Domitianas inſtituiſſe, Equitium quidā vocant. Huic titulo multa dona Conſtantinus obtulit, vt patenam argēteam librarum x x. ceroſtrata ænea x v i. fundum Barbatianum ex agro Ferentinati. fundum Sulpicianum ex agro Corano. Ne autem nouæ Romæ ſacerdotes imperatoriæ munificentiæ expertes eſſent, duas item baſilicas Conſtantinopoli ædificat, quarum altera Irenæ, altera Apoſtolorum vocatur, euerſis prius paganorum templis, aut in vſum Chriſtianorum tranſlatis, ſublatiſque è medio tripodibus Delphicis, vnde infinita mala oriebantur. Hæc ſunt Conſtantini dona, quæ antea narrauimus, quibus hoc etiam addidit: Certum enim vectigal à ciuitatibus pendi ſolitum, eccleſijs prouincialibus cleroque diſtribuit. Dationem verò ipſam, decreti ſui auctoritate validam in perpetuum eſſe voluit. Vt autem virginibus, & qui in cælibatu viuerent, teſtari liceret, aliquidque ſacerdotibus ex teſtamento relinquere, (qua ex re ego arbitror eccleſiæ patrimonium auctum eſſe) legem ſuſtulit antea latam propagandam ſobolem, qua illi vetabantur hæreditatem adire. qui vigeſimoquinto ætatis anno vxorē non duxiſſent. Hinc ius illud trium liberorū inuentum à principibus eſt, quo in amicos prole carentes plerunque vtebantur. Hæc Socrates & Sozomenes in tripartita ſua accuratè ſcribunt. Fuêre autem & Silueſtri tēporibus multi præclari viri, quorum opera & labore gentes & nationes plæreque ad fidem noſtram venêre, maximè verò Iuliani, Frumentij & Ediſij prædicationibus: quos philoſophi quidam Alexandrini eò perduxerant. Iberorum quoque gens, quæ ſub axe pontico iacet, fidem Chriſti intelligunt à captiua muliere & credunt. Baccurio rege omnes ad id cohortante. Valuit etiam multum illis temporibus ad monendos homines Antonij eremitæ ſanctiſſimi auctoritas, cui literis & nuncijs Helena ſe ac filios ſæpius commendauit: eius cibus ſolus panis erat, aqua potus: nec vnquam, niſi in occaſu ſolis comedebat: homo ægyptius omninò contemplationi deditus. Huius quidē vitam Athanaſius Alexandrinæ vrbis epiſcopus inſigni volumine perſcripſit. Silueſter autem vbi ex ſacris ordinibus ſepties menſe Decembri habitis, presbyteros duos & quadraginta, diaconos ſex & triginta, epiſcopos quinque & ſexaginta creaſſet moritur, ac ſepelitur in cœmeterio Priſcillæ via Salaria, tertiò ab vrbe milliario, pridie Kalend. Ianuarij. Sedit autem annos

Hæc parentheſis in pleriſque deſiderantur.

Antonius eremita.

Athanaſius Alexandriæ epiſcopus.

annos tres & viginti menſes decem, dies vndecim. Vacat tum ſedes dies quindecim.

ANNOTAT.

Conſtantini omnium ſcriptorum ſententia, optima pax, quies, & libertas ſub Silueſtro Papa, hoſtibus noſtris Galerio, Maxentio, & Maximino mortuis, atque Licinio necato, vniuerſis Chriſti eccleſiis, quæ in toto orbe Romano erant, non ſolum à Conſtantino imperatore conceſſa eſt, ſed etiam optimis legibus, & multis ſanctionibus aduerſus vim & audaciam aduerſariorum noſtrorum, circa annum CHRISTI CCCXXV. (que celeberrima CCCXVIII. patrum Nicana Synodus contra Arij hæreſim celebrata eſt) ſepta, & communita fuit: Poſtquam diabolus Chriſtianorum hoſtis, & hoſtis quidem atrox, atque immanis, Romanorum Principum miniſterio, & præſidum prouinciarum, ac populorum furentium opera, annis plus minus CCC. in gentem inermem, atque imbellem omnem ſæuitiæ ſuæ vim nouem perſecutionibus fruſtra effudiſſet. Quarum primam Nero iuſſit, ſecundam Domitianus indixit, tertiam Traianus, quartam ſub Marco Aurelio furentes populi, & peſſimi prouinciarum aliquot rectores imperatore conniuente, quintam Seuerus, ſextam Maximinus, ſeptimam Decius, octauam Valerianus, nonam omnium acerbiſſimam, ac maximè diuturnam duodecim annorum Deocletianus, inſtaurârunt. Cui per Conſtantinum (vt dixi) ſublatæ, decima omnium longè periculoſior hæreticorum Arianorum à Conſtantino Magni Conſtantini filio imperatore incepta ſucceſſit, quæ per continuos xl. annos adeò in Chriſti eccleſiam debacchata eſt, vt cuiuis ſuperiorum, vel temporis diuturnitate, vel ſuppliciorum magnitudine comparar. potuerit. Multa de ea apud Euſebium, Ruſinum, Epiphanium, Socratem, Sozomenum, Theodoritum, Damaſum, D. Hieronymum, & alios veteres hiſtoriæ ſcriptores, tradita ſunt.

(.:)

MARCVS I.

MARCVS natione Romanus, patre Priſco, Magni Conſtantini temporibus fuit, de quo varia ſcribunt hiſtorici. *35. Pont.*

Sunt enim qui affirmant Conſtantinum vltimis imperij ſui annis, inſtigante ſorore. Arium ab exſilio reuocaſſe, quòd inuidia damnatum hominem mulier diceret, in eiuſq; dogma declinaſſe. Hos ego deceptos ſimilitudine nominis puto, & patri illud aſſcribere, quod filij ſcelere factum eſt. Neq; enim ſimile veri eſt, principem illum ſapientiſſimum, quod ſemper improbauerit, ea potiſſimum ætate, qua ſapere datur, illud idem collaudaſſe. Scribunt præterea, Conſtantium ab Euſebio Nicomediæ epiſcopo Ariani dogmatis imitatore, baptizatum eſſe. Quod quidem falſum eſſe, & religio principis oſtendit, & baptiſterium huius rei cauſſa Romę ab eo magnificentiſſimis operis ædificatum. A Silueſtro enim vnà cum Criſpo filio baptizatur, pulſis ab vrbe tyrannis, fidem'que edocetur. Aiunt qui aliter dictum ſentiunt. Conſtantinū tantam rem diſtuliſſe, quoad ei ad Iordanem peruenire contingeret, in quo ad imitationem Saluatoris baptizari cupiebat. Verùm dū in Parthos proficiſcitur Meſopotamiā incurſionibus vaſtantes, xxxj. imperij ſui anno, ætatis verò 46. apud Nicomediā via publica diem extremū obijſſe: nec ad Iordanē baptiſmi cauſſa peruenire potuiſſe: atq; illic tum demū extremo vitę tempore baptizatū fuiſſe. Miſceant iſti vt volunt, rē hāc: & nos, quòd oēs fermè ſentiunt, credamus, Cōſtantinū, qui in ſigno crucis toties hoſtes vicerat, qui tot tēpla in honorē Dei ædificauerat, qui ſacris cōcilijs interfuerat, qui toties cū ſanctis patribus in myſterijs orauerat, baptiſmatis

cha-

characterere, vbi ſapere cœpit, muniri etiam contra hoſtem humani generis voluiſſe. Non latet me certè, quid Socrates & Sozomenes in tripartita ſua velint, quidque alij plerique: veritatem ſequor, optimi principis religioni & pietati conuenientem. Quòd verò in lepram inciderit, vt vulgò dicitur, baptiſmoque mundatus ſit, conficta prius de ſanguine infantum neſcio qua fabula, nullo modo credo, Socratē hac in re ſecutus, qui affirmat Conſtantinum ipſum vbi ſexageſimumquintum ætatis annum attigiſſet ægritudine captum, ex vrbe Conſtantinopoli ad aquas calidas egreſſum valetudinis cauſſa, nulla de lepra mentione habita. Prætereà verò hac de re à nullo ſcriptorum fit mētio, non dico ab his, qui ethnici ſunt habit[illegible] ne à noſtris quidem Non reticuiſſet hoc Oroſius nō Eutropius, non illi, qui Conſtantini res geſtas quàm diligentiſſimè ſcripsēre. Ante verò tanti principis mortem, ſtellam crinitam inuſitatæ magnitudinis (quam Græci cometen appellāt) fulſiſſe aliquandiu conſtat.

Marcus autem Romanus Pontifex ad curam Chriſtianæ religionis conuerſus, inſtituit, vt epiſcopus Oſtienſis à quo Romanus cōſecratur, pallio vteretur. Voluit prætereà diebus ſolennibus ſtatim poſt euangelium ſymbolum à clero & populo magna voce decantari: & eo modo quo fuerat in Nicæno concilio declaratum. Duas item eccleſias Romæ condidit, vnam via Ardeatina, in qua ſepultus eſt: alteram in vrbe Roma ad Palatinas, quas quidem Conſtantinus his muneribus exornauit & auxit: Fundo Roſarum cum omni agro campeſtri, patena argengētea librarū xx. ſcypho argenteo x. librarū, corona argentea librarum x. Fundo Antoniano, qui eſt via Claudia, Fundo Marmoreo via Ardeatina. Huius autem & Conſtantini temporibus fuit Iuuencus Hiſpanus presbyter genere nobilis, qui tetrauangelia hexametris verſibus ferè ad verbum transferens, quattuor libris cōpoſuit. Scripſit & quædam eo genere metri ad ſacramentorum ordinem pertinentia. Marcus autem poſteaquam ex ſacris ordinibus bis mēſe Decembri habitis, presbyteros xxv. diaconos vj. epiſcopos xxvij. creaſſet, moritur, ac ſepelitur in cœmeterio Balbinæ via Ardeatina 3. Nonas Octobris. Sedit autem annis duobus, menſibus octo, diebus viginti. Vacat tum ſedes dies viginti.

Iuuencus Hiſpanus presbyt.

IVLIVS I.

IVLIVS natione Romanus, patre Ruſtico, temporibus Conſtantij fuit: qui cum Conſtantino & Conſtante fratribus imperium adeptus annis quattuor & viginti imperauit.

36. Pont. Cōſtantinus imp.

Habitus eſt etiam inter ſucceſſores magni Conſtantini Delmatius Cęſar fratris filius adoleſcens ſanè præclarę indolis, qui haud ita multò pòſt tumultu militari opprimitur, ſinente potius Conſtantio quàm iubente. Intereà verò Ariana hęreſis inualuit fauente Conſtantio qui noſtros cogebat Arium recipere. Secundo itaq; Conſtantij anno apud Laodiceam vrbem Syrię. vel, vt alij volunt, apud Tyrum concilium indicitur. Eò conuenēre Catholici & Ariani: diſputatur quotidiè homuſionne, an ſecus, Chriſtum cum patre vocarent. Inſtābat Athanaſius Alexandrinus epiſcopus rationibus & argumentis, affirmās filium patri homuſion eſſe. Id cūm refellere Arius nō poſſet, ad conuicia verſus magicas artes Athanaſio viro ſanctiſſimo obijcit, prolato in loculis Arſenij brachio. Damnatur itaque violenter iubente Conſtantio Athanaſius: quiquidem fugiens, ſex continuis annis in lacu ciſternæ carentis aqua ita delituit, vt ſolē nunquam viderit. Indicante deinde ancilla quadā, cūm in eo eſſet vt caperetur, Dei monitu ad Conſtantis partes confugit, qui fratrē Conſtantiū minis certè coēgit Athanaſiū recipere. Ariꝰ interim epiſcoporum & populi frequentia ſtipatus, dum leuandi ventris cauſſa ad publicum locum declinat, egerere conatur, inteſtina omnia in cuniculum latrinæ demiſit, mortem certè paſſus vita turpiſſima condignam.

Ariana hæreſis inualuit.

Athanaſ. Alexandrinus.

Iulius autem pontifex multis incommodis vexatus in tanta rerum perturbatione, tandem poſt menſes decem Romam ab exſilio rediit, audita præſertim Conſtantini morte: qui bellum fratri Conſtanti inferens, dum apud Aquileiam inconſultè dimicat, occiditur. non deſtitit tamẽ Iulius orientales epiſcopos reprehendere, maximè verò Arianos, qui iniuſſu Romani pontificis Antiochiæ concilium indixerant, cùm id ſine eius auctoritate fieri nó poſſet, quòd Romana eccleſia cæteris præeſſet. Confutabant id orientales, non ſine ironia, quod dicerent à ſe ad occidentem Chriſtianæ religionis principes commigraſſe, hanc ob rem ſuam eccleſiam, tanquam perennem fontem, vnde tanta gratia manauerat, cæteris præferendam. Conſtat autem Iulium ipſum omiſſis his contentionibus, duas ædificaſſe baſilicas: vnam iuxta forum Romanũ, aliam in Tranſtiberina regione. Tria item cœmeteria conſtruxit, vnum via Flaminia, aliud via Aurelia, tertium via Portuenſi. Conſtituit præterea ne ſacerdos alibi, quàm apud iudicem eccleſiaſticum cauſſam diceret. Voluit item, vt omnia ad eccleſiam pertinentia, per notarios aut per primicerium notariorum conſcriberentur: hos hodiè (vt arbitror) protonotarios vocamus, quorum officium eſt res geſtas præcipuè conſcribere. Verùm noſtra ætate adeò plerique (nolo dicere omnes) litterarum ignari ſunt, vt vix ſciant nomen ſuum latinè exprimere, nedum aliorum res geſtas perſcribere. De moribus nolo dicere, cùm è lenonum numero, & paraſitorum quidam in hunc ordinem relati ſint. Conſtantini autem & Conſtantij tempore in precio fuit Marcellus Ancyranus epiſcopus, qui multa ſcripſit, maximè verò contra Arianos. Feruntur tamen contrà hunc Aſterij & Apollinarij libri, eũ Sabellianæ hæreſis arguentes, eiuſdem quoque erroris eum Hilarius arguere conatur: quem certè Marcellus refellens, ſe tamen nequaquam cum Iulio & Athanaſio ſentire oſtendit. Contra hunc præterea ſcripſit & Baſilius Ancyranus epiſcopus librum vnum de virginitate. Nam Baſilius Macedonicæ partis vnà cum Euſtachio Sebaſteno princeps fuit. Theodorus quoque Heracleæ Thraciarum epiſcopus, elegantis copioſæque elocutionis vir, multa tum ſcripſit, maximè verò commentarios in Matthæum, in Ioannem, in Pſalterium, in Apoſtolum. Iulius verò cum ex ſacris ordinibus ter menſe Decembri in vrbe habitis, presbyteros octodecim, diaconos tres, epiſcopos nouem creaſſet, moritur, ac ſepelitur via Aurelia in cœmeterio Calepodij, ab vrbe Roma milliario tertio, pridie Idus Auguſti. Sedit annos quindecim, menſes duos, dies ſex. Vacat tum ſedes dies quinque & viginti.

LIBERIVS I.

LIBERIVS natione Romanus, patre Auguſto, Conſtantij & Conſtantis temporibus fuit. *37. Pont.*

Conſtantinus enim (vt antè dixi) dum Conſtantem fratrem bello incautius perſequitur, ab eius militibus opprimitur. Conſtans autem varia fortuna contra Perſas vſus, cùm nocte intempeſta ſeditione militum ſuſcipere prælium cogeretur, tandem vincitur. Verùm poſteà cùm de ſeditioſis militibus ſuſcipere pœnas inſtituiſſet, Maxentij dolo ac fraude in oppido Helena interficitur anno imperij ſui xvij. ætatis verò xxx. *Conſtans. & Conſtans imp.*

Mortuo autem Conſtante, rurſum in Athanaſium conſurgunt veteres illi Arianæ hæreſis ſuſcitatores. Nam concilio apud Mediolanum habito, omnes qui Athanaſio fauebant, in exſiliũ pelluntur. Præterea verò cùm in ſynhodo Ariminenſi orientales ſacerdotes callidi homines & acuti, occidentales ſimplices & imperitos argumentis ac fallacijs conuincerent, prætermittere eam diſputationem pro tempore ſatius viſum eſt. Chriſtum enim cum patre Homuſion eſſe negabant. Hoc autem, quia primum Liberius pontifex apertè impugnabat, quodq; etiam damnare Athanaſium iubente imperatore nolebat, in exſilium ab Arianis pellitur, atq; ita triennio ab vrbe abfuit. At verò ſacerdotes congregata ſynhodo, in Liberij locum, Felicem pres-

presbyterum virum optimum, pontificem creârunt, qui ſtatim octo & quadraginta epiſcoporum conuentu duos presbyteros, Vrſatium & Valentem ab eccleſia ſeparauit, quòd cum Cõſtantio Auguſto in fide ſentirent. Hanc ob rem rogatu & precibus eorundem, Conſtantius Liberium ab exſilio reuocat, qui imperatoris beneficio motus, cum hæreticis in rebus omnibus (vt quidam volunt) ſentiens, illud tamen cum Catholicis tenebat, hæreticos ad fidem redeuntes, non eſſe rebaptizandos. Ferunt Liberium apud cœmeterium ſanctæ Hagnetis aliquandiu habitaſſe cum Conſtantia Conſtantij ſorore, quò eius rogatu & auxilio vrbem tutius ingrederetur: ſed mulier catholica dolum ineſſe ſentiens, id ſe facturam omninò recuſauit. Tandẽ verò Conſtantius, inſtigantibus Vrſatio & Valente, pulſo Felice, Liberium introduxit. Vnde perſecutio ita vehemens exorta eſt, vt in eccleſijs ipſis presbyteri & clerici paſſim necarentur. Sunt tamen qui ſcribunt, mulieres Romanas in circenſi ſpectaculo reditum Liberij ab imperatore precibus impetraſſe. Pontifex autem tametſi cum Arianis ſentiebat, eccleſias Dei quàm diligenter exornauit, maximè autem ſepulchrum beatæ Hagnetis, & baſilicam, quam de nomine ſuo fecit apud macellum Liuiæ. Fuit autem hac miſera tempeſtate Euſebius Emiſſenus, qui multa contra Iudæos, gentes, & Nouatianos doctè admodum, & eleganter ſcripſit. Triphylius quoque Cypri Ledrenſis, ſiue λεδρεώνος epiſcopus, in Cantica canticorum copioſè & accuratè commentarios compoſuit. Præterea verò Donatus Afer (à quo Donatiani nomen ſumpſere) multa in Catholicos ſcribẽs, totam penè Aphricam & Iudæam ſua perſuaſione decepit. Affirmabat enim patre minorem eſſe filium, & ſpiritumſanctum minorem filio, catholicoſque rebaptizãdos eſſe. Exſtabant autem Hieronymi tempore eius multa ſcripta ad hæreſim pertinentia, & de ſpiritusancto liber Arianæ doctrinæ conueniens. Et ne quicquam Arianæ perfidiæ tum deeſſet, Aſterius eius factionis philoſophus, imperante Cõſtãtio, multa ſcripſit in epiſtolam ad Romanos, in Euangelia, in Pſalmos, quæ ab hominibus ſuæ hæreſis ſtudioſiſſimæ leguntur. Lucifer præterea Caralitanus epiſcopus, cum Pancratio & Hilario Romanis clericis ad Conſtantium à Liberio miſſus, cùm nollet ſub nomine Athanaſij Nicænam damnare fidem, relegatus, contra Conſtantium Imperatorem ſcripſit, librumque ei legendum miſit: moritur tamen ſub Valentiniano principe. Feruntautem Fortunatum Aquileienſem epiſcopum Liberium fidei cauſſa in exſilium pergentem, vt in hæreſim & diſcordiam laberetur, ſolicitaſſe. Serapion quoque, qui ob elegantiam ingenij, Scholaſtici cognomẽ meruit, addidit tum aduerſum Manichæum librum egregium: nec vnquam Conſtantij minis à confeſſione veritatis deſtitit: ad hominem enim profectus, quò eum paciatiorem magno Athanaſio redderet, minis tanti principis è gradu conſtantiæ nunquam decidit. Ideo autem Athanaſius magnus eſt habitus, quòd paganis & hæreticis conſtanti animo ſemper reſtitit. Liberius verò, vbi ex ſacris ordinibus bis in vrbe Roma habitis presbyteros octo & decem, diaconos quinque, epiſcopos decem & nouem creaſſet, moritur, ac ſepelitur via Salaria in cœmeterio Priſcillæ IX. Kalendas Maij. Sedit autem annos ſex, menſes tres, dies quattuor. Vacat ſedes dies ſex.

Donatus, hæreſis.

Aſterius Arianæ factionis philoſophus.

Lucifer, Caralitanus epiſc.

FELIX II.

FELIX ſecundus natione Romanus, patre Anaſtaſia, Conſtantij temporibus fuit. Qui ſolus poſt interfectum à Magnentio Conſtantem, imperio potitus eſt. Mox Iulianum patruelem ſuum, quippe qui ex conſtantio patris Conſtantini fratre natus erat, Cæſarem creatum in Gallias ſeditione quorundam tyrannorum tumultuantes miſit, qui breui & Gallorum & Germanorum motus virtute ſua compeſcuit: vnde militum omnium conſenſu Auguſtus appellatur. Quo audito, Conſtantius rebus Parthicis occupatus, ad bellum

58 Pont.

Conſtãtius imp.

Iam ciuile conuerſus, apoplexia in itinere obijt inter Ciliciam, Cappadociamq́; in Moſopcrene oppido, anno imperij quarto & vigeſimo, ætatis quinto & quadrageſimo. Hoc autem morbo, dixere medici hominem interijſſe ob dolorem animi & grauem cogitationem, in quam rebellante Iuliano inciderat. Ob eius autem moderationem (Chriſtianorum cauſſam ſemper excipio, in qua vnicè impius fuit) & comitatem, inter diuos more veterum referri meruit. Nam poſt ſuſceptum imperium, Romam cum triumpho via Flaminia ingreſſus, aureo carpento ciues obuiam factos, mira benignitate inſpexit & veneratus eſt, dictitans illud Cyneæ *Pyrrhi* legati verum eſſe, tot ſe videre reges in vrbe Roma quot ciues. In vna tamen re populum Romanum ad riſum potius, quàm ad indignationem concitauit, quòd portas vrbis ingrediens, celſas & faſtigiatas, arcuſq́; triumphales prææltos & latos, homo paruæ ſtaturæ caput incuruaret, more anſerum læſionem veritus. Is prætereà campum Martium cum admiratione inſpiciens, ſepulchrum Auguſti Cæſaris tot ſimulacris marmoreis & æneis ornatũ, Forum Romanum, Iouis Tarpeij delubra, thermas, porticus in prouinciæ modum auctas, amphitheatrum Tiburtino lapide exſtructum tantæ altitudinis, vt eò vix inſpicere humanus oculus poſſet, Pantheon mira altitudine ſpatioſis molibus fornicatum, templum pacis, Pompeij theatrum, circum maximum, ſeptiſolium, tot arcus triumphales, tot aquæductus, tot ſtatuas per vrbem ad ornatum poſitas, obſtupuit: ac tandem dixit, naturam vires omnes in vnam vrbem effudiſſe. Stabat Traiani equus in atrio, cuius inſtar alterum ſibi fieri Conſtantinopoli Conſtantius petebat ab Hormiſda architecto, quem ſecum duxerat. Cui Hormiſda ſtabulum quoque tale condas oportet, ſi voles equum latè ſuccedere. Idem quoque Hormiſda à Conſtãtio interrogatus, quid de vrbe Roma ſentiret. Id tantum ſibi placere reſpondit, quòd didiciſſet ibi quoque homines mori, vt philoſophum decebat, locutus.

Felix autem, quem diximus in Liberij locum à Catholicis ſubrogatum eſſe, licet id factum ab hæreticis Euſebius & Hieronymus affirmẽt, quod certè miror, ſtatim vbi pontificatum inijt Conſtantium magni Conſtantini filium, hæreticum, & ſecundò rebaptizatum promulgat ab Euſebio Nicomedienſi epiſcopo in Aquilone villa non longè à Nicomedia. Hinc autem deprehendi error poteſt, quo ducuntur nonnulli, qui hanc hæreſim Magno Conſtantino aſcribunt. Quod profectò (vt ex hiſtoria vides) in tãtum principem, tamque religionis Chriſtianæ amantiſſimum nec debuit cadere, nec potuit. Dum autem altercatio eſſet, & quidem magna (vt diximus) inter Liberium & Felicem, Ariana hæreſis bifariam diuiditur: Nam Eunomius (vnde Eunomiani) vir corpore & animo leproſus, nec ſecus interius quàm exterius morbo regio correptus, affirmabat in rebus omnibus & filiũ diſſimilem patri, & ſanctumſpiritum cum patre & filio nihil habere commune. Macedonius autem, quem noſtri ante errorem Conſtantinopolitanum epiſcopum fecerant, ab Arianis expellitur, quia filium patri ſimilem fatebatur, licet Spiritumſanctum non ſecus atque illi blaſphemaret. Aiunt quidem Felicem concilium octo & quadraginta epiſcoporum habuiſſe, in quo decernitur, vt epiſcopi omnes aut ad concilium generale veniant, aut litteris rationem reddant, quare id facere nequeant; quod quidẽ inſtitutũ, Carthaginenſi in concilio poſtea renouatum eſt. Huius autem temporibus fuit Acacius, quem, quia luſcus erat, μονόφθαλμον vocarunt. Hic verò Cæſarienſis eccleſiæ in Paleſtina epiſcopus, multa in Eccleſiaſten conſcripſit: tantæque auctoritatis ob eloquentiam & verſutiam apud Conſtantium fuit, quemadmodum Hieronymus ait, quod ego certè miror, vt Romæ in Liberij locum Felicem Arianum epiſcopum conſtitueret: quem profectò catholicum fuiſſe conſtat (vt ſcripſimus) & Arianos ſemper damnaſſe. Felix autem poſtremò cùm nulla in re orthodoxæ fidei deeſſet, ab aduerſarijs captus, vnà cum multis ſecum benè ſentiẽtibus interficitur, ſepeliturque in baſilica, quã ipſe ædificauit via Aurelia, ſecundo ab vrbe Roma milliario, duodecimo Kalendas Decembr. Sedit autem tantummodò annum vnum, menſes quattuor, dies duos, propter ſeditionem à Liberio motam, quem, Damaſum ſecutus, licet immeritò, inter pontifices numeraui.

ANNOTAT.

Marcellus Papa II. vir ſempiterna memoria dignus, antiquum Romanæ eccleſiæ regiſtrum ab horum temporum clericis ſcriptum mihi aliquando deſcribendi copiã fecit, quod ille Eugubij in monaſterio S. crucis de Auellana litteris vetuſtiſsimis, & maiuſculis in membranis ſcriptum inuenerat. In eo accurata huius ſchiſmatis inter Liberium & Fe-

licem deſcriptio exſtat, ab eo, qui tunc vixit, procul dubio facta. Res autẽ ſic ſe habet. Conſtantius Auguſtus Athanaſio epiſcopo Alexandrino Arianæ hæreſis, cui imperator addictus erat oppugnatori conſtantiſſimo infenſus, cum eum omnibus modis ſede ſua eijcere vellet, epiſcoporum ſynhodum congregari iuſſit: ex cuius decreto, iuxta Cæſaris ſententiã, ſedem ſuam, alio ſubrogato ſanctus Pontifex amiſit. Hũc (inquit) illorum temporum ſcriptor Ammianus Marcellinus rerum geſtarum libro 15. per ſubſcriptionem adijcere ſede ſacerdotali paria ſentiens cæteris iubente principe, Liberius monitus, perſeuerãter renitebatur, nec viſum hominem, nec auditum damnare nefas eſſe ſæpè exclamãs, apertè ſcilicet recalcitrans imperatoris arbitrio. Id enim ille Athanaſio ſemper infeſtus licet ſciret impletum, tamen auctoritate, qua potiuntur æternæ vrbis epiſcopi, firmari deſiderio nitebatur ardenti. Quo non impetrato, Liberius ægrè populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna difficultate noctis medio potuit aſportari. Hæc ille. Exſtat apud Theodoretum lib. 2. cap. 16. hiſt. eccleſiaſticæ Liberij ipſius colloquium ſuper hac re cum imperatore conſtantiſſimè, antequam in exſilium pelleretur, habitum. Porrò autem antequam Liberius ex vrbe diſcederet, clerus omnis Romanus ſanctiſſimo interpoſito iureiurando ipſi pollicitus eſt, ſe nullum aliũ Pontificem vnquam illo viuente ſuſcepturum, cæterum eo relegato, ſtatim Felix archidiaconus eius contra ſacramenti fidẽ epiſcopus ordinatus in ſchiſmate Romanum inuaſit ſacerdotium, quod vniuerſus populus Romanus valdè ægrè ferens, ſe ab eius ſeperauit communione. Biennio pòſt Conſtantio Romam venienti populus Romanus pro Liberij reditu ſupplicauit. Cui annuens Liberium ad vrbem reuocauit, Felice à populo & ſenatu notato, & vrbe pulſo. Qui nihilominus ſacerdotij iura in ſchiſmate, dũ vixit, contra Liberium modò in vrbe, modò extra in alia ciuitate annos x. menſes iij. & dies xi. retinuit: obijt enim x. Kal. Decemb. Valentiniano, & Valente Auguſtis conſulibus. Tum Liberius miſericordia motus, clericos omnes, qui peierauerant, abſoluit, & locis ſuis, quibus viuente Felice priuati fuerant, reſtituit. Et anno ſequenti, qui ſalutis erat CCCLVI. Gratiano, & Dagalaipho conſulibus, viij. Kal. Octob. rebus humanis exceſſit.

Quo mortuo, presbyteri aliquot, & diaconi S.R.E. Liberianæ partis ſtatim Vrſicinum diaconũ pontificem conſtituunt, & à Paulo epiſcopo Tiburtino ordinari faciunt. Hi verò, qui Felici adhæſerant, Damaſum in ſchiſmate etiam ipſi pontificẽ Romanum renuntiant, atque ita peſſimum ſchiſma, & ciuilis ſeditio vrbem vexare cæpit, quæ eò vſq; populo in duas factiones diuiſo ſuccreuit, vt in baſilica Sicinij armatis vnà cõcurrentibus ad c. & xxxvij. interfecti ſint. Quod cùm Imperator Valentinianus cognouiſſet, ſeditionis Vrbanæ, ſchiſmatiſq; tollendi cauſſa, Damaſo in pontificatu confirmato, Vrſicinũ vrbe expulit anno primo, & menſe ſecundo ordinationis eius, atq; ita ſolus Damaſus præſul Apoſtolicæ ſedis permãſit. Hæc ex vetuſtiſſimo illo Regiſtro excepi, quæ multò magis Ammiani Marcellini lib. 15. D. Hieronymi in Chronico, Ruffini lib. 1. c. 12. & lib. 2. cap. 10. Socratis lib. 2. c. 27. & lib. 4. c. 29. Theodoreti 2. c. 15. 16. 17. Sozomeni lib. 4. c. 11. & lib. 6. c. 23. & aliorum hiſtorijs quadrant, quàm ijs, quæ vulgò circumferuntur de Liberio & Felice. Neq; enim Liberius vnquam Arianus fuit, neq; Felix legitimè pontificatum adeptus eſt, aut quid contra Conſtantiũ geſſit, vel ab eo capite eſt cæſus. Hæc Anaſtaſius bibliothecarius (vt opinor) primus credidit, & vt pleraq; alia Damaſi libro interpoſuit. Hac igitur ratione ſchiſmata duo fuerunt, breui tempore ſub quatuor pontificibus ferè continuata. Et Felix cùm ſchiſmaticus fuerit, nulla ratione inter legitimos Romanos pontifices enumerãdus eſſet: duo enim ſimul Papæ eſſe non poſſunt, ſed hæc in meo libro apertius, & diſtinctius conſcripſi.

S. DAMASVS I.

DAMASVS natione Hiſpanus, patre Antonio, Iuliani temporibus fuit, viri certè e- 39. Pont. *Iulianus imp.*

tè egregij, ſi domi, ſi foris eius ingenium reſpicis. nam & Eubulo ſophiſta & Libanio philoſopho præceptoribus vſus, liberalibus diſciplinis ita erat imbutus, tum Græcè, tum Latinè, vt cuiuis optimo principi comparari poſſet. Multæ erat memoriæ, ingentis facundiæ, in amicos liberalis, prouincialibus iuſtiſſimus, gloriæ cupidus. Verùm hæc omnia ad extremum euertit, dum Chriſtianos perſequitur. Callidior tamen cæteris perſecutor, nô vi, neque tormentis primò, ſed præmijs, honoribus, blanditijs, perſuaſionibus maiorem ferè populi partem, quàm ſi atrocior fuiſſet, elicuit. Vetuit autem, ne Chriſtiani auctorum gentilium ſtudia adirent, neve ſcholæ, niſi his, qui deos deaſque venerarentur, paterent. Vni tamen Prohæreſio viro doctiſſimo conceſſum eſt, vt Chriſtianos publicè doceret, quam gratiam ipſe indignatus contempſit. Militare cingulum dari niſi Gentilibus vetuit. Statuit prætereà, procurationes prouinciarum iuriſque dictionem Chriſtianis nô debere permitti, quippe quib' lex ipſa Chriſtiana proprio vti gladio vetat. Athanaſium tamen apertè oppugnat, atque in exſilium mittit à magis & auguribus inſtigatus, quorum artibus maximè delectabatur, quòd diceret Athanaſiû obſtare, quò minus eorum artes in precio eſſent. Cùm Daphne quoque in ſuburbano Antiochiæ iuxta fontem Caſtalium litaret Apollini, & nulla ex his, quæ quærebantur, reſponſa ſuſciperet, cauſſaſq; ſilentij percontaretur à ſacerdotibus, dæmones aiunt ſepulchrum Babylę martyris propè adſtare, & ideò reſponſa reddi. Tum Iulianus Galilæis imperat; hoc enim nomine Chriſtianos appellabat, vt ſepulchrum martyris inde auferant. Qui dum ſepulchrum mira exſultatione traherent, dicentes: Confundantur omnes, qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulacris ſuis, ita iram Iuliani principis concitarunt, vt multos præter inſtitutum ſuum interfici iuſſerit. Miror ego id à Iuliano factum, cùm diaboli artes iam vanas eſſe cognoſceret. Semel enim magum quendam in ſpeluncam ſecutus, cum voces dæmonum perhorreſceret, ſigno crucis vſus eſt, quo fugati ſunt dæmones. Cùm verò Iulianus diceret, ſigno crucis aliquid mirum ineſſe, reſpondit magis dæmones etiam genus illud ſupplicij formidare. Hanc ob rem Iulianus pertinacior quàm antea fact' eſt, adeò vanitati magicæ deditus erat, licet prius Chriſtianam religionem ſimulato animo amplexus fuiſſet, vt Conſtantij odium vitaret, legiſſetque publicè diuinos codices, ac baſilicam nomine martyrum ædificaſſet. Prætereà verò idem imperator, quò noſtris ſtomachum faceret, Iudæis templum Hieroſolymitanum reſtituit, cùm dicerent ſe alibi ſacrificare non poſſe. Qui certè tanta arrogantia elati ſunt, vt maiore impenſa, quàm antea, reſtituere templum conarentur. Verùm non ita multò pòſt terræ motu templum corruens, & multos Iudæos ſimul oppreſſit, & illud approbatum eſt, lapidem ſupra lapidem poni non debere. Sequenti autem die incendio diuinitus immiſſo, & ferramêta ipſa conſumpta ſunt: & eo miraculo multi Iudæi perterriti, ad fidem Chriſti venêre. In Perſas verò proficiſcens Iulianus, quos intellexerat res nouas moliri, in reditu ſuo malam quidem rem Chriſtianis minatur. Cùm autem ſuperatis hoſtibus in compoſito agmine victor rediret, apud Cteſiphontem confoſſus perijt. A ſuis, an ab hoſtibus id factum ſit, incertum eſt, quanquam ſunt qui ſcribant, ſagitta ex incerto miſſa trâsfixum fuiſſe, eundemque exclamaſſe manu ad cælum extenſa, Viciſti Galilæe, viciſti: nam Chriſtum, Galilæum appellabat & fabri filium: vnde illud adoleſcentis in Libanium ſophiſtam, interrogâtem quid ageret fabri filius: Iuliano inquit, locellum côponit: nam paulò poſt eius cadauer locello aduectus eſt. Sunt etiam qui ſcribant, hunc antea clericum fuiſſe, ac poſtea à fide noſtra defeciſſe, vnde hominem apoſtatam vocant. Perijt autem poſt annum, & octo imperij ſui menſes, anno verò ætatis ſecundo & trigeſimo. Huic deinde ſuccedit Iouinianus, qui ab exercitu imperator electus, non prius profiteri imperatoris nomen voluit, quàm omnes conclamarent ſe Chriſtianos eſſe. Quibus collaudatis, & imperium ſuſcepit, & exercitum è manibus barbarorum liberauit, Niſibi ac magna Meſopotamiæ parte Sapori regi Perſarum relicta. Hic autem octauo imperij ſui menſe, cruditate ſtomachi, ſiue tetro odore prunarum moritur.

Viciſti Galilæe.

Iulianus.

Iouinianus imp.

Damaſus autem electus ad Pontificatum obeundum, Vrſicinium diaconum competitorem habuit in baſilica, quæ Sicini appellatur, vbi multi vtrinque cecidêre in ipſo templo, cùm res non ſuffragijs tantum, ſed vi & armis tractaretur. Verùm non ita multò pòſt, ſacerdotû ac populi conſenſu Damaſus epiſcopus confirmatur, & Vrſicinus ad Neapolitanam eccleſiâ traducitur. Damaſus aût adulterij accuſatus, publico conſilio cauſſam dixit: vbi & innocens abſoluitur & Concordius atque Calliſtus diaconi falſi accuſatores damnati ac reiecti ab eccleſia ſunt.

Vrſicinus.

ſunt. Cautumq́; lege eſt, vt deinceps pœná talionis ſubeát, qui aliquē falsò accuſauerint. Pacata tandē eccleſia, Damaſus otio litterario delectatus, vitas pontificū omniū, qui ante ſe fuêre, cōſcripſit, eaſq́; ad Hieronymū miſit. Nō deſtitit tamē & tēpla, & cultū diuinū augere. Duas enim baſilicas ædificauit: vnā iuxta theatrū, alterá via Ardeatina ad catachūbas. Dedicauit & Platoniā, vbi corpora Petri & Pauli aliquando iacuerāt. Verſib' quoq. elegantibus ſanctorū corpora eò loci ſepulta exornauit ad memoriā poſteritatis Prætereà verò baſilicá q̄ ipſe in honorē D. Laurentij nō lōgè à theatro Pompeiano cōdiderat, maximis muneribus ornauit, patena argētea librarū xx. ama argētea librarū xv. ſcypho argenteo anaglypho librarū x. calicib' argēteis v. coronis argēteis v. domos quoq; circa baſilicā poſitas dono dedit: fundū etiā Papirianū agri Ferētinatis: fundū Antonianū, balnea non lōge à tēplo poſita, vt pſalmi quoq; alternis vicib' in eccleſia canerētur, in fineq́; eorū verba hæc ponerētur, Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto, inſtituit. Primus etiā Hieronymi ſcriptis auctoritatē dedit, cū priùs lxx. interpretū ſcripta tantūmodò in precio eſſent. Nā & biblia Hieronymi legi cœpta eſt, vt Pſalmi eiuſdē fideliter ex hebraico traducti, cū antea apud Gallos potiſſimū incōpoſitè legerētur. Mandauit itē, vt in principio celebrationis (q̄ Miſsá vocāt) cōfeſſio diceretur, vt hodiè fit. Idē verò Damas', vbi ex ſacris ordinibus quinquies habitis presbyteros 31. diaconos 11. epiſcopos 62. creaſſet, moritur, ac ſepelitur via Ardeatina cū matre & ſorore in baſilica à ſe condita, tertio Idus Dec. Sedit annos 19. menſes 3. dies 11. Vacat tum ſedes 21.

SIRICIVS I.

SIRICIVS natione Romanus, patre Tiburtio, Valentiniani temporibus fuit. *40. Pont.*

Qui à Iuliano multa incommoda ob fidem Chriſti paſſus, pulſuſque militia cùm ſcutatorum princeps eſſet. Mortuo autem Iouiniano, militum omnium conſenſu imperator electus, Valentem fratrem in partem imperij accipiens, eidem orientem aſſignat. Poſteà verò imperij ſui anno tertio Gratianum filium necdum benè puberem, ſocrus & vxoris hortatu Auguſtum creat. Procopium quidem apud Conſtantinopolim res nouas molientem, cum ſatellibus ſuis mira celeritate opprimit. *Valentinian. imp.*

Sed Valens ab Eudoxio Ariani dogmatis epiſcopo baptizatus in ſæuiſſimam hæreſim declinans, noſtros perſequitur, & in exſilium pellit, mortuo præſertim Athanaſio, quo viuente res Chriſtiana ſex & quadraginta annis mirificè ſuſtentata eſt. Inſtabat Lucius hæreticus hoſtilem in modum noſtros perſequens, neque illis quidem parcens, qui in eremo erant: eos enim immiſſis militibus aut trucidabat, aut in exſilium mittebat. Magnè auctoritatis tunc erant Antonij diſcipuli, Macarij duo in Syria, quorum alter in ſuperiore, alter in inferiore habitabat eremo. Iſidorus quoque tum in precio erat, Paphnutius, Pambo, Moſes, Beniamin, Paulus Alpheliotes, Paulus Phocenſis, Ioſeph, qui mons Antonij dicebatur. Hos cùm exſilio vexaret Lucius, mulier phanatica proclamabat, viros Dei in inſulam Aegypti nequaquam mittendos eſſe, Maunia quoque Sarracenorum gentis regina, cùm frequentibus prælijs Romanorum opes attriuiſſet, Palæſtini & Arabici limitis oppida vaſtans, orata pacem non aliter repromittit, niſi Moſen Chriſtianum virum ſanctiſſimum, genti ſuæ epiſcopum deſignarent. Id agere Lucius conabatur. Verùm Moſes inclamat, Arguunt te, ô Luci, per metalla damnati Chriſtiani, in inſulas relegati, & carcere incluſi: quare manus tuas ad me conſecrandum nunquam inijcies. Reuocatis itaque epiſcopis qui ſe conſecrarent, datur reginæ præſul, ac pax Romanis redditur. Sæuiebat in Chriſtianos Valens & Lucius, licet Themiſtij philoſophi litteræ Valentem aliquantulo mitiorem reddiderint. Sæuiebat & Athanaricus Gotthorum rex, qui plurimos barbarorum martyrio affecit.

Eudoxius Ariani dogmatis epiſcopus. *Macarius.* *Iſidorus.* *Themiſtius philoſophus.*

Interim verò Valentinianus Saxones, gentem in Oceani litoribus poſitam locis inuijs, &

Bur-

Burgundiones virtute ac rei militaris ſcientia oppreſſit. At verò dum Sarmatæ ſeſe per Pannonias effudiſſent, bellumque in eos parat, ſubita ſanguinis effuſione apud Bergentionem oppidum moritur. Tum Gotthi ſedibus ſuis pulſi, per omnes ſe Thracias effundunt: quibus dum Valens ire obuiam cum exercitu parat, reuocatis prius, ſed ſero ab exſilio epiſcopis & monachis, quos etiam militare coegerat, prælio victus, igni exuritur. Hæc quidem clades Romani imperij ac totius Italiæ exitium fuit.

Siricius autem (dum hæc agerentur) cenſuit monachos, quorum vita probata eſſet, poſſe ſacris initiari à primis ordinibus vſq; ad epiſcopatum. Cenſuit item ordines per interualla dandos. Manichæos præterea, qui in vrbe erant, vetuit communicare cum fidelibus. Pœnitentes autem & redeuntes ad gremium orthodoxæ fidei, recipiendos eſſe cenſuit, ſi monaſterium ingrederentur, atque ibi ieiunijs & orationibus ſe toto ſuæ vitæ tempore macerarent. Viaticum ſiquidem tum demum ab Eccleſia recipiebant, vbi de optima eorum vita conſtaret. Conſecrari autem presbyterum ab epiſcopo tantum cenſuit. Inſtituit item, vt quicunque aut viduam, aut ſecundam vxorem duxiſſet, ab officio eccleſiaſtico pelleretur. Hæreticos quoque per manus impoſitionem recipiendos cenſuit. Huius temporibus Hilarius fuit, vrbis Pictauorum Aquitaniæ epiſcopus, qui & contra Arianos duodecim libros ſcripſit, & alterum contra Valentem & Vrſatium: atque non ita multò pòſt Pictauis moritur. Victorinus autem natione Afer, Romæ tum primum rhetoricam docuit: poſteà verò in extrema ſenectute fidei noſtræ ſe tradens, contra Arium libros more dialectico ſcripſit. Multa quoque compoſuit ad commendationem fidei noſtræ Gregorius Bæticus Iliberi epiſcopus. Photinus autem Gallogræcus, Marcelli Ancyrani epiſcopi diſcipulus, Hebionis hæreſim inſtaurare tum conatus eſt. Hebion enim Chriſtum pio coitu Mariæ natum, virum iuſtum putauit. Is quidem à Valentiniano imperatore pulſus, plura ſcripſit volumina, ac præcipua contra gentes. At Didymus Alexandrinus, à teneris annis oculis captus, & ob id etiam primarum litterarum ignarus, ita geometriam & dialecticam, quæ magno vſu indigent, iam grandis natu cum primis elementis didicit, vt præclara quædam opera in mathematicis ſcripſerit, in Pſalmos quoque & in Euangelium Matthæi ac Ioannis, & contra Arianos multa edidit. Optatus quoque Afer epiſcopus Mileuitanus, libros ſex contra Donatiſtas compoſuit. Seuerus autem Aquileus Hiſpanus, agnationem ab illo Seuero ducens, ad quem Lactantij duo extant epiſtolarum libri, volumen cōpoſuit, quod Cataſtrophen vocauit. Siricius verò compoſitis eccleſiæ rebus, & creatis ſex & viginti presbyteris, diaconis ſedecim, epiſcopis duobus & triginta, ex ſacris ordinibus quinquies habitis, moritur, ac ſepelitur in cœmeterio Priſcillæ via Salaria, octauo Kalendas Martij. Sedit enim annos quindecim, menſes vndecim, dies quinque & viginti. Vacat tum ſedes dies viginti.

Hilarius Pictauorū epiſcopus. *Victorinus Afer.* *Greg. Bæticus.* *Photinus hæret.* *Didymus Alexand.* *Optatus epiſc. Mileuitanus.*

ANASTASIVS I.

ANASTASIVS natione Romanus, patre Maximo, imperante Gratiano, vrbis Romæ epiſcopus creatur. *41. Pont.*

Nam Gratianus adoleſcens religione clarus, militia ſtrenuus, apud Argentariam oppidum Galliæ, vno prælio ad triginta millia Alemannorum fines Romanorum vaſtantes, cum minimo ſuorum incommodo interfecit. In Italiam deinde rediens, pulſa Ariana hæreſi, totam prouinciam ad veram CHRISTI fidem redegit. At verò cum inſtantibus Gotthis, rempubl. in magno diſcrimine videret, Theodoſium ex Hiſpania oriundum virum clariſſimum, ſocium ac imperij comitem ſibi delegit, qui ſuperatis Alanis, Hunnis & Gotthis, orientale imperium reſtituit, icto cum Athalarico rege Gotthorum fœdere: quo quidem mortuo, ac Conſtantinopoli egregiè ſepulto, omnes *Gratianus imp.*

eius milites Theodoſium virum optimum ſecuti ſunt. Interim verò Maximus in Britannia tyrannidem occupans, ac in Galliam traijciens, apud Lugdunum Gratianum interfecit: quare Valentinianus iunior frater metu perterritus, ad Theodoſium in orientem confugit. Sunt autem qui ſcribant, hos quidem fratres in tantam calamitatem incidiſſe, matris Inſtinæ crimine, quæ Arianam hæreſim fouens, Chriſtianos perſequebatur, maximè verò Ambroſium, quem etiam inuitum populus Mediolanenſis tum epi- *Ambroſius.* ſcopum delegerat. Mortuo enim Auxentio hæreticorum epiſcopo, ſtatim ſeditio Mediolani exorta eſt. Cùm hanc itaque reprimere Ambroſius conaretur, qui tum cõſularis eiuſdem prouinciæ faſces regebat, eccleſiamque ingreſſus, multa de concordia partium diſſeruiſſet, ab omnibus ſucclamatum eſt, non alteri quàm Ambroſio epiſcopatum committi debere, quod etiam factum eſt. Ex catechumeno enim Chriſtianus factus, & ſacris initiatus, Mediolanẽſis epiſcopus creatur. Cuius doctrina & ſanctitas quãta fuerit, eius vita ac opera doctiſſimè & elegãtiſſimè ſcripta oſtendunt.

Tunc autem Anaſtaſius rei diuinæ cauens, cõſtituit ne ſacerdotes vllo modo ſederent, ſed curui & venerabundi ſtarent, cùm ſacrum euãgelium aut caneretur aut legeretur in eccleſia Dei: Neve peregrini, maximè autem tranſmarini, in clerum reciperentur, niſi quinque epiſcoporum præſeferrent chirographa. Hoc autem factum eſſe aiunt propter Manichæos, qui tum in Africa magno in precio erant, & ad corrumpendam fidẽ de ſuis quoquouerſum mittebant. Conſtituit item, ne debiles & manci, neve aliquo membro carentes, in numerum clericorũ reciperentur. Baſilicam quoque, quæ Creſcentiana vocatur, in regione ſecunda via Mamurtina dedicauit. Huius & Damaſi & Siricij tempora, illuſtrarunt non modò optimi imperatores, Iouinianus, Valentinianus, Gratianus, Theodoſius, verumetiam ſanctiſſimi atque excellentes in quauis facultate doctores, tum Græci, tũ Latini. *Gregorius.* Gregorium nobis Chriſtianis cum Baſilio Cappadocia genuit, vt ait Euſebius: ambo fuêre nobiles, ambo Athenis erud ti. *Baſilius.* Baſilius enim Cæſareæ Cappadociæ, quæ prius Mazaça vocabatur, epiſcopus contra Eunomium egregios libros edidit. Scripſit volumẽ de Spiritu ſancto, & monachorum inſtituta. Duos habuit fratres, Gregorium & Petrum viros doctiſſimos. Gre- *Greg. Nazianzen.* g[illegible] Euſebij temporibus aliqua volumina. At Gregorius Nazianzenus, qui Baſiliũ ad monaſterium perduxit, Hieronymi præceptor multa ſcripſit, maximè verò in laudem Cypriani, Athanaſij, Maximi philoſophi. Scripſit & contra Eunomium libros duos, contra Iulianum Imperatorem librum vnum. Laudauit & nuptias & virginitatem hexametro verſu. Leuauit & Conſtantinopolitanos ab hæreſi rationibus, & ſuo elegantiſſimo dicendi genere, in quo Polæmonem virum eloquentiſſimũ ſecutus eſt. Is poſtremum dum ſenex admodum eſſet, ſucceſſorem ſibi deligens, ruri vitam monachi duxit. Baſilius autem ſub Gratiano, hic verò ſub Theodoſio moritur. Epiphanius quo- *Epiphan.* que Cypri Salaminæ epiſcopus, hæreſes omnes elegantiſſimis voluminibus impugnauit. Compoſuit tum etiã multa ſermone Syro. Ephræm Edeſſenæ eccleſiæ diaconus, qua ex re ad tantam *Ephræm Edeſſenus.* venit dignitatem, vt poſt lectionem ſcripturæ ſacræ, publicè in quibuſdam eccleſijs eius ſcripta legerentur. Anaſtaſius autem vbi ex ſacris ordinationib⁹ bis in vrbe mẽſe Decẽb. habitis, presbyteros octo, diaconos quinque, epiſcopos decem creaſſet, moritur, & ſepelitur in cœmeterio ad Vrſum pileatum quinto Kalend. Maij. Annos verò tres, dies decẽ ſedit. Vacat tum ſedes dies vnum & viginti.

INNOCENTIVS I.

INNOCENTIVS natione Albanus, patre Innocentio particeps Theodoſij temporum fuit. *42 Pont. Theodoſ. imp.*

Qui ſingulari celeritate & cõſilio vſus, Maximũ tyrannũ Gratiani interfectorẽ, apud Aquileiã occidit. Hanc calamitatẽ Maximo ipſi Martinus vir ſanctiſſim⁹ anteà prædixerat, dũ Britãniam

niam militaribus copijs ſpoliat, in Italiam contra ius faſque venturus. Tunc enim à circio Scoti, ab aquilone Picti, inſulam vacuam militibus ingreſſi, longè ac latè omnia vaſtarunt. Theodoſius autem diuino auxilio fretus, & Andragatium Maximi comitem, & victorem eiuſdem tyranni filium, Arbogaſtem & Eugenium tyrannos, mira celeritate vſus opprimit, vnde meritò Claudiani poetæ carmina in laudem Theodoſij extant:

O nimium dilecte Deo, tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad claßica venti.

Theodoſius ab ingreſſu eccleſiæ prohibitus. Accidit Theodoſio ad diſciplinam militarem laus ingens, qua plurimum valuit, & religionis. Nam cùm Mediolani ingredi eccleſiam vellet myſteria viſurus, prohibitus ob quoddam facinus (vt fieri ſolet) ab ingreſſu eccleſiæ, niſi pœniteret, ita æquo animo id tulit, vt vltrò ipſi Ambroſio gratias egerit atque pœnituerit. Huius vxor Flaccilla fuit, ex qua Arcadium & Honorium ſuſcepit. Iratus ſemel Theodoſius, quòd Theſſalonicenſes in theatro militem occidiſſent, vel (vt alij volunt) iudicem ſuum, ægrè retentus à ſacerdotibus Italicis eſt, quò minus omnes Theſſalonicenſes occideret. Qui poſtea ad ſe rediens, re cognita, & lacrymis pœnitentiam propè patrati ſceleris egit, & legem tulit, & ſententiæ principum ſuper animaduerſione prolatæ, in * tertium diem differentur quò miſericordiæ vel pœnitentiæ locus daretur. *alias, xxx.* Ferunt principem ipſum, ſi quando ita percitus fuiſſet, hac deinceps cunctatione vſum, vt notas omnes litterarum expreſsè recenſeret, quod interim iræ daretur locus. Affirmant quidam, principem ipſum familiaritate cuiuſdam Ioannis monachi anachoretæ in Thebaide vſum, cuius conſilio tum bellum, tum pacem gerebat. Theodoſius autem quinquageſimum ætatis agens annum, Mediolani moritur.

Innocentius verò tanta imperij tranquillitate & benignitate principis vſus, multa ad religionem Chriſtianam pertinentia meditatus eſt. Conſtituit enim vt ſabbato ieiunium celebraretur, & quòd tali die Chriſtus in ſepulchro iacuiſſet, & quòd eius diſcipuli ieiunaſſent. De Iudæis quoque & paganis, deque monachis regulas quaſdam tulit. Cataphrygas autem hæreticos, quorum auctores fuêre, Montanus, Priſcilla & Maximilla, vt antè dixi, ab vrbe expulit, Theodoſio annuente, vel in monaſteria (vt alij volunt) relegauit. *Pelagius & Cæleſtinus damnantur.* Præterea verò Pelagium monachum & Cæleſtinum hæreſeos damnauit, & quòd liberum arbitrium diuinæ gratiæ anteferrent, & quòd dicerent ad implenda diuina iuſſa, voluntatem per ſe ſufficientem eſſe. Contra hos quoque multa ſcripſit Auguſtinus. Pelagius autem in Britanniam proficiſcens, totam inſulam errore ſuo infecit, adiuuante Iuliano tanti mali comite & ſocio. Baſilicam verò Geruaſij & Prothaſij dedicauit, Veſtinæ mulieris impenſa ſtructam & ornatam, diuenditis eius bonis ex teſtamento relictis iuſto precio. Templi dona hæc fuêre: patenæ argenteæ duæ lx. librarum, coronæ xij. ceroſtrata argentea quattuor. Ad ornatum baptiſterij ceruum obtulit quinque & xx. librarum fundentem aquam, vas chriſmatis ex argento librarum v. ſcyphos duos argenteos anaplyphos xx. librarum. Dos autem templi erat domus ad baſilicam Liuianam, balneum ad templum Mamuri domus, item in cliuo Salutis balneatæ, fundus in agro Cluſino, alter fundus in agro Fundano. His addita domus Emeriti in cliuo Mamurtino, domus altera in vico longo, balneum quoque in eodem vico. Curam verò & adminiſtrationem huius baſilicæ & ſanctæ Hagnetis, Leopardo ac Paulino presbyteris commiſit. Huius temporibus fuit Apollinarius Laodiceæ Siriæ epiſcopus, vir ſanè in diſputando vehemens, & ita acutus, vt auſus ſit dicere, corpus, non animam à domino in diſpenſatione ſuſceptum, poſteà verò cùm rationibus vrgeretur, ait eum quidem habuiſſe animam, non tamen ex ea parte qua rationabilis eſt, ſed ea ſolum, qua corpus viuum reddit: ad ſupplementum verò rationabilis partis, ipſum verbum Dei fuiſſe perhibebat. *Apollinarius epiſc.* Quæ quidem ſententia, & à Damaſo anteà, & Petro Alexandrino epiſcopo exploſa eſt. Hinc Apollinariſtæ originem habuêre. *Apollinariſtæ.* Marcianus autem Barcilonæ vrbis epiſcopus, caſtitate & eloquentia inſignis, benè cum fide ſenſit, & Nouatianos ſcriptis ſuis impugnauit. *Cyrillus.* Cyrillus verò Hieroſolymitanus epiſcopus, ſæpè pulſus eccleſia & receptus, ad extremum ſub Theodoſio principe annis octo epiſcopatum tenuit, multaque ſcripſit. Euzoius item apud Theſpeſium rhetorem cum Gregorio Nazianzeno epiſcopo adoleſcens Cæſareæ eruditus, plurimo labore Origenis & Pamphili corruptam bibliothecam membranis inſtaurare conatus eſt, ſcripſit & ipſe multa. Eodem quoque tempore Hieronymus presbyter in Bethleem habitans, ingenio ac facundia ſua Chriſti fidem mirum in modum auxit: quod etiam eius ſcripta declarant. *Hieronymi habitatio.* Improbatur item eo tempore in ſynhodo

Burdegalenſi Priſcilliani dogma, ſumptum ex Gnoſticorum & Manichæorum hæreſi, de qua ſuperius diximus. Innocentius verò vbi per ſacros ordines quater in vrbe habitos, presbyteros triginta, diaconos duodecim, epiſcopos quattuor & quinquaginta creaſſet, moritur, ac ſepelitur in cœmeterio ad Vrſum pileatum quinto Kalendas Auguſti. Sedit annis quindecim, menſibus duobus, diebus quinque & viginti. Vacat tum ſedes dies duos & viginti.

ZOSIMVS I.

43. Pont. ZOZIMVS natione Græcus, patre Abrahamo, mortuo Theodoſio, Arcadij & Honorij, qui patri in imperio ſucceſſere, temporibus fuit.

Hi quidem gubernacula imperij ſuſcipientes, paribus auſpicijs illud rexêre, diuiſis tantummodò adminiſtrationibus. *Arcadius & Honorius.* Arcadius enim orientem Honorius verò occidentem gubernabat, licet Theodoſius filijs adhuc adoleſcentibus tres duces reliquerit, qui Romanum gubernarent imperium, Rufinum qui orientem, Stiliconem qui occidentem, Gildonem qui Africam regerent. Qui deinceps cupiditate imperandi moti, ſpretis paruulis, regnum occupare conati ſunt. Gildoni res nouas in Africa molienti, Maſcezel fratris eius crudelitatem veritus, cum exercitu obuiam factus, hominem fundit fugatque: qui vel dolore animi, vel veneno, non ita multò pòſt, moritur. Item quoque Maſcezel tanta victoria elatus, cùm nec Deo, nec hominibus parceret, à militibus occiditur. Rufinus verò ab Arcadio opprimitur, dum orientale imperium conatur inuadere. Ingreſſus tum Italiam Rhadagaſus Gotthorum rex immaniſſimus, ferro ac flamma omnia vaſtabat. Verùm Romani comparato exercitu, barbarum in Feſulanis montibus opprimunt, duce Stilicone. Huic verò ſucceſſit Alaricus, quem Stilico regni cupidus, cùm ſuperare poſſet, & fouit & iuuit. Verùm poſtremò cùm Alaricus in Galliam proficiſcens, concedente eò loci ſedes ad incolendum Honorio, apud Polentiam conſediſſet, Saulum gente & religione Hebræum, à Stilicone cum militibus immiſſum, quo fœdus turbaretur, hoſtem ſenſit. Facilè enim fuit, barbaros nil tale ſuſpicantes, & diem paſchæ obſeruantes, incautos perturbare. Verùm ſequenti die ſumptis armis, & Saulum cum exercitu ad internecionem cædit, & omiſſa Gallia, in Stiliconem & Romanos mouet. Quibus ſuperatis, vrbem Romam poſt longam & grauem obſidionem capiunt, anno eiuſdem conditæ milleſimo ac centeſimo & ſeptuageſimo quarto: ſalutis verò Chriſtianæ, anno duodecimo & quadringenteſimo. Hac tamen moderatione Alaricus vſus eſt & clementia, vt ſuis mandauerit, à cæde & ſanguine, quoad fieri poterat, abſtinere: vtque confugientibus ad Baſilicas Petri ac Pauli, parceretur. Rex verò tertia die ab vrbe diſcedens, minus calamitatis quàm putaretur perpeſſa (parum enim incendij ſenſerat) in Lucanos & Brutios proficiſcitur, vbi apud Conſentiam vi captam & direptam, moritur. Cui ſtatim omnium Gotthorum conſenſu Athaulphus ob affinitatem & genus ſuccedit, quem quidem ad vrbem Romam cum exercitu redeuntem, Galla Placidia ſuperioris Theodoſij filia, eius vxor, ita placuit, vt à cædibus & rapinis temperatum, & ſuis magiſtratibus vrbs dimiſſa ſit. In animo certè ei prius fuerat, vrbem Romam delere, ac nouam condere, eamque Gotthiam appellare, & imperatoribus nomen de ſe relinquere, vt non Auguſti deinceps, ſed Athaulphi vocarentur. Mentem hominis Placidia non modò à tanto facinore auertit, verumetiam fœdus inter Athaulphum, Honorium & Theodoſium iuniorem compoſuit, Arcadij iam mortui filium.

Zoſimus autem in tanta rerum perturbatione rem diuinam nunquam omiſit. Conſtituit enim vt diaconi, dum celebraretur, læuas tectas haberent linoſtimis. Conceſſit item, vt in parochijs cerei ſancto Sabbato benedici poſſent. Bibere autem in publico clericis vetuit: in cellis fidelium, id fieri poſſe non negauit. Vetuit etiam, ne ſerui in clerum reciperentur, quòd huiuſ-

huiuſcemodi viros liberos & integros eſſe oporteret. Adſciſcuntur nunc non modò ſerui, & vulgò concepti ac vati, verumetiam flagitioſi omnes ex flagitioſo quoque geniti: quorum ſceleribus eccleſia Dei magnum aliquod incommodum tandem capiet. Ferunt tum Zoſimum miſiſſe ad Carthaginenſe concilium Fauſtinum epiſcopum, duoſque vrbis Romæ presbyteros, vt oſtenderet nil vſquam publicè agi debere ſine conſenſu eccleſiæ Romanæ. Huius autem pontificatu fuit Lucius Arianæ partis epiſcopus, qui variarum hypotheſeon libellos ſcripſit. Diodorus quoque Tarſenſis epiſcopus, dum Antiochiæ presbyter eſſet, multa tum ſcripſit, Euſebij ſententias, non autem eloquentiam imitatus, propter ignorationem ſæcularium litterarum. Scripſit & Tiberianus apologeticum ob ſuſpicionem hæreſeos, quia cum Priſcilliano accuſabatur. Euagrius prætereà acris & feruentis ingenij, vitam beati Antonij de græco Athanaſij in ſermonem noſtrum tranſtulit. Scripſit & Ambroſius Alexandrinus auditor Didymi, in Apollinarium volumen præclarum. Fuêre tum etiam in precio Ioannes Conſtantinopolitanus & Theophilus Alexandrinus illuſtres epiſcopi. Hunc ego arbitror Ioannem Chryſoſtomum fuiſſe, qui ob elegantiam dicendi hoc cognomentum meritò adeptus eſt, quique Theodorum & Maximum condiſcipulos ſuos ad fidem Chriſti traduxit, relictis præceptoribus Libanio & Andragathio philoſopho. Interrogatus Libanius iam morti propinquus, quem potiſſimum in ſchola ſucceſſorem relinquere vellet, non alium quàm Chryſoſtomum dixit, niſi hominem Chriſtiani ad ſe traduxiſſent. Perlata tum etiam ſunt ad Zoſimum ſynhodalia decreta, quibus confirmatis, Pelagiana hæreſis vbique damnatur. Sunt qui ſcribant, & Petronium Bononienſem epiſcopum virum ſanctiſſimum, & Poſſidonium Africæ prouinciæ epiſcopum, magnam ſanctitatis opinionem de ſe tum concitaſſe. Scripſit & multa contra hæreſes Primaſius ad Fortunatum epiſcopum. Sunt qui ſcribant, Probam Adelphi pro conſulis vxorem, Centonas Virgilij in laudem Chriſti tum compoſuiſſe. Hanc certè laudem quidam Eudoxiæ aſſcribunt, Theodoſij iunioris vxori. Auguſtinus verò beati Ambroſij in fide diſcipulus, homo certè omnium, qui tum fuêre, doctiſſimus, Hippone in Africa epiſcopus, fidem noſtram ſcriptis & diſputationibus, tum maximè tuebatur. At Zoſimus creatis in vrbe Roma presbyteris decem, diaconis tribus, epiſcopis octo, moritur, ac ſepelitur via Tiburtina apud corpus beati Laurentij martyris ſeptimo Kalendas Ianuarij. Sedit annum vnum, menſes tres, dies duodecim. Vacat tum ſedes dies vndecim.

Lucius Arianæ partis epiſcopus. *Tiberianus.* *Euagrius.* *Ambroſius Alexandrinus Ioannes Chryſoſtom.* *Petronius.* *Poſſidon.* *Primaſius.* *Auguſtin. Hipponēſis*

ANNOTAT.

Zoſimum hunc fuiſſe natione Græcum Aſiaticum, patria Cæſarienſem in Cappadocia, eiuſque Hermogenis nepotem, qui in concilio Nicæno ſymbolum edidit, facilè ſuſpicari poſſumus ex quadam epiſtola Baſilij Cæſarienſis epiſcopi, quam ad Papam Innocentium ſcribit, in quo eum virum depingit, quem ex multis circunſtantijs Zoſimum hunc eſſe intelligitur. Qui cùm eſſet vir doctiſſimus, & ſanctiſſimus propter eius incredibilem virtutem à Baſilio epiſcopo Cæſarienſe (cum eſſet ſua eccleſiæ presbyter) ad prædeceſſorem ſuum Innocentium Papam miſſus Romam veniens, ſtatim poſt Innocentij mortem omnium ſuffragijs Romanus Pontifex Theodoſio iuniore Auguſto VII. & Palladio V. Conſulibus anno Chriſti CXVI. renunciatus, ſedit annos III. menſes. IV. & dies VIII. Poſt cuius obitum altero die Bonifacius presbyter in ſciſmate Romanus Pontifex ordinatus eſt cum Eulalio archidiacono. Qui Eulalius menſe III. die XV. initæ dignitatis coactus abdicauit, & factus eſt epiſcopus in Campania; Bonifacius verò Apoſtolicam ſedem in pace obtinuit. Fuit hoc ſchiſma quintum in Romana eccleſia, ab Anaſtaſio Bibliothecario, & in eo Regiſtro, de quo ſuprà dixi, accuratiſſimè, & ſingulatim deſcriptum, de quo ego plura in meo de Pontificibus libro. Cæterum, de ijs quæ de Zoſimo dixi, monuit me vir doctiſſimus & præſtantiſſimus Gullelmus Syrletus ſedis protonotarius.

BONI-

BONIFACIVS I.

44. Pont. *Honorius imper.*

BONIFACIVS natione Romanus, patre Iucundo presbytero, Honorij temporibus fuit, Orta quidem tum in clero ſeditio eſt. Nam dum Bonifacius in baſilica Iulij, vrbis Romæ epiſcopus creatur, Eulalius in Conſtantiniana electus, huic ſtatim obijcitur. Quod vbi Honorius, qui tum Mediolani erat, intellexiſſet, inſtante Placidia cum filio Valentiniano ambo ab vrbe pelluntur. Reuocatur tamen ſeptimo menſe pòſt Bonifacius, & ſolus vrbis præſul conſtituitur.

Intereà verò mortuo Athaulpho, Gotthorum rex Vallias decernitur, qui Dei iudicio perterritus, Placidiam apud ſe tamen honeſtè habitam, Honorio fratri reddidit, pacemque cum eo datis dilectiſſimis obſidibus inijt. Idem fecère Alani, VVandali & Sueui. Placidiam verò Honorius Conſtantio, quem Cæſarem declarauerat in matrimonium collocat: vnde Conſtantius Valentinianum filium ſuſcepit: quæ poſtea à fratre pulſa, ad orientem cum filijs Honorio & Valentiniano proficiſcitur.

Bonifacius autem Pontifex tum conſtituit, ne mulier vlla aut monacha ſacratam pallam attrectaret, aut thura contingeret: neve ſeruus aut obnoxius, vel obæratus, in clerum reciperetur. Condidit prætereà oratorium in cœmeterio ſanctæ Felicitatis martyris, eiusque ſepulchrum ornauit marmoribus & argento. Nam & patenam argenteam dono dedit librarum viginti, & ſcyphum argenteum librarum decem, coronas argenteas tres, calices minores duos. Huius quoque pontificatum inſignem reddidère multi præclari viri, maximè verò Hieronymus presbyter, patre Euſebio natus oppido Stridonis, quod à Gotthis euerſum, Dalmatiæ quondam Pannoniæque in finibus fuit. *Hieronymus preſbyter.* Quantum iſte iuuerit eccleſiam Dei, vita & ſcriptis, non attinet dicere, cum & vita eius ſanctiſſima omnibus præluceat, & ſcripta eius ita in precio & honore ſint, vt nemo magis legatur, ab eruditis præſertim. Moritur autem Hieronymus in Bethleem, ætatis ſuæ anno lxxxxj. pridie Kalendas Octobris. Laudatur & Gelaſius Cæſareæ Palæſtinæ pòſt Euzoium epiſcopus, vir accurati elegantisque ingenij. *Gelaſius epiſcopus.* Scripſit & hiſtoriam Dexter Paciani filius ad Hieronymum. Laudauit & Spiritumſanctum Amphilochius eleganti ſtylo. Laudat & Sophronium Hieronymus, quòd de euerſione Serapis librum copiosè ac doctè ſcripſerit. Aiunt & Lucianum presbyterum Deo innuente, tum quidem reliquas Stephani protomartyris & Gamalielis Pauli præceptoris inueniſſe, deque ea re ſermone græco ad omnes eccleſias ſcripſiſſe: quam ſcriptionem poſteà Abundius preſbyter Hiſpanus latinam fecit ad Oroſium preſbyterum. Sunt etiam, qui huic ætati addunt Ioannem Caſſianum & Maximinum viros doctiſſimos. *Caſsianus* De Eutropio autem Auguſtini diſcipulo, non ita ambigitur, qui hiſtoriæ Romanæ Epitomen fecit ab vrbe condita vſque ad tempora ſua ſatis eleganti ſtylo & oratione. *Eutropius.* Scripſit & ad duas ſorores Chriſto dedicatas de pudicitia & amore religionis. Laudatur & Iuuenalis, qui tum * Conſtantinopolitanus epiſcopus erat. *al. às, Hieroſolymitanus.* Fuit etiam in precio Heros vir ſanctus, ac beati Martini diſcipulus, Arelatenſis epiſcopus iniuria pulſus. Bonifacius autem vbi ex ſacris ordinibus ſemel habitis, presbyteros tredecim, diaconos tres, epiſcopus ſex & triginta creaſſet, moritur, ac via Salaria ſepelitur apud corpus ſanctæ Felicitatis martyris octauo Kalendas Nouembris. Sedit annis tribus, menſibus octo, diebus ſeptem. Mortuo Bonifacio, clerici quidam Eulalium ſtatim ad vrbem reuocant, *Eulalius reuocatur.* qui vel indignatione, vel contemptu rerum humanarum reuocationem ſpernens, anno poſt Bonifacium moritur. Vacat tum ſedes dies nouem.

CAELE-

CAELESTINVS I.

45. Pont. Theodoſius. CAELESTINVS natione Campanus, Theodoſij iunioris temporibus fuit.
Hic enim mortuo Honorio principe clariſſimo, Valentinianum Placidiæ amitæ ſuæ filium Cæſarem creatum, ad regendum occidentale imperium mittit. Qui ſtatim totius Italiæ conſenſu imperator creatus, gubernacula imperij apud Rauennam ſuſcipiens, hoſtes Romani nominis, maximè verò Ioannem tyrannum, mira felicitate in Italia compeſcuit. Intereà verò VVandalorum, Alemannorum, & Gotthorum effera gens, ab Hiſpania in Africam Genſerico rege traijciens, prouincia ferro ac flamma depopulata, fidem quoque catholicam Ariana impietate fœdauit, pulſis etiam in exſilium quibuſdam epiſcopis benè ſentientibus, in qua perturbatione beatus Auguſtinus *Auguſtinus moritur.* Hipponenſis epiſcopus, tertio obſidionis menſe quinto Kalendas Septembris moritur, ſeptimo & lxx. ætatis anno. VVandali autem capta Carthagine in Siciliam traijciens, inſulam depopulantur & vaſtant. Idem fecêre Picti & Scoti, inſulam Britanniam occupantes. Accitus autem à Britannis in auxilium Aëtius patritius, vir bellicis artibus inſignis, non modò laborantibus auxilium non fert, verumetiam regnandi cupidus, Hunnos ad inuadendam Italiam ſolicitat. Vnde Britanni ab Aëtio deſtituti, ab Anglis auxilium petière, quos hoſtes deinceps, non auxiliares ſenſere. Ab his enim oppreſſi, & patriam ſimul & nomen amiſere. Interim verò Theodoſio Conſtantinopoli mortuo, ſeptimo & vigeſimo imperij ſui ac patrui Honorij anno. Bleda & Attila fratres Hunnorum reges, Illyricum ingreſſi, omnia incendunt & vaſtant.

At Cælestinus diuino cultui intentus, conſtituit vt pſalmi Dauid ante ſacrificium antiphonatim ab omnibus canerentur, quod ante fieri non conſueuerat. Perlecta enim epiſtola & Euangelio, finis ſacrificio imponebatur. Refert Martinus Caſſinas, Iudica me Deus, & diſcerne cauſſam meam, quod in principio ſacrificij dicitur, eius inuentum fuiſſe. Graduale quoque huic aſſcribitur. Multa prætereà conſtituit de omni eccleſia, quæ tum in archiuijs legebantur. Dedicauit & baſilicam Iuliam, cui etiam hæc dona obtulit patenam argenteam librarum v. & xx. ſcyphos ij. argenteos xx. librarum, aquam annulos argenteos xx. librarum. candelabra argentea duo lx. librarum, cantharos, ceroſtrata ænea quattuor & viginti magni ponderis. Neſtorius autem Conſtantinopolitanus e- *Neſtorius Conſtantinop.* piſcopus, nouum tum errorem inducere conatus eſt. Prædicabat enim Chriſtum ex Maria hominem tantum, & non Deum natum, atque diuinitatem collatam eſſe pro meritis, cui impietati & Cyrillus Alexandrinus epiſcopus, & Cæleſtinus Pontifex mirum in modum aduerſati ſunt. Nam habita apud Epheſum ſynhodo cc. e- *Synodus Epheſina.* piſcoporum, impius Neſtorius cum hæreſi nominis ſui, cumque Pelagianis omnibus, qui dogma illud prope conatum iuuabant, omnium conſenſu xiij. canonibus eorum ſtultitiam impugnantibus damnantur. Prętereà Ger- *Germanus.* manum Antiſiodorenſem epiſcopum in Britanniam mittit, qui deturbatis hæreticis, inſulares ad catholicam fidem redigeret. Miſit ad Scotos Chriſti fidem optantes Palladium, quem ipſe epiſcopum creauerat. Huius certè atque ſuorum opera, magna pars occidentis ad veram Chriſti fidem conuerſa eſt. Ferunt hoc tempore diabo- *Diabolus perſonam* lum perſonam Moyſi indutum, multos Iudæos decepiſſe, dum eos ex Creta in terram promiſſionis ad ſimilitudinem hiſtoriæ veteris ſicco pede per mare deducere pollicetur. Multi e- *Moyſi indutum.* nim ex his falſum Moyſen ſecuti, in vndis periêre. Aiunt autem illos ſolos euaſiſſe, qui tum Chriſtum verum eſſe Deum credidêre. At Cæleſtinus vbi ex ſacris ordinibus ter in vrbe menſe Decembri habitis, presbyteros duos & triginta, diaconos duodecim, epiſcopos duos & lx. creaſſet, moritur, ac ſepelitur in cœmeterio Priſcillæ via Salaria, octauo Idus Aprilis. Conſederat annis octo, menſibus decem, diebus & ſeptem. Vacat tum ſedes dies vnum & viginti.

XYSTVS

XYSTVS III.

46. Pont. XYSTVS III. natione Romanus, patre Xyſto, Valentiniani tempora attigit. Qui occidentalis imperij guberna- tor, pacem cum Genſerico VVandalorum re- ge inijt, ac certis finibus Africam ſibi ac Genſe- rico diuiſam, VVandalis incolendam dedit. Subornatus deinde Genſericus ab Arianis, eo- rum impietatem extollens, varijs terroribus epiſcopos noſtros perſequitur. Interim verò dum Valentinianus Conſtantinopolim profi- ciſcitur, & Theodoſij filiam in vxorem ducit, VVandali Genſerico duce Carthaginem ite- rum capiunt ac diripiunt, anno quingenteſimo & lxxxiiij. poſteaquam Romanorum eſſe cœ- perat. Dum hæc autem in Africa gererentur, Attila cum Bleda fratre Hunnorum reges, non contenti occupaſſe Pannonias, Macedoniam, Myſiam, Achaiam & vtraſque Thracias ferro ac flamma deuaſtat, Bledamque fratrem obtrun- cat, quò ſolus regno potiretur. Inde verò ani- mos ſumens ad occupandum occidentale im- perium, copias vndique celeriter colligit, at- que iter ſtatim carpit. Quod vbi Aëtius intel- lexiſſet, legatos de pace ſtatim Toloſam ad Theodoricum regem mittit, cum quo fœdera ita ſunt inita, vt communi impenſa & paribus copijs bellum contra Attilam gereretur Roma norum ac Theodorici auxiliares copiæ fuêre, Alani, Burgundiones, Franci, Saxones, atque omnes ferè occidentales populi. Tandem verò ſuperueniente Attila in campis Catalaunicis, magno ardore animorum prælium vtrinque committitur. Pugnatum erat aliquandiu atque acriter, cùm vox ſuperueniens incerto au- ctore, certamini finem impoſuit. Ad cen- tum & octoginta millia hominum in eo præ- lio vtrinque cecidiſſe conſtat, neutra inclinan- te acie, aut cedente. Ferunt tamen Theodori- cum Thuriſmundi regis patrem, eo prælio ce- cidiſſe.

Valentinianus imper.

At Xyſtus pontificatum iniens, à Baſſo quo- dam reus in iudicium accerſitur. Hic autem congregata ſeptem & quinquaginta epiſcopo- rum ſynhodo, ita cauſſam dixit, vt ab omnibus vno conſenſu abſolueretur. Damnatur Baſſus calumniator iniquus, annuente Valentiniano & Placidia eius matre: in exſiliumque mitti- tur, ita tamen, vt vltimo die viaticum ei ob pie- tatem eccleſiæ non negaretur. Eius autem præ- dia non fiſco, ſed eccleſiæ aſſcribuntur. Aiunt Baſſum poſt exſilium non multum vixiſſe, ter- tio enim menſe diem extremum obijt: cuius corpus Xyſtus epiſcopus linteaminibus inuo- lutum, & aromatibus conſperſum, proprijs manibus ad ſanctum Petrum ſepeliuit in locu- lis parentum. Aedificauit autem Xyſtus baſili- cam beatæ Mariæ virginis, quæ ab antiquis Li- berij cognominabatur iuxta macellum * Li- uiæ. Accepit deinde nomen ad Præſepe: poſtre- mò verò ſancta Maria maior, vocata eſt. Xy- ſtum autem huius templi auctorem fuiſſe, ti- tulus ipſe in frontiſpicio primi fornicis decla- rat his verbis: XYSTVS EPISCOPVS PLE- BI DEI. Per X. enim in principio & y ſcri- bitur Græca orthographia, licet noſtra ætas conſuetudini ſeruiens, Sixtum ſcribat per s & iota. Huic quoque templo pontifex hæc dona obtulit, altare argenteum puriſſimum, CCCC. librarum, ſcyphos argenteos quinque, calices decem, coronas argenteas octo & viginti, can- delabra argentea tria, thymiamatrium libra- rum quindecim, fundum Scauri in agro Caie- tano, fundum Cleris, ceruum argenteum fun- dentem aquam in fontem baptiſterij. Ornauit & ambonem eccleſiæ porphyreticis lapidibus, quem nos ſuggeſtum appellamus, vbi euange- lium & epiſtola canitur. Præterea verò rogatu Xyſti Valentinianus templa quædam ſancto- rum mirificè excoluit. Nam & ſupra confeſſio- nem beati Petri auream Saluatoris imaginem gemmis aureis diſtinctam collocauit, & faſti- gium argenteum baſilicæ Conſtantinianæ, à barbaris ſublatum reſtituit. Ornauit & confeſ- ſionem beati Petri ex argento. Aiunt præterea huius temporibus Petrum epiſcopum natione Illyricum, ædificaſſe templum diuæ Sabinæ in

mon-

monte Auentino, non longè à monaſterio ſancti Bonifacij, in quo diuus Alexius iacet. Quod ego factum Cæleſtini primi tempore crediderim, vt etiam carmina heroica indicant, quæ adhuc leguntur his ferè verbis:

Culmen Apoſtolicum cùm Cæleſtinus haberet,
Primus & in toto fulgeret epiſcopus orbe:
Hæc, quæ miraris, fundauit presbyter vrbis
Illyrica de gente Petrus, vir nomine tanto
Dignus, ab exortu Chriſti nutritus in aula.
Paupertas locuples, ſibi pauper, qui bona vitæ
Præſentis fugiens, meruit ſperare futura.

Sunt etiam, qui ſcribant huius temporibus fuiſſe Euſebium Cremonenſem & Philippum Hieronymi diſcipulos, qui pleraque eleganti oratione ſcripſere. Laudatur & Eucherius Lugdunenſis epiſcopus doctrina, dicendi copia. Non improbatur poſtremò Hilarius Arelatenſis epiſcopus, vir ſanctitate & doctrina tempeſtate inſignis. *Hilarius.* Xyſtus autem cum omnia, quæ habuerat, aut in ædificijs & ornamentis eccleſiarum, aut pauperibus erogaſſet, creatis presbyteris octo & viginti, diaconis duodecim, epiſcopis duobus & quinquaginta, moritur, ac ſepelitur in crypta via Tiburtina apud corpus beati Laurentij. Sedit autem annis viij. diebus ix. Vacat tum ſedes dies duos & viginti.

LEO I.

47. Pont. LEO natione Tuſcus, patre Quintiano. Eo tempore fuit, quo Attila à pugna Catalaunica rediens, in Pannonias comparatis magnis copijs, Italiam hoſtili manu ingreſſus, ac primo Aquileiam in limitibus prouinciæ poſitam, triennio obſedit. Verùm cùm iam deſperatis rebus in eo eſſet, vt ſtatiua moueret, vidiſſetque ciconias ex vrbe in agros pullos ſuos deferentes, auſpicio motus, adhibitis machinis, miſeram ciuitatem acriter oppugnatam, tandem capit, diripit & incendit: nec vlli generi hominum parcit, flagellum Dei ſe vocitans. *Attila flagellum Dei.* Inde Hunni veluti ruptis clauſtris, per totam Venetiam ſeſe effundentes, vrbes omnes occupant, Mediolanum, ac Ticinum diripiunt. Iturus deinde Romam infeſtis ſignis, cùm eò loci conſediſſet, vbi Mincius Padum influit, amnem traiecturus, vir ſanctiſſimus Leo Pontifex calamitatem Italiæ & vrbis Romæ miſeratus, adhortante etiam Valentiniano, ei fit obuiam, perſuadetque Alarici exemplo, qui ſtatim Dei iudicio poſt captam vrbem mortuus eſt, ne vltra progrediatur. Monitis pontificis optimi obtemperans Attila, quod dum ſimul loquerentur, cernere duos viros ſupra caput ſuum ſtrictos tenentes gladios, ac mortem minitantes, niſi pareret, viſus eſt. Ij Petrus & Paulus apoſtoli putati ſunt. inde mouens, Pannonias repetit: vbi non ita multò pòſt, effundente ſe vbertim propter ebrietatem è naribus ſanguine, moritur.

Leo verò ad vrbem rediens, totus ad confirmandam Catholicam fidem conuertitur, quæ tum potiſſimum à multis hæreticis impugnabatur, maximè autem à Neſtorianis & Eutychianis. Neſtorius enim Conſtantinopolitanus epiſcopus, virginem non Dei, ſed hominis tantummodò genitricem dixit, vt aliam carnis, aliam diuinitatis perſonam faceret, & ſeiunctim alterum eſſe Dei filium, alterum hominis oſtenderet. Eutyches autem Conſtantinopolitanus Abbas, ne ſentire cum Neſtorio videretur, diuinam cum humana natura in idem compoſitum receſſiſſe affirmabat, vnumque factum, nec vllo modo inter ſe diſtingui debere. Hanc hæreſim cùm Flauianus Conſtantinopolitanus epiſcopus damnaſſet, Theodoſio annuente, ſynhodus Epheſina indicitur, in qua Dioſcoro Alexandrino epiſcopo præſidente, Eutyches reſtituitur, Flauianus verò damnatur. At Leo, mortuo Theodoſio, in eiuſque locum ſuffecto Marciano principe catholico, concilium Chalcedonenſe indicit, in quo ſexcentorum & triginta epiſcoporum auctoritate decernitur, credendum duas naturas in Chriſto fuiſſe: vtque vnus idemque Chriſtus Deus homo crederetur, ac ſtatim Neſtorius & Eutyches nefandus Manichæorum præſul damnarentur. *Concilium Chalcedonenſe. Neſtorius Conſtantinopolitanus epiſcopus.* Combuſti

etiam

tiam publicè ſunt Manichæorum libri, calcata & depreſſa eſt Dioſcori ſuperbia atque hæreſis. Interim verò mortuo à ſuis Valentiniano Maximus tyrannus imperium occupat, Eudoxiamque quondam Valentiniani vxorem, ſibi violentis nuptijs adiungit: Hanc ob rem VVandali ex Africa acciti, Genſerico duce Romam hoſtili manu ingreſſi, Maximum in illo tumultu ab Vrſo milite Romano occiſum, in Tiberim proijciunt, vrbem diripiunt atque incendunt, templa & ſacraria ſpoliant, nec Leonem Pontificem exaudiunt clamantem & dicentem, vt vrbi & templis parcentes, prædam quò vellent abigerent. Abeuntes quartodecimo die poſt vrbem captam, atque Eudoxiam cum filia & ingenti captiuorum numero ſecum trahentes, in Africam reuertuntur. At Leo ad reparandam vrbem & templa conuerſus, Demetriam ancillam Dei impulit, vt baſilicam beato Stephano via Latina tertio ab vrbe milliario in fundo ſuo conderet. Ipſe verò in honorem beati Cornelij epiſcopi baſilicam via Appia ædificauit. Templa diffracta reſtituit, ſacrorum vaſa comminuta aut ablata vel denuò renouauit, vel ex integro quoad fieri potuit, reſtituit. Cameras prætereà tres condidit in tribus baſilicis, Ioannis, Petri ac Pauli. Sepulcris quoque Apoſtolorum cuſtodes addidit ex clero Romano: hos cubicularios appellauit. Prætereà verò monaſterium prope ſanctum Petrum condidit, conſtituitque vt intra actionem myſterij diceretur: Hoc ſanctum ſacrificium, &c. neve vlla monacha velamen capitis benedictum acciperet, niſi approbatum fuiſſet, eam quadraginta annis caſtè & integrè vixiſſe. Dum autem his curis vir ſanctus intentus eſſet ſubitò exorta eſt Acephalorum hæreſis: qui ideò Acephali vocati ſunt, quia ſine cerebro & ſine auctore habebantur. Hi autem Chalcedonenſe concilium improbant, proprietatem duarum ſubſtantiarum in Chriſto negant, vnam tantum in eiuſdem perſona naturam prædicantes: quam quidem hæreſim epiſtolis ſuis eleganter & doctè ad Chriſti fideles ſcriptis acerrimè confutauit. Sunt qui ſcribant, Paulinum Nolanæ vrbis epiſcopum, Proſperum Aquitanum virum doctum, Mamercum Viennenſem epiſcopum, in precio tum fuiſſe. Primus enim Mamercus (vt aiunt) ſupplicationes, quas Græci litanias vocant, inſtituit ob frequentes terræmotus, qui tum maximè Gallias vexabant. Leo poſtremò creatis ex inſtitutione ſacrorum lxxxj. presbyteris, diaconis xxxj. epiſcopis ſex & lxxx. moritur, ac ſepelitur apud ſanctum Petrum in Vaticano iiij. Idus Aprilis. Sedit annis vno & viginti, menſe vno, diebus tredecim. Vacat tum ſedes dies octo.

Acephalorum hæreſis.

Paulinus, Proſper, Mamercus.

HILARIVS. I.

HILARIVS natione Sardus, patre Criſpino, ad Leonis tempora peruenit. *48. Pont.*

Leo enim primus ex Græca natione, in locum Marciani imperatoris demortui ſufficitur, qui ſtatim filium ſuum eiuſdem nominis, Auguſtum creat. Sub hoc quidem imperatore reſpublica Romana magnas calamitates paſſa eſt, ſubortis quibuſdam tyrannis imperium vſurpare conantibus. Hac verò opportunitate illectus Genſericus VVandalorum rex, ex Africa in Italiam ſtatim nauigat, Romanum imperium inuaſurus. quod vbi intellexit Leo, * Baſilicum patritium cum valida claſſe in auxilium Anthemij principis Romani mittit. Hi coniunctis copijs & animis ad Populoniam Genſerico fiunt obuiam, hominemque claſſe decernere impellunt: qui quidem ſuperatus ingenti clade, turpi fuga in Africam redijt. Vexare intereà vrbem Romanam parabat Ricimer ille patricius, qui Biorgum Alanorum regem in montibus Tridentinis ſuperauerat, elatus tanta victoria, ni Epiphanius Ticienſis epiſcopus, hominem Anthemio vrbem defendenti conciliaſſet.

Leo primus imp.

Hilarius autem in tanta perturbatione rerum, diuinam rem intermiſit nunquam. Prætereà verò inſtituit, ne pontifices deinceps ſucceſſorem ſibi deligerent, quæ inſtitutio ad omnes eccleſiaſticos gradus pertinet. Fecit & decretalem, ac per vniuerſum orbem ſparſit. Epiſtolas quoque conſcripſit de fide catholica, tres ſynho-

ſynhodos confirmantes, Nicænam, Epheſinam, & Chalcedonenſem, quibus item Eutychem, Neſtorium, & Dioſcorum cum ſectatoribus damnat. In baptiſterio autem Conſtantinianæ baſilicæ tria oratoria ædificauit, auro & precioſis lapidibus diſtincta, tribus ſanctis dedicata, Ioanni Baptiſtæ, Ioanni Euangeliſtæ, & ſanctæ Cruci: quorum ianuæ erant æneæ argento cælato clauſæ, in oratorio autem τοῦ σταυροῦ erat lignum crucis auro clauſum, & ornatum gemmis. *Stabat & eò loci* agnus aureus duarum librarum in columna onychina. ante oratorium erant columnæ miræ magnitudinis quæ dicuntur hecaton. In fonte Ioannis erat lucerna aurea librarum decem, cerui argentei tres, octoginta librarum, aquam fundentes, columba aurea *duarum* librarum. Addidit & oratorium *ſancti Stephani* baptiſterio Lateranenſi. Duas quoque bibliothecas apud eundem locum ædificauit. At Lunam verò, monaſterium in vrbe ſtruxit. Omitto dona templis oblata, quæ quidem propè infinita fuêre, ex auro argento, marmoribus & gemmis. Sunt qui ſcribant, Germanum Altiſiodorenſem & Lupum * Trecharenſem epiſcopos, huius temporibus fuiſſe, qui tum multum iuuêre Chriſtianam fidem, gentilium ac Pelagianorum opera plurimum labefactatam. Gennadius prætereà Conſtantinopolitanus epiſcopus, ingenio, doctrina, & moribus eccleſiæ catholicæ multum profuit. Victorinus autem natione Aquitanus arithmeticus inſignis, rationem Paſchæ ad curſum lunæ tum redegit, Euſebium & Theophilum ea in re ſuperans. Sunt qui Merlinum Anglum vatem inſignem his temporibus aſſcribant, de quo plura fortaſſe, quàm ſatis eſt, ſcribuntur. Hilarius autem vbi ea peregiſſet, quæ ad optimum pontificem pertinebant, tum in extruendis templis ornandiſque, tum etiam docendo, admonendo, caſtigando, eleemoſynaſve vbi erat opus præbendo, moritur, creatis prius de more quinque & viginti presbyteris, diaconis quinque, epiſcopis duobus & viginti. Sepelitur autem in crypta ſancti Laurentij apud corpus beati Xyſti. Sedit annos ſeptem, menſes tres, dies decem. Vacat tum ſedes dies decem.

Trecaſſenum.

Gennadius epiſcop.

Victorin. Aquitan.

Merlin. vates.

ANNOTAT.

Vt ex antiquis litteris argenteis, & muſiuis, quæ adhuc exſtant in baptiſterio Lateranenſi, Hilarus, non Hilarius dicendum eſt, quod etiam in aliquot vetuſtis codicibus ſcriptum animaduerti.

SIMPLICIVS I.

SIMPLICIVS patria Tiburtinus, patre Caſtino, imperante Leone ſecundo & Zenone fuit. 49 *Pont.*

Nam Leo primus valetudine correptus Leonem ſecundum ex Ariadne ſorore ſua nepotem, & Zenonis Iſaurici filium, ſucceſſorem imperij deſignauit: qui non ita multò pòſt graui morbo oppreſſus, cùm finem vitæ ſibi adeſſe cerneret, patri Zenoni imperium reliquit. Interim verò Odoacer cum maxima Tucilingorum & Herulorum manu Italiam ingreſſus, Oreſtem patricium apud Ticinum ſuperatum & captum, Placentiæ inſpectante exercitu interfecit. At Zeno calamitates Italiæ miſeratus, Theodoricum Gotthorum regem iam antea apud ſe in honore habitum, contra Odoacrem cum ingentibus copijs in Italiam properè mittit, qui duces Odoacris non procul Aquilea vel Liſontium amnem graui prælio ſuperat. Eadem quoque fortuna contra Odoacrem ſæpius vſus, hominem triennio Rauennam obſeſſum eò pepulit, hortante etiam Ioanne epiſcopo vt ſe imperij ſocium acciperet. Verùm ſequenti die cum filio contra datam fidem interficitur, vnde ſtatim nemine aduerſante Theodoricus totius Italiæ imperio potitus eſt.

Leo ſecundus & Zeno imper.

Simplicius autem vir ſanctiſſimus has baſilicas interim dedicat, baſilicam Stephani protomartyris in Cælio monte, baſilicam Andreæ Apoſtoli non longe à templo ſanctæ Mariæ maioris, in qua adhuc veſtigia quædam antiquitatis apparent, quæ perſæpè flendo etiam inſpexi ob incuriam eorum, quibus ipſa templa iam ruinam minantia, commiſſa ſunt. Hoc autem in

 tem-

templo hæc carmina legiſſe memini muſiuo opere deſcripta:

Hac tibi mens validè decreuit prædia Chriſte,
Cui teſtator opes detulit ille ſuas:
Simpliciusq; Papa ſacris cæleſtibus aptans
Effecit verè muneris eſſe tui:
Ne quod Apoſtolici deeſſent lumina nobis,
Martyris Andreæ nomine compoſuit.
Vtitur hac hæres titulis eccleſia iuſtis,
Succedensq; domo myſtica iura locat.
Plebs deuota veni, perq; hæc commercia diſce
Terreno cenſu regna ſuperna peti.

Dedicat & aliam baſilicam Stephani Simplicius apud ſanctum Laurentium, baſilicam quoque Vibianæ martyris ad Palatium Lucianum, vbi corpus virginis repoſitum eſt. Hebdomadas quoque inſtituit, vt presbyteri tum ad Petri, tum ad Pauli, tum ad Laurentij martyris templa viciſſim manerent propter pœnitentes & baptiſmum requirentes. Vrbem præterea presbyteris in quinque regiones diuiſis, prima erat Petri, ſecunda Pauli, tertia Laurentij, quarta Ioannis Lateranenſis, quinta ſanctæ Mariæ maioris. Inſtituit poſtremò, ne clericus vllus poſſeſſionem beneficij à laico recognoſceret, quod poſtea à Gregorio & alijs Pontificibus confirmatum eſt. Romam autem ſedem eſſe primam omnium eccleſiarum, declarant Acatij epiſcopi Conſtantinopolitani, & Timothei viri doctiſſimi ſcripta, quibus rogatur Simplicius Pontifex magnus, vt Petrum Alexandrinum epiſcopum Eutychetis imitatorem, hæreſeos damnet. Quod etiam factum eſt, hac conditione tamen, vt pœnitenti tempus aſſcriberetur. Sunt qui dicant huius temporibus fuiſſe Remigium Remenſem epiſcopum virum ſanctiſſimum, qui Clodoueum (vt hiſtoriæ referunt) regem Francorum baptizauit. Scripſit etiam multa eo tempore contra Eutychetem Theodorus Syriæ epiſcopus: edidit & decem libros eccleſiaſticæ hiſtoriæ, Euſebium Cæſarienſem imitatus. Tum verò omnes ferè Aegyptij declinarunt in Dioſcori hæretici errorem, de quo multa ſuperius diximus. Vexauit & Catholicos in Africa Hunericus VVandalorum rex, Arianos imitatus. Quamobrem Eudoxia Theodoſij neptis, mulier catholica eius vxor, ſimulans ſe Hieroſolymam voti cauſſa ituram, à marito hæretico diſcedens, Hieroſolymis poſt longam peregrinationem, & mulieri præſertim grauem, moritur. Ferunt ea tempeſtate & Eliſei oſſa in Alexandriam tranſlata eſſe, & corpus Barnabæ Apoſtoli, cum euangelio eius manu ſcripto repertum. At Simplicius cum eccleſiam Romanam non inſtitutis ſolum, verumetiam donis auxiſſet, creaſſetque ex ordine ſacrorum bresbyteros octo & quinquaginta, diaconos vndecim, epiſcopos ſex & octoginta, moritur, ac ſepelitur in Petri Baſilica ſexto Nonas Martij. Sedit autem annos quindecim, menſem vnum, dies ſeptem. Vacat tum ſedes dies ſex & viginti.

Remigius Epiſcopus Remenſis.

FELIX III.

FELIX tertius, patria Romanus, patre Felice presbytero, ex regione Faſciolæ, à rege Odoacre, qui annis quattuordecim Italiæ imperauerat, vſque ad Theodoricum peruenit. 50. Pont. *Odoacer.*

Qui etſi Rauennam ſedem regni feciſſet, tamen vrbem Romam quoad fieri potuit, exornauit: Nam & ſepulchrum Octauij inſtaurauit, & ſpectacula de more exhibuit, & ædificia ac baſilicas pleraſque reſtituit, nihilque omiſit, quod ad optimum principem pertineret. At verò vt regnum aliquando ſtabiliret, & Clodouei Franciæ regis filiam Anteſledam in vxorem duxit, & ſororem Hunerico VVandalorum, & filiarum ſuarum alteram Alarico Veſegothorum, alteram Gundibato regibus in matrimonium collocauit.

Felix autem tum maximè intellexerat Petrum Eutychianum, quem ante diximus ob hæreſim in exſilium pulſum, inſtigante Acatio, tunc demum ab eodem reuocatum eſſe. Quare ſanctus Pontifex fraudem ſubeſſe veritus, ex auctoritate ſedis Apoſtolicæ concilio benè ſentientium approbata, Petrum & Acatium

tium damnat. Poſt annos verò tres, cum Zeno fidem faceret hos homines pœnitere, Felix eò miſit epiſcopos duos, Meſſenum & Vitalem, qui re cognita damnatos abſoluerent. Hi itaque Heracleam ciuitatem ingreſſi, pecunia corrupti, nihil ex ſententia Felicis egêre. Vnde Pontifex meritò indignatus, habita de more ſynhodo, hos vt præuaricatores & Simoniacos à communione deiecit. Meſſeno tamen pœnitentiæ tempus aſſcriptum eſt, qui errorem ſuum faſſus eſt, pœnitendique tempus petijt. Idem quoque Felix baſilicam ſancti Agapeti ædificauit non longè à baſilica Laurentij martyris. Conſtituit item, vt eccleſiæ non niſi ab epiſcopis conſecrarentur. Aiunt autem huius tempore Theodorum presbyterum Græcum, librum contra hæreticos ſcripſiſſe de conuenientia veteris ac noui teſtamenti. Sunt etiam, qui huic ætati aſſcribant Ioannem Damaſcenum, virum doctiſſimum ac theologum inſignem. Hic enim librum ſentētiarum compoſuit, in quo Gregorium Nazianzenum, Gregorium Nyſſenum, Didymum Alexandrinum imitatus eſt, libros quoque medicæ artis compoſuit, quibus morborum cauſſam & medelas deſcribit. At Felix cùm ex inſtitutione ſacrorum ordinum, quos in vrbe Roma menſe Decembri bis habuit, presbyteros octo & viginti, diaconos quinque, epiſcopos triginta creaſſet, moritur, ac ſepelitur in Pauli baſilica. Sedit annos octo, menſes vndecim, dies decem & ſeptem. Vacat tum ſedes dies quinque.

Theodorus presbyter.

Ioannes Damaſcenus.

ANNOTAT.

Felicem hunc non tertium, ſed ſecundum appellarem, cùm is, qui in ſchiſmate contra Liberium creatus eſt, Papa dici non potuerit.

Gelaſius, de quo mox Platina ſcribit, Canonicos (vt vocant) regulares ordinis ſancti Auguſtini Laterani primus collocauit, qui ibidem vſque ad Bonifacium VIII. à quo expulſi ſunt, permanſerunt, ex archiuis baſilicæ Lateranenſis.

GELASIVS I.

GELASIVS natione Afer, patre Valerio. Eo tempore fuit, quo Theodoricus Clodoueo ſocero ſuo Francorum regi bellum intulit, quòd Alaricum generum Veſogothorum regem in agro Volgadenſi interfeciſſet, Vaſconiamque occupaſſet, vterque affinis erat. Iuſtior habebatur Alarici cauſſa, vnde ſocerum genero prætulit. Superatis itaque Francis ingenti prælio, Vaſconiam recipit, receptamque pro Almarico Alarici filio, donec adoleſceret, gubernat. Idem Theodoricus Siciliam, Dalmatiam, Liburniam, Illiricum, Narbonenſem Galliam, Burgundiam ſuo regno adiecit. Tridentum vrbem in alpibus muro cinxit, & Italiam ab externo hoſte tutatus eſt, collocatis Erulis in extremis Italiæ partibus apud prætoriam Auguſtam, quorum regem adhuc adoleſcentem in adoptionem ſuſceperat. 51. Pont.

Gelaſius autem Manichæos in vrbe deprehenſos exſilio damnat, eorumque libros apud baſilicam diuæ Mariæ publicè comburit. Inſtante prætereà ſynhodo, cognita Meſſeni pœnitentia, cum libello prius ſatisfacientem, purgatum eccleſiæ ſuæ reſtituit. Cùm verò intellexiſſet Petri & Acatij ſeditionibus multa flagitia & parricidia in eccleſijs Græciæ committi, confeſtim eò miſit, qui hos, ſi non ſtatim pœniterent, in perpetuum damnarent. Erat autem conſuetudo primitiuæ eccleſiæ, diutius exſpectare ad gremium pietatis ſuæ aliquando redituros. Confugerat tum Ioannes Alexandrinus epiſcopus, vir catholicus illorum ſeditionibus vexatus, ad pontificem Romanū, à

quo perbenignè & comiter ſuſceptus eſt. Dedicauit Gelaſius eccleſiam Euphemiæ martyris in ciuitate Tiburtina. Dedicauit & baſilicam ſanctorum Nicandri & Eleutherij via Labicana, & baſilicam ſanctæ Mariæ via Laurentina in fundo Criſpi vigeſimo ab vrbe lapide. Clerum quoque amauit & auxit. Pauperes ſemper mira beneuolentia & charitate complexus eſt. Ciuitatem Romanam à multis periculis liberauit, maximè verò ab inopia rerum & fame. Hymnos etiam compoſuit ad imitationem beati Ambroſij, edidit & libros quinque contra Eutychen & Neſtorium, duos item contra Arium. Orationes habuit elegantes & graues. Epiſtolas præterea ad amicos & domeſticos fidei ſcripſit, non minus graues quàm doctas: quæ opera in publicis bibliothecis tum legebantur. Sunt qui ſcribant Gelaſium excommunicaſſe Anaſtaſium imperatorem Conſtantinopolitanum, Zenonis ſucceſſorem, quòd hæreticis & Acatio faueret, vnde conſtat, imperatorem errantem in fide & monitum, ſi non paruerit, à pontifice Romano excommunicari poſſe. Eadem auctoritate vſus eſt etiam contra VVandalos eorumque regem, qui Ariana infecti hæreſi, Catholicos cruciatibus & ſupplicijs perſequebantur. Fuêre etiam in primo huius pontificis tempore Germanus & Epiphanius, quorum alter Ticinenſis, alter verò Campanus epiſcopus fuit. Hi multum auctoritate & ſanctitate ſua Italiam à barbaris vexatum iuuêre, orationibus & blandicijs barbarorum corda mollientes. Multum præterea tum in Gallia profecêre, & Lannociatus abbas Carnotenſis, & Aurelianus & Mezentius Pictauienſis viri optimi ac docti, qui Clodoueum regem Franciæ, ac Crocildim eius vxorem eò perpulêre, vt Chriſtianiſſimi fierent, & fidem Catholicam vbique tutarentur. Sunt qui hanc laudem Remigio viro ſanctiſſimo aſſcribant. Gelaſius autem poſteaquam bresbyteros duos & triginta, diaconos duos, epiſcopos ſeptem & ſexaginta creaſſet, moritur, ac ſepelitur in baſilica beati Petri Apoſtol xj. Kalendas Decembris. Sedit annis quattuor, menſibus octo, diebus decem & ſeptem. Vacat tum ſedes dies ſeptem.

Anaſtaſium imp.

ANASTASIVS II.

ANASTASIVS ſecundus, patria Romanus, patre Fortunato, Anaſtaſio imperante fuit. *52. Pont. Anaſtaſius imp.*

Quo tempore Tranſamundus VVandalorum rex, & Catholicas eccleſias claudit, & centum ac viginti epiſcopos exſulatum in Sardiniam mittit. Ferunt tum apud Carthaginem Olympium quendam Arianum epiſcopum, ſanctam Trinitatem publicè in balneis deteſtantem, tribus fulminibus ictum concidiſſe, eiuſque cadauer exuſtum omninò fuiſſe. Cumque item Barbas quidam Arianus epiſcopus, neſcio quem baptizaturus eſſet his verbis, Baptizat te Barbas in nomine patris per filium in ſpiritu ſancto, ferunt aquam nuſquam comparuiſſe, quo miraculo permotus, qui characterem exſpectabat, confeſtim ad noſtros tranſijt. *Olympius de cælo tactus.*

Anaſtaſius verò (vt quidam ſcriptores referunt) Anaſtaſium imperatorem excommunicauit, quòd Acatio faueret, tametſi poſtea ipſe ab Acatio ſeductus, dum eum reuocare clanculum tentat, clerum à ſe grauiter alienauit, qui ſe à communione pontificis tum maximè ſubtraxit: quòd etiam ſine Catholicorum conſenſu Photino Theſſalonicenſi diacono communicaſſet, qui tum Acatij errorem imitabatur. Hanc ob rem ferunt diuino nutu hominem ſubitò morbo correptum interijſſe. Sunt qui dicant, eum in latrinam effudiſſe inteſtina, dum neceſſitati naturæ obtemperat. Huius temporibus Fulgentius natione Afer, Rumpenſis epiſcopus, qui in Sardiniam quoque cum alijs Catholicis Africæ à Tranſamundo exſulatum miſſus eſt, nil prætermiſit, quod ad veram Chri- *Fulgentius.*

Chriſti fidem pertineret docendo, prædicando, monendo. Edidit & libros de trinitate, de libero arbitrio, de regulis fidei. Scripſit & contra Pelagianam hæreſim. Orationes quoque habuit ad populos elegantes quidem & graues. Iuuit etiam ſcriptis ſuis eccleſiam Dei Egeſippus vir doctiſſimus, qui & monachorum regulas compoſuit, & ſancti Seuerini abbatis eleganti ſtylo vitam edidit. Fauſtus autem apud Gallos epiſcopus multa tum ſcripſit copiosè & ornatè, ſed eius illud opus potiſſimum laudatur, quod contra Arianos ſcripſit, in quo oſtendit, τριάδα, hoc eſt, trinitatem eſſentialem eſſe. Scripſit & contra eos qui dicunt, increatis aliquid incorporeum eſſe. qua in re oſtendit, tum patrum ſententijs, tum diuinæ ſcripturæ teſtimonijs, ſolum Deum incorporeum dici poſſe, ne etiam creata incorporea dicerentur. Hæc de Anaſtaſio & eius pontificatu, qui ex ſacris ordinibus ſemel Decembri menſe in vrbe habitis, presbyteros duodecim, epiſcopos ſedecim creauit. Sepultus eſt autem in baſilica Petri XIII. Kalendas Decembris. Sedit annum vnum, menſibus decem, dies quattuor & viginti. Vacat tum ſedes dies quattuor.

Egeſippus.

SYMMACHVS I.

SYMMACHVS natione Sardus, patre Fortunato mortuo Anaſtaſio, Pontifex creatur, non ſine magna diſcordia. Nam dum pars cleri Symmachum apud baſilicam Conſtantinianam Pontificem decernit, pars altera apud baſilicam Mariæ in via Noua, Laurentium in locum demortui Anaſtaſij ſufficit: ſeditio ingens in ſenatu ac populo Romano bifariam diuiſo orta eſt, vnde omnium conſenſu concilium Rauennæ indicitur: diſcuſſaque re præſente Theodorico, Symmachus tandem in pontificatu confirmatur, qui certè magna clementia vſus, Laurentium competitorem Nucerinis epiſcopum dedit. Verùm anno quarto poſt clerici quidam ſeditionibus gaudentes adiuuantibus Feſto & Probino ſenatorij ordinis viris, Laurentium reuocant, qua ex re indignatus rex Petrum Altini epiſcopum Romam mittit: qui pulſo vtroque ſedem teneret. Verùm Symmachus habita centum & viginti epiſcoporum ſynhodo & obiecta conſtanti animo diluit, & omnium ſententijs obtinuit, vt Laurentius & Petrus malorum omnium capita relegarentur. Orta autem ob hanc rem tanta ſeditio Romæ eſt vt multi tum ex clero, tum ex populo paſſim cæderentur, nec ſacris virginibus parcerent. Opprimitur eo tumultu Gordianus presbyter, vir optimus ad vincula ſancti Petri, nec finis tantæ cædis factus fuiſſet, ni Fauſtus conſul clericos miſeratus, contra Probinum tanti mali auctorem arma ſumpſiſſet.

[illegible].Pont.

Gordianus presb.

Reſpirante deinde aliquantulum repub. Chriſtiana, Clodoueus pulſis Arianis hæreticis, & Catholicos reduxit, & Pariſiorum ciuitatem regni caput conſtituit.

Symmachus verò Manichæos tum ab vrbe expulit, eorumque libros ante fores Conſtantinianæ baſilicæ concremauit. Baſilicas verò multas aut ornauit, aut à fundamentis erexit. Nam & templum beati Andreæ Apoſtoli apud ſanctum Petrum ædificauit, multoque argento & auro exornauit, & templum ipſius Apoſtolorum principis ac porticum cum marmoribus opere vermiculato in anguſtiorem formam redegit. Gradus quoque ipſius baſilicæ ampliores fecit, aliosque gradus ſub diuo dextra læuaque, epiſcopia prætereà conſtruxit. Aedificauit etiam baſilicam Agathæ martyris via Aurelia in fundo Lardario. Baſilicam ſancti Pancratij cum arcu argenteo librarum quindecim. In baſilica Pauli renouauit apſidam, cui ruina imminebat, picturisque ornauit. poſt abſidam verò aquam introduxit, balneumque fundamento erexit. In vrbe autem baſilicam ſanctorum Silueſtri & Martini à fundamentis extruxit iuxta Traiani thermas, vbi & ſuper altare Ciborium fecit argenteum librarum centum viginti, arcus argenteos librarum decem: confeſſionem argenteam librarum quindecim, ſuggeſtum quoque erexit porphyreticis & cruſtis marmoreis

Epiſcopia.

Ciborium.

reis

reis inſignem. Fecit & gradus baſilicæ Ioannis & Pauli poſt apſidam. Auxit & baſilicam archangeli Michaëlis, aquamque introduxit. Sanctorum Coſmæ & Damiani oratoria à fundamentis erexit via Tiburtina in fundo Paciano, adiuuantibus Albino & Glaphyra illuſtribus viris. Pauperibus quoque ad baſilicas Petri & Pauli habitacula exſtruxit, curauitque ne quid eis deeſſet, quod ad victum pertineret. Amator enim pauperum fuit, & epiſcopis ac cæteris clericis in Africa & Sardinia propter catholicam fidem exſulantibus, pecunias & veſtes ſubminiſtrabat. Reparauit etiam baſilicam ſanctæ Felicitatis: & apſidam beatæ Hagnetis cum Baſilica, quæ ruinam minabantur, in meliorem formam reſtituit. Redemit & captiuos in diuerſis prouincijs multa pecunia. Conſtituit item, vt die dominico, vel natalitijs martyrum caneretur hymnus, Gloria in excelſis Deo. Cœmeterium quoque Iordanorum vel fecit, vel in meliorem formam redegit. Nil poſtremò omiſit, quod ad omnipotentis Dei gloriam pertineat. Huius quoque tempore eccleſiam Dei multum iuuit Gennadius Maſſilienſis Epiſcopus, qui diligens Auguſtini imitator, & librum de dogmatibus compoſuit: & quid cuique ad ſalutem neceſſarium eſſet, declarauit. Scripſit item de viris illuſtribus, Hieronymum imitatus. Symmachus autem creatis duobus & lxxxx. presbyteris, diaconis xvj. epiſcopis cxxij. habitis de more ſacris ordinibus, moriens, ad baſilicam Petri ſepelitur xiiij. Kalendas Auguſti. Sedit autem annis xv. menſibus ſex, diebus xxij. Vacat tum ſedes dies ſeptem.

Gennadius Maſſilienſis epiſc.

ANNOTAT.

Schiſma hoc pernitioſum, & atrox à primo Nouatiani ſchiſmate quartum fuit, cuius præter bibliothecarium in dialogis libro iiij. cap. xl. beatus Gregorius mentionem facit, vbi de Paſchaſio Diacono loquitur. Reliqua ſchiſmata in meo indice diligenter annotabo.

HORMISDA I.

HORMISDA patria Fruſinonius, patre Iuſto, ad Theodorici & Anaſtaſij tempora peruenit, à conſulatu Senatoris vſque ad conſulatum Boëthij & Symmachi. 54. Pont.

Quos Theodoricus ob ſuſpicionem affectatæ libertatis, exſilio primò, mox carcere afficit. In hac calamitate conſtitutus Boëthius, multa ſcripſit quæ adhuc leguntur. Tranſtulit & pleraque ex Ariſtotele, in eademque commentatus eſt. In mathematicis doctiſsimus eſt habitus, quod eius muſicæ & arithmeticæ oſtendunt. Poſtremò verò cum Symmacho ſenatore Theodorici iuſſu necatur. Sunt autem qui ſcribant, Boëthium tantam calamitatem ſubijſſe, quod in Arianos inueheretur, ad quos Theodoricus declinauerat. ſuperior ſententia mihi verior videtur.

Theodoricus imp. Boëthius.

Hormiſda autem hortante Theodorico, prouincialem ſynhodum in vrbe habuit, omniumque conſenſu Eutychianos iam antea improbatos, damnauit. Ioannem quoque Conſtantinopolitanum epiſcopum litteris & nuncijs adhortatus eſt, vt ab eadem hæreſi deſiſteret, crederetque duas in Chriſto naturas eſſe, diuinam & humanam. Deſijt parere Ioannes Anaſtaſij viribus fretus, quem non ita multò pòſt fulmine ictum, dediſſe pœnas creditum eſt, tum propter hæreſim quæ grauis erat, tum vel maximè, quia legatos ab Hormiſda miſſos contra ius gentium magna affecerat contumelia: reiectos enim à ſe, naui quaſſa & rimoſa ea conditione nauigare iuſſit, vt recta in Italiam redirent, nec vllum Græciæ litus attingerent. Hæc etiam eiſdem mandata ad Pontificem dediſſe.

diſſe referant, vt ſciret imperatoris proprium eſſe imperare, & non imperata pontificis aut cuiuſuis alterius accipere. Fuere autem legati, Euodius Ticinenſis epiſcopus, Fortunatus Catinenſis, Venantius vrbis Romæ presbyter, & Vitalis diaconus. Mortuo itaque Anaſtaſio VII. & XX. imperij anno, Iuſtinus orthodoxæ fidei amator imperium accipit, ac ſtatim nuncios ad Pontificem mittit: qui & ſedis apoſtolicæ auctoritatem confirmarent, & pacem eccleſijs omnibus exquirerent, quantum per religionem concederetur. Quare permotus Hormiſda Theodorico annuente Germanum Capuanum epiſcopum, Ioannem & Blandum presbyteros, & Felicem ac Dioſcorum diaconos, legatos ad Iuſtinum mittit, qui eos nullo non genere honoris adhibito, effuſa obuiam honoris gratia monachorum, ac magna orthodoxorum & illuſtrium virorum multitudine, honorificè accipit, congratulante clero vnà cum Ioanne Conſtantinopolitano epiſcopo. At qui cum Acatio ſentiebant, iſtorum aduentum veriti, ſe in templo quodam munitiſſimo incluſerunt, & nuncios habita conſultatione ad imperatorem miſère, affirmantes ſe nullo pacto in ſententiam apoſtolicæ ſedis venturos niſi eis reddita fuerit ratio, quamobrem Acatius damnatus eſſet, hos omnes Iuſtinus ex templo atque ab vrbe expulit. Idem fecit Hormiſda contra Manichæos iterum in vrbe Roma pullulantes, eorumque codices ante fores baſilicæ Conſtantinianæ incendio conſumpſit.

Iuſtinus Imper.

Eodem tempore mortuo in Africa Tranſamundo VVandalorum rege, Ildericus filius, quem ex captiua Valentiniani filia ſuſceperat, regnum obtinet. Hic non hæreſim paternam imitatus, ſed matris Catholicæ monita ſecutus, omnes catholicos, quos Tranſamundus in exſilium miſerat, reduxit, atque eos ſuo inſtituto viuere permiſit. Dona præterea multa ac precioſa eodem tempore Romam ad ornandas baſilicas ſanctorum ſunt miſſa. Gemmas enim magnæ æſtimationis Clodoueus rex Franciæ miſit. Delata & dona tum aurea, tum argentea: Delata euangelia cum tabulis aureis gemmis diſtinctis à Iuſtino imperatore voti gratia. Miſit & patenam auream librarum viginti cum hyacinthis ſcyphum aureum gemmis circunditum. Ornauit & templum beati Petri Theodoricus rex trabe argentea M. & XL. librarum, ceroſtratis argenteis duobus librarum LXX. Certauit & Hormiſda muneribus cum his principibus. Locauit enim ante altare Conſtantinianæ baſilicæ coronam argenteam librarum viginti, cantharos argenteos ſex. Ornauit etiam templum Pauli ſcyphis argenteis decem, amis argenteis tribus. His demum ex ſententia peractis, cum etiam de more presbyteros vnum & viginti, epiſcopos quinque & L. creaſſet, moritur, ac ſepelitur in baſilica Petri octauo Idus Auguſti, conſulatu Maximi. Sedit annis nouem, diebus octodecim. Vacat tum ſedes dies ſex.

IOANNES I.

55. *Pont.*

IOANNES natione Tuſcus, patre Conſtantio, à conſulatu Maximi vſque ad conſulatum Oliberij peruenit, Theodorici regis temporibus & Iuſtini Auguſti, qui orthodoxæ fidei diligentiſſimus obſeruator, vt tandem hæreticorum nomen exſtingueret, Arianos expulit, eorumque eccleſias Catholicis aſſignauit. Quam quidem rem Theodoricus ægrè ferens, Ioannem Pontificem, Theodorum, duoſque Agapetos oratores ad Iuſtinum mittit, qui eum adhortarentur, vt Arianos reſtitueret: ſin ſecus animatus eſſet, ſciret ſe omnes Italiæ eccleſias, catholicas præſertim, demoliturum. Magnificè & perbenignè primò quidem excepti legati ſunt, qui vbi rationem legationis expoſuère, cùm flectere Iuſtinum non poſſent, ad lachrymas verſi, ac ſuppliciter petentes, vt perituræ Italiæ vnà cum Catholicis omnibus ſubueniret, eò tãdem pium hominem pepulère vt Arianos reſtitueret, atq; eos viuere ſuis legibus & inſtitutis ſineret. Sunt qui ſcribãt, Theodoricũ rabie ſæuiendi tũ incitatũ Symmachum & Boethium reuocatos ab exſilio & carcere, eo tempore occi-

occidiſſe. Vtcunque ſit necatos Theodorici iuſſu conſtat, nec multum refert Hormiſdæ ne, an Ioannis temporibus aſcribantur. Ioannes autem Rauennam ad Theodoricum rediens, in carcerem properè conijcitur: ac parum abfuit, quin eum ſtatim occideret: adeò in hominem exarſerat, & fide & moribus cum Iuſtino ſentientem. Perijt tamen ſanctiſſimus homo in carcere pedore, ſitu, & inedia: quam quidem ſæuitiam ira diuina non ita multò pòſt grauiore pœna compeſcuit. Apoplexia enim Theodoricus moritur, eiuſque anima (vt quidam eremita vir ſanctiſſimus retulit) in ignem Lipareum immerſa eſt.

Theodorico autem in regnum Amalaſuntha filia ſucceſſit, cum gnato Athalarico, quem ex Eucherio marito ſuſceperat. Quæ quidem mulier ſupra ſexum prudentia vſa, & patris decreta mala præſertim emendauit, & Boëthij ac Symmachi filijs bona paterna in fiſcum delata reſtituit, & filium optimis diſciplinis erudiuit, aduerſantibus Gotthis, & acclamantibus, non litteris, ſed rei militaris diſciplina, regem ſuum imbuendum eſſe. Iuſtinus autem ſenex admodum, eodem fermè tempore Iuſtiniano ſororis ſuæ filio imperatore relicto moritur, & Clodoueus Franciæ rex, filijs quattuor in regno relictis. Fuêre tum in precio & Benedictus Nurſinus, qui rationem monaſticæ vitæ Italis dedit, & Brigida Scotica mulier ſanctiſſima, & Ioannes Antiochenæ eccleſiæ presbyter, qui multa contra eos ſcripſit, qui in vna tantum ſubſtantia Chriſtum adorandum cenſebant. His addidit Iſidorus Cyprignium quendam epiſcopum Hiſpanum, qui eleganter in Apocalypſim ſcripſit.

Benedictus. *Brigida.*

Ioannes autem Pontifex antequam Conſtantinopolim proficiſceretur, tria cœmeteria reſtituit. Primum fuit Nerei & Achillei via Ardeatina: Secundum, ſanctorum martyrum Felicis & Adaucti: Tertium, Priſcillæ. Ornauit etiam altare ſancti Petri gemmis & auro. Detulit & ſecum Iuſtini imperatoris munere patenam auream librarum viginti, calicem aureum gemmis librarum quinque, quæ dona vnà ſecum perijſſe arbitror. Creauit etiam habitis de more ſacris ordinibus epiſcopos xv. Ferunt corpus viri ſanctiſſimi Rauenna ad vrbem delatum, ſepultumque in baſilica Petri vj. Kalendas Iulij Olibrio conſule. Sedit autem annis duobus, menſibus octo. Vacat tum ſedes dies octo & quinquaginta.

FELIX IV.

FELIX quartus natione Samnis, patre Caſtorio, Iuſtiniani tempora attigit. *56 Pont.* *Iuſtinia.*

Qui Beliſario duce in prælijs vſus, de Perſis & VVandalis triumphat, quorum gentem in Africam traijciens idem dux præſtantis animi & ſingularis virtutis ſuperauit, ac propè deleuit, capto eorum rege Gilimere, & in triumphum ducto. Amalaſuntha verò ſeditionibus Gotthorum diu vexata, mortuo filio Athalarico, quo cum moleſtè vixit, Theodahatum conſobrinum ſuum regni conſortem fecit. Erat autem Theodahatus ita Græcis & Latinis litteris edoctus, vt & temporum ſuorum hiſtoriam eleganter ſcripſerit, & Platonicam diſciplinam optimè calluerit: ſegnis tamen ad res agendas habebatur. Verùm hortante Amalaſuntha, Burgundiones & Alemannos felicibus prælijs ſuperauit.

Theodatus.

Felix autem rei diuinæ interim curam gerens, & patriarcham Conſtantinopolitanum declinantem à fide, anathemate notauit, & ſanctorum Coſmæ & Damiani templa, quæ adhuc exſtant in vrbe via Sacra apud forum Romanum ædificauit, quod carmen vermiculato opere notatum adhuc indicat. Baſilicam quoque ſancti Saturnini via Salaria incendio conſumptam, reſtituit. Sunt qui ſcribant Caſſiodorum hac ætate fuiſſe, qui ſenator de regenda repub. multa conſcripſit: & monachus pſalterij ſententias eleganti oratione ac ſtylo edidit. Ferunt etiam Priſcianum Cæſarienſem grammaticum inſignem, librum ſuum grammatices tum compoſuiſſe. Arator quoque vrbis Romæ ſubdiaconus, verſibus hexametris

Caſſiodorus. *Priſcian. grammaticus.*

metris euangelia conſcripſit. Laudatur & Iuſtinianus Valentinæ eccleſiæ epiſcopus: multa enim prædicauit & ſcripſit ad doctrinam Chriſtianam pertinentia. At Felix habitis de more ſacris ordinibus, vbi presbyteros quinque & quinquaginta creaſſet, diaconos quattuor, epiſcopos nouem & viginti, moritur, ac in baſilica Petri ſepelitur quarto Idus Octobris. Annis quattuor ſedit, menſibus duobus, diebus tredecim. Vacat tum ſedes dies tres.

BONIFACIVS II.

57. Pont. BONIFACIVS ſecundus, patria Romanus, patre Sigeuulte Iuſtiniano imperante fuit.

Quem quidem imperatorem tanti conſtat ingenij, tantæque doctrinę fuiſſe, vt mirum non ſit, ſi leges Romanas ſparſas & incompoſitas in ordinem ad vtilitatem hominum redegerit, eaque abſciderit, quæ ſuperuacanea & inutilia videbantur. Hac tamen in re, conſilio & opera Ioannis patricij Treboniani, Theophili, & Dorothei vſus eſt, qui tum doctrina & auctoritate inſignes habebantur. Immenſum namque illud librorum pelagus (ad duo enim ferè millia librorum fuiſſe conſtat) coaceruatis ſimul ab vrbe condita vſque ad hæc tempora tot indicijs, in quinquaginta libros titulatim digeſſit, quos nunc Digeſta, nunc Pandectas appellant: quòd omnem ciuilem doctrinam contineant. Idem quoq; legum Epitomen fecit librorum quattuor. Has autem leges, Inſtitutiones vocat. Dicimus etiam Iuſtiniani codicem & volumen eſſe. (Iuſtiniani codex.) Sunt præterea qui dicant, Iuſtinianum ipſum libros de incarnatione Domini elegāter ſcripſiſſe, templumque in honorem Dei patris (nam filius ſapientia eſt) ſanctæ Sophiæ, quo nullū eſt in orbe maius, ſua impēſa, ſuoq; iuſſu ædificatū.

Huius itaque tempore Bonifacius Pontifex creatur, non ſine contentione tamen: nam & Dioſcorus diuiſo bifariam clero, in demortui Felicis locū ſubrogatur. Exagitatus autem clerus hac ſeditione diebus octo & viginti, morte Dioſcori a tanta perturbatione tandem liberatur: vnde Bonifacius ad confirmandam eccleſiā conuerſus, inſtituit ne quiſpiam ſibi in epiſcopatu ſucceſſorem deligeret, quod poſtea multi pontifices confirmarunt. Inſtituit item vt in demortui locum alter pontifex, ſi fieri poſſet, tertia die ſufficeretur, ne dilatio ſeditionem faceret. Diuiſit & populum a clero dum celebraretur. Hoc eodem tempore multi ex Romana nobilitate Benedicti ſanctitate moti, in montem Caſſinum peruenêre religionis gratia: inter quos Maurus quidem ac Placidus inſignes habentur. Laudatur & Dionyſius abbas, qui tum Romæ Paſchæ calculum mira ratione compoſuit. Facundi quoque ſcripta contra Eutychianos quoſdam tum pullulantes, laudantur. Martinus præterea gentem Sueſſionum prædicatione & ſcriptis ab Ariana hæreſi ad noſtros traduxit. At Bonifacius cùm in pontificatu ſediſſet annis duobus, diebus duobus, moritur, & in baſilica Petri ſepelitur, Sedes autem mēſibus duobus tum vacat.

IOANNES II.

IOANNES ſecundus, patria Romanus, patre Proiecto ex Cælio monte, Iuſtiniani tēpore fuit: qui ſtatim vbi pontificatum in it, 58. Pont.

Anthemium epiſcopum damnauit, quòd in Arianam hæreſim declinaſſet. Sunt qui ſcribant, hunc epiſcopum Conſtātinopolitanum fuiſſe. Iuſtinianus verò ſedem Romanam veneraturus, Hyppatum & Demetrium epiſcopos Romam cum muneribus mittit. qui & Romanum Pontificem ſuo nomine ſalutarent, & munera hæc beati Petri templo offerrent, ſcyphum aureum circundatum gemmis librarum ſex, ſcyphos argenteos duos librarum duodecim, calices argenteos duos librarum quindecim. Interim verò, dum hæc dona miſiſſet, Mundus exercitus Iuſtiniani dux, Salonas vrbem munitiſſimam capit, ac Gotthos prælio vincit non incruenta victoria. Vnà enim cum filio egregiæ virtutis adoleſcente, Mundus eo prælio occiditur, quo nihil potuit Iuſtiniano moleſtius nunciari: tanti faciebat hominis virtutem & fidem. Ioannes autem pontifex, de quo pauca admodum ſcribunt hiſtorici, moritur, vbi ex ſacris ordinibus ſemel habitis, presbyteros quindecim, epiſcopos vnum & viginti creaſſet, ſepeliturque in Baſilica Petri ſexto Kalendas Iunij. Sedit annis duobus, menſibus quattuor. Vacat tum ſedes dies ſex.

ANNOTAT.

Huius Ioannis mentio exſtat in antiqua tabula, ſita in pauimento baſilicæ S. Petri ad vincula, his verbis.

* SALBO PAPA N. JOANNE GOGNOMENTO MERCVRIO. EX SANCTAE ECCLES. ROM. PRESBYTERIS ORDINATO. EX TIT. S. CLEMENTIS. AD GLORIAM PONTIFICALEM PROMOTO BEATO PETRO AP. PATRONO SVO A VINCVLIS EIVS SEVERVS PRESB. OFFERT. ET IT. P. C. LAMPADI ET ORESTIS VV. CC. VRBICLVS CERDINVS EST.

AGAPETVS I.

AGAPETVS patria Romanus, Gordiano presbytero eccleſiæ ſanctorum Ioannis & Pauli, pontifex creatus, à Theodahato, ſtatim ad Iuſtinianū mittitur, ei infenſum quòd Amalaſiuntham Athalarici matrem, in inſulam lacus Vulſinienſium relegauerat, interficique iuſſerat. Erat enim hęc fœmina ita Græcis & Latinis litteris imbuta, vt cum quouis docto diſputando congredi auderet. Præterea verò ita linguas barbarorum omnium callebat, vt ſine interprete cum his omnibus loqueretur, qui tum Romanum inuaſerant imperium. Huius autem mulieris interitum Iuſtinianus ita ægrè tulit, vt bellum Theodahato ſe illaturum minaretur. Agapetus itaque eò miſſus, ac benignè & honorificè ſuſceptus cùm pacem impetraſſet ab imperatore, tētatur vt Eutychianam opinionem confirmaret. Verùm cùm Iuſtinianus ab ea re hominem ſanctiſſimum abhorrere cerneret, precibus minas addidit. Tum Agapetus, Ego inquit, ad Iuſtinianum Chriſtianiſſimum principem venire optaui ſed Diocletianum inueni, quem Chriſtianorū hoſtē fuiſſe conſtat. Hac libertate loquendi & Dei nutu Iuſtinianus permotus, & fidem Catholicam amplexus eſt & pulſo Anthemio Conſtantinopolitano epiſcopo, qui Eutychianam hæreſim tuebatur, Menam catholicum in eius locum ſuffecit Agapeto conſecrāte, qui haud ita multò poſt Conſtantinopoli moritur, cuius corpus loculis plumbeis occluſum, Romam defertur ac in baſilica Petri ſepelitur. Sedit autem menſibus xi. diebus 21. Vacat tum ſedes menſem vnum, dies nouem & viginti.

59 Pont.

Amalaſuntha

SILVE-

SILVERIVS.

60. Pont. SILVERIVS natione Campanus, patre Hormiſda epiſcopo, Theodahato iubente pontifex creatur, cùm antea non regum, ſed imperatorum auctoritas interueniret. Plus autem valuère Theodahati minæ, quàm decreti ratio. Mortem enim his clericis minatus eſt, qui nomina ſua non ſubſcriberent in creatione Silueri.

Hanc ob rem, & vt etiam Amalaſiunthæ necem vlciſceretur Iuſtinianus, Beliſarium patritium cum exercitu in Italiam mittit. Nauigans hic primò Siciliam attigit, eamque in fide imperatoris retinuit. Interim verò mortuo Theodahato, cum Gotthi regem contra voluntatem Iuſtiniani creaſſent Beliſarius è Sicilia mouens, Italiam à tyrannide Gotthorum liberaturus, in Campaniam veniens, Neapolim mandata imperatoris nequaquam facientem vi capiens ac diripiens, Gotthos omnes qui in præſidio erãt, ac magnam partem ciuium interfecit, abactis inde virginibus ac pueris cum omni præda. In tanto autem belli furore & templa ſpoliata, & virgines ſacras violatas fuiſſe conſtat. Inde verò Romam cum exercitu properans, noctu vrbem ingreſſus, tantum terroris Gotthis qui in præſidio erant, incuſſit, vt omnes relictis portis ac mœnibus Rauennam confugerint. Beliſarius autem ſuperuenturum Vitigin cum ingenti exercitu ratus, cui aperto Marte nequaquam par eſſe poſſet, mœnia vrbis pro tempore vallo ac foſſa opus eſſe videbatur, quàm celerrimè muniuit. Vitigis. Superueniente deinde Vitige cum ingenti exercitu, ad centum namque millia hominũ ſecum duxiſſe fertur, continere ſe mœnibus Beliſarius contentus fuit non cũ amplius quinque millibus hominum ſecum duxiſſet. Caſtra inter duos aquæductus locat Vigitis quò munitiora ſint: quorum alter ad Latinam viam, alter verò ad Prænestinam vergit, ſeque inuicem iungunt quinto ab vrbe milliario: & ne aqua ad vrbem Romam influeret, omnes aquæductus, quos ad quattuordecim fuiſſe conſtat, interciſi ſunt. Portum quoque Vitigis cum parte copiarum occupat, qua ex re magna calamitas Romanis illata eſt, cum & bello ſimul & fame laboratum ſit.

Intereà verò inſtigante Vigilio diacono ciue Romano & apocriſario, Theodora Auguſta Siluerio imperat, additis etiam minis, vt pulſo Menna ab vrbe Conſtantinopoli, Anthemium reuocet quem diximus ob Eutychianam hæreſim damnatum eſſe. Id autem cùm facere pontifex recuſaret, ſcribit ad Beliſarium mulier, vt pulſo Siluerio, in eius locum Vigilium ſufficiat. Beliſarius autem rei bellicæ intentus, rem Antoninæ vxori ſuæ committit, quæ quidem ſubornatis à Vigilio teſtibus, qui affirmarent Siluerium vrbem Romam Gotthis hoſtibus prodere voluiſſe hominem coëgit abdicare ſe pontificatu: ac poſito pallio, cucullam monaſticam ſumere qui in Pontiam inſulam in exſilium miſſus non ſine opinione ſanctitatis moritur. Ferunt Gallos hoc tempore nuncijs & litteris Benedictum rogaſſe, vt vnum aliquem ex diſcipulis ſuis ad ſe mitteret, qui Gallos monaſticam vitam edoceret. Quare Benedictus Maurum eò miſit, qui omnibus vita & moribus rationem benè ac beatè viuendi dedit: quique etiam multa monaſteria conſtituit. Vigilius autem clericis Romanis ex Antodinæ ſententia ita petentibus, pontifex creatur. *Vigilius Pontifex creatur.* At verò Siluerius vbi annum vnum, menſes quinque, dies duodecim in pontificatu vixiſſet, vt dixi, in inſula Pontia moritur ac ſepelitur xij. Kalendas Iulij. Vacat tum quidem epiſcopatus dies ſex.

VIGILIVS I.

61 Pont.

Synhodus Conſtantinopolitana.

VIGILIVS patria Romanus, patre conſule, imperante Iuſtiniano, Pontifex creatur, cuius temporibus Conſtantinopoli quinta ſynhodus habita eſt contra Theodorum & omnes hæreticos, qui affirmabant beatiſſimã Virginem ſolum hominem, non etiam Deum & hominem peperiſſe: qua quidem in ſynhodo ſtatutum eſt, vt beata Virgo θεοτόκος diceretur, quòd Deum ſuo partu nobis edidiſſet.

Interim verò Beliſarius auctis copijs, cùm per annum integrum & dies nouem mœnia vrbis tutatus eſſet, egredi conſtituit, & collatis ſignis cum Vitigine decernere. Is autem copijs ſuis diffidẽs, incenſis caſtris Rauennam magnis itineribus proficiſcitur. Eò & Beliſarius properè mouet ac Vitigin in vrbe captum cum omni familia & magna procerum parte, recuperataque ferè tota Italia, Conſtantinopolim ſecum ducit, quinto anno poſteaquàm in Italiam venerat. Idem quoque Mauros Africam vaſtantes, mira celeritate perdomuit, deque hoſtium manubijs crucem auream gemmis diſtinctam librarum centum, ceroſtrata duo magni precij, Petro Apoſtolorum principi dono miſit. Duo item xenodochia, quæ nos domos hoſpitales appellamus, ſua impenſa Romæ ædificat: quorum alterum in via Lata, alterum via Flaminia exſtabat. Condidit & monaſterium ſancti Iuuenalis apud Hortam vrbem, additis fundis, vnde monachi paſcerentur.

Inſtabat tum Theodora, vt Vigilius pontifex Conſtantinopolim proficiſceretur, Anthemiũque, vt pollicitus fuerat, reſtitueret. Negat Vigilius ſe id facturum, quòd malis promiſſis fidum non ſit. Cenſere enim ſe quæ Agapetus & Siluerius contra Athemum hęreticum egiſſent, iure facta eſſe: & propterea eorum acta nullo modo ſibi reſcindenda videri. Irata Theodora, Romanis quibuſdam adiuuantibus, Vigilium in iudicium vocat; & quòd eius fraudibus Siluerius circumuentus exſulatũ abierit: & quòd ipſo iubente, adoleſcens quidam à nepote Vigilio Aſterij conſulis filio cæſus ad necem ſit. At verò ne iudicij pœnam Vigilius refugeret, Anthemium quendam cum his mandatis Romam mittit, vt Vigilium parẽre recuſantem, ad ſe vi etiam perduceret. Is verò Romam veniens, mandata facturus, in baſilica ſanctę Cæciliæ hominem comprehẽdit, munera populo ob diem natalem ſuum diſtribuentem more Romano, ac captum quibuſdam Romanis adiuuantibus Conſtantinopolim perducit. Ferunt Vigilium naui per Tiberim deuectum, fuſtibus & ſaxis cũ exſecratione à populo impetitum: cumque hac exprobratione: Malè meritus de Romanis es, mala omnia tecum veniant. In Siciliam verò perueniens concedentibus his, qui captum ducebant, quoſdam ad ſacros ordines adſciuit, ex hiſque Ampliatum presbyterum, & Valentinũ epiſcopum, qui clerum & Romanam eccleſiam interim gubernarent. Ei verò è Sicilia Conſtantinopolim mouenti, Iuſtinianus cum magno comitatu fit obuiam. Ingrediuntur vrbem clero præcedente, vſque ad templũ ſanctæ Sophiæ. Tentare tum Theodora Vigilium, vt quod pollicitus erat, præſtaret. Cui ille, malle ſe quoduis ſupplicium pati reſpondit, quàm ſententiã mutare: & cùm mulier, & qui ſecum aderant, minis inſtarent, ad Deocletianum ſe, non ad Iuſtinianum, quemadmodum arbitrabatur veniſſe, dicens, ita cæſus eſt, vt paulum abfuerit, quin tum occideretur. Fugiens itaque in templum ſanctæ Euphemiæ, quod haud procul aberat, inde à graſſatoribus trahitur, & iniecto in collum eius fune, tanquam latro per totam vrbem vſque ad veſperam trahitur. Deinde verò carceri incluſus, pane & aqua tantummodò aliquandiu vitam duxit, ita patienter & æquo animo, vt ſemper diceret ſe etiam peiora meritum, ſi digna pro peccatis pœna irrogaretur. Clerici autem, qui hominem ſecuti fuerant, partim in exſilium, partim ad excidenda metalla deportati ſunt. Verùm poſteà rogantibus Romanis omnibus, qui iam ſententiã mutauerant, & inſtante Narſate, quem Iuſtinianus contra Gotthos Romã miſerat, Vigilius ac

exſa-

exſules omnes in patriam remittuntur. At verò, cùm Syracuſas in Siciliam perueniſſent, Vigilius quem tot mala, tot curæ occidere non poterant, ex calculo moritur: eiuſque corpus Romam defertur, & apud ſanctum Marcellum via Salaria ſepelitur. Vixit autē in pontificatu cùm Romæ, tum alibi annis decem & ſeptem, menſes ſex & viginti. Vacat tum ſedes eius morte menſibus tribus, diebus quinque.

ANNOTAT.

Huius Vigilij ingreſſus parum legitimus fuit, cùm præter eccleſiaſticas regulas prædeceſſore ſuo Silverio viuente, & Pontificatus adminiſtratione ſubmoto, per vim pontificatum Romanum occupauit. Et idcirco ſextum ſchiſma, quod Siluerij morte finitum eſt, notaui. Proculdubio Vigilius ambitionis ſpiritu diu laborauit. Nam paulò antè ſub Bonifacio Papa II. ſe in Pontificatu coadiutorem creari procurauerat, & ea re ille tunc ex animo ſuccedente, aliquo tempore pòſt, Siluerij locum inuaſit. Quæ omnia illi Silverius exſul in epiſtola quadam, quæ ſecundo conciliorum tomo excuſa eſt, vehementer exprobrat. Author Bibliothecarius.

PELAGIVS I.

62. Pont.

Totila Gotthorū rex.

PELAGIVS primus, patria Romanus, patre Ioanne Vicariano,

Eo tempore fuit, quo Totila Gotthorum rex Taruiſio mouit cum magno exercitu, Italiam inuadens ac diripiēs, adeò vt propter ſæuitiam & rabiem, flagellum Dei vocatus ſit, perueniēs deinde ad montem Caſſinatem in Campaniam iturus, gregarij militis habitu à Benedicto viro ſanctiſſimo dignoſcitur: & minis deterretur, ne tantoperè in Chriſtianos ſæuiat. Inde verò mouens, in Samnium proficiſcitur, Beneuentū oppugnat, vrbis mœnia demolitur, Neapolim obſidet, Cumas recipit, & magna benignitate ac modeſtia vſus, pleraſque matronas Romanas ibi captas, Romam ad ſuos intactas remittit. Capta deinde Neapoli, atque occupata omni illa Italiæ parte, quæ ad Siciliam vergit, in Romanos mouet: quos quidem occupato prius portu, vnde ſubuehi commeatus poterant, tam acri obſidione preſſit, vt inopia rerum, humana quidam veſcerentur carne. Tandem verò Totila per Oſtienſem portam vi irrumpens, vrbem capit, ac direptam incendit. Sunt tamē qui ſcribant ei in animo fuiſſe vrbem ſeruare, miſiſſe noctu precones per vrbem, qui militibus mandarent, vt vrbi parcerent. Hoc verò vbi Iuſtinianus comperit, Narſetem Eunuchum cum magno exercitu in Italiam properè mittit. Narſes enim, vt nonnulli ſcribunt, primò quidem bibliopola fuit, hūc cùm in cubiculum ſuum accepiſſet imperator, cognita hominis virtute, eum in ordinem patriciatus adſciuit. Pietatis enim, religionis, miſericordiæ, munificentiæ, gratiæ poſtremò vnicum exemplar tum in omnibus erat. Is igitur acceptis etiam auxiliaribus copijs ab Alboino Longobardorum rege, Gotthos inuadit, obtruncat, perſequitur. Nam & Totila apud Brixellum malè pugnans occiditur, & Theias in eius locum ſuffectus, non lōge à Nuceria fortiter pugnans, virtute Narſetis opprimitur. Atque ita ſecundo & ſeptuageſimo anno poſteaquam Theodoricus eorum rex primò Italiam ingreſſus eſt Gotthorum nomen cū regno interijt. Iuſtinianus quoque non multò pòſt quadrageſimo imperij ſui anno moritur, vir quidem memoria dignus, cum merito ſuo Alemannicus, Gotticus, VVandalicus, Perſicus, Africanus, more veterum imperatorum appellari poſſet, licet aliorum opera & ſuo conſilio hæc geſta ſunt.

Narſes mittitur.

Alboinus.

Pelagius autem eccleſiam Dei in tantis perturbationibus non deſerens, conſtituit, vt hæretici & ſchiſmatici coërceri etiam ſæcularium manu poſſent, quando ad ſanitatem rationibus non deducerentur. Hic autem accuſatur, quod malorum Vigilij cauſſa fuiſſet cum Iuſtinianus cum Vigilio præferret, vidente populo & clero crucem tangens & euangelium, iureiurando ſuſcepto, ſe à tanto crimine purgat. Inde Narſes ad vrbem veniens, ſupplicationes pro rebus benè ge-

rè geſtis à ſancto Pancratio vſque ad ſanctum Petrum celebrat, vrbemque à Gotthis liberatã, quoad fieri poteſt, inſtaurat. Vnà verò cum Pelagio inſtituit ne vllus ambitione vel precio ad quoſuis ſacros ordines admittatur. Pelagius prætereà Valentinum notarium ſuum, virum probatæ fidei & religionis, theſauris eccleſiæ præficiens, baſilicam Apoſtolorum Iacobi & Philippi inchoat. Sunt qui ſcribant, Caſſiodorũ monachum virum doctiſſimum, vſque ad tempora Pelagij perueniſſe, qui primum conſul, inde ſenator factus, poſtremò monaſticam vitam, ſpretis rebus omnibus, complexus eſt. Aiunt & Victorem Capuanum epiſcopum librum Phaſe tum compoſuiſſe, quo potiſſimum Dionyſiũ abbatem Romanum inſcitiæ arguit, qui Paſchalem calculum ineptè nimium compoſuiſſet. Ornarunt etiam Pelagij tempora ſanctitate & doctrina Sabinus Canuſinus, Gregorius Lingonenſis, Vedaſtus beati Remigij diſcipulus, & Attrebatum epiſcopus. Herculanus verò Peruſinus antiſtes à Totila interemptus, in ſanctos refertur. Pelagius autem vndecimo ſui pontificatus anno menſe decimo, die octauo & vigeſimo moritur, & in baſilica Petri ſepelitur: vbi ex ſacris ordinibus bis menſe Decembri habitis, presbyteros ſex & viginti, diaconos vndecim, epiſcopos vndequadraginta creaſſet. Vacat tum ſedes menſibus tribus, diebus ſex & viginti.

Caſſiodorus.

Victor Capuanus.

IOANNES III.

63. Pont. Iuſtinus

IOANNES tertius, patre Anaſtaſio ex illuſtri genere orto, Iuſtini temporibus fuit, qui Iuſtiniano ſucceſſit, cuius certè nulla in re ſimilis fuit.

Iuſtiniano ſucceſſit.

Auarus enim, improbus, rapax, deorum atq; hominum contemptor habitus eſt. Hanc ob rem, cùm totus auaritiæ & cupiditati inhæreret, libidine habẽdi in inſaniam vertitur, cuius vxor Sophia imperium vſque ad Tiberij ſecundi tempora gubernauit: hæc autem mulier inſtigantibus quibuſdam delatoribus, qui narſetem oderãt, hominem ab Italia ad ſe cum ignominia verborum reuocat, videlicet vt eunuchus ad lanam & penſa rediret. Ferẽs id iniquo animo, vt par erat, Narſes reſpõdet ſe talem orſurum telam, quæ inexecrabiles errores æmulis atque inimicis ſuis præſtaret, quod etiam fecit. Alboinum namq; Longobardorum regem cum omnibus copijs è Pannonia in Italiam ad capeſſandas ſedes vberiores, quas in Pannonia occupauerant, litteris & nuncijs acceſſit. Obtemperans itaque Narſetis monitis Alboinus Italiam per Syrmium ingreſſus cum coniugibus & liberis, cumque exercitu lectiſſimo, primò quidem omnem Venetiam occupat, inde Inſubriam ingreſſus Mediolanum vi capit ac diripit. Papiam triennio obſeſſam, in poteſtatẽ ſuam tandem redigit. Hac autem victoria lætus Alboinus, Veronam ſe contulit, quam regni totius ſedem conſtituerat. Vbi verò conuiuio exhilaratus, Roſimundam vxorem ea patera bibere compellit, quam ex patris ipſius mulieris capite à ſe occiſi, in poculum redegerat. Erat autem in exercitu Alboini Helmechidis Longobardus adoleſcens forma inſignis, & nobilitate atque armis præſtantiſſimus, cuius conſuetudine Roſimunda quidem delectabatur: quemque in cubiculum ſecretò ducens, propoſita regni ſpe, Alboinum obtruncare compulit. Verùm cùm aduerſantibus Longobardis de ſpe regni decidiſſent, ambo ad Longinum qui tum Rauẽnæ præerat, confugêre. Nec ita multo pòſt, ſeipſos inuicẽ veneno petentes, diem extremum claudunt. Multas clades tum paſſa Italia eſt, irrumpentibus in prouinciam barbaris, quas quidem portendere prodigia illa tempeſtate viſa, & igneæ acies in cælo apparentes: ita etiam in immenſum Tiberis creuit, vt inundatione ſua populo Romano magnas calamitates intulerit.

Interim verò Ioannes pontifex & ſanctorum cœmeteria reſtituit, & Iacobi ac Philippi eccleſiam à Vigilio inchoatam perfecit: & Narſetẽ Romanis non diſſimulantur iratum, quòd de ſe malè opinarentur, idq́ue ad Sophiã ſcripſiſſent, è Nea-

Neapoli ad vrbem ducit: vbi haud ita multò pòſt Narſes moritur, cuius corpus loculis impoſitum, Conſtantinopolim defertur. Actum tum demum de nomine Italico putaſſem in tãta rerum perturbatione, niſi ſanctiſſimi viri periturę prouinciæ ſuccurriſſent. *Paulus Patriarcha.* Nam & Paulus patriarcha Aquileienſis, & Felix epiſcopus Taruiſinus, Alboinum vbi Italiam attigit, mitiorẽ ciuibus ſuis & prouinciæ reddidêre. Et Fortunatus vir ſingularis litteraturæ & eloquentiæ Gallos ad mitiorem cultum redegit ſcriptis & exemplo. Ad Sigebertum enim eorum regem, libellum *de gubernando* perſcripſit, ac beati Martini vitam eleganter compoſuit. Sunt qui ſcribant, Germanum Pariſienſem epiſcopum, virum quidem ſanctiſſimum, hoc tempore fuiſſe, qui Franciæ Reges ſemper in officio continuit, & adeò quidem, vt inter ſe certatum religione, pietate, gratia humanitate ſit. Nil enim in Germano cernebant, quod ipſi non imitarẽtur, *Paſtoris boni exempla.* tantum valent boni paſtoris exempla. Ioannis autem, cuius temporibus Armenij fidem Chriſti recepêre, moritur, ac in baſilica Petri ſepelitur pontificatus ſui anno duodecimo, menſe vndecimo, die ſexto & vigeſimo. Vacat tum ſedes eius morte menſibus decem, diebus tribus.

BENEDICTVS I.

44. Pont. BENEDICTVS patria Romanus, patre Bonifacio, Tiberij ſecundi temporibus fuit.

Qem quidem Iuſtinus per adoptionem in filium & regni hæredem ſuſceperat, ac meritò certè, cùm in homine ea ornamenta eſſent, quæ in optimo principe requiruntur, clementia, iuſtitia, pietas, religio, ſapientia, cõſtantia & perpetua fortitudo. Verùm inter alias eius virtutes benignus & liberalis in omnes, potiſſimum verò erga pauperes habitus eſt, & ob eam rem dominus largas opes ei miniſtrauit. Nam dum ſemel per ædes ſuas contentius inambularet, cerneretque in pauimento marmoream crucem, eam religionis cauſſa, ne pedibus conculcaretur, auferri iuſſit, melioríque loco atque honeſtiore reponi. Poſt hanc verò vna atque altera inuenta eſt: ſub qua tantam vim auri & argenti reperit, quantam hominis beneficẽtia requirebat: cuius quidem magnam partem pauperibus erogauit. Ferunt etiam Narſetis theſauros ad eum ex Italia delatos fuiſſe, quibus conflatis ad munificentiam & liberalitatem vius eſt. Ad Sigebertum nanque Francorum regem, qui ſe per legatos inuiſerat, cum reliquis muneribus, quæ magna fuêre, aureos etiam quinquaginta ſingularum librarum miſit: quorum pars vna imagine principis ſignata erat his litteris, Tiberij Conſtantini perpetui Auguſti: Altera verò pars quadrigam continebat cum aſcẽſore: atque his litteris, Romanorum Gloria. Et ne quid ad integram eius felicitatem deeſſet, exercitus, quẽ in Perſas miſerat, victor rediens, tantam prædam cum elephantis viginti auexit, quantam nullus vnquam antea. Hoc requirebant eius merita erga genus humanum: hoc religio in Deum Saluatorem noſtrũ: hoc poſtremò eius beneficentia erga populum Romanũ, quem & armis, quoad fieri potuit, ab hoſtibus tutatus eſt: & immiſſo ex Aegypto frumento, à ſæuiſſima fame liberauit, interuenientibus Benedicti Pontificis precibus, quem Tiberius mirum in modũ dilexit & obſeruauit. Adeò enim Longobardi longè & latè Italiam vexauerunt diutino bello, vt ex illa vaſtatione rerum omniũ caritas & inopia oriretur. Dum hęc in Italia agerentur, Ioannes Conſtantinopolitanæ vrbis epiſcopus, orientalẽ eccleſiã quoad fieri potuit in fide continuit, legendo diſputando, ſcribendo, monendo, docẽdo, licet multos aduerſarios habuerit. *Leander Toletan.* Idem quoq; fecit Leander Toletanus, vel (vt quidã volunt) Hiſpalenſis epiſcopus, in quo doctrina & eloquẽtia pari lance certabãt. Multa enim cõpoſuit, tũ ad cõfirmationem noſtri dogmatis, tũ ad confutationẽ Arianæ perfidiæ, q̃ tanquã teterrimã labẽ VVãdali ex Africa in Hiſpaniam à Beliſario pulſi ſecũ detulerant.

Benedictus autẽ (vt quidẽ ſcribunt) ſolicitu-

dine

dine & dolore, quem in calamitatibus vrbis Romæ & prouinciæ Italiæ conceperat, moritur quarto pontificatus ſui anno, menſe vno, & diebus octo & viginti. Vacat tum ſedes menſibus duobus & diebus decem.

PELAGIVS II.

65. Pont. PELAGIVS ſecundus, patria Romanus, patre Vnigildo, à Tiberio ad imperatorē Mauricium Tiberij generum peruenit. Huic enim etſi Cappadox erat, imperium tamen ob virtutem & ſtrenuitatem in rebus agēdis commiſſum eſt. At verò Longobardi, cùm poſt mortem Alboini viginti annis ſub ducibus fuiſſent, Autharim regem ſibi creant, quem & Flauiū appellarūt: quo quidē cognomēto oēs Longobardorū reges deinceps vſi ſūt. Mauricius aūt pellere Italia Lōgobardos conatus, Sigibertū Francorū regem mercede ad id bellum ſolicitat, qui ſtatim comparato Gallorum & Germanorum magno exercitu, cum Authari decertans, magno accepto incommodo ſuperatur. Hac autem elati victoria Longobardi, vſque ad fretum Siculum peruenēre, vrbes Italiæ in poteſtatem ſuam redigentes, quò minus verò vrbe Roma diu obſeſſa potirentur, fecēre imbres, & quidem frequentes: quibus hoſtes à mœnibus propelluntur. Tanta enim tum aquarum inundatio fuit, vt Noë diluuium renouatum crederetur.

Mauritiu Tiberij gener.

Aquarum inūdatio. Hæc autem vna fuit cauſſa, quare Pelagius iniuſſu principis tum pontifex creatus ſit, cum extra obſeſſam ab hoſte vrbem mitti quiſpiam nō poſſet. Nil enim tūm à clero in eligendo pontifice actum erat, niſi eius electionem imperator approbaſſet. Miſſus itaque Conſtantinopolim ad placandum imperatorem Gregorius diaconus vir optimus atque doctiſſimus vbi ex ſentētia pontificis omnia peregiſſet, nequaquam otio & ingenio ſuo abuſus, & libros moralium in Iob compoſuit. & Eutychium quendam Cōſtantinopolitanæ vrbis epiſcopum, ita præſente Auguſto diſputationibus conuicit vt omnia, quæ in libro ſuo de reſurrectione cōſcripſerat, retractare coactus ſit. Dicebat enim corpus noſtrum in illa reſurrectionis gloria vento aëreque ſubtilius futurum, & ob eam rem tangi nō poſſe. Quod contra illud dominicum eſt, Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, quemadmodum me videtis habere. Pelagius autem vbi Gregorium rogatu populi Romani ad vrbem reuocaſſet, & domum paternā in xenodocheon pauperum ſenum redegiſſet, Hermetiſque martyris cœmeterium ac baſilicam Laurentij martyris à fundamentis extruxiſſet, peſtilentia moritur: quæ tum maximè Europam omnem vexabat, anno pontificatus ſui x. menſe ſecundo, die decimo. Sepultus eſt autem in eccleſia beati Petri in Vaticano. Vacat tum ſedes menſibus ſex diebus octo & viginti. Lucæ 24.

ANNOTAT.

In eo, quod Platina ſcribit, Pelagium Pontificem iniuſſu Principis creatum, nihilq́ tum à clero in eligendo pontifice actum eſſe, niſi eius electionem imperator approbaſſet, non ita curatè rem hanc attigiſſe [illegible] quæ ſic habet. Gotthis Italia omni per N[illegible] pulſis, eaq́ cum vrbe Roma orientalis imperij parte facta: ſub Iuſtiniano imperatore, ex auctoritate Papæ Vigilij nouus quidam in comitijs Pontificijs mos inoleuit. Is fuit, vt mortuo Papa, noua quidem electio more maiorum ſtatim à clero S.P.Q.R. fieret, verùm electus Romanus Pontif. non ante conſecrari, atq́ ab Epiſcopis ordinari poſſet, quàm eius electio ab imperatore Conſtantinopolitano confirmata eſſet, ipſeq́ litteris ſuis patentibus licentiam electo Pontifici concederet, vt ordinari & conſecrari poſſet, atq́ ita iuriſdictionem pontificatus tum obtineret. Pro qua licentia conſequenda electio neceſſe erat certam pecuniæ quātitatem imperatori tranſmittere. Qua venia obtenta, ipſe poſtea conſecrabatur, & Romanum adminiſtrabat Pontificatum. Anteà enim idē dies comitiorum, & conſecrationis Pontificis ronuntiati erant. Hoc autem ideò Iuſtinianum imperatorem, vel ex eius auctoritate Vigilium Papam inſti-

inſtituiſſe credendum eſt, vt imperator certus eſſet de conditionibus noui Pontificis, cuius tum maxima eſſe auctoritas cœperat, imperatoribus præſertim Italia abſentibus, ne aliquo pontifice factioſo, vel imperatoris hoſte ordinato, Vrbs & Italia eo auctore ab orientali imperio deficeret, ſeq; ſæuiſſimis barbaris traderet; quod Siluerium Papam aliquando quæſiſſe ſibi perſuadebat. Qua ratione fiebat, vt in nouis comitijs eum potiſſimum Romanum Pontificem crearent; quem imperatori, à quo confirmandus erat, amicum eſſe ſcirent, & de quo ille confideret, nihil in Italia contra imperium moliturum, barbaris præſertim Longobardis, eam paulò pòſt vexantibus. Perdurauit hæc conſuetudo vſque ad Benedictum II. cuius ſanctitate permotus Conſtantinus imperator Heraclij pronepos edicto ſuo iuſſit, vt deinceps quem clerus S. P. Q. R. Pontificem ſummum delegiſſent, is nulla amplius imperatoris confirmatione expectata, more vetuſtiſſimo, ſtatim ab epiſcopis ordinaretur. Rurſus Hadrianus primus hoc ius, & paulò amplius Carolo magno Francorum Regi, & eius ſucceſſoribus Regibus Francorum, primum, deinde Imperatoribus Romanorum conceſſit: quod ſucceſſoribus eius ab Hadriano III. ereptum Othoni primo Germanorum Regi, & Romano Imperatori reſtituit Leo VIII. Id poſtremò Gregorius VII. Henrico IIII. ademptum Cardinalibus, & clero S. P. Q. R. primum, deinde alij Pontifices, qui ſecuti ſunt, Cardinalibus tantum permiſere, quod ad noſtra vſque ſæcula perdurat. Ex epiſtola S. Gregorij IIII. libri primi, Anaſtaſio Bibliothecano in vitis Pelagij II. Vitelliani, Agathonis, & Benedicti II. Romanorum Pontificum. Item poſt Carolum magnum, Gregorij IIII. Sergij II. Leonis IIII. Benedicti II. Romanorum pontificum. Item poſt Carolum magnum, Gregorij IV. Sergij II. Leonis IV. Benedicti III. & Nicolai. Abbate Vrſpergenſe ex Ademaro monacho S. Germani in eorundem Pontificũ enarrationibus. Regiſtro Gregorij Papæ VII. Sigeberto in Chronico; Guillielmo Tyrio lib. 1. cap. 13. de bello ſacro. Gratiano in decretis diſtinctione lxiij. Concilij Lateranenſis ſub Alexandro III. Papa celebrati actis, & alijs vetuſtis S. R. E. monumentis.

GREGORIVS I.

GREGORIVS patria Romanus, patre Gordiano, viro ſenatorio, vno omnium conſenſu inuitus etiam pontifex creatur, anno Domini D C X. Monachus namque erat. ac Leuita. Is autem, cùm principis conſenſus requireretur, vt anteà dixi, nuntios cum litteris miſerat, qui Mauritium obſecrarent. ne pateretur electionem cleri & populi Romani in re valere. Interceptæ ſunt litteræ à præfecto vrbis, ac diſcerptæ, ſcriptæque aliæ, quibus rogabatur, vt quem populus ac clerus in pontificem legiſſet, eundem imperator confirmaret, quo nihil ei nunciari iucundius ac gratius potuit, cùm ſecum familiariter, dum Conſtantinopoli erat, Gregorius vixiſſet, filiumque eius è fonte baptiſmatis leuaſſet. Remittit itaque Mauritius nuntios, ac quidem propere, qui Gregorium confirmarent, cogerentque hominem ſanctiſſimum pontificatus gubernacula in tanta perturbatione rerum ſuſcipere. Is itaque non ſibiipſi, ſed vtilitati hominum, ac honori diuino conſulens, quem certè ob religionem & pietatem rebus omnibus ſemper ante tulerat, ſpretis opibus, poſthabitis voluptatibus atque omni ambitione, & potentia, gubernacula reipublicæ Chriſtianæ ſuſcipiens, ita vixit, vt vſque ad tempora noſtra neminem ex ſucceſſoribus parem habuerit, nedum ſuperiorem vel ſanctitate vitæ, vel diligentia in rebus agendis, vel doctrina & ſcriptis. Nam & librum de ſacramentis compoſuit, & Antiphonarium tam diurnum quàm nocturnum, & commentarios in Ezechielem, & quadraginta homelias in euange- 66 Pont.

ange-

angelia, in Iob quoque (vt dixi) allegoricè ad mores, & hiſtoriam reſpiciens, eleganter ſcripſit. Edidit & libros quattuor in dialogo: & librum, quem Paſtoralem appellauit, ad Ioannem Epiſcopum Rauennatem de ratione gubernandæ eccleſiæ. Inſtituit prætereà, ne quid ornatus & concentus inter ſacrificandum deeſſet, vt antiphonæ canerentur: hæ vulgò Introitus vocantur. Eius quoque inuentum eſt, vt nouies Kyrie eleyſon caneretur, & Halleluia, interpoſitis Septuageſimæ diebus vſque ad Paſcha. Cantatur etiam poſt Euangelium, poſt communionem ſuo mandato. Idem quoque in canonem redegit, Dieſque noſtros in tua pace diſponas. Prætereà verò ſupplicationes maiores, quas Græci litanias vocant, primus inſtituit. Stationum quoque magnam partem, maximè autem, quæ in baſilica Petri habentur, de natali IESV CHRISTI, in epiphania, in dominica paſſionis, in albis paſchę, in aſcenſione, in pentecoſte, in natalibus apoſtolorum, in tertia dominica aduentus, in dedicatione eiuſdem baſilicæ, die feſto ſancti Andreæ, in cathedra Petri: dum maior Litania fit in ſabbato quattuor temporum. Quid plura de hoc ſanctiſſimo viro commemorem? cùm omnis inſtitutio eccleſiaſtici officij; veteris præſertim, ab eo ſit inuenta & approbata: quem quidem ordinem vtinam ſequeremur. Non abhorrerent hodie à lectione officij viri docti, quemadmodum faciunt propter barbariem, neſcio quam illi latinitati & compoſitioni additam. Ne verò vlla in re vir ſanctiſſimus eccleſiæ deeſſet, ſynhodum habuit apud ſanctum Petrum quattuor & viginti epiſcoporum, qua certè multa ſuſtulit, quæ nocitura; multa etiam addidit, quæ profutura fidei noſtræ videbantur. Miſit & viros optimos in Britanniam, Auguſtinum, Melitum, & Ioannem, cumque his monachos quoſdam probatiſſimæ vitæ: quorum monitis & prædicationibus fidei noſtræ dogma Angli tum primum integrè receperunt. Rediêre etiam Gothi Gregorij opera ad vnionem catholicæ fidei. Sunt prætereà qui ſcribant, Gregorium Dialogum ſuum de moribus ad Theudelindam Longobardorum reginam miſiſſe, cuius lectione præferocem & indomitum viri ſui Autharis animum, ad religionem & mitiorem cultum redigeret. Erat enim matrona inſignis, & fidei Chriſtianæ ſtudioſiſſima. Nam & baſilicam beati Ioannis Baptiſtæ Modoëtiæ ædificauit, quod oppidum decem millibus paſſuum à Mediolano diſtat, & eandem eccleſiam prædijs ac vaſis aureis ornauit.

Angli & Gothi receperunt fidem.

Ferunt eo tempore, quo Hermichildus à patre Leuigildo Gotthorum rege interfectus eſt, quòd fidem Catholicam confiteretur, IESV CHRISTI tunicam, quæ ſorte vni militum obtigerat, inuentam eſſe apud vrbem Zaphat in arca marmorea eo loci repoſitam, Thomæ Hieroſolymitani Epiſcopi, & Ioannis Conſtantinopolitani, ac Gregorij Antiocheni tempore. Intereà verò Mauritius, ſuperatis in Etruria & Campania, Exarcho Romano duce, Longobardis, in omnia vitia & omnem arrogantiam prolapſis, legem tulit, vt qui Romanæ militiæ adſcriptus eſſet, niſi finita militia, aut mancus & debilis ex vulnere factus, Deo militare non poſſet. Hanc ob rem motus Gregorius, hominem admonet, ne eius religionem impugnet, cuius benignitate ex infima ſorte hominum, ad ſummum gradum dignitatis peruenerat. Prætereà verò cum Ioannes Conſtantinopolitanus epiſcopus habita Græcorum ſynhodo, ſeipſum œcumenicum, id eſt, vniuerſalem patriarcham creaſſet, monuiſſetque Gregoriũ Mauritius, vt Ioanni obtemperaret, reſpondet homo conſtantis ingenij & fidei, poteſtatem ligandi & ſoluendi Petro traditam, eiuſque ſucceſſoribus, non Epiſcopis Conſtantinopolitanis: proinde deſineret iram Dei in ſe concitare, dum ſeditiones ſtudioſè nimium in eius eccleſia ſerit. Nequaquam verò his malis contentus Mauritius reuocatis militibus ſuis, qui in Italia erant, Longobardos adhortatur, vt ſpretis fœderibus iam ictis, Romanos adorirentur: quare Agilulphus & Ciſalpina mouens, vaſtatis longè ac latè Etruriæ agris, qua iter faciebat, vrbem Romam magnis illatis calamitatibus integrum annum obſedit: quo quidem tempore Seuerus Aquileienſis Epiſcopus in hæreſim prolapſus eſt, quæ multorum malorum ſeminarium fuit. Nam Seuero mortuo Aquileienſis Eccleſia bifariam diuiſa eſt, cùm Agilulphus Longobardorum rex, Ioannem Aquileienſem, Gregorius Candianum Gradenſem Foroiulianis Epiſcopos præfeciſſent. Agilulphus verò, omiſſa ſpe potiundę vrbis obſidionem ſoluens, Mediolanum rediit. At Mauritius non ſponte, ſed coacte pœnitentia ductus, cum Gregorio mitius agere cœpit, quòd intellexerat quendam monachi habitu indutum, ſtrictum gladiũ in manu tenentem, in foro Conſtantinopolitano clamaſſe, imperatorem breui gladio moriturum: hoc idem eius ſomnium confirmauit, quo

Seuerus Aquileienſis.

quo ſe, vxorem ac liberos cædi videbat. Interim verò milites ſtipendijs ſuis defraudati, Phocam centurionem imperatorem creant, & Mauritium obtruncant vndeuigeſimo imperij ſui anno. At Gregorius exornatis quibuſcunque rebus potuit baſilicis Romanis, dedicataque Gothorum eccleſia quæ in Sabura eſt Agathæ martyrijs nomine. Fl. Ricimeris viri conſularis opus (vt litteræ muſicæ indicant) paternam domum in Cliuo Scauri poſitam non longè à Circo maximo, in monaſterium redegit, quo in loco & hoſpites continuò accipiebat, & pauperes vndique confluentes, cibo & potu in vita retinebat. Vir certè omni laude dignus, ſi vitam, ſi mores, ſi doctrinam, ſi ſolertiam in rebus tum diuinis, tum humanis inſpicis. Neque eſt, cur patiamur Gregorium hic in re à quibuſdam litterarum ignaris potiſſimum carpi, quòd ſuo mandato veterum ædificia ſint diruta, ne peregrini & aduenæ (vt ipſi fingunt) ad vrbem religionis cauſſa venientes, poſthabitis locis ſacris, arcus triumphales & monumenta veterum cum admiratione inſpicerent. Abſit hæc calumnia à tanto pontifice Romano præſertim cui certè, poſt Deum patria, quàm vita charior fuit. Multa profectò ex collapſis ædificijs exedit vetuſtas. Multa prætereà demoliuntur homines ædificandi gratia, vt quotidiè cernimus. Impacta illa foramina, quæ tum in concauo fornicum, tum in coniecturis marmorum quadratorumve lapidum videntur, non minus à Romanis quàm à barbaris auellendi æris cauſſa crediderim. In fornicibus enim, quò leuior eſſet moles, ollas cum numiſmatibus collocabant. Lapides verò quadratos æneis clauis firmabant. Factum id quoque à Romanis, dixi; ſi Epirotæ, Dalmatæ, Pannonij, & ſex totius orbis terrarum huc miſſa, Romani appellari poſſunt. Gregorius autem confirmata omni ratione eccleſia Dei, anno XIII. menſe ſexto, die decimo, pontificatus ſui moritur: Phocæ verò imperatoris anno ſecundo ſepeliturque collacrymantibus omnibus in baſilica Petri ante ſecretarium, quarto Idus Martij. Eius verò in morte menſibus quinque, diebus decem & nouem, ſedes Romana tum vacat.

Phocas creatur imperat.

ANNOTAT.

Multa de hoc Pontifice dicenda eſſent, à Platina vel omiſſa, vel leuiter tacta, quæ ego in meis Romanorum Pontificum vitis accuratè & copioſè deſcribam, puta de ſtationibus, ritibus eccleſiaſticis, cantoribus, ſeptem Romanæ eccleſiæ officijs, videlicet primicerio, ſecundicerio, arcario, ſacellario, adminiculatore, primicerio defenſorum, & protoſcriniario cum xij. ſcriniarijs, & alijs multis. Illud tantum de eius ſepulchro dicam: Quod moriens in extrema porticu ante baſilicam S. Petri apoſtoli, propè ſecretarium, quod nunc dicitur, ſancta Maria de Febre (vbi etiam ſepulti fuerunt Leo, Simplicius, Gelaſius, Symmachus, & aliquot alij Romani pontifices) conditus eſt, vt libro quarto eius vitæ tradit Ioannes Diaconus, cuius corpus poſtea Gregorius IIII. intra baſilicam tranſtulit, & ſub B. Andreæ Apoſtoli altare collocauit. Priori eius tumulo hoc epitaphium poſitum fuit:

Suſcipe terra tuo corpus de corpore ſumptum
Reddere, quod valeas viuificante Deo.
Spiritus aſtra petit, lethi nil dira nocebunt,
Cui vitæ alterius mors magis illa via eſt.
Pontificis ſummi hoc clauduntur membra ſepulchro,
Qui innumeris vixit ſemper vbiq; bonis.
Eſuriem dapibus ſuperauit, frigora veſte,
Atque animas monitis texit ab hoſte ſacris.
Implebatq; actu, quidquid ſermone docebat,
Eſſet vt exemplum, myſtica verba loquens.
Anglos ad CHRISTVM vertit pietate magiſtra,
Acquirens fidei agmina gente noua.
Hic labor, hoc ſtudium, hæc tibi cura, hoc paſtor agebat,
Vt Domino offerres plurima lucra gregis.
Huiq; Dei conſul factus lætare triumphis,
Nam mercedem operum iam ſine fine tenes.

SEDIT BEATAE MEMORIAE SANCTISSIMVS GREGORIVS PAPA ANNOS XIII. MENSES VI. DIES VIII. OBIIT XIII. IDVS MARTII. INDICTIONE VII. ANNO DOMINICAE NATIVITATIS DCIIII.

SABINIANVS I.

67. Pont. SABINIANVS, cuius patria ignoratur, ac meritò quidem, Gregorio ſucceſſit. Homo enim obſcuro loco natus, obſcurior moribus, rebus geſtis Gregorij viri ſanctiſſimi aduerſatus eſt. Nam cùm ſuo pontificatu fame laboraretur, inſtarentque pauperes, vt pietatem Gregorij eleemoſynis imitaretur, nil aliud reſpondebat, quàm Gregorium popularem famam aucupantem, patrimonium eccleſiæ, largitionibus diſſipaſſe. Paululum etiam abfuit, quin libri eius comburerentur, adeò in Gregorium ira, & inuidia exarſerat homo maleuolus. Sunt qui ſcribant, Sabinianum inſtigantibus quibuſdam Romanis, hoc in Gregorium molitum eſſe, quòd veterum ſtatuas in tota vrbe dum viueret, & obtruncauerit, & diſiecerit; quod quidem ita à vero diſſonum eſt, vt illud, quod de abolendis ædificijs maiorum, in vita eius diximus. Iacent ſtatuæ tum propter vetuſtatem collapſæ, tum etiam quia baſibus ſublatis, vel æris, vel etiam marmorum cauſſa, ſtare tantæ moles non poterant. Quòd autem capitibus careant, mirum nequaquam videri debet, cùm ipſius ſtatuæ caſu ea pars vtpote fragilior, & accipiendam læſionem paratior, potiſſimum frangatur. Sed quid ego has coniecturas quæro? Videmus ſtatuas exciſis capitibus, non diffractis iacere, quia facilius eſt, caput ſtatuæ, quàm totum corpus deferri: quod hodiè quoque fit ab his præſertim, qui antiquitatis ſtudioſi ſunt. Non eſt igitur, cur tantum facinus Gregorio obijciatur. Ad Sabinianum redeo, cuius hoc fuiſſe inſtitutum ferunt, vt & horæ in eccleſijs diſtinguerentur officij gratia, & accenſæ lampades continuò retinerentur, potiſſimùm verò in eccleſia beati Petri.

Sunt qui ſcribant, Phoca annuente, pacem tum cum Longobardis ictam, reddita Agilulpho eorum regi filia, quæ in bello capta fuerat. Tanta verò hoc tempore apparuerunt prodigia, quanta nunquam anteà, quibus certè futuræ calamitates portendebantur. Nam & cometes viſus eſt perlucidus, & Bizantij puer quadrupes naſcitur. Et apud Delon inſulam, duo marina monſtra omninò humanam ſpeciem habentia, viſa ſunt. Sirenes fortaſſe fuère Acheloi filiæ, vt aiunt Poëtæ: quod ſi ita fuiſſet, nequaquam pro monſtro habenda erant, cum elementum aquæ, animalia terreſtribus ſimilia, in omni ſpecie producat. Sunt qui ſcribant, tempore Sabiniani & Ioannem patriarcham Alexandrinum virum pietate & doctrina inſignem, & Latinianum epiſcopum Carthaginienſem Ioanni nequaquam diſſimilem, dignitatem vtriuſque eccleſiæ mirum in modum auxiſſe. Seuerus quoque Latiniani familiaris, vir doctiſſimus, multa tum in Vincentium Cæſarauguſtanum Epiſcopum ſcripſit, qui in Arianum dogma declinauerat. Idem quoque de virginitate librum ad ſororem ſcripſit, quem aureolum appellauit.

At Sabinianus cùm annum vnum, menſes quinque, dies nouem, in pontificatu ſediſſet, moritur, funuſque eius à ſancto Ioanne per portam Aſinariam & pontem Miluium ad baſilicam Petri defertur. Vacat ſedes eius morte, menſes vndecim, dies 26.

(.·.)

BONIFACIVS III.

68. Pont. Phoca imperat. BONIFACIVS tertius, patria Romanus, à Phoca imperatore obtinuit, magna tamen contentione, vt ſedes beati Petri Apoſtoli, quæ caput eſt omnium eccleſiarum, ita & diceretur, & haberetur ab omnibus: quem quidem locum Eccleſia Conſtantinopolitana ſibi vendicare conabatur, fauentibus interdum malis principibus, affirmantibuſque eo loci primam ſedem eſſe debere, vbi imperij caput eſſet. Affirmabant Romani Pontifices vrbem Romam, vnde Conſtantinopolim Colonia deducta eſt, caput imperij meritò habendam eſſe, cùm etiam Græci ipſi litteris ſuis Principem ſuum, τῶν ῥωμαίων αὐτοκράτορα, id eſt, Romanorum imperatorem vocent, ipſique Conſtantinopolitani etiam ætate noſtra ῥωμαῖοι, non Græci vocentur. Omitto, quòd Petrus Apoſtolorum princeps ſucceſſoribus ſuis pontificibus Romanis, regni cælorum claues dederit, poteſtatemque à Deo ſibi conceſſam reliquerit, non Conſtantinopoli, ſed Romæ.

Illud tantùm dico, multos Principes, maximè verò Conſtantinum comparandæ ſynhodi, ac diſſoluendæ, confutandi vel confirmandi ea, quæ in ſynhodis decreta erant, Romanæ ſedi tantummodò conceſſiſſe.

Meritò igitur ſedes Romana cæteris anteferτur, cuius integritate, & conſtantia cunctæ hæreſes confutatæ ſunt & exploſæ. Idem quoque Bonifacius inſtituit, habita ſynhodo Epiſcoporum duorum & LXX. presbyterorum XXX. diaconorum triũ, ne quis ſub anathematis culpa in locum demortui pontificis aut Epiſcopi ſubrogaretur, niſi tertia ſaltem poſt obitum eius die: vtque anathematizarentur, qui largitione, & gratia ad pontificatum, vel Epiſcopatũ aditum ſibi quærerent. Voluit item electionem Epiſcopi à clero pariter, & populo fieri, eamq; ita ratam fore, ſi à principe ciuitatis approbata eſſet: & ſi ſummus Pontifex denique his verbis auctoritatem ſuam interpoſuiſſet, Volumus & Iubemus: ſancta quippè inſtitutio, & perneceſſaria noſtris præſertim temporibus, quibus in peius omnia dilabuntur. Eſt enim ſimile veri, clerum & populum, ac principem ciuitatis, ſi libera ſuffragia ſunt, nõ alium electurus, quàm qui meritò poſſit & debebat alijs præeſſe, quòd eſt Epiſcopi proprium, vt vocabuli etymologiam huic rei accommodatam repetamus. Licèt reuera (pace bonorum dicam) multi Epiſcopatum deſiderent explendæ auaritiæ, & libidinis ſuæ cauſſa, non quo communi vtilitati, vt eorum expoſcit officium & nomen, conſulant. Quæritur enim, quantum reddat Epiſcopatus, non quot oues paſcuæ in eo ſint, ſed de his ſatis. Ad Bonifacium redeo, cuius cum vita, vt video, etiam decreta exſtincta ſunt, pontificatus ſui menſe nono, Sepultus eſt autem in baſilica Petri. Vacat tum ſedes menſe vno, diebus ſex.

Largitionibus non quærēdus Epiſcopatus.

ANNOTAT.

Vetuſtiſſima patriarchalium ſedium priuilegia in concilio etiam Nicæno canone 6. approbata fuêre, vt Romana ſedes primum locum, ſecundum Alexandrina, & tertium Antiochena, obtinerent. Nam Hieroſolymitana longo tempore pòſt inter patriarchales eccleſias connumerata eſt. Conſtantinopoli verò condita in concilio generali ſecundo in ea vrbe ſub ſeniore Theodoſio congregato, decretum eſt, vt Conſtantinopolitana ſedes ſecundũ poſt Romanam locum, & ante Alexandrinam obtineret, quòd Conſtantinopolis eſſet noua Roma. Ita eiuſdem concilij vulgatus canon 3. & Socrates hiſtoria eccleſiaſticæ libro 5. cap. 8. Quem tamen canonem ſuppoſititium eſſe, & à Græcis fictum fuiſſe apertè in Concilio Chalcedonenſi proclamarunt legati Leonis papæ, & S. R. E. qui in Concilio Papæ nomine præſidebant. Vt ex eiuſdem ſynhodi actione 16. liquet. Nam cùm eius canonis occaſione Concilium Chalcedonenſe prærogatiuam ſupra omnes Eccleſias poſt Romanam tamen, ſedi Conſtantinopolitanæ denuò tribuiſſent, repugnarunt ijdem legati,

gati, affirmantes nihil tale vnquam ei Eccleſiæ ante id tempus fuiſſe conceſſum, & decretum illud, quod cæterarum Eccleſiarum dignitatem tolleret, iniquum eſſe. Vtcunque autem ſit, illud ſatis conſtat, quòd Epiſcopi Conſtantinopolitani ambitione, & regia vrbis magnificentia, ſplendoreque elati, non ſolum ſuper cæteras ſedes locum ſibi vendicaſſe contenti, maiora etiam auſi, ſub Leone Papa, vnus eorum Anatolius cæterarum ſedium priuilegia, & eorundem Epiſcoporum conſecrationem ad ſe vnum reuocare, coſq; in ordinem cogere, & ſibi ſubdere conatus, acerrimum oppugnatorem habuit Leonem Papam. Is enim ſcribens ad ipſum Anatolium Epiſtola 51. Poſt illa (inquit) ordinationis tuæ non culpata principia, poſt conſecrationem Antiocheni Epiſcopi, quam tibimet contra canonicam regulam vindicaſti, doleo etiam in hoc dilectionem tuam eſſe prolapſam, vt ſacratiſſimas Nicænorum canonum conſtitutiones conareris infringere, tanquam oportunè ſe tibi hoc tempus obtulerit, quo ſecundi honoris priuilegium ſedes Alexandrina perdiderit, & Antiochena Eccleſia proprietatem tertiæ dignitatis amiſerit, vt HIS LOCIS IVRI TVO SVBDITIS omnes Metropolitani Epiſcopi proprio honore priuentur. De eadem re Martiano imperatore, & Pulcheria Auguſta ſcripſit epiſt. 52. & 53. eius Regiſtri. Cuius poſtremò induſtria res turbatæ, compoſita ſunt. Cæterùm aliquo tempore pòſt ſub Pelagio II. Ioannes, & qui ei ſucceſſit Cyriacus patriarcha Conſtantinopolitani, longè maiora moliti, & aduerſus ipſam ſanctam ſedem Apoſtolicam inſurgere auſi. Vniuerſalis ſibi Epiſcopi nomē, & primum in eccleſia locum, in præiudicium non ſolum omnium eccleſiarum, ſed etiam Romanæ aſſumere conati, Gregorium papam eorum ſuperbiæ reſiſtentem habuere. Cuius in Regiſtro ſuo de hac cōtrouerſia aliquot graues epiſtolæ exſtant, vt libr. 4. epiſt. 76. 78. & 80. 82. & libr. 6. epiſt. 168. 169. 170. Et cùm res Mauritij inertia ſub S. Gregorio tranſigi non poſſet, eo mortuo ſub Bonifacio III. ab imperatore Phoca ita conſtituta eſt, vt Romanus pontifex, iuxta Apoſtolica dogmata, & vetuſtiſſimam ſanctorum patrum traditionem primum omninò locum in Catholica Eccleſia retineret, ſecundum verò Conſtantinopolitanus antiſtes. Ita Beda in libr. de temporum ratione: & Paulus Diaconus hiſtoria Longobardicæ libr. 4. cap. 21. & libr. 18. hiſtoria Romanæ Eutropio adiunctæ. Proceſſu temporis, & præſertim poſt Photium patriarcham Conſtantinopolitanum vtraque parte conueniente illud vſurpari cœptum, vt ambo Epiſcopi, Romanus ſcilicet & Conſtantinopolitanus Oecumenici, id eſt, vniuerſales appellarentur, hic quidem vniuerſalis patriarcha, non quòd ſibi vni aliorum iura vendicaret, ſed quòd ijs dignior eſſet, primumque poſt papam locum haberet: ille verò vniuerſalis papa. Additumq; vt Papæ nomen, quod omnium vocabulorum Epiſcopalium excellentius eſſe ſtatutum eſt, ſolus Romanus pontifex, cùm ante omnibus commune eſſet Epiſcopis, retineret: quo vno, & illi tantum particulari nomine, poteſtatis, eius dignitas, & ſupra cæteras Eccleſias vetus prærogatiua deſignaretur: cæteri verò quattuor Epiſcopi præcipuarum ſedium, videlicet Conſtantinopolis, Alexandriæ, Antiochiæ, & Hieruſalem patriarchæ vocarentur. Ex his porrò Epiſcopus Conſtantinopolitanus Oecumenici nomen, quod initio vſurpauerat, etiam continuauit, & præſertim poſt Photium, atque ita ſcribere ſolitus eſt: N. miſeratione diuina Archiepiſcopus nouæ Romæ Conſtantinopolis, & Oecumenicus patriarcha. Epiſcopus verò Romanus ſuperbi nominis ambitioſo titulo ſemper abſtinuit, neque aliò quàm humillimo nomine, videlicet N. Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, vel Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus ſe appellauit. In publicis tamen acclamationibus, quæ in miſſarum ſolennijs, & celebratione conciliorum fieri ſolebant, hunc titulum ſibi ab alijs attribui ægrè permiſit, ſic: D. N. N. vniuerſali Papæ vita, &c. Atque hic fuit litis finis inter duos ſummos Chriſtiani orbis Epiſcopos.

Quam rem ego ex hiſtoriarum tum Græcarum, tum Latinarum varia lectione obſeruaui. Sed hæc alio abundantius.

(:·)

BONIFACIVS IV.

69. Pont. *Maria rotunda.*

BONIFACIVS quartus, natione Marſus, patria Valerienſis, patre Ioanne medico, templum ſanctæ rotundæ, quod veteres Pantheon, quia Cybeli, & omnibus dijs commune eſſet à Phoca imperatore obtinuit, conſecrauitque quarto Idus Maij in honorem beatæ Virginis, omniumq; martyrum, eiectis prius gentium ſimulachris, luſtratoque templo. Vnde poſteà Virgo ad martyres appellata eſt.

Hoc eodem tempore Perſæ, Rege Choſdroë in Romanas prouincias irrumpente, ſuperato Phocæ exercitu, Hieroſolymam occupât. Templa Chriſtianorum profanant & diripiunt. Lignum dominicæ crucis inde auferunt. Zachariam virum ſanctiſſimum eiuſdem ciuitatis patriarcham, in captiuitatem abducunt. Hanc ob rem ab omnibus, potiſſimũ verò à ſenatu ſpretus Phocas, ab Heraclio copiarum Africæ prouinciæ duce imperio, ac vita priuatur. Cacannus verò Auarorum rex, per Pannoniam & Illyricum in Italiam irrumpens, Longobardorũ reges ita ſuperat, vt paulum abfuerit, quin prouinciam ipſam caperet, ita tamen Foruminlij proditione Romildæ eius amore captæ diripuit, vt vix ipſius prouinciæ cernerentur veſtigia.

Ioan. Gerundẽſis. Dum hæc agerentur in Italia, Ioannes Gerundenſis epiſcopus religionem Chriſti prædicatione & ſcriptis vbique tuebatur. Hic enim genere Gothus, in Luſitania natus, vbi ſapere aliquid per ætatem cœpiſſet, Conſtantinopolim proficiſcens, ita Græcè & Latinè doctus inde diſceſſit, vt in Luſitaniam rediens Arianam hæreſim, quæ tum inualuerat, facillimè confutaret, hanc ob rem Barchinonam ab hæreticis relegatur. Verùm poſteà mortuo Lemungildo rege, qui hæreticis fauebat, in patriam rediens, & multa ſcripſit ad doctrinam noſtram pertinentia, & monaſterium condidit, rationemque viuendi monachis conſcripſit. Eutropius quoque Valentinus Epiſcopus Hiſpanos doctrina & exemplo in fide continuit. Præterea verò Columbanus abbas vir ſanctiſſimus, genere Gothus, vt quidem affirmant, ex Scotia in Burgundiam primò veniens, Lexouienſe monaſterium egregium id quidem exſtruxit: inde in Italiam abiens, apud Bobium in Apennino aliud monaſterium amplum ſanè ædificat inter Hetruſcos, Ligures & Inſubres.

His autem hac in re nequaquam cedens Bonifacius pontifex, domum paternam in monaſterium redigit, fundoſque ſuos monaſterio aſſcribit in monachorum vſum. Verùm non ita multò pòſt diem extremum obiens, ſexto pontificatus ſui anno, menſe octauo, die XIII. quo quidem tempore, peſte fame, & inundatione aquarum laboratum eſt, ſepelitur in baſilica Petri. Vacat tum ſedes eius morte menſibus VII. diebus quinque & viginti.

DEVSDEDIT I.

DEVSDEDIT patria Romanus, patre Stephano ſubdiacono, pontificatum omnium ſuffragijs adeptus, clerum mirum in modum dilexit & auxit. 70 Pont. Ferunt quidam hunc tantæ ſanctitatis fuiſſe, vt quendam obuium elephantiæ morbo laborantem, oſculo ſuo lepra ſtatim liberauerit. Conſtituit autem vir optimus, ne filius

patrimi puellam è ſacrofonte à patre leuatam, ducere in vxorem poſſet.

Heraclij imp. geſta. Eodem quoque tempore Heraclius magno comparato exercitu, multas prouincias à Perſis occupatas, in poteſtatem ſuam redigit. Ducem Perſarum ſingulari certamine ex equo deturbat & interficit. Choſdroën regem Perſarum opprimit, filium eius captum & baptizatum, in regnum paternum reſtituit. Perſidem ingreſſus, turrim Choſdroæ theſauris plenam capit, quorum partem militibus tribuit, partē verò reparandis templis, quæ Perſæ deripuerāt, & vaſtauerant, deſignat. Ipſe prætereà alia onuſtus præda cum ſeptem elephantis Hieroſolymam rediens, crucem domini à Perſis ablatam ſecum deferens, eò loci reponit, in quo antea fuerat. Captos à Perſis, in patriam remittit. Rediens deinde Conſtantinopolim, litteris & ocio delectatur, ad aſtrologiam ſe contulit. Sororis tamen ſuæ filiam tactus imperator cōtra ius, faſque in vxorem accipit: & vt ſceleri ſcelus adderet, quod fieri conſueuit, vbi quis in peiora labitur, ad Eutychianos tranſijt, eo potiſſimum tempore, quo Anaſtaſius Perſa monachus ſub nomine Chriſti à ſuis captus, martyrium paſſus eſt: cuius reliquiæ poſtea Romam aduectæ ſunt, & in monaſterio beati Pauli repoſitæ ad aquas Saluias, vt vulgò dicitur. *Siſebutus Gotthorum rex.* Ferunt eodem tempore Siſebutum Gotthorum regem, plurimas Hiſpaniæ ciuitates, quæ ad Romanos defecerant, in fidem recepiſſe, Iudæoſque omnes in regno deprehenſos, grauioribus ſupplicijs ad Chriſti fidem compuliſſe, rogatu (vt aiunt) Heraclij, qui in fatis habuerat, ſibi cauendum à circunciſis eſſe, cùm tamen poſteà haud ſatis fati neceſſitatem circumſpiciens, à Saracenis circunciſionem obſeruātibus, oppreſſus ſit. Agebantur hæc in oriente, nec ſuis athletis pro fide Chriſti carebat occidens. *Arnulph. Metenſis* Arnulphus enim Metenſis Epiſcopus conſilio, & ſanctitate Dagobertum Francorum regem in officio continebat, *Amandus Epiſcopus Traiect.* adiuuante Amando Traiectenſi Epiſcopo, viro quidem optimo & religionis Chriſtianæ defenſore acerrimo. *Iſidorus.* Hiſpanis quoque Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus Leandri ſucceſſor, multa tum ſcripſit, quæ fidem Chriſtianam mirificè iuuant. De ſummo enim bono, de viris illuſtribus, de vocabulis grammatices, & etymologijs libros compoſuit. Hiſtoriam prætereà ab Adam vſque ad tempora Heraclij, vitas quorundam ſanctorum, hiſtoriam Longobardorum, & breuem quandam coſmographiam ſtylo ſatis eleganti edidit. In eo homine pluris facienda eſt certè ſanctitas, quàm eruditio. Sunt qui ſcribant Iſidorum Germanum fuiſſe, quanquam Hiſpani hunc ſuum eſſe affirment: vtcunque ſit, ſatis conſtat, cum fuiſſe quauis laude dignū ob doctrinam & ſanctitatem.

Deuſdedit autem, cuius tempora adhæc etiam, quæ diximus, notiora fecère & terræmotus, & ſcabies quædam ita ad elephantiam tendens, vt deformitate cognoſci homines nō poſſent, moritur pontificatus ſui anno tertio, die tertio & vigeſimo, ac ſepelitur in baſilica Petri, ſexto Idus Nouembris. Eius morte, epiſcopatus tum vacat menſem vnum, dies xvj.

ANNOTAT.

Hic ante pontificatum presbyter Cardinalis fuit tituli ſanctorum Ioannis & Pauli, cuius mentio extat in vetuſto diplomate S. Gregorij Papæ tabulæ marmoreæ inciſo, quæ adhuc eſt in ipſorum ſanctorum titulo his verbis:

Gregorius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilectiſſimis in Chriſto filijs Deuſdedit Cardinali, & Ioanni archipresbytero tituli SS. Ioannis, & Pauli, & per vos in eodem titulo in perpetuum. Credite ſpeculationis impellimur cura, &c.

BONIFACIVS V.

BONIFACIVS quintus, natione Campanus, patre Ioanne, eo tempore pontificatum inijt, quo Eleutherius patricius Rom[am] ab Heraclio miſſus, vindicata Ioannis Exarchi morte ſemetipſum regem Italiæ creat. *71. Pont. Eleutherius patricius.* At verò cùm Romam proficiſceretur, à militibus

tibus ſuis necatur, eiuſque caput Conſtantinopolim mittitur Huius in locum poſteà Iſaatius patricius Conſtantinopolitanus, Exarchus ſuffectus eſt. At Theudelinda (vt diximus) mortuo Adoaldo marito, vnà cum filio regnum Longobardorum ſapienter, & integrè gubernans, inter Longobardos & Italos pacem decennio continuit, eccleſias multas donis & muneribus exornauit, fundos quoque his adiecit, quorum prouentibus ſacerdotes vterentur. Anno *Mahometes Arabs.* verò duodecimo Heraclij Mahometes Arabs, vt quidam volunt; vt alij, Perſa, nobili genere natus, patre qui Deos gentium coleret, matre Hebraica Hyſmaelitici generis, magnum in Chriſtiano populo excitauit incendium, & ita magnum, vt verear ne eius ſecta, noſtra potiſſimùm ætate, reliquias Chriſtiani nominis penitus exſtinguat: adeò tepeſſimus & animo, ac corpore languidi interitum noſtrum exſpectantes concidimus. Inualeſcit eius ſecta nunc multò magis quàm anteà. Nam tota Aſia & Africa, magnaque pars Europæ Mahumetanis principibus ſubiecta eſt. Inſtant nunc Turci terra, ac mari, vt nos tanquam cuniculos ex his Europæ latebris eruant. Sedemus otioſi, alterum exſpectantes, quaſi hoc malum vniuerſæ reipublicæ Chriſtianæ non immineat. Exſpectant ſacerdotes, vt à ſæcularibus hoc tantum bellum, & tam neceſſarium ſumatur. Exſpectant item ſæculares, vt presbyteri tuendæ religionis cauſſa pecunias in ſumptus bellicos polliceantur & ſubminiſtrent, nec in peiores vſus effundant, quemadmodum facere plerique conſueuère, pecunias eleemoſynis, & ſanguine martyrum comparatas, in aurea & argentea vaſa, & prægrandia quidem fundentes, parum de futuro ſoliciti, Dei, quem tantùm vtilitatis gratia colunt, & hominum contemptores. Ad Mahometem redeo, virum adeò verſutum, & acris ingenij, vt cum inter Chriſtianos diu verſatus eſſet, omneſque omnium, qui ante fuère ſectas cognouiſſet, nouam quandam ſuperſtitionem introduxit, vt videmus, qua propè noſtra religio exſtincta eſt. Auſus eſt etiam comparato ingenti Arabum exercitu, fines Romani imperij turbare, cuius motus Heraclius citò compeſcuit, ſolicitatis eius ad defectionem militibus, pollicitationibus, & præmijs.

Bonifacius autem Pontifex vir ſingularis humanitatis & clementiæ, magna in homines benignitate, & gratia vtens, nullum genus officij, quod bonum paſtorem deceret, prætermiſit. Inſtituit prætereà, ne, qui ad eccleſias confugerent, inde vi retraherentur: neve acolyti reliquias martyrum attrectarent, quod eſt preſbyteri, aut ſubdiaconi officium. Mandauit item, vt quouis in loco ſacrilegi anathematizarentur: vtve teſtamentum iuſſu principis vbique valeret. Cœmeterium autem beati Nicomedis fecit, & dedicauit. In clericos verò integrè viuentes vnicè liberalis, & munificus fuit. Gallus autem beati Columbani diſcipulus, ita in occidente tùm viuebat, vt etiam in vita ſancti nomen mereretur. Huius veſtigia ſecutus eſt Euſtachius abbas, ſecuta & ſancta Aurea, in cuius honorem beatus * Eligius monaſterium *Eligius.* virginum ædificauit. Ferunt etiam Baſilium quendam Iſidoro æqualem vita, moribus & doctrina inſignem tum habitum fuiſſe. Moritur autem Bonifacius Pontificatus ſui anno quinto, die decimo, & in baſilica Petri collachrymantibus omnibus ſepelitur. Eius autem in morte diebus tredecim ſedes tum vacat.

HONORIVS I.

HONORIVS natione Campanus, patre *72. Pont.*
Petronio viro conſulari.

Eo tempore pontificatum inijt, quo Theudelinda moritur, eiuſque filius Adoaldus è regno deijcitur, ſuffecto in eius locum Arioaldo. Inſtabat tum (vt dixi) Heraclius, qui de Perſis triumphauerat, vt omnes Iudæi imperio ſubiecti baptizarentur. Hanc ob rem Sarraceni, & Arabes arma ſumentes, à natiuitate Chriſti anno DCIII. ac vigeſimo, ita Heraclij duces ſuperarunt, vt hominem felicem primò, mox infeliciſſimum reddiderint, duce Mahomete, qui

cum magnum ſe Dei prophetam aſſereret, magicis artibus Aſianos & Africanos deludens, ita populos quoſdam concitauit noua à ſe religione imbutos, vt paulum abfuerit, quin omninò imperij nomen delerent, capta Alexandria, *Stephanus à Sarracha vrbe.* multiſque alijs Syriæ & Ciciliæ vrbibus. Sarracenos ſectatores ſuos habuit, * à Sara Abrahæ legitima vxore ita appellatos, quaſi legitimos diuinæ profeſſionis ſucceſſores & hæredes. Secutus eſt homo callidiſſimi ingenij hac in re Hieroboam exemplum, qui tribui ſuæ alios colendi ritus conſcripſit, ne vnquam Iudæorum imperio ſubeſſent. Idem poſteà fecêre Græci à Catholicis diſſentientes, non ob religionem tantummodò, ſed ob imperium, cuius gratia Neſtorianorum, Iacobitarum, & Hebionitarum errores ſecuti ſunt. Verùm poſtremò hac pertinacia eò deducti ſunt, vt vnà cum religione & ſecta imperium omninò amiſerint, in turpiſſimam ſeruitutem redacti. Mahometes autem (vt in Alcorano legitur) quò magis ſectatores ſuos à religione Chriſtiana ſeiungeret, hæreticos quoſdam in componendis legibus, maximè verò Neſtorianos ſecutus eſt, multa hinc inde contra legem Moſeos, & euangelij Dei aſtutè colligens, ac in vnum quaſi corpus redigiens. Ferunt Heraclium tum quidem deſperatione, & fœdam pacem cum Sarracenis iniiſſe, & Pyrrhi patriarchæ Conſtantinopolitani & Cyri Alexandrini Epiſcopi fraudibus deceptum, in hæreſim quoque Monothelitarum incidiſſe, vnam tantummodò voluntatem in Chriſto eſſe dicentium, vnde nomen accepêre.

Hos tamen poſteà tanti erroris auctores, hortante Honorio, & verum ante oculos litteris & nuntijs ponente, relegauit Heraclius. Honorius autem à rebus externis aliquantulum quietis adeptus, doctrina, & moribus ſanctiſſimis omnem propè clerum renouauit. Baſilicam beati Petri regulis æneis ex Ioue Capitolino ſumptis cooperuit. Aedem Hagnetis martyris via Nomentana, vt carmen in apſide indicat, ædem Pancratij via Aurelia reſtituit. Templum quoque S. Anaſtaſij ac aquas Saluias, templum quattuor Coronatorum martyrum, templum beati Cyriaci via Oſtienſi milliario ſeptimo, templum S. Seuerini apud vrbem Tiburtinam magnificentiſſimis operis ædificauit: & argento, auro porphyreticis, & marmoreis lapidibus, incruſtatione parietum opere tectorio, opere vermiculato exornauit. Reſtituit etiam cœmeterium S. Marcellini & Petri via Lauicana. Eccleſiam quoque beatæ Hagnetis apud ſanctum Silueſtrum, eccleſiam beati Hadriani in tribus foris, huius mandato, & impenſa ædificatas fuiſſe, ſcribunt nonnulli: vt verò vnoquoque ſabbato à ſancto Apollinari ad diuum Petrum iretur cum litanijs, primus inſtituit. Moritur autem vir ſanctiſſimus anno pontificatus ſui duodecimo, menſe vndecimo, die decimo ſeptimo, ac in baſilica Petri ſepelitur quarto Idus Octobris. Eius morte annum vnum, menſes ſeptem, dies decem & octo ſedes interim vacat.

ANNOTAT.

Video in ſexta ſynhodi Conſtantinopolitanæ tertia vulgatis codicibus, ſanctiſſimo huic viro Monothelitarum hæreſis crimen impingi, cum falſiſſimum ſit ipſum ei hæreſi vnquam ſubſcripſiſſe, immò conſtet eam condemnaſſe, vt ex Maximi monachi eius contemporanei, qui ſub Martino Papa vixit epiſtolis Græcis, & dialogo, contra Pyrrhum patriarcham Conſtantinopolitanum hæreticum Monothelitam, quæ in bibliotheca Palatina exſtant, ſatis manifeſtum eſt. Eundem enim pontificem catholicum ſemper fuiſſe ſcriptis confirmarunt Emanuel Calleca Græcus, qui paulò pòſt concilij ſecundi Lugdunenſis ſub Gregorio decimo Papa anno CCLXXIIII. celebrati tempora vixit, & inſignem librum pro Latinis contra omnes Græcorum hæreſes ſcripſit. Io. de Turrecremata in lib. de primatu S.R.E. & noſtris temporibus Albertus Pighius in libris de Eccleſiaſtica Hierarchia. Cæterùm, vulgata ſextæ ſynhodi exemplaria à Græcis corrupta, eiuſq; canones, in quibus Honorius condemnatur, ſuppoſititios eſſe ex Theophane Iſauro Græco hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſcriptore docet Anaſtaſius bibliothecarius in hiſtoria ſua Latina, quam ex eodem Theophane, Nicephoro, & Georgio abbate compoſuit. Hæc animaduertit Guillelmus Sirletus Apoſt. ſedis protonotarius, vir doctrina, pietate, & omni virtutum genere cumulatiſſimus.

SEVE-

SEVERINVS I.

73 Pont. Electionē pont. ſ.u imperator confirmare ſolebat.

SEVERINVS, patria Romanus, patre Labieno, in demortui Honorij locum ſubrogatus, ab Iſaatio totius Italiæ Exarcho in Pontificatu confirmatur. Vana tunc enim habebatur cleri ac populi electio, niſi ad imperatores, aut eorum Exarchi confirmaſſent. Iſaatius itaque ob eam cauſſam Romam profectus cum pontificem confirmaſſet ne gratuitò tantum laboris ſuſcepiſſe videretur, theſaurum & ſacrarum baſilicæ Lateranenſis adiuuantibus Romanis quibuſdam ſpoliat, reſiſtentibus aliquandiu fruſtra tamen ſacerdotibus templi, quorum primates omnes poſtea in exſilium miſit. Indignabatur enim Iſaatius, eos tantum in theſauris habere, neque quicquam in vſus bellicos conferre, præſertim cùm milites inopia rerum omnium tunc laborarent. Huius prædæ partem militibus conceſſit, partem ſecum Rauennam detulit, reliquum verò ad imperatorem miſit.

Sarraceni autem, quos precio conductos ab Heraclio diximus, cùm eis auarè, malignèque pacta merces perſolueretur, in Syriam profecti, Damaſcum imperio ſubiectam vi capiunt. Deindè verò cum reliquis Arabibus, qui domi remanſerant coniuncti, commeatibus & armis adiuti, Mahometis furore incitati, Phœnicem & Aegyptum peruagati, reſiſtentes cum imperio ſuo, tum legi Mahometanæ paſſim cædunt. Verſi deinde in Perſas Hormiſda Perſarum rege interempto non prius vaſtandi omnia finem fecêre, quam Sarracenorum legem, & imperium ſuſcipiunt. Verùm Heraclius audita Sarracenorum licentia, capta præſertim Antiochia, veritus ne Hieroſolymam occuparent crucem Domini Conſtantinopolim deferendam curauit, ne iterum in Agarenorum manus deueniret. Agarenos enim Græci Arabas appellarunt ob ignominiam, quaſi ab Agar ancilla Abrahæ ortos: neque ita multò poſt Hieroſolyma capta eſt. Mahomete autem (vt quidam ſcribunt) ad Mecham mortuo, in principatu Calipha ſuccedit. Poſt hunc Hali. Quo quidem pulſo, quòd nimium ſuperſtitioſus eſſet, quòd Romanum vexaret imperium, Siſebutum Gotthorum regem omnes Hiſpaniæ ciuitates Romanis ademiſſe: ac tum demùm Romanos imperare in Hiſpania deſiſſe.

Seuerinus autem pontifex vir ſingularis pietatis, & religionis, amator pauperum, in calamitoſos benignus, in omnes munificus, in reparandis templis ſplendidus, pontificatus ſui anno primo menſe ſecundo moritur, ac ſepelitur in baſilica Petri quarto Nonas Augusti. Vacat tum ſedes menſes quattuor, dies vndetriginta.

IOANNES IV.

IOANNES quartus, natione Dalmata, patre Venantio, pontificatum iniens, ſtatim mira pietate vſus eſt. Ex reliquis enim theſauris, quos Iſaatius apud Lateranum reliquerat, captiuos omnes, quos potuit, Iſtros & Dalmatas a captiuitate redemit. 74 Pont.

Rhotaris Arioaldo in regno ſucceſſit. Arianus ſecta.

Intereà verò Rhotaris, qui Arioaldo in Longobardorum regnum ſucceſſerat, licet iuſtitia & pietate inſignis habitus ſit, ad Arianos tamen

tamen declinat, paſſusque eſt, vt eodem tempore omnibus regni ſui ciuitatibus duo Epiſcopi pari poteſtate præeſſent: alter enim Catholicus, alter Arianus habebatur. Tanti præterea ingenij fuit, vt leges, quæ ſola memoria & vſu retinebantur, in ſeriem quandam redegerit, codicemque ipſum edictum appellari præceperit. In re autem militari ita præſtans fuit, vt Etruriam omnem, & Liguriam cum ora maritima Maſſiliam vſque in ſuam redegerit poteſtatem. Anno deinde ſexto regni ſui moriens, Rhodoaldo filio regnum reliquit. Ferunt ſacerdotem quendam Rhotaris corpus apud templum Ioannis Baptiſtæ ſepultum, noctu aperto tumulo ſpoliaſſe: ſolent enim precioſa quædam cum regum corporibus reponi. Hanc ob rem beatus Ioannes homini apparens, ei mortem interminatus eſt, ſi deinceps templum ſuum ingrederetur. Huic enim ſancto Rhotaris mirum in modum in vita deditus fuerat. Idem contigit temporibus noſtris Alouiſio cardinali, patriarchæ Aquileienſi. Eruto enim ſepulchro ab his ſpoliatur, quos ipſe ex infima ſorte hominum ad dignitatem ſacerdotalem, & meliorem fortunam erexerat. Rhodoaldus igitur regni gubernacula ſuſcipiens, Gundibergam reginæ Theudelindæ filiam in vxorem accipit, quæ religionem matris imitata, vt illa Modoëtiæ, ſic ipſa Terracinæ Ioannis Baptiſtæ templum ædificat, plurimoque auro & argento exornat. At Rhodoaldus in adulterio deprehenſus, à marito adulteræ interficitur. Huic autem ſucceſſit Aripertus Gudualdi filius, Theudelindæ reginæ frater, qui apud Ticinum Saluatoris oraculum condidit, varijsque ornamentis inſigniuit, & fundis dotauit.

Ioannes autem Pontifex veritus ne corpora Vincentij & Anaſtaſij aliquando in manus barbarorum deuenirent, vt Romam quàm diligentiſſimè ferrentur, curauit, ac iuxta fontem Lateranenſem in oratorio beati Ioannis Baptiſtæ magna cum veneratione collocauit. Sunt qui ſcribant huius Pontificis tempore & Vincentium Beluacenſem Epiſcopum, & Muardum Archiepiſcopum Remenſem, ſanctitate & doctrina in precio fuiſſe. His addunt & Riginulpham Gallam matronam, genere, & ſanctitate inſignem: & Renaldum Traiectenſem Epiſcopum, vita & miraculis clarum. Iodocus quoque his nequaquam inferior eſt habitus, qui Britonum regis filius, ſpreto regno, cum aliquandiu in eremo vixiſſet, tandem in pago Pontio moritur. Ioannes autem pontificatus ſui anno primo, menſe nono moriens in baſilica Petri ſepelitur quarto Idus Octobris. Vacat tum ſedes menſem vnum, dies tredecim.

THEODORVS I.

THEODORVS, natione Græcus, patre Theodoro Epiſcopo Hieroſolymis oriundo, pontificatum iniens, omnia, quæ ad dignitatem religionis Chriſtianæ pertinere arbitrabatur, circunſpiciebat, vt bonum paſtorem decet: in omnes, maximè autem erga pauperes, mira benignitate vtens. 75. Pont.

Intereà verò Heraclius trigeſimo imperij ſui anno, morbo intercutaneo perijt, cum paulò ante Theodorum cognomento Calliopam mortuo Iſaatio Exarchum in Italiam miſiſſet. In locum verò demortui Heraclij primò ſufficitur Conſtantinus filius, qui quarto ſuſcepti imperij menſe, veneno opprimitur Martinæ nouercæ & Heracleonis inſidijs, quos quidem ad tantum facinus (vt aiunt) Pyrrhus patriarcha inſtigauerat. Heracleon itaque mortuo fratre imperium occupat, eo potiſſimùm tempore, quo Cyrus, Sergius, & Pyrrhus Acephalorum hæreſim inſtaurantes, vnam operationem in Chriſto, humanitatis ſcilicet & diuinitatis, vtramque voluntatem prædicabant. Ex his autem Pyrrhus audita Heraclij morte, redeundi in patriam cupidus, ex Africa vbi exſulabat, Romam veniens, ac errati veniam petens non ex animo, ſed fictè, à Theodoro viuendi formam accepit. Verùm prius vitam amiſit, quàm tanto ſcelere quæſitam dignitatē potuerit obtinere. Senatus enim, popu-

Conſtantinus filius in locum Heraclij ſufficitur.

populuſque Conſtantinopolitanus cognito ſcelere, in Martinam, Heracleonemque conſurgens, cum hunc naſo, illam lingua mutilatam relegaſſet, Pyrrhum de fuga retractum interficit. Conſtantium verò Conſtantini dolo necati filium imperatorem creat. In locum autem Pyrrhi Paulum Epiſcopum ſufficit, quem Theodorus pontifex Romanus dignitate priuauit, quia orthodoxæ fidei normam, & rationem ſuſcipere recuſabat, adiuuante eius ſtultitiam Conſtantio, in eandem hæreſim ſtolidè nimium prolapſo. Conuerſus deinde ab hoc certamine pontifex ad ornanda ſanctorum corpora; Primi, & Feliciani martyrum reliquias ex harenario viæ Nomentanæ ablatas in vrbem deferens, in baſilica Stephani protomartyris in Cælio monte collocat: multis ornamentis, tum ex argento, tum ex auro adhibitis. Idem quoque baſilicam ædificat via Flaminia non longè à ponte Miluio, & ſtatim dedicat. Duo poſtremò oratoria conſtruxit, & ornauit: quorum alterum erat apud Lateranenſem baſilicam beato Sebaſtiano: alterum verò via Oſtienſi, Eupolo martyri dedicatum. His ita conſtanter, & ſanctè peractis, moritur pontificatus ſui anno ſexto, menſe quinto, die decimooctauo: ſepeliturque in baſilica Petri pridie Idus Maij. Epiſcopatus autem diebus duobus & quinquaginta tum vacat.

MARTINVS. I.

76, Pont. MARTINVS primus, patria Tudertinus, patre Fabritio, in Theodori locum ſuffectus, legatos ſtatim Conſtantinopolim miſit, qui Paulum adh[illegible], vt omiſſis erroribus ſuis, aliquando veritati [illegible]lem ingrederetur. Is autem non modò pontifici benè monenti non obtemperat, verumetiam eius legatos Conſtantij auctoritate abuſus, in diuerſas inſulas relegat. Quam ob rem indignatus Martinus, ſynhodum centum, & quinquaginta Epiſcoporum Romæ habuit, in qua Cyri Alexandrini, Sergij, ac Pyrrhi damnationem renouauit, & Paulum patriarcham omni anathematis vinculo damnatum priuauit.

Intereà verò dum hæc ita agerentur, pax Italiæ, quæ inter Romanos & Longobardos annis triginta durauerat, turbari iam cœpta eſt, Longobardis omnia ad vtilitatem ſuam trahentibus: contrà verò recuſantibus Romanis, quæ præter ius faſque mandarentur, maximè verò cum Rhotaris Ariana labe inquinatus, nullam fermè ciuitatem haberet, cui non Arianum pariter, & Catholicum epiſcopum præpoſuiſſet. Hunc autem errorem emendare conati Theodorus & Martinus, rem ſæpius fruſtra tentauerant. Ob has igitur cauſſas inſtante etiam Theodoro Italiæ exarcho, bellum Longobardis indicitur. Non detrectarunt illi certamen. Ad Scultennam ſiquidem Mutinæ amnem acriter vtrinque pugnatum eſt. Tandem verò Theodorus ſuperatus funditur, & fugatur. Quo quidem in prælio ex ſuis ad ſeptem millia deſiderati ſunt. Rhotaris autem tanta victoria elatus, Liguriam omnem haud magno negocio breui in poteſtatem ſuam redegit.

Intereà verò Conſtantius fortunam cum duce mutaturus, reuocato Theodoro, Olympium Exarchum in Italiam ſtatim mittit, qui primò quidem, & Monothelitarum ſectam per omnem Italiam ſpargeret: & Martinum pontificem aut interficeret, aut captum ad ſe perducendum curaret. At Olympius Romam veniens, vbi iam ſynhodus habebatur contra hunc, atque alios orientalis eccleſiæ errores, cum virus conceptum ſpargere non poſſet, lictorem ſuum immiſit, qui Martinum in eccleſia ſanctæ Mariæ maioris caperet, & ad ſe perduceret, vel ſaltem parêre recuſantem interficeret. Facturus mandata lictor, Dei miraculo ſubita cæcitate corripitur. Atque ita diuinæ maieſtatis nutu tantum diſcrimen tum Martinus euaſit. Hac verò orientalis & occidentalis Eccleſiæ diſcordia freti Sarraceni, Alexandria cum ingenti claſſe ſoluentes, Rhodum peruenêre: captaque vrbe, coloſſum fama celeberrimum demoliti ſunt, ex cuius ære nongentos camelos onuſtos ferunt. Erat enim ſeptuaginta cubi[illegible], cuius auctor Chares Lyſippi diſcipulus habe-

Olympius.

Rhodus à Sarracenis capitur.

habitus eſt. Deinceps verò occupatis multis Aegei maris inſulis, in Siciliam nauigantes, multa damna Siculis intulêre: ob quod Olympius Martini precibus motus, eos inſula depulit, non ſine magna nauium, militum, ac ſuiipſius iactura: ibi enim morbo correptus moritur. Conſtantius verò tot calamitatibus nihilo melior factus, Theodorum Calliopam cum his mandatis iterum in Italiam mittit, vt primo quoque tempore Martinum pontificem ad ſe vinctum mitteret: eique rei ſocium addidit Paulum Pellarium, qui tantum facinus curaret. Theodorus à Romanis perbenignè exceptus, cùm ſalutandi cauſſa adire pontificem ſimularet, homini cathenas inijcit, eumque Conſtantinopolim mittit. Vnde poſteà in Cherſonneſum Ponti exſilij cauſſa deportatur: vbi quondam beatus Clemens Romanus præſul exſulauerat. Martinus autem multis calamitatibus circunuentus, ac inopia rerum omnium preſſus, tandem in exſilio moritur, pontificatus ſui anno ſexto, menſe vno, diebus ſex & viginti. Sedes autem Romæ quattuordecim menſibus tum vacat, quia nil certi de ſanctiſſimi viri morte habebatur.

EVGENIVS I.

EVGENIVS primus, patria Romanus, patre Rufiniano è Cælio monte Martino in pontificatu ſucceſsit, eodem fermè tempore, quo Petrus in locum Pauli hæretici Conſtantinopoli ſufficitur. *77. Pont.*

Hic enim etſi melius aliquantulum de religione ſenſit quàm Paulus, non tamen vſque adeò eandem fidei normam tenuit, quam ſancta Romana eccleſia prædicat & ſeruat. Cuius quidem litteræ Romam miſſæ duas operationes, & voluntates in Chriſto negantes, ita ſunt exploſæ, vt clerus ipſe interdicere pontifici auſus ſit, quò minus in eccleſia ſanctæ Mariæ maioris ſacrificaret, niſi prius tam profanas litteras reieciſſet.

Littera ad Eugenium negantes duas operationes & voluntates in Chriſto.

Intereà verò Grimoaldus dux Beneuentanus Rhomoaldo filio Beneuenti duce relicto, cum ingenti exercitu in Galliam Ciſalpinam mouens, Papia Pertherim, Mediolano Gundibertum Arithperti filios expulit. Quod vbi Clodouæus Francorum rex intellexiſſet, caſum adoleſcentum miſeratus, magnas copias ſtatim in Italiam miſit, quæ adoleſcentes in regnum paternum reſti-

reſtituerent. In Tranſpadana regione prælium vtrinque magna virorum concitatione committitur, cùm illi redire in ditionem paternam, hic retinere bello partum conarentur. Tandem verò ſe inclinante ad Grimoaldum fortuna, fuſi ac fugati Galli Italia expelluntur. Sunt tamen qui ſcribant, Gallos hac ratione deceptos eſſe. Longobardi enim ſimulata fuga, caſtra rerum omnium copia, ac vini potiſſimum plena relinquentes, haud longè in inſidijs conſtiterant: Galli verò caſtra ingredientes, rati veram eſſe hoſtium fugam, in omnem voluptatem effunduntur, epulis, & vino replentur: quare ſuperuenientibus hoſtibus, cum ſomnolentia grauati paſſim, veluti pecora ſine cuſtode iacerent, ita ab hoſtibus cæduntur, vt vix nuntius ſuperfuerit, qui tantam cladem Clodouæo nuntiaret. Hac victoria fretus Grimoaldus, omnem prouinciam ſtatim in poteſtatem ſuam redegit.

Eugenius autem pontifex, vir miræ pietatis, religionis, manſuetudinis, comitatis, munificentiæ, pontificatus ſui anno ſecundo, menſe nono moritur: ac in baſilica Petri ſepelitur quarto Nonas Iunij. Vacat tum ſedes menſem vnum, dies octo & viginti.

VITALIANVS I.

VITALIANVS patria Signinus, ex oppido Volſcorum, patre Anaſtaſio, eo tempore pontificatum inijt, quo Cæſarea Perſarum regina, neſciente marito cum paucis fidelibus Conſtantinopolim venit, anno ſexcenteſimo tertio ac LXXX. Quæ quidem ab imperatore honorificè ſuſcepta, non multò pòſt characterem baptiſmi ſuſcepit, cuius rei cauſſa profectò venerat. Hoc vbi intellexiſſet Perſarum rex, legatos ſtatim Conſtantinopolim mittit, qui vxorem ab imperatore repetant. Reſpondet imperator, in arbitrio reginæ eſſe ſtandi vel diſcedendi, proinde eam ſciſcitentur. Interrogata regina reſpondet, nunquam redituram in patriam, niſi rex Chriſtiani nomen ſuſciperet, qui ſtatim re cognita cum quadraginta millibus hominum Conſtantinopolim pacato agmine veniens, perbenignè ab imperatore ſuſceptus, vnà cum militibus ſuis baptizatus, in regnum cum vxore reuertitur. Poſteà verò Conſtantius Conſtantino filio in partem imperij ſuſcepto comparata ingenti claſſe, Conſtantinopoli ſoluens, Tarentum peruenit, copias etiam terreſtres nauibus onerarijs ſecum vehens. Inde verò terreſtri itinere in Samnium veniens, obſidere Beneuentum inſtituerat. Verùm vbi intellexit vrbem valido præſidio, multiſque commeatibus Rhomoaldi diligentia munitam eſſe, Luceriam mouens, vrbem vi cœpit: ac direptam ſolo æquauit. Inde autem Acherontiam profectus, cùm vrbem munitiſſimam capere non poſſet, Beneuentum oppugnare adortus, ſtatim obſidionem ſoluit, quòd intellexe-

78 Pe

lexerat Grimoaldum propediem cum magnis
copijs adfuturum, vt filio Rhomoaldo opem
ferret. Neapolim igitur primò, mox Romam,
inde Conſtantium petens, magna incommoda
in itinere paſſus eſt. Saburro autem ciue Roma-
no cum viginti millibus hominum apud For-
mias relicto, qui hoſtes reprimeret, tandem ad
vrbem peruenit, prodeunte obuiam pontifice
cum clero, & populo vſque ad ſextum lapidem
honoris cauſſa. Ductus per vrbem plaudente
multitudine ad baſilicam Petri, pallium auro
intertextum ſancto obtulit. Interim verò Rho-
moaldus patris auxilio fretus, Saburrum aggre-
ditur, & ſuperat, ac plurimos Græcos interficit.
Hac deſperatione motus Conſtantius, quinta
poſteà, quàm vrbem ingreſſus eſt, die, ad dire-
ptionem conuerſus, omnes ſtatuas ex ære, &
marmore ad ornatum vrbis locis inſignibus
poſitas, omnia eccleſiarum ornamenta paulò
decentiora diſtrahit, ac nauibus ad id ſubuectis
imponit: pluſque ipſe ornamentorum ſeptem
diebus vrbi detraxit, quàm barbari anteà du-
centis, & quinquaginta octo annis. ne dicant
maleuoli, hiſtoriarum ignari, Gregorij ponti-
ficis iuſſu comminutas eſſe maiorum ſtatuas &
monimenta. Duodecimo autem die Roma in
malam rem abiens Græculus nequam & perfi-
dus, Neapolim contendit: inde quoque in Sici-
liam proficiſcitur, vbique tributa adeò acerbè
colligens, vt filij obærati à parentum complexi-
bus diuellerentur. Commoratus aliquandiu in
Sicilia homo auariſſimus, dum Syracuſis in bal-
neo libidini vacat, à ſuis occiditur: in eiuſque
locum Mezentius, cuius fraude necatum putant
Conſtantium, imperator à militibus creatur.
Magna fuit in hoc homine varietas. Nam pri-
mò quidem vbi intellexit, Vitalianum pontifi-
catum inijſſe, nuntios miſit, qui ei ſuo nomine
gratularentur: quique euangelia aureis litteris
ſcripta, ac multis gemmis ornata beato Petro
condonarent. Deinde verò mutata ſententia,
nec dijs, nec hominibus pepercit, diuina huma-
Cantus ordinatur ab Vitaliano. náque omnia confundens. At Vitalianus cultui
diuino intentus, & regulam eccleſiaſticam
compoſuit, & cantum ordinauit, adhibitis ad
conſonantiam (vt quidam volunt) organis.
Theodorum quoque archiepiſcopum, & Ha-
drianum abbatem viros doctiſſimos, atque o-
ptimos in Britanniam mittit (quam Angliam
vocant) cum magna poteſtate ligandi & ſol-
uendi, quò Britannos in fide, prædicationibus,
& exemplo continerent. Fecère mandata ac
quidem diligenter viri optimi. Librum præ-
tereà Theodorus ſcripſit, quo declarauit, quæ
pœnitentia dilui vnumquodque peccatum
poſſit. Sunt tamen qui hoc opus Theodoro pon-
tifici adſcribant. Vitalianus autem benè, & ex
ſententia quantum in eo fuit, gubernata eccle-
ſia, anno xiiij. pontificatus ſui, menſe vj. mori-
tur: ac ſepelitur in baſilica Petri, vj. Kalendas
Februarij. Epiſcopatus autem tum vacat menſi-
bus quattuor, diebus quindecim.

ADEODATVS I.

ADEODATVS patria Romanus, patre *79. Pont.*
Iouiniano, ex monacho pontifex crea-
tur, eo tempore potiſſimùm, quo Lupus *Lupus Foroiulianorum dux.*
Foroiulianorum dux, regnum Italiæ occupare
conatus eſt.

Grimoaldus enim (vt diximus) à filio Rho-
moaldo duce Beneuentano contra Conſtan-
tium imperatorem in auxilium accitus, Lupo
(vt aiunt) regnum, & opes commendauit. In E-
truria enim, Aemilia, & Tranſpadana Italia
omnia tumultu Lupus inuoluit. Hanc ob rem
Grimoaldus Auaros duce Cacanno in Lupum
pecunijs, & pollicitationibus mouet: qui pri-
mò congreſſu à Lupo ſuperati ſunt. Verùm ſe-
quenti die prælium repetentes, Lupum ſupe-
rant, & obtruncant, ac totum Forumiulij diri-
piunt. Grimoaldus autem abeunte ex Italia
Conſtantio in Ciſalpinam rediens, Forum
Pompilij ſabbato ſancto aggreſſus, cæſis omni-
bus, diripuit, ac ſolo æquauit propter iniuriam,
quam eo loci à Rauennatibus acceperat, cùm
in auxilium filij proficiſceretur. Dum verò Ar-
neſites Lupi filius, adiuuantibus Dalmatis du-
catum paternum repetit, ad Natiſonem flu-
uium

uium à Longobardis ſuperatus, duce Vectari Vincentinorum comite cæditur. Opitergini quoque hanc calamitatem ſenſere. Domo enim, & patria pulſi ſunt, quia Arnefitis ſtudioſi erant. In Sicilia verò tum quoque laboratum eſt: eò enim ex omnibus prouincijs Romanis profecti milites ſunt ad opprimendum Mezentium, cuius dolo Conſtantius interfectus fuerat. Quo ſublato, cùm omnes paſſim dilaberentur ſuperuenientibus cum magna claſſe Sarracenis, & Syracuſæ, & tota inſula occupatur. Vnde poſteà onuſti præda Alexandriam redeuntes, vrbis quoque Romæ ea ornamenta ſecum detulêre, quæ Conſtantius Syracuſas aduexerat eo animo, vt inde Conſtantinopolim traijcerentur. Indicabat profectò tot clades, tot mala, & ſtella crinita, quam Græci cometen appellant: quæ tribus continuis menſibus apparuit: & pluuiæ magnæ, ac frequentia tonitrua, qualia nunquam antea fuêre. Sed cæcum eſt humanum genus: etſi enim futura præuidet, non tamen, vt deceret, ſibi cauet. Ferunt autem his frequentibus pluuijs, omnes ſegetes conculcatas iterum renatas eſſe: & ad maturam frugem perueniſſe, in Ciſalpina potiſſimum.

Cometis apparitio.

Interea verò Adeodatus vir religione & omni comitate præditus, in delinquentes clemens, in pauperes beneficus, in hoſpites benignus, erga calamitoſos miſericors, eccleſiam beati Petri via Portuenſi iuxta pontem Meruli tum inſtaurauit, ac dedicauit. Auxit & monaſterium ſancti Eraſmi in Cælio monte ædificijs, & fundis, vbi ipſe monaſticam vitam duxerat. Supplicationes quoque frequentes habuit ad abolenda prodigia, quæ diximus tum apparuiſſe. Demum verò peractis pontificatus ſui annis IV. menſibus II. diebus V. vir ſanctiſſimus moritur: & ab omnibus fletus ad baſilicam Petri ſepelitur, ſexto Kalendas Iulij.

Vacat tum ſedes menſibus
quattuor, diebus
viginti.

DONVS I.

DONVS patria Romanus, patre Mauritio, eo tempore pontificatum init, quo Grimoaldus Longobardorum rex moritur IX. die poſt phlebotomiam in brachio factam, dum arcu in columbam ſagittam acriter intendit, quod fieri non ſine magna neruorum. & venarum contentione ſolet, vnde ſanguis ſine vlla intermiſſione prodijt. Fuêre in hoc rege multæ præclaræ corporis & animi dotes. Tantum enim prudentia & conſilio valuit, non ſolùm in rebus externis, verùm etiam in domeſticis, vt quædam capitula ac quidem vtilia, Rhotaris, regis edicto addiderit, quæ poſteà legis formam accepêre. Fuit præterea mediocris ſtaturæ, corpore validus, capite caluo, promiſſa barba, nec animo minus in rebus agendis, quàm corpore promptus. Sepultus eſt autem Papiæ in baſilica beati Ambroſij, quam ipſe ſua impenſa ædificauerat. Pertharis autem Arithperti regis filius, quem pulſum à Grimoaldo diximus, dum exſul ex Gallia in Britanniam traijceret, incerta voce admonetur, vt mortuo Grimoaldo regnum paternum repetat: qua quidem voce permotus, licet incertus haberetur auctor, in Italiam rediens tertio menſe poſt Grimoaldi mortem, regno paterno ſine contentione potitus eſt. Eodem fermè tempore Dagobertus Francorum rex, vir callidi, & aſtuti ingenij, nec conſilio minus, quàm manu promptus moritur, cuius animam è manibus dæmonum Lyparеam inſulam propè attingentium, liberatam ferunt Dionyſij, ac Mauritij martyris, ac

83. Pont. Grimoaldus Longobardus.

etiam Martini confeſſoris auxilio, quos ſemper, dum vixit, vt patronos coluit, & templis honoratiores reddidit.

Donus autem pontifex honori, & cultui diuino conſulens, veſtibulum beati Petri (quod paradiſum vocant) quadriporticum marmoribus ſtrauit: ſublatis (vt arbitror) ex illa pyramide, quæ in vaticano eſt è regione molis Hadrianæ. Inſtaurauit prætereà, & reſtitutas dedicauit eccleſiam apoſtolorum via Oſtienſi, & eccleſiam beatæ Euphemiæ via Appia ſitam. Clerum quoque diuerſis ordinibus diſtinxit, & honoribus auxit. Monachos verò quoſdam Syros cum Neſtorianis ſentientes, in monaſterio Boëthiano deprehenſos & caſtigatos, in varia monaſteria diuiſit: Boëthianumque Romanis incolendum tradidit. Prætereà autem tantum doctrina & ſanctitate vitæ emicuit, vt Rauennatem eccleſiam à Romana iam pridem ſegregatam, & ob eam rem Allocephalim appellatam, ſedi Apoſtolicæ obtemperantem reddiderit, Theodoro eiuſdem eccleſię præſide in hanc opinionem deſcendente. *Allocephalis eccleſia.* Sunt etiam qui ſcribant, huius temporibus & Proiectum epiſcopum in agro Cameracenſi ob fidem Chriſti martyrij pœnam, & gloriam ſubijſſe: & Mezelindim fœminam incomparabilis pudicitiæ tum habitam, quę ab Ardenia à matore petita, & varijs cruciatibus affecta, etiam pro perſecutore ob crimen, Dei nutu obcæcato, ita orauit, vt eius precibus homini ſceleſto & intemperanti lux tandem ſit reddita. At Donus pontificatus ſui anno v. die x. moritur, ac ſepelitur ad baſilicam Petri Apoſtoli IIII. Idus Aprilis, cuius in morte Epiſcopatus vacat menſibus II. diebus ſexdecim.

ANNOTAT.

In antiquo muſiuo, quod eſt Romæ in eccleſia ſanctæ Martinæ, hic pontifex Domino, non Donus, ſiue Domnus appellatur: ſic in antiquis codicibus Cuno, non Conon alius, qui paulò poſt pontifex fuit, vocatur.

AGATHO I.

AGATHO natione Siculus, patre Romano, anno Domini DCCII. ex monacho pontifex creatur, vir certè tantæ ſanctitatis, vt leproſum obuium factum oſculo ſuo ſtatim liberauerit. *81. Pont.* Tantæ prætereà manſuetudinis, & humanitatis fuit, vt neminem à ſe vnquam triſtem dimiſerit. Nactus itaque imperatorem moribus ſuis haudquaquam diſſimilem Monothelitarum cauſa concilium habere conſtituit. Exſpectauit itaque donec Conſtantinus à bello in patriam rediret, qui Sarracenos à ſe victos, imperio Romano vectigales reddidit. *Conſtantinus Saracenis deuictis Romam redit.* At verò cum Bulgari ex Scythia venientes, Thraciam tum inuaſiſſent, eorumque impetum retardare imperator conaretur, ab hoſtibus Pannoniam inter & Mœſiam ingenti clade ſuperatur. Hanc ob rem pacem non æquis conditionibus inire neceſſe fuit. Pannonia ſiquidem & Mœſia his ad incolendum conceſſa eſt, non ſine magno reipublicæ Chriſtianæ emolumento & commodo. Hi enim tanquam propugnatores noſtri, bellum iam ſeptingentis & ſeptuaginta annis contra Turcas Chriſtiani nominis hoſtes, aſſiduè gerunt. Pace itaque hac ratione parta, Agatho pontifex ſtatim legatos Conſtantinopolim mittit, Ioannem Portuenſem Epiſcopum, & Ioannem Romanæ eccleſiæ diaconum. Hos perbenignè ſuſceptos, mira charitate Conſtantinus adhortatus eſt, vt omiſſis cauillationibus & ſophiſticis altercationibus ex æquo & bono, omni controuerſia ſublata, duas eccleſias vnam tandem facerent. Adeiant in ea ſynhodo ducenti, & octoginta

ginta nouem Epiſcopi. Delati in medium ſunt imperatoris iuſſu è bibliotheca Conſtantinopolitana libri, vnde antiquorum patrum ſententiæ, & decreta perlegerentur. Inuertebant veras maiorum ſententias Georgius patriarcha Conſtantinopolitanus, & Macarius Antiochenus, vnam tantum voluntatem & operationem in Chriſto eſſe diiudicantes. Verùm cum orthodoxi rationibus & auctoritatibus inſtarent, ac Georgium in veram ſententiam deduxiſſent, Macarium pertinacem anathematizant, eiuſque ſectatores: & Theophanem abbatem vera ſentientem, in locum Macarij Antiochenum Epiſcopum creat. Hac autem re ex ſententia feliciter geſta, vt Deo gratiæ agerentur, quòd vtranque eccleſiam vnam feciſſet, ſententia & animis, Ioannes Epiſcopus Portuenſis octaua Paſchæ coram principe ac patriarcha, corámque populo Conſtantinopolitano in baſilica ſanctæ Sophiæ miſſam latinè celebrat, approbantibus omnibus, qui tum aderant, verum eſſe, ac ſanctum illum ſacrificandi morem: & qui aliter ſentiunt, à recto & honeſto diſcedere. *Sexta ſynhodus.* Hæc eſt autem ſexta vniuerſalis ſynhodus ducentorum & octoginta nouem Epiſcoporum Conſtantinopoli habita, qua Cyrilli, Athanaſij, Baſilij, Gregorij, Dionyſij, Hilarij, Ambroſij, Auguſtini, Hieronymi, ſententia concluſum eſt, duas naturas, & operationes in Chriſto eſſe, exploſaque illorum pertinacia, qui vnicam eſſe in domino voluntatem dicerent, vnde Monothelitæ vocati ſunt. *Prima ſynhodus Nicena, aliàs Silueſtro.* Prima enim ſynhodus trecentorum & XVIII. patrum (vt anteà diximus) Nicænæ habita eſt, pontifice Iulio * ac Conſtantino principe. contra Arium, qui diuerſas in trinitate ſubſtantias ponebat. *Secunda.* Secunda Conſtantinopoli centum & quinquaginta patrum, Gratiani principis & Damaſi Papæ temporibus, contra Macedonium & Eudoxum, negantes Deum eſſe Spiritumſanctum. *Tertia.* Tertia in Epheſo ducentorum patrum Theodoſio iuniore principe & pontifice Cæleſtino, contra Neſtorium Conſtantinopolitanum Epiſcopum, qui Virginem non Dei, ſed hominis tantum genitricem appellauit: quique aliam perſonam carnis, aliam faceret diuinitatis: & ſeiunctim alterum eſſe filium Dei, alterum hominis prædicaret. *Quarta.* Quarta Chalcedonæ, quæ vrbs è regione Byzantij eſt, ſexcentorum & triginta patrum, Leone pontifice & Martiano principe, contra Euthycen Conſtantinopolitanum abbatem: qui aſſerere non dubitabat Chriſtum poſt humanam aſſumptionem, non ex duabus naturis conſiſtere, ſed ſola diuina contentum eſſe. *Quinta.* Quinta Conſtantinopoli, contra Theodorum & hæreticos omnes, qui Mariam virginem ſolum hominem peperiſſe dicebant, non Deum & hominem: qua in ſynhodo conſtitutum eſt, vt beata Virgo theotocos diceretur, quia verum Deum & hominē pepererat. De ſexta ſynhodo ſatis ſuperius diximus, in qua etiam plurimum valuère litteræ Damiani epiſcopi Ticinenſis, Manſueti archiepiſcopi Mediolanenſis nomine miſſæ, quibus hæc potiſſimum inerant: Hæc eſt vera Dei & hominis fides, vt duæ credantur in Deo voluntates, duæ operationes: Ego (inquit) quantum ad diuinitatem, & pater vnum ſumus: quantum verò ad humanitatem pertinet, pater maior me eſt. Præterea verò ſecundum humanitatem eum in naui dormientem cernis, ſi diuinitatem inſpicis, ventis, & mari imperat. Agatho verò, cuius tempore poſt lunæ ac ſolis eclipſim peſte, ac grauiſſima quidem laboratum eſt, pontificatus ſui anno ſecundo, menſe ſexto, die quintodecimo moritur, ac ſepelitur ad ſanctum Petrum quarto Idus Ianuarij, cuius morte annum vnum, menſes quinque ſedes tum vacat.

LEO II.

82. Pont. LEo ſecundus natione Siculus, patre Paulo, vir doctiſſimus fuit, latinè ac græcè, vt eius ſcripta indicant. Præterea verò adeò muſices peritus eſt habitus, vt pſalmodiam compoſuerit, hymnoſque ad meliorem concentum redegerit, artem excitatione confirmans. Idem quoque inſtituit, vt in celebra-

lebratione pax populo daretur. Sextam verò Synhodum (de qua in Agathone diximus) ita ſuſcepit, vt eoſdem anathematizauerit, quos ſancta ſynhodus præſente Conſtantino damnauerat. Contudit etiam ſuperbiam præſulum Rauennatum, quod Agatho inchoauerat. Inſtituit enim, ne electio cleri Rauennatis valeret, niſi eadem Romanæ ſedis auctoritate confirmata fuiſſet. Antea verò Exarchorum potentia freti, diuina atque humana omnia pro arbitrio animi miſcebant, nemini obtemperantes, quaſi Romanis pontificibus pares. Leonis quoque inſtitutum eſt, ac quidem ſanctum (quod vtinam hodiè obſeruaretur) ne ad archiepiſcopatum aſſumptus, pro vſu Pallij aliorumve officiorum quicquam eccleſiæ perſolueret, cum ex largitione multa quotidiè mala orirentur.

Agebantur hæc à Leone, cùm Rhomoaldus dux Beneuentanus comparato magno exercitu, Tarentum, Brunduſium, ac totam Apuliam occupat, eiuſque vxor Theodata mulier pientiſſima, ex his manubijs non longè à Beneuento Baſilicam in honorem beati Petri ædificat, addito ſacrarum virginum cœnobio. Moritur deinde Rhomoaldus, cui Grimoaldus filius ſine ſtirpe virili ſuccedens Giſulpho ducatum reliquit.

At Leo, in quo præter doctrinam & eloquentiam ſingularis religio, mira pietas & clementia fuit, quique omnes verbis & exemplo ad iuſtitiam, & fortitudinem, humanitatem, benignitatem adhortabatur, pontificatus ſui menſe decimo moritur, ſepeliturque collacrymantibus omnibus tanquam publico parente orbatis, ad baſilicam Petri quarto Kalendas Iulij. Poſt eius mortem menſibus vndecim, diebus vno & viginti epiſcopatus vacat. Breuis fuit huius ſanctiſſimi viri pontificatus, ſed gloria tanta, vt diutius vixiſſe appareat, cùm eius nomen omnium laudibus meritò celebretur.

BENEDICTVS II.

BENEDICTVS iunior, patria Romanus, *83. Pont.* patre Ioanne, ab ineunte ætate Chriſto militans, diuinæ ſcripturæ ita operam dedit, vt doctrina & exercitatione in rebus diuinis ſingularis tum haberetur. Addo eius humanitatem, pietatem, gratiam in omnes, maximè verò erga pauperes, quibus virtutibus hominum corda ita ſibi deuinxit, vt tum vnus haberetur, qui omnium ſuffragijs in locum demortui Leonis meritò ſubrogaretur. Ad hunc autem Conſtantinus imperator hominis ſanctitate permotus ſanctionem miſit, *Conſtantini ſanctio de pontifice.* vt deinceps quem clerus, populus, exercituſque Romanus in Pontificem delegiſſet, eundem ſtatim verum Chriſti vicarium eſſe omnes crederent: nulla aut Conſtantinopolitani principis, aut Italiæ Exarchi exſpectata auctoritate, vt anteà fieri conſueuerat. Id enim ratum erat in creando pontifice, quod princeps confirmaſſet, vel qui eius vices in Italia gerebat.

Pertharis verò Longobardorum rex, religionem Benedicti & pietatem imitatus, monaſterium Papiæ in honorem ſanctæ Agathæ ædificat. Eius autem vxor Rhodelinda viri exemplo permota, extra mœnia Ticinenſium baſilicam beatæ virgini exſtruxit, quæ ad Perticas dicitur.

Hoc autem fecêre æmulatione moti, quòd intellexerant Benedictum pontificem, Romæ beati Petri Apoſtoli, Laurentij martyris in Lucina, beati Valentini via Flaminia, virginis genitricis ad martyres templa magnis ſumptibus reſtituiſſe: eademque ophitico, & por-

porphyretico lapide, incruſtatione parietum, opere tectorio & vermiculato, argenteis atque aureis vaſis, veſtibus inauratis, & holoſericis exornaſſe.

Erat & Perthari in animo maiora templa extruere, ſed eum retraxit Alalchis Longobardus Tridentinus dux, qui elatus victoria, quòd Bauaros ingenti clade ſuperaſſet, in regem ſuum arma mouet. Verùm Pertharis comparato exercitu hominem primò impetu fundit, ac fugat, clauſum Tridenti aliquandiu obſidet: quo quidem noctu fuga inde abeunte, Tridento potitur. Tanta prætereà Pertharis regis clementia fuit, vt & hominem ad ſe redeuntem in gratiam reciperet, & eum Brixanorum ducem creauerit.

Sunt qui ſcribant, Benedicti temporibus ſtellam iuxta Vergilias per aliquot dies & noctes apparuiſſe ſereno cælo inter natalem Domini & Epiphaniam. Stellam ipſam apparuiſſe non negauerim, & quidem crinitam, atque aliquid portendentem. Sed de ortu Vergiliarum non cohæret, niſi id quoque prodigioſè factum arbitremur. Aequinoctio enim verno oriuntur Vergiliæ, cum ſol Arietis ſignum ingreditur: quod fieri conſueuit nono Kalendas Aprilis, occidereque incipiunt æquinoctio autumnali. Quòd autem ex Veſuuio monte Campaniæ tantus ignis tum eruperit, vt loca circumquaque poſita exuſta ſint, minus mirum videtur, cùm Plinius ille, qui naturalem hiſtoriam ſcripſit, ex claſſe, cui tum iuſſu Traiani præerat, ad viſendum ſpectaculum profectus, conſumptus incendio dicatur. Vtcunque ſit, conſtat tamen non ita multò pòſt, cædes, rapinas, incendia, mortes principum ſubſecutas eſſe, maximè verò Benedicti pontificis, qui vt æquè omnibus in vita charus fuit, ita poſt mortem ab omnibus & ſanctus, & benè de humano genere meritus celebratur. Moritur autem pontificatus ſui menſe decimo, die duodecimo, ſepeliturque apud beatum Petrum Idibus Maij. Eius autem in morte ſedes vacat menſibus duobus, diebus quindecim.

IOANNES V.

IOANNES quintus, natione Syrus, patria Antiochenus, patre Cyriaco, pontifex creatur fermè tempore, quo imperator Conſtantinus decimo ſeptimo imperij ſui anno moritur filio Iuſtiniano ſecundo in imperio relicto.

84. Pont. Iuſtinianus ſecundus, filius Conſtantini imp.

Qua quidem tempeſtate Sarraceni Lybiam, & Africam inuaſere, omniaque mari expoſita haud magno negocio occuparunt. Verùm Iuſtinianus confirmato aliqua ex parte imperio, comparatoque ſatis magno exercitu in Sarracenos mouens, eorum duci Abimelech (quem Admiratum vocant) tantum terroris incuſſit, vt vltrò pacem petierit, atque Africam reſtituerit. Sunt qui ſcribant, pacem in decennium his conceſſam, hac conditione tamen, vt mille nummos aureos, ſeruum vnum ex gente ſua equo inſidentem Romano imperatori ſingulis diebus penderent.

Ioannes itaque vir ſingularis religionis & manſuetudinis, vno omnium conſenſu pontifex creatus in eccleſia Saluatoris, quæ Conſtantiniana appellatur ad Lateranum, ea ratione, qua Leo ſecundus conſecratur à tribus epiſcopis, Oſtienſi, Portuenſi & Veliterno: quem quidem morem poſteri deinceps tenuêre. Huius pontificatum celebrem eius fecêre, & Felix Flauiani patruus, vir tantæ integritatis & doctrinæ, vt Condiperthus Arithperti filius Longobardorum rex, ei baculum argento & auro inſignitum, virtutis gratia dono dederit: & Ioannes Bergomatum epiſcopus, cui ob ſanctitatem & doctrinam reges etiam & principes honoris

noris gratia aſſurgere conſueuerant. Ioannes autem, & anteà, & in pontificatu valetudinarius, cùm libellum de Pallij dignitate compoſuiſſet, pontificatus ſui anno primo moritur, ſepeliturque ad ſanctum Petrum I V. Nonas Auguſti. Eius in morte ſedes vacat menſibus duobus, diebus X I X.

CONON I.

85. Pont.

CONON Thracia oriundus, in Sicilia educatus, inde Romanæ eccleſiæ militans, ex presbytero pontifex creatur. Nam dum Romani Petrum archiepiſcopum, exercitus verò Theodorum presbyterum in Ioannis demortui locum ſufficere conarentur, tandem poſt longam altercationem in hanc ſententiam venêre omnes nutu diuino impulſi, vt Cononem eligerent, virum certè tanto principatu dignum, ſi animi dotes, ſi corporis inſpicimus. Erat enim moribus, litteratura, pietate, religione, dignitatis ſpecie inſignis, quem nonnulli angelicum ob venerandam caniciem, & dignitatem formæ appellarunt: animi ſimplicis & integri, modeſtiæ & iuſtitiæ ſingularis, conſtantiæ & prudentiæ pluſquam humanæ ſemper eſt habitus. Hanc ob rem è veſtigio omnes, ad quos pertinebat, eum confirmarunt cum maxima acclamatione laudum ſuarum. Idem fecit Theodorus Exarchus Rauennas, cui quidem in magiſtratu mortuo, non ita multò pòſt Ioannes Platina in Exarchatu ſucceſſit: hunc ego crediderim dediſſe nomen meo natali ſolo, quod Platina appellatur, in agro Cremonenſi poſitum. Nam cùm inter Exarchos & Longobardorum reges, frequentia bella committerentur, haud diſſonum vero fit, cùm ille locus propè medius inter Rauennam & Papiam ſit, quarum altera Longobardorum, altera Exarchi ſedes haberentur, ibidem aliquando vel pugnatum eſſe, vel caſtra habita: quibus ex rebus locis ipſis plerunque nomina indita legimus: vt in eodem agro Vitellianam, oppidum à Vitellianis caſtris, & vicum Bebrignanum non longè à Bebriaco Othonis clade inſignem videmus. Ad Cononem redeo, qui poſt initum pontificatum ſtatim in valetudinem incidit: vnde Paſchalis * archipresbyter, ac theſauri pontificij diſpenſator, regnandi cupidus, Ioannem Exarchum pecunia ſollicitat, vt eius ſuffragijs poſt mortem Cononis pontificatus ſibi decernatur. Accepit pecuniam Exarchus: quanquam nihil eorum, quæ promiſerat, deinceps præſtiterit. Non erat certè alio præmio quàm fruſtratione dignus, homo auarus, & imperandi cupidus, qui theſaurum eccleſiæ, quem mandato Cononis, tum in eleemoſynas pauperum, tum in reſtitutionem templorum erogare debuerat, in largitionem effuderit: quo nihil poteſt eſſe, in viro præſertim eccleſiaſtico, deteſtabilius. Hoc non feciſſet Gubertus epiſcopus Britannus, vir ea tempeſtate doctrina & integritate vitæ inſignis: non Leodegarius martyr epiſcopus Auguſtodunenſis, qui Theodorici Francorum regis iuſſu interfectus eſt, quòd eum perſæpe tyrannidis arguerit. Non Audoënus Rhotomagenſis archiepiſcopus, doctrina & ſanctitate nulli ſecundus. Hi enim non in ambitione & auaritia, ſed in Deo & doctrina ſpem omnem ſuam collocarunt: vnde poſteà condignam, cum apud Deum, tum apud homines accepêre mercedem felicitatis æternæ ac gloriæ. Moritur autem Conon pontificatus ſui menſe vndecimo, die tertio, ſepeliturque ad ſanctum Petrum vndecimo Kalendas Octobris. Vacat tum ſedes menſibus duobus, diebus tribus viginti.

Platina in agro Cremonenſi.

Aliàs, archidiaconum.

Paſchalis pecunia ſollicitat pro pontificatu.

SER-

SERGIVS I.

86. Pont.

SERGIVS natione Syrus, patria Antiochenus, patre Tyberio, Adeodati pontificis tempore Romam veniens, in clerum Romanum adſciſcitur. Deinde verò ob eius doctrinam & diligentiam circa myſteria, ac rem diuinam, per ordines conſcendens, ſanctæ Suſannæ ad duas domos presbyter cum titulo eius loci creatur. Frequentare tum magis atque magis cœmeteria cœpit, eiſdemque in locis ſolemnia celebrare, qua ex re tantum ſibi nominis comparauit, vt defuncto Conone, in eius locum ſuffectus ſit, non ſine altercatione tamen. Populus enim Romanus bifariam diuiſus, hinc Theodorum, hinc Paſchalem archidiaconum petebat. Irruperat iam Theodorus cum factione ſua interiorem partem epiſcopatus Lateranenſis: exteriora verò Paſchalis occupauerat ab oratorio ſancti Silueſtri vſque ad baſilicam domus Iuliæ, quæ campo imminet. Verùm cùm ibi tanta altercatio & rixa eſſet, vt de pugna non ambigeretur, cùm alter alteri ceſſurus non viderentur, niſi vi & armis pulſus, principes ciuitatis, cleri, militiæque Romanæ, vnum in locum ſecedentes, quid maximè fieri oporteret ad tollendam ſeditionem, conſultant. Tandem verò re ipſa diſcuſſa, cùm neutri eorum, qui ob ambitionem tantos motus concitauerant, demandandum pontificatum cenſerent, Dei nutu nemine aduerſante, Sergium pontificem deligunt: eundemque è media turba humeris tollentes, primò in oraculum Cæſarij martyris, mox in Lateranenſem epiſcopatum detulerunt, refractis vi foribus, repulſiſque his, qui locum occupauerant. Ac verò Theodorus cognito omnium conſenſu, Sergium pontificem ſalutat, & oſculatur. Idem fecit Paſchalis alter competitor, licet inuitus, cogente multitudine, quæ armis circunſtrepebat. Hic tamen clanculum Ioannem Platinam Exarchum Rauennatum litteris nuntijs, & pollicitationibus adeò concitauit, vt quæ anteà pollicitus erat, largitione corruptus tandem præſtaret, vt idem Ioannes Romam confeſtim veniret nullis præmiſſis nuntijs, quò negligentes & incautos opprimeret. Verùm vbi intellexit Sergium omnium conſenſu pontificem declaratum, inſtaretque, vt quæ Paſchalis pollicitus erat, ſibi præſtarentur, aduerſante Sergio quòd tantam largitionem improbaret, donaria quædam ex baſilica ſuſtulit. Verùm Paſchalis tanti mali cauſſa, magices accuſatus & conuictus, vt ſortilegus archidiaconatu priuatur: in monaſteriumque pœnitentiæ cauſſa retruditur: vbi quinquennio poſt eadem ſemper pertinacia vſus, moritur. Intereà verò Iuſtinianus cùm in Deum, tum in homines, mira inconſtantia vſus, & Sarracenos & Bulgaros præter fœdera pacis initæ adoritur, à quibus certè plus incommodi accepit, quàm intulit: & Conſtantinopolim rediens, à ciuibus omnibus odio habitus, quòd ſæuitiam præfecti vrbis non compeſcuiſſet, ſynhodum habuit, in qua nonnulla approbata ſunt, orthodoxæ fidei nequaquam congruentia. Eadem quoque Sergij apocriſarius, qui tum Conſtantinopoli erat, ſubſcriptione ſua ſtolidè nimium confirmauit. Verùm cùm poſteà Romam delata à Sergio exploderentur, qui non vnam, ſed duas in Chriſto naturas tenebat, ac Virginem θεοτόκον fuiſſe, ita percitus Iuſtinianus, Zachariam protoſphatarium (quem nos principem militiæ dicere poſſumus) Romam miſit, qui Sergium ad ſe vinctum traheret: quod vbi ſenſere milites Exarchatus Italici, raptis properè armis, non ſolum pontificem à tanta iniuria tutati ſunt, verumetiam parum affuit, quin Zachariam occiderent: quem pontifex ad ſe confugientem, in cubiculo ſuo aliquandiu conſeruatum, clanculum ad imperatorem remiſit.

Populi diuiſio ob electionem.

Agebantur hæc Romæ, cùm Leontius annuente Callinico patriarcha, plebe Conſtantinopolitana ad arma excitata, refractis omnibus cuſtodijs vrbis; vnde multi nexi prodière, Iuſtinianum imperio deiecit, ac truncis

naribus exſulatum in Cherſonneſum Ponti mittit. Hæc cùm intellexiſſet Abimelech Sarracenorum admiratus, Africam ſtatim inuadit ſeditionibus Conſtantinopolitanorum fretus, eò properè & Leontius copias ſuas mittit, quæ barbarorum impetum retardarent. Verùm non ita multò pòſt ſeditione inter eos orta, Tiberium quendam ciuem Conſtantinopolitanum imperatorem creant: qui confeſtim Conſtantinopolim cum exercitu adnauigans, Leontium capit, & eodem affectum ſupplicio, quo Iuſtinianum diximus, in carcerem conijcit maiori ludibrio hominem reſeruans. Philippum prætereà Nicephori patricij filium, qui ei in adipiſcendo imperio fauerat, in exſilium mittit, quòd æqualibus ſuis narrauerat, ſe per quietem vidiſſe aquilam caput ſuum alis obtegere, veritus ne imperium adoleſcenti portenderetur. Dum hæc Conſtantinopoli agerentur, Pipinus Auſtriæ gubernator & dux, occupandi regnum Franciæ fundamenta iecit. Cùm enim intellexiſſet Bertarium quendam ignobilem, cuius opera Theodoricus Franciæ rex plurimum vtebatur, omnibus odio eſſe, coactis in vnum ingentibus copijs, in Galliam traijcit, ac Theodoricum cum Bertario obuiam factum, collatis ſignis fundit, fugatque. Salutem ſibi Bertarius fuga quæſiuit. In regnum verò Theodoricus ſeſe recipiens, Pipinum victorem pace ſequeſtra regni gubernatorem & maiorem domus (vt Galli aiunt) efficit. Is autem in Auſtraſiam rediens, quòd à Germanis & Suenis vexari ſuos intellexerat, ſuperatis hoſtibus: in Franciam denuò redijt, quòd mortuo Theodorico regnum ad Childepertum fratrem eius perueniſſe cognouerat, eò perueniens, & à rege perbenignè ſuſceptus, cùm filium Grimoaldum domus regiæ gubernatorem inſtituiſſet in Suenos & Germanos iterum rebellantes infeſto animo redijt.

At verò Sergius pontifex, relegato Iuſtiniano pace ac quiete vſus, baſilicam Petri ablatis ruderibus, renouatiſque tignis, ſtillicidijs, ac parietibus, in antiquam formam reſtituit. Frontiſpicium baſilicæ opere vermiculato exornauit, candelabra atque alia templi ornamenta ex auro & argento conficit in eadem baſilica, & partem dominicæ crucis inuenit in capſula ænea: & beati Leonis corpus vilius vſque ad tempora ſua iacens, quàm eius merita requirebant, honeſtiore, ac celebratiore loco repoſuit. Statuas Apoſtolorum vetuſtate exoletas renouauit. Multarum prætereà eccleſiarum, quas commemorare longum eſſet, ornamenta collapſa, vel reſtituit, vel noua de integro fecit. Conſtituit prætereà, vt in fractione dominici corporis, caneretur, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere nobis: vt litaniæ quoque à ſancto Hadriano quotannis dicerentur per vrbem die Annunciationis ſanctæ genitricis, ac Simonis, inſtituit. Rauennatibus autem Damianum, Berſlauardum verò Britannis archiepiſcopos dedit. Eccleſiam Aquileienſem quintam ſynhodum non omninò approbantem, ad ſanitatem doctrina & auctoritate ſua tandem perduxit. Sunt qui ſcribant, Lambertum virum ſanctiſſimum, apud Leodium ea tempeſtate martyrium ſubijſſe, quòd Pipinum reprehenderit, qui vxori pellicem Elpiadem ſuperinduxerat. *Lambertus epiſcopus.* Hoc autem facinus ipſius Elpiadis fratrem commiſiſſe, qui poſteà morbo pediculari conſumptus eſt. Sunt etiam qui ſcribant, Sergij virtute & ſanctitate Saxones tum primum fidei noſtræ characterem ſumpſiſſe. His tot rebus vir ſanctiſſimus inſignis, pontificatus ſui anno XIII. menſe octauo, die III. & XX. moritur, in baſilica Petri, collacrymantibus omnibus præ dolore ob amiſſum pontificem, communem omnium parentem, magno funere ſepelitur VI. Idus Septembris. Vacat tum ſedes menſem vnum, dies viginti.

IOANNES VI.

IOANNES ſextus, natione Græcus, eo tempore pontificatum inijt, quo Theophylactus Exar- 87. Pont.

Exarchus Italiam petens, primò in Siciliam venit. Quod vbi ſenſere milites Itali, veriti ne quid mali eius aduentus portenderet, quòd ſuperioribus temporibus ferè magis cum pontificibus, quàm cum imperatoribus ſenſiſſent, ingreſſurum vrbem Romam interficere conſtituerant. Verùm Theophylactus auctoritate Ioannis pontificis defenſus, qui ſequeſtrum ſe inter ducem & milites fecerat, compoſitis rebus omnibus Rauennam proficiſcitur. Intereà verò Giſulphus Beneuentanus dux, militum & Exarchi diſcordia fretus, Campaniam inuadit, Soram, & Arpinum occupat, villas incendit, ruſticos, & pecora abigit: quibus malis permotus pontifex, legatos ad Giſulphum mittit, qui ei mandent, vt omiſſis Campaniæ & Hernicorum oppidis, in Samnium reuertatur: quòd ſi ſecus fecerit. breui ſenſurum omnipotentis Dei in ſe iram. His monitis perterritus Giſulphus oppida, quæ ceperat, reſtituens. Beneuentum reuertitur. Captiuos autem omnes, quoad per ærarium eccleſiæ ſibi licuit, Ioannes redemit ex toto Samnio conquiſitos.

At Iuſtinianus (quem diximus) à Tiberio in Cherſonneſum Ponti relegatum, inde fugiens ad Cacannum Aurum peruenit, à quo primò ita perbenignè ſuſceptus eſt, vt ei filiam in vxorem ſpoponderit: verùm poſteà pecunia, & muneribus à Tyberio corruptus, hoſpitem & generum ei prodere inſtituerat. Hoc vbi Iuſtinianus intellexiſſet, ad Trebellium Bulgarorum regem confugit, à quo etiam non ita multò pòſt vi, & armis in imperium reſtituitur. At

Sarraceni occupata Lybia & Africa Hiſpanias occupant.

verò dum hæc in Europa agerentur, Sarraceni occupata Lybia, & Africa, ex Lepta ſoluentes transmiſſo Athlantico freto, omnes Hiſpanias præter Aſtures & Cantabros occupant. Hi enim ſicuti vltimi fuêre in Hiſpania, quos Romanum ſubigeret imperium; vltimi quoque, qui ab eo deficerent; ſoli poſtremò, qui Viſigotthorum à ſe diſcuterent iugum: ita nunc demum accepta Chriſti fide, & religione armis ſe à perfida Sarracenorum gente conſtantiſſimè tutati ſunt. Africa igitur, quæ à Beliſario primi Iuſtiniani duce recuperata, centum & ſeptuaginta annis Romano paruit imperio, Sarracenis vnà cum Bætica Hiſpania (quam nunc Granatam vocãt) tum occupata, eorum moribus & legibus iam ſeptingentis & quadraginta annis obtemperat, cum maxima Chriſtiani nominis ignominia: etſi Hiſpani, qui iactare ingenium & fortitudinem ſolent, nequeant tantam labem ab Europa propellere. Sunt qui ſcribant, Bedam, qui eiuſdem

Beda venerabilis.

temporibus fuit, hanc calamitatem litteris ad principes Chriſtiani nominis, ſcriptis lamentatum fuiſſe, quò bellum in hoſtes Dei atque hominum ſuſciperent. Beda enim præter Græcæ atque Latinæ linguæ doctrinam, quam non mediocriter tenebat, ob religionem etiam atque modeſtiam, Venerabilis cognomentum adeptus eſt. Scripſit enim multa in actus Apoſtolorum, in Lucam edidit & librum de temporibus, & homelias pleraſque, quibus multum Gallici ſacerdotes vtuntur. Strabo quoque & Haymo viri doctiſſimi, Bedæ fratres ſunt habiti: quorũ alter pleraſque homelias eleganti ſermone cópoſuit alter verò Geneſim commentatus eſt.

Strabo & Haymo Bedæ fratres.

At Ioannes pontifex reſtituta baſilica ſancti Andreæ in Vaticano, ſartoque tecto diui Marci, atque ornato altari principis Apoſtolorum Petri, ductis columnis dextra læuaque, moritur pontificatus ſui anno iij. martyrio, vt quidam volunt. Sed à quo martyrium paſſus ſit, non ſatis conſtat. Sepultum ad catachumbas S. Sebaſtia. via Appia quidam affirmant. Eius ex morte vacat tum ſedes menſem vnum, dies vndeuiginti.

IOANNES VII.

IOANNES ſeptimus, natione Græcus patre Platone, 88. *Pont.*

Eo tempore pontificatum iniјt, quo Iuſtinianus Conſtantinopolim reuerſus, Tiberium & Leontium, à quo fuerat imperio deiectus, ſpectante populo interfici iuſſit. Multos prætereà ex inimicis è medio ſuſtulit vario genere mortis, pleroſque in carcerem coniecit: quorum

rum de numero quotidiè aliquem ſupplicio afficiebat, cùm nares emungendo illatæ iniuriæ reminiſcebatur. Prætereà verò Callinicum patriarcham Conſtantinopolitanum confoſſum oculos, Romam exſulatum miſit: Cyrumq; abbatem, cuius munificentia in Ponto vixerat, in locum Callinici patriarcham ſufficit.

Eadem verò ſtultitia vexatus, qua fuerat ante amiſſum imperium Sergio pontifice, duos metropolitanos Romam miſit, qui Ioannem adhortarentur, vt habita ſynhodo, quæ de homuſio crederent orientales, eadem vera etiam occidentales affirmarent, præpoſitis libellis, in quibus ei ſubſcribendum erat. Homines autem re infecta ad imperatorem pontifex remiſit, neque tamen (vt par erat) errores malè de Deo opinantium emendauit cenſuris & interdictis, quemadmodum cõſtantem pontificem decuiſſet. Sunt qui ſcribant (ſine auctore tamẽ) Arithpertum Longobardorum regem religione motum, donaſſe alpes Gottias beato Petro: & quicquid à Taurinis, & Medullis Genuam vſque, Liguſticamq; protenditur. Alij autem affirmant, donationem ipſam ab Arithperto confirmatã fuiſſe: Verùm cùm de donatione nil certi habeatur, paleamque pontificij iuris periti appellant, quòd ſine frumento ſit, nihilque Conſtantinianæ elegantiæ ac dignitatis habeat, quomodo de confirmatione conſtabit? Ad Ioannem pontificem redeo virum certè multæ eloquentiæ & ſanctitatis, qui in baſilica Petri oratoriũ (ita enim appellant locum orandi) in honorem Dei genitricis exſtruxit, cuius parietes vermiculato opere intecti, dextera læuaque quorundam ſanctorum patrum vultus oſtendebant. Baſilicam prætereà ſanctæ Eugeniæ reſtituit, iampridem vetuſtate collapſam. Cœmeteria quoque ſanctorum martyrum Marcellini, Marci, Damaſique pontificis exornauit. Poſtremò verò multas Baſilicas pictura, & ſtatuis ſanctorũ cultiores reddidit. Has autem qui cernebant, ipſum pontificem intueri videbantur, vnde exẽplaria grauitatis & dignitatis pictores, ac ſtatuarij ſumpſerant. Moritur autem Ioannes ſecundo pontificatus ſui anno, mẽſe ſeptimo, die xvij. ſepeliturque in baſilica Petri ante altare Dei genitricis, quod ipſe exſtruxerat, quintodecimo Kalend. Nouembris. Eius autem in morte tribus menſibus ſedes vacat.

(∴)

SISINNIVS I.

SISINNIVS, vel (vt alij volunt) *Zoſimus*, natione Syrus, patre Ioanne, XX. tantum diebus in pontificatu vixit, quo quidem tempore ferunt ſancti Benedicti corpus è monte Caſſino furto ſublatum, propter ſolitudinem loci, & in Galliam tranſlatum fuiſſe. Siſinnius autem licet podagra, & chiragra ita laboraret, vt neque ambulare, neque cibum capere poſſit, tamen ita vrbis Romæ, & reipub. Chriſtianæ curam geſſit, vt nil prætermiſerit, & ante pontificatum, & in ipſo magiſtratu, quod bonum pontificem deceret. Iam enim materiam omnem parabat, qua & mœnia vrbis, & templa vetuſtate collapſa, in meliorem formam reſtitueret, celebratioraque redderet. Verùm ſubita morte correptus in baſilica Petri ſepelitur octaua Idus Nouembris. Vacat tum ſedes menſem vnum, & dies decem & octo. 89. Pont.

CON-

CONSTANTINVS I.

90. Pont. CONSTANTINVS natione Syrus, patre Ioanne, eo tempore pontificatum inijt, quo Romæ triennio fame laboratum eſt: qua quidem in re ita omnes, tum vel maximè pauperes iuuit, vt Cõſtantinum cælitus miſſum homines arbitrarentur. *Iuſtinian. imperat.* Interea verò Iuſtinianus odio pontificij nominis Mauritium patricij ordinis virum, & Heliam Spatharium in Cherſonneſum, vbi exſulauerat, cum claſſe mittit, qui omnes pubertatem ſupergreſſos occiderent. Fecère mandata præfecti claſſis, vt rabiem imperatoris explerent. Et ne in homine ſolam crudelitatem fuiſſe exiſtimes, tantæ ingratitudinis fuit, vt Trebellium regem, cuius ope & copijs in imperium reſtitutus fuerat, cum Thracibus contendentem, de improuiſo hoſtili manu adortus ſit; quem certè Trebellius non modò ſuſtinuit, verùm etiam cum detrimento repulit. De priſtina vita ob calamitates quas perpeſſus fuerat Iuſtinianus, nil immutauerat, præter hoc tantum, quòd ſedem Apoſtolicam contrà atque anteà conſueuerat, veneratione deinceps obſeruauit, tutatuſque eſt. Nam cùm Felix archiepiſcopus Rauennas ordines à Romano pontifice accepiſſet, cogereturque de more formulam obtemperandi ſcripto, & pecuniam Romam mittere, neque id præ arrogantia faceret, Iuſtinianus recognita Theodorum patriciũ claſſis præfectum ſtatim admonet, vt primo quoque tempore ex Sicilia in Rauennates moueat. Is autem dicto imperatoris obtemperans, & Rauennates prælio ſuperatos, maximis affecit cladibus, & Felicem cathenis vinctum Conſtantinopolim miſit, quem poſteà Iuſtinianus in Pontum relegauit, orbatum prius luminibus æneo vaſe concauo, ac quidem candente diu inſpecto. Inde enim pyramis ignea exit, quæ facilimè oculorum aciem perſtringit & obcæcat. Nequaquam tamen hanc ſæuitiam Conſtantinus probauit: redigere enim hominem ad ſanitatem volebat, non tantis malis affici.

Interea verò cùm hæc à Pontifice & imperatore agerentur, Ariſprandus regnum auitum repetens, auxilio Bauarorum fretus, in Italiam deſcendens, collatis ſignis cum Arithperto dimicat & vincit, regnoque Longobardorum potitur, Arithperto ipſo dum trepidè nimium aufugit, in rapido flumine ſubmerſo. Verùm Ariſprandus non ita multò pòſt moriens, Luithprãdum filium regni ſucceſſorem approbantibus omnibus reliquit.

Iuſtinianus autem videndi Conſtantini pontificis admodum ſtudioſus, hominem rogat, vt ad ſe proficiſcatur, præmiſſa claſſe quò tutius nauigaret. Appropinquanti autem vrbi regiæ Conſtantino, Tyberius Iuſtiniani filius cum regio comitatu, & Cyrus patriarcha cum omni clero honoris cauſſa ad octauum lapidem obuiam prodeunt, eumque Camelanto pontificali amictu indutum, ſolemni pompa vrbem ingreſſi, in regiam perduxère. Inde verò Nicomediam proficiſcens, quò venturus & imperator, Nicæa erat, non ſecus quàm Conſtantinopoli, à Nicomedienſibus ſuſcipitur. Iuſtinianus autem non ita multò pòſt vrbem ingreſſus, non ſolùm pontificem amplectitur, verumetiam eius pedes venerationis cauſſa exoſculatur. Cùm verò ſequentibus diebus multa inter ſe colloquuti fuiſſent, confirmaſſetque Iuſtinianus pontificũ decreta, Conſtantinus abiens hominem adhortatur, ne in Philippicum in Gerſonneſo exſulantem grauius aliquid decerneret, veritus ne aliquid mali oriretur, quòd Philippicũ magni animi eſſe & cõſilij virum intellexerat. Verùm Iuſtinianus conſilio pontificis benè monentis nequaquam obtemperans, claſſem in Pontum mittit eo animo, vt Philippicum interficeret: qui quidem deficiẽtibus ad ſe militibus, eadem claſſe vſus, duodecimo ab vrbe Conſtantinopoli milliario, cum Iuſtiniano & Tyberio dimicans eos vincit & interficit, imperioque ſtatim omnium conſenſu potitur. Deinde verò Cyro patriarcha in Pontum relegato, quòd benè cum pontifice Romano ſentiret, in eius locum Ioannem monachum hæreſiarcham ſufficit. Cuius quidem dogmata ſtatim Romam miſit,

man-

mandauitque vt omnium conſenſu approbarentur. At Conſtantinus habita ſynhodo, non modò Philippici & Ioannis monachi opiniones improbat, verumetiam decernit, vt ſanctorum patrum imagines, qui concilijs ab omnibus probatis interfuerant, in porticu beati Petri depingerentur, cum intellexiſſet eas à Philippico è pariitibus ſanctæ Sophiæ ignominiæ cauſſa abraſas fuiſſe. Prætereà verò idem pontifex conſtituit, ne imperatoris hæretici nomen publicis ſcriptis, aut priuatis in ære, argento, plumbove reciperetur. At Anaſtaſius cognomento Arthemius, ſumptis armis Philippicum imperio deiecit, anno primo, & menſe imperij VI. eumque captum oculis priuauit. Litteras prætereà ad Conſtantinum pontificem mittit, quibus ſe Catholicæ fidei, ac ſextæ ſynhodi acerrimum defenſorem futurum pollicetur. Verùm hic quoque triennio pòſt militibus ſpretus, imperio deijcitur cogiturque à Theodoſio, qui in eius locum ſuffectus eſt, ſacros ordines recipere, ne ei ſacris initiato amplius redire ad imperium liceat. Theodoſius autem Catholicus imperator, ſtatim imagines ſanctorum patrum (vt diximus) à Philippico demolitas, reſtitui priſtino in loco mandauit. Felix verò (quem diximus) in Pontum à Iuſtiniano relegatum, à priſtina hæreſi diſcedens, in patriam reuertitur, ac ſedem vnde pulſus fuerat, repetit. Declaratum eſt etiam eodem tempore, Ticinenſem epiſcopum Romanæ ſedi tantum, non etiam Mediolanenſi archiepiſcopo obtemperare debere. Ea enim de re magna, & diuturna inter vtrunque antiſtitem contentio fuerat. Sunt qui ſcribant, duos reges Saxonum hoc eodem tempore Romam voti & religionis cauſſa veniſſe, mortuoſque ibidem eſſe peſte, vt arbitror. Poſt hos verò nõ ita multò pòſt moritur Conſtantinus, vij. pontificatus ſui anno, die xx. ac in baſilica Petri ſepelitur iij. Idus Februarij. Sedes autem huius in morte menſem vnum, & dies xl. tum vacat.

Imagines ſanctorũ Patrũ depingi in parietib.

Imperator hæreticus.

Ticinẽſis epiſcopus, cui vt obtemperet decretũ.

ANNOTAT.

Primus omnium Romanorum pontificum imperatori Græco Philippico, qui Iuſtiniano iuniore Orthodoxo principe occiſo, imperium inuaſerat, in os reſiſtere palàm auſus fuit Conſtantinus Papa. Imperator enim in Iconomachia hæreſim lapſus, ſanctas imagines vbique tollendas eſſe etiam Romano pontifici iuſſerat, quòd ille facere conſtantiſſimè recuſauit. Leoni verò III. Auguſto ſimilia iubenti, Gregorius, qui Conſtantino ſucceſſit, maiora auſus, Italicum imperium, quod de Longobardis ſuperat, iure eripuit anno Domini DCCXXIX. Gregorius deinde III. quem ſecundus moriens ſucceſſorem reliquit, orientalibus deſtitutus auxilijs, primus ad Francorum opes longè lateq; patentes confugit, & ab ipſorum duce Carolo Marteſo, Pipini poſteà regis patre auxilia contra longobardos Romam vexantes implorauit. Quæ res ſemel incepta cũ Longobardici regni excidio finita eſt. Ex Anaſtaſio S. R. E. bibliothecario, in ſupradictorum pontificum vitis, Paulo Diacono lib. 6. cap. 11. & 13. hiſt. Longobardica, Annonio, qui ex Ademaro monacho de rebus geſtis Francorum ſcripſit, lib. 4. cap. 57. item annalibus Conſtantinopolitanis, qui ſub Eutropij nomine circunferuntur, lib. 21. Quorum auctor fuit Nicephorus patriarcha Conſtantinopolitanus, qui ante annos 70. vixit, eoſq; Anaſtaſius bibliothecarius è græco in latinum vertit.

GREGORIVS II.

GREGORIVS ſecundus patria Romanus, patre Marcello, ſub Sergio pontifice ſacris initiatus, ſacellis, & bibliothecæ præfuit, tantæ fidei & integritatis eſt habitus. Sumens deinde diaconatus ordinem, Conſtantinopolim cum Conſtantino pontifice proficiſcitur: vbi cùm acriter diſceptaretur quibuſdã de rebus ad fidem pertinentibus, ita acutè reſpondit, vt omnibus ingenij ſui, & doctrinæ admirationem inijceret: tantæ enim eruditionis & facundiæ erat, vt facilè conuinceret malè de fide noſtra opinantes. Inito autem pontificatu, 91. Pont.

& mœ-

& mœnia vrbis aliqua ex parte vetuſtate collapſa inſtaurat, & trabes baſilicæ principis Apoſtolorum, Laurentijque martyris extra muros, annoſitate quaſſas reſtituit refartis tectis ac parietibus, introductiſque de more aquis, compaginatis fiſtulis iamdudum vetuſtate, & hominũ incuria vitiatis. Alias quoque eccleſias reſtituit, muneribuſque tum aureis, tum argenteis exornauit: quas quidem enumerare longum eſſet. Non reticebo tamen, reſtitutum eſſe ab eo monaſterium in via Oſtienſi poſitum, non longè à baſilica Pauli, *cuius ruinas adhuc cernimus*. Reſtitutumque etiam monaſterium beati Andreæ, quòd Barbaræ nuncupatur, ibique diſpoſitos monachos, qui die ac noctu laudes Deo canerent. Huius præterea hæc peculiaris laus eſt, quòd eius opera Germani ad fidem noſtrã conuerſi ſunt, miſſo eò Bonifacio monacho, qui eos è tenebris educeret propoſita veritatis luce. Ipſorum autem Germanorum magnam partem *Germani ad fidem conuerſi.* Romam venientem, ſuis manibus vir ſanctus baptizauit. Impulit item ſua auctoritate Luithprandum, primò quidem recuſantem, Arithperti donationem (de qua anteà diximus) confirmare: quidem Luithprandus principio regni ſui, & Baioariæ magnam partem occupat, & Rauennam obſidet, ac capit. Eiuſdem temporibus Tiberis adeò in immenſum creuit, vrbem porta Flaminia influens, vt & in via Lata hominis magnitudinem aqua ferè æquaret, & à ponte Miluio vſque ad gradus ſancti Petri nauigaretur lintribus non paruis. Durauit autem hæc illuuies diebus ſeptem cum maximo ciuium damno & detrimento, euerſis domibus, ac erutis arboribus, ſatiſque. Luna quoque eclipſim tum paſſa, vſque ad mediam noctem calorem ſanguineum præſetulit. Dedit & ſigna futuri mali cometes, extenſa ad ſeptentrionem cauda. Gregorius autem, quo ſummi Dei iram à ceruicibus Chriſtianorum auerteret, frequentes ſupplicationes vrbe tota facit. Dum hæc Romæ à pontifice agerentur, nunciatum eſt Longobardos Beneuentano duce arcem Cumanam inſidijs occupaſſe: qua ex re Gregorius vehementer commotus, Longobardos admonet, vt arcẽ præter fœdera pacis, fraude occupatam reddãt, aliter eos breui indignationem omnipotentis Dei ſenſuros: cùm hoſtes ſæpius moniti, res repetitas non redderent, Neapolitanos pontifex adhortatur propoſito præmio, præmiſſiſque etiam quibuſdam militibus Romanis, vt arcem vi occupent. Hi verò mandata ſtrenuè facientes, Theodoro ſubdiacono hanc rem curante arcẽ recipiunt, cæſiſque trecentis ex his qui in præſidio erant, ad quingentos viuos capiunt, ac Neapolim perducunt, vbi ſtatim militibus præmia reddita ſunt. Pace itaque foris parta Gregorius reparandis locis ſacris animum adijcit, baſilicam nanque ſanctæ crucis in Hieruſalem iampridem deſtitutam reſtituit, porticus circũquaque poſitas inſtaurat fornicibꝰ & tectis. Oratorium Suſannæ in monte Cælio, à fundamentis exſtruxit. Domum paternam mortua matre in honorem Agathæ Chriſti martyris dedicauit, eoque loci monaſterium exſtruxit, additis ſuburbanis & ruſticis prædijs ad monachorum vſum & commoditatem.

Sarraceni autem diſcordia Chriſtianorum freti, ex Lepta Africæ in Hiſpaniam traijciẽtes, prouinciam omnem præter Bæticam à ſuis iam anteà poſſeſſam depopulantes, ad Aquitaniam vſque cum coniugibus & liberis peruenère, eã quoque prouinciam occupaturi. Erat tum Carolus Martellus Pipini ducis filius magno apud *Martellus* omnes in precio: duos enim filios Pipinus tum habuit, mortuo Grimoaldo, Carolomannum, & Carolum Martellum, qui poſteà ſolus hoc quoque mortuo regnum Franciæ obtinuit, multis tamen aduerſantibus: maximè verò Eudone Aquitaniæ duce & Chilperico rege, quem Franci quidam poſt Theodoricum æmulatione moti regem conſtituerant. Verùm Carolus Martellus tranſmiſſo Sequana fluuio in Aurelianos mouens, vno impetu hoſtes fundit fugatque, ac regno Franciæ ſolus potitur. Rhenum deinde traijciẽs, Saxones, Alemannos, Sueuos, Bauaros regno ſuo adijcit. Verùm cùm intellexiſſet Sarracenos ab Eudone in Galliam euocatos ma- gnis itineribus in hoſtem proficiſcitur: in- diq́ue poteſtatem facit, & vincit non longè à Turonum finibus. In eo autem prælio ſcribunt hiſtorici ad trecenta & LX. millia Sarracenorũ cecidiſſe: ex Francis verò mille tantùmodò cẽtum, & quinquaginta deſideratos. Sunt tamen qui ſcribant Eudonem tanto periculo motum, poſtremò cum Carolo ſenſiſſe. Hac itaque ratione Sarraceni beneficio Caroli à ceruicibus Hiſpanorum & Gallorum pulſi, rabiem omnẽ & indignationem ex tanta clade conceptam in Conſtantinopolitanos vertere: vrbem enim terra marique triennio obſident. Verùm cùm fame, frigore, peſte, bello, poſtremò magna incommoda paterentur, obſidionem ſoluentes, ad ſua quique redière. Ex Conſtantinopolitanis autem ad trecenta millia eadem peſte conſumpta traduntur. In Italia verò Longobardi duce Luith-

Luithprando, Rauennam diu obſeſſam, tandem capiunt, & diripiunt: inde Ticinum, auferentes quicquid præclarum in vrbe erat, vnde crediderim tuum equum illum æneum viro inſidente, Papiam aductum, quem accolæ Regis ſolem vocant. Sed ita fit: in rebus humanis viciſſitudo eſt. ꝙ enim Theodoricus, alijq; reges Gothorum, atque deinceps Exarchi Rauennates Roma Rauennam detulerant, id poſteà in varia loca diſiectum eſt.

Interim verò Romæ à quibuſdam ſeditioſis in pontificem coniuratur, principibus coniurationis Baſilio, Iordano cartulario, Ioanne ſubdiacono cognomento Lurion, Marino ſpathario, qui ducatui Romano imperatoris nomine tum præerat. Verùm dilata in aliud tempus res eſt, quòd Marinum imperator reuocauerat. Tẽtare & Paulum Exarchum coniurati cœpêre, quo quidem duce in tanta re vti volebant. Sed Romanus populus re ipſa tandem patefacta, arma capit, Ioannem & Lurionem interficit, reliquoſque coniuratos diſſipat. Baſilium monaſterio includit: vbi & vitam finiuit. Paulus autem vehementer pontifici infenſus, quòd ab eo prohiberetur, quò minus noua vectigalia exigeret, clam & apertè mandato imperatoris viri ſanctiſſimi mortem quærere, ſed Romani & Longobardi ſumptis armis quò minꝰ id fieret, prohibuêre. Tum verò Leo tertius imperator, cum apertè inuehi in pontificem non poſſet, edictũ proponit, vt omnes qui ſub imperio Romano eſſent, ſanctorum omnium, martyrum & angelorum ſtatuas, atque imagines è templis abraderent, & auferrent, tollendæ (vt ipſe dicebat) idololatriæ cauſſa: qui verò ſecus feciſſet, eum ſe pro hoſte publico habiturum. Gregorius autem tantæ impietati non modò non obtemperat, verumetiam omnes Catholicos admonet, ne in tantum errorem timore, vel edicto principis vllo modo dilabantur. Qua cohortatione adeò certè animati ſunt Italiæ populi, vt paulũ abfuerit, quin ſibi alium imperatorem deligerent. Quò minus autẽ id fieret, auctoritate ſua obſtare Gregorius annixus eſt.

Seditio Rauennæ propter imperatorem & pontificẽ

Rauennæ tamen tanta ſeditio orta eſt, cùm alij imperatori, alij pontifici obtemperandum dicerent, vt in ipſo tumultu Paulus Exarchus cũ filio occideretur. Mittitur deinde ab imperatore Eutychius eunuchus, qui pollicitationibus & donis Longobardos à beneuolentia & ſocietate Romani pontificis ſepararet. Verùm cùm id fruſtrà quæreretur, rem toties tentatam ad tempus omiſit, vnde pontifex tanta moleſtia liberatus, loca pauperum, & baſilicas inuiſere cœpit, eaque reſtituere, quæ ob vetuſtatem & incuriam, ruinam minabantur. Pacem prætereà inter regem Longobardorũ, & duces Spoletinum ac Beneuentanũ compoſuit. Hos enim rex ipſe opprimere inſtituerat, cuius animum adeò pontifex ad manſuetudinem redegit, interpoſita Saluatoris noſtri auctoritate, vt omiſſo bello, armillas, baltheum, enſem, ac reliqua arma templo principis Apoſtolorum offerret: cum exercitu enim vſque ad Vaticanum peruenerat, pacato tamen agmine, hac de re cum pontifice locuturus. Leo autem imperator phanatico ſpiritu iterum incitatus, omnibus mandat, vt ſimulacra, vel lignea, vel ænea, vel marmorea ad ſe deferãt, & delata ſtatim incendit, non deferentes verò capit, & obtruncat. Germanum patriarcham, id potiſſimum improbãtem, in exſilium mittit, in eiuſque locum Anaſtaſium malè ſentientem ſufficit, quem poſteà Gregorius ſynhodo habita priuauit, & ab officio diuino ſemouit, niſi ad Catholicam fidem reuerteretur.

Germanus patriarcha in exilium mittitur.

Sæpius prætereà, vt ſanctiſſimum virum decuit, literis imperatorem admonuit, vt omiſſis quorũdam improborum erroribus, veram tandem amplecteretur fidem: & abolere ſanctorum imagines deſineret, quorum memoria, & exemplari ad virtutem & imitationem excitarentur homines. Sunt qui ſcribant, Bonifacium huius pontificis tempore è Britannia Romam veniſſe, & ex monacho ob eius ſanctitatem epiſcopum factum, ac in Germaniam ad confirmandos prędicatione & exemplo Germanos in fide miſſum, quod quidem ita egregiè fecit, vt Moguntinus epiſcopus creari meruerit: in Friſiam deinde proficiſcens, tum verbum Dei elegantiſſimè prædicaret, ab hoſtibus Chriſtiani nominis occiditur. Ferunt & ſanctum Egidium natione Græcum, exemplo & miraculis inſignem tum habitum fuiſſe, & Petronacem ciuem Brixianum ex voto baſilicam beati benedicti propè derelictã, ſua impẽſa reſtituiſſe. At Gregorius, qui ſuo exemplo omnes ad virtutem & ſanctitatem incitabat, pontificatus ſui anno ſextodecimo, menſe nono, die vndecimo moritur, ſepeliturque ad baſilicam Petri, tertio Idus Februarij. Eius in morte epiſcopatus tum vacat dies quinque xxx. Centum autem & vij. ac xl. epiſcopos toto ſuo pontificatu creaſſe dicatur.

GRE-

GREGORIVS III.

92. Pont. GREGORIVS tertius, natione Syrus, patre Ioanne, anno domini ſeptingenteſimo quinquageſimonono omnium conſenſu pontificatum inijt. Fuit autem vir ſingularis doctrinæ, & humanitatis præcipuæ, græca atque latina lingua eruditus, mentem diuinæ ſcripturæ ita callens, vt nemo tum diſertior prædicatione atque interpretatione rerum occultarum & admirabilium haberetur. Prætereà verò, ne verbo tantum & cohortatione populos mouiſſe arbitreris, omnia quæ exemplo mouere poſſunt, ita aſſiduè obibat, vt iudicare difficile ſit, promptiorne lingua quàm opere habendus eſſet. Orthodoxæ fidei ita acerrimus defenſor fuit, vt ob eam rem maximorum principum graues ſimultates & inimicitias ſuſceperit, non armis, non potentia, non minis cuiuſpiam è gradu conſtantiæ ſuæ deiectus. Tantæ poſtremò humanitatis fuit, vt pauperes mira charitate complecteretur, ac eleemoſynis foueret, captiuos redimeret, ære alieno nexos ſolueret, viduas & pupillos, quò minus à potentibus circumuenirentur, tutaretur adeò, vt fere omnium parens ac paſtor meritò vocaretur. Hic ſtatim vbi pontificatum inijt, cleri Romani conſenſu Leonem tertium imperatorem Conſtantinopolitanum, imperio ſimul & communione fidelium priuat, quod ſanctas imagines è ſacris ædibus abraſiſſet, & ſtatuas demolitus eſſet, quodque etiam de homuſio malè ſentiret. Interim verò cum Luithprandus Longobardorum rex cupiditate imperandi motus, vrbem Romam obſideret, captis circumquaque oppidis omnibus, Gregorius legatos naui, quia terreſtri itinere non licebat, ad Carolum Franciæ principem ſtatim mittit, qui hominem rogarent, vt primo quoque tempore laboranti Romæ & eccleſiæ auxilium ferret. Conſueuerant autem pontifices Romani ſi quid mali ab externo hoſte immineret, auxilia ab imperatore Cõſtantinopolitano petere. Quod facere Gregorius ſubſtitit, cum ob eaſdem cauſſas, quas paulò antè commemoraui, tum vel maximè, quòd vrbem regiam ægrè Leo à Sarracenis tutaretur, nedum alios defenderet. His itaque rationibus accidit, vt tunc primum tutela eccleſiæ ab imperatoribus Cõſtantinopolitanis ad alios tranſlata ſit. Carolus autem rogatu Gregorij patrocinium eccleſiæ ſuſcipiens, Luithprandum regem amicum & compatrem rogat, vrbem ne obſideat, ac pontificem ne vexet, hac re nil ſibi fieri moleſtius quicquã aut grauius poſſe. Obtemperat Carolo Luithprandus, atque vrbem obſidione ſoluit.

Leo tertius imperator à Gregorio & imperio & cõmunione fidelium priuatur.

Nam inito iam antea inter ſe fœdere, Carolus Pipinum filium in Ciſalpinam Galliam ad Luithprandum miſerat, vt ei capillum de more ſacrorum ſuccinderet, vnde compatres more Chriſtiano inuicem facti ſunt, quod eſt quoddam affinitatis vinculum. Remiſerat puerum ad parentes Luithprandus multis ac maximis donatum muneribus. At Carolus pacatis Italiæ rebus, in Burgundiones verſus, eos vi capit, & præ modeſtia ſocios appellat, Friſones idololatras opprimit: Lugdunum, Arelate, Maſſiliam de Veſogotthis occupat, qui Athimum Sarracenorum regem in auxilium vocant. Is itaq; cum magno exercitu Rhodanũ traijciens, Auinionẽ vi capit, opportunitate loci pro arce vſurus. At Carolus re cognita, eò properè cum exercitu mouit, & Auinionem recuperat, interfectis Sarracenis omnibus, qui in præſidio erant. Inde Narbonam proficiſcitur, quò aufugiſſe Athimum cognouerat. Ab obſidione Narbonæ diſcedens, quòd Amoreum alterum ex Sarracenis Hiſpaniæ regem, venire in auxilium Athimi cum magno exercitu intellexerat, haud procul inde in vallem Corbariam deſcendit: vbi inerat planities ad dimicandum aptiſſima. Amoreus autem arbitratus Carolum deſperatione rerum in fugam verſum, in vallem ingreditur, ſtatimque pugnandi copiam facit. Non detrectat certamen Carolus, licet hoſtium numerus propè infinitus eſſet. Tandem verò vbi acriter aliquando vtrinque pugnatum eſſet, cadente autem in primis aciebus Amoreo, funduntur hoſtes funganturque: quorum

pars

pars magna in proximis paludibus & ſtagnis, quò confugerant, oppreſſa eſt. Athimus verò fortè fortuna nauigium nactus, inde in Hiſpaniam vlteriorem fugiens, omnes inſulas, quas adijt, deſperatione rerum ferro ac flamma vaſtat. Eodem fermè tempore beati Auguſtini corpus, quod antea ducentis & quinquaginta annis ab Hyppone in Sardiniam tranſlatum fuerat, cũ VVandali prædabundi Africam vaſtarent, diligẽtia Luithprandi ex inſula ipſa Papiam delatũ eſt, egregio in loco reconditum. At Sarraceni his cladibus domiti, intra Pyreneũ ſe deinceps continent, vnde Veſogotthi omnes, qui citeriorem Hiſpaniam & partem Galliæ occupauerant, auxilio carentes, in poteſtatem Caroli deuenêre, atque ita Gotthi, qui trecentis propè annis imperauerant, funditus deleti ſunt præter paucos, quos Barchinonenſes ab interitu liberarunt. Sunt qui ſcribant, Luithprandum copias auxiliares in tanto bello Carolo miſiſſe, atque ita rebus benè geſtis ſuos omnes onuſtos præda domum redijſſe.

Auguſtini corpus Papiã delatum eſt

Interim verò Gregorius pontifex nequaquã ocio & pace abutens, ad exornandas eccleſias animum adijcit. Nam & altare beati Petri ſex columnis onychinis auguſtius reddidit, dextra ac læua poſitis ad Philopareas vetuſtate ferè comminutas. Stabant in his columnis trabes argento delibutæ. In trabibus verò æquis ſpatijs, Saluatoris & Apoſtolorum ſimulacra diſtinxit. Struxit & oratorium in eadem baſilica, in quo de reliquijs ferè ſanctorum omnium recondidit, celebrarique eo loci quotidiè mandauit, atque in canone celebritatis hæc verba addidit, marmoribus circumquaque poſitis inſculpta, Quorum ſolennitas in conſpectu tuæ maieſtatis celebratur domine Deus noſter toto in orbe terrarum, &c. Quibus verbis nunc ſacerdotes in ſecretis non vtuntur. Prætereà verò huic baſilicæ multa argentea vaſa donauit, eius quoque iuſſu & impẽſa aurea Dei genitricis imago Saluatorem amplectens exſtructa eſt, & in baſilica ſanctæ Mariæ ad Præſepe collocata. Reſtituit etiam tectum ſancti Chryſogoni, eoque in loco monachos collocauit, qui rem ſacram quotidiè celebrarent. His addidit & fundos vnde viuerent. Monaſteria quoq; multa partim reſtituit, partim verò à fundamentis exſtruxit, addita regula, qua monachi integrè & ſanctè viuerent. Inſtaurauit & mœnia vrbis, magna ex parte vetuſtate collapſa. Idem etiam Centumcellis fecit iam propè deſertis propter collapſa mœnia. Inſtituit prætereà, vt ferè ſine interuallo, & à presbyteris hebdomadarijs, & à monachis in eccleſia ſancti Petri diuina officia celebrarentur: vnde apparet & monachorum & presbyterorum ſæcularium domicilla multis in locis contigua fuiſſe, qui æmulatione moti, Deo quã diligentiſſimè ſeruiebant. Gregorius verò benè de Deo & hominibus meritus, anno pontificatus ſui decimo, menſe octauo, die quarto & vigeſimo moritur, ac in baſilica Petri ſepelitur quarto Kalendas Decembris, collacrymantibus omnibus tanquam communi parente orbatis. Sedes autem dies octo tantummodò tum vacat.

ZACHARIAS I.

ZACHARIAS natione Græcus, ex patre Polycronio, inter optimos pontifices annumeratur. Fuit enim vir mitiſſimi ingenij, miræ ſuauitatis & gratiæ, omni virtute præditus, cleri ac populi Romani amator: ad iram tardus, ad miſericordiam & clementiam promptiſſimus, nulli malum pro malo reddens, ſed ad imitationem Saluatoris malum in bono vincens: & adeò quidem, vt quos habuerit æmulos & inimicos, & eoſdem poſteà inito pontificatu honoribus & præmijs affecerit. Cùm autem initio pontificatus ſui ardentẽ bellis Italiam offendiſſet, legatos de pace componenda ſtatim ad Luithprandum Longobardorum regem miſit, perſequẽtem bello Transmundum Spoletinum ducem. Verùm cùm à legatis ea de re nil fieret, ipſe comitante clero Romano in Sabinos proficiſcitur. Ferunt autẽ octauo milliario à Narnia regem pontifici honoris cauſſa obuiam factum, ex equo deſcendiſſe, ac

93. Pont.

ſe, ac pedibus virum ſanctiſſimum in vrbem comitatum fuiſſe. Qui ſequenti die inter Miſſarũ ſolemnia orationem publicè habuit, & quidẽ elegantem, qua oſtendit, quid maximè regem Chriſtianum deceret, ſiue pacem, ſeu bella gerat. Hac oratione ita permotum regem ferunt, vt ſtatim arbitrium omne componendæ pacis ei commiſerit. Iam verò Transmundum ducatu Spoletino rex priuauerat, in eiuſque locum Agrandum nepotem ſuum ſuffecerat. Accipitur tamen in gratiam Transmundus rogatu pontificis: & ex duce in clericatum aſſumitur. Redduntur item Romanis oppida ſua ex Sabinis capta: redditur Narnia & Ancona ex Picentibus: & quicquid à Longobardis triginta iam annis in Etruria occupatum fuerat. Redduntur & captiui omnes eo bello capti. Mira etiam humanitate pontifex vſus eſt: adhibito enim rege in conuiuium, nullum genus comitatis & gratiæ prætermiſit. Inde verò rex pacato agmine abiens, non ita multò pòſt moritur, anno regni ſui trigeſimo ſecundo.

Fuit autem vir tanto regno dignus: quippe qui ſapientia, prudentia, cõſilio plurimum valebat, ac ita manu promptus erat, vt nemo veteranus eo pugnacior haberetur. Iuſtitia autem & clementia ita inſignis habebatur, vt difficilè iudicaretur, vtra in re maiorem laudem mereretur. Huic autem in regno Aldeprandus nepos ſuccedit: quo quidem poſt menſes ſex defuncto, Rachis dux omnium ſuffragijs rex decernitur, vir certè omni laude dignus, ſi vitam eius, ſi mores, ſi animi integritatem inſpicis. Redintegratum quoque fœdus cum hoc rege à pontifice eſt miſſis legatis, quibus omnia ex animi ſententia rex ipſe pius & religionis amator, benigniſſimè conceſſit. Poſt quartum verò regni ſui annum, rex diuino numine tactus, ſpreto regno, vitam monaſticam amplectitur: vxorem & filios, vt idem ipſi facerẽt, adhortatus. Huius quidem frater Aiſtulphus regnum occupat, qui ob aſtutiam ingenij & ferocitatem animi omnibus arma intentabat, maximè verò pontifici & Romanis: quorum ditionem ſibi vendicare armis conabatur. Intereà verò Carolus Martellus graui morbo correptus, ſuadentibus amicis, regna à ſe armis occupata filijs ſuis diuidit. Nam Carolomanno maiori natu Auſtraſia & Sueuia, Pipino verò iuniori Burgundia, & pars Franciæ obtigit. Moritur autem Carolus vir animi & ſapientiæ ſingularis villa Cariſiaco apud Iſarim fluuiũ, anno magiſtratus ſui (quem Maiorẽ domus vocant) quinto & trigeſimo, ſepeliturque Pariſijs in baſilica Dionyſij martyris. Habuit & alium filium Carolus ex prima vxore ortum, quem Grifonem appellabant: cuius cum nomine etiam mores conueniebant. Rapere enim ex alieno conſueuerat, vnde & bella fratribus intulit, & Saxones, gentem ferociſſimam contra eos ſollicitauit: Carolus autem & Pipinus hoſtili manu prouinciam Saxonum ingreſſi, Theodoricum gentis principem in deditionem accipiunt. Ab hac autem expeditione digrediens Carolomannus, Romam venit: ibique dimiſſa imperiorum & regni gloria, in montem Caſſinatem ad monaſterium ſancti Benedicti proficiſcitur: vbi & monachi habitum & mores ſuſcipit.

At Pipinus regnandi cupidus, legatos ſuos ad pontificem mittit, eumque rogat, vt regnum Franciæ ſibi auctoritate ſua confirmet. Annuit pontifex eius poſtulatis, accepti beneficij & veteris beneuolentiæ memor, quæ inter pontifices & principes huius familiæ interceſſerat, atque ita eius auctoritate regnum Franciæ Pipino adiudicatur, anno domini ſeptingenteſimo quinquageſimo tertio: ex Maiore nanque domus qui poſt regem ſummus erat apud Francos magiſtratus, reges Franciæ deinceps à Pipino ſecundo eiuſque familia originem habuêre. Ferunt Carolum, quem diximus, monachi habitũ ſumpſiſſe, ex mõte Caſſino cum alijs monachis ad Zachariam pontificem veniſſe: ab eoque precibus obtinuiſſe, vt eis liceret repetere ſancti Benedicti corpus furtim ablatum, quod tum in Floriacenſi monaſterio regni Franciæ collocatum fuerat. Annuit iſtorum precibus pontifex, & litteris Pipinum adhortatur, vt patiatur monachos ſancti Benedicti corpus repetere. Quod quidem rex haud grauatè conceſſit, quia inde furtim ablatum à monachis quibuſdam ſenſerat. Zacharias aũt pace iam vbique parta, multas baſilicas ruinam minantes reſtituit. Porticum quoque & turrim ante baſilicam Lateranenſem à fundamentis erexit: vbi & cancellos & portas æneas exſtruxit. In ipſo frontiſpicio porticus vbi orbis terrarum imago deſcripta erat, ſanctorum imagines vetuſtate exoletas renouauit. Lateranenſes ædes auxit & exornauit. Bibliothecam beati Petri reſtituit. Vectigal præterea vnicuique baſilicæ aſſignauit, vnde oleum pro lampadibus emeretur. Condonauit veſtem altari beati Petri, auro gemmiſq; diſtinctam, in qua depicta inerat Ieſu Chriſti natiuitas. Idem quoque baſilicam beati Georgij in Velabro condidit, eoq; loci caput ipſius ſancti col-

cti collocauit. Aedificauit & oratorium beatæ Cæciliæ via Tiburtina quinto ab vrbe milliario. Huic autem baſilicæ oratorium quoque addidit in honorem beati Cyri abbatis: addidit & fundos, vnde ſacerdotes viuerent. Reſtituit & tectum Euſebij martyris, quod ſuo tempore corruerat. Conſtituit item, vt buccellarij quotidiè eleemoſynas è Lateranenſi palatio cuiuſuis generis præberent. Venetis prætereà inhibuit ſub anathematis pœna, ne ſeruos Chriſti ſigno notatos, Sarracænis & gentilibus venderent, vt mercatores facere conſueuerunt. Poſtremò verò, ne litteras in tanto rerum faſtigio eum prætermiſiſſe arbitreris, quattuor libros Gregorij in dialogo è latino in græcum tranſtulit, vt haberent Græci vndè benè viuendi rationem perdiſcerent. Cùm verò ita ſanctè & integrè populum Dei annis decem, menſibus tribus cum maxima omnium beneuolentia gubernaſſet, moritur, ac ſepelitur in baſilica Petri Idibus Martijs. Eius autem ex morte epiſcopatus tum vacat diebus duodecim.

STEPHANVS II.

94. Pont. STEPHANVS ſecundus, natione Romanus, patre Conſtantino, per gradus eccleſiaſticos ad pontificatum peruenit, licet defuncto Zacharia Stephanum quendam presbyterum Romanum pontificem populus ſtatim creaſſet, qui tertia die pontificatus ſui ſomno excitus dum res domeſticas diſponere incipit, morbo apoplexiæ correptus interijt. Poſt hunc verò cleri ac populi conſenſu in templo ſanctæ Dei genetricis ad Præſepe, Stephanus ſecundus pōtifex creatus, humeris omnium (adeò omnibus erat gratus) in baſilicam Saluatoris, quæ etiam Conſtantiniana dicitur, deportatur, atque inde in patriarchatum Lateranenſem. Erat autē vir ſingularis religionis & prudentiæ, amator cleri, eccleſiarum reſtitutor, Chriſtianæ doctrinæ diligens prædicator & ſcriptor, pater pauperum, pupillorū & viduarum defenſor acerrimus, fortiſſimus & conſtans in rebus agendis, non tamē pertinax. Placatè enim Aiſtulphum, Romanorum agros & fines bello vexantē, primò quidem verbis & muneribus conatus eſt. Nam tributum ſibi rex auariſſimus pendi volebat à populo Romano, quotannis ſingulis aureis in capita collatis: vnde pontifex coactus ad externa auxilia confugere, ad Conſtantinum imperatorem Conſtantinopolitanum legatos mittit, qui auxilium petant contra Aiſtulphum totam Italiam vexantem, quique iam Rauennā Exarchatus ſedem & magnam partem Flaminiæ cœperat. Verùm cùm id fruſtra ac ſæpius tentaſſet, eius rei cauſſa proficiſci ad Pipinum regem Franciæ inſtituit. Mittit itaq; legatos ad regem, qui Aiſtulpho mandet, vt ei tutò liceat iter facere per regnum ſuum. Poſtulata conceſſit Aiſtulphus Pipini rogatu. Stephano iam fines regni Franciæ attingenti, Carolus Pipini filius, cui poſteà à rebus geſtis Magno cognomētum fuit ad centeſimum lapidem honoris cauſſa fit obuiam. Idem facit Pipinus tertio ab vrbe lapide, qui ex equo deſcendēs, & pedes ſanctiſſimi viri exoſculatus eſt, & à freno equi, quo pōtifex vehebatur, pedes ipſe nunquam diſceſſit, donec hominem in vrbem perduceret, & in cubiculo, vbi diuerſaturus erat, collocaret. Aiſtulphus autem veritus, ne quid mali in ſe Stephanus moliretur, Carolomannum monachum ad fratrem Pipinum mittit, qui eum adhortaretur, ne Stephani gratia bellum Longobardis inferret: qui certè non modò monacho non obtemperat, verùmetiam eum in Viennenſe monaſterium relegat, vbi non multò pōſt dolore animi & cruciatu moritur. Intereà verò cū pro anni tempore bellum geri non poſſet, Pipinus veteri amicitiæ multum tribuens, legatos ad Aiſtulphum mittit, qui hominem adhortentur, res repetitas reddere: aliter enim ſe eas bello & armis breui repetiturum. Non paruit ſanis admonitionibus Aiſtulphus, vnde Pipinus appetente iam verè, copias in Longobardos mouet, præmiſſis leuis armaturæ militibus, qui Aiſtulphi præſidia è clauſtris alpium deturbarent. In planitiem deinde Inſubrium deſcendens, cum longè ac latè omnia depopulatus eſſet, nemine

obſtan-

Papia Lōgobardorū ſedes.

obſtante, Papiam Longobardorum ſedem obſidione cingit & oppugnat, defendente Aiſtulpho & qui cum eo in præſidio erant. At Stephanus tot calamitatibus hominis pertinaciſſimi & prouincialium motus: pacem vltro Aiſtulpho pollicetur, modò ablata reſtituat. Accepit tandem conditiones pacis Aiſtulphus, & plura etiam, quàm quæ peterentur, promiſit iureiurando interpoſito. Hanc ob rem Pipinus ſatisfactum pontifici arbitratus, ſoluta obſidione in patriā reuertitur, relicto Varreno huiuſce pacis arbitro. Eunt Romā Stephanus & Varrenus, arbitrati Aiſtulphum promiſſa breui præſtiturum, qui contractis celeriter vndique copijs tumultuario magis quàm iuſto exercitu eos ſubſecutus Romam obſidione cingit: ac ſuburbana omnia vaſtat & incendit, maiore propè damno ex hoc latrocinio accepto, quàm trecentis iam ante & quattuor ac quadraginta annis ab inclinatione imperij ſenſiſſent. Rogatus denuò Pipinus à pontifice, vt vrbi Romæ perfidia & rabie Aiſtulphi laboranti opem ferret, exercitum quanta maximè celeritate poteſt, comparat.

Turci quos vicerunt.

Interim verò Turci meliores ſedes expetentes, Alanos primò, mox Colchos, & Armenios, inde minoris Aſiæ populos, poſtremò Perſas & Sarracenos vincunt, & opprimunt, anno domini ſeptingēteſimo quinquageſimoquinto. Sunt qui ſcribāt, hos fuiſſe Scythas, ex his pręſertim, quos Alexander Macedonum rex intra Hyperboreos ferreis repagulis clauſit, hac metaphora vſi, quòd gentem indomitam in angulum illum tanquam in ergaſtulum incluſiſſet. Verùm cùm pòſt multas illatas inuicē & acceptas clades, de pace inter Sarracenos & Turcos conueniſſet, decretum eſt, vt Turci, qui in Perſide habitabant, Sarraceni appellarentur: atque ita æquiore animo Sarraceni in Aſia regnare Turcos paſſi ſunt: & quòd etiam eos breui accepturos Mahumetanam ſuperſtitionem videbant, adeò erant eorum ingenia ad malum prona.

Pipino autem iam in Italiam cum exercitu deſcendenti, Gregorius Conſtantini quarti imperatoris protoſecretarius fit obuiam, hominē imperatoris nomine admonet, ne Exarchatum Rauennatem oppreſſum à Longobardis, ad ſe pertinentem, vel pontifici, vel Romanis dedat, ſi ei contigerit Longobardos ſuperare. Cui Pipinus ita reſpondet, ſe quidem in Italiam ideò veniſſe, vt & pontifici, & populo Romano rem gratam faceret, conſulturumque eorum commodis quoad eius fieri poterit. Deinde verò Papiam mouēs, ita Aiſtulphum obſidione preſſit, vt breui eum coëgerit priſtinas conditiones pacis accipere. Redditus itaque Romanis Exarchatus eſt: quicquid Padum & Apenninum interiacet à Placentinis vſque ad ſtagna Venetorum: & quicquid intra Iſaurum flumen Apenninum & Hadriaticum cōtinetur. Addo etiam, quæ Aiſtulphus de Etruſcis & Sabinis ceperat. Pipinus autē, qui ad radices Alpium tamdiu conſiſterat, donec deditio fieret, relicto abbate Pholcado cum parte copiarum, qui Aiſtulphum in venatione apoplexia interijſſe, nondum planè deditione facta. Deſiderius autem qui dux Etruriæ erat, copias Longobardorū ſtatim vndique contrahit, regnum inuaſurus. Idem quoque facit Rachiſius Aiſtulphi frater, quem diximus monachi habitum ſumpſiſſe. Hunc autem Longobardi oēs, præter eos, qui in Etruria erant, ſecuti ſunt. Verùm Deſiderius multa pontifici & Romanis pollicitus eos ſtatim in ſententiā ſuā trahit, qui quidem properè legato ad Rachiſiū miſēre, atque inter hos Pholcadum abbatem, qui homini mandaret, vt armis diſcederet, ac Deſiderio obtemperaret. Atque ita Fauentia & Ferraria poſtremò pontifici reddita, nomē Exarchatus ceſſat, qui centum & ſeptuaginta durauerat annos, à Narſete vſque ad captam ab Aiſtulpho Rauennam. Foris itaque pace parta, atque aucta mirum in modum eccleſiæ ditione, Stephanus habita ſynhodo, oues ſuas atq; earū paſtores recenſet, delinquentes caſtigat ſeruata clementia: errantes in viam rectā deducit, ignaros docet & admonet, quid deceat epiſcopum, quid presbyterum, quid denique omnes ſacris initiatos, præponit. Litanias prætereà inſtituit ad placandam Dei iram. Itum eſt primo ſabbato ad ſanctam Dei genitricem ad Præſepe, ſecundo ab beatum Petrum in Vaticanum, tertio ad ſanctum Paulum via Oſtiēſi. Reſtituit & baſilicas quaſdam ab Aiſtulpho dum vrbem obſideret comminutas, non tamen recuperauit ſanctorum reliquias, quas idem rex Papiam ſecum detulerat, ibiq; non indecore in quibuſdam baſilicis collocauerat. His itaq; artibus Stephanus vir ſanctiſſimus benè de Deo, de patria, de ciuibus ſuis, deque omnibus Chriſtianis meritus, pontificatus ſui anno v. menſe primo moritur, ac ſepelitur in baſilica Petri collacrymantibus omnibus, tanquam communi parente orbatis, vj. Kalendas Maij. Vacat tum ſedes dies duos & xxx.

Pholcadus alij Holcadus.

(.˙.)

PAVLVS I.

95 Pont. PAVLVS natione Romanus, patre Conſtantino, Stephani ſecundi frater, in patriarchatu mores & doctrinam eccleſiaſticam perdidicit, ſub Gregorio ſecundo & Zacharia pontificibus, à quo in diaconatus ordinē cum fratre adſcitus eſt: verùm mortuo fratre in ipſo pontificatu cùm ſucceſſor quæreretur, fuêre qui Theophylactum archidiaconum proponerent. Fuêre item, qui dicerent Paulum ob integritatem vitæ & doctrinam in demortui fratris locum ſubrogandum eſſe. Exploſo itaque poſt longam contentionem Theophylacto, ſolus bonorum omniũ ſuffragijs Paulus pontifex decernitur Conſtantini & Leonis temporibus. Erat autē Paulus vir mitiſſimi ingenij clementiæque ſingularis, & adeò Saluatoris noſtri imitor, vt nulli vnquam malum pro malo redderet, ſed contra malos, à quibus perſæpè iniuria afficiebatur, in bono vinceret. Hîc autem tantæ pietatis & humanitatis fuit, vt noctu cum duobus & eò amplius tribus familiaribus cubicula pauperum ægrotantiũ circuiret, vnumquenque eorũ & verbis & eleemoſinis ad recuperandam valetudinem cohortatus. Carcerē quoque frequenter adibat, indeque pleroſque ære alieno nexos, perſoluto creditoribus precio dimittebat. Pupillos & viduas circũuentas fraude cauſſidicorũ tuebatur, & eleemoſynis ſuſtentabat. Idem quoque congregato clero, vniuerſoque populo Romano, corpus beatæ Petronellæ Petri filiæ, vnà cum ſepulchro marmoreo his litteris notato, Petronellæ filiæ dulciſſimæ, ex via Appia in Vaticanum detulit, canentibus (vt fit) ſacerdotibus, populoque celebritatem agente. Atq; corpus ipſum ſanctiſſimũ in templo Apollinis ad caput Baſilicę patri dedicatæ collocauit. Intereà verò cùm Conſtantinus Imperator ſacras imagines vbiq; demolitus, Conſtantinũ regiæ vrbis epiſcopum, impietati ſuæ reſiſtentē, verberibus necaſſet, in locumq́; demortui Nicetam ſpadonē ſui ſacrilegij conſciũ ſuffeciſſet, pontifex ipſe omni ex parte religioni conſulēs, nuncios Conſtantinopolim mittit, qui imperatorem adhortarentur, vt ſacras imagines & ſtatuas reſtitueret: id ſi facere recuſaret, eidem anathematis cenſuram minarentur.

Sed Conſtantinus in ſacrilegio ſuo pertinax, & ſanas admonitiones contempſit, & Sabinum Bulgarorũ regem in demoliendis ſacris imaginibus eius impietatē imitatũ, in gratiã recepit, cùm antea bello Bulgaros perſecutus fuiſſet. Adſcito deinde Leone filio eius nominis quarto in partem imperij, cui Irenen Athenieſem mulierũ omniũ pulcherrimã, in matrimoniũ collocarat, fœdus cum Sarracenis inijt, ſtomachũ orthodoxis Chriſtianis facturus. Intereà verò Pipinus & Taxillonem Bauarorũ ducē ſuo imperio ſubijcit, & Saxones in amicitiam recipit, hac tamen conditione, vt ccc. equites, quoties bellũ gerere oporteret, auxilio mitterent, cum Aquitanis diuturnũ ei fuit bellũ: quod quidem poſtremò Carolo adoleſcenti cōmiſit, cùm ipſe ſenio confectus, intereſſe non poſſet. Hoc bello abſoluto, Carolus Borboniũ, Claremontem, & multa de Alueanis oppida vi cepit: At Pipinus, quē diximus, annis grauem eſſe, non ita multò pòſt moritur, duobus filijs Carolo ac Carolomanno in regno relictis. Sunt qui ſcribant, hoc tempore mortuũ eſſe Aiſtulphũ Longobardorũ regem, quem diximus multa ſanctorũ corpora Romæ Papiã ſecũ detuliſſe: eorumq́; ſacella ædificaſſe ac monaſteria virginũ vbi & filias Deo dicauit. Monachos aũt ſupra modũ dilexit, quorũ etiam in manibus regni ſui anno ſexto, menſe quinto moritur. In principio regni nimiũ ferox & audax, in fine moderatus. Tantæ præterea litteraturæ fuit, vt edicta Longobardorũ in leges retulerit. Huic (vt dixi) Deſiderius dux militaris ſucceſſit, langueſcente iam ob delitias Lōgobardorum virtute. Moritur & Paulus in baſilica Pauli via Oſtienſi, reſtitutis quibuſdam eccleſijs vetuſtate collabentibus, pontificatus ſui anno x. menſe j. eiuſque corpus magna ac ſolemni pompa in Vaticanum defertur. Vacat tum ſedes annum vnum, menſem vnum.

STEPHANVS III.

96. Pont.

STEPHANVS tertius, natione Siculus, patre Olibrio, anno domini ſeptingenteſimo ſexageſimooctauo pontificatum inijt, vir certè doctus atque eruditus, & in rebus agendis, maximè verò eccleſiaſticis, ſtrenuus admodum ac conſtans. Hic enim à teneris annis Romam veniens, mandato Gregorij in monaſterio ſancti Chryſogoni rationem benè viuendi, & doctrinam eccleſiaſticam perdidicit, accepto clerici ac monachi ordine. Vocatus deinde à Zacharia pontifice in patriarchatum Lateranenſem, cùm eius vita & doctrina ab omnibus probaretur, ſanctæ Cæciliæ presbyter cum titulo inſtituitur, quem tamen & Zacharias, & Stephanus, & Paulus à ſe nunquam dimiſere: tantæ probitatis erat & præſtantiæ in agendis rebus. Mortuo autem Paulo, quem nunquam ne in extremo quidem ſpiritu reliquit, Deſiderius, quem ex duce regem Longobardorum creatum eſſe adiuuante Paulo diximus, liberatus omni metu Pipini morte, Totonem Nepeſinum ducem adhortatur, vt Conſtantinum fratrem vi etiam, quando largitione & ambitione fieri nõ poſſit, pontificem deligat. Is itaque Romam cũ exercitu profectus, Conſtantinum fauentibus quibuſdam amicis largitione & pollicitationibus corruptis, pontificem creat. Fuêre etiam, qui Philippum quendam huic præponerent, qui ſtatim abdicare ſe magiſtratu armis compulſus eſt. Cogitur & Gregorius Præneſtinus epiſcopus, Conſtantinum ipſum laicum ſacris ſtatim initiare, atque epiſcopum inungere, cuius manus ita ob eam rem exaruiſſe miraculo dicuntur, vt eas ori admouere non poſſet.

Conſtātinus laicus initiatur ſacris.

Cùm verò Conſtantinus munera pontificatus per annum obſtinatè exercuiſſet, tandem è ſede deijcitur à populo Romano, ira & indignitate rei percito: in cuiuſque locum omnium ſuffragijs Stephanus tertius ſufficitur. Hanc ob rem Conſtantinus in baſilicam Saluatoris perductus, videntibus omnibus ac ſacris canonibus perlectis, vt fieri ſolet, depoſito pontificali habitu, magiſtratu ſe abdicat, in monaſterio vitam priuatam ducere iuſſus. Tunc verò Stephanus in baſilica ſancti Hadriani inter tria fora à tribus epiſcopis cõſecratus, & ab vniuerſo clero ac populo vt verus pontifex ſalutatus, ad corrigendos mores quorundã improborum, labefactare integritatem eccleſiæ Romanæ volentium, animum adijcit. Indicto itaq; concilio, Carolum litteris ac nunc js adhortatur, vt primo quoque epiſcopos quoſdam Galliæ ad hanc rem doctrina & integritate morum idoneos, Romam quamprimum mittat. Idem quoque cæteris principibus Chriſtiani nominis ſcribit. Obtemperarunt omnes mãdato pontificis. In Lateranenſi baſilica conciliũ habetur Multa inter ſe de componendis eccleſijs rebus collocuti, Conſtantinum ad ſe perduci iubent. Nam cum Deſiderij Longobardorum regis ſubornatione & Pauli cognomento Aphiarthæ imperatoris Conſtantinopolitani fraude, crebræ ſeditiones in populo Romano orirentur, quòd Deſiderius reuocare animos Romanorum à Carolo ad imperatorem ſtuderet: & interfecti pleriq; ſunt, & Conſtantinus, cuius cauſſa tot mala committebantur, ab aduerſa factione reclamante Stephano & indignante, oculis capitur. Sed ire obuiam populo in furorem verſo non licet. Perductus itaque in medium Conſtantinus & accuſatus, quòd nullis ſacris initiatus, ſedem apoſtolicam occupaſſet, omne crimen in vim populi & quorundam facinoroſorum reijcit, quòd ſe etiam inuitum coëgerint pontificatum obire. Cùm verò in pauimento pronus & ſupplex iaceret veniam petens, commiſeratione moti qui aderant, eum è medio duci iubent: atque ita rem integram in ſequentem diem reijciunt, maturius conſulturi, quid in tali re facere oporteret. Verùm Conſtantinus ſequenti die in cõcilium rediens, mutata ſententia, oſtendit quæ adhuc egerat maiorum exemplo feciſſe: quòd & Sergius Rauennatum archiepiſcopus, & Stephanus Neapolitanorum, ex laico epiſcopus creatus ſit. Ob hanc verò impudentiam indignati, qni in concilio

 cilio

cilio aderant, eum turpiter eijcientes, ad componendam rempublicam Chriſtianam animũ adiecêre, abrogatis primò Conſtantini decretis. Inſtitutum eſt autem omnium conſenſu, ne quiſquam laicus niſi per gradus eccleſiaſticos aſcendens, pontificatum occupare auderet ſub anathematis pœna. Promulgatum eſt item, vt qui epiſcopi dignitatem Conſtantini tempore conſecuti fuerant, magiſtratu ſe abdicantes, ad priſtinos ordines reciderent. Quod ſi iſtorum vita & doctrina à populo probata fuiſſet placere, vt ad ſedem apoſtolicam venientes, denuò conſecrarentur. Idem de presbyteris & diaconis adiudicatum eſt. Vetitum tamen eſt, ne qui iſtorum maiores gradus attingerent: vetitos credo, ne quid erroris aut ſecta aliqua inde oriretur, tanquam ex ſeminario quodam diſcordię ac ſeditionis. Conſtitutum eſt prætereà, vt quę Conſtantinus in re ſacra egiſſet, irrita haberentur, præter baptiſmum & chriſma. Poſtremò verò abrogata ſynhodo Conſtantiniana, qua decretum inter Græcos fuerat, vt ſanctorum ſimulachra & ſtatuæ è templis abraderentur, eijcerenturve: conſtitutum eſt, vt eædem ſtatuæ vbique reſtituerentur, anathematizantes exſecrabilem & pernicioſam illam ſynhodum, qua Dei immortalis conditio peior quàm hominũ fieret Referre enim ſtatuas mortalium benè de repub. meritorum licet, ne ingrati videamur, vtque eorum facta æmulatione imitari cogamur: Dei non licet, quem ſemper ante oculos, ſi fieri poſſet habere deberemus, ſi eius merita erga humanum genus, ſi naturæ diuinæ dignitatem inſpicimus? His verò ex ſententia peractis, decretum eſt, vt ſequenti die ſupplicationes haberētur, quibus & Deo gratias agerent, & iram ipſius, ſi qua ex hominum peccatis concepta eſſet, placarent. Itum eſt autem à Lateranenſi baſilica ad ſanctum Petrum cum maxima omniũ religione nudis pedibus, & à pontifice, & ab omnibus qui tum aderant.

Nunc verò adeò refrixit pietas & religio, nõ dico nudis pedibus, ſed caligati & cothurnati vix ſupplicare dignantur. Non flent inter eundem, vel dum ſacrificatur, vt illi ſancti patres: ſed rident, & quidem impudenter: de his etiam loquor, quos purpura inſigniores facit, non hymnos canunt: id enim ſeruile videtur, ſed iocos & fabulas ad riſum concitandum inter ſe narrant. Quid plura? quò quis dicacior eſt & petulantior, eò maiorem in tam corruptis moribus laudem meretur. Seueros & graues viros reformidat hic noſter clerus. Quid ita? quia in tanta licentia malunt viuere, quàm benè monenti aut cogenti obtemperare, & ob eam rem Chriſtiana religio quotidiè in peius labitur.

Ad Stephanum virum ſanctiſſimum redeo, qui peractis ſupplicationibus, ſtatim quę in cōcilio acta erant, & voce apocriſarij & ſcripto promulgauit, pœnamq́ anathematis illis propoſuit, qui abrogare auderēt, quæ in ſancta ſynhodo inſtituerant. Verùm non ita multò pòſt mortuo Sergio Rauēnatum archiepiſcopo, Michaël eiuſdem eccleſiæ ſcriniarius ſedem occupat, nullis ſacris initiatus, adiuuante Deſiderio rege & Mauritio Ariminenſium duce, quos Michaël pecunia & largitione corruperat, pulſo Leone archidiacono, quem potiſſimum clerus expetebat. Auſi quin etiam miſſis ad Stephanũ legatis eum pecunia ſubornare, vt eundem Michaëlem in eccleſia confirmaret: qui non modò dona reiecit, verùm etiam edictum propoſuit, quo ille anathematis pœna ñotaretur, niſi ſedem relinqueret, quam contra ius faſque occupauerat. Tam diu tamen vi Rauennatum eam obtinuit, quamdiu aliquid habuit & profanum & ſacrum, quod Deſiderio munerum cupientiſſimo elargiretur. Verùm cùm pontifex eò legatos ſuos miſiſſet, cum oratoribus Caroli regis ob eam rem in Italiā miſſis, admonuiſſentq́; quid maximè pontifex expeteret, ſtatim eiecto Michaële Leonem deligunt, quem pontifex cōfirmauit. At verò cum ob hanc rem à Deſiderio clanculum vexaretur, Carolum rogat, vt Deſiderium admoneat, vt ab iniuria inferenda caueat. Fecit id Carolus, & quidem perdiligenter, retinere tamen hominem in officio armis non potuit, quòd ei mortuo fratre, qui ſecum paribus animis biennio regnauerat multa bella obire neceſſe fuit. Aquitanos enim, quod bellum pater inchoauerat, in poteſtatem ſuam redegit, Vaſcones domuit in Aquitania poſitos. Deinde verò tranſmiſſis Pyreneis montibus, fuſis ac fugatis Sarracenis, vſque ad Bætim flumen peruenit, quò nunc in Hiſpania Sarraceni Granatæ ſe cōtinent. Interim verò Stephanus paſtor quàm diligētiſſimus, & verus Petri ſucceſſor, ac Chriſti imitator, quarto pontificatus ſui anno moritur menſe quinto, die vij. & xx. ſepeliturq́; in baſilica Petri. Eius autem ex morte dies ix. ſedes tum vacat.

HA-

HADRIANVS I.

97. Pont. HADRIANVS prim^9. patria Romanus, patre Theodoro ſummæ nobilitatis viro, pontificatum iniens, nequaquam à maioribus ſuis degenerauit. Nam magnitudine animi, conſilio, doctrina, & ſanctitate vitæ, cum quouis optimo pōtifice comparari poteſt. Cuius amplitudinem Deſiderius Longobardorum rex veritus, ſtatim de pace ineunda & de amicitia mentionem per legatos fecit. Verùm Hadrianus cognita hominis perfidia pluſquam Punica in aliud tempus pacem diſtulit. Intereà verò mortuo Carolomanno, Berta eius cōiunx, Hildegardæ Caroli vxori amplitudinem mariti inuidens, Adoarij cuiuſdam conſilio vſa, cum filijs ad Deſiderium regem in Italiam confugit, qui eam perbenignè ſuſcepit: & quòd ſe tutiorem futurum hac ratione ab impetu Gallorum exiſtimabat, & quòd Francos propoſitis Carolomanni filijs facilius ſumpturos arma in Carolum regem, ſi quid in ſe moueret, arbitraretur. Verùm cùm obtinere ab Hadriano precibus non poſſet, vt filios Carolomanni reges inungeret, ad vim conuerſus, in Rauennates mouens ditioni Romanæ obtemperantes, Fauentiã & Comaclum vi cepit. Præerat tum Rauennæ archiepiſcopus & tribuni tres, qui primo quoque tempore ab Hadriano auxilium petiêre. Pontifex autem primò quidem Deſideriũ nuncijs & litteris adhortatus eſt, vt ſuis finibus ſe contineret, nec ditionem eccleſiæ inuaderet. Deinde verò vbi intellexit eum Vrbinum, Senogalliam, & Eugubium cepiſſe, tum magis minari, cùm paulo pòſt adfuturum Deum vindicem violati fœderis diceret. Qui quidem in tantis minis nil aliud dicebat, quàm pontifici in ſuas partes tranſeundum eſſe. Separare enim hominem ab amicitia Caroli omninò nitebatur, & ob hanc rem cùm precibus & pollicitationibus id obtinere non poſſet, minabatur ſe vrbem breui obſeſſurum. Iam enim Spoletium cum Aldagaſio Carolomanni filio venerat, inde tamen ad vrbem peruenturus (vt ipſe dicebat) pacato agmine voti gratia. Verùm Hadrianus redactis in vrbem reliquijs omnium baſilicarum, quæ extra vrbis mœnia habebantur, tres epiſcopos ad Deſiderium miſit, qui ei ſub anathematis pœna minarentur, ne vllo modo fines Romanos attingeret. Rex igitur veritus ne iram DEI incurreret, in Ciſalpinam ſtatim redijt. Intereà verò Carolus ab Hadriano de iniuria ſibi illata certior factus, Deſiderium per legatos admonet, ac fruſtra quidem, vt res iniuria ablatas pontifici reſtitueret: aliter ſe breui cum exercitu adfuturum, vt quod ſpontè nollet, id vi facere cogeretur. Vtrinque igitur magni parantur exercitus, ſed Carolus mira celeritate vſus, præmiſſa parte copiarum, quæ in tranſitu alpium Iouis montem occuparet, cum reliquo exercitu per montem Ciniſium in Italiam deſcendit, fuſoque ac fugato Deſiderio obuiam facto, omnia longè ac latè populatur & capit. Deſiderius autem deſperatis rebus tanto accepto incommodo, Papiam ſe recepit, vxore ac liberis Veronam miſſis. At Spoletini, Reatini ac Longobardi omnes, qui eas rationes incolebant, audita Deſiderij calamitate Romam venientes, ſe ac ſua omnia Romani pontificis fidei committunt, adhibito iureiurando, depoſito capillo & barba: quod apud eam gentem maximum veræ deditionis ſignum erat. Horum ſecuti exemplum Anconitani, Auximates, Firmani, pontifici ſe ac ſua liberè dedunt. Longobardis autem ad ſuos redire nolentibus, Vaticani ſedes ad incolendum conceſſa, quò poſteà ex tota Italia multi ſuę gentis confluxêre, iſtorum exemplo permoti. At Carolus relicto Bernardo patruele ſuo in obſidione Ticinenſis vrbis, cum parte copiarum Veronam proficiſcitur: quæ quidem ciuitas haud ita multò pòſt inclinante in partes Francorum, Bertæ ac Carolomanni filijs deditionem fecit. Aldegiſius verò Deſiderij filius inde abiens, ad imperatorem Conſtantinopolitanum confugit. Carolus autem acceptis in deditionem omni-

omnibus fermè Tranſpadanæ Italiæ vrbibus, Romam petit, vnà cum pontifice reſurrectionis feſtum celebraturus: cui iam vrbi appropinquanti ad tria millia iudicum honoris gratia occurriſſe Bibliothecarius ſcribit: iudices eos vocans, qui nequaquam ſordidis artibus impliciti eſſent. Exſpectabat hominem Hadrianus cū clero ſuo in gradibus ſancti Petri: quem quidem accedentem mira beneuolentia complexus eſt, nec retinere eum potuit, quò minus pedes ſuos exoſcularetur. Inde poſt datam acceptamque ſalutem baſilicam ingreſſi, cùm ad altare Apoſtoli ſimul perueniſſent, iurauerunt mutuò Carolus ac pōtifex, Romani ac Franci, & perpetuam ſe amicitiam ſeruaturos: & communes eorum hoſtes fore, qui alteram partem laceſſiſſent. Vrbem deinde ingreſſus, omnes baſilicas piè admodum & religiosè inuiſit, ac muneribus quibuſdam ornauit. Nudius verò quartus poſteaquam vrbem ingreſſus fuerat, quod dono pater Pipinus Gregorio tertio dederat, eadem ipſe amplioribus priuilegijs confirmauit iureiurando interpoſito. Quæ quidem (vt Bibliothecarius refert) hæc ſunt, quicquid in Liguria ab vrbe Luca iampridem euerſa vſque ad alpes Italiæ fines pertinet, huic ditioni additur: & Corſica inſula, & quicquid Lucam & Parmā interiacet. Additur & Forumiulij cum Exarchatu Rauennatum, cumque Beneuentano & Spoletino ducatu. His autem rebus ita compoſitis, Carolus cum bona Hadriani gratia in Tranſpadanam rediens, ſexto menſe poſteà quàm obſideri cœpta eſt, Papiam deditione occupat.

In Deſiderium autem clementia vſus, hominem ſpoliatum regno, non etiam vita, Lugdunū cum vxore & liberis exſulatum mittit. Verſus deinde Arachinum Beneuentanum principem Deſiderij generum, qui eius furores iuuerat, hominem pacem petere breui coēgit, duobus filijs obſidibus datis. At verò dum iter in Ciſalpinā facit, ad Caſſinum diuertens religionis cauſſa, omnia monaſterij dona ab alijs principibus diuo Benedicto data confirmauit. Atque ita ſedatis in tota Italia rebus, propoſitiſque Ciſalpinæ firmiſſimis præſidijs, cum magna præda & gloria in patria reuertitur, Caroli fratris vxorem & liberos ſecum ducens, quos quidem ſemper in honore habuit. Paulum quoque Longobardorum Aquileienſis patriarchatus diaconum, Deſiderio ob doctrinam & ingenium admodū charum ſecum in Galliam ducens, libertate donauit, in precioque aliquandiu habuit. Verùm cùm poſteà comperiſſet hominem Deſiderij libertatem quærere, eum in Diomedis inſulam relegauit, vnde poſt aliquot annos aufugiens, & ad Arachim perueniens, rogatu Adelpergæ Deſiderij filiæ & Arachis vxoris, Eutropij hiſtoriæ duos libros addidit, à Iuliano principe vſque ad primi Iuſtiniani tempora omnia perſcribens. Mortuo inde Arachi, Caſſinenſe cœnobium ingreſſus, reliquum vitæ ſanctiſſimè vſque ad mortem ducens, ſæpè ad Carolum regem litteras elegantes, & humanitatis plenas ſcripſit, ab eodemque, à quo fuerat ob literaturam ſeruatus, viciſſim accepit. Longobardi itaque quarto & ducenteſimo anno poſtquam in Italiam venerant, regnum amiſere, anno Domini ſeptingenteſimo ſeptuageſimo ſexto. Carolus autem nulla interpoſita mora in Saxones idololatras, qui ob eius in Italiam diſceſſum rebellauerant, mouet, eoſdemque, quibus cum ad triginta annos bella geſſerat, vincit, & fidem Chriſti omnino ſuſcipere cogit. Conuerſus deinde in Hiſpanos, à noſtra quoque fide alienos, Pampalunam & Auguſtam vi captas militibus diripiendas conceſſit. Neque Hiſpanis pacem & quietem daturus erat, niſi ipſi quoque integrè fidem Chriſti recepiſſent. In Galliam verò tum quoque rediens, rebus ex ſententia geſtis, dum Pyrenęos tranſit, in Vaſconum inſidias incidit: quo in prælio licet ſe acriter tutatus ſit, Anſelmum tamen & Egibardum ſummos in bello duces amiſit. Sunt qui eo quoque prælio cecidiſſe ſcribant Rolandum Caroli ex ſorore nepotem, poſt editam ingentem hoſtium cædem & ſtragem. Perieritne ſiti (vt aiunt) an vulnere, haud ſatis conſtat. Vaſcones verò tandem à Carolo ſuperati, defectionis ac perfidiæ meritas pœnas dedēre. Mouet bellum in Francos, Taxillo Baiouariæ dux, Deſiderij gener, ſollicitatis Hunnis, quod quidem celeritate ſua prius penè Carolus confecit quàm inchoatum ſit: huic quoque pacem non negauit acceptis prius obſidibus. Dum hæc in Gallia gererentur, Conſtantinus orientis imperator elephantiæ morbo correptus, vnde fortaſſe nata eſt illa de lepra magni Conſtantini vana opinio, ob ſimilitudinem nominis, moriens Leonem quartum imperatorem reliquit, qui adeò gemmis delectatus eſt, vt direpto ſacrario ſanctæ Sophię, coronam magni ponderis ac precij ſibi conſtitue rit, qua quidem ita frequenter vtebatur, vt aut propter pondus, aut ob frigiditatem lapillorum ſubitò morbo correptus ſit. Idem quoque accidiſſe noſtra ætate Paulo ſecundo putauerim, qui adeò his muliebribus delinimentis de-

lecta-

lectatus eſt, conquiſitis vndique magno precio gemmis, & exhauſto penè eccleſiæ Romanæ ærario, vt quotieſcunque in publicum prodiret, Cybeles quædam phrygia ac turrita, non mitrata, videretur. Hunc ego certam tum ſudore præpinguis corporis, tum gemmarum pondere apoplexiam illam puto, qua correptus ſubitò morbo interijt.

Leone itaque mortuo, Irene eius vxor & filius Conſtantinus ſextus imperium accipientes, concilio trecentorum & quinquaginta epiſcoporum in Nicæna vrbe ſecundo habito inſtituêre, vt qui ſacras imagines delendas dicerent, perpetuò anathemate notarentur. Quam quidem conſtitutionem Conſtantinus adoleſcens patris flagitia ſecutus, quorundam improborum ſuaſu, non ita multò pòſt & abrogauit, & matri omninò adminiſtrationem imperij abſtulit. Repudiata deinde vxore, Theodoram eius ancillam corona imperij auguſtiorem redditam, in ſuos complexus traduxit. Subornauit & duces ſuos, quos in Italia habebat, contra finitimos: hos quidem vnico nuncio ſua auctoritate Carolus in officio continuit, qui tum in Sclauos & Hunnos (quos Vngaros meritò dicemus) copias mouerat, quòd horum incurſionibus circa Danubium vexarentur omnia, quibus certè perdomitis, in Franconiam duxit maiorum ſuorum natale ſolum, vnde Franci nomen ſumpsêre. Qua quidem prouincia haud magno negotio in poteſtatem ſuam redacta, biennio pòſt Theophylactus & Stephanus epiſcopi inſignes Hadriani nomine ſynhodum Francorum Germanorumque epiſcoporum habuêre: in qua & ſynhodus (quam ſeptimam Græci appellabant) & hæreſis Feliciana de tollendis imaginibus abrogata eſt.

Synhodus ſeptima abrogata, & hæreſis Feliciana.

Hadrianus verò opera & auctoritate Caroli à terrore bellico ſecurus, ad exornandam vrbem ſacraſque baſilicas animum adijcit. Nam & corpus beati Pauli laminis argenteis incluſit, & altare Petri Pallio exornauit auro intertexto in quo depicta hiſtoria inerat, quemadmodum angelus beatum Petrum è vinculis liberauerat. Reſtituit item & ſtrauit marmoribus Pauli Apoſtoli atrium, iam anteà vetuſtate collapſum. Inſtituit item, vt ſingulis diebus centum pauperes in atrio Lateranenſi paſcerentur, in quo etiam diſcumbentes pauperes picti cernebantur. Reſtituit prætereà magna impenſa aquæductus quoſdam & vetuſtate & hoſtium maleficio collapſos: Alſietinum potiſſimum ductum, iam anteà ab Auguſto via Claudia ex lacu Alſietino duobus ac viginti millibus paſſuum in ſubiacentem Tranſtiberinum regionem magis ad vſum hortorum, naumachiæ, thermarumve, quàm ad potum, cum aqua illa inſalubris haberetur. Sabatinum verò ex lacu Sabatino nomen ducens, quem quidem lacum alio nomine Anguilariæ appellant, à tribus angulis, quos præſefert, via Aurelia in Vaticanum duxit, vt eo vterentur ſacerdotes beati Petri, tum ad vſum baſilicæ, tum ad lauandos Chriſti pauperes, qui in Paſchate eleemoſynam accepturi lauabantur ad imitationem apoſtolicæ doctrinæ & religionis. Molendi quoque vſum ea aqua interdum præſtabat, è Ianiculo in planum cadens. Sabatinum autem lacum Anguilariæ etiam appellatum fuiſſe declarat emptio Polæ Rutiliæ, quæ fundum hac ratione in ripa lacus Sabatini, vel Anguilariæ emit, vt quicquid agri exhauſto lacu deſiccaretur, id fundo Polæ adiudicaretur, quaquà verſum fundus tenderet. Reſtituit & Iuliam à duodecimo lapide via Latina in vrbem ductam, quæ quidem (vt ait Frontinus) Tepulæ ex agro Tuſculano ductæ riua intercipitur. Ita verò Claudiam formam reparauit via Sublacenſi conceptam ad trigeſimum octauum lapidem ex duobus fontibus ampliſſimis, vt eius aquæ pars in baptiſterium Saluatoris ad Lateranum deriuaretur. Reſtituit etiam Virginis formam ab octauo lapide via Collatina in vrbem introductam. Tecta quoque multarum baſilicarum ob vetuſtatem ruinam minantia, reſarſit. Dum verò his operibus detineretur Hadrianus, adeò in immẽſum excreuit Tiberis, vt & portam Flaminiam à fundamentis euerterit, & pontem Antonini Pij quem olim Sublicium vocarunt, inter Ianiculum & Auentinum, & multa vrbis ædificia demolitus ſit, ſecum & arbores, & ſegetes, & vrbis ornamenta trahens. In tanta autem calamitate hac diligentia Hadrianus vſus eſt, vt per vicos nauiculas mitteret, vnde cibaria ob excreſcentiam aquæ egredi domo nequeuntibus ſubminiſtrarentur. Eos prætereà, qui tanta calamitate magis ac magis vexati fuerant, & verbis & muneribus conſulatus eſt. Turres & vrbis muros collapſos reſtituit, centum auri libris in eo ſumptu expenſis. Quid plura? nil prætermiſit in vita Hadrianus, quod ad bonum principem, & & ad optimum pontificem pertineret. Nam & religionem Chriſtianam, & libertatem ciuium ſuorum, & vitam pauperum, pupillorum, viduarum

durum acerrimè tutatus eſt. Moritur autem pontificatus ſui anno tertio & vigeſimo menſe x. die decimoſeptimo: ſepeliturque magna cũ laude in baſilica Petri ſexto Kalendas Ianuarij.

ANNOTAT.

Sub Hadriano papa, Deſiderio Longobardorum rege à Carolo Magno prælio victo, & capto, ipſorum regnum, quod CC. & amplius annis durauerat, in Italia defecit. Auctores Anaſt. Bibliothecarius in vita Hadriani papæ, Annonius ex Admaro lib.4.cap.69.70.& 71. Eginardus in vita Caroli Magni, & abbas Vrſpergenſis.

Nemo porrò poſt apoſtolum Petrum Romanorum pontificũ diutius in pontificatu, quàm Hadrianus papa vixit. Sedit enim, vt ex eius ſepulchri elogio intelligitur, annos xxiij. menſes x. dies xvij. Huius autem Epitaphium, quod à Carolo Magno editum, ſepulchro eius in baſilica ſancti Petri collocatum eſt, ſubijcere placet, quod eſt eiuſmodi.

Hic pater eccleſiæ, Romæ decus, inclytus auctor
Hadrianus requiem papa beatus habet.
Vir cui vita Deus, pietas, lex, gloria Chriſtus,
Paſtor apoſtolicus promptus ad omne bonum.
Nobilis, ex magna genitus iam gente, parentum,
Sed ſacris longè nobilior meritis.
Exornare ſtudens deuoto pectore paſtor
Semper vbiq; ſuo templa ſacrata Deo.
Eccleſias donis, populos & dogmate ſancto
Imbuit, & cunctis pandit ad aſtra viam.
Pauperibus largus, nulli pietate ſecundus.
Et pro plebe ſacris peruigil in precibus.
Doctrinis, opibus, muris erexerat arces
Vrbs caput orbis honor inclyta Roma tuas.
Mors cui nil nocuit, Chriſti quæ morte perempta eſt
Ianua, ſed vitæ mox melioris erat.
Poſt patrem lacrymans Carolus hæc carmina ſcripſi:
Tu mihi dulcis amor, te modò plango pater.
Tu memor eſto mei, ſequitur te mens mea ſemper
Cum Chriſto teneas regna beata poli.
Te clerus, populus, magno dilexit amore,
Omnibus vnus amor optime præſul eras.
Nomina iungo ſimul titulis clariſsime noſtra
Hadrianus Carolus rex ego, tuq; pater.
Quiſq; legas verſus, deuoto pectore ſupplex
Amborum mitis dic miſerere Deus.
Hac tua nunc teneat requies chariſsime membra,
Cum ſanctis anima gaudeat alma Dei.
Vltima quippe tuas donec tuba clamet in aures,
Principe cum Petro ſurge videre Deum.
Auditurus eris vocem ſcio iudicis almam:
Intra nunc Domini gaudia magna tui.
Tum memor eſto tui nati pater optime, poſco,
Cum patre dic natus pergat & iſte meus.
O pete regna pater felix cæleſtia Chriſti,
Inde tuum precibus auxiliare gregem.
Dum ſol ignicomo rutilus ſplendeſcit ab axe,
Laus tua, ſancte pater, ſemper in orbe manet.

Sed & beatæ memoriæ Hadrianus papa annos xxiij. menſe x. dies xvij. obijt ſeptimo Kalend. Ianuarij.

LEO III.

98. Pont.

LEO tertius, patria Romanus, patre Azupio pontifex creatur, ac meritò quidem. Ab ineunte enim ætate ita erat educatus & eruditus diſciplina eccleſiaſtica, vt dignus eſſet qui cæteris anteferretur. Fuit præterea vir caſtus, integer, pudicus, facundus: bonorum virorum ita amator, vt eos vndique ad ſe præmijs alliceret, eorumque conſuetudine mirum in modum delectaretur. Pietate verò ægrotos viſere, eoſque ad patientiam adhortari, eleemoſynas indigentibus præbere, deſperatos conſolari, errantes [illegible] ob eloquentiã & do[illegible] ſuit. [illegible] ingenij [illegible] diligere [illegible] ad[illegible] fortiſſimus [illegible] honoriſque diuini procurator [illegible]. Creatus itaque (vt dixi) pontifex [illegible] omnium conſenſu in natali-

tij Stephani protomartyris ſequentiq; die acclamantibus omnibus præ fauore, in ſede Petri collocatur.

Iiſdem verò temporibus Conſtantini imperatoris mater Irene, ne flagitia neque iam ferens impelle rebus quibuſdam ciuibus Conſtantinopolim reuertitur, ac Conſtantinum captũ oculis in carcerem conijcit: vbi & meritò tanquam ſacrilegus minimæq; pietatis quippe qui matrem relegauerat vitam finiuit. Interim verò cum Carolus multis rebellantibus vndique laceſſeretur, Pipinum filium in Vngaros miſit, quos quidem grauibus prælijs ſuperatos, tandẽ ad deditionem compulit. Adelphõſus aũt Aſturiæ & Galliciæ rex, acceptis à Carolo auxiliaribus copijs, ſuperatiſq; Sarracenis, Vlyxibonum vi cepit. qui verò in præſidio Barch nonę erant, Carolo audita Adelphonſi victoria, ſe cõfeſtim dedunt. Superantur & Bauari, qui Foroiulianos vexabant, ab Henrico Caroli præfecto.

Irene Cõſtantini imp. mater.

Interea verò Leo tertius dum ſupplicationes à beato Gregorio inſtitutas, Romæ agit cum populo & clero, Paſchalis primicerij & Campuli presbyteri fraudibus apud ædem beati Silueſtri captus, ac pontificali amictu priuatus, multiſque verberibus adeò cæſus, vt oculis & lingua captus putaretur, in monaſterio S. Eraſmi in vincula conijcitur: vnde poſtea Albini cubicularij induſtria cuſtodes fallens, in Vaticanum ſeſe proripuit: ibique tamdiu latuit, quoad Vinigiſius Spoletinorum dux clanculum accerſitus, eum incolumen Spoletium perduxit, cohortibus militum in itinere ſtipatum, ne aliqua hoſtium vi obrueretur. At ſeditioſi cũm ſæuire in Leonem & Albinum non poſſent, eorũ domos à fundamentis diruunt. Iidem quoque (adeò audaces erant & temerarij) ad Carolum, qui tum bellum contra Saxones gerebat, quoq; Leonem profectum intellexerant, accuſandi hominis cauſſa peruenêre. Verùm Carolus reiecta in aliud tempus deceptatione, pontificem cum egregio comitatu Romã mittit, ſe eò breui perventurum pollicitus, componendarum rerum Italicarum gratia. Leoni verò ad pontẽ Miluium honoris & gratulationis cauſſa clerus ac populus Romanus obuiam factus, virum ſanctiſſimum in vrbem introducunt. Carolus autem non diu immoratus per Magantiacos in Belgis poſitos, Moricumq; montem in Forumiulij deſcendens, Taruiſinos graui ſupplicio afficit, quòd Henricum præfectum occidiſſent. Creato verò in huius demortui locum altero, Rauennam primò, mox Romam exſpectatus proficiſcitur, Vrbem ingredienti omnia certè, & meritò quidem honoris genera adhibita ſunt. Octauo autem die poſteaquam vrbem ingreſſus fuerat, in baſilica Petri adſtante populo & clero, epiſcoporum omnium, qui eò ex tota Italia & Francia conuenerant, ſententias de vita & moribus pontificis rogat. Verùm ab omnibus vna voce reſponſum eſt, ſedem apoſtolicam omnium eccleſiarum caput, à nemine (laico præſertim) iudicari debere. Omiſſa autẽ ob tam graue reſponſum à Carolo quæſtione, Leo pontifex, qui id iudicium maximè expetebat, ſuggeſtum conſcendens, ac euangelia in manibus retinens, iureiurando affirmauit, ſe omnium rerum, quæ ſibi obijcerentur, inſontem eſſe. Fuit is dies Idibus Decembris, ſalutis anno octingenteſimo. Dum hæc autem Romæ agerẽtur, Pipinus mandato patris Beneuentanos duce Grimoaldo finitimos ſuos vexantes aggreſſus, magnis cladibus ita perdomuit, vt ægrè ſe mœnibus tuerentur: cui bello Vinigiſium Spoletinum ducem præficiens, ad patrem reuertitur imperij coronam breui ſumpturum. Nam pontifex Carolo optimè de eccleſia Dei merito aliquam gratiam relaturus, cum videret imperatores Conſtantinopolitanos ægrè id nomen tueri, ac ob eam rem vrbem & Italiam ipſam magnas calamitates paſſam, in baſilica Petri poſt ſolemnia ſacra populi Romani ſcito ac precibus ipſum Carolum magna voce Imperatorem decernit, ac diademate donat, ter acclamante populo Romano: Carolo Auguſto à Deo coronato magno & pacifico imperatori vita & victoria. Pontifex item hominem inunxit vna cum Pipino filio, quem Italiæ regem ſolemni decreto pronunciauit. Accepta itaque imperij poteſtate Carolus, Campulum & Paſchalem coniurationis reos, capite plectendos cenſet. At pontifex omni ex parte clemens, à Carolo rege tamen obtinuit, vt his vita condonaretur, in Franciam tantummodò relegarentur. Pòſt hoc verò fuêre, qui Carolo ſuaderent, vt omnes Longobardos Italia expelleret. Verùm cum id nequaquam tutum videretur, quòd multis Italiæ populis ſanguine & affinitate coniuncti eſſent, cenſuêre ſimul & Carolus & Leo, vt Longobardorum nomen ibi tantummodò remaneret, vbi ea gens præcipuè ſedem habuiſſe.

Sedes apoſtolica omnium eccleſiarũ caput.

Pipinus autẽ cum in Samniũ rediſſet, fruſtraque per aliquot menſes Beneuẽtum oppugnaſſet, Theate conferens, oppidum vi captum incendit ac diripit. Inde Ortonam & Luceriam

mouens

mouens, eas ciuitates timore perculſas, in deditionem ſtatim accipit, ac Grimoaldum Beneuētanum ducem Luceriæ capit: qui non ita multò pòſt dolore animi perijt. Intereà verò Conſtantinopolitana imperatrix, miſſis in Italiam legatis, cum Carolo pacem & fœdus inijt, imperiumque his terminis diuiſit, vt Irene ea Italiæ parte potiretur, quæ ad dexteram Neapoli incipiens, ad ſiniſtram Syponto (quæ vrbs nunc Manfredonia dicitur, infero ſuperoque mari clauditur vnà cum Sicilia. Reliqua verò Italiæ pars Carolo ipſi ex fœdere obtigit, ea tamen loca ſemper excipio, quæ ditionis eccleſiaſticæ habebantur. At Nicephorus patricius ægrè ferens Irenes mulieris imperium, cùm eam dolo captam Lesbum in exſilium miſiſſet fœdus iam anteà initum per legatos cum Carolo renouat, qui tum Saxones toties deficientes, migrare in Franciam cū vxoribus & liberis compulit, eos in itinere cum legionibus ſubſequens, ne quid maleficij inter eundum committerent.

At Leo cùm ſeditionibus ſemper vexaretur, ab vrbe diſcedens, Mantuam proficiſcitur ad viſendum Chriſti ſanguinem, qui tum miraculis magno in precio erat. Is autem à Mantuanis perbenignè ſuſceptus, approbato Chriſti ſanguine ob frequentia miracula, ad Carolū proficiſcitur, vt hominem veritatis cognoſcendæ cupidum, eius rei certiorem faceret: ſimulq; etiam, vt de componendis rebus Italicis inuicem colloquerentur. Rediens deinde in Italiam, adiuuante Pipino rege, mandato patris, de coniuratis quibuſdam & ſeditioſis non ſine clementia ſupplicium ſumpſit.

Carolus autem iam ſenio grauis, cùm intellexiſſet Pipinum, quem (vt diximus) Italiæ regem præfecerat, Mediolani mortuum eſſe, Ludouicum filium minorem natu, Aquitaniæ regem & imperij ſucceſſorem, Bernardum verò nepotem Italiæ regem declarat, eique mandat, vt Ludouico rebus in omnibus obtemperet. Fines imperij hos eſſe voluit: in Gallia Rhenum ac Ligerim, qui in Celtis oriens, eos à Biturigibus diuidit: in Germania verò Danubium & Sauum fluuios: his autem prouincijs Aquitaniam, Vaſconiam, magnam partem Hiſpaniæ, Ciſalpinam Galliam, Saxoniam, vtramque Pannoniam, Iſtriam, Liburnos addidit: maritima verò Dalmatiæ imperio Conſtantinopolino ſubiecta erant. Rebus autem ita compoſitis, dum Aquiſgrani eſſet valetudinis cauſſa, propter aquas calidas, quæ ibi ſcaturiunt, febre ac dolore laterum moritur, ætatis ſuæ anno ſecundo & ſeptuageſimo, quinto Kalendas Februarij: ſalutis verò anno octingenteſimo ac quintodecimo. Eius autem corpus nullo non genere honoris adhibito, in templo beatæ Virginis, quod ipſe magnis ſumptibus Aquiſgrani exſtruxerat, ſepelitur hoc addito epigrammate:

MAGNI CAROLI REGIS CHRISTIANISSIMI, ROMANORVMQVE IMPERATORIS CORPVS HOC SEPVLCHRO CONDITVM IACET.

Fuit autem Carolus, ſi eius res geſtas tum domi, tum foris inſpicias, tantæ amplitudinis & integritatis imperator, vt poſteà neminem ſuperiorem, nedum parem habuerit. Adeò autem (cum ei per otium liceret) ſtudijs litterarum delectatus eſt, vt primus (ſuadente tamen Albino) gymnaſium Pariſienſe inſtituerit. Tres autem menſes argenteas habuit, quarum vnam (in qua vrbs Conſtantinopolitana inſculpta erat) baſilicæ beati Petri: aliam (vbi imago vrbis Romę cernebatur) eccleſię Rauennati dono dedit: tertiam filijs reliquit, vbi inerat orbis terrarum deſcriptio. Sunt item qui ſcribant, hanc auream fuiſſe.

At verò Leo pontifex reſtituto ſancti Pauli tecto, quod terræmotu conciderat, ædificatoq; à fundamentis apud ſanctum Petrum ampliſſimo hoſpitali, quod Græci xenodochion vocant, necnon inſtitutis trium dierum ſupplicationibus ante diem Aſcenſionis, quibus prima die ab eccleſia Dei genitricis ad Præſepe, ad baſilicam Conſtantinianam; ſecunda ab eccleſia beatæ Sabinæ martyris ad ſanctum Paulum; tertia à ſancta Cruce in Hieruſalem ad S. Laurentium extra muros ibatur: moritur primo ac vigeſimo pontificatus ſui anno, quo etiam cometes apparuit (vt nonnulli putant) tantæ calamitatis indicium. Sepelitur autem in baſilica Petri pridie Idus Iunij. Eius in morte ſedes tum vacat diebus decem.

STEPHANVS IV.

99.Pont. STEPHANVS quartus, patria Romanus, patre Iulio, pontificatus ſui menſe tertio ad Ludouicum imperatorem in Gallias proficiſcitur: quamobrem auté id fecerit, haud ſatis conſtat. Sunt tamen qui coniectant, id ab eo factum ad vitãdam ſeditionem & reliquias Campulianæ coniurationis quæ iam inualeſcebat mortuo Leone. In Aurelianis tunc erat Ludouicus imperator cognomento Pius: qui vbi intellexit pontificem aduentare, ſtatim ei honoratiſſimum quenque obuiam miſit: maximè verò Theodolphum Aurelianorum epiſcopũ, cum clero & magna populi parte. Ipſe verò ad primum lapidem prodiens, cùm hominem vidiſſet, ex equo deſcendit: atque eum, data acceptaque ſalute, cum maxima veneratione in vrbem introducit, præcedente clero, ac ſæpè carmen repetente, Te Deum laudamus. Erat enim Stephanus ex nobili genere ortus, tantæ doctrinæ & integritatis, vt facilè apud omnes ſanctitatis nomen nanciſceretur: quippe qui ſub duobus ſanctiſſimis viris Hadriano & Leone educatus, rationem benè ac beatè viuẽdi didicerat. In vrbem introductus, ſuſtentante eum imperatore propter impetum multitudinis ſtudio videndi concurrentis, in regiam diuertit, vbi & ſæpè cum imperatore de componendis Italiæ rebus collocutus eſt: & ita ſe mutuò conuiuijs excepêre, vt raro alter ſine altero cõuiuaretur. Retinuiſſet hominem apud ſe diutius imperator, niſi tum grauibus implicitus bellis, ſeſe obijcere hoſti neceſſe fuiſſet. Nam & Vaſcones ab imperio defecerant, quos breui in poteſtatem ſuam redegit: & Britones res nouas molientes, armis in officio continuit, & conuentu Aquiſgrani habito, legatis Sarracenorum Cæſaream Auguſtam incolentium, pacem conceſſit: Abiturus itaque Stephanus ad imitationem Saluatoris noſtri, qui etiam inimicis pepercit, à Ludouico impetrauit, vt exſulibus omnibus, & captiuis, quos ſceleris conuictos in Leonem admiſſi Carolus mulctauerat, redire ad vrbẽ Romam liceret. Secum quoque detulit crucem magni ponderis magnęque æſtimationis, quam Ludouicus ſua impenſa beato Petro dicauerat. At verò ſanctiſſimus pontifex ad vrbem rediẽs, ſeptimo pontificatus ſui menſe vita functus in baſilica Petri ſepelitur. Sedes autem eius morte dies vndecim tum vacat.

PASCHALIS I.

PASCHALIS patria Romanus, patre Bonoſo, nulla interpoſita imperatoris autoritate pontifex creatur: hanc ob rem vbi pontificatum inijt, ſtatim legatos ad Lodouicum miſit, qui eius rei culpam omnem in clerum & populum reijcerent, quòd ab his vi coactus eſſet pontificium munus obire. Accepta hac ſatisfactione Ludouicus reſpondit populo & clero, maiorum inſtituta & pacta ſeruanda eſſe, cauerent ne deinceps maieſtatem læderent. 100.Pon.

In conuentu autem apud Aquiſgranum habito, Lotharium filium maiorem natu imperij ſocium ſibi deligens, Pipinum ſecundum à Lothario Aquitaniæ, Ludouicum tertium Bauarię reges appellauit. At verò cùm Bernardus Italiæ rex, inſtigantibus quibuſdam epiſcopis & ſeditioſis ciuibus ab imperio defeciſſet, coëgiſſetq́; ciuitates

ciuitates quaſdam & populos in ſua verba iurare Ludouicum in ſe concitauit, qui præfectos quoſdam cum ſatis valida manu in Italiam miſit. Horum verò impetus retardare conatus Bernardus, in Alpibus ſuperatur. Seditionis auctores ſtatim capti necantur. Ipſe verò Bernardus quamuis ſupplex veniam peteret, Aquiſgrani ſupplicio capitali afficitur. Epiſcopi autem tanti mali auctores, ſynhodali decreto in monaſteria quædam relegantur. Sedato itaque Italico tumultu verius quàm bello, in Saxones, qui ab imperio defecerant, copias mouet, eorumque tyrannum Viromarchum regnum affectantem, & ſecum congredi auſum ſuperat atq; interficit.

Deinceps verò Lotharium filium regem Italiæ declaratum, ad pontificem miſit, à quo in baſilica Petri inungitur, & Auguſtus appellatur. Intereà verò tumultuante Italia, & ad res nouas ſpectante, cùm Lotharius tantis motibus nequaquam ſe parem cerneret, maiores copias paraturus ad patrem ſe contulit. Hanc ob rem Theodorus Primicerius, & Leo Nomenclator Romæ in Lateranenſi palatio per ſeditionem confoſſis oculis necantur. Fuêre qui tantum crimen in Paſchalem reijcerent: qui quidem in ſynhodo triginta Epiſcoporum habita, & coniecturis & rationibus, & iuramento à tanto ſe crimine liberauit. Accepit hanc ſatisfactionem Ludouicus, &, vt Bibliothecarius ait, cum Paſchali reſcriberet, ne deinceps ſeditio ex re incerta oriretur, ciuitates Etruriæ imperio ſubiectas litteris declarauit: Arretinum, Volaterras, Cluſium, Florentiam à patre Carolo reſtitutam & auctam, Piſtorium Lucam, Piſas, Peruſiam, & vrbem veterem: cætera verò eccleſiæ Romanæ aſſcribebat. Addidit & Tudertum in vmbria & vltra Appenninum Flaminiã, ac Rauennæ vrbis Exarchatum. Idem quoq; Bibliothecarius ſcribit, Ludouicum liberam eligendorum epiſcoporum poteſtatem Paſchali dediſſe, cùm antea ea quoq; in re imperatores conſulerentur: quã poteſtatem ab Hadriano pontifice Carolo conceſſam, idem auctor refert. Paſchalis itaque, quem Stephanus ob eius virtutem & doctrinã dum viueret, monaſterio beati Stephani martyris in Vaticano præfecerat, pontificatum iniens, & corpora ſanctorum minus religiosè iacentia, in vrbem cum maxima veneratione introducta, honeſtiore loco recondidit, & captiuos perſoluto creditoribus precio, è vinculis liberauit. Idem quoque Praxedis beatiſſimæ Chriſti martyris templum à fundamentis extruxit, non longè à veteri, quod iam ob vetuſtatem & incuriam ſacerdotum ruinam minabatur: quo quidem in templo à ſe dedicato & perſæpè celebrauit, & multorum corpora ſanctorum collocauit, iam autem in cœmiterijs paſſim & ſine veneratione iacentia. Exſtat & in eadem baſilica oratorium beatæ Hagneti dedicatum, quod ipſe pluribus ornamentis auguſtius reddidit. Idem quoque beatę Cæciliæ templum exſtruxit, quod carmen in apſide notatum nunc etiam indicat, eò quoque loci & ipſius virginis & eius ſponſi Valeriani, Tiburtij, Maximi martyrum, Vrbani, Lucij, pontificum corpora collocauit, multis additis muneribus & ornamentis ex auro, argento, & quouis genere marmorum. Reſtituit prætereà beatæ genitricis templum ad Præſepe vetuſtate quaſſum, eiuſq. apſida in meliorem formam redegit. Qui non ita multò pòſt nullo religionis, pietatis, humanitatis, benignitatis exemplo prætermiſſo, ſeptimo pontificatus ſui anno, menſe tertio, die decimo ſeptimo moritur, ſepeliturque in baſilica Petri. Vacat tum ſedes dies quattuor.

Libera poteſtas eligendorum Epiſcoporum Paſchali data

EVGENIVS II.

EVGENIVS ſecundus, patria Romanus, patre Boëmundo, tantæ religionis, ſanctitatis, doctrinæ, humanitatis & eloquentiæ fuit, vt omnium conſenſu pontifex crearetur, eò maximè tempore, quo Lotharius in Italiam veniens, magiſtratum delegit, qui populo Romano ius diceret. Romani enim imperante Carolo ac filijs, libertate aliqua poſt longam & grauem ſeruitutem vſi ſunt. *101. Pont.*

Inte-

Interim verò Ludouicus cùm quadraginta diebus ferro ac flamma Britaniam vaſtaſſet, acceptis obſidibus Rhotomagũ petit, vbi Michaëlis Conſtantinopolitani imperatoris oratores audit, eum conſulentes, quid de ſacris imaginibus faciendum cenſeret, abolendæne, an reſtituendæ viderentur. Hos autem ad pontificem reiecit, cuius maximè intererat ea de re decernere. Bulgaros deindè Pannonias inuadentes, primò quidem pepulit: verùm cùm Haydo Aquitaniæ præfectus rebellaſſet, Abderamanni Sarracenorum regis auxilijs fretus, omittere tantum bellum neceſſe fuit. hanc ob rem Bulgari per medias Pannonias in Dalmatiam infeſto agmine penetrarunt. Sed antequam Ludouicus in Haydonem moniſſet, magnam Hiſpaniæ partem deficientibus populis iam occupauerat, dimiſſa circunquaque claſſe, quæ maritimas ciuitates vexaret. Solus autem Bernardus Barchinonenſium comes terra marique vexatus, in imperatoris fide permanſit.

At Eugenius dignitate corporis & præſtantia animi inſignis, ſpretis rebus omnibus humanis, vel potius fortunæ bonis, ad munificentiam & liberalitatem verſus, adeò rem frumentariam curauit, vt nullibi vilius, quàm Romæ, annona venderetur. Præterea verò pauperum, pupillorum, viduarum cauſſas & vitam ita tutatus eſt, vt ab omnibus meritò pauperum pater diceretur. Hoc autem genere viuendi & ante pontificatum vſus eſt: & dum beatæ Sabinæ in Auentino presbyter eſſet, quam ædem pontifex in meliorem poſtea cultum reſtituit: & dum baſilicæ Lateranenſis archipresbyter eſſet, quo ex loco deinceps tantæ integritatis & modeſtiæ fuit, ad pontificatum omnium ſuffragijs traductus eſt. Huius præterea opera & precibus, captiui omnes & exſules ex Gallia tandem ad vrbem rediêre, quos bonis paternis & fortunis omnibus ſpoliatos, ſuis facultatibus ſuſtentauit, & in vita retinuit. Per eum quoque non ſtetit, quò minus Sico dux Beneuentanus Neapolitanos obſidione ſolueret, quos tum vehementer premebat: vnde beati Ianuarij corpus Beneuentum tranſtulit, & in maiori baſilica cum Deſiderio & Feſto honorificè collocauit. Siconem nanq; mouere in Sarracenos pontifex adhortabatur, qui Panhormum in Sicilia iam ceperant. Cùm his itaque artibus in pontificatu annis quattuor vixiſſet, moritur pontifex optimus collacrymantibus omnibus, & ſuam vicem potius, quàm mortem ſanctiſſimi viri, dolentibus, cùm mors ei ad fœlicitatẽ via optatiſſima eſſet: ſepelitur autem in baſilica Petri apoſtolorum principis.

VALENTINVS I.

VALENTINVS patria Romanus, patre Leontio, tantæ virtutis & ſanctitatis fuit, vt nondum presbyter, ſed diaconus ſummum pontificatus gradum meruerit: nec mirum, quippe cùm apud Paſchalem & Eugenium viros ſanctiſſimos & doctrinam & rationem benè ac ſanctè viuendi à teneris annis vſque ad maturam ætatem didiciſſet. Non ludis, non iocis aut voluptatibus intentus, vt pleriq; omnes adoleſcentes facere conſueuerunt, ſed doctrinam & beatè viuendi normam ex lectione veterum & exemplo ſanctorum pontificum ſumens. Fuit præterea in homine tanta ingenij dexteritas, tanta eloquentia, vt facilè quod vellet, ſuaderet & diſſuaderet: nil niſi ſanum, & quod doctrinam ſaperet ac modeſtiam proponens. Poſtremò autem pietate, clementia, liberalitate, tum in vita priuata, tum in pontificatu, nullo maiorum ſecundus eſt habitus. Has ob res omnium conſenſu pontifex creatus, meritis hominum, qui tum erant, id fortaſſe exigentibus, quadrageſimo pontificatus ſuo die moritur, ac in baſilica Petri ſepelitur, conquerentibus omnibus eum hominem ſibi morte ſublatum eſſe: quo ſtante labefactari Romana libertas, & Chriſtiana religio vix poterat. Vacante autem ſede, Sicardus dux Beneuentanus, qui patre mortuo tyrannicam vitam ducebat, Deuſdedit montis Caſſini abbatem, à quo pecunias expetebat, in carcerem coniecit, quo in loco non ſine opinione ſanctitatis mortuus eſt.

102. Pon.

GRE-

GREGORIVS IV.

103. Pōt. Sarraceni Aſiam occupauerunt. GREGORIVS quartus, patria Romanus, patre Ioanne tituli ſancti Marci presbyter, eo tempore pontificatum inijt, quo & Sarraceni Aſiam occupantes, ad ſancta Palæſtinæ loca Chriſtianis aditum intercluſere.

Et Mauri in Siciliam claſſe delati, ipſius inſulæ magnam partem vaſtauerunt, occupato (vt dixi) Panhormo. Nec prohibere Veneti potuêre, quò minus id facerent, eò claſſe rogatu Michaelis imperatoris Conſtantinopolitani contendentes. Maior enim erat Maurorum claſſis, maiores etiam nauales copiæ. Creſcebat tum res Veneta, quæ originem à Venetis omnibus habuerat, eo maximè tempore, quo Hunni Attila rege Aquileiam, Cōcordiam, Altinum, aliáſque Venetæ prouinciæ vrbes ceperunt, ac diruerunt, à ſæuitia barbarorum ſolis æſtuarijs & paludibus ſeipſos tuentes. Dux Venetorum Iuſtinianus Patritius tum erat, cuius nomen ideò commemorare libuit, quòd ſuis temporibus corpus ſancti Marci Alexandria à mercatoribus Venetis in patriam delatum eſt: vbi nunc in maxima veneratione habetur, exſtructo egregio templo in celebriore vrbis loco, multiſque donarijs in ipſo ſacello reconditis. Hinc primū Veneti Marci imaginem vrbis patroni in vexillis retulêre.

Corpus S. Marci à Venetis mercatoribus in patriam delatum eſt.

At verò Gregorius cùm intelligeret, à Venetis barbaros pelli ex inſula non poſſe, legatos ad Ludouicum & Lotharium miſit, qui eos rogarent vt primo quoque tempore Siculis auxilium ferrent. Tergiuerſabantur hi, cùm dicerēt id bellum ad Michaëlem imperatorem Conſtātinopolitanum pertinere, ſe tamen paratos eſſe communi impenſa communibuſq; copijs rem ipſam gerere. Intereà vero cùm legati ea de re vltro citroque mitterentur, Bonifacius Corſicæ comes cum fratre Bertario, & auxilijs quorundam populorum Etruriæ, claſſe in Africam delati, inter Vticam & Carthaginem quater cum hoſtibus congreſſus, tantam hominum ſtragem edidit, vt coacti ſint Mauri, vt olim à Scipione vexati ſuos ex Sicilia reuocare, qui patriæ laboranti auxilium ferrent. Hac igitur ratione Sicilia à barbarorum manibus liberata eſt. Rediit itaque ex Africa in Corſicam Bonifacius cum claſſe victrici, ingenti præda onuſta. Sunt qui ſcribant, dum omnia vbique in Italia placata eſſent, Lotharium ægrè ferentem, quòd Ludouicus Carolum natu minimum, cui poſteà Caluo cognomentum fuit, rebus in omnibus ſibi præferret, patri vincula indidiſſe, nec ita multò pòſt eum liberum dimiſiſſe: eaque opportunitate barbaros illectos, ex Africa cum ingenti claſſe in Italiam delatos, Centumcellis applicuiſſe: vrbemque (quæ nunc Ciuitas vetus appellatur) vt quidam volunt, deléſſe, atque inde Romam mouentes, vrbem ipſam cepiſſe, quod quidem vero diſſonum eſt. De Centumcellis non negauerim. Barbaros verò vrbē oppugnare adortos cōſtat: ſed Guidone Ciſalpinæ Marchione eam acriter defendente, incenſis ſuburbijs ac baſilicis Petri & Pauli via Latina, in ſaltum Caſſinatem mouentes, vbi ſancti Germani oppidum, & monaſterium beati Benedicti in monte poſitum auertiſſent, iuxta Lyrim fluuiū ad mare deſcendētes, claſſe ab Oſtia eò aucta, Tarentum & Siciliam inuaſere: atque (vt dixi) Bonifacij virtute in patriam à ciuibus bello oppreſſis reuocati ſunt. Crediderim ego tum Bartholomæi Apoſtoli corpus ex Lypari Siciliæ, Beneuentum tranſlatum fuiſſe à Sicardo Beneuētanorum principe, qui tanto bello interfuit, ne ſanctiſſimi Apoſtoli corpus in hoſtium Chriſtiani nominis manus deueniret. Ad Gregoriū redeo qui tantæ modeſtiæ fuit, vt electus à clero populoque Romano, non prius pontificium munus obire voluerit, quàm à legatis Ludouici imperatoris ob eam cauſſam Romam miſſis, qui diligenter tantam electionem diſcuſſerant, confirmatus eſſet. Fecerat id Ludouicus non ſuperbia motus, ſed ne iura imperij amitteret, quippe qui natura clemens & humaniſſimus eſt habitus, quique iura eccleſię & dignitatem ſemper tutatus eſt. Inſtituit enim, ne Chriſti ſerui vlli ſeruituti humanæ ſubiecti eſſent: & vt vnaquaque eccleſia ſuos prouentus haberet, vn-

de ſa-

de ſacerdotes viuerent, ne ob inopiam rerum cultum diuinum deſererent, néue ob neceſſitatem quæſtui ſeſe dederent. Idem prætereà octingẽteſimo ac trigeſimo Dominicæ incarnationis anno, ſynhodum multorum epiſcoporum habuit, excogitatam ad honorem Dei & vtilitatem eccleſiaſticæ dignitatis: in qua quidem conſtitutum eſt, ne epiſcopi & clerici cuiuſuis gradus pretioſas & exquiſitas veſtes, vtpote ſericas & coccinei coloris aut bracteatas ferrent: néue in digitis gemmas, niſi dum præſules ſacrificant, ne in cingulis, calceis, aut crepidis aurum & argentum ferrent, quæ certè procul ab omni religione ſunt, & magnæ incontinentiæ ac vanitatis ſigna manifeſtiſſima. Vtinam noſtris temporib⁹, Ludouice, viueres. indiget nunc eccleſia tuis ſanctiſſimis inſtitutis, tua cẽſura, adeò in omnẽ luxum & libidinem ſeſe effundit eccleſiaſticus ordo, coccinatos & trabeatos nunc inſpiceres non homines, quod leue fortaſsè videretur, ſed equos & iumenta, præcedẽte, dum incedũt, magno adoleſcẽtum, & altero presbyterorũ agmine ſubſequente, non in aſinis, vt Chriſtus noſtri dogmatis auctor, & benè viuendi vnicum in terris exemplar, ſed in equis præferocibus & phaleratis, ac ſi ex hoſte deuicto triumphum ducerent. De argenteis vaſis, & egregia eorum ſupellectile, deque cibarijs non attinet dicere, cum & Siculæ dapes, & Attalica ornamenta, & vaſa Corinthia, ſi hæc inſpicias, nullius pretij dici poſſint. Quid verò ex hac intemperantia naſcatur, prætermittam, ne hos (vt ipſi aiunt) in cælum ponam. Ad Ludouicum redeo, qui his artibus & humanis & diuinis rebus conſulens, imperij ſui anno trigeſimoſexto moritur, ſepiliturque Metis in baſilica beati Arnulphi. Hunc autem non multò pòſt ſecutus eſt Gregorius pontifex, nobilitate inſignis, ſanctitate clarus, doctrina & eloquentia præcipuus, diligentia ac ſollicitudine, tum in rebus diuinis, tum in humanis admiratione dignus. Nam & populi ſui commoda mirum in modum curauit: diuites in officio continendo, pauperes paſcendo, deſperatos ſolando, errantes ſanis admonitionibus in viam rectã deducẽdo, eccleſias quoque multas vetuſtate collapſas reſtituit. Electos in ſortem domini doctrina, & exemplo, quoad vixit, in officio continuit. Tranſtulit idẽ ſanctiſſimus pontifex beati Gregorij corpus: atque eo loci collocauit, vbi nunc iacet, magnis adhibitis ornamentis, quo in loco multi temporibus illis, religionis aut voti cauſſa excubare conſueuerant. Ferũt & ab eodem corpora Sebaſtiani & Tiburtij à cœmiterijs, in quibus ante iacebant, ad baſilicam Petri tranſlata fuiſſe. Sunt qui ſcribant, rogatu Lodouici Gregorium Sãctorum omnium celebritatem Kalendis Nouembris inſtituiſſe, eamque rem magnoperè à Rabano monacho theologo inſigni, carminibus & proſa laudatam fuiſſe. In his enim duobus dicendi generibus vir doctus, vt illa maximè tempeſtate, ſatis valebat. Commẽtatus eſt idem Rabanus in librũ Paralipomenon, & Machabæos. Habuit etiam ſermones ſatis elegãtes ad populum, ſed is potiſſimùm laudatur, quem habuit in celebritate omnium ſanctorum. Moritur autem Gregorius pontificatus ſui annno decimoſexto, ſepeliturque in baſilica Petri, ac ſedes eius in morte, diebus quindecim vacat.

SERGIVS II.

SERGIVS ſecundus, patria Romanus, patre Sergio è regione quarta, eo tempore pontificatum inijt, quo Michael imperator Conſtantinopolitanus moritur. Sũt qui Sergium primo quidem Oſpor ci appellatum fuiſſe dicant, & ob turpitudinẽ cognomenti, Sergij nomen ſumpſiſſe, eamque conſuetudinem ad noſtros manaſſe, vt qui pontifices crearentur, ſuo omiſſo, maiorum nomina ſibi inderent, licet ab

104. põt.

Nomina põtificiũ immutãdi cõſuetudo.

omnibus non ſit obſeruatum. Vtcunq; eſt, conſtat Sergium ex illuſtri familia ortum, nequaquam à maioribus ſuis degeneraſſe, adiuuantibus eius præclarum ingenium Leone tertio, Stephano quarto, Eugenio ſecũdo, & Gregorio quarto: ſub quorum moribus & doctrina ita vixit, vt ſolus mortuo Gregorio dignus haberetur, qui pontificiũ munus obiret. Exarſerat tum inter Ludouici filios tantum odij, propter imperij diuiſionem, vt in Antiſiodorenſi agro apud Fro[n]tanetum acerrimè à Ludouico & Carolo contra Lotharium fratrem dimicatũ ſit, quo quidem multi vtrinque cecidêre. Lotharius enim tandem victus, Aquiſgranum confugit, atque inde quoque deturbatus inſtantibus hoſtibus Viennam cum cõiuge & liberis ſe contulit. Inſecuti & eò cum exercitu fratres, ad quos quidem placandos non ſolùm multi regni ipſius proceres, ſed ex Italia quidam iuſſu Sergij profecti ſunt, inter quos Gregorius archiepiſcopus Rauennas primus eſt habitus: qui cũ ſecundo prælio apud Lotharium componendæ rei cauſſa eſſet, ac fortuna ad Ludouicum & Carolum inclinaſſet, totum comitatum in prælio amittens (eò enim cum trecẽtis equitibus venerat) vix ſolus è tanta ſtrage fuga prolapſus eſt. At verò hi communem totius regni calamitatem & interitum miſerati, fœdera pacis in hunc modum ineunt, vt pars illà occidentalis regni, quæ à Britannico oceano vſque ad Moſam flumen pertinet, Carolo obtemperaret, in eaque etiam Francorum nomẽ maneret: vtque Ludouico Germania contingeret vſque ad Rheni fluenta, & trans Rhenum quicquid genitor poſſediſſet. Lotharius autem cum imperij titulo vrbem Romam obtineret cum Italia & ea parte Galliæ, quæ olim Narbonenſis, nunc Romana prouincia vocatur: huic autem addidêre eam quoque partem, quæ inter Schaldin & Rhodanum fluuios, Lotharingiæ nomen accepit à Lothario, vt arbitror. Rebus autẽ ita compoſitis, Lotharius Ludouicum filium, quem regni ſocium adſciuerat, in Italiam cum ingenti exercitu mittit: huic ſocios addidit Drogonem Metenſem epiſcopum, atque alios viros eccleſiaſticos prudentia & auctoritate dignos, quorum conſilijs vteretur. Is autem adoleſcẽs nimia felicitate elatus, quacunque iter facit, cædib. omnia & rapinis vaſtat, incendit, & diruit. Verùm cùm vrbi appropinquaſſet, eiq; obuiam honoris cauſſa Romani ciues prodiiſſent, depoſita ferocitate illa Gallica, mitior eſſe cœpit, quòd ei præter ſententiam ingredi vrbem pacato agmine liceret. Prodeũt & obuiam ad primum lapidem ſacerdotes cum crucibus, & hoc cantu, Benedictus qui venit in nomine Domini, O ſanna in excelſis. Atque eum vſque ad gradus ſancti Petri comitantur, ibi pontificem offendens, mutuo oſculo, mutuaque ſalute data & accepta, ad argenteas portas ſimul peruenêre clauſas quidem. Tum pontifex, Si pacato magis, quàm hoſtili animo ad nos veniſti, ſiq; ad reip. Chriſtianæ vtilitatem magis reſpicis, quàm ad voluptatem ſæuiẽdi prædandiue, meo iuſſu ingredere: ſin aliter animatus es, fores ne tetigeris: nam ſupra caput enſem habes ſcelerum omnium vltorem. Cùm autem bono animo eſſe pontificem iuſſiſſet, ſtatim eius iuſſu fores patuêre. Ingreſsi itaq; pariter magna Romanorum ac Francorũ multitudine tum præcedente, tum ſequente, cùm ad altare beati Petri perueniſſent, procidẽtes ſimul, omnipotenti Deo & Apoſtolorum principi gratias egerunt, quòd ſine vllo maleficio res ex ſententia acta eſſet, pentecoſtes octaua. Verùm cùm poſteà à multitudine militum ſuburbia vaſtarentur, parumque abeſſet, quin vrbem prædandi cauſſa irrumperent, octauo, ex quo venerat, die videntibus omnibus, qui aderant, Ludouicũ regem oleo ſancto inungit, corona donat, Italiæ regem decernit. Ad quem Siginolphus dux Beneuentanus ſalutandi hominis cauſſa ſtatim venit, qua quidem multitudine & arbores truncatæ, & pecora diſtracta, & ſegetes (vt fit) in pabulum equorum ſucciſæ ſunt: His itaque pontifex quicquid petiêre, honeſtũ præſertim, facilè conceſſit, quò citius ab vrbe diſcederent. Vnde Romani tyrannicæ immanitatis metu liberati, ſanctiſſimum pontificem verũ Chriſti vicarium & vnicum patriæ parentẽ prædicabant. Qui quidem ad ornanda templa conuerſus, baſilicã ſanctorum Siluestri & Martini vetuſtate collapſam reſtituit, in eaque vnà cum ipſis confeſſoribus, Fabiani, Stephani, Soteris, Aſterij, Cyriaci, Mauri, Smaragdi, Anaſtaſij, Innocẽtij, Quirini, Leonis, Arthemij, Theodori, Nicandri corpora collocauit. Stru-

Ludouicus Italiæ rex decernitur.

xit & à fundamẽtis ad ipſius baſilicæ latus, in honorem Petri ac Pauli monaſterium, vbi continuò res diuina agebatur. Demum verò ſanctiſſimus pontifex re eccleſiaſtica bene ac integrè gubernata, tertio pontificatus ſui anno moritur, ſepeliturque in baſilica Petri. Vacat tum eius in morte Romana ſedes menſibus ij. diebus xv.

ANNOTAT.

Quæ hic Platina ex Martino tradit, Sergium II. primum fuiſſe, qui nomen mutauerit, apud neminem veterum auctorum inueni, immò ex Anaſtaſio Bibliothecario, qui hoc tempore vixit, contrarium magis elicitur, eum ſcilicet etiam ante pontificatum Sergium vocitatum eſſe. Fortè Sergij prænomen ſemper habuit, Oſporci verò cognomen & pontifex factus, cognomen, prænomine tantùm retento, omiſit. Sed iſta nec ſic concinnata mihi quadrãt. Ioannem XII. ego primum inueni, qui priſcum nomen papa creatus mutarit, cùm ante pontificatum Octauianus diceretur, vt infra oſtendam.

LEO IIII.

105. Põt. LEO quartus, patria Romanus, patre Radulpho, anno incarnationis octingenteſimo quadrageſimooctauo pontifex omnium conſenſu decernitur, ac meritò quidem. Vir enim fuit in omni vita, priuata etiam, religione, innocentia, pietate, humanitate, gratia, liberalitate, doctrina eccleſiaſtica præcipuè inſignis. Tantæ prætereà prudentiæ & virtutis fuit, vt euãgelij ſententia ſerpẽtis aſtutiam, vbi oportebat, & columbæ ſimplicitatẽ imitaretur. Tã conſtanti autem fama impulſus Sergius ſecundus Romanus pontifex, hominẽ totius virtutis exemplar, ex ſubdiacono preſbyterum creat, eundemque titulo ſanctorum Quattuor coronatorum præficit. Vnde poſtea mortuo Sergio ad Lateranenſem baſilicam ductus, ac in ſede Petri collocatus, vt verus & dignus pontifex ab omnibus ſalutatur. Exoſculati ſunt etiam eius pedes, qui propè aderant, morem antiquum ſeruãtes. Sunt qui arbitrantur huius ſanctiſſimi viri orationibus Deum permotum, Sarracenorum rabiem naufragio, dum onuſti prçda domum redeunt, compeſcuiſſe. Nam ſuperato apud Tarentum nauali prælio Theodoſio Michaelis imperatoris duce, Italiam nemine obſtante longè ac latè populati, captaque Ancona ac direpta, vexatoque item Dalmatico ſinu, dum læti domum redeunt, volente Deo procellis fluctuum obruũtur. Liberatus Sarracenorum metu Leo, & ſedilia in veſtibulo atrij Lateranenſis poſita ex marmore conſtruxit, & ſolarium à Leone tertio inchoatum perfecit. Inſtituit item pius antiſtes, vt quotannis à cuncto clero in baſilica Pauli, ipſius apoſtoli natalis dies hora veſpertina celebraretur. Mandauit prætereà, ne laicus quiſpiam presbyterium ingrederetur, dum ſacra fierent. Habitę ſunt etiam eius iuſſu eiſdem fermè diebus ſupplicationes ad auertendã iram Dei, quam frequẽtes terræ motus præſeferebant. Crucem quoque, quam Carolus Romanorum imperator Conſtantinianæ baſilicæ donauerat, furto gemmis ſpoliatam, mirum in modum exornauit. Hunc autem tantæ ſanctitatis fuiſſe conſtat, vt & baſiliſcum ſerpentem (quem Latini regulum appellare poſſunt) ſuis orationibus è fornice ſanctæ Luciæ virginis in Orthea expulerit, cuius halitu & veneno multi mortalium perierant: & incendium illud ſigno crucis exſtinxit, quod diu per domos Saxonum & Longobardorum vagatum, diui Petri baſilicæ appropinquabat. Hoc autem factum eſt octaua die ab aſſumptione beatæ Dei genitricis, qui dies poſtea vt feſtus celebratus eſt non longè à baſilica Laurentij martyris extra mœnia. Eo namque loco ipſius virginis templum exſtabat, cui munificentiſſimus pontifex multa dona ex argento auróue obtulit. Prætereà verò opus muſiuum baſilicæ ſancti Martini & Silueſtri in mon-

in montibus, incruſtationemque parietum à Sergio inchoatam ipſe perfecit, vt epigramma indicat, quod ſolùm ſupereſt: nam pictura iam pridem corruit, vel incuria hominum, vel vetuſtate & ſitu. Eius quoq; iuſſu crux illa, quæ ante pontificem à ſubdiacono fertur ex auro facta, gemmis ornatur: dum nullum genus ornamenti relinqueret, quod ad dignitatem Saluatoris noſtri pertineret. Reſtituit quoque vrbis mœnia, & portas vetuſtate collapſas. Adhæc verò xv. turres propugnacula vrbis à fundamentis erexit, harum duas maximè neceſſarias, hinc dextera, hinc ſiniſtra Tiberis amnis poſuit infra Ianiculum & Auentinum, ne ſubuehi naues hoſtium ad diripiendam vrbem poſſent. Idem quoque ſua diligentia corpora ſanctorum Quatuor coronatorum inuenit, eorumque templum in ſplendidiorem formam inſtaurauit. Sanctos ipſos ſub altari collocauit, Sempronianum, Claudium, Nicoſtratũ, Caſtorium. His addidit & corpora Seueri, Seueriani, Carpophorij, Victorini, Marij, Feliciſſimi, Agapeti, Hippolyti, Aquilæ, Priſcæ, Aquilini, Narciſſi, Marcellini, Felicis, Apollinaris, Benedicti, Venantij, Diogenis, Liberalis, Feſti, Marcelli. Addidit & caput ſancti Proti, & Cęciliæ, Alexandri, Xyſti, Sebaſtiani, Praxedis. At verò dum his rebus, vt ſanctiſſimum virum decebat, quàm diligentiſſimè vacaret, nunciareturque Sarracenos cum magna claſſe diripiendæ vrbis cauſſa aduentare, & Neapolitanos ac cæteros illius oræ maritimæ paulò poſt ipſi vrbi auxilio futuros, ipſe ſtatim cum quanta potuit manu Oſtiam proficiſcitur: eoque omnes auxiliares copias conuocat, cum hoſtibus dimicaturus, ſi copiam pugnandi feciſſent. Suos autem ſanctiſſimus pontifex ad communionem primò adhortatus, vbi id obſequentiſſimè feciſſent, orationem ad Deum his verbis habuit: *Oratio pontificis prima.* Deus, cuius dextra beatũ Petrum ambulantem in fluctibus, ne mergeretur, erexit; & coapoſtolum eius Paulũ tertiò naufragantem de profundo pelagi liberauit; exaudi nos propitius, & concede vt amborum meritis horum fidelium tuorũ brachia cõtra inimicos eccleſiæ tuæ ſanctæ dimicantia, omnipotenti dextera tua corroborentur & cõualeſcant: vt de recepto triumpho nomen ſanctum tuum in cunctis gentibus glorioſũ appareat. His dictis, ſtatim facto ſigno crucis pugnãdi copiam fecit, qui ita alacriter pugnam inière, ac ſi victoriam certam ſibi propoſitam viderent: tandem verò poſt longum & acre certamen hoſtes ſuperantur fuganturq;: multi in ipſo prælio, vtpote nauali, perière: plerique tamen viui capti, & Romam perducti ſunt. Placuit etiam ciuibus Romanis quoſdam ad terrorem non longè à portu Romano furca ſuſpendere, aduerſante tamen Leone ob manſuetudinem & clementiam, qua potiſſimum inſignis habebatur: ſed ire obuiã multitudini, in tãto præſertim furore, nõ licuit. Eorũ verò opera, qui viui Romam perducti ſunt, vſus eſt Leo in reſtituẽdis eccleſiis, quas ipſi Agareni quõdam diruerant & incenderant, in exſtruendis mœnibus, quibus Vaticanum cinxit, Leonianamque vrbem de ſuo nomine appellauit. *Leoniana vrbs.* Idque potiſſimum effecit, ne deinceps hoſtibus liceret eccleſiam beati Petri vna vel leui incurſione ſpoliare & incendere, vt antè conſueuerát. Nõ caruere ſuis precationibus portæ. *Oratio pontificis ante portam prima.* In ea enim, quæ ad ſanctum Peregrinum ducit, hæc erant in marmore inciſa: Deus, qui apoſtolo tuo Petro collatis clauibus regni cæleſtis ligandi atque ſoluendi pontificium munus tradiſti, concede, vt interceſſionis eius auxilio à malis nexibus liberemur: & hanc ciuitatem, quam nouiter te adiuuante fundauimus, fac ab ira in perpetuum manere ſecuram, & de hoſtibus, quorum cauſa conſtructa eſt, nouos ac multiplices habere triumphos. *Secũda.* In ſecunda verò porta, quæ apud Hadriani molem ad prata ducit, hæc verba inerant: Deus, qui ab ipſo huius mũdi principio hanc ſanctam catholicam, & apoſtolicam Romanam eccleſiam ab hoſtibus cuſtodire & confirmare dignatus es, iniquitatis noſtræ chirographum propitiatus emẽda: & vrbem hanc, quã tuo ſancto nomini per apoſtolorum Petri & Pauli ſuffragia nouiter dedicauimus, ab omnibus inimicorum inſidijs ſecuram permanere concede. *Tertia.* Tertia autem precatio erat in frontiſpicio portæ, qua ibatur ad ſcholam Saxonum, his verbis: Præſta quæſumus omnipotens & miſericors Deus, vt ad te toto corde clamantes, intercedente beato Petro Apoſtolo, tuæ pietatis indulgentiam conſequamur; vt vrbs, quam ego famulus tuus Leo quartus epiſcopus Romanus, te auxiliante

meo

meo nomine Leonianam vocaui, nouoque opere dedicaui, vt ſecura atque illæſa permaneat, apud clementiam tuam iugiter exoramus. Hanc autem, vrbem primo pontificatus ſui anno inchoatam, demum ſexto abſoluit: eamque Corſis, quos Sarraceni ex inſula depulerant, incolendam dedit, aſſignatis viritim agris, vnde viuerent. Sed miror in portis ipſis aliam nunc inſcriptionem legi verſibus hexametris ineptis quidem, quos certè Leonis nullo modo eſſe arbitror, licet ſub eius nomine ferantur. Ex manubiis verò Sarracenorum dona quædã, tum ex auro, tam ex argento baſilicis Romanis obtulit. Sunt qui ſcribant, eius mandato etiam baſilicam ſanctæ Mariæ in via ædificatã fuiſſe, & turrim in Vaticano apud ſanctum Petrum, quam adhuc cernimus. Fores præterea ſancti Petri ab Agarenis direptas, ex argento reſtituit. Synhodum ſeptẽ & quadraginta epiſcoporũ habuit, in qua ex decretis maiorum ſuorum Anaſtaſium presbyterum cardinalem ſancti Marcelli, multis criminibus conuictum damnat, & ab eccleſia reiicit, eò maximè, quòd parochiam ſuam per annos v. contra canonum inſtituta deſeruerit. Colonias præterea ex Sardinia Corſicaque, quæ pulſis Sarracenis iam reſpirare cœperant, Oſtiam cultoribus propter inſalubritatem aëris & frequentes direptiones vacuã, duxit. Lothario poſtremò egregiè ſatisfecit, qui delatione quorũdam impulſus Romam venerat, quòd intellexerat Leonem transferendi imperium ad Conſtantinopolitanos conſilia iniiſſe. De delatoribus in mẽdacio deprehẽſis (vt par erat) ſupplicium ſumitur, atque amicitia inter vtrunq; integratur. Sunt qui ſcribãt, *Ioannes Scotus.* Ioannem Scotum huius temporibus fuiſſe, virum in rebus diuinis doctiſſimum, qui in Franciam veniens regis Ludouici iuſſu hierarchiam beati Dionyſij è græco in latinum tranſtulit, nec ita multò pòſt (vt aiũt) à diſcipulis ſtylo cõfoſſus perijt. Tanti ſceleris cauſſa nuſquam traditur. Ferunt item Alidulphum Angliæ regem, ob religionẽ, inſulam vectigalem eccleſiæ Romanæ feciſſe, ſingulis nummis argenteis in ſingulas domos quotannis collatis. Moritur autem Leo vir ſanctiſſimus, & optimè de eccleſia Dei, deque vrbe Roma ac nomine Chriſtiano meritus, conſilio, auctoritate, diligẽtia, doctrina, magnificentia præclarorum operum, anno pontificatus ſui octauo, menſe tertio, die ſexto, xvj. Kalendas Auguſti, ſepeliturque in Baſilica Petri. Vacat tum ſedes menſibus duobus, diebus xv.

[redacted]

I[redacted] ex [redacted] us (vt [redacted] carum ad [redacted] Ment[redacted] fœmina eſſe[redacted] ad [redacted] docto pr[redacted] citur [redacted] audiendo [redacted] admodum [redacted] in ſac[redacted] eret, ne [redacted] diſp[redacted] doctè & [redacted] pa[redacted] vt mort[redacted] M[redacted]) on[redacted] onſenſu [redacted] c[redacted] uo compreſſa, c[redacted] ſet, tandem, [redacted] ad Latera[redacted] licam proficiſc[redacted] inter th[redacted] d Colo[redacted] vocant à Neron[redacted] ſ[redacted] lementer [redacted] dolor [redacted] [redacted] pontificatus [redacted] diebus quattuor, ſine vllo [redacted] Sunt qui ob hæc ſcribant [redacted] ad Lateranenſem baſili[redacted] deteſta[redacted] facinori[redacted] & [redacted] [redacted] m vit[redacted] [redacted] Petr[redacted] [redacted] ab vltimo [redacted] rimo non [redacted] [redacted] cundo ita [redacted] ſedem ill[redacted] n eſſe, vt qui in tanto [redacted] ſciat ſe non Deum [redacted] nem eſſe, & nec [redacted] egerendi ſubi[redacted] corari[redacted] ſedes voca[redacted] certis tame[redacted] obſcuris au[redacted] ponere [redacted] iter & nudè in[redacted] natè nim[redacted] & per[redacted] [redacted] quod ferè omne[redacted] etiã nos [redacted] his [redacted] redu[redacted] dica[redacted] temporibus bea[redacted] corpus [redacted] tia [redacted] Hiſpa[redacted] [redacted] tum. Dicunt [redacted] tharium [redacted] andem natu, ſum[redacted]

 ch[redacted]

ANNOTATIO.

Hanc Ioannis fœminæ fabulam, etiam antequam in hiſtoriarum penitioribus ſtudijs verſari cœpiſſem, ſemper ſuſpectam habui, & iure: neque enim mihi veriſimile vnquam videri potuit, homines hac tempeſtate adeò ſtupidos, & ſtultos fuiſſe, vt in tantæ poteſtatis gradu ignotum hominem, & qui per longa tempora ipſis probatus non fuiſſet, immò fœminam pro maſculo collocare potuerint. Quòd ſi tanta fuiſſet huius ſæculi inertia, vt hoc facinus committere potuiſſent, nō eſt exiſtimandū, Deum tuliſſe, vt ſedē Petri, quam ipſe conſtituerat, à qua eccleſia ſancta dirigitur, fœmina nullius ordinis capax polluiſſet. Cæterum cùm multos & magni nominis viros hiſtoriam hanc ſuſcipere, eam quoq; vulgò veram exiſtimari, adnimaduertiſſem, diu ipſe mecū haſitaui, poſtremò in animū induxi, vt vnde huius rei origo manarit, eiusq; auctorē, ſi fieri poſſet, inuenirē, & ſubtili examinatione rem totam diſcuterem. Vetuſtiſſimis igitur tam bibliotheca Vaticanæ, quàm aliarum libris diligenter perlectis, cæterisq; vetuſtis eccleſiaſticis monumentis accuratè perluſtratis, tandem in apertam, & manifeſtam totius fabulæ cognitionē deueni. Oſtēdam igitur primùm, rem hāc nulla ratione vnquā fieri potuiſſe, ſed fabuloſam eſſe; deinde, vnde originē habuerit, & qui de ea primum ſcripſerint, reperiam. Multis autem argumentis non grauabor rem omnem, quæ Romanæ eccleſiæ tantam ignominiam, et dedecus attulit, diſſoluere, & meras nugas eſſe, demōſtrare. Primum autem incipiam de tempore diſputare, in quod huius Pontificatum, qui de ea ſcripſerunt, conijciunt. Omnes igitur, qui de ea meminerunt auctores, Ioannis fœminæ pontificatum annorū duorum, menſium V. & dierum trium, inſuper menſtruæ vacationis ſedis inter Leonis IIII. & Benedicti III. ſacerdotium præter vnum tantū mendoſum indicem in fine ſeptimi libri Othonis Friſingenſis collocatum interponunt. Quo tempore Anaſtaſius S.R.E. bibliothecarius, qui vitas Romanorum pontificum, vſq; ad Benedicti III. ſucceſſorē Nicolaum ſcripſit, viuebat, & creationibus Sergij II. Leonis IIII. Benedicti III. Nicolai I. Hadriani ij. et Ioannis viij. vt ipſemet refert, interfuit. Is non ſolū nullam biennalis pōtificatus Ioannis fœminæ mentionē facit, verū etiam Romanam ſedem, poſt Leonis iiij. obitum, dies tantū quindecim vacaſſe ſcribit, ſubijcitq; Leoni mortuo non Ioannem aliquem, ſed Benedictum ipſum iij. ſtatim ſuffectum. Cuius verba hæc ſunt: Sanctiſſimus Leo Papa iiij. obdormiuit in Domino xvj. Kalēd. Auguſti, ſepultus ad ſanctum Petrum, et ceſſauit epiſcopatus dies quindecim. Quo mortuo mox omnis Clerus Romanæ ſedis, vniuerſi proceres, cunctusq; populus, ac ſenatus congregati ſunt, Domini clementiam exorantes, vt beatificū illis in omnibus demonſtrare dignaretur paſtorem, qui Apoſtolatus culmen regere valuiſſet tranquillè. Qui diuinitus, æthereoq; lumine inflammati, vno conſenſu, vno conamine Benedictum pro tantis, quibus pollebat, ſacris operibus, Pontificem promulgauerunt erigere. Miro verò vniuerſa & alacri ſtudio plebs, & populi cætus ad Calliſti titulum properantes, eum cum hymnis & cāticis ſpiritualibus, ad Patriarchiū Lateranēſe perduxerūt, &, vt moris eſt, in pontificali ſolio collocârunt. Hæc ille. Nullam igitur de hac fœmina mētionem facit Anaſtaſius. Ex quo etiam illud apertè intelligitur, Ioannē ipſam, veritate illius hiſtoriæ ſtāte, nulla ratione hoc tempore eſſe potuiſſe. Sed faciamus Anaſtaſium ipſum eam ipſo loco collocaſſe, hoc quoq; fieri non poteſt, cùm temporum, & annorum ratio, quibus Romani pontifices huius temporis ſederunt, apertè repugnet, neq; biennij ſpacium inter ſe ab Hadriano j. vſq; ad Ioannem viij. illorum Pontificatum anni, qui ex horū tēporū monumentis concinnati ſunt, capiant. Ab anno enim Christi DCCLXXII. quo Hadrianus primus creatus eſt, vſq; ad annū DCCCXXCij. in quo obijt Ioānes viij. ne menſis quidem vnus, nedum duo anni alieni pontificatus interijci poſſunt, ſtante maximè temporū, & annorū ſerie quā ego accuratiſſimè ex Anaſtaſio ipſo, non vetuſtis inſcriptionibus, diplomatibus, & inſtrumētis cōſtitui. Deinde cùm annus agatur DCCVI. ex quo hanc fœminam pontificē fuiſſe ſcribant (eius enim creationem in annum Chriſti circiter DCCCLV. conijciūt) quanam ratione fieri potuit, vt non ſolum Anaſtaſius bibliothecarius, qui hoc tempore vixit, ſed nemo, qui vitas Romanorum pontificū, aut ex inſtituto, aut obiter ſcripſerit,

ſerunt (plures autem fuere) vſq; ad annū Chriſti DCCCL per annos continuos quadringētos, nullam omninò de eam mentionē fecerūt? Paulo poſt Anaſtaſium hiſtoriam, in qua frequenter ſummorum Pontificū meminit, edidit Ademarus monachus ſancti Hermanni Lutetiæ Pariſiorum, quem Annonius eiuſdem monaſterij monachus ante quadringentos annos ſequutus eſt. Rhegino quoque Abbas Prumienſis ante ſexcentos annos, Hermannus Contractus, & Lambertus Schafnaburgenſis ambo monachi ante quingentos, Otho Friſingenſis ante quadringentos, Chūradus de Lichtenavv abbas Vrſpergēſis ante trecentos, chronica vel hiſtorias ſuas ſcripſerunt, & nemo hunc Ioannem profitetur, diligētes alioqui in Romanorum pontificum ſucceſſione enumerāda. Sed nec Leo Oſtienſis epiſcopus, Ioannes Cremonēſis presbyter, aut alius quiſpiā aliquid de ea tradiderunt. Exſtant in bibliotheca Palatina ſex vel ſeptem Romanorum Pontificum breues enumerationes, ſiue indices, quorū vnus verſibus exaratus eſt, quem paulò pòſt ſubijciam, ante Innocētium iiij. varijs in libris ſcripti, nullus in his eſt Ioannes papa fœmina. Inſuper in vetuſtis quinque Damaſi, Bibliothecarij, & Pandulphi Piſani vitarum libris nulla huius fœminæ memoria eſt, ſed in margine inter Leonem iiij. & Benedictum iij. alienis characteribus ab exemplaribus vetuſtis longè differentibus, huius rei fabula à poſteriore auctore eſt addita. Deinde quanam ratione Leo nonus, qui ducentis plus minus annis poſt vixit, ſcribens ad Conſtantinopolitanum patriarcham Michaelē Cerularium, & Leonem Acridonum epiſcopum in hæreſin & ſchiſma lapſos, in quadā Epiſtola reprehendere potuit eccleſiam Conſtantinopolitanam, quòd fœminā & eunuchos in patriarchatu ſuo collocaſſet, (Nicetam, & Ignatium intelligit) ſi fœmina etiam Romæ ſummū ſacerdotium, quòd longè peius eſt, tenuiſſet? Scribit enim in epiſtola illa magna, ſiue libello aduerſus Græcorum hæreſes, cap 23. Abſit autem, vt velimus credere, quod publica fama non dubitat aſſerere, Conſtantinopolitanæ eccleſiæ contigiſſe, vt eunuchos contra primum S. concilij Niceni capitulum paſsim promouendo, fœminam & in ſede pontificum ſuorū ſublimaſſet aliquando, hoc tam abominabile ſcelus, & deteſtabile facinus, etſi enormitas ipſius, vel horror, ſi aternaq; beneuolentia non permittit nos credere: conſiderata tamē incuria veſtra erga ſanctorū cenſuram canonum, quod eunuchos & aliqua parte corporis imminutos nō ſolum ad clericatum, ſed & ad pontificatum indifferenter ac ſolemniter adhuc promouetis, fieri potuiſſe penſamus. Sed etſi faceremus multos eam ſcriptores commemoraſſe, id tamen fieri non potuiſſe, ex fabulæ ipſius contextu etiam oſtēdam. Nemo Romæ legitimus vnquam pontifex creatus fuit per annos plus minus nongentos, à S. P. Apoſtolo vſq; ad Formoſum papā, qui ab ineunte ætate Romana in Eccleſia educatus non eſſet, et per omnium ordinum eccleſiaſticorum gradus ad diaconatū ad minus, vel ſacerdotium ſaltem non aſcendiſſet. Quod facilè pontificum ſeriem conſideranti, inuiolabiliter obſeruatum fuiſſe manifeſtū erit: & modò fœmina ignota, incertæ originis, & patriæ, ſine vllo ordine, & teſtimonio anteactæ vitæ ita inconſulto pontifex fieri potuit? Qua demū ratione eius fabulam concinnarūt? Ioannes (inquit auctor fabulæ, ex quo Platina, & alij acceperunt) Anglicus natione Maguntinus, ſedit annos ij. menſem vnum, & dies iiij. alias, menſes v. & dies iij. et ceſſauit epiſcopatus menſem vnū. Vide inſcitiam ſcribendi: Anglicus natione Magūtinus. An Maguntia fortè eſt in Anglia, & nō in Germania? Sed Platina diligentior præter auctoris ſententiam, eam quidem natione Anglicam refert, verùm Maguntiaco oriundam. Subijcit: Hic (vt aſſeritur) fœmina fuit, & in puellari ætate à quodam ſuo amaſio in habitu virili Athenas deducta, ſic in diuerſis ſcientijs profecit, vt nullus ſibi par inueniretur. Athenas profectam fabula narrat. Et cur? vt (inquit) litteris operam daret? Rectè: cùm neque Athenæ eo tēpore, neq; in ijs amplius vllum gymnaſiū eſſet, ſed omnia tūc in Attica, vt ex horum temporū ſcriptoribus intelligitur, fœda barbarie oppreſſa tenerētur. Adiūgit: Adeò vt poſtquā Romæ fuit, ꝑ biēniū legēs, magnos magiſtros diſcipulos, & auditores haberet, & cū in vrbe vitæ, & ſciētiæ magnæ opinionis eſſet, in papā cōcorditer eligitur. Duo hic ſuffarcinat mendacia, primū eā tū bonas litteras publicè in vrbe profeſſā eſſe, quod omninò falſum eſt, cùm huius tēporis hominibus nihil minus curæ eſſet, quā vt in vrbe quiſpiam doceret: quod ex hiſtoriarum cōtextu facilè liquet: alterum biennij ſpatio pontificatū adeptū

eſſe, ...um, vt dixi, nō niſi presbyteris, vel diaconis cardinalibus in Romana eccleſia ab incunabilis erutritis pontificatus demādari perpetua cōſuetudo tūc fuerit. Sequitur. Sed in papatu per ſuū familiarem impregnatur. Verùm tempus partus ignorans, cum de ſancto Petro in Lateranum tenderet anguſtiata inter colloſſeum & eccleſiā ſanct. Clementis peperit, & mortua ibidem (vt dicitur) ſepulta. Hic animaduerſione dignum, quòd huius fabulæ auctor, qui rem hanc ita improbè tradidit, eam diſſicilem creditu etiā ipſe exiſtimauit, & ideò initio hic (vt aſſeritur) inquit fœmina fuit. Nunc (vt dicitur) ſepulta eſt, ſcribit. Rem non affirmat, ſed per, vt aiunt, & tradunt, eam refert. Cæterum hæc mulier non niſi in papatu impragnatur? & quæ diu ante pōtificatum amatorem habuerat ſine partu aliquo nunc ſenex (vt veriſimile eſt) papa ingrauidata peperit? Nónne ante partum vterum intumeſcētem præferebat? & nemo ex tot familiaribus, ex tot aulicis, qui Romanum pontificem comitari ſemper ſolent, rem tam claram non animaduertit? Non, Quia cum duobus, vel tribus tantum familiarib. clauſa in palatio permanebat. immò è contra, nam ſi pauco ante partum tempore, in quo magis veriſimile eſt eam quieſcere debuiſſe, à ſancto Petro Lateranum profecta eſt, multò magis antea quoq; grauida ſui conſpiciendi, & alloquēdi omnibus copiam faciebat. Fieri nō poteſt, vt ſint, qui exiſtiment omnes huius ſæculi homines adeò ſtupidos, et ineptos tūc deueniſſe, vt nemo fuerit, qui à maſculo fœminam quidem nouem menſibus grauidam, tot moleſtijs, quæ partum præmittere ſolet circumuentam? nónne habebat ſeruos, familiares, medicos, aulicos, & nemo tam longè duorum annorum interuallo eā cognouit. Res certè Martino Ciſtertienſi monacho auctore digna eſt: qui vitas Romanorum Pontificum ſcribens, primus quod ſciam, ante trecentos annos rem euulgauit. Sed antequam de hoc viro loquar, fabulā expediamus. Et quia Dominus Papa eandem viam ſemper obliquat, creditur à pluribus, quòd ob deteſtationem facti hoc faciat. Nec ponitur in Cathalogo ſummorū Pontificum, propter mulieris ſextum. Hæc ille. Porrò autem, quòd Papa Lateranum illac non pergat, ea non eſt cauſſa, ſed quia per medium amphitheatrum, cui via illa correſpondet, ob loci anguſtiam magno hominum, & equorū manu comitatus tranſire nequit ſiniſtra ad colloſſeum deflectit, deinde rectà progreditur verſus SS. Petrum & Marcellinum, ne tot giris obequitans, comitatus ordinem confundat, reuertendo denuò circum amphitheatrum ad viam, quæ ſub SS. IIII. coronatis Lateranum ducit. Eadem ratio eſt cum reuertitur. Quam tamen rem à multis pontificibus omninò neglectam ſcio. De ſacello verò, quod nunc eo loco exſtat, in quo eā ſepultam tradūt, item ſedibus porphyreticis Lateranenſibus, ex quibus Papa an eſſet maſculus cognoſcebatur, aliquid dicere ſuperfluum eſſet & inane exiſtimo, cum omnia fabuloſa ſint et ab imperito vulgo ficta. Primus autē (vt dixi) qui huius fœminæ fabulam tradiderit, fuit Martinus quidam (vt ferunt) Polonus monachus Ciſterciēſis & Papæ Innocentij IIII. pœnitentiarius, qui vitas Romanorum Pontificum vſque ad ſua tempora, item librum, cui Mirabilia Romæ nomen eſt, conſcripſit, ab alio poſtea grauioribus mendacijs auctum: & non eſt hic, vt quidam perperam intellexerunt, celeberrimus ille vir Martinus Cromerus Polonus, qui hiſtoriam Polonicam accuratiſſimè & peritiſſimè edidit, ſuiq; regis diu apud Imperatorem Ferdinandum optimum & integerrimum oratorem egit. Homo moribus, doctrina, rerum gerendarum experiētia, & omni virtutum genere cumulatiſſimus, ſed ad Martinū illum redeamus, fabulæ huius (vt opinor) auctorem: Eā enim in nullo, qui ante ipſum ſcripſerit, inueni, præterquam in vno Sigeberti chronico: in quo inter Leonem & Benedictum ita ſcriptum eſt: Ioannes Papa Anglicus Fama eſt hunc Ioannē fœminam fuiſſe, & vni ſoli familiari tantū cognitam, qui eam complexus eſt, & grauis facta peperit papa exiſtens, quare eam quidem inter pontifices non numerant, ideò nomini numerum non facit. Ita ibi. Cæterum, hāc rem ex inſectionibus Galfridi monachi, qui poſt Martinum vixit, aut Roberti, qui Sigebertum ſuppleuit, eſſe, teſtimonio eſt, quod in antiquis, veris, & germanis Sigeberti exemplaribus non exſtet. Porrò autem, vt quis hic Martinus, qui hanc rem primus ſcripſit, fuerit. quantaq; illi fides adhibēda ſit, intelligamus, ſcitu dignum, hunc auctorē eum eſſe, ex quo Mirabilium vrbis Romæ liber

manauit

manauit qui ſcripſit. Primus ſucceſſor Romuli Pompilius pater Numæ, ſecundi Romanorum Regis ponitur, eodem libro Virgilius, Numa Pōpilius Romæ tribunus plebis. Qui portas Oſtienſem, Caperam et prope arcem ſancti Angeli colliſiam vocat. Qui Pambaum Agrippæ, Cibeles ædem dicit. Qui amphitheatrum templum ſolis fuiſſe tradit. Statuam M. Aurelij æneam equeſtrem Ruſticum Tiburtinū cum bubone, equos Quirinalis à philoſophis factos, templum pacis nocte Natalis Chriſti corruiſſe, & multa alia eiuſmodi primus ſcripſit. Ab hoc igitur haud multum occupato, ſed potius ſimplici ſcriptore Ioannis fœminæ fabulam, omnes quotquot poſt eum ſcripſerunt, hauſere. Sed Platina rem totā ſtylo paululum elaboratiore, quibuſdam ſe ſuo additis, tradit. Cui quantum credendum ſit, iā multis argumentis oſtendi. Sed quoniam omnia inſignia mendacia ab aliqua veritate originem habent, hanc famulam ex Ioannis papæ XII. viri impuri vita manaſſe crediderim. Is Ioannes per vim, patris Alberici Romani principis potētia adhuc pene adoleſcens papa factus, aliquot concubinas, vt Luithprandus Ticinenſis illorū temporum ſcriptor lib. 6. cap. 6. & 7. tradit, habuit: in his præcipuè erant Ioanna, Raineria, & Stephania. Ex Ioanne igitur Papa, & eius item ſcorto Ioanna, ad cuius fortè arbitrium tanquā Papæ omnia Romæ pendebant, Ioannis fœminæ Papæ fabula manauit, quæ proceſſu temporis aucta, in hiſtoriæ auctoritatem imperiti alicuius ſcriptoris opera, paulatim irrepſit.

BENEDICTVS III.

BENEDICTVS tertius, patria Romanus, patre Petro, meritò Benedictus appellatus eſt ob ſanctitatem vitæ & rerum diuinarum gratiam. Sub Gregorio enim militans, cum ab eò ſubdiaconatus gradum accepiſſet, ita deinceps vixit, vt mortuo Leone vnus Benedictus tanti pontificis dignus ſucceſſor haberetur. Ad hunc itaque concurrentes omnes tanquam ad vnicum & benigniſſimū ſidus à Deo in terras miſſum, eum pontificem decernunt. Qui flens, & Deum ac ſanctos teſtes faciens, ſe nequaquam dignum eſſe, qui tantæ ſedi præficeretur, dicebat. Acclamantibus itaq; omnibus, & electionem approbātibus, inuitus tandem pontificium munus ſuſcipiens, in atrium Lateranenſe perducitur, & in ſede Petri collocatur. Inde verò in equo albo ſedens, ad eccleſiam ſanctæ Mariæ ad Præſepe ductus, ieiuniis triduò & orationibus vacauit, Deum rogans, vt ſibi liceret ſanctè & integrè eccleſiam ſuam gubernare. Eò autem poſt diem tertium iterum venêre omnes, & eius pedes de more oſculati ſunt. Hi potiſſimùm, qui Rhodoaldi Portuēſis epiſcopi factionem ſecuti, alium neſcio quem: vel (vt quidam volunt) Anaſtaſium à Leone pontificatu deiectum, hominem ignotum pridie eius diei Benedicto præferre conati fuerant: ſed cognito errore (vt dixi) veniam petentes, in ſententiam bonorum tandem venêre, & hominem ſanctiſſimum de more adorarunt. Idem fecêre & Ludouici imperatoris legati, ad confirmandam cleri ac populi electionem Romā miſſi. Sequenti verò die comitante populo ad baſilicam Petri deductus videntibus omnibus, vt mos eſt, & antiqua traditio dictat, conſecratus inſignia pontificis ſuſcepit, acclamantibus omnibus & plaudentibus. Tantæ enim manſuetudinis fuit, tantæ dignitatis corpore & animo, vt tam in magiſtratu conſtitutus, quàm in vita priuata charus omnibus & gratus videretur. Hic quidem ad cultum diuinū conuerſus, multas eccleſiaſticas vetuſtate collabentes reſtituit, & dona pleraque in earundem ſacraria repoſuit. Inſtituit præterea, vt funeribus epiſcopi, presbyteri, aut diaconi, pōtifex vnà cum clero intereſſet honorandi corporis defuncti, commendandæ animæ gratia: mandauitq;, vt viciſſim clerus mortui pontificis funus celebraret. Ipſe verò,

107. pōt.

quod inſtituit, dum in vita eſſet, non verbis tantùm, ſed re ipſa comprobauit. Sacerdotum enim funeribus ſemper interfuit. Aegrotos prætereà inuiſit, pauperes aluit, deſperatos & calamitoſos conſolatus eſt, viduas & pupillos acerrimè tutabatur. His artibus vitam ſanctiſſimam traducens ſuo magis, quàm populi Romani tempore, moritur pontificatus ſui anno ſecũdo, menſe vi. die ix. Sepultus eſt autem ante fores baſilicę beati Petri Apoſtoli. Interim verò dies xv. epiſcopatus vacat.

NICOLAVS I.

103. pōt. NICOLAVS primus, patria Romanus patre Theodoſio, bene ac ſanctè à teneris annis educatus, primò quidẽ ſubdiaconus à Sergio, mox verò diaconus à Leone creatur. In quo ordine adhuc conſtitutus, nullũ genus pietatis omittens, Benedicti corpus ſuis manibus tumulo collocauit, non ſine multis lacrymis. At verò cùm peracto de more funere, creare alterũ pontificem neceſſe eſſet, cumque ieiuniis, vigiliis, orationibus inſtarent homines, vt talem à Deo conſequerentur pontificem, qualem amiſerant, in baſilica ſancti Dionyſij confeſſoris atq; pontificis (eò nanque eius rei cauſſa cõuenerant) poſt lõgam conſultationem Nicolaum abſentem pontificem creant: & fugientem in Vaticanum, latitantemque vitandi honoris cauſſa, conquiſitum in atrium Lateranenſe perduxerunt; & nolẽtem etiam in ſolio Apoſtolico collocarunt. Deinde verò in baſilica Petri conſecratus, ſumptaque de more pontificia corona, multa cum Ludouico Cæſare, qui tum aderat, collocutus eſt, tum ad pontificatum, tum ad imperium pertinentia. Cùm verò Ludouicus ipſe ab vrbe diſceſſiſſet, conſediſſetq; in loco, quem Romani quintum appellabant, eò profectum Nicolaum ferunt cum proceribus vrbis Romæ, itaque honorificè ſuſceptum, vt imperator ad mille paſſus pontifici obuiam factus, ex equo deſcẽdens, eum freno manibus attrectato in caſtra perduxerit. Erat enim tantæ venerationis & maieſtatis, & tãtæ eloquentiæ & doctrinæ, vt ab omnibus tanquam numen coleretur. Habito autem ſimul longo & ſecreto colloquio poſt epulas oſculoq; inuicẽ dato & accepto, ad vrbem pontifex redijt: quam quidem excreſcentia Tiberis ita vexatam inuenit, vt non niſi lintribus de vico ad vicum tranſire liceret. Nam & eccleſiam ſancti Laurentij in Lucina, & monaſterium beati Silueſtri, & totam illam planitiem, quę à via Lata ad radices Tarpeiæ rupis, & viam Argentariam, ad Auẽtinum ducit, ita occupauerat, vt inſtare diluuium vulgò putatum ſit. Hac inundatione & multæ domus euerſæ ſunt, & plures arbores euulſæ, & ſata paſſim diſiecta. Neque hoc ſemel eo anno, ſed iterum Decembri menſe Romæ accidit. Emendare hæc damna, vel potius delenire pontifex enixus, nullum genus officij & pietatis in ciues ſuos omiſit. Interim verò Michael Theophili filius Conſtantinopolitanæ vrbis imperator, legatos cum muneribus Romam miſit, qui & limina Apoſtolorum & pontificem inuiſerent. Hæc autem munera fuêre, patena aurea, & calix aureus iuſti ponderis cum gemmis magnæ æſtimationis. Hic eſt ille Michaêl, quem poſtea Baſilius conſors imperij factus, dolo necauit, vt ſolus imperio potiretur. Habiti ſunt autem à pontifice perbenignè legati, & domũ viciſſim cum muneribus miſſi. Nicolaus verò pontificiæ dignitati admodum conſulens, Ioannem archiepiſcopum Rauennatem, ad ſedem apoſtolicam propter obiecta crimina venire recuſantem, dignitate priuauit. Is autem Papiam ad Ludouicum confugiens, ab imperatore litteras cõmendatitias ad pontificem obtinuit, & legatos, qui à pontifice impetrarent, vt Ioanni archiepiſcopo Romam ad cauſſam dicendam tutò proficiſci liceret: quod haud grauatè pontifex conceſſit. Ioannes autem facta dicendi copia in magno præſulum conuentu in

Tiberis excreſcẽtia tam magna, vt diluuium inſtare Romani putauerũt.

in domo Leonina, nil aliud faſſus eſt, quàm ſe maieſtatis reum eſſe, ob eam rem & à pótifice,& ab his,qui eo in conuentu aderant, ſe veniam petere. Motus hac confeſſione pontifex, & precibus eorum, qui tum aderant, his conditionibus Ioannem in gratiã recipit,vt & ſe in concilio de hęreſi purgaret,vtque quotannis Romam ſe profecturũ polliceretur, quoad fieri poſſet: & ne electos etiam canonicè in Flaminia epiſcopos, cõſecrandi facultatem haberet, niſi id ſibi à ſede apoſtolica literis concederetur: néue eoſdem epiſcopos Romam proficiſci quotieſcunque vellent, prohiberet, vtque ei nullam exactionem, quam ſacri canones non recipiunt, nullum morem, nullam cõſuetudinem introducere liceret. Poſtremò verò ei ſub anathematis pœna mandatum eſt, ne de bonis eccleſiæ quicquam immutaret aut decerneret inconſulta ſede apoſtolica: néue etiam profana ei recipere liceret, niſi id placere ſummo pontifici intellexiſſet. Has autem ſanctiſſimas iuſſiones tota ſynhodus ita approbauit, vt ab omnibus ter acclamatum ſit, Rectum iudicium ſummi præſulis, Iuſta definitio paſtoris vniuerſalis eccleſię, Salubris inſtitutio Chriſti diſcipulis omnibus placet. Omnes autẽ eadem dicimus, eadem ſapimus, eadem iudicamus. Tum verò Ioannes videntibus omnibus, eadem ſe conſeruaturum iureiurando & ſcripto confirmauit. Atque ita ſoluta ſynhodo, Ioannes Rauennam ad ſuos rediјt: liberatus autem hac moleſtia pontifex eccleſiam Dei genitricis (quæ prius antiqua, nunc vulgò noua appellatur) reſtituit, egregijsque picturis exornauit, Regem Bulgarorum cum omni prouincia ad fidẽ Chriſti litteris & ſanis admonitionibus conuertit, eiſdemque Bulgaris epiſcopos & presbyteros dedit, qui neophytos in fide confirmarent, pulſo Photino, cuius fraude in errorem Bulgari dilapſi fuerant. Pacem prætereà inter Ludouicum imperatorem & Andaliſium Beneuentanum ducem compoſuit, Sarracenos Beneuentum vſque aliquando peruagatos repulit. Poſtremò verò approbante Ludouico imperatore inſtituit, ne præceps vllus ſęcularis aut imperator concilijs clericorum intereſſe auderet, niſi de fide ageretur, licere tum ac par eſſe cenſuit. Sunt qui ſcribant, beatum Cyrillum ex Cherſona Ponti, ſancti Clementis corpus Romam tum detuliſſe: idque in eccleſia his temporibus ſancti Clementis appellata, reconditum fuiſſe, nec ita multò pòſt Cyrillum mortuum eo loci ſepultum iacere. Nicolaus autem in omni genere virtutis vnici viri exemplar, ſeptimo põtificatus ſui anno, menſe nono, die decimotertio moritur, & ante fores baſilicæ beati Petri ex teſtamento ſepelitur. Sunt qui ſcribant, poſt mortem eius, annis octo, menſibus ſeptem, diebus nouem ſedem vacaſſe.

ANNOTAT.

Ad hunc vſque Nicolaum Romanorum pontificum vitas, quæ adhuc apud me ſunt, ſcripſit Anaſtaſius monachus, & S.R.E. bibliothecarius, ſub quo,& eius ſucceſſoribus, Hadriano II. & Ioanne VIII. in Vrbe floruit. Quæ ſequuntur, concinnauit Guilelmus quidam alter bibliothecarius, quæ in libro, qui ſub Damaſi nomine circumfertur, exſtant. Porrò autem cùm ſequentes pontifices, vſque ad Clementem II. neque perpetuum quendam habeant ſcriptorem, & maiorem ſuorũ actorum partem amiſerint, tempora adeò incerta,& obſcura habent, vt neque quo loco, neq; quo ord.ne aliquot Romanorum pontificum nomina reponerentur, ſatis liqueat. Quidam verò etiam noui irrepſerunt pontifices, vt poſt Marinum Agapitus, & poſt Hadrianum III. Baſilius, quos Sigebertus in chronicis prodidit. Quibus ſtante maximè hiſtoriæ veritate, & temporum ratione, locus in hac ſerie eſſe non poteſt. Hi enim vel ijdẽ, nominibus mutatis, cum aliquot alijs pontificibus, vel ſchiſmatici fuerunt, vel omninò nunquã exſtiterunt. Vnumquodque autem horum aſſerere dubium eſt, & incertum, cæterùm ſi qua alia animaduerſione digna occurrent, ea non omittam.

HADRIANVS II.

HADRIANVS ſecũdus, patria Romanus, pater Valaro epiſcopo, Sergio pontifici familiaris fuit, à quo cùm 109.Pót.
aliquando denarios quadraginta dono accepiſſet domum rediens diſpenſatori mandauit, vt eos peregrinis & pauperibus, qui in veſtibulo domus ſuæ ſtabant, erogaret. Facere ille mandata conatus, cùm videret ne minimæ quidẽ parti tantula re ſatisfieri poſſe, ad Hadrianũ rediens, rẽ ipsã exponit. Tum Hadrianus accepta pecunia ad pauperes

peres veniens, & ternos denarios ſingulis præſtitit, & totidem ſibi, rei familiari ſatis facturus reſeruauit, admirante diſpenſatore miraculo rei. Cui Hadrianus, Vides, inquit, quàm benignus & largus ſit dominus, his præſertim, qui liberales & munifici in pauperes ſunt? Hæc & alijs virtutibus tanto in precio apud omnes fuit, vt cum de põtifice creando ſermo haberetur, certatim omnes vnicum Hadrianum deligerent, quẽ etiam ab eccleſia ſanctæ Dei genitricis ad Præſepe, ad Lateranenſem baſilicam nolentem detulêre, ac ſtatim pontificem crearũt. Non eſt habita in tãto tumultu cuiuſpiam ratio. Hanc ob rem Ludouici legati, qui eius rei cauſſa aderant, indignati, quòd nuſquam (vt par erat) dum hæc ageretur, intereſſe potuiſſent, & auctoritatem imperatoris in creando pontifice interponere. Legatis autem hac ratione ſatisfactum eſt, quòd dicerent multitudinis voluntatem in tanto tumultu moderari non potuiſſe, eos tamen rectè facturos, ſi virum optimum, quem & clerus & populus elegerat, de more pontificem ſalutarent. Fecêre id legati, quanquã apertè cernerent, clerum populum eligendi pontificis totam auctoritatem ſibi vẽdicare, ne deinceps principis cuiuſpiã nutus exſpectaretur: fortè etiã vt libertas eccleſiaſtica tũ inoleſceret. Superuenêre à Ludouico imperatore litteræ, quibus Romanos admodum laudat, quòd ſummũ pontificem ſanctè & integrè creaſſent, non exſpectato aliorum voto, qui fortè ea in re ob ignorationẽ perſonarũ minus iudicij habuiſſent. Qui enim fieri poſſe dicebat, vt peregrinus & hoſpes dignoſcere poſſit, in aliena rep. quis potiſſimum cæteris præferendus ſit, id maximè ad ciues pertinere, & ad eos præſertim, qui cum iquilinis familiariter vixere. Hadrianus autem pontificatum adeptus, omnia, quæ ad honorem ſummi Dei pertinerent, diligenter circumſpiciebat, verbis, exemplo, auctoritate, tum ſua, tum maiorum, vnumquenque ad benè beatéq; viuendum cohortatus: Circumuentos etiã aliorum iudicijs & potentia, acerrimè tutatus eſt. Habere enim Synhodum Conſtãtinopoli paſſus eſt, qua & pulſus eſt Photius vir ſeditioſus, & reſtitutus Ignatius iam anteà iniuria pulſus. Habita etiam in eadem Synhodo longa contentio eſt, Bulgari (quorum legati tum aderant) ſedíne Romanę, an Conſtantinopolitanę ſubiecti eſſent. Tandem verò Baſilio contradicente, Romanæ ſedi adiudicantur. Quare Hadrianus à Bulgaris rogatus, vt virum vita & doctrina in prouinciam mitteret, cuius auctoritate & exemplo in fide Chriſti retinerentur: tres ſanctiſſimos viros eò cum ſumma poteſtate miſit, qui eccleſias illas ex ſententia ad meliorem cultum redigerent. Hi autẽ fuere Sylueſter ſubdiaconus Leopardus Anconitanus, Dominicus Taruiſinus, qui rẽ omnem ex ſentẽtia pontificis breui compoſuêre. Quanquam Bulgari non ita multò pòſt donis & pollicitationibus à Conſtantinopolitanis corrupti, pulſis Latinis ſacerdotibus, Græcos receperint: quæ quidem ſeditio multorum malorum incendia inter Græcos & Latinos ſuſcitauit. Hadrianus verò ſeſe omnibus eccleſiæ hoſtibus, quoad fieri poterat, ob ijciens, cum mortuo Ludouico Carolum filium inuncturus eſſet, moritur pontificatus ſui anno quinto, menſe ix. die xij. Eius autem ante mortem & tribus diebus ſanguine apud Brixiam pluit, & locuſtæ Gallias mirum in modum vaſtarunt, tam calamitoſæ mortis indicia permaxima.

Tribus diebus ſanguine pluit.

ANNOTATIO.

Synhodus, cuius leuiter Platina meminit, à Latinis octaua vniuerſalis Conſtantinopolitana iiij. appellatur, CCCXXCIII. Epiſcoporum, cui donatus Oſtienſis, Stephanus Nepeſinus epiſcopi, & Marinus S.R.E. diaconus, poſtea Papa, apoſtolicæ ſedis legati præfuerunt. Quam ex græco in latinũ Anaſtaſius bibliothecarius, qui ei in-

ei interfuit. cõuentū. In qua Photio patriarcha eius ſedis inuaſore pulſo, Ignatius ex papæ Hadriani auctoritate eſt reſtitutus, ſed de hac re latius aliàs. Huius ſynhodi tam græca quàm latina exemplaria exſtare dicuntur. Latina autem apud me ſunt. Eius etiam meminit Annonius libro quinto, capite vigeſim ſeptimo de rebus geſtis Francorum.

IOANNES IX.

Io. pōt. IOANNES nonus, patria Romanus, patre Gundo, initio pontificatus ſui Carolū, Carolus qui tum Romam venerat, imperatorem imper. decernit. Hanc ob rem indignati duo Caroli, Ludouici regis Germaniæ filij, contractis vndique copijs in Italiam deſcendunt, patruum Carolum imperio ſimul & vita priuaturi. Is autem Tridentinos ſaltus nepotibus clauſurus, cum exercitu Veronam properans, apud Mantuam valetudine correptus, venenata potione moritur, quā Sedechias Iudæus, quo medico vtebatur, curandę valetudinis cauſſa (vt creditū eſt) ei dederat. Ea re cognita, Ioannes pontifex omnibus viribus annitebatur, vt Ludouicus rex Franciæ Caroli filius, imperator decerneretur. Quò minus autem id faceret, obſtitêre Romani proceres, Carolum tertium Germaniæ regem, qui cum fratre Carolomanno iam partem Italiæ occupauerat, imperatorem eſſe cupientes. In tanta verò ſeditione cùm non deeſſent, qui etiā Ludouico fauerent, pontifex capitur, & in vinculis conijcitur. Hanc ob rem non ita multò pòſt, adiuuantibus quibuſdam amicis, è vinculis prolapſus, ad Ludouicū cognomento Balbum, in Franciam confugit: vbi per annum immoratus, & regem inunxit, & controuerſias quaſdam inter eccleſiaſticos ortas ſuſtulit. Nam Gibertus Neumanenſis epiſcopus Leonem abbatem poſſeſſione monaſterij ſui vi priuauerat. Erat enim monaſterium ſancti Petri, in quo beati Egidij corpus quieſcebat. Situs autem loci Flauianus appellatus eſt à valle Flauiana, quam Flauius quondam rex beato Egidio donauerat: is poſtea eò loci in honorem Petri & Pauli monaſterium condiderat. Multis itaque epiſcopis & iudicibus adſtantibus, pontifex cognita cauſſa Leoni monaſterium adiudicat. Arelate hæc contentio exſtincta eſt, vnde Ioannes abiens, annuente Ludouico, apud Trecas ciuitatē concilium habuit: in quo & multa ad fidem pertinentia ſunt inſtituta, & Flandris, qui tum primùm ex locis memoroſis ad meliorem cultum venerant, epiſcopus datus eſt. Flandri. Verùm cùm Italia à Sarracenis vaſtaretur, cumq́, iam montis Caſſini monaſteriū cepiſſent ac diripuiſſent, Ioānes Romā accitus, adiuuantibus principibus Chriſtianis, Agarenorum magnā partem Italia ac Sicilia expulit. Carolum præterea, quò ei liberius in vrbe viuere liceret, imperij corona donauit, tertiuſque Carolus appellatus eſt. Qui poſteà in Normannos mouēs, Franciā & Lotharingiā vaſtantes, ita eos perdomuit, vt Rhoſhifredus eorum rex pacem petere, & fidem Chriſti ſuſcipere coactus ſit: quem imperator in gratiā recipiens, è baptiſmatis fonte leuauit, vt ſcribit Anaſtaſius, qui tum in precio erat, Romanæ eccleſię bibliothecarius, vir ſanè ita vtraque lingua doctus, vt è Græco in Latinum & ſeptimā vniuerſalem ſynhodum, & Hierarchiam Dionyſij Ariopagitæ, & vitas multorū ſanctorum, Caroli gratia in latinum eleganter & doctè tranſtulerit. Sunt qui ſcribant, Carolum ipſum multa monaſteria condidiſſe, ac rem diuinam auxiſſe. Sed hæc eius præcipua laus, quòd multos ad ſcribēdum impulit. Nam & Milo beati Amandi monachus, eiuſdem ſancti vitam accommodatè perſcripſit: & Ioānnes Scotus quædam noſtræ religionis acutiſſimè diſputata, grauiſſimè compoſuit. Non caruit etiā hac laude ſcribendi Ioānnes pontifex dum adhuc priuatus eſſet. Diaconus enim, primi

Grego-

Gregorij vitam quattuor libris egregiè cõſcripſit. Cũ verò in pontificatu annis decẽ, diebus duobus vixiſſet, moritur, & in baſilica Petri ſepelitur.

ANNOTAT.

Ioannes hic omninò VIII. nõ IX. eſt, vt à Platina deſcribitur, nam etſi Ioannes fœmina papa, quam profitetur, fuiſſet, non tamen numeri notam habere debuiſſet, ſacri ordinis non capax. Adde, quòd in omnibus huius pontificis hiſtorijs, bullis, & inſtrumẽtis, Ioannes VIII. ſemper appellatur, Ad quem Ioannes quidam diaconus cardinalis S.R.E. quattuor libris vitam S. Gregorij, ex eius potiſſimũ operibus excerptam, diligenterq́; in vnum collectam, quæ etiam circumfertur, conſcripſit. Annonius in hiſtoria Frãcorum libro 5. à cap. 32. vſq; ad 37. de hoc Ioanne in Galliam profecto, multa, & maximè memoratu digna litterarum monumentis commẽdauit. Huic ſoli Romanorum pontificum accidit, vt breui temporis ſpatio tres imperatores coronaret, Carolum Caluum, Ludouicum ij. Balbum, & Carolum iij. Craſſum. Annonius in locis ſuprà citatis, & Otho Friſingenſis libro hiſtoriarum 6. cap 7. & 8.

MARTINVS II.

111. Pōt. aliàs Marinus.

MARTINVS ſecundus, natione Gallus, patre Palumbo, poſt Ioannem pontificatum inijt. Sunt qui hunc Marinum vocent, quos ego ſimilitudine ſcriptionis deceptos puto. Martinus itaq; appellatur: cuius vita ideo breuior eſt, quia breui tempore in pontificatu vixit, imperantibus apud Cõſtantinopolim Leone & Alexandro Baſilij filiis, in occidente verò Carolo tertio, quem ab Ioanne octauo coronam accepiſſe ſcripſimus: quemq́; Normannos Galliam infeſtantes, ita continuis prælis attriuiſſe, vt eos & fidẽ Chriſti, & leges victoris accipere cogeret. Sunt qui ſcribant, Martini fraude, vt in Formoſo dicetur, Ioannem Pontificem ita ſeditionibus agitatum fuiſſe, vt ei in vincula cõiecto aufugere neceſſe fuerit. Martinus autem malis artibus pontificatum adeptus, breui moritur. Annũ enim & menſes quinque tantummodò in pontificatu vixit, nil dignum memoria gerens, vel ob breuitatẽ temporis, vel quòd nil tum accidit, quo nomen eius fieret illuſtrius, vel quòd Dei nutu malis artibus principatus acquiſiti, veram gloriam, vnicum optimi principis cibum amittunt.

ANNOTAT.

Pontifex hic, quem Martinum II Platina vocat, in eius diplomatibus, inſtrumentis ſuo tempore confectis, & vetuſtis libris hiſtorijſq́;, vt Leonis Oſtienſis, Guillelmi Bibliothecarij, Annonij, & ſimilium, Marinus vbique vocatur, non natione Gallus, ſed ex Galleſio Faleriorum in Etruria oppido ortus, quemadmodum & eius affinis Romanus, qui & ipſe paulò pòſt Papa fuit. Hoc ex antiquo Bibliothecario Guillelmo animaduertit Antonius Maſſa Galeſius in patria ſua deſcribenda vetuſtate diligentiſſimus. Vir probitate, doctrina, fide & humanitate in vrbe clariſſimus, & de me optimè meritus. Idem de Martino III. dicendũ eſt, qui vbiq; in iiſdem, quæ ſupra citaui, monumentis Marinus II. ſiue iunior vocatur. Quare Martinus IIII. & V. ſecundus, & tertius vocandi eſſent.

HADRIANVS III.

HADRIANVS tertius, patria Romanus, patre Benedicto, tãti animi fuit, vt initio pontificatus ſui, ſtatim ad ſenatum populumq́ue retulerit, anno Domini octingenteſimo nonageſimo quinto, ne in creando pontifice imperatoris auctoritas exſpectaretur, vtq́ue libera eſſent & cleri & populi ſuffragia: quod quidem inſtitutum à Nicolao primo tentatum potius, quàm inchoatum diximus. Illectum credo hac opportunitate Hadrianum, quòd Carolus imperator ab Italia cum exercitu 112. Pōt.

ercitu

ercitu diſcedens, in Normãnos rebellantes mouerat.

Fuerat ei in animo, gentem inquietam omninò delere. At verò cùm id difficilè videretur, nec fieri ſine magna ſuorum clade poſſet, partem illam Galliæ ad incolendum his conceſſit, quæ vltra Sequanam flumen eſt, quæque hodie à gente ipſa, Normandia vocatur. Pendere autem quotannis vectigal regibus Franciæ ſunt iuſſi, ne vi, ſed benignitate imperatoris Caroli loca illa obtinuiſſe viderentur. Interea verò Guillielmus cognomento Pius Aquitaniæ dux & Aluerniæ comes, cùm ſtirpe virili careret, Cluniacenſe monaſterium in fundo paterno Burgundiæ pago Maſticenſi magnificentiſſimis operibus inchoauit, eidemque loco Bernonem abbatem præfecit, deſignatis prouentibus, vnde monachi viuerent. Ante tempus verò Guillielmus moriens, monaſterium imperfectum reliquit, Elbo comite Pictauienſi hærede inſtituto, qui rem ipſam ex teſtamento curaret.

Hadrianus autem pontifex, de quo clerus populuſque Romanus magnam ſpem conceperat ob eius virtutem & magnitudinem animi, anno primo & menſe ſecundo pontificatus ſui moritur, ſepeliturque in baſilica Petri, collacrymantibus omnibus & ingemiſcentibus, tantum parentem iniquo tempore tam repentè ſibi ablatũ eſſe.

STEPHANVS V.

119.Pō. STEPHANVS quintus, patria Romanus, ex via Lata, patre Hadriano, pontificatũ iniit eo tempore quo Normanni adiunctis ſibi Dacis omnem fermè Galliam ruptis fœderibus vaſtârunt.

Timore verò tantæ incurſionis beati Martini corpus Turonis Antiſiodorum deportatum eſt, & in eccleſia ſancti Germani collocatum. Accidiſſe miraculum tũ ferunt, orta inter monachos diſcordia, cui potiſſimum ſancto nomen eccleſiæ aſſcriberetur. Hanc ob rem diſcutiendæ ambiguitatis cauſſa leproſus in medio vtriuſque ſancti collocatus, eâ parte ſanatur, quæ ad Martinum vergebat: conuerſus deinde in alteram partem virtute beati Martini integer omninò redditur. Hoc totum à Germano hoſpiti ſuo tributum creditur, ne de ſanctitate eius ob tranſlationem quicquam diminutum videretur. Sunt qui ſcribant, huius pontificis tempore Carolum cognomento Craſſum, qui iam annis duodecim imperauerat, poteſtate deiectum ab optimatibus ſuis fuiſſe, ob ſegnitiem corporis & ingenij tarditatem: in locumque eius Arnulphum nepotem ſuffectum fuiſſe, qui ſeptimus à Carolo Magno imperator eſt habitus. Hac itaque perturbatione rerum illecti Hunni gens Scythica (vt Vincentius & Martinus ſcriptores referunt) in Pannoniam inferiorem ad conſanguineos Vngaros deſcendentes, pulſis inde Gepidis & Auaribus, ipſam occupant: Inde in Germaniam hoſtili agmine mouentes, ad Belgicã vſque Galliam peruenêre, ferro ac flamma omnia vaſtantes. Stephanus verò in tanta rerum perturbatione, ſanctitate Luithprãdi Ticinenſis eccleſiæ diaconi, Valdridi Bauari, Bernardi Pictauienſis, mirificè recreabatur. Quorum vita ac moribus ita Chri-

Chriſtiana fides inoleuit, vt & monaſteria multa & ſacella magnis ſumptibus in vtraque Gallia ſint condita.

Moritur autem Stephanus pontificatus ſui anno ſexto, die xj. Vacat tum ſedes diebus quinque.

ANNOTAT.

Stephanus hic VI. dicendus eſſet, non V. & ſic deinceps in cæteris huius nominis pontificibus numeri nota ſeruanda, quod ante Stephanum illum, quem ſecūdum Platina vocat, fuerit Papa Stephanus alius, qui triduò tantùm vixit, vt tradit Anaſtaſius bibliothecarius. Non enim plus, vel minus viuendi ratio aliquem verum facit eſſe pontificem, ſed vera & legitima comitia, quibus Stephanum illum ſecūdum renunciatū fuiſſe conſtat. Ideò & in Stephanis numerorum notæ mutandæ, & qui alijs eſt II. III. IV. V. & ſic deinceps, deberet eſſe III. IIII. V. VI. & cæteri vſque ad decimum.

FORMOSVS I.

104. Pōt. FORMOSVS Portuenſis Epiſcopus, poſt Stephanum pontifex creatur, qui ſtatim inito magiſtratu eccleſiam Petri principis Apoſtolorum leui pictura exornauit. Hic aliquando Ioannis pontificis ſeueritatē veritus, Epiſcopatum ſuum deſerens, in Gallias aufugit. Verùm cùm reuocatus redire abnueret, anathemate notatus, Romam veniens, omni eccleſiaſtica dignitate priuatus, profana indumenta ſimul cū moribus aſſumens. Sunt qui arbitrantur, hoc ideo Formoſo accidiſſe, quòd eius coniurationis conſcius & auctor fuerit, qua Ioannes captus & in vincula coniectus eſt. Hac itaque contumelia motus Formoſus, ab vrbe diſcedens, iureiurando affirmauit ſe nunquam poſtea vel Romam, vel ad epiſcopatum rediturum. At verò Martinus pōtifex Ioannis ſucceſſor, hominem poſtea iuramento ſolutum in patriam & priſtinam dignitatem reſtituit, vnde ad pontificatum non ita multò pòſt largitione potius, quā virtute, contradicentibus quibuſdam aſſumitur.

Arnulphus autem, quem ſeptimum à Carolo imperatorem diximus, primo quidē ſtrenuè ſumptis armis Normannos adhuc rebellantes, magnis cladibus perdomuit. Verùm poſtea nimio ſucceſſu elatus, ita cōtumax in omnes, cum vel maximè in eccleſiaſticos factus eſt, vt Dei nutu pediculari morbo breui conſumptus ſit. Huius in locum poſtea ſuffectum Ludouicum imperatorem legitur, quem tamen nuſquam habuiſſe imperij coronam accepimus. Hic autem (vt Martinus ſcribit) cum Berengario duce Foroiuliano, à regibus Longobardorum originem ducente, & auitum paternumque regnum repetente, armis decernens, eum primò quidem ſuperat & vincit: *Is nō eſt*
Mox renouato prælio apud Veronā Ludo- *Ludoui-*
uicus ſuperatus ingenti ſuorum clade ca- *cus Ar-*
pitur, & oculis priuatur. *Atque ita impe- *nulphi fi-*
rium, quo annis ferè centum Franci potiti *lius, ſed*
ſunt, demum in Longobardos transfertur, *alius.*
imperante apud Græcos Conſtantino Leonis filio. Verùm neſcio quo fato accidiſſe dicam, vt vnà cum induſtria imperatorū, ſimul etiam pōtificum virtus & integritas defecerit: quæ quidem tempora infeliciſſima eſſe arbitror, cum auctoritate Platonis tales ſoleant eſſe reliqui ciues, quales ſunt in republica principes.

Ad Formoſum redeo, cuius tempora ne omninò infeliciſſima haberentur, effecit Remigij Altiſiodorenſis virtus & doctrina. Hic enim multa commentatus eſt, & ſcripſit in Matthæum potiſſimum & Pauli epiſtolas. Sunt qui ſcribant, huius interpretationis auctorem fuiſſe Remigium Remenſem, non autem hunc, de quo loquimur: vtcunque ſit, conſtat vtrunque Remigium doctiſſimum fuiſſe, Formoſus autem pontificatus ſui anno quinto, menſe ſexto moritur. Vacat tum ſedes diebus duobus.

AN-

ANONTAT.

Formoſus Papa, vt ego obſeruaui, primus omnium Romanorum Pontificum ex aliena dioceſeos Epiſcopo, Romanus Pontifex eſt factus, cùm ante ipſum non niſi ex presbytero, vel diacono cardinalibus factus fuiſſet Romæ papa. Idē refert vetuſtiſsimus & ſine auctoris nomine ſcriptus liber Bibliothecæ Vaticanæ. Multa de hoc ſcribit Luithprandus Ticineſis libro primo, capite primo & octauo hiſtoriarum ſuarum, & Conradus Abbas Vrſpergenſis. Quæ verò de eius cadauere ex ſepultura à ſucceſſoribus eruto dicuntur, procul dubio fabulæ magis quàm vero ſimilia ſunt, quod ex illorum, qui de ea re ſcripſerunt, diuerſitate, & repugnantia facilè liquet, & ego alibi demonſtraui.

BONIFACIVS VI.

115. Põt. BONIFACIVS ſextus, natione Tuſcus, in demortui Formoſi locum pontifex creatur. Quam diu autem in pontificatu vixerit, magna controuerſia eſt. Plus enim alij, minus quidam temporis huic aſſcribunt. Sentio ego cum pluribus, qui affirmant, pontificem hunc diebus tantummodò ſex & xx. in pontificatu vixiſſe. Hoc vt credam, faciunt hiſtoriæ, in quibus nulla vel parua de hoc homine fit mentio. Quo enim modo fieri poſſet, vt huius tempora ſub ſilentio præterirentur, ſi annis duodecim (vt quidē referunt) in ſede Petri vixiſſet? Ponere itaque hunc hominem in catalogo ſomnorum Pontificum inſtitui, non propter res geſtas, quæ nullæ ſunt (Quid enim geri in tãta breuitate tẽporis potuit?) ſed quia legitimè & rectè pontifex creatus eſt. Moritur enim (vt dixi) pontificatus ſui die ſexto & vigeſimo, ſepeliturq́ue in baſilica Petri.

STEPHANVS VI.

STEPHANVS ſextus, patria Romanus, Anagninus epiſcopus, pontifex creatus, tanto odio perſecutus eſt Formoſi nomē, vt ſtatim eius decreta abrogauerit, res geſtas reſciderit, licet quidam ſcribant ipſum Stephanum epiſcopatum Anagniæ à Formoſo conſecutum fuiſſe. Sed ego arbitror hoc odium ex ambitione ortum fuiſſe, cùm iam eò deueniſſent eccleſiaſtici, vt nō coacti, vt antea, ſed ſpontè & largitionibus pontificium munus obirent. Hinc odium ortum eſt, quo etiam in mortuum Stephanus ſæuiebat, quòd ei antea impedimento fuiſſet, quo minus optata ſede potiretur. Refert Martinus ſcriptor, Stephanum tanta rabie deſæuiſſe, vt habito cōcilio, corpus Formoſi è tumulo tractum, pontificali habitu ſpoliatum, indutumq́; ſæculari ſepulturæ laicorum mandauerit, abſciſſis tamen dexteræ eius duob. digitis, illis potiſſimū, quibus in conſecratione ſacerdotes vtuntur: in Tiberimque proiectis, quod (vt ipſe dicebat) contra iura ſacramenti Romam & ſacerdotium repetiſſet, quo à Ioanne octauo iure ſpoliatus fuerat. Magna fuit hæc controuerſia & peſſimi exempli, cùm poſtea ferè ſemper ſeruata hæc conſuetudo ſit, vt acta priorum Pontificum, ſequentes aut infringerent, aut omninò tollerent. Quod hactenus certè ab optimis illis Pontificibus, quorum vitas conſcripſimus alienum

116. Põt. — *Martin' hiſtoriarũ ſcriptor.*

nu.n fuit. paulùm certè abſuit, quin noſtra tempeſtate Paulus ſecundus Venetus Formoſi nomen, (vt fit) ſibi inderet, quòd id nomē ei maximè conuenire videretur, propter proceritatem corporis & maieſtatem. Quò minus autem id faceret, deterruêre eum Cardinales quidā hiſtoriæ non ignari, ne poſt mortem id accideret, quod olim Formoſo. Tulit id ægrè Paulus, quia nil ei præter hoc nomen ad ſummam felicitatem deeſſe videtur.

Interim verò ignauia Pontificum fretus Conſtātinopolitanus Imperator Symbaticum patritium protoſpatarium ſuum, in Italiam cum exercitu mittit, qui Beneuentum tertio mēſe poſtea quàm obſideri cœptum eſt, in poteſtatem ſuam redegit, poſſeſſum ante à Longobardis annis CCC. & XXX. Verùm anno tertio poſt Guido Longobardus, pulſis Græcis, vrbem recuperat, atque ita denuò ad Longobardos recidit.

Ad Stephanum redeo, qui pontificatus ſui anno primo, menſe tertio moritur. Sedes autem eius ex morte tribus diebus tum vacat.

ROMANVS I.

117. Pôt. ROMANVS patria Romanus, vbi pontificatum iniit, Stephani Pontificis decreta & acta ſtatim improbat abrogatque. Nil enim aliud hi pontifices cogitabant, quàm & nomen & dignitatē maiorum ſuorum extinguere, quo nihil poteſt eſſe peius & anguſtioris animi: qui enim his artibus nituntur, nulla virtute muniti, eos de loco abradere benè merentes conantur, quem ipſi ob ignauiam & malitiam attingere non poſſunt. Neminem ſiquidem vnquam inueuies alienæ famæ inuidere, niſi qui omnibus probris contaminatus, deſperat ſuum apud poſteros celebre nomen aliquando futurum. Hi ſunt, qui fraude, malitia, dolo, maledicentia de humano genere benè meritos mordent, lacerant, accuſant, concordunt, tanquam ignaui canes & inutiles, nec feris ſeſe obiicientes ob timiditatem, ſed vinctas & caueis incluſas mordentes. Commemorare tamen huius Pontificis nomen libuit, quia de more Petri ſedem obtinuit, in qua tertio pontificatus ſui menſe demoritur.

THEODORVS II.

THEODORVS ſecundus, patria Romanus, pontifex creatus, veſtigia ſeditioſorum ſequitur. Nam & Formoſi acta reſtituit, & eius ſectatores in precio habuit, imperante adhuc in Italia (vt quidā volunt) Arnulpho, regnante in Francia Carolo Simplici, Conſtantinoque Leonis filio orientale imperium gubernante. 118. Pô.

Quo quidem tempore Sarraceni Apuliam ingreſſi, occupatoque ſancti Angeli monte, magnam vim hominum & pecorum cepêre. Verùm Itali tumultuaria manu comparata, magna ex hoſtibus edita ſtrage prædam recuperant. Agebantur hæc in Italia, cum Guillelmus cognomento Sectorferi, Engoloſinæ comes, à Carolo Caluo originem ducens, monaſterio Carthuſienſi reliquias ſanctorum, quæ incurſionis Normandicæ tempore inde ablatæ fuerāt, (Sectoriſeni Engoloſinæ comes.)

teſti-

reſtitui mandauit. Videbat enim ſeditionem inter populos orituram, quieſcentibus iam Normannis, niſi in loco priſtino reliquiæ collocarentur. Qui fuerint Normanni, haud ſatis conſtat. Sunt tamen qui dicant, eos ex Noruegia in Galliam deſcendiſſe.

At Theodorus vigeſimo pontificatus ſui die moritur, nulla magnoperè de ſe relicta memoria ob breuitatem temporis.

IOANNES X.

119. Pōt. IOANNES decimus, patria Romanus, pontifex creatus, Formoſi cauſſam in integrum ſtatum reſtituit, aduerſante magna populi Romani parte, qua ex re tanta ſeditio orta eſt, vt paulum admodum ab iuſto prælio abfuerit. Is autem Rauennam profectus iiij. & lxx. epiſcoporum habito conuentu, & Stephani res geſtas improbauit, & Formoſi acta reſtituit, diiudicans perperam à Stephano factum, qui cenſuit eos iterum ordinandos eſſe, quos Formoſus ad ſacros ordines adſciuerat. Hoc idem accidiſſe putauerim ego, cùm quia pontifices ipſi à Petri veſtigijs diſceſſerant, tum vel maximè, quia reſpub. Chriſtiana ignauos & deſides principes habebat, quorum maximè intererat nauiculam Petri fluctibus exagitari: ne ſi gubernator aliquando* reſipiſceret, principes ipſos vt malos nautas è repub. deijceret.

*reſipiſcerent.

Deditus erat voluptatibus Arnulphus, non multum diſtabat à ſuo cognomento Carolus rex Franciæ, quem Simplicem vel potius ſtolidum vocabant. Hac autem opportunitate illecti Vngari, gens quidem fera & indomita, hoſtili manu Italiam primò, mox Germaniam & Galliam ita inuadit, nemine propè reſiſtente, vt ferro ac flamma omnia quoquò proficiſceretur, ab ſumeret, nulli mortalium ætati aut ſexui parcens. Prætereà verò Afri Calabriam ingreſſi, cùm iam magnam prouinciæ partem cepiſſent, oppugnarentque Conſentiam, eorum rege in oppugnatione ictu fulminis diuinitus mortuo, paſſim dilabũtur, & ad ſuos redeunt. Deus enim populi ſui calamitatem miſeratus, à principibus terræ derelicti, tum demum telum ſuum in hoſtes Chriſtiani nominis direxit: quod niſi feciſſet, de nomine Italico, deque eccleſia actum profectò tum putabatur, adeò ſocordes & nullius precij homines in principatibus tum erant.

Vngari Italiam Germaniam Galliam inuadunt.

Ioannes autem pontificatus ſui anno ſecundo, die decimo quinto moriens, nil de ſe dignum memoria reliquit, niſi quòd ſeditiones quaſdam propè exſtinctas reuocauit.

BENEDICTVS IIII.

BENEDICTVS quartus, patria Romanus, pontifex creatur ob eius humanitatem & clementiam. Verùm nil ſuo tempore geſtum eſt, quod magnoperè collaudari poſſit. Acciderat huic ætati, quod alijs interdum ſolet, vt hominum induſtria in quouis genere virtutis conſeneſceret, nullis calcaribus adhi- 120. Pōt.

adhibitis, quibus hominũ ingenia ad laudem excitarentur, quod fieri à bene inſtitutis populis optimiſq; principibus conſueuit. Conſtat enim (vt antea dixi) falſum Ludouicum Arnulphi filium imperiũ paternum repetere conantem, eo tempore Veronæ captum & interfectum à Berengario fuiſſe, atque tum primùm genus Caroli Magni ignauia poſteriorum Principum tã Franciæ, quàm etiam Germaniæ imperij titulos amiſiſſe. Verùm eſt certè, quod Criſpus ait, Quę orta ſunt, occidunt: quæ aucta, ſeneſcunt. Imperium ipſum magnum habuit incrementum: verùm poſtea principũ ac populi Romani ignauia ſplendor ille Romani nominis in obſcuras tenebras cõuerſus eſt, tum vel maximè, vbi remiſſa exercitatione virtutis, voluptatib. ſe & thermis ad effœminanda corpora inuentis, tradidêre. Idem etiam accidiſſe pontificali dignitati dicere poſſumus. Sanctitate enim & doctrina, quæ non niſi magnis laboribus conſummataque virtute comparantur, põtificium decus ſine vllis opibus primo quidem auctum eſt inter tot hoſtes & obſtinatos perſecutores Chriſtiani nominis: mox verò vbi cum ipſis opibus laſciuere cœpit eccleſia Dei, verſis eius cultoribus à ſeueritate ad laſciuiam, peperit nobis tanta licẽtia peccandi, nullo principe flagitia hominum tum coercente, hęc portenta; à quibus ambitione & largitione ſanctiſſima Petri ſedes occupata eſt potius, quàm poſſeſſa. Hæc tamen Benedicti laus eſt, quòd in tam corruptis moribus gauiter & conſtanter vitam ducens, pontificatus ſui anno tertio, menſe quarto moritur. Vacat tum ſedes c- ebus ſex.

LEO V.

121.Põt. LEo quintus, cuius patriam hiſtorici non ponunt, pontificatum adeptus, à Chriſtophoro eius familiari dominãdi cupido capitur, & in vincula coniicitur: quod quidem fieri non ſine magna ſeditione & multorum interitu potuit. Quãtæ enim auctoritatis pontificatus tum eſſet vitio priorum pontificũ, ex hoc vel maximo comprehendi poteſt, quòd à viro priuato tanta dignitas vi & factione vno ferè momento occupata eſt. Verum eſt certè, quòd dici ſolet: plus auctoritatis dignitates ex hominibus capere, quàm ex dignitatibus homines, vt in cenſura Romana apparuit, quæ primò vt exiguus magiſtratus poſthabita eſt: verùm vbi ciuitatis optimates obire munus illud dignati ſunt, tantam ei auctoritatem tribuêre, vt inter optimates infelix propè haberetur, qui cenſoriam dignitatem conſecutus in vita non fuiſſet. Chriſtophorus itaque ſedem occupat xl. Leonis in pontificatu die: quem ego præ dolore animi paulò pòſt periiſſe crediderim, quòd ab eo potiſſimum honore ſpoliatus fuiſſet, quem ipſe vt lupum domi aluerat: vt illud Theocriti, Enutrito lupos, qui te comedant.

CHRISTOPHORVS I.

CHRISTOPHORVS, cuius patria & cognomentum ob ignobilitatem ignoratur, pontificatum malis artibus adeptus, malè amiſit. Septimo enim mẽſe dig- 122 Põt.

nitate

nitate ac meritò quidem eiectus, monaſticam vitam, vnicum calamitoſorum refugium, obire cogitur. In monaſteria enim tanquam in inſulas clerici malè de eccleſia Dei meriti, tum relegabãtur. Sunt qui ſcribant, Chriſtophorum deiectum pontificatu fuiſſe, Ludouico tertio imperãte: alij hęc tempora Berengario aſſcribunt, quem diximus è duce Foroiuliano imperatorem creatum, quòd in Italia oriundus eſſet è ſtirpe Longobardorum regum: quodque etiam in eo ſolo ſpes vnica imperij collocari tum maximè poterat ob virtutem & nobilitatem. Vt autem credam, Berengarium tum imperaſſe, facit & pontificum, qui antè fuêre, breuis vita, quos tanquam monſtra quædam è medio breui Deus ſuſtulit, & ipſius imperatoris tempus, qui ſuperato Guidone duce Spoletino, interfectoque Ambroſio comite Bergomate, quos primo hoſtes habuerat, accepta à Formoſo imperij corona, annis ix. vixit. Quid verò poſtea Chriſtophoro acciderit, è pontificatu deiecto, in Sergio dicetur.

SERGIVS III.

123. Pōt. SERGIVS tertius, patria Romanus, patre Benedicto, pontificatum iniens, baſilicam Lateranenſem, quæ tum corruerat, reſtituit, Chriſtophorum è monaſterio tractum in vincula coniecit. Rebus deinde confirmatis, Gallias profectus, Lotharij gratia & amicitia fultus, qui tum regnabat, in Italiam rediens, & Chriſtophorum arctiore cuſtodia reuinxit, & Formoſi acta ita improbauit, vt denuò ad ſacros ordines eos admittere neceſſe fuerit, quos Formoſus antea ſacerdotali ordine indignos cēſuerat. Neque hanc quidem ignominiam mortuo intuliſſe contentus, eius cadauer è ſepulchro tractum, capitali ſupplicio, ac ſi viueret, afficit, corpuſque ipſum in Tiberim proijcit, tanquam ſepultura & honore humano indignum. Ferunt piſcatores corpus ipſum inter piſcandum repertum, ad baſilicam Petri detuliſſe, atque dum funus celebratur, ſanctorum imagines, quæ in tēplo locatæ erant, corpus ipſum veneratas fuiſſe: & ob eam rem creditum eſſe, Formoſum iniuria quidem tali ignominia affectū fuiſſe. Sed factúmne ſit hoc à piſcatoribus, haud ſatis conſtat, viuente præſertim Sergio, qui Formoſi factionem perſequebatur quod antea ei impedimento fuerat, quò minus pontificatum conſequeretur. Vide quæſo, quantum iſti degenerauerint à maioribus ſuis. Illi enim, vtpote viri ſanctiſſimi, dignitatem vltro oblatam contemnebant, orationi & doctrinæ Chriſtianæ vacantes: hi verò largitione & ambitione pōtificatum quærentes, & adepti, poſt habito diuino cultu, inimicitias non ſecus ac ſæuiſſimi quidam tyranni inter ſeſe exercebant: ſuas voluptates poſtea ſecurius expleturi, cum nullibi exſtarent, qui eorum vitia coërcerent. Crediderim ego Sergium hæc facere à Lothario compulſum, quod Formoſi opere à Gallis in alienigenas imperium translatum ſit. Sergius autem his artibus vitam ducens, ſeptimo pontificatus ſui anno, mēſe quarto, die xvj. moritur: cùm paulò antè igneæ faces in cælo & ſtellæ micantes, diſcurrenteſque præter conſuetudinem ſint viſæ. Vnde non ita multò pòſt Vngari Italiam cum exercitu ingreſſi, multas viciſſim intulêre accepereque clades.

ANASTASIVS III.

ANASTASIVS tertius, patria Romanus, eo tempore pontificatum inijt, quo Landulphus Beneuētanus princeps, graui prælio in Apulia cum Græcis decertauit, & vicit. Nam Patritius Leonis Conſtantinopolitani imperatoris dux Italiam ingreſſus, ſe omnia breui euerſurum minabatur, niſi Leoni proptereà obtemperaret. Verùm (vt dixi) Landulphi virtute im- 124. Pō.

perium ſimul cum loquacitate omiſit, quã quam verò à Berengario iam pararentur copiæ, quæ Patricio obuiam fierent, plus terroris quàm virium ſecum ferenti. Anaſtaſius autem, à quo nil memoria dignum geſtum eſt, ſecundo anno pontificatus ſui moritur, & in baſilica Petri ſepelitur. Húc tamen pontificẽ hac vna in re laudare poſſumus, quòd neminem eorum, qui ante ſe in pontificatu fuêre, ignominia aliqua notauerit, vel maledicẽtia perſecutus ſit: modeſtè enim & integrè vixit, nec in ſe quicquam habuit, quo reprehendi poſſit.

LANDVS I.

125.Pont. LANDVS patria Romanus, Anaſtaſio ſucceſſit. Huius autẽ vita ita obſcura fuit, vt etiam ſint, qui eum inter pontifices non numerent, maximè autem Vincentius Hiſtoricus. Aliter tamen Martinus & Cuſentinus ſentiunt, horum de numero & Gothifredus eſt, qui ſcribit, Landum auctoritatem ſuam interpoſuiſſe, quò minus Berengarius & Rodulphus comitis Guidonis filius, inter ſe decertarent.

Sunt qui ſcribant, Rodulphum apud Veronam Berengarium ſuperaſſe, ac imperio tribus annis potitum eſſe. Magna enim tum erat inter Italos, Germanos & Francos de poſſeſſione imperij concertatio. Vnde & grauiſſima bella orta ſunt, nec exſtincta ſine multorum interitu, omniumque prouinciarum calamitate. Annitebantur tamẽ Romani Italique imperij nomen in prouincia retinere, obſtantibus barbaris omnibus, licet duce & auctore tam præclari facinoris indigerent, exſtinctis iam non ſolùm illis præclaris luminibus, quæ Italiam quondam per totum orbem terrarum illuſtrarunt, verùm etiam ſublato omninò & exciſo illo egregio ſeminario, vnde tam præclaræ radices pullulabant.

Landus autem ſexto pōtificatus ſui menſe, die vigeſimoprimo moriens, in baſilica Petri ſepelitur.

IOANNES XI.

IOANNES vndecimus, patria Romanus, 126.Pont. patre Sergio pontifice, anno Domini nongenteſimo nono pontificatum iniit. Præſul Rauẽnas is antea fuerat; epiſcopatu deiectus populi tumultu. Verũ Lando mortuo, pontificatũ adeptus ſpiritus militares magis, quàm religioni deditos geſſit. Indigebat huiuſcemodi pontifice tum quidem & eccleſia & Italia. Nã Græci (vt diximus)

vt Landulphi virtute ſuperati, Sarracenos in *Italiam* vocant, qui ex Calabris & Apulis in Lucanos & Campanos mouentes, vrbi Romæ exitium ſe illaturos propediem minabantur. Hoc autem periculo motus Ioannes, Alberico Etruriæ Marchione in auxilium accito, habito delectu cum Sarracenis confligens & ſuperans, ab vrbis finibus ſubmouit. Verùm nil actum ea victoria exiſtimans, niſi fugientes inſequeretur, eos ad Lyrim fluuium nactus, (quem Garigliaſnum vocant) apud Minturnas tanta clade ſuperat, vt de relinquenda omnino Italia cogitauerint, locaq́ue omnia fermè, quæ in litore Italico obtinebant, incenderint. Poſtea tamen mutata ſententia occupato mõte Gargano incurſionibùs loca circumquaque poſita vexabant. Interim verò Ioannes in triumphi modum Romam rediens, cùm omnia ſibi vẽdicaret, Alberici odiũ ita in ſe concitauit, vt ingens ſeditio ſit orta, qua quidẽ Marchio pulſus, Ortam proficiſcẽs, opido munito & arce, Vngaros præmiis ſollicitatos in Italiã vocat: qui certè prouinciá ingreſſi, plus prope calamitatis Italiæ intulêre, quã olim Sarraceni. Pueros enim & virgines abducebant, grandioribus natu necatis: neque ipſis quidem Etruſcis pepercêre, quos ex fœdere Alberici intactos eſſe oportebat: immò verò magis in hos, quàm in cæteros Italos ſæuitum eſt, incenſis & euerſis ferè omnibus oppidis, quæ ipſi occupauerãt. Crediderim ego Berẽgarium, qui tum Ciſalpinam tantũ modò tuebatur, hoſtibus iter in Etruriã dediſſe, modò ſine vllo ſuorum maleficio tranſirent. Hac autẽ dulcedine prædæ illecti Vngari, frequenter deinceps Italiam repetebant. Qua calamitate Romani permoti, cùm ſæuire in hoſtem præferocem & potentem non poſſent, Albericum capiunt & obtruncant. Ioannes quoque ſeditione militari, maximè verò à militibus Guidonis comitis captus, & in vincula coniectus, ceruicali in os coniecto necatur pontificatus ſui anno xiij. menſe ij. die iij. Cuius in locum alter Ioannes ſubrogatur: verùm quia vi ſedem occupauerat, è loco ſtatim deiectus, connumerari inter pontifices non meruit.

ANNOTAT.

Hic Ioannes X. (vt dixi) appellandus eſſet, fuitq; vt ex horum temporum ſcriptore Luithprando Ticinenſi lib. 2. cap. 13. rerum per Europam ſuo tempore geſtarum liquet, natione Romanus, ante ex epiſcopo Bononienſe factus archiepiſcopus Rauennas, Ioannis cuiuſdam, vt auctor eſt Guillelmus Bibliothecarius, non papæ Sergij iij. filius. Cui Ioanni papæ ceruicali ſuper os coniecto, & ſuffocato, ſi Luithprando Ticinienſi horum temporum ſcriptori credere volumus, Ioannes XI. Sergij papæ & Marociæ nobiliſſimæ inter Romanas fœminæ filius, matris, quæ tunc in vrbe potentiſſima erat, auctoritate & ſtudio ſucceſſit. Cæterùm omnes quotquot de Romanis Pontificibus ſcripſerunt, plures autem fuêre, Ioanni huic non alterum Ioannem, ſed Leonem VI. & illi Stephanum VII. ſubijciunt. Poſt quos Ioannem ipſum XI. Sergij papæ filium, communi cõſenſu referunt. Quos & magis ſequendos eſſe exiſtimo.

LEO VI.

LEO ſextus, patria Romanus, legitimis
ſuffragiis pontifex creatus, nil tyran- 127. Põt.
nicum in vita præſetulit, integrè ac modeſtè vitam ducens, ac rei diuinę conſulens, quantum illa tempora in tam corruptis moribus patiebantur. Reuocare enim ciues ad concordiam, temeritate & ſtultitia priorum pontificum adhuc tumultuantes, componere res Italas pacare externũ hoſtẽ, propulſare barbaros à ceruicib. Italiæ conatus eſt: quò certè nil melius aut laudabilius in tã breui magiſtratu fieri potuit. vij. n. mẽſe, die xv. põtificatus ſui moritur,

ſepeliturque in baſilica Petri, magno ſui apud Romanos deſiderio relicto.

STEPHANVS VII.

128. pōt. STEPHANVS ſeptimus, patria Romanus, eo tempore pontificatum iniit (vt quidam ſcribunt) quo Vngari Alemanniā Saxoniamque populantes, ab Henrico Germaniæ rege apud Merſpurgum ingenti clade ſuperati ſunt.

Ferunt tum etiam Rodulphum Burgundiorum regem, in Italiam hoſtili manu cōtra Berengarium ſecundum deſcendiſſe, eumque ſuorum fraude regno ſpoliatum ad Vngaros confugiſſe, qui ſumptis armis, tertio anno poſt pulſum Berengarium in Italiam cum magno exercitu duce Salardo venientes, Papiam vi captam, ferro & igne magna ex parte vaſtarunt. At verò Itali cū non ſatis virium in Rodulpho cernerent, Hugonem Arelatenſem comitem in Italiam vocant. Huic autem non ſine contentione tamen Rodulphus cedens, cum hoſtes acriter inſtarent, in Burgundiam ſeſe recepit. Hugo verò non ſatis his fidens, qui ſe vocauerant, multos in exſilium pepulit: qui quidem ad Arnoldum Bauarorū ducem confugientes, hominē regnandi cupidum mouere copias in Italiam propellunt. Deſcendentem itaque ex Alpibus Veronenſes ſtatim intra mœnia benignè ac comiter recipiunt: verùm Hugo in eum mouens, commiſſo prælio hominem ſuperat, Veronamque ſtatim recipit. Mortuo autem apud Bauaros Berengario, vt alij volunt, apud Vngaros; Berengarius tertius primi Berēgarij ex filia nepos, in Italiam veniens, anno ſalutis nongenteſimo trigeſimoquinto imperio potitur. Sunt autē qui hęc, quę ſcripſi, huius pontificis temporibus aſſcribant. Ego verò & priorum quorundā, & ſequentium temporibus aſſignanda crediderim, cùm ea, quæ breuiter ſcripſi, non ſine diuturnitate geri potuerint. Sed ſatius fuit in tanta ſcriptorum varietate temporum, omninò aliquid ſcribere, quàm quæ ſunt aliquando geſta, ob incertos auctores omittere. Conſulimus poſteritati, nec ita ſuperſtitioſi ſumus, vt nolimus ea credere, quæ varij auctores ſparſim conſcripſere.

Huius quoque pontificis tempori meritò aſſcripſerim ſanctum Vgibertum nobilem Lotharingiæ principem, qui Gemblacenſe cœnobium propria impenſa magnis operibus breui exſtruxit. Ferunt & hac tēpeſtate Spireneum Bohemiæ ducem fidem Chriſti tum primum recepiſſe. Nam duces antea qui Bohemiæ præerant, nunc demum reges appellantur auctis opibus & copiis. At Stephanus, cuius vita manſuetudinis & religionis plena fuit, ſecundo pontificatus ſui anno, menſe vno, die duodecimo moritur, inque Petri baſilica ſepelitur.

IOANNES XII.

IOANNES duodecimus, patria Romanus, 129. pōt. patre Sergio pontifice, vt quidam volunt, eo tempore pontificatum iniit, quo ſanguinis fons (vt Martinus & Vincentius aiunt) Genuæ largiſſimè effluxit, futuræ calamitatis indicium. Nam & Genua à Sar-

à Sarracenis ex Africa venientibus tum capitur ac diripitur, & Vngari Italiā ingreſſi, longè omnia ac latè populati ſunt. Verùm dum onuſti præda Pelignorum fines attigiſſent, à Marſis, qui repentè arma ceperant, opprimuntur, atque ita prædam omnem cum vita amiſere. Scripſit tum multa Racherius ex monacho Veronenſis epiſcopus factus, in exſiliumq; Papiam ab Hugone rege miſſus, quòd apertè nimium in eius mores inueheretur. Ioannes autē pontificatus ſui anno quarto, menſe decimo, die xv. moritur. Vacat tum ſedes diebus duodecim.

Racherius epiſcopus Veronē ſis.

LEO VII.

130. pōt. LEO ſeptimus, natione Romanus, Hugone & Lothario in Italia imperantibus, pontificatum adeptus, nil dignū memoria geſſit. Huius autem tempora illuſtriora fecêre Spireneus Bohemiæ dux (vt Martinus refert) iuſtitia & religione inſignis, & eius filius Vinceſlaus, nequaquam à patre degenerans, à fratre Boleſlao interemptus ob regni cupiditatem: qui quidem Vinceſlaus poſtea in ſanctos referri meruit, comprobata eius vita approbatiſque miraculis, in vita & poſt mortem editis. Leo autem pontificatus ſui anno tertio, menſe ſexto, die decimo moritur, & in baſilica Petri ſepelitur. Vacat tum ſedes dies tres.

STEPHANVS VIII.

131. Pō. STEPHANVS octauus, natione Germanus, pontificatum iniens, ita à Roma-

nis ſeditionibus vexatus eſt, vt nil memoria dignum ab eo geri potuerit, immò verò (vt Martinus refert) in tanta ſeditione mutilatus turpiter aliquandiu vitam duxit, cum ob inhoneſta vulnera prodire in publicum erubeſceret. Parabat quidem rex Hugo tantam iniuriam vlciſci, ſed in ipſo apparatu moritur: cui quidem Lotharius filius in regno ſuccedens, hac de re nullam mentionem fecit: vel quod populi Romani amicus eſſet, vel quòd breui regnauit: biennio enim tantum poſt mortem patris ſuperuixit. Otho autem Germanorum rex, Vinceſlai Bohemiæ regis mortem vlturus, in Boleſlaum, qui fratrem per ſcelus interfecerat, copias mouens, hominem tandem poſt multas illatas acceptaſque clades, in poteſtatem ſuam redegit. Stephanus verò pontificatus ſui anno tertio, menſe quarto diebus xij. moritur. Vacat tum ſedes diebus x.

MARTINVS III.

MARTINVS tertius, patria Romanus, manſuetudinem & placabilitatem 132. Pōt.
Stephani ſeptimi imitatus eſt: pon- *aliàs Ma*
tificatum enim adeptus, bella omittens, re- *rinus, II.*
ligioni ſeſe totum addixit, templa vetuſtate collapſa inſtaurans, pauperes eleemoſynis paſcens. Non caruit tamen huius temporibus Europa ipſa bellica rabie. Nam cum Otho anniteretur Italiam ingredi aduerſante Lothario, magnæ cædes vtrinque commiſſę ſunt. Adhortante tamen eos Martino pontifice, vt ab armis diſcederent, tum vel maximè, cùm vbique fame & penuria

 nuria

nuria rerum omnium laboraretur, ſuccisis vndique arboribus, proſtratis ſegetibus, & abductis grauiſſimo bello colonis ac pecoribus: apud Conſtantinopolim quoque tumultuatum vehementer eſt. Nam ciues ipſi Cōſtantinum imperatorem captum, abraſo capite, in inſulam relegarunt. Verùm non ita multò pòſt Conſtantinus Leonis filius imperium adeptus, ſeditioſos ciues eadem turpitudine tantùm affectos, qua ipſi Conſtantinum notauerant, in eadem inſulam exſulatū mittit. Martinus autē tertio pōtificatus ſui anno, menſe ſexto, die decimo moritur, & in baſilica Petri ſepelitur. Eius autem in morte ſedes Romana diebus duodecim tum vacat.

AGAPETVS II.

3.Pōt. AGAPETVS ſecundus, natione Romanus, ardente tumultu bellico in Italia pōtifex creatur.

Vngari enim tum etiam hoſtili manu Italiam ingreſſi, iam ferè omnē oram Tranſpadanam occupauerant, cùm Henricus Bauariæ dux, ſumptis properè armis, comparatoque exercitu in prouinciam mouens, nō ſine magno incolarum incōmodo duobus grauiſſimis præliis eos ſuperat, ac prouinciam omnem ab Aquileia Papiam vſq; occupat. Vnde non ita multò pòſt properè in Auſtriam diſceſſit, quòd iam aduentare Berengarium cum magno exercitu intellexerat. Potitus autem Italia Berengarius, imperatoris nomen ſibi indit, filiumque Albertum regem Italiæ nuncupat, coniecta in carcerem Adalinda Lotharij fratris filia, ne Papiam vrbem dotalem repeteret. Interim verò Agapetus pontifex, Italiæq; proceres, cognita Berengarij ſuperbia, quòd omnia ſibi contra ius fasque vendicaret, Othonem Germaniæ regem in Italiam vocant: qui quidem per Forum iulij prouinciam cum quinquaginta milibus hominū ingreſſus, deturbatis ſtatim è regno Berengario & Alberto, Adelindam Lotharij filiam è carcere ductam in vxorem accepit, ex qua poſtea filium ſuſcepit, cui Othoni ſecundo nomen fuit. Otho tamen Italia decedens, hac moderatione vſus eſt, vt Berēgario & Alberto gubernandæ prouinciæ arbitrium permiſerit, compoſitis inter pōtificem & Berengarium rebus. Idem quoq; Otho Lodouicum regem Franciæ magnis eò properè deductis copiis iuuit, quē proceres prouinciæ adiuuante Hugone Pariſiorū comite, ipſius Othonis ſororio propè è regno depulerant. At verò Albertus Berengarij filius, qui tum Rauēnæ præerat, Comaclēſium claſſe & auxilijs fretus, mercatores Venetos aduerſante Agapeto pontifice infeſtabat, vnde Veneti ira incēſi comparatis properè quibuſdam nauigiis, Comaclum expugnatum incendunt. Hēricus Bauariæ dux

Dum hæc itaque hoc modo agerentur, Agapetus pontifex vir innocens, & reipublicæ Chriſtianæ amator: pontificatus ſui anno nono, menſe ſeptimo, die x. moritur, eò ferè tempore, quo Oddo Cluniacenſis monaſterij abbas in Domino quieuit. Cuius quidem diſcipulus habitus eſt Domaicus, vir miræ ſanctitatis & monaſticæ diſciplinæ reſtitutor.

IOANNES XIII.

134. pôt. IOANNES decimustertius, patria Romanus, de via Lata patris Alberici potentia fretus, pontificatum occupat. Octauianus is quidem primo vocabatur, homo ſanè ab adoleſcentia omnibus probris ac turpitudine contaminatus, venationibus magis, ſi quid temporis à libidinibus ſupererat, quàm orationi deditus. Erant tũ Romæ duo annui conſules, ex nobilitate præfectus vnus, qui ius populo diceret: ex plebe autem decarchones xij. creabantur, qui vicem ſenatus gererent. Non carebant aliqua ditione Romani, nam & vicina Etruriæ oppida intra Vrbeuetanum Tudertinumque agrum, & quicquid à Neapoli Beneuentoque, à Marſis, à Reatinis ad vrbem ſpectat, Romanæ ciuitati obtemperabat. Vlteriora partim Græci, partim Sarraceni occupauerant. Quis tum Picenum Spoletinumque agrum obtineret, incertum eſt. Octauianus itaque patris potentia in ſatis libera ciuitate fretus, põtificium munus humeris ſuis nequaquam conueniens, ſibi deſumit. Hac quidem indignitate moti duo Cardinales, literis Othonem obſecrant, vt clerum populumque Romanum è manibus Berengarij Ioannisq; duodecimi vendicare conetur, aliter Chriſtianam fidem vnà cum imperio perituram. Otho enim tũ magno in pretio erat, domito Boleſlao (vt dixi) Bohemiæ rege, ſuperatiſque tribus grauiſſimis prælijs Vngaris Germaniã vaſtantibus, ac captis tribus eorum regulis, quos Germani, contradicẽte imperatore, vitam finire laqueo coẽgere. Interim verò dum Otho exſpectaretur, re per indices patefacta, Ioannes põtifex cardinales ipſos capit, & huic naſum, illi verò manum abſcindit. Hanc ob rẽ Otho in Italiã mouens, primò quidem Berengarium & Albertum filium in poteſtatem ſuam redigit: alterumq; Cõſtantinopolim, alterũ in Auſtriam relegat. Mox vrbem ingrediens, ab ipſo Ioanne honorificentiſſimè ſuſcipitur, coronaturque (vt quidã tradunt) accepto Germaniæ Pãnoniæq; titulo, quod reliqui imperatores deinceps obſeruarũt, tranſlato tũm primũ ad Germanos imperio. Alij verò à Leone octauo, de quo paulò pòſt dicemus, hoc factum exiſtimant, quorum opinionem Gratianus in decreto ſecutus eſt. priorem ſententiam Richardus & Cuſentinus non improbant. Lateranenſis autem bibliothecarius Othonem Ioannis tempore Romam veniſſe ſcribens, de coronatione eius nullã mentionem facit, adeò confuſa ſunt & perturbata hæc tempora, ſcriptorum negligẽtia & incuria. Otho autẽ cõpoſito aliquantulum ſtatu ciuitatis, cum Ioanne ſecretò collocutus, hominem primò blandè appellando à flagitiis deterrens, ad virtutem adhortabatur: verùm cùm nequaquam moueri à ſentẽtia verbis eum cerneret, ad minas conuerſus, concilium indicit, conuocatis epiſcopis Italiæ, quorum iudicio vita ſceleratiſſimi hominis diiudicaretur. Is itaq; iudicium bene ſentiẽtium reformidans, in Herrnicos aufugit, in ſyluiſque more feræ aliquandiu delituit. Hac obrem Otho perſuadente clero, Leonem Romanum ciuem Lateranenſis eccleſiæ protoſcriniariũ pontificẽ creat. Verùm abeunte imperatore, Ioannis cognati & clientes, pulſo Leone, Ioannem ipſum reuocant: quem quidem diuinitus eiſdem fermè diebus periiſſe creditũ eſt, ne eccleſia Dei pernicioſa ſeditione iã gliſcente labefactaretur. Sunt qui ſcribant, hunc ſceleratiſſimũ hominẽ, vel hoc monſtrum potius, in adulterio deprehenſum & confoſſum interiiſſe. Verùm nõ ita quoque leuata ſeditio eſt. Nã Romani mortuo Ioãne, in eius locum Benedictum ſubrogant, idq; ab imperatore, qui tum Spoleti erat, confirmari contendunt. At imperator iratus, nõ ſolùm Romanos, vtpote iniqua poſtulantes, à ſe repulit, verùm etiam eoſdem armis (vt poſtea dicetur) coëgit abrogato Benedicto Leonem ſuſcipere. Ferunt multa prodigia tum in Italia apparuiſſe.

Romæ duo annui conſul.

Nam & lapis de cælo miræ magnitudinis cecidit ſæuiente ventorum atque imbrium procella, & in veſtibus multorum ſignum crucis, ac quidem cruentæ, diuinitus apparuit. Quæ quidem portenta indicare magnas clades & calamitatem eccleſiæ multi interpretabãtur. Ioannes autem vir omnium, qui vnquam ante ſe in pontificatu fuẽre, pernicioſiſſimus & ſceleratiſſimus, põtificatus ſui anno ix. menſe iij. die quinto moritur. Eius verò in morte ſedes in ſeditione dies xij. tum vacat.

ANNOTATIO.

Ioanem hunc XII. ab omnibus ſcriptoribus (præter vnum Platinam) appellari obſeruaui. Quem primum eſſe iuueni, qui nomen in pontificatu mutarit. Nam cùm antea Octauianus vocaretur, vt Guillelmus bibliothecarius ſcribit, gentili nomine omiſſo tanquam parum maieſtati & religioni pontificiæ idoneo, ſe Ioannem appellauit. Cuius exemplum ſequentes pontifices, qui deforme, & parum conueniens tanto magiſtratui nomen habuẽre, ſenſim, & paulatim ſequuti, leuem conſuetudinem tanquam in legem perpetuam tranſtulerunt. Cæterum hanc rem Romani pontifices, & maximè ex Germania lecti, Bruno, Gerebertus, Suidegerus, Poppo, alius Bruno, Geberardus, Fridericus, Gerardus, Cadolus, Anſelmus, Hildebrandus, & ſimiles maximè confirmarunt, barbarorum nominum deformitate commoti.

BENEDICTVS V.

BENEDICTVS quintus, patria Romanus, ex diacono in ſeditione pontifex creatur, ab his potiſſimùm, qui Ioanni cognatione factioneque coniuncti fuerant, ægrẽ ferentes Leonem ab Othone Ioanni antelatũ. Verùm cum imperator hanc electionem nequaquam probaret, Romanos id maximè expetentes à ſe repulit, eoſque ferro & flamma omnia circa vrbem poſita vaſtans compulit, pulſo Benedicto vel dedito potius, Leonem ſuſcipere, adactos ſacramento, nil ſe earum rerum immutaturos, quas ipſe imperator in re pontificia conſtituiſſet. Compoſitus autem hoc modo rebus, Otho in Germaniam rediens ſecũ Benedictum ipſum duxit, qui non multo pòſt dolore animi apud Hamburgum moritur, vbi relegatus erat. Vixit autem in pontificatu menſibus ſex, diebus quinque. Sedesque deinceps diebus * triginta vacauit. *viginti.

ANNOTAT.

Hunc Benedictum V. appellari ab omnibus, & in eius numeri nota illius rationem haberi à ſequentibus pontificibus, qui illud nomen tulẽre video, & id quidem parum accuratè factum fuiſſe exiſtimo, cum ſchiſmaticus fuerit contra Leonem VIII. papam legitimè creatũ, per vim renuntiatus. Duo autem ſimul legitimi papæ eſſe non poſſunt. Ille germanus, & verus pontifex ſemper cenſetur, cuius in eccleſia ſucceſſio exſtat, qua quidem Leonis VIII. non Benedicti V. eſt Rhegino lib. 2. Luithprandus lib. 6. cap. 11. & Guillelmus bibliothecarius auctores.

LEO VIII.

LEO octauus (vt antè dixi) protoſcrinarius, à clero populoq; Romano, pulſo Ioanne pontifex creatur. Nam cùm 136.pl.

cùm Ioannes flagitioſè nimium & intemperanter viueret, inſtarentq́; Romani apud imperatorem, vt alterum pontificem abrogato Ioanne crearet, reſpōdit, electionem ad populum & clerum pertinere: Eligerent, quem maximè idoneum putarent, ſe eum ſtatim approbaturum. Vnde cùm Leonem elegiſſent, quem ipſe confirmauerat, deinde mutata ſententia abrogato eodem, Benedictum ſuffeciſſent, iratus Otho, eos vi & armis compulit, dedito etiam Benedicto Leonem ſuſcipere, qui ſtatim Romanorum inconſtantiam pertæſus, auctoritatem omnem eligendi pontificis à clero populoque Romano ad imperatorem tranſtulit. Verùm Leo in pontificatu non diu vixit. Anno enim primo menſe quarto moritur.

IOANNES XIIII

137. Pōt. IOANNES decimusquartus, Narnienſis epiſcopus, patria Romanus, patre Ioanne epiſcopo, Leoni ſucceſſit. Verùm Romani inita iam conſuetudine pellēdi pontifices, hūc quoque ſeditionibus fatigant. Acceſſito enim Iofredo Campaniæ comite, Lateranenſes ædes vi irrumpentes, Ioannem capiunt, captumq́ue primò in Hadriani molem perducunt, mox inde hominem in Campaniam exultatum mittūt. Verùm interfecto Iofredo eiuſque vnico filio à Ioanne Campano Principe Pontifex vndecimo mēſe ſui exfilij Romam properè redijt. Otho prætereà cognita pontificis calamitate, cum Othone filio ingentibusq́ue copijs magnis itineribus Romam perueniens, conſules & præfectum cum Dearchonibus captos in vincula coniicit, ſciturus coniurationis capita. Quæſtionibus autem re cognita, conſules in Germaniam mittuntur: Dearchones verò laqueo ſuſpenſi, pœnas ſtatim dedêre. Petrus autē vrbis præfectus, malorum omnium fons & origo, diu cum ignominia per publica vrbis loca tractus ac virgis cæſus, in Germaniam vinctus mittitur. Sunt qui ſcribant, Petrum ipſum excarnificandum pontifici traditum abraſa barba, capillis ſuſpenſum ad caput equi Conſtantiniani aliquandiu ſtetiſſe, vt eius exemplo talia facinora malefici declinarēt. Inde autem ablatum, aſinoque ſuperimpoſitum, verſo ad clunes vultu, & manibus ſub cauda ligatis, atque ita per vrbem ductum, & virgis cæſum ferè vſque ad interitum fuiſſe: poſtea verò in Germaniā exſulatum miſſum. Hac etiam ſeueritate (exempli gratia) in Iofredum à Ioanne principe Campano (vt diximus) cæſum, imperator vſus eſt, vt eius ac filij cadauera è loco ſacro tracta, in profanum proijci iuſſerit. Intereà verò Sclaui, qui Hadriani tertij pontificis, & Suerophyli principis Dalmatiæ tempore fidem Chriſti ſuſceperant, in Italiam traiicientes, Sarracenos ingenti clade ſuperatos monte Gargano deiecerūt. Horum autem exemplum & virtutem imitati Vngari, reliquias Sarracenorum ita attriuêre, recuperata Cōſentia iam ab hoſtibus capta, vt Othoni magni Othonis filio eò cum exercitibus miſſo, haud difficile fuerit reliquias bellorum abſoluere. Nec contentus Sarracenos cædere, Græcos quoque, qui cum Mauris fœdera inierant, grauiſſimis præliis ita perdomuit, vt eos ferè omni Calabria & Apulia eiecerit. Sunt qui ſcribant, idcirco Othonem Græcos perſecutum fuiſſe, quia Nicephorus Conſtantinopolitanus imperator filiam iam ei pactā in matrimonium daturum ſe negabat. Cōſtat tamen Othonem ipſum adoleſcentem egregium, pulſo Nicephoro, & Ioannem filium in imperio confirmaſſe, & Theophaniam ſororem in vxorem accepiſſe, quam quidem Ioannes tertiusdecimus vnà cum marito apud Lateranenſem baſilicam corona imperij exornauit, annuente Othone ſene, qui filium conſortem imperij creauerat. In tanta autem & tam publica lætitia, Campana eccleſiæ Metropolitanæ nomen

 à Ioan-

à Ioanne pontifice conſecuta eſt. Otho verò in Germaniam proficiſcens, ſenio confectus, Viennæ moritur: quem non ita multò pòſt Ioannes pontifex ſexto pontificatus ſui anno, menſe xj. die v. ſubſecutus eſt. Eius in morte dies xiij. ſedes tum vacat.

BENEDICTVS VI.

138. Põt. BENEDICTVS ſextus, patria Romanus, Ioanni in põtificatu & calamitatibus ſucceſſit: à Cintio enim Romano ciue & quidem præpotenti captus, in Hadrianã molem (quam ſancti Angeli arcem nunc vocant) cuſtodiam noxiorum, vel potius innocentium includitur, eodemque in loco non multò pòſt ſtrangulatur: vel (vt Cuſentinus refert) fame moritur. De tanta iniuria nullam ſumptam eſſe vindictam, vel à ciuibus Romanis aduerſæ factionis, vel ab Othone Imperatore, non poſſum ego non admirari, præſertim cum Otho ipſe vir optimus ſit habitus, & eccleſię Romanę defenſor acerrimus. Sed vereor ne talia fuerint Benedicti merita, quale præmium à Cintio conſecutus eſt. Malè tamen à Cintio actum eſt: neque enim ad ſe pertinebat, etiamſi Benedictus grauiter deliquiſſet, Pontifici manus iniicere. Sed heus, vt rerum omnium viciſſitudo eſt. Nam Romani Pontifices noſtra ætate Romanos ciues aut delinquentes, aut ob potentiam ſuſpectos, eò loci tanquam in Tullianum carcerem includunt & macerant. Crediderim ego Othonem aliis negotiis implicitum, Romano Pontifici præſtare auxilium nequiſſe, ob eamque rem anno primo, menſe ſexto, pontificatus ſui mortuum eſſe.

DONVS II.

DONVS ſecundus, patria Romanus, tãtæ modeſtiæ fuit, vt ſi nihil in pontificatu geſſerit, quò magnopere laudaretur, non tamen vel aliqua iniuria affectus, vel ignominia notatus eſt. Huius autẽ tempora, ne omninò obſcura eſſent, effecẽre res quædam, tum à principibus quibuſdam, tum à ſanctis viris geſtæ. 139. Põt.

Nam Baianus artis magicæ peritus Bulgarorum princeps, ita Baſilium & filium Cõſtantinum Byzantinos principes bello vexabat, vt paulum ab capienda vrbe regia abeſſet, negligentia Gręcorum propè derelicta. Inita tamen ſunt inter eos fœdera, licet nõ æqua, & pax compoſita eſt. Adalbertus autem Bohemus Pragenſis epiſcopus, tantæ ſanctitatis tum habitus eſt, vt diuino ſpiritu impellente in Pannoniam deſcendens, & Regem Vngarorum baptizauerit, & omnes prouinciæ epiſcopos ad benè de Deo promerendum exemplo & vita inſtruxerit. Profectus deinde in Pruſſiam, dum fidem Chriſti quàm diligentiſſimè prædicat, martyrio coronatur. Ferunt & beatum Eduardum Anglię regem, ſanctitate in precio tum habitum fuiſſe, quem certè nouercæ dolis & fraude interfectum conſtat. His addit & Richardus ſcriptor ſanctum Maiolum abbatem, qui in Cluniaco magnum ſui apud poſteros vita & miraculis exemplum reliquit.

Donus autem anno pontificatus ſui primo moritur, & in baſilica Petri ſepelitur: diebus tantummodò duobus ſedes tum vacat.

Boni-

BONIFACIVS VII.

140.pōt. BONIFACIVS ſeptimus, cuius cognomen & patria ob ignobilitatem credo reticetur, pontificatum malis artibus adeptus, malè etiam amiſit. Nam inito magiſtratu conſpirantibus ſimul bonis ciuibus, relinquere vrbem coactus, precioſiſſima quæque è baſilica Petri ſubtrahens, Cōſtantinopolim confugit: vbi tandiu ſubſtitit, quoad diuenditis, quæ ſacrilegio abſtulerat, magnam vim pecuniarum comparaſſet, quibus tanquam adminiculis occupandæ tyrannidis fretus, vrbem repetit, ciues Romanos largitione corrupturus. Obſtabant conatibus ſuis viri boni, maximè verò Ioannes diaconus cardinalis, quem captum adiuuātibus quibuſdam pernicioſis hominibus, oculis ſtatim priuauit. Atq; ipſe tantorum malorum auctor, gliſcente maiorem in modum ſeditione, ſiue timore, ſiue pœnitētia patrati ſceleris, turpiter vitam finiuit. Vide quæſo quantum degenerauerint hi pontifices à maioribus ſuis, qui hanc rempublicam Chriſtianā tam amplā, tamque magnificam ſuo ſanguine nobis reliquêre. Pontifex Romanus ſacrorum pater & rex, ſacra ipſa furto abſtulit: & qui vindicare ſacrilegia debuerat, tanti ſacrilegij factus eſt auctor. Hoc autem contingere in quauis rep. conſueuit, quando plus malorum ambitio & auaritia valet, quàm bonorum virtus & grauitas. In clerum igitur deligēdi eſſent, quorum vita & doctrina probata ſit: non autem hi, qui cùm nil virtutis & religionis habeāt, ambitione & largitione ſibi potentiam quærunt.

Vixit autem Bonifacius in pontificatu menſibus ſeptem, diebus v. Vacat tum ſedes dies viginti.

BENEDICTVS VII.

BENEDICTVS ſeptimus, patria Romanus, ſtatim inito pontificatu, Arnulphum epiſcopum Remenſem ſeditione quorundam pulſum, habita ſynhodo in integrum reſtituit. 141.Pōt.

Eo maximè tempore, quo Otho ſecundus & Henricum Bauarorum ducem rerum nouarum cupidum perdomuit, & in Lotharium mouit, qui Lotharingiam Romani imperij prouinciam occupauerat, Aquiſgranenſemque agrum populatus fuerat. Otho autem ſuperato Lothario, vaſtatiſque Sueſſionum agris, ac incenſis Pariſiorum ſuburbiis, dum in patriam copias reducit, apud Auxonam fluuium nōnihil incommodi accipit. Deinde verò comparato maiore exercitu in Italiam contra Baſiliū & Conſtantinum Imperatores Græcorum veniens, qui iam Calabriam & eam partem Italiæ occupauerant, quæ ad Siciliam vergit, apud Baſentellum ſuperatus, ſcapham conſcendens, ſalutem ſibi fuga quærebat. A piratis autem fortè fortuna captus, in Siciliam defertur. Verùm Siculi redempto homine, ac Romam miſſo, de piratis ſupplicium ſumpſere. Otho deinde cōparato ſatis iuſto exercitu, animaduertere in Romanos & Beneuentanos conſtituerat, à quibus initium fugiēdi factum fuerat, dum ad Baſentellum contra Græcos pugnaretur, agere id in Romanos minus tutum viſum eſt.

In

Bartholomæi corpus transfertur. In Beneuentanos itaque conuerſus, vrbem capit & incendit, tranſlato inde ſancti Bartholomæi corpore, Romæque in inſula Tiberina collocata, eò loci maximè, qui olim Iouis hoſtia Lycaonia dicebatur, quiq; triremis puppim præſefert. Nã inſula, vt adhuc ex Tiburtino lapide cernitur, triremis formam habuit, ad ſimilitudinẽ illius credo, qua Aeſculapius Romam aduectus eſt: viſitur adhuc ſerpens lapidi inſculptus, viſuntur tranſtra, adeò viri illi excellentes ſtudioſi erãt, vel naturam in artem redigere, vel artem ad naturam. Ad Othonem redeo, qui non multò poſt tranſlatum ſancti Bartholomæi corpus Romæ moritur, & in veſtibulo beati Petri (Paradiſum vocant) labro porphiretico, quod adhuc introeuntibus ad læuam apparet, honorificẽtiſſimè ſepelitur. Cùm autẽ de creando nouo Imperatore conſultatio haberetur, & alij Othonem tertium ſecundi filium, alij verò Hẽricum Bauariæ ducem, primi Othonis ex fratre nepotem expoſcerent, inſtarentq; Itali quidã, vt Creſcentio Nomentano viro clariſſimo res cõmitteretur, Germani ſtatim, qui tum frequẽtes Romæ aderant, Othonẽ tertium delegẽre.

Inſtabat Benedictus vir optimus vnumquemque rogando, vt in creando Imperatore reipub. Chriſtianæ conſulerent, quæ tum maximè perito & ſolerti gubernatore indigebat. Tandem verò ne ſeditio aliqua oriretur, Germanorum ſententiam approbat. Moritur & ipſe pontificatus ſui anno octauo, menſe ſexto. Vacatque ſedes diebus quinque, Valderico Amburgenſi epiſcopo tum maximè in pretio exiſtente doctrina, moribus, & ſanctitate vitæ.

IOANNES XV.

142 põt. IOANNES decimus quintus, patria Romanus, vel (vt nonnulli volunt) Papienſis, poſt adeptum pontificatum menſe tertio à Romanis capitur, & in mole Hadriani, vt publica cuſtodia incluſus, ibi tandiu pedore carceris, inedia & moleſtia animi maceratur, quoad vitam turpiter finiuit. Sunt qui ſcribant, eum vi mortuum fuiſſe à Ferrucio Bonifacij ſeptimi parente, magnæ potentiæ viro, ob eam rem credo, quod filio in pontificatu aduerſatus fuiſſet. Vtcunque eſt, cõſtat eum in carcere mortuum, & in baſilia Petri ſepultum. Deiectúſne pontificatu fuerit, vel ob impotentiam & tyrannidem, vt quidam coniectant, vel ob inuidiam maleuolorum & ſeditioſorũ quorundam, haud ſatis conſtat: adeò ſunt confuſæ iſtorum temporum hiſtoriæ.

Fuiſſe tamen in pretio hac tempeſtate conſtat & Odilonem abbatem Cluniacenſem, & Berengarium Turonenſem, viros ſanctitate & doctrina inſignes, quanquam ſint, qui dicant, Berengarium amplitudine doctrinæ confiſum, primo in fide erraſſe, cũ de Sacramento Euchariſtiæ malè opinaretur, erroremque ſuum poſtea publico concilio Romæ habito emendaſſe, ac ſtatim omiſſo ſtudio ſophiſticæ diſciplinæ, cũ eſſet archidiaconus Andegauenſis, omnia pauperibus erogans, labore manuum ſuarum victum ſibi quæſiuiſſe.

IOANNES XVI.

Ioannes

143.pōt. IOANNES decimusſextus, patria Romanus, patre Leone presbytero, è regione Gallinæ albæ, pontificatũ adeptus, miro odio in clericos exarſit, vnde meritò ab ipſis clericis odio habitus eſt, maximè verò quòd diuina humanaq; omnia cognatis & affinibus ſuis elargiebatur, poſthabito Dei honore & Romanæ ſedis dignitate, quem certè errorē ita poſteris tradidit, vt ad noſtram quoque ætatem peruenerit. Qua quidem conſuetudine nil certè dici pernicioſius poteſt, cùm non ob religionem & Dei cultum appetere pōtificatum noſtri ſacerdotes videãtur, ſed vt fratrum, vel nepotũ, vel familiarium ingluuiem & auaritiã expleant. Apparuiſſe cometem tum ferũt futuræ calamitatis indicium: nam & fame & peſte diu laboratum eſt, & terræmotu Beneuentum ac Capua concuſſa, eaque mala ob ſuperbiam & rapacitatem pontificis, contemptumq; Dei & hominum accidiſſe putatum eſt. Moritur autem Deo volēte octauo pontificatus ſui menſe, ſepeliturque in baſilica Petri.

IOANNES XVII.

144.pōt. IOANNES decimuſſeptimus, patria Romanus, pontificatum iniijt Othone imperante, ſed nondum coronam imperij adepto. Fuit autē Ioannes vir tantæ doctrinæ, vt multa quidem eleganter ediderit, quemadmodum Martinus ſcribit. Agitatus deinde ſeditionibus à Creſcentio conſule Romano, imperium vrbis ſibi vendicare conãte, cupiditati hominis cedēs, exſulatũ in Hetruriam abijt. At vero Creſcentius cognita Ioãnis indignatione, qua percitus Othonem cōtra ſe cum exercitu in Italiam vocabat, ipſius pontificis cognatos & amicos, qui in vrbe remanſerant, ad hominem mittit rogatum, vt omiſſa accerſendi Othonis cura, ad vrbem cum poteſtate redeat, polliceturque ſe ei rebus in omnibus obtemperaturum. Precibus autem ſuorum motus Ioannes, verius etiam, ne ſi Otho cũ exercitu Italiam ingrederetur, plus maleficij, quàm beneficij ſecum afferret, ad vrbem veniens, prodeunte obuiam Creſcentio cũ omnibus magiſtratibus, & vrbana multitudine, in ædes Lateranenſes magno comitatu introducitur: & quidē in veſtibulo eius pedes Creſcentius & omnes ſeditionis auctores, petita venia, exoſculati ſunt, atque ita in concordiam redacti, vitã ſimul quietè traduxere.

Ferunt tum Henricum abbatem Lobienſem in Lotharingia, & Adeoboldum epiſcopum Vltraiectenſem, qui multa in laudē beatæ Virginis, ſanctæq; Crucis ſcripſit, & Albonem abbatem Floriacenſem (qui poſtea in Vaſconia ob fidem Chriſti martyriũ paſſus eſt) doctrina, religione, ſanctitate, magno in pretio habitos.

Moritur autem Ioannes pontificatus ſui anno decimo, menſe ſexto, die decimo. Vacat tum ſedes diebus ſex.

GREGORIVS V.

145.pōt. GREGORIVS quintus, natione Saxo, patre Othone, Bruno ante vocatus, Othonis tertij auctoritate ob affinitatem pontifex creatur. Verùm abeunte in-

Germaniam Othone, ſeditionibus Romanorum exagitatus, in Etruriam primò, mox in Germaniam ad imperatorem confugit. Interim verò Romani Creſcentium denuò cum ſumma poteſtate conſulem decernũt, qui ſtatim Ioannem quẽdam natione Græcum, epiſcopũm Placentinum, non minus pecunioſum, quàm doctum, pontificẽ creat, cuius certè nomen inter pontifices quidam ſupprimunt, vtpotè minus legitimè creatum: alij verò xvij. hunc vocant, quòd populi cleriqueRomani conſenſu, ad quos electio ſpectabat, pontificatum iniiſſet. At Creſcentius cognito Othonis cum magno exercitu ad vrbem aduentu, vrbis mœnia & portus quàm diligentiſſimè firmat, molem Hadriani munit, poſitis in vnaquaque ſtatione firmiſſimis præſidiis. Hinc eſt, quòd poſtea moles Hadriani, Creſcentij arx appellata eſt, ſumpto nomine ab ipſo munitore Creſcentio. Superueniente deinde imperatore, vrbemq́ue oppugnare adorto, populus Romanus, cùm nequaquã tantis copiis par eſſe poſſet, clementia Othonis fretus, Germanis portas aperit. Tũ Creſcentius & Ioannes conſilij & auxilij inopes, in arcem Hadriani confugiẽtes, ſeſe acriter contra hoſtes tuebantur. Verùm propoſita ſpe veniæ, dum ex arce ad imperatorem ſe conferunt, multis vulneribus à multitudine Creſcentius confoditur. Ioannes autem, effoſſis prius oculis, pontificatu ſimul & vita priuatur, in priſtinamq; ſedẽ Gregorius xj. menſe, poſteaquàm pulſus fuerat, reſtituitur. Is autem cognita imperij imbecillitate, varietateque fortunæ, quò diutius apud Germanos ſumma poteſtas remaneret, illeque cæteris præeſſet, qui virtute & dignitate cæteris præſtaret, ſanctionem retulit haud abnuente Othone de imperatore eligẽdo anno Chriſti M. ac ſecundo, quam vſque ab tempora noſtra ſeruatam videmus, videlicet, ſolis Germanis licere principem deligere, qui Cæſar & Romanorum rex appellatus, tum demũ imperator & Auguſtus haberetur, ſi eum Romanus pontifex confirmaſſet. Hos autem imperatoris eligendi auctoritatem primo habuiſſe Ptolemæus refert, archiepiſcopum Maguntinum Germaniæ, archiepiſcopum Treuerenſem Galliæ, archiepiſcopum Colonienſem Italiæ nomine. His additi & iiij. principes, Marchio Brandomburgenſis, imperatoris poſt electionẽ camerarius, comes Palatinus qui dapes, dux Saxoniæ qui enſem fert. Sunt qui ſcribant, Bohemię regem vii. electorem, imperatoris pincernam eſſe: hiſq́ue in eligendo additum eſſe, ad tollendam diſcordiam partium: ad vtros enim inclinaſſet, ea pars certè potior habebatur. Tuliſſe hoc iniquo animo Frãcos aiunt. Verùm quia in Ludouico Lotharij filio genus Caroli Magni defecerat, regnumq́ue illud ad Hugonem ducem cognomento Capuciũ venerat (nam à regibus ad duces res aliquãdiu tranſlata eſt) repetere imperium deſtitêre: maximè verò quod ipſi duces noui homines, illa fortuna tum contenti, moliri maiora non ſunt auſi: quippe qui nondum bene regni fundamenta iecerant. Laudatur tamen & meritò quidem Robertus magni Hugonis filius, regnum à patre accipiens fortitudine, iuſtitia, modeſtia & religione. Hic enim etſi rei militaris admodum ſtudioſus erat, tũ vbi per otium licebat, ita Dei templa frequentabat, diuinaq́ue officia celebrabat, ac ſi ſacrorum omnium initiatus fuiſſet. Ferunt cantum illum eius inuẽtum fuiſſe: Sancti Spiritus adſit nobis gratia. His artibus autem non minus quàm armis crediderim ego Robertum conciliaſſe ſibi animos vulgi, eoſq́ue à prima illa Caroli Magni ſtirpe, ad genus ſuum nouum tranſtuliſſe. Ferunt tum quoque magno in pretio fuiſſe Robertum quendam Carnotenſem epiſcopum, doctrina & ſanctitate vitę. Multa enim ſcripſit, & canendi modum in ſacris meliuſculũ reddidit. Gregorius autẽ ij pontificatus ſui anno, menſe v. moritur. Vacat tum ſedes diebus xv.

Germanis ſolis electio imperat. permiſſa.

Principes electores.

ANNOTAT.

Quæ hic Platina de Electoribus tradit, ſatis à me examinata ſunt in libro, quem de comitijs imperatorijs ſcripſi. Nam quæ ſub Gregorio X. inſtituta ſunt, Quinto adſcribunt Huius ſepulchrum adhuc in baſilica ſancti Petri propè altare ſancti Andreæ exſtat cum hoc epitaphio.

Hic, quem tegit humus, oculis vultuq; decorũ,
Papa fuit Quintus nomine Gregorius.
Ante tamen Bruno Francorum regia proles,
Filius Othonis, de genitrice Iudith.
Lingua Teutonicus Vangia doctus in vrbe,
Sed iuuenis cathedram ſedit Apoſtolicam.

Ad binos annos & menſes circiter octo,
Ter ſenos Februo connumerante dies.
Pauperibus diues per ſingula ſabbata veſtes
Diuiſit numero cautus Apoſtolico.
Vſus Franciſca vulgari, & voce Latina,
Inſtituit populos eloquio triplici.
Tertius Otho ſibi Petri commiſit ouile,
Cognatis manibus vnctus in imperium.
Exuit, & poſtquam terrenæ vincula carnis,
Aequiuoci dextro ſubſtituit lateri.

Diſceſsit xij. Kal. Mart.

IOANNES XVIII.

146.pōt. IOANNES decimusoctauus, Placentinus epiſcopus, vt diximus, potentia Creſcentij Romani conſulis fretus, quem pecunia corripuiſſe creditum eſt, tempore Gregorij quinti per factionem pontificatum occupat. Tantum enim pecuniarum ex Conſtantinopoli ad vrbem ſecum detulerat, vt conſtantes etiam ſua largitione ad maleficium impelli potuiſſent, nedum Creſcentius homo auariſſimus & regnãdi cupidus. Miror ego hiſtoricos Ioannem ipſum inter pontifices numeraſſe, cùm viuente adhuc Gregorio ſedem occupaſſet, niſi fortè in conſcribendis pontificum vitis ita faciendum cenſent, vt in perpetua hiſtoria ſit. Nam & tyrannorum peruerſè facta, optimorum principum rebus geſtis annumerantur, vt quantum inter ſe boni & mali diſſideant, à legẽtibus cognoſci poſſit, quò malorum exemplo à vitijs deterreantur: & bonorum exemplo ad virtutem impulſi, vitam ducant in terris felicem & beatam: qua quidẽ beatitudine Ioannes caruit, fur certè in pontificatu & latro: non enim, vt par fuerat, per oſtium intrauit. Moritur autem, atque cum ignominia quidem decimo vſurpati pontificatus menſe. Vacat tum ſedes dies viginti.

SILVESTER II.

147.pōt. SILVESTER ſecundus, Gerebertus anteà vocatus, natione Gallus, malis artibus (vt aiunt) pontificatum adeptus eſt. Adoleſcens enim & Floriacenſi cœnobio in Aureliana diœceſi poſito dedicatus monachus & addictus, relicto monaſterio, diabolum ſecutus, cui ſe totum tradiderat, Hiſpalim ciuitatem Hiſpaniæ bonarum artium cauſſa peruenit. Erat enim admodum doctrinæ & litteraturæ cupidus, qua in re tantum profecit, vt breui ex diſcipulo optimus præceptor ſit habitus. Diſcipulos autem eius hos fuiſſe Martinus teſtatur, Othonem imperatorem, Robertum Franciæ regem, Lotharium virum nobilitate & doctrina inſignem, qui poſtea Senonenſis archiepiſcopus creatus fuit. Gerebertus igitur ambitione & diabolica dominandi cupiditate impulſus, largitione primò quidẽ archiepiſcopatum Remenſem, inde Rauennatem adeptus, pontificatum poſtremò, maiore conatu adiuuante diabolo cõſecutus eſt, hac tamen lege, vt poſt mortem totus illius eſſet, cuius fraudibus tantam dignitatem adeptus erat. Nam cùm Gerebertus regnandi cupidus, diabolum ſciſcitaretur, quamdiu in pontificatu

victurus eſſet, reſpondit humani generis hoſtis ambiguè, vt ſolet: Si non attigeris Hieruſalem, diu viues. Dum itaque pontificatus ſui anno quarto, menſe vno, die decimo in baſilica ſanctæ Crucis in Hieruſalem Romæ ſacrificaret, fato moriturum ſe ſtatim cognouit, vnde pœnitentia motus, & errorem ſuum coram populo faſſus, omnes primò poſthabita ambitione & diabolicis fraudibus, ad benè & ſanctè viuendum adhortatus eſt: deinde verò vnumquenque rogauit, vt poſt mortem truncum corporis ſui laceri & diſiecti, quemadmodum merebatur, bigæ ſuperimponerent, eoq; loci ſepelirent, quò ſponte ab equis vectus foret. Ferunt itaque Dei nutu & prouidentia, vt ſcelerati ſciant apud Deum locum veniæ ſibi relictum eſſe, ſi in vita aliquãdo eos pœnituerit, equos ipſos ſponte ad Lateranenſem baſilicam perueniſſe, eoque loci ſepultum eius corpus fuiſſe. Scribit idem Martinus, tam ex colluſione oſſium, quàm ex ſudore ipſius ſepulchri, vel humectatione potius, deinceps morituri pontificis ſigna, & quidem manifeſtiſſima colligi, idque ipſius ſepulchri epitaphium indicare. Verùmne ſit, an ſecus, ipſi pontifices viderint, ad quos pertinet.

ANNOTAT.

Huius in bibliotheca Alexandri Farneſi Cardinalis ampliſſimi exſtat in membranis ſcriptus vetuſtiſſimis charactèribus liber, cum hac præſcriptione: INCIPIT LIBER GEOMETRICAE ARTIS EDITVS A DOMINO GEREBERTO PAPA ET PHILOSOPHO, QVI ET SILVESTER II. EST NOMINATVS. *Cuius mortis fabulam ex Martino Ciſtertienſe, & additionibus Galfridi in chronicon Sigeberti ſequutus eſt Platina, qua re nihil abſurdius, magiſq; inter ſe repugnans. Non poſſum certè non mirari, tantam fuiſſe hominum in eiuſmodi rebus perquirendis negligentiam, immò facilem credulitatem, vt viris optimis & doctiſſimis, ab horum & ſequentium temporum parum diligentibus ſcriptoribus, talia crimina impingi impunè non ſolum permiſerint, verùm inſcitiam quoque ipſorum ſequuti ſint. Vir fuit Silueſter II. vt Annonius libro 5. de rebus geſtis Francorum ca. 46. Guillelmus bibliothecarius: Vetuſtiſſimus liber regni Siciliæ, qui eſt in bibliotheca Vaticana, & alij tradunt, doctiſſimus Mathematicus, & philoſophus egregius, monachus ex Floriacenſi cœnobio, propter inſignem doctrinam primùm archiepiſcopus Remenſis, deinde ab Othone III. imperatore archiepiſcopus Rauennas, demum papa creatus, quòd omnes etiam horum temporum ſcriptores referunt. Verùm quoniam rari admodum tunc in occidente erant, qui philoſophiæ, & mathematicis operam darent, ſi quis eiuſmodi eſſet, ab imperito vulgo ſtatim magus, & nigromanticus vocabatur, cæterùm hanc de morte eius, ſiue diaboli percuſſione famam alibi commodius conuellam. Addam tantum eius ſepulchri, quod Laterani adhuc viſitur, elogiũ, quanquam barbarum, rem tamen totam aperiens, ab eius ſucceſſore Sergio papa factum, ſic.*

Iſte locus mundi, Silueſtri membra ſepulti,
Venturo Domino conferet ad ſonitum.
Quem dederat mundo celebre doctiſſima virgo,
Atque caput mundi culmina Romulea.
Primùm Gerbertus meruit Francigena ſede,
Remenſis populi Metropolim patriæ.
Inde Rauennatis meruit conſcendere ſummum,
Eccleſiæ Regimen nobile ſitq; potens.
Poſt annum Romam mutato nomine ſumpſit,
Vt toto paſtor fieret orbe nouus.
Cui nimium placuit ſociale mente fidelis,
Obtulit hoc Cæſar tertius Otho ſibi.
Tempus vterque comit clara virtute ſophiæ,
Gaudet & omne ſæclum, frangitur omne reũ.
Clauigeri inſtar erat, cælorum ſede potitus,
Terna ſuffectus, cui vice paſtor erat.
Iſte vicem Petri poſtquam ſuſcepit abegit
Luſtralis ſpatio ſæcula morte ſui.
Obriguit mundus diſcuſſa pace triumphus,
Eccleſiæ nutans dedidicit requiem.
Sergius hunc loculum miti pietate Sacerdos,
Succeſſorq; ſuus compſit amore ſui.
Quiſquis ad hunc tumulum deuexa lumina vertis,
Omnipotens Domine, dic miſerere ſui.

OBIIT ANNO DOMINICAE INCARNATIONIS M. III. INDICTIONE I. MENS. MAII DIE XII.

IOANNES XIX.

141.pōt. IOANNES decimuſnonus, cuius cognomentum & patria ob ignobilitatem ignoratur, quarto menſe, die xx. poſt initū pontificatum moritur. Vnde ob breuitatē pontificatus nil ab eo, vel à quopiam alio geſtum memoria dignum ſcribitur, niſi quod illo quinquemeſtri pontificio multa prodigia apparuêre, futura mala indicantia: viſus & cometes, & terræmotu multæ vrbes concuſſæ.

Satius eſt bene viuendo laudē & gloriam, quàm malè agēdo diuitias cū ignominia reportare. In his autem malis vnicum leuamen Hugo præfectus Othonis in Italia, & Etruriæ gubernator eſt habitus, adeò enim iuſtè & integrè prouinciam ſibi creditam rexit, vt optimi principis deſiderium nemini non prouincialium reliquerit. Quem poſtea Piſtorij mortuum Etruſci omnes non ſecus ac publicum parentem luxêre, nullo non genere honoris funeri eius adhibito. Placuit hoc loco Hugonis laudes commemorare, vt gubernatores prouinciarum intelligant, ſatius eſſe bene & integre viuendo laudem & gloriam, quàm malè agendo diuitias malè partas cum ignominia & nota ſempiterna reportare.

IOANNES XX.

149.pōt. IOANNES vigeſimus, patria Romanus, è regione portæ Metodij, pontificatū iniens, ad otium conuerſus, nil dignum memoria geſſit.

Robertus rex Frācorū. Laudari vel maximè Robertus rex Franciæ poteſt, qui ea tempeſtate non minus piam, quàm regalem vitam ducebat. Nam & doctrina & ſanctitate omnes reges Chriſti-

anos ita anteibat, vt diſputationibus nulli ſecundus haberetur: longè aliter ſentiens, quàm quod noſtrorum temporum reguli arbitrantur, nequaquam principe dignum eſſe dictitantes, ſcire literas, cùm eos maximè deceat, qui populos regūt, benè gubernandi rationem ex aliorum præceptis colligere: quod fieri ſine doctrina & lectione non poteſt. Quid enim aliud eſt princeps illitteratus, quā imago leonis cęteris feris imperantis? Sedent affectus tum ſuos, tum populorū neceſſe eſt, qui digni haberi volunt, vt aliis imperent. Merito igitur Robertum laudamus, cuius præterea tāta fuit religio, vt quoties ſibi per occupationes bellicas liceret, horas canonicas vnà cum ſacerdotibus caneret. Hac autē pietate hoc meritum ferūt, cum oppidum quoddam ex hoſtibus obſideret, neque horas ſuas intermitteret, mœnia hoſtium diuinitus corruerent, ſtatimque irruentibus ſuis oppidum caperetur.

Ioannes verò (vt quidam auctores ferūt) pontificatus ſui anno quarto, menſe item quarto moritur, ſepeliturque in baſilica Petri. Vacat tū ſedes diebus vndeuiginti.

ANNOTATIO.

Ioannes hic, quem xxi. Platina vocat, ſe ipſe xix appellat, in ſuis, quæ apud me exſtant diplomatibus. item publicarum tabularum inſtrumentis ſuo tempore factis, quare Ioannes illi, quos nos xxi. xxij. & xxiij. vocamus, xx. xxi. & xxij. dicendi eſſent.

SERGIVS IV.

SERGIVS quartus, patria Romanus, patre *150.pōt.*

Martino, vir ſanctiſſimæ vitæ grataq; conſuetudinis & antè pontificatum, & in ipſo magiſtratu fuit. In pauperes liberalis, in amicos & familiares iucundus, in delinquẽtes clemens, in cõtumaces modeſtus. Tantæ prætereà prudentiæ fuit, vt toto ſuo pontificatu nil commiſſum ſit, quo merito reprehendi gubernantis negligentia poſſit. In Deum enim omnem mentem conuertens (quod facere pontifices omnes deberent) iuſtè atque integrè omnia ex animi ſui ſententia benè natura & moribus inſtituti, gubernabat. Interea verò huius cõſilio & monitionibus principes Italię compoſito fœdere conſilia ineunt pellendi Sarracenos è Sicilia. Idque moliri paribus animis & copijs inſtituunt.

Erant tum in Italia Tancredi magni Normandię ducis filij pleriquę, quorum de numero Guillelmus cognomẽto Ferrabrach, tanti animi fuit, vt aſſumpto in ſocietatem expeditionis Malocho Michaëlis Catalaici Conſtantinopolitani imperatoris copiarum duce, Sarracenos è Sicilia breui expulerit, adiuuantibus etiam Campano & Salernitano principibus. Verùm cum poſteà Malochus prædam malignè diuideret, Guillelmus diſſimulandum eſſe ad tempus ratus, in Italiam rediens cum quadraginta millibus Normannorum militum, qui tum ab expeditione Hieroſolymitana redierãt, Apuliam Græcis obtemperantem occupat: ad Melphiam Malochum cum exercitu occurrentem fundit fugatque. Atque ita virtute Guillelmi à Græcis ad Normannos regnum Apuliæ tranſit. Verùm poſteà mortuo ſine hæredibus Guilhelmo Drogo, frater. Drogoni autem Hunfridus iunior ſucceſſit, vnde poſteà Robertus Guiſcardi & Rogerius frater originem habuêre.

Dum hæc autem in Apulia agerentur, laborante Italia, ac ferè toto orbe terrarum fame ac peſte, Sergius vir ſanctiſſimus ſecundo pontificatus ſui anno, die quintodecimo moritur, ſepeliturque in baſilica Petri. Vacat tum ſedes diebus octo.

BENEDICTVS VIII.

BENEDICTVS octauus, patria Tuſculanus, patre Gregorio, inito pontificatu in demortui Othonis tertij locum Henricum primum è gente Bauara imperatorem, ſecundùm inſtitutionem Gregorij quinti creatum, corona imperij donat. Sunt qui ſcribant, Othonem ipſum Romę mortuum, eiuſque corpus in Germaniã delatum fuiſſe: alij autem in baſilica Petri ſepultum affirmant. Vtcunque eſt, conſtat Henricum Bauarorum ducem virum optimum ac ſanctiſſimum imperatorem creatũ, habuiſſeque vxorem, quæ nequaquam mariti laudibus, pietate, religione, humanitate cederet. 151.Pk.

Verùm dum is res Germaniæ componit, Sarraceni Italiam ingreſſi, Capuam occupant, Barum obſident. Barenſibus autem fame laborantibus, Veneti annonam claſſe important. At verò dum nihilominus ciuitas ipſa obſideretur, ijdem Veneti adiuuantibus Græcis Sarracenos aggreſſi, multis interfectis Barum obſidione liberant, anno ſalutis octauo & milleſimo: quo quidẽ

tempore

tempore Turci Hieroſolymis captis, non tamen ſepulchrum Domini eccleſiaſque montis Syon aut Bethleem violauêre. Laborantibus Hieroſolymis ſuccurrere Venetis erat in animo, niſi Iaderenſes hoſtes eos detinuiſſent. Quos quidē Veneti apud Lauretum tanta clade perdomuêre, vt nunquam poſtea inferre bellum finitimis ſint auſi. Henricus autem compoſitis Germaniæ rebus Romam veniens, accepta imperij corona Capuam mouens, Sarracenos inde expulit, ac Bubaganum Græcorū ducem, qui Mauris fauerat, acerrimo bello adeò perſecutus eſt, vt eum quoque è Troia eiecerit, quæ in finibus Apuliæ à ſe eo loci condita fuerat, vbi olim Hannibalis caſtra ſunt habita. Sunt autem qui ſcribant, Henricum cū vxore Chunegūda ita caſtè ac ſanctè vixiſſe, vt vterque in morte miraculis claruerit. In vita enim nil prætermiſit, quod ad honorem Dei pertineret. Nam & Bambergenſem fundauit epiſcopatum, & ſororem ſuam regi Vngarorum in vxorem collocauit, cuius opera rex ipſe & populi ōnes imperio eius ſubiecti, integram Chriſti fidem accepêre. Moritur autem Hēricus decimooctauo imperij ſui anno, magno de ſe relicto apud ſuos deſiderio.

Benedictus verò mortuo Henrico, quo defenſore rebus in omnibus vtebatur, per ſeditionem alio in locum eius ſuffecto pellitur. Verùm poſtea inita cum inimicis ſuis concordia, pulſo adulterino pontifice, in vrbem cum dignitate rediens, vndecimo pontificatus ſui anno, menſe vno, die xiij. moritur, ſepeliturque in baſilica Petri. Sūt etiam qui referant, epiſcopum quendā die in ſolitudine vidiſſe Benedictū equo nigro inſidentem, eumque interrogaſſe, quid cauſæ eſſet, cur mortuus equo nigro veheretur: Tum Benedictum hominem rogaſſe, vt pecunias, quas occultauerat, (locū indicat) pauperibus ſuo nomine erogaret: quæ ātea datæ fuerāt eleemoſynarum nomine, nil ei profuiſſe, quia ex rapinis partas conſtabat. Facit mandata epiſcopus, ac ſtatim epiſcopatu ſe abdicat, & vitam monaſticam amplectitur. Scribit Vincentius Gerardū Canodienſem epiſcopum, doctrina & moribus eiſdem temporibus magno in pretio fuiſſe. huic addit Gethet epiſcopum Pragēſem doctrina & ſanctitate vitæ tum præcellentem, & ob eam rem ab hoſtibus orthodoxæ fidei martyrio coronatum. Tanta præterea eodem tempore peſte laboratum eſt, vt plures mortui, quàm ſuperſtites ſint habiti. Quam quidem calamitatem in Lotharingia fons ſaluberrimæ aquæ indicauit, in ſanguinem tum verſus.

IOANNES XXI.

IOANNES vigeſimus primus, patria Romanus, patre Gregorio, epiſcopus Portuēſis, vt quidam volunt, vt alijs placet, nullis ſacris antè initiatus, pontificiū munus ſuſcepit, eo tēpore, quo Conradus Sueuus in demortui Henrici locum triennio pòſt legitimis ſuffragijs imperator creatur. Hoc autē interregno crediderim ego multas Italiæ ciuitates ſpe libertatis erectas, ab imperio defeciſſe. 152. pōt.

Hanc ob rem Conradus vir in re militari præſtans, quippe qui apud Henricum diu ordinum dux fuerat, coactis properè copijs in Italiam deſcendens, primò in Mediolanenſes ducit tantæ defectionis auctores, eos obſidet, ſuburbia incendit, excidiumque & interitū vrbi minatur: Mutata deinde ſententia obſidionem ſoluit, Colonienſi antiſtite id ei ſuadente, quòd diceret beatum Ambroſium ſibi inter miſſarum ſolemnia apparuiſſe, exitiumque omnibus minitantem, niſi ab vrbe diſcederent, cuius patrocinium ipſe ſumpſerat. Romam itaque Conradus proficiſcens, accepta à Ioanne pontifice imperij corona, in Sclauos & Vngaros ducit, qui rebellãtibus Italicis auxilia præſtiterant, eoſque breui perdomuit. At verò

Rodulphus Burgundionum dux, ſuorum ſeditionibus vexatus, Conradi fidei & patrocinio ſe commiſit. Quamobrem Burgūdia deinceps imperialis prouincia aliqua ex parte habita eſt. Ferūt Conradum ipſum leges multas ac perutiles quidem tuliſſe, hanc præcipuè, vt cuiuis principi capitale eſſe pacem & quietem prouinciarum turbare. Hac itaque ratione motus, Lapuldum comitem Germaniæ acerrimè perſecutus eſt, quòd ab eo turbandi otij & quietis, initium ortum fuerat. Nūcios prætereà miſit, qui Græcis & Normānis inter ſe de regno Apuliæ concertantibus imperarent, vt ab armis diſcederent. Romanis quoque exitium interminatus eſt, ſi diutius quemadmodum cœperant, pontificē ſeditionibus vexaſſent, cuius tempore quorundam abbatū ſanctitate & vita monaſtica religio in Gallia pręcipuè floruit, & Himericus beati Stephani Vngarorum regis filius, ſanctiſſimus ob miracula eſt habitus.

Ioannes autem, cuius vita mirificè laudatur, vndecimo pontificatus ſui anno, die nono moritur. Vacat tum ſedes diebus octo.

BENEDICTVS IX.

153.Pōt. BENEDICTVS nonus, vt quidam voluut, Ioannis nepos, patria Tuſculanus, patre Alberico, eo tempore pontificatum iniit, quo Cunitus Anglorum rex, voti & religionis gratia Romam venit, qui voti compos factus, in patriam rediens, filiam ſuam Henrico Conradi filio in matrimonium locat.

Verùm non ita multò poſt Conrado vita functo, Henricus filius eiuſdem nominis ſecundus, patria ſuccedens comparato ſtatim exercitu, cum Olderico Bohemorum rege dubio Marte decertat. Repetito deinde certamine Oldericum ſuperat & capit, vectigalemque factum incolumem dimittit. Moués deinde in Vngaros de regno inter ſe diſſidentes, Petrum ab Alboino pulſum in regnum reſtituit.

Interim verò Romani Benedictum hominem ignauum, & nullius precij peroſi, è ſede deijciunt, in eiuſque locum ſufficiunt Ioannem Sabinum epiſcopum, Silueſtrum tertium appellantes, quo poſt nouem & quadraginta dies pulſo, denuò Benedictus reſtituitur. Is autem cùm cerneret ſe iterū ſubiturum eadem diſcrimina, Ioāni archipresbytero ſancti Ioannis ad portam Latinam, qui poſtea Gregorius ſextus appellatus eſt, pontificium munus libere ceſſit: vel (vt quidam affirmant) vendidit. Hanc ob rem meritò ab omnibus Benedictus ipſe accuſatus eſt, & iudicio diuino damnatus. Conſtat enim ſimulacrum eius admodum monſtruoſum poſt mortem cuidam apparuiſſe: interrogatumque quid illa horrida imago præſeferret, cùm antea pontifex fuiſſet: Quia (inquit) in vita ſine lege & ratione vixi, ideò volente Deo & Petro, cuius ſedem omnibus probris fœdaui, ſimulacrum meum plus feritatis, quàm humanitatis in ſe habeat. Nam cum annis decem, mēſibus quatuor, diebus nouem per interualla ſedem Petri occupaſſet, tādem moritur. Nec vacaſſe tum ſedes dici poteſt, cùm pōtificatum vendiderit. Sunt qui ſcribāt, hoc tempore Gerardum Venetum Vngarorum epiſcopum, virum optimum & doctiſſimū, ab hoſtibus Chriſtianæ fidei martyrium æquiſſimo animo paſſum. Ad currum enim ligatus, ex altiſſimo monte inpræceps demittitur ac laceratur.

SILVESTER III.

SILVESTER tertius, patria Romanus, pa- 154.Pōt.
tre Laurentio, in locum pulſi Benedicti ſubrogatus, non diu in pontificatu manſit. Nono enim & quadrageſimo die factione ſuorum Benedictus reſtituitur. Eò enim tum pontificatus deuenerat, vt qui plus largitione & ambitione, non dico ſanctitate vitæ & doctrina valeret, is tantummo-

dò dignitatis gradum bonis oppreſſis & reiectis obtineret, quem morem vtinam aliquando non retinuiſſent noſtra tempora. Sed hoc parum eſt, peiora (ni Deus caueat) viſuri aliquando ſumus. Ad Siluestrum redeo cardinalem Sabinum pontificē creatum, non dico à collegio Patrum, quod tolerabilius fuiſſet, ſed largitione, vt quidam tradunt: quo quidem pulſo, ac meritò, cum non per oſtium, ſed per poſticum intraſſet vt fur & latro, Benedictus denuò reſtituitur tumultuante vrbe, & nunc aliū appetente: quod fieri ab his populis conſueuit, qui duce & rectore carent, quique malos pluris, quàm bonos faciunt.

GREGORIVS VI.

155. Pōt. GREGORIVS ſextus, ſancti Ioannis ad portam Latinam archipresbyter, pontificatum (vt diximus) à Benedicto nono accepit. Has ob res Henricus ſecundus in Italiam cum magno exercitu veniens, habita Synhodo, cum Bendictum nonum, Siluestrum tertium, Gregorium ſextum tanquam tria teterrima monſtra abdicare ſe magiſtratu coegiſſet. Suidegerum Bambergenſem epiſcopum, cui Clementi ſecundo appellatio fuit, pontificem creat. Gilbertus tamen hiſtoriarum ſcriptor, affirmat Gregorium benè de eccleſia Dei meritum eſſe, cùm ſedis apoſtolicæ dignitatem neglentia priorum pontificum labefactam, ſua auctoritate & animi magnitudine breui reſtituerit. Nam & ditionem eccleſiæ recuperauit, & latrones circa vr-

bem poſitos, quorum ſæuitia peregrini ad vrbem religionis cauſa accedentes necabantur, è medio ſuſtulit, prius execrationibus & interdictis admonitos, deinde vi & armis domitos. Hanc ob rem ferunt à perniciosis hominibus vulgò homicidam, ſiminiacum, & ſanguinis humani appetentiſſimum habitum, idque à Cardinalibus etiam quibuſdam prædicari ſolitum. Motum itaque Gregorium ipſum in ea ægritudine, qua poſtea moritur, Cardinales ad ſe vocatos vrbis caſtigaſſe, quodque iuſtè & ſanctè feciſſet, ipſi liuore moti reprehenderent: & vt, inquit, ſcire poſſitis, vbi mortuus fuero, rectè an perperam fecero, corpus meum ante fores eccleſiæ ſiſtite vectibus obſeratas: ſi diuino nutu aperientur, cenſetote me dignum Chriſtiana ſepultura: ſin ſecus, corpus meum vna cum anima damnatum, quo volueritis, eiicitote. Fecē mandata Cardinales, itaq; ita portæ coorto graui vento apertæ ſunt, & corpus cum admiratione omniū & opinione magnæ ſanctitatis introlatum eſt. Hæc ferè ſunt, quæ à varijs auctoribus de Gregorio ſcribuntur: quem quidem conſtat in pontificatu ſediſſe annis duobus, menſibus ſeptem, durante ſchiſmate.

ANNOTAT.

Huius temporis ſchiſma accuratè ſanè deſcribitur ab Hermanno Contracto monacho in Chronicis, Leone Oſtienſe hiſtoria Caßinen. lib. II. cap xxc. & xxcij. & Othone Friſingenſi epiſcopis in hiſtoriarum ſuarū lib. 6. cap. 32. & 33.

L 5 ex qui-

ex quibus ego illud diligenter in meis libris degeſſi. Illud igitur à Platina omiſſum ſcitu dignum Benedicto viij pulſo Silueſtrum iij ſuffectũ eſſe, quo à Benedicto ipſo v bis exacto, Benedictus eum ordinari fecit alium Pontificem nomine Ioannem. Atque ita tres Pontifices Romanam ſedem vexabant. Quibus proborum hominum precibus & pollicitationibus ſacerdotiorum ſuorum iuri cedentibus, quartus ſuffectus eſt Ioannes Gratianus archipresbyter S. Ioannis ante portã Latinam Gregorius vi. vocatus, qui Cluniaci põtificatu priuatus (quo ab imperatore Hẽrico tertio relegatus fuerat) mortuus eſt, & non, vt Platina tradit, illo mortis genere adhuc pontifex affectus. Ea enim, quæ poſt eius mortem accidiſſe ſcribit, minus certa ſunt, probatosq́; ſcriptores deſiderant. Multa de eo ſcripſit Gregorius Papa vij. qui eius diſcipulus, & alumnus fuit.

CLEMENS II.

156. pōt. Clemens ſecundus, Suidegerus anteà vocatus, Bambergenſis epiſcopus in ſynhodo pontifex creatur, annuente Henrico ſecundo, vel imperante & cogente potius. Verùm Henricus accepta à Clemente imperij corona, Romanos in verba ſua iurare coëgit, pontificum electioni ſe nequaquam interfuturos, niſi iuſſu imperatoris id facere cogerentur. Videbat enim imperator eò licentiæ factioſum quenque & potẽtem, quamuis ignobilem, deueniſſe, vt corruptis ſuffragijs tantam dignitatem conſequeretur: quæ certè niſi ſanctitate & doctrina bene meritis volẽte Deo demandari cuipiam nõ deberet. Inde verò Capuã profectus, rebus in prouincia bene diſpoſitis, conductisq́; eo loci militibus, qui Saracenis hoſtibus reſiſterẽt, Roma deinceps in Germaniam iter facit. Abeunte itaq; imperatore, vt quidam ſcribunt, Romani põtificem iniuſſu ſuo creatũ, veneno è medio ſuſtulêre, põtificatus ſui menſe nono. Scribunt auctores, venenum ipſum in hos vſus à Stephano paratum, qui ei in pontificatu ſucceſſit, Damaſusq́ue ſecundus appellatus eſt, eò maximè tempore, quo Odiloni abbati Cluniacenſi in magna ſanctitate mortuo Hugo abbas ſubſtituitur, vir genere, pietate, religione, clementia, doctrina inſignis, regnante altero Henrico in Frãcia, Alphõſo in Hiſpania, Michaele cum filio Conſtãtino Byzantij: quod quidem imperium iam tum maximè labefactatum erat.

DAMASVS II.

Damasvs ſecundus, natione Bauarus, cognomento Bagniarius, vel Popo, vt quidam volunt, pontificatum per vim occupat, nullo cleri populiq́ue conſenſu. Adeò enim inoleuerat hic mos, vt iam cuique ambitioſo liceret Petri ſedem inuadere. Sed obſtitit Deus iuſtus vindex, vt is cæteris exemplo eſſet, ne quod virtus dare conſueuit, ambitione & largitione quæreretur. Nam tertio & vigeſimo pontificatus ſui die moritur. Cenſent nonnulli hunc inter pontifices nequaquam numerãdum eſſe, cùm non rectè põtificatum adeptus ſit. Miranturq́; cur Romani tanta rei indignitate moti contra iuſiurandũ Henrici iuſſu habitũ abdicare ſe magiſtratu hominem ſtatim non coegerint. Sed cùm breui admodum tempore vixerit, cumq́; vix ſui colligendi Romanis facultas data ſit, nequaquam eos aliqua cenſura dignos putauerim. Ad Leonem deinceps tranſeamus. 157. Pōt.

LEO IX.

Leo nonus, natione Alemannus, anno Domini milleſimo quadrageſimonono pontificatum hac ratione iniit. Nã 158. Pōt. cùm Romani legatos ad imperatorem miſiſſent oratum, vt optimum põtificem ſibi daret, is ſtatim Baunonem epiſcopum Tullẽſem, virum bonũ & ſimplicis ingenij, legatis & eccleſiæ Romanæ obtulit. Cui quidem Romam pontificio habitu petenti, abbas Cluniacenſis, & Hildebrandus monachus

chus Soana oriundus obuiam facti perſuaſere, vt depoſito pontificali ornatu, Romã priuatus ingrederetur, quod dicerent Henricum nullam creandi pontificis poteſtatẽ à Deo habere, ſed ad clerũ populumq; Romanũ id pertinere. Motus his verbis Leo, cùm etiam vocem è cælo inter eundum audiuiſſet, Ego cogito pacis cogitationes, nõ afflictionis, depoſito pontificio apparatu, priuatus vrbem ingreditur, ſeipſum accuſans, quòd imperatori maluerit, quàm Deo obtẽperare. At verò Romanus clerus ſuadente Hildebrando eundem Baunonem in pontificem eligunt, eò libẽtius, quòd omnem auctoritatem eligendorum pontificũ ab imperatore (vt par erat) ad clerum tranſtuliſſet. Fecerant tamen vitia quorumdam pontificum, quemadmodum ſcripſimus, vt meritò ipſi clero ſublata poteſtas videretur Dei iudicio, quò in melius eorum mentes flagitiis contaminatæ aliquando verterẽtur, ne Chriſtiana reſp. malis rectoribus cõmiſſa peſſundaretur. Pontificatum itaque hoc modo Bauno adeptus, ac mutato nomine Leo nonus appellatus, Hildebrandũ ipſum ſtatim ſanctæ Romanæ eccleſiæ ſubdiaconum cardinalem creat: eidemq; ſancti Pauli eccleſiam gubernandam committit, vt quaſi conſors pontificij muneris ſecum videretur, cùm alter Petri, alter Pauli templũ tueretur & regeret. Interim verò Drogone Normannorũ comite in Apulia mortuo, Giſulphus frater regnum adeptus, Beneuentum vrbem Romano pontifici deditã per vim occupat. Nam cùm Hẽricus imperator in honorem beati Gregorij templũ Bambergę condidiſſet, cuperetque id in cathedralem eccleſiam conſecrari, annuente Benedicto octauo, quotannis cenſus nomine daturam eccleſiam ipſam Romano pontifici centum argenti marcas cum equo albo ac Falerato. Leo nonus dono Beneuentum ab imperatore accipiens, Bambergenſis eccleſiæ tributum remiſit. Hanc itaque ob rem Leo ſuo iure & copijs imperatoris fretus, cum in Giſulphum incompoſito agmine mouiſſet, ab eo ſuperatur & capitur. Nec ita multo poſt Romam incolumis cũ magno comitatu remittitur. Sunt qui ſcribant, Robertum Guiſcardi è Gallia in Italiam cum exercitu profectum, fugatis Gręcis & Afris, Apuliam occupaſſe, ſtatuamq; reperiſſe circa caput æneum circulum habentem his literis notatum; Kalendis Maij oriente ſole aureum caput habebo. Vnde Sarracenus quidam magicæ obſeruationis peritus, à Roberto Guiſcardi captus, notato termino vmbræ ipſius ſtatuæ, Kalendis Maij oriunte ſole effoſſo loco theſaurum inuenit, quò ſe à Roberti manibus liberauit.

Ad Leonem redeo, virum certè pietate, innocentia, benignitate, gratia, hoſpitalitate adeò inſignem, vt eius domus peregrinis & pauperibus ſemper patuerit. Nam cùm ſemel ante fores ſuas leproſum pauperem inueniſſet, eumque præ miſericordia collocari in lecto ſuo mandaſſet, apertis manè a ianitore foribus, nuſquam pauper inuentus eſt, Chriſtum pauperis nomine eo loci recubuiſſe creditum. In rebus prætereà ad religionem pertinẽtibus tanta diligentia & ſolertia vſus eſt, vt & in concilio Vercellenſi Berengarium hæreſeos auctorem damnauerit, & Conſtantinopolitanum imperatorem ſuis monitionibus impulerit ſepulchrum Domini Hieroſolymis à Barbaris diruptum reſtituere, eo maximè tempore, quo & Theobaldus nobilis Francus ſanctitate vitæ apud Vincentinos in pretio fuit, & Vincentius Franco Leodienſis epiſcopus doctrina & moribus inſignis, ad Hermannum præſtãtis ingenij virum de quadratura circuli doctè multa & acutè ſcripſit. Moritur autem Leo pontificatus ſui anno quarto, menſe ſecundo, die ſexto.

VIC-

VICTOR II.

159.põt. VICTOR ſecundus, Gebehardus antea vocatus, natione Alemannus ex Bauaria, pontificalem dignitatem poſt Leonem adeptus eſt, magis Henrici gratia, quàm liberis ſuffragiis. Verebatur enim clerus populusq́ue Romanus Henrici potentiam, quem in creandis nouis pontificibus aliquando læſerant. Ne itaque contra iuſiurandum moliri aliquid viderētur, Victorem proponunt, legato Hildebrando ad Henricum ob eam rem miſſo, qui omnia ex ſententia Romani cleri imperatorisq́ue perfecit. At Victor in ſede omniũ conſenſu confirmatus, magnam ſynhodum annuente imperatore Florentiæ habuit, in qua quidem multos epiſcopos, tum Simoniæ, tum fornicationis cauſſa epiſcopatu priuauit, clerumq́ue admonuit, quid maximè ad ſe pertineret, propoſita pœna his, qui leges canonicas transgrederētur. Sunt qui ſcribant, Victorem ad Henricum profectum, magnificentiſſimi meq́ue ab eo habitum: ſed ego ſolum Hildebrandum eò profectum puto, qui auctoritate legationis fretus, Henricum tertium Henrici filium, Cæſarem creat.

Interim verò dum Capua à Sarracenis obſideretur, trepidarentq́ue omnes finitimæ ciuitates, Robertus Guiſcardi ſumptis armis, fugatis Sarracenis, & Campanos obſidione, & finitimos õni formidine vno impetu liberat. Vnde autem originem habuerit Robertus ipſe, haud ſatis conſtat, cum alij Normannum, alij Francum fuiſſe exiſtiment. Vtcunque ſit, conſtat eum magni animi excellentiſq́ue ingenij fuiſſe, & ob eam rem meritò Apuliæ regnum adeptum.

Victor autem pontifex, de quo nunc ſermo fit, ſecundo pontificatus ſui anno, menſe tertio, die quartodecimo moritur. Vacat tum ſedes diebus xi.

STEPHANVS IX.

STEPHANVS nonus, Federicus antea vocatus, natione Lotharingus, Caſſinenſis abbas, pontificatum adeptus, ſtatim curauit, vt Mediolanenſis eccleſia, quæ à Romana ducentis ferè annis ſe ſubtraxerat, nunc demum eidem obtemperaret, vt veræ omnium eccleſiarum parenti & altrici, quã poſtea non ſecus obſeruauit, ac veræ filiæ pientiſſimam matrem facere conſueuerunt. 160.põt. Eccleſia Mediolanenſis Romanæ reſtituta.

Hoc ferè tempore & Henricus tertius in locum Henrici patris demortui ſufficitur: & Alexius Nicephoro Imperatori Conſtãtinopolitano ſuccedit. Et Robertus Guiſcardi Græcos magno prælio ſuperatos, è Calabria omnino expulit, relictis tantum modò Græcis ſacerdotibus, qui vſq; ad noſtram ætatem linguam ſeruant cum moribus. Adeò enim Conſtãtinopolitanum imperium iam erat imminutum à Sarracenis, vt egrè Thraciam, Galatiam, Pontum, Theſſaliam, Macedoniam, Achaiam obtineret, è quibus prouincijs nunc Turci, nunc Sarraceni quotidiè aliquid ſubtrahebant.

Stephanus autem ſeptimo pontificatus ſui menſe, die octauo Florentiæ moritur, eo

quoq; in loco honorificè ſepelitur, vt Martinus ſcribit. Sunt qui dicant, Stephanum pontificem in Henricum imperatorem hæreſeos nomine inuectum eſſe, quòd ſummorum pontificum auctoritatem diminueret, contempta religione, ſpretoq; immortali Deo.

BENEDICTVS X.

161. Pōt. BENEDICTVS decimus, natione Campanus, qui prius Mincius dicebatur, Veliternus epiſcopus, factione quorundam nobilium eo maximè tempore pōtifex creatur, quo Hagnes Henrici tertij mater, Gibertum Parmenſem virum inſignem, regni Italici gubernatorem inſtituit.

Erat & tum in Italia Gotifredus Mithildis comitiſſæ fœminæ nobiliſſimæ maritus, vir ſanè potens. Nam Mithildis mater Beatrix, Henrici ij. imperatoris ſoror fuerat, nupſeratque Bonifacio cuidam viro potentiſſimo ac nobili Luca vrbe Etruriæ oriundo: quo mortuo, omnis potentia primò ad Beatricem, poſtea ad Mithildem & maritum Gotifredum peruenit. Nam & Lucam, & Parmam, & Rhegium Lepidi, & Mantuam, & eam partem Etruriæ poſſidebant, quam nunc patrimonium ſancti Petri vocamus.

Ad Benedictum redeo, ab Hildebrando pontificatu pulſum, quòd non per oſtium, quemadmodum dicebat, ſed per vim & largitionem intraſſet. Fidem enim dederant clerici omnes Hildebrando ſubdiacono, non prius ſe habituros ſuffragia noui pōtificis creandi, quàm ipſe Florentia, quò tum proficiſcebatur, ad vrbē reuerteretur. Rediens itaq; cum Gerardo epiſcopo Florentino, in omnes acerbiſſimè inuectus eſt, tum vel maximè in eos, qui fidem dederant ſe eius aduentum exſpectaturos. At verò cùm hac de re magna contentio eſſet, probarentque nonnulli Benedictum ipſum vt virum optimum & ſapientiſſimum: contrà autem eam electionem pleriq; magnis clamoribus improbarent, vtpotè minus canònicè & legitimè factam: tandem plurimorum conſenſu Hildebrando inſtante, Gerardus vir tanto magiſtratu dignus, eiecto Benedicto, pontifex creatur. Sunt tamen qui ſcribant, hāc electionem Senis factam, cùm libera ſuffragia Romæ ob factionem quorundam potentum haberi non poſſent. Benedictus itaque menſe ix. die xx. pontificatu deiectus, Velitras exſulatum abijt.

ANNOTATIO.

Hic Benedictus legitimus pontifex non fuit, cùm ſimoniacè per vim, & metum contra Canones, & iuramēta pontificatum occuparit. Quod diſertè in epiſtola quadam refert Petrus Damiani epiſcopus Oſtienſis, qui hoc tempore vixit. Vnde meritò alio ſubrogato, exactus eſt, quare in numeri nota eius ratio habenda non eſſet. Vide auctores Hermannum Contractum, Lambertum Schafnaburgenſem, Leonem epiſcopum Oſtien. hiſt. Caſſinen lib. 2 cap. 102.

NICOLAVS II.

NICOLAVS ſecundus, natione Allobrox, Gerar- 162. Pōt.

Gerardus antea vocatus, epiſcopus Florentinus, ob virtutem & animi præſtantiam abrogato Benedicto, haud legitimè creato, pōtifex maximus Senis decernitur, qui ſtatim inito pontificatu Sutrium conceſſit; ibique anno Domini milleſimo quinquageſimonono concilio habito, cui non ſolùm epiſcopi, verùm multi Italiæ proceres interfuêre, Benedictum abdicare ſe pōtificio munere & habitu coëgit, & Velitras exulatum abire. Inde verò Romam proficiſcens, ſecundo apud Lateranum concilio habito legem tulit, vt in decretis legitur, Romanæ eccleſiæ admodum ſalubrem, quæ talis eſt: Si quis pecunia, vel gratia humana, aut populari militariúe tumultu ſine concordi & canonica electione cardinaliū in throno Petri collocatus, is non apoſtolicus, ſed apoſtaticus, id eſt, à ratione deficiens meritò vocetur: liceatque cardinalibus, clericis & laicis Deum colentibus, illum vt prædonem anathematizare, & quouis humano auxilio à ſede apoſtolica propellere: atque quouis in loco, ſi in vrbe nō liceat, Catholicos huiuſce rei cauſſa congregare. In eodem quoque concilio reuocatum ab errore ſuo Berengarium diaconū Andegauenſis eccleſiæ ferunt, qui arbitrabatur in ſacramento euchariſtiæ & calicis non eſſe verum Chriſti corpus, integrumq; ſanguinem, niſi vt in ſigno & figura myſterióue: quem quidem errorem inſtante & vrgente Nicolao & Alberico diacono viro doctiſſimo, publicè confeſſus eſt, affirmans illud eſſe verum Chriſti corpus, integrumque ſanguinem. Scripſimus hunc errorem à Leone nono damnatum, non tamen emendatum fuiſſe. Quæ certè laus tota Nicolai eſt, vt Lanfrancus ſcribit, vir ea tēpeſtate doctiſſimus, qui errores eiuſdem Berengarij præclaro opuſculo notauit. Dum hæc à pontifice Nicolao Romæ agerentur, Gotifredus Normānus, qui Drogoni fratri in Apulię Calabriæque comitatum ſucceſſerat, moriens Bagelardum filium comitatus hęredē inſtituit: verùm Robertus Guiſcardi frater (vt quidam volunt) hoc ægrè ferens, pulſo nepote, Apuliam & Calabriā occupat, adiecta Troia, quæ pontificibus Romanis parere conſueuerat. Hanc autem ob rem indignatus pontifex, nonnihil Roberto ſuccenſuit. Is verò cùm poſtea rogatu Roberti in Apuliam profectus fuiſſet, receptis, quæ de eccleſia amiſerat, non ſolum hominem in gratiam accepit, verùm etiam eundem vectigalem eccleſiæ factum, Calabriæ & Apuliæ (prouincias Romanæ eccleſiæ cēſuarias) ducem creat. Accepto deinde magno à Roberto exercitu, ad vrbem rediens, Præneſtinos, Tuſculanos, Nomentanos Romanæ eccleſiæ rebelles perdomuit. Tiberim quoque traiiciens direpta Galeria, aliiſque Gerardi comitis Sutrium vſque caſtellis expugnatis, ditionem Romanam tutiorem reddidit. Sunt qui ſcribant, Henricum tertium à Nicolao ſecūdo coronam imperij accepiſſe, totoque tempore pontificatus ſui ob beneficium acceptum, nil contra eccleſiaſticos molitum eſſe. Nicolaus autem vir omni vita probatus, tertio pontificatus ſui anno, menſe ſexto, die vi. & xx. moritur. Vacat tum ſedes diebus xij.

ALEXANDER II.

ALEXANDER ſecundus, Anſelmus anteà vocatus, patria Mediolanenſis, 163.Pō.
epiſcopus Lucenſis, mortuo Nicolao, ob humanitatem, benignitatem, & doctrinam abſens etiam pontifex creatur. At verò Ciſalpini epiſcopi arbitrati ob dignitatem prouincię ſuæ, par eſſe, vt ę ſuo numero aliquis eligeretur, Giberto Parmenſi viro potentiſſimo admodum annitente, ab Henrico imperatore obtinuêre, reclamante eius matre Hagnete, vt alter quoque pōtifex eligeretur. Quare epiſcopi ipſi habito concilio Cadolum Parmenſem epiſcopum pontificem creant. Cui ſtatim Ciſalpini

omnes

omnes obtemperauêre, præter Mithildim optimam fœminam, & cum eccleſia Romana bene ſentientem. Superueniente deinde Cadolo ab his, qui Alexandro aduerſabantur, accito in pratis Neronianis ſub radicibus aurei mõtis graue prælium committitur: in quo multi vtrinque cecidêre, Alexãdro & Gotifredo Mithildis viro ſeſe ad ædes Lateranenſium continentibus. Incerti enim erãt, quibus potiſſimum ſe tutò cõmitterent, adeò omnia infida & fluxa videbantur. Sunt qui ſcribant, Alexãdrum antè prælium commiſſum, Lucam profectum vitandæ cædis cauſſa, eoque loci quietè aliquandiu vixiſſe. Neque ingratum tantæ erga ſe Lucẽſium beneuolentiæ, eccleſiam & ciuitatem multis priuilegiis, vt in eorum annalibus apparet, inſigniorem reddidiſſe. Repulſus tandem ab vrbe Cadolus, non diu in prouincia quieuit: accitus enim à Romanis quibuſdam, quorum maximè intererat omnia Romæ perturbari explendarum voluptatum cauſſa, comparato maiore exercitu, quàm antea Romam venit, ac vrbem Leoniam eccleſiamque beati Petri vi occupat. At verò erumpentibus Romanis cum Gotifredi copiis, tantus terror repẽtè hoſtes inuaſit, vt & effuſa fuga omnes abierint, & paulum abfuerit, quin Cadolus caperetur à ſuis derelictus, quem Cincius Romani præfecti filius, facto cum ſuis cuneo, per media ciuium agmina ægrè in arcẽ Hadriani perduxit, vbi aliquandiu obſeſſus, cùm nullam liberè abeundi ſubeſſe ſpẽ videret, trecentis argenti libris ab his ſe redimens, qui arcem obſidebant, conſcenſo ſtrigoſiſſimo equo inde ſolus aufugit. At verò Anno Colonienſis archiepiſcopus, apud Henricum adoleſcentem Hagnetem criminatus, quòd contra maieſtatẽ imperij Chriſtiana reſpub. mulieris nutu gubernaretur, accepta poteſtate componendæ ex arbitrio eccleſiæ Dei Romam veniens, Alexandrum primò quidem grauiſſimis verbis increpat, quòd ſedem Romanam iniuſſu Cæſaris, & contra atque cõſuetudo & lex ipſa iubebat, occupaſſet. Tum Hildebrandus archidiaconus, qui fortè tum aderat, partes pontificis acerrimè tutatus, quòd diceret electionem ad clerum pertinere, ſi ius, ſi antiquam cõſuetudinẽ vellet inſpicere, facilè Annonem in ſententiam traxit. Quare Henricus cognito errore ad ſe poſtremò rediens, Alexandrũ rogat, vt concilium, quò ſe peruenturum pollicetur, indicet. Vrbs Mantua ad eam rem potiſſimum idonea viſa eſt, eò proficiſcũtur omnes, ad quos pertinere videbatur eccleſiæ ſalus & tutela. Vbi compoſitis rebus omnibus, imperator ipſe non ſolum in gratiam pontificis rediit, verùm etiam precibus ab eo impetrauit, vt & Cadolo veniam petenti ignoſceret, & Gibertum tanti mali (vt diximus) auctorẽ Rauennatis eccleſiæ archiepiſcopum crearet. Primùm haud grauatè fecit, Saluatoris noſtri exemplum imitatus, qui voluit etiam pro perſecutoribus exorare. ſecundum inuitus conceſſit, & nõ niſi precibus Henrici fatigatus: quòd verebatur, ſicuti poſteà accidit, ne ea res eccleſiæ Romanæ magnas calamitatẽs afferret. Abiens Mantua pontifex, ac Lucã iter faciens, eccleſiam maiorem, cuius epiſcopus antea fuerat, ſacris ſolemnibus adhibitis cõſecrat, tãdiu ibi immoratus, quoad ab Hildebrãdo archidiacono res in Apulia pacatiores redderentur. Is enim acceptis à Mithilde comitiſſa auxiliaribus copiis, nõ ſolum Richardi & Guillelmi impetus repreſſit, verũ etiã eos coegit, quæ de eccleſia cepiſſent, reſtituere. Veniẽs itaque ad vrbẽ Alexander põtificatus ſui anno vndecimo, menſe ſexto moritur, in baſilicaque Lateranenſi ſepelitur, nullo genere honoris, quod impendi ſummo pontifici poteſt, nõ adhibito, & à clero & à populo. Ferũt tum magno in pretio fuiſſe Ioannem Gualbertum monachũ Vallis vmbroſæ, & illius ordinis auctorem, virum ſanctiſſimum ac miraculis inſignem.

ANNOTAT.

Cadolus hic ſchiſmaticus, de quo Platina ſcribit, Honorius II. in ſuo pontificatu vocatus eſt, vt ex antiquo eius diplomate didici.

GREGORIVS VII.

GREGORIVS ſeptimus, Hildebrandus anteà vocatus, natione Etruſcus, patria Soanenſis, patre Bonicio, omnium bonorum conſenſu pontifex creatur. Ipſius autem electionis verba ita annotata ſunt, Nos ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinales, clerici, acolyti, ſubdiaconi, preſbyteri, præſentibus epiſcopis abbatibus, multiſque tum eccleſiaſtici, tum laici

164. põt.

Verba, quibus in pontificibus eligendis vtebantur.

laici ordinis, eligimus hodie decimo Kalendas Maij, in baſilica ſancti Petri ad vincula, anno ſalutis M. LXXIII. in verum Chriſti vicarium Hildebrandum archidiaconum, virum multæ doctrinæ, magnę pietatis, prudentiæ, iuſtitiæ, conſtantiæ, religionis, modeſtum, ſobrium, continentem, domum ſuam gubernãtem, pauperibus hoſpitalem, in gremio ſanctæ matris eccleſiæ liberè à teneris annis vſque ad hanc ætatem educatum, doctum: quem quidem cum ea poteſtate eccleſiæ Dei præeſſe volumus, qua Petrus Dei mandato quondam præfuit. Adeptus pontificatum Gregorius, ſtatim Henricum imperatorem admonet, ne deinceps largitione corruptus, epiſcopatus & beneficia alicui per Simoniacam cupiditatem committat, aliter ſe vſurum in ſe & delinquentes cenſuris eccleſiaſticis. His admonitionibus & quidem ſanis non modò non obtemperauit Henricus, verùm etiam Hagnetem imperatricem benè admonentem, quid fieri cum religione oporteret, omni adminiſtratione depulit, quæ Romam profecta, non diu ſuperuixit, dolore animi vitam cum morte permutans. Tandem verò multis legationibus vltro citroq; miſſis, imperator in gratiam cũ Gregorio rediit, eundemque in pontificatu confirmauit, vt tum imperatorum mos erat. At verò cùm Henricus in bono leuis, in malo pertinax, Simoniam nequaquã omitteret, ſæpius admonitus: illos anathematis cenſura pontifex notauit, qui epiſcopatus & beneficia largitione adepti erant. Et ne id temerè feciſſe videretur, concilio apud Lateranum habito, in quo multi epiſcopi interfuêre, maximè verò Gibertus Parmẽſis archiepiſcopus Rauennas, rationem reddidit, quamobrem cenſuris eccleſiaſticis Simoniacos notaſſet: facturum quoque id in imperatorem crebrò dicebat, niſi ſententiam mutaret. Tum verò Gibertus ſoluto concilio, & criminandi Gregorij occaſionem nactus, ad pontificatum viam quærens, Cincium Romanum ciuem Stephani præfecti vrbis filium, hominem temerarium & ſeditioſum, in pontificem animat, magna ei pollicitus Imperatoris nomine, ſi tantum facinus ex ſententia confeciſſet. Structis itaque inſidijs Cincius, dum pontifex media nocte natalis Domini noſtri celebrat in templo beatæ Mariæ ad Præſepe, quæ maior nunc dicitur, irrumpens cũ ſatellitibus & coniuratis, dum hoſtiam ſacrificij comminuit, hominem capit, & in regionem Parionis ſecum trahens, in turri quadam munitiſſima eum collocat. Sequẽti verò die populus Romanus, cognito facinore, in Cincium arma ſuſcipit, pontificem liberat, ædes ac turrim ſcelerati hominis à fundamentis euertit, familiamque eius nares mutilatam ab vrbe pellit. Ipſe verò Cincius tanti mali auctor, fuga ſalutem quærens, in Germaniam variis tramitibus ad imperatorem tandem peruenit. Gibertus autem tanti doli machinator, cùm inſidiæ ex voto non ſucceſſiſſent, ſimulata beneuolentia à pontifice dimiſſus, Rauennã peiora moliturus ſe contulit. Nam & Theobaldum Mediolanenſem archiepiſcopũ, & pleroſque alios Ciſalpinæ antiſtites cõiurare in Gregorium pollicitationibus pepulerat. His addidit Hugonem Candidum ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalem: qui & ſi ante idem fecerat, in gratiamque ſimulato animo redierat, nunc malum animum, malam mentem præſetulit. Is enim viribus omnibus annixus eſt imperatorem & Normannos inter ſe de imperio diſſidentes, compoſita pace, initiſque fœderibus, in pontificem concitare. Quod vbi Gregorius reſciuit, congregata ad Lateranum ſynhodo, propoſitis rationibus quare id faceret, Gibertum & Hugonem dignitatibus priuatos anathemate notat. Dum hæc Romæ agerentur, Henricus cum Saxonibus hoſtibus feliciter pugnans, adeò felicitate illa elatus eſt, vt habito conuẽtu apud

VVor-

VVormatiam, Sigiſredo archiepiſcopo Maguntino negotium procurante, interdicere omnibus auſus ſit, ne vlla in re pontifici Romano obtemperarent. Ex illo autem cōuentu mandato Henrici Rolādus clericus Parmenſis Romam veniens, & Gregorio publicè interdixit, ne quid ageret deinceps quod ad magiſtratum pōtificis pertineret: & cardinalibus ipſis mandauit, vt relicto Gregorio, alium habituri pontificem, ad ſe proficiſcerentur. Tum Gregorius tantam iniuriam diuinæ maieſtatis cauſſa non diutius ferens, & Sigifredum aliosque clericos cum Henrico ſentientes, dignitatibus ac beneficiis priuauit, & imperatorem ipſum anathemate notauit, priuatum prius omni regia adminiſtratione. Abrogationis autē pontificiæ habita ferè hæc formula eſt: Beate Petre Apoſtolorum princeps, inclina quæſo aures tuas, & me ſeruum tuum exaudi, quem & ab infantia educaſti, & vſque ad hunc diem ab iniquorum manibus vendicaſti, qui me pro mea in te fide oderunt & perſecuti ſunt. Tu mihi teſtis es optimus, & pia Ieſu Chriſti mater, & frater tuus Paulus tecum martyrij particeps, me non ſpōtè, ſed inuitum pontificatus gubernacula ſuſcepiſſe. Non quod rapinam arbitratus ſim ſedem tuam legitimè conſcendere, ſed malebam vitam meam in peregrinatione degere, quàm locum tuum pro fama & gloria tantum occupare. Fateor ego, ac meritò quidem, mihi tua gratia, non meritus meis, populi Chriſtiani curam demādatam eſſe, conceſſamque ligandi & ſoluendi poteſtatem. Hac itaque fiducia fretus, pro dignitate & tutela eccleſiæ ſuæ ſanctæ, omnipotentis Dei nomine Patris, Filij, & Spiritus ſancti, & Henricum regem Henrici quondam imperatoris filium, qui audacter nimium & temerariè in eccleſiam tuam manus iniecit, imperatoria adminiſtratione regiaque deijcio: & Chriſtianos omnes imperio ſubiectos, iuramento illo abſoluo, quo fidem veris regibus præſtare conſueuerūt. Dignum eſt enim, vt is dignitate careat, qui maieſtatem eccleſiæ imminuere conatur. Præterea verò quia monita mea, immò tua ad ſui ipſius populorumq; ſalutem pertinentia cōtempſit, & ſe ab eccleſia Dei, quam ſeditionibus peſſundare cupit, ſeparauit, eum anathematis vinculo colligo, certò ſciens te eſſe Petrū, in cuius petra, vt in vero fundamēto rex noſter Chriſtus ædificauit eccleſiam ſuam. Fuere tum multi poſt exſecrationem, qui pacis mentionem facerent: Quibus ita Gregorius reſpondit, ſe pacis conditiones non abnuere, modò Henricus ipſe primò cum Deo pacē ineat. Nō ignoratis, inquit, quandiu & quantis malis Romanā affecerit eccleſiam, quotiesque à me ſit admonitus, vt meliorem vitam moresq; probatiores indueret. Hoc tribuimus beneuolentiæ & charitati, qua Henrico patri coniuncti olim fuimus. Sed nil profecimus, adeò mores à patre auerſos imbibit. Inſtabant tamen ex his, qui aderant, nonnulli, regem non ita citò anathematizādum eſſe. Quibus ita pontifex reſpondit: Quando, inquit, Chriſtus Eccleſiam ſuam Petro cōmiſit, & dixit, Paſce oues meas, excepítne reges? Nam cùm eidem ligandi & ſoluendi poteſtatem daret, nullum excepit, vel neminem eius potentiæ ſubtraxit. Hanc ob rem, qui dicit ſe vinculo Eccleſię ligari nō poſſe, reſtat etiam vt fateatur ſe abſolui ab eius poteſtate nullo modo poſſe: & qui hoc impudēter negat, à Chriſto & eccleſia eius ſe omnino ſeiungit. At Henricus cognita Gregorij cenſura, multas litteras ad gentes & nationes conſcripſit, quibus ſe cōtra ius faſque damnatum à pontifice oſtendebat. Gregorius autem id à ſe iure factum, non verbis tantùm & literis, verùm etiam ratione & teſtibus comprobabat, re ipſa antea oculos omnium propoſita. Interim verò cùm pars regni ab Henrico defeciſſet, & iā Saxones bellum cōtra Henricum quàm diligentiſſimè pararent, Alemanni principes veriti, ne quid mali in prouincia naſceretur, conuentu habito decernunt, vt ſi Gregorius in Alemanniam pergat, Henricus ſupplex veniam errati petat. Quod ſe facturum rex ipſe interpoſito iuramento pollicitus eſt. Motus itaque pontifex his pollicitationibus & precibus Treuirenſis archiepiſcopi Henrici oratoris, Auguſtam prætoriam petiturus, Vercellas vſque iam peruenerat, vbi ab epiſcopo loci ipſius regni Italiæ cancellario, clam reſciuit Henricum hoſtili in ſe animo cum exercitu aduentare. Tum verò pontifex omiſſo inſtituto itinere, Canoſſam ſe recipit, oppidum agri Regiēſis, ditioni Mathildis Comitiſſæ ſubiectum. Venit & eò properè cum omnibus copijs Henricus, qui ſtatim depoſito regali

Abrogationis pōtificiæ formula.

ornamēto, nudis pedibus, vt oppidanos ad miſericordiam cōmoueret, portæ oppidi appropinquans, ſuppliciter intromitti petebat: denegatū ingreſſum æquo animo tulit, aut tuliſſe diſſimulauit, quamuis aſpera eſſet hyems, & gelu cuncta rigeſcerent. In ſuburbio quidem oppidi triduò immoratus, continuo veniam petens, tandem rogatu Mithildis & Adelai Sabaudienſis comitis, & Cluniacenſis abbatis introductus abſoluitur, & eccleſiæ reconciliatur: pace iureiurando confirmata, obediētia promiſſa. Regij autem iuriſiurandi hæc formula eſt: Rex Henricus compoſita pace ex ſententia Domini noſtri Gregorij ſeptimi, affirmo me pacta & fœdera conſeruaturum, curaturūq; , vt quoquo voluerit idem pontifex ſine vllo diſcrimine ſuiipſius & comitatus proficiſci poſſit, maximè autē per loca imperio noſtro ſubiecta, neq; per me ſtaturū, quò minus libere pontificio munere vbiq; locorum vti poſſit, & hæc obſeruaturū me iureiurando addico: Actum Canoſſæ quinto Kalendas Februarij, Indictione decimaquinta. Tum verò rebus ita ex ſentētia peractis, dilabentibus inde omnibus varijs itineribus, dum Hēricus Papia iter facit. Cincium amittit ſubita febri correptum non tamen mortuo tā pernicioſo homine, Henricus rebus nouis ſtudere deſtitit. Pacis enim fœdera abrūpens, eo Alemannos principes indignitate rei motos pepulit, vt Rodulphum Saxoniæ ducem, regem prouinciæ crearent poſthabito Henrico. Petiit primo quidem Henricus à pontifice, vt Rodulphum exſecrationibus ab occupatione regni depelleret. Id verò cū impetrare nequiſſet, ſumptis armis, magna clade & incerta victoria vtrinque dimicatū eſt. Miſſi tum quidem ab vtroque legati ad pontificē rogatum, vt in partes ſuorum declinaret: quibus nil aliud ipſe reſpōdit, quam vt ab armis diſcederent.

Pugnarent iterū ſimul æquo Marte Henricus & Rodulphus. Verùm cùm tertiò prælium iniiſſent, magna cæde vtrinque commiſſa, ac ſuperior aliquantulum Henricus videretur, Rodulphi legatos pacem petētes audire noluit, ad pontificemque denuo ſcripſit, vt Rodulphum regnum occupare conantem, exſecratione anathematis notaret. Quòd cùm facere Gregorius recuſaret, tanta ira percitus Henricus eſt, vt die noctuque nil aliud cogitaret, quàm quod ad pontificis perniciem & exitium vergeret. Intereà verò ne quid in orbe Chriſtiano deeſſet, quod ſeditionibus non agitaretur, Michaël cum Andronico filio à Nicephoro cognomento Botoniata, vi ab imperio Conſtantinopolitano deiectus, ad Gregorium confugit, qui & Nicephorum excommunicauit, & Rogerio Romanæ eccleſiæ feudatario negotium dedit, vt Michaelem, quo cum Ceparani locutus eſt, in imperiū reſtitueret. Is itaque mandato pontificis comparata claſſe, Rogerio minore natu in Italia dimiſſo, Boëmundum alterum filium ſecum ducens, Auleon primò adnauigat, & ad Dyrrachiū caſtra facit, vrbem tanto bello per neceſſariā primò occupaturus. Sed Dominicus Siluius dux Venetus cum Nicephoro ſentiēs, Rogerium ab obſidione repellit, magno illato acceptoque incōmodo. Verùm non ita multò pòſt Nicephorus ab Alexio cognomento Mega copiarū ſuarū duce deceptus, libertate ſimul & ciuitate priuatur, quam triduo Alexius militibus diripiendum ex pacto conceſſit. Captus ipſe Nicephorus in templo ſanctæ Sophiæ, vita donatur, hac conditione tamen, vt monachi habitum cum vita ſuſciperet. At verò Gregorius cùm videret Henricum contra eccleſiam Dei à quibuſdā ſeditioſis epiſcopis concitari, habita ingenti ſynhodo, Giberto Rauennati archiepiſcopo ob ſuperbiam & malitiam interdicit ſub anathematis pœna, ne epiſcopali & ſacerdotio munere fungatur. Vocatus prætereà ad ſedem apoſtolicam, ſcelerum ſuorum conſcius parere de ſierat, qua ex re tātummodò pœnam anathematis merebatur. Rolandūque Taruiſinū cenſura notauit, quòd legatus ad res componendas inter Henricum & ſe factus, cōſequendi epiſcopatus cauſſa ſemina diſcordiarum, nō pacis ſeuerat. Nec Hugoni quidē tituli ſancti Clementis Cardinali pepercit, quòd cum Cadolo Parmēſi epiſcopo in ſeditionibus & hæreſi ſenſiſſet. In eodem poſtremò cōuentu tres legatos delegit, Bernardum diaconum, alterum Bernardum Maſſilienſem abbatem, Odonem, Treuerenſem archiepiſcopum, qui de latere ſedis apoſtolicę ad componēdas res inter Henricum & Rodolphum proficiſcerentur. Videbat enim ſapientiſſimus pontifex, eam diſcordiā, niſi ſedata foret, magnam

nas aliquãdo calamitates populo Chriſtiano pariturã. Verùm quia certo ſciebat, non defuturos pernicioſos quoſdam, qui id quò minus fieret, impedire conarentur, quòd eorũ maximè intererat diſcordias augeri, non tolli. Literas apoſtolicas in hunc modum cõſcriptas, legatis ad principes & nationem dedit: Cognita imbecillitate, cupiditate & ambitione humani generis, mandamus, ne quiſpiã cuiuſuis conditionis ſit, vel rex, vel archiepiſcopus, epiſcopus, dux, comes, marchio, ſiue miles, aliqua elatione temerarióve auſu, fraude, dolo, cupiditate ductus, legatis noſtris reſiſtere audeat, ne pacem & concordiam ex æquo & bono cõponere poſſint. Quicunque autem temeritate ductus, quod nõ optamus, huiuſce noſtræ conſtitutionis violator extiterit, legatiſque noſtris impedimento fuerit, quò minus pacem componant, eum anathematis vinculo alligamus: & non ſolum in ſpiritu, verumetiam in corpore, atque in omnibus fortunæ bonis apoſtolica poteſtate colligamus, victoriamque in armis partam ei auferimus, vt ſaltem confundatur, ac duplici pœnitentia conteratur. Mandatum præterea legatis eſt, vt in Alemannia conuentu habito, maturè decernant, vtri duorum regum ex æquo & bono ius competat, eidemque conſenſu bonorum regnum decernant, cuius cauſa iuſtior & potior videbitur: ſe verò poſteà re cognita, quòd egerint, confirmaturum, interpoſita omnipotentis Dei & beati Petri auctoritate, qua nulla poteſt eſſe maior. Intereà verò Gregorius, ne Romana eccleſia ob largitionem & Simoniacam cupiditatem aliquid incõmodi caperet, conuentu habito, maiorum decreta ad reſcindendam hanc labem pertinentia cõfirmauit, his verbis: Sanctorum patrum inſtituta nunc ſequentes, quemadmodum in prioribus concilijs fecimus, auctoritate omnipotentis Dei decernimus ac cõfirmamus, vt qui deinceps epiſcopatum, vel cœnobium, vel aliquod aliud eccleſiaſticum beneficium à laico acceperit, nullo modo in numero epiſcoporum, abbatum, vel clericorum is cenſeatur: néue idem ſub cenſura anathematis limina apoſtolorum attingat, priuſquam locũ ambitione & cõtumacia conquiſitum, quod eſt idololatriæ ſcelus, reſipiſcendo commutauerit. Eiſdem quoque cenſuris teneri volumus & alligari reges, duces & principes, qui epiſcopatus eccleſiaſticáſue dignitates, quod contra ius fasque eſt demandare alicui fuerint auſi. Confirmamus præterea anathematis ſententiam meritò latam in Theobaldum Mediolanenſem, Gibertum Rauennatam archiepiſcopum, in Rolendum Taruiſinum præſulem, & Petrum olim Redonenſem epiſcopum, nunc autem inuaſorem Narbonenſis eccleſiæ, pari cenſura dãnamus.

Præterea verò gratiã S. Petri & ingreſsũ eccleſiæ his interdicimus, quouſq; pœnituerint, ſatisfecerintque, ſiue Normanni ſint, ſiue Itali, vel cuiuſuis nationis, qui aliqua ex parte læſerint, aliquóue incommodo affecerint Marchiam Firmanam in Picẽtibus, ducatum Spoletinum, Campaniam in Hernicis, agrum Sabinum, Tiburtinum, Præneſtinum, Tuſculanũ, Albanum: & quicquid in Volſcis & Etruſcis ad mare vergit. His addo monaſterium ſancti Benedicti: & quicquid in Caſſinatum agro poſitum eſt, nec Beneuentum in Samnitibus excipio. At ſi quis iſtorum auferẽdi res repetitas & nõ redditas habere iuſtam cauſſam ſe dixerit, prius à nobis vel à magiſtratib. noſtris iuſtitiam requirat: quòd ſi eis non fuerit factũ abundè ſatis, concedimus vt ad res ſuas recuperãdas inde tantum auferant, quantũ ſat eſt: nec more prædonũ modum excedãt, ſed agant vt Chriſtianos decet, & eos maximè, qui ſua magis repetunt, quã aliena percupiant: quiq; & iram Dei & exſecrationẽ beati Petri reformidant ac timẽt. Præterea verò exſecrationem in Hẽricum his verbis denuò confirmauit: Beate Petre Apoſtolorum princeps, & tu Paule gentium doctor, veſtras quæſo aures mihi paululum præbete, meque clemẽter exaudite: nam veritatis diſcipuli eſtis & amatores: quæ dicam vera ſunt. Hãc cauſam ſuſcipio veritatis gratia, vt fratres mei, quorum ſalutem exopto, mihi obſequentius acquieſcant, ſciant, intelligãt, quòd veſtro auxilio fretus poſt Chriſtũ & matrem eius ſemper virginem flagitioſis & iniquis reſiſto: fidelibus autẽ præſto adſum & auxiliũ fero. Non enim volẽs & libens hanc ſedem conſcẽdi, ſed inuitus & lachrymãs, quòd me indignũ iudicabã, qui in tam excelſo throno ſedere. Hæc autem dico, quia non ego vos, ſed vos me elegiſtis, & grauiſſimũ põdus humeris noſtris impo-

Exſecratio pontificis in Henricum.

impoſuiſtis. In mē autem veſtro iuſſu montem ipſum conſcendentem, clamantem & annunciantem populis eorum ſcelera, & filijs eccleſiæ peccata, membra diaboli conſurrexēre, & ad ſanguinē vſque manus ſuas in me coniēcere. Adſtiterunt enim reges terræ & principes ſæculi, cum his coniurarūt eccleſiaſtici quidam & vulgares in Dominū & nos Chriſtianos eius, dicentes: Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipſorum: hoc autem fecēre, vt me vel morte, vel exſilio multarēt: quorum de numero fuit Henricus, quem regem vocant, Henricus, inquam, Henrici imperatoris filius, qui cornua & calcem contra eccleſiam Dei ſuperbè nimium erexit, facta coniuratione cum multis epiſcopis Italici, Gallici, Hermanicique nominis, cuius ſuperbiæ veſtra, adhuc reſtitit auctoritas, qui fractus potius, quàm ad ſanitatē redactus, ad me in Ciſalpinam perueniens, abſolutionem anathematis ſuppliciter quæſiuit: Hunc ego, quem ad pœnitentiam veniſſe crediderам, in gratiam recepi, huicq; tantummodò communionem reddidi, non tamen in regnum, è quo eum in Romana ſynhodo meritò depuleram, reſtitui, nec vectigalibus regni, vt ad finem redirent, conceſſi. Hoc ideo feci, vt ſi redire in gratiam cū finitimis ſuis, quos ſemper vexauerat, differret, redderequе res tum eccleſiaſticas, tū profanas ex fœdere abnueret, cogi ad officium exſecrationibus & armis poſſet. Hac opportunitate adiuti quidam Germaniæ epiſcopi, & principes ab hac fera beſtia diu vexati, in locum Hērici ſuis flagitiis è regno cadentis, ducem ſuum & regem Rodulphum deligunt. Qui regia modeſtia & integritate vſus, ſtatim nuncios ad me miſit, à quibus intelligerem, ſe coactum regni gubernacula ſuſcipere, non eſſe tamen adeò regnandi cupidum, vt non malit nobis, quā regnum pollicētibus obtemperare: futurū ſe in Dei poteſtate ſemper ac noſtra, idque vt arbitremur ipſum facturum, filios obſides pollicitus eſt. Stomachari tum Hēricus cœpit, & nos primò quidem precari, vt Rodulphum ab occupatione regni execrationibus propelleremus. Dixi me velle videre, cui ius competeret, & eò miſſurum nuncios, qui rem omnem reſciſcerent, meq; deinceps iudicaturum vter ipſorum in cauſſa potior habēdus eſſet. Vetuit Henricus quominus rex à legatis noſtris decerneretur, multosque tū ſæculares, tum eccleſiaſticos interfecit, eccleſias diripuit & profanauit, atque hoc modo ſeſe anathematis vinculis illigauit. Hanc ob rem fidēs in Dei iudicio & miſericordia, inque patrocinio beatæ Virginis, fultus etiam auctoritate veſtra, ipſum Henricum eiuſque fautores vinculo anathematis colligo: atque iterum regiam ei poteſtatem adimo, interdicoque Chriſtinis omnibus illo iuramento abſolutis, quo fides regibus dari conſueuit, ne Henrico vlla in re obtemperēt, Rodulphum in regē ſuſcipiant, quem multi prouinciæ principes abrogato Henrico in regem optimū ſibi delegere. Etenim par eſt, vt ſicuti Henricus ob ſuperbiam & contumatiam facultatibus ſuis priuatur, ita Rodulphus omnib' gratus, pro ſua pietate & religione regia dignitate & poteſtate donetur. Agite igitur Apoſtolorū ſanctiſſimi principes, & quod dixi veſtra auctoritate interpòſita confirmate, vt omnes nunc demum intelligant, ſi poteſtas in cælo ligare & ſoluere, in terra quoq; imperia, regna, principatus, & quicquid habere mortales poſsūt, auferre & dare nos dare poſſe. Si enim, quę ad Deū pertinent, iudicare poteſtis, quid de his inferioribus & profanis cenſendum eſt? Etſi Angelos dominantes ſuperbis principibus veſtrum eſt iudicare, quid in ſeruos illorum facere *nos decet? Ediſcant nunc reges huius exēplo & omnes ſæculi principes, quid in cælo poſſitis: quantiq; apud Deum ſitis, ac deinceps timeant ſanctæ eccleſiæ mādata cōtemnere. Hoc autem iudicium citò in Henricum exercete, vt intelligant omnes iniquitatis filium non fortuitò, ſed veſtra opera è regno cadere. Hoc tamē à vobis optauerim, vt pœnitētia ductus, in die iudicij veſtro rogatu gratiam à Domino cōſequatur. Actū Romæ Nonis Martij, Indictione tertia. Ad hoc verò Gibertum diſcordiarū omnium & hæreſum, quæ tūc erant, auctorem, ab eccleſia Rauennate deiiciens, ſacerdotibus omnibus eidem eccleſiæ obtemperantibus mandauit, ne Giberto facinorum omnium auctori, & ob eam rem execrationis vinculo illigato vlla in re obedirent. & ne populi illi gubernatore indigerent, Petrum imitatus, qui Apollinarem quaſi ſupplemētum mittere conſueuerat, vbi oportebat, eò alterum archiepiſcopū proficiſci iubet

*nos

Hic tamen primùm Baptiſmatis fonte renati, Chriſtianos ſe appellauêre: in eaq; ſub Chriſtiano imperio mille annis floruêre. Centũ etiam ac lx. epiſcop. ſub Patriarcha Antiocheno fuiſſe conſtat ante vrbẽ à barbaris captam, in qua ad trecẽtas & lx. eccleſias fuiſſe legimus. Anno igitur ſalutis noſtræ milleſimo nonageſimo ſeptimo, vrbs Antiochia magnis operibus obſideri cœpta eſt.

Quo quidẽ tempore Vrbanus maximis ſeditionibus exagitatus, in domo Petri Leonis potentiſſimi ciuis biẽnio ſe cõtinuit, apud eccleſiã S. Nicol. in carcere Tulliano. Verũ mortuo Ioanne pagano ſeditioſiſſimo homine, liberior factus, ad componendum eccleſiæ ſtatum animũ adiicit. Nam & archiepiſcopũ Mediolanenſem iam antea magiſtratu pulſum, quòd ab vno tantùm epiſcopo contra ius diuinum conſecratus fuerat, in gratiam recepit, cùm antea mutato habitu eius rei cauſſa in cœnobio ſpõtè ac ſanctiſſimè vixiſſet, & eidem palliũ ſuppliciter petenti cum integra poteſtate trãſmiſit, his verbis: Litteris tuis exorati, cum apoſtolicæ ſedis benedictione palliũ fraternitati tuæ mittimus, quod quidẽ dignitatis genus nulli antè niſi pręſenti cõceſsũ eſt. Pręterea verò Toletano archiepiſcopo, qui Romã veniens de more in verba Pontificis iurauerat, palliũ & priuilegia quædã conceſſit, eundemq; totius Hiſpaniæ primatẽ inſtituit. Regẽ autem Gallaciæ cũ omni diœceſi ſancti Iacobi, anathematis vinculo illigauit: quia prouincię epiſcopũ in carcerẽ, inaudita cauſſa coniecerat. Eodem ferè tempore Henricus Sueſſionenſis epiſcopus Romã ad Vrbanũ veniens, apiſcopatu, quem à rege Francorum acceperat, liberè ſe abdicat ſine vlla reſtitutionis ſpe. Hãc ob rem Vrbanus, cùm neceſſitas prouinciæ ita exigeret, nolenti & recuſanti epiſcopatum reſtituit, accepto iureiurando. His tamen verbis in reſtitutione hominem vſum ferunt: Excommunicatis ab hac ſede deinceps ſciens & volens non cõmunicabo: Similiter verò cõſecrationibus eorũ, qui epiſcopatus vel cœnobia à laicis contra ius faſq; acceperint, nunquã interero: & ita me Deus adiuuet, & hæc ſãcta Dei euãgelia, vt nunquã de ſententia cedere inſtituerim. Idem quoq; in Beluacenſem epiſcopũ actũ ferũt. Nec eſt, cur eũ ob has res pertinacem quiſpiam fuiſſe putet. Didicerat enim vbi erat opus, mutare ſententiam, quod eſt viri boni propriũ. Nã cũ clericũ quendã à Giberto antipapa ad ordinẽ ſubdiaconatus antea prouectũ, iterũ ad ſacros ordines admiſiſſet, ſententiam mutauit, quòd ea res mali exempli videretur, parituraq; aliquãdo eſſet ingentia mala. Ciſtercienſem autẽ ordinem primò in Burgundiam excitatum, ſua auctoritate cõfirmauit. Sunt etiam qui ſcribant, Carthuſienſes religioſos huius pontificis tempore originẽ habuiſſe. Alii autem temporibus Victoris tertii hoc aſſcribũt. At verò cùm Vrbanus ſanctiſſimus pontifex non opere ſolùm & exẽplo, verũ etiã ſcriptis cõtra hęreticorũ dogmata eccleſiam Dei confirmaſſet, duodecimo pontificatus ſui anno, menſe iiij. die xix. apud ſanctum Nicolaũ in carcere Tulliano, in ædibus Petri Leonis ciuis egregii moritur 4. kal. Auguſti, cuius corpus per Tranſtiberinam regionẽ ad vitandas inimicorũ inſidias, qui etiam mortuũ lędere conabãtur, ad S. Petrũ in Vaticano delatum eſt, ibique honorificentiſſimè ſepultum.

PASCHALIS II.

PASCHALIS II. Rainerus ante pontificatum vocatus, natione Italus è Flaminia, patre Creſcẽtio, matre Alſacia, eò ferè tempore põtifex creatur, quo Chriſtiani in Aſia dimicãtes Antiochiã cepêre Pyrrho Antiocheno ciue admodum potente, vrbis ingreſſum præbente. *167. Põt.*

Qui Bœmundi virtutem admiratus, dediturum ſe illis vrbẽ ſpopondit, ſi reliqui

Chriſtiani eidẽ cum imperio præeſſe Boemundum paterentur. Ingreſſi vrbẽ Chriſtiani omnibus ferè pepercêre, in præſidia Sarracenorũ tantummodo ſæuitũ eſt. Caſſianus autem rex ad loca montana confugiens, ab Armeniis trucidatur. Sola arx ſupererat: quam dum Boemundus acerrimè oppugnat, femur ſagitta traiicitur: & adeò grauiter, vt per aliquot dies ab oppugnatione deſtiterit. Verùm ſuperueniẽte Corbane Perſarum regis militiæ principe, cum Senſadolo Caſſiani filio Antiochiam recuperatũris, Boemundus iã ex vulnere integer obuiã cum exercitu factus, ſtatim pugnandi copiã facit. In montibus ſe hoſtes continebãt, nec elici ad certamen vllo modo poterãt. Quare Boemundus penuria rerum omnium vrgẽte, decertare omnino inſtituit etiã iniquo locò Prælata itaq; lancea illa tanquã vexillp optimo, qua Chriſti latus transfixũ à Longino fuit, nuper in baſilica S. Andreæ Antiochiæ reperta, hoſtes primò acriter reſiſtentes ſuperat & cædit, quorũ de num. ad 10000. periiſſe conſtat. Præterea verò in eorũ caſtris ad 1500. mill. camelorũ capta tradũtur: indeq; tãta præda auecta, vt ab extrema inopia ad ſũmã rerũ omniũ vbertatẽ ventum ſit. Præfectus autem arcis, cognita ſuorum calamitate, & arcem Boemundo tradidit, & Chriſti fidem ſuſcepit: permiſſum & his, qui in præſidio erant, vt ſi Chriſti fidẽ amplecterẽtur, abire cum rebus ſuis liceret quoquò vellẽt. Magna deinde inter Boemundũ & Raimundum concertatio orta eſt, cum Boemundus ſibi Antiochiam depoſceret, & Raimundus inſtaret, vt Imperatori Conſtantinopolitano ex fœdore prius inito ſine vlla cõtrouerſia traderetur. Sacerdotes autem, quibus eius rei arbitrium commiſſum eſt, Boemundo Antiochiã ſtatim adiudicãt. Intereà verò mortuo Hugone Magno, qui cõponendarum rerum cauſſa Conſtãtinopolim iuerat, reliqui duces, Raymundo excepto, qui Cæſaream Cappadociæ obſidebat, proficiſci Hieroſolymam cùm exercitu inſtituere, in Lyciam ſimul conuenientes. In itinere autem Tortoſam oppugnare adorti, tribus menſibus fruſtra cõſumtis ſoluta obſidione, Tripolim mouere: cuius regulus pecunia, commeatu, armis benignè præbitis, pacem hac lege impetrauit, vt ſi Hieroſolymę caperentur, Chriſtianum nomen amplecterentur & fidem. Inde verò mouentes ac Cæ- ... Palæſtinæ prætereuntes, quibus caſtris Hieroſolymam tandem peruenêre, In arduo monte ſitam, ac pluribus cõuallibus diſtinctam, adeò vt non niſi à maximis exercitibus obſideri vrbs poſſet. Adde quòd aquis fontanis & fluuialibus caret, quæ exercitibus maximè neceſſariæ ſunt. Solus enim Syloe amnis: & is quidem æſtate pertenuis, ac interdum nullus, per montem Syon in conuallem Ioſaphat delabitur. Sũt tamen permultæ in vrbe & in agris ciſternæ, quæ ſolis ciuibus aquam præſtent, non etiam magnis exercitibus & iumentis militaribus. Chriſtiani tamen comparato omnifariam cõmeatu quattuor locis oppugnare vrbem magnis viribus adorti, eã Hieroſolymitanis acriter defendẽtibus, Idib. Iul. vi cepêre, 39. die poſteaquam obſideri cœpta eſt anno ſalut. milleſimo nonageſ. nono: anno qnadringẽteſimo nonageſimoq; poſteaquam imperante Heraclio à Saracenis occupata fuerat. Præcipua tamẽ in recuperãda tanta vrbe laus Gotifridi fuit, qui partẽ muri ei ac fratribus ad opugnãdum aſſignatam primus cõſcendit: Balduinoque poteſtatem fecit, vt in vrbem deſcẽdens, Chriſtianis portas recluderet: quibus certè irrumpentibus, tanta cædes facta eſt, cum in vrbe, tum vel maximè in templo, vt moriẽtiũ cruor talos hominum ſupergrederetur. Cepiſſent eadem quoque die templum, niſi nox ſuperueniſſet. Verùm ſequẽti die repetita oppugnatio eſt: & his venia conceſſa, qui poſitis armis ſuppliciter ſalutem petiêre. Chriſtiani autem tanta victoria potiti, vbi & diebus octo à bellicis rebus quieuiſſent, & ſancta vrbis loca ac Domini ſepulchrum de more viſum iuiſſent, vno omnium conſenſu Gotifredum humeris etiam in regiam delatum, regem decernunt. Qui regni quidem titulũ non abnuit, coronam verò auream reiecit, indignũ arbitratus illic aureo diademate hominẽ vti, vbi rex regum Chriſtus ſpineam coronam pro redemtione humani generis tuliſſet. Prætereà verò Arnulphus presbyter patriarcha creatus, ab epiſcopis, qui tum aderãt conſecratur. Perterriti autem hac victoria Neapolitanæ vrbis Aſſyriæ ciues, legatos ad Gotifredum miſere, qui ſe ac ſua omnia illi dederent. Verùm cùm non ita multò pòſt nunciatum fuiſſet, Solimanni Babylonis regis ingentem exercitum Aſcalonem perueniſſe, vrbem viginti millibus paſſuũ ab Hieroſolymis diſtantem, Hieroſolymitano-

tanoque populo ſemper infenſam, occurrere hoſti Gotifredus ſtatuit, Petro eremita ad cuſtodiẽdam vrbem relicto: reuocatoq; Euſtachio & Tancredo, quos Neapolim cũ duabus legionibus miſerat. In hoſtem itaq; profectus, cùm ex captiuis cõperiſſet Clementem eſſe regis Babyloniorum Solimannni militię principem, quo cùm quinquaginta millia hominum militarent, eũdemq; habere claſſem frumento & machinis onuſtã, decertare omninò inſtituit. Vnde pugna commiſſa, victoriæ compos, ad triginta millia hominum interfeciſſe traditur. Clemens autem hoſtium dux, naui fugiens, ſalutem ſibi quæſiuit. Aſcolonitæ verò tãto accepto incommodo, vrbem ſtatim Gotifredo tradidêre, in qua tantum auri & argẽti deprehenſum eſt, quantum alio vnquam in loco. Recuperatis itaque Hieroſolymis, multi principes voti compotes facti, redire in Europam ad ſuos inſtituêre. Inter quos ſancti Egidij Tercenſiſq; comites ſunt habiti. Gotifredus autẽ cum fratribus mira felicitate victoriæ vſus, & Ioppem maritimam, & Ramulam vrbẽ expugnauit, quæ impedimento Chriſtianis erat, quo minus tutò ab Aſcalone Hieroſolymam proficiſcerentur. Obſedit & Caipham, quæ alio nomine Prophoia dicitur, ad Carmeli radices ſitam, & quattuor millibus paſſuum ab Accon ſemotam. Verùm durante adhuc obſidione, Tiberias Galilęę vltrò ſeſe obtulit. Caipha nõ ita multò pòſt fœdere recepta. Sed nihil in humanis rebus quod ad felicitatem pertineat, diuturnum eſt. Anno enim vno poſt captam tot laboribus Hieroſolymam, Gotifredus febri correptus moritur, cui ſtatim Chriſtiani, ne ob interregnum aliquid detrimenti caperẽt, Balduinum fratem in regnum ſufficiunt, anno ſalutis noſtræ centeſimo primo ac milleſimo.

Ad Paſchalem autem redeo, quem quidem Gregorius ſeptimus ob virtutem & doctrinam ſancti Clementis presbyterum creauit, in quo quidẽ loco clerus ipſe poſt Vrbani mortem eundem Paſchalem vita priuata contentum (quippe qui antea monachus fuerat) etiam nolentem & latitantem pontificem creat, quòd diceret humeros ſuos nequaquam tanto oneri ſuffecturos, ſed expetente populo, eligente clero, collaudante cardinalium ſenatu, Pontificium munus ſuſcepit: maximè verò cùm ter acclamatum eſſet, S. Petrus, Rainerium virum optimum Pontificẽ elegit, cui poſtea primiſcrinij & ſcribæ regionarij, Paſchalis nomen indidêre. Indutus deinde coccineam chlamydẽ, tiaraque capiti eius impoſita, comitante populo & clero, equo albo ad Lateranũ perducitur, maximè verò ad eam porticum, quæ ad auſtrum verſa, in Baſilicam Saluatoris ducit, quam Conſtantinianam vocant: vbi cum in ſede ad eam rem de more parato aliquandiu quieuiſſet, atrium Lateranenſe conſcendens, balteo ſuccingitur, vnde ſeptem claues, ſeptemq; ſigilla pendebant, vt intelligeret ſe ſecũdũ ſeptifariam ſancti ſpiritus gratiam ſanctarum eccleſiarũ, quibus Deo auctore prçerat claudendi, ſigillãdi, aperiendi, recludẽdiq; rationem habere. Inuiſit ſceptrum põtificium manibus gerẽs, ea quoq; loca, quæ ſolis pontificibus ſunt adiudicata. Sequentibus verò diebus cõſecrationẽ accepturus, ad baſilicã beati Petri proficiſcitur, in qua eum chriſmate iniunxêre Oddo Oſtiẽſis epiſcopus, Mauritius Portuenſis, Gualterus Albanus, Bono Lauicanus, Milo Præneſtinus, Offo Nepoſinus, Oddonni Oſtiẽſi primę partes, quas adhuc retinet, obtigêre. Pòſt vnctionem verò in vrbem rediens, coronam de more accepit. Hoc ita futurum Albertus Alatrinus epiſcopus aliquando diuinauit. Nam cũ ab amico interrogaretur, quem Vrbano ſucceſſurũ putaret: Rainerium, inquit, propter fidem & conſtantiã Deus eligat. Ferunt & eundem Albertũ tẽpus ipſum, quo in põtificatu victurus erat, prædixiſſe. At verò Paſchalis Eccleſiæ Dei propè labenti quorundã ſeditionibus conſulturus, copias ſuas in Gibertũ antipapã mittit malorũ omniũ caput. Vt autẽ tanto bello ſufficeret pontifex poſſet, Rogerius Sicilæ comes ei turmas aliquot, & mille auri vncias auxilio miſit. Albæ Marſorum Gibertus homo pernicioſus tum degebat. Qui vbi intellexit hoſtes aduentare, haud ſatis copiis ſuis fidens, à Richardo Campano comite acceptis, relicta Alba in Furconenſiũ montana, quæ nunc Aquilanorum mutato nomine habentur, ſeſe proripuit. Vbi nõ ita multò pòſt ſubita morte correptus ſui ſceleris pœnas luit. A malis tamen eccleſia Dei nõ ſtatim, [illegible] pernicioſo homine ſublato, quieuit. Richardus [illegible], quem diximus Giberto copiis & opibus fauiſſe, in locum demortui Albertum quendam

ſufficit Atellanum ciuē, quæ vrbs Aduerſa nunc dicitur, inter Neapolim & Capuā poſita, qui ſtatim à bene ſentientibus abdicare ſe magiſtratu coactus, relegatur. Cauēſes autem agri Prænestini incolæ, Richardi ſtultitiam & arrogantiam imitati, Theodoricum quendam pontificem creauêre. Verū hi quoq; pœnitentia ducti, quinto & centeſimo die è pontificatu deiectum, anachoritæ habitum induere cogunt, & vitā ducere priuatā. Tertius prætereà Maginulphus Romanus ciuis apud Rauennam pontificatus titulum vſurpare auſus eſt: quem quidē & Romani exſilio mulctarunt, & Rauennates omni humana ope deſtitutum, ab vrbe ſua pepulêre. Pacata autem hoc modo Romana eccleſia, Paſchalis vir magni ingenij atq; animi, à religione ad arma conuerſus, adiuuante Rogerio, vrbem Caſtellanam & Beneuentum ab hoſtibus occupatam recipit. Interim verò Petrus Columna Romanus ciuis, impellente Richardo Campano comite, cuius maximè intererat copias pōtificis diſtrahere, Cauas occupat pontificię ditionis oppidum. Hanc ob rem pontifex in eum mouens, non ſolùm Cauas recipit, verùm etiam Zagarolum & Columnam paternæ hæreditatis caſtella ei abſtulit. Ex Columna hanc familiam cognomentum duxiſſe certè putauerim. Erat & alia Romæ familia admodum potens, Corſi hi ſunt appellati, Gregorio ſeptimo adeo fideles, vt eorum domus ſub Capitolio poſitæ ab Hērico tertio ſint exuſtæ & ſolo æquatæ. Verū poſtea mutato conſilio Stephanus eiuſdem familiæ princeps, abſente Paſchali, ſancti Pauli baſilicam & caſtellum eo loci ædificatum furto occupat: vnde incurſionibus mirum in modum vrbem Romam cōtinuò vexabat. Hanc ob rem omiſſis rebus externis, pontifex ad vrbem properè rediēs, Stephanum inde vi deiecit: quem ideo incolumē abijſſe credimus, quòd monachi habitū indutus, irrumpentes decepit. Apparuiſſe tum multa prodigia auctores plerique ſcribunt, quòd & mare quibuſdam in locis litus præter ſolitum viginti paſſibus occupauerit: in quibuſdam verò à litore in altū centum exceſſerit. Hoc ego quoq; ſuperiore anno apud Puteolos vidi, exeſis quibuſdam columnis marmoreis vſque ad tres cubitos, quas mare (vt incolæ dicebant) triēnio ante abluere cōſueuerat. Apparuiſſe & cometem miræ magnitudinis tū affirmant, qui in occaſu cadente ſole ſtatim apparebat. Non mouebatur his prodigijs Paſchalis, quippe qui fieri hæc natura cernebat. Verùm cùm intellexiſſet Florentinum epiſcopum affirmare ſolitum Antichriſtū natum eſſe, eò ſtatim proficiſcitur, conciliòque habito re ipſa admodum diſcuſſa, cum leuitate quadam, vt alicuius magnæ rei auctor videretur, motum epiſcopum cerneret, hominem verbis caſtigatum dimittit, atque inde in Ciſalpinam proficiſcitur. Vbi ad Guardaſtallum conuentu multorum principum & epiſcoporum habito, de homagiis, de feudis, de ſacramentis epiſcoporum laicis antea exhibitis, exhibendíſue, magna eſt habita ratio. At verò cùm intelligeret Gallos ſacerdotes, non ita integrè, vt dicebat, vitā ducere, eò profectus, apud Trecas conuentu habito, redactis ad laudabiliorem cultum eccleſiis, earumque præſidibus partim pulſis, partim caſtigatione emendatis, in Italiam properè rediit, quòd intellexerat omnia ſeditioſorum quorundā factionibus perturbari. Stephanus enim Corſus mōtem altum & Ponticelum de ea parte Etruriæ, quam nūc principis apoſtolorum patrimonium vocant, ceperat, præſidiiſque muniuerat, vnde frequēti incurſione omnia circumquaque vexabat, quē pōtifex inſecutus, ex altero caſtello deiecit: alterū vi capere non potuit, natura loci obſtante & hyeme, quæ iam appetebat. Iturus itaq; in Apuliā componēdarum rerū Italicarū gratia, Lauicano epiſcopo eccleſiā, Petro Leonis, & Leoni Fregepani vrbē vrbanaq; omnia, Ptolomeo Sublacenſi domino, quæ circa vrbem ſunt, quàm diligentiſſimè cōmendauit, relicto Gualfredo nepote militiæ principe: qui vnà cū his ditionē eccleſiaſticā tueretur. Verùm abſente pontifice, quem ferunt Ptolomeum tanti mali auctorem dicere ſolitum, nunquā amplius ad vrbē rediturū, ab eccleſia Dei hi homines defecêre: Petrus Columna, quem pontifex in gratiā receperat, Farfenſis abbas cū Anagninis, Prænestinis, Tiburtinis, Tuſculanis, Sabinis. Auſus & idē Ptolomeus cōparato exercitu Albā latinam oppugnare, ciuibus ipſis acriter vrbem defendentibus. Verùm ſuperueniente pontifice cū principe Caietano, cumque Richardo Aquilano egregijs copiarum ducibus, pulſis tyrannis eccleſiā

amiliæ cognomē ·um ex :olumna.

Cōuentus ad Guardaſtallū.

Dei

iubet cum integra poteſtate, qui & hæreſim Giberti auelleret, & mentes hominum in fide confirmaret. Tum verò Henricus irritatus magis his cenſuris, quàm monitus, capto Oſtienſi epiſcopo è legatione redeunte, habitoque epiſcoporum ſecum malè ſentientium conuentu, Gibertum olim Rauennatem archiepiſcopum pōtificē creat, Clementemque appellat. Verùm cùm à Saxonibus premeretur, relicto ad tempus nouo Pontifice, in eos mouet, ac cōmiſſo prælio magno ſuorum incommodo ſuperatur. victor Rodulphus accepto vulnere paululum abſcedens, mortuus inuentus eſt. Ferūt Henricum ea clade adeo perterritū fuiſſe, vt vix decimo ſeptimo die repertus ſit, quo quidem tempore Germani Henricum eius filium, eiuſdem nominis quartum, in locum patris ſuffecerant. Qui ſimul poſtea coniunctis copiis in Italiam venientes, Clementem ſuum in pontificatum collocaturi, pulſo Gregorio Mithildim obuiam cum exercitu factam leui prælio ſuperant. Quæ quidem mulier primo marito mortuo, paulo ante Azonem Marchionem Eſtenſem prioris viri conſanguineum, ac tertio gradu affinitatis ſibi coniunctum, in coniugem accepit. Verùm re poſtea cognita ſuadente Gregorio, diuortium cum Azone fecit. Henricus itaque ſuperata apud Parmam Mithildi, eiuſque marito Azone Romā hoſtili animo proficiſcens, in pratis Neronianis caſtra collocat: vrbem Leonianam ingreditur, ſancti Petri baſilicam cum ſuo Clemente profanat, porticuſque demolitur. Idem quoque factum de Baſilica Pauli conſtat. At verò cùm vrbem ingredi non poſſet: Tibur concedens, inde tanquam ex arce belli in Romanos quotidiè incurſiones faciens, vaſtatis rebus omnibus, eò inopiæ eos redegit, vt pacem quauis conditione expeterent. Admotis itaque copiis Henricus re per transfugas cognita, vrbem ingreditur. Tum pontifex haud ſatis populo fidens, in molē Hadriani ſe confeſtim recepit, vbi aliquandiu obſeſſus eſt, acriter, qui in præſidio erant, arcem ipſam defendentibus. Non eſt vſus ea fortuna Gregorij nepos ex fratre, qui eo tumultu ad Septem ſolia Seueri Afri opus confugiens, cùm ferre oppugnationem non poſſet, deditionem turpiter fecit. At verò Henricus, cognito Guiſcardi aduentu Apuliæ ducis in auxilium Gregorii, non amplius immorādum ratus, ad dolos conuerſus, Cluniacenſem abbatem ad Gregorium in arcem mittit, qui diceret ſe in Germaniam properè cū exercitu rediturum, ſi ab eo in Laterano coronaretur: populus quoq; Romanus, vt idē fieret, precibus inſtabat. Facturum ſe id Gregorius dicebat, ſi errata ſua Henricus corrigeret, veniamque peteret: quòd cùm facere recuſaret, & iam aduentare cum exercitu Guiſcardum ſentiret, Clementem antipapam in Lateranenſi baſilica corona pontificia publicè donat, eam rem procurantibus Bononienſi, Ceruienſi, Mutinenſi epiſcopis. Quo facto, ſtatim Senas proficiſcitur Clemente ſecum ducto. Guiſcardus autem per portam Flaminiam irrumpens, reſiſtentibus ciuibus vſque ad triumphalē Domitiani arcum vrbem incendio conſumpſit. Munierant Capitolium ciues, & ſe acriter contra Guiſcardum defendebant, qui Lateranū iā ceperat vnde cùm multa crebrò vtriuſq; cōmitterētur certamina, & illa pars vrbis euerſa eſt, quæ Lateranū & Capitoliū interiacet, & ipſum Capitoliū poſtremò vi captum, ferè vſque ad ſolū æquatur. Inde verò ſuperata iam & capta Roma, fortuniſque ciuium militibus in prædam datis, ad molem Hadriani profectus, vbi pontifex obſidebatur, hominem multis calamitatibus vexatum, tādem è manibus hoſtium liberauit, ſecumque Caſſinum ac Salernam perducit. Vbi nō ita multo pòſt pōtificatus anno xij. menſe vno, diebus tribus ſanctè & piè moritur. Vir certè Deo gratus, prudens, iuſtus, clemens, pauperum, pupillorum, viduarum patronus, atque vnicus eccleſiæ Romanæ fortiſſimus, & acerrimus defenſor cōtra hæreticorum improbitatē, & malorum principum potentiam, res eccleſiaſticas per vim occupare conantium.

ANNOTAT.

Huius Gregorij viri celeberrimi, & maximè memorabilis vitam, & res geſtas quinque libris conſcripſi. Animus erat quædam de eo cognitu digniſſima hîc ſubijcere, neque à Platina, neque ab alijs qui circūferuntur auctoribus, quod ſciam, ſcripta: ſed rei ipſius moles longè maiorē locum, quàm annotationis deſiderat: illud tantùm dicam, hunc maximum pontificem, totius eccleſiaſticæ libertatis vnicum aſſertorem fuiſſe. qui

quanquã vir ſanctiſſimus eſſet; vt ab infinitis penè ſuorum temporum ſcriptoribus traditur, tamen nec ipſe ineptiſſimam vulgarium hominum opinionẽ effugere potuit: ab alijs enim necromaticus, ab alijs Simoniacus, à qua labe ſupra omnes alienus fuit, ab alijs ſanguinarius & ſimilibus nominibus appellatur. Quæ omnia in gratiam imperatoris, quo cum maximas inimicitias ob libertatem eccleſiaſticam, quæ eius ex tyrannide deprimebatur, recuperandam geſſerat, conficta fuerunt Sed de his aliàs latius. Multa de hoc pontifice & ſcitu digna ſcribit Lambertus Schafnaburgenſis monachus Iſerueldenſis, Leo epiſcopus Oſtienſis libro tertio hiſtoriæ Caßinenſis, qui eo tempore vixerunt, Otho epiſcopus Friſingenſis hiſtoriarum libris 6. & 7. & alij complures.

VICTOR III.

165 Põt. VICTOR tertius, Deſiderius antea vocatus, mõtis Caſſini abbas, pontifex creatus, ſtatim Gregorij partes ſuſcepit. Hanc ob rem crediderim eum quoq; Hẽricum regem hoſtẽ habuiſſe, cuius fraude (vt Martinus ſcribit) veneno in calicem iniecto dum ſacrificat, necatur. Vincentius tamen longè aliter ſentit, cum dyſenteria perijſſe hominem dicat, quod à ſuſpicione dati veneni nequaquã alienũ eſt, inde, quod in dyſenteriã veneno petiti interdum vertuntur, correptis & labefactatis inteſtinis.

Vindicaſſet autẽ tantam iniuriam Guiſcardus, ne ei mori properè nimium contigiſſet. Superatis enim Græcis in Caſſiopam inſulam delatus moritur, cui abſente Boemũdo Rogerius natu minor in Apuliæ ducatu ſucceſſit. Ferunt & eodem tempore in toto ferè orbe terrarũ fame laboratũ eſſe, qua quidem occaſione Auful Gallatiæ rex, Toletum multis annis obſeſſum de Sarracenis cepit, eandemq; vrbem Chriſtianis incolendam tradidit. Henricus prætereà in Germania ſiniſtro Marte cũ Saxonibus dimicans, quattuor millia militũ amiſit Deo volente, vt tandem deſiſteret eccleſiam ſuã perſequi, & calamitatibus vexare. Sunt qui hoc tẽpore multa prodigia apparuiſſe ſcribant, quòd & aues domeſticæ, vtpote gallinæ, anſeres, columbi, pauones, ad loca mõtana confugerint, ſilueſtreſq; ſint factæ, & piſces tũ fluuiales, tũ marini magna ex parte perierint. Terræmotu etiã quædam vrbes adeò concuſſæ ſunt, vt Syracuſis maior baſilica corruens, dum veſperæ celebrarẽtur, omnes qui tum in templo aderant, contriuerit, duobus tantũ diuinitus ſuperſtitibus diacono ſcilicet & ſubdiacono. Sũt qui dicant, hoc tẽpore corpus ſancti Nicolai Barum tranſlatum à mercatoribus eſſe, ibique in precio habitum, vt Martinus Scotus vir magnæ doctrinæ ſingulariſque vitæ, in ſua hiſtoria conſcribit. Victor autẽ, cuius gratia Deuſdedit librum canonum in ordinẽ redegit, anno vno, menſe quarto pontificatus ſui nõ ſine ſuſpicione dati veneni moritur. *Nicolai corpus translatum.*

ANNOTATIO.

Victoris III. vitam, & res geſtas diligentiſſimè ſcripſit Leo Marſicanus monachus Caſſinen. Oſtienſis epiſcopus in lib. 3. hiſtoriæ Caßinenſis. Vir certè tanto pontificatu, & qui Gregorio VII ſucceßit, dignus. Obijt Caßini, cuius monaſterij ante pontificatum abbas fuerat, ibique cum hoc elogio ſepultus.

Caſſini, in monaſterio S. Benedicti, Victoris III. ſepulchro.

Quis fuerim, vel quid, qualis, quantuſq; doceri
Si quis fortè velit, aurea ſcripta docent.
Stirps mihi magnatũ, Beneuentus patria, nomẽ
Eſt Deſiderius. Tuq; Caßine decus.
Intactã ſponſam, matrẽ, patriamq;, propinquos
Spernens huc propero, monachus efficior.
Abbas dehinc factus ſtudui pro tempore totum,
Vt nunc adſpicitur, hunc renouare locum.
Intereà fueram Romana clarus in vrbe
Presbyter eccleſia Petre beate tua.
Hoc ſeuis luſtris minus anno functus honore
Victor apoſtolicum ſcando dehinc ſolium.

Quæ-

Quattuor, & ſenis vix menſibus inde peractis
Bis, ſex luſtra gerens, mortuus hic tumulor.
Solis Virgineo ſtabat lux vltima ſigno,
Cum me ſol verus hinc tulit ipſe Deus.

VRBANVS II.

Melphi. VRBANVS ſecundus, Otho vel Obdo antea vocatus, monachus Cluniacenſis primò, deinde Cardinalis Oſtienſis, poſtremò quinto menſe poſt mortem Victoris pontifex creatur, ac meritò quidem. Doctrina enim & ſanctitate vitæ quouis grandi magiſtratu dignus erat. Tũ verò Rogerius opportunitatẽ nactus, quòd mortuo Gregorio res ad Vrbanum nouum hominem deueniſſet, Capuam vrbem & quicquid inde vſq; ad Tiberim pertinet, de Romanis & pontifice vi cepit. Hãc ob rem Vrbanus parũ etiam Romanis iam pridem rebus nouis ſtudentibus fidẽs, Melphim ſe cõtulit: ibi verò ſynhodum habiturus, quò tutius eò proficiſci liceret, Rogerio & Boemundo inter ſe de ducatu Apuliæ contendentibus imperat, vt ab armis diſcedãt, hac tamen cõditione, vt Rogerius permiſſa Boemundo Apuliæ parte, ipſe reliquam patris ditionem haberet. Tũ pontifex ex ſententia animi ſedatis rebus Italicis, compoſitoq; rei eccleſiaſticæ ſtatu, quantũ in tanta perturbatione licuit, Troiam proficiſcitur, recogniturus quid maximè clerus eo loci ageret, correcturuſque errores quorũdã malè viuentium. Interim verò Boemundus fratre Rogerio in Sicilia contra Sarracenos bellum gerente, Melphim furto occupat. Hãc autẽ ob rem Rogerius è Sicilia rediens, viginti millibus Sarracenorũ bello conductis fratrem Boemundum Melphi obſidet, acriter ciuitatem qui in præſidio erant, defendentibus. Pontifex itaq; cum in Italia nullibi quietis locũ cerneret, in Gallias profecturus, Placentiæ ſynhodum habuit, in qua licentiã quorundã eccleſiaſticorum mirificè compeſcuit. Inde verò in Gallias abiens, rem memoratu dignam aggreſſus eſt. Concilio enim apud Clarummontem habito, ita principes Galliæ ad recuperandam Hieroſolymam à Sarracenis iam diu occupatam animauit, vt anno ſalutis milleſimo & octogeſimo quarto trecenta millia hominum nomen in militiã Chriſti dederint, ſignumque crucis ſuſceperint: quo facto Romam ſtatim rediit, vt compoſitis in Italia rebus, Italos ad eam quoque rem animaret. *Placẽtiæ ſynhodus.*

Non deſtitit interim Henricus rex homo pernicioſus, Robertum Flandriæ comitem prælio laceſſere, quo eũ à ſancta expeditione auerteret. Multi tamẽ Petrum quendam eremitam virum incõparabilis ſanctitatis ſecuti, per Germaniã & Pãnonias iter facientes, Conſtantinopolim cõmunẽ belli ſedem peruenêre, quos nõ ita multò pòſt ſecuti duo fratres ſũt Gotifredus, Euſtachius & Balduinus, cognomento Bolioui, Galliæ comites, viri & animi cõſtãtia & corporis robore inſignes. Præterea verò & Podienſis epiſcopus & Raymundus ſancti Egidij comes, & Hugo Magnus Philippi regis Frãcorũ frater, & duo Roberti: quorũ alter Normãdiæ, alter Flãdriæ comes erat, & Stephanus Carnoti Comes tranſmiſſis Alpibus magnis copijs iter per Italiã faciẽtes, primò Romam peruenêre. Vnde recognitis prius ſanctorum locis, ſacelliſq; inuiſis, accepta à pontifice benedictione Brunduſium peruenêre, inde in Epirum traiecturi. Verùm quia nõ omnes idem portus capiebat (tanta erat multitudo) pars Barum, pars Idrũtum petijt. Boemundus autem (quem diximus Melphim occupaſſe) cupiditate gloriæ incenſus, relicta Melphi, cũ duodecim millibus delectorum hominũ Italicæ iuuẽtutis in eãdem expeditionẽ proficiſcitur. Huius autem virtus & animi præſtantia adeo fratrem Rogerium permouit, vt poſitis armis dixerit ſibi õnia cum fratre cõmunia deinceps fore, ac ſtatim Tancredũ filiũ pugnandi cupidum, belli comitem fratri tradidit.

Peruenerat iam Conſtantinopolim Petrus eremita, & in ſuburbiis caſtrametatus, tot mala ciuibus inferebat, nõ ſpõte, ſed militũ licentia, vt omnium interitũ Græci peroptarent. Permotus itaq; ſuorũ malis Alexius imperator, Petrum cõpulit negato cõmeatu, ante tempus Boſphorũ traiicere: qui Nicomediam primò, mox Nicæam peruenientes, ciuitatẽ ipſam natura & præſidio Sarracenorum munitã, opupgnare adorti ſunt. Verùm cùm obſidẽtibus cõmeatus deficerẽt, dilaberẽturq; paſſim milites Chriſtiani, eius rei cauſſa à Sarracenis inſidiis oppreſſi, ac relinquere obſidionem coacti, tantum in fuga detrimentũ accepêre, vt & Reynaldus dux Alemannorum abnegata Chriſti fide, cũ aliquot militibus deditionẽ fecerit, & Petrus legationis nomine ſine militibus Conſtantinopolim redierit. Quę res Alexio grata admodũ fuit, quòd ſperaret Chriſtianos tanto accepto incõmodo, eam expeditionem omiſſuros. Intereà verò ſuperueniẽtibus aliis copiis, cùm eos aperto Marte repellere Alexius non poſſet, clã noctu in ſuburbiis Conſtantinopolitanis caſtrametantes aggreditur, ſed nil eſt actũ, acriter, qui in ſtatione erant, caſtra defendentibus, donec reliqui milites ſomno excitati, arma caperent. Pugnatum eſt itẽ ſequenti die paruo vtrinque accepto incõmodo. Tum Boemundus exercitus nomine ad Alexium miſſus, hominem partim minis tum pollicitationibus ad pacẽ ineundum cõpulit his fœderibus, vt & iter tutum per loca imperio eius ſubiecta facere liceret, & cõmeatum ac ſupplementa præberet, vtque, quod è Sarracenis caperetur, eius Imperio ſubiiceretur, excepta Hieroſolyma. Peractis his rebus ex ſententia, tranſmiſſoque Boſphoro, primò Nicomediã, inde Nicæã ventũ eſt, a Turcis, qui in præſidio erãt, acriter defenſam. Sarraceni enim & Turci paribus copiis auſpiciiſq; bellũ cõtra Chriſtianos tum gerebant. At ſexaginta enim Turcorũ millia, qui proximos mõtes inſederant, ſigna eruptionis oppidanis præbẽtes, Chriſtianorũ caſtra adorti, magno accepto incommodo, ad mõtes ipſos, re infecta, rediêre. Difficile tamen erat vrbem oppugnare, quia cõmeatus & ſupplementa militũ ſubmitti per lacũ vrbi adiacẽtem cõtinuò poterant. Verùm ſuperuenientibus è Conſtantinopoli lembis non paucis, in lacumq; miſſis rerum omniũ inopia oppidani preſſi, dies poſt duos & quinquaginta ab initio obſidionis deditionẽ fecêre, Turcis, quæ in pręſidio erant, cũ rebus ſuis & armis abire permiſſis. At verò Chriſtiani munita Nicæa, inde abeuntes, cùm iter per loca deſerta facere neceſſe eſſet, bifariã copias diuiſêre. Cùm autem Boemundus herbidum ſolum ad riuum quẽdam inueniſſet, caſtris poſitis reficere militem labore itineris feſſum inſtituerat, cùm ſubitò eum Sarraceni & Turci Solimanno duce adorti ſunt: quẽ certè oppreſſiſſent abundante vndiq; multitudine, ni Hugo & Gotifredus cum quadraginta millibus equitum ei confeſtim re per nũtios cognita opem tuliſſent. Pugnatum eſt vtrinque acriter & diu, nec dirimi niſi noctis interuentu certamen potuit. Eo autem prælio, quo Medi, Turci, Syri, Chaldęi, Sarraceni, Arabes interfuêre, quadraginta millia hominũ cecidiſſe ſequenti die cognitum eſt. Solimannus autẽ effuſa fuga inde abiens, ac vbique prędicans ſe victorẽ fuiſſe, decem millia Arabum ad exercitum venientiũ obuiam habuit, quos ſtatim ſecũ in Lycaoniam duxit, Chriſtianis eò proficiſcẽtibus cõmeatus & iter intercepturus. At Chriſtiani ſegetibus iam matureſcentibus adiuti, ſine vllo incommodo Iconium primã Lycaoniæ ciuitatẽ peruenêre: qua in poteſtatem dedentibus ciuibus redacta, pari felicitate Heracleã, Tarſumq; cepêre. Tum Balduinus præſtãtis animi & ingenij vir, primus omnium in Aſia dominatum adeptus eſt, Tarſo donatus, & quicquid in ea regione caperet: qui quidem paulò pòſt Edeſſa & Maniſta vrbibus potitus eſt. Flexit inde in Ciliciam maior exercitus, quæ nunc minor Armenia vocatur. Quam quidem primo impetu captã, Palinuro Armenio cum noſtris militare ſolito, regendam cõmiſêre. Capta deinde Cæſarea Cappadociæ, in Antiochiam mouêre, tranſmiſſis altiſſimis montibus. Antiochiæ verò Caſſianus rex tum præerat, quæ vrbs antea Reblata appellata eſt. Hãc autem duplici muro circumdatã, de ſuo nomine rex ille quõdam Aſię dominator appellauit, ductis circumquaque qudringentis & ſexaginta turribus. Hæc item quondam Petri Apoſtoli ſedes fuit. Hinc Lucas Euangeliſta, & ille Theophilus originem duxerunt, ad quẽ Lucas euãgelium & actus apoſtolorũ ſcribit

Hic

Dei occupare conantibus,& Albam obſidione liberat,& reliqua oppida,quæ iam defecerant,in deditionem recipit. Tibur obſtinatè reſiſtens expugnat non ſine magno vtriuſq; partis incommodo. Montem altũ, deiecto inde Stephano,recipiens,totum patrimonium breui pacatum reddidit. Pace deinde compoſita, ad bellum Aſiaticũ animũ adijcit, principes Chriſtianos literis & nuncijs ad eam rem quàm diligentiſſimè animat,quòd intellexerat Gotifredo Hieroſolymis mortuo, Sarracenos recuperandæ Hieroſolymæ cauſſa magnos exercitus eò duxiſſe:ſuperatiſq; Chriſtianis ingenti clade, & comitem Burgundiæ in ipſo prælio cecidiſſe, ac Boemundum viuum in manus hoſtium deueniſſe, ipſum verè Balduinum regem Gotifredi fratrem, ægrè ex tãta clade ſeſe proripuiſſe,nec paulum abeſſe,quin vrbs caperetur.

Veruntamen barbari tanta victoria potiti, obſidêre Hieroſolymã nequaquam ſunt auſi. Tancredus autem egregie defenſa Antiochia,Laodiceã vrbem imperio Conſtantinopolitano ſubiectam vi cepit, quod intellexerat Alexium imperatorem Chriſtianorum clade delectatum, militibus quoq; noſtris impedimẽto fuiſſe, quo minus ſupplementi cauſſa ex Europa in Aſiam traicerent, Felicitate & audacia Tancredi Balduinus rex percitus,cõparato properè exercitu, in Accon ducere ſtatuit, vocatis in auxilium Genuenſibus & Venetis:qui eò properè cũ octoginta roſtratis nauibus ac triremibus pleriſque profecti ſunt: qua re & vrbs terra mariq; acriter oppugnata, vigeſima die tandem capitur, & Sarraceni, qui eò venerant tuendæ vrbis cauſſa, fuſi fugatique ſunt. Tãcredus autem tantæ fuit pietatis in patruum Boemundum ab hoſtibus triennio in vinculis detentum, vt ei magna vi auri redempto, Antiochiæ principatum reſtituerit. Poſtea verò idem Boemundus Antiochiam ipſam Tancredo committens, in Italiam primò, mox in Galliã profectus, Conſtantiam Philippi regis Francorum filiam in vxorem accepit. Cognito deinde Alexij imperatoris Conſtantinopolitani conatu, qui maritimas Antiochiæ vrbis infeſtabat, in Italiam rediens, parata claſſe in Dalmatiam nauigat, Dyrrhachiumque obſidet, vt ea ratione Alexium à bello Aſiatico reuocet, quod etiam breui factum eſt: pacem verò petenti Boemũdus hac lege dedit, vt bello Antiocheno omiſſo militibus Francis nullo maleficio per ſua loca tranſeuntibus, iter in Aſiam tutò facere liceret. Compoſita autem pace, cum ea claſſe, quam in Alexium parauerat, in Aſiam Boemũdus conſcendens, adeò Chriſtianorum animos recreauit, vt Balduinus rex Berytum vrbẽ maritimã Phœniciæ inter Sidonem & Byblium poſitam, ac Tyro metropoli obtemperantem, obſeſſam duobus menſibus vi tandem ceperit, non ſine magno ſuorum incommodo. Hanc ob rem & paſſim in omnes ſæuitum eſt, & vrbs ipſa tanquam colonia Chriſtianis omnibus conceſſa eſt. Eodẽ quoque tempore capta & Sidon eſt. In tãta verò Chriſtianorum felicitate Boemundus clariſſimus princeps morte ſublatus, luctu omnia compleuit, qui Boemundum filium paruulum admodum, ex Conſtantia vxore ſuſceptum, principatus Antiocheni ſucceſſorem relinquens, Tantredo nepoti donec adoleſceret commendauit.

Interea verò Henricus quartus mortuo patre, quem apud Leodium bello ſuperauerat, compoſitis in Germania rebus in Italiam veniens, apud Sutrium ſubſtitit, quòd ſenſerat eius aduẽtum Paſchali parum admodũ gratum eſſe: quippe qui & eccleſias multas in bellis euerterat, & epiſcopatus contra ius fasque pro libidine animi, cui placuiſſet, demandauerat. Verũ miſſis vltro citroq; legatis, cùm imperator iureiurãdo interpoſito polliceretur ſe, & pacato agmine vrbem ingreſſurum, & coacturum ſuos epiſcopos, vt ſe à poſſeſſione epiſcopatum abdicarent, quos largitione acceperant & potentia, portæ repentè apertæ ſunt. Nam Sutrio mouens Henricus ad montẽ Guadij, vel (vt alij volũt) ad montem Malum (ſunt etiam qui montem Aureum hanc appellẽt) caſtra poſuerat, vnde poſtea annuente populo prodeunteq; obuiam honorato quoque, vrbem Leonianam primò ingreditur, præcedẽtibus ſacerdotibus cum infulis & reliquiis ſanctorum à mole Hadriani. Nã per eam portam vrbem Leonianam ingreſſus eſt vſque ad baſilicam ſancti Petri, cuius in gradibus pedes pontificis eouſq; ad cardinalibus prodeuntis exoſculatus eſt. Poſitis deinde militibus ſuis in ſtationibus, vnà cum pontifice, ad dexteram tamẽ templum ingreditur, in quo poſt orationem ad altare fa-

re factam, à pontifice petit, vt illos confirmet, quibus ipſe epiſcopatus dederat, licet iuſiurãdum antea interpoſuiſſet, ſe nunquã id à pontifice petiturum. Paſchalem verò id facere recuſantẽ, intromiſſis militibus, dato ſigno, vna cum cardinalibus ſtatim capit, eumq́ue cum magna parte cleri ſpoliati prius in caſtra perducit. Permotus tam inſigni iniuria populus Romanus, ſumptis armis, Teutonicos ex vrbe Leoniana pellit, portasq; omnes claudit. Tum verò imperator ad Soractis montem perueniens, quem nunc ſancti Silueſtri vocat, in loco excelſo & munitiſſimo pontificem & cardinales collocat, diſpoſitis circumquaque cuſtodibus, & præſidijs, ne inde aufugere vel retrahi ab aliquo poſſent, quo facto, ſtatim reliquas copias vrbe oppugnaturus mouens ad Anienem peruenit. Vnde occupato prius ponte Mammæo, à Mammæa matre Alexandri imperatoris nomen ducẽte, ac tanti operis auctore, incenſis circunquaque villis, incurſionis continuò in Romanos faciebat. Quare pontifex incommodis ciuium & precibus motus, ad pontem ſalariũ perductus, acceitis ex vrbe notarijs, qui pacta conſcriberent, eos omnes (licet inuitus) in epiſcopatu confirmauit, quos ante Henricus delegerat. Hoc itaque modo compoſitis rebus, dimiſſis captiuis omnibus, imperator à pontifice coronatur in baſilica ſancti Petri, clauſis prius vrbis portis, ne populus erumperet, firmataque ſtationibus ipſa ab Henrico baſilica. Vnde non ita multò pòſt voti compos factus, in Germaniam rediit. Pontifex verò pacata aliquantulum Italia, Piſanos nauali gloria admodum potentes adhortatur, vt ex inſulis Balearibus, quas iam antea occupauerant, in Sarracenos moueant, mare noſtrum & litora Chriſtianorum infeſtãtes. Quare Piſani cupiditate gloriæ capti, comparata ingenti claſſe, impoſitaque maiore iuuentutis ſuæ parte, in hoſtem proficiſcuntur. Verùm dũ apud vada Volaterrana ventũ exſpectant, Lucenſens eorũ vrbem defenſoribus vacuã inuadunt, quam quidem Florentini Piſanorum precibus moti, repulſis Lucenſibus, acerrimæ tutati ſunt. Ob quã rem Piſani de Sarracenis victores domum redeuntes, Florentinos duabus porphyreticis columnis donant: quæ adhuc ad portam ſacelli beati Ioannes Baptiſtæ viſuntur. Interim verò Paſchalis cõcilio apud Lateranum habito, omnia, quæ Henrico promiſerat, reuocat quòd coactus, non libens in eius ſententiã armis, non rationibus munitam deſcendiſſet, inſtantibus cardinalibus, qui in vinculis erant, populoq́ue Romano, qui ab Henrico bello vexabatur, vt quauis conditione pacem componeret. Satius itaque viſum eſt retractare malè acta, violenter præſertim, quàm pati exẽplo pernicioſo, vt id quoq; reliquis principibus licere videatur, quòd Henricus ab inuito pontifice extorſerat. Hoc autẽ tempore Mithildis comitiſſa admodum ſenio confecta moriens, Romanæ eccleſiæ ex teſtamento reliquit, quicquid à Piſſia amne & ſancto Quirico agri Senenſis vſq; ad Ceperanum inter Apenninum & mare pertinet, addita Ferraria, quæ adhuc Romanæ eccleſiæ vectigalis eſt. Sunt qui ſcribãt, quorum de numero Vincentius eſt auctor egregius, hanc mulierem Florentiæ mortuam eſſe eo incendio, quo & magna pars vrbis conſumpta eſt, & ad duo millia hominum combuſta traduntur, eiuſq́; corpus poſtea in Ciſalpinam tranſlatum eſſe, & in monaſterio ſancti Benedicti, quod ab vrbe Mantua xij. millibus paſſuum diſtat, ſepultum. Crediderim ego mulierẽ ipſam Mantuæ diem extremum obiiſſe, ſuoq́; iuſſu ad ſanctum Benedictum ſua impenſa ædificatum, tranſlatam & ſepultã, procurante eã rem Anſelmo viro ſanctiſſimo ac tãti monaſterij auctore: quippe qui operam dederat Mithildis impenſa, vt cœnobium tam amplum, tamq; magnificum ædificaretur. Eodem quoque in loco ſepultum fuiſſe eundẽ Anſelmum epiſcopum Lucẽſem comperi, ac Mantuam deinceps tranſlatum in eccleſiam cathedralem, ob eam rem credo, ne à vicinis furto ſurriperetur, cùm miraculis continuò clarior fieret. Affirmant Lucẽſes corpus Mithildis apud ſe eſſe: quod ne credam, facit Guidonis Gonzage auctoritas. Qui dum monaſterium ſancti Benedicti reſtitueret, inuẽtum corpus honeſtiore loco (vt par erat) collocauit. Alium quoque Anſelmum fuiſſe his temporibus quidã auctores ſcribunt, virũ doctiſſimum & apud Anglos tanti precij habitum, vt breui ex monacho abbas, deinde Cantuarienſis archiepiſcopus ſit factus: qui etiam libros de meditationibus, cur Deus homo, de libero arbitrio, de ſimilitudinibus, de cruce, de bea-

to Ioanne Baptiſta conſcripſit. Felicia certè hæc tempora fuère, quæ & Sigebertū monachum Gemblacenſſem virum ſpectatæ doctrinæ, & Bernardum ex Caſtilione Burgundiæ nobili genere ortum, protulêre. Is xxij. annum attigens, ſub abbate Stephano, qui tertius fuerat ab inchoato Ciſtertienſi monaſterio, vna cum triginta ſociis monachi habitum ſuſcipiens, tanti precij ob doctrinam & ſanctitatem eſt habitus, vt breui abbas Clareuallenſis monaſterij, tum primum Roberti viri illuſtris impenſa ædificati, creatus ſit, cui certè loco cum maxima gloria ad annos ſex & triginta præfuit. Moriēs deinde Bernardus, præter ſanctitatem, multa quoque ſcriptis ingenij ſui monomenta reliquit: maximè verò commentarios in Cantica canticorum, Conſiderationes diuinæ contemplationis ad Eugenium pontificem, vnde pontificij muneris ratio duceretur: ſcripſit & varias epiſtolas: vnā potiſſimum ad Romanos, qua eos vehemēter carpit, ſcripſit & apologeticum & ſermones in ſolemnibus habitos. Ad Paſchalem redeo, qui in concilio apud Guardaſtallum habito decreuit, ne vrbes Aemiliç, Placentia, Parma, Regium, Munita, Bononia, Rauennati eccleſiæ antea Metropoli ſubiectæ amplius eſſent, quòd ſæpius ob ſuperbiam in Romanam ſedem præſules Rauennates cornua erexerant. Pontificem vero ad vrbem redeuntem rogarūt ciues quidam, vt in locum Petri præfecti vrbis demortui filium ſubrogaret. Quod cum facere pontifex negaret propter ætatem pueri, qui vix decimum attigerat annum, tanta repentè ſeditio exorta eſt, vt ei abire ex ciuitate neceſſe fuerit, ne magna aliqua cædes inter ciues committeretur, cùm multi ineſſent, qui nequaquam tantum magiſtratum puero committendum dicerent. Neque ita quoque ſeditionis ſemina abſtulit. Nam cum Albæ eſſet, intellexiſſetque Petrum Leonis eccleſiæ fautorem, in ædibus ſuis ab aduerſa factione oppugnari, eo properè Ptolomeum mittit ab Aricia accitum cum ſatis valida manu, qui pulſos in Tranſtiberinam regionem aduerſario partim interfecit, partim capit, ac per municipia cuſtodiendos diuidit. Sed magna repentè in Ptolomeo inconſtantia apparuit. Nam quos ipſe paulò ante ceperat, eoſdem poſtea ſuo quoque nutu ad municipia proficiſcentes, dum iter per Algidum faciunt, ex inſidiis adortus capit, & Ariciam ſecum ducit: inter quos & demortui præfecti filius erat. Non contentus autē tanto admiſſo facinore Ptolomeus, Sarminetum, Nymphæum, Tiberiam, oramq; maritimam occupat. Interim vero Hēricus è Germania in Italiam cum exercitu deſcendens, magno terrori omnibus fuit. Verùm cùm is Romā veniſſet, abſente pontifice, qui tum in Apulia concilium habebat, cumque ſe priuatum dignitate imperij putaret, vnà cum poteſtate dandorum epiſcopatuum, à Braccarēſi archiepiſcopo patria exſule, iterum coronatus ante beati Gregorij corpus, in patriā abijt, Paſchalis autem abſoluto cōuentu ex Apulia Romam cum copiis Normannorū rediens: & multa oppida ab hoſtibus occupata recepit, & Præneſte Caloioannis imperatoris Conſtantinopolitani, qui patri Alexio ſucceſſerat, oratores libenter audiuit, eiſdemque in mandatis dedit, & Caloioannem ſuo nomine contra Sarracenos animarent. At verò Farfenſis abbas & Ptolomeus, qui nullum ſibi veniæ locū apud Pōtificē ob ſua maleficia reliquerant, latebris deliteſcentes, tandem per amicos in Paſchalis viri mitiſſimi gratiam redeunt. Pacatis hoc modo rebus, dedicataq; Præneſte Agapeti baſilica, Romā effuſa obuiam vrbana multitudine honoris cauſſa tandem rediit: qua quidē ex frequentia in valitudinē incidās, ſe paulòpòſt moriturū cognouit: quare acceptis eccleſiæ ſacramētis, cohortatusq; clerū ad pacē & concordiā, pōtificatus ſui anno decimooctauo, menſe ſexto, die ſeptimo moritur decimoquinto Kalendas Februarij: ſepeliturq; honorificentiſſima pōpa in baſilica Conſtantiniana. Suo autem pontificatu facta poteſtate ſacrorum ordinum præsbyteros quiquaginta, diaconos triginta, epiſcopos centum creauit. Romæ prætereà eccleſias quindecim conſecrauit, maximè verò baſilicam ſancti Hadriani in tribus foris profanatā quorūdam factioſorum ſcelere, eccleſiam ſanctæ Mariæ Monticelli in regione Ariolæ: poſtremò verò reſtituit & conſecrauit baſilicam ſanctorū Coronatorum, eo tempore dirutam, quo Robertus Guiſcardus Salernitanus princeps eam partem vrbis incendit, quæ à Laterano ad Capitolium vergit, vt in vita Gregorij ſeptimi diximus.

GELASIVS II.

68. pōt. GELASIVS ſecundus, Ioannes antea vocatus, patria Caietanus, patre Creſcẽcio, nobili genere natus, ingenueque à teneris annis educatus & doctus, in monte Caſſino religionis fundamenta perdidicit ſub Oderiſio abbate viro ſanctiſſimo. Hác ob rem ab Vrbano ſecũdo Romam accitus, cognita hominis virtute & fide, ſemper in precio eſt habitus. Verùm in primis eius fides perſpecta eo tempore eſt, quo Vrbanus pontifex à Germanis, & Giberti antipapæ factionem ſequentibus in inſula Lycaoniæ Romæ inter duos pontes obſeſſus eſt. Solus enim vnà cũ Petro Leone viro illuſtri, hominem ſanctiſſimum nunquam deſeruit. Hanc ob rem poſteà cùm Vrbanus meliore fortuna vteretur, tanti beneficij memor, Gelaſium primo quidem ſecretis ſuis admouet ob fidem & doctrinam: eique negotium dedit ob elegantiam compoſitionis ſuæ, vt Romanæ curiæ ſtylum negligentia & ignorantia maiorum labefactatũ, in meliorem formam & ornatum redigeret. Poſtea verò cognita hominis amplitudine, eundem referre in cœtum cardinalium inſtituerat eaque de re ſæpius in ſenatu locutus fuerat, aſſentientibus omnibus. Verùm mortuo non ita multo poſt Vrbano, Paſchalis meritorum tanti viri non immemor, ſtatim eum diaconum cardinalem decernit. Mortuo deinde Paſchali, cum de creando nouo pontifice ratio haberetur, ob eamque rẽ cardinales omnes in monaſterio ad Palladium paululũ infra ædes Leonis & Cincij Fregepanis congregati eſſent, vno omnium conſenſu Ioannes Caietanus Gelaſius pontifex creatur. Verum Cincius Fregepanis ira ob hác electionem percitus, quòd vnum ex ſuis cardinalibus collegio propoſuerat, quem pontificem eligerent, in monaſterium Palladij cum armatis ſatellitibus irrumpens, refractis foribus, obuium quenq; percutit: pontificem obtorto collo in terram deiectum calcibus conterit, in vinculaque coniicit. Cardinales autem fugam parantes, ex mulis & equis deijcit, nullumq; genus contumeliæ prætermittit, quo affici tantus ſenatus poſſet. Non tulit autem tantam iniuriam populus Romanus. Ad ædes Cincij Fregepanis armatus cõcurrit, eique ac familiæ interitum minatur, niſi properè Gelaſium incolumen reddat. Faciunt mandata Fregepanes: maximè verò Leo, qui pontificis pedes videntibus omnibus ſæpius exoſculatus, veniam ſuppliciter petebat. Equum itaque album conſcẽdens pontifex, via ſacra in laterarum ducitur, comitante clero populoque Romano, ibique de more coronatur. Interea vero Balduinus, quem ſtatim litteris & nuncijs põtifex adhortatus eſt, vt barbarorum impetum tamdiu ſuſtineret, quoad in Aſiam noua ſupplementa mitterentur, caſtellum in Syria Sobal vocitatum occupat & munit, vt Chriſtianis cõtra barbaros continuè dimicantibus receptaculum eſſet. At verò Boemundo adoleſcente mortuo, Tancredus tutor Antiochiæ princeps ab omnibus Chriſtianis declaratur: quem quidem confirmato prius principatu, Balduinus Hieroſolymitanus rex ad ſe cum militibus ſuis vocat, dimicaturus cum hoſtibus Turcis, Sarracenis, Arabibus qui cum magno exercitu prouinciam Hieroſolymitanã ingreſſi erant. Eo itaque veniens Tancredus, cognita Chriſtianorum paucitate, fruſtra Balduino diſſuaſit, ne collatis ſignis cum hoſte decerneret: néue rem Chriſtianam in ſummum diſcrimen adduceret. Nam cum hoſtibus ipſis pugnandi copiam feciſſet ingenti clade ſuperatus, ægrè cum paucis Hieroſolymam ſe recepit, diuerſis prætereà tramitibus Tãcredus Antiochiã perueniens, fuga ſalutem ſibi quæſiuit. Elati autẽ tanta victoria hoſtes, montem Tabor conſcendentes, monaſterium eo loci poſitum diruũt, monachis ad vnum omnibus interfectis.

Cincius Fregepanis homo factioſus.

Nec

Nec interim quietus ab externo hoſte Gelaſius fuit, qui Henrici Imperatoris furorem Italiam vaſtantis, iamiamque vrbem hoſtili animo ingreſſuri deuitans, ad ædes Bulgamini potentiſſimi ciuis primò cõfugit. Verùm cùm ibi quoque nequaquam tutus videretur, vnà cum ſuis triremes conſcendens: duæ enim iam ad id inſtructæ paratæque erant, Oſtiam Tiberi delabitur, inſequentibus Germanis militibus, & pontificem telis ac ſagittis petentibus. Cùm Oſtiam verò perueniſſet, neque ingredi mare propter inſtantes procellas liceret, terreſtri itinere Ardeam proficiſcitur, Hugone xij apoſtolorum cardinali viro ampliſſimo ſemper eum comitante. Cadentibus autem fluctibus Oſtiam reuerſus, Tarracinã primò, mox Caietam adnauigat, vbi perbenignè à ciuibus ſuis ſuſcipitur. Conuenêre eò ſtatim & Guillelmus Apuliæ dux, & Robertus Campanus princeps, ac Richardus Aquilanus, pollicentes ſe in eius poteſtate ſemper futuros, vt veros deceret Eccleſiæ Dei vectigales. Cùm igitur parari exercitum contra ſe intellexiſſet, Mauritium Braccarẽſem archiepiſcopum antipapam creat; quem potiſſimum Gelaſio obijceret, eumque Fregepanum familiæ commẽdauit: Gregorius appellatus eſt. Non contentus autem tam pernicioſo exemplo Henricus, in Anagninum agrum copias ſuas mouens, omnia hoſtilem in modum diripit & capit. Turriculum quoque munitiſsimum locum iam oppugnabat, cùm ſubitò nunciatum eſt Gelaſium cum proceribus Apuliæ, magnoque cum exercitu aduentare: quare motis caſtris Italia cedens, cuncta cædibus & rapinis compleuit. Gelaſius autem remiſſis in Apuliam proceribus Romam venit, arbitratus ob diſceſſum Henrici omnia deinceps pacata fore. Verùm longè ſecus, quàm putârat, accidit. Nam cùm intellexiſſet antipapam Fregepanum auxilio fretum Romę manſiſſe potentiam iſtius familiæ veritus, apud amicos quoſdam prius delituit. At verò cùm poſtea in eccleſia ſanctę Praxedis myſteria celebraret, inſtãtibus hoſtibus cum factione ſua, vix ſeſe ab eorum manibus fuga ſubtraxit, Corſis, Normannis, familijs egregijs ac Creſcentio nepote acerrimè defendentibus. Sequenti verò die à ſuis armis & clientelis beuè munitis, in vrbem vocatus (nam ad ſanctum Paulum confugerat) habito cardinalium conuentu diſcedere ab vrbe inſtituit, ne creſcente in dies magis magiſque ſeditione, magna aliqua clades oriretur. Relicto itaque Petro Portuenſi epiſcopo, qui vices eius quantum ad rem ſacram pertinebat, Romę gereret, commendataque Beneuentanæ ciuitatis cura Hugoni cardinali 12. apoſtolorum, Piſas primò adnauigat, cùm terreſtre iter nequaquã ſibi ac cardinalibus, quos comites ſocioſque habebat, tutum videretur. Exceptus itaque per benignè à Piſanis, cùm rationem diſceſſus ſui ab vrbe audientibus omnibus reddidiſſet, inde ſoluens in Galliam, ad portam ſancti Egidij peruenit: vbi cum abbate Cluniacenſi viro optimo tum à monachis, & omnibus fidelibus, qui eò eius rei gratia vndique conuenerant, magnificè ac ſplendidè ſuſcipitur. Dein verò per continentem honeſto comitatu magis quã ſplendido, vt nunc fit, incedens, inter eundum baſilicam ſanctæ Cæciliæ in Stragello, eccleſiam ſancti Silueſtri in Tillano, eccleſiam ſancti Stephani in Tornaco dedicat, lapidibuſque eccleſiarum terminos notat. Tandem verò ad Cluniacenſe monaſterium perueniens pleureſi correptus, pontificatus ſui anno primo, die quinto moritur, vir ſanctiſſimus & omni laude dignus, ſi vitam continentiſſimam, ſi mores, ſi doctrinam inſpicis: quibus ex rebus fit, vt facillimè credam eum, qui ita conſtanter & ſanctè in tantis procellis humanarum perturbationum vixerit, nunc beatam & ſempiternam vitam in cælo ducere. Sepelitur autem eius corpus intra limina Cluniacenſis cœnobij. Sunt qui ſcribant, huius põtificatu inchoatam eſſe Templariorum militum originem qui non longè à ſepulchro Domini habitantes, peregrinos ſuſcipiebant, eoſque per loca ſacra armati ducebant ac reducebant: quò eis ſine vllo maleficio inuiſere loca ſancta liceret: Hos vita, fide, gratia mirum in modum Cuſentinus commendat. *Templarij milites*

N CALI-

CALISTVS II.

CALISTVS ſecundus, Guido antea vocatus, natione Burgundus, Viennenſis archiepiſcopus, originem à regibus Franciæ ducens, ab his cardinalibus pontifex creatur, qui mortuo Gelaſio Cluniaci tum aderant. Verùm is non prius pontificium habitũ ſibi deſumpſit, quàm intellexit ſe ab his quoque cardinalibus confirmari, qui Romæ & in Italia remanſerant. Re itaque litteris & nuncijs cognita Romam veniens, populo obuiam prodeunte ac honorato quoque vrbem ingreditur, congratulantibus omnibus tum pontifici, tum ciuitati Romanæ, quòd hunc quietis & pacis auctorem futurum cernebant. Rebus autem ex ſententia Romæ compoſitis, Beneuentum proficiſcitur quò & principes omnes ſtatim conuenère ſalutandi (vt mos eſt) pontificis cauſſa, maximè verò Guillelmus Apuliæ dux Iordanus Campaniæ comes, Arnulphus Ariolæ, Robertus Lorotelli comes, viri inſignes & ſine contentione illius partis Italiæ facilè principes: qui etiam polliciti ſunt adhibito iureiurãdo, ſe in poteſtate pontificis ſemper futuros. Caliſtus autem, qui nil aliud meditabatur, quàm bellum Aſiaticum, in quo de Chriſtianis ægrè tot barbaras gentes ſuſtinentibus addubitabatur, Romam rediens, Lambertum Oſtienſem epiſcopum, Saxonem S. Stephani in Cælio monte presbyterum cardinalem, Gregorium S. Angeli diaconum, legatos ad imperatorem mittit: qui pace ſine vlla contentione compoſita, ad vrbem redeuntes, tabellam pacis ad Lateranenſem baſilicam ſuſpendère. Qua quidem perlecta, tanta repentè lætitia publica exorta eſt, vt paſſim congratulantium cętus audirentur. Verùm ne diurnior hæc lætitia videretur, effecit Rogerius Siciliæ comes, qui Calabriam & Apuliam abſente Guillelmo comite occupat. Guillelmus enim Alexij imperatoris Conſtantinopolitani filiã in vxorem ducturus, abiens Calabriam & Apuliam pontifici commendauerat. Hanc ob rem Caliſtus ab vrbe diſcedens, Beneuentum peruenit, indeque Hugonem cardinalem ad eum miſit, arcem Nicephorium tum in Calabria obſidentem. Monitus autem Rogerius vt ab armis diſcederet, nequaquam pontificis edicto obtemperat, immò acrius inſtabat, ne Guillelmus conſobrinus rediens, ei impedimento foret, quò minus Apulia & Calabria potiretur. Parabat iam arma pontifex, cùm ſubitò vna cum magna parte Senatus febri correptus redire ad vrbem re infecta compellitur: Hanc ob rem Rogerius nemine aduerſante, Apulia & Calabria potitur.

Atque hoc modo Guillelmus vxore fruſtratus ac principatu deiectus apud Salernitanum principem vitam degens, ſine hæredibus breui moritur. Rogerius itaque tanto aduerſario ſublato, regem Italiæ ſe nuncupat. Caliſtus autem recuperata valetudine, apud Lateranum noningentorum patrum concilium habuit, in quo quidem deliberatum eſt, vt primo quoq; tempore ſupplementa militię iam deficientis Chriſtianis in Aſia bellum gerentibus ſubminiſtrarentur. Qua ſpe erectus Balduinus Hieroſolymitanus rex, Gazim regem Turcorum minorem Aſiam incolentium, cum magno exercitu in ſe mouentem ſuperat, & captum in carcerem conijcit. Eadem quoque fortuna vſus, Damaſci regem Hieroſolymas cum exercitu hoſtili animo petentem fundit fugatque duobus millibus hoſtium cæſis, milleque captis. Verùm ſuperueniente cum manis copijs Balahac Parthorum rege, cui ſtatim nullis expectatis auxilijs congredi auſus eſt, tanta clade ſuperatur Balduinus, vt etiam ipſe vna cum proceribus multis captus & in vincula coniectus ſit.

Quare Caliſtus pontifex maturandum ratus, ne reliqui Chriſtiani amiſſo rege opprimerentur, inſtante Veramundo Hieroſolymitano patriarcha viro optimo ac doctiſſimo, Venetos ſpe gloriæ & premij concitos in hoſtem magna claſſe permouit. Dominico Michaële duce, milleſimo centeſimo ac vigeſimoſecundo ſalutis noſtræ anno: qui quidem ad

Iop-

Ioppem claſſe delati, quam Sarraceni Babylonis terra marique obſidebant, ſuperatis barbaris ingenti clade, obſidionem ſoluunt. Itum eſt & in Tyrum, quam diu obſeſſam haud incruenta victoria cepêre. pacti tamen prius, vt Tyri & Aſcalonis dimidium obtinerent, ſi eorum opera in Chriſtianorum poteſtatem deuenirent. Verùm Emanuel Græcorum imperator Caloioanni ſuffectus, tantam victoriam Latinis inuidens, vel latina litteratura vtentibus, Venetis mandat, vt claſſis ſuæ præfectum reuocent: qui celeriter eorum dicto obtemperans ira incenſus Rhodum, Chium, vnde corpus beati Theodori martyris Venetias tranſlatum tũ eſt, Samũ, Mitylenen, Andron imperatoris inſulas, diripuit: Motonium ſpoliatum incolis muniuit. Tragurium ex Vngaris captum, ditioni Venetæ ſubiecit. Lapidem prætereà ſecum in patria detulit, ſuper quo apud Tyrum Chriſtus ſediſſe fertur. At verò Balduinus, quẽ diximus ab hoſtibus captum, precio redemptus, Hieroſolymas rediens, Chriſtianam rempub. iam labentem aliquamdiu ſuſtinuit. Hanc ob rem Calliſtus aliquid quietis à rebus externis nactus, & cardinales 12. creat, & Baſilicas multas vetuſtate collapſas reficit. Mœnia vrbis inſtaurat, aquam in vrbem inducit, arces eccleſiæ munit, donaria plurima argenti aurique baſilicis diuidit. Fundos pleroſque coëmptos beato Petro donat. Eccleſiam beati Nicolai in palatio ædificat. Verùm ne tanta felicitas ſine aliquo incommodo diutius in terris eſſet, Gregorius antipapa Burdinus antea vocatus, nomen pontificis vſurpare conatus, Sutrij ſe continens, auxilio quorundam tyrannorum fretus, & Romanos incurſionibus vexabat, peregrinos negotij ac religionis cauſſa ad vrbem accedentes ſpoliabat. Quare Caliſtus comparatis repentè copijs præmiſſoque cum expeditiſſimo quoque Ioanne Cremenſi ſancti Chryſogoni presbytero cardinali, ſubſequens ipſe hoſtem vincunt, Sutrium capiunt, Burdinum camelo impoſitum, in triumphi ſpem Romam ducunt: quem pontifex vita donatum, Cauenſi monaſterio incluſit. Caliſtus autem de Deo deque hominibus bene meritus, pontificatus ſui anno quinto, menſe decimo, die 6. in Domino moritur. Vacat tum ſedes dies 8.

ANNOTAT.

Sub Caliſto II. inter imperium & ſacerdotiũ, inſignis illa pax & concordia facta eſt, anno plus minus quinquageſimo, ex quo inter Gregorium VII. & Henricum IV. diſcordia ingens ob ſacerdotiorum collationes excitata fuerat. In qua epiſcoporum & abbatũm electiones, quæ ad imperatorem & reges hactenus pertinuerant, clero & monachis reſtitutæ ſunt. Cuius tranſigendæ cauſſa papæ Caliſti legati omni memoria digni fuerunt Lambertus Bononienſis, Oſtien. epiſcopus, poſt Honorius II. Saxo de Comitibus Anagninus presbyter, & Gregorius de Papareſcis Romanus, poſt Innocentius II. tunc diaconus cardinalis, cuius rei adhuc mentio cum pictura exſtat in antiqua vetuſti palatij pontificum camera Lateranenſis, vbi eſt hoc elogium:

ECCE CALLISTVS PATRIAE DECVS
HONOR IMPERIALE
NEQVAM BVRDINVM DAMNAT,
PACEMQVE REFORMAT

Huius rei mentionem fecerunt Chunradus de Liſtenavv abbas Vrſpergenſis in vita Henrici V. imper. Guillelmus Tyrius lib. de bello ſacro 1. cap. 13. Otho Friſingenſis lib. 7. cap. 16. Pandulphus Piſanus in vita Caliſti papæ II. & alij multi.

HONORIVS II.

HONORIVS ſecundus, qui & Lambertus, ex agro Imolenſi oriundus, Oſtienſis epiſcopus eo tempore pontifex creatur, quo Balduinus ab hoſtibus precio redemptus, Antiochiam Hieroſolymitano regno adiunxit, mortuis his omnibus, ad quos principatus ille iure deueniebat. Verùm cùm tantus prin- o. Pôt.

principatus retineri ſine præſide non poſſet, eidem præfecit Raymundum Guillelmi ducis Auſtriæ filium, cui ſuperioris Boëmundi filia nupſerat. Hoc autem modo compoſitis rebus, regem Aſcalonitarum, Aegyptiorum copijs fretum, & ob eam rem Hieroſolymitanos infeſtantem, vnico prælio repulit. Balduinum prętereà Damaſci regulum idem molientem, ſed maioribus copijs, tribus grauiſſimis prælijs fundit fugatque, multis paſſim more pecorum cæſis. Ad Honorium redeo, qui etſi obſcuro loco natus erat, tamen litteratura & moribus tãto magiſtratu dignus videbatur. Verùm non adeò eius ingreſſus laudatur, cum ambitione quorundam potius, quàm omnium bonorum conſenſu pontificatum inierit. Mortuo enim Caliſto, cùm de legendo nouo pontifice ratio haberetur, Leuo Fregepanis omnibus cardinalibus interdixit, ne vſque ad diem tertium pontificem crearent, quò & maturiùs deliberare, & canones inſpicere liceret, quamuis non ea mente id fecerit homo acutus & ad fallendum vafer, quam verbis præſeferebat, ſed ei tantiſper diſponere hominum ſuffragia liceret, quibus Lambertus pontifex crearetur. Nam populus ipſe Saxonem ſancti Stephani cardinalem, pontificem percupidè nimium optabat. Id quoque ſe cupere Leo Fregepanis oſtendebat, quò & populum & patres negligentes & incautos in ſententiam ſui quauis arte pelliceret. At verò cum id velle Leonem cardinales quidam cernerent, ne ex eius ſententia pontificem legerent, omiſſo Saxone, Theobaldum ſanctæ Anaſtaſiæ presbyterum cardinalem, põtificem deligunt, quem Cæleſtinum appellârunt. Tunc autem Leo non amplius immorãdum ratus, quòd iam offenſum hac electione populũ cernebat, Lambertum (de quo antè diximus) pontificem magna voce proponit, acclamante populo, cleroq́; eam electionem manibus & nutibus approbante. Tum Leo maturandum ratus, ne ſententiæ hominum immutarentur, in Simijs, loci nomen eſt, non longè ab eccleſia ſancti Silueſtri, hominem pontificali habitu exornat. Qui etſi primò artibus quibuſdam tantùm magiſtratum adeptus eſt, tamen poſteà omnium conſenſu pontifex maximus conſalutatus. Pontificatum adeptus, cardinales quoſdam viros inſignes creauit, quorum opera poſtea magnis in rebus vſus eſt. Familiaritate enim præclarorum virorum mirificè delectatus eſt. Nam Põtium quendam abbatem Cluniacenſem, virũ induſtrium Romæ retinuit. Ingenium quoque Hildeberti Cenomanenſis epiſcopi mirificè extulit: quem deinceps Turonenſem archiepiſcopum creauit, quòd plurimùm heroico elegiacove carmine valeret. Huius quoque tempore clariora fecit Hugo de ſancto Victore ſi cognomentum inſpicis: ſi patriam, Pariſienſis doctor inſignis. Hic enim tum dicendo, tum ſcribendo ingenij ſui pręclara monimenta reliquit: Exſtat eius liber de ſacramentis, liber Sententiarum, liber in dialogo, qui Didaſcalus appellatur: liber de cura animæ, liber de artibus & doctrinis. Hos autem omnes tanta beneuolentia Honorius pontifex amplexus eſt, vt nullum genus officij prætermiſerit, quo eos ad honeſtiorem dignitatis gradum euehi poſſe exiſtimaret. Vnum tamen ſuis temporibus accidit, quod nequaquam probandum eſt. Arnulphus enim Chriſtianæ religionis prędicator egregius clericorum inſidijs Romæ necatur, quòd acerbè nimium in eorum laſciuiam & libidinem inueheretur: quodq́; eorum pompam, & in comparandis diuitijs nimium ſtudium improbaret, paupertatem Chriſti & integerrimam vitam ad imitationem omnibus proponens. Hunc multi ex nobilitate Romana tanquam verum Chriſti diſcipulum & prophetam ſequebantur. Hunc laudibus ad cælum tollebant. Hinc odium, hinc iræ in perniciem benè ſentientis vſque ad necem excitatæ. Fueritne hic ſanctiſſimus vir presbyter, an monachus, an eremita, haud ſatis conſtat. Sunt qui ſcribant, Honorio ipſi id admodum diſplicuiſſe, non tamen tanti facinoris auctores vnquam inuentos. At verò cùm in pontificatu rectè gubernato quinquennio ac menſibus duobus vixiſſet, collacrymantibus omnibus moritur, & in baſilica Lateranenſi nullo non genere honoris adhibito ſepelitur. Vacat tum ſedes diebus octo. Neſcio ego quid ſibi velit marmor illud ſuo nomine inſcriptum, quod ante ædes beatæ Praxedis adhuc exſtat.

(***)

Hugo de S. Victore

INNO-

INNOCENTIVS II.

171. Pont.

INNOCENTIVS ſecundus, patria Romanus, ex Tranſtiberina regione, patre Ioanne, pontifex creatus, in Rogerium Rogerij comitis Siciliæ filium hæredem nuncupatum, ꝗ mortuo Guillelmo Apuliç duce, omniq; Roberti Guiſcardi familia in eo deficiẽte dominatũ Apuliæ occupare nitebatur, ſtatim bellũ mouet. Nam is ad ſanctum Germanum caſtra habebat, quem certè primo impetu repulit, tantum valuit Romani exercitus fortitudo & virtus: oppidoque ipſo capto, tyrannum in Galucio aliquandiu acriter obſedit. At verò Guillelmus Calabriæ dux cum magnis copijs adueniens, & patrem vnico prælio feliciter habito obſidione liberat, & pontificem cum his cardinalibus capit, qui in exercitu Romanorum erant. Hos autem omnes nõ ita multò pòſt Rogerius mira modeſtia vſus, vna cum pontifice liberos facit. Quam ob rem deinceps quod voluit, facilè à pontifice obtinuit, præter regni titulum, quem maximis præmijs & pollicitationibus impetrare contendebat. Interim verò Petrus Romanus ciuis, Petri Leonis potentiſſimi hominis filius, Romæ antipapa creatur, quorundam facinoroſorum ſeditionibus, Anacletuſque appellatur: qui ſpoliatis Romanæ vrbis templis, ſpoliatis eccleſiarum theſauris, vi irrumpens, maximè verò in baſilicam Petri, vnde crucifixum aureum & coronas pendentes ſuſtulit: tantum pecuniarum conflauit, vt perfacilè largitionibus ſeditioſum quenque Romæ in ſententiam ſuam alliceret. Innocentius autem ad vrbem rediẽs, vbi ſeditionibus plena omnia cerneret, ſpectareque rem ipſam ad cædem multorum videret, ſpontè cedens, primò quidem Piſas adnauigat, deinde Genuam, poſtremò in Franciam peruenit. Interim verò Anacletus antipapa, tanto aduerſario ſubmoto, & animos ciuium cum Innocentio ſentientium quoad fieri poteſt, ſibi largitionibus conciliat: & Rogerium in partes ſuas facilè deſcendentem, quo magis ei obnoxius eſſet, vtriuſque Siciliæ regem creat. Innocẽtius autem celebrato apud Clarum montem concilio, in quo Petrum antipapam cum ſectatoribus damnauit, Aurelianum ſe contulit, viſoque rege Philippico, à quo perbenignè eſt habitus, Carnotum in Belgis petijt: vbi Henricum Angliç regem in itinere obuiam factum, multis rationibus ad expeditionem in Sarracenos adhortatus eſt. In Lotharingiam inde flectens, Lotharium Leodij repertum, à Germanis tum regem creatum, de ſe reſtituendo multa pollicentem, ſacramento adigit expeditionem parare, qua quidem tutus etiam ad vrbem reduceretur. Remis deinde in Belgis altera ſynhodo habita, in Italiam redijt, celebratoque concilio apud Placentiam, Piſas ſe contulit. quam ciuitatem iam pridem cum Genuẽſi populo diſſidentem, in gratiam tandem redegit. Genuenſem quoque epiſcopum, qui Mediolanenſi ſuberat, archiepiſcopum creat, tribus Corſicæ epiſcopis illi cum Bobienſi parêre iuſſis. Piſanis quoque archiepiſcopum dedit, tribus item alijs Corſicæ epiſcopis cum Populonienſi eidem ſubiectis. Lotharius autem cum magno exercitu in Italiam veniens, admonito pontifice quid fieri oporteret, partitis copijs ad vrbem admouet. Nam dum ipſe occupato prius Ianiculo vrbem ingreditur, Innocentius Aniem ponte Mammæo traijciens in Lateranum perducitur, nuſquam apparente antipapa, cuius factionem Lotharius mira felicitate ad ſanitatem redegit, cauitque quantum in eo fuit, ne deinceps vexari ab aduerſarijs Innocentius poſſet. Tanto itaq; beneficio deuictus Innocentius, mortuo Henrico, Lotharium imperatorem Romanum creatum imperij corona exornat, quo ſtatim in Germaniam abeunte ad compeſcendos Leuticorum motus, dum pontifex concilium Piſis pro rep. Chriſtiana, proq; tuenda fide de more habet, rurſum antipapa, quem in eodem concilio damnauit, factioſis quibuſdam & Rogerio adiuuantibus, in pontificem ſurgit. Quare

& Lotharius imperator iterum cum exercitu ſuperatis Leuticis Italiam repetit, & Piſani claſſem potentiſſimam in auxilium pontificis educunt: quibus copijs & Romæ ſeditionem oppreſſere, & Rogerium terra marique oppugnatum, amiſſis rebus omnibus, Italia in Siciliam breui pepulêre. Audita tanta victoria Ioannes Conſtantinopolitanus imperator, qui Rogerio aduerſabatur, legatos ſtatim ad Lotharium mittit de ſuperato hoſte congratulatum, quorum de numero quidã philoſophus erat, qui diſputationibus oſtendere nitebatur Latinam eccleſiam admodum errare, quòd contra ſententiam Nicæni concilij, vt ipſe dicebat, quo declaratum eſt ſpiritum ſanctum à patre procedere, Latini à filio quoque id fieri addidiſſent. Tum Petrus diaconus homo doctus & argutus, qui tum in corona aderat diſputandi gratia: Si, inquit, Latini damnandi ſunt, quòd addiderint ſpiritum ſanctum à filio quoque procedere, damnandi multò magis Græci videntur, qui id fieri à ſolo patre addiderint, cùm ipſum concilium à patre dixerit. Deluſus homo audax tam acuto reſponſo, ſubſtitit amplius hac de re diſceptare. At verò pontifex, ne abeunte imperatore, Rogerius iterum Apuliam repeteret, Rainonem Lotharij imperatoris comitem, cum aliquot cohortibus ad propulſandam iniuriam relictum, ducem Apuliæ creat. Mortuo deinde antipapa, occulteque à ſuis ſepulto, cùm etiam eius cardinales in fidem Romani pontificis deueniſſent, quietura iam reſpublica Chriſtiana videbatur, cùm ſubitò Romani quidam ſeditionibus potentiam quærentes, ſenatores creauêre, qui rempublicam Romanam ditionemque ad ſe pertinentem gubernarent. His autẽ dum pontifex reſtitit, habito apud Lateranum concilio, quo inſtituit, ne quis laicus manum violentam clerico inijceret, pontificatus ſui anno XIV. menſe vij. die xiij moritur, MCXIV. ſalutis noſtræ anno, quo tempore magno in precio ſunt habiti & Gilibertus è Britannia oriundus, vir tantæ doctrinæ, vt ob varietatem diſciplinarum vniuerſalis appellaretur, & Ambertus Remenſis archiepiſcopus, Giliberto præceptore nequaquam eruditione & doctrina inferior. Huius quoque pontificis illud opus eſt, quod adhuc cernimus in fornice ſanctæ Mariæ Tranſtiberinæ è muſiuo.

ANNOTAT.

Innocentium II. natione Romanum, de regione Tranſtiberim, ex patre Ioanne fuiſſe conſtans fama eſt. Cæterùm familiam eius de papa, ſiue de Papareſcis vocatam eſſe intelligitur ex antiquo pulpito marmoreo, quod Romæ in ædicula S. Iacobi trans Tiberim adhuc exſtat, ab eius nepote Cincio Cardinali S. Hadriani facto, vt elogium marmoreæ tabulæ inſcriptum indicat. Hanc verò gentem eam eſſe, quæ nunc de Matthæis appellata, nobiliſſima in vrbe viget, ex eo mihi perſuadeo, quòd in vetuſtis tabularum eius familiæ inſtrumentis, qui nunc de Matthæis, tunc de Papareſcis vocantur. Meam verò hanc opinionem maximè confirmat, quod Matthæiorum familia ex Tranſtiberina regione oriunda eſt, & noua hæc eius gentis inſignia, haud multũ ab antiquis illius clypeis differunt. Hoc tempore populus Romanus multa cum finitimis Tiburtinis, Tuſculanis, Albanis, Prænestinis, & reliquis Latij populis bella gerere cœpit. Quare Tuſculi tandem excidio quinquageſimo poſtquam ſuſcepta fuerant anno finita ſunt. Quorum occaſione Romano pontifice Innocentio II. qui pacem, quàm bellum malebat, à ciuitatis adminiſtratione ſubmoto, nouum reipublicæ corpus, præter eius voluntatem, conſtitutum eſt. Senatoribus aliquot (non conſulibus, vt Platina, & Volaterranus tradunt) equeſtri ordine, patricio qui omnibus præeſſet, iudicibusq́; quibuſdam, veterum Romanorum exemplo, inſtitutis. In quibus controuerſijs populus Romanus, quod pontifici rebellis eſſet, anathemate notatus, tunc primùm à pontificij comitijs omninò excluſus eſt, & ad ſolos cardinales, pontificis electio paulatim, cleri etiam primoribus omninò excluſis, vel in cardinalium collegio cooptatis redacta. Primus porrò ſine vllo populi interuentu papa creatus eſt mortuo Innocentio ſecundo, Cæleſtinus ſecundus. Ex vetuſto ſine auctoris nomine libro bibliothecæ Palatinæ, & Othone Friſigenſi libro hiſtoriarum ſeptimo, cap. xxvij. xxxi. & xxxiij. Item lib. 1. de geſtis Friderici imperatoris cap. xxvij. xxix. qui hanc etiam de electione rem tantum tetigit.

CAELESTINVS II.

172. Pont. CAELESTINVS ſecundus, Guido antea vocatus, ſancti Marci presbyter, cardinalis, natione Tuſcus, è caſtro Felicitatis, quod nonnulli ciuitatem Caſtelli eſſe affirmant, Tyfernum ab antiquis appellatum, pontifex in demortui Innocentij locum omnium conſenſu creatur, eo maximè tempore, quo in Aſia Balduino rege vita functo, Andegauenſium comes Fulco, Balduini gener tertio loco, ſi ordinem ſucceſſionis inſpicis, regnum Hieroſolymitanum accepit, quod duorum etiam filiorum virtute fretus aliquandiu acerrimè tutatus eſt.

Nam cùm Turci ſinum Perſicum incolentes in agrum Antiochenum incurſiones feciſſent, eos non ſolùm fudit rex Fulco, verùm etiam ex his tria millia interfecit, totidemque cepit. Hac autem clade excitus Alaph genere Turcus, Babylonum auxilijs fretus, Edeſſam Meſopotamiæ ciuitatem, Arach ab Hebræis vocatam, inuaſit: quam antea diximus Balduinum à fratre Gotifredo precibus obtinuiſſe. Capta eſt autem vrbs & à barbaris crudeliter direpta, occiſis omnibus Chriſti fidem abnegare recuſantibus, ſtupratis etiam nobiliſſimis matronis ſuper altari ſancti Ioannis Baptiſtæ, quod ſciebant à noſtris piè ac ſanctè cultum fuiſſe Sed neſcio quo fato dum parantur copiæ, Fulco in venatione leporem concitatè nimium & incautè inſequens, caſu equi moritur: cui filius Balduinus eiuſdem nominis tertius in regno ſucceſſit.

Cæleſtinus autem pontificatus ſui menſe v. moritur, ſepeliturque in Lateranenſi baſilica, vnà tantum re felix, ob breuitatem temporis, vt arbitror, quòd nullis ſeditionibus toto ſuo pontificatu vexatus fuit.

LVCIVS II.

LVCIVS ſecundus, patria Bononienſis, patre Alberto, eo tempore pontificatũ inijt, quo Edeſſæ vrbis euerſio nunciata eſt. Ea enim ciuitas Edeſſa eſt, ad quam Thobiam miſiſſe filium Gabelo ſacræ litteræ teſtantur: quamque Thaddæus apoſtolus ad fidem Chriſti conuertit: & in qua beati Thomæ oſſibus ornata Abagarus regnum obtinuit, qui datis ad Ieſum litteris, ſcripta manu Dei reſponſa accipere meruit. Hac verò clade audita, Bernardus Clareuallenſis vir & ſanctitate & doctrina, vt dixi, inſignis, patrocinium religionis Chriſtianæ aſſumens, principes omnes Chriſtianos tum litteris, tum nuncijs adhortatus eſt, vt crucem in Sarracenos Chriſti vexillum ſumerent. Hanc ob rem Conradus Sueuus qui Lothario in regnum Romani nominis ſucceſſerat, in militiam nomen dedit. Dum hæc autem pro fide Chriſti in Gallia & Germania pararentur, Rogerius pontificum negligentia in Italiam reuerſus, quæ amiſerat breui recuperauit, nullo repugnante: quia ex re copijs deinceps & animis auctus, claſſe in Africam traijciens, adeò regem Tuneſij vexauit, vt hominem, data pace perſoluere tributum quotannis coëgerit, quod certè ad triginta annos continuò exegit. Conradus verò magno cruce ſignatorum comparato exercitu, Conſtantinopolim perueniens, ab Emanuele ſecundo Græcorum imperatore precibus

173. Pont. *Edeſſum Thaddæus ad fidẽ Chriſti cõuertit.*

precibus compellitur, nullo comparato commeatu, Iconium ſtatim ducere: ſe enim præſtiturum omnia, quæ exercitui neceſſaria erant, Emanuel pollicebatur. Obſeſſa eſt vrbs natura & artificio munita aliquandiu atque acriter. Verùm cùm ſceleſtus imperator, Græco vſus ingenio, gypſum farinæ miſcuiſſet, ex eaq́ue re panis fieret, quo exercitus Chriſtianorum aleretur, tot ſtatim milites periêre, vt re infecta, relicta obſidione, in Thraciam ſecedere oportuerit. Hoc tamen emolumenti illa expeditio præſtitit, quod Balduinus quartus Hieroſolymitanus rex animo auctus, Aſcalonam diu obſeſſam tandem vi cepit, cùm paulò ante Gazam vrbem antiquiſſimam penitus ab hoſte derelictam ædificaſſet, incolendamq; fratribus Templarijs conceſſiſſet. Auſus quin etiam idem Balduinus Turcorum ſatrapas Hiericontinos infeſtantes propulſare, quorum de numero vnico prælio ad quinque millia interfecta referuntur. Noradinum quoque Damaſcenæ militiæ principem, Hieroſolymitanum agrum vexantem, tanta clade ſuperauit & perſecutus eſt, vt ægrè Chriſtiani retenti ſint, quò minus vna cum hoſte Damaſci mœnia ingrederentur.

Ad Lucium pontificem redeo, qui interim nil prætermittebat, quod ad tantam expeditionem, tamq́ue neceſſariam pertineret. Credo ego hominem ipſum miro amore excitatum retinendæ Hieruſalem, quod tituli ſanctę crucis in Hieruſalem presbyter cardinalis, pontifex creatus fuerat, quam quidem baſilicam totam fermè reſtituit. Eius præterea conſenſu in Gallia ſynhodus epiſcoporum quorundam & abbatum facta eſt contra Petrum Abelardum philoſophum Peripateticum, virum multæ doctrinę, non benè in quibuſdam cum fide noſtra ſentientem, qui præſente etiam Ludouico rege, rationibus victus, non modò ſententiam mutauit, verùm etiam monaſticam vitam & religionem induit, ac deinceps vnà cum quibuſdam diſcipulis in loco deſerto ſanctiſſimè vixit. Lucius autem pontificatus ſui menſe xi. die iiij. moritur, ac in baſilica Lateranenſi ſepelitur.

EVGENIVS III.

EVGENIVS tertius, Piſis oriundus, ſancti Anaſtaſij abbas, in monachum antea à Bernardo viro ſanctiſſimo electus, in eccleſiâ ſancti Cæſarij pontifex creatur. Nam cùm haud ſatis inter cardinales conſtaret, quē potiſsimum è numero ſuo deligerent, diuino nutu perciti, virum ſanctiſſimum Eugenium deligunt. Qui vbi Romanos inſtare minis etiam cognouit, quò ſui confirmarentur ſenatores, ad Farſenſe monaſterium noctu in Sabinos abijt, comitante cardinalium cętu, ibiq́ue conſecrationis munus ſuſcepit. Verùm cùm poſtea Romanorum non minas tantummodò, ſed etiam facta contemneret, ſenatores ipſos eò pepulit, vt petita pace magiſtratu ſe abdicarent. Romam itaque rediens, vbi intelligit Romanos nequaquam bono animo, ſed fraudi in gratiam ſecum rediſſe, inſidias veritus Tibur dilabitur, fugientem Romani telis & ſagittis inſequuntur. Poſtea verò Piſas profectus, nauigio in Franciam contendit, regemq; Ludouicum cruce ſignatum in Turcos & Saracenos animat, quem Cōſtātinopolim cum exercitu profectum non ſecus Emanuel fraude circumuenit, quàm olim Conradum Sueuum.

Perſuaſum enim iniquo tempore ducere copias per deſerta Syriæ, eò neceſsitatis eum compulit, vt lacerum exercitum difficultate & inopia rerum Antiochiam re infecta ducere coactus ſit. Hanc ob rem Rogerius Siciliæ rex Emmanueli infenſus claſſe in Gręciā delatus, Corcyrā inſulā, Corinthum, Thebas & Euboeā de imperio Emanuelis occupat, duxiſſetq́ue

que eodem animo Conſtantinopolim, ni Veneti inſtructa in Hadriatico ſexaginta triremium claſſe, quò minus id faceret, prohibuiſſent. Flexit itaque Rogerius ad litora Aſiæ Deo volente. Nam tum fortè Sarracena claſſis Ludouicum regem Franciæ circumuenerat, qui non longè à portu ſancti Simeonis ſoluens, Palæſtinam petiturus erat. Rogerius itaque barbaros in anguſto nactus oppugnat & vincit, Chriſtianumque regem cum exercitu ab interitu liberat. Interim verò claſſis Veneta, quæ Emanueli admodum fauebat, ea loca recipit, quæ Rogerius occupauerat, immunitaque ac ſine vllo præſidio reliquerat. Rogerius autem dimiſſo apud Ioppen Ludouico Conſtantinopolim delatus, ſuburbia vidente Emanuele incendens, eoque victoria delatus eſt, vt & ædes imperatoris aliquandiu oppugnauerit, & poma ex hortis eiuſdem manu legerit. Verùm cùm poſtea inde in Siciliam compoſita claſſe abiret, in Venetos incidens inſtructos, & ad dimicandum paratos, ex ſuis triremibus viginti amiſit, ægreque fuga ſibi ſalutem quæſiuit. Interim verò Conradus, Ludouicus & Balduinus iunctis copijs animiſque, Damaſcum magnis conatibus obſident: quam vrbem ſeruos Abrahæ fundaſſe conſtat, loco campeſtri naturaque arido, ſed artificio vbere atque fœcundo. Ager enim effoſſis cuniculis ductiſque fiſtulis, vnde irrigari poteſt, miram vbertatem præſefert. Paruus amnis in regione vnicus non longè ab vrbis mœnibus præterlabens, lingulam quandam facit, in qua noſtri caſtra poſuerant, vnde facilè cohibere ab aquatione oppidanos poterant: verùm Aſſyrio quodam perſuadente, cui maximè Balduinus in rebus arduis credebat, caſtra ad alteram vrbis partem transferuntur: quòd diceret facilius irrumpi hoſtium mœnia eo loci poſſe, vtpotè minus minuta. Motis itaque caſtris Damaſceni repentè ſtatiua noſtrorum occupant ac muniunt, noſtroſque ab aquatione & commeatu prohibent. Quare cùm ſiti fameque laboraretur, tandem non ſine contumelia obſidionem ſoluunt. Hieroſolymam Balduinus, in Europam Ludouicus & Conradus comminutis varijs caſibus exercitibus reuertuntur, MCLII. ſalutis anno.

Venerat tum Romam Eugenius, excitis ad expeditionem Chriſtianis, qui egregio apparatu & magna ciuium charitate ſuſceptus eſt. Tarracina autem, Setia, Norbano ac Flumonis arce receptis, quæ loca hoſtes ac tyranni circunquaque poſiti occupauerunt, Tibur recreandi animi gratia conceſſit. Vbi non ita multò pòſt pontificatus ſui anno viij. menſe iiij. die vigeſimo moritur: cuius corpus Romam delatum, magna, vt decebat, pompa in baſilica Petri ſepelitur. Eius autem iuſſu & impenſa extructa eſt porticus, vel reſtituta potius ſanctæ Mariæ ad Præſepe, quemadmodum ex inſcriptione apparet.

ANASTASIVS IV.

ANASTASIVS quartus, patria Romanus, patre Benedicto, abbas antea ſancti Rufi Veliternæ diœceſis, ex cardinali pontifex creatur, eo potiſſimum tempore, quo Alphonſus Hiſpaniæ rex ab expeditione Hieroſolymitana rediens moritur: in eiuſque locum ſufficitur Sanctius filius, cui paulò pòſt mortuo pro Chriſti fide in Arabia bellum gerenti, Ferdinandus frater in regno ſuccedit. Anaſtaſius autem pontificatum adeptus, & calicem pulcherrimi operis magnæque æſtimationis Lateranenſi baſilicæ condonauit, & ædes egregias apud Panthæon, quod ſanctam Mariam rotundam vocant, breui ædificauit. Plura quoque mente deſtinauerat, tum ad dignitatem eccleſiæ, tum ad ornatum vrbis Romæ pertinentia, ſi ei aliquandiu viuere licuiſſet. Fecit tamen cùm ſpes ex eo concepta, tum Richardi de ſancto Victore doctrina, ne eius tempora ignobilia viderentur. Richardus enim doctor inſignis multa & grauiter & copioſè tum ſcripſit, præcipuè verò librum de trinitate. Habuit & ſermones ad populum nõ minus doctè quàm eleganter. Laboratum hoc etiam tẽpore in tota fermè Europa fame eſt, Anaſtaſio pontifice & clam & apertè pauperibus

175. Põt. Alphõſus rex ab expeditione Hieroſolymitana reuertitur.

Richardus de ſancto Victore.

*,bus ipſis eleemoſynas præbente, qui pontificatus ſui anno vno, menſe quarto, die quarto & vigeſimo moritur, ſepeliturque in Lateranenſi baſilica, concha prophyretica.

HADRIANVS IV.

176. Pon. HADRIANVS IV. natione Anglicus, Albanus epiſc. & cardinalis ab Eugenio creatur, quòd in Noruegiã miſſos, prædicando & benè monendo prouinciã illã ad Chriſti fidem redegerat. Mortuo deinde Anaſtaſio pōtifex creatus, tentatuſq; à Romanis tum precibus, tũ minis, vt * conſulibus liberã vrbis adminiſtrationẽ relinqueret, id ſe factu rũ cōſtantiſſimè renuit. Inſtabat Romanus clerus, vt Lateranũ proficiſceretur faciendæ cōſecrationis cauſſa, ꝙ etiam facere recuſauit, niſi prius Arnald⁹ Brixianus hæreticus, ab Eugenio antea dãnatus, ex vrbe pelleretur. Hoc aũt ægrè ferens populus, cardinalẽ S. Pudentianæ ad pontificem via Sacra proficiſcentẽ, vno atq; altero vulnere afficiunt. Hanc ob rem iratus pontifex, eos acerba etiã exſecratione perſecutus eſt, quoad mutata ſententia, & Arnaldũ ab vrbe pepulêre, & cōſules abdicare ſe magiſtratu coëgêre, relicta pontifici adminiſtrandæ Vrbis libera facultate. Interim verò Guilielmus Siciliæ rex, qui mortuo Rogerio ſucceſſerat, Beneuentana ſuburbia, Ceperanũ, Baucumq; in Hernicis de eccleſia occupat. Ob q̃ rem indignatus pōtifex, regẽ graui anathemate notat eiuſq; ditioni ſubiectos omni ſacramēto liberat, quò facilius à rege deficerẽt, nullo iureiurando adſtricti. Fredericus aũt I. hoc tēpore ex gente Sueua imperator creatus, Ciſalpinã Galliã cum exercitu ingreſſus, cùm Dertonã haud ſatis imperio obtemperantẽ aliquãdiu obſeſſam, vi tandẽ cepiſſet, magnaq; celeritate, Romã verſus iter ſtatim fecit. Pontifex aũt Viterbij tum agens confirmaturus in fide eccleſiaſticas ciuitates & circunquaq; poſitas Oruietũ & ciuitatẽ Caſtellanã adijt. Verùm cũ poſtremò ſe imparem tanto exercitui cerneret, pace per internuncios cōpoſita, in agro Sutrino imperatori fit obuiã: qui ex equo deſcendẽs, eum vt verũ Chriſti vicariũ ſalutat. Cùm verò ad vrbẽ veniſſent, & pontifex in baſilica Petri Fredericũ imperij corona donaret, populus Roman⁹ clauſis tũ portis ne quid tumultus excitaretur, per Hadriani pontẽ vi erumpens, Teutonicos cũ pontifice pręter eorũ voluntatem ſentientes, paſſim cædit. Excitus quidem tanto tumultu imperator intromiſſo exercitu, qui in pratis Neronianis cōſederat, Romanos ex Vaticano in vrbẽ retrudit, multis cæſis captiſq;, pontificis tamẽ precibus imperator lenit⁹, captiuos incolumes dimittit. Verùm cùm poſtea, vt mos eſt, ituri ſimul ad Lateranũ pontifex & imperator eſſent, fieriq; id nequaquã tutò viderẽt Romanis ad arma ſpectantibus, Mallianam ſimul proficiſcuntur: vbi tranſmiſſo flumine, per Sabinos & pontem Lucanũ ad Lateranum peruenientes ſolemnia perſoluêre. Dum hæc aũt Romę agerentur, Tiburtini ad imperatorẽ venientes, ſe, ac omnia ei ſpontè dedunt. Verùm cũ imperator intellexiſſet vrbẽ illam ad pōtificatum pertinere, eandem Hadriano ſtatim reſtituit, neq; ita diu immoratus, in Germaniã redijt. At pontifex à proceribus Apulię rogatus, Beneuentũ ſe contulit, maioremq; regni partem ſua tantũ præſentia Guilelmo abſtulit. Interea verò Palęologus, vir quidẽ nobilitate inſignis, Emanuelis II. imperatoris ConſtantinoPolitani nuncius & orator, Anconã primo nauigio delat⁹, terra deinde Beneuentũ petijt, pontificiq; imperatoris nomine ſpontè obtulit auri libras quinq; millia, fugaturũq; ſe ex Italia Guilielmũ, ſi tres maritimæ in Apulia vrbes, ei ex fœdere reb⁹ benè geſtis darẽtur. Quod vbi Guilelmus reſciuiſſet, pontificẽ ad miſericordiã cohortatus, pollicetur non modò ſe reſtituturũ quæ de eccleſia abſtulerat, verùm vltrò quædã alia condonaturũ, Romanoſq; eccleſiæ rebelles in officio retenturũ, ſi vtriuſq; regni titulis tã citra, quàm vltra Pharũ poſiti, inſignior fieret. Facere id quidem pontifici nequaquam licuit, aduerſantibus quibuſdã cardinalibus. Hanc ob rem Guilielmus inſtructo exercitu Apuliam hoſtili animo ingreſſus, cùm omnia

ferro

*ſenatoribus.

ferro ac flamma conſumpſiſſet, in Græcos & Apulos mouens qui apud Brunduſium caſtra poſuerant, eos facilè ſuperat: vnde Salentini, Apuliq; oẽs deditionem ſtatim fecêre. Pontifex aũt cardinalibus infenſus, qui obſtiterant quò minus pax cõponeretur, Guillelmum in gratiã recipit, eidemq; vtriuſq. regni titulos aſſcripſit, adhibito prius ſacramẽto, ſe nil deinceps moliturum, quòd eccleſiam Romanã offenderet. Rebus aũt ex ſentẽtia compoſitis, põtifex per Caſſinates, Marſos, Reatinos, Narnienſes, Tudertinos iter faciens, ad Oruietum tandem peruenit, primus pontificum Romanorum, à quo ea vrbs & inhabitata, & cultior reddita eſt. Cum verò inſtantibus Romanis ad vrbem rediiſſet, vexareturq; à conſulibus libertatem Romanam reſtituere conantibus, Anagniã petijt: vbi non ita multò pòſt moritur, pontificatus ſui anno quarto menſe x. relicta magno in precio eccleſiæ Romanæ ditione. Nam & circa lacum ſanctæ Chriſtianæ multa caſtella muniuit, & Radicofanum quod nunc Senenſes obtinent, muro & arce propè inexpugnabile reddidit. Horum aũt temporũ hiſtoriam ſcripſit ſatis eleganti ſtylo & oratione Richardus Cluniacenſis monachus, quem alij ſcriptores non parum laudãt. Corpus autem Hadriani Romam delatum, in baſilica Petri ſepelitur non longè à ſepulchro Eugenij pontificis.

ALEXANDER III.

171. Põt. ALEXANDER III. patria Senenſis, patre Ranucio. mortuo Hadriano, duorũ & viginti cardinaliũ & ſuffragijs põtifex creatur, licet Octauianũ Romanũ ciuem tituli S. Clementis presbyterũ cardinalẽ Victorẽ appellatum, tres tantum ſubrogauerint, vnde ſchiſma ortum eſt. Tum verò Alexander, nè diutius ſeditio illa cum pernicie eccleſiæ Romanæ protraheretur, Fredericum imperatorẽ Cremonã tum obſidentem, per legatos rogat, vt interpoſita auctoritate imperatoriã ſeditionem tollat. Reſpondit ille, vtrumq; pontificem Papiã ire oportere quò & ipſe proficiſceretur cognoſcendæ diſceptionis cauſſa. At verò cũ Alexander accepto tali reſponſo Agnaniã ſe contuliſſet, Octauianus Siginã occupat. Tũ imperator indignatus quòd dicto ſuo põtifex non obtemperaſſet, epiſcopos duos ad Alexandrũ mittit, qui eũ nõ pontificem, ſed cardinalem appellatũ, ad conciliũ citarẽt. Hi aũt ab Alexandro cõfutati & reiecti, ad Octauianũ ſtatim ſe conferunt eumq̃ Papiã perducũt, vt haberent quem Alexandro obijcerent. Habito deinde concilio, Fredericus Octauianum pontificem confirmat, eumq; equo albo inſidentẽ per vrbẽ Ticinenſem ducit, & de more adorat. Qua iniuria Alexander permotus, præmiſſa admonitione Octauianũ & Fredericũ anathematis vinculo colligat, litteraſq; mittit ad Chriſtianæ reipubl. principes & populos, quibus intelligant id à ſe iure ac meritò fieri. Rediens deinde Romã Alexander põtificatus ſui anno ſecundo, multos aduerſarios in vrbe inuenit, in ſe cornua palã erigentes, quòd Frederici exercitus præter vrbẽ veterem & Anagniã omnem eccleſiæ ditionẽ iam occupauerat. Quare Alexander, adhortante etiã Philippo Francorũ rege, Tarracinam profectus, conſcenſo nauigio ad eã rem mandato Guillelmi Siciliæ regis parato, in Franciã contendit: cõuentuq; in Claro monte habito, anathema in imperatorem & Octauianũ factũ ſtatim enũciat. Dum hæc aũt in Europa agerentur, mortuo apud Hieroſolymã Balduino III. Almericus frater ſtatim regnũ accepit: ne ob interregnũ in tanta barbariæ & perfidia aliquid noui exoriretur. Verum compoſitis pro tempore rebus in Aegyptios ducens, Drogonem copiarum præfectum edita ingenti cæde, ſtatim ſuperat: Alexandriamq; obſidet quam Tiracinus Soldani Sarracenorum regis præfectus in ſuam poteſtatẽ fraude redegerat. Alexandrini autem cum nec diutius pati obſidionem poſſent, nec ſubijci Chriſtianorum imperio vellent, Almerico ſe hac conditione commiſere, vt in Soldani poteſtatem pulſo Tiracino tyrãno redigerentur. Almericus itaque ingenti pecunia

pecunia recepta, Soldano vrbem reſtituit. Verùm cum ſecũ fraude homo ingratus ageret, nec pactam pecuniã præſtaret, in eum ducens, Cares vrbem, nunc Cairum appellatam, obſidet. Fredericus autem tyrannica poteſtate vſus, direpta Dertona, & Mediolanum ſolo æquauit (vnde tranſlata Magorum corpora Coloniã tum crediderim à Rodolpho Colonienſium archiepiſcopo) & Cremonenſes magnis incommodis affecit. Quare Veronenſes, Vincentini, Patauini, Veneti, communi periculo moti decreuêre, ne amplius vlla auxilia Frederico Ciſalpinam vaſtanti præſtarentur.

Magorum corpora Coloniam transferuntur.

Fredericus itaque ira incenſus, Veronã ducens oppugnandæ vrbis cauſſa, cùm eò perueniſſe aliarum vrbium auxilia intellexiſſet, retrocedens, ac Papiam ſeſe recipiens, litteris & nuncijs Franciæ regem adhortatur, vt tollẽdi ſchiſmatis cauſſa Alexandrũ ſecum ad conciliũ ducat, quò & ſe vnà cũ Victore profecturũ pollicetur. Apud Diuonem locus eſt, vbi Sauo fluuius Gallos à Germanis diuidit. Is locus cõcilij eſt habitus, quò Fredericus, rebus Italiæ pro tempore compoſitis, profectus cũ Octauiano eſt, Scotiæ ac Bohemiæ regibus, magniſque armatorũ copijs ſtipatus. Verùm cùm Alexander ad id ſe profecturum concilium recuſaret, quod ipſe non indixiſſet, Turoniq; id inchoaſſet, Fredericus ira ac minarũ plenus in Germaniã rediens, Octauianum, quem paulò pòſt ſecuturus erat, in Italiã miſit: quo quidẽ Lucæ mortuo, Guido Cremenſis in antipapã Octauiano ſubrogatur. At verò Romani creatis * cõſulibus, Alexandro pontifici amicis, eũ ſtatim ex Francia reuocant, qui primò in Siciliã, mox Romã nauigio delatus, congratulantibus omnibus perbenignè ſuſcipitur. Aduentu aũt Alexandri Ciſalpinæ Galliæ populi in ſpẽ libertatis erecti, anno ſalutis M CLXV. in Fredericũ ſæuè nimium imperantẽ arma ſumunt, præſidiaq; eius ex arcibus quibuſdã deijciũt. Verũ Fredericus cõparato magno exercitu in Italiã veniens, præter ſpẽ nulli noxius, traiecto ratibus Pado, in agrũ Bononiẽſem deſcendẽs, copias partitur. Cohortes enim quaſdã Lucã miſit, quarũ præſidio tutus antipapa eſſet, qui tũ Lucæ erat. Ipſe verò cũ reliquo exercitu Anconam profectus, vrbem aliquãdiu obſidens, in ſuam tandem redegit poteſtatem. Interim verò ſociæ Ciſalpinæ Galliæ ciuitates, Mediolanum reſtituunt ac muniunt: Laudenſes Mediolanenſium hoſtes in ſocietatem recipiunt, quò facilius Frederico reſiſtere poſſent, ſi in eos moueret. Verùm Fredericum maior cura inceſſit. Mortuo enim Guillelmo Normanno Siciliæ rege, Emanuel Græcus imperator legatos ad põtificem miſit, qui ei pollicerentur, & magnas copias in Fredericum, & vnicam mentem omnium Græcorum cum Eccleſia Romana conuenientem, vt orientalis cum occidẽtali eadẽ fieret, ſi pateretur imperium Romanum antea diuiſum, in vnum corpus redigi. Legatis aũt quid ſit reſpõſum, haud ſatis conſtat, cum bellũ inter Romanos, Tuſculanos atq; Albanos ortum, pontificẽ impediuerit, quò minus certum reſponſum legatis daret. Nam cum Tuſculani Albaniq; pendere Romanis tributa immoderatius imperata recuſarent, incenſus ira populus Romanus, reclamante põtifice, populariter in Tuſculanos mouent. Tuſculanorum rempub. tũ maximè gubernabat Raino comes, quẽ Rogerius ducatu Apuliæ deiecerat, is itaq; in re militari peritꝰ cerſitis Germanis, q̃ apud Nepete Sutriũque conſederant, tanta Romanos clade afficit, vt deinceps vix ſe tueri mœnibus, nedum hoſtem foris laceſſere potuerint. Tum verò Fredericus vlciſcendi iniurias (vt ipſe dicebat) ab Alexandro acceptas occaſionem nactus, Ancona diſcedens, Romam mouet. Poſitis autem in pratis Neronianis caſtris, irrumpere ſuburbium Vaticani conatus, à familiaribus Alexandri conſtantiſſimè repellitur. Sequenti verò die baſilicam Petri incendiſſet, ſi æditui furentem ac iam facem intentantem admiſiſſent. Pontifex autem haud ſatis tutò in Laterano conſiſtens, quod iamiam irrupturos Germanos videbat, in ædes Fregepanum ad Palladium diuertentes confugit. Tum verò Guillelmus Siciliæ rex magni Guillelmi filius, audito pontificis diſcrimine, magnam vim pecuniæ & triremes duas paratiſſimas ei miſit. Inſtabat cum populo Romano Fredericus, cui pacem promittebat, vt de duobus pontificibus digniorem eligeret, altero eliminato & reiecto. Quæ res certè cum tota ad Frederici nutum ſpectaret, pontifex noctu abiens nauigatione, ſalutem ſibi fuga quæſiuit: Caietam primò, mox Beneuentum delatus. Expulit & Fredericum ab vrbe Roma peſtis, qua paſſim veluti pecora & ciues & milites oppetebant. Venienti autem in Ciſalpinam Galliam Frederico imperatori, fœderatæ ciuitates cum exercitu obuiã fiunt: quos acriter nimium inſtãtes detrectato certamine ſtudioſè vitans, in Germaniam peruenit. Abeunte itaque

Conciliũ apud Diuonem.

Aliàs ſenatoribus.

itaque Frederico, ſociæ ciuitates Alexandriã de nomine Alexãdri pontificis nuncupatam, apud Rouretum Taro amni adiacentem, paribus animis impenſaque condunt: in eamque ex omnibus ciuitatibus quindecim millia hominum ad incolendum mittũt, diuiſis agris viritim, partitiſque in vrbe locis ad ædificandum. Romani autẽ acceptæ cladis memores, abeunte Frederico Albam vi capiunt ac diruunt. Idem etiam Tuſculanos feciſſent, ni pontifex eos nunc minis, nunc exſecrationibus à tanto facinore deterruiſſet. Miſit tum etiam Emanuel imperator Conſtantinopolitanus alios oratores, qui maiora pollicebantur, ſi pontifex in ſententiam ſuam deſcẽdiſſet: quibus Alexander ita reſpondit, ſe nolle id in vnum coniungere, quod olim de induſtria maiores ſui diſiunxiſſent. Moritur interim Guido Cremenſis antipapa in baſilica S. Petri: quã magno Frederici præſidio adhuc obtinebat, cuius in locum à ſeditioſis quibuſdam ſufficitur Ioannes Strumienſis abbas ex Pannonia, vir pridem furto infamis, cuique Raino comes ſibi timens ob cladem antea Romanis illatam, Tuſculum tradidit, montem Flaſconẽ ex pacto recepturus. Verùm cũ Raino à Flaſconenſibus non reciperetur, recuſarentque Tuſculani antipapam recipere, Tuſculum rediens omninò excluditur. Inde verò ad Alexãdrum, qui tum Verulis erat abiens, ius omne ſuum, quod in Tuſculo habebat, ei condonauit. Vnde Tuſculani publico etiam decreto ac conſilio adhibito, pontificem recipiunt, quo in loco Henrici Angliæ regis oratores auditi ſunt, regem ſuum purgantes, quòd falſo diceretur in necem beati Thomæ archiepiſcopi Cantuarienſis coniuraſſe. Hanc ob rem pontifex cùm non facilè oratoribus regis crederet, in Angliam duos cardinales cum magna poteſtate mittit, qui rem ipſam diligenter inſpicerent, quibus certè rex omiſſo Hybernico bello, quo erat implicitus, honoris cauſſa apud Normanniam occurrit: reque diſcuſſa ad hoc ventum eſt, vt Henricus iuramento adhibito, cum nõ ſatis de facto conſtaret, ſeſe purgauerit, promiſeritque ſe pœnitentiam pro nece ſanctiſſimi viri acturum: cuius etſi fuiſſet inſons atque inſcius, occaſionem tamen præſtitiſſe ſit viſus, quòd viuentem ſimultate & odio perſecutus ſit. Additum præterea, vt ducentos milites Hieroſolymam mitteret, qui ſuis auſpicijs, ſuaque impenſa per annum cõtra Sarracenos dimicarent: vtq; ipſe triennio cum quanto poſſet exercitu contra barbaros bellum gereret, libertatem eccleſiaſticam in ſuo regno tueretur, appellationibus ad curiã Romanam factis non aduerſaretur. His autem rebus iureiurando confirmatis, regni Anglici titulum in ſe, atque in hæredes ſuos transferri meruit, pontifice annuente. Hinc autem obſeruatum eſt, vt omnes Anglici reges à Romano pontifice regni iura recognoſcant. Alexander autem diu cum Romanis colluctatus, cum diceret ſe vrbem eorum pace ingreſſurum, nil amplius quàm rem diuinam curaturum, omiſſa eis cura rerum ſæcularium, cùm id etiam non impetraret, Signiam proficiſcitur: ibi auditis legatis, qui ex Anglia venerant, cognitiſque beati Thomæ miraculis, eum in numerum ſanctorum refert. Fredericus autem in Italiam per montem Ciniſium rediens, Socuſam dolo captam diruit: Aſtienſes timore perculſos in deditionem accipit: Alexandriã menſes quatuor graui obſidione premẽs, magnum incommodum ab irrumpentibus accipit. Poſteà verò pertæſus longitudine laborũ, in die Paſchatis obſidionem ſoluens Papiam venit: vbi de pace Italiæ eſt actum, interpoſita pontificis auctoritate, quam Veneti cum imperatore Conſtantinopolitano antea ſentientes, libenter amplexi ſunt, ob violatum à Græcis ius gentium. Henricum enim Dandalum ciuem ſuum, legatum ad Emanuelẽ miſſum, tamdiu candentia ænea inſpicere coëgere, quoad oculorum aciem amitteret. Interea verò Almericus Hieroſolymitanus rex Cairũ obſidens, quamuis ſpe potiundæ vrbis non careret, tamen ingenti pecunia accepta, obſidionem ſoluit in Aſculonam mouens, quam paulò pòſt re item infecta reliquit, quod commeatibus indigeret: quodque etiam milites feſſos diutino & graui labore cerneret, domum autem rediens, cùm non diu ſuperuixiſſet, moriens filio Balduino regnum reliquit. Qui etſi lepra ac quidem vehementi laborauit, regnũ tamen conſtantiſſimè ac prudentiſſimè gubernauit. Alexander autem pontifex cùm iam pacata eſſe omnia exiſtimaret, Alexandriȩ nouæ vrbi epiſcopum dedit, anno ſalutis noſtræ MCLXXV. Verùm non ita diu pòſt Fredericus in Italiam cum magnis exercitibus deſcẽdens, omnia ſtatim infeſta reddidit. Mediolanenſes tamen adiuuantibus ſocijs omnibus, eius copias ita attriuêre frequentibus prælijs, vt paulum abſuerit, quin ipſe quoque imperator ſubfoſſo eius equo interficeretur. Ex Papienſi-

pienſibus autem & Comenſibus, qui imperatori fauebant, multi deſiderati ſunt. Ipſum verò Papienſem epiſcopum pallij & ferendæ crucis dignitate priuauit pontifex, qui in partes imperatoris declinauerat. Tum verò Frederici proceres arbitrati id ei accidiſſe, quod eccleſiam Dei perſequeretur, palam minari ſe in patriã redituros, omiſſa tam iniqua militia, ni properè cum pontifice in gratiam rediret. Dum itaque pax in Italia tractaretur, in locum Noradini Sarracenorum regis demortui, Saladinus vir fortiſſimus ſufficitur: qui rege Aegypti armis capto atque occiſo, Aegyptũ ſtatim ac Syriam ſuo adiecit imperio. In Chriſtianos deinde mouens, nequaquam certè tali fortuna vſus eſt. Nam primo prælio apud Aſcolanam, ſecundo ad Tiberiadem duce Balduino, ſuperatur. Comparatis deinde copijs contra Emanuelem in Siciliam profectum, exercitũ mouet, quem ſimulata fuga in anguſtas conualles protractum ſuperat & capit: eaque cõditione omittit, vt quæ in Aſia ceperat, ſtatim dimitteret. Conuenerat iam Venetias Alexander componendæ pacis Italiæ cauſſa, eò & Fredericus accedens, in veſtibulo S. Marci pontificis pedes exoſculatur: ſimul deinde ad altare maius profecti, accepta dataque ſalute, de fœderibus pacis inter ſe multum diuque collocuti ſunt quæ poſtea ſequenti die ex ſententia confecta eſt. Abiens deinde imperator cum bona põtificis venia, Rauennam primò, mox Bertonorum ſe contulit: quod oppidum cum retinere ob opportunitatem loci inſtituiſſet, rogatu Alexandri eccleſia tandem reſtituit. Abiens quoque Venetijs Alexander cum triremibus xiij. Guillelmi Siculi, & iiij. Venetorum, ornato ob beneficium acceptum eorum ſummo magiſtratu inſignibus quibuſdam & muneribus, Sypontum primò ventis delatus, atque inde Troiam & Beneuentum, per Caſſinenſem ſaltum Anagniam ſe contulit: vbi non diu immoratus, Tuſculum petens, de abrogandis Coss. agere cum Romanis cœpit, antequam pax componeretur. Verùm quia res in quinquageſimum annum protracta, tolli difficillimè videretur, pacti ſunt, vt non prius electi à populo Coss. magiſtratũ inirent, quàm in verba pontificis iurarent, ſe eccleſiæ Romanæ fideliſſimos fore: nihilque vnquam molituros, quod dignitati pontificiæ obeſſet. Hoc itaque modo rebus compoſitis, pontifex tertium Romã profectus prodeunte obuiam gratulationis & honoris cauſſa honoratiſſimo quoque, concilium ſtatim in Laterano concelebrat: tum vt mores curiæ iam nimia licentia labefactatos componeret, tum vel maximè, vt decerneretur ſub anathematis pœna, ne quis ferrum ligna, armave infidelibus, & à religione noſtra alienis importaret. Moriens hoc ferè tempore Emanuel Conſtantinopolitanus imperator, Alexium filium heredem imperij reliquit, Andronico Græco regia progenie tutore dato: qui aliquot annis imperium ſapienter & ſumma cum fide adminiſtrauit. Eius quoque conſenſu Philippus Franciæ rex, Hagnetem filiam adoleſcenti in matrimonium locat. Balduinus item quartus huius nominis Hieroſolymitanus, quò rem ſuam ſtabiliorem redderet, ſororem Sibyllã Guillelmo Montisferrati Marchioni cognomento Longaſpata, viro in re militari praſtãtiſſimo, in vxorem collocat: arbitratus ſi opus eſſet, Guillelmum ipſum cum alijs Chriſtianis principibus rei ſuę laboranti opem ſtatim allaturum. interim verò Alexander poſt longos & aſſiduos labores, cum iam quieturus à tyrannicis perturbationibus videretur, pontificatus ſui anno xxj. die xix. Romæ moritur, ſublatis prius è medio iij. ſchiſmaticis pontificibus, quorum ſeditionibus eccleſia Romana ferè ſubuerſa eſt.

ANNOTAT.

Alexander III. & Victoris IV. ſuorumq; ſucceſſorum ſchiſma, & eius cauſſas accuratè, diffuſeq; Radeuicus canonicus Friſingenſis in libri ſecundi, aliàs quarti hiſtoriarum, quas Othoni Friſingenſi epiſc. adiunxit, à ca. 54. vſq; ad ca. 70. itẽ Ioan. Cremonenſis presbyter, abbas Vrſpengen. ac innominatus Alexandri papæ III. capellanus, qui hoc tempore vixerunt, exponunt. Ex cuius rei occaſione, clero omnino & populo à põtificis electione excluſis, ea ad cardinales ſolos, tunc primum redacta eſt, lexq; ſalutaris de duobus tertijs ſuffragiorum cardinalium, ad euitanda in poſterum ſciſmata, ab Alexãdro iſto tertio in concilio generali Lateranenſi facta eſt ann. Dom. MCLXXIX. Iuxta cuius conſtitutionis formã, ſcrutinij ratione Lucius papa III. primus creatus eſt, vt ex eiuſdẽ pontificis diplomate, quod apud me eſt, liquet. Cæterũ, nõ alienũ à meo inſtituto eſſe mihi viſum eſt, hic ſubijcere breue Rom. põtificum Catalogũ, verſibus à Nicolao quodã Maniacutio canonico regulari Lateranenſi, qui hoc tempore vixit, exaratum ad incorrupta nomina pontificũ, rectamq;

ſeriem

ſeriem conſeruandam maximè facientem, & ad plura, de quibus ſupra verba feci, cõfirmanda aptiſsimum, quem ex antiquo Lateranenſis baſilicæ archiuo accepi. Eſt verò huiuſmodi.

NICOLAI MANIACVTII CANOnici Regularis Lateranenſis ordinis S. Auguſtini verſus de Romanis Pontificibus ad Alexandrum Papam III.

Si vis pontifices Romanæ noſcere ſedis,
Carminibus noſtris perlectis ſcire valebis.
Primo papatus Petrus eſt in ſede locatus,
Qui conſederunt Linus, Cletuſq; fuerunt.
His Clemens iunctus: ſimili fuit ordine functus,
Hinc nutat mundus ſit quartus, ſit ne ſecundus.
Hinc Anacletus præſedit, hinc Euariſtus,
Hinc Alexandro ſuccedit in ordine Xyſtus,
Hos iuxta poſitus Telephorus eſt, & Hyginus.
Additur Anicetus, ſeu præſul nomine Pius.
Soter, et Eleuther, quibus eſt Victor quoq; mixtus.
Quos Zepherin' habet comites, martyrq; Caliſt'
Vrbanus turba Chriſti prælatus in vrbe.
Poſt hos papatus ſuccedis Marce locatus.
Hinc Pontianus, hinc Anterus, hinc Fabianus,
Cornelius, Lucinus, Stephanus, Xyſtuſq; ſecundus.
Hos rutilans iuxta Dionyſi ſede venuſta
Felix Romanus, cui iungitur Eutichianus.
His comites Caius, ſeu Marcellinus habentur
Marcellus, nec non Euſebius enumerentur.
Miltiades etiam, poſt quem Silueſter haberi
Te Dominus papam decreui in ordine cleri.
Marcus cui Iulius ſuccedit, Liberiuſq;
Felix & Damaſus, cleri ſpeculumq; decuſq;,
Exſuli Liberio Felix in ſede locatur.
Martyriumq; ſubijt, cum Liberius reuocatur.
Quare Liberio Damaſus ſucceſſor habetur,
Sicut Hieronymi chronica narrante docetur,
Poſtea Siricium numeramus Anaſtaſiumq;,
Hinc Innocenti te, qui comitaris vtrunq;.
Poſt Soſimum verò Bonifacius enumeretur,
Hinc Caleſtinus cum Xyſto conſocietur.
Hos autem iuxta Leo vir doctiſsimus exſtat,
Eloquium cuius quantum fuerit manifeſtat.
Hilarius hanc, & Simplicius, Felixq; ſequuntur.
Poſt quos Pelagius, Anaſtaſiuſq; leguntur.
Symmachus, Hormiſda rutilant, præſulq; Ioãnes
Agapitum cum Silueriо, tecumq; Vigili
Pelagium legimus papali ſede potiri.
Hos meriti magni papæ præmitto Ioanni,
Papam poſt iſtum tunc numero Benedictum.
Pelagium Romæ prælatum poſtea promis,
Hinc tu Gregori confortans cuncta decori,
Eccleſiæ Chriſti ſal, atque lucerna fuiſti.
Poſt te Bleranum ciuem lego Sabinianum,
Hinc Bonifacius, & Bonifacius annumerentur.
Deuſdedit, & quintus Bonifacius his ſocientur.
Honorium cum Seuerino, teq; Ioannes
Inter prædictos caleſtes ſcribimus annos.
Poſt hos Theodorũ, Romæ, Martinũ conſociemus,
De quo quod fuerit per Græcos paſſus habemus.
Additur Eugenius, præſul quoq; Vitalianus
Adeodatum cum Domno ſuſcipiamus.
Deſcribitur hinc Agatho Siculæ regionis alumnus.
Et copulatus ei prudens Leo papa ſecundus.
His adiungantur Benedictus, atq; Ioannes,
Et Conon tecum Sergi, ſextuſq; Ioannes.
Hinc alio papa gauiſa eſt Roma Ioanne,
Et te Siſinni genite genitore Ioanne.
Poſt Conſtantinum Gregorius alter habetur,
Tertius his etiam Gregorius aſſocietur,
Cui Zacharias, Stephanus, Pauluſq; decenter,
Hic Cõſtantinus, Stephanus quoq; enumerẽtur.
Poſt Hadrianum Leo tertius eſſe videtur.
Poſt Stephanũ quartũ, Paſchalis præſul habetur,
Eugenius verò Papa ſubſcribitur iſtis,
Cui ſucceſſor tu Valentine fuiſti.
Gregorius quartus, & Sergius, & Leo quartus
Pontificem dictum, poſt quos legimus Benedictũ,
Hinc Nicolae tuo, tua gaudet Roma decore
Cuius Hadrianus poſt mortem ſuſcit honore.
Octaui viguit poſt hos doctrina Ioannis,
A quo Marinus perpaucis præfuit annis.
Præſtantibus præſul ſubnectitur his Hadrianus,
Et Stephan' quint', genuit pater hũc Hadrianus,
Poſtea formoſum cathedram legimus tenuiſſe.
Inde Bonifacium Papatum promeruiſſe,
Poſt Stephanum ſextũ, Romanũ perlege tandem,
Et poſt Theodorum, nonum ſubnecte Ioannem.
Cui Benedicte pater, Leo tecum connumeretur.
De titulo Damaſi Chriſtoforus aſſocietur,
Sergius hinc rutilans Anaſtaſio copulatur,
Et Lando vitens modicè ſub aſtra leuatur.
Omnibus his tandem decimum coniunge Ioannẽ.
Te Leo cum Stephano præcedit papa Ioanne
Cui Leo, poſt Stephan' ſuccedit dogmate grãdes
Necnon Marinus, & Agapitus, atque Ioannes
Præſulibus quintus coniungitur his Benedictus,
Cui Leo iungitur, Ioannes, & Benedictus,
Et Domnus, necnon Bonifacius, & Benedictus

Et decimum quartum poſt iſtos ſcribe Ioannem,
Et quintum decimum poſt iſtos ſcribe Ioannem,
Et decimumſextum poſt iſtos ſcribe Ioannem,
Gregorium quintum prius, & poſt ſcribe Ioannẽ,
Poſt quem Silueſtrum prius, & poſt ſcribe Ioannem,
Huic etiam nonum decimum ſubſcribe Ioannem,
Sergius hinc quartus ſubnectitur & Benedictus
Reſtat viceſimus Ioannes & Benedictus.
Hunc nonum decimum depromunt ſcripta Ioannum,
Quod cur euenerit, dabit hoc agnoſcere carmen:
Quendam Ioannem ſi Mercurium vocitamus
Iuſtum viceſimum, nonũ decimum numeramus.
Silueſter cum Gregorio, Clemenſq́; ſecundus,
Cum Damaſo rutilat Leo, Victorq́; ſecundus.
Stephanus huic nonus, nec non decimus Benedictus
Et ſuccedit eis Nicolaus in ordine mixtus
Alter Alexander, & Gregorius copulatur.
Victor, & Vrbanus cum Paſchali comitatur
Gelaſium mundo conceſſit poſtea CHRISTVS.
Cui decedenti ſucceſſit papa Caliſtus,
Honorius cathedram poſt omnes hos decorauit,
Hinc Innocenti papam Roma vocauit.
Poſt Celeſtinus cœleſti dogmate functus,
Chriſmate lætitiæ fit præ conſortibus vnctus.
Lucius hinc mundi cupiens reſiſtere morbis,
Aſt raptus ſtatim, quia dignus non erat orbis.
Tertius Eugenius, qui nunc præclarus habetur.
Donec vult, viuat, demum ſuper aſtra tenetur.
Sunt centum quinque, nec non, & ſeptuaginta.
Quartus Anaſtaſius poſt eccleſiam viduauit,
Quam ſibi mox copulans Hadrianus clarificauit.
Hinc licet inuictum papali ſede potitum
Scimus Alexandrum, per ſæcula commemorandum
Sunt omnes centum, ſunt octo, & ſeptuaginta.

LVCIVS III.

LVCIVS tertius, natione Tuſcus, Luca vrbe, gente nobili oriundus, omnium conſenſu eo tempore pontificatum inijt, quo Andronicus Græcus, quem diximus Alexio pupillo tutorem datum, pulſis Latinis, qui puero fauebant, Conſtantinopolitanum imperium vſurpauit, necato in vndis puero dum laxandi animi cauſſa paruo nauigio huc illuc temerè dilabitur. Prætereà verò ne facinore partem tyrannidem amitteret, facinus haud paruum addidit. Nam proceres omnes, quorum virtutem ſuſpectam habebat, breui interfecit. At verò Guillelmo Lõgaſpata Hieroſolymis mortuo, Balduinus rex nepoti conſulturus, Sibillam nouo marito collocat Guidoni Luſigniano è Pictauorum gente oriundo, hac tamen lege, vt ſe mortuo Guido pro nepote Balduino, quoad pueritiam ſupergrederetur, regnum gubernaret: illudque deinceps nepoti traderet. Agebantur hæc omnia Lucij pontificis auctoritate, qui ad Chriſtianã remp. pertinere arbitrabatur, principes Aſiæ quàm maximè inter ſe beneuolentia & affinitate connexos eſſe, quò facilius Sarracenis & Turcis in bello reſiſterent. Is tamen ex vrbe eijcitur, dum fauentibus quibuſdam ciuibus Romanis, abolere conſulum nomen annititur. Fautoribus eius in vrbe deprehenſis, effoſſi oculi ſunt. Accepta autem tam inſigni contumelia pontifex Veronam profectus, concilio habito, & Romanorum licentiam ac ſuperbiã improbauit, & principes omnes Chriſtianos adhortatus eſt, vt noſtris in Aſia pro fide Chri- 178. Põt.

de Chriſti laborantibus ſuccurreretur: maximè verò cum ſeditione principum noſtrorum hoſtes freti, duce Saladino Hieroſolymitanum agrum popularentur. Nam pulſo Guidone Luſignano ab adminiſtratione regni ob ſuperbiam, Bertrando comite Tripolitano tutore deſignato, ad arma ciuilia res ipſa ſpectare videbatur. Non deſtitit tamen pontifex & litteris & nuncijs eos adhortari, vt poſitis ſimultatibus, vna mente, eodemque animo tam diu hoſtibus reſiſterent, quoad nouæ copiæ in ſupplementum militiæ ſubmitterentur. Iam enim inſtante Heraclio patrarcha Hieroſolymitano, qui primo Veronam eius rei cauſſa ad Lucium venerat, deinde ad Philippum Frãciæ regem acceſſerat, milites cruce ſignati ad tantam expeditionem mittebantur. Verùm Guillelmus Siciliæ rex, iniquo tempore iniurias Latinis ab Andronico Conſtantinopolitano imperatore illatas vlturus, cum armato exercitu in Græciam traijciens, omnia perturbauit. Nam & Theſſalonicam Macedoniæ vrbem vi cepit, & multas Græciæ Thraciæque ciuitates varijs calamitatibus affectas partim cepit, partim diripuit: nuſquam occurrente Andronico, & dijs & ciuibus ſuis infeſto, propterea quòd multos occiderat, pleroſque exſilio damnauerat. Hac verò neceſſitate impulſi & coacti Conſtantinopolitani ciues Iſaacium quendam regia progenie ortum, è Peloponneſo ad imperium vocant: qui Andronicum prælio ſuperatum & captum, varijs cruciatibus interfecit. Quo ſublato, Lucio pontifici haud difficile fuiſſet, Guillelmum regem pace cum Iſaacio compoſita, impellere pollicitationibus & præmijs, vt in Aſiam traijceret. Verùm dum ob hanc rem nuncij vltro citroq; mitterentur, Lucius vir optimus pontificatus ſui anno quarto, menſe ſecundo, die xviij. Veronæ moritur: ſepeliturq; magna adhibita pompa ante altare cathedralis baſilicæ. Hic autem pontifex non immemor patriæ ſuæ, eam multis muneribus, tum diuinis, tum humanis ante mortem ornauit. Ab imperatore enim Frederico, quo cum in pace vixit, obtinuit, ne Etruſci alia quàm moneta Lucenſi vterentur, quemadmodum Longobardi ſolam Papienſem admitterent ſignatam imperatoria nota. Nam Ciſalpinos iam antea pontifex imperatori conciliauerat. Scribit Ptolomeus Lucenſis & Petrum Comeſtorem, qui hiſtoriã vtriuſque teſtamenti conſcripſit, & Ioachimũ abbatem in Calabria apud monaſterium Floris ab eo conditum, in precio tum fuiſſe, doctrina & diuinandi arte quam ſub ambagibus quibuſdam præſeferebat.

ANNOTAT.

Lucius iſte Lucæ ortus, ex nobili gente, quæ Alucingula dicebatur, tertio pontificatus ſui anno Veronam patriam meam florentiſſimam tunc Italiæ vrbem ciuili ſeditione vrbe à ſenatoribus (non vt Platina ſcribit, conſulibus) pulſus, vt Chriſtianorum principum conuentum ageret, adiens, ibidem diem clauſit extremum, in cathedrali eccleſia cum hoc elogio ſepultus:

Luci Luca tibi dedit ortum, pontificatum
Oſtia, papatum Roma, Verona mori. **Immò**
Verona dedit tibi lucis gaudia, Roma
Exilium, curas Oſtia, Luca mori.

Huic Vrbanus III. Veronæ à Cardinalibus creatus, & Ferrariæ mortuus ſucceſſit. Cui Gregorius VIII. ſubrogatus eſt, deinde huic Clemens III. Piſis renuntiatus. Ex vetuſtis eorundem pontificum bullis ſiue diplomatibus, quorum exempla apud me ſunt, ex bibliotheca Platinæ excepta.

VRBANVS III.

VRBANVS tertius, patria Mediolanenſis, patre Ioanne, è gente Cribella, pontificatum iniens reuocare ad concordiam Chriſtianos principes primò annixus eſt, ne diſſidentes à barbaris opprimerentur. Verùm mortuo Balduino quarto lepra laborante, 179. Pon.

cante, non potuit Tripolitanus comes, tutor Balduini quinti deſignatus, curam eius ſuſcipere, Sibylla pueri matre, Guidoneque Luſignano prohibentibus.

Non ſuperuixit diu puer: octauo enim mēſe poſt patrem moritur: cuius mortem tamdiu occultauit mater, donec largitionibus ac blanditijs in ſententiam ſuiipſius deducto patriarcha & proceribus, Guidonem creare regem obtinuit. Tulit eam quidem Rem grauiter & iniquo animo Raymundus Tripolitanus comes, atque quò ei facilius vlciſci iniurias ſuas liceret, inducias cum Saladino paciſcitur. Hoc itaque modo Tripolis & Tiberiadis & Galilææ principatus à Chriſtianis auulſus eſt. Raymundo enim comiti tum parebant ob vxorem, quam nuper duxerat: & ne quid Saladino deeſſet, occaſionem belli gerendi enixè quærenti, Montis regalis Chriſtianus princeps, qui vltra Iordanem longè ac latè imperitans, annonam & quidem abundantem Hieroſolymis perpetuò ſubminiſtrabat, inducias temerè violauit. Hanc ob rem Saladinus veniſſe tempus ratus, quod maximè expetebat: comparato ingenti peditum atque equitum exercitu, ad Ptolemaidam caſtra ponens cum Templarijs in præſidio poſitis acerrimè dimicat. Fuēre ſuperiores Templarij, optimo tamen quoque de ſuis occiſo. Nam & magiſter militiæ & plerique alij conſilio ac manu prompti, eo prælio cecidere. Auxit exercitum Saladinus, & à calamitate animum ſumens, Templarios magis magiſque vrget. Hanc ob rem Raymundus haud ſatis Saladino credens, Tiberiadi vxore relicta quam firmiſſimo præſidio munierat, Tripolim reuerſus, in gratiam cum Guidone rediens, barbarorum inducias contempſit. Quare Saladinus belli gerendi occaſionem nactus, Ptolemaida omiſſa, in Tiberiadem ſuo iure mouet. inſtantibus itaque Chriſtianis omnibus, maximè verò Templarijs, vt exercitus in hoſtem duceretur, Guido rex in Saladinum mouens, qui loco irriguo & amœno caſtra poſuerat, repulſus ab hoſte, haud longè caſtrametatus loco iniquo & arrido, ſequenti die ad pugnam compellitur, ac magna clade ſuperatur, laborantibus ſiti Chriſtianis. In tam verò ſiniſtra pugna capti ferè omnes principes ſunt, maximè autem Guido rex, & Templariorum magiſter: quorum de numero multi ſecuri percuſſi ſunt. Hac itaque victoria potitus Saladinus, Aconem properè duxit: quam ſtatim Chriſtiani dedidēre, cum ſingulis veſtimentis abire permiſſi. Eadem quoque fortuna vſus, Berytum Byblum, ac maritima omnia occupat. ſoli Aſcalonitæ munitionibus fiſi, reſponderunt, ſe non niſi poſt captam Hieroſolymam deditionem facturos. Multum certè Saladini humanitas & fides Chriſtianis obfuit. Nemo enim (adeò ſe æqualem omnibus præbebat) eius imperium aſpernabatur. Is itaque Aſcalonam mouens, decem dierum oppugnationem eam his conditionibus in deditionem accepit, vt reddito Guidone rege, & templi magiſtro, quos in vinculis habebat, ciuitatem dedentibus incolis acciperet. Vt hæc autem deditio quamprimum fieret, Saladinus properabat quod iam Tyrum perueniſſe Conradum intellexerat Montisferrati Marchionem, cum claſſe ab Iſaacio imperatore Conſtantinopolitano accepta, cuius ſororem nuper in vxorem duxerat, eoque peruenturum breui ſuſpicabatur Guillelmum Siciliæ regem cum triremibus quadraginta. At verò Turci, cùm intellexiſſent tanta cum gloria Chriſtianos à Saladino ſuperatos, æmulatione gloriæ moti Laodiceam profecti, vrbe recepta in Antiochenum agrum deſcendunt: quo in loco à Chriſtianis tanta clade ſuperati ſunt, quantam Saladinus Chriſtianis intulerat. Oppugnabat tum Saladinus vrbem Hieroſolymitanam, & quidem acriter: quam tandem ij, qui in præſidio erant, deſperatis ſuppetijs, hac conditione dedidēre octauo & octogeſimo anno poſteaquam à Gotifredo capta fuerat, vt tanti abeunti cuique ferre liceret quantum ſuis tantummodo humeris ſuſtinere poſſet. Migrantium Chriſtianorum pars Tyrum, pars Antiochiam, pars Alexandriam delata eſt. Inde verò multi deinceps Sicula claſſe in Italiam delati ſunt. Saladinus autem Hieroſolymam ingreſſus, campanas primò è turribus deiecit, mox baſilicas omnes, præter Salomonis templum, prophanauit: quod priuſquam ingrederetur, aqua roſacea lauiſſe ferunt. Manſere Hieroſolymis Chriſtiani Aſiatici, Syriani, Armenij, Iacobitæ, Georgiani, Græci, permittente Saladino: qui relicto eo loci firmiſſimo præſidio, Tyrum properè ducit: quam Guillelmus publico conſilio, auxilioque defendendam acceperat. Hic itaque Siculæ claſſis auxilio fretus, Saladinum ab vrbe repulit. Verùm cùm poſtea conſtaret hominem ferocem Antiochiam oppugnandæ vrbis cauſſa, profectum, Vrbanus pontifex, qui

qui omnib⁹ viribus annixus fuerat, ne Hieroſolymæ caperētur, Venetias, cōparandę claſſis gratia ꝓficiſcens, dolore animi, quē ex calamitate Chriſtianorū acceperat, Ferrarię in itinere moritur, pōtificatus ſui an. j mēſe x. die xxv.

GREGORIVS VIII.

180. Pont. GREgorius VIII. patria Beneuentanus, ſummo omniū conſenſu pontifex creatus, ſtatim nuncios & litteras ad principes Chriſtianos mittit, eos cohortat⁹, vt virib⁹ omnib⁹ vnà ſecū cōparato exercitu, terra mariq; Hieroſolymā ab hoſtibus captā recuperarent. Quò verò id liberius fieri liceret, ipſe Piſas ſtatim ꝓficiſcitur, vt cōpoſita inter Piſanos & Genuēſes pace, vtrunq; populū bello maritimo præpotētē, in ſanctā expeditionē cōcitaret. Verū dū hæc intētiore cura vir ſanctiſſim⁹ agit, Piſis moritur, pontificatus ſui die lvij.

CLEMENS III.

181. Pont. CLEMENS tertius, patria Romanus, patre Ioanne, cognomento Scholaris, pōtificatum iniens, ſtatim de bello in Saracenos gerendo edictum proponit. Nam Saladinus ſecundam victorię fortunam ſecutus, iam ciuitates quinque & viginti de principatu Antiocheno ceperat: ipſamque Antiochiam corrupto largitionibus patriarcha, deniq; occupauerat.

Hanc ob rem moti Chriſtiani principes, benè admonēte pontifice arma ſumunt, quorum de numero præcipui fuēre Fredericus Imperator, Philippus Franciæ, Richardus Angliæ reges, & Otho Burgundiæ dux, ſubſequentibus multis Epiſcopis Archiepiſcopiſque. Veneti quoque & Piſanæ paratiſſimas eduxēre claſſes. Venetæ præfuit Archiepiſcopus Rauennas, Piſanæ Piſanus præſul. Guillelmus autem Siciliæ rex, pacato à piratis mari annonam omnifariam ex Sicilia & Apulia proficiſcentibus ſubminiſtrabat. Friſones præterea, Dani, & Flandrenſes cum quinquaginta triremium claſſe inter nauigandum ad Africæ litora flectentes, Sarracenos magnis incommodis afflixēre, capta ac direpta Siluma eorum vrbe. Bela autem Poloniæ rex, ſaluti Chriſtianorum conſulens, Vngaris pacem dedit, quò omnibus proficiſci facilius ad tantam expeditionem liceret. Tyrū iam peruenerant omnes, indeque paribus animis è Ptolemaida mouerant, vrbemque oppugnabant, tum ſuperueniente cum magno exercitu Saladino, & à tergo, & à fronte eodē tempore cōtra hoſtem dimicare neceſſe fuit. Pugnatum eſt diu, atque acriter, & iam ad Chriſtianos victoria inclinabat, cum equus è manibus gregarij cuiuſdam elapſus, Chriſtianis fugiendi initium fecit, arbitrantibus ſuos in fugam verſos. Verùm Gaifredus Luſignanus ad cuſtodiam caſtrorum relictus, eruptione facta & hoſtes repreſſit, & ſuis animum ad reſiſtendum dedit. Conſtat tamen ex Chriſtianis ad duo millia eo die cæſos fuiſſe. Periēre item ex acceptis vulneribus Templariorū magiſter, & Andreas Bremenſis comes. Durante autem diutius obſidione, tanta fame obſidentes oppreſſi ſunt, vt etiam ab hoſte annonam peterent. Quare Saladinus benè gerendæ rei opportunitatē nactus, caſtra rerum omniū referta ſine vllo cuſtode dimiſit: ad quæ diripiēda cū paſſim nullo ſeruato ordine Chriſtiani accurriſſent, Saladin⁹ rediēs, multos incautos & nihil tale opinātes oprimit. Nō deſeruēre ta-

men tam grauem & diutinam obſidionem Chriſtiani, licet ad cętera mala, dyſenteria quoque in caſtris laboratum ſit: quo quidem morbo & Sibilla Guidonis vxor, & quatuor filij, quos ex ea ſuſceperat, in caſtris periêre. Interim verò dum hæc in Aſia agerêtur, Guillelmus Siciliæ rex, Panhormi moritur: cuius regnum ad eccleſiam recidebat, nullo legitimo hærede relicto: licet inſulæ proceres Tācredum ſtatim ſuffecêre, ex Rogerio Normanno, & pellice quadam genitum, hominē certè tantæ ſocordiæ, vt eum Guillelmus negaret ex Rogerio genitum.

Repetiturus itaque ſua iura Clemens pontifex, copias eò celeriter miſit: quibus dum Tancredus reſiſtit rapinis & cædibus omnia repleta ſunt. Mouerat iam copias ſuas in hoſtes Chriſtiani nominis Fredericus, & per Vngariam iter faciens, Thraciamque, iam Conſtantinopolim peruenerat: quem certè Iſaacio imperator eius potentiam veritus, traijcere Boſphorum ſtatim adhortatus eſt. Tranſmiſſis itaque copijs, Fredericus inſtante etiam litteris & nuncijs Clemente, & Philomelium vrbem de Turcis capit: & agrum Iconio adiacentem populatur, & Armeniam minorem in poteſtatem ſuam redigit. Verùm dum lauandi cauſſa rapidum amnem inexplorato ingreditur, in vndis perijt. Tum verò eius exercitus in Antiochenum agrum delatus, partim morbo, partim fuga conſumptus eſt. Philippus autem, Richarduſque reges, Gallico Tyrrhenoque pelago Meſſenam ſimul delati, varia fortuna deinceps vſi ſunt. Nam Philippus proſpera nauigatione vſus, Ptolemaidis portum attingens, Chriſtianorum exercitum, & animos auxit. Richardus verò tempeſtate in Cyprum delatus, cum à Græcis portu prohiberetur, inſulam vi ingreſſus, expugnatam, ſpoliatamque firmo ſuorum communiens præſidio, Ptolemaidem tandem in caſtra peruenit. Oppugnabatur tum acriter vrbs: ſed inerat validum Saladini præſidium: quo quidem perſæpè erumpente, Chriſtiani magna incommoda recipiebant. At verò Clemens omiſſo tantiſper Tancredo, donec Chriſtiani contra Sarracenos dimicantes, meliorem fortunam nanciſcerentur, ad componendas res eccleſiaſticas animum adiecit. Nam & mores clericorū quorundam non ſatis probatos ſeueritate ſua emendauit, & clauſtrum ſancti Laurentij extra muros ædificauit, & Laterani ædes nō mediocri impenſa reſtituit: templumque vermiculato opere, ac muſiuo exornauit. Moriens deinde haud ita multò pòſt pōtificatus ſui anno iij. menſe v. in baſilica Lateranenſi ſepelitur, ducta ingenti funeris pompa.

ANNOTAT.

Perpetua per annos plus minus quinquaginta inter populum pontificeſq; Romanos, ab Innocentio II. vſq; ad Clementem III. diſcordia ciuilis fuit, regiminis Vrbani occaſione excitata: cum populus Romanus pōtifici ſuo vrbis adminiſtratione ſubmoto ſenatores, qui republicæ præeſſent, cū patricio quodam, ſumma cum auctoritate creaſſent, vt Otho Friſingenſis epiſcopus lib. hiſt. 7. & lib. 1. de geſtis Frederici imperatoris, capitibus ſuprà citatis, & abbas Vrſpergenſis, item vitarum pontificum incerti nominis ſcriptor. bibliotheca Platinæ auctores ſunt. Ex cuius rei occaſione Innocentius II. & Cæleſtinus II. animi dolore defecerūt, Lucius II. penè eſt interfectus. Eugenius III. Alexander III. & Lucius III. vrbe pulſi, Vrbanus III. & Gregorius VIII. exſules fuêre: donec nouiſſimè tanti diſsidij vtraq; parte pertæſa, populus Romanus cum pōtifice populari ſuo Clemente iij. pacem æquis conditionibus facit, ſenatoribus confirmatis, patricij verò loco præfecto, quem magiſtratum aboleuerāt, refecto. Huius pacis fœdera, & conditiones cum omnium ſubſcriptionibus ex libris cenſuum cameræ Apoſtolicæ exceptas adhuc apud me ſunt. Diuturna deinde quies, & trāquilla eccleſiæ tempora fuerunt.

CAELESTINVS III.

CAELESTINVS III. patria Romanus, patre Petro, cognomēto Bubonis, pontifica- 182. Pont.

tificatum adeptus, ægrè ferens Tancredum regno Siciliæ potiri, Conſtantiam rege Rogerio natam, occultè è monaſterio Panhormitano eduxit: eamque licet Deo dicatam, Henrico ſexto Frederici Barbaroſſæ filio diſpenſatione apoſtolica in matrimonium collocauit: hac conditione, vt regnum Siciliæ cis, & vltra Pharum dotis nomine repeteret, reſeruato cenſu qui pontifici feudatario iure quotannis ſolueretur. Hac autem beneficentia motus Henricus, Tuſculum (quod ipſe firmo præſidio munierat) Cęleſtino reddidit, quod ſtatim Romani à pontifice acceptum, adeò diripuêre euertereque, vt ſaxa demolitæ vrbis in Capitolio vſque ad multam ætatem in memoriã tantæ cladis ſeruata ſint.

At verò Henricus & Conſtantia Neapolim oppugnantes, ſoluere obſidionem coacti ſunt, peſte exercitum populante. Chriſtiani autem, qui biennio Ptolemaidem obſederãt, tandem eam dedente præſidio receperunt, his conditionibus, vt & pars dominicæ crucis, quam ſuperius amiſſam diximus, à barbaris redderetur: & eiſdem cum ſingulis veſtimentis abire liceret. At verò cum dominica crux non reperiretur, multos è barbaris Richardus trucidauit. His itaque malis perterritus Saladinus, deſperanſque poſſe reliqua tueri, quarundam vrbium mœnia demolitus, de reddenda Chriſtianis Hieroſolyma cogitauit: quod certè ne faceret, diſcordia inter Philippum Richardumque orta de principatu inter ſe contendentes, effecit. Verùm abeunte ex Aſia Philippo, ſimulato interim morbo, Richardus maiori animo rem bellicam deincèps aggreditur, eo potiſſimum tempore, quo Cõradum Monteferratum Tyri in foro agentem, ſicarij duo (arſaculas Sarraceni vocant) gladijs confodêre, deuoti prius ac iurati ſe hoſtes omnes ſuæ ſuperſtitionis ea ratione interfecturos. Hi autem poſtea de fuga retracti, ex quiſitiſſimis cruciatibus ſunt interempti. Henricus verò Campaniæ comes, Iſabella regina in vxorem ducta, Tyri dominatu potitus eſt. At Richardus Guidonem Luſignanũ blandè eum appellando, in eam ſententiam tãdẽ adduxit, vt ſibi regni Hieroſolymitani iura permitteret, quem titulum Anglici reges adhuc vſurpant. Auctus itaque omninò Richardus, obſidere Hieroſolymam inſtituerat. Verùm in itinere à Saladino extremum agmen carpente vexatus, cum iniquo loco decertare neceſſe eſſet, hoſtem magno ſuorum incommodo tandem ſuperat. Qui poſtea non longè à Bethleem munitiſſimo loco caſtrametatus, intercipere commeatus inſtituerat, quò minus ab Aegypto ad Chriſtianos Hieroſolymam obſeſſuros importarentur. Ob hanc itaque cauſſam & ob hyemem, quæ iam appetebat, Richardus relicta tam neceſſaria obſidione, ad quam pontifex eum continuò ſubminiſtratis pecunijs animabat, Aſcolonam conceſſit: quam pariter & Gazam à Saladino antea delatas inſtaurauit. Dilabentibus deinde paſſim maritimis copijs, Piſani in Hadriaticum delati, Polam capiunt, eo loci hybernaturi. Hanc ob rem Veneti aucta maiorem in modum ſua claſſe, Piſanos Pola eijciunt, vrbẽque diripiũt: eos quouis in loco perſecuturi, ni Cæleſtinus reip. Chriſtianæ cauẽs, vtrumq; populũ ad pacem cohortatus fuiſſet. Inſtabat iam ver & mouere copias Hieroſolymam Richardus inſtituerat, cùm ſubitò nunciatum eſt, regem Franciæ Normanniam ea mente vexare, vt in Angliam traijciens regnum illud fraudi Ioanni acquireret. Mutata itaque ſententia Richardus pacem cum Saladino componit, his conditionibus, vt ſibi omnia præter Tyrum & Ptolemaidem haberet: reliqua autem, quæ in poteſtate Chriſtianorum remanerent nequaquam vexaret. Ictis hoc modo fœderibus, Richardus in Europam rediens, ab hoſtibus capitur. Redemptus autem ingenti pecuniæ vi, tandem in Angliam proficiſcens, ſæpè cum rege Franciæ decertauit, inclamante pontifice, qui ſuo, ac Chriſtianorum omnium iniquo tempore tantum certamen excitaſſent: maximè verò, quòd Saladino mortuo tum maximè recuperari Hieroſolyma poſſet. Ferunt Saladini viri clariſſimi trophæum hoc in funere habitum. Eius enim interior tunica lancea ſuſpenſa, ante funus deferebatur præcone clamante, Saladinum Aſiæ dominatorem, ex tanto regno, tantiſque opibus nil aliud ſecum ferre: Dignum ſanè tanti principis ſpectaculum, cui nil aliud ad ſummam laudem defuit, quàm Chriſti character.

Tum verò Saladino mortuo, Cæleſtinus in magnam recuperendæ Hieroſolymæ ſpem veniens, Henricum imperatorem, qui mortuo Tancredo regnũ Siciliæ occupauerat, ad bellum Aſiaticum adhortatur: quod cum ipſe obire non poſſet, eò Moguntinum archiepiſcopum, & Saxoniæ ducem cum magnis copijs properè mittit. Idem quoque feciſſet & Fran-

ciæ rex, ni Sarraceni Mauritaniam incolentes in vlterioremque Hiſpaniam traijcientes, capto rege Caſtellæ, Bæticam omninò cepiſſent, quæ hodie Granata dicitur. Non enim quieturos barbaros Galli arbitrabantur, tanta victoria elatos, ſed elaturos bella finitimis. Hanc itaque ob rem militem in Europa retinebant. Germani verò in Aſiam traijcientes, & Berytum à Sarracenis deſtitutum minuêre, & Ioppen obſidione preſſam liberauerunt: petituri deinceps Hieroſolymam, ni Cæleſtino tum mori contigiſſet, pontifici ſanctiſſimo: & qui nil in vita prætermiſit, quò terra ſancta (ita enim Hieroſolymas vocant) recuperaretur. In tantis autem perturbationibus rerum, tantoque ſumptu bellico ædes egregias tum apud ſanctum Petrum, tum ad Lateranum ædificauit, qua recipi pontifices percommodè poſſent. Exſtant adhuc in Laterano valuæ æneæ è regione ſancta ſanctorum ſuo iuſſu, ſuaque impenſa fabrefactæ. Præterea verò ciuitatis nomen Viterbio dedit: eccleſiamque eorum cathedralem fecit: Tuſcanenſem & Centumcellenſem ita in eadem transferens, vt vnus Epiſcopus omnibus præeſſet. Moritur autem Cæleſtinus pontificatus ſui anno ſexto, menſe ſeptimo, die vndecimo, ſepeliturque in baſilica Petri bonis omnibus præ dolore, & deſiderio hominis lachrymantibus.

INNOCENTIVS III.

183. Pont. INNOCENTIVS tertius, patria Anagninus, patre Traſimundo è familia Comitũ, vir etiam ante pontificatũ doctrina & moribus inſignis, à Cæleſtino in numerum cardinalium refertur: quo mortuo, in eius locum omnium conſenſu pontifex ſufficitur. Hic autem ſtatim vbi magiſtratum inijt, bello Aſiatico animum adijciẽs, Germanos propter Henrici mortem in Aſia tumultuantes retinere in officio litteris, nuncijs, præmijs, pollicitationibus conatus eſt. Verùm id quidem fruſtra tentauit. Germani enim nemini obtemperantes, relicta Aſia in Europam cũ maximo Chriſtianorum detrimento tranſeunt: potiſſimùm verò Ioppenſium, in quos omni ope deſtitutos delati Turci, Sarracenique etiam deditionem facturos, vi captos ad vnum omnes interficère, euerſa ſtatim à fundamentis vrbe. Orta & in Germania ſeditio nõ parua eſt, cum pars electorum Othonem Saxoniæ ducem, pars Philippum Germanum Sueuiæ ducem, quem Henricus tutorem filij moriens reliquerat, imperatorem optaret. Et ne quid mali ad perturbanda omnia deeſſet, rex Frãciæ, Philippo, Othoni rex Angliæ fauebat. At verò Innocentius ne tumultu omnia complerentur, Othonem imperatorem confirmat, legitimè ab his, ad quos pertinebat, electum. Non deſtitit tamen Philippus ob hanc rem, & Etruriã in Italia, & Sueuiam in Germania firmo præſidio munire. Idem fecit & Conſtantia Henrici vxor, quæ Frederici ſecundi filij ſui adhuc pueri Siciliæ regnum cis & vltra Pharum præter cõditionem ſexus, ad propulſandam vim hoſtium conſtantiſſimè muniuit. Increbeſcentibus itaque hoc modo diſcordijs, non omittendum bellum Aſiaticum Innocentius ratus, ſua auctoritate & Bonifacium Mõtisferrati Marchionem, & Balduinum Flandriæ, & Henricũ S. Pauli, & Ludouicum Sabaudiæ comites in Sarracenos mouit.

Hi autem omnes coniunctis copijs Venetias delati, non prius Venetos pepulêre claſſem in Turcos & Sarracenos armare, quàm polliciti ſunt omnes paribus animis Iaderã, quæ iterum ad Vngaros defecerat, recuperaturos. Comparata itaq; claſſe, & Tergeſtinos mare infeſtantes compeſcunt, & Iaderenſes poſt longam obſidionem capiunt. Agebantur hæc in ſinu Hadriatico, cum Alexius Iſaacium fratrem imperatorem Conſtantinopolitanũ, quo Latini amiciſſimo vſi ſunt, imperio depulit, & captum oculis in vincula coniecit. Hanc ob rem Alexius Adoleſcens Iſaaci filius, ex fuga in caſtra perueniens, opem pro patre contra Tyrannum petit: quæ profectò hac cõditione ei conceſſa eſt, vt & Græcam eccleſiã

Roma-

Romanæ ſubijceret: auri marcas triginta millia perſolueret ob damna quæ olim Emanuel imperator venetis Franciſque intulerat. Hoc autem modo ictis fœderibus ab Iadera mouentes, dum Cretam præterlabuntur, eam puer Alexius in deditionem accipiens Bonifacio Montisferrato ſibi cognatione coniuncto condonauit. Inde verò Conſtantinopolim profecti, dum terra mariquе vrbem oppugnant, Theodorum Laſcari, Alexij tyranni generum erumpere conantem, intra mœnia retrudunt, vrbemque biduò continuata oppugnatione vi capiunt. Aufugerat noctu Alexius, relicto magno auri pondere apud Irenem virginem Deo dicatam. Redeuntes itaque in vrbem pater Iſaacius & filius Alexius, non diu ſuperuixêre: Pater enim morbo, filius autem veneno penitus interiêre. Intereà verò Bonifacius Montisferratus regno Teſſaliæ potitus cum pecunia indigeret, ſuadente Balduino accepta ingenti vi auri, Cretam Venetis dedit. His autem pecunijs fretus Bonifacius, Hadrianopolim à tyranno preſſam oppugnans, & Valachos olim Romanos vlteriorem Danubij ripam incolentes, & Bulgaros vicinos in ſe excitauit. Multitudinem itaque hoſtium timens, Conſtantinopolim petijt, Soldano Iconij iturus obuiam qui Satellia vrbe Græca capta, maximis calamitatibus Chriſtianos quotidiè vexabat. Innocentius autem tot hoſtibus vndique laceſſitus, conquiſitum vndequaque militem continuò ſubmittebat. Qui vbi accepit Hilminolinum maxima claſſe in Hiſpaniam traieciſſe, Toletumque oppugnare, publico edicto omnes, qui ferre arma poſſent, ad exſtinguendum tantum incendium concitauit. Conuenerant eò multi Galli opem Hiſpanis allaturi: qui ſtatim in patriam rediêre, vbi aduentum ſuum Hiſpanis minimè gratum ſenſere. Hanc ob rem Hilminolinus vtramque Hiſpaniam incredibili celeritate hoſtilem in modum peruagatus, Arelatum vſque & Auinionem perueniens, cædibus omnia & populationibus cõpleuit. Hac autem calamitate perciti: quatuor Hiſpaniæ reges, Caſtellæ, Aragoniæ, Portugalliæ & Nauarræ, copijs ſimul iunctis, cum Sarraceno cõgreſſi, maximam victoriam adepti, nil præter Granatam Himinolino reliquêre.

Dominicanus hæreſim apud Toloſam compeſcit. Oborta tum apud Toloſam hæreſis eſt, quã Innocentio procurante beatus Dominicus, qui poſtea in ſanctos relatus eſt, mira celeritate compeſcuit, adiuuante etiam Simeone Monteforti. Non enim diſceptationibus verborum tantùm, verùm etiam armis opus fuit: adeò inoleuerat tanta hæreſis.

Otho interim Romanorum imperator, vbique à Philippo ſuperatus, cum in Agrippina Colonia obſideretur, eruptionemque infeliciter tentaſſet, à Colonienſibus excluditur, qui ſtatim Philippo deditionem fecêre. Non diu tamen ſuperuixit Philippus: à comite nanque Palatino inſidijs petitus necatur. Cognita verò huius morte, Germani ducem Saxoniæ imperatorem diligũt, Othonem quintum appellatum: quem Innocentius ſequenti anno Romæ coronauit. Veneti autem tum maximè rei maritimæ ſtudentes, cum obire omnia publicè non poſſent, priuatis etiam ciuibus negotium dedere, vt qua vellent inſulas occuparent, modò in fide reip. permanerent. Vnde multi ciues inſulas Ionij & Aegei occuparunt, publicè tamen Corcyram, Motonium, Coronum in ſuam redegêre poteſtatem.

Otho verò, quem diximus ab Innocentio coronam imperij ſuſcepiſſe, contra ius faſque occupatis Monteflaſcone, Radicofano, multiſque eccleſiæ Romanæ oppidis, in regnum Neapolitanum mouens, id adoleſcenti Frederico ſecundo ſublaturus, cuius ob ætatem curam tutores adhuc gerebant, iram pontificis in ſe concitauit: à quo & anathemate notatur, & imperij titulis priuatur, cum monitus vt ab iniuria diſcederet, parere deſierit. Hanc ob rem Bohemiæ rex cum Moguntino & Treuerenſi archiepiſcopis, Lantgrauio Turingiæ atque Auſtriæ duce ſuadente, Fredericum ſecundum Siciliæ regem, vigeſimum agentem annum, Romanorum imperatorem diligunt. Otho itaque in Germaniam rediens, paternæ ditioni conſulturus, Innocentio recuperandi omnia, quæ in Italia ceperat, facultatem dedit. Veneti autem rebellantem Cretam in fide armis cõtinentes, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo quartodecimo eandem in coloniæ formam redigêre, miſſis eò ciuibus, qui Cretenſis in officio continerent. Venerat tum Romam Fredericus ſecundus coronæ gratia: quam vbi ab Innocentio impetrare nequiuiſſet in Germaniam profectus, regni Germaniæ diadema à Moguntino archiepiſcopo accipiens, cũ Ludouico rege Franciæ amicitię & fœderis ſocietatem inijt: qua quidẽ amicitia Ludouicus ipſe fretus, Ioãni Anglię regi bellũ ſtatim intulit. Verùm Ioannes auxilio diuino & humano vſurus, Angliam Hiberniamque

Romanæ eccleſiæ vectigales faciens, centum auri marcas quotannis ſoluturum ſe pollicebatur, quod poſtea aliquandiu ſeruatum eſt. Fredericus autem Othonem perſequens à Ludouico rege Franciæ graui bello ſuperatum Aquiſgranum cepit: ibique iterum Innocentij pontificis auctoritate fretus, vexillum crucis ſuſtulit: laturus (vt ipſe dicebat) opem, & quam primum, Chriſtianis contra Sarracenos in Aſia dimicantibus. Præterea verò vt grati animi ſignum aliquod præſeferret, Fundanum comitatum eccleſiæ Romanæ dono dedit: vel datum antea, & vſurpatum deinceps, reddidit: At pontifex, vbi videret Sarracenorum potentiam in Aſia concreſcere, apud Lateranum maximum concilium celebrat, cui interfuêre Hieroſolymitanus, Conſtantinopolitanus, patriarcha, Metropolitani lxx. epiſcopi quadringenti, duodecim abbates, priores conuentuales octingenti, Græci & Romani imperij legati, regum verò Hieruſalem, Franciæ, Hiſpaniæ, Angliæ & Cypri oratores. Venêre multa tum quidem in conſultationẽ, nec decerni tamen quicquam apertè potuit, quòd & Piſani & Genuenſes maritimo, & Ciſalpini terreſtri bello inter ſe certabant. Eò itaque proficiſcens tollendæ diſcordiæ cauſſa pontifex, Peruſij moritur, pontificatus ſui anno decimooctauo, menſe ſeptimo die decimoſexto, cuius vita adeò probata fuit, vt poſt eius mortem nil earum, quæ in vita egerit, laudauerit, improbaueritque, immutatum ſit. Nam & decreta pleraque retulit, quibus tam laicorum, quàm clericorum mores componerentur. Scripſit & libros de ſacramento euchariſtiæ, de ſacramento baptiſmi, de infelicitate conditionis humanæ. Habuit item ſermones temporibus & ſolemnibus diebus accomodatos. Improbauit præterea abbatis Ioachimi libellum quendam, non ſanam doctrinam præſeferentem. Damnauit & errores Almerici hæretici, qui poſtea Pariſijs cum ſectatoribus ſuis exuſtus eſt: qui ad reliquos errores affirmabat ideas, quę ſunt in mente diuina, & creare & creari, cum ex ſententia beati Auguſtini in mente diuina nil niſi æternum & incommutabile ſit. Dixerat pręterea in charitate cõſtituto nullum peccatum imputari. Iuuêre autem huius pontificis virtutem & doctrinã beati Dominici, vnde Prædicatorum, & Franciſci Aſſiſinatis ſanctitas, vnde Minorum ordo tum originem habuit. Sunt qui ſcribant, & Gratianum compilatorem Decreti, & Papiam Lombardum, qui vocabula Latina in ordinem redegit, tempore Innocentij fuiſſe. De Papia non ambigitur: Gratianum Alexandri tertij pontificis temporibus quidam aſſcribunt. Et ne exiſtimes Innocentium opera pietatis in tanto pontificatu prætermiſiſſe, ſcito eius opera & impenſa hoſpitale ſancti ſpiritus conditum fuiſſe, auctumque adeò magnis prouentibus: quibus & peregrini, & ægroti, & vulgò concepti ac orphani alerentur. Ornauit & altare ſancti Petri opere vermiculato, vt eius imago & litteræ in fornice ipſo ſcriptæ indicant. Vniuerſis præterea vrbis Romæ eccleſijs libram argenti dedit, vnde calices ſacrificandi gratia conficerentur. Reſtituit & beati Xiſti eccleſiam iam vetuſtate collabantem. Hoc ideò factum ab eo maledici dicebant, ne omnem impenſam in turrim quandam, nunc Comitum appellatam cognomento familiæ ſuæ tranſtuliſſe videretur. Vtcunque eſt, cõſtat eum in quouis genere vitæ probatiſſimum fuiſſe, dignumq; qui inter ſanctos pontifices cenſeatur.

Hoſpitale S. ſpiritus conditur.

HONORIVS III.

HONORIVS tertius, patria Romanus, patre americo, omnium ſuffragijs pontifex creatur, ad quem Petrus imperator Conſtantinopolitanus cum Iole vxore veniẽs, in baſilica S. Laurentij extra muros coronatur deligiturq; ſtatim Ioãnes Columna cardinalis Romanus, qui legatus ad res Aſiæ cõponendas cum iis copijs proficiſceretur, quas Innocẽtius ad eã rem collegerat. Peruenerant iã Aconẽ Chriſtiani proceres Honorio hortãte: 184. Pon

maximè

maximè verò Andreas Vngariæ rex Venetorũ nauigio fretus, quibus ob tantum beneficium ius omne conceſſit, quod in Dalmatia dux Auſtriæ habuerat.

Andream quoque ſecuti ſunt & Henricus comes Niuernenſis. & Gualtherus regis Franciæ camerarius. Hi autem omnes inito conſilio cum Ioanne Hieroſolymitano rege, Damiatam Aegypti vrbem obſidere inſtituentes anno ſalutis milleſimo ducenteſimo ac decimooctauo, menſe Maij eò proficiſcuntur*. Heliopolis hæc vrbs quondam appellata eſt, ab Aelio Pertinace, qui eam triplici muro circũdedit, deducta Nili particula, quæ vrbem in inſulæ formam redigeret. Suburbia habebat circunquaque poſita plena mercimonijs, hæc primo miles diripuit. Verùm cum poſtea flantibus zephyris Nilus in immenſum creuiſſet, corrupta annona, laborare inopia rerum Chriſtiani tum cœpêre, præcipuè autẽ obſidente aditus Soldano, ne quid importaretur, qui non longè à noſtris caſtra poſuerat. Hac itaque difficultate rerum moti Chriſtiani, in Soldanum copias mouent. Is autem terrore perculſus, relictis caſtris rerum omnium copijs refertis, noſtris obſidendi vrbem quam liberaturus venerat, facultatem præſtitit. Cordirius autem magni Soldani filius, Hieroſolymæ retinendæ ſpem abijciẽs, ſi Damiata Chriſtiani potirentur, dirupto vrbis muro, turrim Dauid, & templum Domini tantummodò integrum reliquit: nec ſepulchrum Chriſti violauit, motus (vt aiunt) illorum Chriſtianorum precibus, qui ea loca incolebant. Dum noſtri autem Damiatam acriter oppugnant, Soldanus cum maioribus copijs rediens, inter Cairum & Damiatam caſtra poſuit, nec vnquam elici ad certamen conuicio, aut maledicto potuit. Hac verò indignitate moti Galli, ſine ordine in eos ruentes, magnum incommodum ab erumpentibus accepêre, non tamẽ obſidio Damiatæ relicta eſt, quæ tandem menſe decimoquinto à Chriſtianis capitur: direpta, militem ingenti præda locupletauit.

falſum.

Ordo Dominici cõfirmatur.

Interim verò Honorius Romæ & ordinem beati Dominici ipſo inſtante confirmat, & Fredericum ſecundum anathemate notatum, imperij dignitate priuat, quòd mortua matre Conſtantia, quæ ipſum in officio continebat, Romam veniens, contra ius faſque ditionem pontificiam vexabat. Hanc igitur ob rem motus Soldanus, quòd de inimicitia pontificis & imperatoris ei conſtabat, maiorem, quàm nunquam antea, comparauit exercitum, arbitratus Chriſtianos nuſquam apparituros, qui ſtatim ſuadente Ioanne Columna cardinali Romano ſumptis armis, hoſti ad Nilum obuiam fiunt.

Is verò timorem ſimulans, ne à loco, in quo conſederant, abirent, Nili excreſcentiam expectauit, quæ paulò pòſt apertis vndique ipſius fluminis cataractis, ita omnia inundauit, vt cubitum quouis in loco excederet. Hoc autem malo perterriti Chriſtiani, pacem ſtatim hac conditione iniêre, vt Damiata relicta, captiuis vtrinque dimiſſis, reddito à barbaris crucis ligno Chriſtianis, Aconem, Tyrumque redire liceret, Damiata itaque in celebritate purificationis beatæ Virginis à Chriſtianis prius habitari cœpta, in eiuſdem natali die barbaris tum ex fœdere reddita eſt, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo & vigeſimoprimo. Quo quidem anno Tartari gens Scythica, vel (vt alij volunt) à montibus Indiæ digreſſa, vaſtata Parthia, Media, Perſia, Aſſyria, Armenia, in Sarmatas tandem peruenit: atque non longè à Mæotidos palude concedentibus accolis ſedes poſuit.

Chriſtianorum autem duces, cùm moliri in Aſia nil poſſe viderent, obſtãtibus hoſtibus cum Ioanne Columna in Italiam redeũt, quos ſubſecutus Ioannes Hieroſolymitanus rex cũ Romam veniſſet, perbenignè magnis donatus muneribus ab Honorio ſuſcipitur. Frederico deinde, quem diximus anathemate pontificis notatum, filiam ex Iole vxore ſuſceptam, in matrimonium locat, eique ius illud condonat dotis nomine, quod ſibi hæreditario iure in regno Hieroſolymitano competebat. Hinc eſt, quòd omnes Siciliæ, Neapolitaniq; reges, titulum Hieroſolymitani regni verbis, nõ etiam armis ſibi vendicant. Ioannes deinde in Franciam proficiſcens, meliore certè fortuna quàm anteà vſus eſt. Nam Philippus rex Franciæ moriens, ei ex teſtamento quadraginta millia librarum argenti, totidemq; magiſtro templi Hieroſolymitani reliquit: quo adminiculo fretus in Hiſpaniam proficiſcens ad perſoluendum votum beato Iacobo promiſſum, Berengariam regis Hiſpaniæ ſororem in vxorẽ accipit: eo præſertim anno, quo Dominicus vir ſanctiſſimus Bononiæ moritur, quoq; Fredericus Henricũ filium decennem adhuc, Alemanniæ regem promulgat. Honorius autem ſatis à rebus externis quietus, & eccleſiam ſancti Laurentij extramuros, & baſilicam Sancta

cta ſanctorum, & eccleſiam ſanctæ Vibianæ reſtituit. Aedes prætereà Caſæ Marij ædificauit: ſemifornicem, & Ciborium beati Pauli miris operibus exornauit. Decretales quoque epiſtolas compilauit. Ordinem beati Franciſci comprobauit, quem biennio pòſt, Gregorius in catalogum ſanctorum retulit. Hoc autẽ modo Honorius benè ac beatè vitam ducens, vt bonum paſtorem decebat, anno pontificatus ſui decimo, menſe ſeptimo, die decimotertio moritur, ſepeliturque in baſilica ſanctæ Mariæ maioris ad Præſepe. Poſt cuius mortem tanti terræmotus repentè exorti ſunt, vt in montibus Saluijs ad quinq; millia hominum perijſſe conſtet, cadentibus domibus, ſaxiſque ex cacuminibus montium inhabitatas cõualles paſſim ruentibus.

GREGORIVS IX.

185. Pont. GREGORIVS nonus, natione Hernicus, patria Anagninus, è familia Comitum, Innocentij tertij nepos, apud Septizonium pontifex creatus, Fredericum ſtatim monuit ſub anathematis pœna, vt primo quoque tempore in Aſiam cum exercitu proficiſceretur recuperandæ Hieroſolymæ cauſſa. Promiſit quidem Fredericus ſe id facturum: atque omnibus cruce ſignatis mandauit, vt Brũduſij ad certam diem cum armis adeſſent. Venerat eò magna multitudo, præcipuè verò è Germania Lantgrauius Haſſiæ, qui Brunduſij vnà cum magna parte militum moritur, dum Fredericus ægritudinem ſimulans in Sicilia ſe continet. Hæc autem fraus ita apertè deprehẽſa eſt, vt conſtet ipſum Fredericum cognita Lantgrauij morte, eò celerrimè adnauigaſſe, omnemque eius ſupellectilem diripuiſſe: non deſtitit tamen fingere ſibi in animo eſſe in Aſiam traijcere. Eò enim poſt rapinam nauigationem direxit, omnibus qui tum aderant, ſubſequi iuſſis, licet non ita multò poſt (vt ipſe dicebat) procellis agitatus, Brunduſium redierit. Hac autem fama percitus Ioannes rex Hieroſolymitanus, cum Berengaria vxore pontifici rem gratam facturus Bononiam venit, Venetorum nauigio in Aſiam traiecturus. Verùm pontifex cognita Frederici fraude, ne Ioanni re infecta abire liceret, eum & Exarchatus Rauennatis gubernatorem inſtituit, & Honorij tertij ſententiam in Fredericum latam, confirmauit: grauioraque in eum molitus fuiſſet, ni Maurorum impetum reformidaſſet, claſſe tum potentium, quos tandem Ferdinandus Arragonum rex tanta clade ſuperauit, vt breui Maiorica inſula, vna ex balearibus, & Valentia vrbs potitus ſit pulſis Sarracenis, incolas locorum ſuſcipere Chriſtianos ritus impulerit. Nauigauit tamen Fredericus amicorum precibus & minis pontificis feſſus, in Cyprum vſque, vt Chriſtianis Aſia bellantibus, quos ſæpè deceperat, aliam ſpem daret. At verò dum inde Soldani vires explorat, Rainaldus eius præfectus, quem in Sicilia dimiſerat, in pontificem mouens, multa Picentini agri oppida occupat. Erat tum Peruſij pontifex: Aſſium petiturus, vt quæ de Franciſco viro ſanctiſſimo miracula audierat, præſens cognoſceret. Quam ob rem eum re (quemadmodum audierat) comperta, in ſanctorum numerum ſtatim retulit, magno Chriſtianorum conuentu ob eam rem habito. Dum hæc à pontifice agerentur, alter Frederici ſatelles Fulgineum per factionem occupat: vnde paulò pòſt armis benè cum eccleſia Dei ſentientium depellitur. Inſtabat litteris, nuncijs; Fredericus Anconem iam profectus, vt à pontifice abſolueretur, quòd diceret ſe deinceps in eius poteſtate futurum. Verùm pontifex cognita hominis fraude, & Chriſtianos milites in Aſia dimicantes admonet, vt ſibi à Frederici inſidijs caueant, aliquid noui ſemper machinantis in hominum perniciem: & Ioannem Hieroſolymitanum regem comparato exercitu in Rainaldum mittit, Picenum agrum rapinis & incendijs vexantem. Alijs verò copijs, quibus cardinalem Columnam præfecerat, è ſancto Germano præfectum Frederici deijciens cum

Sar-

Sarracenis mercede conductis, omnia ab eo ſaltu Capuam vſque pertinentia, in deditionẽ breui recepit. Hac autem calamitate moti, qui in Vmbria & Picentibus Frederici nomine militabant, relictis quæ occupauerant, in regnum trepidè redeunt. Interim verò Fredericus Brundusium rediens, pacis admodum cupidus, vltrò pontificem rogat, vt in gratiam recipiatur, imperatorque appelletur, ac pro regno Siciliȩ verus eccleſiȩ feudatarius. Quod quidem non prius impetrauit, quàm vncias auri centum & viginti millia eccleſiæ Romanæ ob illata damna perſoluiſſet, ipſeque pro ea re ſupplicatum ad pontificem Anagniam veniſſet. Cùm autem Gregorius ad omnia intentus (vt bonum paſtorem decebat) Peruſinorum res ab exſulibus perturbatas, eò profectus componere ſtudioſius eſſet, ſtatim Romæ tanta ſeditio orta eſt & hæreſis, quanta nunquam antea Hannibale ex gente Hannibalda cum quibuſdam ſacerdotibus malè ſentiente, quo quidem auctore populus Romanus auſus, in eccleſiam Dei coniurauerat, ſed hunc diuina vltio citò cõpeſcuit. Nam & Tiberis ſupra modum inundans, multa damna mortalibus intulit: & tanta peſte laboratum eſt, vt decimus quiſque vix ſuperfuerit. Pontifex tamẽ mira clementia vſus, Romam veniens, populo Romano ignouit, pulſo è ſenatorio ordine Hannibaldo, conuictis de hæreſi ſacerdotibus errorem faſſis, ac ſaniorem opinionem ſubire iuſſis. Ad ornandam verò vrbem deinde conuerſus, & veteres cloacas elimatas reſtituit, & nouas exſtruxit, vrbis dignitati & valetudini vno tempore conſulens. Ab vrbe deinde abiens valetudinis gratia, & Reate (vt quidam volunt) beatum Dominicum, principem ordinis Prædicatorum, & Spoletij Antoninum, Vlixibona oriundum, Patauij mortuum, ſecundum à Franciſco ordinis Minorum auctorem, in ſanctos retulit. Anagniam deinde rediens, omnia circunquaque poſita muniuit, Romanorum contumaciam veritus: quorum ſenator more veterum legem rogauerat, populusque ſciuerat, vt omnia oppida circa vrbem poſita Romanis vectigal penderent: non eſt tamen veritus pontifex diſſuadentibus cardinalibus Romam proficiſci, quò Romanos ad ſanitatem reduceret, tum monendo, tum caſtigando. Verùm cum nihil proficeret, Reate ſe contulit, quò & Fredericus imperator. Collocuti ſimul de rebus agendis, in hanc ſtatim ſententiam venêre, vt primo quoque tempore Romanos coniunctis copijs adorirentur. Decepit tum quidem pontificem vt antea ſemper, Fredericus. Namque in Germaniam abiens, militibus ſuis mandauit, vt Romanis rebus in omnibus obtemperarent. Hac itaque perfidia pontifex motus, Germanis militibus ad caſtra ſua confugientibus magnum propoſuit præmium, qua re tanta multitudo confluxit, vt poſtea Romani aperto Marte cum eccleſiæ copijs congredi nuſquam ſint auſi. Recuperato igitur & patrimonio ſancti Petri, & agro Sabino, ſpretisque Soldani legatis, qui ſuppliciter pacem petebant, multos ex Franciſci & Dominici fratribus per Europam miſit, qui prædicatione Chriſtianos ad arma contra Sarracenos cõcitarent: quorum opera tanta multitudo militum breui comparata eſt, quanta nunquam antea. Interim verò dum tanto exercitui dux idoneus quæreretur, Elizabeth regis Vngariæ filiam, mulierem optimam, ac miraculis claram, pontifex in ſanctas retulit. Theobaldus autem Nauarræ rex & Almericus Montisfortis, Henricusque Bari ac Campaniæ comes, iter per Germaniam & Vngariam cum magnis copijs facientes, Conſtantinopolim primò, mox traiecto Boſphoro Ptolemaidem peruenêre, longè ac latè omnia populantes. Verùm non ita multò pòſt ſuperueniente magna hoſtium multitudine, cùm ſe cædendo biduo defendiſſent, cum optimo quoque milite cadunt. Atque hoc modo expeditio magno conatu inchoata, breui cecidit imperitia ducum. Pontifex autem tantam calamitatem ægrè ferens, Romam perſuadentibus Romanis & obſecrantibus redire inſtituerat, faciendarum ſupplicationum cauſſa ad placandã Dei iram, ſi quam ex peccatis hominum conceperat. Quo minus autem id faceret, vetitus à Petro Fregepane, qui partes imperatoris ſequebatur, Peruſia Viterbium ſe contulit, iturus contra imperatorem armato milite, quem intellexerat tranſpadanam Italiam iam tum attigiſſe, ac contra ius faſq; ſocias ciuitates oppugnare iam feſſas calamitate, alia ſuper aliam ab Ecelino Patauino tyrãno accepta. Ecelinus enim cognomento de Romano, cuius auus Teutonicus ſub Othone tertio in Italia ordines duxerat, copias à Frederico ſecundo accipiens, magnam tyrannidem in tranſpadana Italia ſibi comparauit, redactis in poteſtatem ſuam Taruiſio, Patauino, Vicentia, Verona, Brixia Fredericus itaque aui fœdera nequaquam obſeruans, Medio-

Pontifex ab imperatore deceptus.

Elizabeth regis Vngariæ filia.

lanen-

lanenſes, & ſocias ciuitates apud nouam Curtem (ita enim locus vbi pugnatum eſt, appellabatur) ingenti clade ſuperatos trucidat. Hanc ob rem pontifex omiſſa deinceps ſpe rei benignè gerendæ ob illatum ſocijs incommodum, redire ad vrbem inſtituit, Ioanne Cincio vrbis ſenatore contradicente: cuius audaciam Iacobus Capocius Romanus ciuis infringens, pontificem magnificè ac ſplendidè ſuſcepit. Hic eſt ille Iacobus, cuius nomen adhuc legitur in tabernaculo opere muſiuo ſua impenſa exſtructo in ſancta Maria ad Præſepe, qua in baſilica Petrus quoque Capocius ſepultus eſt, ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalis, qui Fredericum imperatorem ſchiſmaticum perſecutus eſt, quique & hoſpitale ſancti Antonij non longè ab eadem baſilica, & Peruſij gymnaſium (quod Sapientiam vocant) ſua impenſa exſtruxit. Gregorius autem pacata vrbe, & Fredericum iterum anathemate notat, ac imperio priuat, & legatos Genuenſium ac Venetorum iam ad arma ſpectantium, componendæ rei cauſſa ad ſe vocat, hiſque rationibus inter vtrumque populum fœdera componit, ne alter ſine altero cum imperatore Conſtantinopolitano fœdus ineat, vtque bella gerenda vtrique communia eſſent, & ſigna vtriuſque viciſſim ferrent. Illis autem, qui fœdera hæc in nonum inita annum rupiſſent, interdictum ſibi à ſacris, anathematis vinculo, ſcirent. Balduinus autem, qui mortuo Ioanne, biennio Conſtantinopolitanum tenuerat imperium, cùm ægrè ſe ab hoſtibus inopia ærarij tutaretur, & filium pignori mercatoribus Venetis, ob æs mutuò acceptum, dedit: & ex ædibus ſacris ablatum plumbum, ac item lanceam illã ſpongiamque, qua Chriſtus ſaluator noſter hinc potus eſt, hinc vulnus accepit, Venetis pecunioſis vendidit. Fredericus autem Venetis admodum infenſus, quòd Gregorij partes tuerentur, eos tum paludibus concluſos vehemẽter oppreſſit, ac maximis calamitatibus afflixit. Interim verò conſpirantibus omnibus Tranſpadanis ciuitatibus, duce Gregorio Montelongo, Bononienſis ciuitatis legato, Ferraria quæ ab eccleſia Romana ad imperatorem defecerat, capitur, Salinguerra viro fortiſſimo eam acerrimè aliquamdiu defendente. Capta autem, Azoni Eſtenſi, qui bello interfuerat, eccleſiæ nomine gubernanda committitur, ſalutis noſtræ anno milleſimo ducenteſimo ac quadrageſimo. At verò imperator, qui tum Piſis erat, cùm non ſatis ſibi conſtaret, qui partes ſuas, qui ve pontificis ſequerentur, ciuitates Italiæ in duas factiones tum primum diuiſit. Nam qui pontifici fauebant, Guelphi, qui verò imperatori Gibellini appellati ſunt. Hæc quidem teterrimarum factionum nomina, ad perniciem humani generis inuenta, primum apud Piſtorienſes audita ſunt, cum cancellarij Panzaticos Gibellinos ab vrbe eieciſſent, cumque alteri factioni Guelph, alteri Gibel Teutonici fratres fauerent, vnde tantæ perniciei nomina indita ſunt. Florentini prætereà nobiles ſuos Piſanis Gibellinarum partium fauentes, in exſilium eijciunt. Pellunt & Guelphos viciſſim ab vrbe ſua Aretini & Senenſes, quorum exempla multæ ciuitates Italiæ ſecutæ, bella pluſquam ciuilia inter ſe commiſère. Hinc multæ ciuitates à pontifice deſciuère, tũ in Vmbria, tum in Etruria præcipuè autem Viterbienſes. Defeciſſent etiam Romani ciues, ni pontifex delatis per vrbem ſupplicando apoſtolorum capitibus, populum ad commiſerationem mouiſſet, habita etiam in baſilica ſancti Petri oratione digniſſima: qua tumultuantes in ſententiam ſuam traxit, vt eos impulerit pro eccleſia Dei crucem & arma ſuſcipere. Hi poſtea venientem hoſtili agmine ad vrbis mœnia Fredericum armis ſubmouere qui indignabundus captiuum quemque varijs cruciatibus necans in Samium conceſſit: Beneuentum vi captum diripuit: ac mœnia circunquaque euertit. Iterum autem ad vrbem rediens vita Latina hoſtili animo Caſſinenſe monaſterium ſpoliat, eiectis inde monachis: Soramque quondam Samnitium ciuitatem, ad Lyris fluuij caput ſitam, ferro, flammaque vaſtat. Templariorum bona vbique diripit. Sarracenos verò adeò dilexit, vt eorum opera præ cæteris in bello vteretur, magiſtratuſque eis, ac propriam vrbem conceſſerit, quæ noſtris quoque temporibus Nuceria Sarracenorum vocatur. Fratrem prætereà regis Tuniſij, Panhormi baptiſmum petentem, ne id faceret, verbis deterruit. Rauennam autem repentino incurſu petitam, in poteſtatem ſuam redegit. Hanc ob rem Gregorius cõcilium apud Lateranum indixit, in quo de abrogando Frederico ratio haberetur. Verùm Fredericus terra marique vias præcluſit, & quoſdam cardinales ac prælatos de via & nauigatione captos adiuuantibus Piſanis in carcerem coniecit. Qua ex re tantum dolorem Gregorius cepit, vt non diu ſuperuixerit. Moritur enim pontificatus ſui anno quartodecimo, menſe tertio, cum

Guelphi & Gibellini.

Solis ecli-pſis ante mortem Gregorij. cùm paulò ante ſolis eclipſis tanta apparuiſſet, quanta nunquam antea. Raymundum autem Barchinonenſem, quo adiutore in compilãdo libro Decretalium Gregorius vſus eſt, ita quidam tum laudant, vt maiori commendatione laudari nemo poſſit.

CAELESTINVS IV.

186. Pōt. CAELESTINVS quartus, patria Mediolanenſis, è familia Caſtilionum, epiſcopus Sabinus, vita & doctrina inſignis ſenex admodum & valetudinarius in locum Gregorij ſuffectus, decimooctauo pontificatus ſui die moriens, in baſilica Petri ſepelitur, magno ſui deſiderio relicto, quòd homines ſperabant ſe eius pontificatu felices futuros. Vacat tum ſedes vno & viginti menſibus. Cenſuère enim, qui tum auctoritate in eccleſia Dei valebant, neminem in pontificem eligendum eſſe, donec cardinales à Frederico in carcere detinerentur. Interim verò ſede vacante, Fredericus agrum Picenum percurrens in Flaminiam vſque Fauentiam, & Bononiam aliquantulum reſiſtentem vi occupat, ſcholamq; Bononienſem, quibus admodum infenſus erat, tum primum Patauinum transfert. Omnes prætereà, quos fautores eccleſiæ intellexerat, varijs calamitatibus afficit. Balduinus autem Conſtantinopolitanus imperator, omiſſa ſpe omni benè gerendæ rei in Aſia, cum Raymundo Toloſano comite in Italiam veniens, tantum precibus valuit & auctoritate apud Fredericum, qui tum Parmæ erat, vt cardinales captiuos, alioſq; eccleſiaſticos, incolumes dimitteret. Qui non ita multò poſt Anagniæ conuentu habito, de creando nouo pontifice rationem habuère.

INNOCENTIVS IV.

INNOCENTIVS quartus, Sinibaldus antea vocatus, patria Genuenſis, familia Fliſca, è Lauaniæ comitibus, Anagniæ pontifex creatur, quo nuncio Fredericus imperator non admodum delectatus eſt. Norat enim hominis virtutem, magnitudinemque animi. Antea namque ſimul familiariter aliquandiu vixerant, & ob eam rem verebatur, ne à ſe anteactæ vitæ rationem expoſceret. Quare congratulantibus amicis dixiſſe ferunt, Sinibaldum cardinalem ex amico optimo in hoſtem acerrimum ob pontificatum mutatum eſſe. Innocentius autem pontificium habitum indutus, Romam veniens prodeunte obuiam honorato quoque magno omnium applauſu ſuſcipitur: qui ſtatim peractis, quæ de more in conſecrandis coronandiſque pontificibus fieri conſueuerunt, de pace cum Frederico ineunda mentionem facit, Balduino ad rem conficiendam auctoritatem ſuam interponente. In longum verò protracta res, quatuor menſium tẽpus inſumpſit, conuentumque inter eos tandem, vt pontifex ciuitatem Caſtellanam petens, eò loci imperatorem opperiretur, ſecum de componẽdis rebus ſermonem habiturum. Verùm cum Innocentius paratas ſibi à Frederico inſidias, tum Romæ, tum in itinere certo indice comperiſſet, Genuenſium nauigio fretus, quod apud Centumcellas in portu conſederat, in Franciam proficiſcens, ſecunda nauigatione vſus, Lugdunum peruenit, ab omnibus 187. Pōt.

bus benignè & comiter ſuſceptus. Concilio deinde eo loci indicto, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo qnadrageſimo ſexto, litteris, nunc ijs, præcone poſtremò imperatorem ad ſe citat, propoſita pœna niſi dicto obtemperet. Imperator autem Sinueſſanum quendam iureconſultum eò mittens, nihil aliud præter dilationem temporis à pontifice petens, iturũ ſe breui pollicetur. Datum eſt tempus, quo id fieri deberet. Verùm cùm Fredericus fallendi arte callidus, occaſionem calumniandi, & opprimendi Innocentium quæreret, omniũ conſenſu imperio & regnis priuatur. Hanc ob rẽ Fredericus ira incenſus, ædes ac villas cognatorum quorundam Innocentij, qui eius monitu Parma, vbi fundos habebant, Placentiam commigrauerant, dirui iuſſit. Inito deinde fœdere cum duce Burgundiæ proficiſci Lugdunum inſtituit, parato ingẽti comitatu. Peruenerat iam quidem ad Taurinos, cum ei nunciatum eſt Parmenſes exſules, ſuperatis ad Tarum fluuium ciuibus ſuis vrbem vi ingreſſos maximam cædem edidiſſe. Hanc ob rem Fredericus omiſſo itinere quod cœperat, conuocatis ex tota Italia copijs ſuis, quæ ex ſexaginta millia hominum fuiſſe conſtat, obſidere Parmam inſtituit, ad quam tuendam magna profectò ciuitatum ſociarum cũ legato apoſtolico auxilia cõuenerant. Is autem biennio conſtanti animo obſidionem paſſus, tandem erumpens, Fredericum nil tale metuentem fundit fugatque, eumque caſtris rerum omniũ copia refertis ſpoliat. In vrbis enim modum caſtra vallo ac foſſa Fredericus ipſe hac mente munierat, vt direpta & verſa Parma, in quã magnum conceperat odium, eo loci vbi ſtatiua habuerat, nummoſque conflarat, Victorinos appellatos, Victoriam vrbem conderet. Sunt qui ſcribant, Fredericum ea clade & coronam maximi precij, & vaſa aurea magni ponderis amiſiſſe, ægreque ex tanta calamitate ad Cremonenſes confugiſſe: quorum tamẽ vrbem intrare nequaquã auſus eſt, quod multi ex Cremonenſibus cum Friderico militantibus eo prælio ceciderant. At verò Innocentius vbi intellexit Fredericum tanta clade infractum animo, voluptatibus ſeſe dediſſe, ex ſtructis amœniſſimis hortis, in eiſdemque incluſo cum ſpadonibus ſuis pulcherrimarum mulierum agmine, hominis ſortem miſeratus omiſſo concilio, legatos per Franciam & alias prouincias miſit, qui populis ſuaderent militiam Chriſti ſuſcipere, Ludouicumque regem Franciæ ſequi, in Aſiam traijcere properantem. Id enim ſe facturum Ludouicus, dum graui valetudine cruciaretur, pollicitus eſt, & vouit.

Impedire tamen hanc expeditionem nonnihil viſi ſunt Tartari, qui agmine bipartito Europam tum & Aſiam inuaſerant. Nam qui & Aſiam petiere, Georgianam ſuperioremq; Armeniam peruagati, Iconium vſque Turcorum regiam peruenẽre. Alia verò manus Batone duce Poloniam & Vngariam populati, ad mare Ponticum deflexẽre, vbi Ruſſiam ſiue Rutheniam, & Gazam ampliſſimas regiones vaſtarunt. Eodem quoque tempore Groſſoni gens Arabica, Soldano Babylonis impellente, Templarios aggreſſi eos fundunt, ac Hieroſolymam facilè capiunt mœnibus carentem. Chriſtianos, qui tum in ea erant, trucidant. Sepulchrum Chriſti quouis genere turpitudinis fœdant. Hanc ob rem motus Innocentius, regem accelerare iter in Aſiam cohortatur cum eo exercitu, quem ad eam comparauerat. In Cypro hyemare ei neceſſe fuit, quia eò iniquo anni tempore peruenerat. Vere autem appetente, Damiatam contendens, & claſſem Soldani repulit, & pugnantes in litore terreſtres hoſtium copias ſuperat: ibique ſtatiua tamdiu habuit, donec ab Italia reliquæ copiæ ſubſequerentur. Quo minus autem ex Italia eò miles proficiſceretur, Frederici rabies effecit, quia à libidinibus, quibus aliquandiu immerſus fuerat, ad arma conuerſus, totam prouinciam tumultu compleuerat, impuleratque quaſdam ciuitates ſtudio partium à pontifice deſciſcere, maximè verò Foroliuienſes, Ariminenſes, Vrbinates, ac totum Picenum. In Vmbria prætereà defecerant omnes præter Tudertinos, Peruſinos, Aſſiſiates. Soli autem Florentini in Etruria pontificem ſequebantur, quos certè adeò bello Fredericus vexauit, vt tandem eos coëgerit Guelphos conciues ſuos ab vrbe pellere. Bononienſes verò cum Henrico Frederici præfecto pugnare auſi, hominem vincunt, & obtruncat. Sunt autem qui ſcribant, Fredericum hoc tempore, dum in Siciliam traijcit, Panhormi mortuum. Alij verò affirmant eum in Apulia graui morbo laboraſſe, & iam conualeſcentem à Manfredo filio adoleſcente ex nobili concubina ſuſcepto, compreſſo vi ore, mori coactũ. Illud certè conſtat, Fredericum paulò antè mortem Manfredo, quem Tarentinis principẽ dederat, multa etiam

iam oppida, præter ipſum principatum dediſſe: Conradum verò ex Iole Ioannis Hieroſolymitani regis filia ſuſceptum, hæredem rerũ omnium reliquiſſe, quem poſtea Manfredi opera veneno petitum conſtat. cum tamen prius Neapolim, & Aquinum vi captũ diripuiſſet, obſtante pontifice, & fruſtra reclamante: qui pacem Italiæ ea mente quærebat, vt ei tranſmittere militem Italum ad Ludouicum iam Damiatam oppugnantem liceret. Verùm capta Damiata, cum Robertus Pictauienſis comes nouas ex Gallia copias traieciſſet, Damiata mouens ad Pharmiam vrbem exercitũ mouet, quò Soldanus cum magnis copijs id veritus iam peruenerat. Fluuius certè duos exercitus dirimebat, qua ex re factum eſt, vt nunquam collatis ſignis ad ſummam dimicationem ventum ſit. Leuia interdum committebantur prælia, vtroque exercitu caſtra ſua tuente. Robertus tamen maiora auſus, cum temerè progrederetur, ab hoſtibus capitur.

At verò Innocentius incendijs bellorũ iam penè in Italia extinctis, ad vrbem redire inſtituit, redacto tamen prius in ſanctorum numerum Edimundo confeſſore Cantuarienſi archiepiſcopo. Cum verò Peruſiam iam perueniſſet Romam conſultò declinans ob ſenatoriam poteſtatem, quæ nimia ei, ac curiæ Romanę videbatur, Petrum Veronenſem ordinis prædicatorum ab hæreticis Mediolanum & Comum intercæſum, in ſanctos Chriſti martyres retulit. Idem fecit de ſancto Staniſlao Cracouienſi epiſcopo, qui in vita miraculis clarut. Acceṙſitus deinde à proceribus regni Siculi, Neapolim nuper inſtauratam ſtatim proficiſcitur: ibique moritur ac ſepelitur, in eccleſia ſancti Laurentij, pontificatus ſui anno vndecimo, menſe ſexto, die duodecimo, dum breui ſe toto regno potiturum arbitratur. Ipſius autem Innocentij viri optimi decretum fuit, vt octaua natiuitatis beatæ Mariæ virginis in eccleſia Dei quotannis celebraretur. Idem verò bono conſilio vſus, cardinaliũ ſedes iam pridem vacuas optimo quoque in collegium cooptato repleuit, ſtatuitq; vt cardinales equo in publicum vecti, galero rubro vterentur, honeſtandi ordinis cauſſa. Multa quoque vir doctiſſimus in tanto rerum faſtigio collocatus edidit, & compilauit. Apparatus nanque Decretalium compoſuit, quo ipſi Canoniſtæ plurimùm vtuntur. Continent enim diſputationes quaſdam, quæ rem ipſam mirificè aperiunt. Edidit & alium in concilijs

Cardinales rubro galero vtuntur.

approbatum, quem Oſtienſis in ſumma ſua Authenticas vocat. Scripſit & librum de iuriſdictione imperij & auctoritate pontificis contra Petrum quendam, cognomento de Vinea, qui imperij & aliarum rerum omnium arbitrium imperatori tantum adſcribebat. Hunc librum poſtea Innocentius appologeticum vocauit. Doctorum quoque virorum familiaritate mirificè delectatus eſt, quos etiam ad dignitatis gradum euexit. Hugonem enim vita & doctrina inſignem, ſanctæ Sabinæ cardinalem promulgauit, qui ob dignitatem acceptam à priore vita nuſquam deceſſit: ordinis ſancti Dominici prius habebatur. Scripſit idẽ Hugo & gloſſas in Biblia & concordantias, vt iſtorum vocabulo vtar. Huius quoque pontificis tempore & mandato Alexander de Ales ordinis Minorum frater, qui iam grandis natu religionem ingreſſus fuerat ſummam in theologiam ſcripſit admodum copioſam. Edidêre & libros ſuo tempore in Decretales, quos apparatum vocarunt, Bernardus Parmenſis & Compoſtellanus viri doctiſſimi, ad hanc laudem diligentia & benignitate Innocentij excitati. Pontificis verò nepos Guillelmus patruum non multò pòſt ſequitur, cuius quidem ſepulchrum in ſancto Laurentio extra muros adhuc cernitur.

ANNOTAT.

Hic in vigilia natalis Domini anno MCCLIV. Lugdumi in concilio generali, xij. cardinalibus viris excellentiſſimis creatis, eius ordinis hominibus proprium inſigne pileum rubeum dedit. Auctor Martinus, qui eo tempore vixit in huius pontificis vita, quo ſignificabatur eos etiam caput ſuum, ſi opus eſſet, pro eccleſiaſtica libertate tuenda, gladio offerre debere, & præſertim eo tempore, Romana eccleſia à Frederico II. imperatore, vehementer oppugnabatur. Reliqua eius ordinis inſignia poſteriores põtifices excogitarunt, in his præcipuus fuit Paulus II. Hæc F. Ptolemæus, Platina, & alij auctores tradunt.

ALE-

ALEXANDER IV.

168. Pont. ALEXANDER quartus, natione Campanus(nam Hernicos olim,nunc Campanos vocant)patria Anagninus, in locum Innocentij ſuffectus, Manfredum ſtatim admonet,ne quicquam contra dignitatem eccleſiæ moliatur, qui accerſitis à Nuceria Sarracenis, copias eccleſiæ nil tale metuentes apud Foſſam aggreſſus, partim occidit, partim cepit,iampridem animos regios gerens, mortuo(vt ipſe fingebat) Coradino, cuius ſe hæredem meritò futurum dicebat.

Chriſtiani autem,quos diximus ad Pharam iam caſtra habuiſſe,peſte ac fame laborare cęperunt, parte Nili ab hoſtibus occupata, per quam commeatus in caſtra vehebantur. Eò enim Hieroſolymitanus patriarcha cum multis nauigijs profectus, ab hoſtibus capitur. Hanc ob rem Ludouicus,ne fame opprimeretur, Damiatam repetens, in maximas incidit hoſtium copias,à quibus bello ſuperatus,cum Alphonſo Pictauienſi & Andegauenſi comite fratribus germanis capitur. Verùm interfecto à ſuis poſt tantam victoriam Soldano, alter, qui ei ſuffectus eſt,recuperata Damiata, & accepta pecunia, Chriſtianos omnes liberos & incolumes Ptolemaidem perduxit. Ludouicus autem rex,ſuadente Alexandro pontifice, remiſſis in patriam fratribus tandiu in Aſia commoratus eſt,quoad Cæſarea, Ioppe & Sidon,quæ oppida Chriſtiani de Sarracenis nuper receperant,inſtaurata præſidijs firmarentur.Tum demum verò ſexto expeditionis ſuæ anno in patriam reuertitur.

Interea quidem Alexander pontifex excommunicato Manfredo, Anagniam profectus Octauianum Vbaldina gente ortum, eccleſiæ Romanæ cardinalem, Neapolim mittit, qui Neapolitanos contra Manfredum in fide confirmaret,pollicitus ſe breui Campanis omnibus ac Neapolitanis auxilium allaturum. Sed Manfretus non contentus Neapolitanos vexare,in Etruria quoque factiones mouet: maximè verò Florentiæ, quæ mortuo Frederico, ſtatim in libertatem ſeſe vendicauerat. Vnde communi decreto placuit Guelphos ſub Frederico eiectos in patriam reducere,qui Gibellinorum conatibus reſiſterent. Hac itaque ratione Guelpha factio tantum in Etruria valuit,vt Piſtorienſes, Aretinos, Piſanos, Senenſes, qui Guelphos ciues ſuos eiecerant, graui odio & maximis bellis perſequerentur: Lucenſes contra Piſanos potiſſimum adiuuantes,quos certè Florentini tum oppreſſiſſent ſuperatos ad Arbiam fluuium, niſi Bonitij oppidi ſuſpectam fidem habuiſſent. Erat enim Bonitium in valle Helſæ ſitum,à Senis duodecim millibus paſſuum diſtans,loco,natura, & arte munitum:quo quidem Gibellini,vt arce belli, in Guelphos vtebantur:hoc vi ſublato & euerſo, Florentini, contra quos Manfredus ſenſerat,Alexandro pontifici Manfredi aduerſario copias pollicentur. Hanc ob rem Manfredus iam Panhormi rex declaratus, conducto Sarraceno milite, & legatum apoſtolicum magnis cladibus attriuit, & Iordanem copiarum ſuarum præfectum cum mille & quingentis equitibus in auxilium Senenſium contra Florentinos miſit, qui non ita multò pòſt Florentinos ad Arbiam flumen tanta clade ſuperarunt,vt relinquere vrbem hoſtibus ſint coacti. Non deſtitit tamen pontifex tyrannos vbique locorum perſequi.Cùm enim Ecelinus tyrannus, quem diximus totam ferè Venetiam occupaſſe,Mantuam obſideret, Philippum Fontaneſium archiepiſcopum Rauennatem Alexander Venetias properè miſit, qui prædicata Chriſti cruce,comparatoque exercitu Anſediſium Ecelini ex vxore nepotem,Patauio expulit.Hanc ob rem Ecelinus Mantuam obſidione ſoluens, ac Veronam concito gradu petens, cum recuperandi Patauij ſpem omninò omiſiſſet, Patauinos omnes(ad duodecim millia fuiſſe in caſtris conſtat, varijs cruciatibus necauit.Tum verò theologi quidam ordinis Minorum Brixiam miſſi, eò, prædicando ciuitatem deduxère, vt & Guelphos extorres reciperent,& partes eccleſiæ ſequerentur. Idem

quoq;

quoque Placentini & Cremonenſes feciſſent, ni Vbertus Pallauicinus dominatum adiuuantibus Gibellinis occupaſſet. In hunc verò & Ecelinum belli ſocium, legatus Apoſtolicus Brixia mouens, adiuuantibus Guelphis, apud Gambaram magna accepta clade ſuperatur, & capitur cum epiſcopo Brixiano, & factionis Guelphæ optimatibus, quos omnes Ecelinus accepta prius Brixia incolumes ſtatim dimiſit, anno ſalutis milleſimo ducẽteſimo quadrageſimo nono. Legatus autem apoſtolicus veritus ne Ecelini potentia ſupra modum creſceret, ſeiungere Vbertum Pallauicinum ab Ecelino inſtituit. Id autem potiſſimùm per Boſſum Douarium ciuem Cremonenſem & domi nobilem tentat, qui Vbertum impulit, propoſita cum deteſtatione Ecelini crudelitate & ſæuitia, vt omiſſo Ecelino, cum Mediolanenſibus & Mantuanis, alijſque ſocijs ciuitatibus fœdus iniret. Tum verò Ecelinus ira percitus, quòd omnes propemodum in ſe coniuraſſe cerneret, comparato ad Caſſanum exercitu, omnem Inſubriam vaſtans, ſocias ciuitates ad bellum excitauit, à quibus non ita multò pòſt ſuperatus & captus, Soncini moritur: eò enim, poſt acceptum graue vulnus, delatus fuerat. Omnes itaque Ciſalpinæ ciuitates libertatem mortuo tyranno conſecutæ, Alexandri pontificis deinceps auſpicia & monita ſecutæ ſunt. Legatus autem apoſtolicus, qui Patauinos in libertatem vendicauerat, reliquias bellorum perſecutus, Albericum Ecelini fratrem Taruiſio pulſum, cum vxore & liberis obtruncat. Alexander verò pontifex ſublatis tyrannis, extincto tanto incendio, repetere bellum Aſiaticum inſtituerat: ſed diſcordia inter Genuenſes & Venetos orta effecit, ne tam pium bellum tamque neceſſarium ſumeretur. Ptolemaidem Tyrumque, vrbes admodum diuitijs & opibus præpotentes, Chriſtiani tum incolebant: maximè verò Genuenſes, Piſani, Veneti mercatores, qui per annos iam quatuor & ſexaginta, omnes ferè orientis atque occidentis mercaturas eò contraxerant. Hi autem mercatores ſeparatas habebant aras, ſeparatos vicos, portoria propria, nec quicquam commune inter Venetos Genuenſeſque apud Ptolemaidem erat præter diuina templa. De monaſterio ſancti Sabæ orta contentio eſt, quod vtraque ciuitas ſibi vendicare conabatur. Componere hanc litem pontifex annixus, litteras vtrique dedit, quibus oſtendebat ſibi placere monaſterium vtrique ciuitati commune eſſe debere. Sed Genuenſes cognita prius pontificis voluntate, fretique beneuolentia Philippi Montisfortis vrbis præfecti, excluſo Veneto monaſterium capiunt, & in arcem muniſſimam redigunt. Hanc ob rem Veneti populariter abeuntes, inito fœdere cum Manfredo Siciliæ rege, contra Genuenſes arma ſumunt, eorumque claſſem duarum triremium & triũ ac viginti magnarum nauium, in portu Ptolemaidis vi irrumpentes incendunt, ac monaſterium ſancti Sabæ eodem impetu captum euertunt. Genuenſes autem hac calamitate magis irritati quàm perterriti, comparato denuò claſſe, apud Tyrum Venetis occurrunt, qui de induſtria incedentes, in Pontum delati, Selymbriam vrbem de Sarraceno expugnatam diripiunt. Interim verò auctis vtrinque copijs Tyrum communem belli ſedem ab vtroque contenditur. At pontifex veritus, ne aliqua magna clades ex hac contentione oriretur, legatos vtriuſque populi ac Piſanos ad ſe vocat, componendæ pacis cauſſa: quæ propemodum compoſita erat, cùm nunciatum eſt inter Tyrum & Ptolemaidem Piſanos ac Venetos eo bello ſocios, Genuenſes ingenti clade ſuperaſſe, viginti quinque eorum nauibus partim captis, partim ſubmerſis, atque victores Ptolemaidem, victos Tyrum rediſſe. Ptolemaidi autem omnia Genuenſium ædificia diruta, omnia bona direpta fuiſſe, pulſoſque inde ciues omnes. Hanc cladem ita moleſtè tuliſſe dicitur pontifex, vt non prius admittere Venetorum legatos voluerit, quàm captiuos Genuenſium incolumes dimitterent: & ne vni tantum incommodo pontifici mederi neceſſe eſſet, Balduinus imperator Conſtantinopolitanus, quo ſtãte ſpes aliqua recuperandæ terræ ſanctæ ſupererat, de relinquenda Conſtantinopoli cogitabat. Michaël enim Palæologus duorum Theodori Diplobatacij filiorum ob affinitatem ex teſtamento patris tutor, omni genere iniuriarum Latinos perſequebatur, pulſo ex Achaia Guillelmo Franco, vexatoque Balduino & domi & foris armis ac ſeditionib⁹. Quo quidem abeunte ad tuendam oram Ponticam ab hoſtibus vexatam, Conſtantinopolitani ciues nocte concubia Palæologum in vrbem admiſere. Hanc ob rem Balduinus & Pantaleo patriarcha Ponto in Europam flectentes, contentiones bellorum omiſere. Tum verò Palæologus ſublato æmulo & hoſte, occiſis clam pueris, imperium ſibi deſumit, quod poſt annos octo & quadraginta à Latinis in Græcos

rurſum tranſlatum eſt. Intereà verò Octauianus cardinalis Vbaldinus, re Neapolitana parum feliciter adminiſtrata ſtatim ad pontificē rediijt: qui vbi Claram virginem ordinis ſancti Francisci Anagniæ in ſanctas retuliſſet, Viterbium ſtatim proficiſcitur pacem inter Genuenſes & Venetos compoſiturus. Qua in re diutius vexatus, eo loci tædio animi tandem moritur, & in eccleſia ſancti Laurentij honorificè ſepelitur, pontificatus ſui anno ſeptimo. Vacat tum ſedes menſibus tribus, diebus quatuor. Huius pontificis vita ab omnibus certè mirificè laudatur. Beneficus enim, & liberalis eſt habitus maximè verò erga pauperes Chriſti, & benè de religione Chriſtiana meritos: vnde libellos quoſdam contra paupertatem editos à quodam Guillelmo de ſancto amore, perpetuò edicto aboleuit. Affirmabat enim vir ille pernicioſus, pauperes religioni deditos eleemoſynis viuentes, non eſſe in ſtatu ſalutis. Combuſſit etiam vidente curia Romana libellum peſtiferum, quo auctor aſſerebat ſtatum gratiæ non à lege Euangelij, ſed à lege ſpiritus procedere. Quæ opinio ex libris Ioachimi abbatis ſumpta dicebatur. Hic autem liber à ſectatoribus Euangelium æternum dicebatur. Ipſe verò Alexāder vbi ab externis negotijs vacuus fuit, aliquid ſemper, quod ingenium ſaperet, edidit: nam & Decretales epiſtolas compilauit, & viris doctis ita fauit, vt eos ad cardinalatum vſque prouexerit: maximè verò Henricum cardinalem Oſtienſem, virum diuini, humanique iuris peritiſsimum. Vſus eſt & magna liberalitate erga Bartolomæum Brixianum, qui multa in Decretales edidit, quibus ex rebus præter doctrinam ſingularem & ſanctitatem, magnam conſecutus eſt laudem. eius quoque opera redactum eſt templum teſtudineum, quod apud ſanctam Hagnetem cernimus, ad cultum diuinum, cum antea Baccho dicatum eſſet, conſecrationemque altaris beatæ Conſtantiæ huius manibus factam, litteræ ipſæ indicant in veſtibulo templi poſitæ.

ANNOTAT.

Et hic pontifex, quod Platina omiſit, è nobili genere Comitum fuit, Innocentij III. & Gregorij IX. à quo cardinalis creatus fuit, propinquus. Rolandus antea vocatus, epiſcopus cardinalis Oſtienſis & Veliternus, ex eiuſdem pontificis regiſtris, qui in bibliotheca Platina Romæ conſeruantur.

VRBANVS IV.

VRBANVS quartus, ex Trecenſi Galliæ vrbe oriundus, patriarcha Hieroſolymitanus pontifex creatus, ſtatim è Gallia milites conuocauit, quos Manfredo ditionem eccleſiæ vexanti obijceret. 189. Pont. Hanc ob rem Iordanis copiarum Manfredi in Etruria contra Guelphos dux reuocatus in regnum, Guelphis reſpirandi facultatem aliquantulam dedit: maximè verò Florentinis & Lucenſibus, quos è medio tollere omninò Gibellini inſtituerant. Laboratur & eadem peſte in Ciſalpina Gallia, Vberto Pallauicino factionem Gibellinam vbique extollente, contrariamque deprimente. Tantæ etiam verſutiæ is fuit, vt Brixia potitus ſit vtraque factione id approbante, cùm ſe omnibus pariter adfuturum oſtendit. Tum verò Mutinēſes & Regienſes Ferrarienſium ac Bononienſium conſilio vſi, qui verebātur ne Pallauicinus omnia occuparet, in partes eccleſiæ declinantes, Gibellinos ciuitatum ſuarum eijciunt, eorumq; bona Guelphis Florentinorum exſulibus condonāt, quo factio ſua vbique validior haberetur. Fiebant hæc in Ciſalpina Gallia, pontifice ipſo omnes continuò ad pacem cohortante. Apud Conſtantinopolim verò Palæologum Veneti imperio deieciſſent, niſi à Genuenſibus ſocijs & amicis fuiſſet adiutus. Factus deinde potêtior Palæologus capta Manouaſia, Venetis & Guilelmo Acaiæ principi facilè reſiſtebat. Parauerat iam legatum pontifex, qui pacem inter Venetos & Genuenſes componeret, cùm ſubi-

tò

Manfredus comparatis nouis Sarracenorũ copijs, agrum Picenum iam antea nutantem occupat. Pontifex itaque eundem legatum in Galliam mittit, qui Gallos crucesignatos, iam antea ea de re monitos, maturare iter precibus & pollicitationibus impelleret: qui certè duce Guidone epiſcopo Antiſiodorenſi in Italiam deſcendentes, ſuperato ad Brixiam Pallauicino, nemine deinceps reſiſtente, Viterbium vſque peruenêre. Vnde non ita multò pòſt accepta pontificis benedictione digreſſi, per Vmbros & Marſos iter facientes, Sarracenos qui eò confugerant, facillimè ſuperant, & ad Lyrim vſque propellunt. Eodem quoque tempore Romani, etſi ditionem eccleſiæ nequaquam vexarent, non tamen pontificis imperio obtemperabant, magiſtratus in vrbe ſuo nutu creantes. Deſinentes itaque ſenatorem ex ciuitate Romana creare, tum primum ex exteris Brancaleonem Bononienſem magni animi conſilijque virum, ad tantum magiſtratum magno propoſito præmio acciuère. Verùm poſtea mutata ſententia, hominem comprehenſum in carcerem conijciunt. Hac autem iniuria Bononiẽſes moti, Romanos quoſdam captos non alia conditione dimiſſuros ſe affirmant, niſi reſtitutum in libertatem ciuem ſuum Brancaleonem intellexerint. Tum verò Romani ſuis cauentes, non ſolum Brancaleonem dimittunt, verùm etiam eundem in priſtinam dignitatem reſtituunt: alio etiam ex omni regione vrbis delecto magiſtratu (quem Bandereſios appellabant) penes quem vitæ ac necis hominum arbitrium eſſet. Hac autem inſolentia ideo vti Romanos pontifex intelligebat, quòd ſe à Manfredo vexari armis cernerent, nec eorum conatibus poſſe reſiſtere. Quare tyrannos à ceruicibus eccleſiæ aliquando reiecturus legatos ad Ludouicum Franciæ regem mittit, qui eum adhortentur, vt primo quoque tempore Carolum prouinciæ & Andegauiæ comitem conſobrinum & generum ſuum cum exercitu in Italiam mittat, quòd ſibi in animo eſſet Manfredo pulſo, hominem regem Siciliæ citrà & vltrà Pharum creare. Feciſſent tum id quidem (adeò erat ad tantam rem ob ingratitudinem Manfredi animatus) ni ægritudo à rebus gerendis eum abſtraxiſſet. Quod deinceps à ſequenti pontifice poſteà factum autumant. Sunt qui adſcribant, huius pontificis ætati Albertum Teutonicum ordinis Prædicatorum fratrem, quem ob amplitudinem doctrinæ magnum appellant. Qui & omnia opera Ariſtotelis commentatus eſt & Theologiam Chriſtianam acutiſſimè aperuit, & de paruis naturalibus quàm diligenter ſcripſit. Edidit & librum de coæquæuis, in quo quidem res naturales theologiæ, quantum fieri poteſt perſimiles oſtenduntur. Expoſuit & magnam partem Bibliæ. Euangelia ac Pauli epiſtolas gloſſis optimis aperuit. Inchoauit etiam ſummam Theologiæ, ſed non perfecit. Tantæ prætereà modeſtiæ fuit, adeoque lectionum appetentiſſimus, vt Ratiſponenſem epiſcopatum abnuerit, quem tumultu & armis gubernare interdum opus erat, vt nunc etiam apud Germanos mos eſt, quorum plerique Epiſcopi enſe & milite rem ſuam tutantur. Priuatus itaque Coloniæ aliquandiu publicè legit. Tandem verò octogeſimum ætatis agens annum, eodem in loco moritur, multis diſcipulis, qui poſteritati conſulerent, relictis maximè autem Thoma Aquinate: qui relicta patria inſignique cognatione (originem enim è comitibus Apuliæ ducebat) Coloniã pergens, tantum profecit, vt poſt aliquot annos apud Pariſios primum in doctrina locum teneret. Vbi & quatuor libros in Sententias edidit. Scripſit & librum contra Guillelmum de ſancto amore virum perniciosum, vt antea diximus. Duos prætereà libros edidit, quorum alter eſt de qualitate & eſſentijs, alter verò de principijs naturæ. Romam deinde ab Vrbano accerſitus, ſpretis dignitatibus, quę vltrò ei offerebantur, totum ſeſe lectioni & ſcriptioni dedit. Nam & ſcholam Romæ inſtaurauit, & rogatu Vrbani multa conſcripſit, & totam ferè naturalem philoſophiam ac moralem cõmentationibus expoſuit, & contra Gentiles librum edidit. Declarauit & Iob, Catenamque auream contexuit. Compoſuit & officium de Chriſti corpore, quo in opere plurimæ figuræ teſtamenti veteris continentur. Ad Vrbanum pontificem redeo, qui pontificatus ſui anno tertio, menſe vno die quarto Peruſij moritur, in cathedralique baſilica ſepelitur. Vacat tum ſedes menſibus quinque.

Thomas Aquinas Alberti diſcipul⁹.

ANNOTAT.

Vrbanus papa IV. Iacobus, vel vt alij, Pantaleo (quod fortè cognomẽ erat) antea vocatus, fuit natione Gallus, patria Trecenſis, quæ Campaniæ vrbs eſt, humili ac ſordido loco natus ex patre (vt fertur) ſutore veteramentario.

Qui cùm eſſet Hieroſolymitanus patriarcha, Viterbij, vbi tunc curia Romana erat, à cardinalibus numero nouem inter ſe diſcordantibus, extra eorum collegium 4. Kalen. Septembris anno Domini MCCLXI. Romanus pontifex renuntiatus, ſedit annos tres, menſem vnum, & dies quatuor. Hic veterem ac nobiliſſimam Tuſciæ vrbem accedens, loci adſpectu & ſecuritate delectatus (eſt enim in ſummo ſaxo poſita, & ad expugnandum difficillima) diu in ea cum Romana curia permanſit. Nam Manfredi Siciliæ regis Romanæ eccleſiæ hoſtis potentia, & vi ſancta ſedes tunc præcipuè vexabatur. A ciuibus Vrbeuetanis honorificentiſſimè ſuſceptus, Monaldenſes & Philippenſes primarios vrbis ciues, bello ciuili inter ſe laborantes in concordiam redegit, & dum vixit, eam conſeruauit. Vrbem ſibi & Romanæ eccleſiæ fideliſſimam varijs ædificijs, tum publicis, tum priuatis, multis item priuilegijs exornauit. A fundamentis autem ædificauit ſuperbas illas ædes pontificias in loco, qui dicebatur Solianum propè S. Mariam Priſcā, quarum adhuc parietes ſuperſunt: exſtruxit etiā eccleſiam & monaſterium S. Auguſtini, eccleſias verò Minorum & Prædicatorum reſtituit & ampliauit. Ibidem etiam concilium, ſiue multorum prælatorum conuentum celebrauit, in qua inter cætera tractatum eſt, quanam ratione ſancta ſedes apoſtolica à Manfredi potentia & tyrannide ſe tueri poſſet, decretumq́; vt Carolus Ludouici Francorum regis frater prouinciæ comes, & dux Andegauenſis in Italiam contra Manfredum cum Siciliæ regis titulo euocaretur Cardinali legato ad illum ob eam rem miſſo, quod poſtea ſub Clemente IV. factum eſt. In ea poſtremo vrbe anno Domini MCCLXIV. ſacratiſſimi corporis Chriſti ſolemnitas, quinta feria poſt octauam Pentecoſtes ab eodem pontifice perpetuis temporibus cum ſolemni ſupplicatione, quæ nunc etiam celebratur, inſtituta eſt, cum eius ſolemnitatis officium ſanctus Thomas Aquinas, qui eo tēpore publicè Theologiam in ea ciuitate profitebatur, compoſuiſſet. Id verò factum fuit propter miraculum, quod hoc tempore Vulſinijs in diœceſi & ditione Vrbeuetana in eccleſia ſanctæ Chriſtianæ accidit. Nam dum ſacerdos quiſpiam ſacra miſſarum ſolemnia celebraret ſacramento iam confecto, de panis & vini tranſubſtantiatione, & Chriſti corpore dubitauit. Vnde ſtatim (dictu & auditu mirum) ex ſanctiſſima, quam in manibus tenebat hoſtia viuus ſanguis manare cœpit, & totam mappam, quam Corporale vocant, tinxit. quo miraculo attonitus pontifex Vrbanus IV. corporale primum ad ſe ab Epiſcopo loci cum proceſſione vrbem veterem transferri voluit & illud ſolemnitate inſtituta in eccleſia Vrbeuetana recondidit. Quæ omnia ex eiuſdem pontificis bulla, quæ adhuc exſtat, intelliguntur. Quanquam non me lateat, quoſdā eſſe, qui neſcio quid de quadam muliere ſancta Moniali recluſa nomine Eua fabuletur. Quorum ſententiam nihil moror: cum, quod ſupra dixi, vulgatiſſimum ſit. In cuius poſtea rei memoriam ciues Vrbeuetani tunc nobiles ditiſſimi & potentes nobiliſſimum templum Deo & beatæ virgini Mariæ à fundamentis conſtruere cœperunt, tanta mole, apparatu, & impenſarum magnitudine celebre, vt nullum in toto terrarum orbe, tunc ei potuerit comparari. cæterùm hoc non niſi xxv. anno, poſt Chriſti verò MCCXC. factum fuit Nicolao IV. pontifice maximo, qui eodem anno xiij. die Nouembris primum lapidem in maximi & auguſtiſſimi templi fundamentis Cardinalibus cum omni Romana curia, multis peregrinis prælatis, Epiſcopo ciuitatis, clero, magiſtratibus, nobilibus, & vniuerſo populo Vrbeuetano adſtantibus, poſt celebres ſupplicationes habitas, ſolemniter poſuit, maximasq́; ſingulis annis ipſo die eccleſiam illam viſitantibus indulgentias largitus eſt, ab alijs poſtea pontificibus confirmatas & auctas. In quo celeberrimo templo, cùm perfectum penè fuiſſet, poſtea ſanctum Corporale collocatum eſt, altari & tabernaculo ad illud conſeruandum elegātiſſimè fabrefactis, quod ſingulis annis in die corporis Chriſti in celebri illa ſupplicatione deuotiſſimè circumfertur, finitimis omnibus populis eò illa die ad id videndum confluentibus. Eius porrò templi anterior pars tota è marmore Pario incruſtata eſt, varijs & elegantibus ſigillis noui & veteris teſtamenti exornata, multisq́; alijs decorata ornamentis, quæ eo tempore excellentius in ſtatuaria opus exiſtimata eſt, omnium quæ toto terrarum orbe id genus eſſent.

CLEMENS IV.

190. Pont. CLEMENS quartus, Guido Fulcodij antea vocatus, natione Narbonenſis è villa S. Aegidij, meritò ob ſanctitatem & doctrinam pontifex creatur. Is enim iureconſultus totius Galliæ ſine contentione primarius, in curia regia cauſſas integerrimè agens, vxorem & liberos habuit, qua mortua, primò Podienſis, deinde Narbonenſis epiſcopus, poſtremò cardinalis omnium conſenſu creatus, ſolus ob integritatē & auctoritatem deligitur, qui lites inter Henricum Angliæ regem & Simonem Montisferrati comitem componeret. Poſteà verò pontificatum adeptus, (vt quidam tradunt) mendicantis religioſi cuiuſdam habitu indutus, Peruſium incognitus peruenit: eò deinceps profecti cardinales, quem etiam abſentem in pontificem delegerāt, hominem ipſum Viterbium honorificè perducunt. Carolus autem, quem diximus ab Vrbano in regnum accitum, cum triginta triremibus Maſſilia ſoluens, Tiberi amne ſubuectus, Romam ingreſſus, tamdiu ſenatorium munus mandato pontificis obiuit quoad ſuperuenēre cardinales à pontifice miſſi, qui hominem in Lateranenſi baſilica Hieruſalem & Siciliæ regem declararunt: hac conditione, vt Carolus ſacramento adactus quotannis feudi nomine quadraginta millia nummum aureorum eccleſiæ Romanæ perſolueret: neve imperium Romanum etiam vltrò oblatum acciperet. Magna enim de imperio contentio iam orta erat inter Alphonſum regem Caſtellæ, imperium armis & largitione quærentem, & Richardum Carnubiæ comitem regis Angliæ fratrem: ad quē electores non facilè reſpiciebant. Ne igitur Manfredo ſpes vlla ſubeſſet diſcordiarum inter Alphonſum & Carolum ad quem magna pars hominum imperium deferebat, ſublata petendi facultate, pontifex hominem in Manfredum concitabat eccleſiæ Romanæ contemptorem.

Iam enim Caroli copiæ, ſuperatis Alpibus, in Ciſalpinam deſcenderant: factoque per Flaminiam itinere, omnes factionis Guelphę milites Romam vſque perduxerant. Vnde Carolus mouens & Ceperanum capit, pulſo inde Manfredi præſidio: & ſaltum Caſſinatem occupat, quem Manfredus ipſe cuſtodiendum acceperat: quanquam deinde mutato conſilio, Beneuentum profectus exſpectare hoſtem in planis patentibuſque locis inſtituerat, quod plurimum equitatu valeret. Mouit & eo Carolus: & facta pugnandi copia, licet ex itinere feſſi milites eſſent, prælium non detrectat. Ciet vterq; dux ſuos in pugnam. Verùm dum Carolus laboranti ſuorum turmæ intentius, vt fit, ſuccurrit, ex equo conſternatus, ita hoſtium animos auxit, vt Manfredus extra ordinem incautius pugnans interfectus, apparente ſubitò Carolo, fortunam belli ſtatim mutauerit. Ex ſuis enim in fugam verſis multi interfecti ſunt, plerique verò viui capti. Carolus autem tanta victoria potitus. Beneuentum mouens, vrbem dedentibus vltrò ciuibus ingreditur. Nuceriam deinde oppugnare adortus, quò ſe noui vetereſque Sarraceni receperant, magiſtrum militiæ ſuæ (quem mareſcallum vocant) cum quingētis equitibus in Etruriam mittit, qui Guelphos extorres in ciuitates ſuas reduceret. Is itaque profectus, abeuntibus ſpōtè Gibellinis, magiſtratum ſine prouocatione Florentiæ conſtituit, quem accolæ factionis Guelphæ capitaneos vocant. Inde verò in Senenſes mouens, omnes Gibellinos Etruriæ, maximè verò Piſanos, in ſe concitauit, dum ad Bonitium caſtra habet quod Gibellini acriter defendebant. Carolus autem vtroque regno in poteſtatem recepto, excepta Nuceria, Sarraceniſ tandem pacem concedit, permiſſis etiam ſuis legibus in Italia viuere. Ipſe verò cum exercitu vocante pontifice, Viterbium ſe contulit, quò & Henricus à fratre rege Caſtellæ pulſus, paulò antè peruenerat: quem pontifex Caroli commendatione motus, & multis muneribus donauit, & ſenatorem vrbis creauit. Carolus autem in Etruriam mouens, Gibel-

bellinos domiturus, qui Corradinum adoleſcentem Conradi Sueui nepotem in Italiã contra Guelphos vocabant. Fonitium egregiè defenſum & natura munitum, cùm vi capere nõ poſſet, fame ad deditionem compellere inſtituit: quo tandem poſt longam obſidionem recepto, in Piſanos mouens, Mutronium eorum oppidum captum, Lucenſibus dono dedit. Moliturus etiam maiora tum Carolus videbatur, niſi à ſuis in regnum properè vocatus fuiſſet, ob factioſos quoſdam qui Corradini rebus fauebant, maximè verò Sarracenos, quos deinceps munitiſſimis caſtellis in Nuceria concluſit, quò ei tutius in Corradinum proficiſci liceret, quem Piſani in regnum deducere conabantur, vaſtatis prius Lucenſium agris: ſuperatoque atque interfecto apud Arretium Caroli mareſcallo, adiuuante præſertim Guidone Ferretano, totiuſque Ciſalpinæ factione Gibellina. Ferunt pontificem (dum adoleſcens per agrum Viterbienſem iter in regnum faceret) eius caſum miſeratum, prophetica voce dixiſſe, Corradinum ipſum vt victimam ad cædem duci. Is itaque Romam proficiſcens, Henricum ſenatorem ad pontem Miluium cum populo Romão obuiũ habuit, imperatoris nomine ſæpius acclamato, timore ne id fecerint, an ſtudio partium haud ſatis conſtat. Dimiſſo autem Romæ Guidone Ferretano, ipſe cum exercitu in regnum properans, vbi intellexiſſet Carolum ſaltus Hernicos Latinamque viam occupaſſe, flexit inde ad Aequicolos montes, quos Taliacocij vocant, in Marſos profecturus. Caſtra itaque primò non longè à lacu poſuit, ferè aquæductu vetere & ædificiorum ruina munita. Mouerat & eò Carolus, decimo inde ſtadio ad concauæ vallis fauces caſtra locans, qui Alardi Neapolitani conſilio vſus, (is enim cum Germanis diu militauerat) partem exercitus ſtatim præmiſit cum mareſcallo regia veſte induto, laceſſendi hoſtis cauſſa. Ipſe verò citra collem cum fortiſſimo quoque in inſidijs bene gerendæ rei occaſionem interim exſpectabat. Ad tres autem horas iam pugnatum eſt dubio Marte, cum mareſcallus fortiſſimè pugnans occiditur: cuius in morte cedentibus Gallis, Germani ferociores facti, paſſim ſine vllo ordine inſequebantur. In hos itaque incompoſitè ruentes Carolus delatus, ſtatim fundit fugatque magna in fuga edita hoſtium ſtrage. Henricus autem ſenator Reate in fuga captus eſt: & Coradinus cum duce Auſtriæ cognitus, dum traijcere Tiberim nauigio in Etruriam tentat ad Carolum pertractus, capitali ſupplicio afficitur: quod, vt diximus, pontifex futurum propediem diuinauerat. Carolus itaque anno ſalutis milleſimo ducenteſimo ſexageſimooctauo tanta victoria potitus, totoque regno ſine contentione in poteſtatem ſuam redacto Romam proficiſcens, ſenatorium munus volente pontifice aliquandiu adminiſtrauit miſſo mareſcallo ſuo in Etruriam: cuius certè & induſtria & opera pax inter Senenſes & Florentinos compoſita eſt. Verùm mortuo Clemente, pontificatus ſui anno tertio, die vigeſimoprimo, eodemque Viterbij ſepulto tanta repentè non ſolum inter populos Italiæ, quos aliquantulum in officio ſanctiſſimus põtifex auctoritate ſua continebat, verumetiam inter cardinales diſcordia orta eſt de creando nouo pontifice, vt biennio ſedes vacauerit. Tum verò Carolus omnia circunſpiciens, ne quid mali eccleſiaſticę ditioni obueniret, cũ parte exercitus in Etruriam profectus, Bonitium oppidum (vnde initium turbandæ pacis ortum eſt) captum Florentinis vendidit. Quo demolito, nouum haud longè in plano condidêre, Poggium Bonitium appellatum. Carolus deinde inita cum Piſanis pace, quorum nauigijs in Africã traiecturus vti inſtituerat, redire in regnũ conſtituit, relicto cum parte copiarũ in Etruriã Rufo Anguillariæ comite, qui Etruſcos in officio contineret. Interim aũt Ludouicum regem Maſſilia ſoluentem, tres filij adoleſcentes, rexque Nauarræ Theobaldus, & comes Campaniæ cum legato apoſtolico ſecuti ſunt. Tuniſium itaque ſimul applicantes, vrbem obſidione cingunt, incurſionibus omnia circunquaque poſita vaſtantes. Verùm orta in caſtris peſtilentia, ac diutius per ignota capita vagata, Ludouicum regem cum filio minore natu, cumque legato apoſtolico è medio ſuſtulit: cuius in locum Philippus filius ſuffectus, de diſceſſu cogitare iam cœperat. Superueniente autem Carolo Siciliæ rege, hac conditione pax compoſita eſt, vt dimiſſis vtrinque captiuis, rex gentis Carolo tributum penderet, liberamque in Africa Chriſti prædicationem ſineret. Reductis deinde in Siciliam copijs, mortuo apud Drepanum rege Nauarræ & Campaniæ comite, Philippo & Carolo placuit, partim pietate motis, partim vitandæ cõtagionis cauſſa, Centumcellas adnauigare, inde terreſtri itinere Viterbium ituri: vbi de eligendo pontifice cardinales adhuc contendebant, qui certè tãtorum regum præſentia moti,

ti, Theobaldum Placentinum, Leodienſem archidiaconum abſentem pontificem crearunt.

Ad Clementem redeo: cuius vita omni ex parte laudáda eſt doctrina, pietate, religione, humanitate, modeſtia, charitate, in proximum & pauperes Chriſti. Bona autem eccleſiæ ita accuratè diſpenſauit, vt plus Deo quam affinitati & cognationi tribuiſſe videatur. Duas habuit filias ex mortua vxore ante pontificatum ſuſceptas, quarum alterę in monaſterium collocatæ triginta libras Turonenſium paruorũ dedit; alteræ autem, quæ marito ſuæ conditionis nupſerat, trecentas libras Turonenſiũ dotis nomine numerari iuſſit: hac conditione, ne quid vnquam amplius peteret. Habuit & nepotem clericum: quem vbi comperit tres prębendas (ita enim canonicatus vocant) habere, optionem facere compulit, vt quam vellet ex his retineret, duas relinqueret. Verùm inſtantibus amicis, non ſolùm quæ habebat, nepoti dimitteret, ſed maiora & plura tribueret. Reſpondit vir ſanctiſſimus (quem vtinam noſtræ ætatis pontifices imitati eſſent) ſe Deo non autem carni & ſanguini acquieturum. Deum ita velle, vt ſua in pias cauſſas erogarentur, nec eſſe dignum Petri ſucceſſorem, qui plus cognationi quàm pietati & Chriſto tribueret. Dũ autem Viterbij eſſet, referreturque quotidie Eduigem Poloniæ duciſſam iampridem mortuam, miraculis ſummo in precio eſſe, eam in ſanctas retulit. Delectatus eſt etiam mirificè doctrina Bonauenturæ, ordinis Minorum generalis: qui grauiter & copioſè tum ſcripſit in primum, ſecundum, tertium, & quartum Sententiarum librum. Hac autem commendatione moriẽs vir ſanctiſſimus, magnum ſui apud omnes deſiderium reliquit. Hinc contentio inter cardinales orta eſt, cum dignus Clementi ſucceſſor quæritur.

Bonauent. ordinis Minorũ Generalium.

ANNOTAT.

Hic pontifex vir optimus, & ſanctiſſimus fuit. Cuius rei eius res in pontificatu geſtæ, vita innocenter, pureq́ acta, & incredibilis morum, & vitæ ſanctitas, quæ omnia de eo à fide dignis auctoribus feruntur, fidem facilè facere poſſunt. Verũ vt hac magis eluceſcăt, ſequentem bullam addere inſtitui, quam, vbi pontifex renunciatus fuit, cuidam Nepoti ſuo ſcripſit, quæ inuenta eſt à Petro Michelio Hiſpano, Barchionenſi notario, ſcriptore hiſtoriæ Hiſpanicæ diligenti, in antiquo libro ſacriſtiæ monaſterij ordinis prædicatorum Barchinone pag. 240. eam autem refert in hiſtoria Hiſpanica pag. lxijx.

Clemens Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio Petro Groſſo de ſancto Aegidio ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Multis de noſtra promotione gaudentibus, nos ſoli ſumus, qui certius immenſitatem oneris experimur. Et idcirco quod alijs gaudium, nobis metũ ſubminiſtrat, et fletum. Sanè, vt ſcias, qualiter his auditis debeas te habere, ſcire te volumus, quod humilior ſolito debes eſſe, neque enim quod nos vehementer humiliat, debet noſtros extollere, maximè cum honor huius ſæculi momentaneus ſit, & ſicut ros tranſeat matutinus: nec ad nos te, nec ad fratrem tuum, vel ex alijs noſtris aliquem venire volumus ſine noſtro ſpeciali mãdato. Quia ſpe ſua fruſtratus, ſi ſecus venire præſumeret, oporteret redire cõfuſus. Sed nec in tuæ ſororis nuptijs gradum quæras propter nos altiorem, nec enim nos haberes propitios, nec in aliquo adiutores. Si tamen eam filio militis ſimplicis deſponſaueris inter centum libris Turonenſibus tibi proponimus ſubuenire. Etſi altiora quæſiueris, nec à nobis denarium ſperes vnum, & hoc ipſum ſecretiſſimum eſſe volumus, & tibi & matri ſolummodo, notum eſſe. Illud etiam ſcias, quod nullum, nullamq́ de ſanguine noſtro ſub noſtri ſublimatione obtentu inflare volumus, ſed tam Mobiliam quàm Cæciliam illos viros habere volumus, quos haberent, ſi eſſemus in ſimplici clericatu. Sibyllam viſita, & dic ei, quòd locum non mutet: ſed remaneat apud Suſam, & omnem maturitatem, & habitus honeſtatem obſeruet, & preces nobis pro aliquo non præſumat aſſumere, nam & ei, pro quo fierent, eſſent inutiles, & ipſis, qui rogauerint, damnoſæ. Et ſi fortè per aliquos ex hac cauſſa munera offerrentur, ea reſpuat, ſi vult noſtram gratiam retinere. Saluta matrem et fratres. Non ſcribimus tibi, nec familiaribus noſtris ſub bulla, ſed ſub piſcatoris ſigillo, quo Romani pontifices in ſuis ſecretis vtuntur. Datis Peruſij in feſto SS. Perpetuæ & Felicitatis. Hanc habui ab Antonio Auguſtino Rotæ auditore, quem ob inſignem pietatem, eruditionẽ, & morum grauitatem, maximamq́ in rebus gerendis dexteritatem, & fidem Philippus Hiſpaniarum rex maximus proximè Epiſcopum Ilerdenſem à Romano põtifice Pio IV. poſtulauit, & vt ex Alli. eccleſia ad eandem transferetur, obtinuit.

GREGORIVS X.

Iol. Tort. GREGORIVS decimus Theobaldus antea vocatus, natione Italus, patria Placentinus, Leodienſis archidiaconus; in Aſia exiſtens, Viterbij à collegio cardinalium pontifex creatur.

Eo enim tempore, quo Ludouicus in Africam nauigauit, Odoardus regis Angliæ filius, ex Anglia cum ingenti claſſe in Aſiam traiecit, recuperandæ terræ ſanctæ cauſſa. Verùm dum Ptolemaidi tam diu immoratur, quoad Ludouicus rex Franciæ, vt pollicitus erat, eò ex Africa victor traijceret ab Arſacida familiari, dum ſolus in cubiculo eſſet, tribus vulneribus petitus, ægrè mortis periculum euaſit, adiuuante altero familiari: qui manum ſicarij tam diu retinuit, donec à domeſticis diſcerptus & extractus à cubiculo ſceleratus Arſacida eſt. Odoardus autem vbi ex vulneribus conualuit, Theobaldum contubernalem ſuum, magno ſemper in precio habitum, quippe qui omnes reges & principes Chriſtianos continuò in Sarracenos animauerat, iturum Romã pontificatus gratia à cardinalibus accitum, nauigio, pecunijs, egregio comitatu mirificè iuuit: eo potiſſimùm tempore, quo Henricus adoleſcens, Richardi paulò ante mortui comitis Cornubiæ filius Viterbium videndi Clementis cauſſa venerat. Quo mortuo, dum adoleſcens ipſe ibi aliquandiu moram trahit, malo fato ſublatus eſt: à Guidone enim Monteforti, qui tum cum Philippo Francorum rege cathedralem eccleſiam audiendæ rei diuinæ cauſſa petierat, ante aram interficitur, quod à Richardo pater eius Simon in Anglia dolo necatus fuerat. Vltus hoc modo patris necem, ad Rufum Etruriæ præfectum incolumis euaſit. Abiêre Viterbio hac indignitate moti, non ita multò poſt & Philippus in Galliam, & Carolus in Apuliam, qui pace cum Sarracenis inita, Theobaldum Sypontum, quod & Manfredoniam nunc vocant nauigijs appulſum, Ceperanum vſque comitatus eſt. Inde verò pontifex per Marſos & Sabinos iter faciens, Viterbium tandem peruenit: vbi à cardinalibus perbenignè & honorificentiſſimè ſuſceptus, coronaque pontificia ornatus omnem poteſtatem accipit, quam Chriſtus Petro reliquit. Compoſito deinde pro tempore pontificatu, ad componendam pacem inter Genuenſes & Venetos animum adijcit. Hi enim populi inter ſe magnis cladibus iam dudum decertauerant. Hinc ob rem Philippus rex Franciæ Cremonæ ſubſiſtens, pontificis rogatu vocatis Genuenſium & Venetorum legatis pacem inter eos in quinquennium compoſuit: quo ſimul omnibus proficiſci in Sarracenos liceret. Quieſcebat iam Italia; cum initium perturbandi omnia à Venetis ortum eſt, noua vectigalia exigentibus. Inſtituerant enim ne quis in ſinu Hadriatico nauigaret, maximè verò Pola Venetias, niſi ſoluto portorio è mercium numero. Hanc autem indignitatem non ferentes Bononiẽſes, qui magnæ Flaminiæ parti tum præerant, triennio varia fortuna cum Venetis decertarunt. Demum verò feſſi hac lege pacem acceperunt, vt dirupto caſtello, quod in primo Padi oſtio ædificauerant, quarundam mercium liberã eductionem haberent, oſtiorũ Padi Veneto libera cuſtodia dimiſſa. Anconitani quoque indignabũdi, quòd Veneti Hadriatici maris dominatum ſibi vendicarent, vectigalque à nauigantibus exigerent, ea de re apud pontificẽ conquerebantur, cuius officiũ eſt prohibere, ne noua vectigalia imponantur. Is aũt Venetis ſtatim imperauit, vt exactionem illã tollerent, qui certè nil aliud reſpondere, quã pontificẽ non habere rei ipſius plenam cognitionem, verùm re cognita tum melius iudicaturum. Non potuit Gregorius rem inchoatam ex ſententia perficere. Eundum erat ad concilium quod Lugduni indixerat: quò & Palæologus imperator Conſtantinopolitanus cum magno comitatu profectus tertiadecima vice in ſententiam Romanæ eccleſiæ Græcos toties deficientes pertraxit. Huius præterea auctoritatem quidam Tartari proceres ſecuti, Concilium Lugduni.

ſacrum baptiſma tum recepêre. Interea verò vacante imperio occidētali, Rodulphus Habſpurgenſis comes ab electoribus hac conditione imperator creatur, vt ſequenti anno Romā peteret coronæ accipiendæ cauſſa. Florentini autem Guelphi, Gibellinos conciues ſuos à Gregorio (dum iter in Galliam facit) in patriā reductos, ſtatim eijciunt. Hanc ob rem iratus pontifex, eius ius fasq; omne interdixit: paulumque abfuit, quin idem quoque in Bononienſes ageret, qui Lambertaſcos Aſinellosque Gibellinos cum præclaris familijs eiecerant: ſed hi non ita multò poſt pœnas dedere. Nam cùm exercitum in Foroiulianos duxiſſent, qui exſules ſuos perbenignè ſuſceperāt, eruptione facta de Bononienſibus ad octo millia cæſa traduntur, qua quidem calamitate confiſæ quædam Flaminiæ ciuitates ab ipſis Bononienſibus ſtatim defecêre: maximè verò Ceruia, vndè magnum ſalis vectigal ſuſciebant. Gregorius autem abſoluto Lugdunenſi concilio, in quo multa decreta ſunt, ad electionē ſummi pontificis, ad expeditionem in Sarracenos, ad vnionem Græcæ Latinæque eccleſiæ, ad pacem Chriſtianorum pertinentia, iter in Italiā faciens, obuium habuit Alphonſum Caſtellæ regem apud Bellocadorum, admodùm conquerentem, quòd imperium Rodolpho mandaſſet. Verùm accepta pōtificis ſatisfactione, ius omne ſuum Rodulpho conceſſit. Pontifex autem perbenignè ab omnibus Italis ſuſceptus, dum iter per Etruriam facit, Florentinos ſponte deuitans ne interdictum tolleret, Aretium peruenit: vbi pontificatus ſui anno quarto mense ſecundo die decimo moritur, & ſepelitur: vir certè in omni vita clarus, prudentia rerum gerēdarum, fortitudine animi, qua pecunias & res humiles contemnebat: humanitate, clementia, benignitate in pauperes Chriſti, & eos potiſſimum, qui ad gremium ſedis apoſtolicæ confugiebant.

ANNOTAT.

Ratio, cur conclauis vſus in creatione Romani pontificis inuentus fuerit. Anno Dominicæ natiuitatis MCCLXVIII. Clemens papa IV. Viterbij, vbi cum curia ſua toto penè ſui pontificatus tempore permanſerat, in die ſanctæ Cæciliæ ægrotare cœpit, & octauo die poſt morbo, ſenioq; confectus, iij. Kalen. Decembris obijt. Cuius cadauer honorificè ad Eccleſiam Prædicatorū ſanctæ Mariæ ad gradus Viterbij ſepultum eſt. Quo mortuo, vacauit ſedes propter cardinalium diſcordiam annos duos, menſes ix. & diem. Eo porrò vita functo, cardinales qui tunc in curia Romana præſentes erant numero xvij. in creatione futuri Pontificis diſſentire cœperunt, electioniſq; ratio adeò diſcordijs agitata eſt, vt propè in triennium protraheretur. Sæpius ſiquidem congregati, negotiū conficere nulla ratione valuêre, dum vnuſquiſq; ipſorum ad pontificatum adſpirans, nemini cedere vellet. Eo autem tempore nequaquam, vt nunc conſuetudo eſt, cardinalès in conclaui recludebantur, ſed ſummo mane ſingulis diebus; ſi Romæ erant, Laterani: vel in baſilica ſancti Petri, aut alibi, prout occaſio ſeſe offerebat: ſin autem extra vrbē, in eccleſia cathedrali illius ciuitatis, in qua tunc commorabantur, vnà conueniebant, perinde ac noſtro tempore faciunt, cùm congregationem ſunt habituri, de Romani Pontificis electione tractantes. Quo interim tempore ad curiam Romanam Viterbium venerunt Philippus Francorum, & Carolus Siciliæ reges, collegiumq; pro celeri & matura pontificis electione rogantes, parum profecerunt, ſed rebus infectis reuerſi ſunt. Tunc Ioannes epiſcopus cardinalis Portuenſis videns cardinalium pertinaciam, ijs in comitio exiſtentibus, & ſpiritum ſanctum inuocantibus, publicè dixit; Domine, diſcooperiamus tectum cameræ huius, quia ſpiritus ſanctus nequit ad nos per tot tecta ingredi. Qui etiam cùm papam Gregorium renunciatum animaduertiſſet, hos de ſua electione verſus edidiſſe fertur:

Papatus munus tulit archidiaconus v. uis;
Quem patrem patrum fecit diſcordia fratrū.

Poſtremò poſt longiſſimum duorum annorū, menſiumq; nouem interregnum; quod maximo Reipublicæ Chriſtianæ malo, & incommodo fuit: à Viterbienſibus propemodum coacti, cum diſcordantibus animis, vt vnum ex ſe eligerent, fieri non poſſet, tandem per viam compromiſſi, in ſex cardinales facti, ſuadente maximè S. Bonauentura ordinis Minorum generali miniſtro, Kal. Septem. Anni MCCLXXI. in pontificem maximum renunciauerunt Thealdum vicecomitem Placentinum, archidiaconum Leodienſem virum ſanctum, & religioſum, extra collegium cardinalium & abſentem. Is in obſequio Chriſti tunc trans mare in Syria apud Ptolemaidem commorabatur, cum Odoardo primogenito regis Anglorum, tempus op-

 portunum

portunum exſpectans, vt Hieroſolymam cum cæteris peregrinis proficiſceretur. Qui decreto electionis à collegij legatis trans mare miſſis, accepto, atque confirmato, menſe Decembri ex Syria nauigio receſſit, Brunduſiumq́; primum, demum Viterbium ſequenti anno, vbi cardinales erant, iij. Idus Februarij venit, Romani pontificatus inſignia ſuſcepturus. Inde Viterbio diſcedens, Romam profectus eſt, vbi 6. Kalend. Aprilis conſecratus & coronatus, Gregorius X. eſt appellatus. Sedit autem à die electionis annos iiij. menſes iiij. dies x. Hæc ex regiſtris eius, F. Ptolemæo Lucenſi, Martino Polono, Theodorico à Niem, Ioanne de Columna, & alijs horum temporum ſcriptoribus, qui huius Pontificis vitam edidêre, excepi. Qui pontifex altero poſt conſecrationem anno, Chriſti verò M CCLXXIV. maximo Chriſtianorum concilio Lugduni in Gallijs congregato, multas ſuper eccleſiæ catholicæ reformatione leges edidit, quas canones appellant. Inter quas has quoque de futura Romani pontificis electione tulit, longiſſimis interregnis, quæ in poſterum accidere poſſent, remedium aliquod allaturus, quæ proceſſu temporis paululum varietate in hanc propemodum formam ex vſu redactæ ſunt.

PRAECIPVAE LEGES, QVAE IN comitijs Romani Pontificis ſeruari debent.

I. Vt noui pontificis comitia habeantur loco idoneo, vbi pontifex præcedens cum ſua curia reſidens, cauſſarumq́; & litterarum apoſtolicarum audientiam habens, mortuus fuerit. Quod ſi in villa, pago, aut oppido obierit, & propterea commodè ibidem comitia haberi nequiuerint, in vrbe, in cuius diœceſi villa, pagus, vel oppidum fuerint, habeantur, niſi interdicta ſint. Quo caſu in proximiore vrbe non interdicta ipſa electio fieri debet. Si verò ipſa audientia alio loco fuerit, tunc non vbi papa obierit, ſed vbi eadem audientia fuerit, futuri pontificis creatio habeatur Gregorius X. & Clemens V.

II. Vt mortuo pontifice, comitia non habeantur, niſi ad minus decem dierum ſpatio interiecto, quo tempore, & cardinales abſentes exſpectari, & nouem dialia demortui pontificis per cardinales præſentes celebrari debent.

III. Vt cardinales omnes quauis ratione à conclaui abſentes, nullum ferendorum ſuffragiorum ius habere poſſint.

IV. Vt non ſolum cardinales abſentes, ſed & omnes cuiuſuis ordinis, & conditionis homines in Romanum pontificem creari poſſint.

V. Vt finitis nouem dialibus, ſacriſq́; die decimo ritè ſancto ſpiritui factis, omnes cardinales, qui adſunt (ſiue abſentes venerint, ſiue non) in palatio, in quo mortuus pontifex habitabat, loco tuto, vndique clauſo, ac optimè cuſtodito, quod conclaue vocant, recludantur, cum duobus tantum, vel, vt nunc conſuetudo eſt, tribus, aut quattuor famulis, qui eis neceſſaria ſubminiſtrent, quo in loco comitia habeantur. Nec alicui prætereà fas ſit, locũ ingredi vel egredi, niſi infirmitatis cauſa, certiſq́; quibuſdam hominibus, quorum opera in conclaui exiſtentibus, maximè eſt neceſſaria. Is porro locus conclauis nullum inter medium parietem habeat, ſed omnes cardinales in cellulis ſuis laneis diſtinctis pannis ipſum inhabitent in communi.

VI. Vt locus, & porta conclauis diligentiſſimè cuſtodiantur, ſi Romæ electio habeatur, primum à prætorianis, deinde à Regulis Romanis, & oratoribus principum ſacramento prius adſtrictis, demum in loco oſtio conclauis proximiore ab Epiſcopis, & conſeruatoribus vrbis. Si autem extra vrbem comitia hæc habentur, à loci eiuſdem dominis temporalibus, eodem iuramento fidelitatis obligatis. Quorum munus eſt conclaue cuſtodire, & diligẽter cauere, ne quid cõclaui inferatur ſeu exportetur, quò minus legitima ſuffragia ferri poſſint, atque ſingula ſcrutari, quæ vel cibi, vel alterius rei cauſſa inferuntur ad eos, & prouidere, ne quid detrimenti patiantur cardinales, omnibuſq́; ipſorum nutibus præſto eſſet ac eligere põtificem differentes ad maturandum arctare. Milites verò prætoriani, ac Reguli Romani conclaue ab omni impreſſione tutum reddere debent.

VII. Vt Cardinales conclaui egredi nulla ratione poſſint, niſi Romano pontifice creato, quod ſi re infecta egreſſi fuerint, ab his, qui conclauis cuſtodiæ præſunt, iterum ingredi cogi debent.

VIII. Vt Cardinalibus venientibus poſt ingreſſum conclauis, & antè papæ creationem, poteſtas ſit conclaue ingredi, & cum cæteris ſuffragia ferre, nulluſq́; cardinalis quauis occaſione, aut prætextu etiam excommunicationis vinculo innoda-

immodatus, ab electione ipſa arceri poſſit.

IX. Vt poſt triduum ingreſſus conclauis, niſi pontifex renuntiatus fuerit, Epiſcopi, Reguli Romani, & qui conclauis cuſtodiæ præſunt, maximã in epulis, & cibis, quæ cardinalibus inferuntur, rationem habeant, & illis non niſi ferculum vnũ inferri permittant.

X. Vt in comitijs habendis ſub anathematis pœna, nulli fas ſit aut largitione vti, aut quicquã polliceri, aut prenſare, ſiue ambiẽdo, animos cardinalium ſibi in noua creatione deuincire: Quo interim tempore cardinalibus nulli alij negocio vacandi ius, poteſtasq́; ſit, quo electio maturetur.

XI. Vt nemo Romanus pontifex renunciari poſſit, niſi duarum partium ex tribus cardinalium, in conclaui præſentibus integra ſuffragia tulerit.

XII. Vt mortuo Romano pontifice, omnes eccleſiaſtici magiſtratus, & officia ſtatim ceſſent, atque à muneribus ſuis vacent præter pœnitentiarium maiorem, minoreſq́;, & Camerarium S. R. E. quorum munera etiam mortuo papa perdurant. Ex lib. 6. Decretalium, Bonifacij papæ VIII. lib. 1. tit. 6. de electione & electi poteſtate, cap. 3. Vbi periculum. Item lib. Clementinarum primo, titulo 3. de electione & electi poteſtate. cap. Ne Romam.

Porro autem iuxta Gregorij X. conſtitutionem, Aretij, vbi Gregorius X. papa obierat, primum papa creatus eſt Innocentius V. ex ordine fratrum prædicatorum ad epiſcopatum Oſtienſem aſſumptus anno ſalutis MCCLXXVI. deinde eo mortuo, Hadrianus V. Romæ: nouiſſimè Viterbij Ioannes papa XXI. Vigeſimus ritè dicendus, vt ex ijſdem auctoribus, quos paulò antè citaui, intelligitur. Idem refert gloſſa capituli, Vbi periculum quam fecit Ioan. Andr.

INNOCENTIVS V.

INnocentius V. Petrus Tarantaſienſis antea vocatus, natione Burgundus, ordinis S. Dominici, vir in ſacris literis doctiſſimus, an. dom. 1275. Aretij pontifex creatur: vnde paulò pòſt Romã abiẽs in S. Petro coronatus, ſtatim animũ ad pacandas res Italas adiecit. Quare legatos magnæ auctoritatis viros miſit, qui & Etruſcos in perniciem Piſanorũ conſpirãtes, & Genuenſes ac Venetos de vita ac ſanguine inter ſe certantes, ab armis diſcedere ſub anathematis pœna cogerẽt. Aderant & oratores Caroli regis, cuius etiã auctoritate rẽ magis ex ſententia cõfici poſſe ſperabat. Fecẽre mãdata Etruſci, maximè Florentini, quos ob hãc rem põtifex ab interdicto Gregorij abſoluit. Genueſes aũt & Veneti, quorũ odia magis inoleuerant, in armis cõtinuò erant, ſeſe inuicẽ mutuis cladibus cõficientes, quos tamẽ Innocentius in ſententiã ſuã traxiſſet, ſi ei diutius viuere licuiſſet: adeò ad eã rẽ animatus erat. Moritur aũt pontificatus ſui mẽſe vj. die ij. ſepeliturq́; in Lateranenſi baſilica. Quo minus aũt mors eius moleſta presbyteris ſæcularib' videretur, effecit eius iudiciũ paulò antè latũ. Nam cũ Viterbij inter ſacerdotes cathedralis eccleſiæ & fratres prædicatores de corpore Clementis IV. orta cõtentio eſſet, vterq; enim ordo ſanctiſſimũ corpus apud ſe volebat, adiudicauit id fratribus committi debere, quod diceret ſanctiſſimũ pontificem id ita dum viueret, inſtituiſſe. Hãc itaq; ob rem leuẽ offenſiunculam Innocentius contraxit, alioqui vir optimus, & de quo bona omnia ſperari poterant. 192. Pont.

HA-

HADRIANVS V.

193. Pont. HADRIANVS quintus, patria Genuẽſis, familia Fliſca, Othobonus antea vocatus, Romę in atrio Lateranenſi põtifex creatur. Fuit autem Innocentij quarti nepos: ſanctique Hadriani diaconus cardinalis ab eodem creatus & in Angliam legatus cum ſumma poteſtate miſſus, ad ſedandum tumultum inter regem & barones ortum. Creatus itaque pontifex, Viterbium ſtatim proficiſcitur; Rodulphumq; imperatorem ad comminuendam Caroli potentiam, qui tum Romæ omnia pro arbitrio agebat, in Italiam vocat. Verùm Rodulphus Bohemico implicitus bello, Hadriano ſatisfacere non potuit. Carolus autem ad declinandum inuidiam intentus, omnem vim belli in Achaiam transfert, viam ſibi ad imperium Conſtantinopolitanum facturus. Verùm mortuo Hadriano pontificatus ſui die quadrageſimo, in Italiam redijt. Moritur autem pontifex Viterbij ante munus conſecrationis ſuæ ſepeliturque in conuentu fratrum Minorum. Fuerat quidem ei in animo, & ditionem eccleſiæ tutiorem à tyrannis reddere, & conſtitutionem Gregorij de eligendo pontifice in meliorem formam redigere, non omninò tollere. Eius autem conatibus & animi magnitudini mors obſtitit.

Vacat tum ſedes dies octo & viginti.

(·.·)

IOANNES XXII.

IOANNES vigeſimus ſecundus, natione Hiſpanus, patria Vlixiponenſis, Petrus antea vocatus, ex epiſcopo Tuſculano pontifex creatur. Hic etſi doctiſſimus eſt habitus: tamen ignoratione rerum gerendarum, & morum inæqualitate, plus detrimenti quàm honoris & emolumenti põtificatui attulit. Multa enim ſtoliditatem & leuitatem præſeferentia egit, in vno tantum commendatione dignus, quod adoleſcentes litterarum ſtudioſos, inopes maximè, beneficijs eccleſiaſticis & pecunia iuuit. Vexabant tum Veneti Anconitanos, quòd in Dalmatia mercaturam exercerent, nullo perſoluto Venetis portorio: neque eos (vt par erat) vectigales eccleſiæ pontifex ipſe tuebatur, in verbis tantummodo promptus, in rebus agendis timidi & infracti animi. Anconitani autem pontificis auxilio deſtituti, ſeipſos colligentes, eruptione facta, Venetos vrbem obſidentes, magno illato incommodo propellunt. Vſus tamen conſilio Ioannis Caietani, cuius nutu omnia tum gerebantur, quòd ipſius auxilio & ſuffragijs pontifex creatus fuerat, legatos tum ad Palæologum, tum ad reges occidentales miſit, qui eos ſuo nomine cohortarentur, vt pace inter ſe inita, arma in Sarracenos & hoſtes Chriſtiani nominis pararent. Pollicebatur homo ſtolidus ſibi longam vitam, & diu ſe victurum omnibus prædicabat: quippe cuius vita & mores omnibus patebant, adeò erat inuerecundi & ſocordis ingenij. Sed ecce dum hanc ſtultitiam omnibus prædicabat, camera quædam noua, 194. Pon.

noua, quam in Palatio Viterbiēſi exſtruxerat, ſubitò corruit, atque inter ligna & lapides inuentus, ſeptima die poſt tantam ruinam acceptis omnibus eccleſiæ ſacramentis, pontificatus ſui menſe octauo moritur, Viterbijque ſepelitur, vir (vt dixi) admodū litteratus, ſed parum prudens. Multa enim in vita ſcripſit, potiſſimum verò canones quoſdam ad Medicinā pertinētes. Nam medendi arte admodam peritus habebatur. Scripſit & librum, quem theſaurus pauperum vocat. Edidit & problemata quædam Ariſtotelem imitatus. Sed hoc neſcio quo pacto compertum eſt, vt viri quidam admodum literati, ad res agendas parum idonei videantur. Neſcio quo pacto dixi, cum mirum potius omnibus videri debeat, vt qui cōtemplatione delectatur, idem etiā rebus terrenis animum applicet.

ANNOTAT.

Poſt Innocentij V. mortem, qui ei ſucceſſit Hadrianus papa V. Gregorij X. de conclaui conſtitutionem ſtatim reuocauit. Cuius reuocationem, ſiue ſuſpenſionem, quod ante eius coronationem facta fuiſſet, inualida erat, Ioannes XXI. confirmauit. Atq; ſine conclauis recluſione, qui deinceps ei ſucceſſerunt, Romani pontifices Nicolaus III. Martinus II. dictus IV. Honorius IV. Nicolaus IV. & Caleſtinus V. creati ſunt. A Caleſtino verò eadem qua Gregorius X. cauſſa, moto, ipſius Gregorij conſtitutionem de conclauis recluſione denuò renouatam, & approbatam, qui ei ſuffectus eſt Bonifacius papa VIII. ratam habens, & confirmans libro Decretalium ſexto regiſtrauit. A quo deinceps tempore vſq; ad noſtram memoriā perpetuo obſeruata eſt. Hæc ex Gloſſa capituli, Vbi periculum. Cuius auctor fuit Io. Andreæ celeberrimus iureconſultus.

NICOLAVS III.

NICOLAVS tertius, patria Romanus, 195. Pont.
ex familia Vrſina, Ioannes Caietanus antea vocatus, pontifex tandem creatur, protracta in ſex menſes electione, non ſine magna cardinalium contentione, quorum conclaui ſenator Siciliæ rex præfuit, qui admodum inſtabat, vt vnus aliquis ex natione Gallica eligeretur. Nicolaus autem inito pōtificatu, anno domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimooctauo, Caroli potentiam comminuturus, Etruriæ vicariatum abſtulit, quod diceret Rodolphum id ægrè ferentem, non aliter expeditionem pro terra ſancta promiſſam acturum cum Etruria imperatoriæ iuriſdictionis haberetur. Hoc cōſecutus pontifex, nihilominus Flaminiam ipſamque Bononiā cum Exarchatu Rauennatum, quæ tum imperatori ſuberant, in poteſtatem ſuam redegit: eoque miſit Bertoldum nepotem, Romandiolæ comitem declaratum. Miſit & alterum nepotem Latinum cardinalem legatum in Etruriam, qui reſtitutis vbique Gibellinis, Florentiæ ac in cæteris Etruriæ vrbibus pro arbitrio animi magiſtratus impoſuit. Munus verò ſenatorium, quod principibus & regibus demādari conſueuerat, ipſe ſolus obiuit. Legatos Venetorum (qui tum Anconitanos bello vexabant) à conſpectu ſuo reiecit. Abeuntes præterea ex itinere reuocatos, grauiſſimis verbis increpauit: & perniciem eorum ciuitati comminatus eſt, ni ab Ancona oppugnanda deſiſterent. Tandem verò multis vltro citroque illatis incommodis, æquis conditionibus pax

inter

inter vtranque ciuitatem componitur. Huic autem pontifici in animo fuerat duos reges creare, vtrunque Vrſinum: quorum alterum Etruriæ, alterum Lombardiæ præficeret: qui inde Teutonicos partim Alpium incolentes, hinc Galios Siciliam & regnum Neapolitanũ tenentes, armis in officio continerent. Vt verò id ei facere liceret, Petro Arrogonũ regi perſuaſerat, vt iure hæreditario Conſtantiæ vxoris ſuæ, regnum Siciliæ repetere anniteretur. Senatoriam autem dignitatem ipſe à Carolo ad ſe tranſtulit: vetuitque perpetuo edicto, ne quis rex aut princeps magiſtratum ipſum petere aut obire auderet. Fuit autem Nicolaus pontifex (vt auctores ſcribunt) vir magni animi atque conſilij adeoque moribus & vita integer, vt vernacula lingua compoſitus vulgo diceretur, Armator & cultor doctorum virorum & eorum maximè, qui doctrinam cum prudentia & religione coniunctam haberẽt. In partiendis autem dignitatibus & honoribus, communis omnibus eſt habitus. Nam ſemel habita poteſtate ſacrorum initiandorũ, Albanum epiſcopum ex ordine Minorum, Oſtienſem ex ordine Prædicatorũ delegit. Præneſtinus & Tuſculanus epiſcopi ſæculares fuêre. Creauit & duos presbyteros, videlicet Gerardum tituli duodecim apoſtolorum, & Hieronymum ordinis Minorum, tituli ſanctę Pudentianæ. His addidit duos diaconos, videlicet Iordanem fratrem ſuum ſancti Euſtachij virum multa doctrinæ & innocentiæ: & Iacobum Columnam ſanctæ Mariæ in via Lata, virum exactæ religionis & grauitatis. Aedificijs prætęrea ædes pontificias exornauit. Aedes enim apud ſanctum Petrum percommodè exſtruxit, quarum partem aliquam adhuc cernimus. Has poſtea Nicolaus quintus magna impenſa reſtituit. Cinxit etiam mœnibus in vrbis modum pomarium ſancti Petri, quod viridarium nunc vocant. Eccleſiam quoque ſancti Petri ferè vetuſtate collabentem reſtituit ac pictura ſummorum pontificum exornauit. Idem etiam fecit in baſilica Pauli. Auxit præterea mirum in modum diuinum cultum, aucto canonicorum numero & ſeruientium eccleſijs prouentu. Diuiſit etiam ordines eccleſiaſticos inter ſe, & quid cuique conueniret oſtendit. Habitationes quoque vnicuique aſſignauit: vt & aduenæ ſcire poſſent, quo in loco quiſque magiſtratus, curialis præſertim, inueniri poſſet. Perfecit etiam Lateranenſes ædes ab Hadriano quinto antea incohatas. Condidit præterea à fundamentis Sancta ſanctorum, primo ſacello iam vetuſtate collapſo: templumq; in ipſorum opere vermiculato (vt adhuc cernitur) & cruſtra marmorea exornauit: eoque tranſtulit apoſtolorum capita, donec templum Conſtantinianum ſua impenſa reſtitueretur. Quo facto, ſtatim in capſulis argenteis ſuo iuſſu exſtructis, comitante populo in templum reſtituit: conduntúrque in ſacello ad eam rem percommodè fabricato. Eodem quoque die baſilicam ipſam conſecrauit, pridie Nonas Iulij, is dies eſt habitus. Scribunt hiſtorici quidam, neminem ante ipſum ſacrificare religioſius viſum, cum ſemper dum ſolemnia ageret, lacrymas funderet. Erat enim religionis obſeruantiſſimus, & adeò ordinis Minorum, ob contemptum rerum humanarum, amator, vt ipſe etiam decretali epiſtola quadam ipſius ordinis ambigua declarauerit. Vacantibus eccleſijs nullus pontifex celerius ac maturius conſuluit, cùm eas ſtatim optimo cuique & idoneo commiſerit. Prius enim mores hominum & doctrinam inſpiciebat, deinde vacantes ſedes his ſtatim cõmittebat: quod diceret in mora periculum eſſe, cùm nõ deeſſent, qui diuina etiam cupidiſſimè deriperent & occuparent. Notarios & tabelliones, vtpote ſanguine pauperum litigantium viuentes, à ſe vt peſtiferos reiecit, Gregorium decimum & Ioannem viceſimum primum hac in re imitatus. Verùm quoniam vbique terrarum magna in magiſtratibus corruptela erat, conſtituit ne magiſtratus ipſi vllo in loco magis quã annui crearentur: eos ſi quiſpiam retinere vlterius auſus fuiſſet, anathematis pœna notabatur, à qua, niſi à pontifice abſolui non poſſet. Multa præterea conſtituit, ad vtilitatem cleri populique Chriſtiani pertinentia, vt in titulis ſuis apparet. Non caruit tamen in tantis laudibus reprehenſione. Suos enim ita amaſſe dicitur, vt aliundè raperet, quod eis condonaret. Nam quibuſdam nobilibus Romanis caſtella vi abſtulit, ac ſuis dono dedit, maximè verò Surianum. Vbi idem pontifex cibi ac potus continentiſſimus, febrita tamen morte correptus tertij ſui pontificatus anno, menſe octauo, die quintodecimo moritur. Quam mortem prædixiſſe quendam ferunt, notato per excreſcentiam Tiberis vaticinio. *Tiberis inundatio.* Adeò enim in immenſum excreuerat, vt altare ſanctæ Mariæ rotundæ quatuor pedibus & eò amplius excederet. Liuius autem corpus Ro-

mam

mam delatum, in ſacello beati Nicolai à ſe condito in baſilica ſancti Petri ſepelitur, tumulo marmoreo & vermiculato opere exornato, quem adhuc cernimus, anno Domini M.CCLXXX aſſumptionis octaua die. Quo quidem anno Carolus rex beatæ Magdalenæ corpus iam antea à beato Maximino in villa ſui nominis conditum, ornatiore ſepulchro & maiore ſacello exornauit: caputque eius ſeorſum in theca argentea condidit. In morte autem Nicolai vacaſſe pontificatum quinque menſibus ferunt. Nam dum Viterbij à cardinalibus noui pontificis electio fieret, præeſſetque conclaui Richardus ex Hannibaldenſium familia Romana, ac ſine contentione primaria, qui paulò antè Vrſum mortui Nicolai nepotem prætura Viterbienſi deiecerat: erat enim huius familiæ hoſtis acerrimus: duo cardinales ex familia Vrſina impediebãt, quo minus electio fieret, niſi vrſus in præturã reſtitueretur. Hanc ob rem Viterbienſes Richardum ſecuti, conclaue ingreſſi, cardinales capiunt, & in vincula conijciunt. Quod vbi Romæ ſcitum eſt, eadem Hannibaldenſium factio familiam Vrſinam ab vrbe pellit, quæ ſtatim populariter cum ſua factione abiens, Præneſte ſeceſſit. Poſt quintum itaq; menſem Gallici cardinales abſentibus Vrſinis, ſuffragijs Italos ſuperantes, Gallicum pontificem creant.

MARTINVS IV.

196. Pon. MARTINVS quartus, Simõ antea vocatus, tituli ſanctæ Cæciliæ presbyter cardinalis, natione Gall', patria Turonenſis, pontifex electus, Viterbij coronari noluit quod ei ciuitati ob impetum in cardinales factum, interdictum ſacris putabat. Vrbem itaque veterem petens: quod Oruietum vocant, eo loci omnia ſolemnia peregit decimo Kal. Aprilis. Reſurrectionis autem die ſex cardinales creauit: quorum de numero fuêre Comes Mediolanenſis tituli ſanctorum Marcellini & Petri, & Benedictus Caietanus ſancti Nicolai in carcere Tulliano diaconus. Regem verò Carolum ad ſe venientem, non modò perbenignè ſuſcepit, verùm & eidem ſenatoriam dignitatem, qua à Nicolao priuatus fuerat, reſtituit, quod nõ ita ab omnibus probatum eſt, cũ ea res excitatura videretur magnas in vrbe ſeditiones, reuerſis iam Vrſinis & pulſis Hannibaldenſibus. Vrſinis enim ob odium in Nicolaum conceptum, Carolus mirificè aduerſabatur. Ioannes itaque Latini fratris vlturus iniurias tutaturuſq; dignitatem ſibi à populo Romano traditam comparato ſatis iuſto exercitu, in Viterbienſes mouens, eorum agros longè ac latè populatus eſt. At Martinus, qui tum in Monteflaſcone erat, Viterbienſium calamitate permotus, Matthæum ex gẽte Vrſina cardinalem, Romam properè miſit ad res componendas: qui ex itinere Ioannẽ populi Romani capitaneum (ita enim populi ducem appellant) ſecum duxit. Venerant & eò omnium factionum capita mandato legati: maximè verò Richardus Hannibaldenſis, vt ab interdicto, quod Viterbij contraxerat, dum conclaue violenter irrupit, & cardinales Vrſinos in carcerem coniecit, abſolueretur legati auctoritate. Is itaque ad cardinalis pedes prouolutus, laqueum collo gerens, quod eſt maximum pœnitentiæ ſignum, ac veniam petens abſoluitur. Compoſita autem hoc modo inter vtranque factionem pace, reuocatoque exercitu Romano ab iniuria Viterbienſium, pontifex Romanis ſtatim conceſſit, vt ex ciuibus duos ſenatores ſibi deligerent, qui vrbem gubernarent. Delecti itaq; duo Hannibaldus Petri Hannibaldi filius, & Pandulphus Sabellus, qui ciuitatẽ toto ſuo magiſtratu optimè gubernârunt: eò potiſſimũ tempore, quo Martinus pontifex Palæologum vnionis pacta nõ ſeruantem, inſtante Carolo Siciliæ Rege excõmunicauit. Tum verò Palæologus Caroli potentiã veritus, clam fœdera cũ Petro Arragoniæ rege inijt, qui regnũ Siciliæ ob Conſtãtiam vxorem Manfredi filiã, & Corradini nepotem, ſuo iure repetebat. Communi itaq; im-

penſa magna claſſis ab vtroq; parabatur. Quare pontifex legatum ad Petrum mittit ſciſcitatum, quid ſibi vellent tanti apparatus. Cui ille ita reſpondit interiorem ſe tunicam laceraturum, ſi illam arbitraretur ſuarum cogitationum conſciam fieri poſſe. Abijt itaque re infecta legatus. Petrus verò comparata iam claſſe in Africam contendens, Hipponenſium litora vehementer populatus, in Sardiniam rediijt, exſpectans vt à Ioanne Prochita res nouæ in Sicilia orirentur, quemadmodum inter eos conuenerat.

Oborti ſunt interim & noui motus in Ciſalpina Gallia. Nam Vicecomites familia nobiliſſima, duce Luchino Turrianos admodum potentes, Mediolano pellunt. Inde verò Luchinus in Etruriam vicarius ab imperatore miſſus, apud Miniatem oppidum ſe cõtinens, Florentinos & Lucenſes grauiſſimis incurſionibus vexabat, ſpretis pontificis interdictis, quibus hominem à ceruicibus ſociorũ remouere conabatur. Peruſini quoque ſumptis armis ita Fulginiates tum inuadunt, vt eorum vrbem vi cœperint, & mœnia aliqua ex parte demoliti ſint. Quam ob rem à pontifice ſacris interdicti, veniam deinceps meruêre, perſoluta tamen prius magna pecunia pœnæ nomine. Interim verò Siculi, quorum motus rex Petrus in Sardinia exſpectabat, ſuperbiam ac libidinem Gallorum amplius ferre nequeuntes, ſuadente Ioanne Prochita, in Carolum cõiurationem ineunt, data die ad rem conficiendam, vt cum primum veſperi campana audita fuerit, vbique Galli nullo ſexus diſcrimine habito cæderentur. Qua in re adeò certè ſæuitum eſt, vt etiam mulieres Gallico compreſſu prægnantes cæſæ dicãtur. Hinc tritus ille ſermo eſt, cùm quis multorum interitũ exoptat, vt veſperas Siculas cõmemoret. Malum quoque fatum expertus eſt eodem tempore Guido Appius, cum octingenti equitibus Gallici nominis ad recuperandam Romandiolã miſſus pontificis nomine. Nam dum Forumliuij obſidet, eſſentque erumpendi cupidi ciues, Guido Bonatus aſtrologiæ peritiſſimus, conciues ſuos adhortatus eſt, exſpectata aſtrorum benignitate, vt dum demum erumperent quãdo eis ſignum daret. Fecêre illi mandata & in tempore erumpentes Guidonem cum omnibus ferè Gallis interfecêre. Atque ita vrbs tãta obſidione liberata eſt. Carolus autem audita Siculorum defectione & ſæuitia, cum magnis copijs in Siciliam traijciens primo Meſſanam vrbem obſidet, quam certè per deditionẽ tandem cepiſſet, niſi Galli vltionis cupidi, deleturos ſe vrbem minati fuiſſent. Tum verò Petrus Arrago tantos motus (vt diximus) exſpectans, ea de re certior factus, è Sardinia properè in Siciliam traijciens, Panhormum contendit, à ciuibus & Siculis perbenignè ſuſceptus, à quibus etiam regium nomen conſecutus eſt, confluente vndique ad eum omni multitudine. Hanc ob rem Carolus perterritus, Meſſana relicta, in Calabriam ſe ſtatim recepit, exſpectaturus filium Salerni principem, quẽ paulò pòſt è Narbonenſi prouincia cum aliquot cohortibus venturum ſciebat: Reprehenſus à Carolo Petrus Arrago, quòd affinis conſanguineuſque regnum inuadere auſus eſſet, reſpondit ſe miſericordia motum, calamitoſo populo & indigna ferenti petitam opem negare non potuiſſe: quanquam id quoque regnum iure hæreditario ei deberetur, propter vxorem Conſtantiam Manfredi filiam, & Corradini neptem. Concreſcentibus autem vltro citroque iurgijs, res tandem ad ſingulare certamen deducta eſt: hac conditione tamen, vt vterque rex centum ſibi ad tantum certamen commilitones cooptaret, loco certandi apud Burdegalam delecto.

Vterque enim rex Angliæ affinitate coniunctus erat, qui tamen certamen, adiuuante Martino pontifice, tandem diremit. Verùm cum nihilominus Petrus Carolum bello premeret, Martinus Gerardum Parmenſem cardinalem legatum Neapolim miſit, qui & populos in fide Caroli contineret, & Carolum ipſum adoleſcentem conſilio & auctoritate iuuaret. At verò cum Petrus Rogerium Doriam claſſis ſuæ præfectum Neapolim miſiſſet, Carolus aliter ſentiente legato & reclamante, nequaquam tantum regnum fortunæ committendũ eſſe, in hoſtem mouens, non longè à Neapoli, ingenti ſuorum clade ſuperatur: & captus in Siciliam primo, deinde in Arragoniam perducitur. Hoc certè ei non accidiſſet, ſi bene monenti legato (vt par erat) obtemperaſſet. Nam paulò pòſt pater Carolus cum ingenti claſſe ſuperuenit, qua etiam cum hoſte nondũ victore decertare potuiſſet. Martinus autem calamitate Caroli permotus, Petrum Arragonenſem anathemate notat, eiuſque regnum in prædam id occupare volenti exponit, ſubiectos à Petri iuramento abſoluit, cruce ſignatos in hominem concitat, bonorum eccleſiaſticorum vſurpatorem, vt ipſe dicebat. Milites

quoque

quoque eccleſiaſticos Carolo auxilio miſiſſet, ni ei bellum in Flaminia gerere neceſſe fuiſſet contra Foroliuiaños, qui ad uuante Guidone Montisfeltri comite, deficere ab Eccleſia ſunt auſi, & quædam etiam caſtella haud longè poſita oppugnare. Verùm cum Guido ipſe pœnitentia ductus, pacem cum Pontifice iniiſſet, & mœnia Foroliuianorum demolitus eſt in vltionem Guidonis Appij, & magnam partem Flaminiæ breui recepit. Vrbinum quoque, quod tum oppugnabat, cepiſſet, ni Rubeus Anguillarius Etruriæ comes, in oppugnatione ipſa mortuus fuiſſet. Duo tum caſtris præerant duces, quorum alter in Etruriam miſſus eſt, ad eam oram tuendam, quæ ad Soanam vergit: alter verò (quem Iuuenatij comitem vocabant) obſidionem iuſſu pontificis continuabat, ſubminiſtrante clanculum auxilio & commeatu oppidanis ipſis Guidone Monteſeltrano. Interim verò cùm Martinus curis agitatus addubitaret, à quo duorum populorum, Piſanorum ſcilicet & Genuenſium, contra Petrũ Arragonenſem auxilium peteret, tanta repentè inter hos de poſſeſſione Corſicæ contentio exorta eſt, vt ipſi aliundè auxilium peterent. Legatum tamen apoſtolicum pontifex adhortatus eſt, vt tamdiu populos in fide contineret, quoad Carolus cum ſupplemento copiarum ſuperueniſſet. Ingreſſus deinde Neapolim Carolus confirmatiſque ciuium animis, in Africam proficiſcens febri correptus moritur: quare ad legatum ipſum totum gubernandæ prouinciæ pondus recidit. Erat tum rumor ac propè conſtans fama, Philippum regis Franciæ filium, comitem Atrebatenſem, eius regni cauſſa aduentare: qui tamen deterrere Petrum nõ potuit, quo minus regnum vexaret, cùm iam conſtaret eum cum paruis copiis aduentare. Nam pater Philippus in Arrogoniã cum magno exercitu profecturus erat, ad occupandũ Petri regnum à Martino pontifice grauibus cenſuris prius interpoſitis, in prædam occupãti datum. Pontifex autem tot curis circunuentus, Vrbeuetanis etiam tumultuantibus (nam Gibellini Guelphos expulerant,) Peruſiũ proficiſcitur. Vbi non multò pòſt lenta febri diu vexatus, tandem moritur, pontificatus ſui anno quarto, menſe vno, ſepeliturque in cathedrali baſilica. Ad cuius ſepulchrum multi valetudinarij delati, multi cęci perducti, muti & claudi priſtinam valetudinem ſauctiſsimis pontificis meritis à Deo recepêre.

HONORIVS IV.

HONORIVS quartus patria Romanus è gente Sabella, familia nobiliſſima, 197.Pont.
Iacobus antea vocatus, diaconus cardinalis Peruſij pontifex creatus, Romam venit, anno Domini milleſimo ducenteſimo octogeſimoquinto fratre eius Pandulpho ſenatoriam dignitatem tum gerente. Tantæ enim ſeueritatis & iuſtitiæ Pandulphus eſt habitus, vt quoties Romani ciues purgare vrbem latronibus, ſicarijs, furibus, parricidis vellent (quorũ tum in ſolo Romano magna copia ob ſeditiones ciuium erat) non alium ſenatorem quàm Pandulphum expoſcerent. Is etſi podagra & chiragra vexabatur, non tamen animi magnitudine & conſtantia à benè valentibus ſuperabatur. Eodem quoque morbo ita etiam interdum Honorius laborabat, vt ei inſtrumentis quibuſdam ad id aptè fabrefactis ſacrificare neceſſe eſſet. Conſilio tamen prudentia tantũ valuit, vt non multum corporis vires in eo deſiderarentur: quippe cum ſolus plura propè videret, quàm omnes ſimul, qui tum in vrbe aderant. Habitauit hic in Auentino apud ſanctam Sabinam, egregiaſque ædes (quarum veſtigia adhuc cernuntur) in monte ipſo ædificans, eò ad incolendum multos quoque Romanos excitauit, vnde breui mons ipſe frequentibus ædificijs incoli cœptus eſt. Cùm autem neminem lædere in pontificatu ſuo conſtituiſſet, omnibus prodeſſe quoad fieri poterat, prouocatus Petri Arragonum regis iniuria, qui regnum Siciliæ occupare conabatur, Martini interdicta contra Petrum confirmauit. Rodulphus autem imperator comparãdæ

pecuniæ ſtudioſus, cancellarium ſuum è gēte Fliſca in Etruriā miſit: qui populos omnes liberos faceret, & eos potiſſimum, qui ſe pecunia redimerēt. Perſoluere autem ob eam rem Lucenſes duodecim millia nummum auri. Florentini verò ſex millia, qui ſtatim liberi omninò facti, magiſtratum (quem priores artium vocant) addito vexillifero iuſtitiæ creauēre. Non diſplicuit hæc venditio Honorio, licet indigna tanto principe videretur, quòd ea ratione eccleſiaſtica ditio futura ſecurior videbatur, cum non amplius imperatori liceret liberas ciuitates vexare.

Dum verò rex Franciæ vrbem Gerundēſem obſideret, curaretque Petrus Arrago, quo minus in caſtra hoſtium commeatus à Narbona ferrentur, acri prælio commiſſo graue vulnus accipiens, paulò pòſt malè curatus moritur, atque ita Gerunda dedentibus ex pacto ciuibus, in poteſtatem Regis Franciæ redacta eſt, qui non diu ſuperuixit. Ex febre enim moritur contracta in caſtris, dum Perpinianum obſidet. Cuius etiam claſſis non multò pòſt in portu Narbonenſi à Rogerio Doria capta & incenſa eſt. Duos habuit filios Petrus Arrago, Ferdinandum & Iacobum. Ferdinandum autē natu maiorem Arragoniæ, Iacobum verò Siciliæ regem ex teſtamento reliquit. Hac autem ratione mortuis primis regibus, bella ad ſecūdos tranſlata ſunt: qui hinc Piſanos, hinc Genuenſes maritimis prælijs inſignes, trahere in partes ſuas conabantur. Verùm hi odio & armis inter ſe certantes, tanta rabie apud Lamellum inſulam Piſano portui vicinam concurrunt, vt ex Piſanis, qui triremes quadraginta nouem amiſere, duodecim millia hominum deſiderata ſint, partim cæſa, partim capta: quā quidem calamitatem Honorius ita ægrè tulit, vt paulum abfuerit, quin Genuenſes obſtinatè nimium Piſanos inſequentes, interdicto eccleſiaſtico notaret. Ea calamitas adeò certè Piſanos attriuit, vt nūquā poſtea vires recuperauerint. Odoardus verò Angliȩ rex in Vaſconiā tū ſe contulit, pacem compoſiturus inter Carolum adoleſcentem regis Franciȩ filium, quem diximus bello captum, & Ferdinandum Arragoniæ regem. Confecta iam ex ſententia res erat, & de libertate Caroli agebatur, cum interim legatus apoſtolicus & comes Atrebatenſis, Auelini comite adiuuante, Catinam vrbem occupant, eoque ex Etruria collectas copias tranſmittunt. Hanc ob rem Odoardus re infecta in patriam redijt. Rogerius autem Doria gallicam claſſem ex Sicilia redeuntem occupans, Ferdinandi regis fortunam meliorem reddidit. Adijcere certè animum huic bello Honorius non potuit, quod armis à Guidone Feltrano in Flaminia vexaretur. Verùm tandē ſuperato Guidone, totam Flaminiam breui recipit. Non diu tamen poſt moritur pontificatus ſui anno ſecundo, die vno, corpuſque eius à ſancta Sabina ad baſilicam Petri magni funeris pompa transfertur: ſepeliturque ſepulchro marmoreo, quod adhuc exſtat in numerum à Pio pontifice tranſlatum, vt inſignia familiæ indicant, eiuſque epigramma: & merito quidem, cum vir fuerit omni vita probatiſſimus, & Chriſtianæ religionis amantiſſimus. Nam & ordinem Carmelitarum non ſatis in cōcilijs probatum, mutatis clamydibus nigris in albas, & ordinem Eremitarum apud Pariſios improbatum, confirmauit. Solum autem Cardinalem Ioannem Buccamatium epiſcopum Tuſculanum ſuo pontificatu creauit, viros dicens & eoſdem bonos ac doctos, non etiam rudes & rerum humanarum ignaros, in tantum collegiū cooptandos eſſe. Adeò verò aulicos amauit, vt quotannis, ȩſtate prȩſertim, Tibur proficiſceretur vitandi æſtus vrbani cauſſa, vnde multæ ægritudines oriuntur. Mortuo autem Honorio, decem menſibus ſedes tū vacat. Nam cùm apud ſanctam Sabinam conclaue haberetur, multi cardinales repentina ægritudine ſunt correpti, quorum de numero moritur Iordanus Vrſinus Comes Mediolanēſis, Hugo Anglicus, Geruaſius Andegauenſis decanus Pariſienſis, & Antherus vir inſignis. Hanc ob rem ſoluto conclaui, in aliud tempus magis ſalubre rem ipſam reijciunt, maximè verò cum terræmotus ipſi, qui tum permagni fuēre, religionem quandam iniecerint, quò minus tum quidem id fieret.

NICO-

NICOLAVS IV.

198. Pont. NICOLAVS quartus, natione Picentinus, patria Aſculanus, Hieronymus antea vocatus ordinis Minorum frater & generalis, deinde presbyter cardinalis, apud ſanctam Sabinam, decimo menſe poſt mortẽ Honorij pontifex creatur, collocaturque in ſede Petri, ipſius ſancti cathedra. Reate deinde profectus ob ſeditiones, quæ tum Romæ ſubortæ erant, quoſdam cardinales creat ex omni ferè religione. Omnes enim pariter amabat: nec plus debere affinibus & cognatis, quam cuiuis bono arbitrabatur. Virtutes & vitia faciebant, vt in hunc magis quàm in illum inclinaret. Horum de numero quos cardinales creat, fuêre Neapoleo Petrus Columna, Hugo de Biliano ordinis Prædicatorũ doctor inſignis, Matthæus de Aquaſparta Fratrum Minorũ generalis, epiſcopus Portuenſis, Romam deinde poſt annum rediens, ſedatis aliquantulum perturbationibus ciuium, apud S. Mariam Maiorẽ habitauit, quam baſilicam ipſe vnà cum Iacobo Columna reſtituit, vt in fornice maiori apparet: vnde Saluatoris ipſiuſque pontificis ac Iacobi cardinalis imago ex opere muſiuo adhuc cernitur. Idem quoque pontifex anteriorem poſterioremq; partem baſilicæ Lateranẽſis reſtituit ornauitq; opere vermiculato, quẽadmodum litteræ ipſæ indicant.

Interim verò reges Arragoniæ & Siciliæ his fœderibus, adhortante Nicolao pacem ineũt, vt rex Carolus è vinculis miſſus, ſua impenſa Iacobum Arragonem Siciliæ regem conſtitueret: quod niſi triennio id effeciſſet, in carcerẽ ſe rediturũ pollicebatur, datis ob eã rem obſidibus duobus filijs: Carolo cui poſtea regi Vngariæ creato, Martello cognomentum fuit & Ludouicum, qui poſt benè actam in ordine B. Franciſci vitã in ſanctos relatus eſt. Dum hæc aũt in Europa gererentur, Soldanus diſcordijs Chriſtianorum fretus, Tripolim Aſiæ ciuitatẽ inſignẽ quidẽ, interfecto Chriſtianorũ præſidio, igni ferroq; vertit. Parem quoq; calamitatem Sidon & Berytus pertulêre, nemine adiuuante. Reſtabat Ptolemais in annos duos inducias à Soldano conſecuta: hanc vt tueretur Nicolaus pontifex annixus, milites ad vexillum Chriſti vocat, ære ſuo conductos. Hi ad mille & quingenti fuêre. Hos poſtea multi nullo dato nomine, nullis ſignis & auſpicijs ſecuti, cũ Ptolemaidem perueniſſent, non minora Chriſtianis quàm Sarracenis dãna intulêre. Soldanus aũt cùm res ſuas repetijſſet nec redditæ eſſent, noſtris omnibus exitiũ comminatus eſt. Magna inter Chriſtianos de poſſeſſione Ptolemaidis concertatio tum orta erat, cùm eã patriarcha Conſtantinopolitanus, Tẽplarij Teutonici, rex Cypri Siciliæ rex Carolus vindicare anniterentur. Erat & Piſanis in animo Ptolemaidem repetere (vt ipſi dicebant) ſuo iure, quos profectò bellum in Etruria ortum, à tanta rei fœditate auertit. Hi enim Vgolino comite cũ duobus filijs, totidemq; neptibus in carcerem coniectis, inedia interẽpto, animos Gibellinorũ in Guelphos ita concitarunt, vt omnibus pariter exitium minarentur. In Arretinos primũ arma conuerſa ſunt, petentibus id exſulibus Gibellinis. Præerat tamen Arretio Guillelmus Petramala eiuſdem ciuitatis epiſcopus, cui Feltranus comes & Florentini auxilio venerant. Verũ cũ Florentini nõ ſatis ſuis copijs fiderent, etiã eò miſêre Carolũ II. cum aliquot cohortibꝰ, qui ad pontificẽ iturus fortè eà tum iter faciebat. In agro Tifernate collocata ſunt caſtra caſtris: Tifernũ, ciuitatẽ Caſtelli mutato nomine nunc vocant. Cõmiſſo itaq; prælio magna ſtatim de Florentinis cædes fieri cœpta eſt. Verùm non ita multò pòſt mutata fortuna, cadentibus tamen in prælio Guillelmo epiſcopo, & Feltrano comite ex Gibellinis ad tria millia interfecta, & duo millia capta dicuntur. Campaldinum locum vbi pugnatum eſt, accolæ dixêre. Carolus autẽ tanta victoria potitus, rectà ad Nicolaum proficiſcitur, ac vtriuſque Siciliæ regnum feudatario iure obtinet. Hoc vbi Iacobus Arrago intellexit, oppugnare ſtatim Caitam aggreditur. Ne quid autem deeſſet ad perturbandam

Chriſtianorum quietem, inter Philippũ Franciæ & Odoardum Angliæ reges grauiſſimum bellum exortum eſt: quæ res & Chriſtianos in Aſia mirificè perturbauit, & hoſtibus noſtris delendi in Aſia Chriſtianorum nomen, audaciam & ſpem dedit. Soldanus enim, qui tum ęgrotabat, ad centum & quinquaginta millia hominum, filio duce Ptolemaidem miſerat. Interim verò duorum mẽſium obſidione protracta, patre mortuo, filius ſtatim ſufficitur: qui certè acrioribus animis vrbem oppugnãs, completis foſſis, prædaque militibus promiſſa, ad mœnia vſque iam pugnando peruenerat, cùm iam à Chriſtianis erumpentibus magno ſuorum incommodo in caſtra retruditur.

Dum hæc in Aſia gererentur, Nicolaus pontifex duos à latere legatos, Benedictum Caietanum, & Gerardum Parmenſem in Franciam properè mittit, qui compoſita inter duos reges pace, eos contra Sarracenos Ptolemaidem oppugnantes animarent. Nam & pacem inter Iacobum Arragonenſem & Carolum captum his conditionibus (quas ſuprà memoraui) iam compoſuerat, quò omnibus in hoſtẽ liberius proficiſci liceret: & parare claſſem cœperat, de pace ferè certus. Sed nec reges ipſi pontifici bene monenti obtemperarunt, nec qui in præſidio Ptolemaidis erant inter ſe diſſidentes (quemadmodum poterant) vim hoſtium propulſarunt. Dilabentibus enim quotidiè multis, ſoli tum ad duodecim millia remãſere, qui poſtea cum patriarcha Hieroſolymitano per dromonem ad id ſeruatum, fugientes primò ſecunda nauigatione vſi, tandem ſub ipſam Cyprum naufragio periere. Soldanus autem deſertam cultoribus vrbem ingreſſus, eam ferro ac flamma ſtatim euertit, anno 196. poſteaquã à Gotifredo capta fuerat. In tantis autem malis inſula Cyprus & Armenia minor, Cilicia prius appellata, in fide Chriſtianorum tamen permanſêre. Inſtabat tum vel maximè Nicolaus, veritus ne hoſtes reliquum Aſiæ occuparent, vt imperator Rodulphus eò copias ſuas mitteret. Quo non ita multò pòſt mortuo, cũ Adolphus de Nauſſau electus ſucceſſor, imperij iura repeteret, ab Alberto Rodulphi filio in agro Spirenſi prælio interficitur. Vir quidẽ inſignis, ſed parum milite ac pecunijs potens: oppreſſus enim multitudine hoſtium, potiùs quàm ſuperatus dicitur. Nicolaus autem pontifex tędio animi (vt quidam putant) quòd malè ſibi cedere omnia videret, quódque etiam plus quàm pontificem decebat, in partes declinauerat, Romæ apud ſanctam Mariam Maiorem, pontificatus ſui anno 4. menſe vno, die octauo moritur, eoq; loci ſepelitur, ad caput baſilicæ apud Petri Columnæ cardinalis ſepulcrum, vt in pauimento cernitur, emblemate & porphyreticis lapidibus notato. Poſt eius verò mortem cardinales Peruſium profecti, quò eis liberius eligere pontificem liceret, rẽ ipſam diſcordijs inteſtinis biennio menſeque tertio in longum deduxêre. Interim autẽ Michaël Palæologus imperator Conſtantinopolitanus moritur. Quò minus autem eius corpus in loco ſepelitur ſacro, vetuere ſacerdotes & monachi, quòd occidentali eccleſiæ in Lugdunenſi cõcilio acquieuiſſet. Andronicus autem Michaëlis filius, libenter tum quidem cum Latinis ſenſiſſet, ſi quid auxilij à noſtris habuiſſet. Verùm cùm ſedes vacaret, deſtitutus auxilio Andronicus, à fide catholica tandem defecit. Hæc autem incommoda Carolus ſecũdus rex Neapolitanus proſpiciens, è Narbonenſi prouincia Peruſium veniens, cardinales ipſos ſæpius ad concordiam & electionẽ pontificis adhortatus eſt. Nec id quidem facere deſtitiſſet vir inſignis, niſi acriter reprehenſus à Benedicto Caietano patria Anagnino, quòd inſtando acerbè nimium, ipſis cardinalibus vim afferre videretur, quorum ſuffragia libera eſſe deberent.

CAELESTINVS V.

CAELESTINVS quintus, Petrus Moroneus antea vocatus, profeſſione anachoreta, patria Eſernienſis, ſecundo à Sulmone milliario cœnobium incolens inſtante Carolo rege & Latino cardinali, pontifex creatur: adeò maiore omnium admiratione- 199. Pont.

ne,

Aquilã. ne,quo ob ſanctitatem vitæ à tanto faſtigio rerum ſponte remotior eſſe videbatur. Aquilã itaq; poſt creationem ſuam profectus, cò ſtatim cardinales omnes Peruſio ad ſe vocat. Inſtabant tamen illi & litteris & nuncijs, vt Peruſium proficiſceretur ciuitatem pontificali dignitati magis conuenientem. Vicit demum Cæleſtini ſententia, quòd ita velle Carolum regẽ intelligebat. Omnes igitur eò profecti, Cæleſtinum ipſum vt verum pontificem adorant. Eius autem coronationi interfuiſſe ducenta millia hominum Ptolemæus ſcribit: & ſe etiam adfuiſſe fatetur, homines credo motos nouitate rei & ſanctitate viri, quod homo heremita ad tantum dignitatis gradum non niſi diuinitus prouectus eſſe videretur poſt tam longam eligentium contentionem. Inito itaque pontificatu, duodecim cardinales ſtatim creat, viros intigerrimos, quorum de numero duo heremitæ ſunt habiti. Verùm cum Cæleſtinus à priore vita ob pontificatum nequaquam declinaret, adeò benignus & facilis omnibus petentibus erat, vt eadem diuerſis concederet: vnde & contemptus dignitatis, & immunitio pontificatus oriebatur. Erat ſiquidem ob priuatam vitam, quam antea in heremo duxerat, rebus agendis parum idoneus. Hanc ob rem de abrogatione eius mentio fieri cœpta eſt: maximè verò mortuo Latino cardinali viro optimo, cuius auctoritate Cęleſtinus tantum pondus adhuc ſuſtinebat. Verùm inſtantibus acriter cardinalibus quibuſdam, maximè verò Benedicto Caietano, viro in iure ciuili & Canonico peritiſſimo vafroque, qui primum locum apud pontificem tenebat, vt ſe pontificatu abdicaret, ne eccleſia Dei ob imperitiam gubernantis periclitaretur, de omittendo pontificatu cogitare cœpit. Hac autem eius leuitate & ſuperſtitione motus Carolus, hominem amiciſſimum Neapolim perducit, eiuſque animum à tanta fœditate rei amouere conatur, clamante vbique locorum populo ſe nolle alium pontificem quàm Cæleſtinum, idque ab eodem pontifice precibus & obſecrationibus contendente. Cui pontifex reſpondit, nil aliud ſe eſſe facturum quàm quòd Deus vellet, quodq; ipſe è rep. Chriſtiana eſſe cenſeret. Tum verò cardinales abdicationẽ hominis quærentes, vehemẽter inſtant, vt id quamprimum agat, propoſito reip. Chriſtianæ diſcrimine, quod ſua ignoratione imminere omnium ceruicibus oſtendebant, affirmantes omnia mala tum accidentia, die iudicij ſibi imputatum iri. Motus his verbis vir ſanctus & ſimplex futurũ ſe in eorũ poteſtate dixit, modò id iure fieri poſſet. Quare conſtitutio omniũ conſenſu facta eſt, licere pontifici abdicare ſe magiſtratu. Quam quidem conſtitutionẽ Bonifacius VIII. eius ſucceſſor poſtea confirmauit, quemadmodũ lib. 6. Decretalium apparet. Tum verò Cæleſtinus ad priuatam vitam ſe redigens, alterius ſubrogandi pontificis cardinalibus ex inſtituto poteſtatẽ dat pontificatus ſui menſe 6. Atq; ita Benedictus Caietanus plurimorum conſenſu pontifex creatus Cæleſtinũ ad hæremum abeuntẽ, ex itinere ad ſe retrahit, eundemque præfecto arcis Fumonis, quæ in Hernicis eſt, cuſtodiendũ tradit. Hac ratione motus, vt ipſe dicebat, ne auctores ſeditionum aliquam calamitatẽ hoc duce eccleſiæ Dei aliquando inferrent, licet reuera hominis ſanctitatem admiraretur. Vtcunq eſt, conſtat hominem ipſum magnæ ingratitudinis & calliditatis fuiſſe: quippe qui ambitionis cauſſa & virum ſanctum deceperit, dum eum magiſtratu ſe abdicare compulit, & captum vitam heremiticam appetentem, in arce Fumonis dolore animi ante tempus mori coëgerit, anno 1. menſe v. poſt initũ pontificatum. Sunt autem qui ſcribant, Cæleſtinum poſt mortẽ adeò miraculis claruiſſe, vt plerunq; in concilijs de eo in ſanctos referendo habita mentio ſit: fuiſſeq; pleroſq;, qui eum pro ſancto colerent, & in catalogo Confeſſorũ recenſerẽt. Eius aũt celebritas 14. Kal. Iulij, qua die moritur, quotannis obſeruatur ex inſtitutione Clementis V. Auenioni facta.

BONIFACIVS VIII.

BONIFACIVS VIII. natione Hernicus, patria Anagninus, Benedictus Caietanus antea vocatus, Neapoli pontifex creatur in vigilia natalis Domini MCCXCIV. vir quidem doctrina & experientia rerum inſignis. Diu enim in curia verſatus fuerat, & per omnes dignitatis gradus ad pontificatum, non ſine tamen ambitionis crimine peruenerat. Nã dum eſſet ſancti Martini in montibus presbyter cardinalis, adeò dignitatem pontificatus exoptauit, vt nil ambitione & fraude prætermiſerit, quod ad eam rem conſequẽdam pertinere arbitraretur. Tantæ præterea arrogantiæ fuit, vt & omnes ferè contemneret, & gratias à Nicolao quarto & Cæleſtino V. factas reuocauerit. Gibellinos quoque mirificè perſecutus eſt. Hinc oritur illa inter pontificem & Columnenſes Gibellinos contentio, qui etiam Anagniæ contra pontificem factionis ſuæ partes fouebãt. Hos itaque, maximè verò cardinales duos, Petrum & Iacobum eiuſdem familiæ viros inſignes, calumniari cœpit, quòd theſauros eccleſiæ in morte pontificum diripuiſſent, quòdque libellos famoſos contra ſe ſparſiſſent. Scripſerunt ſiquidem poſt illatam ſibi iniuriam ad reges, ad principes, ad nationes de arrogantia Bonifacij, de ambitione, quod contra ius faſque põtificatus ſedem occupaſſet, reiecto fraudibus Cæleſtino, eodemque in carcerem coniecto. Sunt enim qui ſcribant, Bonifacium immiſiſſe ſubornatores clãculum quoſdam, qui noctu dimiſſa quaſi cælitus voce in cubiculum Cæleſtini hominis ſimplicis, ei perſuaderent, vt pontificatum dimitteret, ſi ſaluus fieri vellet. Citati autem cardinales cum nuſquam apparuiſſent, Bonifacij pertinaciam veriti, Nepete enim ſeceſſerant, vnà cum tota Columnienſium familia publico decreto ſchiſmatici habentur, beneficijs, dignitatibꝰ, fundis paternis, caſtellis, oppidis priuantur: quam priuationem Bonifacius poſteà in decreti formam retulit, vt libro apparet quem Sextum appellant. Sumptis deinde armis Bonifacius, concitatiſq; multis cruceſignatis, eos opprimere conatus, Præneſte, quò ſe cum Sciarra viro inſigni eorum patruo receperant, obſidione cingit. Dilapſos inde, capto ac direpto Præneſte, Zagarolum & Columnam confugientes perſequitur: vnde non ita multò pòſt abire ob multitudinem hoſtiũ neceſſe fuit, à quibus hæc item caſtella diripiuntur, maximè verò Columnæ paternum ſolum. Cardinales autem inde quoque dilapſi, Reate petiuère. Sciarra verò apud Antium multum diuque in nemoribus vixit, ſæuitiam Bonifacij veritus: ſed in piratarum manus incidens, remigio admotus multas calamitates perpeſſus eſt, quanquam ſic quidem æquiore animo exſilium pati mallet, quàm ſæuitiem Bonifacij experiri, qui Gibellinos omnes vno odio perſequebatur. Notum eſt illud certè, quòd Procheto dixerit Genuenſi archiepiſcopo, ad pedes eius die cinerum prodeunti. Nã cum dici à ſacerdote tum ſoleat, Memento homo, quia cinis es, & in cinerem reuerteris, dixit mutatis quibuſdam verbis, Memento homo, quia Gibellinus es, & cum Gibellinis in cinerem reuerteris: in eiuſque oculos cinerem coniecit, non in caput, vt mos eſt. Eundemque ob nomen factionis archiepiſcopatu priuauit, licet poſtea in integrum reſtituerit, cùm intellexiſſet cardinales Columnenſes, quemadmodum ipſe ſuſpicabatur, Genuam non petijſſe. Pulſis hoc modo Columnenſibus, Bonifacius duplicem celebritatem, & apoſtolis & euangeliſtis, & quatuor eccleſiæ doctoribus, Gregorio, Auguſtino, Hieronymo, Ambroſio ſtatuit. Idem etiam dum in Vrbe veteri eſſet, beatum Ludouicum ex regia Francorum ſtirpe ortum, vtpote ex Carolo ſecundo, ordinis ſancti Franciſci profeſſum, vt quidam volunt, in ſanctos retulit. Idem quoque eccleſiam cathedralem ſanctæ Cæciliæ Albienſis ciuitatis, canonicis ſæcularibus pulſis inde, regularibus commiſit, inſtante Bernardo Caſtaneto Albienſi Epiſcopo. Edidit præterea ſextum pontificij iuris codicem, ſuo iuſſu à tribus doctiſſimis viris compilatum, quibuſdam decretis nouis à ſe additis. Vrbem quoque Eugubium, quæ Gibellinorum auſpicijs ab eccleſia defecerat, breui recuperauit. Alberto duci Auſtriæ, imperij confirmationem bis terque petenti negauit. Mortuo autem Iacobo Arragonio, cum Robertus Caroli filius Calabriæ dux in Siciliam traieciſſet, Catinamque cepiſſet, tantum repentè bellum exortum eſt, vt tota ferè Italia tumultuaret. Nam & Siculi Arragonenſibus fauentes cõparata claſſe, Philippũ Roberti fratrem bello ſuperãt, & captũ in carcerẽ conijciunt. Quare Robertus relicta Catina, re infecta, in Italiã reuertitur. Fredericus aũt Arrago ex Hiſpania cũ exercitu in Siciliã delatus, non ſolũ Siciliã totam, verumetiam Calabriam recuperauit. In Etruria verò adeò contra Piſanos Genuenſes exarſerant, vt & Liburnum ceperint.

Incendioque euerterint: & naues onerarias in fluminis oſtio demerſerint, ne Piſanis nauigare liceret. Fiebant hæc in Italia cum magno prouinciæ detrimento, pontifice nullibi ad pacem conficiendam auctoritatem ſuam interponente. Et ne exiſtimares tum Deum cum hominibus pacem habuiſſe, tantus repentè terræmotus exortus eſt, quantus nunquam anteà: quo quidem multis diebus per interualla plurima durante, ædificia paſſim corruêre. Reate pontifex tum erat cum tota curia, qui certè veritus, ne ruina ædificiorum opprimeretur, caſulam quandam ex tabularis ſubtilibus, in medio clauſtro fratrum Prædicatorum, prato admodum lato, ædificari iuſſit: eoque in loco aliquandiu reſedit, licet horrida ſæuiret hyems. In celebritate namque ſancti Andreæ hæc perturbatio exorta eſt. Apparuit tum quoque cometes, magnæ alicuius futuræ calamitatis indicium. Verùm Bonifacius poſt tantos & tam diuturnos terræmotus, ad ſe rediens, cardinales aliquot creauit, quorum de numero fuêre Archiepiſcopus Toletanus, Richardus Senenſis, Nicolaus Taruiſinus ordinis Prædicatorum magiſter, Ioannes Murro ordinis Minorum generalis, Petrus Hiſpanus. Iubileum quoque idem retulit anno milleſimo trecenteſimo, quo plenam delictorum omnium remiſſionẽ his præſtabat, qui limina Apoſtolorũ viſitaſſent, ad exemplũ teſtamenti veteris, licet primo quidẽ apud Iudæos huius longè alia ratio habita ſit. Iubileum namq; quinquageſimo quoque anno repetebant, quo debitores à creditoribus laxabantur, vt ait* Ioſephus, & ſerui libertatem vendicabant: vnde libertatis nomen præſefert tam animi, quàm corporis. Nam liberi verè hi dici poſſunt, quibus peccata remittuntur. Idem etiam centeſimo quoque anno obſeruari mandauit. Ob hanc rem eo anno tanta vndique hominum multitudo Romam venit, vt vix incedere per vrbem, amplam quidem & vaſtam, liceret. Venerat Romam Carolus Valeſi comes, Philippi Francorum regis frater, qui filiam Balduini vltimi Conſtantinopolitani imperatoris in vxorem duxerat, à Bonifacioque impetrauerat, vt ſocero ſuo liceret imperium ipſum repetere, à quo depulſus fuerat. Fecerat id quidem libenter Bonifacius, quod ei in animo erat horum principium auxilio exercitum in Aſiam tranſmittere, qui Hieroſolymam recuperaret. Interim verò dum res ipſæ componerentur, & Carolum ipſum patrimonio ſancti Petri cum omni poteſtate præfecit, & legatum in Etruriam miſit, qui nouas ſeditiones compeſceret. Nam à Gibellinis & Guelphis, ad Albos & Nigros tranſierant. Verùm cum legatus nil proficeret, propoſitis etiam interdictis, Carolus Valeſius eò pontificis mandato profectus, continere Florentinos non potuit, quò minus Albos non ſine magna cæde ab vrbe ſua pellerent. Albi enim Gibellini tum appellati ſunt. Sed pontifex Hieroſolymitanam expeditionem iam pridem meditatus, Apameenſem Epiſcopum ad Philippum regem Francorum mittit, qui hominem ad eam rem cohortaretur. Is itaque eò profectus, cùm nil precibus impetraret, minas quidem addidit. Hanc itaque ob rem iratus Philippus, hominem ſubitò in carcere conijcit.

Iubilei ratio.

Antiquitat. lib. 3. cap. 14.

Quod vbi Bonifacius reſciuit, eò ſtatim miſit Narbonenſem Archidiaconum, virum certè inſignem, qui pontificis nomine Philippo mandaret, vt miſſum faceret epiſcopum Apameenſem. Id ſi non impetraret, diceret audientibus omnibus regnum Franciæ ad eccleſiam deuolui ob contumaciam Philippi, & violatum ius gentium: adderetque anathema, & omnes Francos à iuramento regio abſolueret. Fecit omnia quàm diligentiſſimè archidiaconus, ac regem compulit epiſcopum Apameenſem dimittere. Rex autem aliqua ex parte iniurias ſibi à pontifice illatas vlturus, edictum propoſuit, ne quiſquam è regno ſuo Romam proficiſceretur, aut eò pecunias mitteret. Secundo verò poſt Iubileum anno, Carolus Valeſius ad Carolum ſecundũ conſobrinum ſuum ſe contulit: cuius aduentu motus Fredericus Arrago, pacem his conditionibus petijt & impetrauit, vt redditis quæ in Italia ceperat, ei Siciliam, quoad viueret, retinere liceret. Verùm abeunte ex Etruria Carolo Valeſio, Albi Florentia pulſi, Forumliuij populariter commigrarunt: quorũ de numero habitus eſt Dantes Aldegerius vir doctiſſimus, & ſua vernacula lingua poëta inſignis; qui poſtea redire in patriam perſæpe conatus eſt, ſed fruſtra adiuuantibus etiã Bononienſibus, & Canegrandi Veronenſium domino, quo cum poſtea familiariter aliquandiu vixit. Sunt qui ſcribãt, Bonifaciũ hoc tempore Hermãni cuiuſdã corpus apud Ferrarienſes iam viginti annis pro ſancto cultum, exhumari

humari mandaſſe, ac comburi, habita de eius hæreſi quàm diligentiſſima inquiſitione. Húc ego è fratricellis fuiſſe crediderim, quorum ſecta tum maximè inualeſcebat. Interim verò Philippus rex Franciæ, Bonifacij arrogantiam iniquo animo ferens, habito apud Pariſios eccleſiaſticorum & nobilium magno conuentu, cõmemoratiſq; iniurijs à Bonifacio acceptis, eiuſq; ambitione & malis artibus ad occupãdum põtificatum, quem iniuſtè teneret, ad ſedem apoſtolicam tum, vt ipſe dicebat, vacantem futurumq; concilium appellauit. Qua quidem re percitus Bonifacius, habito generali concilio, Philippum eiuſq; regnum Alberto imperatori ſubijcit, quem in initio põtificatus ſui repulerat. Tum verò Philippus ſuperbiam hominis domiturus, Sciarram Columnenſem in portu Maſſiliæ cognitum à piratis redemptum, cum Guillelmo Nogaretio Gallo equite fidiſſimo Romam mittit, hac ratione (vt ipſe palam dicebat) vt appellationẽ ſuam publicarent. Verùm ei longè alia mens fuit. Nam Sciarra ſeruili habitu Latium ingreſſus collectis vndique amicis, Nogaretium cum ducentis equitibus Gallis mercede conductis è militia Caroli Valeſij Ferentinũ præmittit: qui inde ei, ſi opus eſſet, auxilium ferret. Ipſe verò Anagniã clam noctu ingreſſus, adiuuantibus Gibellinis, quos Bonifacius diu multumq; vexauerat, pontificem nil tale metuentem in domo paterna capit, refractis valuis, captumque Romam perducit, vbi quinto & trigeſimo die pòſt dolore animi confectus perijt põtificatus ſui anno octauo, menſe nono, die decimoſeptimo: ſepeliturque in baſilica Petri ſepulchro à ſe antea exſtructo: quod quidem adhuc exſtat in ſacello à ſe condito opere vermiculato. Idem quoque ſuggeſtum condidit cum porticu apud baſilicã Lateranenſem, in quo exſecrationes in cœna domini fiunt: quoq; in loco & Philippum regẽ Franciæ, & Columnenſes anathemate notauit. Moritur autem hoc modo Bonifacius ille, qui imperatoribus, regibus, principibus, nationibus, populis terrorem potius quàm religionem inijcere conabatur: quiq; dare regna & auferre, pellere homines ac reducere pro arbitrio animi conabatur, aurum vndiq; conquiſitum plus, quàm dici poteſt, ſitiẽs. Diſcant itaq; huius exemplo principes omnes tam religioſi, quàm ſæculares præeſſe clero & populis, non ſuperbè & contumelioſè vt hic, de quo loquimur, ſed ſanctè & modeſtè, vt Chriſtus rex noſter, eiuſque diſcipuli ac veri imitatores: & malint à populis amari, quàm timeri, vnde tyrannorum pernicies oriri meritò ſolet. Sunt qui ſcribant, hunc quoq; diſcordias inter Italos aluiſſe: maximè verò inter Genuenſes & Venetos, populos quidem nauali prælio ſatis potentes.

BENEDICTVS XI.

BENEDICTVS vndecimus, natione Italus, patria Taruiſinus, Nicolaus antè vocatus, cardinalis Oſtienſis, Romæ Kal. Nouemb. pontifex creatur. *201. Pont.* Hic enim ab ineũte adoleſcentia ordinem Prædicatorum ingreſſus, tantum virtute & doctrina apud fratres ſuos valuit, vt eum per omnes magiſtratus ad Generalis dignitatem prouexerint. Vnde & pontifex creatus magnum breui tempore virtutis ſuæ documẽtum præſtitit. Ita enim vixit, vt poſt mortem inter beatos meritò cenſeatur. Inito autem pontificatu Nogaretium & Sciarram, omneſq; Anagninos cum his in capiendo Bonifacio ſentientes, & citatos antea ad iudicium, nec apparẽtes, grauiore anathemate notat. Cognita quoque regis Philippi cauſſã, hominem Bonifacij cenſuris irretitũ abſoluit, in gratiam præterea recipit Ioannem & Iacobum cardinales Columnenſes, quos ingenti odio Bonifacius factionis Guelphæ ſtudioſus, plus quàm pontificẽ decebat, perſecutus fuerat. His quoq; bona reſtituit, à galero tantũ rubeo, quo à Bonifacio priuati fuerant, ſed breue tẽpus abſtinere ſunt iuſſi. Cõpoſitis aũt hoc modo in vrbe reb⁹, creatiſq; cardinalib⁹ quibuſdã, quorũ de numero Nicola⁹ Pratẽſis ord. Prædicatorũ eſt habit⁹, animũ

ſtatim

ſtatim ad componendam Italiæ pacem adijcit. Verùm quia in Etruria magis quàm alibi ſeditionibus laborabatur, eo Nicolaum epiſcopũ Oſtienſem cum ſumma poteſtate mittit: qui & nouos magiſtratus Florentiæ conſtituit, in illiſque ædibus collocauit, quas nuper ad recipiendos magiſtratus ędificauerant, dominorum palatium nunc vocatur. Tum verò Nicolaus plura his ſibi licere arbitratus, de reducendis exſulibus mentionem facit: quod vbi ex animi ſententia non impetrauit, propoſito anathemate, Pratum ſe contulit, mortuo deinde non ita multò poſt Benedicto pontifice tumultuantibus in Etruria omnibus exſules omnium ciuitatum in agrum Bononienſem conuenientes, primò ingredi Florentiam inſtituunt, atque ita clam noctu apud portam, quæ Bononiam ducit, mœnia nondum perfecta ſuperingreſſi, vſque ad templum diuæ Reparatę paulò antè inchoatum perueniunt. Verùm dũ & prædam cupidè nimium quærunt, & amicos conſulunt, quid maximè agendum cenſeant, hoſtibus ſuis ſumendi animos, & capiendi arma tempus dant: à quibus non ſine multorum cæde properè expelluntur. Conducto deinde Roberto Calabriæ duce, non ſolum ſua tueri, verùm etiam aliena oppugnare auſi, Piſtorium obſidione cingunt, adeò egregiè ab his, qui in præſidio erant defenſum, vt eruptione facta, Robertum cum exercitu Pratum vſque repulerint. Benedicti autem viri optimi ac ſanctiſſimi mens fuerat, pacata Italia, Tartaros, Syriam & Palæſtinam ingreſſos iuuare, à quibus litteris & nuncijs ad tantam rem conficiendam continuò inuitabatur. Mortuus itaque Peruſij (eò enim profectus cum curia fuerat) pontificatus ſui menſe octauo, die decimo ſeptimo, rem deſtinatam omittit. Sepelitur autem magna pompa, vt par fuit, in eccleſia fratrum Prædicatorum. Nonis Iunij milleſimo trecenteſimo tertio. Fuiſſe autem Benedictum virum optimum ac ſanctiſſimum, declarant miracula à ſe poſt mortem edita, ſanatis ægrotis, pulſiſque dæmonibus è cordibus obſeſſorum. Vacauit tum ſedes à Nonis Iunij vſque ad Nonas Iulij inſequentis anni, licet cardinales in conclaui ob eam rem conſtituti, à Peruſino populo impulſi perſæpe ſint, minis interdum additis, vt pontificem deligerent.

CLEMENS V.

CLEMENS quintus, natione Vaſco, Burdegalenſis epiſcopus Bertrandus Gotho antea vocatus, Peruſij à collegio cardinalium abſens, poſt longam contentionem pontifex tandem creatur. Is autem electioni conſentiens, ex Burdegala Lugdunum profectus, eò cardinales omnes ad ſe vocat: qui ſine mora pontifici obtemperarunt, atque ita curia Romana in Gallias tranſlata eſt, milleſimo trecenteſimo quinto: vbi etiam ad ſeptuaginta quatuor annos remanſit cum magno Chriſtianorum incommodo, potiſſimùm verò vrbis Romæ, cuius templa magna ex parte ob ſolitudinem & ſitum corruêre, abſentibus his, ad quos quidem ea reſtituere pertinebat. Coronationi autem pontificis interfuêre, & Philippus rex Franciæ eiuſque frater Carolus nuper ex Italia reuerſus, Ioannes Britanniæ dux, qui ruina muri oppreſſus moritur, cum pleriſque alijs, dum pompa coronationis, vt fit per vrbẽ ducitur. Philippus quoque rex ea ruina aliqua ex parte debilitatus eſt. Pontifex autem in tanta trepidatione ex equo deturbatus, ſolum carbunculum ex tiara amiſit, precij aureorum ſex millium, vt quidam ſcribunt. Peracto deinde ſolemni, ſedatiſque rebus omnibus, Clemens multos cardinales Gallicos tum creat, ex Italia nullum, licet Ioanni & Iacobo Columnenſibus dignitatem cardinalatus integram reſtituerit. Tres præterea cardinales cum ſenatoria poteſtate Romam miſit, quorum auſpicijs vrbs ipſa atque Italia gubernaretur. At verò cùm cerneret Genuenſes & Piſanos inter ſe grauiſſimo bello implicitos, interimque Sar-

202. Pôt.

diniam à Sarracenis occupatam eſſe, inſulam hac conditione Frederico Siciliæ rege conceſſit, vt primo quoque tempore eam pulſis inde hoſtibus recuperaret. Veneti autem cum Carolo ſecundo contra imperatorem Conſtantinopolitanum fœdus ineuntes, eò Raſsianum regem perpulêre, milleſimo trecenteſimoſeptimo, vt orthodoxæ fidei rationem à Romano pontifice petierit. Verùm cùm poſtea Veneti ac Carolus refrixiſſent, Raſſiani ipſi malo exemplo ſententiam mutant. Interim verò apud Nouarienſes noua hæreſis à Dulcino & Margarita inuenta eſt, qua mares & fœminæ ſimul habitantes, in omnem libidinem prolabebantur. Fraticelli hi ſunt appellati, quos opprimere Clemens conatus, eò ſtatim milites quoſdam cum apoſtolico legato miſit, qui eos in alpibus poſitos, partim inedia & frigore, partim armis oppreſſit. Dulcinus autem & Margarita viui capti, membratim lacerantur: eorumque oſſa combuſta diſsipantur. Reſcitũ quoque eodem ferè tempore eſt, Templarios olim Chriſti milites à noſtris ad Sarracenos defeciſſe. Hanc ob rem interfecti illi ſunt, qui comprehendi potuêre: eorumque bona partim Rhodijs militibus, qui inſulam paulò antè occupauerant, partim verò nouis religionibus ſunt attributa. Iudæos quoque Philippus rex Franciæ cum ſingulis veſtimentis è prouincia ſua deiecit, direptis eorum bonis ob maleficia quædam & auaritiam. Verùm cùm non ita multò poſt Albertum imperatorem Ioannes ex fratre nepos interfeciſſet, omnes ferè ciuitates Ciſalpinæ Galliæ dominos ſibi eos delegêre, quos antea capitaneos habuerant. Capitaneos enim præfectos vrbium vocant: vt Verona Scaligeros, Mantua Paſſerinos, Patauium Carrarienſes. Eſtenſes autem iampridem dominatu Ferrariæ potiebantur, ſed tunc potiſſimum Mutinam in poteſtatem ſuam redegêre. Nec indignatus eſt Carolus ſecundus Neapolitanus rex, Beatricem filiam Azoni Marchioni Eſtenſi vxorem tum collocare. Verùm Friſcus eius filius nouercam ſibi ſuperinductam cernens, patrem in carcerem coniectum necat, Ferrariaque potitur, impetrato à Venetis auxilio ad expugnandum Theldum, caſtellum (ita accolæ vocant) ponti impoſitũ. Tum verò cardinalis cognomento Pelagura, Bononiam à Clemente miſſus, Venetis ſub anathematis pœna imperat, vt à re Ferrarienſi abſtineant. Optabant quidem Ferrarienſes ipſi ditioni eccleſiaſticæ ſubeſſe. Hanc ob rem

Templarij ad Sarracenos defecerũt

Veneti maturandum rati, caſtellum die noctuque oppugnatum, tandem capiunt: quo facto, Friſcus ipſe vindictæ cupidus, dimidiam Ferrariæ partem incendit, potiſſimùm verò eorũ domos, qui rebus nouis ſtudere videbantur. At ciues tantam iniuriam non diutius laturi, ſumptis armis, Friſco dominatu eiecto, Venetis ſeſe dedunt, cùm cernerent ſe ab his egregiè defendi poſſe. Quare Pelagura indignatus, cruce ſignatos in Venetos & Ferrarienſes vndequaque properè ad ſe vocat. Clemens verò cognita Venetorum contumacia & regnandi cupiditate, eis anathemate notatis ſacra interdicit: pro ſeruiſque direptis eorum bonis, vbicunque locorum reperirentur, haberi iuſſit. Quamobrem gens ipſa mercaturæ admodum dedita, & in Anglia & in Gallia maxima incommoda perpeſſa eſt. Alios præterea cardinales in Etruriam bellis tumultuantem pontifex miſit, qui Roberto & Calabriæ duci, Florentinis ac Lucenſibus reliquiſque prouinciæ populis mandarent, vt oppugnare Piſtorium deſiſterent. Paruêre tum omnes præter Florentinos & Lucenſes: quare his quoque à ſacris interdictum eſt. Verùm abeũte Roberto Auinionem ſalutandi pontificis cauſſa, Piſtorienſes diutino bello fatigati, deditionem tandem fecêre. Captæ vrbis Florentini & Lucenſes mœnia euertunt, foſſas complent, agrum ſibi diuidunt: à ſanguine tamen ciuium temperatum eſt. Solum vrbis vtrique populo commune remanet. Quod quidem Florentini non ita multò pòſt contra fœdera inter ſe & Lucenſes inita occuparunt, ducto circumquaque muro, eliminatiſque foſſis. Ijdem præterea vt omnia circunquaque tutiora haberent, Acianum gentis Vbaldinę caſtellum in agro Mugellano poſitum, emptum pecunia diruunt: in planoque haud longè Scarpariam, vt paucis ante annis in valle Arpi Caſtelfraneum & ſanctum Ioannem condunt. Miſſus tum quidem in Etruriam Neapoleo cardinalis Vrſinus, qui res ipſas componeret, ſpretus à Florentinis & Lucenſibus, eò iræ prorupit, vt anathemata & interdictum publicè continuaret. Hanc ob rem Florentini clerum ipſum grauiſſimis exactionibus diu multumque vexarunt. Vſi præterea hac ſæuitia ſunt: nam Curſiũ Donatum ciuem egregium & de rep. benemeritum, interfecêre, quia Hugutionis Fagiolani filiam in vxorem duxerat, adeò nobilitatem odio habebant. Verùm cùm poſtea Pelaguram legatum in recuperanda Ferraria caſtelloque

Theo-

Theodaldo à Venetis occupato iniuiſſent, à pō-tifice in gratiam recipiuntur, milleſimo trecenteſimo nono.

Eodem verò anno Carolo ſecūdo rege Neapolitano mortuo filius Robertus in regnum à pontifice miſſus, Bononiam ad Pelaguram proficiſcitur: quem ſtatim eccleſiæ nomine tumultuanti Ferrariæ præfecit. Is autem Neapolim iturus Degum Catelanum virum inſignem, cum cohorte equitum in præſidio reliquit. Qui vbi continere Ferrarienſes verbis & minis in officio non poſſet, equites ex arce in ciues demiſit: quorum de numero multos certe trucidauit. Ad octo nanque & viginti ex optimatibus Eſtenſium dominatum appetentes laqueo necauit. Eodem verò tempore Henricus Lucemburgenſis à Germanis imperator electus, hac quidem lege à pontifice confirmatur, vt intra biennium coronam Romæ habiturus, Italiam ingrediatur. Hoc autem animo egerat pontifex, vt imperatoris aduentu motus Italici comprimerentur. Imperator itaque omnia ſe facturum pollicitus, oratores ſtatim in Italiam ad populos & principes mittit, maximè verò ad Florentinos, qui tum Aretinos vexabant: petitq́; vt ſibi & exercitui ſuo hoſpitium in vrbe parent, ac vexare Arretinos deſinant. Reſpondere tum Florentini, tantum quidem principem imprudenter agere, qui barbaros in Italiam ducere conetur, quam ipſe imperij cauſſa à barbaris tueri deberet. Arretinis præterea imperatorem ipſum non benè conſulere, quos ſciret Guelphos quidem ciues ſuos expuliſſe: exſules enim ab imperatore reſtitui conſueuiſſe, & extorres retineri. Ferunt tum Dantem Florentinos cæcos appellaſſe, quod imperatori tam inſulſe reſpondiſſent: quo certè nil poterat eſſe magis à republica ſua alienum: maximè autem tanto principe cum tanto exercitu hoſtili animo aduentante. Animos ſiquidem eis dabant Roberti regis promiſſa, qui in regnum proficiſcens, factionis Guelphæ defenſorem acerrimum vbique ſe futurum pollicitus erat. Imperator autem ad Taurinos Alpes trangreſſus, in plana deſcendens, omnes ferè ciuitatum principes honoris cauſſa obuios habuit. Duæ tum præerant Mediolani factiones: quarum altera Turrianorum, altera Vicecomitum habebatur. Guelphis præerat Guido Turrianus populi capitaneus, vt gentis vocabulo vtar: Gibellinis verò Maphæus Vicecomes. Veritus autem Guido, ne Vicecomes Henrici gratiam ob factionem præoccuparet, contracto exercitu in agro Mediolanenſi caſtra ponit, viſurus, vt ipſe dicebat, qui nam vrbem ſe inuito ingrederentur. Tum verò Maphæus nuncijs imperatorem ipſum properè Mediolanum vocat ad vrbem, vt ipſe dicebat, imperij Romani domicilium. Henricus itaque copias vrbi admouēs, magnos tum quidem tumultus ingreſſo iam Guidone concitauit, quos ſtatim rebus hoc modo cōpoſitis repreſſit, vt Guido Vercellis potiretur, Maphæus verò equitum ſuorū dux & præfectus haberetur. Potitus Mediolano imperator, omnes ferè ciuitates ſtatim in deditionem accepit, præter Alexandrinos. Coronam itaque ferream Mediolani accipiens, quā modò etiam de more capere debuerat, tanta ciues impenſa vexauit, vt grauata onere plebs, quæ libertatem ſperabat arma ſumpſerit. Tū verò Germani cum ab vtraque factione ſuos cædi viderent, ex ſuburbijs vrbem ingreſſi, factionum capita aduocant. Galeatius autem Maphæi Vicecomitis filius, relicto domi genitore, cum magna clientum manu ad imperatorem proficiſcitur, oſtenditque Turrianos tyrannidem vrbis affectantes, tantum tumultus concitaſſe. Hanc ob rem Germani cum Gibellina factione in vnum conuenientes, Turrianos nonnihil apud plateam ſanctæ Mariæ nouæ reſiſtentes ab vrbe pellunt: qui Guidone ſuadente, Vercellas populariter petunt. Ex hac autem factione ad triginta interfecti referuntur, quorum de numero quatuor Turriani fuêre. Mouens dein Cremonenſes & Cremenſes Henricus, qui Gibellinos eiecerant, Guelphos ad ſupplicium vocat: ſed libera Cremonenſium deditio, Henricum mitiorem reddidit. In Cremenſes aliquantulum ſæuitum eſt, & eorum mœnia funditus euerſa ſunt. Parmenſes autem timore perculſi, qui Gilberto Corrigia ſuadente, Rubeos in vrbem acceperant, pulſis Guelphis imperatoris vicarium recipiunt. Tutati ſunt aliquandiu ſe Brixiani. Verùm cùm acriter ab Henrico oppugnarentur, noctu ad Montana confugientes, vacuam cultoribus vrbem reliquêre. Ingreſſi itaque Germani, vrbis mœnia confeſtim demoliuntur. His autem vicinorum calamitatibus perterriti Mantuani, Veronenſes, Vicentini, Patauini, Taruiſini, Veneti, mandata imperatoris ſtatim fecêre, Placentini quoque pulſo Alberto Scoto Guelphorum duce, imperatoris præfectum ſuſcipiunt.

piunt. Compoſitis itaque hoc modo Ciſalpinæ Galliç rebus, imperator Amedeo Sabaudię comite, Piſanorum Genuenſiumque oratoribus ſubſequentibus, per Placentinos iter faciens Genuam proficiſcitur. Quò etiam non ita multò pòſt applicuêre & legati Roberti Neapolitani & Frederici Siculi regis: illi ſimulatam, iſti veram amicitiam præſeferentes. Nam Robertus rex mareſcallum ſuum cum duobus millibus equitum in Etruriam miſerat, qui Florentinis & Lucenſibus, ſi opus videretur, contra imperatorem auxilio eſſent. Verùm Henricus Piſas claſſe delatus, præmiſſis terreſtribus copijs, maximis incommodis Lucenſes afficit. Libuit hactenus commemorare hæc incommoda Italis illata, quorum omnis culpa à quibuſdam in Clementem transfertur, qui Henricum impulerit cum exercitu Italiam ingredi. Sunt tamen qui ſcribant, id ex vtilitate prouinciæ à Clemēte factum ob inteſtina mala, quæ quotidie cum magna hominum cæde in vnaquaque ciuitate, immò in quouis paruo etiam caſtello, committebantur. Cædebantur ciues, necabantur ſenes, allidebātur infantes, nec vllus crudelitatis modus inerat: vnde Clemēti placuit, quod ſcriptum apud Homerum eſt, Vnus ſit princeps, ad quem omnia referantur. Henricus autem Romam verſus iter arripiens, cum quingentis equitibus Ludouicum Sabaudienſem Amedei filium præmittit, qui certè apud Stephanum Columnam non longè à Lateranenſi palatio diuertens, magnum Vrſinæ factioni timorem iniecit. Henricus tamē Viterbium primo, inde Romam veniens, effuſo obuiam honorato quoque cum vrbana multitudine perbenignè ſuſcipitur. Coronatus deinde à tribus cardinalibus, Romanos omnes in verba ſua, vt mos eſt, iurare compulit, edito ingenti conuiuio, cui omnes ciuitatis proceres, exceptis duntaxat Vrſinis, interfuêre. Ne tamen in tanta celebritate quicquam tumultus ob concitatas hominum mentes oriretur, milites ſuos in theatris, thermis, locisque munitis pro ſtatione collocauit: quibus præſidijs adeò confiſus eſt, vt auſus ſit etiam tributum inſuetum à populo exigere. Qua ex re omnes vtriuſque factionis ciues, ad Vrſinos confugiunt: qui ædes ſuas propè Tiberim & Hadriani pontem ſitas, validis præſidijs communierant. Tum verò imperator ira percitus, ſagittarios nauales à Piſanis miſſos, in vrbem contra Romanos vocat, quos certè nil tale metuentes, Ioannes Roberti regis frater, qui ſuas nauales copias ſub Auentino collocauerat, facilè in fugam vertit: & intromiſſo equitatu haud longè in ſtatiuis collocato populo Romano adiuuante, imperatorem ipſum Tibur abire coëgit. Diſceſſit & Ioannes Roberti frater cardinalium iuſſu, vrbemque pacatam reliquit. Hēricus autem Peruſio iter faciens, cum Arretiū perueniſſet, Robertum regem maieſtatis reū facit: citatumque nec apparentem regno priuauit; improbante eam rem Clemente, quod in loco nequaquam idoneo tantam rem, nec ad ſe pertinentem peregiſſet: pontificis enim proprium eſſe dicebat, regnum Siciliæ cis & vltra Pharum dare & adimere. Mouens Arretio imperator, in Florentinos & Lucenſes cum Roberto ſentientes copias ducit. Verùm cùm vrbē oppugnare non poſſet, occupato Bonitio, eodemq; munito, Senenſibus bellu indicit, qui auarè nimium ac malignè commeatus ei ſubminiſtrabant. At verò cum ægrotare cœpiſſet, ad Marcereti balnea ſe contulit, vnde multò imbecillior quàm anteà ad Bonconuentum redijt: vbi poſt aliquot dies moritur, non ſine ſuſpicione dati à Florentinis veneni, ſubornato pollicitationibus & pręmijs monacho quodam, qui ei euchariſtiam veneno illitam dederat, vt nonnulli ſcribunt.

Piſani autem mortuo imperatore Florentinorum potentiam veriti, Hugutionem Fagiolanum ducem ſibi ac tyrannum deligunt: qui paulò poſt ab equitatu cum Henrico militare ſolito adiutus, Lucenſes agris mulctatos in poteſtatem ſuam redegit. Clemens verò ad cætera mala, quæ Italia patiebatur, audito incēdio baſilicæ Conſtantinianæ vehementer indoluit: pecuniaſque clero ac populo Romano miſit ad templum reſtituendum, licet eo anno tanta caritate penuria rerum laboratum in regno ſit, vt vix ad cibum & potum ſatis pecuniarum haberet. Quæ quidem mala & frequēter eclipſes ſolis cometæque portendebant, & ipſa peſtis, qua ferè vbique tum laboratum eſt. Clemens autem cùm animum ad componendum eccleſiæ ſtatum adieciſſet, ſacris ordinibus ter habitis, & pleroſque cardinales viros optimos creauit, & tribus concilijs diuerſis in locis varijſque temporibus habitis, multa prudenter & maturè egit. Nam & Dulcini ſectam, eccleſiaſticos impugnantem, vt dixi, perdomuit: & Templarios ſuſtulit in maximos errores prolapſos, Chriſtum ſcilicet abnegantes, eorumque bona Hieroſolymitanis militibus addixit: & regi Franciæ apud Pictauium

uium quædam inhoneſta petenti, quò minus id impetraret, reſtitit: nam damnari Bonifacium, & abſolui Nogaretium ac Sciarram petebat. Primum certè nunquam obtinuit, ſecundum poſtremò impetrauit, pollicente Nogaretio ſe iturum pœnitentiæ gratia contra Sarracenos. Quam quidem expeditionem Clemens ipſe optabat, vt ex eius cōcilijs apparet. Præterea vero & Cæleſtinum quintum approbatis eius miraculis, in ſanctos retulit ſub nomine Petri confeſſoris: & librum Clementinarum à ſe compoſitum in Viennēſi concilio edidit. Deinceps verò varijs ægritudinibus afflictatus: nunc dyſenteria, nunc ſtomachi ac laterum dolore cruciabatur: octauo pontificatus ſui anno, menſe decimo, die quintodecimo moritur. Vacat tum ſedes annis duobus, menſibus tribus, diebus ſeptendecim, dum nō ſatis inter Cardinales conſtat, quem potiſsimum deligant. Nec minor quidem diſcordia inter electores imperij tum fuit mortuo Henrico, cum alij Ludouicum Bauariæ, alij Fredericum Auſtriæ duces proponerent. Quibus inter ſe prælio concurrentibus, ſuperato Frederico, tanta ſuperbia Ludouicus elatus eſt, vt abſque auctoritate Romanæ ſedis & imperatorem ſe appellauerit: & ita Vicecomitibus in Ciſalpina fauerit, vt Mediolano potiti ſint, quò ei facilius Romam proficiſci liceret ad coronam auream, vt mos eſt, accipiendam. Tū verò Etruſci omnes, ac maximè Guelphi trepidare cœperunt, quòd cernebāt Ludouicum imperatorem omnia imperij iura, adiuuantibus Vicecomitibus & Hugutione Fagiolano Piſanorum & Lucenſium tyranno, breui repetiturum. Hanc ob rem & Guidonem Petramalam epiſcopum Arretinum ac dominum, & Philippum Tarentinum principem Roberti regis fratrem, in partes ſuas pollicitationibus & muneribus pellexerunt. Multum enim Philippus equitatu & diſciplina rei militaris tum valebat.

ANNOTAT.

Clemens Papa V. comitiorum pontificalium legibus à Gregorio X. editis confirmatis, nonnulla addidit, ſeu ſuppleuit in generali Concilio Viennenſi, quæ etiam ſupra annotaui, à Ioanne papa XXII. in libro Clementinarum primo, titulo tertio de electione, & electi poteſtate, cap. Ne Romani pontificis, &c. poſtea regiſtrata. Poſtremò Clemens VI. bullam de moderatione legis cibariæ cardinalium, in conclaui recluſorum fecit, quæ in libro cæremoniali exſtat. De quibus omnibus latiſsimè in libris, quos de varia creatione Romani pont. ſcripſi, diſſerui.

Ratio creandi Romani pontificis.

Rationem verò, qua Romani pontifices deinde creare conſueuêre, breuibus ſubijcere placuit, vt nihil poſtremò deſit, quod accuratus lector deſiderare poſsit. Eſt autem eiuſmodi.

Patres conclaue ingreſsi diem integrum ſequentem formandis legibus impendunt, ad ſanā Romani pontificis adminiſtrationem maximè neceſſarijs, quibus patrum quiſque ſubſcribens iureiurando votoq; promittit obtemperaturum ſe illis ſi pontifex factus fuerit. His actis, ſtato quodam die prima comitia indicuntur. Mane autem eius diei patres omnes induti pallijs, à ſummo deorſum apertis, quas croccias vocant, in capellam vbi corpus Chriſti aſſeruatur, conueniunt. Ibi diuina ſpiritus ſancti ritè ſacra celebrantur. Quibus abſolutis, ſuo loco diſponunt ſe per ſubſellia. Quiſque autem quos eligere decreuit, in codicillo ante deſcribit, huncq; ſuo annulo obſignat. Inde tres ex patribus ad altare aſcendentes, Decanus videlicet presbyterorum, & diaconorum primi calicem, in quo eo die ſacra facta ſunt, ad medium altaris conſtituunt, cuſtodes ipſi omnium, ac inſpectores adſtantes.

Poſthac eodem ordine procedunt & reliqui patres, atque ante altare in genua procidentes, codicillum ſigillatim in calicem dimittunt. Id autem poſt quā ab omnibus factum eſt, tres illi, quos dixi, calicem ipſum ad cæteros inferius conſedentes, ſublatum altius oſtendunt, conſiſtentes in ſubſelliorum medio, vnde ſpectari, & audiri à circunſtantibus poſſint: numerant mox codicillos, quorum, vt conuenire numerus inuenitur, ſinguli à Decano aperiuntur, & leguntur, ac diacono proximo pronunciandi traduntur: Patrum quiſque papirum tenens, ac pugillare, quos quiſque eligit, chirographo annotatus. Nullus autem ex Alexandri III. conſtitutione pro pontifice haberi poteſt, niſi qui duarum partium ex cardinalibus integra ſuffragia tulerit. Qui numerus ſi ex codicillis adimpletur, tum pontifex creatus eſt: ſin minus, liberum eſt cuique quem voluerit patrum, non electū à ſe ſcripto, voce eligere, quæ electionis ratio acceſſus

ceſſus appellatur. Rarum eſt quempiam ex ſolis codicillis eligi, vocum acceſſio conficere totum opus ſolet. Alius eſt quoque creandi pontificis mos, qui per adorationem dicitur. Hoc autem eſt, cum duæ partes cardinalium non exſpectato, vt vocant, ſcrutinio, ſed voce tenus omnium conſenſu, & voluntate quempiam ex cardinalibus in Romanum ſalutant, atque venerantur. Qua ratione Iulius III. Marcellus II. & Paulus etiam IV. renuntiati fuerunt.

IOANNES XXIII.

203. Pōt. IOANNES vigeſimustertius, Iacobus Caturcenſis anteà vocatus epiſcopus Portuenſis, poſt longam viginti trium cardinalium altercationem Lugduni pontifex creatus, Nonis Septembris in eccleſia cathedrali coronã pontificatus accepit. Inde verò Auinionem cũ curia profectus, octo cardinales in ieiunijs quatuor temporum aduentus Domini creauit: quorum de numero fuit Iacobus Caturcẽſis eius ex ſorore nepos, & Ioannes Caietanus ſancti Theodori diaconus cardinalis è gente Vrſina. Prætereà verò in ſanctos Confeſſores retulit Ludouicum epiſcopum Toloſanum, quondam Caroli regis Siciliæ filium. Sunt tamen qui hoc Bonifacio octauo aſcribant, vt antea dixi, abdicare autem ſe epiſcopatu & ſacerdotio compulit Hugonem Caturcenſem epiſcopum, priuatum omnibus pontificalibus inſignibus, annulo, mitra, cappa, pileo camiſiaque Romana. Priuatum autem, degradatum (vt iſtorum vocabulo vtar) ac curiæ ſeculari traditum, omnibus cruciatibus coactam eſſe vitam cum morte commutare, quod in pontificem coniuraſſet. Eccleſiam verò Toloſanam quam vnicè dilexerat, ad archiepiſcopatum tranſtulit: eius quidem caſtella ſex in ciuitates erexit, vt haberet archiepiſcopus Toloſanus, quibus cum dignitate præeſſet. Diœceſes quoque archiepiſcopatui Narbonenſi adſcripſit Limo.am]& abbatiam ſancti Pontij. Adeò prætereà rebus nouis pontifex ipſe ſtuduit, vt & ſimplices epiſcopatus bifariam diuiſerit, ac diuiſos in vnum redegerit: & abbatias in epiſcopatus, & epiſcopatus in abbatias viciſſim tranſtulerit. Nouas quoque dignitates, noua collegia in eccleſijs conſtituit, ac cõſtituta prius in aliam formam tranſtulit.

Hac tamen gratitudine vſus eſt, quod Clementinarum editionem confirmauit, mandauitque doctoribus omnibus publicorum gymnaſiorum, vt librum ipſum publicè legerent. Ordinem autem Grandimontenſem quorundam improborum factionibus labefactatum, in meliorem formam redegit, amputatis his, quæ ordini obeſſent, additiſque inſtitutionibus quibuſdam, quibus tanta religio conſtaret. Cùm verò Cæſar Auguſtanam eccleſiam admodum diligeret, eam in Metropolitanam erexit, quinque cathedralibus eccleſijs ex vndecim, quæ Tarraconenſi ſubſunt, huic aſſignatis. Inſtituit & nouum ordinem militum, qui militare ſub Chriſto dicerentur in Luſitania, quæ Portugallia dicitur, qui Sarracenis reſiſterent, Bæticam & Africam incolentibus. Bætica apud antiquos ea pars Hiſpaniæ dicebatur, quę ad mare mediterraneum vergit, noſtris temporibus Granatæ nomen obtinens, à cocco, vt arbitror, quo ea pars Hiſpaniæ maximè abundat. Coccum autem nunc granum vocant, vnde lanæ inficiuntur. Huius autem ordinis, quem diximus à pontifice conſtitutum, caput in maritimo Siluenſis diœceſis oppido repoſitum eſt: militibuſque omnia bona Templariorum, annuente rege Portugalliæ conceſſa ſunt, quò liberius militiæ Chriſti vacarent. Cuius cenſor & moderator eſt abbas Alcoaſiani monaſterij Ciſtercienſis ordinis Vlyxiponenſis, qui & conſcribendi & exauctorandi milites facultatem habet. Deinceps verò duos Thomas in ſanctos retulit, Thomam ſcilicet epiſcopum Herfordenſem virum nobilem genere, probatum moribus, doctrina inſignem, miraculis clarum, & Thomam Aqui-

qui-

quinatem ordinis ſancti Dominici doctorem præcellentem, de cuius vita & ſcriptis multa ſuperius annotauimus. Creatis deinde ſeptem cardinalibus ſecunda ordinatione, M. CCCXXII. ſtatim edictum propoſuit, quo eos declarauit pertinaces & hæreticos, qui affirmarent Chriſtum eiuſque diſcipulos nihil priuati vel proprij habuiſſe, quod certè non multum cum ſacra ſcriptura conuenit quæ multis in locis teſtatur, Chriſtum eiuſque diſcipulos ac veros imitatores nil proprij habuiſſe, vt illud euangelij: Qui non vendiderit omnia quæ habet, & pauperibus dederit, non poteſt eſſe dignus me diſcipulus. Præterea verò hæreticum putauit eſſe, ſi quis affirmaret ipſis diſcipulis vendendi, donandi, teſtandi, acquirendi ſuopte ingenio ius non competere, quod ad religionem euntes, in alterius arbitrium tranſeant: vnde fit, vt domini mancipia nō ſibi, ſed domino acquirant: vel acquiſita prius, ex arbitrio & mandato eius pauperibus diſtribuant. Harum autem inſtitutionem litteras apoſtolicas ad gymnaſia publica tranſmiſit, ne amplius ſcholaſtici ea de re diſputare auderent. Damnauit præterea gloſſulam quandam Fratris Petri ordinis Minorum, qui conuentum quendam tertij ordinis ad imitandam Chriſti paupertatem animauerat, quorum de numero multi damnati & exuſti fuère. Habita præterea conſtitutione, vt eorum vocabulo vtar, decem cardinales creauit: inter quos Ioannis Columnæ & fratris Matthæi è gente Vrſina ordinis Prædicatorum, ratio eſt habita.

Dum hæc à pontifice agerentur, Florentinus exercitus ingenti clade non longè à monte Catino ab Hugutione Fagiolano ſuperatus eſt. Verùm Lucenſes non diutius tyrannidem Hugutionis laturi, capta occaſione, Nerium eius filium vrbe eijciunt, dum Caſtrucium virum domi nobilem & manu promptum, quē in carcerem coniecerat ob prædam ex hoſtibus captam, ad ſupplicium ducit. Pulſus itaque Luca Nerius, patrem in Lucenſes concitat, cui quidem ex vrbe in hoſtem prodeunti Piſani ſtatim clauſère portas. Is autem cum filio ad Malaſpinas confugiens, tentato ſæpius, ac fruſtra ad tyrannidem reditu, tandem in Flaminiam ſolum paternum pontifice iubente redijt. Atque ita Caſtrucius ab extrema calamitate ad ſummam felicitatem perducitur: è carcere enim ad dominatum ciuitatis Lucenſis traductus eſt. At verò pontifex intelligens & Eſtenſes pulſo præſidio eccleſiaſtico, omninò Ferraria, & Vicecomites adiuuante Ludouico Bauaro Mediolano potitos eſſe: omiſſis, vt ipſe dicebat, ad tempus Eſtenſibus, Vicecomites interdictis notauit, magis in Ludouicum, qui titulos imperij ſibi vſurpat, quàm in Vicecomites inuectus. Eodem quoque tempore Gibellini Genuenſes à conciuibus ſuis Guelphis pulſi, adiuuante Roberto rege, cuius poteſtati ciuitatem commiſerant, Sauonam populariter migrauere. Hos poſtea etiam extorres bello inſequens Robertus, dum in Gallias traijcit, vnà cum Sauonenſibus in poteſtatem ſuam redactis, aliquandiu malè habuit. Pontifex autem intelligens diſceſſu Roberti Guelphos vbique opprimi, Carolum Valeſij comitem, Franciæ regis Philippi filium, in Italiam mittit, qui Guelphis præſidio eſſet: & his potiſſimum, qui apud Vercellas cum Turrianis erant, vrbis ditione potitis. Verùm ſuperueniente Ludouici imperatoris iuſſu Galeatio Vicecomite ante aduentum Caroli, Turriani Vercellis pelluntur, eaque vrbs in poteſtatem Vicecomitum redigitur. Potitur & Caſtrucius non ita multò poſt Piſtorio, vt Guido Petramala paulò ante Tiferno, Florentinis aduerſantibus. Sed Caſtrucius Galeatij Vicecomitis auxilio fretus, nam Accium filium cū mille & quingentis militibus ei auxilio miſerat, Florentinos magna clade ſuperatos ad mœnia vſque perſequitur.

Tum verò pontifex videns in Bauaro turbandi omnia principium ineſſe, ei ſacra interdicit more ſolemni, vt fieri conſueuit: Guidonemque Petramalam poſt occupatum Tifernum, ſacerdotio exauctorauit, Cortonam quoque à diœceſi Arretina ſeparatam in ciuitatem erexit, creato Ioanne Viterbienſi Cortonienſium epiſcopo. Interim autem Nicolaus Eſtenſis Ferrariæ dominus, Argentam Rauennatis eccleſiæ oppidum vi occupat, adiuuante Baſſarino Bonacoſſio vrbis Mantuæ tyranno, qui ſororem Nicolai paulò ante in vxorem duxerat. Hi autem iunctis ſimul copijs Bononienſes aggredi ſunt auſi, ſed à Bertrando eccleſiæ copiarum duce ſuperati, cum magno incommodo abiere, non ita multò pòſt à pontifice anathemate notati. Ferrarię præterea interdictum ſacris, donec Argenta redderetur. Caſtrucius verò adeò Florentinos tum vexabat capto oppido Signa, vnde frequentes incurſiones in eos faciebat, vt deſperatiōe

rerum adducti, Carolum Roberti filium in dominium vocauerint. Tum verò Ioannes pontifex Ioannem Vrſinum in Italiam properè mittit, qui Florentinos & Guelphos omnes in Bauarum confirmaret, iam alpes cum magnis exercitibus tranſeuntem. Is autem Romam iter facturus, primo Mediolanum proficiſcitur, Gibellinorum precibus motus. Verùm cum accepta ferrea corona pecunijs indigeret, atque eas à populo exigeret, quem Galeatius tuebatur omnibus Vicecomitibus in carcerem coniectis, quatuor & viginti ciues deligit, qui rempub adminiſtrarent addito præfecto, quem ex gente ſua vrbi præfecit. Bauarus tamen poſtea Caſtrucij precibus motus, Vicecomites omnes incolumes dimiſit, dum Lucæ eſſent, vbi imperator à Lucẽſibus magna cum benignitate ſuſceptus eſt. Inde verò abiens comitante cum mille & quingentis equitibus Caſtrucio Romam peruenit: apud ædes Laterani iuſſu cleri populique Romani à Stephano Columna coronatur. Præerant tum vrbi duo ex nobilitate Romana, quos Romani imperatoris vicarios appellabant. Tum verò cũ Nicolaus comes alter collega abeſſet, Stephano ea ſors obtigit. Coronatus imperator, Petrum Corbarienſem ordinis Minorum ex Reatino agro oriundum, põtificem ſtatim creat, Ioannis vigeſimitertij æmulum futurum, hominem quidem humili loco natum, ſed doctum, & ad res agendas aptiſſimum. Habuit hic primò vxorem, qua renuente ac reclamante, religionem & habitum ſancti Franciſci ſuſcepit. Creatus itaque pſeudopontifex, ac Nicolaus quintus appellatus, ab imperatore & his, qui tum cum eo aderant, vt verus Chriſti vicarius conſalutatur. Creauit is quoque cardinales, & epiſcopos homines ſuiipſius conſimiles.

Interea verò cùm equites Galli in præſidio Florentinorum relicti, noctu inſidijs Piſtoriũ occupaſſent, Caſtrucium Roma abire confeſtim cogunt: qui primo iunctis cum Vicecomitibus copijs, Piſani Lucamque peruenit: inde verò in Piſtorium mouens ciuitatem diu obſeſſam fame ad deditionem tandem compulit. Subſequens autem Caſtrucium cum exercitu Bauarus, Viterbij antipapam reliquit, Florentiam oppugnaturus: quam fortaſsè occupaſſet, ni Caſtrucio graui morbo ex immenſis laboribus contracto, mori cõtigiſſet. Bauarus tamen tanti accepti beneficij immemor, eius filios Piſis ac Luca expulit, dum in ciuitatibus præſidia diſponerent, vrbibuſque ipſe potitus eſt. Mortuo quoque eodem tempore Galeatio Vicecomite, eius filij ad Bauarum confugiunt, hominem rogantes, vt accepta grãdi pecunia, quam ipſi pollicebantur, ſe in patriam remittat. Tum ille pecuniæ admodum cupidus, Accium in patriam remittens, Marcum fratrem tamdiu obſidem apud ſe detinuit, quamdiu ei pecuniæ redderentur. Verùm Bauarus relicto Piſis antipapa Marcoque Vicecomite, Mediolanum profectus, in Germaniam iturus, nequaquam ab Accio in vrbe recipitur paternarum iniuriarum memore. Germani autem milites, qui in Etruria Marcum Vicecomitem obſidem retinebant, cognita hominis virtute, in eius verba iurauere, ex captiuo ducem creãtes: qui ſtatim dedentibus arcem Caſtrucianis militibus Luca potitus eſt. Verùm nõ ita multò pòſt abſente Marco: Germani milites mutata ſententia, Lucam vrbem cuidam Genuenſi ex gente Spinola, qui multũ claſſe valebat, vendidère. Abeunte præterea in Germaniam Bauaro, re omni infecta ad imperium ſpectante, Bonifacius Piſanus comes rem gratam Ioanni pontifici facturus, antipapam Auinionem perducit: vbi in carcerem coniectus, vitam cum morte permutauit. Tum verò pontifex duabus maximis curis liberatus, quod antipapam è medio ſuſtulerat, quodque Bauarus in Germaniam relicta Italia abierat, inſtante Franciæ rege expeditionem in Sarracenos promulgat, impoſitis decimis, quæ Philippo ipſi ad expeditionem ituro, darentur. Ceperant tum Lucam Florentini, vnde à militibus Bohemicis ſtatim expelluntur, quos ante Brixiani contra Bergomates in Italiam accerſierant: quorumque auxilio fretus pontificis legatus, Parmam, Regium, Mutinamque ceperat. Is aũtem inita cum Ioanne rege Bohemiæ amicitia omnem rationem factionum Italicarum repentè commutauit. Nam quibus pontifex & Bohemiæ rex amici ac ſocij erant, illis Robertus ac Florentini repẽtè aduerſabantur, nullo Guelphorum aut Gibellinorum diſcrimine habito. Maſtinus enim Scala Veronæ, Philippinus Gonzaga Mantuæ Carrarienſes Patauij, Eſtenſes Ferrariæ domini, amicitiam & ſocietatem cum Roberto ineunt, cuius etiam auxilio Florentini adiuti, Piſtorium capiunt, dedentibus tamen vrbem quibuſdam ciuibus, nemineque aduerſante. Interea verò Marchiones Eſtenſes non prius interdicto eccleſiaſtico abſoluti ſunt, quàm Ferrarienſium precibus fatigati.

Argentam à ſe occupatam, eccleſiæ Rauennati reddidère. Hi tamen auxilio Scaligerorum freti, caſtellum ſancti Felicis agri Mutinenſis obſidere incipiunt. Verùm ſuperueniente Carolo Bohemiæ regis filio, Manfredoque cognomento Pio Carpi domino, qui ſocietatem ſimul inierant, Eſtenſes funduntur fuganturque. Ex eorum militibus ad octingentos cecidiſſe ea pugna conſtat, multoſque ex nobilitate captos, maximè verò Nicolaum Eſtenſem Rainaldi Marchionis fratrem. Hac autem opportunitate motus legatus Bononienſis, comparato ſatis iuſto exercitu, cui & Galeotus Malateſta Ariminẽſis, & Franciſcus Ordelaphus Foroliuienſis, & Richardus Manfredus Fauentinus, & Hoſtaſius Polentanus Rauennas præfuêre, Ferrariam obſidet. Nam hi omnes ſuarum ciuitatum dominatum paulò antè occupauerant, cùm prius earundem capitanei haberentur. Oppugnabatur tum acriter Ferraria, capto ſancti Antonij ſuburbio, cùm auxiliares copiæ à Philippino Gonzaga, à Maſtino Scala, ab Vbertino Carrarienſi miſſæ, animũ ad erumpendum Ferrarienſibus dedere, qui & hoſtes fundunt, & omnes ferè duces capiũt. Captus autem Romandiolæ comes, cum Nicolao Euenſi commutatur: reliqui deinceps incolumes ad ſuos remittuntur, hac conditione tamen, ne arma amplius contra Eſtenſes capiant. Elatus verò tanta victoria Rainaldus Eſtenſis, in Agrum Bononienſem mouens, longè omnia populatus, à capienda vrbe paululũ affuit. Venturum quidem in auxilium legati regem Bohemiæ Bononienſes ſperabant: & iam eſſe in itinere dicebatur, cùm ſubitò ei nunciatum eſt, & Maſtinum Scalam Brixiam ac Bergomum in deditionem accepiſſe, & Accium Vicecomitem Papiam ingreſſum, arcem oppugnare. Hanc ob rem ab inſtituto itinere diſcedens, relicto Parmæ filio, cum aliquot cohortibus Papiam ipſe profectus, cùm ſuperare munitiones Vicecomitis non poſſet, vaſtato Mediolanẽſium agro, Parmam deinceps re infecta redijt: vbi quoque intellexit Americum Caſtrucij filium. Lucam amicorum opera recepiſſe. Oppugnabatur tamen arx, quã etiam rex accepta grandi pecunia Lucenſibus & Americo reliquit, breui in Germaniam iturus, Italicas factiones pertæſus. Nam Vicecomites capta iam arce Papienſi, longè & latè vires ſuas diffundebant. Mutinæ itaque & Regij impoſito Germanorum præſidio, commẽdataq; Parma Marſilio & Petro Rubeo in Germaniam abijt, celerem reditum cum maioribus copijs pollicitus. Abeunte autem Rege, Bononienſes ipſi adiuuantibus Florentinis, & & Marchione Eſtenſi, pulſo legato, in libertatem ſe vendicant, cæſo tum in vrbe, tum in agris eccleſiaſtico præſidio. Hanc ob rem legatus omni ope deſtitutus, Auinionem proficiſcitur anno Domini M.XXXIV. quo tempore eodem in loco Ioannes pontifex moritur ætatis ſuæ anno nonageſimo, pontificatus verò 19. mẽſe 4. relicta in theſauris tanta vi auri, quanta nullus ante ſe pontifex. Sepelitur autem in eccleſia cathedrali cum magna funeris pompa. Sunt qui ſcribant, Petrum Muroneũ, quondam pontificem à Ioanne in ſanctos relatum: Gentilemque Fulginatem & Dynum Florentinum medicos inſignes magnis præmijs & honoribus tum ab eo affectos. Amator enim doctorum virorum eſt habitus.

BENEDICTVS XII.

BENEDICTVS duodecimus, patria Toloſanus, ordinis Ciſtercienſis, Iacobus antea vocatus, ſanctæ priſcæ presbyter cardinalis, ſextodecimo die poſt Ioannis mortem, Auinione pontifex creatus, ſtatim cenſuras in Bauarum à Ioanne factas, vt in vſurpatorem imperij confirmauit. Hac autem ratione vacante imperio, ad arma omnia reſpiciebãt, cùm vnuſquiſque quantumuis paruus dominus, rapere ex alieno conaretur, Scaligeri enim non contenti Veronæ, Brixiæ, Bergomi dominatu, Parmam adimere Rubeis conabantur: Gonzaga regium, Eſtenſis Mutinam, Florentini Lucam appetebant. Verùm cùm Scaligeri 224. Põt.

geri potiri Parma nequirent, acriter qui in præſidio erant vrbem defendentibus, maximè verò Germanis militibus, qui Scaligero infenſi habebantur, in Vicetinos exercitum mouent: vnde re infecta abeuntes, cum Germanos milites abijſſe Parma intellexiſſent, eò profecti vrbe ſtatim potiuntur, Rubeis ipſis eam dedentibus. Nicolaus quoque Eſtenſis, Beatrice Guidonis Gonzagæ filia in vxorem accepta ſoceri copijs aditus, Mutinam capit. Philippinus item Gonzaga ciuibus ipſis vltrò dedentibus, Regium Lepidi in poteſtatem ſuã ſtatim recipit. Tum verò creſcente Maſtini Scalæ potentia, qui & Parmam & Lucam & Patauium, dedente Vbertino Carraria, in poteſtatem ſuam redegerat, ad tantum dominatum exſtinguendum omnes ferè Italiæ populi & principes ſimul coniurarunt, maximè autem Veneti & Luchinus Vicecomes, qui Accio paulò antè mortuo in dominatu ſucceſſerat. Cinxerunt Veronam obſidione Veneti, Gonzaga Eſtenſisque, dum Luchinus alio exercitu Brixiam & Bergomum in ſuam poteſtatem redigit. At verò cùm Veneti timerent ne dũ potentiam vnius exſtinguere parant, alterius augerent, pacem hac conditione cum Maſtino Scaligero ineunt, vt omiſſo Patauio Carrarienſibus, dimiſſaque Brixia & Bergomo Vicecomiti, quas vrbes nuper occupauerat, ipſe Veronam, Vicetiam, Parmam Lucamque retineret. Diſplicuit vehementer hæc pax Florentinis ſocijs & amicis, qui potiri Luca admodũ cupiebant: ſed reiecta in aliud tempus querela, tum quidem reticuêre.

Pontifex autem miſſo in Italiam legato ſenatui populoque Romano perſuaſit, vt ſenatoriam dignitatem, quam diu regio nomine geſſerant, ſuis tandem & eccleſiæ auſpicijs adminiſtrarent. Hanc ob rem & Stephano Columnæ ſenatoria dignitas in quinquennium prorogata eſt, & collegæ annui ei dati ſunt. Verùm cùm pontifex Stephanum ad ſe Auinionem vocaſſet, Vrſus Anguillariæ Comes, Stephani collega, Frãciſcum Petrarcham virum eloquentiſſimum, maximè autem vernacula lingua rithmiſque vulgaribus, corona poëtica in Capitolio donauit, adſtante populo omnique Romana nobilitate, anno ſalutis milleſimo trecenteſimo trigeſimooctauo. At pontifex veritus, ne vacante imperio Italia ab aliquo externo hoſte inuaderetur, Luchinũ Vicecomitem Ioannemque eius fratrem archiepiſcopũ Mediolanenſem, Mediolani, aliarũque vrbium, quas poſſidebant, vicarios inſtituit. Eandem quoque poteſtatem Maſtino Scalæ, Veronæ & Vicetiæ: Philippino Gonzagæ Mantuæ & Regij: Albertino Carrariæ Patauij: Obicioni Eſtenſi Ferrariæ, Mutinæ, Argentæ ſuo iure (vt ipſe dicebat) tribuit: quod vacante imperio, omnis eius poteſtas in pontificem recidat, Ieſu Chriſti ſupremi regis vnicum in terris vicarium. Obicioni tamen Eſtenſi hoc vectigal impoſuit, vt quotannis decem millia nummûm auri eccleſię Romanæ perſolueret. Semel autem toto ſui pontificatus tempore 6. presbyteros cardinales creauit, viros egregios, non de ſua ſtirpe, vt nunc fit ſed vndequaque ad tantam dignitatem vocatos. Non improbò tamen eos, qui ob cognationem & affinitatem ad ſummos dignitatis gradus eriguntur, ſi tanta conditione digni ſint. Tantæ præterea conſtantiæ fuit, vt dimoueri à recto vel vi, vel precario vel pollicitationibus nunquã potuerit. Bonos enim diligebat, & viciſſim malos ac ſceleratos apertè odio habebat. Cõponere item pacem inter Philippum Franciæ & Eduardum Angliæ regem ſæpe tentauit per legatos, at fruſtra, qui maximis cladibus quã ſæpiſſimè inter ſe concertarunt. Nam Eduardi claſſis ſupra Seluſas non longè à portu Flandriæ, tanta vi cum Gallis dimicauit, & vicit, vt ad triginta tria millia Gallorum vna pugna interfecta referantur. Pontifex autem rem ſæpius tentatam omittens, ædes pontificias cum turribus & pometis inchoauit ac perfecit: ſuo que iuſſu impenſaque baſilicæ ſancti Petri tectum reſtitit, quemadmodum epigramma ad eius ſtatuam in eadem baſilica poſitum, indicat. Moritur autem pontificatus ſui anno ſeptimo, menſe tertio, die decimoſeptimo. Multam vim auri non cognatis ſuis & affinibus, ſed Eccleſiæ reliquit. Iotum pictorem illa ætate egregium, ad pinguendas martyrum hiſtorias in ædibus ab ſe ſtructis conducere in animo habuit. In morte autem optimi pontificis & doctiſſimi, omnes verò collacrymarunt: idque in pompa funeris qui aderant, fletibus & gemitu præſetulere.

CLEMENS VI.

205.Pōt. CLEMENS ſextus, patria Lemouicenſis, Petrus antea vocatus, primò monachus, deinde archiepiſcopus Rhotomagenſis, poſtremò pontifex Auinione creatus eſt. Fuit autem vir multæ doctrinæ, compoſitæque eloquentiæ, liberalis in omnes, comis & perhumanus. Electus itaque Nonis Maij, milleſimo trecenteſimo quadrageſimoſecundo, coronatur xiiij. kalendas Iunij. Sequentibus verò ieiunijs pontificatus ſui anno primo octo presbyteros cardinales creat, diaconos duos, ſcilicet fratrem ſuum monachum Tutellenſis profeſſionis, & Guillelmum ex ſorore nepotem. Ex his præterea quos presbyteros creauit, vnus ei affinitate coniunctus fuit. Sequenti autem anno duos item creauit, quorũ alter eius erat ex altera ſorore nepos. Petentibus ſiquidem Romanis, vt quemadmodum Bonifacius octauus olim conceſſerat, centeſimo quoque anno (quod ſæculum antiqui appellabāt, vnde ludi ſeculares nominati ſunt) plenam peccatorum omnium remiſſionem viſitantibus limina apoſtolorum Petri & Pauli, quinquageſimo quoque anno id facere libenter annuit cum dicerent, ætatem hominũ iubileum illum centum annorum attingere non poſſe. Verùm cùm intelligeret, totam Italiam in tumultu eſſe ſolos Luch num & Ioannem Vicecomites, vicarios Inſubriæ confirmauit, de reliquis Italiæ principibus nulla mentione h bita. Exiſtimabat enim, ſolos Vicecomites Bauaro reſiſtere poiſe, in Italiam (vt ipſe pıæd.cabat) deſcenſuro, qui viciſſim, vt par pari pontifici redderet, in ditione eccleſiaſtica multos vicarios imperiali auctoritate confirmauit. Nam Ioannem de Vico vrbis præfectum Viterbij, Galeotum Malateſtam & fratres, Arimini, Piſauri, & Fani: Antonium Feltranum, Vrbini: Nolphum & Gallaſium fratres, Callij: Alegretum Clauellum, Fabriani: Bulgarutium Matelicæ: Iſmedutium, ſancti Seuerini: Gentilem Varraneum, Camerini: Michaëlem, montis Milonis: Pongonium, Cingoli: Nicolaum Boſcaretum Aeſij: Guidonem Polentenſem, Rauennæ: Franciſcum & Sinebaldum Foroliuij & Cæſennæ: Ioannem Manfredum Fauentiæ dominos confirmauit: licet ante quidam ex his loca ipſa partim vi, partim beneuolentia ciuium adepti fuerant, vt in Benedicto diximus. Interim verò Freſcobaldi Florentini ciues admodum potentes, à ciuibus ſuis pulſi, Piſanos ad arma concitant iniquo quidem tempore. Florentini enim Parmam à Scaligeris empturi tum erant: & ob eam rem filios obſides iam Ferrariam miſerant, quingenta millia nummum auri polliciti. Sequeſter enim ad eam rem conficiendam, Ferrarienſis ab vtroque electus eſt. Verùm cùm Florentini alia ſuper aliam clade tum à Piſanis, tum ab eorum ſocijs afflictati eſſent, omittere tantam emptionem coacti ſunt: ferre tamen auxilium Lucenſibus à Piſanis obſeſſis non omiſere, adiuuantibus etiam ſocijs, copiarum duce Malateſta Ariminenſi, cognomento Vngaro, qui Piſanos à ceruicibus Lucenſium armis quidem repulit. Tum verò Robertus Florentinorum amicus ſociorum calamitatibus permotus, Gualterium quendam Gallum Athenarum ducem appellatum, cum paruo equitatu in Etruriam miſit, qui artibus exquiſitiſſimis deiecto Malateſta, vt imperito belli duce, ita gratiam Florentini populi aucupatus eſt, vt breui & copijs eorum & vrbi præficeretur, deiectis & extinctis omnibus vrbis magiſtratibus. Huius quoque fortunam iuuere Arretini, Piſtorienſes & Volaterrani, qui homini ſeſe ſtatim dedidere. At cum Accius Corrigienſis Parmam vrbem, quam ipſe tueri non poterat, Obicioni Eſtenſi dediſſet, Philippus Gonzaga bello ab ipſo Obicione laceſſitus, comparato exercitu in agro Regienſi hominem inuadens, collatis ſignis tanto impetu fundit, vt fugientem Ferrariam vſque perſecutus ſit. Tum verò Obicio deſperatione

Vide Sabellicum lib.8. Ennead.9. non longè diſsen.

one rerum motus. Parmam ipſam, quam retinere non poterat, Luchino Vicecomiti tuendam tradit, anno Domini milleſimo trecenteſimo ſexageſimoſexto. Cùm autem Florentini ferre Gualterij tyrannidem diutius non poſſent, necarenturque quotidiè multi in eum ob libertatem coniurantes, Angelus Acciaiolus vrbis epiſcopus, ciues armatos in epiſcopatum properè ad ſe vocat, patriam in libertatem vendicaturus. Quare tyrannus imparem ſe ciuibus videns, epiſcopo ipſo pacis ſequeſtro adhibito, incolumis cum militibus & rebus ſuis decimo tyrannidis ſuæ menſe abijt. Verùm plebs ipſa ingrata vt ſemper, nobiles ciuitatis, quorum conſilijs & armis libertatem conſecuta erat, exſules facit, direptis eorum bonis ædibuſque euerſis. Et ne quid deeſſet ad perturbandam totam Italiam, in regno quoque Neapolitano magnæ diſcordiæ exortæ ſunt. Rex enim Robertus ſine ſtirpe virili moriens, Ioannem filiam Andreæ nepotis ſui Caroli regis Vngariæ filio vxorem dedit. Neapolim enim illis diebus adoleſcens venerat. Verùm Ioanna hominem ſocordem peroſa, eum in vrbe Auerſa per inſidias interimit: alterique fratrueli nubit, Ludouico olim Tarentini principis filio, quem Roberti quoque fratrem fuiſſe conſtat. Tum verò Ludouicus rex Vngariæ primi mariti frater tantum ſcelus vlturus, cum paratiſsimo exercitu in Italiam veniens, primo Sulmonenſes reſiſtere auſos oppugnare adoritur. Interim autem Romæ creandorum ſenatorum ex auctoritate apoſtolica commutata ratione Nicolaus Rentij ciuis Romanus publicus ſcriba, vir quidem erecti ad libertatem excelſique animi, occupato armis Capitolio, tantum ſibi beneuolentiæ & auctoritatis apud omnes comparauit, vt facilè quò vellet mentem populi Romani flecteret. Is autem quò magis animos hominum commoueret, hoc titulo vſus eſt: Nicolaus ſeuerus & clemens libertatis, pacis iuſtitiæque tribunus, ac ſacræ Romanæ reip. liberator illuſtris. Hac autem verborum pompa tantam de ſe & admirationem & opinionem concitauit, vt omnes Italici nominis per legatos pacem amicitiamque ab eo peterint. Fuere & quædam externæ prouinciæ, quæ ad Romani imperij gloriam renaſcentem, vt ipſæ putabant, reſpicerent. Sed parum inoleuit fucata gloria: nam dum parti ciuium conſulit, parti aduerſatur, repentè ex patrono tyrannus eſt habitus. Hanc ob rem ſeptimo magiſtratus ſui menſe, ſponte ſua, ignaris omnibus, mutata veſte, per obſcuram noctem Roma abiens, ad Carolum Ioannis filium in Bohemiam proficiſcitur: quem Clemens pontifex ob multarum linguarum litterarumque peritiam, in Bauari etiam contumeliam ab electoribus in Cæſarem deſignari paulò antè fecerat. Captus itaque tribunus à Carolo, & Auinionem miſſus, pontifici dono datur. Ludouicus autem Sulmone poſt longam oppugnationem potitus, regnum deinceps facilè occupat, abeuntibus in prouinciam Narbonenſem ob timorem Ioanna & adultero Ludouico, relicto ad regni cuſtodiam duce Dyrrachino Roberti regis nepote: quem Carolus prælio ſuperatum & captum, vltimo ſupplicio affecit. At verò cùm ferè in tota Italia peſte laboraretur, Carolus relicto ſatis magno præſidio, tertio menſe in Vngariam reuertitur, eo maximè tempore, quo Ioannes archiepiſcopus magni animi conſilijque vir, mortuo fratre Luchino, vicariatum Mediolanenſem à pontifice ſuſcepit. At Clemens retento in vinculis Nicolao, cardinales quoſdam Romam miſit, qui ſtatum vrbis componerent: ad quos Franciſcus Petrarcha perſcribens eis perſuadet, vt promiſcuè ſenatores ad tollendam ſeditionem ex plebe ipſa creent, cùm nõ ſatis conſtet in ipſa vrbe Roma, qui ſenatorij, quique plebeij ordinis ſint, quò omnes ferè peregrini ſint, & ignotis parentibus orti. Declarati itaque ſenatores ſunt, Petrus Sciarra Columnenſis & Ioannes Vrſi filius. Quo quidem tempore peſtis adeò triennio totam Italiam peruagata eſt, vt vix decimus quiſque ex milleſimo homine ſuperfuerit. Nec id quidem mirum, cùm ob iubileum contagione hominum & multitudinem vndique Romam commigrantium ſqualore, ſitu, pedore, omnia inficerentur. Venere autem tum in poteſtatem Florentinorum Collis oppidum, & Geminianum. Venit & in poteſtatem archiepiſcopi Mediolanenſis Bononia, ciuibus ipſis vltrò dedentibus. Quare pontifex commotus, miſſo in Italiam legato, Florentinos & Maſtinum Scalam in Vicecomitem concitat. Sed mortuo Maſtino, archiepiſcopus Canem grandem Maſtini filium, omneſque Flaminiæ & Etruriæ Gibellinos in fœdus amicitiamq; ſui pelliciens, Bernabouem nepotem Bononiam miſit, qui ciues in fide contineret. Interim verò Florentini nemine vetante, Piſtorienſes ac Pratenſes aggreſſi, eos tandem in poteſtatẽ

ſuam

ſuā armis redigunt. Verùm poſteà ab archiepiſcopo vexati duce copiarū Ioanne Aulegio, vix tū quidē ſe mœnibus tutati ſunt. Defeciſſe tū Anglare & Burgū ſancti ſepulchri eccleſiæ oppidū ad Vicecomites conſtat. Pugnaſſe tum etiā legitur Genuenſes & Venetos inter ſe bello nauali, in quo primo victi Genuenſes ſunt: mox victores præfecto claſſis Philippo Auria & Chiū inſulā de Venetis cepêre, & Euboëam (quā Necropontē vocant) magnis cladibus vexarunt. Clemens aūt quieti Italiæ tandē conſulturus, Ludouicū Tarentinū principē, regē Neapolitanū decreuit, pacem cum Vngaro inſtaurat. Vrbē Auinionenſem à Ioāna regina emit, eius enim patrimonium habebatur. Perſoluitur precium feudi permutatione: tantundē enim & eò amplius ob regnū Neapolitanū eccleſię Romanæ debebat. At verò dum Anglerianus Vicecomes Scarperiam in Mugello obſideret, Senēſes, Arretini, Peruſini ſuis rebus timētes, nouā ſocietatem cum Florentinis contra Vicecomites ineunt. Sentire cùm Vicecomitibus Piſani apertè non poterant ob Cambacurtos familiam potentem Florentinis amicam: qui reſiſtere Vicecomiti nequeuntes, Carolū imp. in Italiā vocant. Hanc ob rem motus pontifex veritusq́; ne in Italia ferro ac flamma vaſtaretur, quemadmodum ſe facturum imp. minabatur: & Vicecomitibus Bononiā hac lege permittit, vt xij. millia nummûm auri quotannis eccleſiæ perſoluerent: & pacem inter Vicecomites & Florentinos componit his conditionibus, vt neuter iſtorum Piſanos, Lucenſes, Senenſes, Peruſinos vexaret, vtq́; Burgus ſancti ſepulchri eccleſiæ obtemperaret, libertatemq́; Cortonenſium Vicecomites tuerentur. Pacem quoque & fœdus componere inter Philippū regem Franciæ & Eduardum Angliæ annixus eſt, ſed fruſtra: adeò erant ad bellum animati, in quo Eduardus victor cæſis xx. Gallorū millibus. Calleſium xj. menſibus obſeſſum vi tandem cepit. Eadem quoq; fortuna ſuperantur Scotij ab his qui Eduardi auſpicijs in Scotia tū militabant. Pontifex aūt boni paſtoris officio functus, cum foris prodeſſe Chriſtianis non poſſet domi eccleſiaſtico ſenatu conſuluit. Aliquot enim præſtantes viros in cardinales legit: maximè verò Aegidium Archiepiſcopum Toletanum, Nicolaū Cappocium Romanum ciuem, Rainuldum Vrſinum eccleſiæ Romanę protonotarium. Nepotē quoq; ſuum huic numero aſſcripſit, qui poſtea pontificatum adeptus eſt, & Gregorius XI. appellatus. Sunt qui ſcribant, hunc pontificem in ſanctos retuliſſe Iunonem presbyterum & confeſſorem Britānicum. Pontificatus aūt ſui anno x. men. e vj. die xxv ij 1352 mortuus, Auinione ſepelitur, adhibita a cardinalibus, qui tum aderant, honeſta funeris pompa.

INNOCENTIUS VI.

INNOCENTIUS ſextus, patria Lemouicenſis, Stephanus antea vocatus, pontificij 206.Pōt.
ciuiliſq́; iuris vir conſultiſsimus procurator primò, mox epiſcopus Claromontanus, deinde cardinalis, pontifex tandem creatur, anno Domini 1352. xvj. kal. Decemb. Fuit autē vir integerrimæ vitæ, magnæq́; conſtantiæ & ſeueritatis. Beneficia autem eccleſiaſtica non niſi probatiſſimis ſacerdotibus tum vita, tum doctrina dedit. Poſt verò coronationem ſuam multas reſeruationes à Clemente factas ſuſpendit: conſtituitq́ue ſtatim vt omnes prælati, omneſq́; qui beneficia habebant, ad eccleſias ſuas ſub anathematis pœna proficiſcerentur. Dicebat enim oues paſcuas à proprio paſtore, non à mercenario cuſtodiri debere. Impēſam quoque domeſticam, quæ magna erat, imminuit, familiam ſuam ad certum & honeſtum redigens numerum. Nec domi voluit niſi viros habere probatiſſimos. Idem vt facerent Vita eccleſiaſticorū alijs exēplar.
cardinales, acerrimo edicto mandauit, dictitans ſuam ac omnium eccleſiaſticorum vitam cæteris exemplo eſſe debere ad imitationem Saluatoris noſtri, cuius tota vita ad inſtitutionem humani generis reſpiciebat. Prætereà verò ſacri palatij auditoribus ſalaria inſtituit, ne muneribus corrumpi in decernendis litib' ob inopiam poſſent. Dicebat enim famelicos

non facilè etiam ab alieno cibo abſtinere, ſi ſit oblata quouis modo edendi facultas. In victu parcus eſt habitus, in ſumptu bellico largiſſimus, dum bello repetit, quæ à tyrannis ſuperioribus temporibus occupata fuerant. Aegidium nanque Hiſpanum è gente Carilla cardinalem Sabinum virum inſignem, è latere ſuo in Italiam miſit qui bello tyrannos perſequeretur ditionemq; eccleſiam tutiorem redderet, eò maxime tempore, quo imp Conſtantinopolitanus Arragonum res, & Veneti contra Genuenſes fœdera inter ſe iniêre: Hi autẽ comparata ingenti claſſe, numero nauium & copia militum ſuperiores, Genuenſes inter Conſtantinopolim & Chalcedonem aggrediuntur loco ipſis Genuenſibus iniquo, vento aduerſante. Pugnatum eſt ab aurora vſque ad veſperam: ac tandem Græcis in fugam verſis, Veneti ac Catelani magna ex parte cum præfecto claſſis cæduntur Pagano Auria duce. Veneti autem tantam cladem & ignominiam iniquo animo ferentes, redintegrata cum Catelanis claſſe, Nicolao Piſano Venetæ claſſis præfecto, ſequenti anno non longè à Corſica Genuenſes fundũt, eorumq; triremes quadraginta viris onuſtas demergunt. Hac clade perterriti Genuenſes, archiepiſcopo Mediolanenſi ciuitatem ac ſua dedunt: qui Venetos bello aggreſſus, Patauium principem, Veronenſem, Ferrarienſem Mantuanum, & Florentinos in ſe concitat, veritos ne ſuperatis Venetis, ad ſe demum iretur. Pugnabatur terra marique: ſed Genuenſes præfecto Pagano Auria, mira felicitate nauali pugna vſi, apud Sapientiam Peloponneſi promontorium Venetos ſuperant: eorumq; prefectum Nicolaum Piſanum captũ cum quinque millibus hominum, Genuã perducunt, anno Domini 1354. Verùm ſequenti anno mortuo archiepiſcopo Mediolanenſi, Veneti ac ſocij magna cura liberati ſunt. Bernabas & Galeatius ex Luchino fratre nepotes, patrui hæredes fuêre. Sola Genua ab his defecit, inito cum Venetis fœdere, inchoato prius à Bernaboue & Galeatio ſuadente pontifice, Aegidioque eius legato. Interim verò Calolo annes Conſtantinopolitanus imperator in patriam redijt, pulſo armis Ioanne Cantacuſeno imperij contra ius faſque occupatore. Id autẽ factum eſt Franciſci Gataluſij Genuenſis opera viri rerum maritimarum peritiſſimi: cui Mitylenem cum Lesbo dono dedit, grati animi ſignum præſeferens, quam certè inſulam ſuperioribus annis Turcus Gataluſijs ipſis vi abſtulit occupata prius Conſtantinopoli, totaque Thracia. Nec Romæ certè minor perturbatio, quàm Conſtantinopoli tum fuit. Franciſcus enim Baruncellus Romanus ciuis admodum potens, pulſis ſenatoria dignitate Ioanne Vrſino & Petro Columnenſi, tribunitiã dignitatem ſibi vſurpat cum his titulis, Franciſcus Baroncellus ſcriba ſenatus, Dei gratia almæ vrbis tribunus ſecundus, ac Romanus conſul. Tum verò Innocentius pontifex re cognita, ad comprimendam hominis audaciam Nicolaum Gencij, qui eodem modo dominatum appetierat, è carcere Auinionenſi ductũ, Romam mittit ad tribunatum repetendum. Is itaque vrbem ingreſſus, adiuuante nobilitate, ac magna plebis parte, Baruncellum è Capitolio deiectum interficit, ac ſolus tribunatu potitur. Verùm cùm non ita diu priſtinæ conditionis immemor nobilitatem perſequeretur, maximè verò Columnenſes à porta Exquilina in Hernicos cum clientela proficiſcentes, magno incommodo pulſus, in Capitolium ſe recepit: vnde fugiens inſtantibus hoſtibus mutata veſte cognitus à ciuibus Romanis obtruncatur. Tum verò auctoritate apoſtolica Guido Iordanis vnicus ſenator ad annum creatur. Imperator autem regis Bohemiæ filius, perbenignè à Carrarienſibus, Gonzaciacis vicecomitibus ſuſceptus, Mediolani coronam ferream, vt mos eſt accipit. Inde verò Piſas abiens, legatos Senenſium, Volaterranorum, totiuſq; ferè Etruriæ obuios habuit, qui dicerent ſe paratos eſſe eius mandata facere. Idem feciſſent Florentini, niſi prius data ingenti pecunia ſe ab eius manibus redemiſſent. Romam autem proficiſcens, hac conditione à duobus cardinalibus ad eam rem miſſis coronatur, vt neq; Romæ, neque in Italia diutius immoraretur. Quo quidem in Germaniam abeunte, Aegidius legatus omnia ferè oppida breui recepit, quæ tyranni inſtigante Bauaro in Flaminia, quam Romandiolam vocamus, in Marchia Anconitana, in patrimonio ſancti Petri occupauerant. Eos tamen vicarios in oppidis ſuis confirmauit, quos viderat Eccleſiæ Romanæ obſequentes, vtpotè Galeotum Malateſtam, & Guidonem Polentanum in Flamminia; Varrenses in Piceno. Ordelaphus autem nequaquam eccleſiæ Romanæ obtemperantes bello biennio perſecutus, eos tandem è Foroliuij, Foroque Popilij ac Ceſena deturbauit. Potuiſſent hi quidem aliquam partem dominatus retinere, adiuuante Iacobo cardinali Columnenſi,

nenſi, viro huic familiæ amiciſſimo, ſed maluere totum conſtanter amittere, quàm partem turpiter retinere. Aegidius autem pacata Flaminia, adeò Foroliuij delectatus eſt, vt & ærarium eccleſiæ & pecuniam ab Auinione miſſam, vnde arces Italiæ ædificarentur, eo loci repoſuerit, & inſtitutiones quaſdam ibi compoſuerit, quibus adhuc prouincia ipſa vtitur. Cùm autem Aegidius Italiam pacaſſet, arceſque in ditione eccleſiaſtica plures ac pernecesſarias ædificaſſet, omneſque Italos principes ac populos ad officium redegiſſet, ad annum quintum legationis ſuæ ſucceſſorem habuit, Arduinum Burgundum abbatem Ciſtercienſem, hominem rebus agendis nequaquã idoneum. Hanc ob rem abeunte Aegidio, omnes Italiæ principes ac populi arma capiunt. Nam & Piſani Florentinos adeò vexauêre, vt cum nemo prodire obuiam auderet, agrum omnem Florentinum diriperent, capto Figino ſuperioris Arni caſtello, incenſiſque villis omnibus, quæ paſſim in agris ædificatæ erant. Dux autem Florentini exercitus Pandulphus Malateſtatum erat, quem populus abdicare ſe magiſtratu coëgit, qui nunquam cõgredi cum hoſte auſus eſt. Tum verò Piſani elatiores facti, non tam ſpe potiundæ vrbis quàm inferendæ contumeliæ cauſſa, leuibus aliquot prælijs ante portas commiſſis, cum magna præda domum redeunt, inſtante iam autumno: Bernabos quoque Bononiam bello agitatam, acriter eam defendente abbate Cluniacenſi, multis caſtellis ſpoliat. Erat quidem Bononia, vt antea diximus, Vicecomitũ dominatui ſubiecta, ſed Aulegianus eam abbati Cluniacenſi prodidit, Firmum in mercedem proditionis accepturus.

Verùm dum Bernabos Bononiam & Regium bello premit, legatus apoſtolicus accitis in ſocietatem belli Philippino Gonzaga, Cane Veronenſi, Nicolao Eſtenſi in Brixianos mouet. Tum Bernabos Brixianorum periculo motus, relicta Bononia ac Regio in hoſtem proficiſcens, apud Montem clarum tanto prælio ſuperatur, vt ægrè deinceps vrbis mœnia tutatus ſit. Eodem ferè tempore Florentini Galeoto Malateſta duce Piſanos ſuperant, illectis prius ad ſe eorum militibus pecunia. Hãc ob rem Piſani in Cambacurtos ciues ſuos præpotentes, omne crimen conijcientes, quòd avtrè maligneque ſtipendia militibus perſoluerent, Ioannem Agnellum exſulem Bernabouis amicum, & Cambacurtis aduerſantem reuocant, qui ciuitatem breui in poteſtatem ſuã redegit, ſublatis è medio aduerſæ factionis amicis. Verùm compoſita à pontifice inter Piſanos & Florentinos pace, Ioannes Haucut Piſanorum ſtipendijs militare ſolitos milites omnes paſſim per omnem Italiam ſparſos colligens, magnum omnibus terrorem iniecit, tumultuante potiſſimum ciuitate Romana in creandis ſenatoribus, quam diſcordiam Innocentius optimè ſedauit, externo ſenatore ad vrbem miſſo Raymundo Ptolemæo ciue Senenſi, qui annum integrum magiſtratum geſſit, anno Domini milleſimo trecẽteſimo quinquageſimonono. Non quieuêre autem compoſitis etiam hoc modò rebus Romani: nam pulſo ſenatore, ſeptem ciues crearunt cum ſumma poteſtate, quos Reformatotes totius reipub. vocarunt. Hanc ob rem Innocentius Hugonem Luſignaneum, Cypri regem, ad bellum, quod in Turcos gerebatur proficiſcentem, ſenatorem creauit, mandauitque vt magiſtratum Reformatorum omninò aboleret. Erat autem tum maximè intentus abolendo bello, quod inter Anglos & Gallos gerebatur, quò omnibus proficiſci in Turcum liceret. Verùm cùm Angli in Pitrienſi agro Gallos ſuperaſſent, cepiſſentque regem cum Philippo filio, rem difficiliorem factu feciſſe videbantur. Cùm Eduardus magnitudine animi motus, captiuos omnes hac conditione liberat, ne amplius contra ſe bella gerant: qui non ita multò pòſt pacis fœdera rumpentes, Eduardum carpere arma & obſidere Pariſios impellunt. Parare & claſſem contra hoſtes Chriſtiani nominis Innocentius conſtituerat, cùm & Piſani, qui rem nauticam optimè norãt, cum Florentinis, & Veneti, qui claſſe plurimum valebant, cum Ludouico Vngariæ rege bella tum gererent. Taruiſium enim rex magnis copijs tum obſidebat: nec ſeditionibus inteſtinis Veneti carebant. Nam Marinus dux affectatæ tyrannidis conuictus, ſecuri percutitur. In tantis verò animi perturbationibus afflictatus Innocentius, pontificatus ſui anno nono, menſe octauo die ſexto moritur: eo potiſſimum tempore quo & Bartholus Saxoferiatus vir illa ætate omnium conſultiſſimus. Ante verò pontificis mortem tanta ſolis defectio facta eſt quanta nunquam anteà. Viſum itaque omnibus eſt tantæ mortis planetas et ante ſigna aliqua dediſſe.

VRBA-

VRBANVS V.

207. Pōt. VRBANVS quintus, patria Lemouicenſis, Guillelmus Griſant antea vocatus, S. Victoris Maſſilienſis abbas, abſens etiã omniũ conſenſu pontifex creatur. Legatione enim tum apud Vicecomites in Italia fungebatur. Vocatus itaque Auinionem pontificatum iniens, vir ſingularis virtutis ingentis animi, innocentiſſimæq; vitæ, ſtatim ad tuendam libertatem eccleſiaſticã animum adijcit: eorumq; opera vtitur, qui ad eam rem animati erant. Aegidiũ enim Hiſpanũ virum pręſtantẽ (de quo antea diximus) in Italiã cum ſumma poteſtate mittit: qui ita Ludouicum Gonzagã, Nicolaũ Eſtenſem, Franciſcũ Carrariũ initis fœderibus in Bernabouem concitauit, vt p̃lio ab his ſuperatus & ſaucius ægrè aufugerit, amiſſo in bello filio, captiſque Andrea Pepulo Bononiẽſi exſule, Sinebaldo Ordelapho; Paulo Mirandula, Guidone Foliano, Azone Corrigenſi, & Guillelmo Caualcaboue egregijs copiarum ſuarũ ducibus. Permoti aũt calamitate Vicecomitum, Franciæ, Angliæ, ac Cypri reges legatos ad Aegidiũ miſêre oratum, vt Vicecomitibus pacem redderet. Non diſceſſere re infecta legati: reddita ſiquidem pax eſt quę nõ diuturna fuit. Ioannes enim Haucut Vicecomitibus militans, cum Florentinos bello laceſſeret, eorũ copias apud Miniate oppidum grauiter profligauit. Hãc ob rem Aegidius legatus Thomam Obicionem egregium copiarum ducem, cum tribus millibus equitum, & ſatis magno peditatu Florentinis auxilio mittit. Pugnatum eſt inter Arretium & Cortanam dubio Marte quattuor horis: atq; demũ Thomas ita hoſtes ſuperat annitente peditatu, vt ex ſex millibus equitum, qui cum Anglico militabant, pauci euaſerint atq; ipſe dux in deditionem venerit. Huius aũt tantæ victorię fama permoti qui ab eccleſia defecerant, ſtati deditionem fecêre. At verò cùm Vrbanus ad quartum ſui pontificatus annũ in Italiã veniſſet cõponendarũ rerũ cauſſa, ei legat⁹ Aegidius Corneti fit obuiam, rationemq; adminiſtratæ prouinciæ reddens, dum Corneto Romã proficiſcitur liberatus tantæ legationis onere, quieturus ob ſeniũ Viterbiũ redijt: vbi & tertio menſe poſt moritur: vir certè ſingularis virtutis, præſtantiſq; animi: quiq; dignitatẽ eccleſiaſticã, dum vixit mirificè tutatus eſt. Eius aũt corpus Aſſiſium delatũ, in eccleſia B. Franciſci tumulatur, ſepulchro à ſe condito dum viueret. At verò cùm Carolus imperator intellexiſſet Vrbanum Romam p̃fectũ, eò & ipſe quoq; cũ vxore & liberis ſtatim aduolans, in itinere Lucam Piſanis, Miniate oppidũ Florentinis adimit, ſibiq; vendicat. Profectus ne ſit Romam, haud ſatis conſtat. cum ab Innocentio VI. pontifice Rom. coronã imperij accepiſſe dicatur, cardinali Oſtienſi Romã ob eã rem miſſo. Accepta aũt à Florẽtinis ingenti pecunia, ne eos bello vexaret, 3. menſe poſteaquã venerat, Italia ceſſit, anno 1368. Vrbanus verò apoſtolorũ capita diu quæſita tandẽ inuenit: deſierant enĩ in honore eſſe propter deſuetudinem & ignorationem hominum. Apud verò Sancta ſanctorum reperta, ac locellis argenteis recondita, ad altare maius baſilicæ Lateranenſis cum maxima veneratione & celebritate collocantur, adſtante clero populoq; Rom. Idem quoq; põtifex ædes pontificias tum in vrbe veteri, tũ in Monteflaſcone conſtruxit, vt ei ac cæteris pontificibus eò proficiſci liceret, vitandi vrbani ęſtus cauſſa. Breui aũt in Galliã reuerſurus Ioãnem Haucut egregium copiarũ ducem è carcere miſſum, copijs illis omnibus præfecit, q̃ antè ſub Aegidio militauerant, vt tam diu ditionem eccleſiaſticam ab hoſte tueretur, quoad ipſe reuerteretur. Redire nanque ad Italiã ei in animo fuit. Verùm dum in Gallias proficiſcitur, pontificatus ſui anno 8. menſe 4. Maſſiliæ moritur: vel (vt alij volunt) Auinione vitam finiuit, eò maximè tempore, quo Brigida deuotiſſima Chriſti mulier, Suetiæ princeps, Romam voti cauſſa venerat motuſq; nonnulli in Apulia exorti ſunt, mortuo Nicolao Acciolo, eiuſdem prouinciæ gubernatore, viro ſtrenuo ac in rebus agendis ſapientiſſimo.

GREGORIVS XI.

208. Pōt. GGegorius xi.patria Lemouicenſis, Petrus Bel-
foitis anteà vocatus, S.Mariæ nouæ diaconus
cardinalis, Auinione pōtifex omniū cōſenſu
creatur. Hūc enim adoleſcētē, vix 17.annū attingē-
tē, Clemens 6.eius patruus, cardinalē creauit: & ne
videretur carni ac ſanguini magis, q̃ eccleſiæ con-
ſuluiſſe, eundē ad exquiſitiſſimos doctores, maxi-
mè verò ad Baldū, q tū Peruſij legebat, diſciplinæ
gratia ſtatim miſit, vbi tātū in quouis genere do-
ctrinę ꝓfecit, vt idē Baldus eius auctoritate in cō-
firmādis rebus dubijs plerunq; vteretur. Fuit p̃ter-
ea tātæ innocētiæ & placabilitatis, adeoq̃; huma-
nus & pius, vt ab omnibus vnicè diligeretur. Eo i-
taq; tēpore, quo pōtificatū inijt, Romę ſenator ſin
gulo ſemeſtri à pōtifice datus, ius populo dicebat.
Vrbis autē cuſtodiā totāque reip. adminiſtrationē
& curā Bādereſij tū gerebat. Bādereſij enim appel-
lati ſunt Germanico verbo à vexillis, quib⁹ in bel-
lo vtebātur. Singulæ. n. decuriæ ſigna internoſce-
bantur ſuo. Capita regionū nūc vocātur, qui vrbis
tribubus p̄ſunt. In Ciſalpina autem principes illi,
quos diximus in Vicecomites coniuraſſe, Regiū à
Vicecomitibus poſſeſſum, ꝓditione occupāt. Su-
pererat arx, per q̃ Bernabos vrbē ingreſſus, hoſtes
primo impetu fundit, Regiūque liberè recipit, Lu-
cio Teutonico duce inde deturbato. Agebantur
hæc in Italia, cū Perinus Cypri rex, Petro genitori
in regnū ſuffectus, magnarū diſcordiarū inter Ge-
nuēſes & Venetos cauſſa fuit. Nam dū Famaguſtæ
coronationis ſuę pōpā duceret, adeſſetq; Genuēſis
& Venetus Bailus. (ita. n. appellāt mercatorū Præ-
tores) velletq; vterq; ad dextrā regis incedere, tan-
tus repētè tumultus exortus eſt, vt Genuēſes cęſi ac
pulſi per ignominiā ſint, rege in Venetos magis q̃
in Genuēſes inclināte. Hanc ob rē Genuēſes Petri
Fregoſi auſpicijs, Dominici Fregoſi ducis fratris,
cōparata 24. triremiū claſſe, Cyprū hoſtili animo
inuadūt, 14. millibus hominū in inſulā poſitis, qui
omnia ferro ac flāma vaſtarēt, ob violatū ius gen-
tiū. Rex verò ab omnib⁹ auxilio deſtitutus, ad mi-
ſericordiā cōfugiēs, dedita Famaguſta, 40. millia
nūmūm auri quotanis Gnuēſibus polliceturi, ſi pa-
cē reddiderint. At verò cū legatus pōtificis in Ita-
liā veniſſet, reſq; eccleſiaſticas recēſeret, inita cum
Vicecomitibus pace, initium perturbādi omnia à
Pratēſibus ortū eſt. Hi. n. vindicare ſe in libertatē à
populo Florētino quærētes, exercitū eccleſiæ per-
mittēte legato in Etruriā vocār: quē ita Florētinus
popul⁹ pecunia corrupit, vt eorū auxilio Pratū in-
greſſus, & cōiurationis capita vlt. ſupplicio affece-
rit, & multa vexilla libertatis litteras, & nomē p̄-
ſeferētia, pluribus cohortibus diſtributa, ad oppi-
da trāſmiſerint: populos vt dominos cohortāres,
vt libertatis memores, eccleſiæ iugū reijcerēt. Pri-
mi autē Tifernates (quos Caſtellanos vocāt) ab ec-
cleſia deſciuēre, hos deinceps Peruſini, Tudertini,
Spoletini, Eugubini, Viterbiēſes, Foroliuiēſes, A-
ſculani, ſecuti sūt. Occupauerat iā etiā Aſtorgius
Māfredus ſub Bauaro, tyrānidis dulcedine guſta-
ta, Granariolū agri Fauētini caſtellū, ad quē oppri
mendū è Bononia legatus Ioannē Haucut cū aliq
cohortibus mittit. Tutati ſunt Aſtorgiū Florēti-
ni & Bononiēſes, q excluſo Haucut cum omni p̄-
ſidio, in libertatē ſe vindicauerāt. Haucut verò cer
nēs Fauētinos ad rebellionē ſpectare, & ciuitatem
crudeliter diripuit, cæſis paſſim omnib⁹, quos ob-
uios miles habuit: & ſolum vrbis 20 millibus num
mûm auri Nicolao & Alberto Eſtēſibus fratribus
vēdidit, occupato Bagnacauallo, vbi impedimēta
exercitus ſui ad tēpus repoſuit. Tum verò pōtifex
cognita tanta rerum permutatione, cardinalē Ge-
bennēſem legatum cum 6. millibus equum Brito-
num in Italiā mittit, q ꝑ Taurinos deſcēdētes, ſine
vllo maleficio vſq; ad Bononiæ portas ꝑuenēre,
vrbē obſeſſuri. Sed legatus cognito Florētinorum
aduētu, q Rodulpho Varranco duce Bononiēſib⁹
ſuppetias ferebāt, cum copijs ſuis Ceſennā hyema-
tum cōceſſit, in qua vrbe ita tumultuatum eſt ob
ſuperbiā Gallorū, vt 600. Britones interfecti ſint,
reliq vrbe eiecti. Qui poſtea per arcē ingreſſi, aucti
numero, cædibus & rapinis omnia cōpleuēre: ne-
q̄ his quidē parcētes, quorum ætas ſuppliciter ve-
niā petit: ſolę virgines & iuniores matronę ad in-
iuriā reſeruatæ ſunt. Foroliuienſes autē veriti ne à
legato inopia cōſilij & gubernatoris opprimerē-
tur, Sinebaldum, Pinum, Ioannem, Theobaldum,
Ordelàphos dominos in vrbē recipiunt, quorum
virtute ab impetu Britonum defenſi cōſtantiſſimè
ſunt. Exiſtimans autē Gregor. pōtifex, hæc omnia
mala, q̄ in Italia cōmittebantur, ſua abſentia fieri,
naufragiumq; tam diuturnum abſente guberna-
tore cōmitti, de ꝓfectione ſua ad Italiam vir bo-
nus diu multumq; cogitare cœpit: ſed hominem
maximè mouere cuiuſdam epiſcopi verba, q in-
terrogatus à pōtifice, dum ſimul ambularent, cur
nō rediret ad eccleſiam ſuam, q̃. aut pater erat, tan-
diu ſine paſtore nudam relinq: Cur, inqt, tu ſum-
me pōtifex cæteris exēplum daturus, tuum epiſco-
patum nō repetis, eccleſiamq; Romanam? Motus
his verbis pōtifex, paratisq; in Rhodano vna & 20

uiremibus, aliò ſe iturū ſimulās, ne à Gallis retineretur, ſi ſe profecturū ad vrbē intellexiſſent: ipſam nāque curiā emolumenti cauſſa in Gallia volebāt. Genuā itaq; primò, indē Corneiū cōtendit, vnde terreſtri itinere nauigationē pertæſus, hyeme præſertim, Romā peruenit, anno Domini M.CCCLXXVI. Idibus Ianuar. pontificatus ſui 7. migrationis verò Romanę curię in Gallias anno 70 Quo autē apparatu, quamq; incredibili populi Romani lętitia ſuſceptus in vrbē ſit, honorato quoq; obuiā prodeūte, nō attinet dicere, cū vultu, geſtu, acclamationibus omnem lætitię ſpeciē effiderint, vt filij ſolēt redeūte peregrè exoptato parēte. Indigebāt omnia aduētu pōtificis. Nā & mœnia & Baſilicę & publica ac priuata ædificia vbiq; ruinā minabātur, quę certè magna ex parte reſtituit, vt turris ſuo iuſſu ædificata ad S. Mariā Maiorē indicat. Labefactati etiā ita ciuitatis mores erāt, vt nihil vrbanitatis habere videretur: vtq; illi mores aliūde petēdi eſſent, quæ totū orbē terrarū quōdam ad vrbanitatē redegerat. Collocata itaq; in vrbe ſedē ſua pōtifex (vt bonū paſtorē decet) omnia circūſpicere cępit, de medelaq; vulneribus inferēda cogitate: pax igitur, qua ſanari nōdum obducta vulnera poterāt, ſibi diu multūq; cogitāti oblata eſt. Legatū itaq; primò ad Florētinos mittit, qui ad arma ſpectabāt, eosq; adhortatur, vt æquas pacis cōditiones nō detrectēt. Hi verò pōtificis potētiā ſuſpectā habētes, ne ad pacē cogerentur, cū Bernaboue hoſte paterno auitoq; fœdus & amicitiā ineūt. Poſtea vero Ioānē Haucut pecunia & pollicitationibus corruptum, ab eccleſia in partes ſuas trahūt, quo ſucceſſu elati, nullū iniuriæ cōtumeliæq; genus prętermittūt, quod in pōtificē trāsferri poſſet: qua ex re anathemate notati, hac inſolentia vſi ſunt, vt etiā ſacerdotes ſuos, quibus à ſacris interdictū erat, celebrare cōtra ius, faſq; coegerint. Tū verò pōtifex à precibus ad arma conuerſus, cōciliatis prius Bononiēſibus, qui ſuo nomine vrbē gubernarēt, Varancū mercede cōducit, hac in re Florētinorū artibus vſus: eiq; exercitū eccleſiæ cōmittit, paulo pòſt in Florētinos moturo. Id ne, vt deſtinauerat, ſtatim faceret, diſcordia inter Genuenſes & Venetos orta effecit. Veritus .n. eſt, ne aliqua externa vis Italiā inuaderet, ſi ipſe quoq; cū Florētinis decertaret, nā dū Andronicus Genuenſiū auxilio fretus, quibus Tenedō inſulā mercedē facinoris permiſerat, patrē Caroli Ioannē Cōſtantinopolitanum imperatorē regno deturbaſſet. Veneti eūdē in patriā reduxerūt, ac Tenedō inſulā ab eo accepēre. Qua ex re indignati Genuēſes, in aliud tēpus vindictā diſtulēre, veriti pōtificis anathema, qui vtriq; populo interminabatur, niſi ab armis diſcederent, cum diceret neutri eorū bellū illud cōpetere. Sed dum vir ſanctus accuratè agit omnia, quæ ad pōtificē pertinēt, intolerabili veſicæ dolore moritur, ſui pōtificatus anno 7. menſe 5. 5. kal. April. 1378. ſepeliturq; in baſilica B. Mariæ in via Noua ſepulchro marmoreo, quod adhuc viſitur, tantò omnium cū gemitu & lachrymis, quātò nunquā antè quiſquā ſepultus eſt: parēte.n. & vnico genitore priuati omnes videbātur: lugebantq; non modò præſentem, verumetiam futuram calamitatem, in quam ſublato optimo pōtifice ob patrum diſcordiam incidēre.

VRBANVS VI.

MOrtuo itaq; Gregorio cū de creādo nouo pōtifice mentio haberetur, clerus populusq; Romanus ad cardinales cōcurrūt, eosq; rogāt, vt vnū aliquē virū præſtantē deligāt è natione Italica, qui & eccleſiā Romanā & Chriſtianā rēp. integrè ac ſanctè gubernet: aliter de Chriſtiano nomine illo maxime tēpore actū eſſe, niſi optimus paſtor tū diligeretur. 209. Pō.
Italū autē requirebant, ne ſi Gallus deligeretur, Romanæ curiæ iterū migrare vltra mōtes neceſſe eſſet, cū maximo vrbis Romæ totiusq; Italię detrimēto & dāno: quod dicerent, abſente pōtifice omnē prouinciā, vrbēq; Romā tyrānicis ſeditionibus cōtinuò vexari, eccleſiasq; Romanas neglectas, & incultas, ſitu & ſqualore iā magna ex parte prolabi: tolliq; ob eā rē populorū pietatē Romā cōtinuè proficiſcētiū, cū videāt & ſedē pōtificiā, titulos cardinaliū, & monaſteria, ac ſacratiſſima martyrum loca ſine tecto, corruētibus iā parietibus, pecoribus & brutis animalibus patēre: æquū eſſe, vt eo loci pōtifex reſideat, vbi Petrus ſedē pōtificiā, relicta patria ſua, relicta natione, volēte Deo collocauerit: auxeritq; martyrū, cōfeſſorū, ſanctiſſimorū pōtificū cineribus ac ſanguine: vnde paſtores eccleſię vndequaq; circūſpiciētes mādatorū Chriſti memores, incitatiq; maiorū exemplis, quorū martyria & res geſtas ante oculos haberēt, ſaluti hominū cōſulerēt: patrimoniū B. Petri recuperarēt, quod pōtificū abſentia in Etruria, in Sabinis, in Hernicis, in Vmbris, in Piceno, in Flaminia à tyrānis quibuſdā occupatū fuerat. Reticere ſe in pręſentiarū, quā imminuta ſit hominū pietas & peregrinatio ad vrbē Romā, immò ad ſanctorū corpora & reliquias viſendas ad pōtificū abſentiā, quę adhuc redintegrari poſſet: ſi pōtifex Italicus crearetur. Reſpōdere tum cardinales, ſibi curæ fore, vt virū optimū deligerent, qui eccleſiæ Dei præeſſet, nulla perſonarū aut nationū acceptione habita, ad imitationē Saluatoris, qui

ad

ad apoſtolatũ viros ex omni natione delegit, ĩtẽt ipſi & bono animo eſſent, arbitrarenturq́; ſe nihil acturos, ꝙ non totũ ad honorẽ Dei, ad vtilitatẽ eccleſię Romanæ, totiusq́; Chriſtiani populi pertineret. Diſpoſitio deĩde apud S. Petrũ cõclaui, collocatisq́; in Vaticano militum ſtationib⁹, ne tumultu aliquo tãta electio impediretur: vbi de ineũdis ſuffragijs mẽtionem faciũt, magna cõtẽtio ſubitò exorta eſt. XIII. erãt cardinales Gallici: hi põtificẽ è ſuo corpore volebãt, quattuor erãt Italici: quorum vnus ex gẽte Vrſina ad põtificatũ maximè adſpirabat. Inclinabat autẽ in Gallos, ꝗppe ꝗ plures erãt res ipſa: ſed fortè fortuna inter Lemouicenſes & reliquos Gallos orta diſcordia cũ vtraq; pars è ſuis aliquẽ creari vellet, effecit, vt Bartholomæũ Barẽtem archiepiſcopũ, patria Neapolitanũ vel, vt alibi legitur, Piſanũ, extra collegiũ cardinaliũ põtificẽ crearẽt, abſentẽ q̃uis, Vrbanũq́; ſextũ appellarẽt. Prius tamẽ q̃ in publicũ prodirẽt, ſcitũq́; eſſet Vrbanũ põtificẽ creatũ eſſe, calũniari Galli electionẽ illã fraudib⁹ & metu extortã, inſtãtibus Romanis vi & armis, vt Italus aliq̃s crearetur. Cardinales autẽ è cõclaui prodeũtes, parti in Hadriani molẽ, parti verò ad mõtana loca cõfugẽre, impetũ populi furiẽtis vitaturi. Seceſſit & ad Vicouarũ cardinalis Vrſinus, in tãta diſcordia magnã ſpem cõſequendi põtificatus collocãs. Verũ nõ ita multò pòſt cardinales pœnitentia ducti, ad vrbem venẽre, Vrbanũq́; antè electũ cõfirmarũt, cõſalutaruntq́; vt verũ põtificem decebat. Poſt menſem verò tertiũ in calores Vrbanos Galli culpã reijcientes, à põtifice petũt, vt ſibi ꝓficiſci Anagniã cũ bona eius venia liceat, aërem mutaturi peſtilentem, æſtate pręſerti, maximè verò Gallis: ſed reuera ſeueritatem Vrbani veriti, abiẽre. Nã ſemel atq; iterũ eos ad ſe vocatos admonuit, vt manus abſtinẽtes haberent, nõ dona aliqua, nõ munera acciperent, dũ cauſſas agũt, dũ patrociniũ ſuũ beneficia petenti pręſtãt. Interminatusq́; eſt ſe acerrimè puniturũ in Simonia deprehẽſos, aut iniuſtas cauſſas fouẽtes. Præterea verò oſtẽdit ſibi placere, & ita velle, vt põpam dimitterẽt, tantamq; familiarũ turbã & equorũ, cùm id ꝙ in tales ſumptus cõſumerẽt, eccleſiæ Romanæ ꝑnicioſos pauperibus & reſtituẽdis corruẽtibus baſilicis deberetur: ſe deinceps bonorum delectu habiturũ dicebat, affirmãs malos ſuorũ flagitiorũ pœnas laturos, niſi ſententiã mutarẽt. Et quia ſentiebat cardinales Gallicos de reditu curiæ Romanæ in prouinciam ſuam aliquando mentionem facere, apertè oſtendit ſe Romę manſurum: neq. quicquam ſuadenti, vt inde abiret obtemperaturum, quòd diceret fundamentum vniuerſalis eccleſiæ fideiq́ue Chriſtianæ, Romæ iactum & auctum ad culmen eſſe His itaque rationibus moti cardinales Gallici & hi maximè, qui theſauros eccleſiæ in morte pontificum expilauerant, quique pro arbitrio animi ſui prius agebãt, Anagniã primò, mox Fundos confugẽre: vbi primò in Vrbanum (vt falſum pontificem) inuecti ſunt, quòd dicerent hominem vi creatum, vi etiam coronam pontificatus accepiſſe, cùm electio illa & coronatio in loco minimè tuto ſit habita, in qua liberæ deberent eſſe hominum voluntates, libera ſuffragia cum cõtrà ipſi à populo Romano coacti ſint Italicum potius quã Gallicum eligere. Has autem ob cauſſas ſede vacante, vt ipſi dicebant, (decem & octo nanque erant) Ioanna regina fauente, Gebennenſem cardinalem, qui antè legatus in Italia fuerat, pontificem deligunt, eique Clementi ſeptimo indita appellatio eſt. Hinc magna diſcordia in eccleſia Dei orta, & diuturna, quàm ſchiſma vocant, cum pars Chriſtianorum principium Vrbano, pars Gebennenſi faueret. Neque hoc modo contenti ſeditioſi cardinales, Britones, qui multa eccleſiæ caſtella, multas vrbis villas diripuerant, arceſque occupauerant, in pontificem & Romanos mittunt. Ad pontem Salarium Romanus populus hoſti incompoſito agmine obuiam factus, ſuperatur & cæditur. Verùm cum poſtea apud Martinum pugnam magna animorum concitatione inijſſent, adeò Britones cædunt, vt vix nuntius tantæ cladis ſuperfuerit. Qui in arcibus erant, ſe aliquandiu ac ſuos tutati ſunt, maximè verò arcis Surianæ præfectus, qui poſt multos annos Martino pontifici deditionem fecit. Interim verò Genuenſes odium, quod in Venetos mente conceperant, oſtendunt, adſcito in ſocietatem belli Ludouico Vngariæ rege, Franciſco Carrarienſi Patauino domino, Auſtriæ duce, patriarcha Aquileienſi. Sentiebant tum cum Venetis Perinus Luſignaneus Cypri rex, & Bernabos Vicecomes. In primo autem congreſſu nauali prælio ſuperiores Veneti fuẽre in litore Antiatum, Victore Piſano claſſis præfecto. Ex decem nanque Genuenſium triremibus quinque amiſſæ ſunt. Tum verò Marchiones Carreti adiuuante Bernaboue, Albingaunium (quod nunc Arbengam vocant) Naulum & ca-

& caſtrũ Francũ de Genuenſibus occupãt. Verùm nõ ita diu pòſt in gratiã cũ Genuẽſib' redeũtes, oĩa reddidêre. Genuẽſes præterea cõiecto in carcerẽ dominico Fregoſo duce, eiusque fratre Petro, & Nicolaũ Gualchũ ducatui & Lucianũ Auriũ claſſi maritimæ præficiunt. Bernabos verò, q filiã regi Cypro in matrimoniũ collocauerat, eã cũ 12. triremibus, 6 Catelanis, & totidẽ Venetis, honorificè ad maritũ in Cyprũ miſit: quibus triremibus Perinus deinceps terra mariq; Famaguſtã oppugnat, ſed fruſtra acriter, q in præſidio erãt, vi bẽ defendẽtibus, diſiectaq; etiã ventis & procellis claſſe. Nõ ceſſabãt hic Veneti, hic Genuẽſes maria ipſa, tũ inferũ tũ ſuperũ vexare. Nã dũ Carolus Zenus claſſis Venetę pręfectus, Tyrrenũ mare Genuẽſibus infeſtũ reddit Lucianus Auria Hadriaticũ cũ magno Venetorũ detrimento diſcurrit, ab Iadera vbi ſtationes habebat, in Venetos mouẽs Iadera nanq regis Vngariæ erat. Ob hãc autẽ iniuriã cõmoti Veneti, cũ allicere ad certamẽ Lucianũ non poſſent, Cataiũ & Sibinicũ ipſius regis oppida incẽdũt. Interim verò mortuo Galeatio Vicecomite, anno domini 1329. tota ferè Inſubria ad Bernabouẽ inclinatura videbatur: qua ex re maximã voluptatẽ cepêre Veneti, ſed fruſtra: nã & dimidia pars regionis primò, deinde tota Ioãni Galeatio nepoti obtigit Lucianus autẽ Genuenſium præfectus, Polã mouẽs claſſem Venetorum in portu ipſo ſuperat & capit. Verùm dũ incautè nimiũ in hoſtẽ fugientem ruit, lãcea trãsfixus moritur. Vtraq; claſſis & victrix & victa Iaderã perducitur: quò ſtati Genuẽſes Petrũ Auriã in demortui fratris locũ miſere cũ triremibus nouẽ, alijs nauigijs cõpluribus. Qui victoriã fratris recẽtes, ad duo millia captiuorũ inuenit deprehẽditq; multos in prælio & in vndis periſſe. Oppugnabãtur & terra Veneti à Carrarienſi eiusq; ſocijs, quos antea commemoraui, quibus Veneti Albericũ Barbianũ Cunij comitẽ, egregiũ copiarũ ducem, oppoſuêre. At Petrus Auria Genuẽſiũ præfectus 60. triremium totidẽq. nauigiorũ cõparata claſſe, Venetias cõ tẽdẽs, Gradũ, Comaclũ, Caprulas vi captas incẽdit. Inde verò Clugiã mouens, à præſidio Veneto aliquãdiu egregiè defenſam, tandẽ eã vi capit Patauino tyranno cõmeatũ ſubminiſtrãte. Cecidiſſe ea oppugnatione ad 6. millia hominũ cõſtat, & ad 90. & 24. ex Venetis captos Iaderãq. miſſos muliebri tamen pudicitiæ in tãta clade ignotũ eſt. Fracti autẽ tanta calamitate Veneti, cum nec terra, nec mari auxilia ſperarẽt, captiuis Genuenſiũ è carcere liberatis, eiusq; Clugiã ad præfectũ Genuẽſiũ impetrandæ veniæ cauſſa miſſis pacẽ petiuêre eas accepturi leges, quas victor impoſuiſſet. Genuenſes verò ſuperbia elati, vt victores facere cõſueuerũt, Venetos reijciũt, niſi ſe ac ſua oĩa dedẽtes qui ad tuendã patriã cõuerſi, deductis ante portus fauces catenis ferreis diſpoſitisq; in litore portus 30. equitibus, totidemq; peditibus ad vnũ aliquẽ ex ciuibus reſpiciunt quẽ bello præficerent At verò dũ fluctuarent in tãta perturbatione, quem potiſſimũ deligerent, incerto auctore vox audita eſt, vnicum Victorem Piſanũ, qui Genuenſes optimè noſſet, idoneũ eſſet q tãtę rei præficeretur Non eſt audita temerè ea vox, quaſi auſpicatò emiſſa Ad carcerem concurrunt omnes (eò .n. deductus fuerat ob rem malè ad Polã geſtã) eductumq;, bello maritimo ſolum præficiunt. Inſtabant Genuenſes, & captis circunquaq; caſtellis, ingredi vrbem parabãt: quos poſt lõgã pugnam Ioãnes Barbadicus armatis lembis quibuſdã perfacilè repulit cùm progredi vlterius in æſtuarijs illis triremes Genuenſiũ nõ poſſent. Hac etiã arte Barbadicus vſus eſt: inuenta tum primum à quodã Teutonico bombarda fuit, à ſono & tonitru ſic dicta, nulla erat ſcapha Venetorum, nullus lembus, q nõ duas bõbardas & eo amplius haberet: quibus multi Genuenſes, vt à re inſolita, nec ad præcauendum ſcita, opprimebantur. Singulæ .n. bõbardę vno ictu binos ternoſve plerunq; necabant cùm pręſertim in triremibus declinare ictus, vt in terra, non liceat. Adhortabãtur autem Veneti Bernabouem Vicecomitem, ſocium & amicum ita Genuenſes bello premere, vt obſidione tã graui liberarentur: iã .n. cõmeatibus carebãt De Venetis tum qdem actum fuiſſet, ſi (vt Carrarienſis admonebat) Genuenſes cauiſſent ne commeatus mari Venetis importari poſſent. Bernabos autem Venetis aliqua ex parte ſatisfacturus, exercitum ſuum in Genuenſes mittit, q vallem Pulceferæ deprædatus, acceptiſque decem & nouem millibus nummûm auri, omiſſis Genuenſibus, auro cum Bernaboue, nõ ferro decernentibus, onuſtus præda in Inſubriam redijt. Non eſt vſus ea felicitate Aſtorgius Fauentinus, eò cum equitatu à Bernaboue miſſus. Vrbi enim appropinquãs ab erumpente populo Genuenſi funditur fugaturque, ægrè quidem Aſtorgius euaſit ruſtico cucullo indutus. At Caloioãnes imperator Gręcorum cum Venetis ſentiens, Peram Genuenſium

Bombardæ vſus primus.

Con-

Conſtantinopoli vicinam, oppugnare adoritur. Videbat enim Genuenſes pluribus bellis, & quidem grauiſſimis implicitos, ſed Andronicus eius filius; patri ac Veneto æquè hoſtis, Turcorum, Bulgarorumque præſidijs & ſocietate fretus, eam acerrimè defendit: eoque terroris patrem deduxit; vt in partes Genuenſium ſtatim tranſiret.

Interim verò Vrbanus non intētus componendæ paci inter Chriſtianos, vt par erat, ſed iniurias à Ioanna regina acceptas vlciſci cupiēs Ludouicū Vngarię regē impulit, vt Adreaſij fratris mortem ſe adiuuante vſciſceretur: qui Carolū filiū in Taruiſinis contra Venetos dimicantem in Ioannam concitans, res Venetorum propè afflictas, meliuſculas facit.

Superuenit & Carolus Zenus Venetus, vir bello nauali egregius, qui depreſſis duabus onerarijs nauibus ante portum Clugienſem, eò neceſſitatis Genuenſes perduxit, cùm educere naues ſuas non poſſent, clauſis reliquis oſtijs, vt ipſi obſidentes, quàm obſeſſi maiore rerum omnia penuria laborēt. Sed nihil æquè Genuenſes afflixit, quam Petri Auriæ mors ictu bōbardæ interfecti, dum munimenta Clugiæ acriter defendit. In cuius locum Matthæus Rufus ſtatim ſuffectus, dum Clugiam peteret cū nouis triremibus, apud Manfredoniam Thadæum Iuſtinianū cum ſex triremibus annona onuſtis cepit. His verò cladibus motus Agapitus cardinalis Colūna, & Genuenſes & Venetos ſæpe ac fruſtra ad pacē adhortatus eſt. Sed hi de vita & ſanguine, non de imperio inter ſe dimicantes, ſanis bene admonentiū conſilijs nuſquam obtemperarunt. Poſtremò itaq; Genuenſes Clugiæ obſeſſi; cùm erumpere non poſſent, premente Veneto; habereve cōmeatus nequirent à Matthæo Rufo, Patauinoque domino, qui id ſe facturos breui pollicebantur deditionem fecēre kalendis Iulij, milleſimo trecenteſimo octogeſimo. Capti autē ſunt ea deditione ex hoſtibus; ad quattuor millia trecenti & quadraginta. Plures autem fame & ferro in ipſa oppugnatione perijſſe conſtat. Non quieuere tamen tanta accepta clade Genuēſes, qui cū triremibus octo & triginta Tergeſtinos deficere à Venetis ad patriarcham Aquileiēſem compulēre. Cepēre & Iuſtinopolim, excepta duntaxat arce. Aucta deinde claſſe, Venetias iterum cōtendunt: ſed cùm nemo ad certamen prodiret, in Iſtriam redeuntes, Polam vrbem vi captam incendunt. Multæ vtrinq; cædes inuicem acceptæ datæq; ſunt. Veneti tamē bello terreſtri à Carrario opprimebātur, licèt Iacobus Caballus egregius copiarū dux eos acerrimè tutaretur dū Taruiſiū oppugnatur; quod fame in hoſtiū poteſtatē ferè venerat. Verùm cum feſſus & defatigatus iā vterq; populus tā diutino & atroci bello eſſet, dux Sabaudiæ pacē inter eos hac formula cōponit octauo kal. Septemb. milleſimo trecenteſimo octogeſimo primo: vt regi Vngarię decimo quoq; anno Veneti ſeptē millia nummū aureorū perſoluerent ſi nullū piratam in ſuis Dalmatię locis tutū eſſe paterentur, ſiq; nullibi ſal fieri ſinerent, vtq; patriarchæ Aquileienſi in Foroiulio eadē maneret cōditio, quę ante bellū fuerat. Venetis autē & Genuenſibus imperatū, vt captiuos alterutrū incolumes demitterēt, de præda vtrinq; capta nulla mētio. Mādatū Patauino, vt ab obſidione Taruiſij recederet: vtq; arces & turres in ſtagnis & ad fluuiorū oſtia excitatas, ſtatim demoliretur, termini inter Venetū & Patauinū poſiti. Interea verò Carolus, quē diximus à pōtifice ex Vngaria contra Ioannam accitū, cum octo millibus equitū in Italiam veniēs, Arretiū primò in poteſtatē ſuā redegit, Guelphorū & Gibellinorum ſeditionibus diu agitatum: Inde verò in Florentinos mouens à Ioanne Haucut, qui tū Stagiæ erat propellitur. Sed Florentini veriti ne ſuſtinere tanti regis impetum non poſſent, pacem à rege datis quadraginta millibus nūmûm auri redimunt: Haucutque ſine ſtipendio dimittunt, qui Bagnacauallum Nicolao Albertoque Eſtenſibus vendidit, quò facilius retinere Fauentiam in ſua poteſtate poſſent: quam tamen haud ita multò pòſt amiſere, Aſtorgio Manfredo eam quidem proditione adepto. Carolus verò ſalutato Romæ Vrbano, regnum ingreſſus ſuperatis etiam Ioannæ ducibus, Neapolim dedentibus ciuibus capit. Obſidebatur in caſtello nouo regina, cum Arretini Guelphi tumultu excitato; Iacobum Carazolum Neapolitanum ciuem, eò à rege miſſum, fugere in arcem compellunt. Confugēre eò & Gibellini: quibus certè viri æquus non magis quàm Guelphus conſulebat. Volebat enim omnia pari iure in ciuitate agi. Accito itaque ob acceptam iniuriam Alberico Barbiano à Tudertinorum finibus; vrbem ingreſſus; dum Guelphos ad officium redigere conatur. Gibellinorum quoque bona diripit. Ferrabac autem alter copiarum dux Albericum ſecutus, quod reliquum ſuperfuerat in Arretio, abraſit. Dum hæc ad Neapolim & Arretium

retium agerentur, noua belli nubes Italiam inumbrauit. Nam Ludouicus Andegauenſis à regibus Francorum originem ducens, Italiam ingreſſus, cum triginta millibus equitum, non longè à Bononia conſederat, à Clemente antipapa impulſus: non tam vt reginam Ioannam obſeſſam liberaret, quàm vt Vrbanum armis pontificatu deijceret. Hanc ob rem Carolus omiſſo Arretio, Albericum & Ferrabac ad ſe vocat. Florentini quoque Ioannem Haucut rogatu Vrbani ad Carolum miſêre. Ludouicus autem per Marſos iter faciens, ad Caſſinẽſem ſaltum iam peruenerat. Adhuc enim ad duodecim millia equitum exſpectabat: qui Italiam ingreſſi duce Andegranio, per Placentinum, Lucenſem, Florentinum, Senenſem agrum iter facientes, Arretium iam peruenerant: vrbemque à Guelphis introducti poſt illatam ab Alberico cladem, diripuêre. Defendebatur arx Guelphorum præſidio, quæ diebus quadraginta oppugnata, in Gallorum poteſtatem propediem ventura erat, niſi Ludouici Andegauenſis mors interueniſſet. Tum Andegranius re cognita, hortantibus Arretinis in arce obſeſſis, vrbem Florentinis vendidit, in Galliaſque redijt. Andegauenſes autem milites morte ducis conſilio carentes, bini ternive mendicãtes etiam in patriam rediêre.

Tum verò Vrbanus terrore Gallico liberatus, Neapolim ſe conferens, à rege petit, vt ſibi liceat creare nepotem ſuum Campanum principem: quod cùm impetrare nequiuiſſet, homo ſub ſpecie iuſti & honeſti minus Vrbanus ac nulli gratus, ad minas conuerſus, eo iracundiæ regem compulit, vt cuſtodijs adhibitis per aliquot dies prodire in publicum nequiuerit. Verùm diſſimulata ad tempus iniuria, Nuceriam ad vitandos æſtus, vt ipſe dicebat, cum bona regis venia profectus, communitaque firmis præſidijs vrbe, & nouos cardinales creat, & ſeptem ex veteribus in carcerem conijčit, quod diceret eos cum rege & antipapa contra ſe coniuraſſe. Præterea verò & proceſſum, vt iſtorum more loquar, contra regem inchoauit, miſſa de more citatione, qui breui ſe venturum Nuceriam reſpondit, diluiturumque obiecta crimina, non verbis modò, verùm etiam armis. Nuceriam itaque cum ſatis magno exercitu veniens, vrbem obſidet. Motus autem hac indignitate Raimundus Balcianus è gente Vrſina comitis Nolani filius, qui poſtea Tarentinus princeps eſt habitus, ſuis copijs fretus, quas ſub rege ductauerat, Vrbanum cum tota curia ad proximum litus deductum, Genuenſium triremibus adinſtructis paratiſque impoſuit. Quibus dum Genuam pontifex defertur, ex ſeptem cardinalibus Nuceriæ captis, quinque ſaccis inuolutos, in mare demerſit.

At verò mortuo Ludouico Vngariæ rege, proceres Vngari Carolum ſtatim per legatos accerſunt: qui eò profectus dum conuentum ad res componendas celebrat, curante regina, quę odium diſſimulauerat, obtruncatur, anno milleſimo trecenteſimo octogeſimoquinto, quo tempore Ioannes Galeatius Bernabouem Vicecomitem, cui erat ex fratre Galeatio nepos, captum in carcerem Modoëtiæ conijcit, ac coniectum vſque ad mortem detinet, eiuſque ditione potitur. Prius enim dum patrimonium diuidunt, Papia, Vercellæ Nouaria, Dertona, Alexandria, & cætera ad Appenninum alpeſque pertinentia Galeatio, Placentia verò, Cremona, Parma, Lauda, Brixia & Bergomum Bernaboui ſorte obtigerant, Mediolanum autem vtrique commune erat.

At Vrbanus circumacto anno, quo ſe Genuam contulerat, intelligens eccleſiaſticis ciuitatis à Florentinis ad libertatem, vt anteà, incitari, Lucam primo, mox Senas & Peruſium peruenit. Confirmatis deinde aduentu ſuo ciuitatibus, deſiderio vt ipſe dicebat, videndi Neapolim, Ferrentium vſque proficiſcitur: ea mente reuera, vt Ladiſlaum admodũ puerum & Ioannem Caroli filios, hæreditate paterna deturbaret. Multi enim proceres Ludouico Andegauenſi ſtudere ſoliti, potiundi regni ſpem ei præſtabant: ſed magna vſi fide Caietani, pueris in vita retentis, regnum quoque cum ſumma laude ſeruauerunt. Pontifex itaque re infecta Romam rediens, cum magno apparatu honoreque pluſquam dici poteſt, à populo Romano in vrbem ſuſcipitur: licet haud ita multò pòſt à Bandereſijs inſidias perpeſſus ſit, quas certè omninò deuitauit & ſuſtulit. creatis vna de nouem & viginti Cardinalibus: quorum de numero Romani tres ſunt habiti. Reliqui verò ferè omnes Neapolitani fuêre.

Interea verò Antonius Scala Veronenſis, & Franciſcus ſenior Patauinus dominus grauiſſimo inter ſe bello contendêre, Ioanne Vbaldino Carrarij, & Ioanne Ordelapho Scaligeri copias ducentibus. Verùm Galeatius Vicecomes inſtigante Carrario ſuperatis Scaligeris, Verona Vicentiaque potitur. Neque hoc quidem

dem contentus Galeatius, paucorum mẽſium obſidione Patauiũ capit, ac Frãciſcum Carrarium in carcerem Modoëtianum cõiecit. Eius verò filius Franciſcus iunior, fuga ſalutem ſibi quęſiuit. Florentini quoq; augendę ditionis cupidi Politianum Lucinianũ oppida ex veteri Senẽſium dominatu, arte magis quàm viribus in poteſtatem ſuam redegêre. Prętereà verò Carolum Bernabouis filium, & Antonium Scalã cum quinq; millibus equitum in agrum Senenſem hoſtili animo immittunt. Hanc ob rem Galeatius motus, legatos ad Florentinos mittit, qui ſuo nomine conquerantur, Carolũ Vicecomitem & Antonium Scalã hoſtes ſuos, à populo Florentino, quo cum ipſe pacem antea inierat & fœdus, mercede conductos eſſe, vexarique ab eis bello Senenſes amicos & ſocios contra ius faſque. Legatis item mandatũ eſt, vt niſi ab iniuria Senẽſium diſcederent, exauctorarentque ſuos belli duces, Florentino populo bellum indicerent. Quò minus verò id ſtatim Galeatius faceret, Petri Gambacurtæ Piſanorum tyrãni precibus factum eſt, qui Galeatio & Florentinis amicis; rem inter vtrumque compoſiturum ſe prædicabat.

Interim verò Vrbanus pontifex pontificatus ſui infeliciter acti, anno vndecimo, menſe octauo, Romæ moritur, ſepeliturque in beati Petri Baſilica, paucis admodum eius mortem, vtpote hominis ruſtici & inexorabilis, flentibus. Huius autem ſepulchrum adhuc viſitur cum epitaphio ſatis ruſtico & inepto.

Ex Onuphrio.

BArtholomæus Pirignanus, aliâs Tuczillus Regens Cancellarię Apoſtolicę in Vrbe, abſente Petro de Monturuco Cardinale Pampilonenſe S.R.E. Cãcellario, ex Archiepiſcopo Materano. & Archeruntino Archiepiſcopus Barenſis à Gregorio XI. factus, Põtifex creatur Romæ in conclaui Vaticano extra collegium Cardinalium ſexagenario maior, à xvj. Cardinalibus v. Idus April. anno MCCC. LXXVIII. coronatus ante gradus S. Petri, die Paſchæ xiv. Kal. Maij: ſedit Cæſare Venceſlao Rege Romanorũ annos xi. menſes vi. dies vii. Perniacioſiſſimũ & teterrimum ſchiſma eiuſdẽ occaſione, alio Pontifice ab eiſdem Cardinalibus, qui eũ elegerant, creato Clemẽte vii inchoatum, in quinquaginta annos productũ eſt; Pontificatus ſui tempus Romæ, Neapoli, Luceriæ, Panormi in Sicilia Genuę. Piſis Lucę abſumpſit. Iobilei annum ex quinquageſimo ad trigeſimum tertium reducens, eum anno MCCCXC. tertio celebrari curauit. Carolũ tertium de Curacio vocatum, Ioanna Regina priuata, Regem Neapolitanum creauit, coronauit: ac in obtinendo Regno pecunijs & commeatu adiuuit: cum quo poſtea ita inimicitias exercuit, vt eum anathemate notatum, eodem Regno exueret. Ordinationibus quattuor factis, Cardinales creauit LIIII. ex his quinque ſuſtulit vij purpurę honore priuauit. Obijt Romę Idib. Octob. anno MCCCLXXXIX. ætatis LXXII. Vacauit ſedes dies XVII. ſepultus in Baſilica S. Petri, marmoreo ſepulchro, quod adhuc cum rudi hoc elogio extat, & legitur.

HAec animo magnus, ſapiens, iuſtuſq; Monarcha
Parthenopeus adeſt Vrbanus ſextus in arca:
Feruebat fidei latebras conferre magiſtris:
O decus, his fretus ſemper poſt prandia ſiſtris
Schiſmatibus magnis animo maiore regebat.
Omne Simoniacum tanto ſub patre tremebat.
Quid iuuat hunc terris mortali tollere laude?
Pro meritis cæli ſplendet ſibi gloria valde.

BONIFACIVS IX.

BONIFACIVS nonus, patria Neapolitanus, Petrus cognomento Tomacellus antea vocatus, Romæ Cardinalium omnium conſenſu pontifex creatur, anno Domini milleſimo trecenteſimo octogeſimonono. Hic etſi annorũ circiter 30 eſſet dũ pontificatũ inijt, ita tamen deinceps vixit in tam flarida ætate, & tanta peccandi licẽtia, vt nulla ei libido, nulla voluptas impingi vel obijci poſſet. Iuuentutem certè cum ipſa ſenectute commutaſſe videbatur. Fuit præterea tanti animi 210. Pont.

com-

conſilijque, vt primus populi Romani vim omnem in pontificem tranſtulerit,creatis ſuo nutu magiſtratibus omnibus, munitaque ſancti Angeli arce in mole Hadriani ſita ad Tiberis pontem, quo ab vrbe in Vaticanum itur, munitiſque item pontibus quibus in Tranſtiberim Romani commeant.

Verùm dum Bonifacius nonus adhuc in pontificatu eſſet,Galeatius Florentinos & Bononienſes bello aggreditur,Ioanne Vbaldino & Lantedeſco Petramala copiarum ſuarum ducibus, qui vallem Arni ſuperioris ingreſſi, omnia longè ac latè populabantur. Iacobuſque Vermes Bononienſem agrum ſuo nomine ingreſſus, ciuitati quoque multa damna intulit. Tum verò Florentini ad præcauenda mala ſolliciti, & Ioannem Haucut, & Carolum Bernabouis filium, & Antonium Scalam cum quattuor equitum, peditum duobus millibus, Bononienſibus ſocijs & amicis auxilio miſêre. Sollicitare præterea litteris & nuncijs Stephanum Bauariæ ducem, ad quem Franciſcus iunior confugerat, & Iacobum Armeniaci comitem magna mercede conductum, vt in Italiam contra Vicecomitem deſcenderent, eumque à ceruicibus ſuis ad propria tuenda auerterent. His cohortationibus motus Franciſcus iunior, mutata veſte fauentibus Venetis,ſecreto tamen, Patauium ingreditur,vrbeque potitur. Subſecutus verò Bauariæ dux, vrbem ingreſſus, oppugnare arcem non deſtitit. Veronenſes autem harum rerum permutatione moti, pulſo Vicecomitis præſidio, Antonium Scalam ad ſe vocant, qui ferè his diebus in Etruria mortuus erat, relicto vnico filio in prima pueritia adhuc ſuperſtite. Qua quidem re cognita,pœnitentia ducti, in primis Vgolotum Blancardum, qui in Cremonenſi agro cum exercitu Galeatij erat, ad ſe vocant impetrata prius errati venia,perſolutiſque aliquot millibus nummûm auri, ad redimendam tanti erroris culpam. Ingreſſus vrbem Blancardus, retinere milites à direptione tam opulentæ vrbis nequaquam potuit. Vxor verò Galeatij tantæ ciuitatis calamitatem miſerata, triduo pôſt militibus direptionem inhibuit. At dux Bauariæ conqueſtus ſe mercede à Florentinis defraudatum, ab oppugnatione Patauinæ arcis in Germaniam diſceſſit. Tum Florentini præbête aditum Alberto Eſtenſi, qui iam pridem ab amicitia Galeatij diſceſſerat,Ioannem Haucut Carrarienſi ſocio auxilio miſêre:cuius fortitudine & aſtu arx Patauina in deditionem breui recepta eſt. Vnde Galeatij copiæ, quæ eò recuperandæ vrbis cauſſa venerant, in Vicentinos ſeceſſere. Deſcenderat iam tum etiam comes Armeniaci è Florentinis mercede conductus, per Taurinos in Italiam cum viginti millibus equitum, Caſtellatiumque in Alexandrinis vi captum diripuerat, quare Galeatio neceſſe fuit copias ſuas è Vicentinis reuocare, quas hoſti opponeret.In ſuburbio Alexandrino cōſederant Mediolanenſes,in quos delati Armeniaci ſine vllo ordine, excidium ipſis militibus & ciuibus minabantur. Pugnatum eſt pro portis aliquandiu, & ab Italis tandiu protracta pugna eſt:donec ſui (quos circumacto itinere ad carpendum extremum hoſtium agmē miſerant) nil tale opinantes, aggrederentur. Dū pugnatur, ſuperuēnere illi:atque ita à tergo, à lateribus, à fronte cæſi, prius penè oppreſſi ſunt ingenti cæde,oppidanis etiā ſuperuenientibus, quàm diſcrimen in quod delati fuerant,cognouerint. Comes ipſe Armeniaci tanti exercitus dux captus, ex vulnere in prælio accepto ſtatim moritur. Capti & Rainaldus Ianfiliatius & Ioānes Ricius Florentini equites qui Armeniacum in Italiā duxerant. Tū verò Galeatius tanta victoria fretus, patrem copiarum in Haucutū mittit, qui ea mente Ateſim & Mintium traiecerat, vt ſe cum Armeniaco coniūgeret. Verùm Haucutus re cognita, quanta maximè celeritate potuit, in Patauinos mouit, non paucis ſuorum in itinere amiſſis ob deriuatas paſſim à ruſticis aquas, ne redire hoſti impunè liceret. At Florētini bello preſſi à Iacobo Verme, qui eò à Galeatio cum duodecim millibus equitum, peditum quattuor, miſſus fuerat, Haucutum reuocant, qui hoſtes Florentinorum, quibus par eſſe aperto Marte non poterat, miris artibus ludificatus eſt.Interim verò hortante Bonifacio pōtifice, & Antonio Adurno Genuenſium duce, pax æquis conditionibus inter Galeatium & Florentinos Genuæ compoſita eſt. Sed dū vnū incendiū extinguitur,alterū exardeſcit. Nā & Franciſcus cognomēto Vicus, vrbis præfectus Viterbiū pōtifici proditione abſtulit:& Petrus Gambacurta Piſarum dominus, à Iacobo Appiano publico ſcriba, & omniū cōſiliorū ſuorū participe cū filijs occiditur, ipſeq; Appianus dominatu potitur. Mortuo autē Alberto Eſtenſi, Accius & ipſe Eſtenſi familia ortus, iā pridem patria pulſus, adiuuantibus Cunij comitibus, redire in patriam inſtituerat. Sed tu-

tores

tores Nicolai pueri Alberti filij ſumptis armis Accium Ferraria ſummouentes, Lucum & Concilię oppida Ioanni Cunio promiſêre, ſi Accium interficeret. Tum Ioannes compoſita fallacia virum Accio perſimilem interficit, & acceptis oppidis verùm Accium in publicum producit. Non commiſiſſet tantum facinus Albertus ex eadem familia ortus, cui plus Itali debent quàm omnibus ducibus qui tum fuêre, primus enim docuit Italos bella gerere, iam pridem arma ferre deſuetos, quibus ſe deinceps ab inteſtino externoque hoſte tutati ſunt. Prius enim ſi quid gerere Itali vel inter ſe, vel in barbaros voluiſſent, accire externum militem opus erat. Sed tanta militum copia hoc duce breui ſuborta eſt ſub vexillo S. Georgij, vt Britones, qui prouinciã noſtram & eccleſiæ caſtella euerterant, Teutonicos, Anglicos, poſtremo omnia vaſtantes Italia expulerit. Hinc Brachiani & Sfortiani milites originem habuêre, quorum armis Italia apud exteros tantum nominis conſecuta eſt, vt aut exteri timore perculſi quieuerint, aut auditum ad nos tentantes, magnis cladibus ſuperati ſint. Interea verò mortuo Clemente 7. adulterino pontifice, in eius locum à Cardinalibus tanti ſchiſmatis auctoribus, Petrus Luna Benedictus 13. appellatus, Auinione ſufficitur.

Clemens adulterinus pontifex.

Succeſſit tum etiam Carolo imperatori Romano Vinceſlaus filius, à quo Ioannes Galeatius Vicecomes Mediolanenſis ducatus titulum accepit, miſſo oratore Petro Philargi Mediolanenſi archiepiſcopo: qui poſtea Romanum pontificatum adeptus, quintus Alexander appellatus eſt. Galeatius autem mortuo Ioanne Haucut Florentiæ ſepulto, quo vno duce in rebus bellicis tũ maximè Florentini vtebantur, mittere Albericum ſuis copijs in Etruriam cõſtituit: qui Florentinos Appianum Piſanorũ tyrannum bello laceſſentes, in officio cõtineret. Erant in eo exercitu Paulus Vrſinus, Ceculus, Brolia Brandulinus, Paulus Sabellus, Lucas Canalis, cohortium præfecti inſignes: qui ſimul coniunctis copijs animiſque oppugnare Florentiam adorti, ad monaſterium Carthuſienſe caſtra poſuerant: vnde crebris incurſionibus tum agros, tum ciuitatem Florentiam continuò vexabant, cædibus, rapinis, incendijſque omnia complentes, anno Domini 1397.

Quo quidem tempore & Bonifacius Peruſium ſe contulit nobilitatem plebeijs Raſpantibus conciliaturus. Sed plebs pręſente pontifice præter datam fidem arma capiens, interfectis ad octoginta ex optimatibus, Biordum & Michelorum plebeiarum partium principes in vrbem intromiſſos, dominos conſtituunt. Indignatus autem ob eam rem põtifex, Aſſiſium petens, inde ad ducem Galeatium oratores miſit, qui eum adhortarentur, vt oppugnare Mantuam deſineret: quam tum aqua & terra obſidione premebat, accito in Ciſalpinam Galliã ad id bellũ Alberico Barbiano.

Hanc autem ob rem ex fœdere Florentinis licuit & Venetis belli ſocijs Mantuano auxilium mittere, Carolo Malateſta Mantuani ſororio tantarum copiarum duce, quingenti clade Galeatij exercitum apud Gouernolum profligauit, erat tum quoque in animo Florentinis Piſanos bello perſequi, ſed eos à tanta re auertebant Pupij Balneique comites, & Vbertini rebelles, qui Florentinæ ciuitati exitium minabantur, ſi in Piſanos mouerent. Verùm mortuo non ita multò pòſt Iacobo Appiano, filius Gerardus patri ſuccedens, cum retinere Piſas in poteſtate ſua non poſſet, ob ſeditiones à Florentinis excitatas, vrbem ipſam Galeatio Vicecomiti vendidit, Plumbino oppido tantummodo ſibi ac ſuis retento, milleſimo treceteſimo nonageſimonono.

Interfectio autem Biordo Lantedeſci inſidijs, Peruſini vindicare ſe in libertatem conati ſunt. Verùm cum Vgolinus Trincius Fulginas pontificis vicarius eius nomine Peruſium in ditionem eccleſiæ trahere conaretur, indignati ciues, Galeatio ſeſe dedunt: qui poſt menſes duos Bononia quoque & Luca falſo potitur. Hinc maior timor Florentinos inceſſit, paſſim de ſe ac libertate ſua actum dicentes, niſi Galeatius morte è medio auferetur. Appropinquante verò Iobilei anno, legati Romanorum pontificem adeunt, rogantes vt Aſſiſio Romam proficiſceretur: qui etſi id magnoperè cuperet, tamen diſſimulato deſiderio, facturum ſe quod petebant, negauit: quòd diceret eos noluiſſe recipere ſenatores ex nobilitate externa ſecundum conſuetudinem & inſtituta pontificum: quodque cameræ conſeruatores ſuopte ingenio elegiſſent, homines quidem parum idoneos, & quorum licentia Bandereſijs omnia licerent. Tum verò Romani, vt rem gratam pontifici facerent, & Bandereſios tollunt, & Malateſtam Pandulphi filium Piſaurienſem, virum doctum, pontificis nomine in ſenatorem recipiunt pecuniaſque inſuper Bonifacio dant, quò ei profi-

ciſci ad vrbem liceret. Vrbem itaque ingreſſus, munita mole Hadriani (vt antea diximus) mœnibus & turribus, dominatu vrbis ſenſim potitus eſt. Celebrato deinde Iobilei anno, M c c c c. quo innumera ferè hominum multitudo ad Vrbem religionis cauſſa venerat, Florentini Galeatium à ceruicibus ſuis auertere cupientes, Robertum Bauariæ ducem, quem imperij electores abrogato ob ignauiam Vinceſlao Bohemo, delegerant, hac conditione in Italiam vocant, vt non promiſſam mercedem accipiat, quàm Vicecomitis ducatum attigiſſet, qui Brixianum agrum ad Benacum ingreſſus, parte pecuniarum accepta, cum Galeatij copijs congrediens ſuperatur, ac Tridentum fuga petit. Retinere hominem Veneti & Florentini multa polliciti, quò minus in Germaniam rediret, nequaquam potuêre. Tum verò Bonifacius, ſiue Vicecomitum potentiam veritus, ſiue augendæ ditionis eccleſiaſticæ cupidus, Annatarum vſum beneficijs eccleſiaſticis primus impoſuit, hac conditione, vt qui beneficium conſequeretur, dimidium annui prouentus fiſco apoſtolico perſolueret. Sunt tamen, qui hoc inuentum Ioanni vigeſimoſecundo aſſcribant. Hanc autem cõſuetudinem omnes admiſêre, præter Anglos, qui id de ſolis epiſcopatibus conceſſere in cęteris beneficijs nõ adeò. Confirmata hoc modo, pecunijs, arce, magiſtratibus ſuo nutu in vrbe delectis, ditione eccleſiaſtica pontifex Ladiſlaum adoleſcentem Caroli Neapolitani regis filium, in regnum paternum reſtituit, à tyrannis & populis occupatum, qui Ludouici Andegauenſis partes ſecuti fuerant. Quo autem facilius & honeſtius id fieret, priuationem Caroli ab Vrbano ſexto Nuceriæ factam, abrogauit: cardinalemque Florentinum Caietam miſit, quæ ſola in fide remanſerat, vt & eo loci adoleſcentem coronaret, vbi ſumma cum fide ſeruatus fuerat.

Vicecomes autem redeunte in Germaniam imperatore Roberto, copias ſuas in Alberico duce ad opprimendum Ioannem Bentiuolum miſit, qui Bononienſem vrbem in ſuam redegerat poteſtatem, pulſo Vicecomitum præſidio. Militabant tum in exercitu Galeatij, Franciſcus Gonzaga, compoſita inter eos pace: militabat Pandulphus Malateſta, Caroli frater: aderat & Othobonus Rubeus, Parmenſis ciuis: quorum nominibus perterriti Florentini, Bernabouem copiarum ſuarum præfectum, Bononienſibus ſocijs auxilio mittunt: cuius aduentu Bononienſes animis aucti, hoſti mœnibus appropinquanti occurrere audent: quo prælio ſuperati, omnem equitatũ cum Bernaboue in ipſa pugna interempto, amiſere. Captus etiã eo prçlio Iacobus Carraria. Franciſci Gonzagæ precibus conſeruatur. Aufugerat tum cum paucis Bentiuolus in vrbem: quam dum aciter nimium tutatur, in globum incidens, cum viuus capi non poſſet, obtruncatur. Potitus itaque deinceps, nullo reſiſtente Bononia Galeatius, magnum terrorem Florentinis iniecit. Eò enim ſe breui moturum omnem belli impetum oſtendebat. Verùm morte eius adiuti, vt ipſi optabant, non ita multò pòſt tanto metu liberati ſunt. Mortuo autem ex febre Ioanne Galeatio apud Merengnanum, cum ante cometes tantæ mortis indicium apparuiſſet, anno milleſimo quadringenteſimoſecundo, multi repentè tyranni oborti ſunt, aut ciuitatum ſuarum principes, aut cohortium præfecti, à militibus ducis ob largitionem ad occupandas ciuitates adiuti. Oborta tum quidem infinita mala ſunt, cùm nemo vnus præeſſet, qui vitia hominum imperio & auctoritate compeſceret. Innouata eſt etiam Guelphorum & Gibellinorum pernicioſa ſeditio, quæ ducentis & eo amplius annis per Italiam vagata, omnes ciuitates ita ad arma ciuilium concitauit, vt fermè ad internecionem certatum ſit. Nam Vgotinus Canalcabos, oppreſſis Gibellinis, Cremona imperitabat: Parmam Otho tertius, interfectis ac pulſis Rubeis, obtinebat: Soardi Bergomum, Ruſconij Comum, Viginatæ Laudam: Vercellas, Alexandriam, pluimaque per eam regionem oppida Facinus Canis dux copiarũ egregius vi occupauerat. Omitto reliquos tyrannos à Galeatio pulſos, qui tum quidem redeundi ad tyrannidem & dominatum ſpem aliquam ſumpſere. Maximè verò Guillelmus Scala & Carolus Vicecomes Bernabouis filius, qui principes omnes & populos ad defectionem ſollicitabant. Hinc etiam Pynus Ordelaphus patria pulſus, Foroliuio potitur. Albericus quoque Cunij comes, Fauentiam bello preſſam in ſui poteſtatem redegiſſet, niſi à Ladiſlao adhortante etiam pontifice in regnum accitus propere fuiſſet: magnusque conſtabilis, vt eorum vocabulo vtar, creatus. Miſerat & eò cum ſatis iuſto exercitu fratrem ſuum pontifex, vt regi auxilio eſſet: qui à Neapolitanis repulſus, Peruſium mouens, ciuitatem ipſam in poteſtatem pontifi-

cis

cis breui redegit. At Baldeſar Coſſa Neapolitanus ciuis, S. Euſtachij cardinalis, Bononienſes aliquandiu obſeſſos, redire tandem ad eccleſiam compulit, Brachio Montonio copias eccleſiaſticas ducẽte, quem vt virum in re militari præſtantem Albericus in Flaminia reliquerat. Sub eo enim ab ineunte ætate militauerat, ordinesque duxerat. Idem etiam contigerat Sfortiæ, è Cotignola Flaminia oppido originem ducente: quorum virtute militia Italica ita breui creuit, vt qui duce in re bellica deinceps indigerent, altero iſtorum vterẽtur. Hinc illæ factiones militares exortæ ſunt, vt 60. iam annis nihil propè geſtum in Italia ſit, quod nõ alteri iſtarum aſſcribi poſſit. Qui enim à Brachianis opprimebatur, viciſſim à Sfortianis alteram factionem precio cõducebat. Albericus autem (vnde tanquam ex equo Troiano innumerabiles belli principes emanarunt) Neapolim diu oppugnatam, tandem in poteſtatem Ladiſlai recepit. Qua victoria moti omnes regni principes ciuitatesque, ſtatim in deditionem regis peruenère. At verò Ladiſlaus regnandi cupidus, priuſquam fundamenta regni Neapolitani confirmaſſet, accitus ab Vngaris, ad illud quoque regnum iure hæreditario ſuſcipiendum, cùm copias traieciſſet, Iaderamque obſideret, certior ab amicis fit, Neapolitanos & aliquot regni proceres ad defectionem ſpectare. Iadera itaq; potitus, eademque Venetis diuendita, Neapolim redijt: reuocatoque è Flaminia Alberico (eò nanque ad ſuos viſendos profectus erat) omnes proceres dominatu priuauit. Recuſantes autem parère, è patria deiecit. In Seuerinatum verò familiam crudeliter animaduertit, primatibus ipſis vltimo ſupplicio affectis.

Brachiani et Sfortiani milites obdurati bellis.

Bonifacius autem in tanta rerum perturbatione diu afflictatus, dolore laterum tandem moritur, pontificatus ſui anno quartodecimo, menſe nono, milleſimo quadringenteſimoquarto. Sepeliturque in baſilica Petri ſepulchro marmoreo, vermiculato opere diſtincto, quod adhuc cernitur, cum gentilitijs inſignibus: quæ item indicant, multa ædificia tum in mole Hadriani, tum in Capitolio, tum in palatio Vaticani huius iuſſu & impenſa ædificata fuiſſe. Huic autem pontifici ad ſummam gloriam nil certè defuiſſet, niſi affinium & cognatorum affinitatibus obtemperans, aliquam notam contraxiſſet. Multa enim crimina per Simoniacam prauitatem committebantur, petentibus contra ius faſque omnia tum fratribus, tum cognatis: quorum magna multitudo quæſtus gratia Romam venerat. Indulgentiæ verò & quidem plenariæ ita paſſim vendebantur vt iam vileſceret clauium & literarum apoſtolicarum auctoritas. Reuocare hæc omnia Bonifacius conatus, cognatorum precibus eò identidem redire cogebatur, vnde melius actũ cũ eccleſia Dei cenſerẽ, ſi pontifices reiectis affinibus & cognatis vel ſaltẽ in mediocri fortuna collocatis, pontificiæ dignitati potius, quàm carni & ſanguini conſulerent. Maximè verò hoc tempore, quo mortuo Tamburlano, qui Turcos ſuperauerat, eorumque regem catenis vinctum ſecum trahebat, Armenios, Perſas, Aegyptios, Aſſyrios, ſine gubernatoribus reliquerat: qua ex re facilè Chriſtianis tum fuiſſet Hieruſalem, ad ſanctum Domini ſepulcrum recuperare. In noſtros enim conuerſus Albos ſuo pontificatu nouam ſuperſtitionem introducentes perſecutus eſt. Ex alpibus nanque deſcendiſſe in Italiam anno ante iobileum presbyterum quẽdam cum magna hominum multitudine, ex patre meo, qui hominem viderat, intellexi. Is quidem albo indutus panno, tantam modeſtiam vultu ac verbis præſeferebat, vt ab omnibus ſanctus haberetur. In Italiam itaque deſcendens, magnam hominum ac mulierum multitudinem in ſententiam ſuijpſius breui deduxerat. Linteis albis circumuoluti omnes ſine diſcrimine, mares an fœminæ, ruſtici an ciues, ſerui an liberi eſſent, paſſim veluti pecora, vbi nox oppreſſiſſet, dormiebant. Publicè in vicis epulabãtur, perlatis vndique certatim quaſi ad ſacrum epulis. Crucifixum ſacerdos ipſo præſeferebat: quem lacrymari ob hominum errata dictabat. In quoties accidiſſet, ſucclamabãt omnes, veniam à Deo petentes. Laudes beatæ Virginis canebant euntes & ſtantes, hymnis ad id aptè compoſitis. Ex Ciſalpinis autem Flaminiam, Etruriam, Picentes, aucta opinione ſanctitatis veniens, non plebem modò rudem & credulum, ſed & principes & epiſcopos ciuitatum in ſententiam ſuam facilè pertraxit. Subſtitit Viterbij cum magna multitudine labore itineris feſſus, Romam inde, vt ipſe dicebat, ad viſenda loca ſancta ſanctarumque corpora venturus. Sed Bonifacius fraudẽ ſubeſſe veritus, quod diceret hominem ſuperſtitioſum pontificatum appetere, adiuuante illa multitudine, milites aliquot præmittit, qui hominem comprehenſum ad ſe perducant.

Indulgentias vendere la- ſus erat, cure vileſcebant.

Noua ſuperſtitio introducta.

Sunt qui ſcribant, huius fraudem quæſtione detectam fuiſſe, hominemque in tanto facinore deprehenſum, meritas pęnas luiſſe, igne ſcilicet, quo exuſtum ferunt. Sunt etiam qui dicant, nil fraudis in homine deprehenſum fuiſſe: ſed id fictum à pontifice abolendo rumori, quo hominem per inuidiam captum & necatum affirmabant. Vtrum verius ſit, Deus nouit. Hoc tamen conſtat, poſt tantam colluuionem quæ partim hac ſuperſtitione partim frequentia iobilei obuenerat, magnam hominum multitudinem peſtilentia conſumptam fuiſſe. In tantis autem malis, quibus prouincia noſtra affictabatur, vnum tamen bonũm in Italiam aduectum eſt. Ad nos enim Chryſoloras Bizantius litteras Gręcas attulit, quæ annis iam quingentis in Italia conticuerant. Hinc græcæ latinæque linguæ ſcholæ exortæ ſunt, Guarino, Victorino, Philelpho Ambroſio monacho, Leonardo Aretino, Caroloque, ac pleriſque alijs tanquam ex equo Troiano in lucem prodeuntibus, quorum æmulatione multa ingenia, deinceps ad laudem excitata ſunt.

PETRVS aliàs Perinus Tomacellus, gente nobili, ex Nidi Curia ortus, ex diacono S. Georgij in Velabro, Presbyter Cardinalis tt. S. Anaſtaſiæ ab Vrbano 6. factus, Pontifex Romæ creatus eſt in conclaui Vaticano, iiij. Nonas Nouembris, anno M. CCCXXCIX. Cardinalium XIII. ſuffragijs, annum agens (non vt ait Platina circiter XXX.) ſed XLV. Coronatus apud S Petrum, III. Idus Nouembris, ſedit Cæſaribus Venceſlao Bohemo, & Roberto Bauaro Romanorum Regibus in ſchiſmate contra Clementem VII. & Benedictum xiij. Auenione commorantes, annos xiv. menſes xi Iobileum annum III. anno M. cccxc. ab Vrbano VI. inſtitutum, & quarto more veteri, anno M. CCCC celebrauit. Primus Romanorum Pontificum poſt reditum Apoſtolicæ ſedis ex Gallia ſummum imperium vrbis Romæ ciuibus ſe dedentibus, obtinuit. Mauſoleo Hadriani arcis inſtar, & Capitolio munitis, Pontificum ditionem ſtabiliuit, maieſtatem nutantem confirmauit. Eccleſiæ Romanæ patrimonium Tyrannorum vi amiſſum recuperauit, Latium, Campaniam, Picenum, Etruriam, Flaminiam, & Aemiliam prouincias: item magnas vrbes Narniam, Tuder, Spoletium, vrbem veterem, Viterbium, Peruſiam, Forumliuij Fauentiam, Bononiam, eccleſiaſtico imperio reſtituit. Ioannis Galeatij Vicecomitis primi Inſubrũm Ducis vires, toti Italię formidabiles, repreſſit. Robertum Bauarię ducem, & Rheni Comitem Palatinum, Venceſlao ob ignauiam in ordinem redacto, Cęſarem deſignatum confirmauit. Ladiſlao Caroli III. filio adhuc puerulo Regnum Neapolitanum, quo Andegauenſium factione pulſus fuerat, reſtituit, defendit, eumque Angeli Acciaioli Legati Cardinalis opera Regem inunxit: eius patrem fato functum Vrbani 6. diris abſoluit. Ex duobus fratribus, alterum Spoletinum Ducem, alterum Piceni Principem beneficiario iure conſtituit. Palatium Vaticanum, quod nunc ſupereſt, perpetuæ Pontificum ſedi inchoauit. Ordinationibus duabus factis, Cardinales 6. nouos creauit, v. ſuperſtites ab Vrbano 6. priuatos, reſtituit. Obijt Romæ in Vaticano ſexagenarius kal. Octob. Anno M. CCCCIIII. vacauit ſedes dies xv. ſepultus in baſilica S. Petri monumento lapideo, quod in eccleſiæ ruina dirutum fuit, cum hoc epigrammate:

Flete ſuper pugilem Claues, Crux, alma Tiara,
Eccleſia viduata viro, ſimul inclyta Roma,
En petra parua patrem ſub cælica ſydera primum
Claudit, Apoſtolica ſolium qui rexit habena,
Catholicamq; fidem, ſeruans à turbine ſanctum
Remigium Chriſti, victis virtute tyrannis:
Orthodoxus erat ſuper omnes, arca ſuperni
Conſilij: ſua iura tuens, & grandia tractans
Cæſaris ex animo fidei clypeatus honore:
Corpore conſpicuus, roſeus flos, flamine conſtans,
Auditorq; placens, miſeris miſerator opimus:
Oſſa iacent, mens alta polum felicibus alis
Aſcendens, micat ante Deum noua lucis origo
Glorius Antiſtes. Quiſnam Bonifacius alter
Nonus vt iſte fuit? q̃ Chronica ſcripſerit vnquã?
Quodue genus parilẽ dedit æuo nomen? & omnes
De Tomacellis fulget, fulgebit in annos
Parthenopẽ luſtrãs tulit hũc genus omne Latinũ
Quicquid alit tellus, & quod tegit omnia cælum.

Obijt MCCCCIIII. die I. Octobris. pontificatus verò eius anno xv.

INNO-

INNOCENTIVS VII.

211. Pont. INNOCENTIVS ſeptimus, patria Sulmonenſis, Coſmatus antea vocatus, ſanctæ crucis presbyter cardinalis, Romæ pontifex creatur, tumultuante tota Italia.

Mortuo enim Ioanne Galeatio, duobus filijs ſuperſtitibus, ſed adoleſcentibus, adhuc tota Italia ad arma reſpiciebat. Ioannes Maria maior natu, id enim ei nomen erat, ducatum Mediolani ſibi vendicat: Philippus verò Maria minor natu, Papiæ dominatum, cuius comes iure habebatur, facilè obtinuit: reliquæ ciuitates, vt antea dixi, ad quinque enim & viginti fuiſſe conſtat, ab imperio Vicecomitum defecêre. Nam & Paulus Guinifius ciuis Lucenſis, patriæ dominatum ſibi vſurpauit, & Franciſcus Carrarius ſublato è medio tanto duce, cuius arma mirum in modum timuerat, augendæ ditionis in magnam ſpem veniens, Veronam, Brixiam, Bergomum, Cremonam, legatos ad ſollicitandos in partes ſuas Guelphos miſit. Verùm vbi videt Guillelmum Scalam & Carolum Vicecomitem, qui imperia ciuitatum ſuarum deſiderabant, poſſe conatibus ſuis obſtare, Guillelmo Veronæ, Carolo Mediolani, acceptis ab eo mutuo triginta millibus aureis, dominatum pollicitus eſt. Reducto itaque in patriam Guillelmo, eodemque non ita multò pòſt veneno ſublato, Verona ipſe potitur. Eadem quoque fraude Carolum aggreſſus eſt, cùm is inſtaret, vt non apparentibus promiſſis, pecuniam ſaltem mutuò datam ſolueret. Litteris quoque Franciſcum Gonzagam admonet, vt deſcendere in partes ſuas ſpontè velit, amplectique eius amicitiam & ſocietatem: ſin ſecus eſſet animatus, habiturum ſe eum pro hoſte, facturumque vt breui eius pertinaciæ pœniteat: fieri perfacilè id poſſe dicebat, cum Veronam Mantuanis finitimam adeptus, Brixiam quoque in poteſtatem ſuam breui ſit redacturus, vnde percommodè Mantuanos bello premat. Nil reſpondere Franciſcus inſtituit, priuſquam Venetorum legatos audiret, quos in via ad ſe euntes intellexerat. Veneti enim Carrariorum potentiam ſuſpectam habentes, Vicetiam detentibus vltro ciuibus in deditionem & tutelam recipiunt, quòd Franciſci arma vererentur: quodque ſub quouis alio, quàm ſub Patauino domino eſſe malebant: quippe cum inter Patauinos & Vicetinos immortale odium intercedat. Admonet tum Franciſcum Carrarium Venetus, ne Vicetinos vectigales ſuos bello attingat: vtque ab expugnanda Colonia (quam ſuæ ditionis eſſe rebantur) abſtineat: aliter Venetos bello perſecuturos illatas iniurias. Reſpondet Franciſcus mirari ſe Venetorum impotentiam, qui cum nullum ius in continenti habeant, leges tamen meritò imperantibus velint præſcribere: irent, & æſtuarijs ſe ac paludibus continerent: eosque præeſſe ciuitatibus finerent, qui eam facultatem à maioribus ſuis accepiſſent. Indignati mirum in modum Veneti, legatos ſuos, qui in via erant, admonent vt fœdus & ſocietatem cum Franciſco Gonzaga ineant: cumque primum copiarum ſuarum ducem deligant, addita pecuniarum ſumma, quæ ei ſtipendij nomine quotannis daretur. Tum verò Franciſcus icto fœdere maturandum ratus, quod iam hoſtes potitos Colonia intellexerat, conſcripto magno militum numero, Veronenſes ad eam partem adoritur, qua ad Mantuanos vergunt. Idem faciunt Veneti, ex Vicetinis eò mouentes. Quo impetu Veronenſes perterriti, cum nulla ſpes auxilij ſubeſſet, deditionem fecêre. Oderant etiam ciues Franciſcum Carrarienſem, qui Guillelmum Scalam veneno necaſſet, eiusque filios occupata fraude Verona, in carcerem conieciſſet. Dum vrbem verò inſtructis aciebus ingrediuntur, ne qua fraus ab hoſte ſubeſſet, Iacobus Carraria, qui ibi cum præſidio erat, repentè cum militibus aliquot Hoſtiliam profugit. Sed dum Padum traijcit, captus Venetias mittitur. Munita autem firmiſſimo præſidio Verona, inde cum omnibus copijs Veneti Patauium mouentes, vrbem

S 3 præ-

præaltis muris ac profunda foſſa munitam, defenſamque firmo præſidio obſident: & tandem poſt aliquot menſes interclusis vndique commeatibus, in deditionem accipiunt. Confugerat in arcem Franciſcus cum filijs ac nepotibus, quam tamen Veneti non ita multò pòſt cepêre, vrgente eos qui in præſidio erant, ad deditionem fame. Franciſcus autem captus ac Venetias miſſus, vnà cum fratre necatur. Hunc exitum & finem habuit, qui humanam cupiditatem ſecutus, ſpreta pace, omnia bello occupaturus videbatur.

Neque in hoc quidem malorum omnium finis fuit. nam vel ignauia pontificum, qui interdictis antea, minis, armis poſtremò tollere diſcordias conſueuerant, vel ſchiſmate potius (quo tum eccleſia Dei multum laborabat) eo ventum erat, vt viliſſimus quiſque tyrannus poſt mortem Ioannis Galeatij, vnumquodque facinus quantumuis magnum aggrederetur. Innocentius enim dum adhuc cardinalis eſſet, carpere negligentiam & timiditatem priorum pontificum conſueuerat, quòd diceret eorum ſocordia factum, ne ſchiſma eccleſiæ Romanæ totiuſq; reip. Chriſtianæ pernicies, hactenus extinctum & ſublatum eſſet. Verùm ipſe pontificatum adeptus, ſecutuſque in quibuſdam Vrbani & Bonifacij veſtigia, quos priuatus carpebat, non modò quod tantoperè laudabat effecit, verùm etiam iniquo animo ferebat, ſi quis apud ſe ea de re verbum vllum feciſſet. Præterea verò adeò tumultuosè omnia gubernabat, vt cum ſemel Romani reſtitui in libertatem, reddique ſibi Capitolium, pontem Miluium, & arcem Hadriani peterent, inſtarentque item, vt ſchiſma rem pernicioſi exempli de eccleſia tolleret, bella exſtingueret & ſeditiones, rege Gallorum ad eam rem conficiendam operam ſuam pollicente: ac Petro Luna antipapa nequaquam tantam concordiam abnuente, Romanos ipſos pontifex ad Ludouicum nepotem diuertentem apud hoſpitale ſancti Spiritus in Saxia, tanquam ad certum carnificem miſerit. Vndecim enim ciues reip. ſuæ labenti in negligentia pontificis conſulturi, ſtatim necantur: è feneſtriſque deijciuntur, quod diceret eo modo tolli ſeditiones & ſchiſma, non alio quidem poſſe. Hac autem ſæuitia motus populus Romanus, accito Ladiſlao Apuliæ rege, arma capit, ſupplicium de Ludouico ſumpturus. Verùm pontifex declinaturus populi furorem, Viterbium cum Ludouico citato greſſu proficiſcitur. Tum verò populus cum ſæuire in auctorem tanti facinoris non poſſet, in aulicos iram conuertit, quorum bona magna ex parte direpta ſunt. Seruati tamen quidam dicuntur in ædibus cardinalium Romanorum, qui adiuuantibus clientibus, ægrè tamen, ad ſe confugientes tutati ſunt. Capto deinde Capitolio, occupatoque ponte Miluio, arcem Hadriani oppugnare fruſtra conati ſunt, adiuuantibus etiam Romanos Ioanne Columna Troiæ comite, Gentile Monterano, comite Carrariæ, egregijs tum copiarum ducibus, & Ladiſlai regis auſpicijs militantibus. Verùm ſuperueniente Paulo Vrſino mandato pontificis cum Moſtarda & Ceccholino turmarum præfectis in pratis Neronianis Ioannem Columnam & reliquam Ladiſlai militiam fundunt. Hanc ob rem Romani quidem multis incommodis circumuenti cùm & homines & eorum pecora abigerentur, reſidente etiam ira iam antea concepta, pontificem in gratiam recipiunt, rogantque vt ad vrbem redeat. Erat enim natura comis & blandus: adeoque pontificij ciuiliſque iuris peritus, vt facilè homines tum rationibus, tum ſuauitate dicendi in ſuijpſius ſententiam alliceret. Rebus itaque hoc modo compoſitis Romam veniens, plures cardinales delegit: quorum de numero fuit Angelus Carrarius, patria Venetus, tituli ſancti Marci presbyter cardinalis, in pontificatu Gregorius duodecimus appellatus. Fuit & Petrus Philardi natione Cretenſis, baſilicæ duodecim apoſtolorum presbyter cardinalis, Alexander quintus deinde creatus. Tertius habitus eſt Otho Columna, natus è principibus Romanis ad Vellus aureum, ſancti Georgij diaconus cardinalis, Martinus quintus poſtea vocatus. Confirmata autem hoc modo pontificatu ſuo, Ludouicum nepotem agri Piceni Marchionem creat: eundemque Firmanum principem conſtituit. Ipſe verò non diu pòſt Romæ moritur pontificatus ſui anno ſecundo: ſepeliturque in baſilica Petri in ſacello, quod olim pótificibus dedicatum erat, quodque vetuſtate & ſitu corruens, Nicolaus quintus poſtea reſtituit, notato etiam hoc epitaphio hominis ſepulchro:

INNOCENTIO VII. PONTIFICI MAXIMO. CVM NEGLECTI EIVS SEPVLCHRI MEMORIA INTERIISSET, NICOLAVS V. PONTIFEX MAXIMVS RESTITVI CVRAVIT.

Inte-

Interim autem cùm & vero pontifice & optimo imperatore carerent Itali, vnicuique ſcelerato peccandi licentia data eſt. Nam Gabrinus Fundulus, cuius opera Carolus Caualcabos multum & belli & pacis artibus vtebatur, ſpe occupandæ tyrannidis elatus, quòd ei non ſecus ac Carolo magiſtratus omnes atque arcium præfecti parerent, redeuntem Lauda Pompeiana Carolum, ad Machaſturmam ab vrbe Cremona decem millia paſſuum cum fratribus & cognatis obtruncat. Inde verò properè antequam res in vrbe ſciretur, cum aliquot militibus Cremonam properans, occupata arce ac portis omnibus, forum armato ingreſſus milite, quos videt conatibus ſuis obſtare poſſe, aut obtruncat, aut pellit. Obtinendæ autem tyrannidis cauſſa, nullum genus crudelitatis omittit. Erant tum quoque in armis Mediolanenſes principes ne dicas eorum opera tyrannos opprimi potuiſſe, inſtante præſertim Guetecaldo Genuę præfecto regis Gallorum nomine, qui tum redigere Mediolanum in poteſtatem regis conabatur: contra verò Facino Cane egregio tum copiarum duce, retinere Ioannem Mariam in dominatu paterno conante. Otho quoque tertius Parmenſis dominus, ad colloquium ſpe componendæ pacis cum Nicolao Eſtenſi pellectus, ad Ruberam, caſtelli nomen eſt, obtruncatur, Cuius quidem cædis, Sfortia Cotignola iubente Nicolao, auctor habitus eſt. Mortuo autem Othone, Rhegio ſtatim & Parma dedentibus ſponte ciuibus, qui oderant Othonis nomen, Nicolaus potitur. Ladiſlaus verò occupata Roma, vt antea dixi, acceptaque in ditionem Peruſia, quam tum armis Brachius vexabat, in Etruriam hoſtili animo mouet: quæ certè induſtria & auſpicijs Malateſta Piſaurienſis egregiè defenſa eſt. Repulſus enim inde Ladiſlaus, in regnum trepidus ſeſe recipit, maiore propè accepto quàm illato hoſtibus incommodo. Liberati autem tanto hoſte Florentini, in Piſanos conuerſi, poſt longam oppugnationem Piſas tandem capiunt, Tartalia, Sfortia, ducibus, anno Domini milleſimo quadringenteſimo ſexto.

Ex Onuphrio.

COSMATIVS Melioratus ex diœceſi Valuenſi in Aprutio, vtriuſque Iuris Doctor, ex Archiepiſcopo Rauennate, epiſcopo Bononienſe, & Procamerario, presbyter Cardinalis tt. Sanctę Crucis in Hieruſalem, S.R.E. Camerarius, & totius Italiæ, pro pace inter diſſidentes bello Principes, & reſpublicas componenda, Legatus à Bonifacio IX. factus eſt: quo mortuo, Pontifex Romæ in Vaticano conclaui à VII. Cardinalibus creatur, XVI. Kalend. Nouemb. anno MCCCCIIII. Coronatus apud ſanctum Petrum, IIII. Nonas Nouembris, Cæſare Roberto rege Romanorum ſedit in ſchiſmate contra Benedictum XIII. annos II. dies XXI. Cunctis maximi & optimi pontificis dotibus ornatus. Vitæ integritate, egregijs moribus, humanitate, doctrina, pietate, & liberalitate prętantiſſimus. Eccleſiaſticæ libertatis & ditionis aſſertor vnicus: Ladiſlaum Regem Neapolitanum Vrbis Romæ Imperio infeſtis ſignis inhiantem, populo ad arma concitato, Vrbe ſubmouit: Cuius fraudibus & dolis, quum aliquot ciuium Romanorum inſidijs pontifex penè circumuentus eſſet, eius fratris filius, pontifice inſcio, vndecim ex his interfecit. Ea re furentis populi timore Vrbe excedens, Viterbium conceſſit. Vnde paulò pòſt à S.P.Q.R. mitigato Romam reuocatus, Vrbis imperio recuperato, ordinationeque vna habita, qua XI. Cardinales creauit, VIII. Idus Nouembris, in Vaticano Palatio, anno MCCCCVI. in pace quieuit. Vacauit ſedes apoſtolica dies XXIII Corpus in Baſilicæ Vaticanæ ſacello ſancti Thomæ conditum eiuſmodi inſcriptionem habet:

INNOCENTIO VII. PONTIFICI MAXIMO.

QVVM NEGLECTI EIVS SEPVLCHRI MEMORIA PENE INTERIISSET, NICOLAVS V. PONT. MAX. INSTAVRANDAM HIC CVRAVIT.

GREGORIVS XII.

212. Têt. AT verò tum ſchiſma in eccleſia Dei longius protraheretur cum pernicie Chriſtiani nominis, altero pontifice Romę creato, altero Auinione, principes Galliæ, duces ſcilicet Bituricenſis, Burgundus Aurelianus, qui tum ob valetudinem regis Gallias gubernabant, calamitatem eccleſiæ tandem miſerati, Auinionem ad Petrum Lunam, Benedictum decimumtertium appellatum perueniunt: hominemq́ue rogant, vt collabenti eccleſiæ tandem conſulat, etiamſi abdicare ſe pontificatu neceſſe eſſet, quemadmodum in conclaui ſe facturum promiſerat iureiurando interpoſito, dum pontifex crearetur. Spondent prætereà alterum pontificem, qui tum Romæ crearetur poſt mortem Innocentij, idem facturum. Ita enim inter hos principes & qui in Italia erant reipublicæ Chriſtianæ amantiſſimi, conuenerat, vt abrogatis duobus de pontificatu contendentibus, quorum alter Gallicæ, alter Italicæ factionis haberetur, vnus aliquis poſtea deligeretur omnium nationum pater & pontifex. Reſpondet Benedictus, ſe quidem grauiter Deum offenſurum, ſi eccleſiam Dei deſereret, cui patronus & publicus pater conſenſu bonorum non furtim, ſed publicè aſſcriptus eſſet, nolle ſe in dubium ponere, quod iuſtis ſuffragijs ſibi demandatum fuerat. Quòd dicerent, ſublato ſchiſmate, de concordia agendum eſſe, ſibi admodum placere, modò id in loco fieret libero: ne coactus quiſpiam potiùs, quàm ſpontè facere aliquid videretur. Vnum tamen ſe polliceri, idq́ue iureiurando affirmare, ſi aliter tolli ſchiſma non poſſet, depoſiturum omnem pontificiam dignitatem, modò idem eodem tempore ab altero antipapa ſtatim fieret. Principes itaque cognita hominis voluntate, conſultare inter ſe cœperunt, quonam modo Benedictum in ſententiam ſuam perducerent, quorum colloquia & conſultationes Benedictus veritus pontificias ædes armis & commeatu optimè muniuit: in quibus aliquot menſes obſeſſus, tandem paratis ad fugam triremibus, per Rhodanum in Cataloniam, vnde oriundus erat, adnauigauit. Sunt autem qui ſcribant, principes Gallos id molitos in Benedictum eſſe, inſtantibus cardinalibus Gallicis, qui eum oderant, quòd alterius nationis eſſet, & non Gallicæ. Nam cum poſt mortem Clementis de creando pontifice Gallico inter eos non conueniret, hunc poſt longam altercationem crearunt, vt virum bonum & reip. Chriſtianæ amantiſſimum: qui eos ſæpe admonuit, vt honeſtè ac ſanctè viuerent, vtque à Simoniaca prauitate cauerent, aliter ſe in eos grauiter animaduerſurum. Huius itaque mores ferre nequeuntes, principes Gallos in virum optimum & conſtantis vitæ concitaſſe. At verò cardinales, qui poſt mortem Innocentij Romæ erant, & cognita trium priorum pontificum in tollendo ſchiſmate negligentia, cognitoq́ue etiam diſcrimine, in quo reſp. Chriſtiana vbique terrarum, maximè verò in Gallia verſabatur, in vnum conuenientes, conclaui ad ſanctum Petrum in Vaticano habito, iurarunt ſinguli maximis exſecrationibus interpoſitis, abdicaturos ſe ſtatim pontificatu, ſi ſibi deligi ad tantum magiſtratum contigiſſet, hac conditione tamen, vt id quoque ab antipapa fieret. Venerat autem in hanc ſententiam, vt & Gallicæ nationi ſatisfaceret, quæ ob impotentiam creandi antipapæ conſuetudinem introduxerat, à quo remoueri non ſine ignominia videbatur, niſi id quoque ab Italis fieret: vtq́ue in ſententiam Benedicti venirent, qui hac vna ratione, non alia, ſanari eccleſiam poſſe dicebat. Quòd ſi ſibi contigiſſet vtrunque abrogari, vnum verum pontificem omnium, qui tum erant, cardinalium conſenſu creandum eſſe, cui omnes reges & principes obtemperarent. Creatus itaque Romæ anno Domini milleſimo quadringenteſimoſexto, pridie kalendas Nouembris, Angelus Corrarius Venetus, tituli ſancti Marci presbyter cardinalis, qui (vt dixi) Gregorius duodecimus ap-

pel-

pellatus eſt, ſtatim quod ante pontificatum promiſerat ſe facturum, ſcripto, adhibitis etiam notarijs & teſtibus confirmauit, ſuaque manu ſcripta tabellionum notauit. Cùm verò de eligendo loco, quò ſine diſcrimine vterque venire poſſet, mentio haberetur: neque ea de re ſatis inter eos conueniret, colluſores & fœdifragi ab vtroque cardinalium conuentu ſunt habiti: qui Piſas, hinc Roma, hinc Auinione adnauigantes, vno conſenſu Gregorium & Benedictum dignitate pontificia priuarunt, conſentientibus in tam grauem ſententiam omnibus nationibus, præter Hiſpaniam citeriorem, regem Scotiæ, comitem Armeniaci, qui Benedicto fauebant. Inita deinde creandi noui pontificis ratione, qui benè ac ſanctè ſine vlla ſeditione eccleſiam Dei gubernaret, venère in hanc ſententiam, vt Alexandrum quintum crearent. Dum autem Gregorius abeſſet, creandique Alexandri ratio haberetur, armis omnia Romæ circumſonabant. Ladiſlaus enim rex occupata Oſtia pedeſtribus naualibuſque copijs, adeò Romanos incurſionibus vexauit, vt inita pace honorificè poſtea in vrbem receptus tanquam dominus, & magiſtratus mutauerit, & portas ac mœnia pro arbitrio animi ſui operibus & cuſtodijs firmauerit. Verùm ſuperueniente Paulo Vrſino eccleſiaſtico duce, apud ſanctum Iacobum in Septimiano acerrimè pugnatum eſt, multis vtrinque deſideratis. In Tranſtiberi nanque rex ſuos tum continebat arbitratus ſe illo in loco tutiorem eſſe ob nauales copias quas Oſtia Romam ſubuexerat. Is verò deinceps cedens potius, quàm fugiens Vrſinæ factioni quæ indies magis magiſque augebatur, Neapolim proficiſcitur, debilitata præſertim factione ſua ob ſuperatos ante ingreſſum ſuũ Columnenſes, Ioanne Columna, Baptiſta Sabello, Iacobo Vrſino, Nicolao Columna ducibus, qui occupata ſancti Laurentij porta, vrbem iam ingreſſi erant. Verùm ſuperueniente Paulo Vrſino, ſuperati (vt dixi) magna ex parte fuerãt. Ex his capitali ſupplicio duo affecti ſunt: quorum alter Galeottus Normannus eques inſignis, alter verò Richardus Sanguineus eſt habitus, è familia nobili ac vetuſta originem ducens. Reliqui verò incolumes dimiſſi fuerant, hac tamen conditione, ne amplius Ladiſlai auſpicijs militarent. His autem perturbationibus adeò Romæ annonę caritas inualuit, vt menſura tritici (quam rubium vocant) florenis decem & octo venderetur, propter abacta pecora & ruſticos, partim captos, partim necatos, vt in bello fieri conſueuit.

ANgelus Corrarius, genere Patricio ortus, ſacræ Theologiæ magiſter, ex epiſcopo Caſtellano Venetijs, Patriarcha Conſtantinopolitanus titulotenus, & Chalcidenſis in inſula Euboëa epiſcopus primùm, mox preſbyter Cardinalis tt. S. Marci, & Piceni legatus ab Innocentio vij. efficitur. Pontifex verò deſignatur in Vaticano palatio tredecim Cardinalium votis, prid. Kal. Decembris, anno milleſimo quadringenteſimo ſexto, octogenario maior, coronatus Nonis Decembris, ad S. Petrum: ſedit Cæſaribus Roberto, & Sigiſmundo Regibus Romanorum, annos octo, menſes octo, dies quinque. Hic ea conditione, veluti Interrex, Pontifex Romanus renuntiatus eſt, vt tollendi ſchiſmatis cauſſa, ſummum ſacerdotium deponeret, ſi idem Benedictus xiij. factitaſſet: Vterque iureiurando id promiſère: quod cùm imperij dulcedine præſtare nolle viderentur, vtriuſque Pontificis collegia, iiſdem relictis Piſas conuenère, ibique generale totius Chriſtianæ Reipublicæ Concilium congregatum eſt. Quæſtionibus in vtrunque legitimè habitis, Synhodus Piſana vtrumque de Pontificatu contendentem, priuauit Nonis Iunij, anno milleſimo quadringenteſimo nono. Pontificatus Gregorij anno II. menſe ſexto, die ſexto. Quum ipſe iam duabus ordinationibus Cardinales tredecim creaſſet. Qui non niſi in Concilio Conſtantiẽſi in aliorum patrum numerum ſuſcepti ſunt, quando Gregorius ipſe, pro vnitate Eccleſiæ ſarcienda, ſponte per procuratorem abſens Arimini Pontificatu ſe abdicauit. Quod factum fuit ſeſſione decimaquarta, die quarto Nonas Iunij anno milleſimo quadringenteſimo decimoquinto. Nam Piſani Concilij decretis, tanquam minus legitimè congregati, parere recuſauerat. Obijt Epiſcopus Cardinalis & perpetuus Piceni Legatus biennio pòſt Recaneti, anno MCCCCXVII. paulò antè Martini V. creationem, nonagenarius. Ibiq; in cathedrali Eccleſia ſepultus eſt cum hoc Epitaphio.

Ex Onuphrio.

Maximus Eccleſiæ Princeps, ſummuſq; Monarcha
Ordine Gregorius biſſenus clauditur arca.
Hic pro pace datus cæleſti munere, ſemper
Ferbuit, æthereos ſuperis munire decenter
Archiſchiſma malum, facta hæc dementia Piſis,
Ipſe pius releuat, facta eſt Conſtantia teſtis,

Cardine bis ſacro paſtoris conſtia ſede
Marchia ſuſcepit Racaneti flauius æde.

Obijt Anno Domini M C C C C X V I I.

ALEXANDER V.

213. Pont. ALEXANDER quintus, natione Cretenſis, Petrus antea vocatus, ordinis Minorum frater, archiepiſcopus Mediolanẽſis, vir doctrina & ſanctitate vitæ pręclarus, omnium cardinalium conſenſu, qui tum in concilio Piſano erant, pontifex creatur. Hanc ob rem Gregorius in Auſtriæ ciuitatem profectus, quaſi profugus de concilio generali mentionem fecit. Verùm cùm eo in loco nequaquam ſe tutũ arbitraretur, Ariminũ profectus à Carolo Malateſta perbenignè & ſplendidè eſt habitus. Benedictus autem poſt habitum in Perpiniano concilium, quò tutior eſſet, ad caſtellum, Paniſcholæ locum munitiſſimum confugit, vbi diutius immoratus eſt. Vterque autem licet in Piſano concilio exauctorati eſſent, tanquam veri pontifices, cardinales crearunt. maximè verò Gregorius: qui, dum Lucæ eſſet de conſenſu cardinalium, qui nondum ab eo diſceſſerant, Gabrielem Condelmerium cardinalem creat: qui poſtea in pontificem electus, Eugenius quartus appellatus eſt. Ad Alexandrum redeo, virum in omni vita & ætate præſtantem. Hic enim ab adoleſcentia ordinem Minorum ingreſſus, adeò Pariſijs liberalibus ſtudijs theologicæque diſciplinę vacauit, vt breui & publicam ſcholam habuerit, & in libros Sententiarum doctè & acutè ſcripſerit. Magnus quoque orator, magnus prædicator eſt habitus. Hanc ob rem à Ioanne Galeatio duce Mediolanenſi accitus, primum locum in conſultationibus ſuis habuit. Creatur deinde rogatu Galeatij Vicetinus epiſcopus, poſtea Nouarienſis mutato loco, poſtremò præſul Mediolanenſis factus, ab Innocentio ſeptimo cardinalis baſilicæ duodecim apoſtolorum creatur: quo quidem gradu pontificiam dignitatem adeptus, meritò Alexandri nomen conſecutus eſt, cum & liberalitate & magnitudine animi, cum quouis optimo principe conferri poſſet. Adeò enim munificus erat in pauperes & viros ſua benignitate dignos, vt breui nil ſibi reliquerit. Vnde per iocum dicere interdum ſolebat, ſe diuitem epiſcopum fuiſſe, pauperem cardinalem, mendicum pontificem. In eo enim defuit illa habendi cupiditas, quæ vnà cum re & ætate accreſcit ſimul. Sed hoc vitium cadere in viros bonos & rerum humanarum contemptores non poteſt: qui quò magis conſeneſcunt, eò minus viatici indigere ſe cognoſcunt, & ob hanc rem cupiditates ſedant, refrenant auaritiam, ac cæteras animi labes expellunt. Tanti præterea animi Alexander fuit, vt Ladiſlaum regem tum potentiſſimum, qui ditionem eccleſiæ pontificibus abſentibus diu multumq; vexauerat, oppidaque aliquot vi occupauerat, in concilio Piſano approbantibus, qui tum aderant, regno priuauerit, iuſque illud Ludouico Andegauiæ duci cõpetere declarauerit. Soluto autem concilio Piſano pontifex Bononiam proficiſcitur: cui ciuitati tum præerat Baltaſſar Coſſa ſancti Euſtathij cardinalis: quem Alexander in legatione confirmauit, quòd eius induſtria ac præſidijs Piſanum concilium habitum fuiſſet, quodque etiam vir erat, qui percommodè tyrannis ac rem eccleſiaſticam occupare conantibus, obijci quouis tẽpore poſſet. In homine tamen plus ferociæ, pluſq; audaciæ & ſæcularitatis (vt ita dicã) erat, quàm eius profeſſio requirebat. Militaris propè habebatur eius vita, militares mores, adeò vt multa etiam quæ loqui fas non eſt, ſibi licere arbitraretur. Cùm verò Alexander grauiter ægrotare cœpiſſet, noſſetque mortẽ propè inſtare, cardinales ad ſe venientes, ad concordiam, ad pacem, ad tuendam eccleſiæ dignitatem adhortatur. Teſtatus præterea eſt, per eam mortem, quam ante oculos ſe continuò cernere dicebat, nec reformidare, conſcientia benè actæ vitæ motus, ſe exiſtimare & credere, quæ in concilio Piſano decreta fuiſſent, rectè atque integrè facta eſſe omnia ſi-

ne

ne dolo malo fraudeve. Cùm hæc dixiſſet, lacrymantibus omnibus, qui aderant, illud Saluatoris verbum ægrè proferens, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. ſtatim moritur pontificatus ſui menſe octauo, ſepeliturque Bononiæ in eccleſia fratrum Minorum. Laboratum eſt autem hoc anno fame ac peſte.

FRater Petrus Philargi, Ordinis Minorum, obſcuriſſimo genere ortus. Artium & Philoſophiæ doctor, ac ſacræ Theologiæ magiſter. Iohan. Galeatij Inſubrûm primi Ducis à conſilijs fuit, quem ex epiſcopo Vicetino, Nouarienſem primum, deinde archiepiſcopum Mediolanenſem, demum presbyterum Cardinalem Baſilicæ Sanctorum XII. Apoſtolorum, & Longobardię Legatum Innocentius VII. fecit. Pontifex verò Romanus Gregorio XII. & Benedicto XIII. abrogatis, XX. vacãtis ſedis die, VI. Kal. Iulij, anni MCCCCIX. in Concilio Piſano, à XXIIJ. Cardinalibus vtriuſque obedientiæ ſeptuagenario maior creatus, & Nonis Iunij die Dominico in Cathedrali Eccleſia Piſana coronatus: ſedit Cæſare Roberto Rege Romanorum menſes X. dies VIIJ. Hic humanitate, doctrina, liberalitate, animi magnitudine clariſſimus fuit, ita in omnes munificus, vt nihil ſibi reliquerit. Quare per iocum dicere interdum ſolebat: ſed item Epiſcopum fuiſſe pauperem Cardinalem, mendicum Papam, ob profuſas & immodicas largitiones. Ludouicum iuniorem Andegauenſem Ducem, priuato Ladiſlao Regem Neapolitanum conſtituit, pecunia & commeatu adiuuit, Baltaſſare Coſſa Cardinale & legato Bononienſi ad eam expeditionem (quæ irrita fuit) miſſo. Pontifex Piſis diſcedens Bononiam acceſſit. Vbi V. Nonas Maij, anno MCCCCX. rebus humanis eximitur. Vacauit ſedes dies XIIJ. Corpus ad Minores marmoreo tumulo conditum eſt cum his verſiculis:

Summus paſtorum Alexander quintus, & omnis
Scripturæ lumen, ſanctiſſimus Ordo Minorum
Quem dedit, & proprio Cretenſis nomine Petrus.

Migrauit, Anno Domini MCCCCX.

IOANNES XXIV.

IOANNES vigeſimuſquartus patria Nea- 214. Pōt.
politanus & nobilis, Baltaſſar cognomento Coſſa antea vocatus Bononiæ omnium conſenſu pontifex creatur. Sunt autem qui ſcribant, id factum violenter eſſe, quòd & legatus Bononienſis eſſet, & armatos milites tum in vrbe, tum in agris pro ſtatione habuerat: vt ſi precario id obtinere non poſſet, minis & armis tandem conſequeretur. Vtcunq; eſt, conſtat eum pontificem creatum fuiſſe, ad eamque diguitatem ſemper adſpiraſſe. Nam cùm adoleſcens eſſet, ac Bononiæ aliquot annis iuri ciuili operam dediſſet, aſſumpto (vt nunc fit) doctrinæ gradu Romam iter inſtituit. Interrogatus autem ab amicis quò proficiſceretur, ad pontificatum reſpondit. Romam itaque veniens, à Bonifacio nono in cubiculum ſecretum recipitur. Creatus deinde ſancti Euſtathij cardinalis, legatus è latere Bononiam mittitur, quam breui conducto milite vnà cum magna Flaminiæ parte in poteſtatem eccleſiæ redegit pulſis quibuſdam tyrannis, alijſque extremo ſupplicio affectis. Verùm poſt nouem annos cum longa pace ciuitatem Bononienſem mirum in modum auxiſſet, grandemque pecuniam ſibi comparaſſet, mortuo Alexandro, largitione vſus, maximè verò erga cardinales à Gregorio creatos, pauperes adhuc, pontifex creatur. Quo facto, oratores ſtatim ad electores imperij miſit, eos oratũ, vt Sigiſmundum Lucinburgũ Vngariæ & Bohemiæ regem, imperatorẽ crearent, virũ

ſtre-

ſtrenuum (vt ipſe dicebat) & ad omnia fortiter agenda promptiſſimum. Hac enim ratione hominis gratiam occupabatur. Vbi verò hoc ei ex ſententia accidit, cum in conuentu Piſano conſtitutum eſſet, vt ad certũ tempus concilium haberetur, ne alibi transferretur, celebraturum ſe id Romæ prædixit: & quò liberi eò proficiſci omnibus liceret, pacare Italiam conatus eſt, maximè verò Ciſalpinam, in qua bellum indies magiſq; creſcebat, Facino Cane diſcordias ſuſcitante, qui mercenarios milites retinere ſine bello apud ſe nequaquam poterat.

Eos enim rapinis, direptionibuſque vrbiũ paſcere conſueuerat. Fortè tum accidit, vt Papienſes, quos Philippus ob tenellam adhuc ætatem retinere in officio non poterat, ſtudio partium concitati, ad arma concurrerẽt. hinc Gibellini Beccaria familia duce, Facinum cũ exercitu in vrbem introduxère, pacti fortunas Guelphorum. Verùm is cum armato milite ingreſſus, neutri in diripiendis fortunis pepercit. Quærentibus autẽ Gibellinis, ſua quoque bona contra datam fidem diripi, reſpondit, ac egregiè quidẽ, Gibellinos ſaluos fore: eorum verò bona, quod Guelpha eſſent, militibus ſe in prædam conceſſurum, deridens vtriuſque factionis ſtultitiam & cupiditatem. Inde verò abiens, relicto in portis & in arce firmo præſidio, tutelam Philippi donec adoleuiſſet præſeferens, contra Pandulphum Malateſtam ducens, Brixianos & Bergomates incurſionibus ac rapinis vexat, nec à Cremonenſibus quidem abſtinuit, quibus tum Cabrinus Fundulus imperitabat. Dum hæc autem in Brixiano agerentur, Vngariæ rex iturus (vt ipſe prædicabat) Romam libero itinere ad accipiendam imperij coronam, duodecim millia equitum, peditum octo in Venetos mittens, capto primo impetu Foroliuio, Taruiſium oppugnat. Huic verò tanto exercitui Veneti Carolum malateſtam obijciunt, qui cunctando magis quàm dimicando exſultantem victoria hoſtem remoraretur. Parum etiam abfuit, quin Veneti eodem anno Veronam proditione quorundam ciuium amitterent, ad rapinam magis quàm ad libertatem ſpectantium. De nocentibus pœna ſumpta, ac ſtatim ſedata ſunt omnia. Mortuo autem eodem anno Facino Cane coniurati quidam Ioannem Mariam Mediolani ducem interficientes, Bernabouis filios & nepotes in vrbem recipiunt. Tum verò Philippus perſuadentibus amicis Beatricem viduam ob Facini mortem ditiſſimam, & cuius auctoritate, qui ſub marito militauerant, admodum mouebantur, duxit vxorem. Qua ex re & ciuitates omnes, quæ Facino paruerant, ſtatim in deditionem accepit: & Carmignolam, Siccumque Montagnanum: qui legionem mortuo Facino per ſeditionem diuiſerant, in ſuam militiam perſuadente Beatrice pertraxit: quibus ducibus Philippus poſtea vſus Aſtorgium Bernabouis filium Mediolano pellens, in expugnatione Modoeciæ interfecit. Agebantur hęc Inſubria, cùm Ioannes Franciſcus Gonzaga Franciſci iam mortui filius, cum ſatis iuſto equitum peditumque numero, Bononiam præſidij cauſſa proficiſcitur, mandato Ioannis pontificis, cuius auſpicijs tum militabat. Nam Malateſta Ariminenſis Ladiſlai regis mercenarius, vrbem ipſam graui bello tum premebat. Is itaque adiuuantibus Bononienſibus, grauia aliquot pręlia cum hoſtibus fecit: quibus ſuperior factus, vrbem acerrimè tutatus eſt.

Sequenti verò hyeme Ioannes pontifex à Ladiſlao bello vexatus, Roma Florentiam, atque inde Bononiam veniens, haud ita multò pòſt Mantuam proficiſcitur, vbi ſplendidè ac magnificè à Ioanne Franciſco Gonzaga ſuſceptus eſt. Quem inde abiens cum magna parte copiarum Laudam Pompeianam (quò venturum Vngariæ regem ſciebat) ſecum ducit. Multum enim huic principi fidebat, cuius fidem & integritatem Bononienſi bello optimè norat, quamuis pollicitationibns & donis in partes regias à Malateſta ſollicitaretur. Cùm itaque pontifex ac rex haud quaquã ſe tutos Laudæ arbitrarentur, Ioannẽ Franciſcum Mantuã (quò ſe velle ire dicebant) ad parandos commeatus diſponendamq; vrbem, quò recipi cõmodè tanta multitudo poſſet, properè mittũt: qui breui paratis rebus omnibus, Cremonam (quò iam perueniſſe pontificem ac regem intellexerat) redijt. Hos autem inde Mantuam abducens, populo omni ferè obuiam effuſo, opinionem omnium benignitate & gratia ſuperauit. His verò conuentibus, qui Laudę Cremonæ, Mantuæ ſunt habiti, de pellendo ex Latio, Vmbria, Etruria Ladiſlao, qui Romam & multa eccleſiæ oppida occupauerant, eſt actũ. Videbant hi Italiam incendijs bellorum aliter liberari non poſſe, de impenſa bellica non Mantuæ, ſed Bononiæ (cùm eò veniſſent) agendum cenſuere. Verùm maior eos cura inceſſit. Ad concilium nanque Ioannes omnium natio-

nationum conſenſu citatus, ad tollendū ſchiſma, duos cardinales ſtatim in Germaniam miſit: qui vnà cum principibus Gallicæ & Germanicæ nationis locum concilio idoneum deligerent. Conſtantia Maguntinæ prouinciæ ciuitas, ad id potiſſimùm idonea eſt viſa. Eò itaque ad certam diem ex inſtituto proficiſcuntur omnes, proficiſcitur & Ioannes pontifex, admonentibus tamen quibuſdam ne id faceret, quòd vererentur, ne cum pontifex accederet, priuatus reuerteretur: quod etiam contigit. Eò namque proficiſcens cum viris quibuſdam in omni genere doctrinæ præſtantibus, diu multumque Germanos diſputationibus incertos & ambiguos tenuit, qui potiſſimum decernerent. Verùm ſuperueniente Sigiſmundo, factaque omnibus dicendi quod liberet poteſtate, multa crimina & quidem grauiſſima pontifici obiecta ſunt: quorum cauſſa mutato habitu familiaque, Conſtantia clanculū Scaphuſam ſe contulit, veritus ne quid grauius in ſe conſuleretur. Erat Scaphuſa Frederici Auſtriæ ducis ciuitas, quò etiam plerique cardinales à ſe creati, fuga peruenêre. Verùm his poſtea concilij auctoritate reuocatis Ioannes Scaphuſa Friburgum confugit, iturus inde, ſi tutò fieri poſſet, ad Burgundiæ ducem.

Pontifex capitur et in carcerē propè Conſtantiam conijcitur

Sed curante concilio, Ioannes capitur, & inſula ſancti Marci propè Conſtantiam in carcerem conijcitur, pontificatus ſui anno quarto, menſe decimo. Cauſſam fugæ, diſquirere concilium tum cœpit, certoſq; iudices viros grauiſsimos & doctiſſimos delegit qui crimina Ioanni obiecta diſcuterent eademque concilio ex ordine refert. Ad quadraginta capitula & eo amplius contra hominem probata ſunt: quorum aliqua cum in eo minimè immutari poſſent, adeò erant inueterata contra fidem iudicata ſunt, aliqua verò Chriſtianis omnibus, ſi non damnarentur, ſcandalum paritura. Venientibus itaque omnibus in eandem ſententiam, Ioannes meritò è pontificatu deiectus, ſententiam in ſe latam comprobat. Quo facto, ſtatim ad Ludouicum Bauarum, qui cum Gregorio duodecimo ſentiebat, cuſtodiendus mittitur, donec aliud decerneretur. In Haldeberga caſtello munitiſſimo triennio ſine vllo cubiculario famulove Italico diligenter aſſeruatus eſt. Teutonici erant cuſtodes omnes: quibus cum Ioannes nutu & ſignis loquebatur, cùm nec ipſe linguam Teutonicam, ne illi viciſſim Italicam ſcirent. Abrogatum Ioanni pontificatum ab his tantummodò, qui cum eo antè ſenſerant, ferunt. Nondum enim qui cum Gregorio & Benedicto ſentiebant conuenerant. Hi igitur vt abrogationem à ſe factam, veram & integram iudicarent, omnes ſynhodicum decretum promulgarunt, quo affirmabant concilium generale legitimè congregatum, habere ſtatim à Chriſto poteſtatem. Hoc quidem fundamento conceſſo, ipſum etiam pontificem concilio ſubijciebant. Quare Gregorio neceſſe fuit, ſuadente etiam imperatore Sigiſmundo, vnum aliquem ad concilium mittere, cùm ipſe proficiſci recuſaret, qui ſuo nomine concilij ſententiam approbaret. Miſſus itaque Carolus Malateſta vir certè inſignis, cùm videret omnes in hanc ſententiam venire, vt Gregorius quoque pontificatu ſe abdicaret, in publicum prodiens ac in ſede Gregorij non aliter exſtructa ſi ipſe adeſſet, collocatus, perlecta renuntiandi facultate, Gregorium pontificatu abdicat: quem ſtatim conuentus omnis pro tam libera abdicatione, agri Piceni legatum creat. Is itaq; non multò poſt Recaneti moritur, dolore animi (vt aiunt) propter ſubitam abrogationem ante conſtitutum tempus à Carolo factam. In longum enim re protrahi volebat, in mora, ſpem aliquam ponens. Mortuus igitur ante Martini pontificatum, in Recanetenſi eccleſia ſepelitur. Sublatis duobus pontificalibus, tertius, in quo abrogando maior difficultas inerat reſtabat, Petrus Luna Benedictus tertiuſdecimus (vt anteà dixi) vocatus. Vt autem is etiam nolens abdicare ſe magiſtratu cogeretur, Sigiſmundus imperator vnà cum oratoribus concilij ad Franciæ & Angliæ reges peruenit: eoſque adhortatus eſt, vt pro ſalute Chriſtiani nominis iam ob ſciſma periclitantis, in abrogando Benedicto ſublatis alijs duobus, eius ſequerentur ſententiam. Grato autem reſponſo accepto, inde Narbonem properat ad Ferdinandum Aragonum regem, cuius populi magna ex parte Benedicto obtemperabant. Quo cum inter alia capitula hoc pactus eſt, vt Benedictum rationibus moueret ea facere, quæ Gregorius & Ioannes in concilio Conſtantienſi egiſſent. Id verò ſi facere recuſaret, populos cogeret ab eo ad concilium Conſtantienſe deficere. Benedictus autem in caſtella Paniſcholæ loco munitiſſimo ſe continens, moueri perſuaſionibus è ſententia ſua non poterat, quod diceret & ſe verum Chriſti vicarium eſſe, & Conſtantiam non eſſe locum libertati eccleſiaſticæ conuenientem, cùm Ioannes

annes vigeſimuſtertius ab his etiam abdicare ſe pontificatu coactus fuerat, qui partes ſuas antea ſequebantur. Tum verò principes Hiſpaniæ cernentes pertinaciam Benedicti, concilij opinionem ſecuti, in reliquorum ſententiam venêre. Gerebantur res in concilio quinquenationum ſuffragijs, Italica, Gallica, Germanica, Hiſpanica, & Anglica. Quidquid verò harum nationum ſuffragijs decernebatur, id ita ratum erat, atque per præconem, aut per notarium publicum pro curia enuntiabatur, ſi omnium conſenſu poſtea confirmatum fuiſſet. Qua quidem auctoritate Benedictus, diſcuſſa aliquandiu re, pontificatu tandem priuatur, abſentibus reiectiſque nationibus, quæ cum eo ſentiebant, maximè verò Scotis & comite Armeniaci. In eodem quoque concilio condemnata eſt Ioannis Viglef hæreſis: & duo ex ſectatoribus eius combuſti ſunt, Ioannes Hus & Hieronymus eius diſcipulus, tanquam hæreſiarchæ: quod inter cæteros errores dicerent eccleſiaſticos ad imitationem Chriſti pauperes eſſe debere: cum ex tanta rerum copia & luxu populi omnes ſcandalizarentur. Rebus autem hoc modo compoſitis, cum de reſtituenda eccleſia, emendandiſque moribus clericorum mentio haberetur, fieri id non poſſe exiſtimarunt vacante ſede. Vnde de eligendo nouo pontifice ſermo eſt habitus, quo decreta concilij maiore deinceps auctoritatem haberent. Cùm igitur hac de re verbum haberetur, placuit ex vnaquaque natione viros ſex deligi, & quidem probatos, qui vnà cum Cardinalibus conclaue ingreſſi, pontificem deligerent. Anno igitur milleſimo quadringenteſimo decimoſeptimo, ſexto Idus Nouembris conclaue ingreſſi, conſentientibus Cardinalibus duobus & triginta, nationibuſque omnibus, præter omnium ſpem & opinionem, cùm iam quadriennio verò pontifice caruiſſet eccleſia, multique ſchiſmatici tum intereſſent, tertio Idus Nouembris, in celebritate beati Martini hora tertia Otho Columna Romanus princeps, ſancti Georgij ad Vellus aureum diaconus Cardinalis pontifex creatur tanta omnium lætitia, vt præ gaudio loqui vix homines poſſent. Effuſus nimio gaudio imperator, nullu habito dignitatis ſuæ diſcrimine, conclaue ingreſſus, & gratias omnibus egit, qui tantum virum & tam neceſſarium reipublicæ Chriſtianæ propè exſtinctæ delegiſſent: & ante pontificem proſtratus,

Hæreſis Viglef.

cum ſumma veneratione eius pedes exoſculatus eſt, quem contrà pontifex amplexus, non ſecus ac fratrem in precio habuit, eique gratias egit, quod ſua opera & induſtria pax tandem eccleſiæ Dei reddita eſſet. Vocari autem Martinus voluit, quòd ea electio in Martini celebritate habita fuiſſet. Interim verò dum hęc Conſtantiæ agerentur, mortuo etiam Ladiſlao contra Florentinos proficiſcente, Romæ ad arma & libertatem conclamatum eſt. Cogitur à populo Petrus Mattheucij etiam nolens gubernacula Reipublicæ ſuſcipere: qui poſtea magiſtratu ſe abdicauit, cùm intellexiſſet legatum à Ioanne pontifice iam antea deſignatum, paulò poſt adfuturum cum ſenatore Bononienſi, qui vrbem ingreſſi, & Paulum Palonium, & Ioannem Cincium ſeditioſos ciues capitali ſupplicio affecêre. Sequenti verò anno Brachius Montonius Romam cum exercitu veniens, vrbe potitus, oppugnare arcem ſancti Angeli adortus eſt: quæ firmo Ioannæ reginæ præſidio defendebatur. Nam Ioanna Ladiſlao fratri in regnum ſucceſſerat. Verùm ſuperueniente Sfortia militum reginæ duce: non ſolum Brachium ab oppugnanda arce dimouit, ſed etiam hominem pugnantem continuò ab vrbe expulit: Romanis in neutram partem inclinantibus. In ea pugna occiditur Ioannes Columna à milite qui olim cum Paulo Vrſino militauerat, quem Ludouicus Columna cum Brachio militans in agro Fulginati interfecerat. Erat autem militi in animo Ludouicum obtruncare vlciſcendæ Pauli necis cauſſa, ſed Ioannes Ludouicum defenſurus, innocens moritur. Dum autem Roma hoc modo fluctuaret, in varias partes declinans, creato Martino, ſpem aliquam exoptatæ quietis tandem concepit.

BAltaſſar Coſſa nobili genere ortus, vtriuſque Iuris Doctor, à Bonifacio IX. ex cubiculario ſuo in patriæ gratiam Diaconus Cardinalis S. Euſtathij, Flaminiæque Legatus creatus, Bononiam Iohan. Galeatio Inſubrium Duci ademit, cuius vſque ad pontificatum perpetuò Legatus fuit. Præcipuus Concilij Piſani auctor, Alexandro V. gratiſſimus. Quo mortuo Bononiæ, à ſedecim Cardinalibus, decimoſexto Kalendas Iunij, anno milleſimo quadringenteſimo decimo, ſummus Pontifex renunciatus ibiq; in Cathedrali viij. Kal. Iunij inauguratus, Cæſare Sigiſmundo Rege Romanorum

Ex Onuphrio.

norum: ſedit annos V. dies xv. Vir fuit bello & armis, quàm religioni aptior, vtpote qui nullam neque fidem norat, neque religionem, rebus profanis magis quàm diuino cultui accommodatus. Cardinales tribus ordinationibus xvi. creauit. Quum verò ſchiſma ob eius creationem non ſedatum, ſed auctum eſſe videretur, tribus iam ſe pro pontificibus gerentibus, quo ſolus in pontificatu, cæteris reiectis, confirmaretur, ſuaſu Sigiſmundi Imperatoris generale concilium Conſtantiæ indixit: quo ex vniuerſo orbe Chriſtiano infinita multitudo confluxit. Ad concilium & ipſe cum Cardinalibus accedens, quum eius dignitas in periculum reuocari cerneret, noctu clam habitu mutato Concilio abijt: ex fuga retractus, & quæſtione capitali in eum inſtituta, ex Concilij decreto damnatur, Pontificatuſque ei abrogatus eſt 4. Kalendas Iunij ſeſſione duodecima, anno milleſimo quadringenteſimo decimoquinto: cui damnationi ipſe pridie Kalendas Iunij in oppido Scaphuſia cõſenſit. Vacauit tum Apoſtolica ſedes annos duos, menſes quinque, dies decem. Quadrennio ferè in carcere aſſeruatus, ad extremum magna pecuniæ ſumma perſoluta dimittitur, Martino iam creato & Florentiæ agente. Ad quem Baltaſſar accedens epiſcopus Cardinalis Tuſculanus creatur. Obijt Florentiæ vndecimo Kalendas Ianuarij, anni milleſimi quadringenteſimi decimi noni. Sepultus in Baptiſterio ſancti Iohannis, cum hac notula:

IOHANNES QVONDAM PAPA XXIII. OBIIT FLORENTIAE ANNO DOMINI MCCCCXVIII. XI. KALENDAS IANVARII.

MARTINVS V.

MARTINVS quintus, patria Romanus, Otho cognomento Columna prius vocatus, non magis ſuo, quàm eccleſiæ iam labentis tempore pontifex in concilio creatur, nationum omnium & Cardinalium conſenſu. Is enim à teneris annis cura parentum moribus & litteris imbutus, vbi adoleuiſſet, iuri pontificio Peruſij operam dedit, vnde ad vrbem rediens, ob integritatem & doctrinam Vrbani ſexti referendarius factus eſt, quod munus tanta cum humanitate, iuſtitia, & manſuetudine geſſit, vt diaconus Cardinalis ab Innocentio ſeptimo creatus ſit. Nec ob eam quidem rem à natura ſua diſceſſit. Humanior enim quàm anteà factus, patrocinium ſuum omnibus præſtabat, ita tamen, vt in rebus publicis non multum ſe immiſceret. Nam cũ in conuentu Conſtantienſi multæ in vtranque partem altercationes haberentur propter diuerſa factionum ſtudia, ipſe medium quoddam tenuit, quo in alterutram partem inclinare nullo modo videbatur, communi vtilitati ſemper conſulens. Hanc ob rem & imperatori, & Cardinalibus ac denique omnibus gratus, pontifex creatur. 215. Pont.
Quo in magiſtratu non ſomno & otio, ſed negotio & ſolicitudini deditus, audire, refellere, approbare, ſuadere, diſſuadere, hortari, deterrere accedentes ad ſedem apoſtolicã conſueuerat, cognita petentium honeſtate, vel ſecus. Mira enim vtebatur facilitate, & honeſta petentes à ſe voti compotes dimittebat. In conſultationibus autem miræ prudentiæ

vir eſt habitus. Nam & quid agendum, & quid vitandum eſſet ſtatim re propoſita acutiſſimè dijudicabat. Breuis in dicendo, cautior in agendo, adeò vt prius rem factam cernerent homines, quàm ab eo excogitatam putarent. Eius autem ſermo plenus ſententijs erat. Ex ore eius nullum verbum tam crebro, quàm iuſtitiæ nomen prodibat. Ad ſuos perſæpè conuerſus, maximè ad eos, qui prouincias & ciuitates gubernabant, his verbis vtebatur: Diligite iuſtitiam, qui iudicatis terram. Indigebat tum profectò tali pontifice eccleſia Dei, qui nauiculam Petri ſciſmatis & ſeditionum omnium fluctibus quaſſam, redigere in portum ſalutis gubernaculo admotus ſciret & poſſet. Adeptus itaque tantum magiſtratum, cùm reſtare adhuc caput renaſcentis hydræ cerneret, Benedictum Lunam cum aliquot Cardinalibus & prælatis Paniſcholæ tanquam in arce ſchiſmatis ſe continentem, quibuſdam Arragoniæ populis in vtram partem inclinarent adhuc titubantibus, approbante concilio, Alemannum Ademarium virum doctiſſimum, & cuius ſepulchrum in ſancta Maria noua adhuc cernimus, patria Florentinum, ſancti Euſebij presbyterum cardinalem legatum è latere ſuo in Arragoniam mittit, qui ſub pœnis & cenſura eccleſiaſtica Petrum admoneret, vt ſe pontificatu abdicaret. Cardinales autem, qui cum Petro ſentiebant, intelligentes vltimam concilij & pontificis ſententiam, Petrũ ipſum adeunt rogantque, vt de eccleſia Dei tãdem omne ſchiſma tollat, quo iam multis annis Chriſtiana reſp. magnis calamitatibus afflicta erat. Id autem ob ſalutem labentis eccleſiæ à Gregorio & Ioanne factum eſſe. Reſpondit Petrus cauillationibus quibuſdam, id ſibi nequaquam integrum eſſe, ſibi autem cũ Martino conuenturũ, ſi vera eſſent, quę de hominis integritate & humanitate dicerentur, ſinerent ſibi id negotij, nec amplius ea de re ſolliciti eſſent. Ex quatuor verò cardinalibus duo pertinaciam hominis inſpicientes, ab eo ad Martinum ſtatim defecère. Qui autem in fide manſère, anticardinales ſunt habiti: quorum alter Carthuſienſis fuit, alter verò Iulianus Dobla appellatus eſt. Martini quoque auctoritatem Hiſpania omnis ſtatim ſecuta eſt. Idem fecère non multò pòſt & Scoti & Armeniaci. Atque ita omnis Reſpublica Chriſtiana, vna duntaxat Paniſchola excepta, Martini auctoritatem ſecuta eſt. Compoſita autem ex ſententia tanta re principum omnium eccleſiaſticorum & ſæcularium; maximè verò Sigiſmundi imperatoris labore & induſtria, de componendis moribus nimia licentia iam labefactatis, tam laicorum, quàm clericorum, mentio haberi cœpta eſt. Verùm quia quadriennio Conſtantienſe concilium iam durauerat, cum magno prælatorum & eccleſiarum incommodo, Martino placuit approbante cõcilio, rem tantam in aliud tempus magis idoneum transferre. Dicebat enim rem ipſam maturitate & conſilio indigere: quia ex Hieronymi ſententia, vnaquæque prouincia ſuos habet mores, ſuos ſenſus, qui tolli ſine perturbatione rerum ſubitò non poſſunt. Verùm quia ſchiſma ex parua re antea ortum fuerat, duriuſque cum magna calamitate Chriſtianæ reipub. durauerat, de celebrandis concilijs talem ſententiam promulgauit, maximè verò vbi intellexit Ioannem vigeſimumtertium è cuſtodia lapſum, aufugiſſe. Verebatur enim ne rurſum aliud concilium inchoaretur. Eius autem ſententia & decretum tale fuit, vt à fine concilij Conſtantienſis non niſi ad quinquennium vſque concilium denuò celebraretur: atque à quinquennali in ſeptennium aliud transferretur: ab hoc verò in decennium res protracta, legis haberet locum, vt ſingulis quibuſque decennijs generale concilium idoneo haberetur loco, vbi de rebus omnibus ad fidem & rempublicam Chriſtianam pertinentibus mentio fieret. Ad hanc autem inſtitutionem approbandam patentibus litteris (quas bullas vocant) comprobari Martinus rem voluit, in eius ſententiam concilio veniente. Omnia autem decreta ante pontificatum ſuum in ſchiſmate facta, niſi ad fidem & bonos mores pertinerent, omninò ſuſtulit. Vt verò omnes intelligerent ſibi in animo eſſe concilium habere, locum ad id aptum publico concilio diſquiſiuit: ac tandem approbantibus omnibus, Papiam, quam idoneum habendi concilij locum decernit, litteraſque apoſtolicas in hanc ferè ſententiam ſuper ea edidit: Martinus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad futuram rei memoriam: Cupientes ac etiam volentes huiuſce generalis concilij decreto ſatisfacere concilio approbante & conſentiente, cùm de loco ambigeretur, Papiam vrbem auctoritate noſtrarum litterarum deſignamus. Nulli ergo hominum liceat huius noſtri decreti paginam infringere. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, omnipotentis Dei iram, beatorumque Petri & Pauli Apoſtolo-

ſolorum eius ſe noſcat incurſurum. Datum & actum Conſtantiæ in loco publicæ ſeſſionis tanti concilij decimotertio Kalendas Maij, pontificatus noſtri anno primo. Prætereà verò diſſoluendi concilij cupidus, anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimooctauo, conuentum habiti publica ſeſſione: quo ſublato conſenſu omnium, maximè verò Imperatoris, hæc verba mandante pontifice à Rainaldo ſancti Viti in Marcello diacono Cardinali, audientibus omnibus enunciata ſunt: Domini, ite in pace. Abeundi itaque omnibus poteſtas facta eſt. Cùm autem pontifex hinc ab Imperatore & Germanis rogaretur, vt in Germania aliquandiu remaneret, hinc à principibus Gallicis, vt in Galliam proficiſceretur oſtendit, ſibi id nequaquam integrum eſſe, quòd diceret patrimonium eccleſiæ, abſente pontifice, à tyrannis quibuſdam in Italia occupatum diſtrahi & lacerari: vrbemque Romam religionis Chriſtianæ caput cùm rectore ſuo careret, penè ad interitum redactam eſſe, peſte, fame, ferro, igne, ſeditionibus. De baſilicis verò, ac ſanctorum martyrum ſacellis nolle dicere quæ abſente pontifice aut iam corruerent, aut paulò pòſt collapſuræ viderentur. Proinde ſibi abeundum eſſe dicebat. Ferrent æquo animo quod vellent ratio & neceſſitas: paterenturque eum ſedere in ſolio Petri, quem pontificem omnium conſenſu decreuerant. Eccleſiam Romanam caput eſſe & matrem omnium eccleſiarum, proinde in ea immorandum pontifici eſſe, ne verus gubernator à puppi ad proram transferatur, cum magno nauigantium (hoc eſt, in Chriſtiana Republica viuentium) periculo & detrimento. Abiens itaque Conſtantia, ac per Sabaudiam iter faciens, dum Italiam petit, Mediolanum peruenit. Vbi à Philippo duce populoque Mediolanenſi, nullo non genere honoris adhibito, perbenignè ſuſcipitur. Erat tum quidem Philippus in armis, ditionem paternam repetens, defendentibus ſe acriter tyrannis: qui guſtata ſemel imperandi voluptate, non ita facilè de poſſeſſione pellebantur. Vrgebat tum Carmignola primus Philippi copiarum dux, Pandulphum Malateſtam, qui capto Bergomo prodente arcem præfecto, pecunia & pollicitationibus corrupto, in Brixianos mouens, cum omni dominatu breui ſpoliaſſet, niſi à Venetis ingenti pecunia ac firmiſſimo equitatu eſſet adiutus: & à Martino Pontifice, qui auctoritate & gratia Philippum ad pacem cum Pandulpho Malateſta ineundam perpulit, quæ poſtea Mantuæ, & Martino ea accedente, Ioanne Franciſco ſequeſtro adhibito, his legibus compoſita eſt, vt Pandulphus quotannis tributo, tamdiu Brixia potiretur, quoad ei viuere liceret, nulla inteſtando de ciuitate, quæ meritò ad Philippum deuolueretur, relicta poteſtate. Hanc verò pacem ſequenti anno Pandulphus diſturbauit, annixus pecunijs & milite retinere Gabrinum Fundulum in vrbe Cremona: quem armis Philippus continuò vexabat, ciuitatem paternæ ditionis, tot annis à tyranno poſſeſſam, repetens. Erat tamen fama, Pandulphum vrbem ipſam à Gabrino emiſſe, Salodij Riperiam (ita ripam Benaci vocant) in precium pollicitus. Ab hoc autem bello Ioannes Franciſcus deterrere hominem ob affinitatem conatus eſt, miſſis legatis, qui eum admonerent contra ius faſque agere, quòd fœdera aſperneret, quòd tyrannum tutaretur, quòd contra eum arma ſumeret, à quo dominatu Brixiano donatus fuerat. Non eſſe contemnendam auctoritatem Martini, de ſua nolle dicere, cuius auctoritate pax erat compoſita: ſi hominum auctoritatem contemneret, Deum ſaltem inſpiceret, quem teſtem violati ab eo fœderis, dum pax fieret, inuocauerant. Abiens autem Mantua pontifex quartò poſt acceſſum menſe Ferraria ac per Flaminiam iter faciens, Florentiam peruenit, vitata de induſtria Bononia: quæ, poſteaquam intellexerat Baldeſarē Coſſam coactum eſſe abdicare ſe pontificatu, pulſis eccleſiæ magiſtratibus, in libertatem ſe vindicauerat. Inſtat tum acriter Carmignola iubente Philippo, qui ſuo iure ducere exercitū in Pandulphum poſſet, atque breui capta magna Brixiani agri parte, ad Montemclarum caſtra locat, cum Ludouico Meliorato Innocentij ſeptimi nepote certaturus: qui aduentare cum magno equitatu in auxilium Pandulphi dicebatur, affines namque erant, & id Ludouicus neceſſitudini tribuebat. Conſerto itaque prælio, ac Ludouico turpiter fugato, Carmignola haud ita multò pòſt, Brixiam in poteſtatem Philippi redegit. Potitur & breui Cremona Philippus, ac Gabrinum tyrannum ad caſtellionem captum, capitali ſupplicio afficit. Hoc tanto Philippi ſucceſſu Nicolaus Eſtenſis motus, ſponte facturus id, ad quod armis cogi potuiſſet, Mediolanum profectus, Parmam (quam mortuo Othone tertio occupauerat (Philippo reddidit, retento Regio

Martini pontificis rogatu feudi nomine. Profectus & eò Ioannes Franciſcus Mantuanus princeps Philippo gratulatum pro re bene geſta, cum minus comi fronte inſpiceretur, cumque intelligeret, Philippo in animo eſſe, quicquid de Cremonenſibus & Brixianis teneret, iure ſuo repetere, properè Mediolano abiens, Venetorum deinceps & Florentinorum amicitiam ac ſocietatem ſecutus eſt. Hi enim duo populi ſibi timentes, vnumquenque in partes ſuas blanditijs & pollicitationibus alliciebant, quòd Philippus regnandi cupidus, ruptis legibus initi fœderis, & vltra Macram Sarzanam oppidum Lunenſis agri, Thomæ Fregoſo dediſſet, quem è principatu vi & armis deiecerat, ne cum Genuenſibus exſulibus quicquam aduerſus ſe moliretur: & Bononienſes Florentini populi ſocios ad defectionem concitaſſet, eorumque milites ſtipendio conduxiſſet, & Forumliuij nunc ob Thebaldi pueri tenellam ætatem, nunc ob Ferrarienſis principis gratiam (vt crebrò dicebat) occupaſſet, cum fœderibus cautum eſſet, ne Philippus Bononiam & Flaminiam armis attingeret. Verebantur item, ne trium ſimul potentiſſimorum principum, Philippi, Martini pontificis, Alouiſij regis: quos ſocietatem inijſſe conſtabat, vi & armis occuparentur omnia, cùm contrà Philippus omnium malorum crimina in Venetos & Florentinos reijceret, quòd Veneti retinere Pandulphum in dominatu Brixiano ſint annixi, quodque Florentini & Genuenſes quoſdam hoſtes ſuos commeatu pecuniaque iuuiſſent: quòd Liburnum ditionis Genuenſis, quam tum in poteſtatem ſuam redegerat, centum millibus nummis aureis emiſſent. Satis tum quidem ad concitandum bellum hæc diſcordiarum ſemina videri poterant, ſed nihil eſt quod æquè Venetorum animos ad bellum impulerit, quàm auctoritas Franciſci Carmignolæ, viri bellica laude inſignis, atque ea ætate clariſſimi: qui (vt ipſe dicere ſolebat) ægrè ferens Philippi inſolentiam ad Venetos tum confugerat, eoſque ad bellum animauerat, operam ſuam in ea re pollicitus. Quare hi duo populi, adſcito in ſocietatem belli principe Mantuano & Ferrarienſi, partitaque bellica impenſa, cum exercitu equitum duodecim, peditum octo millibus, cui Carmignola præficitur, cum fluuiali & maritima claſſe Philippum eodem tempore multis à lateribus, oppugnare adorti, à Guelphis, Brixianis, qui Philippo auerſabantur, in vrbem vocantur: qua quidem ex parte occupata, Veneti tandem ſeptem menſium oppugnatione totam denique in poteſtatem ſuam redegêre. Ducente deinde Carmignola ad capienda Brixianorum caſtella, Martinus pontifex Philippi ducis calamitate motus, cardinalem ſanctæ crucis ad Venetos mittit, qui pacem inter Philippum & Venetos componeret, qua infecta, quòd Veneti & Florentini iniqua poſtulare viderentur, rurſum magnis viribus bellum vtrinque parari cœptum eſt. Pugnatum eſt ter eo anno collatis ſignis ad Gotolengum Brixianorum caſtellum, ad ſummum Cremonenſem vicum, quibus in locis æquo Marte vtrinque diſceſſum eſt. Ad Maclodium tertia pugna eſt habita: quo in prælio ſuperantur Philippi copiæ, capiturque Carolus Malateſta totius exercitus dux. Conſtat autem hanc tantam fuiſſe cladem, vt ſi milites captos retinere Carmignola voluiſſet, ſignaque ocyus perterritis inferre, eijcere principatu Philippum conſternatum, tanto accepto incommodo, haud magno negocio potuiſſet. Captus (vt dixi) eo prælio Carolus à Mantuano principe, ob affinitatem incolumis dimittitur. Interim verò dum Carmignola ad oppugnanda Brixianorum oppida, quæ in Philippi fide permanſerant, copias ducit, eidem Philippo reſpirandi ſpacium dat. Nam & pacem cum Amadeo Sabaudiæ duce, à quo bello premebatur, datis ob id Vercellis componit, & Sigiſmundum ac Brunorum Scalam in Venetos concitat. Martinus autem pontifex Philippi rem in maximo diſcrimine videns, cardinalem ſanctæ Crucis ſecundo ad componendam inter Philippum & Venetos pacem mittit: qui Ferrariæ ſubſiſtens, eò proficiſcentibus cum mandatis principum ac ciuitatum legatis, ita pacem compoſuit, vt Brixiam Veneti & oppida Brixianorum Cremonenſiumve quæ anteà ceperant, retinerent. Præterea vti Philippus Bergomum Bergomatemve agrum Venetis ex fœdere dederet, hac conditione, ne ſocios Venetorum Florentinorumque bello laceſſeret, aut ad id defectionem concitaret. Approbauit hanc pacem Martinus, veritus ne Philippus ducatu omninò pelleretur, homini enim amiciſſimo, cum ob religionem auxilio eſſe non poterat, tum vel maximè, quòd ſuperioribus annis ærarium pontificium exhauſtum omninò fuerat, eo bello, quod contra Brachium geſſerat. Nam eo tempore, quo Floren-

rentiam profectus eſt, oſtendit Brachium Montonium, virum in re militari prȩſtantem, Peruſiam, ducatum Spoletinum, & magnam patrimonij partem ita occupaſſe, conductis mercede quibuſdam tyrannis circumquaque poſitis, vt ipſe tutò proficiſci Romam non poſſet. Cùm verò admonitus Brachius redire ad ſanitatem nollet, armis ſpiritualibus, hoc eſt, cenſuris primo in eum pontifex vſus eſt. Interdictum enim à ſacris his omnibus eſt, qui Brachio parerent: vetitique ſacerdotes decreto pontificis eiſdem in locis celebrare. Hanc ob rem Florentini moti amici Brachij incommodo, de pace cum Martino agunt, hac conditione, vt Brachius ad pedes Martini prouolutus, veniam peteret: quod etiam fecit, oppidaque aliquot eccleſiæ redderet. vtque etiam ſtipendijs pontificis militans, Bononiam rebellem in Martini poteſtatem redigeret. Cui quidem bello Gabriel Condelmerius, tituli ſancti Clementis presbyter cardinalis & legatus præfuit: cuius induſtria & Brachij virtute Bononia in poteſtatem eccleſiæ breui redacta eſt. Interim verò dum hæc Bononiæ agerentur, quattuor illi Cardinales, qui olim cum Petro Luna adulterino pontifice ſenſerat, Florentiam ad Martinum venientes, cum magno & honorificentiſſimo comitatu publico conſiſtorio ſuſcepti, dignitatum ſuarum titulos retinuêre. Tres enim diaconi cardinales erant: quartus verò, qui antea canonicus regularis fuerat, presbyter cardinalis eſt habitus. Cùm autem Baldeſar Coſſa adhuc in vinculis apud Heidelberg in Germania à comite Palatino detineretur, quidā Florentini ciues, quorum de numero Coſmus habitus eſt, rogare pontificem Martinum omninò non deſiſtebant, vt tandem è carcere Baldeſarem liberaret. Facturum ſe id pontifex pollicitus eſt. Verùm dum eò legatum ob eam rē mittit, Baldeſar moræ impatiens, triginta millibus nummûm aureorum Palatino comiti perſolutis, ſe è vinculis redimens, in Italiam veniens, vt rectà Florentiam proficiſceretur, apud Petrum Rubeum agri Parmenſis baronem veterem amicum diuertens, parari ſibi inſidias intelligit. Hanc ob rem noctu cum legato pontificis qui eum in via conuenerat, ad Thomam Fregoſum veterem amicum confugiens, magnam iniecit omnibus ſuſpicionem, ne rurſum ſchiſma innouaretur. Erat enim vir magni animi ſagaciſſimique, & qui priuatam vitam nequaquam pateretur. Non deerant præterea qui hominis audaciam ad res nouas moliendas concitarent, adeò tum rebus nouis ſtudebatur: ſed Deus omnipotens eccleſiæ ſuæ conſulturus, Baldeſarem impulit, nullis pactionibus interpoſitis, nulla requiſita cautione, Florentiam ad Martinum proficiſci: quò cum veniſſet admirantibus omnibus. exoſculato pontificis pede, eundem audientibus omnibus, vt verum pontificem & Chriſti vicarium canonicè lectum ſalutauit. Mira profectò hæc res omnibus viſa eſt, & Dei potius, quàm hominum induſtria eò deducta, quòd homo regnandi cupidus, in ſummo rerum faſtigio ante collocatus in loco libero, vbi plurimum ab omnibus diligebatur amabaturque, tanta vteretur manſuetudine. Quæ certè omnibus præ gaudio lacrymas excuſſit, maximè verò his Cardinalibus, qui eum prius vt pontificem ſecuti fuerant. Martinus autem viciſſitudine rerum humanarum motus, poſt aliquot dies hominem in numerum Cardinalium adſciſcens, epiſcopum Tuſculanum creat, atque deinceps eo habuit in honore quo reliquos cardinales tam publicè quàm priuatim. Verùm Baldeſar dolore animi, vt putatur (ferre enim vitam priuatam non poterat) aliquot poſt menſes Florentiæ moritur: ſepeliturque honorificentiſſimo ſepulchro in templo ſancti Ioannis, non longè ab eccleſia cathedrali, magna adhibita funeris pompa, eam rem Coſmo Medice procurante: quem homines exiſtimant pecunia Baldeſaris opes ſuas in tantum auxiſſe vt & primarius apud Florentinos ciues, & ditiſſimus omnium apud Italos, ac fortaſsè apud exteras quoque nationes deinceps ſit habitus. Sepulchro hominis hæc verba ferè inſcripta ſunt: BALDESARIS COSSAE, IOANNIS XXIII. QVONDAM PAPAE CORPVS HOC TVMVLO CONDITVM. Interim verò dum hæc Florentiæ agerentur, oratores imperatoris Conſtantinopolitani ad pontificem venêre, pollicentes Græcos quod ad fidem pertineret, velle in ſententiam Latinorum venire, ſi æquæ conditiones proponerentur. Hos & perbenignè ac ſplendidè pontifex ſuſcepit, & legatū è latere creauit, Petrum Fonſecam ſancti Angeli Cardinalem hominem Hiſpanum in quauis facultate doctum, qui Conſtantinopolim ad res componendas proficiſceretur. Verùm priuſquam virum integerrimum à ſe dimitteret, eò præmiſit fratrem Anto-

nium Maſſanum ordinis Minorum generalem gubernatorem, qui imperatoris ac Græcorum explorata ſentētia, quid ea in re poſtea ſperandum eſſet, pontificem admoneret. Inſtantibus autem Romanis, vt demum pontifex Romam proficiſceretur, Martinus cum bona Florentinorum gratia diſceſſurus, ciuitatem honore Metropolitico exornauit. Nam cum antea ab ipſa penè vrbis origine epiſcopatum tantummodò habuiſſet, in archiepiſcopatum eorum cathedralem eccleſiam tranſtulit: eique ſubiecit vt matri Volaterranam, Piſtorienſem, Feſulanam eccleſiam. Dedicauit præterea ipſemet maius altare ſanctæ Mariæ nouellæ ordinis Prædicatorum, apud quam baſilicam tamdiu diuertit, quamdiu Florentiæ fuit. Eſt enim conuentus ille ad recipiendos pontifices maximè commodus. Abiens itaque Florentia, Romam tandem peruenit, effuſa obuiam omni vrbana multitudine: effuſis principibus tantæ vrbis, qui hominem non ſecus ac quoddam ſalutare ſidus, vel vnicum patriæ parentem exſpectabant. Diem illum in faſtis annotauêre Romani, decimo Kalendas Octobris, anno Domini milleſimo quadringenteſimo vigeſimo primo. Vrbem Romam adeò diruptam & vaſtam inuenit, vt nulla ciuitatis facies in ea videretur. Collabentes vidiſſes domos, collapſa templa, deſertos vicos, cœnoſam & oblitam vrbem, laborantem rerum omnium caritate & inopia. Quid plura? nulla vrbis facies, nullum vrbanitatis indicium in ea videbatur. Dixiſſes omnes ciues aut inquilinos eſſe, aut ex extrema omnium hominum fece eò commigraſſe. Ciuium itaque ſuorum calamitate permotus pontifex optimus, animum ad exornandam ciuitatem, componendoſque ciuium ita adiecit, vt breui conualeſcens meliorem faciem præ ſe tulerit. Hanc ob rem ciuitas ipſa eum non modò ſummum pontificem, verùm etiam patriæ parentem appellauit. Sed ne tam publica lætitia diuturna eſſet ſine aliqua moleſtia, ſequenti anno menſe Nouembris in vigilia beati Andreæ, adeò in immenſum Tiberis creuit, vt per portam Flaminiam ingreſſus, totam vrbem in plano ſitam inundauerit: templumque Pantheon vſque ad altare maius repleuerit. Decreſcens autem biduo pòſt, multa animalia paſſim ſecum traxit, multaque ciuibus damna intulit: qui non ſecus per vicos nauigabant, ac per alueum Tiberis facere conſueuerant. Alouiſius autem rex Ludouici regis filius, eodem tempore Romam ad pontificem veniens, regni Neapolitani titulum à Martino conſecutus eſt, Cardinalium omnium conſenſu. In regnum nanque per adoptionem à regina Ioanna Ladiſlai ſorore vocatus, ſine vllo Marte hoc modo conſecuturum ſe regnum putabat. Verùm ſtudio partium ab vrbe Neapoli ſubmotus, in Calabriam ſeceſſit. Cùm autem concilij tempus inſtaret (vt ex decreto Conſtantienſi inſtitutum erat) Martino placuit ſentientibus etiam ita cardinalibus omnibus, præmittere quoſdam prælatos, qui Papiæ illud inchoarent. Is enim locus ad eam rem omnibus maximè commodus videbatur. Miſſi itaque eò ſtatim Petrus Donatus archiepiſcopus Cretenſis, Iacobus Camplo epiſcopus Spoletinus, Petrus Roſatius Aquileienſis diœceſis abbas: frater Leonardus Florentinus, fratrum Prædicatorum generalis, concilium inchoarunt: ad quod nemo quidem adhuc venerat, præter duos abbates Burgundos. Differre itaque rem in aliquot dies placuit, donec ex omni natione vnus aliquis ſuperueniret. Ex Gallica enim & Germana natione nondum quis venerat. Parui namque momenti fore putabant, quod ſine iſtorum auctoritate & ſuffragijs eſſet inchoatum. Sed ecce dum hos exſpectant tanta repentè peſtis Papiam inuaſit, vt præſidentes concilij mutare locum & tempus ſint coacti. Placuit itaque omnibus ex ſententia pontificis Senas migrare: quo maior ex omni natione multitudo quàm Papiā peruenit. Alphonſus autem Aragonum rex Martino infenſus, qui titulum regni Siciliæ & Neapolis habere nequiuerat, datum (vt antea dixi) Alouiſio regis Ludouici filio, oratorem ad concilium mittit: qui & concilium in longum duceret, & cauſſam Petri Lunæ adhuc in Paniſcola ſuperſtitis reſtitueret, largitione, pollicitationibus ambiendo vnumquenque ex his, quid in concilio auctoritatem haberet. Hanc ob rem Martinus non ignarus quantam calamitatem ea res eccleſiæ Romanæ allatura eſſet quantumque pericli in mora haberetur, mandauit concilium ſtatim diſſolui approbatis decretis concilio habitis, quæ ad fidem pertinebant. Et ne ſubterfugere conuentum Chriſtianorum videretur, in ſequens ſeptennium concilio indicauit, quod in Baſilea celebraretur. Atque hoc modo ſchiſmatis & diſcordiarum ſemina à quibuſdam in concilio Senenſi iacta & ſparſa, ſublata hominis.

pra-

prudentia & aſtu ſunt. Tum verò Alphonſus palam de Martino conqueſtus eſt, quòd dicere eius opera & ſe à regina Ioanna abrogatum regno eſſe, quem prius hæredem inſtituerat, & Alouiſium regis Siciliæ filium, nouum hæredem inſtitutum. Refellebat quidem hæc crimina perfacilè Martinus, quòd dicere Alouiſium hæredem Ioannæ ab Alexandro quinto, & Ioanne vigeſimotertio in regno prius confirmatum fuiſſe, reijceret eam omnem culpam in reginam, non autem in ſe, ad quem pertineret feudatarios eccleſiæ confirmare, non autem tollere, niſi aliquod grande facinus in ſedem Romanam commiſiſſent: ſe non videre cur Alouiſius Ioannę ſuo iuſſu coronatæ, legitimus hæres eſſe non poſſet. At verò Brachius cùm videret pontificem multiplici cura implicitum, ob ſimultatem cum Alphonſo contractam, multis oppidis eccleſiæ per vim potitus, Aquilam vrbem regni Neapolitani graui obſidione premit. Hanc ob rem motus pontifex, comparato ſatis iuſto exercitu, liberare Aquilam annixus, adiuuantibus his, qui cum regina & Alouiſio militabant, non longè ab Aquila patenti campo Brachium ſuperat & interficit. Aderant in eo prælio Sfortiani. Franciſco duce Sfortiæ filio qui ſuperioribus annis, dum Piſcariam flumen traijcit, quod Aternum veteres appellabant, in vndis perierat. Delatum itaque Romam Brachij cadauer, in loco profano extra portam ſancti Laurentij ſepelitur. Hac autem victoria tanta deinceps tranquillitas exorta eſt, redactis ad ditionem eccleſiæ Peruſio, Tuderto, Aſſiſio, alijſque oppidis, quæ Brachius occupauerat, vt Auguſti Octauij felicitas & pax rediјſſe ſua ætate videretur. Licebat tum frui otio, & liberè per ſiluas noctu etiam tutò commeare. Nulli latrones tum exſtabant, nulli ſicarij & fures, adeò hoc hominum genus perſequebatur, ſublato è medio Tartalia, Lauello, alijſque tyrannis, qui latrocinijs potius, quàm militia vitam traducebant. Huic autem felicitati obſtare Bohemi hæretici videbantur, qui hæreſi & armis Germanos catholicos continuò vexabant. Vt igitur hi quoque rationi & eccleſiæ obtemperarent, cùm benè monenti parere noluiſſent, legatos in Germaniam miſit, qui catholicos ad arma concitarent. Ac primò quidem, ſeorſum tamen, Henricum ſancti Euſebij Cardinalem, deinde Bartholomæum Placentinum, poſtremò verò his reuocatis, Iulianum Cæſarinum ſancti Angeli Cardinalem eò miſit, qui certè non ſua culpa ſed ignauia militum, magnum incommodum ab hoſtibus accepit. Martinus autem ob eam rem haud animo concidens, maiora in hæreticos parabat. Verùm priuſquàm tantam rem aggrederetur, ſedare Italorum diſcordias inſtituerat. Nam pace, vt diximus, à Martino compoſita inter Philippum & Venetos, Florentini ægrè ferentes, Ladiſlaum Pauli Guiniſij tyranni Lucenſis filium ſuperiore bello ſub Philippo militaſſe, occaſionem opprimendæ Lucæ nacti quòd ſuperiore pace nil ſcriptis de Guiniſio cautum fuerat, in agrum Lucenſem copias mouent, Nicolao Fortebrachio copiarum duce. Captis itaque non ita multò pòſt quibuſdam caſtellis circumquaque poſitis, vrbem obſidione cingunt. Tum Philippus ſollicitatus Pauli precibus, veritusq; ne, ſi Luca in Florentinorum poteſtatem deueniret, acriores eos vtpote propinquiores haberet hoſtes, Frãciſcum Sfortiam cum magno equitatu primo in Parmenſem agrum mittit, vnde pedeſtres copias conſcriberet. Qui quidem vere iam appetente Apenninum tranſgreſſus, tantum terroris Florentinis iniecit, vt prius quàm in vallem nebularum, ita enim accolæ vocant, deſcenderet, hoſtes mouere caſtra, ac Lucam obſidione liberare præ metu coëgerit. Eius autẽ aduentus eò gratior Lucenſibus fuit, quòd pulſis hoſtibus ac capto tyranno, liberi omninò Franciſci auxilio futuri videbantur. Verùm Franciſcus acceptis 50. millibus nummûm aureorum ex ærario Florentino depromptis, Lucenſes maiore in diſcrimine, quàm vnquã antea fuerant, reliquit, pactus ob datam pecuniam ſe eo toto ſemeſtri Philippi imperio nõ obtemperaturum. Obſideri deinde Lucenſes acrius ſunt cepti. Quare Philippus inſtante Martino pontifice, qui Lucenſium quoque vices dolebat, Nicolaum Picenninum cum maximo equitatu eò ſtatim mittit, qui fuſis ac fugatis hoſtibus, non ſolum Lucam obſidione liberauit, verùm etiam inde mouens, ex Piſanis ac Volaterranis multa caſtella vi cepit, Senenſibus etiam rem gratam facturus, qui tum Florentinos bello inuaſerant. Martinus autem ab externo hoſte quietus, ad exornandam patriam baſilicaſque Romanas animum adijciens, porticum ſancti Petri iam collabentem reſtituit: & pauimentum Lateranenſis baſilicę opere vermiculato perfecit: & teſtudinem ligneam eidem templo ſuperinduxit: picturamque Gentilis, opus pictoris egregij inchoauit.

Aedes præterea vetuſtate collabentes ad duodecim apoſtolos reſtituit, vbi & annos aliquot habitauit. Huius autem ſtudia Cardinales ſecuti, titulos ſuos ita certatim reſtituũt, vt iam aliqua facies redijſſe vrbi Romæ videretur. Creauit & Cardinales, quorum de numero fuit nepos ſuus Proſper Columna, ſancti Georgij ad Vellus aureum diaconus cardinalis. Interea verò mortuo Petro Luna in Paniſcola, ne aliquid deeſſet, quod eccleſiam vexaret, duo illi anticardinales, de quibus mentionem fecimus, Alphonſo Martini honeſtè adhortante, Aegidium cognomento Munionis, canonicum Barchinonenſem genere nobilem, pontificem deligunt, Clementemque octauum appellant: qui ſtatim & Cardinales creauit & fecit quæ à pontificibus fieri conſueuerunt. Verùm cùm Martinus in gratiam cum Alphõſo redijſſet, eò ſtatim Petrum de Fuxo Cardinalem miſit apoſtolicæ ſedis legatum: in cuius manus iubente Alphonſo Paniſcolæ domino, Aegidius omnia põtificatus iura depoſuit: erga quem hac benignitate Martinus poſtea vſus eſt, vt eũ Maioricenſem epiſcopũ declarauerit Cardinales autẽ ab Aegidio creati ſpontè cardinalatu ſe abdicarunt. Illi autem duo, quos à Petro Luna creatos diximus, in ſuaque pertinacia manſiſſe, cùm pontifici Romano parere nollent, in carcerem à legato conijciuntur. Atque hoc modo Martini pontificis ſapientia & induſtria omne ſchiſma vndiq; ſublatum eſt. Pacata hoc modo vndique eccleſia Dei, in dandis beneficijs mira prudentia vſus eſt. Non enim vnicuique petenti ea conferebat, ſed ſtatim mente agitabat, quis potiſſimũ eſſet idoneus, cui talis cura demandaretur. Quod ſi homines prouinciarum non noſſet, in quibus vacare beneficia contigiſſet, ſtatim peritos regionum conſulebat, quis aut incuria, aut gymnaſijs publicis eſſet doctrina, nobilitate, moribus tanta prouincia dignus. Atque hac quidem ratione & eccleſijs & hominibus honore dignis pariter conſulebat cum maxima celebritate nominis ſui. Tantæ præterea conſtantiæ fuit, cùm duos haberet fratres quorum alter Iordanus princeps Salernitanus maior natu peſte moritur: alter verò minor natu Laurentium appellant, in turri igne caſu iniecto exuſtus eſt, vt nil ex eo ſit auditũ, nil viſum, quod impatientiæ aut abiecti animi ſignum aliquod præſeferret. Hic autem vir in omni vita integer, demum pontificatus ſui anno 14. menſe 3. Romæ apoplexia moritur, ętatis ſuæ anno 63. ſepeliturque eius mandato in baſilica Conſtantiniana ante capita apoſtolorum, ſepulchro æneo, comitante populo Romano, comitante clero non aliter flente, quàm ſi eccleſia Dei, ſi vrbs Roma vnico atque optimo parente orbata fuiſſet. Vacat tum ſedes dies xij.

OTho Columna Agapiti filius, regulus Romanus, nobiliſſimo genere ortus, & à teneris annis omnium diſciplinarum genere imbutus vtriuſque Iuris Doctor fuit. Ab Innocentio vij. Diaconus Cardinalis S. Georgij in Velabro creatus Vmbriæ, & Etruriæ ſumma cum æquitate Legati iure præfuit. Quum in concilio Conſtantienſi, tribus qui de pontificatu decertabant, repudiatis, vir optimus quęreretur, qui remp. Chriſtianam longo ſchiſmate perturbatam, conſtitueret, ipſe vnus poſt conditam Romanam eccleſiam, ab vniuerſali concilio, cui tres & viginti Cardinales interfuerunt, ad ſupremum in terris faſtigium euectus eſt, 3. Idus Nouembris, anno MCDXVII. ætatis ſuæ quinquageſimo, cõſecratus ibidem in eccleſia Cathedrali Conſtantienſi, xi. Kal. Decembr. Sedit verò Cæſare Sigiſmundo Rege Romanorum annos XIII. menſes III. dies X. Hic ſchiſmate quinquaginta annorum ſublato, pacem eccleſiæ reddidit. Romam veniens Italicas res turbatas, pace inter diſſidẽtes Principes cõpoſita, conſtituit. Ditionẽ eccleſiaſticã à tyrannis occupatam recuperauit, Picenos rebelles domuit, vrbem inteſtinis diſcordijs afflictam recreauit, fabricis exornauit, moribus & optimis inſtitutis excoluit, ſacras ædes collabentes refecit, agrum Romanum latrocinijs infeſtatum, ſicarijs, & latronibus necatis, tutiſſimum reddidit. Ioannam Neapolitanorum Reginam Legati opera coronauit, cuius regnum ex Reginæ auctoritate, reiecto Alfonſo Arragonio rege, Ludouico III. Andegauenſi duci adiudicauit. Baſileenſe conciliũ indixit. Vrbem ad eam omnium bonorum beatam copiam fęlicitatemque perduxit, vt Auguſti tempora redijſſe viderentur. Poſtremò de patria, Romana eccleſia, & Republica Chriſtiana optimè meritus, Cardinalibus quoque XVII. ordinationibus tribus creatis, Romæ apoplexi correptus, rebus humanis exceſſit, x. Kalend. Martij, anno MCDXXXI. ætatis LXIII. Vacauit ſedes dies x. Corpus æneo ſolio ante Apoſtolorum capita, cum hoc Elogio Lateranı ſepelitur.

MAR-

MARTINVS PAPA V. SEDIT ANNOS XIII. MENSES III. DIES XII. OBIIT ANNO MCCCCXXXI. DIE XX. FEBRVARII TEMPORVM SVORVM FELICITAS.

EVGENIVS IV.

Ab. Pla. EVGENIVS quartus,patria Venetus,familia Condelmeria populari quidem, ſed antiqua,patre Angelo natus, pontificatum hac ratione adeptus eſt: Creato enim pontifice Gregorio duodecimo è gente Corraria,patria Veneto,Antoninus Corarius Gregorij nepos,Cæleſtini habitu Canonicus congregationis ſancti Georgij in Alga Romam iturus,Gabrielem Condelmerium, qui eiuſdẽ profeſſionis erat, quo cum ab ineunte ætate familiariter vixerat, ſecum aliquandiu recuſantem duxit, cuius ingenio & ſolertia delectatus Gregorius, eum primo theſaurarium fecit,deinceps verò epiſcopũ Senenſem creauit,præfecto Bononienſibus in eadem dignitate Antonino nepote. Recuſarunt aliquamdiu Senenſes Gabrielem in epiſcopum, quòd dicerẽt hominem aliundè natum,nequaquam in tanta re ciuibus Senenſibus præficiendum, eam curam debere ciuis alicuius eſſe,qui mores hominum & ritus ciuitatis noſſet. Verùm cum poſtea Gregorius rebus ſuis diffidens, Roma Lucam profectus fuiſſet, aucturus Cardinalium numerum, Antoninum nepotem & Gabrielem Condelmerium in Cardinales retulit Gabrielis autem opera in magnis rebus poſtea Gregorius & Martinus abrogato Gregorio vſus eſt: maximè verò in legatione Picentina, qua & Picentes in fide eccleſiæ confirmauit, ſumpta de quibuſdam ſeditioſis & coniuratis pœna: & templum ſanctæ Hagnetis Anconæ dirutum, portumque eiuſdem ciuitatis ad imitationem diui Traiani magna impenſa reſtituit, fluctibus quaſſum & vetuſtate conſumptum. At verò cùm Martinus intellexiſſet Bononienſes rebus nouis ſtudere, eo è Piceno Gabrielem legatum miſit qui ſuo aduentu ſeditionem omnem ſtatim ſuſtulit. Cùm autem inde Romam veniſſet, mortuo haud multò pòſt Martino, ſolus è duobus de viginti Cardinalibus, qui tum in conclaui apud Mineruam aderant, pontifex creatur anno milleſimo quadringenteſimo triceſimoprimo,quinto Nonas Martij:Eugeniuſque mutato nomine vt fit,appellatus, ad ſanctum Petrum comitante populo & clero ſtatim perducitur. Accepta deinde corona pontificia de more, inuiſaque baſilica ſancti Ioannis Lateranenſis,in Vaticanum rediens, conſiſtorium generale propoſuit indicta die: qua certè tanta multitudo adfuit, vt cum trabes deficerent eius loci,vbi nunc conſiſtorium publicum fit, trepidatum adeò tumultuosè fit, vt in ipſa fuga Senogalliæ epiſcopus ciuis Romanus è gẽte Mellina obtritus perierit. Nondum enim ædes ipſæ pontificiæ hanc formam, quam nũc habent,acceperant.Dimiſſo conſiſtorio,Eugenius tumultus deinceps ex induſtria vitauit. Inſtantibus deĩde quibuſdam delatoribus, qui dicerent,Martinum congregandi auri cupidũ, maximos theſauros reliquiſſe, idq; ſciturum Eugenium ex Martini familiaribus nepotibuſque,eò veſaniæ hominem pepulẽre,vt Oddum Poccium Martini vicecamerarium comprehendi iuſſerit, idque negocium Stephano Columnæ dederit, quem copijs ſuis præfecerat.Ab alijs enim Columnenſibus is ſolus diſſentiebat, Cardinali Vrſino & Cardinali Comitum inſaniam hominis adiuuantibus quorum artibus hæc omnia contra Columnenſes geſta putantur, ob inueterata factionum odia.Mandauerat Eugenius vt Oddo ad ſe ſine vllo tumultu, ſine ignominia perduceretur, quod contra à Stephano factum eſt; nam & eius bona à militibus direpta ſunt, & ipſe vi tanquam latro per ora hominum ad pontificem tractus eſt. Hac indignitate motus Eugenius, Stephano admodum ſuccenſuit,eique interminatus eſt, quod & Oddonem, & epiſcopum Tiburtinum olim Martini cubicula-

rium,ita indecenter ad ſe pertraxiſſet. Veritus itaque Stephanus Eugenij iram, & Præneſte ad principem Columnam confugit: eumque adhortatus eſt, ſuas opes pollicitus, vt Eugenium ab vrbe pelleret, quòd diceret ei in animo eſſe nomen Columnenſium exſtinguere: id ſe optimè ſcire, eiuſq; conſiliorum participem fuiſſe, & ob eam rem aufugiſſe, quòd ſciret partem illius calamitatis ad ſe quoque (niſi tantum mali ſimul declinarent omnes) peruenturam. Motus his verbis princeps, & eorum calamitatibus, qui Martini pontificis familiares fuerant, ſumptis properè armis, pontificem aggredi inſtituit. Subſtitit tamen aliquandiu, donec Proſper frater diaconus Cardinalis, quem quidem præmonuerat, ab vrbe diſcederet. Viſo autem fratre à Præneſte Martinum, atque deinceps Romam tanquam ex arce belli in Eugenium mouens, occupata per Ioannem Baptiſtam porta Appia, vrbem armato milite ſine vllo maleficio primo ingreditur. Iam peruenerant ad ſanctum Marcum, & in vicum Columnam cùm ſubitò eis obuiā facti ſunt pontificis milites, magna populi parte adiuuante. Pugnatum eſt in vrbe aliquandiu, atque acriter: qua in pugna multi vtrinque cecidêre & capti ſunt. Quare Columnenſes cùm viderent populum Romanum longè aliter ſentire, quàm arbitrarentur, cedere ex vrbe inſtituentes omnia paſſim rapiunt, pecora abigunt, homines abducunt. Talionem tamen his reddidêre pontificis milites, Romano populo mixti. Nam & Proſperi Cardinalis & Columnenſium omnium, ac eorum qui cum Martino familiariter vixerāt, domos hoſtilem in modum diripiunt & vaſtant. Irritatis hoc modo vtrinque animis, non ſolum aperto Marte, verùm etiam proditionibus res agi cępta eſt. Capitur nanque archiepiſcopus Beneuentanus Antonij Columnæ filius, ac quidam Maſius frater, qui faſſus eſt quæſtione adhibita, ſibi in animo fuiſſe arcem ſancti Angeli dolo capere, interfecto ipſius arcis præfecto, eamque Columnenſibus prodere: qua occupata, & pontificem & Vrſinos ab vrbe pellerent. De Maſio ſacerdotio abrogato, quod degradare appellant, ſumptum ſupplicium eſt in campo Floræ eiuſque corpus quadrifariam ſub furca diuiſum, ad quattuor vrbis celeberrimas vias ſuſpenſum eſt, de archiepiſcopo Beneuentano nulla mentione habita. At verò cùm Eugenius in ægritudinem quandam incidiſſet, vel dolore animi, quo in tantis perturbationibus affligebatur, vel veneno, quo appetitum à Soldano ſuo quidam dicebant, agere de pace cum Columnenſibus cœpit, curante eam rem Angeloto Fuſco ciue Romano, quem non ita multò pòſt vnà cum Franciſco Condelmerio nepote ſuo, Cardinalem creauit. Diuulgata itaque pacę quanta maxima celeritate potuit, quòd iam ingreſſum Italiam Sigiſmundum intellerat, Romam venturum, nepotem Franciſcum camerarium inſtituit: huicque viros quoſdam præſtantes addidit, quorum conſilijs vteretur in gubernanda eccleſiaſtica ditione. Dum hæc autem Romæ agerentur, Florentini & Veneti elatiores facti, quòd & Philippum Genuæ dominum claſſe in littore Genuenſi ſuperaſſent, quodque Eugenium ciuem pontificem haberent, Philippum ipſum bello terreſtri aggrediuntur: qui accito properè ex Etruria Nicolao Picennino, & claſſem Venetam ad Cremonam deficit: & Carmignolæ impetus facilè retardauit, quem Veneti haud ita multò pòſt quæſtionibus, litteris, teſtibus condictum, vt ipſi dicunt, capite mulctarunt: quòd per eum ſtetiſſet, quò minus Cremona potirentur, capta à Gualcoboue ipſius vrbis porta: quodque etiam claſſis ſub ipſius oculis defecta ab hoſtibus fuiſſet, cùm ex propinquo loco à tanto exercitu id fieri perfacilè potuiſſet. Tum verò Florentini aduentum Imperatoris in Italiam veriti, quò Philippi rebus fauere videretur, Nerio Capponio ciui ſuo negotium dant, vt quibus rationibus maximè poteſt, Eugenio oſtendat & perſuadeat, aduentum Imperatoris ad vrbem, non minus apoſtolicæ ſedi, quàm Florentinis exitium ac perniciem minari, detineri hoſtem facilimè poſſe, quo minus Arnū ad Senenſes tranſeat, qui Florentinos iampridem bello laceſſierant, ſi Nicolao Tollentinas, qui tum pontificis nomine ſtipendia faciebat, coniunctis copijs & animis cum Micheleto Cotignola Florentinarum copiarum duce, ad Arnum Sigiſmundum coërceat, ne flumen cum Germano equitatu traijciat. Venerat in eādem ſententiam perfacilè Eugenius: & cùm de impenſa bellica aliquantulum addubitaretur, rem Nerius ita ſtatim partitus eſt, vt duobus millibus equitum Eugenij, populus Florentinus tamdiu ſtipendia pręberet, quò ad bellum illud protraheretur. Tum verò Nicolaus Tollentinas iuſſu pontificis ex hybernis mouens, dum Senēſes incurſionibus & rapinis vexat: Sigiſmundo traijciendi Arnū tem-

tempus & facultatem dat, adiuuante Antonio Pontadera egregio tum copiarum duce, & acerrimo Florentinorum hoſte: qui deinde per Vollaterranum iter faciens, pacato magis quàm hoſtili agmine ab omnibus exſpectatus proficiſcitur. At Imperator cùm iam ſex menſibus Senis ſubſtitiſſet, cum magna populi Senenſis impenſa, tentatam fruſtra cum Florentinis pacem omittens, ad Eugenium conuerſus, inito cum eo fœdere Romam profectus, perbenignè à pontifice populoque Romano ſuſceptus, corona imperij donatur. Verùm dum è Vaticano vbi coronam acceperat, ad Lateranum vbi diuertebat, proficiſcitur, in ponte Hadriani, vt Imperatorum mos eſt, multos tum Italos, tum Germanos in equeſtrem ordinem aſciuit. Sunt qui ſcribant, Eugenium hominem vſque ad pontem comitatum ad ſanctum Petrum rediјſſe. Abiens deinde cum bona Eugenij gratia, Imperator per Picentes & Flaminiam iter faciens, Ferrariam atque Mantuam peruenit. Vbi aliquot dies immoratus, & Ioannem Franciſcum Mantuæ dominum marchionali dignitate additis imperij ſignis ornauit, & Barbaram Ioannis marchionis Brandiburgenſis filiam, Ludouico Ioannis Franciſci filio ſpopondit in vxorem, quæ nuptiæ honeſtare familiam Gonziacam ſunt viſæ: & quod Sigiſmundo Imperatori puella affinitate coniuncta erat, & quòd pater Ioannes poteſtatem ineundi ſuffragia ad creandum imperatorem habebat. Abeunte autem ab Italia imperatore, cum iam omnia bello feruerent, Nicolaus Eſtenſis Ferrarienſis marchio hortante Philippo Venetias profectus, Venetos ad pacem multis rationibus adhortatus eſt, qui & hominis auctoritate permoti, & quòd etiam nimia belli impenſa exhauſti priuatim ac publicè eſſent, legatos Ferrariam cum Nicolao mittunt, vbi kalendis Aprilis, anno trigeſimotertio ſupra quadringenteſimum & milleſimum veniente in eandem ſententiam Eugenio, pax his conditionibus compoſita eſt; vt Philippus Glarea Abduæ, id ei loco nomen eſt, decederet; vtque marchioni Montisferrati & Olando Pallauicino dominatum redderet: vtrunque enim ditione paterna ſpoliauerat. Florentinorum, Lucenſium, Senenſiumve, quæ bello capta fuiſſent, ad priſtinos dominos reciderent; communi omnium hoſte habito, qui infra trigeſimum diem capta non reddidiſſet. Pace autem hoc modo vbique parta, quietura aliquandiu omnia videbantur, cum ſubitò omnis belli vis in Eugenium conuerſa eſt. Nam Philippus nouarum rerum cupidus, & Franciſcum Sfortiam cum magnis copijs in Flaminiam miſit, hominem iturum in Apuliam ſimulans, quam Alphonſus bello vexabat, defenſurum ea oppida, quæ pater Sfortia eò loci adeptus erat. Qui quidem paratiſſimis copijs per Picentes & Vmbros iter faciens oppida illa ex improuiſo adortus, breui in poteſtatem ſuam redegit. Non hoc contentus Philippus, Nicolaum Fortebrachium, virum ingenio, & manu promptum, cum delecto equitatu adeò celeriter in Eugenium miſit, vt prius propè & pontem Miluium & portam Flaminiam occupauerit, quàm aduentare hoſtem ſit cognitum. Militauerat prius ſub Eugenio Nicolaus, & eius nomine præfectum Vici Vetralla & ciuitate veteri ſpoliauerat adiuuantibus Venetorum triremibus, quæ mari arcem continuò oppugnabant. Verùm cum poſtea Nicolaus ſtipendia ſua peteret, reſpondit Eugenius, tantum prædæ ex caſtellis præfecti eum auexiſſe, maximè verò ex direpto Vico, vt ei pro ſtipendio ſat eſſe poſſent. Quam ob rem indignatus Nicolaus, agrum Romanum ingreſſus, tantum tumultus concitauit, ingenti præda tum hominum, tum pecorum abacta, vt Eugenius aliquandiu incertus remanſerit, quorſum iret. Concurrebant Romani ciues ad Eugenium, quæſtum de illatis iniurijs, quos pontifex eo potiſſimum tempore concilij expers & bonæ valetudinis, ad Franciſcum camerarium remittebat, qui ocio & voluptatibus deditus, nil aliud reſpondebat, cum crebræ de ablatis pecoribus querelæ fierent, eos nimiam ſpem in pecoribus collocaſſe: Venetos quidem ſine gregibus & iumentis longè vrbaniorem vitam ducere. Indignati huiuſcemodi reſponſi Romani, cum iam Nicolaus & Tibur, pulſo inde comite Taliacocij, & Sublacenſe oppidum cepiſſet, traxiſſetque in partes ſuas Columnenſes omnes, interfecto à principe Stephano Columna, qui ſemper diuerſa ſentiebat, ad libertatem reſpicientes, ſublato clamore ad arma & libertatem conclamatum, pulſis omnibus Eugenij magiſtratibus, ac capto Franciſco camerario, nouos ipſi magiſtratus creant. Septem fuêre è ciuibus Romanis, quos ipſi gubernatores appellabant, penes quos vitæ ac necis hominum ſumma poteſtas erat. At verò Eugenius in tanta rerum perturbatione incertus, quid potiſſimum

faceret, de fuga cogitare cœpit. Mutato itaque habitu, ſumptoque monaſtico cucullo, vnà cum Arſenio monacho nauiculam ingreſſus, Tiberi Oſtia vehebatur, cùm ſubitò Romani quidam cognita hominis fuga, eum lapidibus, ſagittiſque inceſſunt. Diſtinere enim hominem tandiu cupiebant, quoad arce ſancti Angeli potirentur. Abeunte autem Eugenio Iulij, eodemque Piſas, ac deinde Florentiam triremibus ad id paratis delato, Romani ad oppugnandam arcem ſeſe accingunt, vallo & aggeribus omnia loca munientes, quæ dare acceſſum hoſtibus poſſent. Contrà autem qui in arce erant, prodire in certamen nonnunquam conſueuerant. At verò præfectus artibus agendum cum Romanis ratus, adiuuante Baldeſare Aufida viro ſagaciſſimo, qui inferiorem arcis partem tuebatur, vni ex militibus ſuis in certamen prodeuntibus negocium dat, vt captus de induſtria ab hoſte Caſtellani ſæuitiam & auaritiam criminetur; polliceaturque eis, ſi velint pactam mercedem præſtare, & mortem præfecti, & arcis proditionem. Fecit ille mandata diligenter. Captus, nullo non genere maleficij in Antonium Ridium coniecto (ita enim arcis præfectus vocabatur) fidem dat ſe cum ſocijs omnia tranſacturum. Dimiſſus itaque, arcem ingreditur, veſtes Antonij ac caligas, addita etiam capitis forma, ſuſpendit: à longè idem videbatur. Clamabat Baldeſar de ſcelerato ſumptum eſſe ſupplicium, ingrederentur aliquot ex optimatibus, & enumerata pecunia iam pacta, arcem reciperent. Credidêre miſeri nullam ſubeſſe fraudem, ingreſſi aliquot, ſtatim capiũtur. Fit clamor exſultantium in arce, conijciuntur in populum Romanum miſſilia, bombardæque. Deriſi autem hoc modo Romani, de redimendis captiuis cogitantes, & camerarium Eugenij nepotem, quem in vinculis habebant, dimittunt, ſuos, qui in arce erant, recepturi: & demum in Eugenij poteſtatem veniunt, quanto poſt libertatem adeptam menſe. Creati itaque magiſtratus eccleſiæ nomine ſtatim Capitolium firmo præſidio & commeatibus muniunt. Superueniente deinde Ioanne Viteleſco, quem patriarcham vocabant, abeunte ad Eugenium Franciſco nepote, tantus repentè terror Romanis incuſſus eſt, vt hiſcere præ metu non auderent. Erat enim Viteleſcus homo imperioſus & ſæuus, & tyrannicam magis quàm religioſam vitam præſeferens.

Agebantur hæc Romæ, cum Alphonſus interim Neapolim & Caietam oppugnat à mercatoribus Genuẽſibus acriter defenſam. Succurrendum itaque ſuis Genuenſes rati, claſſem quanta maximè celeritate poſſunt, inſtruunt, Philippo Vicecomite eorum duce annuente, ac pedites aliquot præbente. Facti non longè à Caieta hoſti Alphonſo obuiam, cum eo confligunt. Poſt longam & acrem pugnam ſuperatur Alphonſus rex, & capitur vnà cum ſuis omnibus, quorum de numero aliquot prĩcipes fuêre. Perducitur Mediolanum ad Philippum Alphonſus, ſuſcipiturque non vt captiuus & Genuenſium hoſtis ſed vt rex & amicus. Habitus autem honorificẽtiſſimè per aliquot dies, multiſque & magnis muneribus à Philippo donatus, in regnum abiens, Caieta ſtatim potitur. Tum verò Genuẽſes indignabundi quòd Alphonſum hoſtem, quem tanto cum periculo captum tam leuiter dimiſiſſet, Thoma Fregoſo auctore, à Philippo deſciuêre, eundemque Thomam ducem crearunt. Tum verò Picenninus in Genuenſes miſſus, cum ciuium pertinaciam cognouiſſet, capta Sarzana, in Piſanos mouens, ſimulata in regnum profectione iuuandi Alphonſi gratia, multa ex Piſanis caſtella diripuit. Hominis tamen impetus retardarunt Florentini, accerſito Eugenij nutu Franciſco Sfortia, qui iam Picenum occupauerat, quærebatque adiuuãtibus Florentinis & Venetis, vt marchiæ dominus decerneretur. Facturum ſe id recuſabat Eugenius quòd diceret pontificis eſſe redimere etiam bello, ſi oporteret, eccleſiaſticas res, non alienare. Dilata tum res in aliud tempus eſt: atque hac ſpe ductus Franciſcus & Picenninum ab obſidione Bargæ repulit, capto Ludouico Gonzaga, qui cum Picennino militabat: & Lucam Florẽtinorum nomine acri obſidione cinxit. Sed Picenninus Lucenſibus auxilio futurus tranſitu Apennini prohibitus, liberaturum ſe alia ratione Lucenſes prædicãs, per Bononienſem agrum ſine vllo maleficio iter faciens, vbi Oriolum Florentinorum oppidum expugnaſſet, Lucenſium memor, cum exercitu victore eò profectus ſuperatis Florẽtinis abſente Frãciſco Sfortia, Lucam obſidione liberat. Tum verò pontifex ancipiti cura diſtractus, & quòd bellis vndique premeretur, & quòd Baſileenſe cõcilium, iam antè inchoatum Martini decreto augeri indies cerneret, concurrentibus eò Hiſpaniæ, Galliæ, Germaniæ, Pannoniæque principibus, qui communem reip. Chriſtianæ cauſſam in arbitrio concilij reponebant: ad col-

tollendum concilium verſus, illud primo quidem ex Baſilea Bononiam tranſtulit, cardinalium omnium, qui ſecum aderant, conſenſu. Sed imperator alijque principes & prælati, qui tum Baſileæ erant, non modò pontifici nõ obtemperarunt, verùm etiam eum bis terque monuerunt, vt Baſileam idoneam à Martino celebrandi cõcilij locum delectum, vnà cum cardinalibus proficiſceretur, aliter ſe in eum acturos vt in præuaricatorem & cõtumacem. Motus iſtorum verbis Eugenius, Baſileenſe cõcilium litteris etiam apoſtolicis confirmauit, facta vnicuiq; eundi ad concilium poteſtate. Adeò enim bellis vndequaque vexabatur, vt vix ei reſpirandi facultas daretur. Verùm recuperata vrbe Roma, vt diximus, eò ſtatim Ioannes Viteleſcus ab Eugenio mittitur, homo quidem ad res agendas aptiſſimus, ſed natura ſæuiſſimus & immitis: qui in Columnenſes & Sabellos totamq; Gibellinam factionem ducens, & caſtellum Gandulphum ad lacum Albanum poſitum, & Sabellum & Borgetum in Latio de Sabellis diripuit & euertit. Albam, ciuitatem Lanuuianam, Præneſte, & Zagarolũ cepit, incolis omnibus, qui ſuperſtites fuêre, Romam migrare iuſſis. In Hernicos deinde conuerſus quam nunc Campaniam vocant, omnes in ditionem eccleſiæ redegit. Captũ Antonium Pontaderam hoſtẽ eccleſiæ apud Fruſionem ad oliuam turpi laqueo ſuſpendit. Reuerſus deinde Romã trepidantibus omnibus, & domos quorundam coniuratorum qui portam Næuiam, quam maiorem vocant, concitato in vrbe tumultu ceperant, diruit: eoſque hoſtes eccleſię dijudicat. Ex his autem captum Pulcellum, & forcipibus ignitis in curru excruciatum, in Campo Florę ſuſpendit. Verùm conquerente populo Romano, quòd diuitum quorundam auaritia, charitate annonæ laboraretur, tantum repentè tritici ſuo iuſſu in forum delatum eſt, vt à magna charitate ad ſummam copiam breui ſit ventum: adeò omnes eius imperia obſeruant. Pacatis hoc modo rebus, in regnum Neapolitanum conuerſus, quod paulò antè Alphonſus occupauerat, quodque ipſe dicebat ad eccleſiam & pontificem pertinere, principem Tarentinum cum duobus millibus equitum cepit, comitis Nolani ditionem occupauit. Paulùm etiam abfuit, quin Alphonſum caperet fraude potius, vt aiunt, quàm vi, cum induciæ inter eos eſſent, & pax propè certa. Acceptis, quæ ad eccleſiam pertinebant, oppidis principem dimiſit. Rediens ad vrbem, Præneſte ad rebellionem ſpectans, Laurentio Columna inſtante, funditus euertit, Præneſtinis populariter migrare iuſſis, anno Domini milleſimo quadringenteſimo triceſimoquinto. Quo quidem anno Eugenius Florentia abiens, cõſecrata prius vel dedicata Florentinorum cathedrali eccleſia, Bononiam profectus, & arcem ædificat ad eam portam qua Ferrariam itur, & ędes in foro poſitas, vbi legatus nunc reſidet, muro præalto & lato à tergo potiſſimum & turribus firmat. Anno verò ſequenti publico conſiſtorio Baſileenſe concilium, quod antè approbauerat, Ferrariam transfert, quòd diceret Græcos cum eccleſia Romana in fide conuenturos, eundem locum ſibi delegiſſe. Inſtabant tum concilij Baſileenſis præſides, & precibus ac pollicitationibus Græcos adhortabantur, vt omiſſo Eugenio ad ſe proficiſcerentur. Neque hoc contenti abrogaturos ſe Eugenium prædicabant, niſi ipſe quoque eò proficiſceretur. Subſtitit aliquandiu Eugenius animi dubius, quod potiſſimum decerneret, miſſo tamen eò legato Ioanne Franciſco Capitelista iureconſulto, Patauinoque equite, qui eius cauſſam tueretur. Verùm mortuo Sigiſmundo imperatore, à quo Baſileenſe concilium incrementum habuerat, creatoque ab electoribus imperij Alberto Auſtriæ duce, conciliũ Ferrarienſe Eugenij nomine cardinalis ſanctę crucis inchoauit. Eò proficiſcitur & Eugenius, quòd aduentare imperatorem Cõſtantinopolitanum Ioannem Palæologum intellexerat cum pleriſque triremibus, tum ſuis, tum Venetorum Eugenij gratia obuiam miſſis, ne qua vis imperatori fieret: quòd intellexerat concilij nomine triremes Gallicas in Ionium miſſas, quæ aut imperatorem ad ſe adducerent; aut ſi id fieri non poſſet, ſaltem hominẽ remorarentur, quò minus Ferrariam proficiſceretur. Harum verò triremium præfectum ita largitionibus corrupuit Eugenius, vt relicto concilio partes ſuas deinceps ſecutus ſit. Imperator autem Ferrariam ingrediens, non aliter ſuſceptus ab Eugenio eſt, ac Romani imperatores ſuſcipi non conſueuêre. Viteleſcus verò ſedata eccl ſiæ ditione, ſumptoque ſupplicio de presbyteris quibuſdam, qui lapides precioſos è capitibus Petri & Pauli apoſtolorum furtim ſubtraxerant in baſilica Lateranenſi, in qua quidem ſacerdotes erant, interfectoque cum ſocijs Iacobo Galeſio, qui res nouas moliebantur, Ferrariam proficiſ-

ſciſcitur, ac publico conſiſtorio cum magna laude in numerum cardinalium recipitur. Cardinalis namque ſex menſes antea Bononiæ creatus fuerat, qui poſtea maiore cum auctoritate rediens, & præfectum Vici Vetrallę, & dominum Fulginatem tyrannide pulſum, in arce Suriana capitali ſupplicio affecit. Eugenius autem duas eccleſias iam pridem diſſidentes, in vnum corpus redigere cupiens, anno Domini M. CCCC. trigeſimooctauo habita ingenti ſupplicatione, celebrataque ſpiritus ſancti Miſſa, concilium vnà cum imperatore Græcorum & patriarcha Conſtantinopolitano ingreſſus, ſedente imperatore condigna ſede, alijsque Græcis è regione pontificis, primo quæſitum eſt, vellent ne tam Latini, quàm Græci ex duabus eccleſijs iam pridem diſſidentibus vnam fieri. Ad quam vocem omnes ſucclamarunt, placere & velle, modò rationibus illa prius cõfutarentur, quæ tantæ diſcordiæ cauſſa fuerant. Diſputabatur quotidie ea de re ab his, qui tum à Græcis, tum à Latinis delecti ad tantam rem fuerant. Verùm cum peſtis Ferrariæ inoleuiſſet, eodemque in loco non ſine magna incommoditate ſtaretur, Florentiam transferre cõcilium placuit. Eò itaque vbi ventum eſt, ſtatim Picenninus Forumliuium, Imolam, Rauennam, Bononiam occupat mandato Philippi, cogitata Eugenij, qui Venetis & Florẽtinis hoſtibus fauebat, diſturbare conatus. Præterea verò in Parmenſem agrum reuerſus, comparato ingenti equitatu, Padum ratibus traijciens, & Caſale maius & Platinam meum natale ſolum, & quicquid Veneti in Cremonenſi agro tenebant, breui recepit. Pulſo deinde ad Caluatonum Gattamelata Veneti exercitus duce, adſcitoq; in ſocietatem belli principe Mantuano, Brixiam aliquot menſibus oppugnat, eam & ciuibus & Franciſco Barbaro viro doctiſſimo atq; vrbis prætore, acriter defendentibus. Qua quidem omiſſa cum magno ſuorum incommodo, iniquo hyemis tempore ad occupanda caſtella circunquaque poſita conuerſus, ne commeatus ſubmitti in vrbem poſſent, Veronam vſque & Vicetiam longè ac latè omnia populatus, Venetis nil reliqui fecit. Occupato & magna ex parte Mincio, Atheſi, Benaco, Sebunioque lacu, ne ſubuehi quicquam nauibus poſſet penuria laborantibus. Ex Atheſi tamen remulco naues quædam attractæ vſque ad lacum, quem ſancti Andreæ accolæ vocant, ſenſim in Benacum à Peneda ad Torbolim demiſſæ & refectæ, quia attractu & illiſione quaſſatæ erant, rem Venetam meliorem aliquantulum fecêre. Verùm cum nihilominus Nicolaus Picenninus Veronenſes & Vicetinos vrgeret, Veneti de ſe actum putantes, niſi vnum aliquem egregium bello ducem mercede conducerent, Iacobum Donatum ad Florentinos ſocios mittunt oratum, vt ſi reipublicæ Veneti, ſi ſaluti & libertati Italiæ conſultum velint, Franciſcum Sfortiam properè cum omnibus copijs in Venetiam mittant, Philippi ac Mantuani armis penè oppreſſam. Tum verò Florentini ſuo ac ſociorum periculo moti, Franciſcum adhortantur, vt arma pro Venetis ſumat, publica fide polliciti, ſe ei quæ de Romana eccleſia tenebat oppida, id enim maximè petebat, conſtanter defenſuros. Extorſere præterea ab Eugenio literas apoſtolicas, quibus declarabat Franciſcum agri Piceni marchionem & dominum. His tamen verbis, accipiat, quod Petrus & Paulus ei malè vertant. Franciſcus autem ſuo equitatu ſecus Hadriæ litus in agrum Ferrarienſem deſcendens, traiecta ratibus Pado, auctoque in Patauinis exercitu (Nam & duodecim equitum peditum quinque millia habuiſſe ſub ſignis dicitur) hoſti primo ad Suaue in agro Veronenſi fit obuiam: vbi aliquandiu & acriter pugnatum eſt, neutri inclinante victoria. Cedente deinde Picennino ob ægritudinem & paucitatem copiarum, cum Franciſcus omnia de Vicetinis & Veronenſibus caſtella recepiſſet, Brixiam obſidione liberaturus, interclusos alios aditus cernens, Atheſim traijcit ac in Tridentinum agrum mouens, ad Arcum oppidum oppugnaturus peruenit: nam comes Arci, Philippi partes ſequebatur. Venit & eò Picenninus, comitem loci defenſurus: verùm dum cupidius, vt eius mos erat, quàm cautius pugnat, à reliquo exercitu ſecluſus, magno accepto incommodo, fuga ſalutem in ſubiectas valles petens ab hoſte captus fuiſſet, niſi Carolus Gonzaga Ioannis Franciſci filius ſeſe hoſtibus obijciens, hominem è tanto periculo liberaſſet: qui quidem abundante poſtea multitudine, captus ilico eſt, & Veronam in carcerem ductus. Sunt qui ſcribant, Picenninum debilitatum altero latere propter accepta in prælijs vulnera, cum equo ad ſuos redire non poſſet, à Todeſchino ingentis magnitudinis ac roboris famulo humeris tanquam cadauer ſacco inuolutũ, ad ſuos etiam per caſtra hoſtium delatum.

tum. Dum hæc in Venetia agerentur, Philippus ægrè ferens Florentinos, adiuuante Eugenio atque adhortante, Franciſcum Sfortiam Venetis auxilio miſiſſe, cum his agit, qui in Baſileenſe concilio erant, vt Eugenium citarent. fecêre illi id quidem bis terve. Verùm cum id ex ſententia ei non cederet, eo dementiæ eos pepulit, vt abrogato Eugenio Amedeum Sabaudiæ ducem ſocerum ſuum, qui eremitanam vitam Ripaliam cum quibuſdam nobilibus ducebat, pontificem crearent, Felicemque appellarent. Hinc magnæ ſeditiones in eccleſia Dei exortę ſunt, cum Chriſtiana reſpublica trifariam diuiſa, aut Felicem, aut Eugenium ſequeretur, eſſentque qui neutrales vocarentur, quòd neutri obtemperarent. Eugenius tamen haud animo concidit. nam habito ſæpius conuentu, diſcuſſaque Græcorum & Latinorum contentione, tandem eò ventum eſt, vt Græci rationibus victi, faterentur & ſpiritumſanctum à patre filioque procedere, homuſionque eſſe non à patre tantum, vt ipſi credebant, prouenire, vtque in azymo ſiue fermento triticeo pane corpus Chriſti conſecraretur, ac purgatorij locum eſſe crederent. Poſtremò verò, vt faterentur Romanum pontificem verum Chriſti vicarium, Petrique legitimum ſucceſſorem, primum in orbe locum tenere, cui & orientalis & occidentalis eccleſia meritò pareret.

Abeuntibus autem Græcis re hoc modo compoſita, Armenij etiam cum fide noſtra conuenêre, ſublatis crebris diſputationibus eorum erroribus, promulgatiſque Eugenij litteris ſuper ea re, quæ rationem concordiæ oſtenderent, cum inſcriptione, Datum in ſacroſancti œcumenici cõcilij Florentini, quod in cathedrali eccleſia habitum eſt ſeſſione anno milleſimo quadringẽteſimo trieeſimonono, vigeſimaſecunda Nouembris die. Pręterea verò vt partes ſuas augendo Baſileenſe concilium infirmaret, eodem tempore conſiſtorio publico decem & octo cardinales creauit: quorum de numero fuêre duo Græci, Rutenus & Nicænus, vt eorum auctoritate Græcorum natio in fide contineretur: quæ haud ita multò pòſt antiquos mores recidit. Habere tamen ſe alios dixit, quorum nomina deinceps nunciaturus eſſet. Hi autem fuêre Petrus Barbo ex ſorore nepos, & Aloiſius Patauinus, quem deinceps patriarcham [illegible] ſem & camerarium fecit, [illegible] Vicecancellariatum Franciſco [illegible]. Interea verò dum illa, quæ ſcripſimus, ad ripam Tridenti agerentur, exiſtimarentque homines Picennium & Mantuanum principem accepto tanto incommodo ceſſuros, inde celeriter abeuntes; Veronam vrbem capiunt, per Citadellam ingreſſi, admotis ad muros ſcalis, nemine vigilum ſentiente, ſtridente maximè ea nocte aquilone vento, ad quem vitandum ob immenſum frigus, relictis magna ex parte ſtationibus, cuſtodes ſeſe intra tabernacula receperant. Franciſcus autem Sfortia captam ab hoſtibus Veronam intelligens, eò properè omnes copias mouens, recuperandę vrbis ſpẽ mente concepit, vbi vidit & caſtrum vetus & arcem S. Felicis in monte ſitam, adhuc in poteſtate Venetorum eſſe; qua quidem ſtructis aciebus vrbem ingreſſus, hoſtes magno clamore inuadit. Fuerunt obuiam Philippi duces cum paucis equitibus: nondum enim omnes eius copiæ ſuperuenerant. Pugnatur acriter in ea parte vrbis, quã inſulam vocãt. Tandem verò cum pauci à pluribus pellerentur, in pontem (quem accolæ nouum appellant) Picennini ac Mantuani principis milites ſeſe recipientes, vim hoſtium aliquandiu ſuſtinent. Ibi dum ab equitibus (vt fit) manus conſeruntur, dumque plures paruo in loco conglobati reſiſtunt, pons ligneus, quo lapideus coniungi ac diſiungi pro arbitrio ſolet, nimio pondere preſſus concidit. Submerſi fermè omnes qui è ponte in flumen ceciderant, feſſi diutina pugna & pondere armorum preſſi. Accurrens deinde ad pontem nauium Franciſcus, traductis copijs Picenninum & Mantuanum fidem ciuium ſuſpectam habentes, penitus vrbe quatriduo poſt captam eandem, expulit. Tum verò Philippus animo concipiens diſtrahi Franciſcum à Venetis poſſe, ſi Florentinos bello vexaret, qui paribus auſpicijs atque impenſa Franciſcum mercede conduxerant, Picenninum media hyeme in Etruriam cum ſex millibus equitum mittit. Tum Florentini acceſſito Petro iam Paulo egregio copiarum duce, rogatoque Eugenio, vt milites ex fœdere ad defendendam Etruriam acciret, ire obuiam Picennino inſtituerant. Verùm cognita Ioannis Vitelleſci cum Philippo coniuratione, qui tum exercitui eccleſiaſtico legatus præerat, cum non amicus vt præ ſe ferebat, ſed hoſtis in Etruriam ſex millibus equitum venturus eſſet, iunctiſque cum Picennino copijs Florentinos inimico & hoſtili animo perſecuturus, dat operam qui tum Florentiæ

tiæ in magiſtratu erant, ſiue veris, ſiue fictis Eugenij litteris; vt dum copias per pontem Hadriani traijcit, ab Antonio Rido arcis præfecto interficeretur. quod etiam factum eſt, neque enim iuuari à ſuis potuit, qui iam pontem traiecerant: ipſe nanque extremum agmen ſubſequebatur. Comes Auerſus, qui ſub patriarcha militabat, amiſſo duce, eius impedimenta Roncilionem ſecum detulit. Liberati autem tanto timore Florentini, cum Eugenio callidè agunt, vt Ludouicus Patauinus in demortui Vitelleſci locum ſuffectus, copijs eccleſiæ in vnum coactis, reipublicæ Florentinæ iret auxilio. Alouiſij enim vafri & aſtuti opera ſublatum è medio Vitelleſcum crediderim. Picenninus autem in Mugellanam vallem deſcendens, longè ac latè Feſulas vſque cædibus & rapinis omnia complebat, in Caſſentinum deinde conuerſus, comite Popij adiuuante, multa oppida ad defectionem compulit. Inde verò Peruſium proficiſcens, vrbem pacato agmine ingreſſus, legatum, qui tum ibi cum imperio erat, ad pontificem Eugenium cum mandatis quibuſdam mittit. Interim verò capto ærarij magiſtro, quem vulgo theſaurarium vocant, totum ciuitatis ſtatum repentè mutauit. Delegit enim ciues decem, qui vitæ ac necis in reliquos omnes poteſtatem haberent. Veriti autem Peruſini ne tyrannidem occuparet, cum homine pepigêre, vt acceptis quinquaginta millibus nummûm aureorum, ab vrbe diſcederet: qui accepta pecunia Cortonam mouens, vrbem, vt ipſe arbitrabatur, proditione occupaturus, patefacta coniuratione, ac proditoribus partim interfectis, partim ab vrbe pulſis Tifernum, quod ciuitatem caſtelli vocant, adijt. Mouent & Florentini Anglaræ ſuæ ditionis oppidum, ſuis auxilio futuri, ſi quid per vim moliri Picenninus conaretur.

Agebantur hæc in Etruria, cum Franciſcus Sfortia, ſuperata ad Benacum Philippi claſſe, cui Italianus Furlanus præerat, non ſolum Brixiam ac Bergomum obſidione liberat, verùm ea æſtate ſuperatis ad Soncinum Philippi ducibus, captiſque eiuſdem mille & quingentis equitibus, & Brixiana caſtella, & partem Cremonenſis Mantuaniq́ue agri ac totam Gerram Abduæ in Venetorum poteſtatem breui redigit. Amiſit tum Mantuanus princeps Aſolam, Lonatum, Piſcheriam, tria oppida ſatis magna ac munita nemine defendente: nam abſente Picennino, congredi cum hoſte aperto Marte nuſquam auſus eſt. Tum verò Picenninus commutatam in Venetia fortunam intelligens, ob eamq́ue rem frequentibus nuncijs & litteris accitus, tum à Philippo, tum à Mantuano principe; fatigatuſq́ue militum precibus, qui magna ex parte Ciſalpini erant, motis à Tiferno caſtris ad Burgum ſuæ ditionis oppidum, quod è regione Anglarij poſitum eſt, peruenit, ea mente, vt vel vi, vel aſtu cum Florentinorum pontificiſq́ue exercitu decerneret, qui (vt diximus) ad Anglare conſederant. Ad tertium itaque kalendas Iulias, dies is Petri & Pauli celebris erat, Picenninus ſtructis aciebus emenſus planitiem quattuor millium paſſuum, prælium iniquo loco commiſit, ratus occaſionem bene gerendæ rei ſibi oblatam eſſe, quòd gregarios hoſtium pabulatum profectos intellexerat. Subeundum erat ei in aduerſum cliuum, quem facilè è ſuperiore loco hoſtes propellebant. Dimicatum eſt tamen ad quinque horas conſtanter: tandem verò Picenninus à multitudine hoſtium & ſtultitia Franciſci filij, qui à ſtatione diſceſſerat, ſuperatus, Burgum repetit, magno acceptò incommodo, amiſſiſque ſignis militaribus. Sequenti autem die, relicto Burgo in poteſtate oppidanorum cum his tantum, qui ex prælio ſupererant, iter per Flaminiam faciens, ad Philippum redijt. Oppidani Burgenſes veriti ne in eos aſperius animaduerteretur, quòd à pontifice deſciuiſſent, impetrata per oratores venia, & corporum ac rerum omnium incolumitate, ſeſe legato dedidere. Gratiſſima ea victoria tum Eugenio, tum Florentinis fuit. Ferunt Alouiſium Patauinum ob eam victoriam in numerum cardinalium tum relatum fuiſſe. Eadem quoque æſtate Florentini comitem Popij, qui cum Picennino ſenſerat, Etruria pellunt. Philippus autem tot cladibus circumuentus, ad externa auxilia reſpiciens, Alphonſum Neapolitano regno tum potitum rogat, vt quæ Sfortiani in regno oppida tenerent, bello vexaret, quò Franciſcus Sfortia à Venetis diſtraheretur. Hac itaque in re Philippo morem gerens Alphonſus. Franciſcum tamen à bello initio reuocare nunquam potuit. Is enim vbi primum pabuli copia eſſe cœpit, cum equitum quindecim millibus, peditum ſex, Piſcheria Brixiam mouens, apud Cignanum vicum Picennino fit obuiam hoc animo, vt hoſti pugnandi copiam faceret. Non detrectauit certamen Picenninus, etſi numero co-

ro copiarum inferior erat, ſuorum virtute fretus. Pugnatum eſt aliquandiu, atque acriter, incerta tamen victoria vtrinque diſceſſum eſt. Tum verò Franciſcus ſatis ſibi factum ad belli famam exiſtimans, quòd vltro hoſtem ad certamen prouocaſſet, exercitum circunferens, quædam oppida per hyemem à Picennino capta, in poteſtatem Venetorum redigit. Martinengum deinde profectus, quòd Picenninus firmo præſidio munierat, oppidum obſidione cingit & oppugnat. Verum Picenninus aucto exercitu aduentu Franciſci filij & principis Mantuani, eò proficiſcens, mille paſſibus longè ab hoſte caſtra locans, eum frequentibus prælijs ad vniuerſæ rei dimicationem prouocat: qui remiſſo priore manum cum hoſte conferendi ardore, ad expugnandum oppidum totus ferebatur. At verò cum Picenninus caſtra ſua hoſtium caſtris magis indies conferens, eo diſcriminis Franciſcum redegiſſet, vt neque eius gregarius miles ire pabulatum ſine periculo, neque commeatus ſubmitti tutò, neque inde exercitus abduci ſine magno diſcrimine poſſet: præter omnium ſpem pax ſubitò enunciata eſt, iam antea occultè agitata inter Philippum & Franciſcum, Euſebiolo quodam cognomento Chaim, vltro citroque commeante, ignaro Picennino: qui tanta re percepta, Deos hominesque accuſabat, præcipuè verò Philippi inconſtantiam, qui victor, pro victo pacem peteret. Digredientibus autem inde exercitibus, ad Caprianam pax hoc modo compoſita eſt, milleſimo quadringenteſimo quadrageſimoſecundo, vt Franciſcus Blancha Philippi ducis filia in vxorem ducta, Pontremolum & Cremonem dotem cum agro Cremonenſi acciperet, præter Picigitonum, & ea caſtella, quæ Mantuanus & Pallauicinus de Cremonenſibus poſſideret: vtque illa præterea, quæ Philippus & qui cum Philippo ſentiebant, bello cepiſſent, quæque item Veneti, eorumque ſocij, præter Aſolam, Lonatum, Piſcheriam, quæ Mantuani principis ante id bellum fuerant, redderentur: vtque qui huic ſententiæ ſtare noluiſſet, communis omnium hoſtis haberetur. Hanc verò pacis conditionem ægrè admodum Eugenius ferens, quòd Franciſcus cæteris ſocijs ſe poſthabito, de amiſſis reſtituendis cauiſſet, exiſtimationemque ſuam non reddita Bononia, quam Picenninus occupauerat, contempſiſſet, abire Florentia Romam inſtituit, eoque in loco, vtpote liberiore de recuperanda eccleſiæ ditione cogitare. Verùm vt omnia pacata inueniret, Alouiſium Patauinum ſancti Laurentij in Damaſo presbyterum cardinalem præmiſit, qui & canonicos regulares pulſis ſæcularibus in eccleſiam Lateranemſem remiſit. Pulſi enim à presbyteris ſæcularibus fuerant, dum contenditur vtri Chriſti corpus ferrent in celebritate eiuſdem, dum litaniæ fiunt ac ſupplicationes. Et de Gino Albaneſio viro in re militari præſtanti ſumptum ſupplicium, quia per eum non ſtetiſſet, quò minus pax inter Alphonſum & Eugenium inita turbaretur. Afficitur & capitali pœna Paulus de Lamolara, vir præſtantis animi inuictique roboris, cuius virtus homini magis aſtuto quàm forti ſuſpecta erat. Rebus autem hoc modo compoſitis, Eugenius Florentinis quouis modo fruſtra eum retinere annixis, Romam veniens anno Domini M. CCCC. XLIII. XXVIII. Septembris, effuſa obuiam vrbana multitudine, nullo non genere honoris adhibito, ad portam Flaminiam noctu diuertit. Sequenti verò die ad ſanctum Petrum iturus, paratis de more ſupplicationibus, pontificio habitu per vrbem incedens, tumultuantem populum intelligit ob duplicatum tributum vectigalque nouum vino impoſitum. Hanc ob rem facto ſilentio, audientibus omnibus exactionem illam vt minus liberalem ſuſtulit. quo facto, ſtatim ſucclamatum ab omnibus eſt: Viuat Eugenius, cum antea clamaſſent, Moriantur noua vectigalia eorumque inuentores. Poſt dies verò decem & nouem ad Lateranum proficiſcens, concilium generale eo loci ſe habiturum omnibus denunciat, miſſis ad principes litteris & nuncijs, quibus ea de re certiores fierent. Hac enim ratione infirmari ac tolli omninò concilium Baſileenſe volebat. Rebus autem hoc modo Romæ compoſitis, iniuriarum memor Picenninum belli ducem in Picentes, quos Franciſcus bello ſubegerat, acciuit, qui Bononia abiens, dum Peruſium proficiſcitur, Tifernates Florentini populi ſocios ad defectionem compulit, Eugenio rem gratam facturus Florentinis infenſo, quòd Franciſcum pecunia ad oppugnandum retinendumque Picenum ſemper iuuiſſent. Alphonſus item, qui ſuperiore anno Neapolim iam diu obſeſſam, per cloacam ingreſſus, pulſo inde Renato ceperat, Picennini virtute ac

te ac fama permotus, hominem non ducem ſolum, quem exercitui ſuo præficeret, deligit, verùm etiam honoris gratia eum in adoptionem familiæ Arragonenſis recipit, qui ſtatim acceptis ab Eugenio & Alphonſo in ſumptus belli pecunijs, Picentes ingreſſus, multa oppida fruſtra retinente Franciſco Sfortia, qui relicta Cremona cum firmo præſidio eò profectus fuerat, in deditionem eccleſiæ redigit. Eodem fere tempore mortuo Ioanne Franciſco Gonzaga, Veneti & Florentini de futuro ſoliciti, Ludouicum Gonzagam Ioannis Franciſci hæredem & filium, quem Philippo ſi oporteret, obijciant, mercede conducunt. Quieſcentibus autem in Ciſalpina rebus, Hannibal Bentiuolus in arce Peregrini oppidi, iubente Picennino ob ſuſpicionem coniurationis aliquandiu aſſeruatus, deceptis cuſtodibus Bononiam rediens, conuocato ad libertatem populo, Franciſcum Picenninum vrbis præfectum cum præſidio comprehendit, quo facto, exſules omnes, tum ſuæ, tum aduerſæ factionis, maximè verò Baptiſtam Cannedolum in patriam euocat. Miſſi deinde ſunt à Bononienſibus ad Venetos & Florentinos legati, ſocietatem & amicitiam petentes. Qua quidem impetrata, domum redeuntes, arcem, quæ adhuc in poteſtate hoſtium erat, cum ſociorum copijs ad id miſſis capiunt, ac captam ſtatim diripiunt, Alouiſiumque Vermem ex agro Bononienſi fugant. Tum verò Philippus ægrè ferens, Bononienſes cum Venetis ac Florentinis ſentire, amicos quoſdam Baptiſtæ ſubornat, auxilium eis pollicitus, vt Hannibalem è medio tollant, quò principes ipſi cum ſua factione in ciuitate remaneant.

Tum Betotius Cannedolus fraudi ac ſceleri intentus, Bononienſem quendam ſubornat: cui cùm caſu filius natus erat, vt Hannibalem in baptiſmate pueri compatrem ſibi deligat, quo exorato dat operam, vt ſequenti die infans ad ſacerdotem deferatur. Baptizato puero, Hannibalem pater ad ædem ſancti Ioannis Baptiſtæ, cuius tum ſolemne erat, inuitat. Obtemperat etiam ea in re proditori Hannibal, nullam fraudem ſubeſſe ratus, qui dum in via eſſet, à coniuratis circumuentus occiditur, reſiſtentibus aliquandiu duobus famulis charitate Domini vim propulſare conantibus. At Bononienſis populus indignitate rei motus, ſumptis properè armis Cannedolæ factionis principes obtruncat: maximè verò Babptiſtam, cuius cadauer & per vrbem tractum, & cum magna ignominia ſepultum eſt. Accidit & tum Romæ ſcelus ingens, à ſuo enim cubiculario Angelotus ſancti Marci presbyter cardinalis, & vita & fortunis, quas tanta cum auiditate aggregauerat, priuatur. Captus ſceleratus ille, ac varijs cruciatibus necatus, quadrifariam diuiditur, ad quattuorque vrbis portas ſuſpenditur. Veneti autem & Florentini veriti ne Bononia vtrique ciuitati in rebus bellicis peropportuna, in manus Philippi veniret, eò ſtatim cohortes aliquot mittunt, quæ ſocios Bononienſes iuuarent. Non fefellerat hæc opinio Venetos: eò enim Philippus rogantibus exſulibus mittere Picenninum cum exercitu inſtituerat, ni hominem mors præripuiſſet. Mortuum ferunt dolore animi, cum intellexiſſet Franciſcum filium, quem in Piceno cum exercitu reliquerat, cardinali Firmano legato, à Franciſco Sfortia ſuperatum. Sequenti tamen anno Philippus haud animo concidens, Eugenium ad repetendam bello Bononiam adhortatur, militem ac impenſæ partem pollicitus. Quare permotus pontifex, inito etiam cum Alphonſo fœdere, Sigiſmundum Malateſtam cum magno equitatu in Picentes contra Franciſcum mittit: quò facilius diſtractis Florentinorum copijs, Bononia premi ad deditionem poſſet. Præmiſerat iam Philippus & Guillelmum Montisferratum, & Carolum Gonzagam cum magnis copijs, qui agrum Bononienſem hoſtiliter ingreſſi, incurſionibus longè ac latè omnia vexabant. Moti verò ſociorum periculo Florentini, Aſtorgium Fauentinum cum equitibus mille & quingentis, cumque peditibus ducentis mittunt, qui Bononienſibus auxilio ſit, donec aliud à Venetis & Florentinis decerneretur. Agebantur hæc in Flaminia, cum Philippus præter opinionem omnium Franciſcum Picenninum ex Picenis accitum, cum magno exercitu kalendis Maij in Cremonenſes nil tale metuentes mittit: qui captis paſſim ruſticis, tantum terroris vrbem die noctuque oppugnando ciuibus iniecit, vt paulum à capienda vrbe abfuerit. Moti tum Veneti ac Florentini Franciſci ac communi periculo, Cremonam & Bononiam eodem tempore tueri inſtituunt. Mittunt itaque Tibertum Brandolinum ducem impigerrimum, qui cum populo Bononienſi, cumque his quos Florentini auxilio miſerant,

rant, in hoſtes tendens, ſimultate & odio inter ſe certantes (ad ſanctum Ioannem oppidum hi conſederant) pertracto in partes Bononienſium pollicitationibus & præmijs Guillelmo Montisferrato, ac Carolo haud magno negocio fuſo & fugato, oppida omnia ex hoſtibus breui recepit. Pacata autem hoc modo Bononia, auxiliares copiæ Venetorum ac Florentinorum mandato bifariam diuiſæ, pars Franciſco Sfortiæ, qui vſque ad Vrbini mœnia ab Eugenio & Alphonſo vi pulſus fuerat, pars Cremonenſibus grauiter à Franciſco Picennino preſſis auxilio miſſa. Veneti decernêre aperto Marte cum Philippo inſtituentes, legatos, qui ei bellum indicant, mittunt, ni oppugnare Cremonam deſtiterit. Oratoribus per internuncios reſponſum (neque enim alloqui hominem fas erat) eos alibi quàm Mediolani tutiores fore. Quo reſponſo commoti Veneti, Micheleto Cotignolæ copiarum ſuarum duci imperant, qui tum Brixiæ erat vt in agrum Cremonenſem, quem Philippus magna ex parte occupauerat, confeſtim moueat, & cum hoſte vbicunque eum nactus fuerit, decertat. Is autem mandata diligenter facturus, traiecto Olio, ad Caſale maius celeriter proficiſcitur, hoſtemque haud longè inſula Padi munitiſſimo loco conſidentem, vado traijciens caſtris exuit, ac magnam vim equitum cepit. Recuperatis deinde oppidis omnibus, liberataque obſidione Cremona, aucto etiam Ludouici Gonzagæ copijs exercitu (qui Platinam & caſtella quædam agri Cremonenſis in deditionem Venetorum redegerat) in Gerram Abduæ mouentes, nil prætèr Cremam citra Abduam Philippo reliquêre. Flumen deinde traijcientes, Mediolanum vſque perueniunt, incendijs & rapinis omnia paſſim complentes; direpto autem Briantiæ monte, Breuioque capto, qua ponte Abdua iungitur, Lecum Larij caput oppugnare adorti, acriter qui in præſidio erant, locum defendentibus, cum integri feſſis ac ſaucijs nauibus ſubmitti poſſent, multis in ea oppugnatione deſideratis, equiſque ad extremam maciem inopia pabuli redactis, tandem re infecta abire, de Franciſco Sfortia ſoliciti, quem in partes Philippi deſcendere clam intellexerant. Interim verò Alouiſius Patauinus pontificis legatus, qui his præerat copijs, quæ in Picentibus contra Franciſcum Sfortiam dimicabant, cognita Italiani ac Iacobi Gatuani, qui partim Philippi, partim Eugenij ſtipendijs militabant, ad Franciſcum tranſitione, eos antequam id fieret, ad Rockam contrariam comprehendi iubet, & captos ſupplicio capitali affici. Vterque enim mille & quingentis equitibus præerat. Hac autem re permotus Franciſcus Sfortia cum amplius ſuſtinere hoſtes non poſſet, quippe à multis ſimul oppugnatus, & à nemine adiutus, adhortante ad eam rem Eugenio & Alphonſo, qui rem Venetam augeri indignabantur, omiſſo Piceno Philippi militiam ſecutus, eius copijs præficitur.

Interea verò Eugenius, ne rem bellicam ſolum curare videretur, Nicolaum Tollentinatem ordinis S. Auguſtini, miraculis clarum, in ſanctos referens à ſancto Petro cum omni clero ſupplicando, ad ſanctum Auguſtinum profectus ſolemnia ipſe celebrat, adſtante populo Romano cardinaliumque omnium cœtu. Præterea verò pulſis omnino è ſancto Ioanne Laterano canonicis ſæcularibus, admiſſiſque tantummodo regularibus, & porticum illam exſtruxit, qua ab eccleſia ad Sancta ſanctorum: & clauſtrum, vbi ſacerdotes habitarent, reſtituit. Auxit, & picturam templi à Martino antea inchoatam. præterea verò ſancti Siluestri mitram, Romam Auinione delatam ipſemet è Vaticano ad Lateranum detulit, magna cum veneratione & litania ſacerdotum omnium, populique Romani. Verùm cum Alphonſus rex Tiburtum veniſſet, de ratione belli gerendi cum Eugenio collocuturus eius ægritudinem intelligens aliquantulum ſubſtitit. Eugenio autem in animum venerat Florentinos, qui hoſtem iuuerant, bello perſequi. Exiſtimabat nanque, ſi ſuis, ſi regis, ſi Philippi copijs eos adoriretur, eam vrbem in quas vellet partes facilè adductum iri: verùm interuentu mortis diſturbata ſunt omnia. Moritur autem pontificatus ſui anno decimoſexto, octauo kalendas Martij, anno milleſimo quadringenteſimo quadrageſimoſexto, vir certè in vita varius. Principio enim pontificatus ſui malis conſilijs ductus, diuina humanaque omnia perturbauit. Nam & populum Romanum ad arma exciuit: & concilio Baſileenſi, vnde infinita mala orta ſunt, auctoritatem dedit, approbatis eorum per litteras apoſtolicas decretis. Verùm poſtea ad ſeipſum rediens, omnia prudenter ac conſtantiſſimè egit, vir adſpectu inſignis & veneratione dignus,

dignus, grauis in dicendo potius quàm eloquens, modicæ litteraturæ, multæ cognitionis, hiſtoriæ præſertim. Liberalis in omnes, tum vel maximè in litteratos, quorum familiaritate delectatus eſt. Nam Leonardum Aretinum, Carolum Poggium auriſpam, Trapezuntium Blondum, viros doctiſſimos, ſecretis ſuis admiſit. Ad iram non facilè mouebatur ob iniurias illatas, & maledicentiam hominum aut minas & dicteria ſcribentium. Gymnaſia autem omnia quàm diligentiſſimè fouit, maximè verò Romanum ad quod omne genus litteratura adhibuit. Religioſos mirum in modum dilexit, eoſque opibus & immunitatibus auxit: bella autem ita amauit, quod mirum in pontifice videri debet, vt ad ea, quæ ſcripſimus ab eo in Italia geſta, & Delphinum Caroli regis Franciæ filium, compoſita prius inter regem & ducem Burgundiæ pace, cum magno equitatu in Baſileenſes concitauerit, cuius impetu diſſipatus ille conuentus eſt, & Vladiſlaum Polonum regem cum Iuliano Cæſarino diacono cardinali in Turcos miſerit: quorum de numero ad XXX. millia vno prælio cæſa inter Hadrianopolim & Danubium ſunt, licet in tanta victoria rex ipſe cum cardinali ab hoſtibus interfectus ſit. Conſtans præterea in pactis ſeruandis eſt habitus, niſi quid pollicitus fuiſſet, quod reuocare quàm perficere ſatius eſſet. Splendidus in victu famulæ, parcus in ſuo: & à vino ita alienus, vt abſtemius meritò vocaretur. Familiares habuit admodum paucos, ſed viros doctos, & quorum opera in grauibus rebus vti poſſet: quoſque tanquam ſuæ modeſtiæ teſtes in cubiculum cœnaturus admittebat, ac ſciſcitabatur quid in vrbe fieret, quid de pontificatu ſuo ſentirent homines, vt errata ſua vel ſuorum, ſi quid perperam factum eſſet, emendaret. Exornare autem eccleſiam Dei ædificijs & ſacellis eſt annixus, vt ex capella pontificia & æneis ſancti Petri valuis apparet. Moritur autem (vt dixi) vir ingenio & rebus geſtis inſignis, ætatis ſuæ anno ſexageſimoquarto, ſepeliturque in baſilica ſancti Petri ſepulchro marmoreo, his verſibus notato:

Eugenius iacet hic quartus, cor nobile cuius
Teſtantur vitæ ſplendida facta ſuæ.
Iſtius ante ſacros ſe præbuit alter ab ortu,
Alter ab occaſu Cæſar vterque pedes:
Alter vt accipiat fidei documenta Latinæ,
Alter vt aurato cingat honore caput.
Quo duce & Armenij Graiorum exempla ſecuti,
Romanam agnorunt Aethiopeſq; fidem:
Inde Syri ac Arabes, mundiq; è finibus Indi.
Magna, ſed hæc animo cuncta minora ſuo.
Nam valida rurſum Teucros iam claſſe petebat:
Dum petit, aſt illum ſuſtulit atra dies.
Qui ſemper vanos tumuli contempſit honores:
Atque hac impreſſa condite, dixit, humo
Sed non quem rubro decorauerat ille galero,
Non hoc Franciſcus ſtirps ſua clara tulit:
Suſceptiq; memor meriti, tam nobile, quod nunc
Cernis tam præſtans ſurgere iuſſit opus.

Vacat tum ſedes diebus duodecim.

D. GABRIEL Condelmerius, Angeli filius, Venetijs populari, antiqua tamen familia ortus, ex Canonico ſæculari Cæleſtini coloris Congregationis ſancti Georgij in Alga Venetiarum, epiſcopus Senenſis, & Presbyter Cardinalis tt. S. Clementis, à Gregorio XII. factus, Legationem Picenam ſub Martino V. integrè adminiſtrauit. Quo mortuo, Romæ in Sacrario ordinis Prædicatorum ac Mineruæ duodequinquageſimum annum agens, XIII. Cardinalium ſuffragijs, V. Nonas Martij, anno M. CDXXXI. Pontifex Maximus creatus, & V. Idus Martij ad S. Petrum coronatus, ſedit Imperatoribus Cæſaribus Sigiſmundo Lucenburgio, Alberto, & Friderico III. Auſtrijs, Auguſtis, annos XV. menſes XI. dies XXI. Fuit Eugenius IIII. varia fortuna, modò proſpera, modò aduerſa conflictatus, bellis implicitus, ſeditionibus Eccleſiaſticis, & acerrimo ſchiſmate vexatus. Quæ omnia excelſo animo tulit, & ſuperauit. Pontificatus initio ciuilem ſeditionem à Columnenſibus paſſus, eorum conatus repreſſit. Sigiſmundum Auguſtum in Baſilica Vaticana Imperatorio diademate coronauit, Philippi Inſubrum Ducis vi, & inſidijs vexatus, & Roma tumultu populari exactus, Florentiam aufugit, breui Iohannis Viteleſchi Cardinalis opera cuncta amiſſa recuperauit, rebelles domuit, concilium ab ſe Baſileæ indictum reuocauit, nouam Synhodum, ad quam Græci, Imperator, Patriarcha, & epiſcopi conuenerunt, Ferrariæ inſtituit, Florentiæ abſoluit, Armenorum & aliorum orientalium Legatos audiuit, ijs leges dedit. A Baſileenſibus Pontificatu priuatus, diro ſchiſmate excitato, contra ſe Felicem IIII. nuncupatum V. creatum, paſſus eſt. Romæ poſt decennalem peregrinatio-

Ex Onuphrio.

tionem rediens, Vrbem deformem, & ſua abſentia laceratam conſtituit, Tyrannis ditionem eccleſiaſticam armis vexantibus fortiſſimè reſtitit. In Turcas mari claſſem, terra exercitum Legato Iuliano Cæſarino Cardinale miſit. Moritur tandem multis in diſcriminibus verſatus, anno ætatis LXIII. Chriſti verò M.CCCCXLVII. VII. Kalend. Martij. Quum ordinationibus VI. habitis Cardinales viros egregios XXVII. creaſſet. Vacauit ſedes dies X. corpus in Baſilica S. Petri ante oſtium Sacrarij marmoreo tumulo conditum fuit.

NICOLAVS V.

217. Pōt. NICOLAVS quintus, Thomas Sarzanus antea vocatus, à Sarzana oppido Lunenſis agri, pontifex omnium conſenſu creatur pridie Nonas Martias, M.CCCCXLVII. vir quidem modicis parentibus, vtpote matre Andreola, patre Bartholomæo phyſico natus: ſed virtute, doctrina, comitate, gratia, libertate, magnificentia tanto pontificatu dignus, ſic tamen ipſe adeò modeſtus erat, vt tanto magiſtratu ſe indignum arbitraretur: rogaueritque cardinales omnes ſupplex etiam, vt eccleſiæ Dei maturius conſulerent. Verùm Tarentino cardinali eum adhortante, ne curſum ſancti ſpiritus impediret, collum tanto oneri ſubiecit. Interrogatus (vt fit) cardinalis Portugalenſis è conclaui prodiens, quem pontificem creaſſent, reſpondit, Non nos Nicolaum, ſed Deus pontificem deſignauit. Sunt autem qui ſcribant, Thomam Piſis natum, Lucæ educatum, Bononiæ litteras & bonas artes didiciſſe; maximè verò philoſophiam & theologiam, adiutum beneficentia ſanctiſſimi viri Nicolai Albergati cardinalis ſanctæ crucis, adoleſcentis ingenio delectati. Hanc ob rem in pontificatu hominis de ſe bene meriti nomen ſumpſit. Cùm verò magiſtri nomen in gymnaſio conſecutus eſſet, acerrimis diſputationibus probatus, Cardinalem ſanctæ Crucis ſequutus, familiæ tanti viri œconomus factus, in numero ſcriptorum pœnitentiariæ primo refertur; deinceps ſubdiaconatum pontificium adeptus, bene agendo vitamque ſine inuidia & æmulatione ducendo, maiora mente concepit. Iam enim Eugenius cognita hominis doctrina & integritate, in illis potiſſimum diſputationibus, quæ cum Græcis Florentiæ & Ferrariæ ſunt habitæ, eum cardinalem deſtinauerat. Verùm vt id honeſtius fieri poſſet, hominem cum Ioanne Garuagialla, qui poſtea ſancti Angeli cardinalis eſt habitus, in Germaniam mittit ad tollendum Baſileenſe concilium neutralitatemque. Neutrales enim ideo Germani ſunt dicti, quòd neque Felicis, neque Eugenij dictis obtemperarent. Quas ob res eccleſia Dei multas & maximas calamitates incurrebat, cum imminutione maieſtatis pontificiæ. Hac autem de re pluribus in conuentibus apud Fredericum Romanorum regem eſſe diſceptatum. Aenea Picolhomineo, qui deinceps pontifex fuit, quique tum regis ſecretarius erat, ad tantam rem tamque neceſſariam longis orationibus omnes adhortante. Difficile quidem erat remouere Germanos ab opinione ſua, falſa præſertim. Difficilè item videbatur perſuadere Eugenij oratoribus, vt poſtulatis Germanorum obtemperarent. Tandem verò delinita orationibus nimia oratorum ſeueritate, & caſtigatis Germanorum poſtulatis, ſchiſma & neutralitatem, rem quidem Romanæ ſedi pernicioſiſſimam ſuſtulerant, ſi ſtare promiſſis Germani voluiſſent. Redeuntes itaque ad Eugenium cum hac opinione legati, ſucclamantibus omnibus, cardinales decernuntur, eiſque Eugenius ad portam Flaminiam galeros obuiam mittit, vt vrbem inſigniores ingrederentur. Vno itaque eodemque anno Thomas Sarzanus & epiſcopatum Bononienſem, & cardinalis dignitatem, & pontificatum adeptus eſt, cum maxima totius cleri populique Romani lætitia: licet, dum adhuc in conclaui cardinales eſſent, tumultuatum aliquantulum ſit, Stephano Porcario equite Romano, viro in dicendo

acerrimo & eleganti, ciues ſuos in eccleſia Aracæli congregatos, ad capeſſendam libertatem cohortante, quòd diceret paruum quodque oppidum mortuo loci domino, de libertate vel ſaltem de moderanda regentium cupiditate verba facere. Verùm reclamante archiepiſcopo Beneuentano tum quidem vicecamerario, de re ipſa nil deliberatum eſt. Veriti eam Romani ſunt Alphonſum regem, qui Tibure ſubſtiterat, mortuo Eugenio dubius animi, retroné cederet an Florentinos bello perſequeretur, quemadmodum antè cum Eugenio & Philippo inſtituerat. Hominem autem ita nutantem, duo Senenſes, qui ciuilibus diſcordijs alebantur, ad Etruriæ imperium adijcere animum pepulêre: quod perfacilè eſſet conſecutus, ſi Senas profectus, eam ciuitatem ſpontè ſeſe dedituram, in poteſtatem ſuam redigiſſet. Collaudauit Senenſes rex, eiſque ad ſolicitandos animos ciuium dimiſſis, adfuturum ſe in tempore pollicetur. At Nicolaus pontifex pacis & quietis amator, celebrata de amore coronatione ſua. factiſque ingenti apparatu litanijs, quibus ipſe pedes ſupplicabat, cardinalem Morinenſem Ferrariam mittit, componendæ pacis commune domicilium: quò legati interuentu & auctoritate, ad pacem magis impellerentur partium animi. Miſſi & eò properè Alphonſi, Philippi, Venetorum, Florentinorumque legati, qui poſt longam diſceptationem hanc Philippo optionem dedêre, vt vel inducias in quinquennium à Venetis Florentiniſque acciperet, vtraque parte poſſidente quæ tenebat: vel pacem permutata Crema, cum his oppidis, quæ vltra Abduam vel in ripa Abduæ bello Veneti cepiſſent, Caſſana tantùm in arbitrio pontificis relicto, quod illi ex fœdere debebatur, cui primo illatæ eſſent iniuriæ. Hoc autem additum eſt, quò pax diuturnior haberetur. Miſſus autem ex legati Philippi vnus, qui ei optionem faceret, vt vtrum mallet, eligeret: hominem pridie eius diei, quo Mediolanum peruenerat, apoplexia mortuum intelligit, VI. Idus Auguſti, anno Domini M. CCCCXLVII. Tum Morinenſis cognita Philippi morte, legatos omnes ad ſe properè vocat, & nihilo ſegnius quàm antea de pace agit. Interrogati Veneti, irentné in eam ſententiam, quam prius approbauerant, reſpondent Philippi morte eius rei nil ſibi integrum relinqui, ad ſenatum ea de re velle perſcribere, tum demum facturos quod à ciuitate mandaretur. Hac itaque mora interpoſita, qui aderant legati, cognita Venetorum cupiditate, quòd totius Italiæ dominatum appeterent, ſoluto conuentu domos quiſque ſuas rediêre, legato pontificis fruſtra eos ad concordiam reuocante. Veneti autem, qui ad Soreſinam in agro Cremonenſi ſtatiua habebant, quòd Cremonam tumultuantem adiuuantibus Guelphis in deditionem poſſe recipi ſperabant: cognita Philippi morte Laudam properè mouent, qua recepta, Placentinos quoque eadem, qua Laudenſes, conditione in fidem ſuſcipiunt, miſſis eò ac properè quidem mille & quingentis equitibus, qui Placentinis auxilio eſſent, ſi qua vis ingrueret. At verò Franciſcus Sfortia, qui tum ex Piceno pulſus, in Bononienſi agro conſederat, refecturus exercitum diutino bello, armis, equis, viris exhauſtum, occupari omnia à Venetis ſoceri morte intelligens, magnis itineribus Cremonam proficiſcens, à Mediolanenſibus ſtatim ſummo omnium conſenſu exercitus, ac copiarum dux contra Venetos deligitur: qui Pado amne ponte coniuncto caſtelliſque ac machinis firmato, quò minus Veneti Placentiam claſſe contenderent, Abduam amnem ad Picigitonum traijciens, non longè ab hoſtibus ad Camuragum confidentibus caſtra ponit. Vbi parua quædam certamina ad tentandam credo hoſtium patientiam, ſunt commiſſa. Tum verò Papienſes ſumptis ob aduentum Franciſci paululum animis, cum ab imperio Mediolanenſium propter vetus inter eos odium abhorrerent, cumque item extrema quæque pati mallent, quàm Venetis obtemperare, qui eorum ſocietatem adſpernati eſſent, vrbem Franciſco dedunt, præfecto arcis non abnuente: quo additamento Sfortia Inſubriæ dominatum ſtatim mente concepit. Agebantur hæc in Ciſalpina Gallia, cum Alphonſus eodem tempore Nicolao pontifice fruſtra reclamante, cum exercitu in Senenſium maritima deſcendens, eorum libertatem ſubuertiſſet, ni Florentinus populus cognita regis calliditate, legatum Senas miſiſſet, qui ciuitatem admoneret Alphonſum regnandi cupidum, Senenſes bello non minus quàm Florentinos petere. Tum verò Senenſes cognito periculo, etſi regi commeatus non negabant, non tamen quempiam ex regijs militibus ingredi ſua mœnia deinceps ſunt

paſ-

paſſi. Rex itaque cognita Senenſium diligentia, in Volaterranum & Piſanum agrum deſcendens, multa caſtella partim deditione, partim vi cepit: maximè verò Caſtilionum Piſcariç, quæ oppida Florentini haud ita multò pòſt recepêre, præter Caſtilionum, Sigiſmunda Malateſta duce: quem antea Alphonſi ſtipendio conductum, ab eo ad ſe deficere pecunijs compulerant. Non deſiſtebat interim Nicolaus pontifex nunc Regem, nunc Venetos adhortari, vt pacem quàm bellum mallent: ſed hi ferocia exſultantes, benè monenti nequaquam obtemperabant. Hanc ob rem Franciſcus comparato ingẽti exercitu, in quo robur Italicorum militum inerat, Brachianis & Sfortianis militibus ſimul iunctis, ad Placentiam firmo Venetorum præſidio munitam, medio autumno caſtra locat, partemque murorum bombardis demolitus, creſcente Pado adeò, vt Galeones, ita enim naues fluuiales ad bellum aptas vocant, mœnibus appellerentur, terreſtri ac nauali oppugnatione vrbem capit ac diripit. Magna hęc Franciſci laus eſt habita, quòd hyeme tanta imbrium inundatione, vt ægrè in tabernaculis miles retentus ſit, tantam vrbem vi ceperit. Non deſtitit tamen Nicolaus pontifex de pace tum quidem mentionem facere, inſtantibus etiam apud Venetos ſocios Florentinis, quòd regis potentiam vererentur, qui tum cum exercitu in Etruria erat. Verùm ea de re nil actum eſt, quòd Laudam Veneti Mediolanenſibus id maximè petentibus, reddere grauarentur. Nicolaus autem pontifex omiſſa re toties fruſtra tentata, ad rem diuinam animum applicans ingentes ſupplicationes decernit ad placandam iram Dei; precandumque vt pacem Chriſtiano populo præſtaret his litanijs pontifex ipſe cum omni clero à ſancto Petro vſque ad S. Marcum profectus eſt, multam religionem & ſingularem pietatem præſeferens. Verùm neque ita quidem, exigentibus id fortaſſe hominum meritis, Dei ira placata eſt. Nam ſequenti biennio adeò vbique ferè peſte laboratum eſt, vt pauci de multis ſuperfuerint. Quod quidem malum & frequens terræmotus, & eclipſis ſolis indicare videbantur. Minabantur hi, quos Prædicatores vulgo appellant futuram calamitatem: maximè verò Robertus ordinis ſancti Franciſci profeſſus prædicator inſignis, qui concionibus ſuis adeò populum Romanum mouit, vt pueri paſſim fœminæque per vrbem incederent miſericordiam à Deo expoſcentes. Et ne quid mali in Italia deeſſet bella, quæ antè inchoata diximus, adeò inualeſcebant, vt ſedari nullo modo poſſe viderentur. Nam Franciſcus Sfortia ſequenti æſtate oppugnatis quibuſdam Venetorum caſtellis, in eorum claſſem qua Cremonenſes vexabant, cum terreſtri naualique exercitu profectus, eam cedere retro ad Caſale maius coëgit: quò & hoſtem inſecutus, cum eius claſſem in naualia ſubductam bombardis diſiecerit, ad tantam deſperationem præfectum Venetum redegit, vt incenſa claſſe, quam tueri non poterat, effuſa fuga in oppidum ſeſe receperit. Inde verò Franciſcus abiens, non amplius de Cremona ſolicitus, ſublata hoſtum claſſe, in Glaream Abduæ mouens ad Carrauagium firmo hoſtium præſidio munitum caſtra locat. Mouent & eò Veneti, de exiſtimatione ſua actum putantes, ſi oppidum à Mediolanenſibus occuparetur, qui poſitis ex regione hoſtium circiter mille paſſus caſtris ſuis, tempori ſe adfuturos, ſi oppugnatione vexarentur, oſtendunt. Crebra quotidiè committebantur prælia, vtpotè ex tam propinquis caſtris. Verùm cum ad ſummam dimicationem ventum eſt in via paludibus vndique coarctata, ad quam primæ Venetorum acies retruſę neque cedere, vt in pugna facere plerumque neceſſe eſt propter ſubſequentes: neque pugnare in tam anguſto loco, propter inſtantes hoſtes poterant, oppreſſæ penitus & obtritæ cecidiſſent, niſi à nouiſſimo agmine fugiendi initium ortum fuiſſet. Tum verò Franciſcus cedentem hoſtem inſecutus, & caſtris opulentiſſimis eum exuit, & equitum ac peditum circiter 5. millia capit. Poſtea verò Franciſcus, Brachianis eo inuito ad expugnandam Laudam mandato Mediolanenſium proficiſcentibus, cum reliquo exercitu Brixiam mouens, vrbem obſidione cinxit. Hac verò calamitate promoti Veneti, de ſe actum exiſtimabant, niſi pacem cum Franciſco componerent, orta iam inter Franciſcum & Mediolanenſes ſimultate quæ his legibus compoſita eſt, vt ſumptis in Mediolanenſes armis quicquid vltra Abduam Padumve Franciſci, quicquid verò citra Abduam caperetur, Venetorum eſſet, collatis eidem à Florentinis ac Venetis ſingulis menſibus 16. millibus nummûm aureorum; immiſſiſque aliquot turmis auxilio, donec Mediolano potiretur. Inito itaque hoc modo fœdere, allectiſque ad ſe quos potuit copiarum ducibus pollicitationibus & præ-

præmijs, in Mediolanenſes conuerſus, omnes ferè eorum ciuitates in deditionem recepit. Quo quidem ſucceſſu promoti Veneti, longè aliter euenire Franciſco cernentes quàm arbitrati fuerant, accepta ex fœdere Crema, reuocatiſque militibus ſuis, fœdus cum Mediolanenſibus ineunt, Franciſci potentiam reformidantes ſi Mediolano potiretur. Franciſcus autem ſimulata cum Venetis beneuolentia, priuataque magis Coſmi Medices, quàm publica Florentini populi pecunia adiutus, poſt multas acceptas illataſque clades, poſt longam & grauem oppugnationem, vtpotè media hyeme, poſt defectionem & tranſitionem militum ad hoſtes, aduerſante etiam Alphonſo, qui Mediolanum ſibi iure hæreditario deberi dicebat, ob eamque rem Ludouicum Gonzagam mercede conduxerat, & in Bononienſes miſerat, quò ſuis tutius in Ciſalpinam tranſire liceret, Mediolano tandem potitur, anno M. CCCCXLIX. Iuuabant quidem Mediolanenſes Veneti, immiſſo cum exercitu ſuo Sigiſmundo Malateſta, qui ſe Picennino auſpicijs Mediolanenſium militanti coniungeret, ſed pernegligenter: vt enecti fame ciuitatem Venetis potius quàm Franciſco committerent. Quare longè aliter euenire cernentes quàm putarant, cum Alphonſo agunt, qui Franciſcum inimico & hoſtili animo perſequebatur, inito prius fœdere, vt homo dominandi cupidus priuſquam inualeſceret, ducatu Mediolanenſi pelleretur. Inuitant & Florentinos ad eam rem. Verùm cum hi nunquam ſe aduerſaturos Franciſco dicerent, eorum mercatores ab vrbibus ſuis Veneti pellunt: idemque vt Alphonſus faceret, tandem etiam impetrarunt.

Nicolaus autem pontifex totam Italiam ad arma concitari cernens, auctoritatem ſuam ſæpius interpoſuit, quò pax componeretur, vt ſequenti anno liberè omnibus ex tota Europa ad Iobileum venire liceret. Inſtabat enim quinquageſimus annus, quo iobileus de more indicebatur. Cardinales præterea ſex creauit: quorum de numero fuêre Latinus Vrſinus, & frater ipſius pontificis vterinus tantum Philippus tituli ſancti Laurentij in Lucina presbyter Cardinalis, vir certè bonus, ingenijque liberalis. Interim verò Fredericus imperator, inſtante pontifice, Felicem compulit, vt ſe pontificatu abdicaret, quòd cerneret tantam ſeditionem & tam diuturnam, eccleſiæ Romanæ pernicioſam eſſe. Vſus tamen hac benignitate erga Amadeum Nicolaus eſt. Ad hominem nanque galerum Cardinalatus miſit: eundemque legatum Germaniæ fecit, ne omninò ſine dignitate viueret. Venêre & in arbitrium pontificis Cardinales illi, quos Amadeus creauerat. Hac verò concordia adeò lætatus eſt non modò clerus omnis, verùm etiam populus Romanus, vt in ſequenti nocte eius diei, quo hæc audita ſunt, anno Domini M. CCCC XLIX. vigeſimoquarto Aprilis, cum facculis per vrbem in equis incederent, clamantes, Viuat Nicolaus. Pontifex autem, ne ingratus erga Deum tanti beneficij videretur, ſupplicationes admodum celebres cum populo & clero in Vaticano habuit. Idem fecêre & reliqui Italiæ populi, tam pernicioſa ſeditione liberatam eccleſiam Dei cernentes. Tanta præterea fuit pontificis auctoritas & gratia, vt animos principum ad bellum iam concitatos, aliquandiu repreſſerit. Inſtigabant namque Venetos ad id bellum & Iacobus Picenninus, & Sigiſmundus Malateſta, & Carolus Gonzaga, acerrimi ipſius Franciſci Sfortiæ hoſtes & inimici. Pellexerant etiam in ſocietatem ſuam Veneti Sabaudiæ ducem, marchionem Montisferrati, ac Corregij dominos, Bononienſeſque & Peruſinos, reclamante pontifice & minante ne id facerent, concitare, ſed fruſtra conati ſunt, pacti cum Alphonſo, vt dum ipſi Franciſcum adorirentur, Florentinos bello detineret. At Franciſcus Florentinorum amicitia ac potentia fretus, aſſumptoque in ſocietatem belli Ludouico Gonzaga principe Mantuano, ad bellum ſe conſtanti animo parabat. Hinc ortæ ſunt inter Carolum & Ludouicum graues inimicitiæ, quòd eius amicitiam ſequeretur, quem ipſe hoſtem haberet: quodque oppida ſua occupaſſet, quæ ei pater ex teſtamento reliquerat. Nam Ludouicus fratris in carcerem coniecti vas factus, cùm ſpopondiſſet octoginta millia nummûm auri, quo frater liberaretur, vetuiſſetque ſolùm Carolus, cùm Franciſcus aut nummos, aut oppida peteret, maluit nummos perſoluere, & oppida retinere, quàm tam vicina & propinqua loca dimittere. Hanc itaque ob rem Carolus fratrem calumniabatur, vt raptorem & alieni appetentiſſimum, non modò apud Venetos, quorum partes ſequebatur, verumetiam ab imperatore ius ſuum repetere.

Iam attigerat annus Iobileus, cùm ſubitò tanta multitudo Romam venit, quanta nunquàm anteà. Vnde cùm ſemel è Vaticano viſa Saluatoris imagine ad vrbem redirent, facta obuiam mula quædam Petri Barbi Cardinalis ſancti Marci, cùm neque venientes, neque redeuntes ob inſequentem multitudinem cedere poſſent, cadente vno atque altero ſuper mulam illam iam à multitudine oppreſſam, ad ducenta hominum corpora, & equos tres, obtrita & ſuffocata in ponte Hadriani conſtat. Multi enim à lateribus pontis in flumen cadentes, in vndis periêre. Sepulta in ſancto Celſo ad centum & triginta ſex conſtat: reliqua verò ad campum ſanctum delata ſunt. Hanc ob rem Nicolaus pontifex vices eorum, qui mortui fuerant, dolens, caſulas quaſdam anguſtiorem viam ad pontem facientes omninò ſuſtulit: totumque ferè annum illud in celebritatibus conſumpſit, ſtationes ipſemet quotidiè inuiſens cum Cardinalium cœtu. Cauit etiam quàm diligentiſſimè, ne abundante tanta multitudine, commeatus, & omnia ad victum neceſſaria in vrbe deeſſent. Curauit item exſecrationibus & ſatellitibus, ne graſſatores in peregrinos ad vrbem accedentes ſæuirent. Sequenti verò anno, quòd venturum ad vrbem Fredericum imperatorem intellexerat, tum vt coronam imperij acciperet, tum vt Leonoram regis Luſitaniæ filiam, Alphonſi neptem in vxorem duceret, portas vrbis ac turres, Capitolium, arcem ſancti Angeli, muris firmiſſimis munire cœpit, veritus credo, ne aduentante imperatore noui aliquid, & ab eo, & à populo Romano oriretur: erat enim natura formidoloſus. Hanc ob rem milites omnes ſuos cum collectitijs copijs Romam acciuit. Ad deliniendos verò multitudinis animos, tredecim mareſcalcos, qui tredecim regionibus vrbis præeſſent, delegit, eiſdemque tredecim veſtes coccineas dono dedit. Imperator itaque prodeuntibus obuiam tredecim Cardinalibus, omnique vrbis magiſtratu, ac honorato quoque, per portam caſtelli ingreſſus, & ad ſcalam ſancti Petri perueniens, obuium habuit pontificem, à quo vnà cum Leonora vxore, quam Senis offenderat iam ex Hiſpania auectam, in templum Petri introducitur, milleſimo quadringenteſimo quinquageſimoſecundo, die nono Martij. Vnde facta oratione digreſſi, in ædibus illis diuertêre, quæ ad ipſos ſancti Petri gradus adhuc viſuntur, meliorem formam quàm anteà habentes, Romani Cardinalis Conſtantienſis impenſa. Pontifex autem ſequentibus diebus in ſancto Petro Miſſam celebrauit, benedixitque imperatori & imperatrici, vt in nuptijs fieri conſueuit, antequàm ſponſus cum noua nupta coëat, eoſque deinceps eodem in loco XVIII. eiuſdem menſis imperatoria corona donauit. Dum verò imperator (vt fit) ad ſanctum Ioannem coronatus proficiſcitur, pluresque auratos equites in ponte Hadriani creauit. Abiens deinde Neapolim cum vxore viſendi Alphonſi regis cauſſa, à quo ſumptuoſa ac magnifica impenſa cum tanto comitatu eſt habitus, rurſum ad vrbem mare rediens, iter in patriam ſtatim arripuit, quòd intellexerat quoſdam principes res nouas in Germania & Vngaria moliri, ob regem Ladiſlaum adoleſcentem egregium, quem imperator ſecum ducebat. Hominem autem abeuntem duo Cardinales ad quinquaginta millia paſſuum comitati ſunt, Bononienſis ipſius pontificis frater, & Caruaial ſancti Angeli Cardinalis.

Abeunte autem Imperatore, Veneti comparato ingenti exercitu, Cremonenſem agrum ingreſſi, omnia prius longè ac latè populati, Soncium atque oppida vicina oppugnare ſunt adorti, quæ in poteſtatem eorum haud ita multò pòſt venêre: captis ibi aliquot equitum turmis, quòd ſerius quàm decebat Franciſcus exercitum comparauerat. Verùm poſteà ſuperueniente Ludouico Gonzaga amico & belli ſocio, in agrum Brixianum mouens, eò Venetos redegit, vt paludes egredi nunquàm ſint auſi, & aperto Marte collatis ſignis ſecum decernere. Protrahi rem volebant, in mora ſpem omnem victoriæ reponentes, quòd exiſtimabant Franciſcum propter inopiam ærarij, impenſæ bellicæ haud diu ſuffecturum, ſimul etiam ſperabant, Mediolanenſes extortæ quondam libertatis memores, Franciſco tanto bello implicito, aliquid noui ad excutiendum ſeruitutis iugum molituros. At Ferdinandus patris Alphonſi iuſſu, cum equitum circiter octo, peditum quattuor millibus, in Etruriam contra Florentinos mouens, cùm Cortonam ad defectionem tentâſſet, Foianum Arretini agri oppidum quadraginta dierum oppugnatione, multis vtrinque deſideratis capit. Inde verò abiens, ac per Senenſem agrum

iter faciens, cùm Caſtellinam fruſtrà oppugnare tentâſſet, in maritima Senenſium hyematum deſcendit captis in itinere quibuſdam Volaterranorum caſtellis. Obſeruabat hominem continuò Sigiſmundus Malateſta Florentini exercitus dux occaſionem benè gerendæ rei capturus. Florentini autem cùm pollentes Alphonſi ac Venetorum opes terra marique reformidarent, ad externa auxilia confugere inſtituunt, Franciſco id approbante. Miſſus itaque in Galliam Angelus Acciaiolus equeſtris ordinis Florentinus orator ad regem Franciæ commemorata Florentinorum in regiam domum beneuolentia, hominem eò pepulit, vt & duci Sabaudiæ & Allobrogis imperaret, qui iamiam in Franciſcum arma ſumpſerant, ne Franciſcum Florentini populi ſocium & amicum dicto aut facto læderent, affirmans ſe illi hoſtem futurum, qui ſecùs feciſſet. Et Renatum impulit pecunias ei ac militem pollicitus, regnum Neapolitanum, vnde fuerat ab Alphonſo pulſus, repetere: maximè verò quòd rex Florentinorum bello tum deſtineretur. Hac autem legatione Florentinorum ad Franciſci res adeò ſecundæ ſunt factæ, vt Veneti pacem deinde haud quaquàm ſint adſpernati, fuſis præſertim non longè à Godio eorum copijs, quas in Mantuanum principem Carolo Gonzaga duce miſerant, ne ipſe vnà cum Tiberto Brandolino ad Franciſcum Sfortiam, cuius auſpicijs militabant proficiſcerentur; coniunctiſque copijs maiorum exercitum, quem Gentilis ductabat, adorirentur & funderent. Venerat nanque ſuperiore anno ad exercitus Caruaial ſancti Angeli Cardinalis, Nicolai nomine pacem inter concertantes compoſiturus: qui re infecta abiens, DEVM hominesque teſtatus eſt per Nicolaum pontificem non ſtare, quò minus pace inter Italos compoſita, bellum communi Chriſtianorum conſenſu in Turcos decerneretur: quos iam parare arma contra Conſtantinopolitanos ſenſerat, & ob eam rem Cardinalem Rutenum patria Conſtantinopolitanum eò miſerat, qui imperatori & ciuibus auxilium polliceretur, ſi ad catholicam fidem, vt in Florentino concilio promiſerant, redire voluiſſent. Interim verò Renatus recuperandi regni Neapolitani cupidus, ad quam rem Franciſcus ac Florentini copias & opes pollicebantur, ſi Alpes tranſmittens, contra Venetos exercitum mouiſſet, fruſtrà tento cum duobus millibus equitum per Allobroges itinere, quos nunc Sabaudienſes vocant, æſtateque in ea re penè conſumpta, Sauonam alio itinere atque inde ad Franciſcum peruenit: qui acceſſu tanti Regis & non paruis copijs, atque animo auctus, hoſtem pauidum & certamen detrectantem mouere caſtra ad montana Brixiæ coëgit. Inde verò exercitum circumferens ex Brixianis & Bergomatibus ad quadraginta oppida, partim vi, partim deditione cepit. Superueniente deinde hyeme, cùm in hyberna vndique itum eſſet, Renatus relicto in Italia apud Florentinos filio malè in eos & Franciſcum animatus, in Galliam redijt. Verùm frigeſcentibus vnà cum hyeme iam omnium animis, exhauſtiſque item aſſidua bellorum impenſa populorum ac principum ærarijs, de pace iam anteà à Nicolao pontifice tentata, mentio fieri cœpta eſt; ad quam Veneti & Florentini militarem licentiam peroſi, ſummo ferebantur ſtudio. Sed Nicolaus pontifex coniuratione Stephani Porcarij equitis Romani tum deprehenſa, rem inchoatam omittens, ad ſedandum inteſtinum bellum animum adiecit. Stephanus enim maioris animi quàm potentiæ, vir quidem in dicendo materna lingua eloquentiſſimus, multa liberandæ patriæ indicia præſeferens (vt in principio diximus) Bononiam à pontifice relegatur, hac conditione, vt ſingulis quibuſque diebus Nicæno gubernatori vrbis ſeſe offerret, quem ſimulata ægritudine decipiens, Romam admonentibus coniuratis properè redijt, hac mente, vt cùm vrbem attigiſſet, ſumptis armis populum ad libertatem conuocando, pontificem & Cardinales caperet. Verùm dum feſſus longitudine itineris & diutina vigilia aliquantulùm quieſceret; aliquot enim noctes inſomnes duxerat; detegendæ rei tempus & occaſionem dat. Cognita hominis audacia, pontifex ſenatorem Iacobum Lauagnolum Veronenſem ciuem, & vicecamerarium cum armato milite domum eius ſtatim mittit, vt captum in carcerem perducerent. Is autem aduentare armatos intelligens, ad ſororem confugit, relicto domi Baptiſta Sciarra, cum aliquot ſeruis; homine quidem impigerrimo & audaciſſimo: qui domo cum ſocijs erumpens, incolumis aufugit. Cognita deinde Stephani per indices fuga, hominem apud ſororem in capſa deliteſcentem capiunt, &

captum ac ſeriem coniurationis faſſum, ad muros arcis ſancti Angeli ſuſpendunt. Eodem quoque ſupplicio afficitur in Capitolio Angelus Maſſa cum filio ac ſocio Sauo, lecta prius audientibus omnibus coniurationis ſerie, milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo tertio, quinto Idus Ianuarij. Perſecutus deinde reliquos coniuratos omnes oppreſſit, maximè verò Franciſcum cognomēto Gabadeum, & Petrum Monterotundum, & Baptiſtam Sciarram à Venetis ad ſupplicium deditum. Eò enim confugerat poſt patefactam coniurationem. Nicolaus autem, qui hactenus Romanos omni genere officij & liberalitatis iuuerat, quique liberior quàm vllus antea pontifex incedere per vrbem conſueuerat, ſibi ipſi deinceps cauens moroſior cùm in omnes, tum vel maximè in Romanos factus eſt. Accedentes enim alloquendi cauſſa non ita facilè admittēbat. Acceſſit & podagra, qua tum maximè laborabat. Sed nihil fuit, quòd æquè hominem cruciauerit, quàm vbi audiuit Conſtantinopolim & Peram eodem impetu à Turcis captam, obtruncatumque cum multis hominū millibus Conſtantinopolitanum imperatorem. Captum quoque arbitrabatur & necatum Cardinalem Rutenum, quem eò (vt dixi) miſerat, ſed is mutata veſte incolumis abijt. Ipſi tamen pontifici in animo fuit, claſſe & milite Conſtantinopolitanos iuuare, quemadmodum eius litteræ ad imperatorem ſcriptæ indicant, quibus & eorum à catholica fide defectionem, & ſimulatum in gratiam cum Latinis reditum, in calamitatibus increpat. Verùm adeò repentè vrbs illa capta eſt, vt vix de mittendo auxilio cogitare licuit. Præterea verò ne quid deeſſet, quod hominem cruciaret, Comes Auerſus iniuſſu ſuo Nurſinos bello aggreditur, à Spoletinis mercede conductus, hi enim populi de finibus inter ſe certabant. Hanc ob rem Angelum cognomento Ronconem cum militibus eccleſiaſticis mittit, qui comiti iter intercluderet, quò minus ad oppida ſua reuerteretur. At verò cùm intellexiſſet per Angelum ſtetiſſe, quò minus redeuntem milites caperent, hominem ad ſe vocatum, in arce Hadriani capitali ſupplicio afficit, tertia noctis hora. Sunt autem qui ſcribant, Nicolaum eius rei mirificè pœnituiſſe, quo que ira percitus mandauerat; adeò accuratè præfectus arcis egiſſet. At Veneti fruſtrà de pace mentionem fieri cernentes, cùm eam rem ſæpius tentaſſent, veriti ne tanta res perſuaſu Ludouici Gonzagæ à Franciſco intermitteretur, Iacobum Picennium copiarum ſuarum ducem, cum magna equitatus parte ad Voltam celerrimè mittunt: qua capta, retruſoque in Godium Angelo comitis non ſine aliquo Ludouici incommodo, qui tum ibi ęgrotabat, hominem in hyberna reuocant, exiſtimantes iam ſatis motum ad petendam pacem Ludouicum eſſe. Interim verò Simonetus ordinis Eremitarum vltrò citroque commeans, cùm nunc Venetos, nunc Franciſcum ad concordiam pluribus verbis adhortatus eſſet, eos tandem perpulit, vt pacem initis firmarent, quæ omnium conſenſu quinto Idus Aprilis publicè per pręcones enunciata eſt, M C C C C L I V. his fœderibus, vt quæ cuiuſq. ante id bellum fuiſſent, redderentur præter Gerram Abduæ, quam Franciſcus de Venetis, & Caſtilionum Piſcariæ, quod Alphonſus de Florentinis ceperat. Hoc verò quò firmius haberetur, vtve Alphonſus dignitatis regiæ habitam fuiſſe rationem dignoſceret, ad hominem mittendos legatos principes ac ciuitates cenſuêre: quo cùm vndique conueniſſent, cumque Dominicus Capranicus Cardinalis ſanctæ crucis, ac maior pœnitentiarius, vir magnæ prudentiæ & auctoritatis, legatus à pontifice miſſus, hortando, monendo, pacis & concordiæ ſequeſtrum ſe fore oſtenderet, ita ad id fœdus poſt longas diſceptationes tandem ventum eſt: vt quam Veneti ac Franciſcus pacem compoſuiſſent, eadem firma & ſtabilis ab omnibus haberetur: vtque ſi quæ deinceps diſſenſio diſcordiave inter eos orta eſſent, eius tollendæ ius poteſtatemque pontifex haberet: vtque qui arma alteri intuliſſet, cognita à pontifice cauſſa is ſtatim communis omnium hoſtis haberetur. Data itaque publica per omnes fide, iureiurandoque adhibito, fędus denique Neapoli firmatur, anno ferè poſt ſuperiorem pacem, qua nulla memoria patrum noſtrorum maior aut firmior eſt habita. Omnes enim præter Genuenſes in eandem ſententiam venêre, quibus cum Alphonſo ex gente Catalonica nequaquam conueniebat ob tributum promiſſum, nec redditum, vt Alphonſus dicebat. Relicta eſt etiam legatorum negligentia vel induſtria (vt quidam volunt) anſa quædam ad bellum, qua Alphonſus poſtea Sigiſmundum Malateſtam bello perſecutus eſt, quòd receptis anteà à ſe mercedis nomine pecunijs, tranſitione facta cum Florentinis hoſtibus ſuis contra ſe militaſſet. Nicolaus autem

pontifex,ſiue tædio animi, quod maximè cruciabatur poſt captum Conſtantinopolim,ſiue febri & podagra, qua potiſſimùm vexabatur, pontificatus ſui anno octauo moritur, milleſimo quadringenteſimo quinquageſimoquinto;ſepeliturque in baſilica Petri honorificentiſſima pompa, cuius in ſepulchro hoc epitaphium meritò inſcriptum eſt.

Hic ſita ſunt quinti Nicolai antiſtitis oſſa,
Aurea qui dederat ſæcula Roma tibi,
Conſilio illuſtris,virtute illuſtrior omni,
Excoluit doctos, doctior ipſe viros.
Abſtulit errorem,quo ſchiſma infecerat vrbem:
Reſtituit mores,mœnia,templa,domos.
Tum Bernardino ſtatuit ſua ſacra Senenſi,
Sancta Iobilei tempora dum celebrat.
Cinxit honore caput Frederici coniugis aureo,
Res Italas icto fœdere compoſuit.
Attica Romana complura volumina lingua,
Prodidit, en tumulo fundite thura ſacro.

Laudatur quidem eius liberalitas, qua in omnes vſus eſt: maximè erga litteratos, quos & pecunia, & officijs curialibus, & beneficijs mirificè iuuit. Eos enim præmijs nunc ad lectiones publicas, nunc ad componendũ de integro aliquid,nunc ad vertendos Græcos auctores in Latinum ita pepulit,vt litteræ græcæ & latinæ, quæ ſexcentis iam antea annis in ſitu & tenebris iacuerant, tum demùm ſplendorem aliquem adeptæ ſint.Miſit & litteratos viros per omnem Europam, quorum induſtria libri coinquirerentur,qui maiorum negligentia & barbarorum rapinis iam perierãt. Nam & Poggius Quinctilianum tum inuenit, & Enoch Aſculanus Marcum Cælium, Appicium, & Pomponium Porphyrionem in Horatij opera ſcriptorem egregium. Aedificauit prætereà magnificè & ſplendidè,tum in vrbe, tum in Vaticano; in vrbe ædes pontificias apud ſanctam Mariam ad Præſepe. Reſtituit & templum ſancti Stephani in Cælio monte: à fundamentis verò erexit ſancti Theodori templum inter Palatinum & Capitolinum montem in plano ſitum. Pantheon quoque in medio vrbis poſitum templum vetuſtiſſimum M. Agrippæ opus plumbeo tecto reſtituit: in Vaticano autem & pontificias ædes ſumptuoſis operis in hanc formam, quam nunc cernimus redegit: & muros Vaticani præaltos & latos inchoauit, iactis inſanis fundamentis ad turres & maiorem molem ſuperædificandam, quibus coerceri hoſtes poſſent,ne ædes pontificis & beati Petri templum, vt anteà ſæpè factum eſt,diriperentur. Inchoauit prætereà ad caput templi beati Petri amplam teſtudinem, quam vulgò tribunam vocant, quò templum ipſum anguſtius & hominum magis capax eſſet.Pontem quoque Niluium reſtituit,& ædes egregias ad balnea Viterbiana ædificauit. Iuuit & multos pecunia, qui in vrbe ædificabãt. Eius etiam mandato vici vrbis ferè omnes ſtrati ſunt.Eleemoſynas quoque multas in pauperes erogauit, maximè verò in nobiles ad inopiam ob varios rerum humanarum caſus redactos. Virgines inopes ſua pecunia & munificentia collocauit. Legatos aliundè venientes munificè ſemper ſuſcepit,nullo non genere honoris & liberalitatis adhibito.Facilis ad iram fuit,ne mentiar, quippe qui bilioſus erat, facilis etiam reditu ad beneuolentiam: hoc eſt, quod anſam maleuolis dedit ad carpendum hominem de Deo omnibus optimè meritum. Auaritiæ autem adeò expers fuit, vt neque officium vllum vendiderit vnquam,neque beneficium Simoniaca prauitate ductus vlli collocauerit. Gratus de ſe & eccleſia Dei meritos,amator iuſtitiæ, pacis auctor & conſeruator,clemens in delinquentes,cæremoniarum diligentiſſimus obſeruator,nihil, quod ad diuinum cultum pertineret, omittens. Exſtant adhuc vaſa aurea & argentea,exſtant cruces gemmis ornatæ,exſtant & ſacerdotales veſtes auro & margaritis inſignitæ, exſtant peripetaſmata & aulæa auro & argento intertexta, exſtat & mitra pontificia, quæ hominis munificentiam nobis oſtendunt. Omitto tot libros ſacros ſuo iuſſu deſcriptos, auro & argento redimitos. Licet inſpicere bibliothecã pontificiam ſua induſtria & munificentia mirificè auctam. Religioſos, vt vernaculo vocabulo vtar,ita amauit,vt eos & mira beneficentia & eccleſiaſticis beneficijs iuuerit. Beatum quoque Bernardinum Senenſem ordinis Minorum in ſanctos retulit, quod prædicando, dicendo, monendo, caſtigando etiam factiones Italiæ, Guelpham ſcilicet & Gibellinam, magna ex parte exſtinxerit, & Chriſtianis hominibus benè beateque viuendi viam oſtenderit. Cuius corpus nunc etiam Aquilæ magna cum veneratione inuiſitur.

THOMAS, incerto cognomine, Sergiana oppido Lunenſis agri in Liguribus obſcuro genere ortus, patrem Bartholomæum medicum habuit. Lucæ adultus Lucani cognomen ſuſcepit. Adoleſcens Bononiæ ſtudijs vacans, Artium & Theologiæ doctor factus fuit. Eugenio IV. ob virtutem, & in tollenda Germanorum neutralitate induſtriam, gratus, ab eo epiſcopus Bononienſis, & Presbyter Cardinalis tt. S. Suſannæ creatus eſt. Quo mortuo, conclaui in Sacrario Prædicatorum ad Mineruæ facto, XVII. Cardinalium ſuffragijs prid. Nonas Martij, anno MCDXLVII. ſummus Pontifex denunciatus, & ad ſanctum Petrum coronatus, imperatore Cæſare Frederico III. Auſtrio Auguſto. Sedit annos ſeptem, dies decem & nouem. Pontifex fuit doctrina, pietate, liberalitate, & alijs præclaris animi corporiſque ornamentis clariſſimus. Annum Iobileum milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſexto celebrauit, Fridericum Auguſtum, & eius vxorem Eleonoram Luſitaniæ regis filiam imperiali diademate in Baſilica Vaticana coronauit. Vrbem veteribus ædificijs deformem nouis fabricis excitatis exornauit, ſchiſmate abdicante Felice, ſublato pacem eccleſiæ reſtituit. Coniurationem Vrbanam aliquot ciuibus Romanis caſtigatis repreſſit. Eo pontifice Conſtantinopolis orientis Imperij caput Chriſtianis à nefandiſſimis Turcis, Imperatore græco Conſtantino Palæologo cæſo, occupata eſt. Cuius rei labem pôtificatui ſuo impactam, dum abolere, coactis in Turcas copijs ſtudet, areteticis, doloribꝰ totum corpus peruadentibus exſtinguitur, quum ordinationibus tribus vndecim Cardinales creaſſet. Obijt autem Romæ in palatio Vaticano nono Kalendas Aprilis, anni milleſimi quadringenteſimi quinquageſimiquinti.

Vacauit ſedes dies quatuordecim, ſepultus in Baſilica ſancti Petri, marmoreo ſepulchro.

(·.·)

CALIXTVS III.

CALIXTVS tertius, Alphonſus cognomento Borgia anteà vocatus, natione Hiſpanus, patria Sauinenſis, Valentinæ diœceſis, patre Ioanne, matre Franciſca generoſis parentibus natus, ac liberè educatus, Cardinalium ſuffragijs pontifex creatur ſexto Idus Aprilis, anni milleſimi quadringenteſimi quinquageſimiquinti. Is enim quartumdecimum natus annum, poſt prima litterarum erudimenta ad Ileridenſe gymnaſium miſſus, tantum ſtudio & diligentia profecit, vt breui doctor in vtroque iure factus, acutè ipſe alijs ac perdoctè deinceps legerit. Hanc ob rem Petrus Luna (quem Benedictum tertiumdecimum appellarunt) proprio motu nemine rogante, canonicatum Ileridenſis eccleſiæ ei contulit. Verùm cùm iam eius doctrina omnibus nota eſſet, ad Alphonſum Arragonum regem profectus, eius conſilio & ſecretis ſtatim adhibetur. Cum autem Martino pontifice eccleſiæ Maioricenſis gubernator factus eſſet, perſuaderentque amici, vt eccleſiam ipſam in titulum acciperet, facturum ſe id renuit, quod diceret ſe exſpectare epiſcopatum Valentinum, quem haud ita multò poſt ſuo merito conſecutus eſt. Cùm enim mortuo Benedicto tertiodecimo duo illi anticardinales, de quibus in Martino mentionem fecimus, Aegidium quendam Barchionênſem canonicum in locum demortui Paniſcolæ pontificem creaſſent, quem Clementē octa

218. Pont.

num

uum appellabant, eò ſtatim miſſus ab Alphonſo rege, qui iam cum Martino pontifice in gratiam redierat, Alphonſus Borgia eſt, non ſine magno ſui ac comitum diſcrimine: adeò locus ille Paniſcholæ tyrannicè cuſtodiebatur, & ab his potiſſimum, quorum maximè intererat diſcordias alere. Qui Alphonſus adeò rationibus & auctoritate Aegidium ipſum ad ſanitatem deduxit, vt poſtea ſuperueniente Petro Fuxo Martini legato pontificio nomine ſe abdicauerit, in poteſtatemque pontificis deuenerit. Hanc ob rem Martinus & Aegidium Maioricenſem, & Alphonſum Borgiam Valentinum epiſcopum creauit. Orto deinde bello inter Alphonſum Arragoniæ, & Ioannem Caſtellæ reges, ſolus Alphonſus Borgia delectus eſt, qui ad pacem & concordiam reges adhortaretur, quam ſeptennio pòſt inchoatum bellum tanta cum diligentia compoſuit, contracta etiam inter eos affinitate, vt hodiè quoque aliquot illius fœderis pacta ſeruentur. Verùm cùm poſteà inualeſcente Baſileenſi concilio, rex Alphonſus, qui tum in regno Neapolitano bellum gerebat, rogaretur vt aliquem ex ſuis eò mitteret, Alphonſo Borgiæ id negotium demandauit, qui ægrè ferens rem tam pernicioſi exempli ſibi committi cum regina egit Alphonſi vxore, vt in Italiam ad regem proficiſceretur cum Ferdinando regis filio, eumque adhortaretur, vt tandem poſt multos labores, & tot pericula adita, in quibus tum etiam frequenter verſabatur, in patriam rediret. Rex autem ſe id facturum abnuens, hominem ad Eugenium miſit, qui tum Florentiæ erat, quo cum de pace ageret. Viteleſcus enim Eugenij nomine regnum Neapolitanum armato milite ingreſſus, longè ac latè omnia populabatur, prohibiturus quò minus rex Neapolim, quam tum oppugnabat, potiretur.

Cùm autem in longum res protraheretur, Eugenioque in mentem veniſſet viginti Cardinales creare, Valentinum epiſcopum horum in numerum retulerat. Quam quidem dignitatem conſtantiſſimè renuit, quòd diceret id ſibi nequaquam integrum eſſe, re præſertim, ob quam venerat, infecta. Redeunte deinde Romam Eugenio, cùm patriarcha Aquileienſis Tarracinam ad Regem miſſus, pacem inter pontificem & regem compoſuiſſet, fœderaque iniſſet, quibus Valentinus epiſcopus ſemper interfuit, auctoritatemque ſuam interpoſuit, & diligentiam, adeò à pontifice diligi cœptus eſt, vt eum breui Cardinalem creauerit, tituli ſanctorum Quattuor coronatorum, Romamque ad ſe accerſierit, non minore modeſtia in Cardinalatu vtens, quàm anteà in epiſcopatu fecerat ab omni pompa & inani gloria alienus ſemper fuit. In dicendis autem in ſenatu ſententijs ita grauis habebatur, vt nihil vnquam per adulationem & gratiam locutus ſit. Mortuo deinde Eugenio, eiuſque ſucceſſore Nicolao pontifice, Alphonſus Borgia, vt dixi, in ædibus ſancti Petri pontifex creatus, Caliſti nomen de more ſuſcipiens, bellum Turcis ſtatim indixit.

Id ſe ante pontificatum vouiſſe oſtendens ſuo chirographo, his verbis ſcripto, quod in libro quodam ſuo exſtabat: Ego Caliſtus pontifex DEO omnipotenti voueo, & ſanctæ indiuiduæ Trinitati, me bello, maledictis, interdictis, conſecrationibus, & demum quibuſcunque rebus potero Turcos Chriſtiani nominis hoſtes ſæuiſſimos perſecuturum. Admirati ſunt omnes, qui aderant, quòd pontificatus nomen ſibi deſumpſiſſet ante adeptam dignitatem, quodque homo ſenex ac ferè decrepitus, tantum animi haberet. Vt autem quod promiſerat, re ipſa præſtare poſſet, prædicatores per totam Europam ſtatim miſit, qui omnes Chriſtianos in Turcos animarent, quique facultatum aliquid & opum ſuarum ad tantam expeditionem conferrent. Ex his autem facultatibus ad ſedecim triremes Romæ ædificatas in hoſtem miſit, patriarcha Aquileienſi præfecto, qui triennio maritima hoſtium Aſianorum vexauit, inſulas quaſdam cepit, ac magnas calamitates hoſtibus intulit. Alphonſus autem rex & Burgundiæ dux crucis ſignum ſuſcipientes, ituros ſe quoque in hoſtem profitebantur, vel armatos milites eò miſſuros. Verùm vt res vno impetu mota eſt, ita etiam facilè reſedit, principibus ipſis ob voluptatem rem tantam & magnam gloriam parituram omittentibus. At verò dum pontifex ipſe in baſilica Lateranenſi coronaretur, duo milites, quorum alter ſub comite Auerſo, alter ſub Neapolione Vrſino diuerſarum partium ducibus militabat, de adoleſcente armigero contendentes, ita ſe mutuis vulneribus confecêre, vt vterque ſtatim perierit. Hanc ob rem Neapolio

polio

polio factionem Vrſinam ad arma conuocans, ædes, vbi comes Auerſus diuertere conſueuerat, diripuit, aberat tum comes. Ad Lateranum itaque iturus Neapolio, vt comitem adoriretur, ægrè à Latino fratre, & à camerario pontificis retentus eſt. Non poterat certè ſine magna vrbis calamitate eò proficiſci Neapolio, cum tota Columnenſium factio, quæ comiti fauebat, iam in armis eſſet. Miſerat & ad vtrumque pontifex Ioannem Baruncellum, & Lælium de Valle aduocatos conſiſtoriales, qui pacem inter eos componerent: atque hoc modo auctoritate pontificis ſedata ſunt omnia, non tamen vetus ſimultas inter eos ſublata eſt. Bello enim ſæpius inter ſe concertarunt cum magno ſuorum incommodo. Pontifex autem ad tranſigenda negotia pontificia animum adijciens, B. Vincentij Hiſpani ordinis prædicatorum, & B. Emundi Anglici memor, eos in ſanctos retulit: ob eamque rem ſupplicationibus Deo gratias egit, ab Eccleſia Mineruæ vſque ad ſanctum Petrum continuato magno cleri ac populi Romani apparatu. Verùm ne quid ad diſturbandam eccleſiæ quietem deeſſet ruſtici quidam Palumbaræ oppidi, quod in Sabinis eſt, extorres anteà à Iacobo Sabello loci domino facti, domum redeuntes, duobus Iacobi filijs obtruncatis, eccleſiæ oppidum ipſum ſe dedituros polliciti ſunt: quod non modò Caliſtus renuit, verùm etiam eò Cardinalem Columnenſem miſit, qui in gratiam Iacobi eos redigeret. Tum verò Neapolio veritus, ne Cardinalis Palumbaram ſuo nomine occuparet, eò cum militibus ſuis profectus, locum ipſum aliquot dies obſedit. Verùm ſuperueniente Matthæo Poiano & Franciſco Sabello ac pleriſque alijs militum ductoribus pontificis ac Cardinalis Columnenſis mandato ſoluta obſidione Palumbaram ingreſſi, ad viginti ruſticos ex his potiſſimùm, qui tumultum concitauerant, laqueo interemptos membratim diuiſêre, cæteris exemplum daturi, ne in dominos ſuos tam grande facinus molirentur. Apparente deinde per aliquot dies cometa crinito & rubeo, cum mathematici ingentem peſtem, caritatem annonæ, magnam aliquam cladem futuram dicerent, ad auertendam iram Dei Caliſtus aliquot dierum ſupplicationes decreuit, vt ſi quid hominibus immineret, totum id in Turcos Chriſtiani nominis hoſtes conuerteret. Mandauit præterea, vt aſſiduo rogatu Deus flecteretur, in meridie campanis ſignum dari fidelibus omnibus, vt orationibus eos iuuarent, qui contra Turcos continuò dimicabant. Crediderim tum ego precibus omnium Chriſtianos ad Bellogradum contra Turcos dimicantes duce Ioanne Vaiuoda viro clariſſimo, adſtante etiam Ioanne Capiſtrano ordinis Minorum, crucemque pro vexillo hoſtibus inferente, eos Bellogradum oppugnantes ingenti clade ſuperaſſe. Ad ſex enim hominum millia ex hoſtibus interfecta ſunt, cum parua noſtrorum manu, vt Caluaial ſancti Angeli Cardinalis, ad pontificem & ad Dominicum Capranicum ſanctæ crucis cardinalem ſcripſit: hoſtium quoque commeatus omnes, ad centum & ſexaginta bombardæ captæ ſunt, qua clade perterritus Turcus, Conſtantinopolim properè ſe recepit. Actum de crudeliſſimo genere tunc certè fuiſſet, ſi Chriſtiani principes omiſſis inteſtinis bellis & odijs, terra ac mari tantam victoriam proſecuti fuiſſent, quemadmodum Caliſtus prædicabat & monebat. Verùm his reſumptis viribus & Trapezon prius imperatore interempto, & Boſinam deinceps rege capto atque interfecto, poſtea cepit, admonentibus Chriſtianos omnes his, qui rerum experientia & locorum cognitione tantam cladem à longè tanquam è ſpecula quadam præuidebant. Non ceſſabat Caliſtus litteris & nuncijs principes Chriſtianos adhortari, vt in tanto malo oculos aliquando aperirent, fruſtra remedia deinceps quæſituros, vbi iam hoſtis inualuiſſet. Ecce autem, dum vir bonus hæc meditatur & prædicat, Iacobus Picenninus à Venetis diſcedens, cum magno equitatu ac peditatu in agrum Senenſem hoſtili animo deſcendit, repetens à Senenſibus aliquot millia nummûm aureorum, quæ, vt dicebat, patri Nicolao, qui eorum auſpicijs quondam militauerat, ipſi meritò debeant. Senenſes autem ſuæ reipublicæ conſulturi, omnes Italiæ principes ex fœdere in auxilium vocant: maximè verò pontificem, qui eos primò admonuit, vt ne quadrantem quidem Iacobo darent, deinceps verò & milites ſuos contra Picenninum ipſum miſit, ac principes Italiæ adhortatus eſt, vt idem ipſi facerent, ne aliquod graue incendium in Italia excitaretur, quod non ita facilè exſtingui poſſet. Veriti omnes, ne id certè eueniret, quod pontifex prædicabat,

Cur in meridie Campanæ ſono Deum ſalutemus.

cabat, auxilia propere Senenſibus miſere. Solus autem Alphonſus, qui Iacobo fauebat hominemque ad ſe vocauerat, eius beneuolentiæ memor, quam anteà cum patre Nicolao Picennino contraxerat, Senenſibus ex fœdere auxilio non fuit, immò verò & comitem Petilianum in Senenſes ita concitauerat, vt tanti mali prima cauſſa inde exorta videatur. Verũ ſuperuenientibus auxiliaribus copijs, tum à Franciſco Sfortia, tum à Venetis, eò redactus eſt Picenninus aliquot prælijs, ſi non fuſus, ac mutilatus & debilitatus, maximè verò ad Orbetellum, vt conſcenſis Alphonſi triremibus, quæ ad hominem miſſæ ſunt, rerum omnium inopia laborantem, in regnum tanta re fruſtra tentata, profectus ſit. Quare & Caliſti & ſociorum opera atque auxilio Senenſes magno periculo liberati ſunt, qui non minus in teſtino, quàm externo bello laborabant, cùm non deeſſent ciues quidam, qui ſpreta libertate, factionem Alphonſi ſequerentur, quorum etiam opera tantum bellum concitatum crediderim. Sed ciues bene ſentientes, aut pulſis, aut cæſis malè de patria merentibus, libertatem, quam tum magno labore & ſumptu peperêre, nunc etiam & quidem diligenter tuentur: animaduertere & tum acerrimè in militarem licentiam transfugas, interfecto Giberto Corrigia, eiuſque milite in prædam dato: paululum quoque abfuit, quin idem etiam Sigiſmundo Malateſtę acciderit, qui tum eorum ſtipendio militabat, quique & bellum in longum ducebat, & prædam ex agris eorum non aliter abigebat, ac ſi hoſtis eſſet. Eodem quoque anno tantus in regno Neapolitano terræ motus exortus eſt Nonis Decembribus, vt, & multa templa, & plures ædes cum magno hominum, ac pecorum interitu corruerint, maximè verò Neapoli, Capuæ, Caietæ, Auerſæ, cæteriſque veteris Campaniæ vrbibus, quarum ruinas ego cum maxima admiratione deinceps inſpexi, dum cernendę vetuſtatis ſtudioſius eò me contuli. Repetebat tum votum Alphonſus tertio quoque verbo, quod in Turcos fecerat, & ſe quòd vouerat, breui facturũ dicebat: verùm nec ſic quoque impelli ad ſanctam militiam potuit, adeò erat illecebris Neapolitani regni irretitus. Caliſtus autem ſedatis Italiæ rebus, nouem Cardinales creat: quorum duo ex ſororibus fuêre eius nepotes, Rodoricus Borgia, & Lucius Ioannes, cognomẽto Millanus ex ſorore nepos. Aeneam quoque Senenſem epiſcopum Cardinalem creauit, cuius opera in componenda Italiæ pace, dum Senenſes bello vexarentur, vſus fuerat. Verùm mortuo comite Taliacocij, quem ſuperiore anno pontifex vrbis præfectum creauerat, ſtatim inter Auerſæ comitem & Neapolionem Vrſinum orta diſſenſio eſt, cùm Auerſæ comes Monticellum non longè à Tibure poſitum occupaſſet, quòd diceret eam hæreditatem ad nurum ſuam pertinere comitis filiam, contra inſtaret Neapolio, id ſuum eſſe debere iure hæreditario, quippe cùm comes ipſe ex gente Vrſina haberetur. Ex altercatione autem duorum de hæreditate inter ſe, armis etiam concertantium, maxima damna populus Romanus tum certè perpeſſus eſt. Verùm compoſita hac etiam controuerſia, iuſſo vtroque armis diſcedere, Caliſtus Borgiam nepotem ſuum & vrbis præfectum creauit in locũ demortui comitis, & eundem militibus eccleſiaſticis præfecit, quo facilius barones vrbis Romæ in officio contineret. Mortuo verò non ita multò pòſt Alphonſo, hærede legitimo carente, tanti animi Caliſtus fuit, vt regnum illud repetere ſit auſus, dictitans id ad ſedem apoſtolicam Alphonſi morte iure feudatario deuolutum eſſe. Parabantur iam vtrinque arma: nec Ferdinandus Alphonſi hæres animos hominis contemnebat. Norat enim hominis ingenium & animi eius amplitudinem. Verũ eius morte diſturbata ſunt omnia, & tanto metu Ferdinandus liberatus eſt. Moritur autem Caliſtus pontificatus ſui anno tertio, menſe tertio, die decimoſexto; ſepeliturque in Vaticano ad ſiniſtram baſilicæ ſancti Petri in tẽplo rotundo, quod ſanctæ Mariæ in febribus dedicatum eſt, Nicolai impenſa anteà reſtitutum. Moritur etiam non multò pòſt Borgias, nepos, qui in ciuitatem veterem confugerat, Vrſinæ familiæ odia declinans, quæ ipſe contraxerat, dum alteri factioni magis fauet. Caliſtus autem in omnii vita vir integerrimus eſt habit⁹, ſed hæc eius præcipua laus eſt, quòd dum epiſcopus eſſet aut Cardinalis, beneficiũ aliquod in commendatione nunquam voluit, dicens ſe vna ſponſa, & quidem virgine contentum eſſe, hoc eſt, eccleſia Valentina, vt ius pontificium mandat. Eleemoſynas præterea pauperibus Chriſti, & ſeruis Dei frequentes dabat, tum publicè, tum priuatim. Virgines pauperes collata dote maritis collocabat. Nobiles ad inopiam redactos, ſua impenſa in vi-

ta retinebat. Vtebatur & munificentia erga principes quando opus erat: maximè verò erga eos, qui nomen Chriſtianum auctoritate & opibus ſuis iuuare poterant. Ad Vſumcaſſanũ, Perſarum & Armeniæ principem, ad regem Tartarorum Ludouicum Bononienſem ordinis ſancti Franciſci fratrem, miſit cum multis & magnis muneribus, eos in Turcum excitãs, qui perſuaſu hominis & magnas Turcis calamitates intulere, & oratores ſuos, quos ad Caliſtum deſtinauerant, ad Pium pontificem demùm miſit: quos certè cum admiratione, tum ob interualla locorum, vnde venerant, tum vel propter habitum noſtris oculis inſuetum inſpeximus. Ferunt Vſumcaſſanum, ſuperatis perſæpè hoſtibus ad pontificem ſcripſiſſe, ſe quidem victoriam ex hoſte reportaſſe ob preces ab eo ad Deum habitas, eiuſque beneficij diuini potius quàm humanĩ ſe aliquando memorem futurum. Inchoata hæc amicitia à Caliſto eſt, quam nunc conſtanter Chriſtiani cum ipſo principe retinent, qui Turcum continuis prælijs vexat. In ædificijs autem paruos ſumptus fecit, quòd ei parum viuere licuit: quodque pecunias in vſum tanti & tam periculoſi belli colligebat. Reſtituit ſolum ſanctæ Priſcæ in Auentino templum, & mœnia vrbis dirupta ac ferè ſolo æquata. Aulæa quædam auro intertexta ab eo empta cernuntur. In victu ſuo parcus eſt habitus, in ſermone modeſtiſſimus. Facilis aditu quantum ei per ætatem licebat: iam enim octogeſimum attigerat annum, nec tamẽ de ſtudijs ſuis quicquam remiſerat. Legebat ipſe, aut legentes audiebat, ſi quid in tanto rerum faſtidio ei tẽporis ſupererat. Officium transfigurationis Domini noſtri Ieſu Chriſti ipſe compoſuit, iuſſitque eo modo atque cum his indulgentijs celebrari, quibus celebritas corporis Chriſti in precio haberetur. Oratores ad ſe venientes mira beneuolentia complectebatur: quorum precibus aut poſtulatis ab honeſto diſcedere nunquam voluit. Hanc ob rem cum Alphonſo ſimultates exercuit, quòd is peteret epiſcopatus interdum his dari quibus vel propter ętatem, vel ignorationem tum literarum, tum rerum humanarum, committi nequaquam debebant. Moriens autem Caliſtus centum & quindecim millia nummûm aureorum reliquit, quos in vſus bellicos contra Turcos comparauerat. Dum autem Caliſti funus celebraretur, moritur & Dominicus ſanctæ crucis Cardinalis, & ſummus pœnitentiarius, vir quidem grauis ac ſapientiſſimus: ſepeliturque in templo Mineruæ bonis omnibus præ dolore lacrymantibus.

ALfonſus Borgia ex Caſtello Valentinæ diœceſis Sciatiua patre Iohanne, genere nobili ortus, & omnibus liberalibus artibus inſtructus, epiſcopatum Valentinum iuuenis adeptus eſt. Alphonſi Regis legatus ad Eugenium Papam IV. miſſus, ab eo presbyter Cardinalis tt. SS. Quattuor Coronatorum denunciatur. Mortuo Nicolao V. Romæ, in palatio Vaticano à XIII. Cardinalibus ſummus Pontifex 5. Idus Aprilis, anni MCDLV. creatus, & apud S. Petrum coronatus, ſedit Imperatore Cæſare Frederico 3. Auguſto, annos 3. menſes 4. Pontificatu inito bellum Turcis indixit, ad XVI. triremium claſſe, duce Ludouico Cardinale Aquileienſi legato, maritima hoſtium loca inuaſit, & toto quo vixit triennio multis eos cladibus afflixit. Sed & terreſtri bello magna Turcis à Chriſtianis clades illata eſt. Quippe qui ad Taurinum in Pãnonia, inſigni bello Iohanne Vaiuoda duce, adhortante Iohanne Capiſtrano Minorita ſuperati, circiter LX. millia hominum amiſerunt. Mahometes tyrannus faucius fuga ſalutem quæſiuit. Ea victoria Pontifex feſtum S. Transfigurationis D. N. IESV CHRISTI, 8. Idus Auguſti inſtituit, ſolemnes ſupplicationes habuit. Mortuo Alfonſo Rege ſine legitimo hærede, Neapolitanum regnum repetijt, repugnante Ferdinando. Dum arma Pontifex pararet, octuogenario maior, viij. Idus Auguſti, anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimooctauo, rebus humanis eximitur: Cardinalibus IX. duabus Ordinationibus creatis. Vacauit ſedes dies duodecim. Ipſe in Sacrario ſancti Petri marmoreo tumulo ſepultus eſt, ſine vllo epitaphio.

Ex Onuphrio.

PIVS

PIVS II.

219.Pont. PIus ſecundus, Aeneas cognomento Picolhomineus antea vocatus, natione Italus, Senis oriundus. Corſiniani ortus, patre Siluio, matre Victoria, patrum omnium conſenſu pontifex creatur tertiodecimo Kalendas Septembris milleſimo quadringenteſimo quinquageſimooctauo. Nam pater eius à plebe Senenſi cum reliqua nobilitate è republica deiectus, & ad fundum gentilicium Corſinianum vallis Vrciæ opp dum ſe conferens infantem eo loci ex vxore ſuſcepit. Nato puero, Aeneas Siluius nomen pater indidit. Puerpera autem per quietem viſa eſt ſibi infantem cum mitra parere: quæ (vt pronæ ſemper in peius mentes hominum ſunt) verita eſt, ne ſomnium illud puero & familiæ ignominiam portenderet: neque antea huiuſcemodi ſuſpicione leuari potuit quàm poſtea intellexerit filium Tergeſtinum epiſcopum deſignatum fuiſſe: quo nuncio omni prorſus metu liberata, immortali Deo gratias egit, quòd defunctum meliori fato, quàm ipſa coniectauerat filium ſibi videre contigiſſet. Prius tamen cum iam per ætatem diſcere aliquid potuiſſet, Corſiniani ſingulari memoria & ſumma docilitate grammaticam didicit: parce adeò ac duriter vitam ducens, vt omnia ruris officia ob inopiam adire ſit coactus. Annum verò decimum & octauum agens, Senas proficiſcitur: vbi à neceſſarijs & cognatis adiutus, poëtas primò, mox oratores audiuit: quibus facultatibus tantùm ingenio & diligentia valuit, vt breui præclara poëmata Latina & Etruſca lingua ediderit, ludens credo in amorem, quo ætas illa maximè conflictatur. Inde verò ad ius ciuile ſe contulit: quod profectò non ita multò poſt deſerere coactus eſt. Orto nanque inter Senenſes & Florentinos bello, caritatem annonæ veritus, & nobilitatem plebi Senenſi ſuſpectam cernens, voluntarium ſibi velut exſilium adſciuit, ſecutus ampliſſimum virum Dominicum Capranicum, qui tum Senis iter faciens, ad Baſileenſe concilium proficiſcebatur, queſtum iniurias ab Eugenio pontifice ſibi illatas propter denegatum galerum Cardinalatus inſigne quo etiam abſentem Martinus ob eius virtutem, & integritatem meritò donauerat. Huius igitur contubernio vſus, poſt longos itineris labores ſuperatis alpibus cælo vicinis, & congelatis niuibus opertis, per inferni pontem, Lucernæ lacum Heluetiorum campos, Baſileam tandem peruenit. Quo in conuentu, etſi multa negotia Aeneæ Dominici ſecretario obuenerint, ſemper tamen eſt aliquid otij ſuffuratus, quod litteris traderet. Dominicum deinceps paupertate & inopia circumuentum, quippe cui beneficiorum & paternæ hæreditatis prouentum omnem Eugenius denegabat, relinquere non ſine lacrymis cogitur, Bartholomæum Nouarienſem epiſcopum ſecutus, quocum Florentiam, vbi Eugenius pontifex erat, peruenit. Sed hunc quoque in iudicium ob crimen læſæ maieſtatis ab Eugenio acceſſitum, Aeneas relinquere impellitur. Nicolaum ſanctæ crucis Cardinalem ſecutus, patrem certè optimum ac omnium opinione ſanctiſſimum, qui Attrebatum profectus Eugenij iuſſu vbi conuentus Gallorum principum habebatur, pacem inter ducem Burgundiæ, qui cum Angelis ſentiebat, & regem Franciæ compoſuit. Redeunte autem in Italiam Nicolao quem Veneti ac Philippus Mediolani dux auctorem componendæ pacis requirebant, Aeneas non admodum Eugenio gratus Baſileam proficiſcens magno ſemper in honore apud omnes eſt habitus. Fuit enim ſcriba in ſynodo illa celeberrima, & litterarum apoſtolicarum abbreuiator, Duodecimuir, qui magiſtratus in tanto cõuentu cenſorius habebatur. Nihil enim publicè per quempiam agi poterat, niſi horum grauiſſima auctoritas interueniſſet: & ſi qui admiſſi ad conſultandum de rebus conciliaribus minimè idonei habiti ſunt, horum iuſſu ſenatu mouebantur. Erant in eo concilio quattuor conuentus, qui de-

puta-

putationes more aulico vocabantur, apud quos de fide, de pace, de reformatione, de communibus, agebatur. His magiſtratibus ſinguli præſidentes ſingulis menſibus præficiebantur. In deputatione fidei, cui Aeneas erat aſſcriptus, ſæpè præſedit. Inter collatores beneficiorum bis quoque electus, in eo autem conuentu perſæpè orauit, ſed illa eius oratio egregia & elegans eſt habita, qua in eligenda concilij ſede idonea, Auinioni, Vtini, Florentiæ, Papiam anteferendam oſtendit, rerum opportunitate, ſitu loci, ædium priuatarum magnificentia, cæli benignitate & clementia, commoditate rerum omnium, quæ vrbi poſſunt importari liberalitate Philippi ducis. Cùm verò aliquid per nationes agendum erat, vnus ſemper ex Italica deligebatur, qui rebus agendis præeſſet, tanta erat in homine morum facilitas, & ingenij dexteritas. Legationes verò plures concilij cauſſa obiuit, Argentinam tertio, Tridentum ſemel, Conſtantium ſecundo, Francofordiam ſemel, in Sabaudiam iterum mittitur. Deſignato autem poſt longas conſultationes concilij in pontificem Felice, Eugenioque excluſo, cùm octo viri ex vnaquaque natione deligerentur, quibus ſumma poteſtas in rebus conciliaribus permitteretur, Aeneas pontificis ſecretarius, magiſtratum illum vltro oblatum renuit. Orator deinde ad Fridericum imperatorem à Felice miſſus, tantum dexteritate ingenij apud hominem valuit, vt eum corona poëtica donatum, in amicos & protonotarium receperit; ita eos Germani appellant, quos principes ſecretis adhibent. Relatus deinde in ſenatorium ordinem, quem princeps in rebus grauibus conſulit, tantum valuit doctrina & auctoritate, vt facilis in quauis re ad ingenium pertinente primus haberetur, licet æmulos & obtrectatores multos habuerit. Interim verò cùm de abolendo ſchiſmate inter Eugenium & imperatorem agi cœptum eſſet, eiusque rei cauſſa ad pontificem Aeneas proficiſceretur, Senis aliquandiu moratus, à ſuis vehementer rogatur, ne ad Eugenium proficiſceretur: veriti enim ſunt, ne in eum pontifex grauiter animaduerteret, quòd eius auctoritas in Baſileenſi concilio ab Aenea epiſtolis & orationibus perſæpè impugnata diceretur. At homo conſtans ſua innocentia fretus, ſpretis cognatorum precibus, Romam proficiſcens, ſe primum apud Eugenium eleganti oratione purgat, quod eorum auctoritatem ſecutus eſſet, quorum ſententia Baſileenſe concilium fuerat approbatum. Deinde verò his de rebus cum eo agere cœpit, quarum gratia ab imperatore venerat. Miſſis deinde in Germaniam duobus ab Eugenio oratoribus, quorum alter Thomas Sarzanus fuit, alter verò Ioannes Caruaial; tandem horum virtute & Aeneæ induſtria, vt in Nicolao diximus, neutralitas ſublata eſt. Vt verò etiam id rebus, non verbis tantum appareret, imperator Aeneam ipſum Romam mittit, qui Eugenio publicè diceret, ſe ac Germanos omnes in humanis diuiniſque ei deinceps obtemperaturos. Mortuo autem eo tempore Eugenio, dum alter pontifex in locum demortui ſuffragijs patrum deligitur, Aeneas conclaui præfuit: nullus enim orator tum in vrbe erat tanto munere dignior. Creato autem Nicolao pontifice, accepta abeundi venia, dum ab Eugenio ſubdiaconus creatus, iter in Germaniam facit, epiſcopus Tergeſtinus moritur, in cuius locum Aeneas, ſe quidem inſcio à pontifice & imperatore ſuffectus eſt. Philippo præterea Vicecomite ſine hærede mortuo à Cæſare ad Mediolanenſes orator mittitur. Apud quos orationem habuit de imperio vrbis hæreditario, deque fide ſeruanda: cui quidem ſi populus ille obtemperaſſet, adhuc fortaſſe libertate vteretur. Secundo verò ad eos rediens, extrema quæque ob libertatem patientes, obſidente Mediolanum Franciſco Sfortia, vrbem ipſam cum maximo diſcrimine ingreditur, relictis ad Nouocomum collegis, quos timor ab officio deterruerat. Inde autem re infecta abiens, imperatoris mandato ad Alphonſum Arragoniæ regem proficiſcens, epiſcopus Senenſis, vnde originem ducebat, à Nicolao creatur. Compoſita deinde inter Alphonſum & imperatorem affinitate, ad hominem in Germaniam rediens, eum ſemper adhortatus eſt, vt primo quoque tempore in Italiam ad accipiendam Imperij coronam proficiſceretur. Vnde Fredericus iter in Italiam ingreſſus, Aeneam præmiſit, vt Leonoræ vxori è Luſitania vel Portugallia, vt nunc dicitur, ad Hetruſcum litus peruenturæ honoris gratia obuiam fieret. Qui vbi Senas peruenit, non diu in vrbe moratus, populo ſuſpectus eſſe cœpit, ne aduentante imperatore pulſis popularibus optimates reipub. gubernandæ præficeret. Aeneas

igitur vt populum ſuſpicione leuaret, Thalamonem, quò Leonoram peruenturam putabat, proficiſcitur: non tamen ob eius diſceſſum quieuêre popularium animi. Relegata nanque per agros ad tempus omnis nobilitas eſt, cui paulò pòſt vt mutabiles ſunt popularium mentes, redeundi in vrbem poteſtas facta eſt, cognita imperatoris integritate, & Aeneæ modeſtia. Is verò Piſas contendens, quò Luſitanos applicuiſſe intellexerat, puellam vni ſibi creditam ad imperatorem, qui tum Senis erat, perduxit. Romam deinde tum proficiſcens, & priuatim & publicè (dum Cæſar corona imperij donaretur) egit omnia. Imperator prætereà ad Alphonſum ſalutandi hominis cauſſa iturus, Ladiſlaum regium adoleſcentem, quem Pannonij & Bohemi fūrtim ab eo ducere ſæpè tentauerant, Romæ ſub tutela & cuſtodia Aeneæ, qui plurimam fidem præſtabat, reliquit. Imperator autem Romam iterum rediens, cùm gratias pontifici egiſſet, Ferrariam proficiſcitur, Borſioque Eſtenſi Mutinæ duce creato: vbi Germaniam attigiſſet, Aeneam ſtatim ex mandato pontificis cum ſumma poteſtate oratorem in Bohemiam & omnes Auſtriæ ciuitates mittit. orta nanque erat inter eas & imperatorem controuerſia pro Ladiſlao rege, quem illæ ad ſe mitti poſtulabant. Sublata autem tanta controuerſia, ac pace inter vtroſque compoſita, Aeneas haud ita multò pòſt ad conuentum Ratiſponenſem mittitur, vbi imperatoris vices gerens, præſente Philippo Burgundiæ duce, & Ludouico Baioariæ, de immanitate Turcorum, & de calamitate reip. Chriſtianæ tanta contentione dixit, vt omnibus gemitum & lacrymas excuſſerit, præcipuè autem Philippum Burgundum ad eam expeditionem adeò animare viſus eſt, vt bellum ſtatim omnium conſenſu decerneretur: quod poſteà omiſſum eſt eorum ambitione & ſtultitia, qui cuncta ſibi deberi putabant. Aeneas verò ingrauaſcente iam ætate, tædio laborum ac diutina inter exteras gentes peregrinatione feſſus, redire Senas ad lares patrios inſtituerat: quem tamen facilè imperator, à ſententia mouit, cùm diceret, ſibi in animo eſſe, Turcis ipſis bellum inferre. Miſſus itaque ob eam rem ad Francofordienſem conuentum Germanos principes, qui ex tota prouincia eò conuenerant, grauiſſima & longa oratione ad bellum periculoſum & neceſſarium, multis rationibus adhortatur. Viſus eſt quidem omnes vehementer commouere. Verùm hoc natura compertum eſt, eorum animos citò reſidere, quorum affectus perfacilè mouentur. Tertius item eadem de re in Noua ciuitate conuentus habetur, in quo Aeneas mirificè annixus pedibus & manibus eſt, vt aiunt, rem ex ſententia perficere: priuatim & publicè vnumquenque ad id bellum cohortando, quo ſalus Europæ, principum ac populorum libertas, dignitas Chriſtiani nominis continebatur. Nec aberat à ſpe perficiendæ rei, cùm ſubitò nunciatum eſt Nicolaum pontificem è vita migraſſe, cuius in morte diſturbata ſunt omnia: nam & conuentus ſoluitur, & Germani rerum nouarum cupidi, perſuadere imperatori annixi ſunt, ne pontificibus amplius obtemperaret, niſi quædam ad pragmaticam tendentia ab ipſis prius impetraſſent, quòd dicerent Germanis longè peiorem conditionem eſſe, quàm vel Gallis, vel Italis: quorum ſerui, Italorum in primis, ni res immutarentur, meritò eſſe dicebantur. Nec certè procul abfuit, quin imperator tumultuantibus obſequeretur. Quò minus autem id fieret, grauiſſima Aeneæ auctoritas interceſſit: cuius hæc fuit apud Cæſarem ſententia; Inter principes etiam de magnis rebus inter ſe diſſidentes, pacem aliquando & amicitiam componi poſſe. At inter principem & populum immortale odium ſemper interueniſſe: quare dicebat, ſatius ſibi videri cum pontifice ſentire, quàm eorum cupiditatibus obtemperare, quorum mentes non ratione, ſed appetitu & cupiditate ducuntur. Motus hac ratione imperator, ſpreta populorum poſtulatione, Aeneam oratorem deligit, qui ad Caliſtum mitteretur. Is autem Romam profectus, cùm Frederici iuramentum pontifici de more exhibet, collaudato quantum ſatis erat vtroque, tota eius oratio fuit de bello Turcis inferendo: adeò erat ad eam rem animatus. Videbat enim vir ſapientiſſimus id, quod poſteà vſu accidit, barbaros victoria elatos, occupata Græcia non quieturos. Inde verò ad pacem Italiæ conuerſus, qua perfecta, bellum Turco inferri poſſe exiſtimabat, pontificem ad eam rem vehementer adhortatur. Premebantur tum Senenſes comitis Petiliani & Iacobi Picennini armis, qui Alphonſi potius quàm proprijs auſpicijs bellum

ſum illud gerebant. Vt igitur omnis belli vis exſtingueretur, Aeneas iuſſu pontificis & ciuium ſuorum rogatu, Neapolim ad Alphonſum proficiſcitur: quò etiam totius fermè Italiæ legati de pace acturi conuenerant: quibus cùm certè vſque ad eam diem ea de re nil adhuc actum erat. Verùm ſuperueniente Aenea, tum demùm ſibi de pace conuenturum dixit: quando is quidem quem vnicè diligebat, ad ſe ob eam rem acceſſiſſet. Impetrata itaque pace, ac liberata ab hoſte patria, apud Alphonſum, cuius familiaritate plurimum delectabatur, aliquot menſes fuit, quo tempore ſeruata opportunitate hominem eleganti & copioſiſſima oratione, ad bellum maritimum orientalibus inferendum pepulit. Inde verò Roma abiens, iter in patriam facturus, à Caliſto pontifice retentus eſt, à quo etiam non multò pòſt patrum omnium conſenſu in numerum Cardinalium refertur. Apud Caliſtum verò tantæ auctoritatis & gratiæ fuit, vt hominem impulerit oratores ad Senenſes mittere, qui tum ciuili diſcordia laborabant, vt populum tumultuantem ad pacem & concordiam adhortarentur. At verò dum in balneis Viterbianis valetudinis cauſſa eſſet, hiſtoriamque Bohemicam inchoaſſet, mortuo Caliſto Romam ſtatim rediјt: cuius exſpectatio tanta fuit, vt magna pars populi Romani officij cauſſa obuiam progreſſa, hominem, quaſi diuinarent, vt pontificem ſalutant. Ad hunc enim conſenſu omnium pontificatus deferebatur. Ingreſſus itaque conclaue, patrum omnium ſuffragijs pontifex maximus, vt dixi, creatur. Accepta deinde pontificia corona, qua tertio Nonas Septemb. pontificali apparatu baſilicam Petri ingreſſus eſt, cùm Deo immortali gratias egiſſet, ſe totum confirmata prius eccleſiæ ditione, ad curam reipublic. Chriſtianæ conuertit. Nam & bellum ante eius pontificatum in Vmbria exortum, Iacobo Picennino duce rerum nouarum cupido, ſtatim eo pontifice ſublatum eſt, Aſſiſium & Nuceria ab hoſte recepta. Inter Ferdinandum regem & Sigiſmundum Malateſtam, quod difficillimum factu videbatur, compoſitæ induciæ, quò Mantuam omnibus, vbi communem Chriſtianorum conuentum indixerat, tutò proficiſci liceret. Creato autem principe Columnenſi vrbis præfecto in locum demortui Borgæ, relictoque Romæ legato Nicolao Cuſa ſancti Petri ad vincula cardinali, media hyeme ab vrbe diſcedit, per eas ciuitates iter facit, quæ ciuili diſcordia ad bellum potius quàm ad pacem ſpectare videbantur, populos ad concordiam & quietem adhortatur. Mantuam poſtremò vndequaque ventum eſt. Magnus aderat principum numerus, magna legatorum vis. Ex tota enim Europa nulla natio, gens nulla fuit, quæ non aut principes, aut legatos eò miſerit. Auctum denique eſt in illo celeberrimo conuentu, Pio ipſo dicente, vt bellum communi omnium decreto Turcis indiceretur. Dictæ ſententiæ, qua id ratione geri poſſet. Propoſitum periculum, quod ceruicibus Chriſtianorum immineret. Motæ ſunt omnibus lacrymæ, cùm eorum calamitates exponerentur, qui à barbaris in grauiſſimam ſeruitutem quotidiè abducebatur. Incenſi animi, cùm oſtenderet Turcos occupata Græcia & Illyrico, interiorem Europam penetraturos. Nil eſt certè ab eo prætermiſſum, quod ad mouendos Chriſtianorum animos pertineret. Magna quidem in dicendo Pij laus fuit, quòd, cùm ſæpius ijſdem de rebus loqueretur, diuerſa ſemper viſus eſt dicere: tanta erat in homine elegantia & copia. Gallorum querimonias & calumnias Renati regis, quòd eundem corona regia donaſſet, tribus actionibus acerrimè confutauit. Agebantur hæc in Mantuano conuentu, cum toto ferè Europa relicto externo bello, ad inteſtinum animos atque arma conuertit. Surgunt Germani, partim in ſeipſos, partim in Pannonios: quorum opera tantum tamque neceſſarium bellum magna ex parte confici potuiſſet. Excitatur Britannia duplici factione: quarum altera veterem in inſula regem, altera nouum, fugato vetere, retinere conatur. Surgunt præterea Hiſpani Brachionenſibus auxilio futuri: quos Arragoniæ rex Gallorum armis adiutus, bello premebat. Et ne quid ad diſturbanda omnia deeſſet, Italia Europa caput, relicto externo bello, ad inteſtinum animos atque arma conuertit. Gerebatur tum bellum in Apulia, quo Iohannes Renati regis filius, Ferdinandum regno pellere conabatur. Hinc duplex factio in tota prouincia exorta eſt: cum ij Ferdinando, illi Renato fauerent. Pius itaque omiſſo Mantuano conuentu, ad ſedandos motus in Etruriam rediens, Viterbium ab aduerſa factione per fraudem

 occu-

occupatum, haud magno negotio recipit. Picentes ob fines domeſticos acerrimis bellis exagitati partim ratione, partim metu ad pacem rediguntur. Vmbros ſimili contentione diſtractos, ac magnis cædibus oblitos & fœdatos, auctoritate ſua tandem ſedauit. Senenſium rempublicam ſublatis ſeditionibus omnibus, quibus triennio ante laborauerant, conſtituit. Exſules quoſdam, viros certè præclaros, in patriam reſtituit. Nobilibus reipublicæ adminiſtrationem reddit: in Sabinorum verò perfidiam animaduerſum eſt, quòd hoſtem publicum commeatu & tranſitu iuuiſſent. Romæ grauiſſimos tumultus ſicariorum repreſſit, capto cum aliquot ſocijs Tiburtio Angeli Maſſiani filio: quem diximus à Nicolao ob coniurationem interemptum, & laqueo ad feneſtras Capitolij ſuſpenſum: quòd auſi fuiſſent templum Pantheon occupare, atque inde tanquàm ex arce in optimum quenque graſſari. Tyrannos quoſdam ad res nouas ſpectantes, è finibus eccleſiæ bello ſubmouit. neminem vnquam bello attigit, ad quem legatos non prius miſerit, ſi quo modo ad ſanitatem rationibus adduci poſſet. Fredericum Vrbinatem copiarum ſuarum ducem, Alexandro Sfortia in Marſos miſit, qui Iacobum Picenninum remoraretur à Renato mercede conductum, ne in Apulia ad Gallos Ferdinandum bello vexantes tranſiret. Ferdinando autem ad † Sardinum fugato, auxilio fuit, quò minus regno ſpoliaretur: veritus, ne ſi Galli regnum occupaſſent, victoria elati, libertatem Italiæ ſubuerterent. Legatorum à Gallis venientium minas & pollicitationes, quibus ſe à Ferdinando ad Renatum traducere conabantur, facilè contempſit: Sigiſmundi Malateſtæ eccleſiæ Romanæ vectigalis furores ac rabiem, cenſuris & armis compreſſit. Is enim ſpreto fœdere, quod inter ſe & Ferdinandum fuerat à pontifice ictum castella omnia ob ſeruandam fidem data, contra ius faſque vi cepit. Legatum eccleſiæ Romanæ ad † Nidaſturem fugauit, Picentibus bella intulit. Huius verò rabies ſequenti anno ad Senogalliam Frederico Vrbinitate & Neapolione Vrſino ducibus, graui prælio compreſſa & caſtigata eſt, recuperata Senogallia. Expugnatum fortunæ fanum Nicolao Piſtorienſi Cardinali ſanctæ Cæciliæ legato, ac magna pars Ariminenſis agri ei ad empta eſt, ne poſſet aliquando ad rebellionem ſpectare. Pugnatum eſt prætereà non ita multò pòſt à Ferdinando pari felicitate ad Troiam Apuliæ oppidum, quo prælio princeps Tarentinus ac plerique alij, qui nouarum rerum cupidi Gallica ſequebantur arma, adeò ſunt perterriti, vt ſupplices à rege pacem petentes, in eius amicitiam redierint ferè omnes præter paucos, quos poſteà rex bello inſecutus, aut regno expulit, aut ad ſanitatem redegit. Pius autem duobus maximis ac grauiſſimis bellis liberatus, expeditionem Aſiaticam, quæ in Mantuano conuentu regum ac principum ambitione & auaritia fuerat omiſſa, repetit: ſocios belli Vngariæ regem, Philippum Burgundiæ ducem ac Venetos, quòd hi promptiores ad eam rem eſſe viderentur, ſibi adiungit. Oratores ad nuncios cum litteris apoſtolicis ad gentes & nationes Chriſtianas mittit, qui principes omnes, qui populos ad tantum bellum tamque neceſſarium adhortarentur. Ipſe interim Senas proficiſcitur, iturus vbi ei per anni tempus liceret, ad balnea Petriolana, quæ potiſſimùm eius ægritudinem lenire videbantur. Ibi autem cognoſcit Philippum Burgundum, qui ſemet venturum cum milite & claſſe vouerat, à tanta pollicitatione deſtitiſſe. Intelligit prætereà multos eſſe principes ac populos, non exteros modò, ſed Italos quoque, qui ambitione & liuore rem tantam diſturbare conarentur, quia eos viderent nobiliſsima præmia reportaturos, qui tantam belli molem ſubirent. Hos autem (vt pontificem decuit) ad ſanitatem reducere conatus eſt. Relictis verò balneis, ad vrbem proficiſcitur: vbi vehementi dolore pedum & febre dies aliquot laborauit: qua ex re factum eſt, vt Nonis Iunij, quemadmodum publico decreto enunciauerat, Anconæ eſſe nequiuerit. Delinita autem aliqua ex parte ægritudine, oratores à rege Gallorum & Burgundiæ duce venientes, eiuſque moram excuſantes, audit. Vocatis deinde ad ſe patribus cardinalibus, regi Bohemiæ de fide catholica malè ſentienti diem dicit: inde ab vrbe diſcedens, per Sabinos, Vmbros, Picentes, Ancona lectica iacens defertur. In itinere autem magnam vim hominum ex Germania, Gallia, Hiſpania venientium ad bellum Turcis indictum offendit: quorum magnam partem abſolutam peccatis, Germanorum potiſſimùm in patriam remiſit, quòd minus idonei bello geren-

Sanum. Nidaſturem.

gerendo eſſent: quodque etiam belli impenſam, vt in litteris apoſtolicis continebatur, ſecum non detuliſſent. Dum claſſem, quæ paſſim in portubus ſuperi inferique maris ad tantum bellum fuerat ædificata; dumque Venetorum ducem belli ſocium Anconæ exſpectat, diutina & lenta febri afflictatus, moritur anno ſexageſimoquarto ſupra quadringentos & mille, ſeptimodecimo kalendas Septembris, horam circiter tertiam noctis: anno verò pontificatus ſexto, diebus ſex minus. Tantæ autem conſtantiæ & fortitudinis fuit, vt tota ægritudine, graui quidem & longa, occupationes intelligendi, cauſſas diuerſarum gentium audiendi, inhibendi, diſcernendi, iudicandi, ſignandi, admonendi, caſtigandi, intermiſerit nunquàm. Eo autem die, quo è vita migrauit, duas horas ante extremum vitæ ſpatium patres cardinales ad ſe vocatos, conſtanti animo & voce non inconcinna ad concordiam in eligendo nouo pontifice adhortatus eſt: quibus item honorem ſummi Dei, dignitatem eccleſiæ Romanæ, bellum à ſe in Turcos ſuſceptum, ſalutem animæ ſuæ, familiam omnem, nepotes verò maximè ſi commendatione dignos ſe præſtiterint, conſtanti ac graui oratione commendauit. Petijt ſponte ſacramenta omnia, & ſigna integerrimi Chriſtiani omnibus in rebus præſetulit. Præterea verò acerrimè tum quidem diſputauit cum Laurentio Rouerella epiſcopo Ferrarienſi theologo doctiſſimo, liceretne extremam Vnctionem iterare, qua ſemel inunctus fuerat, dum Baſileæ peſtilentia grauiſſimè ægrotaret. Orationes canonicas, vt intermitteret in tanta animi anxietate, neque domeſticorum quidem precibus exorari potuit. Symbolum Athanaſij conſtanter pronunciauit: & pronunciatum, veriſſimum ac ſanctiſſimum eſſe dixit. Non mortem exhorruit, non perturbationis, aut inconſtantiæ, dum ſupremum ſpiritum efflaret, ſignum aliquod edidit. Exſtinctus profectò magis quàm mortuus dici poteſt, adeò longis ægritudinibus maceratus erat, vt corpus ſuum Romam deferretur, ſuis mandauit. Affirmant polinctores viuaciſſimum cor in homine inuentum. Funus Ancona Romam defertur, comitante familia lugubri veſte induta, ac lacrymis ſqualida. Peractis autem de more exſequijs, in baſilica ſancti Petri conditur ad altare ſanctæ Andreæ, ſepulchro Franciſci cardinalis Senenſis impenſa condito, cum hoc epitaphio: PIVS SECVNDVS PONTIFEX MAXIMVS, NATIONE TVSCVS, PATRIA SENENSIS, GENTE SPICOLHOMINEA: ſedit annos ſex. Breuis pontificatus, ingens fuit gloria. Conuentum Chriſtianorum Mantuæ pro fide habuit: Oppugnatoribus Romanæ ſedis intra atque extra Italiam reſtitit: Catharinam Senenſem inter ſanctas Chriſti retulit: pragmaticam in Gallia abrogauit. Ferdinandum Arragonenſem in regnum Siciliæ cis fretum reſtituit: rem eccleſiæ auxit. Fodinas inuenti tum primum aluminis apud Tolfam inſtituit: cultor iuſtitiæ & religionis. Admirabilis eloquio. Vadens in bellum, quod Turcis indixerat, Anconæ deceſſit: ibi & claſſem paratam, & ducem Venetorum cum ſuo ſenatu commilitones Chriſti habuit. Relatus in vrbem eſt patrum decreto, & hic conditus, vbi caput Andreæ apoſtoli ad ſe ex Peloponneſo aduectum collocari iuſſerat. Vixit annos quinquaginta octo, menſes nouem, dies ſeptem & viginti. Collegio autem Cardinalium quinque & quadraginta millia nummûm aureorum, à vectigalibus eccleſiæ penſium, ob indictum Turcis bellum reliquit. Has autem pecunias cardinales & triremes, quæ tum in portu Anconitano erant, Chriſtophero Mauro Venetorum duci, qui biduo ante Pij mortem cum triremibus vndecim applicuerat, committunt his conditionibus, vt nauigijs pro eorum arbitrio bello nauali vterentur: pecunias verò ſtipendij nomine ad Mathiam Vngarorum regem mitterent, bellum aſſiduò cum Turcis gerentem. Mortuus eſt vir fortitudinis certæ, ac prudentiæ ſingularis, & qui non ad otium, ad ſegnitiem, ſed ad res agendas, & maximas quidem natus videbatur. Augere maieſtatem pontificis conatus eſt ſemper. Non reges, non duces, non populos, non tyrannos in ſe aut eccleſiaſticum quempiam delinquentes, bello, cenſuris, interdictis, exſecrationibus perſ. qui prius deſtitit, quàm eos ad ſanitatem rediſſe cognouerit. Ludouico autem regi Gallorum aduerſatus eſt, quòd libertatem eccleſiæ minuere conaretur, cùm ab eo anteà pragmaticam eccleſiæ Romanæ pernicioſiſſimam peſtem extorſiſſet. Borſio duci Mutinenſi minatus eſt, quod ipſe Romanæ eccleſiæ cenſuarius, & Sigiſmundo Malateſtæ hoſti eccleſiæ, & rebus Gallicis faueret. Sigiſmundum

verò Auſtriæ ducem grauiſſimis cenſuris perſecutus, quòd Nicolaum Cuſanum cardinalem ad vincula Petri cepiſſet, ac comprehenſum aliquandiu in carcere detinuiſſet. Dieterum Iſembergenſem Maguntinum antiſtitem, malè de eccleſia Romana ſentientem, ſede depulit, inque eius locum alterum ſuffecit. Beneuentanum archiepiſcopum contra eius voluntatem res nouas molientem, Beneuentumque Gallis prodere conantem, archiepiſcopatu mouit. Franciſcum Copinum plus auctoritatis cum magna pernicie & clade hominum in legatione Britannica ſibi vendicantem, quàm ei à ſede apoſtolica conceſſum fuerat, epiſcopatu Interamnenſi priuauit. Tarracinum, Beneuentum, Soram, Arpinum, ac magnam partem Hernicorum, quæ nunc Campania vocatur, in deditionem eccleſiæ redegit. Nil regibus, nil populis timore & auaritia conceſſit vnquàm. Quoſdam verò ſeueriſſimè arguit, quòd ea peterent, quæ ſine eccleſiæ detrimento & eius ignominia fieri nullo modo poſſent. Tantum terroris dominis quibuſdam Italicis præſertim iniecit, vt officio & fide nil antiquius ducerent. Vt hoſtes publicos conſtanter perſecutus eſt, ſic amicos humaniſſimè ac officioſiſſimè fouit. Fredericum Romanorum imperatorem, Mathiam Vngarorum regem, Ferdinandum Alphonſi filium, Philippum Burgundum, Franciſcum Sfortiam, Ludouicum Gonzagam vehementer dilexit, duodecim cardinales ſuo pontificatu veteribus addidit, Reatinum, Spoletinum, Thernenſem, Alexandrum Saxoferratenſem, Bartholomæum Rouerellam, Iacobum Lucenſem, Franciſcum Laodamiæ ſororis ſuæ filium, Franciſcum Gonzagam, Ludouici principis filium. Hi omnes Italici ſunt habiti. Ex tranſalpinis Saltzpurgenſem, Ludouicum Alibretum Attrebatenſem Vergelenſem. Viuendi autem rationem ita patiebatur, vt otij & deſidiæ accuſari nullo modo poſſet. Surgebat mane aurora illuceſcente, & habita ratione valetudinis, ac re diuina caſtè & piè facta, ad negotia publica ſtatim egrediebatur. Functus officio, ac per hortos recreandi animi gratia delatus, prandebat. Mediocri cibo vtebatur, non exquiſito & lauto. Cibos rarò ſibi apparari iuſſit: quod apponebatur, hoc edebat. Vini parciſſimus, dilutique ac lenis magis quàm auſteri amator. Sumpto cibo dimidium horæ cum domeſticis aut fabulabatur, aut diſputabat. Cubiculum deinde ingreſſus cùm paululum quieuiſſet, horis canonicis de more repetitis, tamdiu legebat aut ſcribebat, donec ei per munera publica licuiſſet. Idem faciebat noctu, quod die poſt cœnam: nam & legebat & dictabat vſque ad multam noctem in lecto iacens: nec amplius quàm horis quinque aut ſex quieſcebat. Homo fuit ſtaturæ breuis, caput habuit ante annos canum, faciem ante diem ſenectam præſeferentem. Adſpectu ſeueritatem facilitate conditam oſtendebat. Circa cultum corporis neque moroſus, neque negligens, laboris patiens habebatur. Sitim æquo animo & famem tolerauit. Robuſtum ei corpus natura dederat, quòd tamen longæ peregrinationes & crebri labores, & frequentes vigiliæ attriuerant. Accedebant morbi eius familiariſſimi, tuſſis, calculus & podagra: quibus ita perſæpè cruciabatur, vt præter vnicam vocem nil ei, quare viuus dici poſſet relictum videretur. Aditu etiam dum ægrotaret facilis erat, verborum parcus, inuitus petita negauit. Pecuniarum quantum collegit, tantum erogauit: quarum neque ſtudioſus, neque adſpernator fuit. Dum numerarentur, dum reponerentur, intereſſe nunquàm voluit. Fouere ingenia ſuorum temporum non viſus, quòd tria grauiſſima bella ab eo ſuſcepta: ærarium pontificum ita continuò exhauſerant, vt ære alieno, ac magno quidem ſæpè premeretur. Multos tamen muneribus aulicis & beneficijs eccleſiaſticis iuuit, litteratos dico. Oratores aut poëmata recitantes libenter audiuit: eorumque iudicio, qui aliquid ſapere viderentur, ſua ſcripta commiſit. Mendaces & delatores odio habuit, iram facilè collegit, collectam faciliimè repreſſit. Laceſſentibus eum conuitijs & dictis petulantioribus conſtanter ignouit, ni ſedi apoſtolicæ facta eſſet iniuria: cuius dignitatem adeò acriter tutatus eſt ſemper, vt eius cauſſa magnorum regum ac principum graues inimicitias frequenter ſuſceperit. Erga domeſticos mira comitate & facilitate vtebatur. Nam quos vel inſcitia, vel ignauia deliquiſſe deprehendiſſet, paterna charitate admonebat. Mala de ſe opinantes vel loquentes coërcuit nunquàm: liberè enim in libera ciuitate loqui omnes volebat. Quærenti neſcio cui apud eum, quòd malè audiret, reſpondit,

dit, de me quoque qui malè ſentiant, ſi in campum Floræ proficiſceris, multos audies. Si quando cælum Romanum tanquàm naturæ ſuæ contrarium & inſalubre mutare conſtituiſſet, æſtate præcipuè, aut Tibur, aut Senas in patriam proficiſcebatur. Succeſſu autem abbatiæ mirè delectabatur, quæ in agro Senenſi, tum amœnitate loci, tum opacitate ſiluarum mira refrigeratio æſtate habetur. Frequentauit Maceratana & Petriolana balnea valetudinis cauſſa. Rara veſte vtebatur, & argento frugali magis quàm regio. Eius enim voluptas omnis quando à munere publico vacabat, in lectione & ſcriptione frequenti repoſita erat. Libros pluſquàm ſaphyros & ſmaragdos charos habuit, quibus chryſolitorum magnam copiam ineſſe dicebat. Menſam autem artificioſam ita contempſit, vt ad fontes, ad nemora, ad loca agreſtia delatus, quæ ſæpè frequentabat animi cauſſa, non apparatu pontificio, ſed humili ac propè ruſticano ſit vſus. Hanc eius crebram locorum mutationem non defuêre, qui carperent, ex aulicis maximè, quòd id nunquàm ab alijs pontificibus factum eſſet, niſi aut bello, aut peſte vrgente. Horum autem querelas contempſit ſemper, quòd diceret, nil ob eam rem à ſe permitti, quod ad dignitatem pontificatus, ad vtilitatem aulicorum pertineret. Signabat omnibus in locis, audiebat, cenſebat, reſpondebat, affirmabat, refellebat: quibus ex rebus, quouis etiam in loco abundè omnibus ſatisfieri poterat. Non libenter ſolus comedebat. Hanc ob rem, vel Spoletinum cardinalem, vel Theanenſem, vel Papienſem in conuiuium adhibebat: inter cœnandum de ſtudijs bonarum artium loquebatur, memoriam veterum repetebat: & quid quiſque laudis vel dicendo, vel ſcribendo conſecutus eſſet, exquiſito iudicio oſtendebat. Ad virtutem ſuos frequenter adhortabatur, à vitijs deterrebat, cùm eorum res geſtas commemoraret, qui in vita rectè aut perperàm egiſſent. Auguſtino Patritio lectore vſus eſt: à quo etiam (dum ipſe dictabat) deſcribebantur omnia: ſales interdum libenter audiebat, negotijs præſertim vacuus. Florentinum quendam interdum adhibebat, cui Græco nomen eſt, hominem certè cuiuſuis mores, natura, linguam cum maximo omnium, qui audiebant, riſu facilè exprimentem. Homo fuit verus, integer, apertus, nil habuit ficti, nil ſimulati. Chriſtianam autem religionem ita coluit & obſeruabit, vt omnem prorſus hypocriſis ſuſpicionem à ſe remoueret. frequenter confitebatur & communicabat. Rem diuinam aut ipſe faciebat, aut dum fieret, obſeruatis de more cæremonijs omnibus adſtabat. Somnia, portenta, prodigia contempſit ſemper. Fulgura procurauit nunquàm. Geomantibus & cæteris idgenus nullam fidem adhibuit. Timiditatis & inconſtantiæ ſignum nullum in homine cognitum. Extolli ſecundis rebus, & perturbari aduerſis nunquàm viſus eſt. Suos plerunque & timidos & formidoloſos reprehendit, quòd acceptas clades (vt in bello contigit) apertè ei denunciare vererentur. Incommodis enim conſilio & manu mederi poſſe dicebat, ſi id ad tempus, quod accidiſſet, ſcitum foret. Socios belli, vel magnitudine impenſæ, vel hoſtium potentia perterritus deſeruit nunquàm. Bella ſuſcepit inuitus: tamen & multis & maximis iniurijs laceſſitus pro tutela eccleſiæ, pro defenſione religionis. Aedificandi ſtudio vehementer delectatus eſt. Impenſa enim ſua ſcalæ templi ad Vaticanum vetuſtate collapſæ inſtauratæ. Veſtibulum ædium ad dignitatem & tutelam loci munitum. Aream pro templi foribus ruderibus purgatam ſternere parabat. Porticum vnde pontifex populo benediceret, inchoauerat. Tibure arcem perfeciſſe priuſquàm inchoaſſe viſus eſt. Senis quadrato ſaxo gentilibus ſuis porticum faſtigatam & ornatiſſimam exſtruxit: Corſinianum, quòd Pientiam à Pio nomine in pontificatu accepto appellauit, ciuitatem fecit: templumque teſtitudineum celebre id quidem, & ornatiſſimas ædes exſtruxit. Sepulchrum marmoreum paternis materniſque oſſibus Senis in templo beati Franciſci ſuo iuſſu conditum, hoc diſticho notauit:

Siluius hic iaceo, coniunx Victoria mecum eſt:
Filius hoc clauſit marmore Papa Pius.

Quattuor habuit ex ſorore nepotes: ex his duo minores natu eius gratia & auctoritate à rege Hiſpano equeſtri ordini ſunt additi. Primus, cui Ferdinandus rex filiam in matrimonium locauerat, dux Amalphitanus creatur. Secundus, quem (vt anteà dixi) Pius in numerum cardinalium retulit, tanta cum integritate & virtute adhuc viuit, vt in eo nil ſit requirendum, quod ad ampliſſimum virum pertineat: ingenio, moribus, ſolertia,

religione, modeſtia, grauitate. Ad Pium redeo, qui in tanto rerum faſtigio collocatus, litterarum ſtudium intermiſit nunquàm. Adoleſcens, & nondum ſacris initiatus poëmata edidit laſciuiæ magis & feſtiuitati accommodata, quàm preſſa & grauia. Surgit tamen nonnunquàm: & dum iocatur, mordacitate non caret. Exſtant eius epigrammata referta ſalibus. Ad tria millia variorum verſuum ſcripſiſſe dicitur, quorum pars magna Baſileæ perijt. Orationi ſolutæ reliqua vita ſe totum dedit, magnitudine rerum inuitatus, delectatus eſt etiam mixto ſcribendi genere, & ad philoſophandum aptiore. Libros in dialogo edidit de poteſtate concilij Baſileenſis, de ortu Nili, de ſtudio venandi, de fato, de præſcientia Dei, de hæreſi Bohemorum. Reliquit dialogum imperfectum contra Turcos inchoatum pro defenſione fidei Catholicæ. Epiſtolas digeſſit in tempora: & quas prophanus, quas ſacris initiatus, quas antiſtites, quas pontifex maximus ſcripſerit, voluminibus ſeparat. His reges, nationes, ciuitates, principes atque omne genus hominum ad religionis arma incendit. Exſtat eius epiſtola ad Turcum, qua hominem adhortatur, vt poſthabita Mahometana perfidia, veram CHRISTI IESV religionem ſequatur. Libellum edidit de miſeria aulicorum. Scripſit etiam de inſtitutione artis grammaticæ ad Ladiſlaum adoleſcentem Vngarorum regem. Orationes circiter duas & XXX. habuit ad pacem regum, ad concordiam principum, ad tranquillitatem nationum, ad defenſionem religionis, ad quietem totius orbis terrarum ſpectantes. Bohemicam hiſtoriam perfecit: auſtralem imperfectam reliquit. Aggreſſus eſt hiſtoriam rerum vbique locorum ſua ætate geſtarum: quàm negotiorum multitudine oppreſſus imperfectam reliquit. Commentariorum de rebus à ſe geſtis libros duodecim ſcripſit, tertium decimum inchoauit. Scribendi genus lene eſt, ac temperatum. Conciones habet ſplendidas, & rei accommodatas. Mouet affectus, ac eos denique ſedat. Candorem & ornatum orationis nunquàm intermittit. Deſcribit appoſitè ſitus & flumina. Varios pro tempore ſumit eloquentiæ vultus. Cognitionem rerum antiquarum non omittit. Nullius oppidi occurrit mentio, cuius originem non repetat, ſitum non notet. Qui duces, qua ætate claruerint, diligentiſſimè perſcribit. Mimos etiam ad voluptatem notauit. Sententias in prouerbij modum reliquit multas: quarum partem aliquam, quod ad inſtitutionem humanæ vitæ pertinere viſæ ſunt, ſubiungere inſtitui. Diuinam naturam credendo melius, quàm diſputando intelligi ac comprehendi poſſe dicebat. Omnem ſectam auctoritate firmatam, humana ratione carere. Chriſtianam fidem, ſi miraculis non eſſet approbata, honeſtate ſua recipi debuiſſe. Vnius diuinitatis tres eſſe perſonas, non qua ratione probetur, ſed à quo dicatur animaduertendum. Mortales menſores cæli & terræ, audaces magis videri quàm veros. Siderum inueſtigaro curſus, pulchrius eſſe quàm vtile. Amicos Dei & hac, & futura perfrui vita. Sine virtute nulli ſolidum eſſe gaudium. Neque auarum pecunia, neque doctum cognitione rerum vnquàm repleri. Cui plura noſſe datum eſt, eum maiora ſequi dubia. Plebeijs argenti, nobilibus auri, principibus gemmarum loco, litteras eſſe debere. Bonos medicos non pecuniam, ſed bonam valetudinem ægroti quærere. Artificioſam orationem ſtultos, non ſapientes flectere. Sanctas eſſe leges, quæ vaganti frena licentiæ imponunt. In plebem vim habere leges, in potentes mutas. Res grauiores armis, non legibus diffiniri. Vrbanus ſuam domum ciuitati, ciuitatem regioni, regionem mundo, mundum Deo ſubijcit. Lubricum eſſe primum apud reges locum. Vt in mare flumina omnia, ſic vitia in magnas aulas fluere. Aſſentatores maximè quò volunt, reges ducere. Nulli magis principes aures, quàm delatori præſtare. Peſſimam regibus peſtem adulatoris linguam. Regem, qui nulli fidit, inutilem eſſe: nec meliorem, qui omnibus credit. Qui multos regit, à multis regatur oportet. Non eſſe regio nomine dignum, qui ſuis commodis publica metitur: neque qui ſacra negligit, eccleſiæ prouentum: neque regem qui iuridicundo non aſſidet, vectigalia digna petere. Litigatores, aues: forum, aream: iudicem, rete: patronos, aucupes dicebat. Dignitatibus viros dandos, non dignitates hominibus. Magiſtratus alios mereri, & non habere: alios habere, non mereri. Graue pontificis onus, ſed beatum ei, qui benè fert. Indoctum epiſcopum aſino comparandum. Corpora malos medicos, animas imperitos ſacerdotes occidere. Vagum monachum diaboli mancipium eſſe.

Vir-

Virtutes clerum ditaſſe, vitia pauperem facere. Sacerdotibus magna ratione ſublatas nuptias, maiori reſtituendas videri. Fideli amico nullum theſaurum anteferendum. Vitam amico, inuidiam morti comparandam. Hoſtem in ſe nutrire, qui nimis filio ignoſcit. Nulla in re auarum placere hominibus, niſi in morte. Vitia hominum liberalitate obtegi, nudari auaritia. Mentiri ſeruile vitium eſſe. Vini vſum & labores & morbos auxiſſe mortalibus. Vinum, quòd mentem excitet, non quòd obruat, ſumendum. Libidinem ætatem omnem fœdare, ſenectutem exſtinguere. Quietem vitam non aurum ipſum, non gemmas præbere. Dulce bonis, durum iniquis mori. Generoſam mortem turpi vitæ omnium philoſophorum ſententia anteferendam Hæc ſunt ferè, quæ de vita Pij pontificis ſcribi poſſunt: ad cuius laudes hoc etiam addo, quòd & beatam Catharinam Senenſem in ſanctas retulit, caput ſancti Andreæ è Peloponneſo à principe loci Romam auectum, in ſancto Petro cum maxima veneratione, cumque ſupplicationibus cleri populique Romani in ſacello ad id fabricato collocauit, repurgato templo, eo loci potiſſimùm, dimotiſque quorundam pontificum & cardinalium ſepulchris, quę baſilicam ipſam temerè occupabant.

Ex Onuphrio. AENEA Siluius Picolhomineus, gente Patricia, tenuioris tamen fortunæ, patre Siluio in Villa Corſiniana agri Senenſis ortus, per omnium Romanæ curiæ dignitatum gradus, ad munus Apoſtolicum aſcendit. Litteris humanioribus inſtructus, eloquentia, dexteritate, & prudentia multum valuit. Primùm Cardinalium Capranici & Albergati ſcriba, deinde in Concilio Baſileenſi cæremoniarum præfectus, & pro eo multis legationibus egregiè functus, poſteà Friderici tertij, Felicis quinti, Eugenij quarti, & Nicolai quinti epiſtolarum magiſter, & à Secretis fuit. Ad Eugenium quartum, pro natione Germanica Legatus; obedientiam, ſublata neutralitate, eidem præſtitit. A Nicolao quinto epiſcopus Tergeſtinus, & Senenſis, à Caliſto tertio, Diaconus primo ſancti Euſtachij, mox Presbyter Cardinalis tt. S. Sabinæ creatus eſt. Quo mortuo Romæ in palatio Vaticano XVII. Cardinalium ſuffragijs, Romanus Pontifex, decimoquarto kalend. Septembris, anno Domini M.CD.LVIII. denunciatus, & tertio Nonas Septembris coronatus, Imperatore Cæſare Friderico tertio Auguſto: ſedit annos quinque, menſes vndecim, dies vigintiſeptem. Ordinationibus tribus habitis, XIII. Cardinales creauit. Obijt Anconæ in Piceno, dum bellum in Turcas adornaret. Vacauit ſedes dies XVI. Corpus Romam relatum in Baſilica ſancti Petri marmoreo tumulo cum hoc elogio, in Sacello ſancti Andreæ ſepultum eſt.

PIVS ſecundus Pontifex Maximus, natione Tuſcus, patria Senenſis, gente Picolhominea, ſedit annos ſex. Breuis Pontificatus, ingens fuit gloria. Conuentum Chriſtianorum Mantuæ pro fide habuit. Oppugnatoribus Romanæ ſedis intra atque extra Italiam reſtitit. Catharinam Senenſem inter ſanctas Chriſti retulit. Pragmaticam in Gallia abrogauit. Ferdinandum Arragonenſem in Regnum Siciliæ cis Fretum reſtituit: rem Eccleſiæ auxit. Fodinas inuenti tum primùm aluminis apud Tolfam inſtituit. Cultor iuſtitiæ, & religionis. Admirabilis eloquio. Vadens in bellum, quod Turcis indixerat, Anconæ deceſſit: ibi & claſſem paratam, & ducem Venetorum cum ſuo Senatu commilitones Chriſti habuit. Relatus in Vrbem eſt Patrum decreto, & hic conditus: vbi caput Andreæ apoſtoli ad ſe ex Peloponneſo aduectum collocari iuſſerat. Vixit annos LVIIII. menſes IX. dies XXVII. Franciſcus Cardinalis Senenſis auunculo ſanctiſſimo fecit, Anno Domini 1464.

Humi verò in Tabula marmorea,

PIVS II. PONT. MAX.

PAVLVS II.

120.Pōt. PAVLVS ſecundus, Petrus Barbo anteà vocatus, patria Venetus, patre Nicolao, matre Polyxena, ſancti Marci presbyter cardinalis, pridie kalend. Septembris pontifex creatur, anno domini MCCCCLXIIII. Is enim Eugenij pontificis ex ſorore nepos adoleſcens adhuc iturus in mercaturam erat, quæ apud Venetos in precio eſt, & à Solone non improbatur: & iam ſcrinium & arma in triremes detulerat, cùm ei nunciatum eſt, Gabrielem Condelmerium auunculum ſuum pontificem creatum eſſe. Subſtitit itaque adhortantibus amicis & fratre Paulo Barbo maiore natu, ac litteris, licet iam adultus eſſet, operam dedit: præceptore vſus Iacobo Ricionio, qui diligentiam hominis ea in re laudare conſueuerat. Habuit & alios præceptores, nec tamen ob ætatem admodum profecit: quos omnes præter Ricionem, dum pontifex eſſet, dignitate & facultatibus honeſtiores reddidit, oſtendens per eos non ſtetiſſe, quò minus doctior euaderet. Paulus autem Barbo magni animi ac prudentiæ vir, cognita fratris natura, quæ potiùs quietem quàm negotia appetebat. Eugenium rogat (nam Florentiam videndi hominis cauſſa venerat) vt Petrum ad ſe vocet, initiatumque ſacris in aliquo dignitatis gradu collocet. Vocatus itaque Petrus, archidiaconatum Bononienſem, ac non ita multò pòſt epiſcopatum Ceruiæ commendatione adeptus, protonotarius ab auunculo creatur, ex his potiſſimùm, qui emolumentorum participes ſunt. His autem facultatibus aliquot annis vitam ducens, tandem vnà cum Alouiſio Patauino medico, quem poſteà patriarcham & camerarium appellârunt, cardinalis ab Eugenio creatur, inſtantibus quibuſdam Eugenij familiaribus, vt haberent, quem Alouiſij potentiæ interdum obijcerent: inter quos poſteà tanta ſimultas fuit, vt nuſquàm maiore odio certatum ſit: his etiam diſcordias alentibus, qui ſeditionibus ali & augeri conſueuerant. Dolebat enim Petrus primum locum apud Eugenium ſibi ſurripi, cùm nepos eſſet, cumque etiam patritius Venetus. Hanc ob rem inimicitias non vulgares exercuit cum Franciſco Condelmerio vicecancellario ex amita Eugenij nato: quo deinceps mortuo, totum ſe in patriarcham vertit, licet ſæpiùs intercedentibus amicis in gratiam rediſſent ſimulato animo. Hanc ob rem ſub diuerſis pontificibus ita inter ſe mutuis odijs certârunt, vt alter alteri non pepercerit, ſiue facultates, ſiue dignitatem inſpicias. Iactata & inter eos varia probra ſunt, quæ conſultò prætereo, ne maledicis fidem præſtitiſſe videar. Mortuo autem Eugenio, cùm in eius locum Nicolaus quintus ſuffectus eſſet, tantum apud hominem gratia & blanditijs valuit, vt & primum ipſe locum è natione ſua apud eum tenuerit, fratre Nicolai hominem adiuuante: & ita Nicolaum animauerit, vt camerarij dignitatem Alouiſio diminueret. Erat enim Petrus Barbo natura blandus, arte humanus, vbi opus erat. Præterea verò eò indignitatis plerunque deueniebat, cum precando, rogando, obteſtando, quod vellet, conſequi non poſſet, vt ad faciendam fidem precibus lacrymas adderet. Hanc ob rem Pius pontifex hominem Mariam pientiſſimam appellare interdum per iocum ſolebat. His quoque artibus apud Caliſtum vſus, eò pepulit hominem, vt Alouiſium cum triremibus in Turcos mitteret, oſtendens hominis amplitudinem, huic tantæ rei maximè conuenire, cùm aliàs & exercitus ductaſſet, & ditionem eccleſiæ ab hoſtibus conſtanter tutatus fuiſſet. Hac demùm moleſtia liberatus Petrus, Caliſtum deinceps ita in ſententiam ſuam ſemper traxit, vt donec vixerit, nullius magis quàm huius conſilio ſit vſus. Facilè prætereà quicquid volebat, à pontifice impetrabat, ſua vel amicorum cauſſa. Erat enim propenſior in amicos: & quos in clien-

clientelam ſuſceperat, quibuſcunque rebus poterat, iuuabat, ac conſtantiſſimè tuebatur, cùm apud vnumquenque magiſtratum, vel tum maximè apud pontificem. Tantæ præterea humanitatis fuit, vt in ægritudinibus curiales ipſos, qui alio in precio erant, inuiſeret: & quibuſdam remedijs adhibitis, eos ad valetudinem adhortaretur. Semper enim domi habebat vnguenta Venetijs aucta, oleum, tyriacam, & cætera id genus, quæ ad curandam valetudinem faciunt. Ex his aliquid ad ægrotos mittebat. Curabat item, vt vni ſibi magis quàm alteri ægrotantium teſtamenta committerentur, quæ poſteà ex arbitrio ſuo patiebatur: & ſi quid inerat quod ad rem ſuam pertineret, facto tamen ſub haſta precio, id ſibi pecunia vindicabat. Romanorum verò quorundam amicitia delectatus eſt, quos ſæpè in conuiuium adhibebat, tum ad iocum, tum ad riſum: quem & Priabiſius ſuus & Franciſcus Malacara ſalibus, mimis, dicterijs, ſcommatibus frequenter non ſine vrbanitate excitabant. His quidem artibus effecerat, vt tum ciuibus Romanis, tum aulicis ipſis charus eſſe putaretur. Præterea autem ne domi tantùm poſſe videretur, foris etiam auctoritatem ſibi comparare annixus eſt. Nam & in Hernicos (quam nunc campaniam Romanam vocant) profectus eſt ad populos quoſdam ſedandos, qui de finibus contendebant: & litem componere inter comitem Auerſæ & Neapolionem Vrſinum conatus, paulùm abfuit, quin turpiter captus, in vincula conijceretur, adeò in eum comes Auerſus ob quandam verborum licentiam malè animatus erat. Re itaque infecta abiens, homini ſemper aduerſatus eſt. Mortuo deinde Caliſto, in eiuſque locum Pio ſuffecto, cùm permutare epiſcopatum Vicetinum in Patauinum inſtando acerbè nimium, rogandoque anniteretur, & Pij Pontificis & Venetorum iram adeò incurrit, vt Paulum fratrem ſenatorio munere amouerint; & ei interdixerint, quò minus aliorum beneficiorum prouentibus potiretur, niſi ſententiam mutaret. Hanc ob rem indignatus homo, vlciſcendi tempus obſeruans, interim acerbè nimium in eos inuehebatur, per quos ſtetiſſet quò minus voto potiretur. Mortuo autem Pio, in eius locum ipſe ſuffectus, ſtatim vbi magiſtratum inijt; ſiue quòd ita pollicitus erat, ſiue quòd Pij decreta & acta oderat, abbreuiatores omnes, quos in ordinem redegerat, tanquàm inutiles & indoctos (vt ipſe dicebat) exauctorauit. Eos enim bonis & dignitate indicta cauſſa ſpoliauit. quos etiam propter eruditionem & doctrinam ex toto orbe terrarum conquiſitos, magnis pollicitationibus & præmijs vocare ad ſe debuerat. Erat quidem illud collegium refertum bonis ac doctis viris. Inerant diuini atque humani iuris viri periti ſſimi. Inerant poëtæ & oratores plerique, qui certè non minus ornamenti ipſi curiæ afferebant, quàm ab eadem acciperent, quos omnes Paulus tanquam inquilinos & aduenas poſſeſſione pepulit, licet emptoribus cautum eſſet litteris apoſtolicis, cautum etiam fiſci pontificij auctoritate, ne qui bona fide emiſſent, è poſſeſſione honeſta ac legitima deijcerentur. Tentârunt tamen hi, ad quos res ipſa pertinebat, hominem à ſententia dimouere. Atque ego certè, qui horum de numero eram, rogando etiam vt cauſſa ipſa iudicibus publicis (quos Rotæ auditores vocant) committeretur: tum ille toruis oculis me adſpiciens, Ita nos, inquit, ad iudices reuocas, ac ſi neſcires omnia iura in ſcrinio pectoris noſtri collocata eſſe? Sic ſtat ſententia, inquit, loco cedant omnes, eant quò volunt, nihil eos moror: pontifex ſum, mihique licet pro arbitrio animi aliorum acta & reſcindere & approbare. Hac verò tam immiti ſententia accepta, vt lapidem immobilem volueremus, obſeruabamur, & fruſtrà quidem die ac noctu in foribus aulæ, viliſſimum etiam quenque ſeruum rogantes, vt nobis alloqui pontificem liceret. Reijciebamur non ſine contumelia, tanquàm aqua & igni interdicti ac prophani. Hac autem diligentia x x. continuis noctibus vſi ſumus: nil enim ferè niſi noctu agebat. Ego verò tanta ignominia excitus, quod mihi ac ſocijs meis coram non licebat, id agere per litteras inſtitui. Scripſi itaque epiſtolam his fermè verbis:

Epiſtola Platinæ ad Paulum II.

ſi tibi licuit indicta cauſſa ſpoliare nos emptione noſtra iuſta ac legitima, debet & nobis licere conqueri illatam iniuriam iniuſtamque ignominiam. Reiecti à te, ac tam inſigni contumelia affecti, dilabemur paſſim ad reges, ad principes, eoſque adhortabimur, vt tibi concilium indicant, in quo potiſſimùm rationem reddere cogaris, cur nos legitima poſſeſſione ſpoliaueris. Lectis litteris, Platinam reum maieſtatis accerſit, in carcerem trahit, compedibus reuincit, mittit Theodorum Taruiſinum epiſcopum, qui quæſtionem habeat. Is ſtatim me reum

reum facit, quòd & libellos famoſos in Paulum ſparſiſſem, & concilij mentionem feciſſem. Primum crimen ita confutaui, eos quidem dici libellos famoſos, in quibus ſcribentis nomen reticetur: at meum nomen in calce litterarum exſtare, non igitur libelli famoſi ſunt. Quod verò de concilio mentionem fecerim, me non adeò graue crimen id putaſſe, cùm in ſynhodis à ſanctis Patribus ſtabilita ſint fundamenta orthodoxæ fidei, prius ſparſim iacta à Saluatore noſtro, eiuſque diſcipulis, vt maiores cum minoribus æquo iure viuerent, ne cuiquam fieret iniuria. Vnde etiam apud Romanos inſtituta eſt cenſura, qua & qui priuati, & qui in magiſtratu fuerunt, rationem habiti magiſtratus, & vitæ anteactæ reddere cogebantur. Cùm verò his rationibus nihil profeciſſem, reuinctus compedibus, & quidem grauiſſimis, media hyeme ſine foco celſa in turri ac ventis omnibus expoſita coërceor menſibus quattuor: tandem verò Paulus Franciſci Gonzagæ cardinalis Mantuani precibus fatigatus, ægrè pedibus ſtantem moleſtia carceris me liberat: admonet ne ab vrbe diſcedam, in Indiam, inquit, ſi proficiſcere, inde te trahet Paulus. Feci mandata. Triennio in vrbe commoratus ſum, arbitratus hominem aliquam medelam meis incommodis interim allaturam. Coronatus Paulus de more, memor à Caliſto quondam pulſos eſſe è ſancto Iohanne Laterano canonicos regulares, quos eodem in loco Eugenius pontifex ante collocauerat, eoſdem reuocauit, vt ſeorſum à canonicis ſæcularibus diuina officia celebrarent. Præterea verò canonicorum ſæcularium eo in loco nomen aboliturus, ſi quis moriebatur in demortui locum neminem ſufficiebat: aut ſi quod beneficium vacabat, coactos ſe canonicatibus illis abdicare, ad alias eccleſias transferebat, vt tandem beneficia illa in vnum corpus redacta, canonicis regularibus ſatisfacerent ſine vllo ſuo diſpendio, cùm eos tum paſcere ob inopiam oporteret. Hanc autem ob rem Paulus multum à ſe alienauit ciuium animos, quòd dicerent illa beneficia à maioribus ſuis inſtituta, pulſis ciuibus, inquilinis dari. Neque hoc contentus Paulus, ſeorſum canonicos quoſdam allocutus, eos minis etiam adhibitis abdicare ſe illis canonicatibus impellebat. Nonnulli tamen eius minas contemnentes, tempus vindicandæ libertatis exſpectabant, quod poſteà eo mortuo eluxit. At verò cùm nunciatum eſſet, Turcos capta iam ferè tota Epiro, in Illiricum iter parare, oratores ſtatim ad reges & principes miſit, eos oratum, vt compoſitis rebus ſuis, de bello Turcis inferendo, ad propulſandam iniuriam cogitarent. Qua de re nil certè actum eſt, cùm inter ſeſe grauiſſimis bellis decertarent: hinc Germani, hinc Anglici, nunc veterem regem, interdum verò nouum expetentes. Hinc Hiſpani, hinc Galli principes veriti regis potentiam, qui regio nomini omnes obtemperare volebat, iactabatque ſe breui facturum, vt eos pœniteret, qui ſecùs feciſſent. Præterea verò Paulum vrgebat regis Bohemiæ perfidia, qui ſe paulatim à toto corpore Chriſtiani nominis ſubtrahebat. in hunc itaque mittere Vngariæ regem cum exercitu inſtituerat, ſi ei per bellum in Turcos ſuſceptum licuiſſet: ſique rem inter regem & imperatorem componere potuiſſet. Nam mortuo Ladiſlao rege Vngariæ eius nepote, qui hærede carebat, imperator ipſe regnum illud, quod Mathias Vaiuodæ filius occupauerat, ſibi deberi prædicabat. Differendam itaque rem Paulus in aliud tempus cenſens, ad componendas quaſdam ſimultates ciuium Romanorum inter ſe diſſidentium, animum adiecit. Orta nanque rixa erat inter Iacobum Iohannis Alberini filium, & Felicem nepotem Antonij Capharelli: hanc ob rem accitis ad ſe patribus familiàs, eos aliquandiu renitentes, ad concordiam datis vadibus compulit. Verùm non ita multò pòſt Iacobus Alberini filius, nuſquàm laturus iniuriam patri illatam, Antonium Capharellum interficere conatus, confoſſum aliquot grauibus vulneribus, tanquàm mortuum reliquit. Hanc ob rem indignatus Paulus, quod contrà atque Alberinus iurauerat, filius egiſſet euerſis eorum ædibus redactiſque in fiſcum omnibus bonis, eos ab vrbe demùm exſules facit. Hos tamen poſteà ſuo iuſſu ad vrbem redeuntes in gratiam recepit, reſtitutis rebus omnibus, paceque inter diſſidentes compoſita, cùm tamen ambo aliquandiù in carcere ſtetiſſent. Anno verò M. CCCCLXV. Alouiſius Patauinus pontificis camerarius, & tituli ſancti Laurentij in Damaſo presbyter cardinalis, vir quidem ditiſſimus, & in rebus agendis ſagax, ſed vltimo ſuæ vitæ tempore parum pru-

dentæ

dens: quippe qui ex teſtamento maxima ex parte hæredes reliquerat duos fratres cognomento Scarampos, alioquin bonos & liberales ingenij, ſed nequaquàm tantis fortunis & prouentibus eccleſiæ partis dignos. Quid homines ſuſpicarentur ſcimus. Has autem facultates Paulus, ei licet teſtandi facultatem vltrò permiſiſſet, ſibi vindicauit. Scarampos cepit, & tandiu, honeſto tamen loco, retinuit, quoad quæ Florentiam delata fuerant, ad ſe deferrentur. Fugientes Scarampi, dum hac de re ageretur, capti in carcerem conijciuntur. Verùm cùm bona patriarchæ Florentia Romam delata fuiſſent, Scarampos cum bona parte incolumes dimittens, in reliquos patriarchæ familiares maiore benignitate vſus eſt, quàm ipſe teſtator inſtituiſſet. Atque hoc modo bona hominis tanta diligentia parta, maiore retenta, cum magna opum iactatione, ac ſi annos Mathuſalem victurus eſſet, ab eo ſunt partim poſſeſſa, partim diſtributa, quo cum diutius ſimultatibus, odijs, maledicentia certauerat, cùm maluiſſet ad Turcos ipſos quàm ad Paulum bona ſua recidere. Sed neque hoc contenta diuina prouidentia, voluit eius quoque corpus iam ſepultum in prædam dari. Ab ipſis enim, quibus ipſe beneficia ſancti Laurentij in Damaſo dederat, noctu aperto ſepulchro, annulo & veſtibus ſpoliatus eſt. In hos autem Paulus re cognita, grauiter animaduertit. Eodem ferè tempore Fredericus adoleſcens egregius Ferdinandi filius, Mediolanum iturus ad ducendum Franciſci Sforiæ filiam fratris vxorem in regnum, Romam veniens, prodeunte obuiam Honorato quoque, & Rhoderico vicecancellario, perbenignè à Paulo ſuſcipitur, ac roſa donatur, quam pontifices quotannis donare alicui ex principibus Chriſtianis conſueuere. Interim verò cùm Ferdinando in animo eſſet, eos bello perſequi; & potiſſimùm in regno ſuo exiſtentes, qui dum à Gallis premeretur, à ſe defecerant, miſiſſetque copias quaſdam ea mente, vt ducem Soranum adoriretur. Pontifex diuertere id bellum cupiens, archiepiſcopum Mediolanenſem eò properè miſit oratum, vt copias illas quemadmodum ratione feudi tenebatur, ad ſe mitteret; quòd diceret ſibi in animo eſſe comitis Auerſi filios, eccleſiæ nequaquàm obtemperantes, è medio tollere. Nam eo ferè tempore Auerſus comes moritur, quo Paulus pontifex creatur: corpuſque eius Romam delatum, in baſilica ſanctæ Mariæ Maioris ſepelitur. Rex itaque acerrimus Deiphobi hoſtis, quippe qui ab eo ſuperiore bello inſidijs, veneno & armis petitus fuerat, copiarum ſuarum præfectis mandat, vt primo quoque tempore proficiſcantur, quò pontifex ire iuſſerit. Anteà enim Deiphobum & Franciſcum ad ſe vocatos monuerat, vt & iter tutum à latronibus ſeruarent, ne Romam aliundè venientes, in ipſis propè vrbis Romæ portis ſpoliarentur: vtque Secranciæ præfecti, Vici quondam filio, Caprarolam (quod oppidum eſt) redderent, cùm omnia ferè ipſius præfecti bona poſſiderent. Vtrunque verò non modò facere recuſarunt, verùm etiam minas addidêre, iactantes ſæpiùs ſe comitis Auerſi filios eſſe, nec laceſſentibus parcituros. Tum verò Paulus clanculum paratis rebus omnibus ad bellum neceſſarijs ſuperuenientibus etiam regijs copijs, quintodecimo die poſteaquàm inchoatum eſt, bello eos incautos & nil tale opinantes oppreſſit, redactis in poteſtatem eccleſiæ nouem caſtellis: quorum de numero aliqua ita munita natura & arte erant, vt vix opera hominum expugnari poſſe crederentur. Deiphobus autem veritus ne captus ad regem mitteretur, ſalutem ſibi fuga quæſiuit. Capitur autem Franciſcus frater cum filio, & quinquennio in arce Hadriani retentus demùm creato Xyſto liberatur. Hinc poſteà inter Paulum & regem ipſum ortæ graues inimicitiæ ſunt, cùm Ferdinandus hoc tanto merito peteret ſuperiorum annorum tributum, quod eccleſiæ pendebat, ſibi relaxari: & quòd deinceps ſoluturus eſſet, diminui, cùm regnum Siciliæ patruus ſuus poſſideret, cuius ipſe vnà cum regno Neapolitano vectigal penderet: Inſpicienda dicens & ſua merita, & conſiderandum, quid poſſet in contrarium accidere, cùm diceret ſe continuò acies quaſdam in armis habere, non magis ſua quàm pontificis Romani gratia, vt in bello contra Auerſanos paulò antè nouerat. Commemorabat viciſſim Paulus merita eccleſiæ erga Ferdinandum: atque hoc modo altercationibus in longum res ipſa ſemper protracta eſt, cùm vterque repetendi ius ſuum, tempus quæreret. Moliri res nouas rex interim cauebat, Iacobi Picennini, qui Sulmonem in Marſis & alia oppida tenebat, potentiam veritus: quem poſteà Franciſcus Sfortia

ſocer

ſocer ad regem miſit, data fide ſe quoties libuiſſet, incolumen rediturum. Verùm aliter Iacobo quàm putarat, accidit. Captus enim Neapoli à Ferdinando cum filio, & in carcerem coniectus, non ita multò pòſt vita priuatus, figmento adhibito quòd in carcere ipſo decidens crus fregiſſet, dum redeuntes ab Iſchia (quam Aenariam antiqui vocabant) triremes regis de Gallis victrices, ſtudioſius quam cautius per feneſtram inſpicit. Sunt qui arbitrantur hominem adhuc viuere. Quod ego nullo modo credo, cùm nullus eſſet in Italia aptior, ſi auctoritatem hominis in militiam reſpicis, ad euertendum Ferdinandi regis imperium. Subſtiterat in via hac re cognita (Senis nanque erat) ducis Mediolani filia Neapolim ad maritum itura, vt fidem faceret, nulla patris ſui culpa Ferdinandum in Iacobi Picennini necem conſpiraſſe. Quid autem ea de re ſuſpicati ſint homines, optimè nouimus. Fuêre etiam qui dicerent id prius à Paulo pontifice ſcitum fore, cum illis diebus archiepiſcopus Mediolanenſis à pontifice ad regem, & à rege ad pontificem frequenter commeauerit, cùm Paulus ipſe dixerit, audita hominis captiuitate, appellationum iudicem è medio ſublatum eſſe. Sed verum eſt illud Virgilianum:

Neſcia mens hominum fati ſortiſq; futuræ.

Nullius enim magis quàm Iacobi Picennini opera reprimere Ferdinandi contumaciam Paulus potuiſſet, ſi tum in vita fuiſſet, quando inter eos de ſoluendo tributo contentio eſt orta, ac bellum propè certum. Nam celebratis nurus ac filij nuptijs, hac vna re & Iacobi morte ſtabilito regno, Ferdinandus cum pontifice inſtat, & vt tributum ei diminuatur, & quædam oppida, quæ de regno poſſidebat eccleſia, ei redderentur. Miſit eò Paulus Bartholomæum Rouerellam legatum, tituli ſancti Clementis presbyterum Cardinalem, qui regis mentem aliqua ex parte leniuit. Verebatur tum (credo) vterque, ne ſolis ac lunæ eclipſes, quæ tum fuêre cum maxima hominum admiratione, regnorum mutationem portenderent. Moritur tamen (ne corpora cæleſtia fruſtrà pati exiſtimes) ſequenti anno Franciſcus Sfortia Inſubriæ & Liguriæ dux. Nam Genuæ dominatum biennio antè adeptus fuerat, dedentibus ſeſe ciuibus diutino bello, partim inteſtino & graui, partim externo agitatis; Gallorum enim dominatu, quem ſpontè petierant reijcientes, ad ſex millia Gallici nominis ante oculos Renati regis interfecêre, qui cum triremibus aliquot benè armatis aderant, recuperandæ vrbis cauſſa, quæ iam à Gallis defecerat. Mortuo itaque Franciſco Sfortia Mediolanenſium duce, Cardinales ſtatim Paulus ad ſe vocat, quid eſſet agendum conſulit. Cenſuêre omnes mittendas eſſe litteras & nuncios ad principes Italiæ, ad populos, qui eos adhortarentur nil noui moliri, ſed pacem ante initam ſeruare: maximè verò tam iniquo tempore, quo à Turco communi Chriſtianorum hoſte vexaremur. Prætereà verò epiſcopum Conchenſem Mediolanum mittit oratum populum illum, vt nil antiquius fide putaret, quam Galeatio Franciſci filio præſtiterat. Aberat tum Galeatius iuſſu patris in Galliam cum exercitu miſſus, dum rex Alouiſius cum principibus regni dicto ſuo haudquaquàm optemperantibus bellum gerit. Ex fœdere enim dum Genuam in feudum accipit, præſidia regi Franciſcus ſubminiſtrabat. Requirebat & hoc affinitas inter eos contracta, cùm Galleam reginæ ac ducis Sabaudiæ ſororem, in vxorem accepiſſet. Qui cognita patris morte, relicto bello, quod regio nomine contra Burgundiæ ducem inchoauerat, Lugduno abiens, ac cum paucis permutata veſte in patriam rediens, ditione paterna auxilio matris, quæ populos in fide continuerat, ſine vlla contentione potitur. Paulus verò compoſitis hoc modo Italiæ rebus, cùm intelligeret militiam Rhodiorum militum ob inopiam ad nihilum redigi, eorum magiſtrum ac primates religionis ad ſe vocat corrigendi erroris cauſſa, qui poſt frequentes conuentus apud ſanctum Petrum habitos, tædio animi & ſenio confectus moritur, ſepeliturque in baſilica ſancti Petri non longè à ſacello ſanctæ Andreæ: in cuius locum Carolus Vrſinus ſuffectus, Rhodum ad tuendam inſulam properè mittitur. Interim verò cùm Paulo nunciatum eſſet, in Poli oppido in Aequicolis poſito multos hæreticos ineſſe, dominum loci cum viris octo & fœminis ſex comprehenſos, & ad ſe perductos, cognito hominum errore, ignominia notauit, & quidem grauiſſima, eos potiſſimùm, qui pertinaciores fuêre. Nam mitius cum his eſt actum, qui errorem confeſſi, veniam petiêre. Erant enim eius ſectæ, quam à peruerſa mentis opinione eſſe dicimus, quòd dicerent nullum verum Chri-

ſti vicarium eſſe eorum, qui poſt Petrum fuêre, niſi qui paupertatem Chriſti imitati ſunt. Aucto deinde Cardinalium numero, ad decem enim eodem tempore creauit, quorum de numero hi fuêre: Franciſcus Sauonenſis ordinis Minorum generalis, M. Barbo præſul Vicetinus, cuius opera & conſilio magnis in rebus ſemper eſt vſus: Oliuerius archiepiſcopus Neapolitanus, A. epiſcopus Aquilanus, Theodorus Monferratus: reliqui partim Galli, partim Vngari, & Angli ſunt habiti. Senatu itaque in hunc modum aucto, ad componendam Italiæ pacem totus conuertitur. Nam cùm Florentini quidam, à factione Petri Medices ciuili diſcordia pulſi, vt Deteſaluus Neronius, & Angelus Accioiolus, ac Nicolaus Soderinus Bartholomæum Bergomatem concitaſſent, qui magnam vim equitum ac peditum habebat, vt in Etruriam cum exercitu mouens ſe ac extorres omnes in patriam reduceret, adiuuantibus etiam Venetis, occultè tamen, primo quidem impetu poſſe & velle ſubuertere totam Italiam viſus eſt. Verùm cùm in Flaminia Galeatium ducem Mediolanenſem obuium habuiſſet cum regis ac Florentini populi copijs, habenas inhibuit, & cunctando potius quàm pugnando vincere annixus eſt. Pugnatum eſt tamen ſemel, atque acriter comitis Vrbinatis auſpicijs in agro Bononienſi ad Ricardinam (id ei loco nomen eſt) dum caſtrametatur. Quo quidem tempore de Bergomate actum certè erat, ſi tum Galeatius adfuiſſet, qui Florentiam componendæ rei bellicæ cauſſa profectus paulò antè fuerat. Ferunt qui tanto prælio interfuêre, nuſquàm ætate noſtra maiore contentione certatum eſſe: nec prælium anteà fuiſſe, in quo plures deſiderati fuerant, tum autem Veneti ſibi potius quàm homini cauentes cohortibus aliquot & turmis ei in auxilium miſſis, pacem enixius quærere, eius conficiendæ arbitrium omne in pontificem deferentes. Qui rei ſuæ quoque admodum timens, ſi victoria ad regem & ducem recideret, vt pax conficeretur, inſtabat, erat enim opinio quorundam hominum non vulgarium, Bartholomæum conniuente Pontifice Padum traieciſſe, quo mutato Florentinorum ſtatu, inferre bellum Ferdinando regi commodius poſſet, cui ita infenſus erat, vt accire contra eum nouos quoque in Italiam hoſtes cogitauerit. Vocatis itaque adſe omnium principum legatis pacem his rationibus compoſuit vt vtraque pars, quę bello ceperat, redderet: vtque Bartholomæus copias ſuas in Ciſalpinam Galliam reduceret: ſeruareturque pax illa, quæ anteà inter Franciſcum Sfortiam & Venetos apud Laudam Pompeianam compoſita fuerat. In vna re tantum addubitatum eſt, excluderetur ne à pace Italiæ Sabaudiæ dux, vel Philippus frater, qui eo anno Venetorum ſtipendijs militauerat, prouinciam Galeatij bello vexauerat. Petebant Veneti, vt inter fœderatos is quoque cenſeretur. Negabat id fieri poſſe Galeatius, cùm diceret eum ſe nunquàm pro amico & ſocio habiturum, quem rex Franciæ hoſtem haberet. Verùm tantum valuit Paulus blanditijs & pollicitationibus, vt legatum Galeatij contra principis ſui decretum in ſententiam ſui ipſius traxerit. Hanc ob rem iratus Galeatius, & Laurentium Piſaurienſem legatum ſuum exſilio mulctauit, & Sabaudienſes ita bello vexauit, vt eos pacem expoſcere coëgerit: quæ quidem ex arbitrio regis Franciæ poſteà compoſita eſt, interuenientibus & reginæ & vxoris Galeatij precibus, quæ ducis Sabaudiæ ſorores ſunt. Compoſitis autem hoc modo rebus, Paulus ad otium conuerſus, populo Romano ad imitationem veterum ludos quàm magnificentiſſimos & epulum lautiſſimum inſtituit, procurante eam rem Vianenſio Bononienſi pontificis vicecamerario. Ludi autem erant pallia octo, quæ curſu certantibus in carniſpriuio proponebantur ſingulis diebus. Currebant ſenes, adoleſcentes, iuuenes, Iudæi, ac ſeorſum paſtillis primò quidem pleni, quò tardiores in curſu eſſent. Currebant & equi, equæ, aſini, bubali tanta cum omnium voluptate, vt omnes præ riſu pedibus ſtare vix poſſent. Curſus autem & ſtadium erat ab arcu Domitiani vſque ad ædes ſancti Marci, vnde pontifex ipſe ſolidam voluptatem percipiebat. Ac etiam in pueros cœno oblitos poſt curſum munificentia vſus, vt ſingulis carlenum (nummi argentei id genus eſt) condonaret. Sed ecce in tam publica omnium lætitia ſubitus terror Paulum occupat. Nunciatur ei, quoſdam adoleſcentes duce Callimacho in eum conſpiraſſe, cui præ timore vix reſpiranti, neſcio quo fato nouus etiam terror additur. Aduolat enim quidam cognomento Philoſophus, homo facinoroſus & exſul, qui vitam primo & reditum in patriam deprecatus, nunciat, ac falſo quidem, Lucam, Totium

Roma-

Romanum ciuem Neapoli exſulantem, cum multis exſulibus in nemoribus Veliternis à ſe viſum, ac paulò pòſt adfuturum. Timere Paulus ac magis trepidare tum cœpit, veritus ne domi & foris opprimeretur. Capiuntur permulti in vrbe, tum ex aulicis, tum ex Romanis. Augebat hominis timorem Vianenſius. Augebant & alij eius familiares, qui ex tanta perturbatione aditum ad maiorem dignitatem & vberiorem fortunam ſibi quærebant. Irrumpebant cuiuſuis domum ſine diſcrimine. Trahebant in carcerem, quos ſuſpectos coniurationis habuiſſent. Et, ne ego tantæ calamitatis expers eſſem, domum vbi habitabam multis ſatellitibus noctu circundant: fractis foribus ac feneſtris, vi irrumpunt: Demetrium Lucenſem familiarem meum comprehendunt: à quo vbi ſciuère me apud Cardinalem Mantuanum cœnare, ſtatim accurrunt, & me in cubiculo hominis captum, ad Paulum confeſtim trahunt. Qui vbi me vidit, ita inquit, Duce Callimacho in nos coniurabas? Tum ego fretus innocentia mea, ita conſtanti animo reſpondi, vt nullum conſcientiæ ſignum in me deprehendi poſſet. Inſtabat ille, diſcinctus & pallidus: & niſi verum faterer, nunc tormenta mihi, nunc mortem proponebat. Tum ego cùm viderem omnia armis & tumultu circumſonare, veritus ne quid grauius ob formidinem & iram in nos conſuleretur, rationes attuli, quam ob rem crederem Callimachum nil aliud tale vnquàm moliturum, nedum meditatum fuiſſe, quòd conſilio, lingua, manu, ſollicitudine, opibus, copijs, clientelis, armis, pecunijs, oculis poſtremò careret. Cæculus enim erat, & P. Lentulo ſomniculoſior, ac L. Craſſo ob adipem tardior. Omitto quòd nec ciuis quidem Romanus erat, qui patriam liberaret: nec præſul, qui pontificatum ſibi Paulo interempto deſumeret. Quid poterat Callimachus? Quid auderet? Eratné lingua & manu promptus? Habebatné ad tantam rem conficiendam certos homines delectos & deſcriptos, quorum opera vteretur? niſi fortè vellent Glaucum & Petreium fugæ ſuæ comites alteros Gabinios ac Statilios eſſe. Tum Paulus ad Vianenſium conuerſus, Hic, inquit (me toruis oculis adſpiciens) tormento cogendus eſt verum fateri: nam coniurandi artem optimè nouit. Vtinam conſideratius mecum egiſſet Paulus: non enim me ſtatim tormento ſubieciſſet. Nam cùm verum coniectura quæritur, nec de facto conſtat, in coniuratione potiſſimùm, & quæ ante ſuſceptum negotium, & pòſt ſint geſta, quæritur. Conſideratur vita coniurationis, conſiderantur mores, ambitio, cupiditas tum facultatum, tum honorum: & ſi quid anteà dictum, ſcriptum, aut factum ſit, quod eò tendat. Horum nihil conſiderauit Paulus, in carcerem nos conijcit. Verùm cùm admoneretur ab his, qui benè ſentiebant, quibusque exploratum erat, Lucam Tortium nuſquàm pedem Neapoli mouiſſe, ne tantum tumultum cum ſuo diſcrimine concitaret, reuocat edictum tertio die, quo præmia illis proponebat, qui Lucam reum maieſtatis, vel viuum, vel mortuum in poteſtatem ſuam redegiſſent: non tamen Quadratios fratres, quos ob eam ſuſpicionem ceperat & torſerat, dimiſit. Subeſſe aliquam latentem cauſſam videri volebat, ne leuitatis argueretur. Liberatus hoc metu Paulus, ad nos ſtatim animum adijcit. Mittit in arcem Hadriani Vianenſium cum Iohanne Franciſco Clugienſi Sanga, & ſatellite, qui nos quouis genere tormentorum adigat, ea etiam fateri, quæ nuſquàm ſciebamus. Torquentur prima & ſequenti die multi: quorum pars magna præ dolore in ipſis cruciatibus concidit. Bouem Phalaridis ſepulchrum Hadriani tum putaſſes: adeò reſonabat fornix ille concauus vocibus miſerorum adoleſcentum. Torquebatur Lucidus, homo omnium innocentiſſimus. Torquebatur Marſus Demetrius, Auguſtinus Campanus optimus adoleſcens, & vnicum ſæculi noſtri decus, ſi ingenium & litteraturam inſpicis: quibus cruciatibus & dolore animi mortuum poſteà crediderim. Feſſi tortores, non tamen ſatiati. Nam ad viginti ferè eo biduo quæſtioni ſubiecerunt: me quoque ad pœnam vocant. Accingunt ſe operi carnifices, parantur tormenta, ſpolior, laceror, trudor tanquàm graſſator & latro. Sedet Vianenſius tanquàm alter Minos ſtratis tapetibus, ac ſi in nuptijs eſſet, vel potiùs in cœna Atrei & Tantali, Homo, inquam, ſacris initiatus, & quem ſacri canones vetant de laicis quæſtionem habere: ne, ſi mors ſubſequatur, quod in tormentis interdum accidere ſolet, irregularis (vt eorum verbo vtar) & impius habeatur. Neque hoc quidem contentus, dum penderem miſer in ipſis cruciatibus, monilia Sangæ Clugienſis attrectans, hominem rogabat, à qua puella donum amoris habuiſſet.

De amoribus locutus, ad me conuerſus inſtabat vt ſeriem coniurationis, vel fabulę potius à Calimacho confictæ explicarem, diceremque quid cauſſę eſſet, cur Pomponius, qui tum Venetijs erat, ad me ſcribens, patrem ſanctiſſimum in ſuis litteris appellaret, te, inquit, pontificem creauerant coniurati omnes? Flagitat item, dederim ne litteras Pomponio ad imperatorem, aut ad aliquem Chriſtianum principem ſuſcitandi ſchiſmatis, aut concilij cauſſa. Reſpondeo me nunquam conſiliorum Callimachi participem fuiſſe, quippe cùm inter nos ſimultas eſſet haud parua. Neſcire item cur Pomponius me patrem ſanctiſſimum appellaret, ſciturum ab eo: nam paulò pòſt vinctum adfuturum dicebat. De pontificatu verò non eſſe cur ſoliciti eſſent, quòd vita priuata ſemper contentus fuiſſem. Ad imperatorem verò me nunquàm litteras miſiſſe, nec Pomponij opera ea in re vſum eſſe, id etiam ab eo ſciturum. Tandem verò delinitus aliquantulum tot meis cruciatibus, non tamen ſatiatus, deponi me iubet veſperi maiores ſubiturũ. Deferor in cubiculum ſemimortuus, nec ita multò pòſt reuocor à quæſtoribus benè potis & pranſis, aderat & Laurentius archiepiſcopus Spalatenſis. Petunt quid mihi colloquij fuerit cum Sigiſmundo Malateſta, qui tum in vrbe erat. De litteris, inquam, de armis, de præſtantibus ingenijs tum veterum, tum noſtrorum hominum loquebamur, deque his rebus, quæ in hominum colloquia cadere poſſunt. Minari tum Vianeſius, ac maiores cruciatus proponere, niſi verum faterer. Rediturum ſe die ſequenti, meditarer interim vbi eſſem, & quibus cùm mihi eſſet agendum. Reducor iterum ad cubile, vbi tantus me repentè dolor inuaſit, vt vitam cum morte cuperem commutare, recrudeſcentibus doloribus ob refrigerata membra, quaſſa vehementer ac læſa. Recreabat me tamen non parùm Angeli Bufali Romani equitis humanitas, quem anno antè Paulus in carcerem coniecerat, ob interfectum à Marcello filio Franciſcum Cappocium. Id enim factum Angeli ſuaſu Paulus dicebat. Angelus itaque ac Franciſcus nepos, quibus cùm in eodem cubiculo diuertebant, quò minùs doloribus & inedia morerer, ſuis manibus & medelas & cibum mihi afferebant. Poſt biduum verò Chriſtophorus Veronenſis Pauli medicus ad me veniens, Bono, inquit, animo te eſſe iubet Paulus, ac de ſe benè ſperare, breuique liberum futurum. Sciſcitor, quando id fore ſperaret? Reſpondet homo liber audientibus omnibus, qui tum aderant, non ita citò fieri poſſe, ne leuitatis & ſæuitiæ argueretur pontifex, quòd illos, quos tanto tumultu concitato cepiſſet ac torſiſſet, ſtatim veluti innoxios dimitteret. Neque hoc quidem contentus Paulus, quos paulò antè coniurationis & maieſtatis accerſierat, eoſdem mutata ſententia ob diuulgatam fabulam hæreſeos accuſat. Trahitur ad vrbem Pomponius Venetijs captus per totam Italiam tanquàm alter Iugurtha ducitur in iudicium Pomponius, vir ſimplicis ingenij, neque coniurationis, neque alicuius ſceleris conſcius. Rogatus cur nomina adoleſcentibus immutaret, vt homo liber erat. Quid ad vos, inquit, & Paulum, ſi mihi Fœniculi nomen indo, modò id ſine dolo & fraude fiat? Amore nanque vetuſtatis antiquorum præclara nomina repetebat, quaſi quædam calcaria, quæ noſtram iuuentutem æmulatione ad virtutem incitarent. Trahitur & Lucillus ad vrbem tanquàm reus maieſtatis, qui in Sabinis tetricam illam vitam ducebat, quod ad Campanum ſcribens, quæ litteræ poſteà deprehenſæ ſunt, Heliogabali cuiuſdam amores reprehendebat, ita occultè tamen, niſi à conſcio dignoſci res ipſa non poſſet. Vianeſius autem diligens paſtor ad nos cum tormentis ſæpiùs rediens, torto etiam Petreio Callimachi comite in fuga comprehenſo, ac nihil confeſſo, quòd diceret ebrioſam illam Callimachi collocutionem nullius momenti exiſtimandam fuiſſe, omnia oculis colluſtrans, ne refractis parietibus tanquàm Dædali alta arce volaremus, carcerem ſubterraneum meditatur, ac fabris ſtatim locat: eoque conijcit Franciſcum Anguillaram, Gattaluſium, Franciſcum Aluianum, Iacobum Ptolomæum, quadriennio antè moleſtia carceris marceratos. De libertate noſtra interim nullum verbum fiebat. Erat tum imperator in vrbe: voti enim gratia venerat cum magno comitatu, quem Paulus magna cum impenſa honorificentiſſimè ſuſcepit, expenſis decem & octo millibus nummûm aureorum. Ambos ex mole Hadriani ſub eodem pallio à Laterano redeuntes, comitante honorato quoque, inſpexi. Subſtitit Paulus in ponte, donec imperator equites aliquot crearet. Abeunte deinde imperatore, cùm iam metu omni liberatus eſſet: nam & equitum & peditum ſuorum magnam partem in vrbem vocauerat: veritus

ritus ne quid tumultus à populo Romano excitaretur præſente imperatore, 10. menſe poſt captiuitatem noſtram in arcem veniens, ne tantum tumultus fruſtrà concitaſſe videretur, multa nobis obijcit, ſed illud potiſſimùm, quod de immortalitate animorum diſputaremus, teneremuſque opinionem Platonis, quam diuus Auguſtinus Chriſtianæ religioni ſimilimam eſſe cenſet: Meritò, inquit Aurelius, Cicero Deum inter philoſophos Platonem vocat, qui certè cunctos ingenio & ſapientia ſuperauit: hunc mihi delegi, quo cum diſputarem, qui & de vltimo hominis fine, & de diuina natura melius quàm cæteri philoſophatur. In dubium, inquit Paulus diſputando Deum vocabatis. Quod quidem omnibus philoſophis & theologis noſtrorum temporum obijci poteſt, qui & animos, & Deum, & omnes intelligentias ſeparatas, diſputandi ac veri inueniendi cauſſa in dubium plerunque vocant. Præterea verò hæretici ſunt, vt ait Auguſtinus, qui, quod praue ſapiunt, pertinaciter defendunt. Sanam diſciplinam nunquàm adſpernati ſumus, quod facere conſueuerunt (vt ait Leo) erroris magiſtri, qui ſeorſum ab eccleſia ſentientes, hæretici meritò, Hieronymo teſte, ſunt appellati. Rationem vitæ meæ, poſteaquàm ſapere per ætatem cœpi, vſque ad hæc tempora reddere vobis poſſum. Nullum mihi facinus impingi poteſt, non furtum, non latrocinium, non ſacrilegium, non depeculatus, non parricidium, non rapina, non Simonia. Vixi, vt Chriſtianum decebat, confeſſionem & communionem in anno, ſemel præſertim, intermiſi nunquàm. Nil ex ore meo excidit quod contra ſymbolum eſſet, aut hæreſim ſaperet. Non ſum imitatus Simoniacos, Carpocratianos, Ophytas, Seuerianos, Alogios, Paulinos, Manichæos, Macedonianos, aliamve hæreticorum ſectam. Præterea verò Paulus crimini nobis dabat, quòd nimium gentilitatis amatores eſſemus, cùm nemo eo huius rei ſtudioſior eſſet, quipe qui & ſtatuas veterum vndique ex tota vrbe conquiſitas, in ſuas illas ædes, quas ſub Capitolio extruebat, congereret, auecto etiam ex ſancta Hagnete beatæ Conſtantiæ, ſepulchro, fruſtra reclamantibus monachis loci, qui poſteà mortuo Paulo, ſepulchrum illud prophyreticum à Xyſto pontifice repetiêre. Præterea verò numiſmata propè infinita, ex auro, argento, ærevе, ſua imagine ſignata, ſine vllo ſenatuſconſulto in fundamentis ædificiorum ſuorum more veterum collocabat: veteres potius hac in re, quàm Petrum, Anacletum & Linum imitatus. Cùm verò noſtra de re inter Palatinos epiſcopos & duos fratres eſſet aliquando diſceptatum, quorum alter erat ordinis Franciſci, alter Dominici, venerunt ferè omnes in hanc ſententiam, nihil eſſe in nobis, quod hæreſim ſaperet. Verùm cùm Paulus in arcem veniſſet, excludereturque de induſtria Franciſcus patronus noſter veritatis aſſertor, quò liberius Leonardo loqui liceret, eadem dicit quæ pridie. Rogati ſententiam qui tum aderant, etſi ad nutum pontificis aliqua ex parte loquebantur, noſtram tamen cauſſam leuiorem faciebant, ac pontificem mitiorem reddere conabantur. Solus autem inter omnes Lælius de Valle Romanus ciuis & aduocatus conſiſtorialis, noſtram cauſſam liberè tutatus eſt. Confutat omnia, quæ à Leonardo dicta erant, quæque partim affirmauerat alter aduocatus Andreas ſanctæ crucis. Fit autem inter dicendum de Academia mentio. Inclamat tum M. Barbus ſancti Marci Cardinalis, nos non Academicos eſſe, ſed fœdatores Academiæ. Quid turpitudinis autem à nobis in Academiam prodierit, certè non video, cum nec fures, nec latrones, nec incendiarij, nec decoctores eſſemus. Veteres Academicos ſequebamur, nouos contemnentes, qui in rebus ipſis nil certi ponebant. Paulus autem hæreticos eos pronunciauit, qui nomen Academiæ vel ſerio, vel ioco deinceps commemorarent. Iuſta eſt hæc ignominia Platoni, ipſe ſe tueatur. Volebat Paulus rebus in omnibus videri acutus & doctus: volebat item videri facetus, deridebat ferè omnes contemnebatq́; Interrogat tum Pomponium hominem irridens, quod ei à teneris annis nomen impoſuerant parentes. Reſpondet Pomponius, ſe binomium fuiſſe. Confuſus nouitate rei Paulus, ſubſtitit amplius de nomine quærere. Ad me autem conuerſus, in omnem contumeliam prorupit omitto quòd mihi coniurationem, hæreſim, maieſtatis crimen obiecerat, quæ omnia iam purgata erant: obijciebat etiam ingratitudinem, quòd in me licet ingratum officioſus fuiſſet. Si ſpoliare homines emptione ſua incognita cauſſa, ſi carcere, ſi tormentis, ſi ignominia, ſi calumnia afficere beneficium eſt, certè erga me beneficus & liberalis dici poteſt Paulus, & ego ingratus: qui tantorum maleficiorum immemor, ab vrbe non diſceſſerim, ſuis mandatis obtemperans, ſuis pollicitationibus toties fruſtra-

fruſtratus. Abijt inde minabundus, & ob iram quam tum conceperat, nos vſque ad integrum annum retinuit, ita eum credo iuraſſe: quando nos cœpit, & in carcerem coniecit, noluit periurus videri. Dimiſſos tandem in ædibus ſui x x. diebus ita nos retinet, vt efferre pedem domo non liceret. Vagari deinde per Vaticanum ſinit. Fatigatus poſtremo Cardinalium precibus, liberos tandem nos facit. Vocor non ita multò pòſt litteris à Ludouico Gonzaga principe Mantuano, ad balnea Petriolana valetudinis cauſſa, quam in carcere dextro humero debilitatus contraxeram. Eò vt proficiſcerer, primo vetuit Paulus, quòd diceret ſe breui rei meæ bene conſulturum. Eo tamen ac redeo, ſpondente reditum meum Beſſarione Cardinali Nicæno, viro præſtantis ingenij, & ſingularis litteraturæ. Fidem meam commendat Paulus, ac crebro iactat optimam eius erga me voluntatem. Poſt diſceſſum Borſij Eſtenſis, quem ad vrbem cum magno equitatu venientem magnificentiſſimè & lautè ſuſceperat, ducemque Ferrariæ creauerat, me breui viſurum quo in me animo eſſet. Idque etiam oratoribus tum Venetorum tum ducis Mediolanenſis, qui me ei commendauerant, ſæpe pollicitus fuerat. Biennio hac ſpe ductus vel fruſtratus potius, ire Bononiam inſtitueram cum Cardinali Mantuano eiuſdem ciuitatis legato. Quo minus id facerem, vetat Paulus: dixitque (ita erat vrbanus & facetus) me ſatis ſapere, & facultatibus potius quàm litteratura indigere. Sèd ecce, dum exſpecto, vt mei tandem tot calamitatibus, tot malis circumuenti miſeratur, pontifex ipſe apoplexia moritur ſecunda hora noctis, ſolus in cubiculo nemine vidente, cum eo die lætus etiam conſiſtorium habuiſſet, pontificatus ſui anno vj menſe x. v. kalend Auguſti M C C C C. L X X I. Fuit autem in homine, quantum ad corpus pertinet, maieſtas pontifice digna. Erat enim magni ac vaſti corporis, adeò vt dum ad rem diuinam proficiſceretur, ſolus emineret. Circa cultum corporis etſi moroſus non erat, nequaquam tamen negligens habebatur. Fuêre etiam qui dicerent, eum, dum in publicum prodiret, faciem ſibi fucis concinnare. De apparatu pontificio non eſt cur ambigas, maiores ab hoc vno ſuperatos, regno præſertim, ſiue mitram velis appellare, in quam multas opes contulit, coemptis vndique ac magnis precijs adamantibus, ſapphiris, ſmaragdis, chryſolithis, iaſpidibus, vnionibus, & quicquid gemmarum in precio, eſt quibus ornatus tanquam alter Aaron, in publicum forma humana auguſtiore prodibat. Inſpici tum ab omnibus volebat, & admirari. Hanc ob rem nonnunquam peregrinos in vrbe retinuit, intermiſſa oſtendẽdi ſudarij cõſuetudine, quo à pluribus eodem tempore cerneretur. Præterea verò, ne ſolus differre à cæteris videretur, publico decreto mandauit propoſita pœna, ne quiſpiam bireta coccinea (ita appellant capitis tegmen) præter cardinales ferret: quibus etiam primo pontificatus ſui anno pannum eiuſdem coloris dono dedit, quo equos vel mulas ſternerent dum equitãt. Voluit præterea in decretum referre, vt galeri Cardinalium ex ſerico coccineo fierent: ſed id quò minus decerneretur, vetuêre illi, qui bene ſentientes, diminuendam eſſe eccleſiæ pompam, non augendam cum detrimento Chriſtianę religionis prædicabant. Ante pontificatum verò prædicare ſolebat, ſi ſors vnquam ei contigiſſet, ſingulis Cardinalibus ſingula caſtella ſe donaturum, quo vitandi æſtus vrbani cauſſa ſecedere percommodè poſſent. Sed põtificatum adeptus, nil minus cogitauit, pontificatus tamen maieſtatem tum auctoritate, tũ armis augere conatus eſt. Nam Tricaricenſem epiſcopum in Gallias miſit, qui cognita Leodienſium & ducis Burgundiæ contentione, eos ad concordiam reuocaret, ſublato interdicto, quo Leodienſes notati erant, ob pulſum iniuria epiſcopũ ſuum. Verũ dum Tricaricenſis hæc quàm accuratè agit, vt id ad ſolũ pontificẽ pertinere oſtenderet, à Leodienſibus cum eorum epiſcopo capitur. Hanc ob rem dux Burgundiæ inita pace cum Ludouico Franciæ rege (tum enim bellũ inter ſe gerebant) adiuuãte ipſo rege, Leodiẽſes grauiſſimis cædibus perſecutus, eorũ vrbẽ tandẽ euertit, & captos epiſcopos liberauit. Præterea verò Paulus cognita regis Bohemiæ perfidia, in hominem Laurẽtio Rouerella epiſcopo Ferrariẽſi legato ita Vngaros & Germanos cõcitauit, vt breui & ſtirpem Georgij funditus ſuſtulerit: & nomen hæreticorum fuerit deleturus, ni Poloni id regnũ ad ſe pertinere dicentes, Mathiã Vngariæ regẽ tenuiſſent bello laceſſitum, quo minus regno Bohemiæ potiretur. Duo tamen bella, & quidem parua in Italia ſuſcepit, quæ nulla re prius repetita bello, ſed inſidijs primò inchoata, poſtea deſeruit. Cum igitur Tolphæ veteris dominos inſidijs primò, mox armis, cùm id non ceſſiſſet, duce Vianenſio aggreſ-

aggreſſus eſſet, obſideretque locum & oppugnaret, ſuperuenientibus regijs copijs, quæ à bello, quod in Flaminia contra Bartholomęum Bergomatem geſtum eſſe diximus, quo in exercitu Vrſini militabant, repente effuſa fuga obſidionem deſerit, cum amplius 60. millibus paſſuum hoſtes abeſſent. Atque ita Tolpham poſt longam contentionem, qua etiam Vrſinos ſibi inimicos ac propè hoſtes fecerat 17. millibus nummûm auri emit familię Vrſinæ potentiam veritus, quæ dominis loci affinitate coniuncta erat. Iiſdem quoque artibus Robertum Malateſtam Sigiſmundi mortui filium aggreſſus, cum etiam dolo ſuburbium Ariminenſe cepiſſet, vrbemque aliquandiu oppugnaſſet, Laurentio Spalatenſi archiepiſcopo tantum negocium procurante, ſuperueniente poſtea Frederico comite Vrbinati cum regio ac Florentini populi exercitu, & obſidionem relinquere coactus eſt, & fuſo turpiter ac fugato exercitu, pacem turpi etiam conditione initam non renuit. Affirmat Laurentius, potiundi Arimini opportunitatem amiſſam eſſe, dum auarè nimium ſtipendia militibus perſoluit: dumque ignoratione rerum æternitate ingenij, rem ipſam quæ momento temporis colligitur, in bello potiſſimum, in longum ducit. Natura enim in rebus agendis ita præpoſterus Paulus erat, vt niſi fatigatus, rem quantumuis claram, apertam & inchoaret, aut inchoatam perficeret. Quamquam ipſe iactare ſolebat, id ſibi in multis vſui fuiſſe, cùm in pluribus (ſi verum fateri volumus) ſibi ac Romanæ eccleſiæ id admodum nocuiſſet: in colligendis autem pecunijs ita diligens fuit, vt ferè ſemper beneficia & epiſcopatus his committeret, qui officium aliquod venale haberent, vnde elici munus poſſet. Omnia enim officia ſuo tempore venalia erant, quam ob rem factum eſt, vt qui epiſcopatum aut beneficium vellet, officium aliquod emeret, quo lenocinio quod vellet, conſequeretur, ſuperatis competitoribus omnibus, doctrina & probitate vitæ, quouis magiſtratu & honore dignis. Præterea verò, cum epiſcopatus vacaret, quo plures annatæ eodem tempore ſoluerentur, digniores (vt ipſe prædicabat) ad vberiores epiſcopatus mouens, magnam pecuniarum vim vndique colligebat. Redimendarum quoque penſionem vſum non improbauit. His autem pecunijs interdum etiam ad liberalitatem vtebatur. Nam & Cardinales pauperes maximè, & epiſcopos & principes ac nobiles domo extorres, virgines, viduas, ægrotos frequenter iuuabat. Curauit idem vt Romæ, annona cæteraque ad victum pertinentia, vilius quàm antea venderentur. Aedificauit etiam ſplendidè ac magnificè tum apud S. Marcum, tum verò in Vaticano. Quod ad munificentiam pertinet, venationem quoque miro apparatu edidit duci Ferrarienſi in campo Merulę. Huic autem pręfuit eius ex ſorore nepos ſanctę Lucię Cardinalis, quem vnà cum Baptiſta Zeno altero nepote Cardinales ante creauerat. Adire hominem die dormientem, ac noctu vigilantem attrectantemque gemmas, & margaritas difficile erat, nec niſi poſt multas vigilias, quòd ſi tibi patuiſſent fores, audire hominem, non audiri ab homine neceſſe erat, adeò copioſus in dicendo habebatur. Moroſus erat & difficilis, tum domeſticis, tum externis, & ſæpe quod promiſerat mutata ſententia inuertebat. Volebat videri aſtutus rebus in omnibus, hanc ob rem perplexè nimium interdum loquebatur, quare amicitias principum ac populorum non diu ſeruauit, quòd variarum partium haberetur. Varia ciborum genera ſibi apponi volebat, & peiora quæque ſemper deguſtabat. Clamabat interdum, niſi quæ expetebat, ex ſententia ei appoſita fuiſſent. Bibaciſſimus quidem erat, ſed vina admodum parua & diluta bibebat. Peponum eſu, cancrorum, paſtillorum, piſcium, ſuccidiæ, admodum delectabatur. Quibus ex rebus ortam crediderim apoplexiam illam, qua è vita ſublatus eſt: nam duos pepones & quidem prægrandes comederat eo die, quo ſequenti nocte mortuus eſt. Iuſtus tamen eſt habitus & clemens. Pleroſque autem latrones pęna carceris ad ſanitatem redigere conatus eſt, fures, parricidas, perfidos, periuros. Humanitatis autem ſtudia ita oderat & contemnebat, vt eius ſtudioſos, vno nomine hæreticos appellaret. Hanc ob rem Romanos adhortabatur, ne filios diutius in ſtudijs litterarum paterentur, ſatis eſſe ſi legere & ſcribere didiciſſent. Durus interdum & inexorabilis, ſi quid ab eo peteres, habebatur: neque hoc contentus: conuicia & probra in te conijciebat: plura tamen præſtabat, quàm vultu facturum præſeferret. Vno tamen poſtremo laudari poteſt, quòd domi monſtra non aluerit, quodque domeſticos ſuos & familiares in officio continuerit, ne ob faſtum & inſolentiam populo Romano & aulici ſtomachum facerent.

Ex Onuphrio.

PETRVS Barbus, Patricius Venetus, Nicolai & Polyxenæ, ſororis Eugenij IV. Papæ filius, ab auunculo Romam accitus, Protonotarius Apoſtolicus, epiſcopus Ceruienſis, pòſt Vicetinus. Diaconus Cardinalis S. Mariæ Nouæ, demum Presbyter tt. S. Marci renunciatus eſt. Homo natura blandus, mitis, & humanus. Pontificibus Nicolao V. & Caliſto III. gratiſſimus fuit. Pio II. non admodum probatus. Quo mortuo, ipſe conclaui in Palatio Vaticano inſtituto, XIX. Cardinalium ſuffragijs III. Kal. Sept. anni MCCCCLXIIII. Summus Pontifex denunciatus, coronatuſque ibidem XVI. Kal. Octobris, ſedit Imp. Cæſare Frederico III. Auguſto, annos VI. menſes X. dies XXVI. Ordinationibus tribus Cardinales XI. creauit. Fœdus inter Chriſtianos Principes, & bellum Turcicum per Legatos ſuaſit. Georgium Bohemiæ Regem Huſſitarum hęreſi infectum, excommunicatum Regno priuauit, quod Hungarorum Regi Mathiæ dono dedit. Fridericum Imperatorem Romę voti cauſſa venientem honorificentiſſimè ſuſcepit, Borſium Marchionem Eſtenſem Ferrariæ ducē conſtituit: lautiſſimas ad S. Marcū ędes conſtruxit. Apoplexia correptus obijt morte repentina Romæ in Palatio Vaticano VIII. Kal. Auguſti, anno MCCCCLXXI. Vacauit ſedes dies XIIII. Corpus in S. Petro marmoreo ſepulchro cum hoc epitaphio condit.

Paulus II. Venetus Pontifex Maximus, è vetuſta Barborum familia, præclaris naturæ dotibus auunculo Eugenio IV. non inferior. Iuſtitiæ, pietatis, diuinarumque cæremoniarum cultor religioſiſſimus, Eccleſiaſticæ libertatis maieſtatiſque defenſor conſtantiſſimus, præcipuo pacis ſeruandæ ſtudio, & ſingularis omnis generis munerum abſtinentia, formidanda etiam lege magiſtratibus indicta clariſſimus, in Principes munificentia, in pauperes miſericordia inſignis, patrio amore annonæ copiam Vrbi dedit. Patrimonium beati Petri erratis populorum, indulgentiſſimi parentis affectu emendatis, & conſeruauit & auxit. Furentes armis hæreticos repreſſit: & quod per difficilem rerum temporumve conditionem effici cum dignitate non poterat, matura cunctatione ſaluberrimè diſpoſuit. Vixit annos LIII. menſes V. dies III. ſedit annos VI. menſes X. dies XXVI.

Marcus Barbus Cardinalis S. Marci Patriarcha Aquileienſis conſanguineo bene merenti fecit, anno ſalutis MCDLXXII.

Huc vſque Platina.

SVBSEQVENTES PORRO XIV. Pontificum vitæ, Onuphrij Panuinij opera acceſſere.

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS FRATRIS EREMITAE AVGVSTINIANI, PONTIFICVM ROMANORVM VITAE, A XYSTO IV. PAPA, VSQVE AD PIVM V. Pontificem Maximum,

AD ILLVSTRISSIMVM PRINCIPEM D. PERAFANNVM, DE RIBERA, DVCEM ALEALAE, PROREGEM NEAPOLITANVM: AD QVEM epiſtolam dedicatoriam in fronte huius operis collocatam offendens.

ONVPHRIVS PANVINIVS CANDIDO LECTORI S. D.

ANTE annos circiter xiiij. hortatu Marcelli Cardinalis ſanctæ Crucis, quem poſtea ſummum pontificem vidimus, cui ego me tunc temporis in clientelam totum dederam, beati & ſanctiſſimi illius viri virtutes admiratus, ab hiſtorijs profanis conſcribendis ad eccleſiaſticas res, vſque ad ea tempora à paucis, aut leuiter tentatas, aut omnino neglectas, tractandas, et explicandas animum conuerti. Libellum igitur ante omnia de Romanis pontificibus cum Cardinalium breui chronico adornaui, quem adhuc imperfectum, neque vllam libri faciem habentem, quum & inuito, & neſciente me, vul-

me, vulgatum cognouiſſem, incredibili dolore affectus, quo ei errori remedium aliquod adferrem, breuiorem alium librum ſtatim, etiamſi contra animi mei ſententiam, publicaui, in quo eædem res aliquanto diligentius tractarentur, ſed & is, quum immaturus & celeriter confectus eſſet, non omni ex parte incorruptus, & integer exire potuit: res enim magni laboris, & multarum vigiliarum longius omnino tempus deſiderabat. Vnde quibuſdam rebus non ita accuratè exploratis, vt librum quamprimùm publicarem, coactus ſum: ne, quæ in priore opere iam edita erant, falſa, incertaq́; legentium mentibus obreperent. Atque hac ratione factum eſt, vt etiam in poſteriore editione ad eundem modum, ſed tamen multo leuius peccatum ſit, & incorrupta, ac quæ in rerum ſcriptore maximè deſideratur, certiſſima veritas, ad amuſſim non reſpondeat. Cæterum ab his, quorum intereſt admonitus, probatiſſimisq́; annalibus, & vetuſtiſſimis publicis monumentis ſubleuatus, certiſſimam rerum ſeriem et veritatem inueni. Ob has igitur cauſſas librum ipſum longè locupletiſſimum, accuratiſſima diligentia iam magna ex parte concinnaui, quo Romanorum Pontificum & Cardinalium, quorum memoria exſtat, vitas eſſuſe ſcripſi: At qui quum res magni et difficilis negotij ſit, non ita facile, quanquam iam diu multumq́; in eo elaborauerim, confici potuit. Interim amicorum quorundam grauiſſimorum hominum hortatu, dum liber meus publicetur, Platinam, qui iam in officinis eſſe deſierat, multis mendis purgatum reſtitui, annotationibus illuſtraui, & quanto breuius & diligentius à me fieri potuit, xiiij. ſequentium pontificum à Xyſti iiij. (vbi ille ſcribendi finem facit) Pontificatu, ad noſtra vſque tempora adiunxi. In quibus deſcribendis, præter priuatos publicosq́; annales, diaria, & acta conſiſtorialia, Raphaelem quoque Volaterranum, & Paulum Iouium præcipuè auctores ſum ſecutus, quin & aliquot ex ijs ab ipſo Iouio breuiſſimè mutuatus ſum, publicam ſtudioſorum vtilitatem vbique, atque eam ſolam reſpiciens. Aequiſſimum nanque, mihi videbatur, vt qui ad haſce vitas legendas animum adieciſſet, ne, quum iam ad finem ferè perueniſſet, præproperè ac parum opportunè deſtitueretur. Qui ſi cupiditati ſuæ (neque enim auiditatem ipſius explere volui) ſed tamen, ſi cupidati ſuæ aliqua ex parte crediderit à me factum eſſe ſatis, tum ego, quem ex hoc labore meo vnicum cupio, eundem mihi videbor fructum abundè conſecutus.

XYSTVS PAPA IV.

GENS Roborea, quæ & de Ruuere dicta eſt, Auguſta prætoria Taurinorum orta, inter Subalpinas nobilis, à Longobardis originem ducere, multorum conſenſu traditur. Cuius familiæ auctorem fuiſſe Hermundum, qui Ragumberti ducis Taurinenſium, Pauli Diaconi in hiſtoria Longobardica teſtimonio clari, tempore circa annum Domini DCC. vixit, antiquis annalibus relatum eſt. Caſtellum vicus nouus eius familiæ vetus ditio, nam Cincianum, & Riualba poſterioribus temporibus acquiſita fuêre. Simo Ruuereus ob pinguedinem cognomine Craſſus, ante multos annos ex Taurinis in Ligures concedens, ad vada Sabatia, quam nunc Sauonam vocamus, ſubſtitit, à quo gens de Ruuere manauit, inter eius ciuitatis familias non poſtrema. De Ruuere autem gentis nomen eſt vernacula lingua, quod nos Latinè robur appellaremus, vel potius quercum, ab inſigni gentilitio clypeo, quod eſt quercu aurea expreſſum. Ex ea quæ erat Sauonæ familia de Ruuere, Xyſtus papa IV. originem duxit, cuius parentem fuêre Leonardus, vir inter vrbis ſuæ ciues honoratus, & omnibus in patria magiſtratibus functus, & Luchina Munliona honeſto loco Sauonæ nata. Exſtant adhuc Leonardi, & patris auique ſui cum elogijs in eccleſia cathedrali Sauonenſi ſepulchra, ante omnem Xyſti fortunam condita, iſthæc referentia: Natus eſt Xyſtus XII. Kalend. Auguſti, anno Domini 221. Pla.

mini

mini MCCCCXIIII. Iohanne xxiii. Romano pontifice. Cellis, qui eſt pagus maritimus, ab Vrbe Sauona quinque millibus paſſuum diſtans: eo nanque parentes confugerant vitandæ peſtis cauſſa, quæ tum maximè Ligures vexabat. Videre per ſomnium viſa eſt mater, ante partum editum infantem à beatis Franciſco & Antonio cucullam & cingulum piè ac ſanctè indui, quo habitu ipſorum diuorum fratres vtuntur, Minores vocati. At verò dum obſtetrix puerum, cui propterea Franciſci nomen inditum fuit, vt fit, accuratè in balneo lauaret, ipſumque in vndis aliquando deficientem, ac penè mortuum ad matrem detuliſſet, illa ſomnij memor, vouit ſe induturum filium S. Franciſci habitu, facturamque vt eundem ſex menſibus ferret: quo ſemeſtri tranſacto, amoto habitu, puer iterum in grauem infirmitatem incidit, annum iam natus, & eo amplius, cæterum voto repetito, mater ſtatim filium incolumem recepit, & quum parumper creuiſſet, nonum agens annum, cœnobio adiectus eſt ſancti Franciſci. Cuius pueri curam ſuſcepit Iohannes Pinarolius vir optimus, à quo ordinis mores, vitamque fratrum Minorum inſtructus, grammaticam tanto ſtudio perdidicit, vt breui Ciceronis volumina, partim ab alijs audierit, partim verò ingenij acumine, nulla alterius opera intellexerit. Cherium deinde vbi adoleuiſſet profectus, Dialecticæ & Logicæ doctores eius loci audiuit ita diligenter & accuratè, vt poſtea facultatem eandem ipſe alijs legerit. Papiæ deinde & Bononiæ celeberrimis gymnaſijs philoſophiam, & theologiam didicit, præceptoribus vſus Iacobo Textore, & Andrea Nolano doctiſſimis viris. Vigeſimo ætatis anno nondum, doctorum capitulo generali ſui ordinis Genuæ congregato, ita copioſe, ita diſertè & eleganter diſputauit, vt vnus omnium doctiſſimus exiſtimatus ſit, & à generali miniſtro ordinis Guillelmo Caſali maximis laudibus ornatus. Patauij demum magiſterij gradu ſuſcepto, philoſophiam & theologiam multis in gymnaſijs vt Patauino, Bononienſi, Papienſi, Senenſi, Florentino, & Peruſino publicè profeſſus eſt. Hominem tota Europa clariſſimum, quum multi alij præclari viri, tum præcipuè Beſſario Cardinalis Nicęnus, vir Latina & Gręca doctrina inſignis, frequenter audiuit, cuius familiaritate ita delectatus eſt, vt eodem perſæpe vſi ſint contubernio. Sacras conciones annuis XXXX. diebus, in omnibus ferè Italiæ vrbibus, magna hominum gratia habuit. Miniſtri generalis Iacobi Sarguellæ poſtea ſocius factus non longè pòſt Ligurię prouincialis, quem miniſtrum vocant primum, deinde ſui ordinis in Romana curia procurator, & totius Italiæ generalis vicarius, poſtremo in capitulo generali Peruſij celebrato, omnium votis Iacobo Sarguella ob ſenium abdicante miniſter generalis eſt renuntiatus. Quibus in magiſtratibus tanta gratia & auctoritate apud omnes valuit, vt nihil quamuis difficilè & arduum, tentarit, quod non facilè fuerit conſecutus. Pius II. enim maximo in precio ſemper habuit. Qui verò ei ſucceſſit Paulus II. eius doctrinę fama permotus annitentibus maximè Beſſarione Nicæno, & Franciſco Mantuano cardinalibus, illum abſentem & inſcium: (Papiæ enim morabatur Venetias iturus) Cardinalem presbyterum tituli S. Petri ad Vincula, cum alijs ſeptem anno M. CDLXVII. xiiij. Kal. Octob. creauit. Qui Romam veniens comiter ab omnibus ſuſceptus, & quorundam cardinalium benignitate adiutus (pauper enim erat) ædes S. Petri ad Vincula rimoſas, & ruinæ proximas, ita reſtituit, vt ab ſe & familia percommodè incoli poſſent. Cuius in cardinalatu potiſſimum inſtitutum fuit, vt familiam ſuam in officio contineret. Nec tamen eum aut parta dignitas, aut grauiſſimarum rerum cura à ſtudijs litterarum auocauit. Nam in Cardinalatu librum de ſanguine Chriſti, & de futuris contingentibus edidit. Scripſit etiam Commentarios de potentia Dei, de Conceptione Virginis, & contra errores cuiuſdam Carmelitæ Bononienſis, qui affirmabat, Deum ſua omnipotentia damnatum hominem ſaluare non poſſe. Aggreſſus eſt & aliud opus, in quo validis rationibus oſtendere nitebatur, D. Thomam Aquinatem & Scotum in ſententijs conuenire, quanquam verbis differrent ad tollendas diſcordias & altercationes inter Prædicatores & Minores. Tantę enim doctrinæ habebatur, vt huic vni ex cœtu Cardinalium ad fidem pertinentia potiſſimum committerentur, quibus rebus dum ſtudioſius operam daret. Paulus papa II. viij. Kalend. Auguſti noctis hora tertia, morte repentina diem clauſit extremum. In cuius locum omnium Cardinalium ſuffragijs, qui XVIJ. tunc erant, in conclaui recluſi in palatio apoſtolico apud S. Petrum, v. Idus Auguſti xiij. vacantis ſedis die, anno Domini MCCCC LXXI. Romanus pontifex renuntiatus eſt. La

tiro Vrſino Roderico Borgia cancellario, & Franciſco Gonzaga magnoperè ſuffragantibus, cuius beneficij pontifex memor, Latino quidem camerariatum, Roderico abbatiam Sublacenſem, Gonzagæ verò monaſterium S. Georgij conceſſit. At verò viij. Kal. Sept. in coronationis ſuę ſolemnibus, dum in magna populi frequentia lectica portaretur apud Baſilicam Lateranenſem tantus repentè tumultus exortus eſt, dum Romani quidam ciues in via ab equitibus pontificijs premerentur, vt maximum vitæ periculum adierit; ſaxis enim ſeu caſu ſeu ex compoſito appetitus, à lecticarijs certè deſtitutus fuiſſet, niſi Latini cardinalis auctoritas, à quo ſeditio ſedata eſt, interceſſiſſet. coronatione celebrata ad rem eccleſiaſticam Chriſtianamque componendam animum adiecit, atque ante omnia concilium Laterani ſe indicturum oſtendit, in quo & res eccleſiaſticæ corrigerentur, & de bello Turcis indicendo tractaretur, quemadmodum Pius papa II. inſtituerat. Cæterum dum imperator Fridericus III. concilium Vtini in Carneis loco magis opportuno à pontifice indici contendit, pontifex verò iure id facere recuſaret, re in longum protracta, alia remedia quæri placuit. Patrum igitur conſenſu, Xyſtus IV. legatos ſumma cum poteſtate creauit, Beſſarionem Nicænum in Galliam, Rodericum Borgiam cancellarium in Hiſpaniam, & Marcum Barbum in Germaniam & Pannoniam, qui inter ſe diſſidentes Chriſtianos principes ad concordiam reuocarent. Ludouicus enim XI. rex Gallorum ducibus Carolo Burgundiæ & N. Britanniæ arma intulerat, reges Ferdinandus Arragonum, & N. Iuſtinianæ ob regnum Caſtellæ legitimo rege deſtitutum ad fœdum certamen venerant. Pannoniæ & Poloniæ reges de regno Bohemiæ vacante inter ſe bello decertabant. Prioribus legatis quartum adiecit Oliuerium Carafam, quem claſſi maritimæ in Turcos paratæ præfecit, magna cum impenſa, ſingulis enim legatis in ſingulos menſes quingenti aurei aſſignati. Legati, qui ad reges profecti fuerant, rebus parum feliciter geſtis, rediêre. Eugenij porro, Nicolai, Caliſti, Pij & Pauli creditoribus vnà concurrentibus, quum initio pontificatus pecunię deeſſent, gemmis quas Paulus II. in theſauris reliquerat diuenditis, ſatiſfieri voluit. Aerario enim inani, non niſi quinque millia aureorum pręter hominum opinionem inuenit. Auditis deinde publicè & perbenignè oratoribus Chriſtianorum principum, qui ſedi apoſtolicæ & ipſi obtemperaturos ſe, quemadmodum mos eſt, pollicebantur, duos Cardinales proximis quattuor temporibus natalis Domini deſignatos, eo die in publicum miſit, quo legati domos quiſque ſuas magno cum honore reducti ſunt. Horum alter fuit Petrus Riaria mediocri familia Sauonæ ortus, & ab eo à teneris annis in ordine S. Franciſci educatus, quem epiſcopum Taruiſinum ante ab ſe dictum, presbyterum Cardinalem tituli ſancti Xyſti creauit. Alter verò Iulianus Raphaëlis fratris filius epiſcopus Carpentoratenſis presbyter Cardinalis ſancti Petri ad vincula tituli Eudoxiæ fuit. Is poſtea pontifex maximus renuntiatus, Iulius II. vocatus eſt. Xyſtus enim ſuorum amantiſſimus ac indulgentiſſimus, omnium iudicio eſt exiſtimatus. Quorum cauſſa multa præter fas iuſque egiſſe & conceſſiſſe vitio illi datum eſt. Petrus ipſe ampliſſimis ſacerdotiorum redditibus auctus, ita ſplendidus erat, vt pecunię perdendæ natus eſſe videretur, nam eo biennio, quo tantum pòſt eo ſuperuixit, ducenta aureorum millia in victu abſumpſiſſe, lx. verò millia æris alieni, argenti autem cælati CCC. pondo reliquiſſe traditur. Obijt voluptatibus confectus, annorum xxix. ſepultus ad S. Apoſtolos. Paulò ante obitum creatus à Xyſto fuerat totius Italiæ legatus. Qua decurſa & vbique ac Mediolani præſerim, Venetijs & Patauij honorificentiſſimè ſuſceptus, Romam, vbi non longè pòſt exceſſit, reuerſus eſt. Cuius frater Hieronymus ex tenui alioqui & humili fortuna, in eius potentiæ locum ſuccedens, & Forocornelij ac Foroliuij princeps factus, poſt eum rem omnem eccleſiaſticam adminiſtrauit, ingenio magis ſeuero ac voluptatibus minimum præter vnam venationem, deditus. Vxorem is duxit Catherinam Galeatij Inſubrum ducis ex concubina filiam, cuius rei cauſſa filium eius Aſcanium Cardinalem Xyſtus poſtea creauit. Poſt hos verò pontifex fratrum ſororumque filios, quos multos habuit, ad magnos honores diuitiaſque prouexit. Nam Leonardum fratris filium, data ei in matrimonium regis Ferdinandi filia notha vrbis præfectum dixit, & in eius defuncti locum alterius fratris filium Iohannem Iuliani Cardinalis fratrem ſuffecit, Soræ ac Senogalliæ principatu adiuncto. Is ex vxore Iohanna Friderici Feltrij Vrbinatium ducis filia Franciſcum Mariam genuit, qui poſt

auun-

auunculi Guidonis Vbaldi ſine maſcula prole obitum iure hæreditario, adoptionis & dotis nomine ducatum Vrbini obtinuit. Chriſtophorum deinde & Dominicum Ruuereos fratres patria Taurinenſes, ex regulis Vicinoui ſucceſſiuè, item ſororis filium Hieronymum Baſſum, & Petri Riarij ſorore natum, Raphaëlem Sanſonium, qui Riarium nomen tulit, annorum xvij. & Iohannem Iacobum Sclafenatum Mediolanenſem Parmæ epiſcopum cubicularium ſuum, quem ſeruitio ſolo ſibi acceptum & gratum ex humili loco in altum euexit, Cardinales diuerſis temporibus dixit. His inter quattuor & triginta, quos varijs lectionibus in ſenatum cooptauit, Stephanum Nardinum, Iohannem Baptiſtam Cybo, Georgium Luſitanum, Ioannem Arragonium Ferdinandi regis filium, Iohannem Columnam, Ioannem Baptiſtam Sabellum, Ioannem comitem, & Baptiſtam Vrſinum è proceribus Romanis adiunxit. Initio pontificatus in Lateranum canonicos ſęculares reduxit, eiectis inde à Romanis ſtatim poſt Pauli mortem regularibus, quos olim Eugenius IV. vt in antiquam poſſeſſionem, qua à Bonifacio viij. inique ſpoliati fuerant, introductos, Caliſtus iij. expulerat, Paulusque ij. reſtituerat: hiſque templum S. Mariæ de pace ab ſe media vrbe conſtructum conceſſit. Quum verò admodum liberalis eſſet, nec vlli prorſus negare quicquam ſciret, plurimis eaſdem gratias importunè rogantibus ſæpe conceſſit. Qua de cauſſa, vt litium & diſcordiarum initia & occaſiones tolleret, ſubſignandis libellis Iohannem Monte mirabilem virum in aula exercitatum & induſtrium, ſeuerioriſque ingenij pręfecit, quod non ritè conceſſa inducere poſſet. Ad arma conuerſus, quibus maximè deditus fuit, initium à bello Turcico fecit. Prima expeditione dum claſſem in Turcas miſit, legato & duce Oliuerio Carafa Cardinale Neapolitano, centum millia aureorum expendit; ſecunda verò lxv millia Laurentio patriarcha Antiocheno fratris filio, qui Oliuerio ſucceſſerat, vnà cum Ferdinando & Venetis tantum bellum adminiſtrante. Nam cum Oliuerio pontificis nomine cum xxiiij. triremibus bellum gerente, quinquaginta Venetorum, Ferdinando verò xxiiij. triremes communibus auſpicijs militarunt. Nihil tamen præclarè geſtum eſt nuſquam prodeuntibus ex Boſphoro in Aegeum hoſtibus. Smyrna tantum in Aſia capta, incolæque omnes abacti. Oppugnare quidem Sataliam ante adorti erant occupato per vim portu, refractaque cathena ferrea, cuius partem foribus Baſilicæ Vaticanæ præfixam nunc etiam cernimus, ſed defendentibus acriter, qui in præſidio erant Turcis prælium omittunt, atque ita re infecta abeuntes plus terroris quàm calamitatis hoſtibus intulêre, quum fere omnium conſtans fama eſſet, Chriſtianos eo anno magnam Aſię partem occupaturos fuiſſe, ſi ipſi mari, quemadmodum Vſumcaſſanus Perſarum rex terra, Turcas vexare voluiſſent. Per quos verò ſteterit, quò minus res ex ſententia gereretur, haud ſatis liquet. Quum Volaterrani in Etruria, occiſo propter imperij acerbitatem & Salinarum controuerſiam prætore Florentino à Florentinis defeciſſent, Xyſtus veritus nę eius rei occaſione Italiæ pax turbaretur, motus etiam Florentinorum precibus, eò ſtatim copiarum ſuarum partem miſit, quibus factum eſt, vt Volaterrani expugnati perdomitique temeritatis atque ſæuitiæ ſuæ pœnas dederint. Interim Pontifex imperij diuturnitate, viribus inſtauratis, vt erat magni animi vir, pontificiam dignitatem augere, imperium armis proferre, & Hieronymum Riarium ampliſſimis fortunis honeſtare cupiens, fœdere cum Arragonio Ferdinando Neapolitanorum rege inito aliquot in vmbriæ tyrannos tumultuantes, & aduerſus eccleſiam minus quàm beneficiarios deceret, contumaces tollere conſtituit. Ingenti igitur exercitu ab ſe congregato, imperatorem Fridericum Feltrium, quem ex comite Vrbini ducem nullo non honoris genere adhibito, creauerat, tum abſentem, legatum verò fratris filium Iulianum cardinalem S. Petri ad vincula præfecit. Legatus ducis aduentu non exſpectato, in Tudertinos primum, deinde in Spoletinos tumultuantes, pontificique rebelles impreſſionem facit: quos Iulio Varano Camertium duce opem ferente, ſedatis inteſtinis diſcordijs factionumque capitibus relegatis, in eccleſiæ fide non ſine maxima Spoletinorum clade continuit. In Nicolaum deinde Vitellium Tifernatem Regulum, ferocis ingenij hominem arma mouit, quem cum antea Xyſtus amicum habuiſſet, Laurentij Tifernatis acerrimi Nicolai hoſtis impulſu, pontifex bello perſequebatur. Vitellius impar pontificijs viribus, poſt trimeſtrem oppugnationem, Vrbinatium ducis Friderici aduentu audito vrbem legato hac conditione dedit, vt ei tuto viuere priuati hominis more in patria liceret.

ceret. Cauerat autem iam ſibi Nicolaus amicitia ducis fretus, vt accepto à pontifice quanti bona eius vendi poſſent precio, exſulatum quò vellet, abiret. Cęterum aliquot annis pòſt ciuibus fauentibus in vrbem reuerſus, arcem quam Xyſtus, quo ciuitatem in ſuam poteſtatem facilius continere poſſet, exſtruebat, diſiecit, ſeque intra oppidum firmo pręſidio muniuit. Porro autem longam illam trium menſium obſidionem non abſque Laurentij Medicis, qui tum in republica Florentina principem locum obtinebat, pecunia, auxilijſque tulit. Qui tranquillitatis atque otij ſtudio potentiam principum in Italia exæquatam volebat, nec pontificis ſibi ex mutata quadam æmulatione, & fratris Iuliani in cardinalatus petitione repulſa parum amici, vires nimio plus creſcere patiebatur, vnde aduerſarium ſe libidini eius, moderatæque cupiditati ſemper oſtendit. Pontifici ita irritato, inſignem aliam contumeliam adiunxit. Totis enim viribus operam dedit, ne pontifex Imolam Flaminiæ vrbem, quam Forum Cornelij vocant, emeret, quam princeps egeſtate coactus venalem propoſuerat, eiuſdem Regulo per amicos menſarios magna pecunia ſubleuato. Ita vt iam Laurentio cum pontifice apertæ ſimultates intercedere viderentur. Quæ res Mediceis, vt pòſt dicam, penè exitio fuit. Dum hæc in Italia geruntur, Scodra, quod nunc Scutarum vocant, ditionis Venetæ oppidum à Turca oppugnabatur, quod Xyſtus commeatu & pecunia iuuit, Tnc urcæ munitiſſima recepta arce ea ad occupandum Epirum, & deinceps Illyricum vteretur. Simultas interea inter Xyſtum & Mediceos adeò creuerat, vt pontifex ab aduerſa Mediceorum factione, cuius princeps Franciſcus Patius nobilis Trapezita erat ſollicitatus, clam egerit, vt conſpiratione facta fratribuſque Mediceis Laurentio & Iuliano interfectis, reſpublica ſui ipſius arbitrio conſtitueretur. Xyſtus tamen ne tam atrox ſceleſtumque conſilium ſanctis auribus admiſiſſe videretur, rem totam occultè tractandam, perficiendamque Hieronymo Riario demandauit, egitque cum Ferdinando Arragonio, vt Alfonſus eius filius cum exercitu in Etruriam mitteretur, ea ſpe, vt ſublatis aut eiectis Mediceis Florentinos ſibi eo beneficio obſtringeret, quorum poſtea opera ſubnixus maiore cum auctoritate pontificatus dignitatem tueretur. Totum igitur negotium Hieronymi nomine datum eſt Ioanni Baptiſtæ Monteſicco, qui erat & Hieronymo fidus manu ac ingenio promptus. Florentiæ verò conſpiratorum capita fuêre Bartholomæus Saluiatus archiepiſcopus Piſanus, Laurentio ob priuatam veterem ſimultatem offenſus, Franciſcus Pactius, & Iacobus Poggius Poggij oratoris clariſſimi filius. Atque vt rem tutius aggrederentur, Florentiam mittitur Raphaël Riarius cardinalis ſancti Georgij, Hieronymi ſororis filius adoleſcens, qui tum in gymnaſio Piſano commorabatur, vt ſi qui dubij ac timidiores forent, eius præſentia & auctoritate, maiore fiducia ad maturandam cædem inducentur. Coniuratione igitur inita in quam plures nomina dederant, vt vj. kalend. Maij die Solis in auguſtiſſimo diuæ Reparatæ templo conſpirati, Mediceos fratres ſacris myſterijs aſſiſtentes adoriuntur. Ibi Iuliano interfecto dum Laurentius leui vulnere ſaucius in ſacrarium ab æditiuis incolumis, coniuratis ianua prohibitis, receptus eſſet, archiepiſcopus Piſanus, & Iacobus Pognius curiam occupare tentarunt. Tam immanis ſceleris rumore per vrbem delato, quum Laurentium ſeruatum eſſe cognitum eſſet, impetu in coniuratos à ciuibus & magiſtratibus Mediceæ factionis ſtudioſis facto, Piſanus archiepiſcopus, & Iacobus Poggius capti ſtatim cum omnibus comitibus, è feneſtris ſuſpenſi laqueis præcipitantur, Antonius Volaterranus & Stephanus ſacerdos, qui Laurentium agreſſi fuerant, Franciſcus Pactius coniurationis princeps, qui Iulianum occiderat omneſque eorum affines, ſatellites, & qui aliquam eis operam tanto in ſcelere nauaſſent laqueis ſtrangulati eundem vitæ exitum habuerunt. Nil eo ſpectaculo atrocius fuiſſe memoratur, Monteſicco demum, à quo quæſtionibus habitis totius coniurationis ſeries exorta eſt, interfecto, Cardinalis, qui ad aram maximam primo rumore confugerat, Laurentij precibus vix ſeruatus, & in cuſtodia aliquandiu detentus, non longè pòſt eius innocentia cognita in pontificis gratiam eſt dimiſſus. Hac re irritatus Xyſtus, quod ſacrato viro & archiepiſcopo ita fœdè interfecto cardinalem quoque captiuum feciſſent, Hieronymo inſtigante grauiſſimum Florentinis, ſacris omnibus interdictis, bellum intulit. Eccleſiaſtici exercitus imperator dux Vrbini Fridericus lectus, qui in Flaminiæ finibus arma parabat, pro rege verò Ferdinando pontifici fœdere coniuncto aderat iam cum exercitu Alfonſus

filius

filius Calabriæ dux, Florentini eo bello Gallorum regem, Venetos, Mediolanenſium, Mantuanorum, & Ferrarienſium principes fautores habuêre. Quod aliquot cladibus vtrinque acceptis, oppidiſque nonnullis à duce expugnatis, Laurentij poſtremo Medicis diligentia & ſtudio, nulla re inſigni in eo geſta finitum eſt. Is ad regem Neapolim profectus, eius animum prudentia, auctoritate & diſertiſſimis rationibus adeò expugnauit, vt pacem ab eo & fœdus haud iniquis conditionibus Florentiam reportarit, in quo apertè illud adiectum erat, vt Arragonij & Florentini, ſi bellum alicunde ingrueret, certa collata pecunia, mutuis auxilijs iuuarentur. Initi eius fœderis fama Xyſti papæ animum grauiſſimè perculit: & haud dubiè primo quoque tempore res nouas moliturus eſſe videbatur, niſi eius conſilia repentinus Turcarum aduentus diſcuſſiſſet. Qui Hydrunte in Salentinis vi capta, Italiam omnem incredibili terrore compleuerant. Tum Xyſtus Turcico tumultu exterritus, pacem cum Florentinis fecit, & mulctæ nomine quindecim triremes ijs ad bellum Turcicum imperauit. Illud memoratu dignum, quod Florentino bello ardente, quum ab aduerſariorum legatis Xyſtus papa huius controuerſiæ, quæ iniuſta videbatur, occaſione ad concilium citatus fuiſſet, ipſe ingenti animo, ſummaque conſtantia reſpondiſſe fertur: Se concilium quidem libenter admiſſurum, vbi ſperaret ſe omnium illorum principum, criminibus patefactis, res plurimas eccleſiæ ablatas, ab ijs repetiturum. Vnde qui illum metu expugnare ſperabant, ab eodem perterriti alia perfugia quæſiêre. Per hęc tempora Cypri regibus patre & filiolo mortuis, Veneti inſulam, quòd regis nouiſſimè defuncti mater Veneta è gente patricia Cornelia hæres eſſet, ne in Turcarum poteſtatem veniret, occuparunt. Oppugnabat eodem tempore Rhodum maximis viribus Mahometes ille, qui Conſtantinopolim ceperat. Verùm eam acriter Petro Daubuſon magno magiſtro tuente, re infecta diſcedere coactus eſt, & furorem ſuum in Italiam conuertit, vbi Hydrunte (vt dixi) capta quum Italiæ omni minitaretur repentino morbo oppreſſus, & ſuos in Italia fortiſſimè repugnantes deſtituit, & Chriſtianorum principum animos longè maximo metu liberauit. Cuius mortis & receptæ Hydruntis nuncio confirmatis pontifex, qui iam de relinquenda Italia cogitauerat, Venetis fauere cœpit, qui Herculi Eſtenſi Ferrarienſium duci bellum atrox maximè repentinum intulerant. Xyſtus porrò cum Venetis fœdus inierat, vt ex Herculis calamitate, ſi victores Veneti euaſiſſent, Hieronymi Riarij potentiam amplificaret. Herculi adfuêre Ferdinandus rex ſocer, Florentini, & Ludouicus Sfortia, qui tutor pueri principis Inſubrum imperio potiebatur. Hic communicatis conſilijs Fridericum Vrbinatium ducem, exercitus imperatorem creatum, in agro Ferrarienſi Venetis ſe opponunt. Alfonſum regis filium in agrum Romanum cum valido exercitu maturare iubent. Pontifex exercitus ſui ducem Robertum Malateſtam Sigiſmundi filium crearat, quem venienti Alfonſo obiecit. Is ad Latinam vſque portam infeſto cum exercitu veniens, magno Vrbi terrori fuerat, nihil ſeſe propterea animo demittente pontifice fortiterque armis rem gerente. Signis ad Campum mortuum in agro Veliterno collatis Alfonſi numeroſior exercitus, Roberti virtute à pauciori milite ſuperatus, capti proceres omnes, & Romam adducti ſunt. Dux ipſe Antium vſque fugiens, Neapolim trepidus ſe recepit. Verùm Robertus, cuius virtute tanta victoria parta erat, triduo pòſt celeriter extinctus ſuſpicionem ſuſcepti veneni reliquit. Iiſdem diebus ipſe etiam Fridericus Vrbinas, qui Venetis oppoſitus bellum pro duce Ferrariæ gerebat, in caſtris ad Stellatam, Guidone Vbaldo filio ſuperſtite moritur. Pace paulò pòſt inter pontificem & regem facta, captiui omnes in pugna ad Campum mortuum remiſſi, & cardinales Columna Sabelluſque, quos belli initio ſibi tanquam regis fautores ſuſpectos in Hadriani molem pontifex coniecerat, dimiſſi. Columnenſes quoque qui regi fœdere coniuncti, illum intra oppida ſua ſuſceptum commeatu adiuuerant, ſibique multis inlatis incommodis vbique aduerſati fuerant, primum quidem venia donauit, deinde grauiter bello perſecutus eſt, quum Laurentius protonotarius ex ea familia rurſus contumax nimium videretur, quem tumultuantem Romæ in domo ſua armis cohorteque pontificia, tum Vrſinorum auxilio expugnatum captumque breui tempore pòſt in arce ſecuri percuti iuſſit. Eorum inſuper iam omnia ferè oppida ceperat, quum medio ardore belli facto functus eſt. Dum bellum cum Columnenſibus Xyſtus gereret, fœderatorum principum precibus

ſol-

ſollicitatus, qui Venetum imperium Herculе ferè oppreſſo creſcere ægrè ferebant, à Venetorum ſocietate auulſus, fœdus cum cæteris Italiæ principibus aduerſos Venetos percuſſit, eoſque monuit, vt à Ferrarienſi agro penitus abſtinerent, illos autem non ſolum non obtemperantes, ſed quantò maxime ſtudio atque apparatu fieri poſſet, bellum inſtaurantes, ſacris interdixit. Conuenêre tum totius Italiæ principes apud Cremonam, vt de bello conſultarent. Communique omnium ſententia Venetorum furori, vt obuiam iretur decretum. Igitur magna vi ac ingentibus copijs bellum ſubinde redintegratum eſt, quo nullum grauius ac periculoſius antea Veneti geſſerant. Iamque Alfonſi ducis Calabriæ ductu fractæ eorum vires videbantur, niſi Ludouicus Sfortia à ſocijs diſcedens, victis iam planeque perdomitis præter omnium ſententiam, æquiſſimam pacem inuicto etiam Xyſto, attuliſſet. Tot itaque præliorum & bellorum ſumptibus pontifex exhauſtus, quum magna pecuniæ vi indigeret, noua collegia primus omnium Romanorum pontificum, quæ venirent, excogitauit. Dato itaque negocio Sinolfo de Caſtro octerio protonotario viro ſolerti, & induſtrio Breuiatores minoris præſidentiæ reſtituit, à Pio creatos, & ab eius ſucceſſore Paulo II. ſublatos, quorum loca quingentis: poſtea ſollicitatores, quorum trecentis veniêre. Deinde certos adſtipulatores ſine quibus nullæ poſſent confici tabulæ, Ianicerorum quoque Stradiotarum, & Mamaluchorum officia induxit. Ex quibus Mamaluchos & adſtipulatores, qui ei ſucceſſit Innocentius VIII. abrogauit. Poſtremo apoſtolici fiſci nouem notarios conſtituit, quibus redditus vnius aſſignauit qui antea cunctis præerat. Atque hac ratione Romanæ aulæ libertas in compedes quaſi coniecta omni induſtrij ac laborioſi ingenij diligentia ſublata, quum non niſi pecunia hæc munera parentur, quæ antea gratuitò doctis & probis viris tribui ſolebant. Primus etiam vendidit officia procuratoris Cameræ notariatus apoſtolici, protonotariatus Capitolij, notariatus Gymnaſij, metiendi ſalis, & camerariatus vrbis. Vectigalia noua inuenit, vetera auxit. Plures à ſacratis hominibus decimas non ſine maxima auaritiæ nota exegit. Sed hæc ſeu temporum neceſſitati ſeu verius proximis ac miniſtris eius tribuenda exiſtimo, præſertim quum nemo ad eam diem pontificum, nec animo ad munificentiam liberalitatemque propenſior, nec in dando hilarior, nec in promerendis hominibus promptior fuiſſe memoratur. Miſeros enim atque à Turcis, vel alias ob calamitates auitis ſedibus, & imperijs eiectos Andream Palæologum Peloponnenſi, & Leonardum Toccum Epiri deſpotas, honeſtis ſumptibus aluit. Sophiæ Thomæ Palæologi filiæ Ruthenorum duci in matrimonium collocatæ, præter alia munera, dotis nomine ſex millia aureorum donauit. Carolettam Cypri, & N. Boſſinæ reginas regnis fortuniſque omnibus ſpoliatas, & ad ſe ſupplices confugientes, benignè ſuſcepit, ſuaque munificentia ſubleuauit. Chriſtiernum virum religioſiſſimum Daniæ, Suetiæ, Noruegiæ, & Gothorum, ac N. Boſſinæ & Valachię annis grauem & ſenio confectum reges, item N. Saxonum, & Alfonſum Calabriæ duces, voti cauſſa ad limina Apoſtolorum, & ad ſe ſalutandum mira cum deuotione venientes, magnificentiſſimis ſumptibus in Palatinis ædibus excepit. Idem Ferdinando Arragonio Neapolitanorum regi, ad Iobileum cum magno comitatu venienti, regio apparatu officia omnia præſtitit, & annuum cenſum, quem eccleſiæ Romanæ debitum pendebat, equo tantum falerato tributi nomine retento eidem remiſit: eius filiam Leonoram per Vrbem ad maritum Ferrariæ ducem tranſeuntem pompa & donis regijs proſecutus eſt. Et vt à profanis ad ſacra tranſeam, B. Bonauenturam ordinis ſui olim Cardinalem virum doctiſſimum, & miraculis clarum inter diuos retulit. Multas veteribus ſolemnitates adiunxit, vt Conceptionis & Oblationis beatiſſimæ Virginis Deiparæ, ſanctorum Annæ, Ioſephi & Franciſci, quas in eccleſia celebrari iuſſit. Priuilegia à pontificibus, qui ante eum fuerunt, iure quattuor mendicantium ordinibus conceſſa, quieti eccleſiæ & communi ſaluti conſulens, ampliſſimis diplomatibus confirmauit, & auxit. Pro quibus rebus quantoperè dilectus ſit, facilè ſuſpicari poſſumus, præſertim quum in operibus publicis conſtruendis, vel reparandis æque maximus fuerit. Nam Vrbem ante omnia à ſitu & cœno vindicauit, vijs Vrbis primum munitis, & lateribus ſtratis, porticibuſque & mœnianis diſiectis quę vias deformes & inconcinnas redditas obſcurabant. Cui rei vicorum magiſtros ac curatores ab ſe inſtitutos præfecit. Quum verò annus Iobilæus inſtaret, quem ex quinquageſimo ad 25 cõtraxit, primus-

primusque anno ſalutis MCDLXXV. celebrauit, animum ad religioſa loca, & peregrinæ multitudini ad Vrbem venturę opportuna inſtauranda adijciens, in primis pontem veterem Ianiculenſem iam diu antè diſiectum, quem ruptum meritò ciues appellabant, publicæ commoditati, & decori, à fundamentis magna cura & impenſa ex Tiburtino lapide reſtituit, ſuoque de nomine Xyſtum vocari iuſſit, opus ſanè omni antiquo principe dignum. Xenodochium S. Spiritus obſoletum ac ſordidum, & vetuſtate pene collapſum, totum vſque ad ſolum diſiecit, & pulcherrimis ædificijs in meliorem ſplendidioremque formam ampliauit. Quumque puellos expoſitos puellaſque ad pedes ſuos cum nutricibus proſtratos vidiſſet, locum habitandi ijs aſſignauit, mandauitque, puellas nubiles maritis cum honeſta dote locari, nonnullas verò religioſiores infirmorum ſeruitio perpetuo dicauit. Nobilium quoque calamitate & ęgritudine motus, ſeorſum à promiſcua plebe loca idonea decenterque ornata, his attribuit. Religione deinde & ſingulari pietate inflammatus, qua ſemper beatam Virginem proſecutus eſt, nobilem ædem cum ampliſſimo cœnobio S. Mariæ de populo ordinis Auguſtinianorum à fundamentis erexit. Templum S. Mariæ de pace cum monaſterij parte canonicis regularibus S. Auguſtini ex congregatione Friſonaria Laterano pulſis media vrbe de nouo ædificauit. Nam Oliuerius Carafa cardinalis Neapolitanus monaſterium ipſum poſtea totum à fundamentis exſtruxit. Diui Petri in Vaticano Baſilicam ante repurgatam marmoreis & vitreis feneſtris templo accommodatis dilucidiorem reddidit, & ruinam ſiniſtro latere minantem, additis lateritijs repagulis confirmauit. Baſilicę quoque Conſtantinianę repurgatæ & in anguſtiorem formam redactę latera ſtrauit. Palatium vetus Lateranenſe ruinoſum reſarciuit. Multas per vrbem ſacras ædes vetuſtate labefactas, in his SS. Apoſtolorum abſidam, S. Petri ad Vincula, S. Suſannæ, S. Vitalis, SS. Nerei & Achilei, S. Balbinæ, SS. Quirici & Iulittæ, S. Viti in macello, S. Saluatoris trans Tiberim, & alias multas ſua impenſa, vt ex eius inſignibus, & elogijs liquet, refecit. Muros vrbis multis locis temporum iniuria collapſos inſtaurauit. Vtilitati vrbanæ conſulens ductus aquæ Virginis pene confractos, elimatos perpetuo fornice à monte Pincio ad Triuij fontem cum aqua perduxit. Cloacas vrbis qua ſordes in Tiberim vehuntur, repurgatas firmauit. M. Aurelij ſtatuam æneam equeſtrem humili & ſordido loco iacentem, in area Lateranenſi auguſtiore loco expoſuit. Aedes pontificias in Vaticano ampliſſimis porticibus deductis, renouauit, Prætorianis excubitoribus, qui pontificis corporis & palatij cuſtodiæ, ab eo primum lecti ſunt, magiſtratibus inſuper & munera obeuntibus, loca quibus commodè habitarent, condidit, qui antea præter dignitatem in cellis penè penuarijs, ſitu ſqualentibus agitarent. Bibliothecam Palatinam in Vaticano toto terrarum orbe celebrem Palatina pręfecto, aduectiſque ex omni Europa libris conſtruxit, certoſque prouentus, vnde cuſtodes & librarij Græci, Latini & Hebraici menſtrua ſalaria, quibus ali poſſent, haberent, librique emerentur, aſſignauit. opus omnium præclariſſimum, & pontifice maximo dignum. Nec his contentus reliquos patres ſæpe hortatus eſt, vt exemplo ſuo pro facultate quiſque monumentis vel nouis, vel reſtitutis vrbem exornarent. Vnde multa à multis exſtructa ſunt vel adornata, quemadmodum à Guillelmo Eſtouteuilla epiſcopo cardinale Oſtienſe, & camerario nobiliſſimum templum cum Monaſterio S. Auguſtini, cuius ordinis protector erat, & propinquum iuxta S. Apollonarem palatium, Baſilica verò S. Mariæ maioris in exquilijs ductis leua dextraque fornicibus, item oſtia cum arce ab eodem reſtituta ſunt. Sed & cardinalis Agrienſis eccleſiam SS. Sergij & Bacchi, cui præerat, ruinæ proximam refecit. Raphaël Riarius luculentiſſimas apud S. Laurentium in Damaſo ædes tum inchoauit, ab alijs verò complura & egregia palatia fabricata ita vt verè vrbem ex Lutea Lateritiam ſe reliquiſſę, dicere iure poſſet, quemadmodum Auguſtum olim dixiſſe accepimus, ſe ex Lateritia marmoream. Meritò igitur verſus hi ſimulachro eius in Palatina Bibliotheca adſcripti ſunt.

Templa, domũ expoſitis, vicos, fora, mœnia, pontes,
Virginiam Triuij quod repararis aquam.
Priſca licet nautis ſtatuas dare commoda portus,
Et Vaticanum cingere Xyſte iugum.
Plus tamen vrbs debet, nam quæ ſqualore latebat,
Cernitur in celebri Bibliotheca loco.

Eius porro pontificatus fuit aliquot publicis calamitatibus inſignis, in his maximæ & frequentes tempeſtates, fulgura, terræmotus, Solis lunæque defectus, bis Tiberis alueum

egreſſ-

egreſſus vrbem totam inundauit, bella tota Italia exarſere, cometes pluries viſus, magna in Vrbe annonæ & perpetua caritas, inteſtinæ tota ditione eccleſiaſtica, & præſertim Tuderti Gabriele Catelano Guelphę factionis principe in vrbe interfecto, item inter Vrſinos & Columnenſes diſcordiæ & cædes. Illud quoque non negligendum, quod eo pontifice mercatus, qui ante ſub Capitolio fieri conſueuerat, auctore cardinale Rothomagenſe Camerario, tum primum in circo Agonali iiij. Nonas Septemb. die Mercurij, anno MCDLXXVII. factus. Nihil enim vnquam Xyſtus, quod publico vrbis decori & commoditati eſſe cenſeret, quin perficeret, deſtitit. Rem Romanam ſedisque Apoſtolicæ dignitatem, ita intrepidè & egregiè tuebatur, & non facilè cuiquam quamuis maximo principi eſſet, ei aliquid moleſtię impunè inferre. Quod quum in his, quæ ſupra dixi, tum in nouiſſimo oſtendit bello, quod cum Venetis & Genuenſibus ſocijs contra Herculem Eſtenſem Ferdinandi Arragonij, Ludouici Sfortiæ & Florentinorum præſidijs fultum, deinde contra Venetos pro eodem duce geſſit. In quo Venetis iam contuſis, & aliquot prælijs fractis, quum pacem à ſocijs auctore Ludouico Sfortia præter eius voluntatem, immò ſe neglecto & inſcio, datam conſpexiſſet, animi dolore, podagra inſuper aggrauante, qua in vltimis annis maximè laborabat, in quintum diem in Vaticano palatio exſpirauit, noctis hora inter quartam & quintam, cui Idus Auguſti illuxerunt, anno ſalutis MCDLXXXIIII. ætatis LXX. die XXII. pontificatus verò ſupra diem quartum anno XIII. Cadauer in Baſilica ſancti Petri æreo monumento conditum, quod in Sacello ab ſe exſtructo, Iulianus cardinalis ſancti Petri ad Vincula fratris filius, ſtructuræ elegantia inter cætera vrbis ornamenta in primis conſpicuum ante aram maximam faciundum curauit.

Vacauit tum ſedes Romanæ dies xvj.

INNOCENTIVS PAPA VIII.

INNOCENTII Papæ VIII. maiores ex nobili Græcia ortos, ante quadringentos annos Genuenſium rebus maximè florentibus, Neapoli & Genuæ vrbibus Italiæ clariſſimis conſediſſe conſtat. Cuius migrationis cauſſas in re adeò obſcura & vetuſta, haud ſatis exploratas habeo, Neapoli Tomacellorum nomen incertum quo caſu adepti, inter primarias eius ciuitatis familias locum tenuêre. Quanquam ſint qui prodant Tomacellorum nomen à gentis in ea vrbe principe Tomacello viro egregio manaſſe: cuius poſteri, vetuſto familiæ nomine relicto eius, qui primus Neapolim acceſſit: prænomen pro familiæ gentilicio nomine vſurparunt, qui frequentiſſimus per ea tempora mos fuit, id quod multis facilè confirmari poſſet exemplis. Ex hac gente Bonifacius nonus Romanus Pontifex ingentis animi & ſpiritus vir, cuius maximè memorabilis exſtitit pontificatus, originem duxit, qui annos XIIII. in ſummo ſacerdotio, ante centum LXX. annos vixit, cuius res geſtas in meo de Pontificibus libro accuratè deſcripſi. Eadem verò gens, quæ Genuam migrauit auito nomine retento, Cybo græca voce, ex gentilicij clypei inſignibus appellati ſunt. Eſt enim in eo rutilo colore decorato tranſuerſa faſcia pluribus quadratis cæruleo atque albo colore alternis æquisque ſpacijs confecta, quæ Cybi latinè græcè verò χύβοι vocantur. Hæc inſignia vtrique genti communia ſunt. Cæterum crux rubra, in ſuperficie argentea, quæ Genuenſium publicum 222. Pia

cum Inſigne eſt, familiæ Cybo clypeis adiuncta, ſuperneque collocata, cuius ſtirpis proprium decus eſt, rebus egregiè pro patria geſtis, vt infra dicam, publicè partum. Huius familiæ homines ab eo vſque tempore, quum florente Latinorum primum, deinde Palæologorum Conſtantinopoli imperio oppidum Pera quod prope Byzantium ſitum eſt, Genuenſes obtinebant, omnibus honoribus, qui in libera ciuitate maximi atque ampliſſimi exiſtimantur geſtis in nobilium ordine, cuius partes tuendas ſuſceperunt, clari inſignesque fuêre: plures verò ex hoc genere ſtirpes Genuæ manaſſe, quę nunc in ea ciuitate inter nobiles relatæ ſunt, oratores ipſius Reip. ad Innocentium Papam VIII. more maiorum initio eius pontificatus miſſi, publicè teſtati ſunt. Quorum adhuc exſtat oratio. Vniuerſi generis honores exſequi, quia longum eſſet, familiæ huius tantum breuiter percurram. Ante annos trecentos ſupra quadraginta Honorio III. Pontifice maximò Fridericus Cybo ſummo Sauonenſium ſacerdotio præfectus inſigne religionis & ſanctitatis ſpecimen dedit. Vigeſimo anno pòſt Lanfrancus Cybo inter eos, qui nobilitatis ſuffragijs adlecti Remp. obtinebant ſummum in ciuitate magiſtratum, qui conſulatus dicebatur, geſſit, vir belli paciſque artibus inſtructiſſimus. Guillelmus Cybo, qui paulò pòſt hæc tempora equeſtri dignitate, quæ tum eximia erat, à Friderico II. Imperatore ornatus enituit, nobilem in primis Legationem pro difficillimis Reip. negotijs ad Clementem IIII. Pontificem maximum obijſſe fertur: cui in ea Legatione egregiè de ſuis ciuibus meritò crux rubra, de qua ſupra dixi, publicè donata eſt, quæ gentilicijs clypeis addita, præclarum ſummæ laudis teſtimonium prębet. Sextodecimo poſt hunc anno, quo tempore Piſani cum Genuenſibus difficili & periculoſo bello decertabant, Mutius Cybo triremem priuatis ſumptibus comparata, prope Calarim Sardiniæ vrbem ex prouocatione cum roſtrata Piſana congreſſus, egregiam de hoſtibus victoriam eſt conſecutus. Poſt hos circa annum Chriſti MCCXC. Princiualles Cybo, vt ex priuatorum hominum annalibus, qui ſeorſum diligentiſſimè conſeruantur, intelligitur, cum principibus nobilitatis aduerſus plebem coniurauit, quum nobiles omnem Reip. adminiſtrationem in ſe transferre, paucorum aliquot nobilitatis ſtudioſorum conſpiratione, mitterentur. Hos omnes virtute, prudentia, conſilio, & animi magnitudine ſuperauit, qui XXV. ferè anno pòſt vixit Daniel Cybo, qui aduerſus Afros tam ſuis quàm communibus Patriæ auſpicijs magnas res geſſit, gratiaque & auctoritate plurimum inter ſuos ciues excelluit; cuius filia in matrimonium collocata eſt Luciano Grimaldo, in nobilitatis ordine primario, ac tum Domino portus Herculis Mœneci. Horum ferè omnium meminit Auguſtinus Iuſtinianus, qui Italica lingua Genuenſium annales conſcripſit. Innocentij poſtremo pater Aaron Cybo, equeſtris ordinis vir, rerumque geſtarum gloria clariſſimus, in ciuitate ſua diu vixit: eius enim forti, fidelique opera, vt lib. 7. de rebus geſtis Alfonſi tradit Bartholomæus Facius, primum Renatus, deinde bello Neapolitano præfecto Alfonſus rex victor multis maximiſque in rebus poſtea eſt vſus. Nam quum per belli tempora, quo de iure regni Neapolitani Alfonſus, & Renatus reges decertabant, Genuenſes duce ipſo Aaron viro forti ad DCCC. ſagittarios Renato miſiſſent, & Adegauenſis factionis dux Renato regi egregiè opera nauaſſet, præeſſe Neapolitanis iuſſus, ita illos pro rege abſtinenter, & ſumma cum integritate iure dicundo ſibi deuinxit, vt parta victoria Alfonſus illum Neapolitanorum precibus adductus, & in gratiam receperit, & proregem eundem ijs eſſe iuſſerit. Ita ille. Romæ quoque Caliſto III. Pontifice maximo præfectus iuri dicendo, quem ſenatorem vocant, creatus, id munus ſumma cum laude geſſit, eius adhuc in palatio capitolino cum elogio inſignia exſtant. Aaronis filius Ioannes Baptiſta, anno ſalutis MCDXXXII. natus, forma egregia animoque liberali, diu inter Alfonſi regis miniſtros fuit, quo mortuo in Ferdinandi quoque filij familia aliquandiu vixit; inde Romam veniens longo tempore in contubernio Philippi Calandrini cardinalis Bononienſis, qui Nicolai papæ V. frater fuit, commoratus eſt: cuius etiam magnificas ædes proximè ſanctum Laurentium in Lucina poſt eius obitum iam Cardinalis creatus obtinuit. Epiſcopus deinde Sauonenſis à Paulo ſecundo poſtea Melfitenſis à Xyſto quarto, & datarius, demum Nonis Maij, anno MCDLXXIII. cum alijs VII. presbyter cardinalis tituli S. Balbinæ primum, mox S. Cæciliæ ſecunda patrum lectione dictus eſt, tam patriæ ſtudio, quàm fauore Iuliani cardinalis S. Petri ad Vincula pontificis

ficis fratris filij, æmulatione Petri Riarij cardinalis S. Xyſti, cuius precibus dicebatur Stephanum Nardinum Mediolanenſem, illo tempore eandem dignitatem conſecutum fuiſſe, ne plus hic, quàm ille auctoritate apud pontificem valere diceretur. Sed profectò magis ei profuit anteactæ vitæ conſtans & commendata opinio, quàm vel patriæ charitas, vel alicuius ſtudium. Pontifici enim Xyſto ob morum incredibilem ſuauitatem, & ſummam probitatem vehementer gratus fuit, vulgo quidem chariſſimus ob humanitatem, qua omnibus ita præſtitit, vt infimæ ſortis quoque homines amplecti, & ijs benignè omnia polliceri conſueuerit. In cardinalatu Vrbi primum abſente Xyſto difficillimis temporibus & peſtilentia in vrbe graſſante præfuit, deinde in Germaniam legatus deſignatus eſt, vt Cæſarem Fridericum III. & Mathiam Coruinum Hungariæ regem multis iam annis exitiabili bello decertantes conciliaret, atque conuentui Nurembergenſi proxima quadrageſima indicto, pontificis nomine intereſſet: ei enim muneri ob integritatem maximè idoneus viſus eſt, ab omnibusque eius opera duos principes facile in concordiam reduci poſſe exiſtimatum, verùm legitimis cauſſis impeditus eò profectus non eſt. Nouiſſimè anno ſalutis MCDLXXXIIII. mortuo Xyſto quattuor & viginti patrum votis Iuliano Ruuereo epiſcopo Oſtienſi, & Roderico Borgia cancellario maximè annitentibus, ex presbytero cardinale tituli S. Laurentij in Lucinia iiij. kalend. Septembris hora decimatertia die ſolis Pontifex maximus renuntiatus in Innocentij IV. Genuenſis, cuius memoriam ſanctè colebat, recordationem Innocentius VIII. appellari voluit. Coronatione verò ad prid. Idus Septembris perfecta Pontificatum ingreſſus eadem, qua priuatus antea ſemper humanitate & manſuetudine vixit. Cęterum quum omnibus comis & benignus eſſet, parcus tamen & minimè liberalis pro ſuæ gentis gloria, innatam auaritiam ſcommatibus & dicterijs velabat. Pacis atque otij ſtudioſiſſimus, omnes Chriſtianos principes frequentibus nuntijs hortabatur, vt mutuis diſſenſionibus & bellis compoſitis, fœderibus iuncti, Turcarum vires toto iam terrarum orbe formidabiles retunderent: pontificatus initio Venetos ob bellum cum duce Ferrarię geſtum ſacris à Xyſto interdictos abſoluit. Cum ſingulis principum Chriſtianorum & rerum publicarum oratoribus, qui ad eum plurimi honoris cauſſa veniebant, de pace communique concordia diligenter agebat, quum enumeraret bellorum incommoda, violari templa, ſummi Dei cultum intermitti, vrbes diripi, virgines inceſtari: hęc, & eiuſmodi ſępe repetebat. Ad componendas res eccleſiaſticas conuerſus, quum Romanis ſua priuilegia renouaſſet, vrbem caſtigandis nefarijs hominibus, boniſque publicis muneribus euehendis, purgauit. Mamaluchorum officium à Xyſto factum antiquauit, publicè ſe adeuntes patientiſſimè audiens: ius ſeueriſſimè à ſuis magiſtratibus dici mandauit. Proximo Epiphaniæ feſto Leupoldum Auſtriæ ducem miraculis clarum, Friderici imperatoribus precibus inter ſanctos retulit. Magiſtrum ordinis Auguſtiniani Ambroſium Coranum ob veteres ſimultates in arcem coniecit. Tum calices duo aurei magni ponderis, quos Ludouicus XI. Galliarum & Ferdinandus Neapolitanorum rex Baſilicæ Conſtantinianæ donauerant, item mitra, quam regnum appellant, quæ S. Silueſtri fuiſſe ferebatur, ſurrepta, nec tanti ſceleris auctores vnquam inueniri potuerunt. Quum graui morbo decubuiſſet, proceres Vrſini, Virgilio & Paulo auctoribus veteribus factionibus ſuſcitatis, arma Columnenſibus, quorum principes erant Proſper & Fabritius, intulerunt, Pontificiſque, qui conualuerat hortationibus neglectis, inteſtinis bellis & ſeditionibus ſe inuicem lacerabant, non ſine maximo vrbis Latij & finitimarum vrbi regionum damno & clade. Hi adeò in mutuam pernitiem exarſerant, vt omnia non niſi cædibus, rapinis, incendijs tranſigerent, bonis Romanorum ciuium vbique direptis. Pontifice fruſtra reclamante, cui Virginius Vrſinus tunc infenſiſſimus erat, quod ſe palatij apoſtolici præfectura Iuliani Cardinalis S. Petri ad Vincula hortatu, priuaſſet; eo bello, inſula, Campagnanum, Galeria, Bracianum Cæreuetus & aliquot alia Vrſinorum oppida à Columnenſibus direpta. Inteſtinum Romanorum procerum bellum maius externum ſuſcitatum ſedauit. Ferdinandus Neapolitanorum rex comite Montorij, ob quaſdam ſuſpiciones ſecuri percuſſo, Aquilanos Comiti fœdere iunctos, & omnes regni ſui proceres contra ſe concitauit, qui ad cauſſam dicendam Neapolim à rege euocati, quum recuſarent ipſius iram veriti, Aquilanis, qui regio prętore interfecto defecerant, adiuncti, Pontificem maximum

num & Venetos in ipſorum auxilium euocarunt. Hos Pontifex imperitorum hominum conſilijs impulſus, vt opulentam vrbem eccleſiæ imperio adijceret, fouendos tuendoſque ſuſcepit, occaſionem eò cupidius amplexus, quòd in regem antea non optimè animatus erat, ob annua tributa, quibus ex fœdere adſtrictus erat eccleſiæ non perſoluta. Copijs igitur non contemnendis comparatis, Proſpe roque & Fabritio Columnenſibus, & Ioanne Sabello ſibi fœdere coniunctis, Vrſinos quoque in ſuam amicitiam ſollicitauit. Qui regi obſtricti arma in eum ſuſcipere recuſarunt. Venetis inſuper in belli ſocietatem accitis totius eccleſiaſti exercitus Robertus Sanſeuerinas lectus eſt imperator, vir militari diſciplina clarus. Legatus verò Ioannes Michaëlius cardinalis Veronenſis creatus. Interim Ferdinandus grauiſſimis periculis implicitus à Florentinis & Inſubrum duce auxilia poſtulauit, quæ non modò facile impetrata, ſed celeriter tranſmiſſa Pontificis rerum bellicarum imperiti conſilia perturbarunt. Oderant enim valde Florentini, quòd Lucenſi bello Liguribus contra ipſos fauiſſet. Vrſini, qui aperta vi à Pontifice defecerant, à rege ſtipendio conducti, in eius caſtris aduerſus Pontificem militabant. Nam regiarum copiarum præfectus eo bello fuit Virginius Vrſinus, qui Columnenſium Pontifici militantium acerrimus & perpetuus hoſtis erat. Belli initio Aquilani regijs præſidijs omnino pulſis, ſe Pontifici dedunt. Vrſini regijs copijs aucti Columnenſium, & viciſſim Columnenſes à Pontifice adiuti Vrſinorum agros & oppida, igni ferroque vaſtarunt. Pugnabatur ad Anienis pontes, omniaque ſuburbana oppida, quæ in Etruria Vrſinæ ditionis erant, Arragonijs fauebant. Belli dux Robertus ad vrbis præſidium accitus, eorum impetum ſuſtinens, non ſatis pro vetere cum fidei, tum virtutis opinione rem gerebat. In vrbe enim moram ac diem trahens aliam atque aliam rem cauſſatus, tertio poſtquam venerat menſe, Nomentanum tantum pontem, qui ab Vrſinis militibus tenebatur, expugnauit. Ibi eius filij Fracaſſi pila tormento emiſſa faciem defœdauit. Nomento deinde in deditionem accepto, Romam inglorius reuertitur, pecunia, argento, multoque commeatu fruſtra conſumptis. Hoc bello in Etruria omni eccleſiaſticæ ditionis, & præſertim Viterbij tumultuatum eſt. Pontifex à ſuis ſe deceptum animaduertens, præſertim quum Alfonſus Calabriæ dux copioſo cum exercitu Latium & Etruriam, multis oppidis captis & direptis vexaret, belli temerè ſuſcepti, eas poſtremo pœnas dedit, vt neceſſariam potius, quàm decoram pacem Aſcanij Sfortiæ, Michaëlis legati, Senenſis & Cancellarij cardinalium interuentu perferre coactus ſit, Ioanne Balues Gallo cardinale Andegauenſe maximè contradicente, qui Francorum regem pontifici auxilio propediem adfuturum affirmabat. Pacis conditiones fuêre, vt rex Romanæ ſedi annuum vectigal penderet, regni proceres rebelles ſeruaret incolumes, vt Pontifex pro arbitrio omnia regni ſacerdotia diſtribueret, vt Aquilanis ſua libertas ſeruaretur, ne Pontifex impedimento eſſet, ſi Galli in regnum impetum aliquando facturi eſſent, vt Vrſini, & in his Virginius, Pontificis arbitrio ſe totos dederent, & ſupplices veniam peterent. Rex Hiſpaniæ, Ludouicus Sfortia, & Laurentius Medices pro rege Ferdinando pacis vades fuêre. Eo bello ærario exhauſto pontifex Xyſti exemplum ſequutus, quo pecuniam colligeret, quinquaginta duos viros inſtituit, quos plumbatores Bullarum apoſtolicarum vocauit, eiſque certos eccleſiæ prouentus in perpetuum conceſſit, ex qua inſtitutione ad xxvj. millia aureorum cepit. Veniêre ſinguli 500. aureis: eodem exemplo quæſtus gratia, xxvj. ſecretariorum collegium, quorum officia venderentur, erexit, priore numero aucto; à quibus ad lx. millia aureorum exegit: veniêre ſingula duobus millibus & quingentis aureis. Ripæ quoque præſidentium officium venale induxit xxx. viris creatis, qui ſingula officia CC. aureis emerent. Cæterum quum Ferdinandus, quæ in pacis fœderibus ſpoponderat, minimè præſtaret, Petrus Vicetinus epiſcopus Cæſenas apoſtolicæ cameræ auditor vir audaciſſimus, & Iacobus Volaterranus ſecretarius ac cubicularius apoſtolicus, vir prudens ad repetendas res à pontifice miſſi, rebus infectis Romam reuerſi ſunt non ſine magna pontificis indignatione, qui haud ita multò pòſt regem ob non ſolutum vectigal anathemate notatum, Francorum regis in primis litteris concitatus, Neapolitano regno priuauit, Gallus enim ad ſe ex legitima ſucceſſione & hæreditate pertinere affirmabat. Bello Neapolitano confecto, ad pacis ſtudia conuerſus, ciues aliquot Romanos, quorum capita erant Marganij, & Sanctacrucij armis feralibus diſſidentes, item Vrſinos & Columnenſes adhuc

diſcordes ſumma diligentia conciliauit, quum nihil antiquius duceret, quàm vrbis quieti copiæque ſtudere. Vnde toto eius pontificatu, & annonæ maxima vbertas, & vrbs à graſſatoribus latrociniiſque, quibus bello manente maximè obnoxia fuerat, tuta fuit, quum eſſet in vindicandis criminibus exorabilis. Nam & Pij, Pauli, & Xyſti edicta contra homicidas & ſicarios renouauit, & omnes vrbe ditioneque eccleſiaſtica eiecit. Duos fratres Franciſci Bubali filios, Petrum & Hieronymum, qui ſeditioſis omnibus receptaculum erant, ob potentiam diu impunitos, vna die ſimul capi, & ſecuri percuti mandauit; quanquam cum parente ipſorum longo antea tempore amicitiam contraxiſſet. Dominicum etiam Viterbienſem, & Franciſcum Maldentem nobiles viros, & ſcriptores Apoſtolicos falſarios, omnibus ſuis reclamantibus, ſuſpendio enectos, medio foro combuſſit. In Bucalinum Auximi tyrannum in ciues ſuos ſæuientem, qui vrbe ex priuato occupata ab eccleſia defecerat, copias mouit, & non fine magna ſtrage expugnatum, captiuum ad Ludouicum Sfortiam Inſubrum ducem tranſmiſit: cuius præcipuè ope id bellum duce Iohanne Iacobo Triuulcio confecerat. Cum Venetis fœdus renouauit. Quum ante pontificatum aliquot filios ſuſcepiſſet, duos ex his pontificatui ſuo ſuperſtites magnis honoribus & opibus euexit. Nam Franciſco oppida nonnulla vrbi vicina dedit. Laurentijque Medicis filiam Magdalenam formoſiſſimam puellam matrimonio iunxit: alteram Theodorinam Gerardo Vſumari Genuenſi nuptam magnis diuitijs cumulauit. Vna creatione octo cardinales prioribus adiunxit. Laurentium Cybo fratris ſui nothum archiepiſcopum Beneuentanum, & arcis præfectum, & Ioannem Medicem Laurentij filium nurus ſuæ fratrem vix XIII. annum agentem, Ardicinum de la porta, & Antoniotum Palauicinum veteres familiares ſuos viros honeſtiſſimos, Ludouicum Spinay rege Francorum, Franciſcum Sanſeuerinatem Roberto patre, & Maffeum Gerardum Venetis petentibus, item magnum hoſpitalis Rhodi magiſtrum fratrem Petrum Daubuſſon qui ideo cardinalis creatus fuit, quòd eius opera Zizimus Sultanus Mahometis filius, prælio à fratre Baiaſete apud Pruſiam Bithiniæ victus, in ſuam poteſtatem veniſſet. Is Rhodum quum fugiſſet, ab Inſulæ magiſtro ad Francorum regem mox ab eo ad pontificem miſſus eſt, qui Chriſtianis ad concordiam reductis bellum eius opera Turcis inferre meditabatur. Vixit Zizimus toto deinceps Innocentij pontificatu Romæ in Vaticano honeſta cuſtodia; ad cuius ſuſtentationem frater Baiaſetes Conſtantinopolitanus imperator XL. aureorum millia annuatim dum vixit, miſit. Pontifex interim ducem Ferrariæ Herculem voti reum Romam venientem ſplendidè in ædibus Palatinis ſuſcepit. Factum eſt autem eiuſdem Pontificis humanitate, ne dicam ſegnitia, vt aliquot vrbium eccleſiaſticarum proceres ſuperbè ſe efferrentes vrbibus, quibus præerant occupatis, tyrannidem in ſua quiſque patria conſtituerit. In his præcipuus fuit Iohannes Bentiuolus Bononienſis regulus. Idem factum eſt Peruſij, Tuderti, Fulginei, Hortiſque: quos poſtea tamen vel ipſe, vel qui ſequuti ſunt pontifices, penitus exſtinxêre. Innocentius autem ædificandi ſtudioſus, inſignes in palatio Vaticano porticus, item villam pontificum vſui, quam Baluedere vocant, exſtruxit. Fontes media ſancti Petri platea fecit, baſilicæ Lateranenſis abſidam ante aram maximam duabus ingentibus columnis ſuppoſitam ædificauit: diaconiam ſanctæ Mariæ in via Lata fundamentis conſtrui iuſſit. Cuius exemplo inflammati patres multas per vrbem ſubſtructiones & ipſi aggreſſi ſunt. In his Petrus Gundiſaluius de Mendocis, dum tectum & abſidam tituli ſanctæ Crucis in Hieruſalem repararet, in medio templi pariete pars tituli Crucis CHRISTI triplici lingua exarati inuenta eſt, ibidem à Placidio Valentiniano Imperatore ante mille annos recluſi. Quo die Ferdinandus & Heliſabeth Catholici Hiſpaniarum reges Granata vrbe expugnata, Maurorum in Hiſpania vetuſtiſſimum imperium funditus exciderunt. Contigit etiam, vt eodem, quo titulus Chriſti inuentus eſt anno, Baiaſetes Turcarum imperator, quo Pontificem fratris captiui cauſſa ſibi gratiorem redderet, pro magno munere ferrum haſtæ; quod latus Domini perfoderat, ad eum mitteret. Quod olim apud ædem ſanctæ Andreæ Antiochiæ repertum, capta iam ciuitate Boëmundus in prælio corripens, & quum arcem expugnare non poſſet, prælatum; eam illico cepit, & hoſtium multa millia prodigioſe deleuit. Id Conſtantinopolim dono imperatori aduectum, poſtremo Turca hoc anno

pon-

pontifici miſit, quod aræ ab ſe conditæ marmoreo tabernaculo concluſum in baſilica Vaticana religioſiſſimè paulò ante obitum ſuum collocauit. Fuit Innocentius corpore procero, candido & decoro; ingenio culto, & à litteris non alieno. Inter officia publica quandoque dormitare videbatur, valetudine non ſatis proſpera. Nam biennio antequam decederet, in extaſim quandam ſoporiferam ex morbo incidens, horis ferè viginti ſine arteriarum motu immobilis fuit. Famaque iam mortis eius quoquo verſus perlata, cardinales de ordinandis circa ſucceſſorem omnibus conuenerant, quum ſubitò magna omnium admiratione viuus apparuit. Exceſſit biennio pòſt ex eodem ferè morbo Romæ in Vaticano VIII. Kalend. Auguſti, hora noctis quinta. Anno ſalutis MCDXCII. ætatis LX. Pontificatus verò VII. menſe X. die XXVII. Cadauer in baſilica S. Petri ſepultum æreo monumento, iuxta aram ab eo deſignatam, in qua ferrum haſtæ, de qua paulò antè dixi, condi iuſſerat. Vacauit tum ſedes dies XVI.

ALEXANDER PAPA VI.

113. Pōt. ALEXANDER papa VI. Rodericus antea vocatus, ex nobili familia Lenzolia Valentiæ in Hiſpania originem duxit. Patrem habuit Iofredum equitem prædiuitem, matrem verò Caliſti Papæ III. ſororem. Qui quanquam gente Lenzolia ortus eſſet, Boriæ tamen, vel Borgiæ nomen, quo cum gentilicijs inſignibus ab auunculo donatus fuerat, auito relicto, vſque ad obitum retinuit. Ipſe adhuc adoleſcens ab eodem pontifice archiepiſcopus Valentinus primum deſignatus eſt, deinde XI. Kalend. Octobris anno Domini MCDLVI. diaconus Cardinalis ſancti Nicolai in carcere Tulliano, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cancellarius creatus. A Xyſto verò IIII. epiſcopus Cardinalis Albanus, & paulò pòſt Portuenſis factus; multas tam ſub eo, quàm ſub alijs Pontificibus, & maximas legationes obiuit; & præcipuè Hiſpaniam Xyſti pontificatus initio. Is eò legatus eſt, vt reges Luſitaniæ & Arragonum ad bellum pro regni Caſtellæ poſſeſſione pronos impellerent. Qui rebus parum ex animo confectis, quum in Italiam triremibus Venetorum rediret, valida oborta tempeſtate, omni pene ſupellectile amiſſa, parum abfuit, quin in littore Piſano mari obrueretur. Altera enim triremis, qua multi ex ſuis vehebantur, perpetua nocte, & magna parte diei fluctibus quaſſata, tandem vadis ſubmerſa eſt, in qua ad centum & octuaginta homines periêre, in his Epiſcopi tres, & aliquot Cæſarei pontificijque iuris periti. Mortuo Innocentio octauo in eius locum Romæ in Vaticano duorum & viginti Cardinalium ſuffragijs, anno ſalutis MCDXCII. III. Idus Auguſti, pontifex maximus conſalutatus, VII. kalendas Septembris ſolemni pompa coronatus eſt. Nonnullorum autem Cardinalium cæca ambitione & auaritia corruptorum opera, tantam dignitatem dicitur eſſe aſſecutus, qui poſtea in ingrato pontifice perfidiam maximam experti, debitas ſcelerati ſtudij venaliſque ſuffragij pœnas dedere. Horum princeps fuit Aſcanius Sfortia, emptus procul dubio profuſiſſima largitione, vt hic omnium eius ordinis deterrimus, pro optimo pontifex renuntiaretur, qui Cancellariæ munus ex ea ſuffragatione conſecutus, aliquot annis pòſt exitiabilis amentiæ dignas pœnas luit. Fuêre tum aliqui in comitio patres, qui Hiſpanum occultæ iniquitatis, ſummæque ſimulationis hominem, ſtultiſſimè pontificem creatum, exitio tandem cunctis futurum non falſi vates denuntiarunt. Ex reliquis porro, qui eius pontificatus auctores fuêre, aliqui non longè pòſt varijs calamitatibus ſunt affecti, partim exſilio, partim teterrimo carcere, partim violenta morte damnati. In his duo præcipui fuerunt Iulianus Oſtienſis epiſcopus, & Raphaël Cardinalis S Georgij camerarius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ perpetuæ decennali exſilio ſpontaneo tamen, mulctati; quòd ſibi ſuſpecti eſſent, alter ob veterem

priuatam ſimultatem, alter ob Riarios pueros ſanguinis neceſſitudine ſibi coniunctos Catherina matre capta, Foroliuij & Forocornelij vrbibus vi pulſos. Proceres quoque Romani, quorum Cardinales eum extulerant, alij alia de cauſſa ſublati, Baptiſta Vrſinus qui magnificas eius ædes, & Ioannes Michaël, qui epiſcopatum Portuenſem cum omni eius ſupellectile, quæ precioſiſſima erat, conſecuti fuerant, infelicem ab eo vitę exitum tulerunt, quum alter in arce aperta vi, alter veneno clam exſtincti fuerint. Sed hæc pòſt acciderunt. Porro autem eius pontificatus initio, rebus Vrbanis intentus, carcerum viſitatores inſtituit, & quattuor iudices creauit, qui de quacunque cauſſa capitali cognoſcerent; & die Martis omnibus ſe adire, & alloqui volentibus, ſeipſum exhibuit. Vnde ius in Vrbe ſeueriſſimè dici cœptum. Quo tempore Fridericus Romanorum imperator, imperij anno quarto & quinquageſimo, diem clauſit extremum, Maximiliano filio Romanorum rege ſucceſſore relicto. In primo conſiſtorio pontifex Iohannem Borgiam Valentinum ſororis filium archiepiſcopum Montiſregalis presbyterum Cardinalem tituli ſanctę Suſannę creauit, quem mortuo Ferdinando rege Neapolim apoſtolicæ ſedis legatum miſit, vt filium eius Alfonſum nouum regem, quo cum affinitatem contraxerat, confirmaret, & ſacramento ſuſcepto, coronaret. Quo anno Carolus VIII. Francorum rex bellicæ laudis auidiſſimus adoleſcens, exitiabili diſſidio, ſingularique dementia Italicorum principum in Italiam euocatus, præter terribiles copias, inuſitato etiam bombardarum apparatu cuncta proſternebat. Petebat ipſe Neapolitanum regnum, quod iure hæreditario ad ſe pertinere affirmabat, impellente Inſubrum duce Ludouico Moro, vt Alfonſi regis audacia magna ſemper appetentis, tanto immiſſo hoſte, frangeretur. Cuius vires veritus pontifex, qui tum cum Arragonijs affinitate fœdereque coniunctus erat, ne quid Italię detrimenti terribilis eius aduentus afferret, multas militum cohortes Vrbis præſidio conſcripſit, quibus vrbem, ſeque à Gallorum armis tueretur. Cum Arragonio, & pontifice fœdus Florentini percuſſerant. Quorum viribus diffiſus papa, Venetos etiam & Regem Hiſpaniæ Ferdinandum incaſſum in ſuam ſocietatem euocarat, qui medij & ſpectatores tanti belli eſſe maluerunt. Carolus per Inſubres & Etruſcos cuncta proſternens itinere habito. Florentinorum copijs ad Maceram amnem fuſis, eos imperata facere coëgit. Romam deinde kalendis Ianuarijs, initio anni MCDXCIIII. validiſſimis cum copijs viginti millium peditum & quinque millium equitum ingreſſus, magnam commeatus copiam, qua exercitus longi itineris incommodis defatigatus, ſubleuaretur, inuenit. Edixerat enim Romanos nihil detrimenti paſſuros, ſi facilis ei Romam tendenti pateret aditus, tranſituſque, & commeatus abundè ſuppeditaretur, quæ ſi negarentur ſe armis omnia paraturum. Eo igitur Romæ perhumaniter ſuſcepto, milites à tumultu & rapina abſtinere iuſſit, his qui non obtemperauerant ſupplicio affectis. Pontifex omni conſilio ſpeque deſtitutus, in arcem fugit. Qui nullo tumultu militari audito, cuncta pacata videns, ſecuriorque iam factus, fœdus cum Carolo quanquam inuitus percuſſit. Rex ab Vrbe diſcedens, quum Pontificis fidem ſuſpectam haberet, Cæſarem Borgiam Cardinalem Valentinum Papæ filium ſecum obſidem, legationis ſpecie, & Turcarum imperatoris fratrem Zizimum eduxit, vt potitus regno, Zizimi opera contra Turcas vteretur; qui haud longè pòſt Capuæ magna Chriſtianorum iactura dyſenteria deceſſit. Neapolis rex Alfonſus deſperatis rebus, quum ſe omnibus inuiſum eſſe cognoſceret, regno filio Ferdinando iuniori tradito, qui in omnium amore erat, trepidus in Siciliam cum regia ſupellectile nauigio ſe recepit. Ferdinandus tanto Francorum apparatui impar, continente relicto nauibus apud Aenariam paruam inſulam ſalutem tuebatur. Carolus perpetuo victoriæ curſu, incredibilique celeritate, regno omni arcibuſque potitus, omnes Europæ principes tanta victoria attonitos, ſibique ab ipſo metuentes contra ſe concitauit. Hi fuêre Pontifex, Cæſar, Rex Hiſpanię Catholicus Ferdinandus, dux Ludouicus Sfortia & Veneti, qui fœdere iuncti pro Italiæ ſalute, contra Gallos conſpirarunt, & lx. millium virorum exercitum communibus impenſis inſtruxerunt, vt Regi in Galliam tendenti tranſitum impedirent. Quorum copiæ apud Forum nouum, iuxta Farrum torrentem non longè à Parma, quum Gallos magnis à Neapoli itineribus expedito delectoque exercitu fortes, contendentes exſpectaſſent, ancipiti dubiaque victoria, & cruento maximè prælio dimicarunt. Poſt pugnam Carolus nobiliſſimo quoque amiſſo,

tan-

tandem Aſiam ſe recepit. Pugna ad Farrum audita, qua vires Gallicæ fractæ erant, Ferdinandus quæ facilè amiſerat, fortunæ arridentis fauore, facilius recepit, & Gallorum præſidia omnia propinqui ſui Ferdinandi regis Catholici auxilio, ſub duce magno Conſaluo in deditionem accepit, hoſtili parte omni extra regni terminos eiecta. Cui paulò pòſt ſine liberis vita functo ſucceſſit patruus Fridericus: nam & Alfonſus pater paulò ante exceſſerat. Quo tempore Carolo VIII. Francorum Regi mortuo, regnum excepit Ludouicus XII. Aurelianenſium dux. Hic cum regno Neapolitano, Inſubrum quoque imperium hæreditatis iure ad ſe pertinere contendens (quippe cuius auia Valentina fuerat primi Inſubrum ducis Iohannis Galeatij filia) contra Ludouicum Sfortiam, & regem Fridericum cum pontifice, quem varijs officijs ſibi deuinxerat. Florentinis, Venetis & Ferdinando Hiſpaniæ rege exſecrabile, ac Italiæ funeſtum fœdus, his conditionibus percuſſit. Vt principatu Mediolani acquiſito, Cremona Venetis dederetur; & Cæſar Borgia papæ filius, qui ſacram purpuram, ducta vxore Carlotta de Alibreto regis Nauarræ filia, & Francorum regis propinqua, depoſuerat, ſociorum auxilio, Aemiliam Flaminiam, Picenum & Vmbriam, veteribus dominis eiectis, obtineret; Reges verò Hiſpaniæ & Francorum regnum Neapolitanum ſibi diuiderent. Ingentibus igitur & potentiſſimis copijs comparatis, Morus paruo labore à Ludouico rege Mediolani imperio exutus, & non longè pòſt cum fratre Aſcanio Cardinale captus, in carcere Gallico obijt. Cremona Venetis ex fœdere ceſſit. Bello deinde in regnum traducto, Fridericus rex conſternatus, tantis viribus impar, hoſtis potius manifeſti Ludouici XII. quàm regis affinitatis gradu ſibi coniuncti Ferdinandi miſericordiam experiri vòluit. Ad quem ſupplex profectus, parum ex dignitate & contumelioſius quam ſperabat, ab eo tractatus eſt. In regni autem diuiſione inter Hiſpanos Galloſque diſcordia exorta, Gallis omnibus cæſis, Regnum ad ſolos Hiſpanos duce magna Conſaluo peruenit. Dum hæc in Italia bella geruntur, Cæſar Borgia papæ filius adhuc Cardinalis, quo ſibi totius eccleſiaſticæ ditionis imperium compararet, regulos omnes aggredi cœpit, quum pater omnes ſuas rationes & conſilia ad id vnum conuertiſſet, vt nothos ſuos magnis opibus & potentia extolleret. Vrſini proceres ante omnes bellum ſuſtinuerunt æſtate vna, in quo duces fuêre, Guido Vbaldus Vrbinatium regulus, ac pontificis filius Ioannes vnà cum Bernardino lunate legato. Captis aliquot oppidis, res ad Brachiani obſidionem redacta eſt, quod mulieris viduæ virtute catenus defenſum fuit, donec Carolus Virginij ex illicito concubitu filius, cum parua collectitia manu ſuperueniens, totum pene exercitum duce capto legatoque pontificis filio vix fuga elapſis, profligauit. Sed pace Vrſinis data, Guido XXX. millibus aureorum ſe redemit. Hac re proſperè non cedente, animum ad firmiora præſidia matrimonijs ſibi comparanda pontifex adiecit. Itaque Lucretiam filiam, quam ante pontificatum Hiſpano cuidam in matrimonium dederat, eidem ablatam Ioanni Sfortiæ Piſaurenſi principi primum, deinde abdicatam Alouiſio Arragonio Alfonſi Regis filio notho, quo demum interfecto Alfonſo Eſtenſi Ferrariæ duci, apud quem obijt, locauit. Ex filijs verò natu minimum Gofredum principem Squilatinum fecit, medium Cæſarem Cardinalem, maximum natu Ioannem ducem Gandiæ in Hiſpania creari procurauit. Cui etiam vxorem dedit filiam notham regis Alfonſi. Qui breui tempore cum nocte quadam vagaretur, inſidijs Cæſaris cardinalis fratris interfectus, & in Tiberim proiectus eſt quum ſimul apud matrem Zannociam paulò antea cœnaſſent; conniuente prorſus ad immane parricidij ſcelus patre pontifice, qui & ipſe vim ſibi afferri ab efferato filio proculdubio metuebat. Itaque ſublato principatus æmulo, armorum ſtudio tenere & contemnere galeri decus cœpit: non enim ob aliam cauſſam fratrem interfecerat, quàm vt eo qui ductaret exercitum exſtincto, ipſe in eius locum pontificiarum copiarum dux efficeretur. Poſt fratris igitur nefariam cædem, ſe totum à Senatorio ordine abiecta purpura, ſumptoque militari ſago auertens, ad arma tranſtulit. Pontificioque exercitui præfectus Gallis ſe coniunxit, quorum regis propinquam Carlottam de Alibreto, vt dixi, in vxorem ducens, oppidum Valentiam dotis nomine, à quo dux Valentinus dictus eſt, accepit. Ludouici deinde XII. regis auxilio, perpetuoque fœdere, patre adiuuante, maximum ſibi in Italia imperium comparauit. Pontifex enim totus in eam incubuerat curam, vt ingentes filio opes, maximique imperij facultates, vel ſumma cum omnium iniuria pararet. Sfortianis igitur dominatu

natu Inſubrum pulſis, & in carcerem coniectis, dum aduerſus Arragonios bellum paratur, Cęſar Borgia adiuuante Gallo immani ſęuitia Aemiliam omnem, præter Bononiam, eiectis partimque necatis antiquis dominis in poteſtatem redegit. Riarijs enim pueris pulſis, & eorum matre Catherina capta, parumque virili ſuperbia Romam in Triumphum ducta, Forumliuij & Forumcornelij occupauit Fauentiam deinde Aſtore Manfredo regulo necato, Ariminum & Piſaurum N. Malateſta, & Ioanne Sfortia deiectis, & paratam cædem effugere coactis, cum Senogallia vi cepit. Eodem victoriæ curſu Guidonem Vbaldum Feltrium Vrbini principatu dolo exutum Mantuam aufugere coëgit. Nam quum vt hoſpes & amicus à Guidone duce cum exercitu apud Gallium exciperetur, exemplo dato ſigno, Vrbem corripuit, inde properè Vrbinum inuadi mandat. Guido tam repentino caſu conſternatus, quum non ſatis virium ad reſiſtendum haberet, ne in truculentiſſimi tyranni hoſtis manus perueniret, nocte ſequenti relictis omnibus, paucis comitatus, fuga ſibi ſalutem quæſiuit. In Varanios deinde Camertium regulos vetuſtiſſimæ nobilitatis homines conuerſus, Iulium Cæſarem & Venantium, alioſque duos captos, Vrbe occupata, ſtrangulauit, & reliquos paſſim opibus illuſtres, eodem ambitionis ardore furens, inexorabili crudelitate perſequebatur. Vertit poſtremo eandem ſæuitiæ rabiem in finitimos Vrbi regulos; cepitque à Caietanis vetuſta & nobili familia, qui aliquot in Volſcis oppida poſſidebant. Iacobo igitur Caietano Honorati filio apoſtolico protonotario necato, adoleſcentem vnicum Nicolai filium familię ſuperſtitem abſentem iugulari iuſſit. Columnenſium deinde Gallorum auxilio expulſorum imperium omne inuaſit, eoſque exſules per Apuliam & Siciliam vagari cogebat. Quod reliquum erat, quum ad Vrſinos anhelaret, nec ſatis cauſſæ haberet, occaſionem nactus eſt, quam optanti, quum nemo hominum aptiorem promittere potuiſſet, ipſa dies vltro attulit. Vrſini enim tantos Cæſaris ſucceſſus inexhauſtamque imperandi cupiditatem conſpicati, ſibi quanquam amicitia coniunctis, timere cœperunt, ne omnibus iam ſublatis in ſeipſos etiam crudeliſſima laniena verteretur. Itaque cum his, qui pari timore tenebantur Peruſij concilio facto aduerſus Cęſarem conſpirant. Fuêre autem Ioannes Bentiuolus Bononiæ, Ioannes Paulus Balio Peruſij, Vitellocius Vitellius Tiferni, Liberoctus Firmi, Pandulfus Petruccius Senæ Tuſcæ tyranni, Baptiſta Cardinalis, & Paulus Vrſini. Hi collectis copijs, irruptione è veſtigio facta, Vrſino & Camerino receptis, Cæſariſque cohortibus, quæ ſubſidio mittebantur, profligatis, ad alia Aemiliæ oppida repetenda, iter conuertunt. Pontifex tantæ cladis nuntio accepto, mirum in modum commotus, omni ſtudio placare Vrſinos ſibi in primis conabatur, quòd facilè cunctos ipſorum ſperabat auctoritatem ſecuturos. Eos igitur ingentibus pollicitationibus conditionibuſque, & magna humanitate delinitos, ſeu potius deceptos, in ſuam ſententiam adduxit. Illi conciliati iam capta reſtituunt, & Senogalliam Cæſari recuperant, quo Paulus & Franciſcus Grauinæ dux Vrſini, Vitellocius & Liberoctus vnà conuenerant. Cæſar, qui Forocornelij erat, opportunum vindictæ tempus veniſſe ratus, eò cum Vaſconum cohortibus de improuiſo proficiſcitur. Illi inermes obuiam procedentes, veniam prætеritorum petunt, humaniter exceptis, cuſtodiæ clam ne effugere poſſent adhibitæ. Cæſare autem vſque ad Prætorium deducto, cum diſcedere vellent, ſimulatione colloquij militaris in domum perducti, ex templo ianuis clauſis à deſtinatis militibus capti ſunt. Vitellocius & Liberoctus eodem die, alij paulò pòſt ſtrangulati, meritas certo iure pœnas pependerunt, quòd ſe à ſanguinario nefarioque tyranno ſincerè in fidem receptos imprudentiſſimè putarint. Quanquam ea reditus leuitas exitio cunctis futura, ab ingenio Pauli Vrſini largitione promiſſiſque corrupti, Vitellocio fruſtra reclamante, emanaſſe credatur. Tum Peruſia & Tifernum eiectis Balionibus & Vitellijs, pontifici ſe dediderunt. Qui Romæ vbi celeri nuntio noctu captos hos eſſe accepit, Cardinalem Vrſinum, quem multis blanditijs ſeque ſecurum reddiderat, ſummo mane hortatur, vt ad palatium veniat, fingens Columnenſes captis pontibus, prope vrbem adeſſe. Ille credulus cum obtemperaſſet captus eſt, & in Hadriani mole miſer cum Abbate Vrſinarum partium Alonſi Liuiani fratre conijcitur. Antiſtes porro Florentinus, Rainaldus è gente Vrſina, & Iacobus Sanctacrucius, eadem hora capti, & in palatio cuſtoditi. Sanctacrucius poſtridie vadibus datis, conſentiente Cardinale ad oppida Vrſinorum pontifici tradenda dimiſſus;

ipſę

Ipſe verò Cardinalis paucis diebus pòſt veneno iuſſu pontificis epoto, interijt. At Cæſar quum perſequi reliquias coniuratorum ſtatuiſſet, è Senegallia cum xv millium armatorum exercitu contra Pandulfum Petruccium in agrum Senenſem profectus caſtella nonnulla cepit. Senenſes, qui ab initio reſiſtere, Pandulfoque omnia promittere, ſtatuiſſent tantis viribus impares, vrbe ad tempus cedere illum maluerunt, quàm vnius hominis cauſſa Rempublicam periclitari. Quapropter quum is Lucam cum omni familia profectus eſſet, bellum in Senenſes deſijt. Iohannes Bentiuolus tantis Cæſaris viribus parumper commotus, ſuſpectis tamen ciuibus, aut pulſis, aut interfectis. ita ſeſe vti ſagax tyrannus munierat, vt eius periculi vexationem pecunia facilè redimeret. Inde Cæſar ad Vrſinorum oppida reliqua occupanda ſe conuertit, ac Cære vetuſtam gentis arcem loci ſitu & arte munitiſſimam oppugnare aggreſſus, quum ea iamiam potiturus eſſe videretur, cum Iulio Vrſino Cardinalis fratre, qui illam defendebat, pactus eſt, vt tradito caſtello, incolumi ſubſtantia diſcederet. Victor igitur, ne cætera gentis oppida adoriretur, Gallorum regis litteris reuocatus eſt, qui id Ioanni Iordano Vrſino Virginij filio ſibi militanti præſtiterat. His tantis belli ſumptibus, & Cæſare magnos alente exercitus, regioque luxu liberalitatem paſſim oſtentante, quum pontificij ærarij pecunia minimè ſufficeret, Alexander aliorum pontificum exemplo nouum lxxx. ſcriptorum breuium collegium inſtituit, quorum loca ſingula DCCL. aureis veniêre. Reliquorum collegiorum emolumenta, quod omnia venditarentur, nihilque pecuniæ negaretur, ab initio vberrima quidem verùm poſtea tenuiora fuêre, diuiſa cum Cardinale Rothomagenſe Galliç legato rerum omnium facultate. Magnum quoque vectigal ex his, quos vulgus Maranos vocabat, à rege catholico ex Hiſpania pulſos, & ab ſe Romæ magna cum eius regis indignatione ſuſceptos, colligebat. Cardinales multos precio creauit. Hæc quoque cum ingentibus ſumptibus non ſufficerent, inopiæ metu rapax, atque immani ingenio ſæuus, opulentiſſimum quemque in aula ſacerdotem, & in his aliquot Cardinales cæteris ditiores veneno tollendos conſtituit, vt eorum opibus in fiſcum redactis potitus, profuſiſſimè largiretur, inexplebilemque filij cupiditatem expleret, haud dubie in reliquos aulæ ſacerdotijs atque diuitijs inſignes hæreditatis ſpe ſæuiturus, niſi mirabili Dei prouidentia homo ad Italiæ exitium natus, quum animo adhuc maiora de filio conciperet, diuturnamque ſibi vitam polliceretur, fatali pincernæ errore, ſibi mortem, ſupremam verò Cæſari filio calamitatem peperiſſet hilariorem ſe licet in cœna, dum ad vmbroſum Vaticani ruris fontem venenum bibunt, medicata Falerni vini lagena, pocillatoris errore commutata, quam dira fraude ad opulentiorum aliquot ſenatorum, qui conuiuio aderant, exitium, honoris ſpecie parauiſſet. Cæſar qui dilutius biberat, exquiſitis antidotis, vel ipſo viuente robore, veneni vim ſuſtinente, atrociſſimo quidem, ſed non letali morbo correptus eſt, ſic vt magnis ſtipatus copijs dux acer, ſibi vſui eſſe nequierit, & dilabentes copias, duoſque veteres hoſtes pauciſſimis diebus pontifices creatos viderit. At pater pontifex iam ſenio grauis quum non diu veneni vim ferre poſſet, Romæ in Vaticano ad xv. kalendas Septembris, anno ſalutis MDIII. ætatis circiter altero & ſeptuageſimo, pontificatus verò xi. die viij. eſt exſtinctus Cuius cadauer in ſacrario baſilicæ Vaticanæ, lateritio & vili monumento ſepultum eſt. Vacauitque tum ſedes ſupra dies tres, menſem vnum. Cæterum in Alexandro (vt ſuorum temporum ſcriptor tradit) æquabant vitia virtutes. Inerat namque ingenium, ratio, cogitatio, memoria, diligentia, eloquentia verò quædam naturalis, & ad perſuadendum apta, quæ multis exitio fuit, vt nemo rem cautius proponeret, aut acrius defenderet, ſeu quò deſiderabat, impelleret; ſeſe vnum omnium animis accommodando, cum iucundis de remiſſione, cum ſeueris de diſciplina, cum patribus de republica loquebatur. Aduerſarios lenitate ac patientia deuinciebat, nam ijs, qui de numero patrum exſulabant, quoſve ſuſpectos habuerat, nihil de priſtina dignitate detraxit. Gallorum animos contumaciſſimos ita ſedauit, vt amiciſſimi diſcederent. In tanta procerum Romanorum clade, quòd ſanè incredibile eſt, nullum in vrbe tumultum, nulla arma audita, omnia ipſe obire, parum in rebus arduis cuiquam fidere. Idem in otio ſolutiſſimus, in metu conſtantiſſimus, nunquam negotia voluptate omiſit, res in multam noctem protrahebat breuiſſimi ſomni cibique. Artes liberales ſi non colebat, admirabatur,

batur, & iuris præſertim ſcientiam; ſalaria doctoribus, ſtipendia militibus, mercedem operarijs nunquam eſt differre, nec dum auferre viſus; cuius rei gratia exercitum, quem magnum ductore filio nutriebat, obſequentiſſimum habuit, breuique tempore ac paruo negotio tantum ei imperium comparauit. In annonæ difficultate, quæ bis contigit, aduecta è Sicilia magna vi frumenti ita diligenter vrbi prouiderat, vt plebs nullum fere ſentiret incommodum. Hæc igitur animi ornamenta magnis obiuerat vitijs, perfidia pluſquam Punica, ſæuitia immani, auaritia immenſa ac rapacitate, inexhauſta parandi filio imperij per fas & nefas libidine. Si quando negocijs non premeretur, omni ſe iucunditatis generi ſine diſcrimine dedit. Mulieribus maximè addictus, ex quibus quattuor filios & duas filias tulit. Omnium præcipua fuit Vannocia Romana quam à formæ venuſtate, & morum illecebris miraque demum fœcunditate, in minori fortuna legitimæ propè vxoris loco habuit. Comœdias Plautinas cæteraque ludicra libenter ſpectauit, frequenterque in Hadriani molem, quam propugnaculis, muro, foſſaque muniuit, ventitabat, vt palam perſonatos hilaribus feſtis, ac per omnes dies celebres, ſi quid elegantius in hominum genere per viam præteriret, propius adſpiceret in filiæ nuptijs, quę ad virum Ferrariam profectura erat, equeſtres ludos, & venationem in Vaticano extra ordinem dedit. In vrbe gladiatorum & ficariorum nunquam licentia maior, nunquam populo Romano libertas minor, delatorum ingens numerus, breuiſſimo maledicto pœna mortis erat. Graſſatorum inſuper omnia plena, nec noctu tutum per vrbem iter, nec interdiu extra vrbem. Roma gentium profugium & aſylum, omnibuſque ſæculis populorum omnium tutiſſima arx, iam carnificina facta erat, quæ quidem omnia ſuorum cauſſa, quibus omnia indulſerat, permittebat. Quos etiam vt magnis clientelis ſubleuaret, dominationis præſidia in eo quoque ijs parauit, vt ad xliij. cardinales varijs lectionibus in his XVIII. Hiſpanos creauerit. Inter hos præcipui fuêre Bernardinus Caruaial Hiſpiniæ regis orator tituli ſanctæ crucis, Iohannes Lopes Datarius, Iacobus Serra Arborenſis, Franciſcus Cuſentinus, & Ioannes Salernitanus. Italicorum verò Ioannes Antonius Alexandrinus, Alexander Farneſius poſt Paulus III. Ioannes Antonius Triuulcius, Ioannes Baptiſta Ferrarius, Franciſcus Soderinus, Hadrianus Cornetanus, Ioannes Stephanus Ferrerius viri magnæ in aula Palatina auctoritatis & exiſtimationis. Anno MD. Iobileum ex veteri inſtituto celebrauit, delictorum venia his, qui venire neglexerant, vel minimè poterant, per diplomata conceſſa.

PIVS PAPA III.

MORTVO Alexandro VI. Cæſar Borgia ſtatim pecunias, & precioſa quæque corripuit; Vaticanum, quod XII. armatorum millibus tenebat, & Hadriani molem operibus munijt eo conſilio, vt patres in eodem loco veteri inſtituto cogendos ad nouum creandum ſucceſſorem in ſua vota compelleret. At illi ad euitandum periculum, in ædem prædicatorum ad Mineruam congregati ſubito à Cęſarianis, quos Michalettus Corellia Cæſaris ægrotantis dux adducebat, circumdantur. Fama peruagante captos eſſe Cardinales, direptiones ac cædes tota vrbe fieri, omnes ilico pauor inuaſit. Tabernis clauſis, arma arripiuntur, & tranſtris, trabibus, catheniſque ferreis viarum exitus obſtructi, haud aliter quàm ſi rurſus Annibal ſub vrbis mœnibus eſſet. Michalettus, quòd duram fortè prouinciam aſſumpſiſſe videretur, paulò poſtquam venerat diſcedens, Vrſinorum tantum ædium partem apud montem Iordanum incendit. Patres interim ad vrbis cuſtodiam peditum quattuor millibus ſcriptis, proceres Romanos accerſunt, Cardinales tranſalpinos, & vndequaque euocatos, præter conſuetudinem exſpectant. Proſper Columna, qui ad vrbem cum Fabio Vrſino, Pauli à Cæſare ſtrangula-

224. Pla.

gulati filio venerat, ad Cæſarem à patribus mittitur, rogatum vt ab ea mente deſiſtat. Idem fecerunt Galli Hiſpaniq́ue regnm oratores. Quibus obtemperans cum omnibus copijs vrbe ſe deferri lectica iuſſit. Arx verò adhuc ab eius militibus tenebatur, quanquam præfectus Bernardini Caruaialis Cardinalis S. Crucis opera, ſe patribus obtemperaturum polliceretur. Vaticanum igitur recipitur. Vbi more maiorum nouemdialibus celebratis, tantiſper comitia diſtulerunt, donec Gallorum exercitus, qui tum illac contra Hiſpanos in Campaniam iter habebat, iubente Georgio Ambroſio Cardinale Rothomagenſe, qui ſumma apud Gallos auctoritate erat, mœnibus egrederetur, ne qua vis aut tumultus patribus in comitio occupatis exoriretur. Cardinalibus igitur, qui tum ſeptem & triginta erant, conclaue ingreſſis, ſenatus melior pars, quanquam pauciſſimis innixa ſuffragijs, longè maiorem patrum numerum, tum factionibus, tum Cæſaris imperio ſeruientem, ex longa diuturnaq́ue contentione peruicit, effecitq́ue vt x. Kalend. Octobris omnium eius ordinis optimus Franciſcus Picolhomineus Senenſis S. Euſtachij diaconus Cardinalis, ac tum eius ordinis princeps, pontifex maximus omnium ſuffragijs renuntiatus ſit, & Pij III. nomine aſſumpto VIII. Idus Octobris coronatus. Huic patria Sena Etruriæ nobiliſſima ciuitas fuit. Ipſe natus erat VII. Idus Maij, anno ſalutis MCDXXXIX. Qui quum Pij papæ II. ſororis Laodomiæ filius fuiſſet, ab auunculo, cuius cura à teneris annis omnibus diſciplinis & iuri in primis operam dederat, gentilitijs inſignibus & Picolhomineorum familiæ nomine donatus, archiepiſcopus Senenſis deſignatus, haud longè pòſt abſens iij. Nonas Maij, anno MCLDX. in ampliſſimorum patrum collegium vix xvij. annum ingreſſus, cooptatus eſt. Varijs porrò legationibus & Germanica præſertim, ſub ſuperioribus pontificibus ſumma cum laude functus, non tam Pij auunculi ſanctiſſimi pontificis memoria, quam ſumma de eo ſpe ab omnibus concepta, tanquam labentem Chriſtianæ pietatis ſtatum vnus confirmare ſua virtute poſſet, ampliſſimum ſacerdotium obtinuit. Ad cuius creationis nuntium, Cæſar, qui ad eam diem Nepet cum copijs ſubſederat, cum parte ſuorum Romam venit, patribuſq́ue gratias egit, quòd virum optimum Chriſtianæ reip. præfeciſſent, ipſumq́ue pontificem in primis adorat. Interim Vrſini vindictæ cupidi, Cæſarem in Vaticano agentem cum armatis inuadunt, cæduntur q́ue multi Valentino ſe egregiè tutante. Qui haud longè pòſt pontificis iuſſu in Hadriani molem ducitur, vnde non niſi ex pontificis voluntate ei abire liceret. Pius interim ſenectæ vitijs, & mortifero cruris vlcere vehementer affectus, intra ſextum & vigeſimum pontificatus diem, xv. Kalend. Nouembris, non ſine veneni ſuſpicione Pandulfi Petrucij Senenſis tyranni conſilio vulneri illiti in palatio Vaticano magno bonorum omnium dolore interijt, anno ſalutis MDIII. ætatis lxiiij. menſe v. die x. Cadauer in baſilica S. Petri, ſacello S. Andreæ prope auunculum Pium II. marmoreo & eleganti ſepulchro conditum eſt. Vacauit tum ſedes dies xiiij.

IVLIVS PAPA II.

IVLII Papæ ſecundi genus, quum Xyſti IV. vitam breui commentario conſcriberem, expoſui. 225. Pont. Ipſe qui ante pontificatum, Iulianus vocabatur, patrem habuit Raphaëlem Xyſti papæ quarti fratrem, matrem verò Theodorem Manerolam. Natus eſt Iulius Sauonæ litoris Liguſtici, oppido, anno ſalutis LIII. ſupra MCCCC. Fratres ei fuêre Bartholomæus ordinis Minorum ſacerdos, epiſcopus Ferrarienſis, & Patriarcha Antiochenus, Ioannes vrbis præfectus Soræ ac Senogalliæ princeps, Guidonis Vbaldi Vrbinatium ducis, & Iulij Ruuerei Cardinalis ſancti Petri ad Vincula auus. Luchina quoque Galeotti & Xyſti Cardinalium mater eius ſoror fuit. Ante pontifi-

tificatum filiam tulit Feliciem, quam Io. Iordano Vrſino pont. fex factus, in matrimonium dedit; quum & Columnenſes affinitate ſibi coniunxiſſet, Lucretia eiuſdem Luchinæ filia M. Antonio Columnæ deſponſata. Eum Xyſtus quartus patruus pontificatus initio xvij. Kalend. Ianuarij, Anno Domini MCDLXXI. ex epiſcopo Carpentoratenſe presbyterum Cardinalem tituli ſancti Petri ad vincula cum Petro Riario creauit. Hac dignitate accepta quum alias virtutes, tum moderationem in omnibus, & dictis, & factis præcipuè coluit, amabilis & charus ſummis & infimis, grauitate, comitate & morum elegantia. Nec ſatis habuit ſe talem præſtare, ſed familiares quoque ſibi, quoad fieri potuit, modeſtos delegit. In eam præcipuè curam incumbens, vt bene vndique audiret. Acri porrò & callido ingenio, animoque excellenti quum eſſe exiſtimaretur, variam admodum in vita ſua fortunam expertus eſt, vt ei modò mater, modò nouerca fuiſſe videatur. Priuatus in ædificijs exſtruendis ita delectabatur, vt præter profanas ædes baſilicam ſancti Petri ad Vincula cui præerat, quemadmodum nunc cernimus, breui & magnificè reſtituerit. Inchoauit & porticum mirè faſtigiatum ante veſtibulum baſilicæ ſanctorum apoſtolorum: ædes quoque proximas, quas Petrus Cardinalis Riarius inchoauerat, & morte præuentus non abſoluerat, perficere aggreſſus eſt. Caſtellum apud Criptam Ferratam bello olim diſiectum ad monaſterij tutelam, ad vrbemque venientium commoditatem, inſtaurauit. Xyſto porrò ex presbytero tituli ſancti Petri ad Vincula epiſcopus Cardinalis Albanus primum, deinde Sabinus & maior pœnitentiarius, demum Oſtienſis & Veliternus Auinioniſque legatus renunciatus eſt. Apud Innocentium VIII. plurimum & gratia & auctoritate valuit. Alexandro pontifice, quo cum veteres & priuatas ſimultates habebat, perpetuis decem annis vrbe abfuit, in Gallijs & Auinione commoratus. Nouiſſimè Pio III. breui vita functo inſtauratis comitijs, tanto ſtudio in eum patrum omnia ſuffragia ſunt conuerſa, vt penè priuſquam conclaue ingrederentur, Pontifex ſit dictus, incredibili cum Cæſaris Valentini dolore, qui ad exemplum incertæ nutantiſque fortunæ, quum Hiſpanos Cardinales vti clientes ſuos iurare ſolemni ſacramento coëgiſſet; ſe neminem niſi Borgiæ familiæ ſtudioſum ſuffragio adiuturos; iiſque Cardinalem Rothomagenſem Georgium Ambroſium propoſuiſſet, cum ſtatim primo comitiali die vij. & xxx. Cardinalium in comitio ad Vaticanum ex. ſtentium votis, Kalend. Nouembris, anni MDIII. ſub ſacra thiara pontificem viderit, quem ipſe paterque Alexander vti grauiſſimum hoſtem perpetuo decem annorum exſilio mulctaſſent. Nec multò pòſt cum vj. Kalend. Decemb. ſupra gradus baſilicæ Vaticanæ coronatus eſſet, Cæſarem Borgiam fugam adornantem, vel mille neces meritum, copijs vrbibuſque ac omni dignitate exutum, ea conditione dimiſit, vt Caſſenæ & Foriliuij arces eius præſidio munitas, reciperet. Impetrata itaque libertate Cæſar, quum Oſtia nauigio Neapolim perueniſſet, iuſſu regis Catholici à magno Conſaluo captus, in Hiſpaniam tranſmittitur. Inde cum ex cuſtodia ad Ioannem Nauarræ regem profugiſſet: ignobili quodam in prælio à Cantabris interfectus eſt. Iulius pontificatu firmato, cum proximis bellis & inaudita immanique ducis Valentini tyrannide totam eccleſiaſticam ditionem labefactatam atque occupatam inueniſſet, non ad recuperanda ſolum quæ amiſſa erant, ſed etiam amplianda animum adiecit. Nemo enim ſuperiorum pontificum Petri patrimonium maiore animi præſtantia tutatus eſt, aut latius proferre contendit. Primum itaque in Iohannem Bentiuolum Bononienſem tyrannum veterem hoſtem arma mouet, quem cum vxore & filijs vrbe expulſum, exſulatum Buſſetum Parmenſis agri oppidum abire coëgit, eiuſque eximiæ ſtructuræ domum furenti populo excindendam obiecit. Ad Veneti nominis excidium, qui Ariminum, Fauentiam, & Rauennam de eccleſiæ Romanæ ditione occupauerant, cum Cæſare Maximiliano, Francorum & Hiſpaniæ regibus, Ferrariæ & Mantuæ ducibus, Cameraci in Belgis fœdus percuſſit, eoſque repugnantes aquæ & igni interdictos grauiſſimo anathemate notauit. Cuius atrociſſimi turbinis procellum quum Veneti ferre nequiuiſſent, amiſſo ad Glaream abduæ exercitu omni, & ingenti prælio à Ludouico Francorum rege ſuperati, atque ex ducibus Liuiano capto, Pitiliano fugato, cunctas breui momento copias & vrbes, quas in continente poſſidebant, amiſère. Cæſar enim Maximilianus, qui nihil ferè præter legatos & Auguſtum nomen ad id bellum attulerat, Veronam, Vicetiam, Patauium cum Carnis; Gallus Bergamum, Brixiam, Cremonam, & Cremam; Hiſpanus Tranum, Monopolim,

ſim, & Barlettam in Apulia; Pontifex Rauennam, Ariminum, & Aemiliam omnem; Ferrariæ dux Rodigium, Mantuæ verò Aſulam receperunt. Atque ita gens, cuius toto orbe terrarum maxima & inueterata auctoritas erat, tot vrbibus amiſſis, intra paludes ipſaſque Venetias circumflui maris beneficio permunitas, redacta eſt. Fuit tantæ cladis & Veneto nomini funeſtiſſimus dies XIIII. Kalendas Maij, anni MCIX. Iulius ſua quum recepiſſet, vti pius, æquiſſimus ac verè Italus pontifex, Venetorum nomen tantis fluctibus obrutum, & penè demerſum miſeratus, eos ſuppliciter deprecantes, ſubleuandos cenſuit. Legatis porrò eorum in Vaticana baſilica ſolemni precatione adiecta pro templi foribus expiatis, vrbi Venetæ ſacra reſtituit, ictoque ſubinde fœdere: quo illi maris imperium eiurabant, & ſacerdotia pontificis arbitrio conferenda relinquebant, in amicitiam fidemque recepit, totiſque viribus vt eos Cæſari conciliaret, operam dedit, quo tempore Patauio per dolum recepto, imperatorem ab ineundis ſecum pacis conditionibus auerterunt. Conatus quoque eſt pontifex Alfonſum Eſtenſem Ferrariæ ducem à Gallorum amicitia auertere, quò eorum vires toti iam Italiæ formidabiles frangeret; ſed ille Veneti nominis antiquus hoſtis, & qui ſeſe Ludouico regi perſoluta pecunia, & ictis fœderibus applicauerat, pontificis adhortationem contempſit. Vnde iratus pontifex bellum ei indixit, & à fœdere Ludouici XII. Galliarum regis diſceſſit, ſpecie quod eundem Alfonſum, qui à Romano pontifice Ferrariam beneficiario iure obtinebat, aduerſus ſe tuendum defendendumque ſuſcepiſſet. Quum ille terra à Gallis, & Pado amne ab ſe profligatis Venetis, apud Comaclum, ſalinas maximi prouentus ſibi vindicaſſet, neque in his rebus voluntati pontificis obtemperaret. Has ob cauſſas pontifex Alfonſum vti contumacem ſacris interdictum armis perſequi cœpit, & hoſtiliter in eius fines copias eduxit rebus Romæ compoſitis, & multa pecunia coacta, ab vrbe profectus Bononiam contendit, quo facilius imminenti bello operam ſubminiſtraret. Rex papæ iratus Maximilianum Cæſarem pontificis hoſtem ob reconciliationem cum Venetis in ſuas partes traduxit, cuius præſidio & auctoritate rex fultus, ſimulque aliquot Cardinalium, qui ad eum confugerant conſilio adductus, generalem Chriſtianorum concilium indicendum curauit, in quo Iulius II. ad cauſſam dicendam citaretur. Pontifex porrò fœdere cum rege Hiſpaniæ Ferdinando icto, Heluetijs gente ferociſſima mercede conductis, & communis ſui, Venetorumque exercitus imperatore creato Franciſco Mantuæ Marchione, impetum in Ferrarienſem ducem fecit, & Mutina ei adempta cum duodecim millium peditum copijs Mirandulam, quæ Gallicis præſidijs tenebatur, expugnat; haud ſatis ſpecioſo præmio pro tantis laboribus. Mirandula capta Iulius vti victor Bononiam reuerſus eſt, ex qua paulò pòſt copiarum ſuarum clade apud foſſam Giliolam audita recedens, Rauennam ſe contulit. Bononiam præſidio vacuam Bentiuoli adiuuantibus Gallis, Franciſci Cardinalis Alidoſij legati vel dolo, vel negligentia occupant. Legatus cum Rauennam ad Iulium, vt ſeſe expurgaret profectus eſſet, à pontificis fratris filio Vrbini duce interficitur. Galli ſucceſſu rerum elati, Cæſare & Cardinalibus, qui à pontifice deſciuerant, auctoribus, pontificem ad concilium, quod ad kalendas Septembris Piſis futurum eſſet, citant. Papa quum omnem operam dediſſet, vt recepta Bononia, Piſanoque concilio dimiſſo, pacem cum Francorum rege faceret, illumque victoria inſolentem, & obſtinatiſſimè recuſantem animaduertiſſet, quò Piſanum conciliabulum tolleret, Antonij de Monte conſilio, Romæ Laterani concilium generale indixit. Regem Francorum denuo, Florentinos qui concilio locum Piſas conceſſerant, & omnes conuentui illi præſentes grauiſſimo anathemate perſecutus eſt. Cardinales quinque, qui eius conuentus auctores fuerant, omnibus dignitatibus & Galero priuatos ordine ſenatorio amouit: hi fuêre omnium & concilij principes Bernardinus Caruaial Hiſpanus Sabinenſis, & Guillelmus Briſſoneta Gallus Prænestinus epiſcopi; Franciſcus Borgia Hiſpanus tituli S. Cæciliæ, & Renatus de Bria Gallus tituli ſanctæ Sabinæ, presbyteri: demum Fredericus Sanſeuerinus Italus S. Angeli diaconus Cardinalis. Qui poſtea omnes præter vnum Borgiam iam fato functum mortuo Iulio II. à Leone X. ſchiſmate eiurato, ad priſtinas dignitates ſunt reſtituti, Lateranenſi verò concilio omnia Piſani conuentus acta antiquata ſunt. Sperauerant Cardinales Iulio rebelles fore, vt pontifice abrogato, alius vti optimus atque ſanctiſſimus Chriſtianis ſacris præficeretur, & quiſque

eorum ad pontificatum hac ratione adſpirabat, atque in primis Caruaial ipſe ambitione & inani gloria perditus. Iulius vbi videt ſe à Gallis tam aperta vi & tantis inſidijs oppugnari, ab Anglorum & Hiſpanię regibus Henrico & Ferdinando auxilium implorauit. Qui Pontificis iniurias tuendas quum ſuſcepiſſent, arma in Gallos mouent: Anglus quidem contra Aquitanos, Hiſpanus verò contra Ioannem Nauarrę regem fœdere Gallis coniunctum & à pontifice ſacris interdictum. Neque Iulius quieſcebat, quia indies Francorum regem æquis conditionibus ad pacem ſollicitaret. Illo verò incredibili pertinacia in ſuſcepto conſilio perſeuerante, Pontifex cum principibus fœderatis, Heluetijs quoque in belli ſocietatem euocatis, vt Gallos Italia eijceret, ingentes copias adornabat, in Florentinorum odium, qui concilio Piſas ſedem dederant, Ioannem Medicem Cardinalem Florentiæ cum tota Medicea domo exſulem, Bononiæ & Aemiliæ totiuſque fœderati exercitus legatum creat. Horum conatibus rex animo nonnihil conſternatus, Brixia præſertim à Venetis occupata, maiora præſidia parabat. Cardinales concilij Piſani veriti, ne in Iulij Pontificis poteſtatem venirent, Piſis ſynhodum Mediolanum tranſtulerunt. Cæterum Brixia à Gallis recepta, & direpta, rex Franciſcus obſtinatiſſimè bellum gerere pergebat. Quum verò ab Hiſpanis & Anglis regni ſui fines vexari cognouiſſet, belli aleam in Italia iacere, nouiſſimoque prælio cum hoſtibus decertare conſtituit. Copiarum Gallicarum dux Gaſto Foieſſeius erat rei militaris perititiſſimus, & imperatorum ſui temporis longè præſtantiſſimus, qui Bononia obſidione, qua à pontifice premebatur, liberata, Heluetijſque repreſſis, Brixiam de Venetis incredibili celeritate receperat. Is copijs omnibus, quas tum Brixiæ, tum Bononiæ habebat in vnum collectis, & prope Rauennam vt cum fœderato Ferrariæ duce ſe coniungeret, traductis (fuêre tum Gallorum copiæ mille & quingenti equites cataphracti, & xiiij. millia peditum) prælium committere, & fortunam experiri cupiebat, nec fœderatorum caſtra, quæ Rauennæ præſidio aduenerant, procul erant, xiij. millium peditum, & mille octingentorum equitum cataphractorum. Cum autem pontificij fœderatique certamen aliquandiu recuſaſſent, cognito Rauennam muris vbique tormentorum vi disiectis, penè expugnatam eſſe, quò vrbi conſulerent, prælium inire coacti ſunt, die ſancto Paſchatis. Haud procul à Rauenna atrox certamen habitum eſt, quod horas ſex perdurauit, in quo tanta animorum pertinacia pugnatum eſt, vt cuinam parti victoria ceſſura eſſet, diu incertum fuerit. Poſtremo cum ducis Ferrariæ Alphonſi (qui belli præcipuè cauſſa erat) conſilijs tormenta bellica magno in obliquum circuitu, in latus & terga hoſtium conuerſa eſſent, Franci adeò cruenta victoria omnibus penè præcipuis Gallorum ducibus cæſis, Hiſpaniſque & pontificijs in fugam verſis potiti ſunt, vt victores longe maiori periculo expoſiti fuerint, quàm victi. Ad xx. hominum millia eo prælio, vtrinque ferè æquata clade, cæſa traduntur, in his CL. nobiles ex aula regis Gallorum, & quinque militum tribuni, cum totius exercitus imperatore Foieſſeio. Ex pontificijs legatus, & aliquot duces capti. Ad primum cladis nuntium pontifex & Ferdinandus ita animo conſternati ſunt, vt alter regnum ſe tueri poſſe diffideret, alter fugam nauigio Oſtię pręparato adornaret. Atqui reparatis viribus, belliſque imperatore Ferdinando Conſaluo in Italiam tranſmittere iuſſo, maximè recreati ſunt nouiſſima Francorum clade audita. Nam etſi ad Rauennam proſperè pugnarant, ita tamen vires eorum attritæ fuerant, vt Venetorum & Heluetiorum ſub Cardinale Sedunenſe opera, Italia omnino ſeptuageſimo à pugna die maximo fortunæ ludibrio exacti ſint; nam Palicia, qui Foieſſeio ſucceſſerat, quum exercitus reliquijs, certamen cum Venetorum & Heluetiorum, qui paulò antè à pontifice euocati in Italiam deſcenderant, copijs detrectâs, in Galliam ocyſſimè reuerti iuſſus eſt, vt regno ab Anglis, Hiſpanis, & Heluetijs vndique vexato opem ferret, Mediolano & Inſubrum arcibus modico præſidio munitis. Sed & concilij Piſis inchoati, & Mediolani parum proſperè renouati, patres Heluetiorum timore perterriti, illud repentè diſſoluunt, & Lugdunum in vlteriorem Galliam transferunt. Gallorum porrò reliquijs ab Heluetijs cæſis, Inſubres aduerſam eorum fortunam conſpicati, receptis armis, Francorum, quorum arrogantiam immoderatamque libidinem ferre vix poterant, præſidia omnia eiecerunt. Eo modo paucis diebus Mediolanenſe imperium Gallis eſt ereptum, & Maximiliano Sfortiæ Ludouici Mori filio vti legitimo principi ex Cæſaris auctoritate, cuius beneficiarium

eſt;

eſt, Iulij II. pontificis, Venetique ſenatus auſpicijs, & vnà maximè Heluetiorum virtute reſtitutum, idque Laterani in concilio pro Cæſare Matthæus Langus Cardinalis Gurgenſis imperatoris in Italia procurator approbauit. Nec mora, Bononia pulſis Bentiuolis, Rauennaque recepta, Parma & Placentia ex fœderis legibus pontifici traditæ: Genua quæ Gallis parebat à Fregoſijs occupata; Veneti Cremam & Brixiam receperunt. Medicei factionis pontificiæ Florentiæ reſtituti, perpetuo vexillifero Petro Soderino vrbe exacto. Et quum hæc Heluetiorum ope præcipuè facta fuiſſent, Papa eos multis muneribus donatos, ſpecioſo Italicæ libertatis aſſertorum titulo decorauit: quibus ſumma cum felicitate geſtis, pontifex cum imperatore contra Venetos nouum fœdus percuſſit, quòd Veronæ Vicetiæque imperium Cæſari obſtinatiſſimè cedere recuſaſſent. Quo tempore Veneti pontificem infracti animi veriti, ſimulque ab Hiſpanis contra fœderis leges Brixia turpiſſimè excluſi, cum Ludouico Francorum rege perpetuo pontificis Hiſpanorumque hoſte ſocietatem ineunt. qui nouos contra Iulium Cardinalium rebellium opera tumultus indies in Gallijs excitabat, abbatemque Cluniacenſem, quem ſummum ſacerdotem dicerent, Iulio opponebant. Pontifex Venetorum conſilijs cognitis, ipſos quos fœdere cum Cæſare facto irritauerat, Francorumque amicitiam petere coëgerat, vt à Gallis auerteret, ſæpius fruſtra tentauit, quo non impetrato animi dolore ſenioque ex leui ſed tenaci febricula, fluente ſenſim aluo confectus, ſchiſmatiſque timore decubuerit, & Romæ in Vaticano IX. Kal. Martij hora XI. rebus humanis exceſſit, ſeptuagenario maior, ſalutis anno MDXIII. pontificatus verò IX menſe III. ſupra diem XXI Lateranenſe adhuc concilio perdurante; bellica gloria pluſquam pontificem deceret clarus. Cadauer in baſilica Vaticana Xyſti patrui ſacello pone aram maximam conditum eſt. Vacauit tum ſedes dies XVIII. Fuit Iulius pontifex animo magnus, conſtans, rerum eccleſiaſticarum defenſor acerrimus, contumeliarum inſolens, & contumacibus implacabilis, in calamitatibus ſemper ſe ipſo maior & excelſior, inuicto animo, rebus proſperis continens, ingenti liberalitate; neque ob alias cauſſas tot bella geſſit, quàm vt imperium eccleſiaſticum à diuerſis occupatum recuperaret. Eccleſiæ Romanæ, Bononiæ cum Aemilia & Flaminia pulſis tyrannis & Venetis, firmiſſimum imperium & maximè ſtabile reſtituit, potiundæ Mutinæ eccleſiæ initia dedit, Parmam, Placentiam ditioni eccleſiaſticæ adiecit, ſuorum parum indulgens, eis nihil de vetere eccleſiæ ditione donauit. fratris enim filium Franciſcum Mariam in ducatu Vrbini à propinquo ſuo Guidone Vbaldo Feltrio ſine prole maſcula decedente adoptari & hęredem conſtitui procurauerat. Piſaurum Ioanne Sfortia ſine hęrede mortuo eidem ſtipendij debiti nomine aſſignauit. Inter XXVII. Cardinales quos creauit, quattuor tantum è gente ſua Galeottum & Xyſtum ſororis Luchinę filios S.R.E. cancellarios, item duos conſobrina ſua natos Clementem Mendenſem, & Leonardum Agenenſem maiorem pœnitentiarum ſucceſſiuè, ſeptem antiqua familiaritate & ſeruitio acceptos, reliquos in gratiam principum, vel doctrinæ laude commendatos fecit; in his fuère Antonius de Monte, Petrus Accoltus, & Achilles Craſſus Rotæ præſtantiſſimi auditores, templum S. Petri Vaticanum nouum, veteris parte diſiecta Bramantis eximij architecti opera, portentoſæ vaſtitatis inchoauit. Vir nunquam ſatis laudatus ob eccleſiæ ditionem fortiter conſeruatam & auctam, quamquam à nonnullis parum probatus, quòd armis magis, quàm ſacroſanctum pontificem deceret, deditus eſſe videretur.

LEO PAPA X.

GENS Medicea, quæ nunc rerum in Etruria potitur, lectiſſimorum virorum prole fœcundiſſima, Florentiæ inter vete- 226. Pla.

veteres & honoratas popularis ordinis familias enumeratur. Eam primus magnus ille Coſmus Medices Ioannis filius, Auerardi nepos, vir in libera ciuitate omnium præſtantiſſimus illuſtrauit, decreto publico pater patriæ vocatus. Qui ex vxore Conteſina Barda Ioannem & Petrum filios ſuſcepit. Ioanne iuuene fato erepto, Petrus paternæ potentiæ hæres extitit. Petri filij fuêre Laurentius & Iulianus, qui poſtea admirabili ſorte geminos Pontifices maximos Leonem x. & Clementem VII. genuerunt. Iuliano Pactiana coniuratione interfecto, ſolus paternarum opum & potentiæ Laurentius Medices hæres ſuperfuit. Is Clarice Vrſina nobiliſſimi ſanguinis matrona in matrimonium accepta, tres mares & totidem fœminas tulit. Marium natu minimus Iulianus, medius Leo x. Ioannes ante pontificatum vocatus, maximus Petrus fuit, qui paterna potentia exutus, & patria Gallicis armis Italiam vexantibus ciuili ſeditione profugus, decimo exſilij anno in Lyri amnis oſtio ſubmerſus eſt. Huius vxor Alfonſina Vrſina fuit, ex qua Laurentium filium auſpicatioris fortunę hæredem reliquit. Quem à patruo Leone pontifice eiectis Ruuereis Vrbini ducem conſtitutum, ſed non diu eodem principatu lætatum, ſuperſunt qui viderunt, ex quo Catherina Henrici II. Francorum regis vxor legitima matrimonio, ex maternæ verò ancillæ furtiuo congreſſu Alexander Medices primus Florentinorum dux geniti ſunt. Iuliani verò ex nobili vrbinati vidua Hyppoplytus Medices Cardinalis filius fuit. Fœminæ Magdalena, Conteſina & Lucretia clariſſimis nobiliſſimarum familiarum Cybo, Rodulfæ & Saluiatæ viris in matrimonium locatæ quatuor Cardinalium parentes extitêre Innocentij Cybo, Nicolai Rodulfi Ioannis, & Bernardi Saluiatorum. Natus eſt Leo x. Florentiæ III. Idus Decemb. anno ſalutis MCDLXXV. patris doctiſſimi, & grauiſſimi ciuis cura à teneris annis bonis moribus ornatus, & optimis diſciplinis, latina græcaque doctrina, muſica item inſtructus, præceptores habuit Angelum Politianum, & Bernardum Michelotium, viros græcis & latinis litteris, verſu & ſoluta oratione eruditiſſimos. Eum in Laurentij patris gratiam Ludouicus XI. Galliarum rex etiamnum puerum inſigni & amplo archiepiſcopatu honeſtauit. Qui poſtea ab Innocentio VIII. adhuc adoleſcens vix tum XIII. annum excedens, Laurentio patri gratificaturo, qui filiam Magdalenam Franciſco Pontificis nato deſponderat, Diaconus Cardinalis ſanctę Mariæ in Dominica pridie Idus Martij, anno ſalutis MCDXXCIX. cooptatus, ætatis defectu diu Vrbe abfuit. A puero ſtatim frugi apparuit, mores eius pudici, inceſſus grauis, & honeſtiſſimæ eius actiones fuêre. Paulo antequàm pater excederet in vrbem Innocentio VIII. adhuc pontifice veniens, ſupra bonarum artium notitiam, ex patris diſciplina ab humanitate, ſuauitateque ingenij omnibus charus eſſe cœpit. Vbi verò de patris morte nuntium accepit: continuò Florentiam eſt reuerſus. Abeuntem Pontifex totius Etruriæ legatum creauit. Rebus compoſitis, & Petro fratre ad Reipublicæ gubernacula conſtituto, non multò pòſt Romam redijt, vbi paucis inde diebus Innocentius moritur, Comitijs Alexandri præſtantiſſimis ſe Cardinalibus Senenſi & Neapolitano adiunxit. Nec multò pòſt in Italiam ingruit Carolus VIII. Francorum rex, cuius vi, ciuilique diſſenſione, Petro fratre à Reipublicæ gubernaculis ſubmoto, & Florentia pulſo, atque cum omni Medicea familia relegato, Iohannes grauiſſimum fortunæ telum ſenſit. Medicei patria & auita dominatione exacti, totos decem & octo annos exſules fuêre. Quo temporis interuallo, quum ter tam per veteres amicos pacificè, quàm aperta vi & inſidijs in patriam regredi in proſpera fortuna tentaſſet, Ioannes excedere Italia tantiſper & per externos populos, vt tempori ſeruiret, peregrinari conſtituit, cum dignitate enim Romæ eſſe non poterat, quòd Alexander Pontifex Florentinis tum fœdere iunctus eſſet. Italia igitur omni, Germania & Gallia peragratis Genuam in Ligures profectus, apud Magdalenam ſororem aliquandiu ſubſtitit; denuoque, ſed parum proſperè, in patriam reditus fortunam tentauit. Nam Florentini perpetuum dictatorem Reipublicæ Petrum Soderinum conſtituerant. Per id tempus Petrus frater in oſtio Lyris fluctibus maris obrutus interijt, ſuperſtite Laurentio filio. Romam deinde mortuo Alexandro cum rediſſet bello, quod Iulius II. & Hiſpanus rex adiunctis Venetis cum Gallorum rege Ludouico XII. gerebat, legatus eſt creatus, adiuncta inſuper totius Aemiliæ adminiſtratione. Clade Rauennati à Gallis captus, quum eis abeuntibus è via aufugiſſet, Raimundum Cardonium Hiſpanicas copias infelici pugnæ ſuperſtites reparantem

adijt,

adijt, eumque adiuuante pontifice Florentinorum, qui Piſis conciliabulo locum dederant hoſte ſibi coniunxit. Cuius ope expugnato Prato, quum Florentiam tenderet priuſquàm ab aduerſarijs præſidia parari poſſent, à beneuolis propinquis ſuis in patriam cum familia omni eſt receptus. Ibi Petro Soderino perpetuam dictaturam abdicante rempublicam ad arbitrium conſtituit, Iuliano fratre in patria principe relicto. Quarto menſe pòſt Iulio II. mortuo, quum ad vrbem veniſſet, comitium in Vaticano ingreſſus, Cardinalium iuniorum Arragonij, Gonzagæ, Cornelij, Petrucij, Saulij, & Sedunenſis in primis opera, V. Idus Martij. anno Domini MDXIII. trium & XX. Cardinalium ſuffragijs Pontifex maximus renuntiatus, XIIII. Kal. Aprilis inauguratus eſt, & III. Idus, anniuerſario cladis Rauennatis die, magnificentiſſimo apparatu, tota vrbe aulæis & feſtiuis frondibus arcubuſque ornata, baſilicam Lateranenſem veteri pontificum inſtituto viſitauit. Initio pontificatus Europam omnem bellicis turbinibus agitatam, remque eccleſiaſticam ſchiſmate penè dilapſam ſedare & reparare ſtudens, pacem ſeu inducias inter Chriſtianos principes per legatos tractauit, vt feralibus odijs pacatis, & diſcordibus animis lenitis, teterrimis ſeditionibus, ciuilibus diſcordijs, & inteſtinis malis ſublatis, Italiæ pacem, cuius in primis amantiſſimus fuit, afferret, homo quieti & voluptatibus deditus. Illudque agebat, vt his omnibus compoſitis, bellum communi hoſti Turcæ inferretur. Maximiliano Sfortia in Mediolanenſi principatu confirmato, Heluetios, qui ei præſtò fuerant, magnis ſtipendijs proſequutus eſt. Cardinales à Iulio II. ordine ſenatorio amotos & priuato habitu Romam ad ſe ſupplices venientes, eiurato ſchiſmate, conciliorumque Piſani, Mediolanenſis & Lugdunenſis actis inductis in priſtinas dignitates reſtituit. Concilium à Iulio Laterani cœptum multis de cauſſis celebrandum perficiendumque curauit. Mutinam à Maximiliano Cæſare XX. aureorum millibus coëmit. Bello inter Cæſarem & Venetos ob Veronæ, Vicetiæque imperium adhuc vigente, totus in eam curam incubuit, vt pax inter eos æquis conditionibus fieret. Heluetijs magnis ſtipendijs in Sfortiæ auxilium contra Gallos euocatis, Octauianum Fregoſium Genuenſium imperio præfici curauit. Francorum rege Ludouico XII. edaci febre vita functo, quum qui ei ſucceſſerat, Franciſcus Valeſius gener bellum Inſubrum duci Maximiliano Sfortiæ intuliſſet, noua rurſus arma Italiam turbare cœperunt. Gallus enim & Anglus reges cum Venetis fœdere iuncti, Maximilianum Sfortiam Cæſaris, Heluetiorum & Hiſpanorum regis armis munitum aggreſſi fuerant. Pontifex quod Galli Parmam & Placentiam ſe repetituros pulſo duce minitabantur, Sfortiæ ſtudebat, Heluetiaſque cohortes magnis præmijs auctore Cardinale Sedunenſe legato in ſua fide continebat. Interim Francorum rex Franciſcus validiſſimis copijs inſtructus, quum Heluetij bellum adornarent, in Italiam deſcenderat, pontificij exercitus imperator Iulianus Medices pontificis frater creatus. Pugna ad Melenianum commiſſa, Heluetijs ad internecionem penè cæſis, rex Mediolanum nullo negocio obtinuit. Sfortia, qui ſe ei dederat in Galliam miſſus, XXXV. millium aureorum reddim pro principatu à rege impetrato. Placentia & Parma, quæ Iulius papa II. eccleſiæ adiecerat à Francis pontifici repugnare non auſo occupatæ. Leo pontifex quum Gallica arma plurimum formidaret, parere præſenti fortunæ & cum victore amicitiam inire conſtituit. Ludouici igitur Canoſſæ Veronenſis pontificij legati opera, papa à rege pacem petijt, cui ineundi rex & pontifex Bononiam cum ingenti apparatu ſe contulerunt; ibi pacis conditionibus tranſactis, rex Mediolanum, & mox relicto in Inſubribus Borbonio, in Galliam eſt reuerſus. Redijt & Leo Florentiam, deinde vere nouo Romam. Nec multò pòſt Florentiæ Iulianus frater nulla edita è Filiberta coniuge prole moritur, qui ducis Allobrogum ſoror, Francorum regi conſanguinitate coniuncta erat. Ferunt Leonem X. aliquando cogitaſſe, Iulianum fratrem ex Maximiliani Cæſaris, cum quo fœdus percuſſerat, & eo mortuo Laurentium fratris filium ex Caroli quinti auctoritate, Lucenſium & Senenſium imperio beneficiario iure præficere, cui ipſe Vrbinum & Ferrariam veteribus Regulis pulſis adiungeret, ſed hæc conſilia Iuliani & Laurentij immaturæ mortes diſturbarunt. Iuliano igitur extincto, Laurentius Petri fratris filius rebus Etruſcis præficitur, ita conſtituta republica, vt amiciſſimorum ciuium induſtria regeretur, ſumma conſiliorum ad eum vnum reſpiceret. Quem quum pontifex matris Alfonſinæ precibus maiori indies cum imperio & dignitate eſſe percuperet,

vt ſunt

vt ſunt mortalium deſideria, quæ in immenſum aucta, nullis demum terminis contineri poſſunt, leuibus quibuſdam occaſionibus quęſitis, Franciſcum Mariam Feltrium Ruuereum Vrbini ducem, ſibi ſuſpectum & inuiſum, armis aggreſſus eſt. Quem miſſis copijs Rentio Cærite duce, Vrbino, cæteriſque eius ditionis oppidis atque vrbibus ſpoliauit, Laurentio fratris filio duce conſtituto. Ipſe Feltrius cum vxore & liberis recedens, Mantuam ſe recepit. Feltrio pulſo, non ſine ingrati animi nota Borgeſium & eius fratrem Alfonſum Cardinalem Petruccios, Pandulfi Senenſium tyranni filios patria expulit, imperio ciuitatis ad Raphaëlem Petruccium veterem amicum, & qui quondam exſilij comes exſtitiſſet, tranſlato. Hinc odij inter pontificem & Alfonſum origo, quod eo vſque proceſſit, vt ipſe ira immodica efferuens, de necando pontifice nefaria conſilia agitarit, quæ cognita exitio ei fuêre. Non diſſimili animo, quanquam diſpari euentu, Leo ducem Ferrarię Alfonſum diutinis inſidijs afflixit, verum vir militari gloria præſtans & munitiſſima ciuitate tutus, vim Leonis aduerſoſque conatus fregit. Obierat per hæc tempora catholicus Hiſpaniarum rex Ferdinandus, Hiſpaniæ, Neapolis atque Siciliæ regnis Carolo nepoti iure hæreditario relectis. Tum Heluetij, qui nihil de priſtina armorum ferocia etiam inſigni paulo ante clade ad Melenianum accepta remiſerant, cum Maximiliano Cæſare fœdus percuſſerunt, vt conſociatis viribus Gallos Italia depellerent, fruſtra reclamante pontifice, qui pacem quaqua ratione, quàm arma in Italia malebat, & propterea ad Cæſarem Aegidium Viterbienſem Cardinalem ſingulari eloquentia præditum, legatum miſerat. Galli Heluetiorum & Cæſaris armis non ſine gloria contuſis, Venetis adiuncti Brixiam de Hiſpanis vi, Veronam verò de Cæſare ſolutis cc. aureorum millibus receperunt. Quo anno, qui fuit M D X V I I. res Italicæ maximis bellorum turbinibus agitatæ aliquantiſper compoſitæ ſunt. Fuit annus, tum pace Italica, & alijs quibuſdam rebus admodum memorabilis, tum Romanæ eccleſiæ grauiſſimus ac peſtilentiſſimus. Tunc enim Martini Lutheri hæreſiarchæ infandum nomen ex vltimæ Germaniæ finibus audiri primo cœptum eſt. Selymus Turcarum imperator duobus Sultanis victis & interfectis, Syriæ & Aegypti ampliſſima regna obtinuit, maximo cum Chriſtianorum omnium, quorum ceruicibus imminebat terrore. Vnde Leo ſolemnes illas habuit ſupplicationes, qua pedibus diſcalciatus cum omni Romana aula à ſancti Petri baſilica ad ſanctæ Mariæ de Minerua templum profectus eſt, ſacratis omnibus ferculis, ſanctorum reliquijs & imaginibus in pompa delatis, Dei opem aduerſus efferati tyranni vim implorans, quas exaudiſſe Deus viſus eſt, immani parricida paulò pòſt ex cancri morbo exſtincto, & mitiore filio Solymanno tanti imperij ſucceſſore relicto. Eodem anno Petruciana coniuratione detecta, Pontifex Cardinales aliquot, qui aduerſum ſe coniurauerant, vel eius conſilij conſcij fuerant, cepit, & dignitatibus omnibus priuatos ſenatorio ordine mouit: ex his Alfonſus Petrucius conſpirationis princeps in Hadriani mole Orlandi Aethiopis manu eliſis faucibus ſtrangulatus, Hadrianus Cornetanus qui aufugerat, rubri pilei honore priuatus, Raphaël, Riarius, & Bendinelus Saulius ordine amoti non longè pòſt reſtituti. Soderino in Fundanum agrum liberum exſilium conceſſum. Quapropter quum tot afflictorum Cardinalium pœnis ſenatum nonnihil contumacem haberet, nouis patribus ſibi opus eſſe dictitans, vna lectione, incredibili liberalitate, vnum & xxx. Cardinales ex toto terrarum orbe conquiſitos partim precio, partim virtutis cauſſa, in his ſucceſſorem ſuum Hadrianum V I. creauit. Nam præter quattuor veteres reſtitutos, ad duos & xl. patres in ſenatum varijs lectionibus cooptauit. Prima creatione Iulium Medicem patruelem ſuum, quem & cancellarium fecit, Cardinalem dixit, qui pòſt Clem. V I I. fuit. Exinde ad totius Europæ reges è Cardinalibus virtute ac eloquentia inſignes legatos miſit. Thomam Viam Caietanum ad Cæſarem, Bernardum Bibienam ad Gallum, & Aegidium Viterbienſem ad Carolum Hiſpaniarum regem, vt ſublatis offenſionibus, communi conſilio viribus conſociatis impotenti tyranno, bellum terra marique ad publicam tuendam ſalutem inferretur. Sed fatali Chriſtianorum principum ſocordia, Leonis ſaluberrima conſilia perierunt. Nec multò pòſt Maximiliano Cęſare defuncto, Carolus nepos Hiſpaniarum rex Franciſco Francorum regi competitori prælatus, imperator deſignatus eſt, legis venia à Leone V I I. millibus aureorum annuorum impetrata, qua cautum erat, ne Neapolitanus rex, Cęſar deligi poſſet. Quo tempore Laurentius Medices ab iuuenili intemperantia con-

cepto lethali morbo. Florentiæ interijt; vxorem is duxerat è Galliç regis cognatione: nam Feltrio pulſo, Vrbinoque occupato, Laurentius totum ad Franciſci Francorum regis fidem amicitiamque ſe contulerat. Laurentio mortuo pontifex Iulium Cardinalem Florentiam miſit, vt reipublicæ præeſſet. Paulum Baleonem è Peruſia Romam euocatum, eiuſque lenitati impenſe confidentem in arce ſecuri percuſſit. Amadeum Ricinatium tyrannum ſuſpendi iuſſit. Cæſari deinde fœderi coniunctus, arma Gallis intulit, vt ijs Italia pulſis, Franciſcus Sfortia Mori filius iure paternę hęreditatis Mediolanenſe imperium obtineret, Placentia verò & Parma à Gallis impotenter ereptæ Leoni reſtituerentur. Summa belli Proſpero Columnæ demandata eſt, pontificijs copijs præfuit Fridericus Gonzaga Mantuæ princeps. His adiuncta ſunt Germanorum & Heluetiorum auxilia: legatus totius exercitus Iulius Medices deſignatur. Hi coactis copijs Mediolanum & Inſubres omnes, pulſis breui tempore Gallis, qui ſuperbia & ſæuitia iam ferri non poterant, occuparunt. Ducatus Franciſco Sfortię Cęſaris auſpicijs ex fœderum lege datus, Parma & Placentia eccleſię reſtitutę. Tantæ victoriæ nuntio quum in Manliana villa eſſet, accepto, pontifex incredibili gaudio eſt affectus, nec multò pòſt priuſquam cœnaret, obriguit ſenſimque exorta eſt febris, lenis quidem, ſed quæ ei ſuprema fuit. Ob id ſequenti die in vrbem reuectus, aliquot diebus pòſt creſcente morbo, Romę in Palatio ad iiij. Nonas Decembris hora noctis præcedentis vij. non ſine veneni ſuſpicione rebus humanis exceſſit, anno ſalutis M D X X I. ętatis xlv. menſe xj. die xxj. pontificatus verò viij. menſe viij. die xx. Ferunt eum paucis horis antequam è vita migraret, ſupplicem Deo gratias egiſſe, conſtantiſſimeque profeſſum eſſe, ſe æquo animo mortem ferre, poſtquam Parmam Placentiamque ſine vulnere recuperatas vidiſſet. Porro autem paulò ante obitum, ſanctum Franciſcum Paulenſem Calabrum, Franciſco rege petente, ſanctorum Confeſſorum albo adſcripſerat. Fuit enim rerum diuinarum diligens obſeruator, ſacris cæremonijs deditus, corpore procero, decora facie, naſo grandiore, oculis cęcutientibus & cæſijs, adſpectu grato & venerabili, in dicendo elegans, ſententijs grauis, ingenio peracuto, in audiendo patiens, in loquendo prudens, elogio facilis, aditu omnibus permiſſo. Iuſtitiæ acerrimus cultor, nam & graſſatores cohibuit, & ex ijs multos capitali pœna affecit. Id vnum ei datum, quod voluptatibus, venationibus, aucupijs effuſe deditus, luxui & ſplendidiſſimis conuiuijs, muſicæque magis quàm tantum pontificem deceret, totus impenderet. Pecuniæ quærendæ cauſſa (quum multa tum ædificijs, tum effuſis largitionibus & bellorum vſibus abſumpſiſſet) precio cardinales aliquot legit, & officia quædam venalia excogitauit, vt cubicularios, Scutiferos milites, ſancti Petri & Ripæ Portionarios. Fuit omnium, qui ad eam diem fuerant Romanorum pontificum liberaliſſimus, muſicos magnoperè amauit, quum eſſet eius artis peritiſſimus. Doctos & eruditos viros coluit, & magnis muneribus perſequutus eſt. Nihil enim antiquius duxit, quàm bonarum artium ſtudia maiorum ſuorum, maximeque Laurentij patris exemplo prouehere, & liberaliſſimè exornare. Ante omnia ab epiſtolis Petrum Bembum, & Iacobum Sadoletum, omnium litteratorum eloquentiſſimos habere voluit. Vaticanæ bibliothecæ Beroaldum iuniorem præfecit, Gymnaſium Romanum accitis vndequaque grauiſſimarum artium præſtantiſſimis profeſſoribus inſtaurauit, Auguſtinus Niphus Sueſſanus philoſophiam, Chriſtophorus Arretinus medicinam, Hieronymus Butigella iuris ſcientiam profitebantur, humaniora verò ſtudia Ianus Parrhaſius Conſentinus, græcas litteras Baſilicus Calchondiles Demetrij filius docebat. Singulos verò, vel mediocri nominis litteratos magna liberalitate ſubleuabat, Romanis porrò vectigal ſalis imminuit, conſeruatorum poteſtate amplificata, eoſque præmijs ac immunitatibus multis, publicè priuatimque eſt proſecutus, quam ob rem ſolemni decreto, fratrem eius Iulianum ciuitate donatum inſigni maximoque apparatu, conuiuioque in Capitolio & varijs ludicris ſcęnicisque artificijs ſuſceperunt, & ei ad teſtificandum gratiſſimi animi ſtudium, marmoream ſtatuam in palatio Capitolino dedicarunt, cum hac inſcriptione;

OPTIMO PRINCIPI LEONI X. MED. IOAN. PONTIF. MAX. OB RESTITVTAM INSTAVRATAMQVE VRBEM AVCTA SACRA BONASQVE ARTES ADSCITOS PATRES SVBLATVM VECTIGAL DATVM CONGIARIVM S. P. Q. R.

Eius pontificatu, quem omnium lætiſſimum ac beatiſſimum Roma vidit, Emanuël Luſitaniæ rex elephantem ad vrbem miſit, ante mille annos non Romæ viſum, pontificique nobiliſſimas ſacratas veſtes margaritis refertiſſimas dono dedit. Aedificandi ſtudio incenſus baſilicam Vaticanam miro artificio à Iulio II. inchoatam perficiendam, quantum in eo fuit, magno animo ſuſcepit, palatium Vaticanum triplicibus longis & præamplis portubus eximia ſtructura, auratis laquearibus, egregijs nobiliſſimique operis picturis ſplendidiſſimum fecit. Deiparæ virginis ædem, cui cardinalis præfuerat, in monte Cælio à fundamentis penè refecit, & laqueari aureo exornauit, lauacrum Conſtantini Lateranenſe ruinam minitans reſtituit, laminis plumbeis tectum reparauit, pyrgorum portu cœnu & ſaxis repletum publicæ commod tati purgato, oppidum muro cingere cœpit Arcem montis Flaſconis; Corneti, cardinalis Vitelleſci, & in multis patrimonij oppidis peramplas ædes vel reſtituit, vel à fundamentis ædificauit, Manlianam villam aqua corriuata, elegantiori ædificio exornauit, Romæ ſancti Alexij caput argentea theca cluſit, aulæa è Belgis ſerica, auroque intertexta quinquaginta aureorum millibus, ſacelli pontificij ornamento coëmit. Poſtremò nihil ardentius, quàm liberalitatis ſummam gloriam, à qua cæteri ſacerdotes abeſſe longè conſueuerunt, in omni vita expetiuit, eos principe loco indignos exiſtimans, qui nequaquam benefica, & larga manu fortunæ muneribus, & ijs præſertim, quæ nullo aut paruo labore parta ſunt, vteretur: ſacerdotum nullum vnquam venale propoſuit. Hoc modo vrbem Romam moderantem cunctis lęta pace fruentibus mors prępropera adhuc ætate florentem eripuit. Cadauer in baſilica Vaticana latericio tumulo tum ſepultum, poſtea Paulo III. ad Mineruæ ædem cum Clementis corpore tranſlatum, & nobiliſſimo marmoreo monumento conditum eſt. Vacauit eo mortuo, ſedes Romana menſem vnum, dies vij.

HADRIANVS PAPA VI.

HADRIANI VI. patria Traiectum fuit inferioris Germaniæ ad Belgicum oceanum vrbs, quæ prouinciæ nomen dat, ac inter Batauos & Cananefates principem locum tenet. Ipſe natus eſt vj. Nonas Martij, anno Domini MCDLIX. Patrem habuit Florentium, qui familiæ nomen tulerat, virum ex ingenua plebe (quemadmodum ipſe de ſe ſcribebat) & vt alij addunt, aulæorum textor (quanquam pleriſque placeat coctoris ceruiſiæ miniſtrum eum fuiſſe) probus tamen & frugi. Is adeò anguſta domi re familiari vtebatur, vt filio, ad bonas artes propenſo, vnde ſubueniret, non haberet. Itaque Louanium miſſus Hadrianus, impetrauit, vt in pædagogio Portiorum gratuitò nutriretur. In quo vetere inſtituto, honeſtis atque ingenuis adoleſcentibus egeſtate preſſis, in aliquot annos ad bonas artes perdiſcendas, alimenta ex publico præbentur. Per hunc modum Hadrianus patre Florentio annuæ impenſæ metu liberato, cum incredibili vitæ integritate & continentia ſeſe totum liberalibus diſciplinis ita dedit, vt breui tempore inter dialecticos, philoſophos, mathematicos, & theologos principem locum obtinuerit. Sed nec pontificij iuris expers fuit. Cuius virtutem & caſtiſſimæ vitæ famam quum Margarita Cæſaris Maximiliani filia, quæ tum Belgis imperabat audiſſet, cum nihil tale expectantem ſacerdotio parœciali in Hollandia liberaliter honeſtauit. Nec multò pòſt, ob hanc morum doctrinæ præſtantiam, ſacerdotum om-

227. Pn.

omnium ſuffragijs, Decanus Louanij in templo maximo eſt effectus, qui ſummæ dignitatis gradus eſt. Id ſacerdotium alium quoque honorem ſecum traxit in gymnaſio ſummum. Vicecancellarius enim, vt vocant creatus eſt, qui in ſcholis collegiorum omnium cuncta moderari ſolet. Ab hoc ſacerdotio magiſtratuque ditior factus, nil mox antiquus duxit, quàm Louanij Collegium, ſub Hadriani nomine ædificare, adiunctis redditibus, quibus ſtudioſi adoleſcentes inopes cum doctoribus ſuſtentarentur. Quod aliquot annorum interuallo abundè præſtitit, non ſine maxima omnium admiratione. Per id tempus Philippus Hiſpaniarum princeps, Maximiliani Cæſaris filius, apud vrbem Burgos morbo correptus interijt, Carolo ſeptenni filio, qui poſtea Imperator fuit, relicto, huic ipſe auus Cæſar quum præceptorem eſſet daturus, vnum Hadrianum præcipua quæſitum cura delegit, his qui ſe ambitioſe obtulerant, vel amicorum ſtudio perducti ingenium varijs artibus oſtentabant, reiectis. Apud Carolum ipſo in munere aliquandiu vixit. Cui ſumma in eo puero excolendo felicitas defuit. Nam Carolus quum mores in principe literis potiores exiſtimaret, nec his perdiſcendis tantum operæ vel temporis, quantum equorum & armorum ſtudijs impartiendum arbitraretur, deprecante præceptore citius quàm debebat, ſcholam deſeruit. Vnde haud longè pòſt Hadrianus ad Ferdinandum regem in Hiſpaniam mittitur ampliſſimo cum legationis munere. Apud quem tantum gratia & auctoritate valuit, vt breui Derthuſenſis epiſcopus ab eo renuntiatus ſit, & in eodem legationis munere obeundo, vſque ad eius vitæ exitum perſeuerauit. Mortuo Ferdinando, quum Carolus nepos ſummo populorum ſtudio tot regnorum hæreditatem conſecutus eſſet, remanſit etiam tum in Hiſpania, ex legàto conſiliorum rerumque omnium particeps & moderator effectus Summa enim regendæ Hiſpaniæ penes Cardinalem Toletanum erat. Quo in munere abſens, ob egregiam nominis famam tum cognitus, commendationeque Cæſaris Maximiliani expetitus, à Leone X. anno M D X V I I. Kalendas Iulij magna illa vnius & X X X. Cardinalium lectione, in patrum collegium eſt cooptatus, & titulo Pammachij SS. Ioannis & Pauli præfectus, ſequenti anno Carolus confirmata cum Franciſco Francorum rege ad Noniodunum amicitia in Hiſpaniam venit, circumactiſque vlterioribus prouincijs paſſim ciuitates ac Regulos in verba ſua iurantes ſacramento adegit. Nec multò pòſt Cæſar Maximilianus in Germania moritur. Inde pro nouo Cæſare deligendo procerum comitia habita. Quibus etiam ipſe Francorum rex magnis innixus largitionibus eum pro ſe honorem petebat. Sed eo repulſam ferente, Carolus omnium ſuffragijs prælatus Cæſar appellatus eſt. Qua imperij maieſtate auctus, vti neceſſe erat, quàm primùm in Germaniam redire conſtituit, vt de more patentibus campis & Cæſar, & imperator militaribus comitijs acclamaretur. Itaque eo in Germaniam contendente Hadrianus cum imperio toti Hiſpaniæ præficitur, tanta cum dignitate vt Cæſar recuſantem & peroptantem ſequi, humaniſſimè vt manere vellet, exorare cogeretur, quando rege, abſente in Hiſpania præſide opus foret præclaræ dignitatis & famæ, qui populos nouo principatu nequaquam adhuc parendi obſequio confirmatos, omnibus moderationis & iuſtitiæ exemplis in officio contineret. In cuius imperio coniurantes contra Cæſarem cum aliquot regulis vlterioris Hiſpaniæ populi auctoribus Padillia & Brauo, Indaci Velaſci, & Friderici Henrici, quos pari cum imperio ei negotio & expeditioni Cæſar præfecerat, tantæ conſpirationis ducibus vltimo ſupplicio affectis domiti, & imperata facere ſunt coacti. Seditionem Hiſpanicam, bellum Gallicum eſt conſecutum, quod eorundem ducum fortitudine recuperata Nauarra à Gallis occupata, egregiè & feliciter tranſactum eſt, Quo tempore Leo papa leui ab initio & ferè contemnenda, ſed mox vehementi atque mortifera febre inopinantibus medicis exſtinguitur. Tum cardinales nouemdialibus defuncto perſolutis, ad comitia in Vaticano coëunt. Aduenerat Mediolano mutatis ad celeritatem equis Iulius Medices pontificis mortui patruelis, qui pulſis Gallis apud exercitum legatus erat. Is multos ſibi deuinxerat cardinales & xvj. præſertim iuniores à Leone paulò ante creatos. Cuius præcipuè opera, quum ipſe repugnante aduerſa ſeniorum cardinalium factione pontifex fieri non poſſet, vt & hi qui eum oppugnabant, ſummo ſacerdotio, ad quem totis viribus anhelabant, excluderentur, præter omnium exſpectationem Hadrianus ipſe V. Idus Ianuarij, anno M D XXII. abſens I I X. & X X X. patrum ſuffragijs pontifex maximus eſt renũtiatus. Qui comitiorum

actis ad victoriam Vellicam Cantabriæ vrbem ſuſceptis, altero die pòſt pontificalia inſignia ſuſcepit. Petebant per litteras patres, vt poſteaquam legitimis omnium ſuffragijs pontifex eſſet creatus, quàmprimum paratis ad nauigandum rebus omnibus in Italiam maturaret, bello & ciuilibus diſcordijs acerrimè oppreſſam. Venit ad ipſum Cæſarem Auguſtæ tunc agentem, Alexander Cardinalis Cæſarinus ab vrbe, qui Pontificem ſacri ſenatus & Romani populi nomine vehementer impellebat ad nauigandum, vt Italiam atrocibus bellis, & in primis Romani pontificis prouincias, ab ipſa factionum inſania, cædibus ac incendijs expoſitas, maturo aduentu liberaret. Profectione igitur in Italiam edicta, ipſe Tarraconæ pridie Nonas Auguſti profectus, leniſſimis tempeſtatibus Genuam peruenit, vbi à totius Galliæ proceribus viſitatus eſt. Inde ſecundiſſima nauigatione ad Liburnum Piſanum portum deuectus, obuios habuit Iulium Medicem cum quinque cardinalibus, & totius Italiæ principum legatos, Franciſcumque Gonzagam Mantuanum regulum, pontificij exercitus imperatorem. A quo portu ſecunda vigilia ſoluens breui Pyrgos eſt deuectus. Ibi fuêre à ſenatu miſſi Pompeius Columna, & Franciſcus Vrſinus Romani Cardinales, qui exceptum ſub vmbella pontificem ad templum deduxerunt, vbi oratio à Pompeio Columna habita eſt, ei lætitiæ accommodata. A Pyrgis poſtridie oſtiam, inde Tiberi ad ſancti Pauli monaſterium ſubuectus, ea nocte conquieuit. Altera die ad iij. Kalend. Septembris populus Romanus, ſingulique ſacerdotum ordines, ſolemni pompa per vrbem inuectum, ad Vaticanum palatium deduxerunt. Ibi ante fores baſilicæ ſancti Petri vetere inſtituto poſtridie prid. Kalend. coronatus eſt. Tum totum ſe præbuit vrbanis magiſtratibus, vt cuncta ſigillatim cognoſceret, opemque afferret labanti Reipublicæ, nam Romæ peſtilentia vulgus inuaſerat, & ærarium non modò exhauſtum, ſed & gemmæ publicæ, & ſacrorum ſolemnium ornamenta, fœneratoribus à Leone, & interregni tempore oppignorata erant, vt præſidia afflictis rebus pararentur. Ariminum occupauerat Sigiſmundus Malateſta, Turcę incredibili apparatu mari Rhodon, terra Pannoniam vexare nunciabantur. Quibus de cauſſis pontificem rerum Italicarum penitus ignarum vehementer conturbari neceſſe erat. Pontificijs igitur negocijs intentus, Guillelmum Enchauordium, quem Datarium & Derthuſenſem epiſcopum fecerat, Theodoricum Hezium à ſecretis Belgas, & Iohannem Rufum epiſcopum Conſentinum veteri amicitia ſibi coniunctos, intimos conſiliarios adſciuit. Quorum arbitrio omnibus in rebus regebatur. Horum igitur conſilio pontifex Sigiſmundum Malateſtam bello aggreſſus Arimino expulit, adiuuantibus Ferrarienſe & Vrbinatium ducibus. Nec multò pòſt ad pacandam Italiam conuerſus, Alfonſum Eſtenſem Ferrariæ, & Franciſcum Mariam Ruuerum Vrbini duces in gratiam recepit, decretis ijs antiquatis, quæ contra eos Iulius II. & Leo X. ediderant. Miſit & legatum ad Venetos, vt eos Cæſari coniungeret, nouiſque initis fœderibus Gallus ab Italia procul arceretur. Franciſcum Soderinum veterem Cardinalem arcanarum rerum, & intimorum conſiliorum participem in Hadriani molem concluſit, quum eius litteras Iulij Medicis Cardinalis opera intercepiſſet, quibus Franciſcum Gallorum regem ad transferendum bellum in Siciliam exſulum multitudine, & Hiſpanorum odio nauandis rebus opportunam, hortabatur, & Cæſarini ab Inſubribus ad tuendum id regnum traherentur, monebatque vt nihil pontifici temerè crederet, qui quum de pace agere videri vellet, Cæſari tamen perpetuo ſtudio obſequeretur, nec quicquam magis exoptaret, quàm eum nouis victorijs auctum conſpicere, neque eum in componenda pace æquum iudicem exiſtimare debere, qui in attollendo Cæſare parentis & præceptoris officia ſemper impleuiſſet. Quare incitatus pontifex, aliquanto ſuſpicatior & ſenatui minus familiarior eſſe cœpit, quum ab ijs prodi ſe quereretur, quibus ſummoperè confidebat. Rarius igitur cunctis conſilia ſua communicare, & eis non ſine magno omnium ſtomacho neglectis, hominibus tantum Belgis, quos præclara fide eſſe aiebat, fidere. Mox quoque ſuccurſum voluit vrbi Rhodo, quæ tertium tum menſem à Solymanno Turcarum Imperatore grauiſſima obſidione premebatur, cuius ſalutem maximum eſſe momentum ad reliquarum prouinciarum Chriſtianæ ditionis ſalutem minimè ignorabat, niſi quòd ratio, qua id commodè fieret, iniri non poterat, deficiente ſcilicet belli neruo pecunia, neque pro expedienda ea moram re patiente. Verſabat quidem ſe in omnes cogitationes, accerſitis patribus, ſi quid

ſi quid illi præſentis fidiq́ue conſilij afferrent, imploiata fide omnium quorumcunque poterat, miſſis litteris ad Siculos, Neapolitanos, Hiſpanos, ad quoſcunque denique, vnde aliquid ſubſidij affore poſſet ſperare. Contractaſque aliquot naues apud Genuenſes, milite, commeatu, armiſque quantum potuit, inſtruxit, inſtructaſque Rhodum verſus miſit. At verò dum ventus nauibus deeſt, & ij quorum auxilium implorarat, prolatando tempus omne idoneum ſi quod erat nauigandi conſumunt, ac Turca indies acriùs obſidionem vrget, ſpe omni præſidij poſita Rhodij pacti incolumitatem vitæ rerumq́ue, deditionem fecêre, ipſo die nato Chriſto ſacro, anno humanæ ſalutis MDXXII. cum ingenti eius mœrore, quòd tanta clades reipublicæ Chriſtianæ illata, eaque labes nomini ſuo apud poſteros, licet immerenter, aſſcribenda eſſet. At quid potuit ſolus? inani ærario? in ſumma monachorum diſcordia? Germania tot ſuperſtitionibus corrupta? & adeò denique omnibus à reuerentia ſacroſanctæ ſedis alienatis? Si idem religionis ardor, idem pietatis ſtudium, principum animos, proximis aliquot ſæculis habuiſſet, qui Gotthofredum Bulonium, Hugonem Magnum, Tancredum, Robertos, & reliquos proceres ſacri belli, quum Hieroſolyma recipiebatur, haud dubiè etiamnum Rhodus noſtra eſſet, neque Rhodus modò, ſed etiam clariſſima illa duo imperia Conſtantinopolitanum, & Trapezuntinum, & reliqua Græcia regna longè florentiſſima. Verùm, ô mores, ô tempora, locum habet adagium, Olim fortes Mileſij. Poteſtq́ue Eccleſia Catholica iure optimo illud Hieremiæ deplangere: Non eſſe, qui ſe conſoletur ex omnibus charis ſuis. Omnes amicos ſe ſpreuiſſe, & factos ſibi inimicos. Sed querelæ alibi locus ſit. Eodem die atque adeò eadem penè hora, qua Rhodus dedebatur, ſaxum ingens è ſuperiore limine portæ ſacelli Pontificij in Vaticano prodigio ſè decidit, cùm Pontifex vno aut altero non amplius paſſu à limine abeſſet, iam ingreſſurus pro religione diei ad faciendum ſolemne ſacrum, oppreſſitq́ue vnum ex Heluetijs, qui ex more cuſtodiæ corporis eius adhibiti erant. Inter hæc non minore ſollicitudine Lutheraniſmum profligare nititur. Conuentus erat principum, liberarumq́ue ciuitatum Germaniæ apud Nurenbergam. Huc Franciſcum Cheregatum mittit, ſibi anteà in Hiſpania cognitum, dum is illic nuncius Apoſtolicus ageret, tum recens à ſe, propter opinionem virtutis, præſulem Fabrianenſem declaratum, qui verbis ſuis acerrimè Germanos hortaretur, ſi ditiones quoque ſuas ſaluas vellent, nollentq́ue omnia ſua etiam fœde euaſtari, mitterent auxilia primo quoque tempore, abrupta omni tergiuerſatione, proximè ſito Ludouico Vngariæ Regi adoleſcenti, tum de impetu Turcarum grauius laboranti, quàm vt ſolus poſſet reſiſtere, neque ſinerent nobiliſſimum regnum, quod vniuerſæ Germaniæ velut firmiſſimus obex præiaceret, immaniſſimo hoſti prædæ fieri, qui alioqui ad ipſos quoque pronum acceſſum habiturus eſſet. Simul exploderent impia dogmata à litteris ſacris traditiſq́ue Eccleſiæ & priſcorum patrum aliena, quæ apud eos paſſim ſuboleſcerent, memores quanto ardore maiores eorum religionem ſanam, remq́ue Catholicam olim aſſeruiſſent, à quibus degenerare, cum ad famam turpè, tum verò impium foret. Dedit ad hæc litteras ferè ad ſingulos quoſque principes, & Eccleſiaſticos & laicos eiuſdem exempli, ſed præſertim ad Ducem Saxoniæ Fredericum, in cuius dominatu totius incendij fax Lutherus agebat, monens eum, vt haberet ob oculos, quàm ineluibilis tetraque gloriæ ſuæ ad poſteros macula foret, fouiſſe hominem phreneticum qui non minùs impijs ac Satanicis, quàm ſtolidis nænijs orbem penè vniuerſum in exitium inuolueret. Prætereà adiutorem fuiſſe labefactandæ pietati, quam tot martyrum fuſus ſanguis, tot eruditiſſimorum hominum vigiliæ, tot fortiſſimorum principum inuicta arma ſummo nixu ſtabiluiſſent: alioqui nõ eũ de ea temeritate cauſsã feliciter dicturum, cùm ſtandum eſſet ad tribunal iudicis Chriſti. Et alia multa in eandem ſententiam. Reſipiſceret igitur, & ingreſſus per veſtigia fidei maiorum ſuorum non ſineret prudentiam ſuam præſtigijs vnius rabioſi homunculi illudi, qui ſcilicet nihil ſcriptis ſuis nefandis produceret, quod temporum ſuperiorum Concilijs ex profeſſo damnatum non eſſet. Spondebat adhæc, vbi primùm ſedatis bellorum turbis poſſet indicere Concilium vniuerſale, vt quicquid Romæ, quicquid alibi apud Epiſcopos, Abbates & vniuerſum denique ordinem Eccleſiaſticum collapſum eſſet, in priſtinum gradum reſtitueretur, ne quid hac parte poſſent obtendere, quò minus monitis ſuis morem gererent. In ſumma, tantum effecit ſedu-

litate authoritateque quàm ſanctitas vitę prę-ſtantiaque doctrinæ peperant, tum gratia, qua maxima apud Germanos Pontifex Germanus valebat, vt malum illud iam tum vtcunque miteſceret, & ſpes magna eſſet, niſi mors eius impediſſet, fortaſſis breui aut in totum, aut ex maxima certè parte expolendum. Iam verò legatum in Vngariam Thomam Caietanum Cardinalem diui Sixti mittit, cuius ſupra meminimus, cum quinquaginta ducatorum millibus, ita demum erogandis, ſi expeditio aliqua memoranda ab ijs in Turcam pararetur: quàm pecuniam vir ille inſignis, nullo modo aliter atque ex præſcripto erogare ſuſtinuit, tametſi ab Vngaris magnis & conuitijs & minis, vt pro eorum potiùs arbitratu, qui neceſſitates ſuas magis quàm quiuis exterus noſſent, erogaretur, acerrimè vrgeretur. Eadem pietate per magnam vim frumenti puluerisque tormentarij per extremas vrbes arceſque Dalmatiæ & Croaciæ miſit, quæ ob captam Rhodum in ſummo diſcrimine verſabantur. Quid quæris? in his rebus non ſolùm quantum potuit, verùm etiam ſuprà quàm potuit, præſtitit. Porrò animum ad Eccleſiam Chriſti fœdis abuſibus corruptam, reſtituendam adiecerat, eiuſque rei cauſſa in vrbem Vaticanaſque ædes acciuerat Iohannem Petrum Caraſam archiepiſcopum Theatinum, & Marcellum Caietanum, veteris diſciplinæ Chriſtianæ moribus venerabiles, & in omni grauiore doctrina lectiſſimos, vt eorum conſilia in morum cenſura & Eccleſiæ reſtitutione vteretur. Atque vt promiſſum de corrigendis Eccleſiaſticis etiam re, non verbis præſtaturus videretur, multa protinus Romæ in ſtatum alium vertit, noua officia ſuper ordinarijs ſacroſanctæ ſedis prouentibus à Leone inſtituta, ex quibus precio datis, plurimum quæſtus fiſco eius acceſſerat, paulatim adolebat, & quotquot eius generis deinde vacaſſent, nulli precio dabat, et iamſi ipſe id temporis grauiter re nummaria laboraret. Sciebat quippe quantum illa ſedi Apoſtolicæ onerosa eſſent, & ſic data ampliſſimam paſſim materiam offendiculis & obtrectationibus præberent. Abrogabat quoque ea nonnullis, qui gratis nacti fuerant, ratus ſatis eſſe debere, quòd inde annis plurimis ſine vllo ſumptu onereque commoda non exigua accepiſſent: Quanquam ea in re plurimum difficultatis paſſus eſt, multorum quoque offenſam ſubijt, qui quæſtui ſui per hoc plurimum decedere videbant, quod tamen ipſe minimi fecit, quia mores temporum, ſtatuſque rerum præſens ſic facere commoneret. Quanquàm, ſi Paulo Iouio fides eſt, damna illa ademptorum officiorum, aliundè nimirum cenſu ſacerdotiorum penſaturum ſe pollicere-tur, atque nonnullis etiam penſauerit. Accedit quòd indulgentias, quas vocamus, parcius longè quàm anteceſſores concedebat, proptereà quòd profuſiore largitione ad vilitatem contemptumque apud plebem recidiſſent, & Lutherus ex earum abuſu prima veſaniæ ſuæ auſpicia ſumpſiſſet, vt ſpes eſſet, ſi diutius ſuperfuiſſet, ad priſtinam reuerentiam redituras eſſe, prout iam tum opera ipſius vtcumque cœperant. Adde quod reſeruas, acceſſus, regreſſus, coadiutorias, præſertim conceſſas ſine aſſenſu eorum quorum erant ſacerdotia, & id genus alia, Romani aucupij neſcio quo nomine appellata retia, quæ facilitate Leonis ſupra modum propagata erant magna ex parte ſuſtulit, præſertim quòd ea via plurimi probroſi ineptique ad opima ſacerdotia obreperent: qui pecuniam haberent, qua nihil non parare eſt, maximè Romæ: probi litteratique, qui hanc non haberent, ab eis excluderentur. Multaque alia, quæ longum eſſet commemorare, quæ anteceſſores eius paſſim ſolent concedere, cum graui offendiculo plebeiorum, & ſacroſanctæ poteſtatis contemptu, concedere noluit. Conſtituerat nanque inter cætera diſſolutæ ciuitatis mores corrigere, Maranos delere, blaſphemos, ſimoniacos, fœneratores, & aduerſæ Veneri deditos in primis ex legum ſcitis acerbiſſimè caſtigare, ſed mors eius maturior cœptis pijſſimis conſilijs ſucceſſum eripuit. Quid, quòd non paucos, quos idoneos ſciret nec ambiẽtes, nec exſpectantes, ſacerdotijs auxerit, diplomatibus, quæ in huiuſmodi precio nanciſci neceſſe eſt, gratis plumbatis, ad eoſque tranſmiſſis? qua via aliquot præclaros iam viros Louanij ad honeſtam fortunam perueniſſe commemini. Hinc item fuit, quòd difficulter cognatos ad beneficia proueheret, non quia eis candidè non faueret, ſi alioqui idonei fuiſſent, ſed quia, vt dicere ſolet, ædificare Sion in ſanguinibus nollet, hoc eſt, quia in ſacris reſpicere neceſſitudines naturæ nollet, vt quę ibi locum non haberent. Quinimò in ijs etiam in paribus dotibus alienorum potius, quàm ſuorum, rationem habiturus videbatur. Ex quo fuit, quod litteris magnatum quorundam inferioris Germaniæ ſollicitatus, vt quendam propin-

pin-

pinquum ſuum adoleſcentem & forma & ingenio præſtantem, qui tum recens Magiſter philoſophiæ creatus, ſtudia altiora Louanij ſequebatur, galero Cardinalitio ornaret, ex more ſolemni aliorum Pontificum, nequaquam voluit. Patruelis ſui filium, Senæ Etruſcæ in Gymnaſio litteris operam nauantem, quòd Romam nequaquam vocatus intermiſſis ſtudijs repentè venerat, confeſtim meritorio equo impoſitum remiſit, animi leuitatem identidem obiectans, & ſeuerè admonens, vt ab ſe modeſtiæ & temperantiæ exemplum opportunè ſumeret. Alios quoque nec remoto affinitatis gradu neceſſarios, qui ſpe celſioris fortunæ è Germania pedibus Romam venerant, mirum in modum increpauit, donatiſque ſingulis ſagis laneis, & frugi viatico, pedibus ſimiliter in patriam redire iuſſit. Quarum rerum teſtimonio ſuperiorum pontificum profuſam erga propinquos liberalitatem, vti grauem, & Reipubl. pernicioſam, deteſtari erat ſolitus. Simile quiddam fertur etiam de Clemente Pontifice eius nominis quarto, qui & ipſe interpellatis ab amicis vt conſanguineo cuidam ſuo, tria habenti beneficia, plura adhuc tribueret, reſpondens, Non, inquit, carni & ſanguini obtemperabo, ſed potius Deo: nec dignus Petri ſucceſſor eſt, qui plus cognationi, quàm Chriſto tribuit. Author eſt Platina. Conſtituerat quoque, vt aſſerunt, qui id coràm à narrante audiuêre, antiquare exemptiones ſecundariarum (vt vocant) Eccleſiarum collegiorumque diœceſis Leodienſis, etiamſi opera ſua aliquando impetratas, quòd videret eas, contra quàm ratus eſſet, ad nihil aliud vſurpari quàm ad impunitatem ſcelerum, & materiam maioris laſciuiæ & nequitiæ: neque viſitationem annuam ad vitia exemptorum corrigenda à Decanis, ad id deſignatis, fieri iuxta formam diplomatis à ſe impetrati. Qua ipſa de cauſſa fortaſſis etiam alias pleraſque antiquitaturus erat. Deſtinauerat denique ijs ipſis vocationibus, quæ obitum eius anteceſſerunt, adhibitis Theologis Iuriſperitis Romanæ curiæ diſcutere leges Compoſitionum, vt vocant, ad quas Datarius ab his, quibus quid Pontifex indulget, aliquid ſubſidij nummarij in neceſſitates Pontificias de more exigit, vt ſi quæ moderatæ & tolerabiles forent, retinerent vſum: ſi quæ graues & immodicæ, tollerentur. Sed morte occupatus, propoſito luſus eſt. Cæterùm ne quid item in moribus ſuis priuatis deſideraretur, ilico à Pontificatu Romæ de numero ſatellitum, equitum, peditumque quos etiam Pontifices vetuſto more adſciſcunt, multum præcidit. In illa atrociſſima peſtilentiæ vaſtitate, quæ omnia id temporis Romæ depaſcebatur, paſtor oues non deſeruit, ſed alijs pleriſque magnatibus ſibi fuga conſulentibus, ipſe nec pauidus multum, nec anxiè pharmacis armatus, in vrbe permanſit, eo officio incolis mirificè gratificatus. Si quando anteà, tum maximè ſpeciem omnem impudicitiæ amouit. Eoque cùm adoleſcentes aliquot honeſtæ tum indolis, tum ſtirpis in gratiam parentum in familiam adſcitos, ex Hiſpanijs ſecum in vrbem duxiſſet, intellexiſſetque Italos ex conuictu illorum, neſcio quæ abominanda, noſtratibus inuſitata ſuſpicari, ſtatim in Hiſpanias remiſit, in Academia Salmanticenſi plenius litteris imbuendos, quibus anteà domi ipſius à pio ſimul & erudito viro Theodorico Hezio ſecretario ipſius vtcunque imbuti fuerant eo iubente. Inter prandendum & cœnandum ſemper lectorem aſſiſtentem habebat, quomodo anteà. Aequè parcè, vt ſolet, aut etiam parciùs cibum capiebat. Aedes ſacras per vrbem cum religione ſubinde viſebat. Suo quoque tempore in catalogum beatorum Antonium archiepiſcopum Florentinum retulit, virum ſuo æuo & pietate & doctrina ſingulari, vt luculenter ſcripta eius demonſtrant. Ad hæc Bennonem, Miſnenſis olim, ni fallor, Eccleſiæ præſulem, virum ſua tempeſtate ſanctiſſimum, & apud Germanos miraculis etiam hodie nobilem. Et tamen cùm iſta integritate eſſet, ſtuderetque pro viribus, in omnibus abſoluti Pontificis partes implere, vt argentum ſine ſcoria non eſt, in quibuſdam nonnihil officio defuiſſe viſus eſt. In abſoluendis negotijs vndique Romam confluentibus, aliquanto lentior timidiorque erat, quàm pro nonnullorum animo. Vnde illa in eum Hieronymi Balbi Vngari libertas, qui cùm legatus Romam miſſus à Ferdinando Cæſaris fratre, coërcendis Lutheranis & Turcis, auxilium imploraret, & ille cunctantius perplexiuſque in re petita ageret, frequenti cœtu patrum, Sanctiſſime, inquit, pater, Fabius Maximus cunctando rem Romanam reſtituit, tu cunctando rem Romanam, atque adeò vniuerſam Europam perditurus videris: quo ſcommate & Pontifex mirificè pudefactus, & pleriſque patribus riſus excuſſus fuit. Sed cauſsã ceſſationis in eo putant,

quòd cùm de omnibus ritè firmeque ſtatuere cuperet, non haberet quibus cum ex animo conſultaret, quique adiutarent, vbi opus eſſet: neque ſciret, vtpote nouus illic hoſpes, quibus quid tuto committeret, quos proceſſu temporis cogniturus erat: Alioqui in abſoluendis negotijs nihil minùs quàm ceſſator erat, vt ad liquidum patet ex rebus eius geſtis in Hiſpanijs. Diſplicuit quoque hoc nomine, quòd menſæ ſuæ ſæpenumerò ſcurram quendam Hiſpanum, Tocinum nomine, aſſiſtentem haberet: cùm is ad eum in vrbem, toleratus potius quàm accerſitus, veniſſet. Rurſus, quòd in nonnullos ſacerdotia contulerit, qui ad ea non ſatis idonei viderentur. Ad hæc, quòd quibuſdam deformitatibus Romanæ curiæ, vix aut nullo pacto excuſandis, diutius iuſto indulſerit. Sicut etiam multò ante Pontificatum malè quoſdam habuit, quòd Guillermo Croio, etiam tum adoleſcenti, de quo ſuprà meminimus, poſteà archiepiſcopo Toletano & Cardinali, nepoti Marchionis Cheruiani, ad Abbatiam illam opimam Affliginianam apud Brabantos adiumento fuit: Interpretabantur quippe eum hoc facere, ad promerendam voluntatem, vitandamque offenſam Marchionis, qui id temporis magno in aula Caroli loco eſſet, cùm hoc maximè ſpectaret, vt monaſterium illud fœdè prolapſum, authoritate opeque potentum ad frugem recoleretur, quæ adoleſcenti illi generoſæ indolis, ampliſſimæque ſpei per Marchionem patruum minimè defutura videbantur, ſicut vtique nec defuerunt, cùm omnibus palàm ſit, opera eius & conſiliariorum omnia ferè eo loco in melius correcta eſſe. Sunt & alia pleraque, in quibus nonnullis minùs probabatur, in quibus eum non omninò tueri velim, quaſi ipſe ſolus omnibus horis ſapere potuerit, id quod rectè nemini conceſſum perhibetur. Porrò illud confidenter dixerim, ſicubi aborbita aberrauit, ac ſi qua in re aliter ſe geſſit, quàm fortaſſis pleriſque ſapientium probatum fuerit, id tamen nec à ſciente factum eſſe, nec de induſtria. Si quid indulſit, quod fortaſſis ſatius eſſet non indulſiſſe, ingenuè aſſero, & ij item aſſerunt, qui propius eum cognouerunt, non ſic indulſit, quin ratio aliqua probabilis, cur indulgeret, ei conſtiterit, aut certè conſtare viſa fuerit. Non dubium quin multa conceſſit ad grauiora incommoda, quæ alioqui ſatis idoneis indicijs oritura videbantur, excludenda. Multa quoque malè doctus conceſſit, quòd aliter exponerentur, quàm veritas haberet. Multa per ignorantiam, quòd eo fuco coloreque polirentur, vt quòd improba eſſent, à tantis curis diſtracto ægrè poſſent deprehendi. Iam verò nonnulla primùm intuentibus, viſus eſt inconſultius agere, quæ tamen ab acutiùs attendentibus, & ex ipſo euentu rerum, non ſolùm non inconſultè, ſed ſalubriter admodum & prudenter ab eo acta compertum eſt. Adde quòd plurimà non approbauit quidem, ſed tantum ad tempus tolerauit, quia protinus corrigere non potuit, correcturus tamen ſuo tempore cum commodius poſſet. Illud conſtat, ſi quando per affectus, aut per fucatas aliquorum ſtrophas ſibi impoſitum ſentiret, ilicò ſua ſponte nulloque monente, erratum correxiſſe ſi modò integrum foret, vel vehementer doluiſſe, ſi non foret. Vtvt eſt, certum habeat, quiſquis in eo nonnulla deſiderauit, diuinum potius quàm humanum eſſe, ita ad omnia perpetuò vigilare, vt non alicubi tibi excidas, præſertim in tantis occupationibus, & apud homines tam aſtutos, qui mille præſtigias, mille colores quærunt, ſub quibus res ſuas meliores faciant, nihil interim penſi habentes, æquum ſit an iniquum, pium an impium quod ſequuntur, dummodò via aliqua aſſequantur. Credat denique functionem ſedis Apoſtolicæ operoſiorem eſſe, quàm imperitis rerum & in otio quieteque agentibus prima ſpecie videatur: vbi non intempeſtiuè quis illud Comici produxerit: Tu, ſi hic ſis, aliter ſentias. Ferunt eo pontifice Theophilum Patriarcham Alexandrinum, permotum fortaſſe claritate nominis eius, litteras græcè ſcriptas, ad eum tranſmiſiſſe, quibus ſedi Apoſtolicæ obedientiam obſequiumque detulerit, & caput Eccleſiæ Catholicæ reuerenter agnouerit, quas vir multarum linguarum ſimul & diſciplinarum exacta cognitione clarus Hieronymus Alexander, tunc Pontificiæ bibliothecæ curator, nunc Brunduſinæ ſedis Archiepiſcopus, latinè interpretatus eſt, & vnà cum ipſa interpretatione, ni fallor, in ſcrinijs Pontificijs ad memoriam poſteritatis repoſuit. Atque hæc fermè in Pontificatu ſaluus ac validus geſſit.

Cæterùm quonam modo ampliſſimam ſpem, quam omnibus de ſe concitarat, & honeſtiſſimos eius maximarum rerum conatus, præſertim in ſarciendis quæ paſſim diruta

iace-

iacebant, obrepens mors eluſerit, reſtat vt paucis item exponamus. Ecce dum totus & mente & viribus reformationem Eccleſię meditatur, putatq́ue principes eam ad rem piam ſcilicet & neceſſariam haud dubiè enixè adiuturos eſſe, euentus non omninò votis & conatibus eius reſpondit. Fœdere tamen iunxit non quidem omnes, ſed præcipuos Chriſtianæ pietatis monarchas, liberaſq́ue Italiæ ciuitates, in primis ſedem Apoſtolicam, Carolum lectum Cæſarem, Henricum Angliæ, Ludouicum Vngariæ reges, & minores aliquot Italiæ principes. Quorum omnium legatis apparatiſſimum epulum Romæ Pompeius Columna Cardinalis dedit. Tametſi cauſſa fœderis præcipua erat, tueri Italiam ab incurſu Turcarum, qui à capta Rhodo feroces, à bello minimè ceſſaturi videbantur: quam ob cauſſam Cæſar etiam cum Venetis pacem firmauit. Vnus Gallus extra ius fœderis erat, ſed ſic, vt inſeri poſſet, ſi conditionibus oblatis ſtare vellet. Ac conſtitit fœdus illud vſque ad obitum Pontificis, à quo mox diremptum fuit. Fœderi autem publicando locus conſtitutus, ædes virginis matris erat, vulgò ſanctæ Mariæ maioris, olim ſanctæ Mariæ ad præſepe appellata. Hic cùm Pontifex per ſe intereſſe cuperet, quò res maioris authoritatis eſſet, medici vetuerunt: Quippe iam tum laborare è renibus cœpit, quo male ante quadrageſimum poſtea diem abſumptus fuit. Conatiq́ue ſunt perſuadere, publicationem eam in æde diui Petri celebrari iuberet, palatio videlicet Pontificio proxima, quo accedere ſine magna valetudinis incommodo poſſet, cùm, ſi ad ædem illam virginis concederet, quæ longe ſatis interuallo inde diſtabat, id non poſſet ſine magna corporis concuſſione, quæ ſic affecto, non poſſet non eſſe vehementer noxia & propemodum exitialis. Verùm ille, ſiue fiſus auxilio numinis, cuius negotium bona fide ageret, ſiue non ratus tantum ſubeſſe diſcriminis quantum denunciaretur, vt ſententia cederet, adduci non potuit. Quarto itaque Auguſti, qui dies longè feruidiſſimus erat, aliquanto poſt meridiem in palatium conceſſit, ædi illi virginis, de qua diximus, vicinum, comitantibus alicis omnibus. In quo quidem itinere plurimum pulueris hauſit, qui multitudine equorum, in ingenti ſcilicet terræ ſiccitate, qualis per æſtatem Romæ eſſe ſolet, excitabatur: Ac diuturniore equitatione adeò defatigatus eſt, vt veſperi cubitum diſceſſerit incœnatus, appetentia ſcilicet cibi prorſus deiecta. Poſtridie, qui dies item plurimum feruebat, languidus admodum in templum venit, & amictu Pontificali non parum ponderoſo oneratus, ſacro ſolemni prolixioque, quod Pompeius Columna Cardinalis celebrat, publicationéque fœderis, quæ à Vincentio Pompei à ſecretis fiebat, ad finem vſque interfuit. Vnde multò magis deiectus, totoque corpore ſudori deſtillans, vt etiam veſtes ipſe maderent, in palatium, vbi pernoctarat, redit. Ac mox veſtibus poſitis, in lectum cubitum concedit, cubantem ſudor ingens reperit, vt lectum ſtragulamq́ue penitus madefaceret. Neque vllum cibi deſiderium adeſt, vt tot ſudoribus exhauſtas vires poſſet refouere. Et tamen ſic proſtratus, eodem die ſub veſperam pari difficultate Vaticanum repetijt, poſtridie ſcilicet quàm inde abiſſet. Ex eo verò tempore renum dolor indies magis ingraueſcebat, vt ſuprema illi adeſſe facilè poſſet intelligi. Qui animaduerſo, conuocatis fratribus Cardinalibus, vltimum vale dicit, ſummo eis ſtudio re Chriſtiana mandata, quæ tum ſi vnquam aliàs grauiter laboraret, quamq́ue ipſe ad ſtatum meliorem, pacem quietemq́ue reducere cupiuiſſet quidem, ſi modò rerum arbiter Deus, vitam longiorem indulſiſſet, ſuppeditatis ſimul viribus & auxilio. Porro pileum Cardinalitium, quo titulo ipſe habuerat, circumſtantibus patribus, præſertim Iulio Medice & Ludouico Sueſſano, in Guillermum Enchauordium contulit, in quem quoque antea epiſcopatum ſuum Dertuſenſem tranſtulerat, nonnullis agentibus, vt eo ipſo pileo Theodoricum Hezium decoraret; quod & fortaſſis factum fuiſſet, ſi modò viro illi optimo, ad dignitatem eam tuendam, aliunde ſatis proſpectum fuiſſet. Atque eum admodum rebus omnibus publicè priuatimq́ue ritè quantum potuit ordinatis, ſacramentiſq́ue Eccleſiaſticis Chriſtiano ritu religioſè acceptis, octauo Kalendas Octobris, qui dies exaltatæ cruci tum feſtus erat, ad extremum fermè halitum mentis compos, Romæ in Vaticano naturæ conceſſit: quo tempore Galli Bonuiueto duce, repulſis Cæſarianis, amnem Ticinum tranſierant, anno humanæ ſalutis M D X X I I I. Pontificatus ſui anno ſecundo, cùm annos ſexaginta quattuor, menſes ſex, dies ſedecim ętatis impleuiſſet, vir dignus, qui Pontificatui annis multis prę́ſediſſet, quem vtinam ita

Romani, Italique, vt Germani, ijque apud quos ab ætate viridi vegetaque verſatus erat, penitus cognouiſſent. Crediderim faſſuros fuiſſe, haud alium vllum ſæculis multis fuiſſe, qui Spartam eam (vt aiunt) felicius ornare potuiſſet. Neque acceſſuros cuidam ipſorum, qui in libro, quem de piſcibus inſcripſit, de eo prodit, hominem ſicuti in adminiſtranda Republica hebetis ingenij, vel deprauati iudicij, ita in eſculentis inſulſiſſimi guſtus fuiſſe. Sic ſcilicet de viris bonis cenſent, qui affectus in conſilium, non rem ipſam adhibent. At verò ſæculum illud turbulentum, & nunc multò turbulentius fortaſſe tali Pontifice dignum non fuit, vt non rarò Deus iratus, ſalutares Reipublicæ rectores de medio tollit: quia ſubditi per mores improbos diu habere non merentur. Fateor, iuſta erat ſenectute, & ad metas humanæ ætatis accedere incipiebat. Atqui immatura, mors eorum virorum, meo quidem animo, omnibus videri debet, qui per ingenium etiamnum florentiſſimum, per memoriam adhuc præſentiſſimam, per multiplicem rerum vſum, quanto maiorem eum ſenes iam, quàm olim iuuenes habent, quæ omnia in Hadriano erant, in publicum prodeſſe, & poſſint & velint quidem, ſed per communem omnibus mortalitatis ſortem non permittuntur. Quanquam egregia eius virtus, eximia pietas, excellens eruditio, de omnibus bene merendi incredibile ſtudium, eum facilè, ni fallor, ab interitu aſſerent: Viuet quippe per hæc, viuet in ſæcula, atque eò quidem diutius, quò æquiores poſteri de omnibus, quàm præſentes erunt iudices. Defuncti corpus in templo diui Petri, in veſperam vſque inſequentis diei, in publico conſtitit, affluentibus eò certatim omnis generis mortalibus, alijs religione quadam manus pedeſq; quos hominis verè ſancti eſſe credebant, oſculatu is, alijs propius libereque viſuris mortuum, quem reuerentia quadam contingere auſi non fuerant viuum. Quare multorum afflatu, vtique in tanto æſtu, quantus tum Romæ erat, reſoluto corpore, adeò facies deformata fuit, vt Hadriani eſſe vix agnoſceretur, vt inde plerique ſuſpicionem caperent ſublato veneno. Quod vt familiares eius conſtanter aſſerere non velint, ita nec inficiari auſint. Sanè diſſecto corpore quò rei fides exploraretur, veneficij notas certas nullas compertas ferunt. In ore ſtomachi initia quædam fuêre apoſtematis atri, quod vel ſolum breui extinguendo ei, medicus qui aderat, ſuffecturum aiebat. Id autem natum coniectabant ex mœrore, triſtioreque melancholia, quòd tot paſſim malis ex vniuerſo orbe, velut de compoſito irrumpentibus ex animi ſententia non poſſet occurrere: cùm alioqui nihil minus quàm melancholicus eſſet. Præterea nihil ſingularis vitij in corpore repertum aiunt. Conditus eſt temporario monumento in æde diui Petri inter duos Pios, ſecundum & tertium, Picolhomineæ familiæ Pontifices, cum hoc elogio: HADRIANVS SEXTVS HIC SITVS EST, QVI NIHIL SIBI INFELICIVS IN VITA, QVAM QVOD IMPERARET, DVXIT. Qua vtique parte elogium verum dixit. Quippe nunquam ei in Pontificatu ita bene fuiſſe annotari poterat, quin intra priuatam vitam conſiſtere multò malle videretur. Cæterum Cardinalis Enchauordius, vt in defunctum quoque amicitiæ fidem præſtaret, quam luculentam in viuum præſtiterat, alterum ei monumentum ampliſſimum & magnifici operis ex alabaſtro, poſuit in templo ſanctæ Mariæ Germanorum, ad arcum Flaminium, cum plurimis eiuſdem materiæ ſtatuis, virtutum eius, quarum ductu ad id faſtigij emerſerat clariſſimis indicibus. Vacauit eius obitu ſedes, menſes duos ſupra dies quattuor.

CLEMENS PAPA VII.

CLEMENTIS ſeptimi pater Iulianus Medices fuit, ſenioris Laurentij frater, qui coniuratione Pactiana, anno ſalutis MCDLXXVIII. quinto Kalend. Maij nefariè interfectus eſt, in quo iuuene ſingularis huma- 225. Pl.

humanitas, cum inſigni liberalitate coniuncta, omnium ætatum ac ordinum hominum incredibilem ei beneuolentiam comparauit. Natus eſt illi ex parum certa, neque propalam legitima vxore, altero circiter atque triceſimo ab obitu die ad ſeptimum Kalendas Iunij filius poſthumus nomine Iulius, non modò lineamentis oris, ſed toto corporis habitu patri ſimillimus: cuius nunc vitam paucis enarrare conſtitui. Is ſub patrui Laurentij tutela puer educatus, à teneris annis ſingularis viuidique ingenij ſpecimen præſeferebat, vnde optimis, qui tunc Florentiæ erant, præceptoribus vſus, animum ita compoſuit, vt litterarum cognitioni maximam morum elegantiam adiunxerit. Mediceis autem Gallorum regis Caroli octaui vi Florentia pulſis, quum Petrus Leonis decimus natu maximus frater Venetias, ipſe cum patruelis Iohanne Cardinale & Iuliano Pitilianum, atque inde Tifernum ad Vitellios veteres amicos confugit. Fuit autem abſens à patria totos XIIX. annos. Quo tempore miles Hoſpitalis ſancti Iohannis Hieroſolymitani, & prior Capuanus creatus eſt. Patruelem verò Iohannem Cardinalem in aduerſa proſperaque fortuna ſemper ſecutus, pugnæ interfuit Rauennati, ex qua Iohanne Cardinale, qui tum legationis munere fungebatur capto, Cæſenam cum Antonio Leua aufugit, inde Romam per diſpoſitos equos profectus, pontificem Iulium ſecundum funeſta & penè exitiabili clade conſternatum, fugamque meditantem confirmauit, & legati, qui in hoſtium poteſtate erat, ſalutem ac dignitatem eidem commendauit. Cęterùm quum Iohannes in Galliam duceretur, ex via clam aufugiens, ſeſe Hiſpanici exercitus reliquijs, qui cladi ſuperfuerant, adiunxit; quorum ope quum Cardonio duce Pratum expugnaſſet, Petro Soderino perpetuo vexillifero pulſo, patriam etiam ſuam recepit, Iuliano fratre reipublicæ clauo admoto. Intra quartum menſem Iulio ſecundo mortuo, quum ei incredibili felicitate Ioannes ipſe, Leo decimus vocatus, ſuffectus eſſet, pontificatus initio, Iulium Medicem Patruelem archiepiſcopum Florentinum deſignatum IX. Kalendas Octobris, anno MDXIII. diaconum cardinalem ſanctæ Mariæ in Dominica, mox presbyterum tituli ſancti Clementis, deinde mortuo Xyſto Ruuero S. R. E cancellarium, qui ſummus Romæ magiſtratus eſt, creat. Eo pontifice, qui otio & voluptatibus deditus, à curis imperij, quantum poterat ſe expedierat, Iulius vnus magnas negociorum moles ſuſtinuit: vnde auctoritas & opes maximæ ei acceſſere. Fœdere, quod Leo cum Venetis & Cæſare ad Gallos Italia exturbandos fecerat, exercitus eccleſiaſtici legatus Parmam & Placentiam à Gallis occupatas Romanæ eccleſiæ reſtituit. Eius præcipuè commendatione Leo X. pontificatus illi ſubſidia ſtruens, magna illa patrum lectione multos cardinales in ſenatum cooptauit. Quo mortuo vnius præcipuè Iulij opera pontificatus Hadriano abſenti delatus eſt: apud quem ſumma auctoritas fuit. Is leui, ſed tabifica febre quum decubuiſſet, adulatione medicorum eò perductus eſt, vt pene prius quàm venæ tangerentur, improuiſa morte perierit. Duo poſt eius obitum ad pontificatum maximè adſpirabant: Iulius Medices, & Pompeius Columna, opibus, dignitate, & genere maximè illuſtres. Ille inſuper magnis patrum clientelis, & recentis Leonis X. grauiſſimi pontificatus memoria præſtans, hic nobilitate & Cæſaris gratia atque amicitia pollebat. Quorum diſſidijs non ſine ſumma contentione, inter regnum ad menſes duos & dies quattuor productum: ſeniorum prærogatiuam, ad quos ſe conuerterat, Pompeius vehementiſſimè tuebatur. Iuniores omnes conſtantiſſimè Iulio fauebant. Poſtremò quum Iulius ſumma ope à Pompeio oppugnatus, ſpe penè decidiſſet, obiecto quem pontificem diceret Francioto Vrſino, Cæſaris familiæque Columnæ ex profeſſo hoſte, Pompeium eò impulit, vt ſe pontificatu ornandum conuerterit, qui ſe ei obſtinatius obniteretur, proculdubio Vrſino ſe ſuffragaturum Iulius minabatur, veteri amico & arctiſſima cognatione familiæ Mediceæ coniuncto. Nec mora, auctore atque hortatore Pompeio Cardinales omnes, qui tunc XXXIIX. comitijs aderant, XIII. Kalendas Decembris, anni MDXXIII. Iulium, qui tum presbyter cardinalis tituli ſancti Laurentij in Damaſo erat, Pontificem maximum ſalutant, & proximo vj. Kalend. Decembris die thiara ſacra redimitum, inaugurant. Cuius nauatæ operæ Pompeius præmium tulit, magnificentiſſimas ædes à Raphaële Riario extructas, quas Iulius paulò antè Riario mortuo à Leone obtinuerat; item concellariatus officium. Nouo Clementis pontificatu, anno ſæculari, quem MDXXV celebrauit, horrenda à ruſticis tumultus in Ger-

Germania paſſim excitati, cuncta vexabant. Hi veſano furore perciti, religionis ſpecie, omnia libera eſſe debere contendebant, occaſione à Chriſtiana libertate accepta, quæ tum vbique à multis temerè ex peſtilenti Lutheri doctrina prædicabatur. Cœpit exitiabilis ſuperſtitio in Pannonia inferiori, mox latius ſerpens ſuperiorem etiam, & demum totam Germaniam peruaſit. Verùm quum hi non ſolum eccleſiarum bona inuaderent & diriperent, ſed etiam nobilitatem omnem exſtinguere molirentur, aut ſaltem in ordinem redigere; vix tandem centum penè & quinquaginta millibus ex ijs paſſim cæſis repreſſi ſunt. Quibus motibus, niſi celeri remedio obuiam itum fuiſſet (quod partim aperta vi, partim dolis factum eſt) præſens erat periculum, ne Italiam quoque veterum barbarorum more fuiſſent perturbaturi: nam, regionibus etiam longinquis, & Italiæ in primis minitabantur. Ad quod malum declinandum Clemens, vt erat in rebus agendis ſagax & induſtrius, multum aduigilauit in Italia. Quo tempore Cæſarianorum, Venetorumque armis, & Piſcarij eximij ducis virtute Guillelmus Cofferius appellatus Ammiras, Francorum regis præfectus, qui in Italiam cum quadraginta peditum, & decem equitum Gallorum millibus deſcendens, Mediolanum aliquandiu obſederat, duobus prælijs ad amnem Seſithem victus, Italiæ finibus pulſus eſt. Ea victoria adeo Cæſaris duces elati ſunt, vt Carolo Borbonio, qui per eos dies à Galliæ rege ad Cæſarem defecerat, concitante, Gallias aggredi non dubitarint. Borbonius is, coniuratione detecta, qua Galliarum regnum affectaſſe exiſtimatus eſt, exſul factus ad Cæſarianos ſe contulerat. Quibus de cauſſis Franciſcus rex, quum pro ſalute imperij & totius Galliæ dignitate ingentes copias comparaſſet, hoſteſque, qui iam Maſſiliam oppugnare aggreſſi erant, prouincia expuliſſet, in Italiam ſuperatis alpibus tranſcendit, primoque impetu Mediolano potitus, Ticinum obſidebat. Formidoloſa iam Cæſaris potentia pontifici & Venetis eſſe cœperat; qui exæquata in Italia imperia, vireſque non admodum impares eſſe volebant. Cæſar enim immodica & inſatiabili cupiditate non Italiæ ſolum, ſed totius Europæ imperium affectare videbatur, quando Gallias demum ipſas Italia non contentus, ex qua Gallos paulò ante eiecerat, armis inuaſiſſet.

Ob id occulto metu conſternati, & de libertate Italiæ ſolliciti, ſtudia ſua erga Cæſarem non modò remiſerant, verùm nequaquam tranſmiſſis opportunis auxilijs, eum remorabantur, & qui ſocij & fœderati erant ſpectatores, euaſerant, in eo potiſſimè ſtudia ſua collocantes, vt inter Gallos, & Cæſarianos multorum menſium induciæ producerentur. Pontifex enim vim Cæſarianorum retardare, Gallorum regem confirmare, & pacem inter vtrunque honeſtis conditionibus adſtruere, totis viribus contendebat. Verùm dum intempeſtiuè neutri partium fauere videretur, Cæſariani duces Germanicarum aliquot cohortium præſidio confirmati, Franciſcum regem Ticinum obſidentem cruenta edita pugna, ſuo atque equi vulnere retardatum, cum maxima totius Galliæ iactura viuum ceperunt. Interiêre hoc prælio nobiliſſimi quique Francorum duces, capti rex Nauarræ, Hanno Metmorantius, poſtea magnus ſtabuli comes, & alij multi maximi nominis & dignitatis viri. Tum Clemens tantæ victoriç nuntio conſternatus, Albanum reuocauit, qui eiuſdem conſilio è regijs caſtris cum valida copiarum parte, ad Aquilam vſque peruenerat, in Neapolitanum regnum prçſidijs ſpoliatum impreſſionem facturus. Andegauenſis prçſertim factionis prçſidio ſubleuatus. Gallica igitur auxilia ex Italis Corſiſque conflata ad vrbem redeuntia Latini Columnç factionis & ditionis populi, aliquotque Cçſariani equites, auctoribus prçcipuè Columnenſium proceribus diripuêre; in vrbe quoque Vrſinç domus ad Montem Iordanum ab eiſdem Columnijs Clementis maieſtate contempta vexatç. Animos enim Cçſariani omnes, & in primis Columnenſes celebri Cçſaris ad Ticinum de tanto rege victoria audita erexerant; quod pontificem maximè perturbauit. Huic rei inſignis alia acceſſit contumelia: nam pontifex multo auro exſoluto, cum Cçſarianis ducibus antiquum fœdus renouauerat ea conditione, vt Regium Lepidi, quod Hadriano mortuo Alfonſus dux Ferrariç occupauerat, à Carolo Lanoio fœderis ſponſore pôtifici redderetur. Cçterùm Cçſar id fçdus ratum eſſe noluit, ne eius vrbis acceſſione pôtificiç vires augerentur. Itaq; Pontifex pecunia circũuentus, vrbe etiã ea excluſus eſt. Direptis inſuper per eos dies à Cçſarianis Parmenſium & Placentinorum agris, lacrymalem miſerorum ciuium legationem pontifex ſuſceperat.

perat, quibus rebus irritatus, occulta cum Venetis & Gallis ducibus conſilia inire cœpit, vt Cæſarem Mediolano, Franciſco Sfortia in auitam poſſeſſionem reſtituto, exueret, quem perfidiæ à Cęſarianis ducibus apud Imperatorem inſimulatum, Cæſar Mediolano eiectum in arce obſidebat: qui pace per eos dies cum rege Francorum Franciſco, quem captum detinebat, duris conditionibus facta, & ſorore ſua illi in matrimonium tradita, abire duobus eius filijs obſidibus acceptis permiſerat. Rex liber factus, negauit ſe his conditionibus teneri; quas Cæſar vltima carceris neceſſitate expreſſiſſet, atque ita fœdus cum Clemente Venetiſque pro Italica libertate tuenda, & Sfortia paterno imperio reſtituendo amicitiamque percuſſit. Contractis in vnum fœderatorum copijs, Laus Pompeia primo impetu capta, & vt Franciſco Sfortiæ obſidione in arce Mediolani cincto fameque laboranti ſubueniretur, edictum. Venetorum igitur, pontificis, Galli regis, & Heluetiorum copijs coniunctis, acre in Inſubribus bellum contrà Cæſarem gerebatur. Cæſarianorum ducum egregia tum facinora enituêre, arce Mediolani non ſolum per deditionem recepta, ſed & hoſtibus procul ab vrbe ſubmotis: qui Cremona aliquot diebus pòſt occupata, eam Franciſco Sfortiæ tradiderunt. Interim pontifex Ariminum à Sigiſmundo Malateſta occupatum miſſis copijs, pulſo regulo recepit. Ludouicus quoque Pannoniæ rex prælio à Turcis victus & interfectus, Regni & vitæ finem, Buda etiam amiſſa, habuit. Tum Columnenſes proceres Clementis conſilijs cognitis, & præuiſo magno Cæſarianorum periculo, auctore Pompeio Cardinale, qui belli initio ex vrbe ſe in Tuſculanam villam ſubduxerat; quò ſtudia eorum erga Cæſarem aliquo edito facinore præclariora viderentur, copias inſtruere cœperunt, ſpecie tuendi regni Neapolitani; re autem ipſa in Pontificem aliquid molituri. Clemens his cognitis longè maiore exercitu conſcripto Columnenſibus iuſſit, vt armatos ab ſe lectos extra imperij eccleſiaſtici fines abducerent, & quoquò vellent ad tuendos regni fines proficiſcerentur. Cardinale itaque Vallenſi auctore res compoſitę ſunt, hac conditione, vt in ditione pontificia Columnenſes armis abſtinerent: ſi Cæſari operam ſuam nauare vellent, id extra eccleſiæ limites facerent. Clemens nouo fœdere fretus, armis depoſitis, copias quas legerat, amicis omnibus & familiaribus reclamantibus, non ſine inſigni auaritiæ nota exauctorauit. Tum Columnenſes pontifice omnibus præſidijs nudato, Hugone Moncata ſibi adiuncto, copijs reparatis, & breui auctis, vrbem Cælimontana porta irrumpunt, & Xyſti ponte ac Septimana porta cum armatis inſtructiſque agminibus ad Vaticanum contendunt. Clemens rebus deſperatis trepidus in arcem fugit, fruſtra auxilium, opemque quærens: qui inuſitata auaritia, vſque adeò omnium hominum odia in ſe concitarat, vt nemo eſſet, qui vicem eius tam fœdè & præter ſacramenti fidem oppreſſi doleret. Nam ſacratos viros nouis decimis onerarat, officiorum collegijs redditus auerterat; gymnaſij ſalaria doctoribus conſtituta ſubtraxerat: irata etiam tum maximè plebs erat, quòd certis horreorum monopolijs, magna Fiſci quæſtus, annonæ tum in vrbe ſumma charitas eſſet. Inſuper, vt vias vrbis ad normam redigeret, plurimorum domus funditus exciderat non ſine magno multorum damno & incommodo, vt alterum è duumuiris viarum iniquo illo quæſtu expleret. Nemine igitur in tanto pontificis periculo, qui omnium odio flagrabat repugnante, Columnenſes, ducibus Marcello Pompei Cardinalis fratre, Hieronymo Sarnenſi comite eius genero, Hugone Moncata, Veſpaſiano & Aſcanio Columnijs in vrbem Leonianam irruperunt, & Palatio Vaticano omni ſupellectile ſacra & profana direpto, in omnium quoque auguſtiſſimam baſilicam S. Petri nefarias manus iniecère. Pompeius tum domi ſuę conſiſterat. Clemens ita circumuentus, quum commeatu in arce deficiente, nullam in aliquo ſpem haberet, Hugonem ad colloquium magnis precibus, Cardinale Pompeio reluctante aduocauit. Ibi pòſt multos ſermones, pax ita compoſita eſt, vt Papa exercitum ex Gallia Ciſalpina reuocaret, Pompeio & Columnenſibus parceret, obſes mitteretur Neapolim vir pecunioſiſſimus Philippus Strocius; cui Petri Medicis eius patruelis filia in matrimonium data fuerat. Hugo vrbe relicta in regnum cum omnibus copijs reuerteretur, daretque operam, vt quæ ex ſacrarijs ablata eſſent, ad myſteriorum cultum pertinentia redderentur: atque ita Hugo Moncata vrbe exceſſit, grauiter indignante Pompeio, idque factum deteſtante, qui ſperabat capto, vel quoquo modo ſublato pontifice, ſe ſummum ſacerdotium Cæſare auctore adepturum. Clemens metu ſolutus, quum eius fama fœdè apud

pud populum proſcinderetur, nec tantæ iniuriæ contumeliam æquo animo ſuſtinere poſſet, quod malignis hoſtibus credens, & doloſis inducijs fidens, tantam & exiſtimationis & Vaticanæ ſupellectilis iacturam feciſſet, abrupto indecoro fœdere & ſpretis obſidibus bellum Cæſarianis inferendum cenſuit. Accitis igitur Mediolano copijs Heluetiorum duo millia, & Italicas cohortes ſeptem virtutis eximiæ, quibus Iohannes Medices præerat, & magnam equitatus partem ad vrbem reuocauit; nouas alias copias conſcripſit, duces his & tribunos præfecit eximiæ virtutis iuuenes aliquot è Romana nobilitate præſtantes. Cæſar hoc rerum motu Pontificis conſilijs occurrendum ratus, Carolum Lanoium proregem Neapolitanum cum ſex millibus Hiſpanorum, & XXX. onerariarum nauium claſſe in Italiam miſit, ſcripſitque fratri Ferdinando, vt Georgius Froſpergius magnæ auctoritatis dux apud Vindelicos cum tribus Germanorum legionibus in Italiam mitteretur: quibus Iohannes Medices, & Franciſcus Maria Feltrius eccleſiaſtici exercitus duces coniunctis copijs, quum occurriſſent, vt eos Padi tranſitu prohiberent, Iohannes Medices tormento ictus occubuit, non ſine maximo Italiæ, & præſertim vrbis mox ruituræ damno. Intereà Pontifex Pompeium, & reliquos Columnenſes inter hoſtes eccleſiæ refert, illum ſenatoria dignitate, adempto pilei rubri vſu mouet, addit diras, aquæ & igni omnes interdicit, & armis perſecutus, omnia eorum oppida in Latio ad XIIII. inſigni acerbitate diripuit inceditque, & in his Sublaqueum, proprias Cardinalis delitias. Fœderibus itaque ſolutis, bellum magnis contentionibus vtrinque inſtauratur. In ditionis eccleſiæ finibus Cæſariani Fruſionem adoriuntur. Pontifex Valdemontium regia ſtirpe ortum, in ſpem potiundi regni Neapolitani è Gallijs euocat: qui claſſe aduectus Salerno primo impetu expugnata, infeſta ad ipſam Neapolim arma vertit, effuſumque cum vrbana multitudine Moncatam intra portam compellit. Ingens etiam bellum in ipſis regni finibus miſſis à pontifice copiarum ſupplementis agebatur. Totius exercitus eccleſiæ legatus erat Auguſtinus Triuultius Gallicæ factionis ſtudioſiſſimus. Pontificiorum virtute Cæſarianus exercitus ſoluta Fruſionis obſidione, prælio victus, trepidus intra regni terminos ſe receperat. Inter hæc pontifex ærario exhauſto omnium rerum penuria, & belli moleſtia pertæſus, ad pacem inclinare cœpit, ei Cæſaris nomine tum à Franciſco Quignonio, quem poſteà Cardinalem creauit, ob eam cauſſam miſſo, oblatam. Borbonius quoque qui in Inſubribus pro Cæſare erat, maximè formidabilis apparebat, is ingentibus lectiſſimiſque inſtructus copijs, totius eccleſiaſtici imperij, & vrbis in primis opes in prædam militibus ſe concedere publicè prædicabat: itaque Idibus Martijs denuò pax facta eſt, conſcriptæque pacis leges, in his vt Lanoius, qui pro rege erat, daret operam, ne Barbonius ad vrbem appropinquaret. Lanoius ſe id facturum pollicitus, exercitui obuiam proficiſcitur. Clemens, qui iam ſemel deceptus fuerat, fatali auaritia, præter omnium ſententiam, copias omnes dimiſit, Heluetiorum duo millia, & valentiſſimas illas cohortes, quæ ſub Iohanne Medice meruerant, nigræque ab atris ſignis vocabantur, quod vbi Borbonij exercitu cognitum eſt, Borbonius pacis legibus ſtandum non eſſe contendens, cum ingenti copiarum manu, contempto Lanoij edicto, ad vrbem mira celeritate properabat, ita vt longè citius quàm opinione hominum exſpectare poſſet, ad mœnia Vaticani & Ianiculi peruenerit: in ipſo pugnæ ardore dum Borbonius ad muros Vaticani ſuos cohortatur, & ſcalam conſcendit, pila tormenti traiectus cecidit, Deo Opt. Max. haud dubiè hominem vlciſcente, ne vrbis ab ſe captę & direptę ſpectaculo gloriaretur. Vaticano & Ianiculo paucis, qui repugnare auſi erant, interfectis, pridie Nonas Maij, anno ſalutis M. D XXVII. expugnatis, exercitus omnis, qui ex Germanis, Hiſpanis, & Italis ad xl. millia coactus erat, per pontem Xyſti in vrbem impetum fecit, & tanta cęde debacchatus eſt, vt nunquàm poſt hominum memoriam maiore truculentia vel in Turcas, vel in perpetuos & infenſiſſimos hoſtes vindictę libidine ſęuitum ſit. Omnes qui primo impetu obuij fuerant tam inermes, quàm armati ad vnum cęſi. Pontifex repentino tot hoſtium impetu conſternatus, ſummę rerum & ſaluti ſuę diffidens, conſilij expers, trepidus ſeſe in arcem recepit. Ea nocte nihil vnquàm lugubrius aut funeſtius Roma vidit: omnibus in locis ad ſatietatem vſque editæ hominum ſtrages, nobiliſſimi quique tormentis excruciati, virgines, matro-

næ, & ſacræ virgines violatæ, Cardinalium domus & principum item legatorum expugnatæ: nemo denique ſeruatus, niſi qui vitam & libertatem vniuerſa re domeſtica redemiſſet. Templa ferè omnia multis necatis, aut excruciatis ſacerdotibus direpta. Tum arx, in quam pontifex cum aliquot Cardinalibus ſe receperat, obſideri cœpta eſt, tam diligenti cuſtodia, ne quid obſonij intra inferretur adhibita, vt conſumpto commeatu omni, pontifex deditionem facere fuerit coactus, ea conditione, vt cuncta, quæ Cæſar imperaſſet, ſe facturum polliceretur. Conflauitque omnia ſacrorum templorum ornamenta, vt inde pecunia cuderetur militibus diuidenda, quæ quum ſatis non eſſet, pilei tres Cardinalitij venales conceſſi, vt illis licitantibus, qui ad ſenatoriam dignitatem adſpirabant, aurum proferrent; eo modo ad haſtam propoſitis emptores non defuêre. Dum pontificis liberatio vltrò citroque legatis miſſis cum Cæſare, qui tum in Hiſpania erat, tractaretur; audito Odetum Lotrechium copioſo cum exercitu Chriſtianiſſimi Franciſci regis iuſſu alpes tranſiſſe, vt pontificem proditum in libertatem, affereret, furentes milites efferique ſtipendia depoſcebant, vt vrbe poſteà exirent. His nummariæ rei difficultatibus coactus eſt Clemens obſides dare, quos ipſi milites delegiſſent homines maximè pecunioſos & honoratos, quos quum malè & iniquè tractarent fuga elapſi, militum ſpes omnes eluſerunt. Pompeij verò Cardinalis Columnenſis, quo cum in arce in gratiam redierat opera, pecuniam cùm inueniſſet Clemens ducum animos mitigauit. Franciſco Quignonio adipiſcendæ libertatis auctori præcipuo Galerum dedit, & vt milites maiore pecunia leniret, Marinum Grimanum & Franciſcum Cornelium Venetos, Antonium Sanſeuerinatem, Iohannem Vicentium Carafam, & Andream Matthæium Palmetium Neapolitanos, Henricumque Cardonium Hiſpanum, precio legerat in ſenatum; vtque ſanctiùs Cæſari fidem obligaret, quinque Cardinales obſides dedit: quibus amici, pacatique animi ſignum rebus geſtis, quum comitante exercitus parte vrbem veterem Tuſciæ oppidum petiturus eſſet, ipſe mutato habitu intempeſta nocte ex arce exiuit, & Ludouico Gonzaga comitante, quò conſtituerat, ſeptimo menſe poſt captiuitatem acceſſit; eò paulò pòſt curia omnis, & omnium principum legationes peruenerunt. Lucem porrò in arce exſpectare noluerat, veritus Hugonis Moncatæ ſententiam, qui Lanoio peſtilentia mortuo, pro rege erat. Is vt pontifex libertati redderetur, nunquàm conſenſerat. Cæterùm eò clandeſtinè elapſo, Cæſariani duces vrbe excedentes Neapolim ſe contulerunt: iam enim Lotrechius in regnum peruenerat. Ad famam porrò capti Pontificis Florentini ad arma exciti Hippolyto, atque Alexandro Mediceis adoleſcentibus eiectis, ſeſe in libertatem vindicauerant. Eodem tempore quum aliquandiù in Brutijs, & deinde in Apulia cum Venetis atque reliquijs Gallorum eſſet dimicatum, qui mortuo Lotrechio, & maiore exercitus parte peſtilentia conſumpto pauci ſuperſerant, pax inter Gallum & Cæſarem eſt inita: ex cuius legibus exceſſêre Galli & Veneti omnibus Apuliæ oppidis, & rex Gallus liberos obſides vicies centenis millibus aureorum perſolutis, cum incredibili totius Galliæ lætitia incolumes recepit. Ea quoque æſtate inter Clementem & Cæſarem amicitia renouata eſt, ijs conditionibus, vt Cæſar Margaritam filiam ſe cælibe ſuſceptam Alexandro Medici Laurentij iunioris filio deſponderet: bellum aduerſus Florentinos ſuſciperet, vt Mediceis vetus in patria dominatus redderetur: Florentini enim natura Gallorum ſtudioſiſſimi, eiectis Mediceis, Lotrechio adhæſerant: miſerant ad eum Neapolim auxilia, profeſſique Gallicam amicitiam Cæſarem oppugnabant, nunquàm futurum exiſtimantes, vt Pontifex in gratiam cum Cęſare rediret, tantis ab eo contumelijs affectus. Venit paulò pòſt in Italiam Cęſar triremibus ab Andrea Auria Genuam aduectus, deinde Bononiam acceſſit, vbi à Clemente ſeptimo ſuſceptus, Romani imperij diadema de Pontificis manibus more maiorum accepit, & incredibili apparatu, magnificentiſſimaque pompa Auguſtus ipſo natalis ſui die, ſexto Kalendas Martij, anno Domini MDXXX. appellatus eſt, quum Clementis & Venetorum precibus Franciſcum Sfortiam in gratiam recepiſſet, reddito ei Inſubrum imperio (Mediolani tamen arce ad tempus retenta) de quo tantis cladibus omni deuaſtata Italia dimicauerant. Demùm in Germaniam pace cum

ce cum Venetis facta contra Turcas profectus eſt, exercitu Italico, cui Filibertum Aurantium cum Vaſtio præfecerat, aduerſus Florentinos miſſo. Quo anno Tiberis alueum egreſſus magis quàm ad eam diem hominum memoria, vel vetuſtis monumentis relatum eſſet, vrbem inundauit, incredibili cum Romanorum damno & ædium detrimento. Per hæc tempora Ferdinandus imperatoris frater Bohemiæ & Pannoniæ rex, Cæſar Septemuirorum procerum comitijs Coloniæ Agrippinæ coactis, ex fratris Auguſti auctoritate, ne ſucceſſor in incerto eſſet, appellatus, & ſolemni diademate Aquiſgrani coronatus eſt. Intereà imperatore cum valido exercitu in Turcas Viennam obſidentes profecto, Florentini integrum annum ſub imperatoribus Malateſta, Balionio callido & forti duce, & Stephano Columna viro impigro libertatem ſuam conſtantiſſimè defenderunt: binis caſtris vrbs obſeſſa, è citeriore parte ab Aurantio, ab vlteriore à Vaſtio interfluente Arno. Erant in his caſtris Columnenſes fratres, Aſcanius Sarra, Camilli duo, & Martius cohortum alarumque præfecti. Demùm anno vertente Florentini fame domiti, deditionem fecerunt, quum ipſorum auxilia, quæ ad opem ferendam Piſis adueniebant, Aurantius in agro Piſtorienſi profligaſſet, in qua tamen victoria ipſe dux cecidit. Florentinis in deditionem acceptis, nouo more dux impoſitus eſt Alexander Medices libertatis ſpe penitus ſublata. Ancona verò, quæ rebellauerat defectionis auctoribus caſtigatis, recepta, Pontifex ad Cæſarem viſendum, qui Mantuam vſque venerat, acceſſit, aliquot tam Cæſare, quàm Francorum rege petente, creauit Cardinales viros grauiſſimos: parcus enim & paulo retractior in nouo legendo ſenatu habitus eſt. Iuliani Medicis patruelis ſui filium Hippolytum, quem opulentiſſimo Montis regalis ſacerdotio honeſtauerat, in patrum collegium adſcitum, Pompeio Columna Cardinale mortuo cancellarium S. R. E. creauit. Henricum octauum Angliæ regem Catherinam vxorem, quæ Imperatoris amita erat, repudiare totis viribus vigeſimo matrimonij celebrati anno conantem, quo Annæ Boloniæ amaſiæ nuptijs potiretur, quum id diuortium improbaſſet, terribileſque minas & anathema intentâſſet, eò impulit, vt patria religione deſerta, noua & nefaria Lutheri dogmata, quæ anteà ſcripto improbauerat, ſequeretur. Porrò autem dum Bononiæ Clemens eſſet, fœdus in ſex menſes productum eſt inter Pontificem, imperatorem, duces Mediolani, Ferrariæ, Florentinos, Genuenſes, Senenſes, & Lucenſes, contra eos, qui pacem Italiæ perturbare conarentur, vt ſi opus eſſet, conſociatis viribus bellum gereretur, cuius dux Antonius Leua creatus eſt. Intereà orta inter Ferrariæ ducem & Clementem de Mutinæ Regijque principatu conuerſia, res ad Cæſaris arbitrium remiſſa eſt: qua in re iuriſperiti Cæſarei quum Clementi nonnihil fauere viderentur, tandem à Cæſare pro duce Ferrariæ contra pontificem eſt pronuntiatum; duæque vrbes Cæſaris iudicio Romanæ eccleſiæ ereptæ, Ferrarienſium duci traditæ ſunt. Imperatore in Hiſpaniam profecto Clemens nouam cum Francorum rege amicitiam iniuit; in qua Laurentij iunioris filia Catherina Medices Henrico, Franciſci regis ſecundo genito in matrimonium collocata eſt. Res Maſſiliæ, quo Pontifex & rex Gallus conuenerant, incredibili pompa tranſacta, ibique ſolemnes nuptiæ factæ. Aderant cum Pontifice & rege, totius aulæ Romanæ & Gallicæ præſtantiores quique, Cardinales ob eam rem quattuor, petente rege, creati: & Pontifex claſſe Gallica Romam reuerſus, haud diu ſuperuixit; longo enim & vario, difficilique morbo vexatus, poſtremò cùm Cardinales XXXIII. creaſſet, reſque domeſticas optimè diſpoſuiſſet, in aduerſa proſperaque fortuna ſemper conſtans, Romæ in Vaticano vij. Kalendas Octobris, hora inter XIIX. & XIX. rebus humanis exceſſit, anno ſalutis MDXXXIII. ætatis lvj. menſe quarto, pontificatus verò X. menſe decimo ſupra diem ſeptimum. cadauer primum ad ſanctum Petrum, poſteà Pauli tertij pontificatu cum Leonis X. reliquijs ad Mineruæ delatum eſt, & marmoreo ſepulchro locatum. Vacauit tum ſedes dies XVII.

PAVLVS PAPA III.

229. Pōt GENS Farneſia, quum à maioribus, quorũ ſummi honores & res præclarè geſtæ memorantur, magnum decus atque ornamentum accepit; tum ætate noſtra, quibus rebus mortalium vita honeſtatur, iis ita omnibus excellit, vt Italicarum gentium pauciſſimas cum ea, vel opibus, vel dignitate conferri, virtute quidem & ſtudio maximarum rerum, vnde vera nobilitas petitur, præferri nullam poſſe exiſtimem. Quò ego libentius breuem vitam Pauli papæ III. Farneſij, qui vetera familiæ decora vehementer auxit, mandare litteris aggredior: nam me quoque ipſum licet aliena narrantem, res tamen ipſa, & laudatiſſimi principis acta afficiunt, rerumq; ab eo præclarè geſtarum maieſtate cogor eas poſteris tradere, vt ad eorum exemplũ, qui laudabiliter vixerunt, omnes, qui hæc legent, vitæ ſuę quaſi curſum inſtituant. Paulus igitur pontifex ex nobili & antiqua Farneſiorũ familia, quę principem hodiè locum inter Romanos obtinet, ortus eſt. Cuius honorificam mentionem, ante annos penè quingẽtos in vrbis veteris vetuſti Etruriæ oppidi annalibus & antiquis monumentis exſtare didici. Hanc gentem priſcis temporibus cum aliis multis, quæ paſſim per varia terrę Italię loca conſedere, ex Germania in Cæſarum comitatu, qui Italicum iter magna nobilium Germanorum copia ſtipati, frequentare ſolebant veniſſe traditum eſt. Cuius generis proceres, quum multa animi corporiſque egregia documenta dediſſent, aliquot oppidorum in Vulſinienſibus & Salpinatibus ditionem ſibi vindicârunt. In vrbem deinde virtutis ergo adſciti, ad noſtram vſque ætatem potentia & opibus ſummum claritatis locum obtinuêre, quanquã ipſum familię nomen à Farneto Etruriæ pago, quo familia ipſa potitur. traxiſſe quibuſdã placuiſſe viderim, qui à frequẽtibus farnis, quod quercus genus eſt, appellationem obtinuit. Hinc in antiquis monumentis eos de Farneto vocari animaduerti. Clariſſimus inter multos ex hac gente fuit Petrus Farneſius, Ranutij filius, Peponis nepos, qui anno à partu Virginis MCCCXIII. Vrbis veteris multis regulis & nobiliſſimis familiis tunc refertæ, princeps factus, patriam à ciuili Guelforũ & Gibellinorum ſeditione liberauit. Ante annos quoque CCCCLXX. Paſchale II. Romano pontifice, Petrus ſenior Farneſius, equitum eccleſiaſticorum magiſter, inſigni victoria de pontificis hoſtibus in Vulcientium litore parta, vetuſtiſſimã Coloniam Coſſam, Vrbitelli nomine reſtituit. Prudẽtius Petri ſenioris filius Lucio II. & Prudentio geniti, Popo & Ranutius Innocẽtio III. egregiè pro eccleſiaſtica libertate operam nauârunt. Quorũ poſteri in ciuilibus inter Romanos pontifices & Imperatores diſſenſionibus, Romanę eccleſię partes ſępe afflictas & diſiectas, magna fortitudine & felicitate ſuſtinuêre. Florentini Petro Farneſio duce Piſanos grauiſſimo prælio attritos, eò redegerunt vt clariſſimæ ciuitatis vires, præcipuis ciuibus amiſſis, paulatim conciderint. Petrus Ancaranus, ciuilis pontificiiique iuris præſtantiſſimus interpres, cuius plura ingenij plena exſtant inſignia monumenta, ex gente Farneſia originem habuit. Pontificis Pauli tertij auus Ranutius Farneſius Petri filius Ranutij nepos eccleſiaſtici exercitus ſtrenuum Imperatorẽ Eugenio quarto pontifice maximo, contra Romanæ eccleſiæ perduelles, qui frequentes & potẽtiſſimi per ea tempora fuêre, egit, ab eodẽ pontifice ob rem militarem bene geſtam, aurea roſa donatus. Huius filius Petrus Luiſius, ex Ioannella Caietana de Sermoneta, Bonifacij octaui gentili, illuſtri ſanguine nata, lectiſſima & antiqui exẽpli matrona, Paulum III. papam genuit, Alexandum ante ſummum ſacerdotium vocatum. Ipſe

natus eſt Carini, quod eſt oppidum in Etruria paternæ ditionis, pridie kalendas Martii, anno à partu Virginis ſexageſimo octauo, ſupra milleſimum & quadringenteſimum, Paulo ſecundo Veneto pontificatum maximum obtinente, in cuius rei memoriam pontifex poſteà factus eius nomen adſciuiſſe exiſtimatur. Puer ſingulari parentum diligentia educatus, Romæ Pomponium Lætum primùm audiuit, poſtea Florentiam, vbi tunc temporis Græcarum ac Latinarum litterarum clariſſimi erant profeſſores, ad diſcendum miſſus, celeberrima in Laurentij Medicis ſchola omnibus diſciplinis, quibus illa ætas impertiri debet, imbutus, ante omnia Latinas & Græcas litteras magna felicitate didicit: enituit enim ſtatim in eo ingenium viuidum, ſublime, & quod ad rem maximè pertinet, in perdiſcendo gloriæ auidum. Iis artibus, quum quantum temporis ſatis videbatur, impendiſſet, & magnæ ſpei adoleſcens euaſiſſet, Romam ſub Xiſti quarti ſucceſſore Innocentio VIII. ſe contulit, vt quũ litteris rerum quoque maiorẽ vſum, qui vnus ad maximas dignitates induſtrio homines euehit, pari felicitate cõiungeret. Ac ſtatim ad Rodericum Borgiam cardinalem epiſcopum Portuenſem Apoſtolicę ſedis cancellarium, atque tum ampliſſimi ordinis principem obſequiis officiiſque colendum, omne animi ſtudium contulit. à quo ob morum elegantiam vehementer amatus eſt. Quum aliquando ob rem familiarem à matre diſſentiſſet, eius rogatu ab Innocentio octauo in Hadriani molem coniectus eſt, quo iuuenis paulò audacioris ſpiritus reprimerentur. Haud ita multò pòſt Pauli Marganij propinqui opera, dum omnes ſupplicationib⁹ corporis CHRISTI religioſius vacant, funibus ex prǽalta arce demiſſus, feliciter ſeſe carceris tædio eripuit. In pontificis gratiam rediens, quum animũ ſacro viuendi inſtituto addixiſſet, ſcriptor apoſtolicus & protonotarius creatur. Innocentio VIII. mortuo ab Alexandro VI. quem antea ſemper obſeruârat, ærarij præfectura & epiſcopatu Montis Flaſconis, Cornetique ornatus, mox purpuræ honore collato, in ſenatum magna duodecim patrum lectione XII Kalend. Octobris, anno ſalutis MCDXCIII. cooptatur, annum ætatis nondum egreſſus XXVI. eique Diacono SS. Coſmæ, & Damiani diaconia more maiorum commiſſa. Inde accumulata dignitate Viterbij primùm legatus, in quo honore Carolum octauum regnum Neapolitanum armis repetẽtem honorificè ſuſcepit: deinde agri Piceni factus eſt. In his legationibus ita ſe geſſit, vt ſummis, infimis æque gratus, magnum ſui deſiderium munere defunctus, prouincialibus reliquerit. Hiſce de cauſſis ſibi gratũ Iulius II. ad ſe accitum, & pro Picena legatione Parmenſi epiſcopatu donatum, in Lateranenſi concilio eius opera vſus, eundem quoad vixit, apud ſe Romæ detinuit, atque opulentiori ſancti Euſtachij diaconiæ præfecit. In ampliſſimo ordine, in quo quod paucis anteà contigerat, annos ſupra quadraginta vixit, talem ſemper ſe geſſit, vt in Gallorúmne an Hiſpanorum, quorum tunc factionibus Italia omnis ſeruiebat, res magis pronus eſſet, neutri partium ſatis planè vnquam conſtiterit. Itaque eum omnibus gratum, nemini priuatim addictum, & magna cum integritatis, prudentiæ, dexteritatiſq; laude muneri ſuo aſſiduè vacantem, cæpit omnibus ſæculis laudatum ædificandi ſtudiũ, atque eius domus Antonio Sangallo architecto fundamenta iecit, quę nunc non procul à Flore campo ſtructuræ elegantia & laxitate cunctas noſtri temporis vel ſumptuoſiſſimas regias longè ſuperat, artificio autem, neque veterum quidem Romanorũ ſuperbiſſimis olim palatiis cedit. A Leone decimo ex diacono cardinale ſancti Euſtachij, epiſcopus cardinalis Tuſculanus factus, ex vitæ ſuæ inſtituto id adeptus eſt gratiæ, vt quum Leo leni ab initio, ac ferè contemnenda, ſed mox vehementi ac mortifera febre inopinantibus medicis extinctus eſſet, & tanto ſacerdotio dignus ſucceſſor quæreretur, cardinales aliquot cum ſuffragiis ſuis prætulerint. Bernardinus etenim Caruaial Hiſpanus ſenatus tũ princeps, & is ipſe Alexander Farneſius cardinales inter plures candidatos ante omnes prodierant, ſed ille, quum vel demiſsè přenſando apud ſurdas cardinalium aures nihil proficeret, quum per ſe quiſque patrũ, ab illa valdè dira, & propè exſecrabili Alexandri memoria Hiſpanici nominis ingenia perhorreret, facile repulſam tulit. Id accedebat, quòd ipſe quanqaum probè eruditus, & grauis recentis adhuc ignomi-

niæ

niæ notam præferebat, quod Iulio II. excitato ſchiſmate, negotium faceſſiſſet. Alexander vnà cum ætatis honore, magna Romanæ nobilitatis ac variarũ virtutum & litterarum pręſidia ferens, & prudentis ciuiliſque modeſtiæ nomine omnibus commendatus, inuiſus nemini, haud dubiè ad ſummum quod petebat honoris faſtigium perueniſſet, ſi ad ſuffragiorum numerum, quem ſperauerat, tenorem in acceſſibus eſſet conſecutus. Sed Iulius Medices, qui iuniorum patrum ſuffragia, ſine quibus res confici non poterat, moderabatur, quamuis hominem probaret & coleret, eum tamen ſibi minimè præferendum ratus, à ſuffragando ſuis deterritis, illius ſpes facilè præcidit. Gallos etiam patres ſuboffenderat, quod quum aliquandiu diligenter ambiendo & prenſando plures ſibi amicos adſciuiſſet, & patribus ad ſuffragia vocatis fortunæ ſuæ periculum facere decreuiſſet, vt Cæſarianorum certiore ſtudio vteretur, Manueli Imperatoris legato fidẽ obſtrinxerat, ſe Cæſari nunquam defuturum, ſi eius auſpiciis pontificatum obtinuiſſet: quæ res aperta Gallicæ factionis Cardinales ab eo auertit. Biennio pòſt, quum Hadrianus VI. fato conceſſit, inſtauratis comitiis eadem iuniorum conſpiratione Iulio Medice ſubrogato, ipſe rurſus obtinendi pontificatus ſpe decidit. Nimirum nondum tempus illud aduenerat, quo eum Deus tanto excelſæ dignitatis honore ornare deſtinarât: quem eo abnuente, nulla demùm, quantumuis diligenti humana induſtria adipiſci quiſquam poteſt, neque vlla rurſus ſolertia vllus præuertere. In quo tamen, vti poſteà conſtitit, bene haud dubiè cum illo actum tum fuit, quum procul à publico odio, in quo Clemens temporum calamitate ſtatim incidit ipſe meliore ſorte diuina certè prouidentia ad feliciora ſeruaretur. Id, quod inde maximè videri licuit, quum mortuo Clemente annus longè omnium eius ætatis ſecura domi pace, mira cæli clementia, læta paſſim agrorum copia & vbertate, Punicaque victoria inſignis Pauli III. pontificatus initia nobilitauit, ita omnes, qui luctuoſa Hadriani & Clementis tempora euaſerant, ſe tunc primùm natos crederẽt, ſalutem & fortunas ſuas in tuto poſitas arbitrarentur, exiſtimarentque expiatis tot cladibus inuectam eſſe aurei ſæculi felicitatem, quam haud dubiè Pauli III. pontificatum ciuili ſapientia prudentiaque plenum attuliſſe ſibi pręſuadebant, cuius rei Clemente adhuc viuo haud modicum ſpeciem datum fuerat. Sub cuius pontificatus initiis Paulus ipſe Præneſtinam primùm eccleſiam, deinde Sabinam, poſt Portuenſem nouiſſimè Oſtienſem obtinuit. Mortuo verò Nicolao Fliſco Senatus principe, id munus vetere inſtituto ſuſcepit, quod tanta cum dexteritate, prudentia, auctoritate, ac integritatis opinione annos decem ſuſtinuit, vt nemini dubium eſſet iis artibus gradum ſibi ad ſummum pontificatum, quo vnus omnium digniſſimus exiſtimatus eſt, præparaſſe. Romæ munus legationis iterum obiuit, in Hiſpaniam legatus eo tempore deſignatur, quo Clemens vrbe direpta in arce obſidebatur, in itinere Parmæ ſubſtitit, & Lotrechium, vt in pontificis obſeſſi auxilium expeditis itineribus veniret, maximè ſollicitauit. Cæſarem verò tunc primùm in Italia venientem Genuæ cum Franciſco Quignonio Cardinale S. Crucis, & Hyppolito Medice legatus excepit. Quum Carolus Imperator Bononiam iterum veniſſet eo animo, vt inter alia circiter quindecim Cardinales à pontifice è factione ſua creare procuraret, Farneſius eum auctoritate & rationibus, ne id faceret, perſuaſit. Ob eas res apud Clemẽtem adeò gratia & auctoritate valuit, vt quum Pontifex diuturno ſtomachi vitio tabefactus, ſæpè repreſſo & rurſus erumpente morbo, omnem vitæ ſpem conſtanter abieciſſet, eum ſibi ſucceſſorem teſtamẽto ſcriptorem affirmaret, ſi pontificatus hereditate pararetur: quin morti proximus ei vni iudicio ſuo omnibus patribus prælato, eccleſiam propediem vacaturam commendauit, & propterea Hyppolitum Medicem etiam atque etiam fuerat adhortatus, vt vnum omninò Farneſium collatis amicorũ ſtudiis attollẽdum ornãdumq; ſuſciperet, quando nemo in adminiſtranda repub. & tuẽda dignitate SS. maiaſt. eo potior eſſe videretur. Eo deinde rebus humanis exẽpto, quũ nequaquã quærẽdus eſſet, qui in ei' locũ legeretur, ſed legendus, qui ætate pru-

dentia, reru̅ diuturno vſu, inueterata virtute, & præcellentibus litteris præ omnibus ſine controuerſia emineret, patres haud diu cunctati, cogitarunt eum nouo & inuſitato exe̅plo ante celebrata noue̅dialia, ſine vllo conclauis cœtu, de mortuo pontifici ſubrogare. Quod ipſe tanqua̅ præter maioru̅ morem conſtantiſſimè recuſauit. Iuſtis igitur Clementi VII. celebratis, Cardinales XXXV. qui aderant in comitiu̅ in Vaticano ad quintu̅ Idus Octobris, anno à partu Virginis MDXXXIIII. ſunt ingreſſi, nam multi in vrbe è prouinciis ad comitia conuolârant. Poſtridie ad quartum Idus, Hyppolitus Medices, Cardinalis Clementis præceptoru̅ memor, & ſua ſponte & ſuoru̅ omniu̅ hortatu, & amicoru̅ Cardinaliu̅ propenſione adductus, cum Ioanne Cardinale Lotharingio, viro inter patres nobiliſſimo egit, vt vtriuſq; opera qui ſupra viginti ſenatorum ſuffragia moderabantur, pontificatus Farneſio traderetur. Paucis igitur conſilio communicato, ad Farneſium circa horam noctis ſecunda̅ pergunt, eumq; primos comitiorum æſtus tranquillo animo in cella exſpectante̅ pedibus aduoluti po̅tificem maximum ſalutant. Qua in re memoratu dignum id accidit, Lotharingius Cardinalis Gallicam legationem ad ſe transferri rogauit, ſibi certò pollicitus, illum in tanta animi alienatione eam rem non ſibi negaturum. At Farneſius nondum planè pontifex, id decori ſuo conuenire negans, preces eius obaudiuit. Cæterùm Medices & Lotharingi exemplu̅ cardinales amici primùm, deinde dubii nouiſſimè pauci co̅petitores & aduerſarij ſecuti, eum ſubita veluti religione tacti adorant. Nulla vnquam à multis ſeculis comitia ſincerius, ſimplicius, concordiuſque inita peractaque ſunt, quum nullo liuore protracta, nullo ambitu corrupta, nulloq; demùm metu præcipitata fuerint. Eum populus Romanus incredibili lætitia & gratulatione accepit, quod in vrbis ſuæ ciuitatem pontificatum maximu̅, quo quidem illa iam annos plus ce̅tum à Martino V. deinceps caruerat, nobiliſſimus ciuis ſui fama nominis & eximia virtutum claritate reuocaſſet, qui latronum & ſicarioru̅ audacia̅, quæ in prouinciis & Romæ ægro pontifice, & per interregnum irruperat, quàm primum contondere poſſet. Poſtridie quum in ſuffragia itum eſſet, ſingraphis ſuffragiorum præter morem apertis, in ſacratum calicem, quod ſcrutinium vocant, coniectis pontifex denuò omnium votis renunciatus, ad tertiu̅ Nonas Nouemb. Pauli III. nomine aſſumto, coronatus eſt, qua die ab eo felici auſpicio publica hilaritate percelebri in eius honorem nobiliſſimi Romanæ iuuentutis adoleſcentes per Vaticanam aream ſimulachro equeſtris pugnæ edito iucundiſſimè decurrerunt. Nec defuit ſpes: nam pontificatum adeptus tribunalis populi Romani capitolini, officiorum, curialium, priuilegia confirmauit & auxit: eccleſiarum prædia temerè locata, vindicauit, & ita ſe in adminiſtra̅da repub. geſſit illuſtri quodam in ſpeciem diuerſarum virtutum temperamento, vt pontificis ſimul & principis nomen tueretur. In omni namq; conſilio & ſingularis pietas, & ſumma prouidentia eminere videbantur, & non obſcura idem amplifica̅dæ ſuorum potentiæ voluntas. Nam ante omnia, quod in re magnoperè expediebat, ſe neq; harum, neque illarum partium, quod cardinalis etiam facere conſueuerat, ſed communem omnium parentem profitebatur, propterea nequaquam adduci vnquàm potuit, vt id fœdus renouaret, quod Bononiæ Clemente Cæſareque auctoribus, pro tuenda Italiæ libertate haud obſcurè ad arcendos Gallos percuſſum fuerat, quum ab vtroque aliquod fortuna ſua dignu̅ munus exſpectaret. Quin & concilium toties à Germanis verè pietatis deſertoribus ad terre̅dos Romanos pontifices efflagitatum, à quo grauiſſimis de cauſſis Clemens diffugiſſe videbatur, vltrò ſe appetere, & ad id locum tempuſque ſe decernere paratu̅ eſſe prædicabat: apud principes verò Chriſtianos inſtitit, vt ſibi conciliu̅ indicturo conſentirent. Miſſis quoque pro tuenda ſacroſancti nominis dignitate, qua priuatæ ſpes tegerentur, in Galliam & Hiſpaniam legatis, aſſiduè dabat operam, vt Fra̅ciſcus Gallorum rex vno conſenſu ad oppugnandum Turcam opulentiſsimo Africæ potitu̅ regno cum Carolo Cæſare, firma pace, vel renouatis fœderibus iungeretur, vt ea ſaltem ratione Turcarum & Gallorum amicitiam labefactaret. Sed quanquam eſſet apud Gallos eximia pontificis auctoritas, nil tame̅, quod ad fœderum val conferendorum au-

xilio-

ſiliorum rationem pertineret, impetrare potuit. Franciſcus enim Gallorum rex Italia omni pulſus, Cæſaris felicitatem, qui magnam Italiæ partem tenebat, ferre non poterat. Ad amplificandos deinde ſuos conuerſus, proximo Decembri duos ex filio & filia nepotes diaconos Cardinales creauit, Alexandrum Farneſium Petri Luiſij filium, & Guidonē Aſcanium Sfortiam, Conſtantia & Boſio natum. Ex his priorem mortuo, paulò pòſt Hippolyto Medice, S.R.E. cancellarium, poſteriorem verò camerarium, haud ita multò poſt Spinula defuncto, fecit. Poſtea ſtatui eccleſiaſtico inſtaurando confirmandoque animum adiiciens, nihil antiquius duxit, quàm vt viros egregios toto terrarum orbe conquiſitos in patrum ampliſſimorum ordinem legeret, eccleſiæ ſalutē iis verè inuiti affirmans. Proximis igitur ſenatorum lectionibus aliquot inter multos ad xx. amplius ſelectos Cardinales creauit, omnes ſummo ſacerdotio digniſſimos, quos, vt in ſuam rempublicam adlegeret, è totiùs orbis Chriſtiani ſenatibus decerpit. Nemo Romanorum pontificum ad hanc diem plures patres, qui vnus & ſeptuaginta fuêre, ſacro purpuræ honore donauit. Quatuor ſummi pontifices, qui nuſquam interrupta ſerie poſt eum ad ſummum ſacroſanctæ pontificiæ dignitatis apicem peruenêre, ex eius lectionibus prodierunt, Iulius III. Marcellus II. Paulus IV. Pius IV. præter quos F. Nicolaus archiepiſcopus Capuanus Germanus ordinis Prædicatorum Theologus, Ioannes Bellaius Gallus orator regius: Hieronymus Ginutius Cameræ, Iacobus Simoneta, Rotæ auditores: Ioannes Fiſcherius Anglus epiſcopus Roffēſis, Theologus, paulò pòſt ab impio Henrico VIII. rege pro CHRISTO capite cæſus, Gaſpar Contarenus ampliſſimus ſenator Venetus, Philoſophus eximius, Marinus Caractiolus pro duce Mediolani, chriſtophorus Iacobatius ſupplicibus libellis ſubſignandis præfectus, Iacobus Sadoletus Theologus, Rodulphus Pius vitæ integritate, rerum gerendarum prudentia experientiaque præſtans, Hieronymus Alexander archiepiſcopus Brunduſinus, trium linguarum peritia illuſtris, Reginaldus Polus Anglus vir eximia ſanctitate & vario doctrinarum genere clariſſimus, F. Ioannes Toletanus ex ordine Prædicatorum, Petrus Bembus, Fredericus Fregoſius, Petrus Paulus Pariſius, Bartholomæus Guiditionius, F. Dionyſius Laurerius ordinis ſeruorum magiſter, Ioannes Moronus, D. Gregorius Corteſius monachus Caſſinas, F. Thomas Badia ex ordine Prædicatorum, Ranutius, Farneſius alius nepos, quē maiorē pœnitentiarium fecit, latinis græciſque litteris eruditus, & alij multi numerantur, vel nobilitate clariſſimi, vel omni virtutum doctrinarumq; genere cumulatiſſimi, ita vt non immeritò reſpublica Chriſtiana plurimū ei debeat, cuius vnius graui prudentique delectu ampliſſimo ſenatui orbis Chriſtiani ornamēto ſuus eſt honor reſtitutus. Initio pontificatus Pauli, furioſa & inſana Anabaptiſtarum hæreſis paulò ante exorta, Monaſterium ciuitatem VVeſtfaliæ munitiſſimam occupauerat. In qua à loci epiſcopo acriter obſeſſi, aſperrimaſque oppugnationes paſſi, tandem commeatu abſumta extrema inedia confecti, mures, feles, canes, animalium coria, & alia id genus, comedere ſunt coacti, ita vt vrbs illa verè noua Hieruſalem dicta ſit. Id enim nomen ei indiderat hæreticorum Rex nouus Ioannes Leidenſis Batauus, homo profanus, ſordida conditione, ſed animo planè excelſo, quia ad id munus à Deo ſe vocatum eſſe miſeris perſuadens, ad hanc nouam Hieruſalem & montem Sion miſſis ſuis quaquà verſum prophetis, mira audacia omnes inuitabat. Cæterùm capta vrbe omnes cum rege obſidione deleti ſunt, & funeſtæ hæreſis deliriorum & ineptiarum refertiſſimæ domicilium diſſipatum. In Anglia per hæc tempora maior rerū moles fuit. Henricus VIII. Britanniæ rex, qui edito præclaro volumine, inſanam Lutheri hæreſim oppugnauerat, & ob eam rem fidei catholicæ defenſoris, ſpecioſo titulo à Leone X. ornatus fuerat, patriæ religionis deſertor ob hanc cauſſam eſt factus. Vxorem is duxerat Catherinam Arragoniam, Ferdinandi catholici Hiſpaniarum regis filiam, ac Caroli V. Cæſaris materterā, Arturo fratri diu ante mortuo deſponſatam, cui quum inſani amoris libidine correptus vigeſimo matrimonij anno repudij libellum miſiſſet, Annam Boleniam adulteram, cuius furioſo amore flagrabat, in coniugalem thorum

receptit. Hanc cauſſam aliquandiu in celeberrimis totius orbis Chriſtiani gymnaſiis tractarant inter ſe diuinarum humanarumque legum periti: poſtremo quum Clemens pontifex & in Cæſaris gratiã, & vt æqua iura poſtulabant, repudium in auctoritate ſua ſancire noluiſſet, ſed eas nuptias vti nefarias damnaſſet, rex maleſano amore deprauatus, omnem veterem ſuam virtutis, ac pietatis laudem & gloriam abdicauit, & noua damnataque Lutheranorum dogmata ſequutus, ab auctoritate Romani pontificis impiè deſciuit. Hinc factum, vt quum efferatum animum ad ſæuitiam impuliſſet, multis ſuppliciis damnatorũ procerum aulã funeſtauit, ſublato ante alios, quod etiã promeruiſſe videri poterat, ipſo Thoma Vulcer Cardinale Eboracẽſe, qui nefariis cõſiliis peruertiſſe regem atq; infatuaſſe inuidentis populi iudicio accuſabatur. Nec mora, ſeueriore diſtricto gladio complures exploratæ probitatis viros, & litterarum doctrina illuſtres, quod eius nefariæ ſententiæ aſſentiri nollent, interfecit. In queis fuêre Thomas Morus, regij ſcrinij magiſter, & Ioannes Fiſcherius Cardinalis Roffenſis, paulò antè à Paulo III. creatus, Boleniæ autem regalibus ornamẽtis traditis, & tanquàm ex legitimis nuptiis communicato geniali thoro, Catharinam legitimam vxorem miſerabiliter thoro domoque expulit, quæ quum dolorem ferre nequiret, breui, filia Maria relicta, fato conceſſit. Ab hiſce diris principiis ad peiora progreſſus, ſeipſum quoque publicò edicto eccleſiæ Anglicanæ primarium ſi b CHRISTO caput contempto pontifice ſuperbè & arroganter pronunciauit, catholicamque omnẽ religionem hæreſi Lutherana ſuſcepta abrogare totis viribus contendit: monaſteria, & ædes ſacras profanauit: clericos, monachos, & fratres religionum omnes multis ex iis immani ſæuitia occiſis omninò deleuit, bonis eorum vel in fiſcum redactis, vel quo plures erroris ſui participes haberet, miniſtris inſaniæ ſuæ ſceleratè conceſſis, omnia poſtremo rapinis, cædibus, cruciatibus, & impietate repleuit. Hiſce de cauſſis commotus Paulus pontifex, frequenti ſenatu Henricum Anglum, ob inauditæ hæreſis crimen Chriſtianorum numero haberi indignum cenſuit anathemateque notatum, & abrogata eidem omni poteſtate, in ordinem redactum regiis titulis pro auctoritate ſua aliquandiu cunctatus priuauit. Nec mora, prædura ſcelerum vltrix adfuit Dei dextera: nam idem rex nouo inuſitatæ ſeueritatis facinore, edito eandem quam tantoperè amauerat Boleniam adulterij damnatam, palàm capitali ſupplicio affecit. Suſceperat hoc tempore Cæſar Carolus expeditionem Tunetanam, vt immanem prædonem & piratarum ſæuiſſimum ducem Hadrianũ Barbaruſſam vlciſceretur, qui immenſis Solymanni Turcarum imperatoris copiis, ac ingẽti eius claſſe ſubnixus, poſt vaſtata cũcta Italiæ, Siciliæ atque Hiſpaniæ littora, Tunetem in Africa eiecto Muleaſſe rege occuparat, & barbarè arroganterq; felicitatis ſuæ metas progreſſus, de regno neapolitano occupando magna ſpe concepta, haud dubia concilia agitabat. Ad hoc bellum cõficiendum Paulus pontifex liberaliter cõtulit: nam & de ſuo decem triremes Genuę exornari iuſſit, quibus tres quoque veteres adiũxit, quæ in cuſtodia Romani littoris eſſe cõſueuiſſent, & in bellicos ſũptus ſacerdotiorum totius Hiſpaniæ decimas Cæſari conceſſit. Claſſi ſuæ tum pontifex Virginium Vrſinum Anguillariæ cõmitem præfecit, nauandæ operæ cupidum, vt ea generis claritas perfecturę, maiorem auctoritatem adſtrueret. Eaſdem etiam decimas exæquata liberalitate, Franciſco regi conceſſit, quò ille, ſi vſus poſceret ad tuenda Etruſci maris pontificięque ditionis littora, è maſſilia viginti triremes mitteret. Quum autem Alfonſus Vaſtius ſuo antiquo pedeſtris militiæ imperio fungẽs, Germanicas ac Italicas legiones in Africam eſſet tranſportaturus, pontifex, qui eum appulſurum centumcellas intellexerat, ad declarandum ſuum in tam pio bello ardens ſtudium confeſtim eò ſe contulit, vt ſacris precationibus Deum Opt. Max. diuoſque Chriſtiani imperij tutelares, ad victoriam de hoſte parandam nauigantibus propitiaret: ita ipſo præeunte, verba & hymnos ſacerdotum choro decantante, triremes, naueſque onerariæ ab excelſa ſpecula expiatę luſtrat æque ſunt. Datum eſt item vexillum & ſceptrum Chriſtianæ religionis in templo de manu pontificis

Vir-

Virginio Vrſino,poſtridieque Vaſtius,cùm eò nactus idoneam tempeſtatem, Neapolim primùm in Siciliam deinde curſum direxit, vt proſpera demum nauigatione Africæ littora contingeret. Paulò ante quoque ad Andream Auream toti maritimo negotio à Cæſare præfectum, & cuncta ad bellum nauale ingenti cura famaque adminiſtrantem,pontifex gladium de more ſolemnibus ceremoniis conſecratum donomiſit,is erat gemmato capulo, cælataque vagina cum baltheo aureis bullis & fibulis valde conſpicuo, & præter eum etiã villoſo è ſerico pileũ margaritis phrygio opere depictum. Ea ſunt eximij piique ducis aduerſus Chriſtianæ religionis hoſtes depugnantes inſignia, magnis regibus donari ſolita,ſic vt non immerito ſtrenuus ſenex, quanquã multa iam nauali gloria plenus,ad petendam noui decoris laudem accenderetur. Interea Hyppolytus Medices dominandi auidus,animo vehemẽter perturbato,inuidere apertius fortunæ Alexandri Florẽtiæ ducis atque eius vitæ inſidiari cœpit, ita vt ex ſubitaneo tormentarij pulueris incendio Ioanne Baptiſta Cybo epiſcopo Maſſilien. impulſore exſecrabile exitiũ eidem machinaretur, quòd ſcilicet ipſo ſublato,dominatũ Florentię adipiſci ſe poſſe per exſules vaniſſima cogitatione confidebat.Harum autem inſidiarum indicia Deo detegente ab Alexandro depreh ẽſa ſunt,atque illico Romam ad Paulum põtificem delata. Pontifex quanquam ruiturę Mediceæ domus excidio, quod aliena cum inuidia parabatur,gauderet, in ſpem ſcilicet ingentis lucri ex ampliſſimis ſacerdotiis,quæ in Farneſios nepotes transferrentur, Alexandri tamen iniuriam negligere videri noluit.Quum Octauianum Tengam hominem facinoroſum ex Hyppoliti ſatellitibus nefarij conſilij conſcium comprehendi iuſſiſſet, ſunt qui ob impotentiam & præpoſteros mores eum in vinculis habitũ affirmant,quum pontifex nullã in eius captione coniurationis rationem habuiſſet; quo capto Hippolytus vano timore exterritus,ære alieno oppreſſus, & Gallica ope, cui multũ fidebat deſtitutus,ex vrbe Tiburtini agri ſancti Angeli caſtellũ aufugit:poſteà,commutata voluntate ad ſanitatem redire, Alexandroque reconciliari cùm voluiſſet,Romam rediit,honorificè à pontifice ſuſceptus,& mitioribus verbis admonitus.Inde Neapolim profecturus in itinere ad oppidum Iter Fundani agri,quod eſt vię Appiæ impoſitum oborta peſtilenti febre, (vel vt alij tradunt) veneno petitus, ſexto die ad IIII.Idus Auguſti rebus humanis eximitur,& in vrbem relatus tota vrbe lachrymante in Laurentianis ædibus tumulatur, magna hercle exſulum lætitia & pontificis commodo,quum hic eius ſpoliis & ſacerdotiis ſuos ditaret;in his Alexendrum Farneſium,cui ampliſſimo cancellariæ munere honeſtato monaſterium trium fontium, qui Hippolyti fuerant, commendauit,illi verò vno erepto alterum tanquam propinqui ope deſtitutum, vti mox euenit, facilè tolli poſſe diuinarent. Cæſar autem ingenti claſſe comparata ex Sicilia Italiaq; ſoluẽs, ad Vticę littus feliciter appulit,vbi exercitu expoſito, fugato Barbaruſſa Tunete paucorum dierum labore expugnato, reſtitutoq; duris cõditionibus Muleaſſe beneficiario rege, & Guleta arce firmiſſima impoſitis Hiſpanis præſidiis inſigniter munita, ad viginti millia captiuorũ Chriſtiani nominis,qui ex diuerſis regionibus à ſæuiſſimo prædone capti,illic miſerrimæ ſeruitutis iugum ferebant, liberauit, & inde ſoluens in Siciliam primùm, deinde Neapolim, vbi triumphali pompa ſuſceptus eſt, peruenit. Hæc tam inſignis victoria tanta gratulatione eſt excepta, vt pontifex ſolẽnibus indictis ſupplicationibus, gratias Deo publicè egerit, & ad Cæſarem Legatos duos Cardinales Ioannem Picolhomineum epiſcopum Oſtienſem,& Alexandrũ Cæſarinum diaconum ei ſuo nomine de tanta victoria gratulatum miſerit. Quum Cæſar in itinere eſſet,quo ex Sicilia Neapolim properabat,Franciſci Sfortiæ nouiſſimi Inſubrum ducis mors ei nunciata eſt, cuius obitu grauiſſima ſunt exorta. Nã Cęſar Antonio Leua pro duce Inſubribus impoſito, ducatum Mediolanenſem imperiali fiſco applicatum in prouinciæ formam redegit, Franciſco Francorũ rege magnoperè repugnante,qui Ciſalpinę Galliæ imperium à Cæſare ſibi concedi poſtulabat, cum ſuo iure antiquæ hæreditatis ab abauia Valentina Vice comite repetito, tum præclara Maximiliani Cæſaris cõceſſione, qui id tabulis ritè confectis acceptaque honorarij muneris pecunia Ludouico XII.

regi poſt exactum captumque Ludouicum Sfortiam adiudicaſſet. Cuius quum Cæſar rationem habere nollet, non ignarus quãtum commodi ſibi ex Mediolanenſi imperio accederet, occaſionem irato regi, vt pacis fœderibus ſolutis arma moueret, dediſſe viſus eſt. Rex enim Gallus in Carolum Sabaudium Allobrogum ducẽ, qui in cæſaris clientela erat, arma vertit, vt per eius ditionis fines expeditum ſibi in Italia pararet iter. Nec mora Galli duce Philippo Sciaboto, qui Brion Amiralius dicebatur, coactis copiis Sabaudium Tranſalpinis oppidis exuerunt, tranſgreſſiq; alpes aliquot munita oppida Subalpinæ regionis, in primiſque Taurinum, magna cum imperatoris indignatione occuparunt: qui Gallorum impetu audito, vt eorum arma ab Allobrogum ducis fœdere ſibi iuncti ditione auerteret, Gallicam expeditionẽ edixit. Igitur adulto iam vere initio anni MDXXXVI. Cæſar Neapoli profectus, Nonis Aprilibus per Appiam à Capena porta Romam intrauit, triumphali pompa à Cardinalibus, Epiſcopis, & reliquis omnium ſacerdotum & Romanorũ ciuium ordinibus exceptus, & ad Baſilicam Vaticanã, vbi à põtifice Paulo tertio ſuper Baſilicæ gradus ſedente, more maiorum exſpectabatur, deductus, læto populo ob antiquorum imperatorum memoriam. Adorato pontifice Cæſarea parte Vaticani palatij exceptus eſt, quæ exornata laquearibus aureis, & marmoreo inſigni mœniano vrbẽ ſpectat, ab Innocẽtio VIII. condita qua etiã Alexãder VI. Carol. VIII. Galliæ regem ſuſceperat. Cæſar Romæ ſanctum Paſchæ diem coluit, in quo pontifex cæſare imperialibus inſignibus ornato adſtante, rem ſacram ſolemni apparatu in Baſilica Vaticana fecit. Tredecim autem dies moratus Romæ, de ſumma rerum & maximis reipublicæ chriſtianæ negotiis, cum pontifice locutus, pridiè quàm proficiſceretur præſente pontifice, cunctoque ſenatu, & principum ferè omnium legatis, nõ obſcura in Gallos ira ſucceuſus grauiſſimam habuit concionem, qua animi ſui intimos receſſus ardentiſſima facundia patefecit, quod Gallorum legati penè conuitioſè expoſtularent, vt Henrico regis filio Inſubrum principatum beneficiario iure adiudicaret: id enim Cæſarem promiſiſſe Claudius Velleius orator regius affirmabat. Inter perorandum autem repetitis, quæ contra maiores ſuos Galli reges multis iam antea annis malè patrauerant, & nouiſſimè de iis, quæ paulò ante Rex Franciſcus ſibi intulerat iniuriis queſtus ita excanduit, vt regem Gallum ad ſingulare certamen prouocarit, vt enſe & pugione ambo dimicantes ad eum modum tandem controuerſiam finirent. Tum pontifex clementiora ominatus, Cæſaremque complexus obſecrauit, ne vel non iniquæ iracundiæ impenſius, quàm pietati indulgere mallet. Galli oratores Matiſconenſes & Velleius breui reſponſo Cæſaris verba excepêre. Pontifex ex quibuſdam Cæſaris verbis veritus, ne Cæſar Romæ diu commoratus eius occupandæ illecebris caperetur, clam Bellaium & Stephanum Columnam, vt in Italiam Gallos accirent, emiſit. Quorum vi Cęſar coactus, ea conſilia vt parũ opportuna dimitteret. Quartodecimo igitur die Roma Cæſar profectus, per Etruriam, & Ligures iter faciens, rectà in Gallum mouit, & Antonio Leua auctore Galliæ Narbonenſis fines intrans, tandem id bellum propter rei frumentariæ difficultates, & cæli inclementiam tractu durius, atque exitu aſperius expertus eſt, quàm Leua putârat. Hinc inter duos ſummos orbis Chriſtiani principes maximo cum reipublicæ incommodo atrox bellum exarſit. Dum Carolus Auguſtus adhuc Romæ maneret, pontifex eius rogatu, & ſui alioqui officij memor, vt ſalutaribus ſanctionibus vetus ea controuerſia, quæ paulatim exorta & in immẽſum aucta, placita Chriſtianæ pietatis, & Romanorum pontificum auctoritatem lacerabat, tandem finiretur generale Chriſtianorum omnium concilium, diu multumque deſideratum, vigeſimo demùm anno, poſteaquam Lutherana hæreſis irrepiſſet in proximum annum MDXXXVII. indixit. Mantuam omnibus conuocatis; ſed mox Ducis, qui Imperatoris vires timebat, rogatu locum mutauit, aſſignata Vicẽtia Venetorum ditionis vrbe & Laurentio Campegio primùm, deinde Iacobo Symoneta, & Hieronymo Alexandro Cardinalibus tanto negotio præfectis. Qui verò concilium Germanis indiceret, delectus eſt Petrus Vorſtius epiſcopus Aquenſis. Ipſe per litteras reliquis principibus rem inſinuauit. Verùm

rùm & ea res difficiliorem ſucceſſum habuit, alia ex aliis quotidiè ſuborientibus impedimentis. Nam Vicetia etiam dimiſſa eſt, quòd hæc à ſchiſmaticorum ſedibus paulò longius abeſſet. Et Veneti rem non probabant, ne Turcarum tyrannum incitarent, qui Chriſtianorum conuentum timebat. Intereà Pontifex deprauatis clericorum moribus corrigendis, nouem grauiſſimos & doctiſſimos viros delegit, Gaſparem Contarenum, Io. Petrũ Carrafam Teatinum, Iacobum Sadoletum, Reginaldum Polum, Cardinales: Fridericum Fregoſium Salernitanum, Hieronymum Alexandrum Brunduſinum, archiepiſcopos: Io. Matthæum Gibertum Veronenſem epiſcopum, Gregorium Corteſium abbatem S. Georgij maioris Venetiarum, F. Thomam Badiam magiſtrum ſacri palatij, qui libello edito, quo reformationis præcipua capita comprehenderunt, illum pontifici obtulerunt. Pontifex intereà pacis & quietis Chriſtianorum ſtudioſus, binas legationes emiſit: Altera Auguſtino Triuultio Cardinali demandata, quæ Franciſcum regem reſpiceret: Altera marino Caracciolo, qua Cæſar adiretur, quia ab vtroque armato principe piis precibus impetrarent, ne ſummo reip. Chriſtianæ detrimento armis concurrerẽt, ſed pace facta, aut fœderibus ictis poſt conſilium celebratum, pia arma in Turcas verterent. Quanquam autem hiſce legationibus nihil ad leuandas ſimultates, aut minuendam eius ſuſcepti belli controuerſiã animis vtrinque in mutuam perniciem irritatis, perfectum ſit: eximium tamen ſacroſanctæ æquitatis ſpecimen in pontifice, qui pacificatoris nomen quærebat, præbuerunt. Sequenti anno, qui fuit à partu Virginis MDXXXVII. octauo Idus Ianuarij, Alexander Medices Florẽtiæ dux, qui Hippolyti Cardinalis inſidias diligentiſsimè vitârat, in alterius propinqui familiariſſimique ſodalis inuſitatam perfidiam incidit, quum à Laurentio Medice magnis ſibi obſtricto beneficiis, intempeſta nocte altè ſtertens, gladio per coſtas adacto ſæuiſſimè ſit interfectus. In cuius occiſi locum, quum Coſmus eſſet ex S. C. ſubrogatus, Florentini exules, item Saluiatus, Rodulphus, Gaddus, Montius, Cardinales ad recuperandam patriæ libertatem infeſtis armis Florentiam properârunt. Incẽſos proclinatoſque ad bellum Paulus pontifex dicitur incitaſſe, quod ſuis rebus, atque conciliis tum priuatis, tum publicis conducere iudicaret, ſi Etruriæ imperium æquabili liberoque reſtitutæ reipublicæ cõſilio potiùs, quàm vnius principis nutu atque auſpicio regeretur, in ea præſertim vrbe, quam ipſe liberã incoluerat, in qua bonas litteras adoleſcens didicerat, tũ etiã, quòd ſuſceptis nuper cum Alexandro ſimultatibus, Coſmo in eũdem dignitatis locum ſuccedente, & eadem ſimultatis cauſſa vigente, nomen tantum non animum principis immutatum eſſe exiſtimaret, ſed fortuna Coſmo conſtantiſſimè fauens, omnes hominum conatus illuſit. Cliſſa per eadem tempora Dalmatiæ oppidum paulò ſupra Salonam nobiliſsimam vrbem, quod pontifex pietatis memor cohortibus & opportuno tormentorum inſtrumento, atque ita commeatu contra Turcarum vim flamma & ferro tum per totam Dalmatiam debacchantium inſtruxerat, Petro Croſiccio regulo occiſo, magno Chriſtianorũ incommodo in barbarorum poteſtatem deuenerat. Quapropter pontifex magno concepto dolore grauiora metuens, indictis ſolemnibus ſupplicationibus à diui Marci ad Mineruæ pedibus ſupplex profectus eſt, miſſis ſtatim in omnes partes legatis, qui Chriſtianos principes depoſitis tandem mutuis odiis ad ſacrum bellum hortarentur. Ipſe paulò antè filio Petro Luiſio duce eccleſiaſtici exercitus creato, vrbis mœnia inſtaurare aggreſſus eſt, initio ſub Auentino facto. Quo etiam anno quum Turcæ, qui graue cum Venetis bellũ gerebant, totam ipſorum ditionem grauiſſimè vexarent, pontifex totis viribus eò incubuit, vt Cæſarianorum, ſuis Venetorumque armis conſociatis, & communibus ſumptibus inſigni claſſe comparata, bellum impotentibus barbaris inferretur. Fœdus igitur cum Cæſare & Venetis pontifex his conditionibus percuſſit, vt Cæſar octoginta duas triremes inſtrueret, totidẽ Venetus, ipſe verò pontifex triginta ſe pararet, vt ducentarum triremium numerus efficeretur. Renunciati ſunt claſſiũ duces Cæſarianæ Andreas Auria, Venetæ Vincẽtius Capellus, pontificiæ autem Marcus Grimanus patriarcha Aquileienſis. Hanc claſſem belli duces aduerſus Barbarum tyran-

rannum in Græciam educerent. Illud poſtremo cautum eſt, vt ſi in hoſtile littus deſcendendum eſſet, terreſtribus copiis Ferdinandus Gonzaga Siciliæ præfectus cum imperio præeſſet. Hoc fœdere iuncto veritus pontifex, ne Cæſare ſacro bello occupato Francorum rex à tergo in Cæſaris prouincias irrueret, conatus eſt, vt pacem, vel ſaltem inducias, inter vtrumque componeret, & ob eã rẽ legatos creauit duos cardinales, Chriſtophorum Iacobatium quidem ad Cæſarem, Rodulphum verò Pium Carpenſem ad Gallum. Cæſar quoque veritus, ne ſe abſente, & bello Turcarum occupato põtifex in Gallorum partes deſcenderet, Margaritam filiam Octauio Farneſio pontificis nepoti matrimonio vt iungeretur, propoſuit. Id pontifex regi Gallo inſinuauit, ſperans ea ratione vtriuſque regis animum ad affinitatem ſecum contrahendam allicere poſſe. Quo tẽpore exeunte anno, quum Cæſariani Galliq́ue pari ſtudio ſuarum partium oppidis, nouo præſidio nouoq́ue commeatu confirmandis in ſubalpinis occupati eſſent, & Vaſtius intentè proſpiceret, quò regis, qui tum ſuis præſidio in Italiam venerat, ſigna verterentur, è Belgio allatum eſt Mariæ & Eleonoræ ſororum clariſſimarum reginarum auſpiciis, inter ipſos certantes armis principes propinquos ſuos, inducias in decem menſes percuſſas. Iiſdem ferè conditionibus, quibus ante aliquot annos ea immania diuturni belli incendia reſtrinxerant, quas eaſdem principes in ſpem mutui colloquij certiſſimæq́ue pacis eſſent probaturi. Itaque per eam, quæ ſubſequuta eſt hyemem, Paulus pontifex enixè legati Carpenſis præcipua opera procurauit, vt Carolus ipſe Cæſar, & Franciſcus rex reipub cauſſa ſecum in colloquium venire minimè grauarentur, cui poſtulationi neu ter refragari conueniens eſſe exiſtimauit. Opportuniſſimam autem omnibus futuram conuentui ſedem pontifex decernebat, apud Niceam prouinciæ vrbem, quæ erat ditionis Caroli Sabaudij Allobrogum principis, ſupra mare in Galliæ Italiæq́ue finibus ſitum. Ad magnam itaque ſpem futuræ concordiæ commoti, non ita multò pòſt omnes eodem conuenerunt. Relictus eſt Romæ legatus cardinalis Neapolitanus, cuius poteſtatem pontifex amplificauit. Qui longum & laborioſum iter exactæ iam ætatis ſenex reipubl. cauſſa ſuſcipiens nullis precibus obtinere potuit, vt ambo reges in complexũ mutuaq́ue colloquia ſe petente adſtanteq́ue deuenirent: vterque enim ſeorſum Cæſar quidem in ſacra diuo Franciſco, vbi põtifex commorabatur, extra vrbem æde: Rex verò Gallus magnifica domo lignea ab ſe in vrbano exſtructa, pontificem more Chriſtiano venerati ſunt cui Nicææ arx hoſpitio attributa fuerat, quod dux rebus ſuis timens non ſine Cæſaris indignatione recuſauit. Fuêre, qui tum exiſtimarent neque Cæſarem, neque Franciſcum regem, poſteaquam è tam diuerſis diſiunctiſque regionibus pontificem conueniſſent, à colloquio (vti par eſt) abhorruiſſe, ſed quodam ſecretiore cõſilio pontifici tantæ voluptatis aſpectum, & laudis famæq́ue ſucceſſum inuidiſſe, quod ſecum reputarint pontificem minimè religionis, belliq́ue ſacri ſtudio, ſed priuatorum ſpe commodorum ipſorum colloquia ita affectaſſe, qui Margaritæ Auſtriæ Alexandri Medicis viduæ nuptias iam ſibi oblatas pro nepote Octauio firmare, & Clementis exemplo Victoriam neptem, quæ Guidobaldum Vrbinatium principem poſteà maritum habuit, cognationi regiæ coniectis in Vandomium oculis inſerere, percupere videretur. Secretiora verò introſpicientibus vera cauſſa patuit. Nam magiſtri & proceres vtriuſque principis, & præſertim Hanno Metmorantius magnus Regij Gallorum ſtabuli Comes, ob inuidiam & priuatis de cauſſis impedimento fuêre, ne ſimul cum pontifice conuenirent. Cæſar tamen per internuncios Frãciſco pollicitus eſt, ſe in eius complexus colloquiaq́ue, priuſquam in Hiſpaniam renauigaret, deuenturum. Quum de pace inter reges nulla ratione conueniret, hoc tantum obtinuit pontifex, vt inducias annuas à reginis, quas diximus in Belgio conceptas & promulgatas, ipſi reges in nouem prætereà annos ſolemni tabularum adſtipulatione firmarent. Nec multò pòſt Franciſcus diſcedens à pontifice in regnum ſuum eſt reuerſus. Pontifex triremes Gallicas conſcẽdens ab imperatore comitatus Genuam ambo exceſſerũt, acceptuſq́ue eſt hoſpitio

in

in Fliſcorũ ædibus, & nullo nõ honoris genere adhibito à Genuẽſibus honeſtatus. Exinde Cæſari valefacto claſſem conſcendit, partim mari vſus, partim terreſtri itinere per Ligures & Tuſcos Nepet peruenit, vbi ob calores & itineris labores febre correptus aliquandiu iacuit. Valetudine recuperata Romam ad IX. Kalend. Auguſti ingreditur maxima totius vrbis lætitia, & gratulatione ſuſceptus. Cęſar interea, qui Pontificem Genuam vſque comitatus fuerat, ad Maſſilienſem oram delatus, circa Foſſas Marianas (Aquas mortuas vocant) ex condicto auctore Eleonora Cæſaris ſorore Regis vxore Franciſcum regem eò diſcedentem cum liberis ſua quadrireme prætoria humaniter exceptum arctè complexus eſt, vbi biduum ferè commorati, plures horas arcanis ſermonibus impenderunt, tanta omnium, vel eorum qui aderant, vel illorum, qui id poſtea ab aliis didiciſſent, exultatione & lætitia, vt ferè nemo reperiretur, qui non planè exiſtimaret, reges ipſos deterſis odiis, conciliatos, fraternæ amicitiæ fœdera concepiſſe in ſpem maturæ pacis, atque concordiæ. Vnus tamen Paulus ipſe pontifex, pro veteri ſua prudentia, vt id crederet, adduci non poterat, poſtquam parum pio aſperoque vtriuſq; principis con ſilio, prę ſentibus colloquiis excluſus, eius clandeſtinæ appetitæ amicitiæ ratio, quæ nullam ſyncerę voluntatis & religionis ſpeciem præ ſe ferret, nequaquam compoſiti animi diuturnam ſimulationem habitura putaretur. Quum Nicææ adhuc eſſet pontifex, actum eſt inter illum & Cæſarem, vti antea compoſitum fuerat, de ſuſcipiendo bello nauali in Turcas: nã noua legatio à Venetis ſupra veterem ad pontificem Cæſaremque peruenerat, qua Veneti pacem inter regẽ & Cæſarem procurabant, ſignificabantque æſtate iam adulta feſtinandum eſſe, & vt appararentur claſſes poſtquàm Venetiis cuncta iam parata eſſent ad nauigandum, magnoque incõmodo futurum eſſe predicabãt, ſi reliquos etiam æſtatis menſes inanibus conſultationibus effluere ſinerẽt, quibus res magis opportunè geri poterat. Nam (vt memorani) paucis antea mẽſibus Romæ fœdere inter ſe icto, hi tres principes Paulo III. auctore validiſſimam atque ornatiſſimam claſſem communibus impenſis in Gręciam aduerſus barbarum tyrannum ſtatuerant educere. Itaque cohortantibus demùm Venetis ingenti claſſe, & Turcis maximè formidabili comparata in Turcam eſt itum. Sed huius maligni ſæculæ fortuna aliena prorſus & infenſa Chriſtianis, labante vetere diſciplina, priſcaq; virtute obſoleſcente, ita barbaris tum fauit, vt noſtri apud Actiacum promontoriũ (quod Præuiſam vocant, Octauij Cæſaris victoria inſigne) collatis cum Barbaruſſa improſperè viribus, Andrea Auria Cæſarianæ claſſis præfecto pugnam detrectante, Turcis relictis, in tres iterum partes diuiſi, & veluti in fugam acti, tota nauali exiſtimatione exuerentur, totque & tanti pontificis optimi Venetorumque conatus irriti fuerint, caſtro nouo præſertim paulò pòſt in Delmatia à Turcis occupato. At pontifex poſt Nouariam vrbem Petro Luiſio à Cæſare Romæ agente biennio ante impetratam, celebratis quoque nuptiis Octaui nepotis & Margaritæ Auſtriacæ Cæſaris filiæ, Alexandri Florentiæ ducis viduæ, magno apparatu cum dote redditus XV. millium aureorum in Sabinis, quum forte per eoſdem dies è vita exceſſiſſet Franciſcus Maria Ruuereus Vrbinatium dux, ad Camerinum recuperandum animum adiecit. Erat enim, vt ferebatur, ad eccleſiam ipſo iure deuolutum iam inde à morte Ioannis Mariæ Varani, quem eius oppidi ducem creârat Leo põtifex quòd nullam videlicet maſculam Varanorum liberorum prolem ſuperſtitem reliquiſſet, ſed occupârat Ruuerius, quod filius Guido Vbaldus Iuliam Ioannis filiam, Clemente pontifice repugnante, præter eius ſententiam matrimonio ſibi haberet coniunctam. Itaque pontifex occaſione hæredis bellicæ rei imperiti arrepta, conſcripto milite bellum in eum continuò mouit: huiuſmodi namque tempus prudenter exſpectandũ cenſuerat, qui anteà vix inito pontificatu eandem expeditionem, patre acriter reſiſtente fruſtrà ſuſcepiſſet. Neque fefellit eum opinio, quũ ad primam ſtatim ſuſcepti belli famam, oppidum à Ruuereo iuuene redderetur. Reſtitutum illud pontifex grandi pecunia cunctis, qui aliquod ius in eo prætenderẽt perſoluta, Octauio Farneſio nepoti, vnà cum ducatus inſignibus beneficiario iure conceſſit, quũ ipſum paulò antè in eiuſdẽ Ruuerei defuncti locum Vrbis præfectum dixiſſet. De ornamentis deinde & præſi-

diis eccleſiæ cogitans, nouos aliquot Cardinales legatos Verulanũ Galliæ Ciſpadanæ, Iacobatium Peruſij, Eporedienſem Bononiæ, & Carpenſem Piceni creauit; frequentes prꝙterea ampliſſimos doctiſſimoſque viros legatos pro tollendis religionis controuerſiis, & ad eos, qui ab eccleſia ſeiũcti erant, reducendos, in Germaniam deſtinauit. In his primum Cardinalem Brunduſinum, deinde Contarenum, qui Ratiſponenſi conuentui pontificis nomine interfuit. Sub id tempus, quum exhauſto ærario tributa, vectigalia, & portoria multa vel de nouo acerbè exegiſſet, vel auxiſſet vetera, Peruſini, qui ob ſalinarum auctum vectigal impoſitum rebellarant, armis domiti & imperata facere coacti ſunt. Ad hæc exempli cæteris ſtatuendi cauſſa abolita prorſus decurionum poteſtate, eos immunitatibus pleriſq; exuit, & ipſorum legatos Romam ſupplices atque atratos venire, & admiſſi ſceleris veniam petere coëgit. Per id tempus Aſcanio Columnæ cõtumacius renitenti, totam in Latio paternam ditionem armis abſtulit, Palliani mœnia & arcis papæ demolitus. Ieſuitarum ſocietatẽ, quam Paulus III. approbauit, inſtituêre per id tempus viri aliquot pietate celebres Ignatio Loiola nobili Hiſpano primo eiuſdem magiſtro auctore. Hi diuinis meditationibus vacantes praxim adiunxêre; pueros per Vrbes gratis erudiendo, diuini verbi prædicationibus inſiſtentes, ignotas antea Indorum Breſilli & Peruſcanas terras penetrarunt. Maximè in his floruêre, præter Ignatium, Laines Franciſcus Borgia olim dux Gandiæ, Boadiha, Ledeſima, Toletus, Caniſius, & alij multi viri doctrina & pietate illuſtres. Cæterùm qui annis MDXXXIX. & MDLI. acta ſunt, quia ea fuſius in Farneſij & Cõtareni Cardinalium vitis ſum perſecutus, breui in præſens tranſcurram. Nã per id tempus Cæſar in Hiſpaniam reuerſus, vxorem Iſabellam Auguſtam amiſit, auditaque Gandauenſium Belgarum graui rebellione, & in mora periculum eſſe ſentiens, per Galliam breuiori itinere iter facere conſtituit. Lutetiam itaque Pariſiorum veniens amicè ac magnificentiſſimè à Gallorum Rege Franciſco excipitur. Eò pontifex nepotem Alexandrum Farneſium Carnalem legatum miſit, vtriſque pontificis nomine gratulatum. Cæſar vt in Belgiam cum Alexandro legato peruenit, quæ de pace cum Franciſco rege Pariſiis agitauerat, in vita fecit, omnibuſque animi viribus ijs rebus firmãdis incubuit, quæ imperiũ eius continerent, parum de turbatæ religionis remediis, inteſtinis diſſidiis vexatus tunc cogitans, quæ res ſimultatem & inimicitias inter ipſum & pontificem peperit. Multa hyeme anni MDXXXIX. cum Cæſare à legato acta de religionis in Germania ſtatu, quæ is conuentus Ratiſponenſis manauit. Pontificis in Cæſarem ita auxêre quæ in eodem conuentu acta ſunt, quo circa tranſubſtantiationis in euchariſtia myſterium cardinalis Cõtarenus legatus circumuentus fuiſſe dicitur. Quo tempore pontifex ab externis rebus ad emendandos mores conuerſus, quo illi rei præcipuum adferre momentum cogitaret, ſi epiſcopi commiſſos ſibi populos pro ſe quiſque in officio coram contineret, vt ad eccleſias ſeſe ſuas conferrent, diligenter eos eſt adhortatus. Cæterùm diuturna eorum conſuetudine victus, hoc illis facilè remiſit. Reip. conſtituendꝙ vacans AEgidianas conſtitutiones firmauit, ita tamen vt auditoris cameræ iura non infringeret. Referendariorum iura, immunitatas, auctoritatem auxit. Decedentium ſacerdotum ſpolia cameræ apoſtolicæ applicauit, qui ius teſtamenti cõdendi nõ obtinuiſſent. Iudæis ad Chriſti fidem venientibus, bona ante conuerſionẽ acquiſita retinere permiſit, quò faciliùs cõuerterentur. Contractuum vectigal, contrahentium fraudibus læſum reformauit. Eos, qui fiſcum tabulis deprauatis fraudarent, repreſſit. Præfectorũ carceris, iudicũ cauſarum ciuilium & capitalium iniurias, quibus inopes vinctos vexabant, repreſſit. Mortuo cardinale Auxitano Farneſium nepotem Auenionis legatum creauit. Diſſoluto autem eo conuentu, qui anno MDXLI. Ratiſponæ habitus eſt, Cæſar, qui ſe curaturum cum pontifice promiſerat, vt intra bienniũ generale conciliũ haberetur, diſceſſurus è Germania poſtulauit à pontifice, vt ſibi in Italiam venienti, & in Africam ad Algerianam expeditionẽ traiecturo ad Lucã occurrere vellet, vt mutuis colloquiis deliberando, quid de tota ratione concilij ſtatuendum eſſe videretur, decernerent. Improbarunt tum vehementer profectionis conſilium medici, letale ei futurum diſtantes

ſtates medijs caloribus ab vrbe diſcedere: nonnulli quoque ſenatores retinere eum conabantur, in primiſq; Franciſci regis legati ſubueriti, ne Cæſar honeſtiſſima petitione in belli Punici ſumptum, quod tum aduerſus Aſanagam, qui Algerij cũ imperio à Barbaruſſa fuerat relictus, ſuſceperat, pecuniam impetraret, quę demum occulto concilij exitu ad excidium Narbonenſis Galliæ verteretur. Sed pontifex & omnia ætatis pericula, quæ publicam ſalutem includerent, facilè contemnebat, & recrudeſcentia pereuntis Chriſtianæ reipub. vulnera omnino Cæſari detegenda, indicandaq; vitia ſerpentis peſtis exiſtimabat, vt vno cõcordiæ remedio ſanarentur. Accendebatur enim vt ire pergeret, ea de cauſſa magis ac magis, quod ſuborta erat inter Franciſcũ & Cæſarẽ noua ſimultas, veluti inducijs decennalibus, eius præſertim opera initis, Antonij Rinconis, & Cęſaris Fregoſij (quos Gallus ad Turcas cum mãdatis miſerat) cæde violatis, qua re maximè premebatur, veteriſq; odij flamma compreſſa aliquãdiu induciarũ fide, in multo atrocius quàm anteà belli incendiũ exarſura eſſe videretur. Itaque Cardinale Carpenſe Romæ legato relicto, & æſtuoſo itinere Caſſiam viam emenſus, Lucam perueniens, ibidem Cæſarẽ exſpectauit. Cæſar Lucam cùm veniſſet, ter pontificem, pontifex verò ſemel Cæſarem ad mutua colloquia adijt, cui ſingulas enumerando plagas, quas nobis ſæpè Barbarus hoſtis, ac nuper rurſum ad Budam in Pannonia inflixiſſet, eò omnes cogitationes & conatus ſuos vertit, vt eum ad pacem cum Franciſco rege ineundam hortaretur, ne in Gallos per Narbonẽſem prouinciam arma verteret, veritus. Quum nihil impetraſſet, ſuadere conatus eſt, vt quas Algeriũ in Africã copias eſſet traiecturus, relicta nauali expeditione aduerſus Turcas educeret, fratris Ferdinãdi Auſtriaciq; imperij præſidio, ſi ea recenti ad Budam victoria Solymanus vteretur. Verùm Cæſar fatali innixus conſilio in ſententia permanſit, nihilq; magis eò tum colloquio ſtatutum eſt, quã vt Concilium, quod maximè exoptare Cæſar videbatur, in annum ſequentem indiceretur. Actũ etiam, vt ea emendarentur, quæ in comitiis Ratiſponenſibus malè Cæſaris permiſſu, præter antiquas patrum regulas, acta erant. Abeunte Cæſare, põtifex Deum de more, vt nauiganti Cæſari feliciter adſpiraret, ſuppliciter precatus, nepotem Octauianum Farneſium, ad ponendum militiæ rudimentum in ſoceri Cæſaris contubernio, ſtudij ſui atq; vt beneuolentiæ obſidem collocauit, & paulò pòſt per Piſtorienſes montes Bononiam, atque inde per Aemiliam & Flaminiam modicis itineribus in vrbem rediit. Cęſarem porrò infauſtæ in Algerium expeditionis difficillimo anni tempore ſuſceptæ mox pœnituit: nam ventorum vi & ſæuis Autumni tempeſtatibus claſſe diſiecta, & magna florentiſſimi exercitus parte vel à Pœnis exſtincta, vel mari ſubmerſa, inglorius in Hiſpaniam eſt reuerſus. Clade Algeriana accepta, Pontifex Granuellani rogatu Nicolaũ Ardingellum à ſecretis in Gallias miſit, vt regem ad bellum Cæſari afflicto inferendum pronum auocaret. Initio anni MDXLII. pontifex Cardinales legatos creauit Contarenũ Bononiæ, Ciſpadanæ Galliæ Gambaram Peruſiæq; Ariminẽſem. Conuentus quoque imperij procerum VVormatiæ celebratus eſt, cui etiam Lutherus interfuit, in quo inanibus diſputationibus habitis, nihil, quod ad fidei concordiam ſpectaret, fieri potuit. Quum bellum inter Cæſarem & Gallum inſtauratum magnis vtrinque ſtudiis gereretur, pontifex pro pace vel induciis componendis legatos ad eos miſit viros grauiſſimos, Contarenum quidem ad Cæſarem, & Sadoletum ad Franciſcum regem. Contareno verò vita functo, in eius locum legationem Bononienſem ſuſcepit Michael Siluius Cardinalis Viſenſis. In conuentu Norinbergenſi, cui interfuère omnium penè principum & liberarum Germaniæ ciuitatum legati, quum de dogmatum diſſidiis & religionis controuerſiis tractatum eſſet, quærentibus locum concilio idoneum rerum nouatoribus à põtifice nouo loco medio propemodùm inter Italiam & Germaniam delecto, Tridenti generale cõcilium, circiter Kalend. Nouembris, ex S. C. tertio interdictum eſt, & tres Senatorij ordinis patres eò legati, qui bene auſpicato inchoandæ ſynhodi, futuræque tot gentium frequentiæ ſedem pararent. Hi fuère Petrus Paulus Pariſius diuini ac humani iuris profeſſione inſignis, Ioannes Moro ſecunda morũ atq; doctrinæ fama per multos Germaniæ conuentus legationis munere fun-

ctus & Reginaldus Polus Britãnus, qui ſupra regiæ ſtirpis decus, & eximiæ latinæ facũdiæ laudem, eximium Chriſtianæ virtutis ſpecimem præferebat. Recrudeſcentibus inter Gellos & Hiſpanos bellis pontifex has litteras ad Cæſarem & Francorum regem Franciſcũ pro pace ineũda ſcripſit.

PAVLVS III. PAPA DILECTO FILIO Carolo V. Romanorum Imp. Auguſto.

CHariſſime in Chriſto fili noſter, ſalutem et apoſtolicam benedictionem. Mirum fortaſſe Maieſtati tui videri poterit, nos hũc laborẽ procurandæ inter te & Chriſtianiſſimũ Francorum regem pacis, toties à nobis aliàs, ac nouiſſimè per Legatum ad te miſſum fruſtra tẽtatum, nunc repetere: Sed ſi eadem Maieſtas tua officium noſtrum, quale in hoc eſſe debeat, recordata fuerit, ſi ſtatum afflictũ Chriſtianitatis reſpexerit, profectò eadẽ Maieſtas tua, quæ æquitate & ſapientia pollet, & nos quod agimus, valde neceſſariò agere fatebimur, & æquiori animo has noſtras litteras leges: quas nobis Dei honor, ſalus populi Chriſtiani, proximiq; ac grauiſſimi periculi omnibus imminentis, metus ac dolor expreſſit. Quamuis enim iam inde ab initio pontificatus noſtri, ſicut tuæ Maieſtati notum eſt, nihil antiquius nobis fuerit, quàm lenire veſtras iras, per quas viam infenſiſſimo hoſti aperiri ad Chriſtianitatis exitium videbamus, atque ob eam cauſſam literas, nuntios, legatosq; noſtros ſæpius ad vos miſerimus. Nosq; etiam ipſi Nicæã nauigauerimus, licet hactenus à Deo (noſtris forſan peccatis obicem inter nos & illius gratiam ponentibus) non meruerimus obtinere, vt noſtræ preces et hortationes ad pacem à vobis exaudirentur. Tamen quoad nobis ſuppetet vita, nũquam à noſtro officio, captataq; via ceſſandum nobis putabimus. Sancta enim inſtãtia (fili Chariſſime) & pia importunitas, & tuæ Maieſtati videri debet, nos nõ cedere labori aut repulſæ, ad ſalutem omnium communem, quæ ſi vnquam anteà, hoc maximè tempore & cõmuni hoſte Turca in maximum eſt adducta diſcrimen Siquidem ille per ſe potentiſſimus, occaſione etiam noſtrarum diſcordiarũ fretus, & mari inualuit, quà parte ãtea inferior putabatur, & Hungariam prope occupauit. Magna etiam nunc elatus fiducia, ex ijs quæ ibi nouiſſimè geſta ſunt, ita vt viribus noſtris attritis, ſuis adauctis, valdè timendum ſit, nec omnino dubitandũ, quin ſequenti anno graue vulnus Chriſtianitati infligat, niſi Dei miſericordia nos iuuerit: ad quæ mala impendentia cùm remedium die noctuq; conquiremus, nullum ſanè aliud poſt opem diuinam nobis occurrit, niſi veſtra concordia, et vniuerſale cõcilium. Quod cùm iam dudum indictum, nuperrimè Tridenti conuocauerimus, tanquã loco omnib. idoneo, & præcipuè ad trãquillãdam Germaniam apto, cuius quidem inclytæ nationis præcipuam curam hæc ſancta Sedes ſemper habuit, vt debuit: miſerimusq; eò iã tres S.R.E. Cardinales. alterum nobis reſtat, vt veſtræ conciliationis curam, quãuis hactenus infeliciter tentatam, nunc acrius repetamus. Quã cũ æqua hinc inde charitate, animiq; noſtri ſynceritate, & erga vtrunq; veſtrum beneuolentia ſemper tractauimus, nullumq; noſtri laboris fructum retulimus, quemadmodum ex literis legati ad te miſſi moleſtiſſimè intelleximus: partem autẽ altera, certiſſimis nuntijs & literis cognouimus, ipſum Turcam maximos apparatus terra mariq; facere, ad nos proximo vere inuadendos. Nos conſiderantes, quòd ſtante hoc inter te & regẽ Chriſtianiſſimũ bello, nulla eidẽ Turcæ poterit ratione obſiſti: poſtea autem omnis prouidentia ſera futura eſt: Statuimus enim Dei adiutorio, vt nihil intẽtatũ relinquamus, experiri iterum per nos ipſos, id quod hactenus per literas, nuntios & legatos noſtros aſſequi non potuimus, nullaq; ætatis noſtræ vel temporis, aut alterius ratione habita, prodire ipſi ex noſtra Sede, verſusq; vos iter facere, colloquij vobiſcũ habendi cauſſa, ſperantes, ſi nõ, noſtra, ſaltẽ eius cuius vicem gerimus, reuerentia, vos noſtrum congreſſum pro ſalute præſertim publica nõ eſſe recuſaturos, ſed aliquem ad locum nobis propiorem venturos, in quo cum vtriuſq; veſtrum commodo, & ſecuritate congredi nobiſcum, vt ea in hoc, vtinam non extremo Chriſtianitatis periculo, explicare vobis poſſemus, quæ Deus omnipotens inſpirauerit, ad publicam omnium fidelium, veſtramq; etiam priuatam vtilitatẽ. Quamobrem ita nos vrgẽte noſtri officij debito, Maieſtatem tuam per Dei miſericordiam rogamus, vt nobis facultatem huius colloquij præbere, interimq; ab armis ceſſare, & viam tabellarijs & alijs per nos ad hoc mittendis, aperiri, facere D[illegible] & Chriſtianitatis cauſſa velis. De-

creuimus

creuimus enim poſteaquam qualicunq; Dei iudicio, nos tali tempore, talibus periculis, in hoc loco reperimus, nullas prætermittere partes vel parẽtis, vel iudicis, quæ ad nos noſtrumq; officiũ pertineant ſperare tamẽ volumus, quod vos pro bonitate, & ſingulari veſtra prudentia huiuſmodi periculis animaduerſis: quodq; nos nullo alio reſpectu mouemur, niſi ſalutis publicæ, quæ ad veſtram propriam redundat. Cùm tanquam potentiſsimi principes plus quàm cæteri in cõmuni ruina amittere poſsitis, & plus Deo debeatis, quã cæteri: propterea memores veſtræ dignitatis atque officij, & conuenire alicubi nobiſcum, & noſtris fideliſsimis monitis aures præbere non recuſabitis: Cùm iam dudum proſpicere potueritis, quod ad æqualitatem noſtri in vos amoris pertinet, nos omni affectu vacuos eſſe, atq; hunc laborem noſtra certè ætati non leuem, nulla alia niſi noſtri officij ac diuini obſequij, cõmuniſq; ſalutis cauſſa ſuſcipere. Hortamur inſuper Serenitatẽ tuã, vt velit pro ſua pietate curare atq; perficere, vt omnes prælati tuorũ regnorũ tam Hiſpaniæ quàm Neapolis & Siciliæ, aliorumq; tuorũ dominiorum, ad concilium quantò citius proficiſcãtur, ſicut ex officij ſui debito, ac noſtra etiã iuſsione facere tenẽtur. Datũ Romæ apud S. Petrum ſub annulo piſcatoris. Die XII. Nouẽbris, anno MDXLII. Pontificatus noſtri anno nono.

PAVLVS III. PAPA DILECTO FILIO *Franciſco Francorum Regi Chriſtianiſsimo.*

CHariſsime in Chriſto fili noſter, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Etſi vereri poſſumus, ne hoc noſtrum officiũ ſuadendæ inter te, et ſereniſsimum Cæſarẽ pacis, toties iam à nobis fruſtra tentatum quodq; his literis nunc repetere inſtituimus, nimis crebrum aut immodicum tuæ Maieſtati videatur, propterea quod iam inde, & ab initio pontificatus noſtri continuata, & nunquàm intermiſſa cura, literis, nuntijs, & legatis, & noſtris antea & nuperrimè ob eam rẽ miſsis, demumq; nos ipſi Nicæam profecti, nihil aliud egimus: tametſi eadem tua Maieſtas pro tua ſapientia animum ad noſtrum officium, neceſsitatemq; Chriſtianitatis, & pericula illi impendentia retulerit, ſperamus eam, & boni conſulturam eſſe hãc noſtram toties repetitam inſtãtiam, & æquo animo has noſtras literas perlecturã, quod vt facere velis, ſtudioſè abs te petimus. Si enim vnquam antea (fili Chariſsime) pax inter vos expetenda, et omnibus modis procuranda fuit, hoc certè tempore magis eſt. Cùm hoſtes Turcæ, illi quidẽ antea potentiſsimi, nunc etiam opinione maritimarum virium aucti, & ijs, quæ proximè apud Peſtum in Vngaria ſunt geſta, elati, maximos terra, mariq; exercitus indies apparare dicuntur, ſicut nobis certiſsimè ſignificatũ eſt: nec verò poſſumus dubitare, quin his copijs afflictam diſſenſionibus & attritã viribus Chriſtianitatem, & ipſam præcipuè Italiam vere proximo inuadãt: nec ſperare, ſi inuaſerint, eis poſſe alia ratione obſiſti, quàm ſi Dei clemẽtia, per huius, quem ſuademus, pacis beneficium, nos à potentiſsimo hoſte tueri voluerit. Quamobrem nos hanc curam die noctuq; voluẽtes, vt ſi qua poſſumus ratione his malis occurramus, nullum aliud remedium poſt diuinã opem, niſi in concilio vniuerſali, veſtraq; concordia, reperimus. Cùm ipſum Concilium iam pridem, vt tua Maieſtas nouit, indictum, nuperrimè Tridenti conuocauerimus, loco tam omnibus idoneo, tum ad tranquillãdam Germaniam, cuius rei ſummo deſiderio tenemur (vt debemus) maximè apto, illuc etiã tribus legatis noſtris S. R. E. Cardinalibus iam deſtinatis. Reſtat nobis alterum, vt pacis inter vos curam repetamus, eò nũc acrius, quò magis & propius vrget periculum, vt ſicut facere debemus, nunquã ab officio noſtro deſiſtamus. Conſiderantes igitur omnẽ poſtea operam ſeram nobis & incaſſum futurã, ſi ad veſtram diſcordiam externum bellum & potentiſsimi hoſtis impetus acceſſerit: ſtatuimus (Deo adiuuante) priuſquam omnia corruant, experiri iterum per nos ipſos id, quod per noſtros legatos obtinere non potuimus, nullaq; neque temporis, neq; noſtræ ætatis, aut alterius reſpectus ratione habita, prodire ipſi ex noſtra Sede, iterq; verſus vos arripere, colloquij vobiſcũ habẽdi cauſa, ſperãtes vos ſi nõ noſtra, at illius, cuius vices gerimus, reuerentia, noſtrũ congreſſum præſertim pro ſalute publica nõ eſſe recuſaturos, ſed aliquem ad locum nobis propiorẽ venturos, & cætera, vt in præcedenti.

His literis regum animis in mutuam perniciem accẽſis, parum profeciſſe põtifex viſus eſt. Quinimò bello inter vtroſque redintegrato, Concilium aliquanto pòſt ſuſpenſum fuit, & legati reuocati. Sub id tempus Cæſar, qui diu pòſt infauſtam Algerianam expeditionem in Hiſpania fuerat, quum magnis in Belgio detrimentis à Gal-

lis

lis ſe affectum cognouiſſet, qui toties ab ſe victi, etiam ſe præſente Hiſpaniæ fines intrare auſi fuiſſent, cum Britanno rege Gallorum perpetuo hoſte ictis fœderibus, & ad gerendum bellum tempore conſtituto, Hiſpania excedere, ac in Italiam vt in Belgas properaret, adnauigare conſtituit. Ferebatur autem totus ira turgidus in Regulum Cliuenſem, quia ante aliquot menſes Brabantos finitimos populos in contumeliam Cęſaris Gallorum prędidio ſubnixus, magnis cladibus affecerat. Pontifex autem cognito Cæſaris decreto, ſupplicationibus habitis Vrbe ad quartum Kalend. Martij initio anni MDXLIII. profectus, & imperio ferè omni eccleſiaſtico circuito (fuit enim Mutinę, Regij, Parmę, Ferrarię, & poſteà Anconæ, Peruſiæ, Viterbij, & per patrimoniũ) Bononiam vſque profectus eſt, vel niuoſo veris initio, atque eo ſenibus maximè maligno. Maturata ſiquidem profectione Cæſaris aduentum præoccupare, atque item Tridentinis actionibus, ſi frequentes epiſcopi vndique conueniſſent, ex propinquo venturi famam præbere, & antę omnino Cæſarem à bello auertere cupiebat, ſed arcani conſilij alias grauiores ſubeſſe cauſas homines putabant, qui eum Mediolanenſis imperij dominatum affectare dicebãt, quũ non obſcurè nepotum ſuorum alterum inſinuans, id præſenti pecunia cõparare poſſe ſibi perſuadebat ab egente Cæſare, & ad Belgicum bellum properante. Cæſar quoque ſummo aſtu hanc pontificis ſpem nutriebat. Decedente Pontifice Rodulphus Pius Carpenſis Romæ legatus eximiæ virtutis atque prudẽtię Cardinalis, vrbanarũ rerum curam ſecunda iam vice ſuſcepit. Alexandro autem Vitellio, qui præſidiis bellicisque operibus præerat, Leonianæ vrbis muro cingendæ munus impoſitum, vt poſtquam Roma ad Orientem ſolem vaſta intus & antiquis vtique mœnibus à frequentia ædium remotis rectè comuniri non poterat, vel paruis copiis defendi, certum ſaltem & temporarium ad ſalutem perfugiũ in repentino periculo per Alium pontem ad Vaticanas ædes populo pararetur. Cæſar demum tardiſſima nauigatione vſus, circa ſolſtitium Genuam peruenit. Exceptus eſt ornatiſſimo Aurianæ domus apparatu, & præſto ei adfuêre Coſmus Medices Florentiæ dux, Alfonſus Vaſtius, Ferdinandus Gõzaga, ac è Bononia miſſus à Pontifice Petrus Luiſius Farneſius, Octauij Cæſaris generi pater, qui quum ea de cauſa veniſſet, vt ad explicanda maximarum arcanarumque rerum conſilia colloquio dies & locus ſtatueretur, ad id prædurum, atque difficilem Cæſarem reperiebat; properanti nanque ſibi in Germaniam, & animo à pontificis congreſſu alienato, quippe à pace abhorrens, non ignorabat nihil aliud pontificem, quã pacem ab ſe requiſiturum, nihil colloquio opus ſibi eſſe reſpõdebat, ne reliquum æſtatis tempus Sicambrico deſtinatum bello, inutili mora conſumeret, quando recentibus iniuriis affecto, nullus conciliandæ cũ rege Gallo pacis locus amplius relictus eſſet. Nec decorum videri Cæſari poſſe, de concordia cogitare, niſi prius vindicatis iniuriis, ac tum demum matura certaque pace ab ipſo victore peteretur. In hac quoque declinandi colloquij ſententiam abruptè filiam à Bononia literis acciuerat, vt eam ex itinere ad Papiam inuiſeret, poſtquam pontificem minimè viſurus eſſe videretur. His cognitis, pontifex demulcẽdum Cæſarem ratus, Alexandrum Farneſiũ Cardinalem magnis itineribus Genuam miſit, breuique eius iuuenis opera ingenioque, quum ſumma quoque ad perſuadendum ineſſet auctoritas, Cæſar adductus eſt, vt ad Buxetum cum pontifice iungeretur. Id oppidum eſt Palauicinę familię inter Cremonam atque Placentiam. Fuêre qui exiſtimarent, Cæſarem ad id colloquium ſe inuitũ trahi videri voluiſſe, ne Britanniæ regem pontificiæ dignitatis hoſtem, contra Gallos ſibi fœdere coniunctum offenderet. Cęſari autem ſibi arma in Germaniam paranti, quum pecunia deeſſet, pontifici Mediolanenſem principatum cupienti per ambages obtulit, vt grandi pecunia perſoluta Octauius nepos Inſubrum Auguſta auctoritate dux conſtitueretur, cùm res non conueniret. Hiſpanorum enim verſutiis haud fidebat pontifex. Imperator cum Coſmo Medice de redimendis imperij ſui arcibus, quæ Cæſareo præſidio tenebantur, opportunè tranſegit, ita vt ſupra ducenta millia aureorum nummum in bellicos ſumptus ſoluerentur. At pontifex, cùm perſonæ, tũ reipublicæ dignitatem domeſticis commodis anteferret, priuati conſilij cogitationes penitus abiecit, in eamque vnam omninò

omnino curā incubuit, vt Cæſar repræſentato Ferdinādi fratris periculo, & propoſitis æquiſſimis de pace conditionibus, ab inſtituto bello cōtra Solymanum verteretur. Pontifex prior Buzetum venerat ad vndecimum Kalendas Iulij, poſtridie totius aulæ occurſu Cæſar oppidū ingreſſus fuerat, ſed vel triduci accurato colloquio tū prædurum, inueteratoque odio à Gallorū amicitia abhorrentem expugnare eum pōtifex nō potuit. Igitur illo pacem abnuēte Paulus poſtulauit, vt poſtquam ipſe hortādo nihil profeciſſet, ſenatores Cardinales de concordia reipub. Chriſtianæ cōmodoque diſertè verba facturos, audire minimè grauaretur. Id verò Cæſar honori ſenatus facilè tribuit, & Grimanum Cardinalem orantem otioſè audiuit. Sed vt à veteri cōſilio diſcederet, perſuaderi non potuit. Pōtifex quanquam conciliandæ pacis concilio deiectus, rationem & ſtudium æquitatis, veræque gloriæ decus alioqui ſemper eximium in Cæſare cæca obſtinatione ſuperari mirabatur: Ferdinandi tamen regis pericula, quæ ei à Solymano imminebant, reipub. pariter ac amicitiæ cauſſa ſe minimè neglecturum Cæſari confirmauit. Nec multò pòſt Baptiſtā Sabellū prætorij præfectum, & Iulium Vrſinū cum XXX. cohortibus tuendo Norico ad Pannoniæ fines tranſmiſit. Quinque diebus eo colloquio fruſtrà conſumptis, & Cæſare in Germaniā contendente, pontifex pari digreſſu Bononiam eſt reuerſus, vt feſtum diem diuo Petro Apoſtolorum principi dicatum, ſolēni cæremonia celebraret. Quo eodem die Babaruſſa à Turca Gallorū regis rogatu miſſus, vt Cæſari inſigne aliquot damnum inferret, à Pontiis inſulis ad Terracinenſium littora delatus, ad oſtia Tiberis appulerat, tanto terrore hominum ab ora in montes refugientium, vt populus Romanus ſubito metu concitatus in fugam, vrbem omninò deſerturus eſſe videretur, niſi à Polino Galli regis legato, qui cum Barbaruſſa erat, litteræ ad Rodulphum legatum cōſcriptæ allatæque Romam per Terracinenſium prætorem tumultum magna ex parte compreſſiſſent. Cæſar in Germaniam profectus Sicambris domitis, legatum nepotem pontificis Alexandrum Farneſium Cardinalem audiuit pro pace inter ſe & regem Gallum miſsū. Is Cæſari æquiſſimas pacis cōditiones obtulit, Regem ſcilicet regni Neapolitani & Mediolanēſis principatus iura Cæſari conſeruaturum, Sabaudiam Duci redditurum ea lege, vt Subalpinam regionem bello acquiſitā retineret. Hæc Cæſar cùm recuſaſſet, legatus paululum commotus, ſe exiſtimare, haud longè pòſt Cæſarem eam occaſionem deſideraturum, dixit, rebuſq; infectis diſceſſit. Sequutus eſt annus quadrageſimus quartus ſupra milleſimum ac quingenteſimum à partu Virginis poſt grauiſſimum inter Cæſarē & Gallum bellum, & maximè cruentam ad Ceraſulam pugnā inexſpectata pace valdè inſignis, quæ certis conditionibus icta eſt apud Crepiniū in Sueſſionibus caſtellum ad XIIII. Kalend. Octobris. Hoc cōfectæ pacis nomen quum aliis Europæ principibus incredibilem lętitiam attulit, tum verò Paulum pontificē in primis exhilarauit, qui paulò antè maximè ſolemnibus ſupplicationibus Romæ celebratis, inteſtinis Chriſtiani belli diſcordiis finem adferri, accuratis, cōtinuiſq; precibus exoptabat, quum certò ſciret, nō aliter indictum concilium facilem ſucceſſum habiturum, niſi prius inter reges compoſitis odiis rerum humanarum cōtrouerſiæ finirentur. Cognoſcens verò, quę in pace Crepinij contra Romanam curiam reges agitauerant, concilium bello hactenùs impeditum denuò conuocauit in ſequentis anni menſem Martium. Ioannes Maria de Monte, & Marcellus Ceruinus, qui pontifices maximi alter ab altero poſteà fuēre, cum eodem Polo Tridētum ablegati ſunt. Legatos porrò ſequuti ſunt aliquot præclari nominis epiſcopi, quos ad repræſentandam eius ordinis dignitatem, excellēti ingenio doctrinaque ſupra centum pontifex adſcripſerat, qui de rerum diuinarum veritate ſaluteque labantis reipub. in conſeſſu gentium omnium diſputarent. Frequentes præterea ex Gallia, & Hiſpania patres Tridentum conuenēre, vt ſæpius indictum concilium, & ſæpius emergentibus cauſſis ſuſpenſum, tandem inchoarent: ſed quum id quoque Lutheranis minus probaretur, modò locum, modò præſides, modò aliud atque aliud calumniantibus, illud ſatis manifeſtè conſtitit, nihil minus ipſis quàm generale concilium curæ eſſe, quod vſque ad id tempus, quaſi per prouocationem à Romana ſede poſtulauerant; atque ita ea

quoq; eres optato euetu etiam tum caruit, præſertim quum ſimultate inter Cæſarem & pontificem orta, peſteque Tridēti (vt diuulgatum fuit) inualeſcente, poſt habitas aliquot ſeſſiones, & ſalutaria quædā decreta examinata promulgataque, ex pōtificis auctoritate concilium Bononiā trāſlatum fuerit. Cuius eiuſdem anni principio, per prouinciam & ditionem Venauſinam Aueniōnēſemq; à Lutheranis aliquot populis magnus eſt tumult⁹ excitatus, qui multis in partes ſuas ſeductis, & in his oppidis Gabriere, Mirandula, & Broninos occupatis, longius graſſaturi videbantur, ni properè Antonius Triuultius, epiſcopus Tolonenſis Auenionis pro legato exercitu, adiuuantibus regis Francorum miniſtris, collecto principiis obuiā feliciter iuiſſet. Is igitur deuictis deletiſque omnibus, & oppidis pontificis iuſſu igne exuſtis, ſoloque æquatis, cuncta in poſterum reddidit pacatiora. Obiêre per hæc tempora maximè inſignes bonis maliſque artibus viri Henricus Anglorum & Franciſcus Gallorum reges, Odoardo VI. & Henrico II. Britanniæ & Galliarū regibus ſucceſſoribus relictis: item Alfonſus Vaſtius rei militaris peritia inſignis dux, & Lutherus omniū ſciſmaton hæreſeonq; auctor & prnceps, quum annos iam XXIX. de reliquo Chriſtiano nomine ſibi ſuiſque triumphare iuſſus eſſet. Pontifex in conſiſtorio Cæſare petente cunctas cathedrales eccleſias Inſularum maris magni Oceani orbis terrarum, quem vocant. Noui & Indiarum occidentalium, diſiunxit à prouincia Metropolitanę eccleſię Hiſpalenſis, cui metropolitico iure ſuberant, archiepiſcopo Hiſpelenſe conſentiente: Illarumque epiſcopos, clerum, populum à correctione & iuriſdictione eiuſem archiepiſcopi omninò exemit. Vrbeſque magnas illarum regionum Mexicanam ſancti Dominici, & regum ſedes, metropolitanas conſtituit, earumque epiſcopis archiepiſcopi dignitatem, iura, pallium & crucem conceſſit. Mexicanæ verò ſedi ſeptem eccleſias, Antequerenſem, Mechaacenenſem, Taxcalenſem, Guatinalineſem ciuitatis regalis, Nauenſem, Chrapenſem, & quæ in poſterū in noua Galitia, erigendæ ſunt cathedrales ſubiecit. Metropolitanæ S. Dominici eccleſias octo, Conceptionis, Vegenſem inſulæ ſancti Ioannis de portorico, Inſulæ Cuchæ ciuitatis Decoro prouincię de Venceuela ſanctæ Marthæ, Carthaginis nouæ Trugilli prouinciæ de Hondras: Regum archiepiſcopali eccleſiæ, ſedes epiſcopales quinque Cuſcanam, Quintenſem, Caſtalli de auro prouinciæ terræ firmæ, Legionenſem in prouincia de Ricaragna, Papaianenſem, & ſi quæ in futurum in eis regionibus erigēdæ ſunt, parere ſanxit, & ſuffraganeos ipſarum more S. Romanæ eccleſiæ eſſe voluit. Bellū poſt hæc arce & periculoſum Cæſar ſuſcepit perdomādæ Germaniæ cauſſa, quæ non modo multa maxima ex parte ab inſtitutis maiorum ſuorum, placitiſque religionis impiè deſciuerat, ſed etiam à maieſtate imperioque Cæſaris arrogantiſſimè rebellârat. Deficientis autem Germaniæ duo præcipui duces exſtiterunt Philippus Lantgrauius Heſſorum princeps, & Ioannes Fridericus Saxonum regulus, qui contumaci animo cōtemptus diu cùm Cæſaris edictis, tum eo præſertim iuſſu, quo cum aliis principibus ad Ratiſponenſem conuentum, in quo de cōmuni Germaniæ ſtatu publica pace & fidei concordia tractaretur, euocabantur, pro defendenda libertate Germanici nominis excitis in id bellū libertis ciuitatibus eadem infectis ſecta, arma ſumpſerant. Fœdus hi ad cōmunem tuēdam cauſſam in Saxoniæ oppido Smalcaldo diu ante percuſſerāt, inde fœderis Smalcaldici nomine eorū cōſpiratio vocata Hi euangelicorum & proteſtantium ſpecioſis nominibus aſſumptis, Cęſaris conniuentiā, ſocordiam & ignauiam interpretati, abutebantur. Cæterum Cæſar pro dignitate ſuà neque id ſæuum bellum reformidans, rē cum Cardinale Farneſio legato anno antè communicata, ita illud inchoauit, vt qui initio parum paratus arma accepiſſet in Vindlicia, ægre promptiſſimorum atque vrgentium hoſtium impetum ſuſtineret, & ſeſe in Baioriam amicitia Guilielmi principis fretus, recipere cogeretur. Hoſtium numerus tota Germania delectus erat ingens, ad LXXX. millia peditum, & XVIII. millia equitum æſtimatus. Ad Cæſarem autem cum aliæ multæ è Belgis, Inſubribus, & regno Neapolitano collectæ tum præcipuè Italicorum tres nobiliſſimæ legiones, & mille Galeati equites à Paulo pontifice religionis atque amicitiæ nomine trans

alpes

alpes miſſæ, opportuniſſimo tempore Farneſio Cardinale legato, & Octauio fratre Cæſaris genero duce ſuperuenerunt. Fuit Cæſaris exercitus ab initio hoſtium longè inferior, ad triginta quinque millia peditum ſcilicet, & tria millia equitum. Burani comitis aduentu ad duodecim millia equites aucti. Quibus auxiliis confirmatus imperator, bellum quod inferebatur conuerſa fortuna, ita hoſtibus intulit, vt protracto per octo menſes bello, fractoque Germanorum impetu, quum nuſquàm ferè iuſto prælio eſſet dimicatum, Germania omnes inter Danubium, Albim & Rhenum incredibili felicitate vtroque duce capto, alteroq; electoris dignitate exuto, poſtremo ſubacta ſit, & magna pecunia impoſita imperata facere coacta. Hac victoria vehementer lætatus eſt pōtifex, præſertim quū religionis cauſa ipſomet auxiliares copias ſubminiſtrante bellum illud Cæſar ſuſcepiſſet. Itaque Franciſcum Sfondratum Cardinalem magnis itineribus ad eum ſtatim gratulatum miſit, ſcriptis in eādem quoq; ſententiam literis, cùm Inuictiſſimi & Maximi imperatoris præſcriptione, & hæc quidem publicè. Clam vero pontifex non obſcurè Cæſari infenſus erat, veritus ne ille ad totius Italiæ imperium adſpiraret, prçſertim quod ne ipſe vſquā, vti publicæ libertatis defenſor, commouere ſe poſſet, graues Tridentini Concilij compedes inieciſſet, quum Cæſarianæ partis præſides pontificiæ dignitati grauiter maligneque aduerſos exſtitiſſe dediciſſet, famaque vulgaſſet; Cæſarem, quò Germanos in officio contineret, priuatique commodi gratia, non publicæ vtilitatis Concilium in longum protrahere conſtituiſſe. Quo factum, vt & Petrus Luiſius filius, qui nunquam impetrare potuerat (hæc alia ſimultatum occaſio fuit) vt Parmæ, & Placentiæ principatum ſibi vel potius Octauio filio Cæſaris genero à pontifice donatum probaret, relicto Cæſare, non ignaro aut diſſimulante patre, ad Gallicas partes ſeſe cō-uerteret, & ipſe pontifex alienati animi non obſcura ſigna daret, quam aliquando iniquius, quàm Chriſtiana pietas flagitaret, & pontificia maieſtas requirere videretur, Cæſarē Anglo hæreſeos dānato adhæſiſſe in ſuam contumeliam aſſiduè prçdicaret. Hunc in modum Cæſari non diſſimulanter iratus, de concilij, quod Tridenti in gratiam Cæſaris celebrari iuſſerat, ſuſpenſione tranſlationeque apud Bononiam cogitare cœpit, & eò quidem propēſius, quòd quibuſdam ſanctionibus odioſa diſputatione ad decretum relatis, quorundam ſubornatorum præſulū malignitate dignitatem ſuam perſtringi & offendi cognouiſſet. Itaque eiuſdem anni, quo Cæſar de Germanis victoriam retulit, initio, legati pontificij aëris intemperiem excuſantes, monente pontifice, relicto Tridento Bononiam ſe contulerunt. Atque ita viuente Paulo tertio biennij ſpatio annis MDXLVI. & XLVII. quibus Concilium Tridenti & Bononiæ celebratum fuit, decem ſeſſiones habitæ, octo priores Tridenti, duæ reliquæ Bononiæ. Prima ſeſſione Idibus Decembris anni MDXLV. celebrata, initium Concilio factum. Secunda, ratio viuendi, & quç in Concilio ſeruari deberent præſcripta. Tertia, Symbolum fidei promulgatum. Quarta, canonicarum ſcripturarum index editus. Quinta, peccati originalis. Sexta, iuſtificationis. Septima, ſacramentorum in vniuerſum, priuatim verò Baptiſmatis & Confirmationis doctrina & canones promulgati, atque ad ſalutem clericorum vitam coërcendam leges, quas reformationes vocant, editæ. Octaua V. Idus Martij anni MDLXVII. concilium Tridento Bononiam ex pontificis auctoritate tranſlatum: duæ nouiſſimæ nullis rebus memoratu dignis Bononiæ abſumptæ. Quum verò nullis Cæſaris, aut obteſtationibus, aut conteſtationibus pō-tifex Paulus III. adduci potuiſſet, vt ſuos epiſcopos Tridentum reuocaret, Cæſar anno, qui ſecutus eſt Auguſtæ conuentu habito, præfatus ſerius quàm ſperauerat concilium ſperatum finem habiturum, de eorundem principum imperij conſilio, librum euulgauit certa religionis capita continentem, quæ omnes paſſim obſeruarent, donec concilium perficeretur. Vnde etiam INTERIM ſiue INTERRELIGIO quaſi ad certum tempus duraturum, librum ipſum inſcripſit. Hæc res in pontificis animum altius deſcendit, & iam apertas cum Cæſare ſimultates concipiebat, quum aliena curantem, & quæ pontificij muneris erant, moleſtiæ ſibi ſolum exhibendæ cauſſa, contra quàm

ſentire occupantem, grauiter ſcripta epiſtola accuſaret. Sed antè omnia exaſperabant eum Placentia erepta, & filius occiſus, qui alienato à Cæſare animo, & ei vbique aduerſus, atque Gallicis partibus addictus, nuper etiam Io. Luiſio Fliſco Andreæ Auriæ trucidandi, & occupandæ Genuæ ſocius, atque adeò auctor fuiſſe (falſo tamen) dicebatur. Quamobrem Cæſari maximè & ſuſpectus, & inuiſus Cæſarianorum cõſilio, conſpiratione contra eum à principibus ciuitatis facta, domi cõfoſſus fuerat, Placentia in ipſo tumultu à Cęſarianis, incredibili cum pontificis mœrore occupata, & Parma ægrè à pontificiis retenta, ita vt prudens & diſſimulare omnia ſolitus pontifex vnam temporis opportunitatem expectare videretur, qua iniurias illatas tuto poſſet vindicare. Hæc agitantem mors eum intercepit, concepta ex dolore ſimul & ira, quod Octauius nepos, quem poſt patris necem, veritus ne vitæ quoque eius inſidiaretur, in vrbe cunctanter continebat, ipſo inuito ac vitante Roma clam celerrimè profectus, Parmam vel ſcriptis litteris minitabundus occupare tentaſſet, & à Camillo Vrſino vrbi præſidio à pontifice impoſito non admiſſus (quod pontifex cuſtodiendam, non duci iuueni tradendam putaret) in proxima turris Claræ arce ſubſiſtebat. Grandæuus nanque ſenex, & omnis contumeliæ inſolens, doloris impatientia non multò pòſt in grauem febrem incidit, cui quũ diutiùs reſiſtere nequiret, corporis viribus deſtitutus, integerrimis alioqui ſenſibus quinto pòſt die ad IIII. Idus Nouembris paulò antè lucem in Quirinali, quò ſeſe tanquam ad ſalubriorem vrbis locum conferre ſolebat, ſacramẽtis eccleſiaſticis, piè ſuſceptis è vita diſceſſit, anno à partu Virginis MDXLIX. ætatis LXXXI. menſe VIII. die X. pontificatus verò XV. die XXIIX. conditus autem eſt temporario monumento in Baſilica diui Petri, domeſticorum humeris per mediam vrbem nulla pompa eodem illatus. Vacauit tum ſedes menſes duos, dies XXIX. Fuit hic pontifex multis inſignibus virtutibus clarus, humanitate, affabilitate, clementia, comitate, præcipuè verò prudentia ſingulari, per ſexaginta ferè annos, quibus publica munera obiuit, feliciter collecta. Vnus omnium ſuæ ætatis principũ aptiſſimè nouerat detegere hominum ſtudia, nudare voluntates, ſcrutari atq; introſpicere ſenſuum intimos receſſus, in magnos ſcilicet vſus publicarum actionum. Ea autem omnia ſolerter tum aſſequebatur, quum in negotio diſſentiendi materiam ſimulata cõſultatione prębuiſſet. Hinc collecta parataque habebat reſponſa, quæ legatis daret, excuſatio: neque legitima in alternos vſus opportunè translata, Cæſaris & Galliæ regis offenſiones eruditiſſimè deuitaret. Hiſce virtutibus adiunctam habuit bonarum artium litterarumque egregiam ſcientiam, mathematicis nonnihil operam dedit. Eorum tamen ſtudiorum, quòd occulta & exitu plerumque vana ſint, & alioqui ſacratis viris parum digna, culpam ſuſtinuit, doctos & eruditos viros amauit, erga ſuos verò ſanguinis propinquitate ſibi cõiunctos adeò indulgẽs, vt & intemperãter eis faueret, & ad ſummos honores, aut ad ſummũ auctoritatis locum, ſtabileſque diuitias eoſdem proueheret. Certè ſuſceptis CC. millibus aureorum Mutinæ & Regij cum Ferrariæ duce quæſtionem finiuit. Contrà voluntatem complurium Cardinaliũ Petro Luiſio Parmam & Placentiam nobiliſsimas Romanæ Eccleſiæ beneficiarias in Gallia Ciſpadana vrbes vectigales, Camerino Eccleſiæ à nepote Octauio reſtituto, decemque millium aureorum annuo tributo impoſito, addixit: & quod antea factum non meminerant, duos nepotes Farneſios fratres in idem Cardinalium collegium adſciuit. Sed ſuperioris eum facti haud dubiè pœnituit, quum Octauio, Petro Luiſio patre interfecto, perſuadere conaretur, vt pro Parma Camerinum reciperet. Huius verò eum excuſare libet, quod ab inſigni indole, & omnium virtutum concurſu cunctos honores promeriti digniſſimi eſſent legibus, qui ſoluerentur. Et certè pontifex, qui ex omni natione quoſq; virtute doctrina nobilitateque clariſsimos hoc dignitatis gradu ſibi exornandos ſumpſeret, non erat cur ſanguine iunctos iiſdem virtutibus illuſtres illiberaliter excluderet. Fuit autẽ ſtatura mediocri, capite nõ magno, oculis rutilantibus, naſo paululùm producto, labiis paulò eminentibus, promiſſa barba, viribus corporis firmis. Et niſi grauioribus vectigalibus tributiſque paulò aſperiòr ſubditos aſſiduè vexaſſet, in his Triennali ſubſidio

dio toti ſtatui eccleſiaſtico graui, nemo ad eum diem per multos annos iucundiorem ſui memoriam reliquiſſet. Et quanquam recens mortuus non admodum probaretur, inſequentium temporum tamen infœlici euentu maximè à bonis omnibus, & ab infima etiam multitudine deſideratus eſt.

IVLIVS III. PAPA.

230 Pon. IVlij tertij maiores ex oppido agri Arretini, cui Mõtis Sancti Sabini nomen eſt, orti, familiæ ſuę recens nomen de Mõte, à natali loco obtinuerunt, quum antiquitùs Ciocchi diceretur. Pater ipſius Vincẽtius Fabiani filius, inter celeberrimos vrbis iure conſultos, & diſertus cauſſarum, quæ coram Pontifice agitantur, patronus fuit: Mater verò Senis nobili loco orta eſt. Ipſe natus eſt Romæ in regione Parionis, propè domos Mellinorũ, IIII. Idus Septẽbris, die qui Sancto Nicolao Tolentinati ſacer eſt, anno ſalutis MCDXXCVII. Ioãnes Maria vocatus. At quanquam in vrbe natus & educatus eſſet, Arretinus tamen à paterni agri natalibus eſt dictus. Patruũ habuit Antonium de Monte, virum iuris ciuilis ſcientia egregium, doctrina, & rerum experientia illuſtrem, quem ex archiepiſcopo Sipuntino & Rotæ auditore, Iulius II. papa Cardinalem presbyterum tituli Sanctæ Praxedis creauerat. Cuius diligentia Ioannes Maria, adhuc adoleſcens ingenio docili, poſt humaniorum litterarum ſtudia, in quibus Raphaele Brandolino Lippo viro docto præceptore vſus grauiter profecit: Peruſiæ & Senis celeberrimis gymnaſiis iuris ante omnia ciuili pontificioque operã ſtrenuè nauauit, vt eò certo nobiliq́ue iuris prudentiæ præſidio, familiæ ſplendorẽ dignitatemq́ue tueretur. Quare cùm eruditus & eloquens, tum rerum experientia inſignis euaſit. Teſtes ſunt orationes multæ, vernacula & latina lingua etiam in pontificiis celebritatib' habitæ, & præſertim illa, quam adhuc iuuenis in quinta Seſſione Lateranenſis Concilij ſub Iulio ſecundo dixit. Quum patruo ſe archiepiſcopatu abdicante Archiepiſcopus Sipuntinus à Iulio ſecundo factus eſſet, Peruſiæ & Vmbriæ primùm pro legato, patruo legationem obtinente ſub Leone X. ſecundiſſima nominis fama fuit: deinde ſub Clemente Septimo bis vrbis gubernationi integrè præfuit: erat enim mirificus iuſtitiæ & æquitatis cultor. Quin & ſuauiſſimis moribus ornatus quum eſſet, vniuerſis Romanæ aulæ optimatibus gratiſſimus fuit. Vnum tamẽ in eo homines reprehendebant, quòd nimiis indulgeret voluptatibus, quæ tamen res dum priuatus ſub alieno imperio fuit, eum minimè à publicis muneribus auocabat: nam Aemiliæ & Flaminiæ præſidens, Ariminum Malateſtis, qui rediuiuis ſemper viribus oppidum ſæpius ereptum occupârant, eiectis egregiè recepit. Vrbis excidio in vitæ penè diſcrimen incidit, quãdo cum aliis aliquot præſtantiſſimis viris, ipſe etiam à Clemente VII. rei nummariæ difficultatibus implicito, furioſis militibus aurumq́ue immaniter & inſolentiſſimè petentibus, obſes datus fuit, quum bis in Campum Floræ omnes ſimul ad patibulum cathenati latronũ more tracti eſſent, biſq́ue ſententijs de eorum ſupplicio, in militum corona graui, & infeſto cõcionis fremitu eſſet diſputatum. Cęterùm fuga cum ſociis incolumis die Sancti Andreæ ſacro, quem poſtea coluit, elapſus, diuinaq; haud dubiè prouidentia maximo ſacerdotio reſeruatus, libertatem afflicto pontifici maturauit. Pauli tertij pontificatus initio Bononiam pro legato adminiſtrauit, poſteà auditoris cameræ Apoſtolicæ munus ſumma cum laude ſuſtinuit. Cæſari Carolo Quinto à victoria Tunetana Neapoliq́ue ad vrbem venienti, pontificis nomine obuiam Tarracinam vſque profectus eſt. A quo deinde pontifice liberalitatem & beneficentiam in benemeritos exercere ſolito ali-

quot aliis lectiſſimis viris adiunctis, inter quos Paulus quart⁹, Iacobatius, Sadoletus, Carpenſis, & Polus fuêre, presbyter Cardinalis Sancti Vitalis tituli Veſtinæ, anno ſalutis MDXXXVI. eſt creatus. Et certè pauci fuerunt, qui in Romana curia diuturnius, iuſtius, fidelius, & laborioſius per tot annos, quàm Iulius tertius verſati fuerint, in quo vno nullus vnquã in maxima varietate rerum gerendarum ſuperbiam, nullus auaritiam, nullus negotiorum, quæ is ſuſcepiſſet, neglectum, aut quæſtus aliquam cupiditatem notauit. In Pauli pontificatu, aliquot legationibus Galliæ Ciſpadanæ, Flaminiæ, & Æmiliæ, & nouiſſima Bononienſi integrè adminiſtratis, concilio etiã Tridentino apoſtolicæ ſedis legatus, collegis Marcello Ceruino, & Reginaldo Polo pontificis vice præfuit. Paulo tertio vita functo, Romæ in Vaticano poſt diuturnam Cardinalium in partes deductorum diſceptationem, tandem præter omniũ ſpem, & cunctis inopinantibus, tertio vacantis ſedis menſe iam ferè tranſacto, ſeptem & quadraginta patrum, qui tum in comitio aderant, votis auctoribus Farneſio & Guiſio Cardinalibus, Marcello verò Creſcentio ſtrenuè operam nauante, ex epiſcopo Cardinale Præneſtino, Bononiæque & Cõcilij legato, VII. Idus Februarij circa horam noctis tertiam, anno MDL. pontifex maximus renunciatus, Iulij tertij nomẽ in Iulij II. à quo fortunæ ſuæ initia emanaſſe affirmabat, memoriã ſibi adſciuit, & proximo diui Petri Cathedræ Antiochenæ ſolemni die, de more à cardinale Cybo diaconorum principe coronatus eſt. Sedit autem imperatore Cæſare Carolo quinto Auguſto annos quinque, menſem vnum, & dies ſexdecim. Pontifex poſt coronatus die ſancto Mathiæ apoſtolo dicato, ſacræ anni quinquageſimi Iubilei ſalutis MDL. celebritate, more maiorum apertis ſolemnibus quattuor portis initia fecit, quem toto anno religioſè coluit, eaſdemque anno vertẽte, Epiphaniæ die veſperi magna cum cęremoniarum pompa clauſit. Conuenêre tũc ad vrbem frequentes gentium, ſed tantum Italicarum concurſus, ſacræ quattuor patriarchales ædes, Vaticana, ſancti Pauli, Lateranenſis, & ſanctæ Mariæ maioris, à ciuibus & peregrinis frequentiſſimè viſitatæ, omnes ſanctorum reliquiis viſitantibus ſæpiſſimè prolatæ. Pontifex ſæpe populo benedixit, & auguſtioribus infulis ſacriſque veſtimentis indutus, ſpectandum ſe omnibus præbuit. Eodẽ anno Catholicorum omnium principum & rerum publicarum oratores publicis in conſiſtoriis vetere Romanæ eccleſiæ inſtituto, ad præſtãdum ſibi obedientiam admiſit. Stephanum Armeniæ maioris patriarcham, quem Catholicum vocant, qui ſub Paulo tertio comitibus archiepiſcopo vno & duobus epiſcopis Romam venerat, atque in omnibus Romanæ eccleſiæ fidei conſenſerat, multis honeſtatum donis in patriam remiſit. Vectigalia aliquot à Paulo tertio imperata molarum & contractuum edicto ſuſtulit. Montem Iulium non perpetuum ex vectigalibus annonæ, Ripæ & Ripetæ inſtituit, qui in duodenos aureos annuos pro centenario redderet. Vrbem incolẽtium & curialium priuilegia confirmauit, ius teſtamenti condẽdi iis tribuit, ab eorum etiam ab inteſtato morientium iniuriis fiſcum apoſtolicum repreſſit, edictum, quo ſpolia Romæ decedẽtibus clericis eripiebantur, abrogauit. Pulcherrimo edito diplomate hæreticos & ſchiſmaticos ad apoſtolicæ ſedis vnitatem inuitauit, libros hæreticorum damnauit, eoſque legi & teneri graui pœna vetuit: idem de Iudæorum libro Thalmud, & aliis eorum codicibus, queis contra fidem Chriſti blaſphemiæ ineſſent, ſanxit; quibus etiam priuilegia confirmauit. Romanæ ſedis Pœnitentiarij munus firmauit, eius poteſtatem in dubium reuocantes coarguit, epiſcoporum aſſiſtentium priuilegia auxit. Apoſtatas ad ſua monaſteria redire iuſſit, prælatoſq; ipſos recipere præcepit, ac à facili monaſteriorũ exitu eoſdẽ repreſſit. De rebus verò religionis cõponẽdis aliquã ſpẽ præbuiſſe viſus eſt, quando primo ſui pontificatus anno, auctore Cæſare Carolo V. publico diplomate generalẽ Chriſtianorũ cõuentũ Tridenti inchoatũ à Paulo tertio Bononiã tranſlatum, rurſum ad proximas Kalendas Maij anni ſequẽtis, Tridenti inſtaurandum continuandum indixit. Quod diploma ad Carolum V. Cæſarem ab eodẽ miſſum, quũ imperialis cõuẽtus Auguſtæ Vindelicorũ ageretur, in optimatum cõuentu Imperatoris iuſſu eſt publicatũ. Confluxêre tunc ex Germania, Hiſpania, & Italia epiſcopi aliquot, miſſuſque

pro-

pro more Apoſtolicæ ſedis legatus, Marcellus Creſcētius, Cardinalis presbyter tituli ſancti Marcelli & cū eo duo aſſeſſores, Sebaſtianus Piginus archiepiſcopus Sipontinus, & Luiſius Lipomanus epiſcopus Veronenſis, qui pōtificis nomine concilio præeſſent. Interim Romæ pontifex aliis muneribus vacās, quū ad Baſilicam Lateranēſem die feſto ſancti Ioānis Baptiſtæ profect' eſſet, Innocentiū de Monte, quem cōditione humili Placētiæ natum & educatū in familiæ nomē & ad cardinalatum vſque euexerat, affirmans ſe ad tanti honoris decus euectum ob ea beneficia, quibus illum puerū anteà affeciſſet Bononiæ, Andream Cornelium Viterbij, Iacobū Sabellum Piceni legatos creauit, & Andrea mortuo Ranutiū Farneſium ſuffecit. Bloſio Palladio, qui Pōtificis ſcriba fuit, vita functo, ſubſtituit Galeatium Florimontium, epiſcopum Aquinatem, & Romulum Amaſæum literis græcis & latinis eruditiſſimum. Quum vrbs graui frumēti inopia laboraret, tritico aduecto, famis incommoda, quantum potuit, ſubleuauit. Solēnes, receptis à Chriſtianis de Turcis ad Africum litus Lepti, quam noſtri Africam, Pœni Maomediam vocabant, munitiſſima vrbe, ſupplicationes habuit. Cardinales ad viginti quattuor lectionib' creauit, inter hos aliquot viros & doctos & graues, aliquot ſibi genere coniunctos, aliquot verò veteri familiaritate commendatos. Inter hos fuit Cęſare Ferdinādo petenti Georgius Martinuſius Dalmata, cucullatus ordinis ſancti Pauli primi Eremitæ Tranſiluaniæ, & eius prouinciæ principis pupilli curator à decedente patre relictus. Is proditionis & clādeſtinæ cum Turcis amicitiæ & ſocietatis inſimulatus, paulò pòſt Cæſaris iuſſu per inſidias à Sfortia Palauicino interfectus eſt. Cōſtituerat Iulius ſui pontificatus initio, otium auidiſſimè amplexus, nulla ſe bella, ne legitima quidem, ſuſcepturum: verùm præter animi ſui (vt ipſe dicebat) ſententiam, mentem mutare coactus, bellum Parmenſe vel imprudens ſuſcepit, quo Italia omnis & Europa deflagrauit. Cuius ego belli initiū & exitum quàm breuiſſimè exponam. Paulus tertius, Petro Luiſio interfecto, & Placētia amiſſa, ad Parmę, quam ęgrè retinuerat, cuſtodiam Camillum Vrſinum magna apud omnes in re bellica opinione virum miſit, vt eam vrbem Romanæ Eccleſiæ nomine a Cæſarianorum vi, qui iam Placentiam obtinebant, tueretur, præcipiens ne cuiquam iniuſſu ſuo eam redderet. Cæterū Pontifice haud lōgè pòſt animi dolore exſtincto, Comitijs noui pontificis indictis, patres omnes in cōclauis legibus eam etiā ſauxerūt, vt qui pōtifex renuntiatus eſſet, bellorum auertendorum cauſa, Parmam Octauio duci confeſtim redderet. Id Iulius III. Pontifex factus, initio pontificatus Vrſino reuocato egregiè præſtitit: quam vrbem ea conditione (vt fama fuit) Octauio reſtituit, ne ſe inconſulto aliquod intra mœnia præſidium externi principis ſuſciperet, ne qua ingentis belli occaſio inter ſe cōcordibus regibus præberetur: atque propterea, vt vrbem à Cæſarianorū vi & inſidijs, qui eam (vt ferebatur) eripere tentabat, tueretur, ſingulis menſibus duo aureorum millia attribuit. Octauius diffidens ſe inuito Cæſare diutius illam tenere poſſe, quum ea pecuniarum ſumma, quam etiam perſoluere paulò pòſt pontifex recuſauit, tantæ ciuitati tuendæ non ſufficeret, pontificem per fratrem Cardinalem Farneſium interpellauit, vt vel maiore ſe ſubleuaret, ac perpetuo menſtruo ſtipendio, vel rebus ſibi ſuis conſulere, atque alicuius ſe Principis fidei credere permitteret, cuius ope contra Cæſaris potentiam Parmam tueretur. Pōtifex derepentè, re non cogitata, & parum (vti euentus docuit) prudēter Cardinali fratris nomine roganti reſpondit: vt, qua commodius videretur ratione, ſuis Dux difficultatibus conſuleret. Quibus verbis veluti facultate accepta, eius quod poſtulaſſet, Octauius adductus, quū aliunde ſubſidij ſpes nulla eſſet, Gallorum Regi Henrico percupidè occaſionem oblatam amplectenti, Fratris Horatij opera, qui Regi gener deſtinatus erat, plurimumque apud eum valebat, ſe cōiunxit. Firmo Gallorum præſidio Parma munita, pontifex quod præter animi ſui ſententiam id factum eſſe contenderet, poteſtatem factam, Cæſaris timore inficiatus, cui de ea re monenti pro certo affirmauerat, Octauium id ſe inconſulto nulla ratione tentaturum, bellum Octauio Farneſio Imperatoris copijs & commeatu fretus indixit, Cardinalem Farneſium Florentiæ, quoad bellum eſſet, permanere voluit. Belli Parmenſis dux Ferdinandus Gonzaga,

qui tum Inſubres pro Cęſare obtinebat factus, pro pontifice verò legatus fuit Io. Angelus Medices, Cardinalis Marchionis Meleniani, qui in eo bello cum imperio erat frater. Quum interim cognitum eſſet Mirādulæ à Frācorum rege, duce Termeſio delectus haberi, milites ſcribi, commeatumq́; pro ſubleuanda Parmæ obſidione parari, à Gallis quoque ducibus Petro Strotio, & Horatio Farneſio impetus in agrum Bononienſem factus eſſet, Mirādulam etiam obſidione cingi placuit: huic Mirandulanæ prouinciæ, Ioannes Baptiſta de Monte Balduini fratris Pontificis filius & Alexander Vitellius præfecti. Atque ita eodem tempore Parma & Mirandula à Cæſarianis & pōtificiis copiis obſeſſæ, bello in Italia concitato, multæ & ingentes cædes, ruinæ, populationes, & hæ, quas bella ferunt, calamitates inter vtroſq; exercitus editæ ſunt. Ager omnis Parmenſis & Mirandulanus igne ferroque vaſtatus; quanquam Gallorū pars ſæpius, & præſertim Mirandulæ præualere viſa eſt, quæ frequentibus incurſionibus eccleſiaſticas copias multis carptim cæſis, maximè vexabat. Continuatū eſt bellum ferè per annum, nullo memorabili Cæſarianorum facinore, diutiuſq; protractū fuiſſet, niſi Briſacus Regius in Subalpinis copiarum dux, quò Parmæ obſidionem auerteret, ea parte in agrum ducis Allobrogum, captis aliquot oppidis, oppreſſionem feciſſet. Ea re Gonzaga, vt Subalpinis opē ferret, cum exercitus parte eò migrare coactus eſt Parmenſi prouincia Marchioni Meleniani relicta. At verò dum arma in longū magnis difficultatibus maioribus ſumpti bus protraherētur, Pontifex diuturni belli pertæſus, quum eſſet ingenij mitis, & ad pacem propenſus, quod id certamē potius vt Imperatori gratificaretur, Didaci Mendocij oratoris Cæſarei, qui Farneſios oderat, impulſu, quam vllo Parmæ occupandæ conſilio ſuſceperat. Medicis legati ſuaſu, & Cardinalium aliquot Gallorum, pręſertimq́; Turnonij (cuius maxima auctoritas erat) interuētu, pacem vtriſque obſidionibus ſolutis fecit. Cuius fœdera antequā in caſtris Mirandulanis audita eſſent, Ioannes Baptiſta de Monte eruptione ab hoſtibus facta miſerè magno cum pontificis dolore tormenti ictu occiſus eſt. Meleniani Marchio Parmæ obſidione ſoluta, cùm eo copiarum ſupplemento ad tuendas à Gallorum impetu Subalpinas gentes conceſſit. Cuius belli occaſione pontifex vectigalia aliquot & montes quos vocāt inſtituit. Triēnale ſubſidium à Paulo III. ad tempus certum indictum prorogauit. Annatarum & quindenniorum, pro impetrandis vel vniendis ſacerdotiis, ſolutiones quæque à ſuperioribus pōtificibus de iis ſancita fuerant confirmauit: eos, qui ſacerdotia ſine apoſtolicis litteris retinuiſſent, caſtigauit. Sacerdotum morientium pecunias inexactas non eorum hæredibus, ſed in ſacerdotio ſucceſſoribus acquiri. Cardinalium, qui diem obirent, pecunias & ſuppellectilem, quæ cameræ, & ſacello apoſtolico peruenirent, tradi. Bona eccleſiarum temerè alienata reſtitui voluit. Inter ſe verò commiſſi reges, quod alius alij auxilio veniſſet, bella ex bellis ſerebant, quæ in nonum protracta annum, multas & maximè miſerabiles clades Chriſtianis inuexerunt. Tridentum interim multi catholici doctores ſacerdotes, epiſcopi, & archiepiſcopi: in his tres imperij electores Cæſaris iuſſu iam cōuenerāt. Nam ex Lutheranis nemo vnquā adduci potuit, vt eò proficiſceretur. Fide enim publica data acciti, loci ſitum cauſſabantur, in quo liberè, quæ ſentirent, dicere tutum non eſſet, quare, quæ concilii erant, leniter tractabantur. Anno tam n ſpatio ſeſſiones ſex habitæ, quædam decreta in iis promulgata, quæ reformationem clericorum reſpicerent. Seſſiones fuēre ab vndecima ad ſextamdecimam. igitur decretum, vt concilium reuocatum proſequeretur, duodecima & quinta decima nihil memoratu dignum actum, tertiadecima eucharíſtiæ, quartadecima Pœnitentiæ & extremæ Vnctionis ſacramenta cum iis, quæ ad ea pertinent, explicata ſunt. Sextadecima ſeſſione Concilium diſſolutum, id enim anno MDLII. ingruentibus in Rætos, Vindelicos, & Noricos Germanorum Imperatori rebellium auctore Mauricio Saxonū duce armis, Oenipontéque (quod tridui ſpatio à Tridento abeſt) occupato, ſolutū eſt, patreſque ingēti metu perterriti, veriti ne Germani Tridentum quoque contenderēt, Tridento quàmprimum diſceſſere. Henricus enim Francorum Rex, Cæſari iam belli Parmenſis occaſione hoſtis factus, quo vires eius toti Europę formidabiles frangeret, arma ſemel ſuſcepta retinebat, Germanoſque aliquot principes hæreſis Lutheranæ

ranæ, inter quos Mauritius Saxonum dux eminebat, clam vt à Cæſare deficeret, ſolli citauit: etenim Mauricius Imperatori infenſus, graues cum eo inimicitias gerebat, quod ad eam diem Philippum Lantgrauiũ Heſſiæ ſocerũ ſuum, ab ſe fide publica Cæſari aliquot annis antè deditum, diuturno carcere magna omnium offenſione maceraſſet. Hanc ob cauſſam ira & odio inflammatus, copioſo exercitu collecto, in Rætos impetum repentè fecit, Cæſaremque nihil tale ſuſpicantem veluti in fugam actum, Oeniponte abire coegit. Qui Villacum in Carnis Auſtriacæ ditionis oppidum paucis aliquot ex aulico miniſterio comitatus, nocte intempeſta vix ſe proripuit. Qua victoria Mauritius elatus, inſtaurato contra Albertum Marchionem Brãdeburgenſem bello, qui per Germaniam ferro & flãma in Catholicos in primis debacchabatur, aſpero & periculoſo inito prælio ſclopeti ictu victor occiſ° eſt. Occubuêre eodẽ etiam in prælio ſummæ expectationis prin cipes duo Carolus Victor & Philippus Magnus, fratres, illuſtriſſimi principis atque ducis Brunſuicenſis Henrici filij, qui Mauritij partes contra Albertum iuuarant. Per id tempus pontifex domi quietus agens, Tridentini cõuentus diſſolutione viſa, certos quoſdam patres delegit, quibus id negotium dedit, vt poſtquam concilium ſucceſſu caruiſſet, quæ ad Chriſtiani nominis quietem ad morum ac diſciplinæ publicæ correctionem facere viderentur, ipſi diſpicerent atque emẽdarent. Ea res aliquandiu ſedulò agitata, obortis tandem multis difficultatibus, impedimẽtis, poſt aliquot demum menſes vel refrixit, vel in aliud tẽpus dilata fuit. Quum Eccleſia orientalis, Aſſyriæ mortuo Simone Mama, totius oriẽtis trans Euphratem vſque ad Indos Metropolitano, Patriarcham ſibi conſtituiſſet Simonem Sulakam, Danielis filium de familia Bellu, monaſterij de Hormiſd, ordinis ſancti Baſilij, in vrbe Muzalana, quæ eſt in inſula Tigridis fluminis, eundem virum moribus egregiis, eximia doctrina & Catholica fide ornatum, Romam ad Apoſtolicam ſedem, vt confirmaretur, miſit: qui cũ ſuæ Eccleſiæ litteris ad limina apoſtolorũ venit, & pulcherrima doctaque fidei confeſſione edita hanc de ſe & eccleſia ſua relationem Iulio Papæ obtulit: Sulaka, hoc eſt, accedens Arabicè, vulgo Saud dictus, annos iam natus circiter quadraginta, in ciuitate Muzal, quæ & Aſſur vocatur, octodecim Chriſtianorum eccleſiis inſigni, quarũ quindecim ſunt Neſtorianorum, tres verò Iacobitarum ſita in ripa citeriore Tigridis fluminis, à qua ex altera parte ripæ abest Niniue illa Ionæ prædicatione nobilis, bis mille paſſibus, quæ nunc circiter mille ędibus tantũ habitatur: parentibus, inter ſuos ciues optimatibus admodum puer, ſuo ipſius genio inſtigatus, monaſticã vitam amplexus eſt, quã hactenus cum ſua & noſtra religione coluit in Cœnobio nuncupato Rabban Horſmiſd, quod ſitum eſt vltra Tigrim circiter octo millibus paſſuum à Niniue in mõte, vt ſunt omnia in illis regionibus monaſteria, propter ſeceſſum & ſolitudinem. In quo Monaſterio ipſe Sulaka iã annos ferè duos & viginti abbatẽ egit, habetque fratres ſupra quinquaginta. Abeſt autem ab hoc monaſterio duobus tantùm milliaribus Altus, patria Naum prophetæ, vbi illi in hanc diem celeberrimum exſtat ſepulchrum, ad quod Iudæi longè lateque confluunt, & Chriſtiani, qui ſoli eam ciuitatem circiter mille domibus incolunt, & id ſumma cum religione venerantur. Longè maxima pars Chriſtianorum, qui per Aſſyriam, Perſiam, ac reliquas oriẽtales prouincias habitant, appellantur Neſtoriani. Nam Maronitæ extra Libanum montẽ pauci ſunt. Iacobitæ ſparſi quidem habitant, ſed non frequentes. At Cophti, ſiue (vt ipſi ſcribũt) Aegophti magis magis verſus Aegyptum, à qua videntur mihi hoc nomen ſumpſiſſe, vergũt, & prouincias Preſti Ian. Verùm hi Neſtoriani, nomẽ potius Neſtorij hæretici, quàm errores, retinuiſſe mihi videntur. Nam nihil planè, quod illam ſectam referat in his hominibus, qui hic adſunt, comperio. Inuidia verò qua apud Maronitas, Iacobitas, Cophtos, & reliquos earum regionum Chriſtianos laborant, fortaſſe tum ex ipſo nomine, tum ex eo, quòd reliquos omnes numero ac multitudine populi, eccleſiarum frequentia, rerum opulentia aliquando feliciore ſuperant, nata videri poſſit. Porrò autem ante annos circiter trecẽtos, ex communi eius gentis decreto huc ad ſacroſanctem ſedem Apoſtolicam miſſus quidam eſt nomine Maraus, vt Apoſtolica auctoritate in Patriarchã crea-

retur,qui à ſummo pōtificePatriarchacreatus,atq; ad ſuos remiſſus eſt. Veriſimile itaque eſt,eſi multa illic de vetere religione, in ſynceriora dogmata,& noſtrę orthodoxę Eccleſiæ cōſētanea mutaſſe. Succeſſu verò temporis accidit,vt antè annos circiter centū quidā illic patriarcha ſacroſanctum hoc munus ſibi ſuiſq; poſteris hæreditariū facere ſit conatus,ita vt ex eo tēpore nemo niſi ex ipſius familia in archiepiſcopū,aut epiſcopū ſit creatus, ac deinde in Patriarchā. Cùm verò nūnc tandē poſtremus patriarcha ſimili modo fratris filiū, puerū octo annorū epiſcopū feciſſet, vt ea ratione ſibi in Patriarchatu ſucceſſorem relinqueret,antequā puerū in eā auctoritatē euchere potuiſſet,fato funct⁹ eſt. Ea re vniuerſus populus,tā laicorū quàm Eccleſiaſticorū, datū ſibi diuinitùs abrogandæ illius vſurpationis occaſionē ratus,de vindicādo vetere eligendi ritu agitauit. Conuenerūt igitur ſuperiori anno, mox atque ille Patriarcha eſſet defunctus,in ciuitate Muzal epiſcopus Arbelę,ea eſt ciuitas,apud quā Alexander Dariū ſuperauit; Item epiſcopus de Salmaſt,& epiſcopus de Adurbeigan, hæ ambæ ſunt in Perſia,octo aut nouē dierū itinere à Niniue in ditione Pſophis,qui epiſcopi tres tunc ſoli ei genti ſuperfuêre, & præter eos ex omnibus ciuitatibus latè vicinis,non quidē populus vnuerſus,ſed ex ſingulis viri primates, Chriſtiani tres aut quattuor,cum litteris cuiuſq; populi, nomen ac voluntatem teſtantibus, vtpotè ex Babylonia,quam modò Bagdat vocant,ex Carca,ex inſula Tigridis,quæ in medio flumine circiter duodecim millia paſſuum ſupra Muzal eſt; ex Tauris, quæ eſt in Perſia ſedes Pſophis; ex Ecbatana in libro Iudith appellata;ex Niſibi,quam Migdoniæ Antiochiam veteres nominarunt, vt Strabo teſtatur,ſita ſub monte Maſio ad amnē Hormiz, qui illic per agros paſſim deriuat⁹,eos ita fœcundat,vt ſaccus orizę quantū equus ferat,vix duobus tribúſue Iuliis veneat, ex Merdino(quæ Marda Ptolomęo eſt) ex Amet,quæ Ammea ab eodem dicitur,ex Naſa Cepha,hoc eſt,forti petra,quæ ſuprà petrā inſulam citerioris ripæ Tigridis rupi munitiſſimæ inſidet, fortaſſe eadem Seleucia Nicanoris Straboni dicitur, ac denique ex omnibus reliquis vicinis locis conuenêre legati populorum Chriſtianorum ad ciuitatem Muzal,ad elegēdum ſibi patriarchā. Quò cùm omnes conueniſſent, facta re diuina per vnum ex eis epiſcopis, & poſteà propoſito ſacrorum Euangeliorum libro, ac ſancta cruce ex ordine primùm ipſi epiſcopi,ac deinde reliqui ſuæ quiſque reipublicæ nomine ſententias dixerunt. Quæ ſententiæ omnes in hunc Sulakan ob perfectā omnibus vitæ eius probitatem latæ ſunt, quem niſi tertio miſſis nuntiis,& tum quidem per vim ex eo monaſterio ad ſe petrahere potuerunt. Celebrata itaque iterum re diuina, inuocatoque humiliter ſpiritu ſancto, ac deinde ipſo in medium producto,quum ibidem maximo omniū applauſu denuò ſententiæ omnes in hunc cōprobatæ eſſent, viſum eſt, eum pro cōfirmatione huc legare ad pedes ſanctiſſimi domini noſtri,tanquā vicarij Chriſti,& ſucceſſoris Petri,capitis Apoſtolorum. Scriptæq; publico decreto litterę illę ſupplices,quas ipſe huc ad ſanctiſſimum dominum noſtrum Papam pertulit;& redacta eſt tota res in acta publica, vt geſta erat. Miſſique ſunt cū eo viri cùm eccleſiaſtici, tū laici ex primatibus Chriſtianorum vſque ad Hieroſolyma circiter LXX. id quod etiam teſtātur litteræ Gardiani montis Sion,& ex eo numero,qui ipſum comitarentur, delecti ſunt tres,quorum vnus nomine Calephi vir laicus. Sed apud ſuos in ea, quam dixi inſula Tigridis primi nominis, hic adeſt, alter morbo periit in itinere, tertius verò æger relict⁹ eſt. Ipſe verò Simō Sulaka obſecrat humillimè ſanctiſſimum dominum noſtrū Papam,vt ipſum in Patriarcham velit confirmare,idque quoad poteſt fieri citiſſimè, quò poſſit cùm primum nauibus verſus patriam proficiſci, à qua iam pluſquā ſeſqui annū abeſt. Veretur enim,ne populus mortem eius ſuſpicans, de nouis rebus circa religionem cogitet. Præter ea petit ſibi ac populo regionibuſque orientalibus ſanctā benedictionem à ſanctiſſimo domino noſtro dari. Optaret etiam,vt vna ſecùm quiſpiam vir eccleſiaſticarum rerū peritus ablegaretur,qui illis ritus huius orthodoxæ eccleſiæ noſtræ doceret. Promittitque mox ſi quis talis mitteretur, eum aut in epiſcopū,aut ad aliam dignitatem promouendū, ac ſe daturū ipſi viro locum & ædes,in quibus commodiſſimè habitare poſſet. Addit etiam,illic quattuor concilia magna magnis

niſvoluminib⁹haberi,atq; etiã alios libros veterũ doctorũ quib⁹ hic caremus, qui per eundem virum poſſent ad vrbem trãſmitti, &c. Hac relatione optimè examinata, Pontifex eundem Simonem Patriarchã cõſecrari fecit,eiq; manu ſua pallium, quod eſt inſigne ſummę patriarchalis poteſtatis, in ſecreto conſiſtorio impoſuit,apoſtolicaque benedictione & muneribus donatum, in patriam remiſit,adiũctis ei,quemadmodum ille poſtulauerat,religioſis hominib⁹ aliquot Syri ſermonis peritis. At verò nec eo tempore in Italia res quietæ fuerunt Senenſis populus tum liber à Cæſaris in ea ciuitate procuratore, Didaco Hurtado Mendocio, qui tum etiã Imperatoris apud pontificem orator erat,graui imperio premebatur,is eorum ciuiles diſcordias cauſatus,quo facilius eos in Cæſaris fide continere poſſet,arcem vrbi liberæ imponendã, tanquam Imperatore iubente curabat. Cuius rei mole à Senenſiũ primariis ciuibus animaduerſa quum omnes timerent ea arce perfecta,illos miſerrimæ ſeruitutis fugã effugere nõ poſſe: arce nondum finita, Hiſpanorumq; rebus haud ſatis firmis, cõſpiratione facta, clam ad Francorum Regẽ Henricum defecère. Is Senenſium legatos quoſdã ad ſe miſſos,bene ſperare iuſſit,pollicit⁹ſe ciues in priſtinã collocaturũ libertatem,quam amiſſam tantoperè deflebant. Cuius pollicitationibus freti, qui cõſpirationis capita erãt,tumultu cõcitato, adiuuantib⁹ regiis miniſtris,Cardinaleq; & fratribus Farneſiis, ac eorũ ſuaſu Nicolao Vrſino Petiliani regulo, qui tota ea Etruriæ parte, vbi eorũ ditio erat,delectus mira & incredibili celeritate tãquã aliò profecturi habuerant,Hiſpanos omnes vrbe & arce eiecerunt,ſeque præſidio Henrici II. Francorũ regis freti, arce diruta in libertatẽ vendicarũt. Tum Iulius Papa,quo res Senenſiũ cõponeret, eò legatum miſit Fabium Minianelem ſenẽſem Cardinalẽ, qui re infecta haud longè poſt Romam rediit, Imperator,qui tunc Metim in Mediomatricibus Lotharingię prouinciæ metropolim imperio fœderatã,& ab Henrico rege dolo interceptam,valentiſſimis& maximis copiis obſidebat,audita Senẽſium defectione, Petro Toletano Neapolitani regni proregi eam prouinciã damandauit, atque vt eò ipſe proficiſceretur,iuſsit. Is copioſo ex Italis,Hiſpanis & Germanis exercitu comparato, media hyeme, ipſe maritimo itinere Neapoli diſceſſit,exercitus verò terreſtri via in Etruriam contenderunt, initio anni MDLIII. Quas copias põtifex per fines ſuos tranſituras metuens, quanquam pacẽ cum Cæſare haberet, Clementis VII. incautã fiduciã recordatus, octo millia peditum legit,delectum tota vrbe,quam munierat,habuit, Camillo Vrſino duce creato. Quum igitur omnia tota Europa bello arderent, pontifex boni paſtoris exemplum ſecutus duos ſedis apoſtolicæ legatos Hieronymũ Dandinum ad Cæſarẽ, & Hieronymũ Caput Ferreũ ad regẽ Francorũ, pro pace inter eos componenda fruſtra miſit., animis vtrinq; in mutuã & populorũ perniciẽ incitatis. Cardinalis Petrus Pacciecus Neapoli Prorege eſſe iuſſus,donec Petrus Toletanus rediret,quo poſteà vita functo,ibidẽ bienniũ permanſit. Dum bellũ in Etruria magnis vtrinq; contentionibus adornatur, pontifex Guidonẽ Vbaldũ Vrbinatiũ ducẽ ad vrbẽ euocatum,totius eccleſiaſtici exercitus imperatorem creauit, cuius ſi opus eſſet, opera vteretur. Senas pro rege Hypolytus, Cardinalis Eſtenſis, & Termeſius præſtantiſſimus rei militaris dux firmo præſidio tenebant. Munierant etiam arces omnes & caſtella Senẽſis ditionis,quæ tueri poſſent. Congregatis porrò Cæſarianorum copiis,quæ ad XX. Millia peditũ fuère, prima in monticulum expeditio fuit, quo expugnato exercitus Montem Ilcinum agri etiam Senenſis oppidum obſidione cinxit,quod validiſſimæ Gallorum copiæ loci ſitu munitæ tuebãtur: ibi multa vltrò citroque leuia prælia, varij caſus,cædes,direptiones,& incendia facta. Quumque omnia per Etruriam bello flagrarent, vt Senis apud Montem Ilcinum, Vrbitelli, Groſſeti,Cluſij, & aliis locis cuncta cædibus, rapinis,& flammis complerentur,& vtrinque magnæ difficultates, & pericula augerẽtur actũ eſt inter partiũ duces, vt tollendi belli cauſſa Sena pontificis Romani fidei dederetur, quouſq; eius legitima poſſeſſio iure explicata fuiſſet. Iulius vt rem tranſigeret, Viterbium cum Marcello Ceruino Cardinale ſanctæ Crucis profectus eſt, eo conſilio,vt ſi vrbem tanquam ſequeſter in depoſitum obtinuiſſet, ipſum Senenſibus legati nomine præficeret. Sed Cæſariani,

corum

eorum rebus labantibus, quũ mortuo prorege Petro Toletano commeatus & pecunia iis animo fractis deficere viderētur, ſimulq́ue inani quodam timore perculſi, ne Turcarum claſſis regnum Neapolitanum inuaderet, à Montis Ilcini obſidione præpropere diſcedunt. Cardinalis Ferrarienſis, qui pro rege Senis erat, initis paulò antè conditionibus, vt Cæſarianis ſuperior factus abſceſſit, ita vt nulla deinceps concordiæ ſpe relicta Iulius rebus infectis Romã reuertitur. Garzias Toletanus Petri proregis filius, & alij belli Etruſci duces, prouincia aliquot cohortibus exauctoratis, & ijs quæ ſupererant reuocatis excedentes, Neapolim rediêre, quũ ea quæ obtinuerāt Caſtella firmis præſidiis muniuiſſent, fruſtrà, reclamante Florentiæ duce, qui eius concordiæ cupidus clam pecunias cõmeatumq́ue ijs ſe ſubminiſtraturum pollicebatur, quo ſaltem belli ſpeciem repræſentarent, ne ab initis de tradenda Sena pactis, Galli tanquam adhuc manente bello recederent. Per id tempus Iulius põtifex, inani quadam ſuſpicione motus, quòd Aſcanius Columna, ob priuatas ſimultates alienato à Carolo V. Cæſare animo eſſet, Cardinalē Pacciecum Neapolitanum proregem monuit, vt eũdem Aſcanium, qui tum in Marſis agebat, quòd ita è re Cęſaris eſſe videretur, in cuſtodia haberet. Prorex eum per prouinciæ præſidem captum Neapoli honeſto carcere ſeruauit. Interea Iulius M. Antonio Aſcanij filio, qui tũ à clade Strotiana Brachianum ad vxorem matremq́; redire conſtituerat, ſcripſit, vt expeditis itineribus Marinum contēderet, quò iam Iulianus Cęſarinus põtificis iuſſu profectus, Columnenſium oppida in deditionem acceperat. Audita verò Aſcanij captiuitate, pontifex & prorex Cæſaris iuſſu M. Antonium vtriq; ditioni, quę in Latio & Regno Neapolitano eſt, ſumma cũ poteſtate præfecerunt, donec patris quęſtio habita eſſet, quo haud ita multò pòſt Neapoli mortuo, M. Antonius filius paterna caſtella hæreditario iure ritè poſſedit. Bello priore Senēſi trãſacto, poſterius lõgè maius exarſit, cum vrbis ſeruitute finitum. Coſmus Medices Florētiæ dux, qui occultis cum Rege Gallo cõuentionibus priore bello, medius & ſpectator fuerat, ægrè paſſus Iluam ſuæ ditionis inſulam à claſſe Turcica & Gallica petitam, ab amicitia Henrici Francorũ Regis deſciuit. Hinc occulta odia & ſimultates exortæ. Rex, qui iam Cæſarianorum conatus in Etruria feliciter repreſſerat, eidem duci ſubiratus, ab exſulibus Florentinis ſtimulatus, & quò Cardinalem Eſtēſem Senarum vrbe ſubmoueret, magnis coactis ſpecie tuendæ Senæ copiis, earumq́; Petro Strotio Florentino exſuli, Coſmi Florentinorum ducis hoſte acerrimo, Imperatore creato, ducis imperio inſidiari videbātur. Dux ea re vehementer commotus, Cæſarē ad arma ſollicitauit, belli ſe ſocium profeſſus. Cæſar, quod è re ſua eſſet, duci annuit. Coniunctis auxiliis Ioannes Iacobus Medices Meleniani Marchio, militari gloria præſtãs, belli imperator lectus. Is propugnaculo pro Senarum porta Camollia à Senenſibus neglecto, de improuiſo initio anni MDLIII. capto, aperto bello initium fecit: quo in magnam anni MDLIV. partem protracto, victoria demũ penes Cæſarem & ducē fuit. Eo bello Senenſis ager ferro flãmaq́; vaſtatus, cuncta prædis, direptionib', rapinis & cædibus repleta, ruſtici ferè omnes interfecti, & nobiliſſimum territorium ad ſolitudinem penè redactum eſt. Nouiſſimè IIII. Nonas Auguſti, cùm vtriq; exercitus congreſſi eſſent, Petrus Strotius pręlio à Marchione victus, & aliquot vulneribus acceptis elapſus, Senenſiũ res omninò labefactauit. Inſigni victoria parta, hoſtiũ ſigna, captiui plurimi, & præda ingens Florentiam abacta. Multa de Senenſibus oppida, in his Lucinianũ cõmeatu refertiſſimum, capta. Victi quũ ſe intra Senarũ mœnia recepiſſent, diuturna obſidione à Marchione preſſi, tandem fame coacti, quibuſdam cõditionibus in Cæſaris poteſtatē venerunt XI. Kalend. Maij, anni ſequentis. Senenſium multi & nobiliſſimi quique Cęſaris imperium recuſantes, apud montē Ilcinum loci ſitu & natura inexpugnabilem Reip. ſuæ corpus ſub Francorũ Regis præſidio conſtituerunt. Hoc bello Iulium III. Florentinorũ duci Coſmo adiumento fuiſſe Senenſes lamentabantur, affirmantes eũ aductis ex Piceno, Vmbria, Etruria commeatibus, pecunia quoq; ſubleuaſſe. Quod ipſi ægrè paſſi, ſeruitutis ſuæ culpam magna ex parte in pontificem non diſſimulanter conferebant, quòd nequaquam, tanquam communis paſtor eius vrbis res curaſſet, in qua

mater nata. ipſe educatus, & perpetua humanitate cultus fuiſſet. Et Iulius duci gratiam referre videbatur, quod pontificatus ſui initio oppidum Etruriæ montis S. ſabini marchionatus titulo, fratri Balduino liberaliter donaſſet. Qui etiã bello finito, filiam in matrimonium Fabiano Montio Balduini filio, quæ poſtea Alfonſo Ferrariæ duci nupſit, deſpondit. Quibus de rebus, cùm poſtea Paulus IIII. dubitaret, vt iure poſſet à duce pecuniam tanquam Eccleſiæ debitam repetere, Ioannem Farnciſcum Lotinum, conſiliorum illiusbelli conſciũ, dum eſſet in mole Hadriani detentus, iudiciali ritu interrogari voluit, & tandem reperit, nullas neque pecunias, neque commeatus Iulium Duci ſubminiſtraſſe, qui quietis auidus, & priore bello afflictus, ſe medium perpetuò geſſerat, quin etiam pacis præ ſe ſtudium ferens, neglecto bello finitimo, cui mederi non poterat, & externa quæque parum curans, fruendo potius, quàm regendo pontificatui incumbebat, totuſque erat in exſtruenda elegantiſſima ad voluptarios ſeceſſus, paulò ſupra portam Flaminiam, Villa Iulia, cuius inſanire ſtudio videbatur, in qua ſeptuagenarius ferè ſenex per totum põtificatum conuiuiis potiùs quàm publicæ procurationi, & grauiſſimarum rerum negociis, cum magno vrbis Chriſtianorùmque omnium incommodò, vacabat. Cæterùm anno MDLIII. Eduardo VI. Anglorũ rege mortuo, Maria præſtãtiſſima fœmina, Henrici VIII. & Catharinæ Arragoniæ Cæſaris Caroli V. materteræ filia, regnum nõ ſine manifeſto diuinitatis auxilio ſuſcepit. Tum Iulius pontifex Reginaldum Polum Cardinalem Anglicum, virum in eo regno primarium, qui tunc in Monaſterio Maguerano ſuper lacum Benacum agebat, Legatum in Britanniam inſulam ſumma cum poteſtate creauit, vt qua ratione poſſet, eam ad Catholicæ fidei vnitatem reuocaret. Polus nõ antè Italia excedere conſtituit, quàm Anglici regni cõditio ei explorata eſſet, quòd ob ſuperiora ſchiſmata, maximis turbulẽtiis plenum eſſe exiſtimabat. Iulius de ea re Cardinalem Dandinum apud Cæſarem in Belgio Legatum monuit: Qui Io Franciſcũ Commendonum Venetum, pontificis cubicularium, miniſtrum impigrum, & acri virum ingenij, ad ſe à pontifice miſſum, ſtatim in Inſulam traiicere iuſſit, eius ſtatum & opportuna quæque exploraturus. Is Lõdinum accedens, & quæ ei inuenta fuêre cõtemplatus eſt, & ita egit, vt reginam ſæpè fuerit allocutus. A qua ſyngraphã accepit, qua obedientiam apoſtolicæ ſedi pollicebatur, & ſchiſmatis abſolutionem pro regno petebat: idq; tum ob magnos tumultus qui tota Anglia excitati erant, clàm, donec iis ſedatis eadem publicè per oratorem præſtare poſſet. Commendonus cum iis mandatis Romam rediens, cuncta pontifici ſecreto in conſiſtorio aperuit. Rebus ita conſtitutis, Polus legatus in Angliam, ad expiandum luſtrandumque regnum, & catholicos ritus reſtituendos, iam ſecurus acceſſit, honorificè à Regina & tota Inſula ſuſceptus. Maria verò quum eſſet Catholicæ religionis & veræ pietatis cultrix ſtudioſiſſima, eodem legato auctore antiquũ & certum Dei cultum, vigeſimo antè anno ab Henrico patre diſſipatum, Anglis reſtituit: profanum titulum, quo Rex Henricus abuſus fuerat Anglicanæ eccleſiæ ſupremi capitis, ſuſtulit. Oratores ſuos Romam reliquorum Chriſtianorum principum more, ad pontificis venerationem & obedientiã præſtandam miſit, veniam & peccatorum condonationem precantes, quod vnum eſt Romani pontificis auctoritatem ſuſcipiẽtis, indubitatum argumentum. Epiſcopos quoque Catholicos hæreticis pulſis cõſtituit, quas ob lętiſſimas & inexpectatas res, Romæ ſupplicationes publicæ habitæ, & Deo grates ſacris à pontifice myſteriis celebratis, perſolutæ. Quo etiã anno Philippus Caroli V. Auguſti filius eadem Maria in matrimonium accepta, regna vtriuſque Siciliç, quæ vocant, Mediolanẽſem principatum, & Belgium cum aliquot aliis prouinciis à patre Rex appellatus, per manus accepit. Qui vt Catholico principi par erat, primo quoque tempore legatum Romam ad Põtificem miſit Piſcariæ Marchionem, qui regnum veterum more Neapolitani regni, quod Romanæ eccleſiæ beneficiarium eſt, iure iurando dato regis nomine legitimam poſſeſſionem obtineret; quæ ei in publico conſiſtorio benignè a Pontifice conceſſa fuit. Quum verò Iulius ingraueſcente ætate haud ſatis proſpera vteretur valetudine, podagra enim & articulorũ doloribꝰ laborabat, initio anni MDLV.

me nſe

præceptis muniiſſet, incidit in febrem, quæ initio neglecta, paulatimque aucta, eũ tandem intra paucos dies decimo Kalen. Aprilis, hora inter decimam, nonã & vigeſimã, Romæ in Vaticanis ædibus exſtinxit, ætatis anno ſeptimo ac ſexageſimo, ſuprà menſem VI. & diem XIIII. Sunt qui cõſtanter affirment, Iulium ſibi ipſi hac ratione mortẽ intuliſſe. Balduinus pontificis frater pro ſe & filio Fabiano, cui filiam Florentiæ ducis deſpõdi procurârat, Camertio oppido potiundi deſiderio ardẽti æſtuabat, fratremque pontificem ſępius interpellatus eò adegerat, vt ei promiſerit, ſe de ea re in conſiſtorio quam primum relaturum. Quum verò pontifex omnes fere patres ſentẽtiæ aduerſaturos intellexiſſet, rem procraſtinando differebat, & ne conſiſtoria à fratrẽ importuno habere cogeretur, languorem finxit, vtque rei fidem magis faceret, ſolitis ſibis abſtinere, eoſq; parcius ac in ſolidos ægroto ſcilicet aptos ſumere cœpit. Ex ea vitæ ratione, ludibrio commutata, morbũ ſerio contraxit, qui eum iam ſenem breuiſſimè abſumpſit. Cadauer canonicorum ſancti Petri humeris de more tenui pompa in Baſilico Vaticana delatũ, triduque populo expoſitum, Lateritio monumento ponè aram diui Andreæ conditum eſt. Vacauit tũ ſedes dies XVII. Fuit Iulius ſtatura procerus, facie ſubagreſti, prolixa barba, naſo grandiore, ore paululum contracto, acri oculorũ obtutu, vt facilis in excendeſcendo, ſic ira ſtatim depoſita mitiſſimus. Exiſtimatus & liberalis, delectabatur ruſticis & craſſioribus cibis, cępis præſertim, quæ prægrãdes Caieta ei aduehabantur, aſſiduè conuiuabatur: quod ſi vitæ quã priuatus egit inſtitutum, pontificatũ quoque adeptus cõſtanter ſeruauiſſet, multa quæ eo tempore deprauata erant, in meliorem haud dubiè formam eſſent reſtituta. Qui namque occupationibus totus intẽtus Cardinalis veluti furtim voluptates ſequebatur, Pontifex factus votorum iam omnium compos, abdicata rerũ cura, hilaritati & genio ſuo nimium indulſit, vſque adeò homines præmij ſpe potius ad virtutem amplectendam, quam ipſamet virtutis pulchritudine accẽduntur. Vnum poſtremo etiam ei crimẽ datum eſt, quod tantæ poteſtatis oblitus, omnium maximi muneris dignitatem, parum animaduertens, leuibus & inanibus verbis ſuam aliquãdo maieſtatem non ſine audientium rubore aut riſu minueret.

MARCELLVS II. PAPA.

Marcellus Pontifex, non obſuris parentibus in agro Piceno, oppido Montis Fani, pridiè Nonas Maij, anno ſalutis MDI. naſcitur. 231. pil.
Quo tempore pater ipſius Ricardus eius prouincię quæſturam magna cum laude gerebat. Quo munere pontifici & prouincialibus gratus, nouẽ annis ſub Alexandro VI. functus eſt. Exſtant eiuſdem pontificis & Auguſtini Barbadici Venetiarum principis litteræ plumbo ſignatæ ad hũc ipſum Ricardum. Illius quidẽ ſic: Dilecto filio Theſaurario prouinciæ noſtræ Marchiæ Anconitanæ, Alexander Papa VI. Huius verò ita Auguſtinus Barbadico Dei gratia Dux Venetiarum, &c. Magnifico D. Ricardo Ceruino Marchiæ Anconę Apoſtolico Theſaurario ſalutem & ſynceræ deuotionis affectum. Vtraſque ipſe vidi. Is ipſe Ricardus fuit genere Etruſcus, gente Ceruina, apud ſuos honorata, Politiano oppido ditionis antea Senenſis, tum Florẽtinæ honeſtis parentibus ortus. Matrem habuit Marcellus Caſſandram Benciam, ſanctiſſimam fœminam, Fratres verò duos eodem patre, at ex nouerca genitos, Alexandrum & Romulum. Hic vir præſtantis ingenij, triennio ante eius pontificatum magno fratrum mœrore deceſſit: Ille quinquẽnio pòſt è vita migrauit, quattuor filios ſuperſtites relinquens, quorum Herennius egregiæ indolis iuuenis, patrui virtutem referens, à ſudplicibus libellis referendis

ponti-

pontifici præſtò eſt. Cæterum Marcellus à prima ætate liberalibus diſciplinis patris ſtudio educatus, poſtquàm adoleuit, Senis, vbi bonarum artium ſtudia maximè florebant, aliquandiu commoratus, Atque in Academicorum ſodalitatem cooptatus, omnium fauorem ſibi facilè conciliauit, Ea re breui factum eſt, vt ab æqualibus vt frater, à maioribus vt filius alumnus diligeretur. Tanta autem fuit & modeſtia & continentia, vt cum quid non ſerio, ſed per iocum inter amicos paulo liberius fortè ageretur aut diceretur, aduentu Marcelli omnes illico conticeſcerent. Naturæ porrò graui & ſeueræ, ſic illuſtre ingenium & induſtriam adiunxit, vt iā inde à primis ipſius annis facilè quis futurū, diuinaret, eum ad ſummā honoris atque imperij dignitatem eſſe vēturum. Certè pater ipſius Ricardus Aſtrologiæ peritiſſimus (quāquam iudiciariam auerſaretur) Marcellum filium maximum in Dei eccleſia virum euaſurum eſſe, pro certo ſibi perſuaſerat. Qui animaduerſo ſtellarū curſu, qui tum erat, quum puer naſceretur, ex eorum coniunctione ſummā eccleſiaſticam dignitatem filio prædixiſſe fertur, cui quidē perſuaſioni poſteà Marcellus indulgens quum poſt multos annos à ciuibus ſuis ad nuptias incitaretur, conſtanter recuſauit per iocum nolle ſe, dictans longè clariorem ſtatus conditionem, quam ſibi aſtra portendebant, matrimonio veluti vinculis impedire. Poſtquam Senis diſceſſit, vbi honeſto otio, ac litteris aliquādiu operam dederat, Romam primùm in comitatu legatorum Florentinæ reipublicæ, qui Clementem VII. ciuem ſuum pontificem maximum recens creatum, Chriſtianorum omnium more veneraturi adibant, profectus, pontifici innotuit, quo cum Ricardus pater in priuata vita amicitiam habuerat, eique patris nomine arcana quędam ad rectā aſtrologiæ cognitionē communicauit. Pōtifex Marcello iniūxit, vt ad patrem reuerſus eum ſuo nomine ad Tabularum Aſtronomicarum, quæ anni rectam curſus rationem reſpicerent perfectionem ſolicitaret. Eam rem pontificis iuſſu Ricardus confectam, Marcello Romam redire iuſſu pontifici miſit. Cuius ſuaſu Marcellus infelicis epiſcopi ... Datarij contubernio aliquandiu permanſit. Lacrimabili vrbis caſu in patriam profectus, rebus compoſitis Romam rediit, vbi ſcriptor Apoſtolicus factus, Alexandrum Farneſium Cardinalem, qui patrem eius Ricardum bellis domo profugū caſtrique ſubſiſtētem, & Canini frequēter ſe adeunte, ob Aſtrologiæ artis peritiam magno in precio habuerat, aſſiduus colere cœpit. Quo tempore in Angeli Colotij, Conſtantini Laſcaris, & aliorum eius ætatis litteratorum amicitiam inſinuatus, virtutis cauſſa non mediocri in honore habitus eſt. Tunc verò nobili perquirendorum veterum codicum ſtudio primùm vacare cœpit, cui poſteà etiam Cardinalis tantum incubuit, vt refertiſſimam optimorum voluminum bibliothecam confecerit. Patris morte in patriam redire coactus curæ familiari vacauit, ſorores honeſtis matrimoniis nuptui tradidit. Clemente VII. mortuo, quum Alexander Farneſius Pauli tertij nomine pontificatū obtinuiſſet, Romā quarto in Roberti Pucij antiqui amici, qui poſtea cardinalis & ipſe fuit, comitatu rediit, à pontifice benignè ſuſceptus. Qui cum pōtificatus initio Alexādrum Farneſium nepotem in Diaconorum Cardinalium numerum allegiſſet, & viris vndique conquiſitis, quorū mores anteacta vita probaſſet, quoſque puero coaleſcenti & adhuc tenero quaſi vitæ ſpecimen quoddam conſpiciendos proponerat, quo iis quaſi ſepta clauſtris lubrica ætas illa contineretur, inter alios etiam Marcellum adlegit, cuius opera in epiſtolis ſcribendis vteretur: Erat enim Paulus pontifex ingeniorum æſtimator acerrimus. Quod munus maxima cū integritatis, prudentia, & dexteritatis opinione ita geſſit, vt omnibus, qui Reipublicæ adminiſtrandæ cæteris aptiores videbātur, vnus ipſe omnium iudicio pręſtare putaretur. Quare cum Alexander Cardinalis in partem reipublicæ à prudentiſſimo ſene eſſet aſſumptus, ne in tam tenera ætate ſtatim maximorum negotiorum mole obrueretur, Marcellum, qui in conſiliis & curis adoleſcēti aſſiduus eſſet, præſto eſſe voluit, erat enim rebus gerendis grauis, prudens, & in iiſdem cōficiendis expeditus. Quem tum etiā indies magis magiſq; gratia ſua & fauore creſcētem, pontifex protonotariorū uumero adſcripſit, & eum ad Cæſarem vxoris obitum mœſtum in Hipaniam conſolandi gratia, cum ampliſſimo adoleſcente Farneſio ire iuſſit. At non longè pòſt, quo maiore apud nepotē ſedis Apoſtolicæ iā negociis præpoſitum, & in Galliam de

maxi.

maximis grauiſſimarum rerum negotiis legatum cum dignitate eſſet, Neocaſtrenſem deſignauit epiſcopum. Nullum enim iam negotium, nulla legatio, Marcelli conſilio & viribus non digna videbatur. Firmata iã ætate, quum ad Imperatorem Cæſarẽ Carolum quintum Auguſtum Cardinalis Farneſius legationis munere fungeretur, eidẽ Marcellus, qui pontificis nuntius eſſet, comes eſt datus. Vbi à pontifice frequenti Senatu, ſummo cum verborum honore commendatus, abſens in Belgis XIIII. Kalendas Ianuarij, anno ſalutis MDXXXIX. Cardinalis presbyter tituli ſancti Crucis in Hieruſalem renuntiatur: & quum Reipublicæ cauſſa Alexandrum Cardinalem, non ita multò pòſt Romam reuerti opus eſſet, Pontifice de more in ſenatu referente, ſummo patrum conſenſu placuit, vt is apud Cæſarem legati munus pro Farneſio obiret. Romam demum reuerſus, Regienſem epiſcopatum obtinuit. Paulum III. prudentia & dexteritate ſua adeò ſibi diuinxit, vt grauiora & maioris molis negotia pontifex ſine eius conſilio nunquã transfigeret, ratus non alium quemquam, cui crederet, magis toto in ſenatu habere ſe poſſe. Tridenti generali patrum concilio indicto, quum more maiorũ Apoſtolicæ ſedis Legati eò mittendi eſſent, ipſe potiſſimum delectus eſt, cum collegis Ioanne Maria de Monte epiſcopo Præneſtino, & Reginaldo Polo diacono Cardinale S. Mariæ in Coſmedin, qui ſummi pontificis nomine Concilio præeſſent. In qua ſynodo Marcelli maximè virtus, & eximia in pontificia poteſtate & auctoritate tuenda libertas enituit. Nam quũ Carolus V. Imperator priuatorum commodorum (vt fama erat) cauſſa Tridentini Cõcilij translationem, quam ex pontificis auctoritate legati adornabãt, ægrè ferret, Marcellusque in ea re ab eo diſſenſiſſet, quod Cæſaris voluntatem Romanæ ſedis dignitati aduerſari videret, à Cæſaris miniſtris interpellatus, neque minis, neq; precibus à ſententia dimoueri potuit: ea re Cæſari inuiſus quum grauiora eius verba ſibi relata audiuiſſet, Cæſarem quidẽ in corpus ſæuire in animam verò ſuam nihil ei iuris eſſe, reſpondit. Cæterùm eius facta, Dei iudicio reſeruari, qui vnicuique iuxta merita ſua eſſet tributurus. Tridentini verò concilij Bononiam translationi operã ſuam præſtitit, manſitque aliquandiu Bononiæ in ea ſynhodo, vbi Reipub. Chriſtianæ adminiſtrationi deditus, ab omnibus quaſi aliquando pontifex maximus futurus obſeruabatur. Inde ſuſpenſo Concilio Romam quum reuerti cõſtituiſſet, Ioãnes Maria Cardinalis de monte, alter concilii legatus, eum rogauit, vt à Pontifice ad vitæ ſuæ ſuſtentationem Bononienſem legationem ſibi impetraret. Id Marcellus annuit. In via põtificis diploma ſuſcepit, qua eum inſcium eadem legatione honeſtatũ, vt Bononiam rediret, monebat. Sed Marcellus amici memor, rectà Romam contẽdit, tantumque apud pontificem nonnihil reluctantem effecit, vt legatio ipſa ab ſe ad Cardinalem Montanum translata fuerit. Defuncto Paulo III. quum in eius locũ iiſdem Cardinalis Iulius III. vocatus, quo cũ arctiſſimæ amicitiæ nexu coniunctus erat, pontifex factus eſſet, abſens (cõclaue enim aduerſa valetudine conflictatus exierat) primũ per nuntiũ ei gratulatus eſt, mox viribus parumper recuperatis, cùm vrbe egredi ad ſalubriora loca medicorum conſilio ſtatuiſſet, ſe ſellæ impoſitum ad Pontificem deferri curauit. Quo cum longum ſermonem inſtituẽs, eum tot colloquiorum, quæ de communi Eccleſię vtilitate Tridenti & Bononiæ, quum vterque eadem Concilij legatione fungeretur, habuiſſet admonuit, vt quum ipſum Deus Opt. Max. vicarium ſuum delegiſſet, modò in poteſtate ſua eſſe cognoſceret, pia illa deſideria exequi poſſe, enixeque eum rogauit, vt nulla neq; propinquorum, neq; aliarum perſonarum ratione habita, ſe à ſanctis inſtitutis permitteret, deiici, ſummi ſacerdotij & apparentis felicitatis honor breui tranſigi: mucietam, pileum, ſoleas purpureas, ſtolam lineam, tunicã ſericeam, breui conſumi, quæ haud ita multò pòſt cum corpore ipſo vermium domicilium futura eſſent: benefactorum verò pręter æternę vitę præmium, quàm diuturnam memoriam in benedictione hominum tranſmitti. His & ſimilbus affectuosè dictis pontifici lacrymas excuſſit. Eum deinde ſæpè vetuſtę inter eos amicitiæ iure & officij ſui memor, vbi occaſio ſeſe obtulit, modeſtè admonuit. Qui demũ cùm fratris & amicorum importunis precibus peteretur, vt fratrem ipſum Balduinum Camertium ducem crearet, eoſq; populos

pulos ab eccleſiaſtica ditione exemptos, in principatus formam redigeret, ipſe verò ſe id facturum initio conſtanter recuſaret, Marcellus eius conſtantiam laudare, optimi propoſiti firmam & immutabilem ſententiā ſummo verborum honore extollere,& vt in ea opinione perſeueraret monere. Veritus verò, ne pontifex exigui animi propinquorum ſuggeſtionibus tandē ſuccumberet, eidem petenti conſilium dedit, quò lege caueret, vt nullus pontifex bona Eccleſiæ Romanæ ſtabilia alienare poſſet, in quam legem ipſe, futuri pontifices, Cardinales quotquot in poſterum eſſent, iurarent. Donationem verò neceſſariò factam, non antè validam cenſeri, quam duorū aut trium ſubſequentium pontificum auctoritas acceſſiſſet: atq; hac ratione ſe ōnes ſuorum impetus retundere poſſe docuit, ſi ea peterent, quorum tradendorum poteſtate eum exutum eſſe cognoſcerent. Poſtremò cùm Iulius III. propinquorū importunis precibus, quæ de Camerino agitauerat, exſequi conſtituiſſet, ac Cardinale quodam internuntio, eidē valetudinario, & poſtridie Vrbe exituro inſinuaſſet, Marcellus rē verbis quantum potuit acribus, & validis rationibus diſſuaſit. Cuncta verò aliis aliquot patribus, ne rei ignari de improuiſo in conſiſtorio præuenirentur, inſinuauit, & quum ipſe ex vrbe ob infirmitatem diſceſſurus eſſet, eos monuit, ne pontifici de ea re referenti aſſentirent, quam ipſe tantoperè diſſuaſiſſet. Vrbe excedens Eugubium in Vmbria, cuius ciuitatis epiſcopatum gerebat, deinde ad Montem Fanum oppidum aëris ſalubritate cōſpicuum profectus eſt. Cæterùm Iulio breui vita functo ex eo oppido Romam ad ipſa comitia, quibus pontifex creatus eſt, venit, quo primū in lucem editus fuiſſet. In via Peruſiæ, in monaſterio Monachorum Caſſinatium S. Petri pernoctauit. Quem honoris ergo vrbis prætor Michael Turrianus epiſcopus Cenetenſis, vir probitate inſignis cōueniens, ab eo in familiari de noui pontificis comitiis ſermone inter multa, eiuſmodi verba ſe audiſſe narrauit: Fierine tūc poſſe, vt noſtris diebus is pontifex maximus Dei benignitate afflictæ Eccleſiæ concederetur, qui veteres illos ſanctos pontifices martyrij, doctrinæ, & ſanctitatis gloria illuſtres imitaretur, ea ex officio ſuo agens, quæ Chriſti in terris vicario conuenirent. Multa in eam ſententiam verba addens, quæ eius bene affectum animum aperirent. Conclaui inſtituto, nō diu partes de nouo pōtifice deligendo cūctati, ſed omnium, qui tum nouē & triginta in Vaticanum comitium conuenerunt, votis, Ranutio Farneſio S. Angeli, & Guidone Aſcanio Sfortia Camerario Cardinalibus maximè ſuffragātibus, decimo octauo vacantis ſedis die, v. Idus Aprilis, anno ſalutis MDLV. Pontifex maximus renuntiatus eſt: poſtridie epiſcopus in palatij ſacello ab Oſtienſi pontifice (is fuit Cardinalis Neapolitanus, poſteà ei in pontificatu ſucceſſor) priſco ritu inauguratus, eodem die in Baſilica Vaticana ſine ſolemni pompa ac cęremonia, quum feſta Paſchalia inſtarent, ſeruato veteri nomine, ſummæ eius dignitatis ſacra thiara à Cardinali Piſano Diaconorum primo redimitus, inſignia me etiā propè adſtante, & cuncta accuratè contemplante accepit, magna omniū exſpectatione, maiore ſpe: præfulgebat enim ſanctitate, moribus & doctrina, ſic vt ipſius vita omnium cenſura haberi poſſet. Inito pontificatu quum à Cardinalibus rogaretur, vt priſco inſtituto ei diplomati ſubſcriberet, quo iuramento obligaretur, certum tantū numerum Cardinalium eſſe creaturum. Id facere recuſauit, affirmans ſe id opere præſtiturum, verbis nolle. Cardinalem Mātuanum, qui ei in ſacris aſſiſtebat lōgo ſermone de pontificatus onere alloquens, inter cætera ei aliquando dixit: ſe procul dubio ſcire optimum eſſe pauca dicere, multa verò præſtare: ipſum autē ea ratione multa polliceri, vt iis verbis fidem ſuam obligaret, quod ſi aliquādo mali dæmonis impulſu ab rectè cœptis deſiſteret, ſecum ipſe poſtea ita cogitaret & diceret, Quàm iuſtè de me vti hypocrita Cardinalis Mantuanus cōqueri poteſt, & pontificatu indignū iudicare, poſtquam apertè cognouit verba & actiones meas præteritas adumbratas, fuco & fallaciis plenas, nec ex bona radice ortas fuiſſe? ſtatim verò oratores Cæſaris & Gallorum regis ad ſe accitos grauiſſima oratione monuit, vt de iis, quæ ipſe eorum regibus ſcripſerat, & ipſi eoſdē certiores facerent, vt in pace ineunda conſentirent, quod ſi recuſarent, præter nuntios & legatos, ipſe quoque ad eos hortādos profecturus eſſet. Quū verò orator regis Hiſpaniarum

rum veniam pro quodam nobiliſſimo Romanorum homicidij peteret, reſpondit. Se pōtificatum ab homicidij abſolutione auſpicare nolle: omnibus verò tribunalibus, quædam, quæ inuiolata ad rectam iuris adminiſtrationem obſeruarent, ſcripto mandauit. Audiendis iis, qui negotiorum cauſa aderant, totus incubuit. Sed & Rotæ auditores ſe ſalutatū de more venientes, in poſterum domi ſe continere, & parum neceſſario ſalutandi officio omiſſo muneri ſuo ſtudioſè vacare iuſſit. Neminem propinquorum Romam venire voluit, ne fratrem quidem: quodq́ue his & temporibus, & moribus nouum eſt: duos paruulos Alexandri fratris filios Ricardum & Herenniū, quos ipſe in vrbe educabat, à nemine ſalutari, rarò etiam in publicum prodire, præterquā ad ſacra paſſus eſt: eos verò ſericeis veſtib' indutos modeſtię admonēdos curauit, nec breui eo tempore quo pontifex fuit, illos vnquam vidit: Interpellatus an in palatiū ex priuatis ædibus introducendi eſſent, reſpondit: Quid illis cum palatio, eorum fortè id patrimoniúmne eſſe cenſetis? Tria, quæ obtinebat ſacerdotia, Criſpo & Saraceno Cardinalibus, ac Ioanni Frāciſco Lotino Volaterrano donauit. Cardinali Tridentino legationem Bononienſem, quam ſedulò petierat, non conceſſit, ne magis cęſarianis, quā Gallis fauere videretur, inter quos tāquam communis pater medium ſe gerere, & pacem, qua tandē ratione poſſet, componere conſtituerat; cùm Tridentinus inter Cæſaris partes princeps haberetur, ei tamen ipſius legationis loco, aliquot Cardinalium Mantuani præſertim conſilio & impulſu, decem aureorum millia largitus eſt, quo eius labores & expenſas in cōcilio Tridentino factas, aliqua ex parte ſubleuaret. Decreuerat enim legationes omnes biennales tantum eſſe. Quo temporis ſpatio Bononienſis legatio eam pecuniæ ſummam reddere ſciebat. Multa & magna ad Apoſtolicæ ſedis decus penè obſcuratum, inſtaurandum meditatum fuiſſe, ferebatur ab iis, qui quum adhuc Cardinalis eſſet, mentem eius exploratam habebant, arcanorum omnium particeps. Inter quæ illud præcipuum, quòd fratri liberiſq; ſuis tantum elargiri, quantum ſinguli è nobilitate homines in redditibus haberent, decreuerat, nec vltra priuatorum ciuium cōditionem ſe efferre paſſurus erat, non ad principatum & dignitates euehi, ne aſſem quidē de fructibus Eccleſiæ, niſi de libera omnium Cardinalium ſentētia, eos auferre permiſſuros. Id maximè percupere videbatur, vt eos Venetus ſenatus in Patriciorum numerū adſcriberet, ſummū id honoris gen', quo eos honeſtaret, eſſe reputans: omnem eccleſiaſticam iuriſdictionem viris profanis, & nullis ſacris initiatis demandare cogitauerat. Illud ſubinde ſæpè in ore habebat, ſanctitati eccleſiaſticæ turpiſſimum eſſe, eos qui Sacerdotiis ad curam animarum ſpectantibus præfecti eſſent, à ſuis gregibus paſcendis abeſſe, neque ſe eos Romæ, aut vſquam verſari, niſi Sacerdotiis abdicatis, boniſq́ue paſtoribus commiſſis, permiſſurum. Decreuerat item, eiectis ex aulico miniſterio cunctis indignis, ſe neminem in Palatinis, niſi qui frugi & honeſtis moribus eſſet, cuiuſq́ue opera foret neceſſaria, eſſe paſſurum. Luxum enim omnium malorum cauſſam eſſe, & ipſum peſſimum eſſe dicebat. Quare etiam profuſas ſuperiorum pontificum Sportulas, in modicam quādam pecuniarum ſummam iam vix pontificatum adeptus contraxerat. Collegium Cardinalium ſupra omnia exornare conſtituerat, neque quenquam prętereà in eorum numerum lege veteri repetita, ſine omnium conſenſu legere, quæ ſitis quoque in eorum lectionibus ſummorum virorum teſtimoniis. Quanquam autem illud in ore habuerit, ſe vectigalia, atque onera publica, per ſuperiores principes impoſita, vel aboliturum, vel ad modeſtā quandam rationem redacturum, initio tamen pontificatus ærario exhauſto, & magno ære alieno inſuper contracto, coactus eſt præter animi ſui ſententiam propoſitū mutare, & ſubſidium illud triennale trecentorum millium aureorum à Paulo tertio indictum continuare, quod tempus præſcriptum exactum eſſet, quo in maximis Romanæ Eccleſię neceſſitatibus ſubleuari poſſet. Sedis enim Apoſtolicæ ſtabiles redditus ſunt CL. millia aureorum, ex hoc ſubſidio reliqui, & triginta millia qui cenſibus hauriuntur. Priori pecuniarum indictioni quartam partem reddituum congregationum regularium, ac vigeſimam Hebræorum adiunxit. Quod vectigal Cardinalium pauperum ſuſtentationi addicere decre-

decreuerat. Eius præcipua cura erat, æs alienum Eccleſiæ ſoluere. Quo perfecto, quæ de vectigalibus minuendis, vel tollendis conſtituerat, ocyſſimè exſequi. Id vt facilius faceret, ſe neque bella geſturum, neq; inſanis ſubſtructionibus vacaturum, aut pronpinquis ſuis principatus empturum, publicè profeſſ' eſt. Qua parſimonia illud ſibi certò perſuadebat, breui eccleſiam Romanā ære alieno liberaturū. Qūū aliquando eius menſæ cochlear, & alia inſtrumenta aurea appoſita eſſent, argentea ſufficere dixit: clibanum pro argēteo ęreum voluit, & ex ijs pecunias vſibus Apoſtolicæ ſedis conflari iuſſit. Ferunt ipſum in animo habuiſſe, Parmę ſtatum mutare, Camerinoque Farneſiis reſtituto eam vrbem tum nutantem Eccleſiæ reddere. Senarum libertatem maximè deſiderabat. Rebus cōpoſitis viros militares, ac prorſus omnem militiā à ſe abigere, & in Eccleſiaſticæ ditionis limitibus procul ab vrbe ad ipſos tuendos fines conſtituere voluiſſe, fama eſt: eundemque aliquando cogitâſſe, de ipſis etiā Germanis corporis cuſtodibus exauctorandis, illud ſæpè repetens, multos principes ſalutari ſigno crucis potiùs quàm armis aduerſus hoſtes defenſos: Pontificem verò Maximum, qui pro Chriſto vniuerſam Eccleſiā gubernaret, ſcutis aut gladiis indigere. Vnde ſatius eſſe ipſum ab impiis & ſceleratis, ſi caſus ita tuliſſet, occidi, quàm reipublicæ Chriſtianæ tam indecorum præbere exemplum. Religionis Chriſtianæ diſſidiis, & his, quæ nunc vigent, hæreſibus, valdè angebatur, & procul dubio, ſi vixiſſet, omnem operam ſuam & ſtudiū in eo collocaſſet, vt ſublato ſchiſmate omnes ad concordiam redigeret, vel generali Cōcilio, quod ſemper expetiuit, vel alia quauis ratione. Sanctiſſimam hanc eius mentem, ego non aliis referentibus, ſed ex familiaribus ſermonibus inter nos habitis, dum Cardinalis eſſet, optimè noui: me enim multum dilexiſſe viſus eſt. Amicitias nanque, quas iā inde ab vſq; adoleſcentia coluit, conſtāter vſque ad ipſum pontificatū maximum retinuit, multis nihil minus cogitantibus vltrò etiam accitis. Doctos quoque & graues viros dilexit in primis, eorumque familiaritate iucundiſſimè vtebatur, quos cōſilio opera & facultatibus aliquando ſubleuauit: in his Guilielmū Sirletum, incredibili doctrina & pietate virum, quem modò ſolius virtutis ergo Cardinalem videmus, quem multis annis domi ſuæ humaniſſimè aluit: cibi ac vini parciſſimus fuit, eaque ſimplicitate, qua priuatus quum eſſet, edebat, habebatq; ſiue publicè, ſiue priuatim conuiuaretur, Anagnoſtem in menſa, qui ſacros libros, aut ſanctorum patrum ſcripta legeret. Poſt longum in prandio ſilentium recordatus aliquādo ea Hadriani quarti Papæ verba: Romano pontifice nemo eſt miſerabilior, conditione eius nulla miſerior. Totius enim vitæ lætitia, & felicitas amaritudo eſt, Cathedra Romani pōtificis eſt ſpinoſa, iter vndique cōſertum aculeis, pondus tantæ molis, vt robuſtiſſimos premat & cōfringat humeros: manu menſam percutiēs, dixit: Non video, quomodo, qui locum hunc altiſſimum tenēt, ſaluari poſſint. Valetudine fuit nō ſatis proſpera, honeſto corporis cultu, facie decorus, ore venerabilis, ſtatura procerus, corpore gracili, capillo ſubrufo, ſuperciliis diſparibus, atque altero paulò eminentiore. Fuit modeſtus, quietus, temperatus, pro cenſu liberalis, eleemoſynis largus, in inceſſu & motu grauis, & quanquam rarus in riſu, tamen quandoque facetus, & vt vno verbo multa complectar, in quo magnū ſanctitatis ſpecimen, in tam corrupto ſæculo maximè relucebat, qui nobis non ſuo vllo damno, ſed noſtro maximè tam citò fuerit ereptus, maiore profectò noſtra & reipub. Chriſtianæ iactura, quàm vllo ſuo detrimento. fuiſſet enim ſi quiſquam alius Chriſtianę reipub. neceſſarius pontifex, miſeris hiſce & calamitoſiſſimis temporibus. Quum ſatis (vt dixi) firmis non eſſet viribus, & propterea āno ſuperiori diù etiam febre laboraſſet, corpore quoque tam comitiorum incommodis, quàm obeūdis publicis muneribus, quę vetere Chriſtiani populi inſtituto, annuis Dominici cruciatus & Reſurrectionis diebus per maximū pontificē fieri conſueuerunt, fatigato, duodecimo pōtificatus die grauius è pituita & nō leui febre decubuit. Poſtridie ſanguine emiſſo, febris quidem remiſſior fuit, verùm corporis vires imminutæ: viſus tamen eſt per aliquot dies cōualeſcere, quibus diebus ſemper aliquid per familiares egit. IIII. Kalend. Maij, quum melius ſe habere videretur, Vrbinatum, III. Kalend. Ferrarienſium Duces: item

camerariũ, Guiſium, Farneſium, & Eſtenſem cardinales audiuit. De Farneſio dixit ſe operã datuſũ, vt intelligeret familię ſuę beneficio Paulum III. in ſe reuixiſſe. Nocte ſequenti haud multum quieuit. Pridiè kalend. hora duodecima apoplexia correptus, omnes paulatim ſenſus amiſit, & hora ſeptima noctis ſequentis, quę Kalend. Maij præcedit, ſecundo & vigeſimo põtificatus die, vitæ anno quinto & quinquageſimo minùs ſex diebus, maximo ſui apud omnes bonos deſiderio relicto, rebus humanis exemptus eſt, inſigni hominum concurſu, cõmunem iacturam dolentiũ ad Vaticanum facto. Cadauer publico funere elatũ, tenui pompa canonicorum humeris in Vaticanã Baſilicam delatum, marmoreo conditum eſt monumento. Vacauit tum ſedes dies XXII. De eo verè Virgilianum illud carmẽ dici poteſt.

Oſtendent terris hunc tantum fata, neque vltra Eſſe ſinent.

PAVLVS IIII. PAPA.

232. 27. PAVLO IIII. Pontifici maximo patria Neapolis Cãpaniæ fuit, quatuor Romanorum põtificum natalibus anteà celebris. Maiores ex Germania clariſſimo ſanguine ortos, Piſis primùm, deinde Neapoli conſediſſe fama eſt. Pauli auus Diomedes Carafa Matalunæ comes magna apud regem Neapolitanum Ferdinandum Arragonium Seniorem auctoritate fuit. Pater verò Ioannes Antonius inter Neapolitanos proceres inſignis, ab vxore Victoria Camponeſca Petri Lalli filia, in quam primaria Aquilanorum familia defecit, dotis nomine Montorij in Marrucinis Toparchiam ad xviij. ab Aquila vrbe lapidem mare verſus ſitam, comitatus titulo habuit: ex qua duos mares, plures verò fœminas, quæ clariſſimis viris in matrimonium datæ ſunt, ſuſcepit: harum vna religioſa virgo monaſterij virginum Neapoli mulier ſancta exiſtimata eſt. Ex maribus alter natu maior, fuit Ioannes Alfonſus Montorij comes: alter Paulus ipſe, Ioannes Petrus ante pontificatum vocatus: qui in lucem editus eſt in Hirpinis, vico, cui nomen eſt ſancti Angeli de ſcala, prope furcas caudinas, ſeptimo à Beneuento lapide, 3. Kalend. Iulij, anno ſalutis MCCCCLXXVI. A teneris annis ingenium ad bonas artes, ſacræ ac religioſæ vitæ inſtitutum, propenſum præſetulit. Ea re cùm Prædicatorum monaſteriũ, eius ordinis religionem profeſſurus petijſſet, ægrè à parentibus imbecilliori ætate diffiſis, vt inde abduci potuit, ſed tandem eorum monitis cedens, ad ſtudia, quibus antea vacauerat, denuò totus conuerſus, ingenium exquiſito litterarum delectu gnauiter inſtruxit. Omnium porrò diſciplinarum, & præſertim ſacrarum litterarum, linguarum item Latinæ, Græcæ, Hebraicæ accuratę cognitioni maximam à primis annis vitæ integritatem adiũxit. Romam adoleſcens veniens, diu in contubernio Oliuerij Carafæ Cardinalis Neapolitani eiuſdem propinqui, qui tum temporis ampliſſimi ordinis virtute atque exiſtimatione princeps & erat, & omnium iudicio habebatur, vixit. Cuius opera & commendatione à Iulio ſecundo primis pontificatus menſibus epiſcopus Teatinus creatus. Neapolim haud ita multò pòſt legatus eſt, vt Ferdinandum regem Catholicum ex Hiſpania eò venientem, Apoſtolicæ ſedis nomine ſuſciperet. Cuius regis tunc primùm gratiam promeruit. Aliquot annis pòſt Apoſtolicę ſedis nuncius in Angliam ad colligendum ſancti Petri vectigal à Leone X. miſſus, triennio in ea inſula manſit. Inde per Oceanum in Hiſpaniam ad aulam Ferdinandi Catholici Hiſpaniarum regis ſe conferens, à prudentiſſimo rege, qui eius virtutem Neapoli cognouerat, ad conſilia eſt admiſſus, & maximi ſacelli Regij ſacerdotis, quem magnum capellanum vocant, vicarius electus. Quo mortuo

apud

apud eius nepotem Carolum Hiſpaniarum Regem,& poſteà Imperatorem eadem munera aliquandiu ſuſtinuit. Manſit in Hiſpania annos circiter octo, quo tempore linguam Hiſpanicam perinde ac Italicam hauſit. Ab Hadriano VI. qui Leoni X. ſuccesserat, quo cum ob morum ſimilitudinẽ vetus ei interceſſerat in Hiſpania conſuetudo, Romam cum Marcello Gazele viro ſanctitate illuſtri euocatus inter eos patres relatus eſt, quorum opera & conſilio pōtifex in eccleſiaſtica morum cenſura, & inſtaurandis Chriſtianæ diſciplinæ legibus, ad reſtringendam ſolutam ſacerdotum vitam,ſanctioremq́ue gerendi ſummi pontificatus rationem, quas omnino cogitabat, vteretur,apud quẽ tanta auctoritate & gratia valuit,vt ſi diutiùs vixiſſet, eum procul dubio in ampliſſimorum patrum ordinẽ adſciturus fuiſſe videretur. Inſequentibus poſteà annis, Hadriano ſexto infectis reb⁹ ę vita ſublato, ſedente Clemente ſeptimo, quum eum Cæſar Carolus Quintus epiſcopatu Brunduſino ornare voluiſſet, non tā-tum recens oblatum ſacerdotium vetere longè opulētius recuſauit,ſed etiam quod iam obtinebat, ſpontè pontifici dimiſit, ſibique ſub monte Pincio longè ab hominū cōſpectu recto vitę inſtituto,modicis ędibus,neque ædificio,neque amœnitate conſpicuis, domicilium elegit, & ab omni rerum humanarū cura penitùs ſe auertit.quo in loco ſacris aſſiduè intentus literis,religiosè aliquot annos egit, nouamq́ue clericorum regularium congregationem inſtituit,paupertatis, caſtitatis,obedientiæ votis, ritu cæterorum religioſorum, ante arā maximam Baſilicæ Vaticanæ ſolemni cæremonia nūcupatis. Cuius pij inſtituti ſocij primi fuêre Caietanus Tieneus nobilis Vicetinus, vir ſanctus, Bonifacius Collenſis Alexādrinus,Paulus cōſiliarius Romanus. Eam vitæ formā Clemens VII.approbauit. Vrbis direptione, qua multa à nefario milite paſſus eſt,commotus,Roma diſcedens, Veronæ aliquandiu apud Ioannẽ Matthęū Gibertum Veronenſem epiſcopum, inter ſui ordinis homines clariſſimum, in remotos epiſcoporum Nazarenis hortos ſeceſſit:deinde quietioris illius ſanctiorisq; vitæ deſiderio rurſum accenſus,Venetias cōmigrauit, vbi longo tempore moratus,ibidem religioſorum & morū ſanctitate ſibi commendatorum hominum maiore conuentu coacto,pio religioſi animi decreto, ſeueriorem vitam cum ijs profeſſus eſt, & apud ædem ſancti Nicolai Tolentinatis nō ſine magna ſanctitatis & doctrinæ opinione aliquot annis egit,presbyterorum Teatinorum (ita ab epiſcopatu Teatino, quem obtinuerat)vocatorū,in ea ciuitate,in qua ſummoperè amatus & obſeruatus fuit,tum primùm ſodalitate inſtituta. In hoc ſacerdotum ab ſe delectorū cōtubernio adhuc viuēs, à Paulo III.bis per pōtificias literas Romam euocatur,vt eius conſilio in morū emendatione, & cōcilij generalis celebratione,quæ pōtifex adornauerat, vteretur: à quo haud ita multò pòſt, auguſta illa generoſi iudicij maturitate facilè ſuperiores pontifices antecedente,nobiliſſima illa IX. Cardinaliū publicatione,qua anno ſalutis MDXXXVI.XI.kalend.Ianuarij,viros egregios& prętantiſſimos ex optimatibus Eccleſiæ vndique conquiſitos,in Senatum legit,Cardinalis presbyter tituli S.Clementis deſignatus, maximam dignitatem, nullū ambitioſi animi ſignum promens ſuſcepit: Epiſcopatum verò, quem antè ſpontè dimiſit,paulò pòſt iterum adeptus. Varia apud homines fama iactabatur, aliis ſanctiſſimū virum relicto quietioris vitæ inſtituto ad reipublicæ fluctus ſe vocari paſſum,ſummis laudibus extollentibus: alijs contra id factum accuſantibus. Ipſe tamen collato honore in obeundis ſenatoriis muneribus intentus,ita doctrinę ac ſanctitatis fama fruebatur, vt obloquētium ſentētiam facilè eludere videretur:nam vitæ, innocentiæ, religionis ſtudio, & optimis moribus, multam eruditionem, præexcellentem ſacrarum literarū notitiam, facundiam verò inſignem in dicēda publicè ſententia& omni ſermone libertatem addiderat. Animo adeò conſtans & fortis, vt perſonæ ſuæ vbiq; bene memor, nec minis, nec precibus à dicta ſemel ſententia recederet.Si quid à Romanis Pōtificibus Paulo & Iulio,ſub quibus Cardinalem geſſit,fortè referretur,quod nō ita ex Apoſtolicę ſedis (cuius vnius commodum ante omnia propoſitum ſibi habere dicebat) dignitate eſſe cēſeret, vel cōſilio aberat, vel ſi intereſſet,nō aſſentiebat. Cuius rei plura,& maximè memorabilia exempla exſtant. Pontifice Paulo III.auctor imprimis fuit,vt ſan-

ctæ inquiſitionis admodum neceſſariũ tribunal, præſtãtiſſimis patrum ad id munus iudicibus lectis, Romæ inſtitueretur, qui inquirẽdis damnandiſq; hæreticis ſumma cum poteſtate præeſſent, latius iam per totam Italiã ſerpẽte Lutherana hæreſi, cuius labe non profanos modò, ſed & religioſorum hominũ multos polluerat. Qua ratione factum eſt, vt membris ægrotis aut ſanatis, aut ſi ſanari nõ poſſent amputatis, quæ contagio inficiebantur, periculoque propiora erant, paulatim ſalutaribus remediis adhibitis, priſtinę in Italia ſanitati reſtituerentur. Cęterùm quum tam in inquiſitionis munere, cui ipſe præ cæteris delectus fuit obeundo, quàm aliis rebus ab ſe geſtis adeò ſeuerè ageret, vt multos homines offẽdere videretur (eiuſmodi porrò vitę inſtitutum Chriſtianam ſeueritatẽ appellare ſolebat) magnum ſibi aulicorum hominũ odium cõtraxit, qui ſeueritatem & rectam eius mentẽ aſperitatem interpretabantur. Illud certè conſtanti omnium hominũ fama liquet, eum ante pontificatum magnæ quidem integritatis vitæ ac doctrinæ, ſed nimis ſeueri ingenij & in propoſiti ſentẽtia permanẽtis animi opinione vixiſſe, eoque ingenio hominũ ſtudia promereri neſciebat. A Paulo III. ex presbytero Cardinale tituli ſanctæ Mariæ Trãſtiberim, epiſcopus primũ Albanus, deinde Sabinus, Archiepiſcopusque Neapolitanus factus eſt: poſtea Iulio III. Tuſculanam, & nouiſſimè Oſtienſem obtinuit Eccleſiã. Mortuo Marcello, apud quem ſummum gratię & dignitatis locum obtinuerat, X. Kalend. Iunij die Aſcenſionis Comitiis in Vaticano habitis poſt nõ longas quidẽ, ſed acerrimas comitiales cõtentiones, aliquot ex collegio patribus Cæſarianæ factionis vehemẽter repugnantibus, tandem Alexandro Farneſio, qui ei ſtudebat, præualẽte, IIII. & XL. patrũ ſuffragiis Romanus Pontifex quũ eſſet ſui ordinis princeps, annum natus LXXIX. creatus, Pauli nomine, beneficiorum ſibi à Farneſiis collatorum memor, aſſumpto proxĩmo die Dominico maiorum more ante Baſilicam Vaticanam coronatus eſt, magna & vniuerſali hominum, qui eius ſeueritatem timebant, mœſtitia. Quod à nonnullis futurarum rerum, luctuoſique graui bello põtificatus triſte omen iudicatum eſt. Ciuitas enim paulò liberius viuere, præſertim proximis ſub Iulio tertio annis, quum ſolita eſſet, ſeuerũ & acre hominis ingeniũ timebat, cuius anteactam vitam communi hominũ viuendi rationi cõtrariã nouerat: quam aduerſam de ſe opinionem ipſe pontificatus initio auertere ſtudẽs, certis quibuſdam Cardinalibus vltrò etiam non rogatus pollicitus eſt, ſe nihil omninò in vrbe nouaturum, ſed veteri inſtituto cuncta moderaturum. Timentibus verò ſeueram reformationẽ vetus illud vſurpauit: Vxorem non habentes ſæpè verberant. Profuſis deinde ſumptibus, & magnifico apparatu tota vrbe aulæis ornata, omnibus Cardinalibus comitatus à Palatio Vaticano profectus ad ſanctum Marcum, ad ſiniſtrã tollendam ſuſpicionem, priuatim & publicè multa liberalitatis & clementiæ ſigna dedit, & cùm in publicum prodiret, humanis verbis omnium fauorẽ ſtuduit promereri. Rogatus quãnã ratione ipſe & fratris filij victuri eſſent, munificè reſpõdit, & largè more principũ, quod re egregiè præſtitit: Nam pecunię minimè cupidus, clericatus, ſecretariatus, & Protonotariatus magni pretij officia liberaliſſimè donauit. Omnibus Chriſtianorum principum, in his Reginæ Angliæ, & Rerũpublicarũ oratoribus, qui gratulatum, & ad eius venerationem Chriſtiano more Romam venerant, publicis in conſiſtoriis admiſſis, ingeniũ rurſus ſecutus, ad ea quę deprauata ſibi videbantur, emendanda conuerſus, totus ad tollendos auſus, quos ſuperiorum temporũ negligẽtia pepererat, incubuit, vt hac ſaltem ratione Lutheranorum voces contra Romanam curiam obloquentium retũderet. Multa igitur ſumma ſeueritatis edicta propoſuit, quæ ad diſſolutos ciuitatis mores corrigendos pertinebant. Ob eam cauſſam multis inuiſus, quanquam pleraque egregio principe digna ageret, non tam ea grata eſſe poterant, quàm contrà, odioſa ſi qua fortaſſe ſecus feciſſet. Principio cogitauit de leuandis vectigalibus & oneribus, à ſuperioribus pontificibus extra ordinẽ impoſitis, ſed ærario inani mentem mutare coactus eſt, ne grauiora indicere poſtea cogeretur. Edito decreto prædia & bona eccleſiarũ malè & ſimoniacè alienata, quæ à multis aut occupata, aut temerè empta fuerãt, magno multorum damno poſſeſſoribus deturbatis reſtitui iuſſit. Iudæos tota

eccle-

tota eccleſiaſtica ditione ſparſos & paſſim Chriſtianis nullis penè diſtinctos ſignis admixtos, certis ſeptis more Veneto oppidatim concluſit, & ad eorũ auaritiã, cuius vitij infamia gẽs illa in primis laborat, coërcẽdam eorum vſuris modum impoſuit, fœnus à centeſima ad quinquageſimam reduxit, crocei coloris pileũ, quo internoſci poſſent, ferre coëgit: mercaturam cunctarũ rerum, quę victui humano neceſſariæ ſunt, omne cum Chriſtianis commercium, ſtabilia bona poſſidere iis prohibuit: Chriſtianos quoque quicquam eiſdem miniſtrare: Synagogas, quibus ſuperſtitiones ſuas celebrarent, pręter vnam in ſingulis ciuitatibꝰ ipſos habere vetuit, manente nihilominus ac ſi plures eſſent catechumenorum annuo decem aureorum pro ſingulis tributo, grauioribuſque exactionibus abrogatis ſemel cunctis priuilegiis, quibus à ſuperioribus pontificibus donati, immanes & intolerabiles diuitias per fas & nefas congeſſerant, onerauit. Multa Iulij tertij, quæ nunquam probauerat, decreta induxit, aliquot ex eius familiaribus, quorum Iulius conſiliis vtebatur, in carcerem coniectis, Vrbis pręfectum Vrbini ducem, in locum Horatij Farneſij paulò ante interfecti ſuffecit. Cardinales prouinciarum legatos minorum ordinum rectoribus ſubrogatis cunctos reuocauit, præter vnum fratris filium Carolum Carafam, quem initio pontificatus ex equite Hieroſolymitano, & Neapolis priore, & qui militię perpetuò operam dederat, Cardinalem & Bononiæ legatum dixerat, cuius plurimùm opera vtebatur: hic rerum ſummæ præerat. Oſio antiquo familiari Datario declarato, datariatus redditus ſuſpendit, eumque ſeuerè admonuit, vt nullas pecunias pro impetrandarũ quarumlibet rerum, quæ cõceſſione parùm dignæ viderentur, compoſitionibus acciperet, quouſq; a Cardinalibus quibuſdam, quibus id munus mãdauit, corrigerentur, quem ſibi perſuaſiſſet, multas pecuniarum ſummas eo munere contra ius cogi. Complures ſuper ea re egregiorũ hominum Theologorum, iuriſque pontificij conſultorum deliberationes habuit, quærẽs, an hæ pecuniarum ſolutiones, quæ compoſitiones vocãtur, legitimę eſſent, & à ſponte offerentibus pecuniæ licitò capi poſſent. Dum omniũ ſententias audit, grauiter aliquando in eos inuectus eſt, qui accipiẽdas probarent, ab omni auaritia alienum animum præſeferens. Regreſſus & acceſſus ad Cathedrales Eccleſias reuocauit. Diſpenſationes matrimoniales inter ſecũdi gradus affines, aut rarò, aut non conceſſit. Publica ſanctione cuncta, quæ ſuperiores Pontifices poſt Iulium ſecundum conceſſerant, quæ bona redditusque Eccleſiarum minuerent, ſuſtulit. Superiorum pontificum decreta de annatis & quindenniis cõfirmauit, ad earundem ſolutionem, quæ controuerſa erãt, expoſuit, quorum cauſas Cardinalibus Sarraceno & Menianello, exſequutiones verò Hieronymo Saulio Archiepiſcopo Genuenſi quæſtori, & Oſio ſupplicum libellorum magiſtro commiſerat. Pœnitentiarię officium, item Cleri ſtatum, tam in veſtitu quàm victu, emendare abuſibus ſublatis decreuit; nec vllius nomen recipi voluit inter ſacerdotiorũ candidatos, quorum ãteacta vita non probata eſſet: ei quæſtioni præfecit viros integros Tranenſem, Rebibam, Reumanum Cardinales, & Franciſcum epiſcopum Gebenenſem Datariũ. Ambientium ſacerdotia fraudes redarguit: lenones & facinoroſos homines vrbe exactos, grauiſſimis pœnis coërcuit. Societates certarum pecuniarum, quibus præſcriptæ menſtruæ vſuræ perſoluerẽtur, pręter eas, quę ex officijs Romanę curiæ capiuntur, vti funebres edicto prohibuit. Eum ſenatus principem, quem decanum vocant, eſſe voluit, qui decedente vetere decano, principẽ locum inter agentes Romæ epiſcopos Cardinales obtineret. Seueriſſimum promulgauit edictum in eos, qui ſanctiſſimã Trinitatem, Ieſu Chriſti Domini noſtri diuinitatẽ, eius ex ſancto Spiritu cõceptum, pro humani generis ſalute mortem, beatiſſimæque Virginis deiparæ perpetuam virginitatem inficiarentur. Thomã Cromerũ Archiepiſcopũ Cantuariẽſem hæreticũ, auctoribꝰ Philippo & Maria Anglorũ regibus, ſacerdotio priuauit, & puniri more maiorũ iuſſit, qui pertinax in Anglia cõbuſtus eſt. Oſium eundẽ, quẽ ſupplicibus libellis (vt dixi) ſubnotandis, ſummæque conſiliorũ omniũ præfecerat, & epiſcopatu demũ Reatino exornarat morũ ruſticitate, grauioriq; eius ingenio ſuboffenſus, propinquorũ quoq; põtificis,

ceptis portæ cuſtodib⁹ vrbe exceſſit, id opportunum tempus nacta, quo equites pōtificij pompæ comitis occupati erāt, qui vbi de ſua fuga reſcitū eſſet, labore diurno feſſi, ipſam inſequi vti vſu venit, nequirent. Ea re pontificis ira aucta, qui quæſtionibus habitis, Marcum Antonium, & ipſius patrē Aſcanium, qui tū Neapoli in cuſtodia detinebatur, anathemate notatos, honore & accitis poſſeſſionibus, quas in ditione Eccleſiaſtica obtinebant, diplomate publicato, quo eius priuationis cauſas commemorauit, exuit, & cuncta eorum oppida (quod multis durum, & futurorum malorum cauſa viſa eſt) Ioanni comiti Mōtorij ducatus Paliani titulo addixit. Eorūdem conſilio, qui vt alia, ita & hoc perſuaſerunt: valido & fideli Romano pontifici poſſeſſori in illis oppidis inſtituto atque firmato, poſſe gētem Columnam illis perpetuò excludi, neque in poſterum recuperandi facultatē illam habituram, quam cæteris pontificum interregnis nullo priuatim poſſidente habuiſſent. Capto nanque Paliano, de illius euerſione primo decretum, mox de oppidorum pro Eccleſia retentione fuerat cogitatum. Dux igitur, vt eius dignitatis inſignia caperet, celebri pompa ornamentis ducalibus indutus, toto comitante populo Romano, pontificiſque cuſtodibus prætorianis, & leuis armaturæ equitibus, à Vaticano palatio in Capitolium proficiſcitur, vbi rei diuinæ ſolemni ritu celebratæ interfuit. Per id tempus pōtifex ducis fratrem Antonium Carafam oppidi Montis belli Marchionem, ac Diomedem Carafam ducis filium Marchionem Cauenſem creauit. Montem verò bellum pontifex Comiti Balnei ob pecuniam, quam in bellicos vſus Francorum Rex in Italiam amandauerat, vno ex tabellariis occiſo in Eccleſiaſtica ditione deprædatam, armis eripuerat. Milites deſcriptos eccleſiaſtici Imperij, quos Batalias vocant, priuilegiis auxit, quo eos ſibi firmiores ſtabiliret. Non ſine magno Cæſarianorum timore Palianum à Duce, Caroli Carafæ Cardinalis & Petri Strotij, qui tum Romę aderat conſilio, bellica arte munitum fuit, tum quod ea ratione Columnis eius recuperandi ſpes prorſus adimeretur, tum quòd tanquā belli arx aduerſus regnum Neapolitanū eſſet futurum. Per eos dies Hēricus Galliarum Rex, cui res Italicas turbari intereſſe videbatur, Pontificis animum in Cæſarianos incitatū cognoſcens, clam per oratores & Cardinales Turnonium & Lotharingiū egit, vt fœdere cum pontifice inito, alter alteri auxilia in bellis gerendis ſubminiſtrarent. Ea re pontifex magis accēſus dum magnis viribus bellum adornat, inducias quinquennales, quæ inter Cæſarem & Regem Francorum ſe omnino inſcio pactæ fuerant, nihil minus cogitās audiuit. Eam rem, quod ipſe in grauiſſimo tractatu neglectus eſſet, admodum ægrè ferens: ſe ſolum in periculis à Rege relictum, multum conquerens, atque ipſas inducias ſuis officere animaduertens, legatos duos Cardinales, Scipionē Rebibam ad Regem Philippum, & Carolū Carafam ad regem Francorum deſtinauit. Scipione proficiſcente quidem, verùm armis à Cæſarianis in ditionem Eccleſiaſticam illatis, ex itinere reuocato, Carafa ad regem maritimo itinere ſe contulit, cuius mandata fuēre, primùm vt pacem inter Reges procuraret, cuius pontifex honorifica & maieſtate pontificia digna conditione particeps fieret, id niſi impetrare poſſet, ſi quæ Cæſarianorum arma ingruerent, auxilia à Rege, quemadmodum ex fœdere paulò antè inito pollicitus fuerat, poſtularet. Legatus pace excluſa, quaſi ad opem pontifici ferendam, ne ab induciarum fide Hēricus Rex ſine cauſa deſiiſſe videretur, Gallica auxilia duce Guiſio impetrauit. Pontifex interim Paliano munito, & duce belli fratris filio Imperatore creato, vrbem maxima cum vicinarum ædium & vinearum damno, terreis aggeribus munire, portas magnis præſidiis per diſpoſitas ſtationes, eius rei Camillo Vrſino demandata firmare, delectum tota eccleſiaſtica ditione habere, exercitum, cōmeatus, & cætera ad bellum neceſſaria comparare. Cōmperto per interceptas litteras Garziam Laſſum Vegam, qui per eos dies à rege miſſus Romæ agebat, regis iuſſu Albæ ducem, ad bellum pontifici inferendum ſolicitaſſe, eundem & Ioannem Antonium Taſſum magiſtrū Tabellariorum equeſtrium in cuſtodia habuit. Per id tempus Aſcanius Corneus Velitarum munitioni præfectus, quū ob quaſdam ſuſpiciones à pontifice capi iuſſus eſſet, fuga ſalutē quæſiuit, à Cæſarianis honorificè ſuſceptus. Ea re publicatis bonis

nis exul factus, frater eius Cardinalis Perusnus in arcē eſt coniectus. Ferdinādus porrò Toletanus Albæ dux, qui tum pro Rege Philippo regnum, atque Italiæ vicariatum obtinebat, his quæ Romæ fiebant auditis, totus in belli, quod timebat curas, multis conſcriptis, & ex ſtatiuis in vnum coactis cohortibus, incubuit. Frequentibus inter nuntiis cum pontifice egit, vt eiuſmodi bellici terrores amouerentur. Pontifex vt cauſam ſuam tuerētur, Dominicum Nigrū Romanum cum epiſtola ad ducē miſit queſtū iniurias ſibi illatas. Dux ea re motus Pirrho Lofredo equiti Neapolitano litteras ad pontificē dedit, quibus pōtificis querelis reſpondens, & quæ contra regem ſuum à pontificatus initio molitus fuerat, ſigillatim aperiens, commemoratis bellorū incommodis, eum ad pacem poſtremò enixè hortabatur, addens, quòd ſi breui, quę pontifex ſentiret de pace belloque non aperuiſſet, ipſe bellum indictum exiſtimaret. De eadem re ſcripſit etiam collegio Cardinalium, rogans, vt pontificem ad pacem ineūdam hortarentur. Quum verò Paulus rem protraheret, poſt quindecim dies impetū in fines agri Eccleſiaſtici dux fecit, & Pontem coruum in antiquarum Fregellarum veſtigiis ſitum, vi cepit. Ea re irritatus pōtifex, Pyrrhum legatū carceri incluſit, regium legatum Marchionem Sariæ confeſtim vrbe exire iuſſit, iam antea pontifici odioſum, quòd portā Vrbis militibus, qui ibi aderant repugnantibus, venādi gratia egreſſus fuerat. Quod tamen id ſibi licere Cardinalis Carafa manè prædixerat. Aucta verò ſuſpicione Iulianum Cæſarinum Regulum Romanum, Fabium Columnam Archiepiſcopum Tarentinum, Hippolitum Capilupum, Herculis Gonzagæ Mantuani cardinalis in Vrbe procuratorem è cæſariana factione in carcerem coniecit, fatali Cæſarianorum ignauia quum nemo eſſet, qui accenſam belli flammā, quę initio facile ſopiri poſſe putabatur, mitioribus conſiliis & agendi dexteritate reſtingueret. Armis autem primùm à Caſarianis in Eccleſiaſticæ ditionis finib' moti (inferre enim quàm excipere apertum bellum maluēre) Pōs coruus primo impetu, deinde Fruſino, poſtea Anagnia, Martinū, Lauici, Præneſte, Tibur, Oſtia, Neptunum, Aba, Vicus Varronis, mons Fortinus, & totum denique penè Latium in eorum poteſtatem redactū eſt. Dux Albæ quæcunque Eccleſiaſticæ ditionis oppida ceperat, pro Eccleſia & futuro pōtifice ſeruaturum ſe affirmabat. Horum pars à pontificiis recepta, pars miſerè incēſa, & direptioni expoſita eo bello, quod toto hoc anno, & magna ſequentis parte Gallis præſertim & Heluetiis in pontificis auxilium euocatis, tanta animorum obſtinatione durauit, vt infelix Latiū penè totum igne & ferro conſumptum ſit. Dum hæc in Latio gerūtur, dux Albæ pacis auidus, cum Carolo Carafa Cardinale egit, vt Sena Etruſca Io. Carafæ fratri ducis titulo conceſſa, Palianoque Columniis reſtituto, certa firmaque pax conſtitueretur. Ei rei tranſigendæ in XL. dies induciæ initæ. Quo tempore dux Albę, qui Philippi regis mētem ad pacem quibuſuis honeſtis conditionibus ſuſcipiendam inclinatam exploratam habebat, validis prę ſidiis ijs quæ ceperat, caſtellis impoſitis, terreoque propugnaculo in inſula ſacra propè Oſtienſem portū ad fluminis Oſtia munito, Neapolim ſe recepit, atq; Senæ negotiū vt expediret Franciſcum Pacciceum, quem poſteà Pius quartus cardinalem creauit, ad regem miſit. Illud verò certò ſibi perſuadens, eum cum ijs mandatis rediturum, quę ad pacem reſpicerent, rebus bellicis reſtituendis vacare ſuperſedit, quæ diuturno bello in peditatu & equitatu admodū labefactatæ erāt. Induciarū XL. diebus exactis pōtificij à pace auerſi, Petro Strotio duce vicū Varronis vi, propugnaculū Oſtienſe pactione occupārūt. Ea res Strotij auctoritatē auxit, ita vt facilè ei poſtea fuerit pro fratre Laurentio cardinalatus honorem adipiſci. Inexſpecta re, & ducis Guiſij aduentu mirum in modum dux Albanus commotus, valido exercitu ſcripto Gallicas copias apud Ciuitellam exſpectandas putauit. Intereà Franciſcus Pacciecus in Italiā cū pacis cōditionibus à Rege rediens, Romā acceſſit. Quæ præcipuè erant, vt Paliani Toparchia Marco Antonio reſtituta Io. Carafa dux Senenſis crearetur. Animis ducis Guiſij aduētu ad bellū inclinatis, Paccieco pōtificis audiētia negata eſt, & quia Cardinalis Venetias aberat, nonnihil cū Paliani duce locutus, à Cardinali Carpenſe [illegible]monetur, vt vrbe excederet. Ille carceris ſibi periculo intentato, Neapolim abiit, atque ita mag-

nis

nis vtrinque viribus bellum adornabatur. Quo bello ærario exhauſto, Paulus magna & extraordinaria tributa indicere, & exigere coactus eſt. Mõtes quattuor inſtituit, duos in nouennium perpetuæ ſolutionis beſſalibus vſuris, alterum S. Spiritus hoſpitali domo, alterum Thoma Marino Genuenſi ditiſſimo viro fidei iuſſoribus, totidẽ item non perpetuos cum centeſimæ ſolutiones vnũ ex vectigalibus Peruſiæ & Vmbriæ, alium ex reditibus aluminum, quæ apud Tulfam coquuntur ſeſquicenteſimã bonorum æſtimatorum impetrauit. Notariatus & Cancellariæ officia in quæſtionibus capitalibus totius Eccleſiaſticæ ditionis veniala propoſuit, duabus decimis omnium imperij Eccleſiaſtici ſacerdotium imperatis, & menſtrua omnium officiorũ ſolutione fiſco addicta, religionum ordines, in terreis, quæ conſtruebat, propugnaculis operam ſuam poſuerunt. Cuius belli, vt creditum eſt, occaſione Placentia Octauio Farneſio Parmæ duci reſtituta ipſe in gratiã à rege Philippo receptus eſt, quæ res Pontificis animum perturbauit in eo certamine defixum. Nam Octauij vtpote regis Hiſpaniarum hoſtis operam eo bello ſibi pollicebatur. Cæterùm Gallicarũ copiarum aduentu recreatus, bellum anno integro continuauit, quo priuati homines, vrbs Roma, Latium, Eccleſiaſticę prouinciæ miſerè attritæ, & quanquam pax aliquando oblata eſſet, vt eam pontifex ſuſciperet adduci non potuit, quòd pacis cõditiones ſibi oblatas non probaret. Verùm enimuerò præter Gallos & Heluetios in armorum ſocietatem euocatos, Veneti quoque à cardinale Carafa, quem pontifex cum poteſtate totius Italiæ legatum creârat, Venetiasque ire iuſſerat, magnis propoſitis præmiis, ſed fruſtra ſollicitati. Frãcorum copias ſuperatis alpibus dux Guiſius adduxit decem millium peditum, & duûm millium equitum, qui Romam veniens, ea, quæ in bellicos vſus ſibi pontificis nomine pollicita fuerant non inueniens, nonnihil eſt cõmotus. Eo verò Romæ agẽte pontifex decẽ Cardinales creauit, in his rogatu ſuo Ioannem Bertrandũ regni Frãciæ ſigillorum cuſtodem. Totius verò regij exercitus, qui Eccleſiæ præſidio venerat, vel in Italia lectus fuerat, Imperator Hercules Ferrarienſiũ dux eſt deſignatus. Gallicus exercitus, quum in Piceno diu ſtatiua non ſine Prouinciæ vexatione habuiſſet, Ciuitella in regni finibus fruſtra obſeſſa, commeatu deficiẽte, & pace paulò pòſt inter Põtificem & Regem Catholicum facta, partim in Galliã & Corſicam reuerſus eſt, partim in Etruria apud mõtem Ilcinũ, qui regiis pręſidiis tenebatur, reſedit. Aliquot Heluetiorum cohortes, quæ põtificis ſubſidio venerãt, apud Signiam à Marco Antonio Colũna multis cæſis dimidiatæ fuerãt. Bellum longius protractũ fuiſſe multi opinati ſunt, niſi apud ſanctum Quintinũ Philippi Regis aduerſus Frãcos victoria mẽſe Auguſto, anno MDLVII. audita eſſet, qua omnis ferè Gallica nobilitas capta erat. Hæc res pontificis animum ad pacis cõditiones accipiendas animauit, quũ & illud intelligeret, eo ſe bello & parũ proficere, & ſummo toti Italiæ dãno eſſe. Roma præſertim paulò antè ab hoſtibus penè per inſidias capta. His rationibus adductus, pacem tractare cœpit, quæ Venetę Reipub. Florentię ducis, & Cardinalis Camerarij opera decimooctauo Kalend. Octobris certis conditionibus apud Lauicos icta confectaq; eſt: pro Pontifice Cardinalis Carafa, pro rege dux Albæ pacis ſponſores fuerãt. Pacis cõditiones fuêre: Quòd rex pontifici debitas ſubmiſſiones per priuatum oratorẽ facturus eſſet. Quòd pontifex regẽ in Apoſtolicæ ſedis gratiã reciperet. Vt fœdere Gallico diſſoluto põtifex neutri parti ſe addiceret. Vt cunctis, qui huius belli occaſione in alterutrum principem deliquiſſent, venia eſſet, & ad honores ſuos omnes reſtituerẽtur. Vt oppida & caſtella ſedis Apoſtolicę, quæ à Cæſarianis occupata fuerãt, diſiectis muris reſtituerentur. Vt Palianũ in ſequeſtrũ deponeretur, cuſtosq;, qui vtriq; parti gratus eſſet, eius præſidio cõmuni ſumptu locaretur. His pacis conditionibus pontifex, & Albæ dux ſubſcripſere. Vix autẽ cardinales, qui pro pontifice pacis ſponſioni adfuerant, in vrbẽ reuerſi erant, quũ vrbe tot malis nõdum ritè luſtrata expiataque, bello ferè parem aliam cladem accepit. Tiberis enim alueum egreſſus, adeò occupatis vrbis locis planis, qua frequẽtiſſimè habitatur, biduo ſtagnare, vt vrbs tota magna ædificiorum iactura nauigabilis eſſet, & omnes omnium fortunæ, quæ bello reliquæ erant, omninò perderentur. Peruenit a-

quarum colluuies vſque ad plateas Pantheonis, ſancti Marcelli & Marci: ita vt lógè maior hæc eluuio exiſtimata fuerat, ea quæ anno MDXXX. ſub Clemente ſeptimo accidit. Domus Tiberi impoſitæ multæ, vt Cardinalium Sermonetæ, Viſenſis, & Farneſianorum hortorum partes corruerunt, pontis Palatini arcus, & Eccleſiæ ſancti Bartholomæi in Inſula pars concidere, homines pauci, pecora multa deſiderata, cômeatus multum amiſſum, vndecim molæ ſubmerſæ, vineæ à ponte Miluio vſque ad Baſilicam ſancti Pauli aquis obrutæ. Similem calamitatem diffluente extra ripas Arno, & longè grauiorem aliquot pontibus vel dirutis, vel exeſis Florentia ſenſit. Pace facta, dux Guiſius cum copiarum parte Cẽtumcellis mare conſcendens in Galliam delatus eſt. Dux Albæ Romam eodem die ingreſſus, quo dux Guiſius exierat, Pontificis pedibus oſculatis, omnibuſque pœnis abſolutis, honorificè eſt ſuſceptus, quẽ pontifex arctiſſimè complexum, publicè deoſculatus eſt, miris laudibus ornauit, eius vxori roſam de more miſit. Ducis precibus, qui in arce Cæſariani detinebantur, ex fœdere incolumes dimiſſi. Alexander Sfortia clericatu recuperato in gratiam receptus. Bello compoſito pontifex ad priſtina emendandæ reipublicæ pereuntis cõſilia reuerſus, animum ad res Eccleſiaſticas cõponendas proximis armis afflictas conuertit. Carolum Carafam ad regem Hiſpaniæ & Antoniũ Triuultiũ ad regẽ Frãcorũ legatos pro pace inter eos, vel induciis componendis, & domeſticis ſuper ducatu Paliani negotiis tractandis miſit. Vrbis penuriam, quæ proximo bello inualuerat, magnæ pietatis exemplo leuauit. Triticum enim octonis aureis pro rubro emptum, quinis plebi vẽdidit: qua liberalitate quinquaginta millia aureorum abſumpſit. Inquiſitionis deinde tribunali, coram quo non hæreſes ſolùm, ſed aliquod etiam crimina, quæ cæterorum Iudicum ſententiis diffiniri ſolebant, agitari voluit. Reliquis verò omnibus curis ab ſe abdicatis, & in aliquot miniſtros aut Cardinalẽ Carafam reiectis, ad cognoſcenda vindicandaque ea ſcelera totum ſe addixit, magna reorum multitudine inquiſitionis carcere incluſa. Circiter ſex Cardinales, qui eidem concilio intereſſent, legit, maximo Inquiſitore fratre Michaële Giſlerio Cardinale Alexandrino viro integerrimo creato, cui in hæreticos, & eorundem criminum ſuſpectos inquirendi animaduertendique ſummum munus demandauit. Incorruptam quantum in ſe erat religionem Chriſtianã conſeruare volens, cùm plurima mala ex hæreticorum librorũ lectione prouenire cognoſceret, librorum indicem, qui ab ſe ad hæreſin quoquo modo pertinentes dãnatos codices contineret, non ſine bibliopolarum querimonia publicauit, ipſoſq; graui edicto & anathemate vel legi, vel haberi prohibuit. Cardinalem Polum virum moribus integrum, & multorum virtutum opinione vulgò commendatum, non ſine magna omnium admiratione legatione Anglica priuauit: Cardinalem & legatum in eius locum F. Guilielmum Pætum ordinis Minorum, epiſcopum Saresburienſem deſignatum fecit. Pontificis nuntio à miniſtris regiis in via impedito, Pętus fato pręuentus oblatos ſibi honores non attigit. Per eos dies Ioannem Moronum Cardinalem, & Thomam Sanfelicium epiſcopum Cauenſem hęreſeos reos fecit, vtroſque in molem Hadriani concluſos longo carcere afflixit. AEgidium Fuſcararium epiſcopũ Mutinenſem Moronis cauſſa diu in Inquiſitionis cuſtodia habuit. Quo tempore, cũ Carolus quintus Imperator rerum humanarum tædio affectus, fratri Ferdinando iam Cæſari creato, imperij, quo ſe abdicauerat, titulos per manus tradidiſſet, Pontifex tranſlationem illam tanquam ſe incõſulto, & præter ſacros canones factam improbauit, neque Ferdinandum Imperatorem ſuſcipere, neque eius legatum Martinum Guſmanum nobilem Hiſpanum, qui ad vrbem veneret, vt legatum publicè admitteret quoad vixit, voluit, priuatim tamen eum humaniter excepit. Auditoris cameræ officij nomen aboleuit, idque in regentem cameræ Apoſtolicę conuerſum, maximiſque priuilegiis auctum, fratris Nepoti Alfonſo Cardinali Neapolitano, magno Camerarij dãno addixit. Multa enim è Camerarij munere adempta huic officio Paulus attribuerat, ea ſcilicet, quæ ad eius muneris functionem pertinere videbantur. Monaſticam ſeu religioſam vitam ſemel profeſſos, omnes in monaſteria vnde quacunque de cauſſa exierant, edicto ſuo redire

redire nulla admiſſa excuſatione iuſſit. Id verò tanta adhibita ſeueritate fecit, vt non ita ſubitò obtemperantes, veluti detrectantes imperium, ſatellitum cuſtodiis adhibitis tota Eccleſiaſtica ditione in vincula, & aliquos in triremes coniecit, omnes verò quotquot potuit, in monaſteria ſua redire coêgit. Venetiæ tum fuêre miſeris, qui obtemperare ob varias cauſas non poterant, refugium. Laudem porrò magnam omniũ teſtimonio promeruit, quum rarò iuſtitiæ & æquitatis exemplo cognitis, quæ ſibi de fratris filiis (hi Eccleſiaſticæ ditioni præpoſiti erant) delata fuerant, quicquid ea fuerint, frequenti patrum Senatu Cardinalem Carafam à rerum cura & Bononiæ legatione ſubmouit: Paliani ducem principis totius Eccleſiaſtici exercitus loci dignitate, & Triremium præfectura: Marchionem verò Montisbelli cuſtodia palatij Apoſtolici priuauit: in eos adeò vehementi oratione frequenti ſenatu inuectus, qua nimiam eorum licentiam arguens, ſeueriſſimè eoſdem accuſabat, vt Cardinales quoſdam animum eius commotum ſedare, atque illos excuſare conantes, atroci vultu auerſatus longè grauiora, ni quamprimùm omnes vrbe cederent, minaretur, & Cardinalem quidem vrbe exactũ apud Lanuuium, reliquos verò in ſua caſtella relegauit. Omnibus demùm iis, quibus ipſi aliquos magiſtratus mandarant, loco & dignitate pulſis, quibuſdam etiam vinctis, nouos prouinciarum præſides in eorum locum ſuffecit. Aliquot deinde quæ imperauerat portoria, & tributa quaſi ſe inſcio indicta, cùm leuaſſet, Palatij & vrbis cuſtodiam Camillo Vrſino commendauit. Cui via functo Ioannem Antonium Vrſinum Grauinæ ducis fratrem ſublegit. Ad xx. quoque Cardinalium, & xi. minorum ordinum ex officialibus Palatinis patrum, qui tanto muneri obeundo idonei ei videbantur, collegium inſtituit, qui publica audientia ſemel in ſingulas hebdomadas inſtituta, ſecum omnes totius Eccleſiaſticæ ditionis cauſas cognoſcerent, vt his factis omnem in ſuos præteritarum rerum culpã deriuaret. Edicto etiam cauit, vt qui hactenus magiſtratuum iniuria ſuarum rerum iacturam feciſſent, ad ſe recurrerent, ius ex æquo iis ſe redditurum pollicitus. Quo tempore à cæteris curis parumper vacuus, totum ſe Inquiſitionis muneri dedit, inſtituitque, vt eius tribunalis cauſſę, quæ delectorum Cardinalium auctoritate terminari ſolebant, coram Romano pontifice die ſemel in hebdomada ſtatuto cognoſcerẽt. Cardinales xix. quattuor lectionibus creauit, in his tres è gente ſua, quinque vetere familiaritate coiunctos, reliquos doctrinę & integritatis vitæ opinione ſibi gratos: inter hos qui tertius ab eo Romanus pontifex fuit Pius quintus. Ioannes Gropperus Germanus (quæ res inuſitata viſa fuit) ſacram purpuram recuſauit, & ſcriptis litteris eius facti rationem reddidit. Diem feſtum Cathedræ ſancti Petri Apoſtoli, quando Romam primùm venit, ad decimũ quintum Kalendas Februarij, qui antiquitùs in Romana Eccleſia celebratus iam exoleuerat, reſtituit: ſacrorum myſteriorum ſolemnia, quantũ in ſe erat augere cupiẽs, cunctos, qui pro ſummi pontificatus ambitu prenſarent, grauiſſimis pœnis ſubiecit. Formulam confeſſionis fidei, quam epiſcopi recens creati profiterentur, pulcherrimam edidit, quæ in libris conſiſtorialibus exſtat. Aliquot in Indiis, quæ regi Portugallię parent, oppida, Eccleſias Cathedrales erexit, inter has Malacinenſem & Cochinenſem Eccleſias: Goanenſem verò ab obedientia Archiepiſcopi Olyſiponenſis eximens, Metropolitanam fecit, nouoſque in his epiſcopos conſtituit. In Gallia Belgica, aliàs inferiori Germania, quæ ditionis Philippi Hiſpaniarum Regis eſt, multos epiſcopatus, & Archiepiſcopatus aliquot erexit. Quam rem, quia memoratu digna eſt, vti in libris conſiſtorialibus annotatam inueni, ſubiiciam. Paulus quartus pontifex maximus, cùm mẽtis ſuæ aciẽ pro paſtorali officio & Eccleſiarum omnium ſolicitudine conuertiſſet, ad eam inferioris Germaniæ partem, quæ Philippi Hiſpaniarum regis Catholici ditioni hæreditario iure ſubiecta eſt, ſciens meſſem quidem ibi multam eſſe, operarios autem paucos, propterea quod cùm ea regio antiquitùs erectionis Cathedralium Eccleſiarum ſuarum tempore ſparſim & infrequẽter admodum habitaretur, à tot iam tantiſque populis & gentibus incolitur, vt pro oppidorum celeberrimorum, quibus vbique referta eſt frequẽtia, & caſtellorum pagorumque multitudine, paucæ admodum ibi

ſunt

ſunt Eccleſiæ Cathedrales. Quo fit, vt tam pauci epiſcopi non ea, qua opus eſſet diligentia, tãtam animarũ multitudinẽ regere poſſint, quod quibuſdam eorum hoc etiam eſt difficilius, quod ipſorũ Diœceſani lingua inſtitutiſque differunt, & quidam eorum etiam eiuſmodi priuilegia habent, vt ipſos ad ſedem epiſcopalem non liceat euocare, ita nec fidei doctrina & piè viuẽdi præceptis commodè inſtrui, nec ſi quid deliquerint, facilè corrigi ab Epiſcopis ſuis poſſint. Ad ipſos verò Epiſcopos viſitandos, admonendos, & in officio continẽdos, ne vna quidem in tota illa tam celebri & tam longè lateq; patente regione Eccleſia eſt Metropolitana, ſed illæ, quibus ſubiecti ſunt extra fines ipſius Philippi Regis ſunt, earumq; Archiepiſcopi propter multa & varia impedimenta, nulli ſuffraganeis ſuis vſui iam pridem fuerant, ad quæ tanta incommoda cùm hoc quoq; accedat, quod cùm ea regio omni ferè ex parte cincta ſit, & obſeſſa à populis ſchiſmaticis propter aſſiduas hæreticorũ inſidias, dolos & fraudes, peſtiferaſq; doctrinas, catholica illic fides, & animarum ſalus in maximo diſcrimine ac periculo verſatur. His cauſis adductus, precibus etiam annuere volens, & pio deſiderio ſatisfacere ipſius Philippi regis, qui pro ſua pietate, & Catholicæ fidei ſtudio, hac de re cum eo & ſæpè, & perquàm diligenter per litteras & nuntios egit, habita, ſicut rei magnitudo poſtulabat, cum ſanctæ Romanæ Eccleſię Cardinalibus deliberatione matura, tam grauiter periclitanti in illis partibus fidei orthodoxæ, & animarum ſaluti aptiſſimum eſſe remediũ duxit, ſi veterum Eccleſiarum in illa regione poſitarum diœceſes commodioris regiminis cauſſa diuideret, nouiſq; erectis Cathedralibus eccleſiis eiuſmodi præficerentur Epiſcopi, qui tum exemplo, tum verbo commiſſas ſibi oues paſcãt, & proborum, eorumque doctorum virorum copia muniti, idoneorumque opera miniſtrorum adiuti, illas aduerſus inſidiantium luporum rabiem tueantur, defendant & cuſtodiant, & Metropolitanæ aliquot Eccleſiæ opportunis eius regionis locis erigantur, ad quas commodè adiri poſſit, quibus qui prçfuturi ſunt ſuffraganeos ſuos in officio contineant. Apoſtolica igitur auctoritate, & ex S.R.E. Cardinalium conſilio, ad Dei omnipotentis honorem, & ipſius ſanctæ Eccleſiæ vtilitatem, Cameracenſem, Traiectenſem, Atrebatenſem, Tornacenſem eccleſias, ciuitates, & diœceſes à Remenſi, Coloniẽſique eccleſiis & prouinciis, quibus erant Metropolitico iure ſubiectæ: Itẽ Mechlinienſe, Antuerpienſe, Harlemenſe, Dauẽtriẽſe, Leouardiẽſe, Gruningẽſe, Middelburgenſe, Buſcoducenſe, Rurçmundenſe, Namurcenſe, Audomarenſe, Iperenſe, Gandauenſe, Brugenſe, frequentiſſima Cameracenſis, Traiectenſis, Tornacenſis, Leodienſis, Morinenſis, diœceſium oppida à ſua quodque eorum diœceſi & prouincia exemit. Auulſit quoque eas Colonienſis, Oſnaburgenſis, Monaſterienſis, & Padeburnenſis diœceſium partes, quç in Philippi Regis ditione erant, quas Eccleſiis Cathedralibus ab ſe inſtitutis diſtribuit. Veteres verò epiſcopales ſedes, Cameracum & Traiectum ac Mechliniam oppidum Eccleſias archiepiſcopales conſtituit, reliqua tredecim oppida Cathedrales ſedes erexit, quas hac ratione trium Metropolitanarum ſuffraganeas eſſe voluit. Cameracenſi quidem Metropolitanæ, Arrebatum, Tornacum, antiquæ epiſcopales Eccleſiæ, ex nouis verò Audomarum & Namurcum ſubiecit. Traiectenſi Archiepiſcopali nouas ſedes epiſcopales Harlemenſem, Dauentrienſem, Leouardienſem, Gruningenſem, Middelburgenſem attribuit. Nouam Mechlinienſem Metropolitanam nouis epiſcopatibus Antuerpienſi, Gandauenſi, Brugenſi, Iperenſi, Buſcoducenſi, Ruræmundenſi præeſſe voluit, cunctaſq; has epiſcopales & Archiepiſcopales ſedes iuris patronatus Philippi Regis, & hæredum eius eſſe conſtituit. Cum quo de ipſarum Eccleſiarum redditibus, quibus epiſcopi & canonici ali poſſent, tranſegit. Quum verò ſenio confectus aduerſa valetudine laboraret, qua etiam anno antè obitum grauiter decuberat, Tranenſem, Spoletinum, Conſiliariumque Cardinales delegit, qui pro ſe cum Camilli Vrſini conſilio ditionis Eccleſiaſticæ cauſſas, ſumma & planè regia poteſtate cognoſcerent. Epiſcopos, vt ad ſuas Eccleſias regendas, & commiſſos ſibi greges coram paſcendos irent, luculenta & graui adhortatos oratione, in qua Epiſcopale munus illis in memoriam reuocabat, compulit. Quanquã igitur

maxima

maxima egregij pontificis ſalutaria documenta, quod inficiari nemo poteſt, daret, quia tamen ea in turbulenta & difficillima tempora inciderunt, nihil neque tam ſanctum, neque tam laudabile facere potuit, quod non etiam multorũ ſermonibus carperetur. Tanti refert, quo quidque tempore agatur. Carolus V. nobiliſſimæ memoriæ imperator, qui poſt tot victorias partas, regnorum, maximi poſt Carolum magnum Imperij, & rerum denique omnium humanarum cura abdicata, totum ſe quietiori vitæ & cæleſtis meditationis ſtudio dederat, in Monaſterio ſancti Iuſti diœceſis Placentinæ Caſtellæ veteris, XI. Kalend. Octobris anno MDLVIII. rebus humanis feliciter exceſſit. Mortuo per eos dies Polo Cardinale, & Maria Anglorum regina, regnum Angliæ denuò ad priores hæreſes rediit, alterius Reginæ Iſabellæ fomento. Pauli pontificatum diuina prouidentia illuſtrauit, & inſignem fecit nobili illa & memorabili pace, Dei bẽeficio inter duos ſummos orbis Chriſtiani principes, poſt affinitatem contractam facta, Henricum Francorum & Philippum Hiſpaniæ Reges. In cuius lætitia & celebritate Rex ipſe Henricus equeſtri ludicro certamine, quo nobiliſſimi quique ad ſpectantium matronarum voluptatem haſtis inter ſe concurrere ſolent, miſerè interfectus, fœderum & regni ſucceſſorem reliquit Franciſcum II. filium adhuc impuberem. Cuius pacis cauſſa Romæ à pontifice more maiorum inſignes ſupplicationes habitę, lętitiæ ſigna edita. At Paulus Henrici regis morte audita, eorum, quæ in eo regno poſt eius obitum acciderant præſagus, publicè illacrymauit, Regniq́ue illius vices indoluit. Cæterùm Henrici Regis mortem grauis ægritudo pontifici ſubſecuta eſt, qui aqua intercute laborans, diu in quibuſdam Palatij Vaticani cubiculis recluſus medicorũ conſilio fuerat: Itaque creſcente morbo, quum eius vita deſperata eſſet, ad XI. Kalend. Septembris hora XII. Pontifex, qui ſibi mortem inſtare ſentiebat, Cardinales omnes euocare iuſſit, quibus in eius cubiculum conuenientibus, admirabili eloquẽtia, qua erat præditus, orationem habuit, ita præfatus: Viam vniuerſæ carnis ingredimur, diutius viximus, quàm ſperare potuiſſemus, &c. Primumq́ue ab eis petiit, vt ſi remiſſior in ſenatu cogendo fuiſſet, quã ſui officij ratio poſtulare videretur, id ætati & incommodæ valitudini tribuerent: deinde vt conſentirent in optimo pontifice deligendo. Poſtremò ſanctæ inquiſitionis officium, quod (vti eſt) ſanctiſſimum appellabat, & quo vno niti affirmabat apoſtolicæ ſedis auctoritatem eis commendauit, multiſq́ue præterea dictis, verbis, diligenter ſe excuſando, vegeto planè animo patres dimiſit. Quum Bartholomæus Cueua Hiſpanus Cardinalis vir bonus & pius, Iacobo Sabello cardinale adſtante, patrio ſermone eum conſolaretur, diceretq́ue inter cætera, admodum ægrè ferendum eſſe tantæ pietatis pontificem, eo potiſſimum tempore Reipublicæ Chriſtianæ eripi, quo cunctis diſſidiis pacatis, in Eccleſiæ reſtitutione eius opera maximè neceſſaria videbatur: Ipſe illicò eadem lingua Hiſpana ſe ita vitæ ſuæ curſum inſtituiſſe reſpõdit, vt quoties ex hac mortali vita ei abeundũ eſſet, Dei vocationem propenſo & iucundo animo ſuſciperet: proinde alacriter admodum ſe hinc emigrare, cùm quòd hanc Dei voluntatem eſſe proſpiceret, tum quòd eum catholicæ fidei defenſorem à Deo Opt. Max. delectum relinqueret, Philippum ſcilicet Hiſpaniarum optimum regem, cuius pietate & virtute Rempublicam Chriſtianam afflictam procul dubio recreari & reſtitui poſſe nõ dubitabat. Moribũdi verò ſuprema verba fuêre: Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum domini ibimus. Eo iam animam agente, apertæ ſunt ſtatim vetere inſtituto omnes vrbis cuſtodiæ, & à furente populo, qui per vrbem veluti amens diſcurſabat, cum Tabulariis incenſus eſt carcer nouus Inquiſitionis, ij qui eo tenebantur emiſſis. Intentatum quoque in ſacram Dominicanorum ædem ad Mineruam incendium eſt, à qua vix piorum precibus permoti ſeditioſi quidam manus abſtinuêre. Deceſſit autem Paulus XV. Kalend. Septembris, hora vigeſima prima, anno MDLIX. ætatis ſuæ III. & octogeſimo, menſe vno, diebus XXII. Pontificatus verò quarto ſupra menſem ſecundum, & diem XXIIII. Cadauer Canonicis ſancti Petri feretrum ſuccollãtibus in baſilica Vaticana tenui pompa delatum eſt, & præter morem metu populi militari manu aliquandiu cuſtoditum, lateritio ad tempus

pus tumulo ſepultum. Pius V. quum eius beneficio gratus eſſe potuerit, magnificum ei è nobili marmore monumentum ad Mineruæ ſeptimo poſt mortem anno, Pyrrhi Ligorij Neapolitani architecti opera, maiorum ſuorum ſacello exſtruxit. Vacauit tum ſedes menſes quattuor, & dies ſeptem. Quo ſtatim vita functo, quorundam priuatorum ciuium impulſu, curſu ad Capitolium ab exagitata & furente plebe facto, caput cum dextera manu eius ſtatuæ, quæ in Palatio cõſeruatorum magno ſumptu è pario marmore nobilis artificis manu poſita, erat præciſum, & per vrbem triduo prouolutum, tãdem in Tiberim bonorum quorundam virorum miſericordia, quum iam populi exſaturati rabies langueſcere cœpiſſet, proiectum fuit: Cautumq́ue populi Romani edicto, incerto auctoritate promulgato, vti Carafæ familiæ inſignia ex vrbe tollerentur, propoſita, ſi quis non obtemperaſſet, perduellionis pœna. Itaq; eo die nullum penè in vrbe Carafarum inſigne reliquum fuit. Malefactorum ſcilicet homines ſunt tenaciſſimi, benefactorum verò iis plurima leuior eſt gratia. Fuit Paulus quartus ſtatura magna, corpore gracili, ore ſubtriſti & minaci, vultu macro, oculis introrſus recedentibus, & vehementi obtutu ſcintillantibus, naſo paruo, rara & breui barba. Valetudine fuit alioqui proſpera, & qui nunquam medicorum opera vſus fuiſſet, quanquam in victu non admodum diligens eſſet. Cæterùm liberalitate, religionis tuendæ, conſeruandæque zelo ſuper omnes retro pontifices maximè clarus, & quo pontifice primùm hominum & clericorum præſertim moribus deprauatis ſalutaribus legibus certum remedium eſt adhiberi cœptum: confirmandæ enim ac reſtituendæ Eccleſiaſticæ diſciplinæ, in quam mirificè perturbatam eius pontificatus inciderat, auctor & princeps exſtitit, ita vt ex eius fonte cogitationum rationũq́ue multa ſacri Tridentini Cõcilij decreta profluxiſſe poſtea videantur.

PIVS IIII. PAPA.

233. põt. MEDICEORVM gẽtis, quæ Florentiæ ex popularis ordinis honorifico tamẽ ſtatu, ad ſummã dignitatem, vrbiſq; principatum noſtro tempore peruenit, quoſdam bellis ciuilibus, quibus ea

ciuitas perpetuò laborauit, profugos, in varias terræ Italiæ vrbes, Veronam, Cremam, Orbitum, Mediolanum conceſſiſſe, qui hactenus ex ea gente, in ipſis ciuitatibus ſuperſunt, teſtimonio ſunt. Eam familiam, quę Mediolani ſubſtitit Bernardinus Corius, hiſtoriæ Mediolanenſis accuratus ſcriptor, & veteres quidam annalium Florentinorum ſine nomine auctores memoriæ prodiderũt. Vetuſta Mediceorum Florentiæ inſignia pilæ rubeæ incerto numero aurea parma fuêre, quæ nouem primò, deinde octo, poſteà ſeptem, nouiſſimè ſex trianguli ſpecie cõcinnatæ, ſuperioris ordinis mediam Regum Francorum inſignibus, ex eorundem dono decoratam habuêre. At Mediolani vetuſti Mediceorum clypei rubei coloris pilam tantùm auream tuliſſe adhuc conſpiciuntur. Hi poſteà Florẽtinis ſimiles facti, Mediceorum Mediolanenſium fortuna à Meleniani Marchione inſtituta, Pij IIII. pontificis maximi pater Bernardinus Mediceus Ioannis Iacobi filius honeſtę inter ciues ſuos conditionis publicorumq́ue vectigalium redemptor, ex vxore Cæcilia Sorbellonia ad XIIII. filios ſuſcepiſſe traditur, ex quibus decem ad maturam ætatem peruenerunt, quinque mares, & totidem fœminæ. Natu maximus Ioãnes Iacobus fuit, is rei militaris gloria præſtans, cunctis artibus, ex tenui fortuna in ampliſſimam dignitatem euectus, Meleniani Marchio factus eſt, quem præclarum familiæ ſuæ ornamẽtum, & felicioris fratris fortunæ præcipuum auctorem fuiſſe conſtat. Poſt eum Pius IIII. natus eſt, Ioan-

nes Angelus ante pontificatum vocatus. Tertius Ioannes Baptiſta fuit, vir bellica & domeſtica laude clarus, qui anno ſalutis MDXLV. obijt. Quartus Auguſtus Meleniani poſt fratrem Marchio, fratri pontifici parum gratus adhuc ſuperſtes. Nouiſſimus Gabriel anno MDXXXI. in obſidione oppidi Leuci, bello, quod cùm eiuſdē fratre Marchione Franciſcus Sfortia Inſubrū dux geſſit, tormenti ictu apud Mādellum occiſus. In quo iuuene præcipua animi, corporiſque militaris fortitudinis ornamenta fuiſſe referuntur. E ſororibus Pij IIII. tres, Maria, Lucretia, & Anna, ſacræ Deo dicatæ virgines in monaſterio, quod Virginum dicitur, ordinis ſancti Dominici, à ſtrictiſſimo viuēdi inſtituto de obſeruantia appellato duæ verò in matrimonium datæ fuêre. Harum natu grandior Clara Vulcano, aliàs VVolf comiti Altęmpſio nobili Germano in diœceſi Conſtantienſi nupſit, mater Marci Sitici Cardinalis, Annalibus & Gabrielis comitum: minor verò Margarita Giberto Borromæo nobiliſſimo Mediolanenſi comiti Aronę deſpōſa, Carolum Cardinalem, & Fridericum comitem, duaſque fœminas genuit, quarum maior Iſabella ſacra virgo in eodem monaſterio Virginum Deo addicta Coronæ nomen accepit, minor verò Camilla auunculo Pio IV. creato, Cæſarem Gonzagam Ferdinandi V. C. filium maritum habuit. Natus eſt Pius IV. anno ſalutis nonageſimo nono ſupra milleſimū ac quadringenteſimum, pridie Kalend. Aprilis, ſanctiſſimo Paſchatis die, quum fortè mater è ſacris myſteriis doloribus partus tentata domum rediiſſet, Mediolani in regione Portæ nouæ, vico, qui Moronum dicitur, parœciæ ſancti Martini ad Nuſigiam ab eius auiæ paternæ. Concordiæ maioribus, qui Nuſigij dicebantur, conditę, & prouētibus auctæ. Parentū cura liberalib. diſciplinis ab ineunte ætate imbutus, cùm adoleuiſſet, Papiæ & Bononiæ, logicæ, philoſophiæ, & medicinæ ſtudiis primùm, deinde iuri operam dedit, vbi etiā Ruino præceptore vſus, doctoratus inſignia conſecutus eſt. Poſteà in patriam reuerſus, & in iuriſperitorum collegiū cooptatus, aliquandiu induſtriæ forenſi ſe dedit, Hieronymo Morono familiæ ſuæ patrono & maximè ſuffragāte: demū cùm frequentibus bellorum procellis patria exagitata, in ciuili otio ibi degere non poſſet, ad vrbem profectus, eam VIII. Kal. Ianuarij ineuntis anni MDXXVII. eadem circiter hora & die primùm ingreſſus eſt, quib. trigeſimo tertio anno pòſt, Romanū pontificatum ibidem obtinuit. In patriā deinde reuerſus bello, quod cum fratre ſuo Marchione Meleniani in expugnatione Leuci Franciſcus Sfortia Mediolani dux gerebat, obſes datus, in arce Mediolanenſi mortē vix euaſit, quum Marchio inita cum duce pacta violaſſe videretur. Tandē liber dimiſſus, Romā redijt vbi fratris Marchionis, cuius tum bellicæ laudes celebrabantur, ſtudio & ope à Clemente VII. ſummo pontifice inter protonotariorū, qui participes dicuntur, collegium adſcitus eſt. Aditu iam ad maiora patefacto, Alexandrum Farneſiū epiſcopum, Cardinalem Oſtienſem, ac tum eius ordinis principem, qui poſt Clementis VII. obitum pontifex Romanus fuit, ſtudioſus obſeruare, & perquā aſſiduus colere cœpit, vnde illius cum eo principe origo manauit amicitiæ. Pontificatum Paulus III. adeptus, quum eius viri non mediocrem in rebus gerendis dexteritatem nouiſſet, multis eum publicis muneribus honeſtauit. Primùm n. anno ſalutis MDXXXIV. initio pontificatus illum Auſculanis Picentibus, deinde anno pòſt Tifernatibus in Vmbria, tertio poſtremū Parmenſib. præfecit. Quas vrbes in fide & quiete cōtinuit, ipſarū verò iuriſdictiones nō ſine integritatis, prudentiæ, ac æquabilitatis opinione geſſiſſe refertur. Nicęę verò quò in Pauli III. pontificis comitatu profectus erat, ita cum eo & Cęſare egit, vt duob. fratribus Marchioni Meleniani, & Ioanni Baptiſtæ ex arce Mediolanenſi, vbi quorundā peruerſorum hominum cōſpiratione, ob inuidiā ex virtute cōtractam, in cuſtodia detinebantur, liberè abire Cæſare permittente licuerit. Annis deinde MDXXXIX. Fano fortunę, MDXL. Parmēſibus iterum iuri dicundo ſumma cum laude præfuit. In Parmenſi præfectūra ante tempus Verulano Cardinali legato ſucceſſit, qui nō niſi per annum præter leges, qui biennium præſcribebant, in ea legatione fuerat: Vbertum Gambaram ipſe ſucceſſorē habuit. Ter eccleſiaſtici exercitus quæſtor, quem cōmiſſarium vocāt, poſteà fuit, bis in Pannonia cōtra Turcas,

ſemel

ſemel in Germania bello Caroli V. Imper. contra Smalcaldici fœderis ſocios. Anno enim MDXLII. quando Italicæ aliquot cohortes à Paulo III. lectę, Alexandro Vitellino duce in Pannoniam inferiorem ad Pæſtanum bellũ profectæ ſunt, Ferdinãdo Cęſari aduerſus Solymanũ Turcarum tyrannum maximis equitum peditumq; copiis, Vngaris, Chriſtianis terribilia arma inferẽtẽ, ſuppetias laturæ ipſe ab eodem pontifice delectus eſt, qui comes Vitellio adeſſet, & militibus ſtipendia procuraret: quo bello Bõbardę ſonit⁹ prope eius caput volãtis dexteræ auris auditũ labefactauit: auctis verò familiæ honoribus, Danubianæ claſſi pręfectus eiuſdẽ frater Marchio Meleniani fuit. Eo nomine magnã apud ipſũ Regem gratiã ita inijt, vt inde diſcedẽs ab eo multa cum virtutis cõmendatiõe regijs muneribus donatus ſit. In Italiam reuerſus anno MDXLIII. cùm de limitibus inter Ferrarienſium ducem & Rempub. Bononienſem, non leuis orta eſſet contentio, finium terminandorũ diſceptator & arbiter Buſſeti à Pontifice conſtitutus, tunc eam controuerſiam compoſuit. Rurſus cum Turcica arma in Pannonia perſtreperent, Viẽnaque Auſtriæ ab ijs acriter premeretur, & quattuor millia hominum Italici peditatus à Paulo Papa Regis Romanorum Ferdinandi auxilia miſſa Duce Ioanne Baptiſta Sabello illuc contenderent, ipſe iterum generalis Pontificius quæſtor illi adiunctus eſt, ex qua prouincia rediens benignè à Põtifice receptus, nobili Anconitana gubernatione anno MDXLIV. honeſtatur. Affinitate poſtmodum ab eodem pontifice eum eius fratre Meleniani Marchione anno ſequenti contracta (ipſe enim Marciam Vrſinam Comitis Pitiliani filiam Pontificis nurus ſororem vxorem duxit) Archiepiſcopus Epidaurenſis in Dalmatia (Raguſinus hodie dicitur) creatus eſt. Anno MDXLVI. cum magna Germaniæ pars nouorũ dogmatum labe infecta aduerſus Pontificiam Cęſareamq; maieſtatem rebelles animos induiſſet, & formidabili bello concitato Orthodoxis hominibus extrema quęque minaretur. Paulus Papa tuendæ ſacroſanctæ religiõis cauſſa, tres lectiſſimas Italici roboris legiones equitumq; inſignes turmas Alexãdro Farneſio legato, & Octauio eius fratre Duce, ad eos motus comprimendos Carolo V. Auguſtò auxilio miſit. Qua in expeditione, ipſa tertio ſupremus quæſtor eò mandatus eſt. Quum autem id bellum feliciter cõfectũ fuiſſet, & memorabilis de Germania deuicta triumphus actus eſſet, ipſe in Italiam reuerſus, anno qui ſecutus eſt MDXLVII. Bononiæ prolegato, Ioanne Morone Cardinale legato eſt renuntiatus. In qua adminiſtratione Petro Luiſio principe interfecto, & Placentia à Cæſarianis ducibus occupata, Parmã profect⁹, & amicorũ opibus, quos ibi habebat adiutus, militum manu collecta, vrbem valido pręſidio firmatam ſua vigilantia in eccleſiæ fide confirmauit. Nouiſſimè anno MDXLVIII. Peruſiæ, Vmbriæque prætor factus, Iulio Ruuereo Vrbinate Cardinale legationem obtinente, per annum ferè ſanctè & integrè ei muneri præfuit. In quo abſens à Paulo III. Papa VI. Idus Aprilis, anno MDXLIX. tanquàm de republica Chriſtiana, ſanctaque ſede Romana meritus, presbyter Cardinalis ſanctę Prudentianę titulĩ Paſtoris lectus, haud ita multò pòſt Romã profectus eſt. Paulo III. mortuo, quum Iulius III. qui illi ſucceſſerat, bellum auctore Cæſare Carolo V. Octauio Farneſio Parmenſium duci indixiſſet, quod præter ſuam ſententiam (vt ipſe dicebat) cum Gallorum Rege Henrico, maximo Cæſaris damno, ſocietate inita, fœdus percuſſiſſet, Gallicaq; intra vrbem præſidia recepiſſet, ipſe eccleſiaſticarum copiarum more maiorum à Pontifice legatus miſſus eſt, Ferdinando Gonzaga totius exercitus duce creato. Bello non ſine ipſius conſilio & ſolertia tandem compoſito, Romam reuerſus, & à Cęſare epiſcopatu Caſſanenſi in Brutijs ornatus, pontificibus Iulio III. & Paulo IV. ſignaturę gratiæ perpetuo, aliquando verò in locum Cardinalis abſentis vel mortui iuſtitiæ præfuit: Relicto dignitatis ſui priori titulo, titulum ſancti Stephani in monte Cælio, mox ſanctę Anaſtaſiæ cepit. Paulo IIII. minus gratus fuit, qui in illum publicè in conſiſtorio & apertè inuectus fuerat, quod ex non bonis artibus archiepiſcopatum Mediolanẽſem procuraſſe diceret. Quare eo rerum potiente, quum ſibi Romæ commorandum eſſe non arbitretur, tuendæ valetudinis cauſſa ab balnea Lucenſia primùm profectus, poſteà deſiderio vidandæ fruendęque

patriæ Mediolanum concedens, ibidem ædibus à fratre Marchione Ioanne Iacobo cœptis perficiendis deditus, iucundè & honeſtiſſimè vixit, diem interim nullũ prætermittens, quo literariis ſtudiis non incũberet. Delectabatur in Cardinalatu viris egregiis, litteratis præſertim, eorumque conſuetudine libentiſſimè vſus eſt, ita vt eius mẽſa doctorum virorum quaſi quoddam gymnaſium eſſe videretur, quod ego, qui non ſemel interfui, meo ipſe teſtimonio poſſum cõfirmare. Prono ad miſericordiam ingenio, tum ex conſuetudine ac ſermone, tum ex rebus quas geſſit ſemper habitus eſt: nam præter occultas largitiones, publicè etiam quotidiè omnibus inopia laborantibus, & oſtiatim victum quærentibus tantum, ad ſubleuandas eorum miſerias diſtribuebat, quantum pro diuturno victu ſatis iis eſſe poſſet, ex quo pater pauperum vulgo vocari cœpit, ſed tum præcipuè, quum vrbe Tiberis inundatione Paulo IIII. fame vexata quicquid in horreis ad familiæ ſuæ annuum vſum condiderat, liberaliter ad egenæ plebis ſuſtentationem primis menſibus deprompſit. Quum fraternam hæreditatem adiiſſet, veritus ne fratris cauſſa, qui variis præfuerat bellis, aliqui iacturam bonorum ſuorum feciſſent: reditum annuum aureorum mille, ex fraterno cenſu magnæ Mediolanenſiũ domui pauperum hoſpitali aſſignauit. Ingenium mite, neque ſolers, ne callidum præſeferebat, ita vt à cunctis vir ſimplex & clemens haberetur. In amicos liberalis, omnibus comis & perhumanus, iuſtitiæ cultor, nefariorum hominum hoſtis acerrimus in ea ciuitate, quæ mores hominum diligenter examinare ſolet, omnium conſenſu exiſtimatus eſt. Quarum haud dubiè virtutum opinione, gradum ſibi ad maximum ſacerdotium fecit. Paulo IIII. vita functo, quum Cardinales in conclaui eſſent, colũba caſu ſacellum Xiſtinum per feneſtras ingreſſa, diu circumuolitauit, donec feſſa cum admiratione omnium auis quietẽ exſpectantium, eius cellæ inſedit, quæ res tunc luſui habita, ipſo pontifice renunciato, in prodigium verſa eſt. Vnus enim ipſe, poſt diuturnam quattuor menſium ob varias Cardinalium diſſenſiones pontificatus vocationem, tandem ex presbytero Cardinale tituli ſanctæ Priſcæ potiſſimè electus eſt Romanus pontifex, qui ſua humanitate & clemẽtia vrbem Romã ſuperiori bello afflictam recrearet, quam ſpem confirmare omnino & augere viſus eſt, Pij nomine ſibi indito. Põtifex autem maximus creatus eſt omnium Cardinalium ſuffragiis, qui quattuor & quadraginta tũ comitijs apud ſanctum Petrum interfuêre, Carolo & Alfonſo Carafis in primis, Alexãdro deinde Farneſio, Guidone Aſcanio, Sfortia Camerario, Cardinalique Guiſio maximè ſuffragantibus, hora inter ſeptimam & octauam eius noctis, quæ diem natalitiũ ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti inſecuta eſt, ãno ſalutis MDLX. ineunte, tanta mortalium omnium qui adfuerant lætitia, quanta pauciſſimos ãte ad eiuſdem ſacerdotij dignitatem perueniſſe conſtat. Quibus ego quoque comitiis tum fortè interfui, & ſingula quæ gerebantur contemplatus, cuncta oculis & auribus haud ſegniter perluſtraui. Epiphaniæ demum feſto de more coronatus, meruit vnus, quod nõ temerè alij vni eueniſſe cõſtat, vt tribus celebrioribus anni totius Paſchatis feſtiuitatibus naſceretur, ſimul & pontifex crearetur, ac ſupremæ demum caperet inſignia poteſtatis. Ei ſpectaculo magna vis hominum vndique confluxit. Pluerat tota ea nocte, & diei parte, vnde marmorei ante baſilicam Vaticanam gradus, & eorum præcinctiones lubricæ admodum factæ erant. Ea re in ſolemni nummorum iactu, in eiſdem ſcalis inſignis hominum ſtrages fuit, pecunias auidè arripere cupientium: nam neque ſe eo impetu ſuſtinere à lapſu poterant, nec ſi qui paululũ titubaſſent, hærere afflicti veſtigio, alijq; ſuper alios cadentes miſerè perierũt. Circiter XVIII. homines ea turba necari, ſupra XL. luxati & eliſi, quod miſerabile ſpectaculum fuit, ac à quibuſdam ad ipſius põtificatus res geſtas pro omine relatum. Põtificatus initio, quo re ipſa præſtaret, quæ Pij nominis appellatione pollicitus fuerat, clementiam dico & humanitatem, omniũ pene Cardinalium, ſed præcipuè Carafarum, qui alioqui læſi videbantur, precibus, populo Romano omnium eorum veniam cõdonauit, quæ in Pauli IIII. marmoreum ſimulachrum, inſigniaque, & ſanctæ inquiſitionis contumeliam, ac decus vacante ſede commiſerat, damna modò ac detrimenta illata, quoad poſſet, ſuis ipſe ſumptibus

ſanctæ inquiſitionis officio ſarciret. Ad V. Kalend. Februarij Baſilica Lateranenſi antiqua pontificum ſede, vetere inſtituto viſitata, oratoribuſq; totius orbis Orthodoxi, principum, id eſt, Cæſaris, Regum Galliæ, Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Poloniæ, Nauarræ, Venetorum, Allobrogum, & Florentiæ ducum, Genuéſium, Lucenſiũ, Heluetiorũ, qui rectè ſentiunt, Mediolanenſium ciuiũ, Ducibuſq; Ferrariæ & Vrbini publicis in conſiſtorijs ad ſui venerationem more ſuperiorum pontificum receptis, animum ad eccleſiæ & vrbis ſtatum diuturna ſedis vacatione, & difficili bello geſto penè labefactatum, componendum conuertit. Inito pontificatu, ſtatim alienam perſonam, alienos mores induiſſe viſus eſt. Nam qui hactenus humanus, patiẽs, beneficus, gratus, mitis, pecuniæ minimè cupidus exiſtimatus fuerat, derepentè naturã mutaſſe apparebat. Ante omnia igitur quæcunq; Paulus IV. præter Curiæ Romanæ mores, & iam receptam à ſuperioribus pontificibus cõſuetudinem, publicis edictis, vel diplomatibus nouauerat, diſquirens, ob multorum querimonias, qui ſe Pauli ſanctionib. malè habitos lamentabantur, mutauit cauſſarum cognitionem & explicationem ad rectam cõmunis & vſurpati Iuris rationẽ, inductis prioribus decretis, paulatim reuocauit, idoneoſq; iudices, qui quęſtionibus huiuſmodi præeſſent, viros graues & prudentes delegit, iudicijs ex æquo cõſtitutis. Ferdinandi Cæſaris imperatoriam dignitatem tranſlatam in eum ab eius fratre Carolo V. quam Paulus IV. improbauerat, ratam habuit, eiuſque tanquam legitimi & Catholici Imperatoris legatos perhonorificè ſuſcepit. Conclauiſtarũ priuilegia cõfirmauit. In patriã gratus, collegio doctorum Mediolanenſium, è quorum corpore ipſe aliquando fuerat, Rotæ auditorem & Conſiſtorialem aduocatum perpetuò conceſſit. Sanctionem, quam ipſe Paulus de bonis eccleſiaſticis malè & ſimoniacè alienatis nõ mediocre multorum damno ediderat, iuxta vetera decreta moderatus eſt. Quàm tamen paulò antè obitũ in integrũ reſtituit, Cardinaleſq; Vitellium Camerarium & ſancti Georgij propinquum ſuum, iudices delegauit, qui de ijs cognoſcerent, qui ſedem apoſtolicã quauis ratione fraudaſſent, ſolidataque cõputa ac ſi nunquàm confecta eſſent, reuiderent, pecuniã ex cõpoſitionibus ea ratione quærens. Monachorum & fratrum mendicantium, quos in monaſteria, vnde poteſtate à ſuperioribus pontificibus impetrata exierant, Paulus redire ſeueriſſimo edicto coëgerat, cauſſas iterum cognoſci voluit, vt ijs, qui canonicis legibus id ſe feciſſe probaſſent, ſuum ius redderetur. Aliquot magnæ exiſtimationis viros, quos ob hæreſis ſuſpicionem Paulus carcere afflixerat, cognita eorum per ſanctiſſimam inquiſitionem innocentia, omni cùm iniuria eripuit, tum ſuſpicione liberauit: inter hos præcipuè Cardinalem Ioannem Moronum, & Thomam Sanfelicium epiſcopum Cauenſem. Epiſcopis, vt ad ſuas eccleſias, & curandos ſibi commiſſos gregès reuerterentur, præcepit. Vt Regreſſus à Paulo IV. ſublatos concederet, agitauit. Cæterùm Concilij ab ſe indicendi cauſſa ab eis ſententiis deſtitit. Per id tempus inſignis Chriſtianis clades à Turcica claſſe illata eſt, quæ in Catholici regis Philippi claſſem nauibus milite & commeatu inſtructiſſimã bellum Punicum adornantem de improuiſo irruens eã oppreſſit, cũctoſq; qui Girbę Inſulæ pręſidio impoſiti fuerant, expugnatos, captiuos abduxit. Ea clade Chriſtiani nauali omnino exiſtimatione exuti, ingẽtem immanium barbarorum audaciam auxerunt. Pontifex interim, vel eorum memor, quę in ſui contumeliam Cardinalis Carafa in conclaui dixerat, vel Ducis Paliani regiæ pro ducatu Paliani compẽſationi (vt fama fuit) pro ſororis filio inhiãs, aut (quod ipſe aiebat) vt Romanorum põtificum propinquis ſalutare exemplum relinqueret, vt populos ſibi creditos clementer acciperent, & publica negocia pro eccleſiæ dignitate conficerent, ſpecie vindicandi ea crimina, quę Carafæ patruo Pontifice, & bello potiſſimum Neapolitano patrauerant, quæſtionem capitalem in eos inſtituere eſt aggreſſus. Ita vt ad VII. Idus Iunij MDLX. quo die quinto ante anno, Carafa purpurei pilei honore donatus fuerat, Carolum ipſum & Alfonſum Cardinales ad conſiſtoriũ profectos, Ioãnem verò Caroli fratrẽ & Montorij Comitem Paliani ducem tum vocatum, qui paulò antè ex Galleſio Faliſcorum oppido in vrbem cum ipſius pontificis licentia venerat, vxoriſq; eius fratrem

Comitem Alliſanum, Leonardumque Cardinem fratrum propinquum, nihil tale ſuſpicantes, in Hadriani molem, & per eoſdem dies aliquot alios Carafiæ domus clientes in publicum carcerem coniici mandauit. Omnium quæſtionibus relatores præfecit. Vrbis gubernatorem Hieronymum Fridericum, epiſcopũ Sagonenſem miniſtrum impigrum, audacem, & acris virum ingenij. Alexandrum Palanterium procuratorem Fiſci. Vt autem hoc iudicium ritè peragere videretur, Cardinalium quæſtioni octo eiuſdē ordinis patres integritate & iuſtitia inſignes, Fridericum Cæſium epiſcopum, Bartholomæum Cueuam, Ioãnem Michaëlem Sarracenum, Ioannem Baptiſtam Cicadam, Michaëlem Alexandrinum, Ioannem Bertrandũ presbyteros, Iulium Ruuereum, & Luiſium Cornelium Diaconos Cardinales adeſſe iuſſit, omniũ inſpectores Gubernatori & Fiſcali aſſiſtentes. Quibus coram interrogati rei, Cardinalis Caraſæ ſcriptæ litteræ productæ, & quæſtionum principia agitata. Nouiſſima verò cauſſæ cognitio iis nõ admiſſis, quum per nouem menſes inſtituta, ſingulorumq; obiecta examinata fuiſſent, Põtifex ſeorſum quæſtiones videre voluit. Poſtremò, vt totius iudicij ſeries ab omnibus patribus cognoſci poſſet, tota cauſſa ad pontificem pleno in conſiſtorio ab eodem, qui quæſierat, Gubernatore diei ſpatio relata eſt non auditę tamen patrum ſuper ea re ſentẽtiæ fuêre. Tũc Carolus Cardinalis maieſtatis ab ipſo põtifice damnatus, & omnibus bonorũ gradibus exutus, curiæ (vt vocant) ſæculari caſtigãdus traditus eſt: qui cum Comitibus Montorij & Alliſano, Leonardoque Cardine ab vrbis Gubernatore maieſtatis & homicidij damnatis, morti eſt addictus, iudiciq; rerum capitalium mandatum, vt iuxta ciuiles ſanctiones lege in eos ageret. Sic ſententiis in cardinalem à pontifice, in Ducem verò à Gubernatore vrbis ſubſcriptis, Carolus in Hadriani mole carnificis manu nocte, quæ Nonas Martias præceſſit, ſtrangulatus: Comites & Cardines in Turris nouæ carcere capitali ſupplicio affecti, maximè memorabile ſpectaculum, inſolensque inſtabilis fortunæ ludibrium, in publico ad pontem Aelium expoſiti, & paulò pòſt ad damnatorum ſepulchra relati, populo Romano attonito, & quorſum iſthæc tenderent admiranti, præbuerunt: ijs verò qui ſecundiori aura altius prouecti, extra omnem ſortem ſeſe collocatos exiſtimant, documentum memorabile, quum omnes paſſim cõfluerent ad eos ſpectandos, qui miſerabiliter ab eo pontifice, quem ipſi potiſſimum ad tantæ poteſtatis culmen euexerant, extincti, nutu, renutuque ſuo cuncta moderabantur. Ducis præſertim caſum animo reputantes, quem paulò antè inſigni militum & equitum manu ſtipatum, ac per vrbem more penè Regio incedentem conſpexerant, tunc verò eius corpus capite truncum miſerabili adſpectu publicè collocatum viderent. Illud memoratu dignum, vtroſque fratres non ſolùm religiosè & piè, quemadmodum optimos Chriſtianos decet, cum pœnitentiæ ſacramento exceſſiſſe, ſed fortiſſimo animo tantam calamitatem, perinde ac à Deo iuſſam, excepiſſe. Ducis admirabilis conſtantia fuit, qui paulò ante obitum & ſocios metu cædis conſternatos egregia oratione ad mortis contemptum adhortatus eſt, & litteras pulcherrimas filio iuueni ſcripſit optimis monitis refertas, quibus ei Chriſtiano more bene precabatur. Cardinalis cadauer in propinqua diuæ Mariæ Tranſpontinæ æde publico ſepulchro datum, mox ab eius familiaribus ad Mineruæ tranſlatum, & in familiæ eius ſacello conditum eſt. Inter multas pręcipuè damnati Cardinalis cauſſæ in quæſtionum codicillis relatæ ſunt, quòd ſenem pontificem Paulum, quãquam inbellum pronum, tamen bellicarum rerum imperitum, falſis nuntiis & conſiliis decepiſſet, multos & maximę dignationis viros eius belli occaſione vexare iuſſiſſet: quodq; varias litteras & notas arbitrarias emẽtitus, eius vnius præcipuè opera quinquennalibus inter reges Hiſpaniæ & Galliæ ictis induciis fractis, totum id bellum, quod Paulus geſſit ſuſceptum, diutiusque non ſine magno Sedis Apoſtolicę detrimẽto productũ fuiſſet. Comiti præter crimen læſæ maieſtatis, & ſociis, vxoris grauidę & adulteri indicta cauſſa cædes obiectæ. Fuerunt plerique eo tempore iureconſulti, qui conſtantiſſimè aſſeuerârunt, iudicium id iniquum fuiſſe, quum Cardinalis ſine teſtibus, ex ſuis tantum litteris, eorum redargutus damnatusque fuiſſet, quæ Pauli IIII.

iuſſu

iuſſu ab ſe facta eſſe cōtendebat,iis quę ſibi obiecta fuerāt more Romano quęſtioni & tormento ſubiecto,nō expreſſis dilationibus quas petebat nō conceſſis,patronis verò eius raro auditis. Pontifex verò videri voluit,eos nō eo cōſilio vinxiſſe,vt morti traderet,at in quæſtionibus habendis exacerbatus,magnitudinem demum rei intellexiſſe,quum ei perſuaſum eſſet,Cardinalē animi excelſi & intrepidi, ſi dimitteretur, in ſuorū quempiā aliquando impetū facturum. Quo timore eum ſemel grauiſſimè lęſum tolli iuſſit,in reliquos clemētiùs,quos minus peccaſſe profitebatur,haud dubiè acturus,ni fortuna iis aduerſa pontificis inflammatū animum impuliſſet,vt eos potius perdendos, quàm Cardinalē cōſeruandum exiſtimaſſet. Aliquāto mitius cum Alfonſo Cardinale, qui manſuetæ continentiſq; naturæ haud dubium ſpecimē dabat, actū: ipſe nanque,qui die obitus pontificis quædam è cubiculo eius ſubripuiſſe accuſatus fuerat,centum millibus aureorum Vitellij Cardinalis ſtudio cōparatis,perſolutis,Cameræ apoſtolicę pręfectura multatus,cum reliquis omnibus liberè ea conditione tamen dimiſſus eſt, ne vrbe egrederetur. Regentatus munus à Paulo IV. inſtitutum Alfonſi Cardinalis nomine pōtifici ceſſit Vitellius. Qui illicò eo abrogato,vetus auditoris Camerę officiū reſtitutū,Flauio Vrſino epiſcopo Murano quadraginta aureorum millibus vendit. Imperatorē Cęſarem Carolum V. Auguſt. & ipſius filiū Philippum Hiſpaniarū Regē innocentes eſſe pronuntiauit,& cunctis,quę ei à Paulo IV. obiecta fuerāt,abſoluit. M. Antonio Columnæ cognita ipſius cauſſa,paternū principatum,quo à Paulo IV. ſpoliatus fuerat,reſtituit. Capti ꝑ id tēpus,& in Hadriani mauſoleum coniecti ſunt duo alij Cardinales, Innocētius de Monte,& Scipio Rebiba Siculus:ille homicidij reus factus, quòd per proximi interregni Pontificij tempora patrem & filiū,caupones interfeciſſet:hic tāquam Carafarum arcanorū conſcius. Vtrique poſt annum liberè dimiſſi. Montanus quidē opulētiſſimis tribus ſacerdotiis ſanctæ Sabbæ,Cryptæ Ferratæ, & Miramundi ſpoliatus,Tibur relegatus eſt. Miramundum magnæ hoſpitali domui Mediolanēſi pōtifex addixit. Cryptam Ferratam dimidiatis redditibus Alexandro Farneſio Cardinali ea lege tradidit, vt totidem redderet:ex ſanctę Sabbæ redditu montem inſtituit. Rebiba verò in nullo crimine cōpertus, qui Archiepiſcopatu Piſano, quem à Paulo IV. obtinuerat,paulò antè multatus fuerat, cuius vice epiſcopatum Troianum tunc, Conſtantinopolitanum verò patriarchatum paulò ante Pij obitum recepit. Interea pontifex more aliorum pōtificum iam recepto, ſororum filios & filias ad ſe euocatos, variis & nobiliſſimis matrimoniis & dignitatibus honeſtatos, ad ſublimes honores euexit. In his Carolū Borromæum iuris ſcientia præditum,& Marcum Sciticum Altæmpſium ſororū filios in patrum collegium adſciuit,Borromæumque perhumanum, modeſtiſſimum, pientiſſimumque virum negociis omnibus Eccleſiaſticis tractandis præfecit. Eius fratrem Fredericū Comitē Aronę,qui Virgineā Ruuereā Guidonis Vbaldi Vrbinatiū ducis filiam vxorem duxerat,regia Carafarum cōpenſatione donatum,totius militiæ eccleſiaſticæ gubernatorē, mox ducem generalem cum menſtruo mille aureorū ſalario, tradito ſolēni ritu baculo, creauit, & (vt fama fuit) Camertiū principatū ei tradere conſtituens,litem Farneſiis intentauit,qui eam Toparchiam ſedi apoſtolicæ reſtituerant,Parmæ & Placentię ducatu obtento. Tres Cardinalis Borromæi ex patre tātum ſorores nobiliſſimis matrimoniis iunxit: vnam Fabritio Columnę puerulo M. Antonij filio deſpōdit,alterā Fabritio Geſualdo Luiſij Conſani comitis ditiſſimi hominis filio,tertiā alterius ſororis ſuæ filio Hānibali comiti Altęmpſio. Ducem Florentiæ & Senarum Coſmū Medicem, Romam cū vxore Eleonora, Ioanne Cardinale, & Garzia filiis ad ſe ſalutandum venientem, magnifico apparatu Palatinis ædibus excepit. Quē veteris vrbis admirabiles ruinas videndi ſtudio auidū, per integrū diē vbique circumduxit. Is poſtremò patribus cūctis ſigillatim ſalutatis, & publicis aliquot ſupplicationibus cæremoniiſque cùm interfuiſſet,poſt alterū demū menſem diſceſſit. Pius enim hoſpitalitatis ſtudio maximè tenebatur. Nam præter Florētinorum ducē,eius filium Principem,qui anno inſequenti Romam venit, Vrbini & Mātuę duces,Tendiliæ Comitē,& Luiſium Abulenſem Philippi regis extraordinarios orato-

res,lautiſſimè regio more in Palatinis ędibus excepit. Per id tempus Abdyſu,id eſt, ſeruus IESV Chriſtianorum Orientalium trans Euphratem cõmorantium maximus patriarcha, vir doctus,Chaldaicis, Arabicis,& Aſſyriis litteris ornatus,cuius iuriſdictio interiores vſque ad Indos penetrat, Romã ad Apoſtolorum limina,& pontificem ſalutaturus,cum aliquot ſociis lõgiſſimo itinere peruenit, vt ab eo cõfirmatus pallium de corpore ſancti Petri ſuſciperet. Pontifici oblatus ei perpetuam obedientiã promiſit,& per interpretẽ Sanctę Romanę Eccleſiæ fidem profeſſus eſt, cuius ſyngrapha in Concilij Tridentini ſeſſione XXII. lecta eiuſmodi fuit: Confeſſus ſum puro corde, & fide non ficta coram Reuerẽdiſſimis D D.Michaële tituli S.Sabinæ Alexandrino,& M. Antonio tituli S. Marcelli Amulio Sanctæ Romanæ Eccleſiæ presbyteris Cardinalibus,in hàc formam,Ego Abdyſu filius Ioannis de domo Marcia, ex ciuitate Gezira in Tigridi flumine,olim Monachus ſancti Antonij monaſterij Sanctorũ Rochę & Ioannis fratrum electus,primas, ſiue patriarcha ciuitatis Muzalę in Aſſyria Orientali,iuro quòd ita corde credo,& ore confiteor, Sanctæ Romanę Eccleſiæ fidẽ approbatis omnibus & ſingulis illis, quæ ipſa approbat,& damnatis ſimiliter omnibus, quæ damnat, amplector & promitto, & omnes fratres meos Metropolitas ſiue epiſcopos ac diœceſanos, quouis modo meæ iuriſdictioni ſubiectos, ita tenẽdum & credendum eſſe docebo,& modis omnibus pro quib⁹ potero perſuadere conabor. Ita me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia. In quorum fidem hanc meã fidei profeſſionem & atteſtationem manu mea ſcripſi,&c. Actum Romæ die VII. Martij, anno MDLXII. De multis & difficilimis quæſtionibus interrogatus, ſcitè reſpondit. Cunctos veteris nouiq; teſtamenti libros,antiquos græcos,latinoſq; patres,quibus nos Catholici vtimur Chaldaica, Aſſyriaca, & Arabica lingua verſos, & alios nobis ignotos,quos memoriter tenebat,ſelegiſſe dixit. Cũctos ferè S.R.E ritus & ſacramenta apud ſuos ſeruari docebat. Vt Concilij Tridentini decreta ad ſe mitterentur,rogauit. Fidẽ Chriſti ab Apoſtolis, Thoma, Thaddæo, ipſorumque diſcipulo Marco,maiores ſuos accepiſſe,& hodie retinere profeſſus eſt. Redeũtem in patriam pontifex, auctore M. Antonio Amulio Cardinale, qui eum Romæ agentem fouit, amplis muneribus liberaliter donauit. Eũ aliquãdo per interpretem alloquutus, virum eruditum & grauẽ animaduerti. Eius iam ad ſuos reuerſi litteras Romam allatas vidi. Cùm verò Põtifex ab ipſo ſummi ſacerdotij initio,labanti Chriſti eccleſię cõfirmandæ aſſiduè intentus eſſet, generale Cõcilium præcipuè appetere ſemꝑ præ ſe tulit,quod ſuperiores pontifices nõ admodum cupere viſi ſunt, vel ſaltẽ negligẽtius quàm par eſſet,habuere. Solẽnibus igitur Iubileo,ieiuniis & ſupplicationib. à Vaticana Baſilica ad Mineruæ habitis, quibus Pontifex cũ Cardinalibus & Florentię duce pedes inceſſit, publicatis litteris,generale Chriſtianorũ concil. Trident. proſequendũ eſſe,& proximo Paſchate anni MDLXI.iterũ inchoandum indixit. Illud verò ante omnia memoratu dignũ,quòd ipſe id ab aliis poſtulari,queadmodũ mos eſt,non exſpectauit, ſed vltro oẽs qui Chriſtiani nominis cenſentur principes & reges, per legatos & litteras ad rem adiuuandã incitauit,hortatus eſt,& quoad eius fieri potuit,ad Cõcilium generale inſtaurandũ celebrandumq; cõpulit, vt eo ſaltem remedio, quod in calamitoſiſſimis tẽporibus eccleſia ſemper maximum eſſe duxit,omnibus iã prouinciis deprauatæ religionis vitio laborantibus,peſſimeq; affectis,aliqua medicina adhiberetur. Verùm enimuerò ortæ controuerſia, cõtinuatio ne fieret Concilij Tridentini,an noua indictio,Põtifex ſalubre temperamẽtum, quo animos omnium cõponeret, inuenit, cùm in promulgationis diplomate ea verborum formula vſus eſt,qua & vtriq; parti fieret ſatis,& Tridẽtino Cõcilio ſua ſalua maneret auctoritas. Cuius indicti Cõcilij diploma, cùm catholici principes Ferdinãdus Cæſar,Philippus Hiſpaniarum,Carolus Galliarum,& Sebaſtianus Luſitaniæ Reges,itẽ alij Orthodoxi principes ratũ habuiſſent,omnibus ſuarum prouinciarum epiſcopis, & iis, quorum præſentia requirebatur,vt eò proficiſcerentur iuſſère. Angliæ regina Heliſabet Lutherana labe polluta, Hieronymũ Martinengum abbatem ad ſe à pontifice Cõcilij cauſſa legatum miſſum, audire quum recuſaſſet, è Belgio in inſulam traijcere prohibuit.

buit. Germani principes, qui noua & falſa dogmata ſequuntur, Zachariã Delphinum Pharenſem, & Ioãnẽ Franciſcum Comendonum Zacynthium epiſcopos, oratores pontificios honorificè quidem ſuſcepêre, verùm quum nihil ſibi eſſe cum pontifice Romano negotij, & de ea re ad Cæſarem ſe relaturos dixiſſent, eos re infecta dimiſerunt. Horum Delphinus ſuperiore Germania, ad cuius principes pontificius orator erat, peragrata, apud Cæſarem legatus apoſtolicæ ſedis permanere iuſſus eſt. Cõmendonus verò Germania inferiore, Saxonia, Rhenanis oris, Belgis, Lotharingis, deinde Germania ſuperiore & Baioaria percurſis, cunctiſq; illarum regionum epiſcopis ad Concilium inuitatis, in Italiam, Tridentũ, deinde à põtifice vocatus ad vrbem reuerſus eſt: poſtea ad Polonos nuncius eſt ablegatus. Tridentum interim more à maioribus accepto, Põtifex apoſtolicæ ſedis Legatos Herculẽ Gonzagã Mantuanum, Hieronymum Seripandum Neapolitanum, fratrum Auguſtinianorum olim magiſtrum, & Staniſlaum Hoſium Polonum tunc ad Cæſarem legatum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ cardinales viros ampliſſimos, cõfeſtim ire iuſſit, quibus haud ita multò pòſt Iacobum Simonetam Mediolanenſem, & Marcum Siticum Altęmpſium Germanum ſororis filium Cardinales ab ſe creatos, legatos adiunxit. Nam inter ſex & quadraginta, quos quattuor lectionibus vel in gratiã principum, vel ob inſignem doctrinam & religionẽ, vel de ſede apoſtolica bene meritos, vel ſanguine cõiunctos, aut veteri familiaritate acceptos creauit Cardinales, ſacrarum litterarum ſcientia, morum grauitate & vitæ ſanctitate Seripandus & Hoſius in primis fulſere. Præter hos viri clariſſimi fuêre Granuellan', Amulius, Nangerius, Syrletus, & alij complures. Ad cõcilium ex Italia & Hiſpania frequentes patres conuenêre: ex Germanis, Polonis, Vngaris, & Bohemis Catholicis pauci, cauſsãtes ne ipſis abſentibus epiſcopatus ſibi cõmiſſi inhiantium hæreticorum armis lacerarentur. Non multi ex Gallis, quod opulentiſſimum & chriſtianiſſimum vſque ad noſtra tempora, & Apoſtolicæ ſedi obſequẽtiſſimum regnum feralibus & inuſitatis Orthodoxorum & hæreticorum, qui nouo nomine Hugonoti vocãtur, diſſidiis cõpletum eſſet. Hi ab Henrici regis infauſto obitu puerorum Regum Franciſci II. & Caroli IX. adoleſcẽtia & orbitate abuſi, Luiſio Borbonio principe Condonenſi, & Caſpare Coligneo (quem Amiralium vocant) pręcipuis auctoribus & ducibus, quũ in omnibus Galliis, tum præcipuè in Narbonenſi, rerum nouandarum & mutandæ veteris religionis auidiſſimi, tumultuariis equitum peditumq; ingẽtibus copiis collectis, catholicos rapinis, cædibus, & incẽdiis vexare, ac ſæuiſſimè perſequi non ceſſabant. Lugdunum totius Galliæ emporium, Aurelia, Rothomagus, Apamiæ, Bituri gium, Bleſium, Pictaui, Matiſconum, Valẽtia, Mons Peſulanus, Nemauſus, Bitenæ, & multę præterea ciuitates ab ipſis captæ, ijs calamitatibus inuolutæ ſunt. Quorum furori & amentiæ à Regis nutriciis, & conſiliariis ſeueriſſimis edictis primùm, mox armis obuiam itum eſt. Poſt multas clades Blaſius Monlucius præfectus Aquitaniæ ſex millia Hugonotorum duce Duraſio pugnantium cæcidit. Pontifex quoq; tuendæ Auenionis & finitimę regionis cauſſa, vbi maximè hęreticorum perfidia graſſabatur, aliquot militum cohortes conſcripſit Fabricio Sorbellonio conſobrino eius Prouinciæ præfecto. Qui Lucę Antonij Thomaſonij Interamnatis ſtrenui & multę experientiæ copiarum ducis forti fideliq; opera vſus, Auenionem in fide Hugonotis Prouincia ſubmotis continuit, Aurantium ipſorum oppidum haud longè ab Auenione ſitum vi captum deleuit, præſentiq; periculo & calamitate Prouinciam liberauit. Lucæ Antonij induſtriã Honoratus comes Sumaripæ Tendæ princeps regij exercitus in Prouincia dux intelligens, quum acriter ab Hugonotis premeretur, eum Auenione in tuto poſita, cum cohorte ſua in regis auxilium euocauit. Cuius præcipuè virtute Siſtaricum vrbem munitiſſimam, quo ſe Auenione pulſi hęretici, & alij ex omni Narbonenſi tanquam in aſylum contulerant, obſedit, ſex millia ipſorum obſeſſis auxilio venientium, deleuit, vrbẽ vi expugnauit & diripuit. In eo victoriæ curſu Zatum ab Hugonotis obſeſſam iis in fugã actis, periculo liberauit. Lucas virtutis ergò ab Imperatore Gallo inſigni aureo torque donatur. Galliã verò diſſidio religionis à domeſticis hoſtibus vexatã pecuniis Põtifex adiuuit. Legatum eò miſit Hippolytũ Eſtenſem

ſem Cardinalem Ferrarienſem, qui turbatę religionis rebus remediū aliquod afferret. Rebus ad arma excitatis multæ hominum ſtrages editę, horribilia ſupplicia ab Hugonotis catholicis, & præſertim viris religioſis illata. Per id tēpus Concil. Trident. initio Pontifex Iobilæū denuò indixit, ſolemnia ieiunia celebrauit. Supplicationes à Sancti Petri ad ſacrā Popularem ædē haberi voluit. Concilio porrò Tridētino ſub Pio IV. initio anni MDLXII. principiū datum. Quod magnis incrementis producitur, pontifex Romanæ Curiæ diſciplinam perturbatā, & ſolutos aulicorū mores omni ope & cōtentione corrigendos & reſtituendos curauit, multa quę deprauata erāt, ſalutaribus ſanctionibus correxit. Quæris præcipua? Ante omnia publicis ſanctionibus patrum omniū ſubſcriptione firmatis, cōclauis & comitiorū Romani pontificis rationem ad vetera decreta moderatus eſt, legemq; ſaluberrimā iis remediis, quibus temporum malitia opus eſſe mōſtrauit refertam, ſanxit. Decreuit, vt ſi in concilij celebratione Romana ſedes vacaret, noui pontificis electio penes Cardinales tātùm eſſet. Illud edito diplomate ſanxit, vt nemo Romanus pontifex ſibi ſucceſſorē deligere poſſet. Cancellariæ, eiuſdē correctoris, contradictarū camerę apoſtolicę, eiuſdem auditoris ac tribunalis, camerarij, pœnitentiariæ, iudicum XII. virorum Rotæ, ſignaturæ, gratiæ & iuſtitię, Gubernatoris, Senatoris, Conſeruatorum, procuratoris fiſcalis, notariorum, ſcribarum, & alia vrbis officia, magiſtratus tribunaliaq; ſeueriſſimis edictis emendauit. Magiſtratibus cunctis edixit, ne quid contra eiuſmodi ab ſe edita decreta cōficerent. Cauſſarum ciuilium, Notariatus Cameræ apoſtolicæ applicauit, eorū mercedes limitauit. Cauſſas fiſcales, & rerum capitalium quęſtiones, & multa ad ius ciuile, in quo exercitatus admodum fuit, pertinētia, hominum malitia deprauata correxit. Carcerum & cuſtodum ſalaria limitauit, extorſiones coercuit. Homicidas homines, ſicarios, facinoroſos, & cæteros huiuſmodi, qui à magiſtratibus abſoluti non fuiſſent, Pij II. Xyſti IV. Innocentij VIII. Iulij II. Clementis VII. legibus repetitis, vrbe, & omni eccleſiaſtica ditione exegit, illorum abſolutiones, multis difficultatibus interiectis, difficiliores fecit. Sclopetos, qui duorum palmorum menſuram non excederent, prohibuit. Aſyla omnia, quæ tam in Cardinalium & ratorum principum ædibus, quàm alibi in vrbe erant, ſuſtulit, & contra eos, qui publicis lictoribus ſeſe opponerent, & iuridicorum edicta contemnerent, grauia decreta promulgauit: Iis, qui fidem publicam ob eas res obtinuiſſent, priuilegiū aboleuit: Pœnarum abſolutiones, quæ reis & damnatis hominibus imponerētur in omni eccleſiaſtico imperio, à ciuitatibus & priuatis magiſtratibus, ad fiſcum pontificium perpetuò tranſtulit, quum in damnatorum gratiam minus ab eiſdem exigi cognouiſſet, vt ea etiam ratione quæ cœperat perficiēdis pecuniam compararet. Eos porrò qui decoxiſſent, & beneficio Capitulorum, ODOARDVS & PERVENIT, vt ſoluerent à creditoribus adigi nō poſſent, pileum viride, ferre graui ſub pœna à Paulo IV. antea ſancita, voluit. Sacerdotiorum & præſertim Cardinalatus ambitum prohibuit. Illicitas pecuniarum tranſlationes, quæ cambia ſicca vocantur, vetuit. Clericis vrbem incolentibus teſtamenti cōdendi poteſtatem, & alia priuilegia confirmauit & auxit. Eos, qui libellos famoſos ederent, corripuit. Egentes & deliros homines, moleſta & fallaci mendicitate ſublata, certis locis diſtribatos nutriri præcepit, præfecto ad pium opus Antonio Lomellino protonotario, cæterùm ab eo cōſilio rei difficultate deſtitit. Idem de quæſtuariis, qui ſancti Antonij, ſancti ſpiritus, Fabricæ Vaticanę, & eiuſmodi ſimiliū nomine, ſpecie indulgentiarum ab imperito vulgo pecunias emulgebāt, iuſſit. Indulgētiis &c. Eas oēs & quęſtus reuocauit, quę à quęſtuariis à nobiliſſimis eccleſiis ad varia delubra extēſa fuiſſent, poteſtatē inſtituēdi eccleſias, ſacella, ſocietates, phetrias certis quibuſdā hoſpitalibus domibus eripuit. Lateritia mortuorū monumenta, quę paſſim eccleſiarum ornatū fœdabāt, tolli iuſſit. Seuera Pauli IV. in Iudæos edicta moderatus eſt. Vrbis annonam procurauit, præfectis aliquot viris induſtriis creatis. Philippo Hiſpaniarum regi ex reditibus omnium Hiſpaniæ ſacerdotiorum ſeptingenta millia aureorū conceſſit, quibus ſeptuaginta triremes contra Turcas parari, inſtrui, contineri poſſent, ſeptem millibus aureorum in ſingulas diſtributis. Interim

Con-

Concilio Tridentino finis impoſitus eſt, quod à Pio IV. Tridenti reſtitutũ, biennio ferè continuatum fuerat. Seſſiones nouem veteribus ſexdecim additæ. Quarum prima, quæ decimaſeptima à cõcilio primùm ſub Paulo III. inchoato erat XV. Kal. Febr. anni ſalutis MDLXII. celebrata, vt concilium proſequeretur ſancitum: decima octaua, decretum de librorum delectu, & cunctis ad ſinhodum fide publica inuitandis: decimanona & vigeſima, nihil memoratu dignum actum: vigeſimaprima, communionis ſub vtraque ſpecie, & paruulorum doctrina & canones promulgati. De reformatione eccleſiaſtica tum primum actum: vigeſimaſecunda, ſacroſancti Miſſæ ſacrificij quæſtio explicata. Interea Mantuano & Seripando legatis initio anni MDLXIII. vita functis, à ſede apoſtolica in eorum locum noui legati Cardinales Moronus & Nauagerius miſſi, Altęmpſius verò reuocatus: vigeſimatertia ſeſſione ordinis ſacri, vigeſimaquarta, Matrimonij ſacramenta explicata, Reformatio eccleſiaſtica continuata vigeſima quinta, nouiſſima ſeſſione, III. & pridie Non. Decẽb. anni MDLXIII. graui pontificis morbo, quo de eius vita dubitatum eſt, audito, accelerata, patres de igne purgatorio, de inuocatione, veneratione, & reliquiis ſanctorum, de ſacris imaginibus, de indulgẽtiis, de delectu ciborũ, de ieiuniis, de diebus feſtis, de catechiſmo edendo, breuiario & miſſali reformandis, de Concilij Tridentini ſaluberrimis ſanctionibus ſeruandis, non minus pia, quàm prudentiſſima decreta promulgarunt: reliqua verò, quæ ſupererant reformationis capita ſanxerunt. Quibus confectis, ſummo omnium patrum conſenſu decretum eſt, vt cunctorum, quæ in Concilio acta eſſent, confirmatio ab apoſtolica ſede peteretur.

Cardinalis verò Moronus primus legatus Concilio præſidens, finẽ Concilio iis verbis fecit: Poſt gratias Deo actas, Reuerendiſſimi patres, ite in pace. Ab vniuerſo cœtu, Amen, reſponſum, atque ita Concilio Tridentino finis feliciter datus eſt anno XXVII. poſtea quàm primùm à Paulo III. Mantuæ indictum fuerat: à prima verò ſeſſione Tridẽti celebrata decimo octauo. Durauit omninò annos quinque, bienniũ ſub Paulo III. annum ſub Iulio III. biennium iterum ſub Pio IV. vniuerſis porrò cõcilij decretis ſubſcripſerũt patres, quibus ea poteſtas erat, CCLV. Hi fuère legati Cardinales IV. Moronus, Varmienſis, Simoneta, Nauagerius: cardinales non legati duo, Lotharingus Archiepiſcopus Remenſis, & Madrucius electus Tridentinus: Patriarchæ tres, Hieroſolymorum, Aquileienſis, Venetus. Archiepiſcopi XXV. Epiſcopi CLXVIII. Abbates VII. Procuratores abſentium cum legitimo mandato XXXIX. Magiſtri generales ordinum VII. Inter fuère tantę ſynhodo, præter eos qui ſubſcripſerunt, oratores Cęſaris Ferdinandi, Regũ Francorum, Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Venetorum, Heluetiorum, Ducum Bauariæ & Florentiæ, Iuris Cæſarei pontificiique doctores concilio neceſſarij tres, Auditor rotæ aduocatus conſiſtorialis, Promotor, Theologi clerici non clauſtrales XX. ex quinq; Mendicantium ordinibus circiter LXX. à ſuis magiſtris, variis principibus & Epiſcopis vel miſſi, vel euocati. Ex ordine Prædicatorum XX. Minorum obſeruantium X. totidem Conuentualium. Eremitarum XV. Carmelitarum X. Seruorum aliquot. Miniſtri, Concilij præter Commiſſarium & Secretariũ, qui Epiſcopatu fungebantur, fuère, Scribæ duo, Curſores duo Cæremoniarum magiſter, Medicus, Depoſitarius, Forerius, Diaconus, & ſubdiaconus cum cantoribus XII. Grandem huic concilij celebrationi pecuniarum ſummam abſumpſit pontifex Pius, quippe cuius menſtrua ad vitæ ſuſtentationem ſalaria Legatis, cũctis inopia preſſis Epiſcopis & ſacerdotib. omnibusq; miniſtris liberaliſſimè tribuerit. Id muneris antiquitus imperatorum erat. Dum Tridenti concilium celebratur, cardinalis Lotharingus Romam veniens multa de concilij exitu, quem pontifex expenſarum magnitudine oppreſſus, mirum in modum exoptare videbatur, cum eo tractauit. Qui per eos dies grauiſſimis, febris, catharri, podagræ, cruciatibus, & alui profluuio laborans, animi corporiſque viribus ita deſtitutus aliquando fuit, vt mors eius à multis ſecutura crederetur. Cui' rei nuntio legati permoti (Moroni præcipuè id opus fuit) ac interregno pontificio cõcilium apertum eſſet, iuſtiſſimis de cauſſis ſynhodi finem maturarunt, & incredibili dexteritate, quum plerique patres, Hiſpani pręcipuè, reſiſterent, rem confecerunt.

Ponti-

Pontifex valido corporis robore ſubleuatus, eccleſię ſacramentis de more ſuſceptis, triduo pòſt conualuit. Qui concilij exitu audito, quanquã adhuc viribus debilis, patres in cubiculũ euocauit, quibus aduerſæ valetudinis ſuæ, & concilij finis rationem reddidit, Deo gratias agens oẽs ad ſacroſanctas eccleſiæ ſanctiones ſeruandas, & ne quid præter eas ab ſe peterent, hortatus eſt. Celebresq; pro adeò felici exitu ſupplicationes indixit. Oblata verò ſibi cõcilij decreta, Morono, Sarraceno, Cicadæ, Alexandriuo, cardinalib. inſpiciẽda, examinãda, ad ſeque referenda tradidit. Quo facto legati, Moronus & Simoneta, qui Romã tum redierant, cõcilij nomine, quibus id publicè demãdatum fuerat, omnium in eo actorum confirmationem petierunt. Quorum rogatu Pius papa VII. Kal. Februa. anni MDLXIV. in conſiſtorio ſecreto cuncta cõcilij acta, tam ea, quæ ſacra dogmata, quàm quæ reformationem eccleſiaſticam reſpicerẽt, comprobauit, ampliſſimũque more maiorum confirmationis diploma plumbo obſignatũ publicauit. Tridentino igitur concilio abſoluto, ex eius decretis mores denuò emendare, ſacerdotia ad veteris formam inſtituti reuocare Pontifex curauit, pluraq; edicta promulgauit ad cõcilij obſeruationem neceſſaria. Primùm tempus præſcripſit, quo eiuſdẽ decretis ſeruandis homines tenerentur. Octo patres cardinales delegit, qui ea ſeruare facerẽt: hi fuẽre, Moronus, Sarracen⁹, Cicada, Alexãdrinus, Araçęli, Simoneta, Borromæus, Vitellius. Modũ, quo Doctores ad epiſcopatũ poſtea promouendi crearentur, præſcripſit. Hãc fidei formulam, quam epiſcopi deſignati profiterentur, inſtituit.

Ego N. firma fide credo & profiteor, omnia & ſingula, quæ cõtinentur in ſymbolo fidei, quo ſancta Romana eccleſia vtitur: videlicet, Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium. Et in vnum Dominum Ieſum Chriſtũ filium Dei vnigenitũ: & ex Patre natum ante omnia ſęcula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deũ verum de Deo vero: genitum, non factum; conſubſtantialem patri, per quẽ omnia facta ſunt: qui propter nos homines, & propter noſtrã ſalutẽ deſcendit de cælis: & incarnatus eſt de ſpiritu ſancto ex Maria Virgine, & homo factus eſt: crucifixus etiã pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſus & ſepultus eſt: & reſurrexit tertia die ſecundũ ſcripturas: & aſcendit in cælum, ſedet ad dexterã patris: Et iterum venturus eſt cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni nõ erit finis. Et in Spiritum ſanctum dominum & viuificantem, qui ex patre filioque procedit, qui cum patre & filio ſimul adoratur & conglorificatur, qui locutus eſt per prophetas: Et vnam ſanctã Catholicã & Apoſtolicam Eccleſiam. Confiteor vnũ Baptiſma in remiſſionem peccatorum, & exſpecto reſurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſæculi. Amen.

Apoſtolicas & eccleſiaſticas traditiones, reliquaſque eiuſdẽ eccleſiæ obſeruatiões & cõſtitutiones firmiſſimè admitto, & amplector. Item ſacram ſcripturã iuxta eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu & interpretatiõe ſacrarũ ſcripturarũ, admitto, nec eam vnquã niſi iuxta vnanimẽ conſenſum patrũ accipiam & interpretabor.

Profiteor quoque ſeptẽ eſſe verè & propriè ſacramenta nouę legis, à Ieſu Chriſto Domino noſtro inſtituta, atq; ad ſalutẽ humani generis (licet nõ omnia) ſingulis neceſſaria, ſcilicet, Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiã, Pœnitentiam, extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimoniũ, illaque gratiã conferre: & ex his Baptiſmum, Cõfirmationem, & Ordinẽ ſine ſacrilegio reiterari nõ poſſe. Receptos quoque & approbatos Eccleſiæ Catholicæ ritus, in ſupradictorũ ſacramẽtorum ſolemni adminiſtratione, recipio, & admitto. Omnia, & ſingula, quæ de peccato originali, & de iuſtificatione in ſacroſancta Tridentina Synhodo definita, & declarata fuerunt, amplector, & recipio. Profiteor pariter in Miſſa offerri Deo verũ, proprium & propitiatorium ſacrificiũ pro viuis & defunctis, atq; in ſanctiſſimo Euchariſtiæ ſacramento eſſe verè, realiter, & ſubſtantialiter corpus & ſanguinem vnà cum anima & diuinitate domini noſtri Ieſu Chriſti, fieriq; cõuerſionem totius ſubſtantiæ panis in corpus, & totius ſubſtãtiæ vini in ſanguinẽ, quam conuerſionem Catholica Eccleſia Tranſubſtantiationem appellat. Fateor etiã ſub altera tantùm ſpecie totum atque integrum Chriſtũ, verumque ſacramentũ ſumi.

Con-

Conſtanter teneo, purgatorium eſſe, animaſque ibi detentas fidelium ſuffragiis iuuari. Similiter & ſanctos vnà cum Chriſto regnantes, venerandos atque inuocandos eſſe, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum Reliquias eſſe venerãdas. Firmiſſimè aſſero, imagines Chriſti ac Deiparæ ſemper Virginis, necnon aliorum Sanctorum habendas & retinendas eſſe, atque eis debitum honorem & veneratione impartiendam. Indulgentiarum etiam poteſtatem à Chriſto in eccleſia relictam fuiſſe, illarumq; vſum Chriſtiano populo maximè ſalutarem eſſe affirmo. Sanctam, Catholicam, Apoſtolicam, Romanam eccleſiam omnium eccleſiarum matrem & magiſtrã agnoſco, Romanoque Pótifici beati Petri Apoſtolorum principis ſucceſſori, ac Ieſu Chriſti Vicario veram obedientiã ſpondeo ac iuro. Cætera item omnia à ſacris canonib⁹, & œcumenicis Cõciliis, ac præcipuè à ſacroſancta Tridentina ſynhodo, tradita, definita, & declarata indubitanter recipio atque profiteor, ſimulque contraria omnia, atque hęreſes quaſcunque ab eccleſia damnatas, & reiectas, & anathematizatas ego pariter damno, reiicio, & anathematizo. Hanc veram catholicam fidem, extra quam nemo ſaluus eſſe poteſt, quam in præſenti ſpontè profiteor, & veraciter teneo, eandem integram & inuiolatam vſque ad extremum vitæ ſpiritum cõſtantiſſimè (Deo adiuuante) retineri & confiteri, atque à meis ſubditis, vel illis, quorum cura ad me in munere meo ſpectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit, curaturum. Ego idem N. ſpondeo, voueo, ac iuro, ſic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei euangelia. Epiſcoporum reſidentiam grauiſſimis ſub pœnis ſanxit: paulò temperatius de Parochis edixit, qui minora ſacerdotia poſſiderent, quæ nõ niſi viris dignis, præmiſſo accurato examine, conferri voluit. Clericos, qui ſacerdotia obtinerent, togatos, & honeſto clericali habitu indutos incedere iuſſit: grauesq; pœnas cunctis non reſidentibus ſacerdotibus inflixit, cõtra eos legem edidit, qui eadem ſacerdotia in confidentiam (vt dicitur) vel darent, vel ſuſciperẽt. Matrimonia clãdeſtina, & duella cócilio abolita priuatim grauiſſimo edicto prohibuit. Græcos in Calabria prælatos epiſcoporum Latinorũ poteſtati ſubiecit. Ordinis Hieroſolymitani priuilegia renouauit. Militiã ſancti Lazari Hieroſolymitanam temporum iniuria labefactatam reuocauit, priuilegiis auxit. Nouũ ſancti Stephani militum ordinẽ Coſmo Florẽtiæ duce auctore, inſtituit. Quũ Philippus Hiſpaniarum Rex, & Carolus princeps ipſius filius canonizationẽ B. Didaci expeterent, ipſe, qui rem examinarent, cõſtituit Cardinales, Moronum, Sarracenum, Alexãdrum Vitellium. Aedificandi nobili & generoſo ſtudio incenſus, vrbem purgare, augere, & pulcherrimis ædibus viiſq; ornare conſtituit. Multa vetera & publica ædificia, tã in Palatio & hortis Vaticanis, quã in reliqua vrbe vel vetuſtate collabẽtia, vel imperfecta, vel quæ omnino eſſe deſierãt, reparare & perficere aggreſſus eſt. Leonianam vrbẽ (quã Burgũ vocãt) craſſiſſimo muro laxauit. Arcẽ ſancti Angeli nouis muris & propugnaculis cinxit, Palatio & villa Vaticana, aulis, cameris, tricliniis, cœnaculis, teſtudine, & porticibus vel reſtitutis, vel nouis factis, laquearib⁹ aureis, & variis egregiorum artificũ picturis exornatis. Hortos verò Pontificios, ædicula, porticu, atrio, lymphęo, cubiculis, & turri ædificatis corriuato fonte, nobiliſſimis ſignis, emblematibus, & opere teſſellato cõdecoratos, pulcherrimos reddidit. Inter Salariam & Nomentanã portam, & viam Pias publicæ cõmoditati ac dignitati in Quinalis dorſo aperuit & muniuit. Portam & viã Flaminias melius & lautius refecit. Viã Aureliam penitus obſtructam & ignotam priſtino vſui reſtituere curauit. Viã Campanã porta Cælimõtana, in editiorem locũ tranſlata reficere cœpit, Aquam Saloniam, quã antiqui Virginẽ appellarunt, ante annos mille ademptã, purgato fonte, & renouatis formis, vrbi reſtituere voluit. Oſtia bello Neapolitano, Anconem verò, Centumcellas (quę nunc ciuitas vetus dicitur) vetuſtate diſiectas, mœnibus, portubus, arcibus ſepiuit ac muniuit. Rauẽnam vrbem ciuium numero & virtute inſtructã, firmis propugnaculis tutã reddidit, Palatiũ Pontificũ Capitolinum à Paulo IIII. deformatũ, refecit. Prætorium Capitolinum Triumuirorũ vrbis conſeruatorum à fundamentis mirabili opere inchoauit. Turrim Palatij ſancti Marcelli renouauit. Scholas, quibus ſapientiæ profeſſores Bononiæ docent, magnificentiſſimè

tiſſimè refecit, Romæ verò inchoauit. Papiæ collegium inſtituit. Villam Iuliã miræ amœnitatis, ædificiorumque elegantia conſpicuam cameræ apoſtolicæ aſſignatã, Pontificum ſeceſſui, excipiendiſque Cardinalibus, vel Oratoribus, & Principibus Romam venientibus, perpetuo vſui eſſe voluit, quam etiam inſtaurare & perficere aggreſſus eſt. Lauacrum ad Velabrum & Turres Campanarias baſilicæ Lateranenſis refecit, eiuſdem laquearia aureis emblematibus exornata exſtruxit. Thermas Diocletianas vetuſtate corruptas S. Mariæ Virgini Dei matri dedicatas, magnificẽtiſſimo templo in ſacram ædem, & Carthuſianorum Cœnobium menſtrua quingẽtorum aureorum ſolutione conuertit. Templum ſancti Petri Vaticanum toto terrarum orbe celebre, additis menſtruis ſalariis perficiendum curauit. Titulos, & Diaconias Cardinalium, & reliquas vrbis ſacras ædes vetuſtati collabentes, vel deformes, præfectis tanto negocio Iacobo Sabello Cardinale eius in vrbe Vicario, Marco Antonio Maffeo Archiepiſcopo Teatino, & Aſcanio Cæſarino epiſcopo reparari iuſſit. Cardinales ſancti Angeli, Politianum, Sabellum, Amuliũ, & Camerarium prouiſioni ad cohercẽdas Tiberis inundationes præfecit. Officinam libris ſanctorũ patrũ accuratè & integrè imprimendis inſtituit, accito Paulo Manutio Aldi filio, viro tum in ea facultate, tũ vario litterarũ genere claro, qui ei muneri præeſſet. Quibus rebus peragẽdis, & magno ære alieno, quo ſedes apoſtolica obſtricta erat, tollẽdo, cũ ingẽs pecuniæ vis requireretur, quum alia non pauca, tum verò Montes aliquot perpetuos, & equites Pios inſtituit, variiſque tributis, vectigalibus, & pecuniarum indictionibus vrbem, & ditionem omnem eccleſiaſticam onerauit. Montes enim Pium perpetuum, & S. Spiritus non vacabilem condidit, illum quidem quadringentorum decem millium aureorum, vnde ſepteni annui cum dimidio pro centenis aureis capiuntur, hunc verò centum aureorum millium, ex aliquot redditibus monaſterij ſanctę Sabbæ, quod Cardinali Mõtano ereptum, magnæ Hoſpitali domui S. Spiritus adiunxit, ex quibus octoni annui perpetuo pro centenis aureis habẽtur. Equites quoq; Pios DXXXV. multis & ampliſſimis priuilegijs ornatos, duabus lectionibus induxit, quibus & Monti Pio macelli ſuperadditũ vectigal carnis quadrantarium, quod perpetuum eſſe voluit, in omni ditione eccleſiaſtica, præter vrbẽ, & Bononiam aſſignauit. Cui ob equites Pios Camertium redditus fiſco applicatos, Ripæ, Ripettæ, Vrbanarum mercium, & directi Triremium vectigalium partem adiũxit, pro ducẽtis ſexaginta ſeptem millibus, & quingentis aureis ab eiſdẽ equitibus apoſtolicæ ſedis ſubſidio perſolutis, quorum annus redditus eſt XXV. millium CDLXV. coronatorum. Ad hæc alterum carni quadrantem, frumento molendo, & vino peregrino, quod Tiberi ad vrbem vehitur, vectigalia grauiora impoſuit, vel auxit, populo Romano reclamante, & nulla ratione conſentiẽte, quorum tamen reditus vrbis Leonianæ munitioni aſsignauit. Proxenetas vendendi vini interpretes XL. Ripæ conſtituit, quos venales eſſe voluit, quum antea titulo gratioſo id munus cõcederetur. Veniêre ſinguli quingentis aureis. Ad hæc Bononiæ, in Aemilia, Piceno, Etruria, & Latio extraordinaria tributa cunctis populis per legatos Romam propterea miſſos repugnantibus, imperauit, vbiq; clamantibus ſibi ſuperiorũ temporum iniuria expilatis, non eſſe vnde ſoluerent, & hæc nõ apoſtolicæ ſedis ſubſidio indici, ſed inſanis ſubſtructionũ fabricis abſumi. Pontifex enim cõgregãdis pecuniis intentus, à nullius vexatione, modò quæſtionem legitimam nactus eſſet, temperari videbatur. Hinc varij in vrbe rumores orti, & libelli contumeliarum referti, in põtificis miniſtros per vrbẽ noctu affixi, ſuſpiciones auctæ, aliquot noti homines in carcerẽ coniecti, quæſtiones ſeriò habitæ, odiũ pontifici conflatũ. Qui per id tẽpus publicis muneribus vacans, præteritas debitorũ tabulas Camerę reuiſorię titulo repetiit, Abbatias quaſdã, quæ commendari ſolebant monachorũ congregationibus non ſine aliqua cõpoſitione adiunxit. Aliquot oppidorũ publicas pecunias ſibi addixit: epiſcopatum Mantuanum ad gentis Gonzagæ ius patronatus XXV. milliũ aureorum ſpõſione tranſtulit: Aſcaniũ Corneum ſtrenuum copiarũ ducẽ in Hadriani molẽ coniectũ non longè pòſt multatum dimiſit. Ferunt eo pontifice certorũ eccleſię Romanę redituũ XXC. millia aureorũ

annuorū,incertorum verò LXXV. millia veniſſe.Quorū tamen redituū maiorē partem ipſe pontificatus ſui tēpore acquiſierat.Per id tēpus Pōtifex graui dolore percutitur, obitu Frederici Borromęi fratris filij.Vxor Virginia ad patrē Vrbinatiū ducem remiſſa. Ferdinādus Imper. mala affectus valetudine, ne ſucceſſor in incerto eſſet,filiū egregiarū virtutū decore præfulgentē Maximilianū iam Bohemis Regem impoſitū,Cęſarē deſignandū curauit. Indictis VII. virorū imperij electorū more maiorū Francfordiæ Comitijs,Maximilianus ipſe ad VIII.Kal. Decēb.anni MDLXII. omniū ſuffragiis Cæſar renuntiatus,Oratorē ad Pontificē de more ire iuſſit Georgiū Comitē Elpheſtanū.Quum verò de ſolemni iuramēto præſtando,ipſiusq; forma controuerſia orta eſſet, ei rei cum Imper. legato tractādę,Cardinales Carpenſē,Tridentinum,Auguſtanū,ſancti Clementis,& Vitelliū Pontifex præfecit:qui rem tādem poſt multā diſſenſionē cōpoſuerūt, ita vt legato publico conſiſtorio admiſſo vtriq; parti factū fuerit ſatis. Exitu anni inteſtino Gallorum bello ob religionē iā adulto, tandē erupit.Concurrēre infeſtę Catholicorum & Hugonotarū acies in agris Druidum: Regia factio imperatoribus Carolo Guiſio,& Hānone Momorātio equitū magiſtro, rebelles Hugonotas profligauit: nec incruēta victoria, capt' perduellium dux præcipu' Ludouicus princeps Condonenſis, Amiratus ſalutē fuga quæſiuit. Ex Orthodoxis prima impreſſione equitum magiſter in hoſtiū poteſtatem venit S.Andreę Mareſcallus, vir fortiſſimus egregiè dimicans cecidit, Pontifex ea victoria fauſtis vocib' Guiſiū proſecutus, ſolēnes lætaſq; ſupplicationes habuit: ſed nec duci Guiſiæ diu victoria frui licuit.Sclopeti enim ictu in Aureliæ obſidione ꝑ Amirati (vt creditū eſt) inſidias vir præſtātiſſimus magno Catholicorū maiore regni damno concidit.Cuius morte infauſta catholicis pax eſt ſecuta,iis conditionibus,vt Rex rebellibus parceret, ipſi verò quæ Regi eripuerant oppida & Vrbes reſtituerent,atq; quiſq; in qua maximè religione vellet,viueret.Vtq; iis locis, quib' ab ſe antè occupatis diſceſsiſſent, nouæ ſuperſtitiōis miniſtris,populos docere fas eſſet:in aliis verò certa loca deſignarentur.Angli,qui à rebellibus Hugonotis ex Inſula euocati,aliquot de Gallis oppida ceperāt, bello ciuili abſoluto omni cōtinentis ora pulſi. Ad dedecoroſę, ſed neceſſariæ pacis nunciū pōtifex cōmotus, Odetū Caſtilioneū R.E.cardinalē Hugonotarū præcipuū ſacerdotio Beluacēſi,& cardinalatu,itē Epiſcopos circiter decē eadē labe in Galliis maculatos, ſacerdotiis exuit.Sanctę inquiſitionis Tribunali nouē Cardinales prępoſuit, ea lege,vt quę maior pars ſanxiſſet,rata eſſēt,hi fuēre, muneris princeps, Alexandrinus, Sarracenus,Cicada,Reumanus,Aracæli, Simoneta, Borromæus,Vitellius,Alciatus.Quorū poteſtatē auxit,& à ſuperiorib.pōtificibus indulta firmauit.Cū Heluetiis rectè ſentientibus fœdus percuſſit.Solēnes pro cōſeruato Orano ſupplicationes habuit. Hanc rē memoratu dignā breui aperiā.Cognouerat Algerij in Africa Rex claſſē regis Hiſpaniarū graue naufragiū in portu Hiſpanici litoris Herradura, anno ſalutis MDLXII. paſſā,reliquas eius triremes per terræ Italię ſtatiōes procul ab Africæ litorib' diſtribuas eſſe.Ea re tēpus opportunū veniſſe ratus, anno qui ſecutus eſt,Oranū munitiſſimū Africę regionis ad mare oppidū ipſi infeſtū occupare tum cōſtituit, quū ei nullū aliunde auxiliū afferri poſſe ſibi ꝑſuadebat, vt eo præſidio, quo Hiſpanię litora ad piratarū myoparonibus defendi poſſunt, in poteſtatē ſuā redacto liberiùs vagaretur,Hiſpaniarumq; litoribus faciliùs inſultaret. Ipſe præterea nullam in terra Africa nauiū ſtationem cōmodā ſe poſſidere, Oranū verò & portū capaciſſimū,& vicinā regionē fertiliſſimam habere conſiderans,ita vt in eo Punica claſſis tuto ſtare & augeri, Turcica verò cōmodè propter commeatus copiā hyemare poſſet, prouinciā terra mariq; aggreſſus eſt.Arcem igitur Maſarquiuir Oranenſis portus pręſidio impoſitā primùm oppugnare decernit, illud ſibi certò perſuadens, hac expugnata, nullo labore Oranū poſtea in poteſtate ſua futurū eſſe.Ea re cognita Philipp' Hiſpaniarū rex catholicus ꝑ tabellarios mari actuariis nauiculis,terra magnis itinerib',& mutatis ad celeritatē iumentis,Peraſannum de Ribera Alcalæ ducē,eius in regno Neapolitano vicariū de imminēti periculo monuit, eiq; præcepit, vt quantācunq; ad regni cuſtodiā claſſē haberet,illicò in Hiſpaniā mitteret,& cū ea claſſe,q̃ in Hiſpania parata fuerat cōiuncta, obſeſſorū auxilio quāprimū nauigaret.Etſi verò nulla prętermiſſa dili-

gentia,miraq; fuerit tabellariorum celeritas,ea omnia tamen rebus penè perditis, parũ profuiſſent, niſi Dei optimi maximi beneficio, id aliquãto antea incerto quaſi rumore, Prorex Neapolitanus præſenſiſſet. Qui animaduerſo maximo Chriſtianorum diſcrimine, ſi præſidium tam opportunum à Barbaris occuparetur, ſtatim nullum regis Catholici mandatum exſpectans, quinque & viginti triremum, quæ Neapoli hyematuræ erant, claſſem,cõmeatu & tormentis bellicis inſtructam, milite Hiſpano ex ſtationibus Regni citiſſimè deducto, ductore Ioanne Andrea Auria, maritimi belli peritiſsimo duce,in hoſtes nihil tale ſuſpicantes, aliquot diebus antea immiſerat, quam regij tabellarij cum mandatis Neapolim adueniſſent, incredibilis illa Proregis celeritas ab omnibus mirè commendata, Orano oppido Hiſpanis perneceſſario, quod ad eam rerum deſperationem perductum iam erat, vt vix per quatriduũ aduerſus Barbarorum impetum ſuſtentari poſſe putaretur, certam ſalutem attulit. Auria enim Hiſpana claſſe Neapolitanæ adiuncta, primo aduentu, nullo negotio rege in fugam acto, tormẽtis bellicis, cæteris rebus, quæ bello vſui erant, nauibusque aliquot ab Afris turpiter amiſsis, obſidionem Orani ſoluit. In hac prouincia Prorex ſimul Hiſpanias affecit maximo beneficio,& à rege omnium præſtantiſsimo ſummam laudem eſt conſecutus. Per eos dies Pontifex legationem Auenionis Borbonio cardinali conceſsit à Farneſio dimiſſam, cuius vice prouinciam patrimonium eidem perpetuò regendam tradidit. Haud longè pòſt controuerſia de honoratiori in conſeſsibus publicis loco,inter oratores Gallum & Hiſpanum diu ante Franciſci Vargæ opera excitata, pontifex poſt lõgas tergiuerſationes ſummum Gallo locum aſsignauit. Cùm de cõcordiæ forma multum conſuluiſſet, nec vllam reperiſſet. Hiſpanus enim ſuperiorem conceſſum Gallo negabat,Gallus Hiſpanum æqualem recuſabat. In Tridentino quoque concilio, quia pontificis iuſſu vtriſque oratoribus in ſacris thuris ſuffimenta ſimul oblata erant, magna diſcordia orta fuerat. Ob eam rem Ludouicus Requeſens magnus Caſtellæ commendator, Hiſpanus orator irritatus, poſt publicam conteſtationẽ regis ſui nomine pontifici factam,quam põtifex ſuſcepit, & iudicium pollicitus eſt, Roma abijt. Eodem anno VII. Kal. Aug. Ferdinãdus pientiſſimæ memoriæ orthodoxus Imper. Viennæ Auſtriæ rebus humanis eximitur imperij anno octauo. Cui Maximilianus Cæſar filiorũ natu grandior,prudentia,liberalitate,animi magnitudine,clemẽtia,& doctrina præſtantiſſimus in Imperio, Bohemiæ regno & Auſtriæ principatu ſucceſsit. Tirolis comitatus Ferdinãdo, prouincia Stiria,Carniola,Carinthia,Carolo,more Germanico,ceſſere. Pontifex ſororis filiũ Cardinalem Altęmpſium ad eos conſolandi gratia legatum miſit. Mortuo Guidone Aſcanio Sfortia Cardinale Camerario id munus(quod quia officiũ eſt venale, proponi licito poteſt) Vitellius LXX. millibus aureorum perſolutis ſuſcepit. Anno qui ſecutus eſt ſancti Angeli Cardinale Pœnitentiario maiore vita functo, ſororis filium Borromęum Cardinalẽ ſucceſſorem dedit. Deliri aliquot,qui in Pontificẽ cõſpirauerant, coniuratione detecta, iudici impunitate data,à carnifice necãtur. Anni MDLXV. initio, annuo die coronationis Pontifex Annibalem Comitem Altęmpſium ſororis filiũ militiæ eccleſiaſticæ magiſtrum creauit. Qui vxorem patruelis ſui Cardinalis Borromæi ſororẽ in matrimonium duxit. In earum nuptiarum lætitia in Theatro Vaticano Carneualibus feſtis haſtiludia facta. Quibus nobiliſsimi quique Romanę iuuentutis iuuenes cõcurrerunt. Ei celebritati Pontifex, Cardinales, & populus Romanus interfuẽre. Eodem anno Solymanus Turcarum rex militibus Rhodijs infẽſus, numeroſiſſima claſſe eorum Inſulam Melitã obſidiõe cinxit. Eam rem præſentiens Garzias Toletanus, claſſis regiæ præfectus CCCC. fortiſsimis militibus Inſulam muniuit. Turcæ arce ſancti Elmi capta, Vrbem ad extremam penè deſperationem redegerunt. Ei obſidioni magno vſui fuẽre DC. milites Hiſpani, duce Robles,viro ſtrenuo& forti,per media hoſtium agmina intempeſtæ noctis ſilentio Vrbem ingreſsi. Hinc factum, vt Turcæ ſexto demum menſe ea Inſula triginta millibus hominum amiſsis turpiter eiecti ſint, egregia præſertim Ioannis Valetę magiſtri,& militum virtute, qui perti-

naci animo acerrimam obſidionem pertulêre, claſſiſque Hiſpaniæ neceſſario præſidio. Quam cum nouem millibus hominũ Aluaro Sandeo, Aſcanio Corneo, & Vincẽtio Vitellio ducibus, Garzias Toletanus iuſdem præfectus adduxit. Ad CCL. equites & præcipui quique eo bello deſiderati. Ea re præter ſolemnes ſupplicationes Põtifex multa lætitiæ ſigna dedit, militiæ Rhodiæ magiſtro per litteras gratulatus eſt. Qui haud ita longè poſt vehementi catharri, febre accedenti, morbo ex victus intemperantia hauſto, laborans, Cardinaliũ aliquot rogatu centum aureorum millia ſororis filio Hannibali Comiti Altęmpſio (ſi tamen ſe mori contigiſſet) donauit, cũcta verò Eccleſiæ ſacramenta Chriſtiano ritu pientiſſimè à ſororis filio Carolo Cardinale Borromæo (id nemini, quod ſciam, Romanorũ pontificũ adhuc cõtigiſſe legitimus) ſuſcepit. Paleot⁹ & Syrletus Cardinales lectulo adſtãtes, extremas preces, quas animæ cõmendationẽ dicimus, religioſiſſimè recitarunt. Ipſe attentè, integris adhuc ſenſibus, cuncta audiuit, eis nouiſſimi pro ſe ſuſcepti laboris gratias egit. Dictu mirum, decimo ante menſe, cùm Syrletum ſacræ purpuræ honore donaret: Hunc (inquit) in ſenatum allegimus, vt quemadmodum Paulo Quarto morienti officioſè adfuit, ita etiam ſuis precibus noſtram ex hac vita migrationem apud Deum adiuuet. Id pręſagiũ fuiſſe, euentu cõprobatum eſt. Ad extremum nullo de more patrũ cœtu congregato, octauo ægritudinis die, hora noctis ſecunda, quæ diem Dominicũ V. Idus Decemb. anni MDLXV. ſequuta eſt, hæc verba proferens: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecũdum verbum tuũ in pace, &c. rebus humanis eximitur, ætatis anno LX. VI. menſe VIII. die IX. Pontificatus verò V, menſe XI. die XV. Corpus baſilicæ Vaticanæ illatum, Lateritio ad tempus exſtructo ſolio conditum eſt. Vacauit ſedes Romana dies XXIX. Eo pontifice Italiæ pax, Vrbi & prouinciis eccleſiaſticis à bello quies, rerum, quę victui humano neceſſariæ ſunt, copia, publica incommoda vel pauca, vel nulla fuêre. Statura fuit iuſta, fronte lata, oculis cæruleis, adſpectu obliquo, naſo eminenti & rubido, barba mediocri, habitudine corporis pinguiore, proſpera valetudine, manibus pedibuſq; articulari morbo debilitatis: ſed non in facie aut in inceſſu dignitas, in riſum magis quàm tanti magiſtratus gradus expoſceret aliquando pronus. Morum ei diuerſa tempora. Egregius vita famaque fuit: quoad priuatus, vel in magiſtratibus prioribus ſub pontificibus vixit. Pontifex creatus dum Tridentinum Cõcilium viguit, multa optimi, præclarique pontificis documenta dedit. Concilio abſoluto, ſuo ingenio liberè vtens in multa, quę non ita ab omnibus probabantur, prorupit. Inerat ei docilitas maxima ad omnes tum pacis, tum belli artes: litterarum ſciẽtia, ac negociorum magna experientia, mira animi patientia, atque in laboribus perſeuerantia, eloquentia nõ mediocris, memoria ſingularis, qui veterum iureconſultorum, poëtarum, & hiſtoricorum accuratè de improuiſo integras paginas memoriter recitaret. Ingenio fuit viuaciſſimus, ac mente firmiſſimus, ſagax & aſtutus, ſed ſimplex & hebetior haberi volebat: in iocis dulcis, in conuiuiis & domeſticorũ priuata familiaritate comis, verbis & ſcõmatibus acutus, cibi viniq́ue auidus, ſed in prãdio profuſus, in cœna parcus, in voluptates pronus. Erat palam iracundus, occultè inuidus, ad audiendũ impatiens & difficilis, in reſponſis aliquando acerbus, dominandi cupidus, vafer, cuiuſlibet rei quæ ignorari ſua intererat ſimulator, ac diſſimulator, timidus, audax tamen ad occultandã audaciæ ſpeciei formidinem, parum gratus eſt habit⁹. Patres, & eos pręſertim, quorum opera pontificatũ & alios honores obtinuerat, neglexit. Pecuniæ cupidus, ac ad aurum excipiendum etiam cum alieno detrimento attentus, ad ſeruandum verò parũ cautus. Nam quæ excepit, cũcta penè liberaliſſimè abſumpſit. Ferunt enim eo põtifice HS. bis millies hauſtum. Amicitias non ex re, ſed ex cõmodo æſtimabat. In propinquorum amore varius, nã ſororum filiis nimis indulſit: fratrem verò Auguſtum Marchionẽ Meleniani, cui ex priuatis odiis infẽſus erat, nunquam dilexit, ita vt eximias eius virtutes non mediocres defectus obſeruare viderentur. Cuius pontificatum perpetua pace & abundãtia inſignẽ, nullis publicis cladibus afflictum, felicẽ quis eſſe inficiabitur? qui præ[illegible]ęc hominẽ tot animi corporiſq; ornamentis præditũ attenderit, qui publicis fabricis,

quibus infinitos penè pauperes aluit, hopitalitati, litterarum & amicorum principum ſubſidio, tot Vrbis Romæ in rebus ſacris profaniſque reformationibus, multis demũ aliis præclaris rebus ab ſe geſtis. Concilij generalis perfectionem tãto ſtudio adornatam adiunxit: contrà miſerum fuiſſe, ſi auiditatem, iracundiã, in republica adminiſtranda impatientiam æſtimabimus: ita vt difficilè admodũ ſit, perfectum illum principem inuenire, qui illuſtri virtutum temperamento vitæ ſuæ curſum inſtituens, eum vſq; ad extremum integrum inlæſumque perducat.

PIVS QVINTVS.

234. Pôt. Pôtifices in tres Claſſes diſtinguit.

SI quis Romanos Pontifices omnes, qui à Diuo Petro huc uſque ſanctiſſimam illam ſedem diuina electione obtinuerunt, percurrat, ex iiſque optimos, & iſto digniſſimos honore dignitateque eligat: horum deinde qualitates animorum accuratè conſideret, effectuſque illorum ponderet, haud dubium eſt, quin inueniet nõ-
I. nullos vitæ ſanctimonia, morumque integritate, qua vixerunt, celeberrimos: ſed quibus Deus in adminiſtrandis huius mundi negotiis gratiam & ſingularem pruden-
II. tiam denegauit. Occurrent alij, qui etſi optimum & prudentiſſimum mundum hũc gubernandi modum conſecuti ſint, bonitateque inſuper (ſine qua nulla poteſt conſiſtere prudentia) præditi fuerint, ſingularem tamen vitæ ſanctitatem non ſunt aſſecuti, quare maiorem ſemper animi generoſitatem in rebus huius ſæculi, quàm feruorem in iis, quæ ad ſpiritum pertinent, exhibuerunt. Tertij denique aliquid, id- III.
que optimum, & à primis & à ſecundis ſumentes, & ſanctiſſimi & prudentiſſimi fuerunt. Inter hos ſine dubio Pius V. nõ infimo loco eſt conſtituendus, qui tã ſapiẽter rexit alios, & tã ſanctè ſeipſum moderatus eſt, vt multis admirandi occaſionẽ præbuerit, quomodo tantũ temporis orationibus, meditationibus, aliiſq; vitæ ſanctæ operib. daret potuerit, &c. cõſeruandis, hoſtibuſq; debellandis impertiretur. quibus etiã accedebant variæ curæ & occupationes de propriis populis, pœnis & præmiis propoſitis in virtutum officio conſeruandis. *Laus Pij V.*

Hic itaque Pontifex xvi. Kalend. Febru. anno à partu Virgineo MDIIII. in oppido Boſcho, è familia Chiſleriorum natus eſt. *Naſcitur* Pater illius Paulus, mater Dominica Augeria vocabatur. In lauacro regenerationis nomẽ Michaëlis illi impoſitum fuit, quod ipſum nomen etiam cùm Religionem profiteretur, ſibi reſeruauit. Factus eſt autẽ religioſus anno ætatis ſuæ decimoquarto, in conuentu *di Voghera*, congregationis reformatæ Fratrum ſancti Dominici de Lõbardia. *Fit religioſus.* Frequẽter audiui, idque à viris fide dignis, quod idẽ nomẽ etiam in Pontificatu retinere voluiſſet, ſi quis ante ipſum illius nominis Põtifex fuiſſet, quodque à Cardinale Borromæo vix multis precibus induci potuerit, vt nomen Pij ſibi ſumeret: cuius tamen precibus tandem acquieſcẽs, tale potius nomen elegit, quàm aliud, quod ante illum nemo habuiſſet.

Religionem ingreſſus extẽplò ſeſe ad opera religioſa accinxit, eaque tractare cœpit, aut (vt verius loquar) vitã ſuã religioſam cõtinuauit. Antequam enim habitum aſſumpſit, iam meditari, orare, ieiunare & piis ſtudiis aſſueſcere cœperat: vtque vno verbo dicã, omnia faciebat, quæ piũ ac religioſum deceat monachũ. Studuit initio in conuentu *Vigeuani*, deinde in Bononiẽſi: *Fit ſacerdos.* Genuæ poſtea vigeſimo octauo ætatis anno ſacerdotio initiatus eſt. Sedecim annis lectorem egit in ordine, quẽ profitebatur: atque in omnibus ſuis lectionibus eximiã eruditionem, pietatemque & ſanctum zelum demonſtrauit. Multis Quadrageſimis cum incredibili auditorum fructu concionatus eſt. Ad faſtigium Prioratus *Vigeuani*, & aliis in monaſteriis euectus, dignitatem illam cum ſingulari integritate & de-

coro

Fit Inquiſitor. coro geſſit. Poſtea Inquiſitor Comenſis, tanquam perſona, qua magis idonea ad diuerſos conſcientiæ caſus, maximè in hæreſeos materia (qualis hodie multi iſtis in partibus occurrunt) ſoluendos non potuit inueniri, conſtitutus eſt: quo in officio tam diſcretum, prudentem, feruentem & intrepidum geſſit, vt breui gratiam amicitiamque Cardinalium Inquiſitionis Romæ, & potiſſimum Ioannis Petri Carafæ, qui poſtea Pontifex creatus, Paulus Quartus dictus eſt, & Rodolphi Pij cardinalis Carpenſis ſibi demeritus ſit. Dum hoc officio fungitur, quædam inter illum & officiales nonnullos Ducatus Mediolanenſis ſimultas orta eſt: quamobrem è re ſua fore putauit, iſtas oras deſerere, & Romam ſe transferre. Profectus itaque Romam ipſis Chriſti Saluatoris noſtri natalium vigiliis anno MDL. venit, vbi eam rerum ſuarũ & Inquiſitiõis muneris quod geſſerat, rationem reddidit, vt quàm plurimis Prælatis ſatisfecerit, à quibus poſtea Griſoniũ miſſus, vt litem intenderet cuidam canonico Eccleſiæ *di Cuoira*, etiam tanquã Inquiſitor adlegatus eſt Bergamum, & in vtroque loco, vti & in aliis omnibus, ſe eundem fratrem Michaëlem, hoc eſt iuſtum, integrum cum omnibus & in omnibus caſibus conſtantiſſimum, fideique Catholicæ amatorem ardẽtiſſimum, propugnatoremq; fortiſſimum oſtendit. *Fit Commiſſarius Roman.*

His tam eximiis virtutibus cõmendatus à cardinali Carafa, qui tum primꝰ erat Inquiſitor S. officij in vrbe Romana, cõmiſſarius electus eſt. In hac dignitate cõſtitutus tãto maiorem attulit eccleſiæ Dei vtilitatem, tantoq; amplior gloria illũ ſecuta eſt, quanto & locus erat celebrior, & occaſiones fuerunt plures, doctrinam, iudicij bonitatẽ, vitæ integritatem & irrecõciliabile in hęreticos odiũ oſtendendi. Nõ multo pòſt tempore cardinalis Carafa creatus eſt Põtifex, à quo anno reparatæ ſalutis humanæ MDLVII. Idibus Martij cardinalitio galero donatus, & inter purpuratos patres allectus eſt, cũ titulo ſanctę Mariæ ſupra Mineruã: & ab Alexandria ciuitateq; Pagliæ, quæ ſex paſſuũ millibus à patria illius Boſcho diſtat, cardinalis Alexãdrinus dictus eſt. Anno deinde inſequenti ſupremus Inquiſitor fit. Ab eodẽ Paulo quarto pòſt titulus illiꝰ mutatꝰ eſt, datusq; S. Sabinę. Sed à Pio quarto, qui Paulũ in Pontificatu ſecutus eſt, prior illi titulus Mariæ ſupra Mineruã reſtitutus eſt: qui eundẽ quoq; Mondonenſem epiſcopũ creauit. Anno deinde MDLXI. prædictas ſuas Eccleſias viſitauit, in eaq; viſitatione multa pręclara & vtilia præſtitit: pòſt eodẽ anno Romã reuerſus, iniunctũ ſibi inquiſitionis officium proſecutus eſt. Videbatur in quibuſdam rebus, quas proponebat, ea facere, quę Pio quarto minus probabat, in quibus tamen omnibus tanta vtebatur libertate, vt multos cardinales in ſui admirationẽ raperet, atque ab omnibus paſſim laudaretur.

Tandem Pio IV. rebus humanis exempto, Michaël noſter anno MDLXVI. poſt Chriſtũ natũ, die verò VII. Ianuar. LII. Cardinaliũ ſuffragiis ſummus Põtifex renũciatus eſt. *Eligitur Põtifex.* Multi, quia tam frequentẽ cardinalium numerum ad cõclaue proficiſci viderent, neceſſariò fieri debere ominabãtur, vt electio noui Pontificis protraheretur, & tardius quàm factum eſt, abſolueretur: quia tãta opinionum diuerſitas difficulter (niſi temporis diuturnitate, quę macerat hominum cogitationes, & inſtãtia vrgẽte coaleſcat, & vni cõſentiat) tollitur: ſed ij, vt ipſa docuit hîc experiẽtia, decepti ſunt. Cauſſa verò erroris fuit, ꝙ non animaduertebant in conclaui pręcipua ſemꝑ ferè capita pontificẽ creare: alios cardinales, quocunq; de numero ſunt, hæc capita ſequũtur: eorumque ſuffragia plerunq; approbãt. Ab horũ itaq; capitũ celeri vel tarda declaratione põtificis electio (humano loquẽdi modo) tardatur vel acceleratur, etſi reuera & quidẽ manifeſtiſſimè deprehẽdatur, pontificẽ ſecundũ diuinę ſapientię beneplacitũ citò vel tardè creari. Erant aũt in hac electiõe primaria capita Alexãder Farneſiꝰ & Carolus Borromæus, quorũ vtriq; ea mens erat, vt quàm citiſſimè liceret, in ſede Petri aliquem reſtituerẽt, qui tã diuino munere dignus eſſet. Etſi cardinalis quoq; Ferrariẽſis in cõclaui eſſet, qui etiam vnus è capitibus fuiſſet, tamẽ quia debilis erat & infirmus, in lecto ſemper ferè decubuit: ita vt ipſe parum in hac electiõe operatus ſit. Cardinali Borromęo plures quàm Farneſio adſtipulabãtur, dicuntq; neminẽ ex nepotib. pontificis maiori cũ magnificẽtia potẽtiaq; in cõclaue deſcendiſſe Borromęo. Cardinalis Farneſ. lõga rerũ agẽdarũ experiẽtia, diuiniq; ingenij ſui excellẽtia fretꝰ, ſingularẽ

quendam habebat modum ſua conſilia atque inſtituta proponendi, & ad finem producendi. Hinc in conclaui diu multūque laboratū eſt vt cardinalis Moronus, aut Amulius, aut Boncōpagnius, qui tunc abſens in Hiſpaniis erat, pontificatum cōſequeretur. Sed varias ob cauſſas illis excluſis, vt ferè fit, Piſanus, Montepuleianus, Alexandrinus & Aracæli proponūtur. Tandē Borromæus cū cardinale Altempo in arcē huius cauſſæ inuadit, totoq; pectore incūbit, vt Alexādrinus crearetur, tū quia bonitas & ingeniū eius omnibus erant cognita, & ipſe tanto gradu ab omnibus digniſſimus exiſtimatur: tū etiā, quia Alexādrinus cùm eſſet vir admodū ingenuus, iampridē gratiā ſibi Borromæi demeritus erat, eò quòd antea vt gratificaretur Borromæo, quantū in ſe erat, laborauerat, vel aliquis ex iis quos Pius IV. promouerat, pōtifex crearetur. Quā eorum intentionē cùm Farneſius intellexiſſet, eā cōfeſtim ſuo ſuffragio corroborauit, ſignificauitque ſibi vel maximè talē electionem probari. Cùm negotiū in his terminis cōſiſteret, nihil reliquū erat, quàm vt ſtatus rei promulgaretur. In qua promulgatione Borromæus, idq; vt debitā reuerentiā exhiberet Morono, cui nō audebat apertè dicere, quòd à pōtificatu excluſus erat, tandē tamen poſt multas ambages negotiū illi detexit. Moronus videns rē ita geri, vt melius non poſſet, tanquā vir prudens, & qui in cōſcientia ſua virtutem atq; ſtrenuitatem Alexādrini mirabatur, etiam electionem hanc vt optimam cōmendauit, atque ita electio Alexādrini cœpit per cōclaue manifeſtari, quibus ea prius erat incognita, hi vehementer admirati ſunt, & quaſi attoniti ſteterunt. Dubitatur autem à quāplurimis, vtrū maius fuerit, conſiliūmne arcanum & celeritas eorum qui hoc negotiū promouebant, an verò negligētia & parua eorum animaduerſio, quibus nulla erat de Alexandrino ſuſpicio, qui de nullo minus, quàm de illo cogitauerant. Promulgata hoc modo concluſione, certatim veniunt omnes, & Alexandrinum venerātur: multorum nihilominus vultus erant ſubtriſtiores, & admiratione pleni. Quare ſibijpſi vix credebant, & quod ipſi viderāt, quaſi ſomnium interpretabantur. Hoc itaque modo electus pontifex Alexandrinus, ob cauſſam paulò ante à nobis commemoratam, Pius Quintus appellatus eſt. Publicata deinde per Vrbem electione, multorū animi perculſi ſunt & exterriti: metuebāt enim omnes illum in adminiſtratione ſeueriorem fore, tum quia Religioſus erat, & promotus à Paulo Quarto, tum etiam quia in negotio ſancti officij laudatæ quoddam auſteritatis ſpecimē præbuerat. Huiuſmodi timorem & ſuſpicionem nonnulli ex eo concipiebant, quod natura ſua pronus erat ad iram, ſed mitigabat hunc timorē, quòd ſcirent iram in eo facilè molliri & exſtingui; cùm ex cōmuni ſeu vniuerſali iſta ratione, *Qui facilè iraſcuntur, iram minimè continēt, ſed reddunt*: tum etiam quia prudentia ſua, tanquam aqua, ardentes in corde flammas refrigerabat. Hinc (vt ipſe dicere ſolebat) nunquā iratus cubitum diſceſſit. Neq; tantum irā facilè exuebat, ſed diligētiſſimè inſuper obſeruauit illud Sapiētis; *Quod nullum euidens iracundiæ veſtigium oportet relinquere, ſed ſimulatque deferbuerit, atque reſederit animi tumor, omnem præteritorum malorum memoriam penitus tollendum eſſe.*

Pius V. natura ad iram, ſed eam rurſus facilè depoſuit.

Hoc vno excepto vitio non erat in illo, quod poſſet quiſpiam reprehendere: eius vitæ ſanctimonia omnibus erat perſpecta, vt quæ ab omni ambitione quàm maximè erat aliena, & ab omni labe mundana puriſſima. Sed & animos deiectos & territos (vt diximus) vel hoc etiam erexit, & tranquilliores fecit, quòd viderent Pium ſummi Pontificatus gradum adeptum multa, magnaque liberalis & benefici animi argumenta præbere. comiti namque Annibali, Cardinalis Altempi fratri quinquaginta millia ducatorum mutuo dedit, & ex Cardinalibus ijs, qui pauperiores erant, bonas pecuniæ ſummas, quas in Caſtello inuenit, donauit.

Liberalitas Pij.

Poſtridie S. Antonij, qui dies illi natalis erat, ſexageſimum ſecundū ætatis iam annum ingreſſurus, ante Eccleſiā D. Petri coronatus eſt, adhibitis omnibus (quæ ſolēt) cęremonijs. Deinde ad reformandos mores, tollendoſque abuſus animū conuertit, omneſq; cogitationes & ſtudia huc contulit, vt piè Chriſtianeq; viueretur, nec quicquam omitteretur eorum, quę in Concilio Tridentino à patribus decreta iampridem fuerāt. Qua in re nō minorem vtilitatem attulit Reipub. Chriſtianę, quàm ij Pōtifices, qui ante illum idem Conciliū indixerant,

Reformationi morū ſtudet

rant, continuârant, & ad fęlicem exitum perduxerant. Non multo pòſt aſſumptum Pontificatum tempore Michaëlem Bonellum, filiũ ex ſorore neptis, eiuſdẽ ordinis Dominicani Religioſum cardinalem creauit, ſuumq; illi galerum donauit. Vt autem hoc faceret, non tam cõſanguineorum importunitate, quàm infinitis precibus Cardinalium permotus eſt: intuebantur enim optimam naturam, indolis qualitatem eximiam & animi dotes, quæ in iuuene relucebant. Creuerunt hæc poſtea, nobiliſſimosque effectus produxerunt, & quotidie producũt: adeò vt ex ſancta Auunculi ſui memoria ingens illi accreſcat ſplẽdor, & ipſe ſibi ſua virtute perpetuam & incredibilem pariat gloriam, talemq; ingreditur viam, vt omninò ſperandum ſit, ſi, vt cœpit, ſic pergat, eum ad ſummas dignitates prouectum iri.

Michael Bonellus fit Cardinalis, eiuſque laus.

Pius itaq; totus rebus ad Religionẽ pertinentibus intentus, cardinalem Comẽdonem è Polonia Romam redeuntem ad vniuerſalia Germaniæ Comitia, nuper ab Imperatore Maximiliano indicta, Legatũ miſit, cum multis ſanctis & prudentibus admonitionibus, quæ in illis Comitiis ad retundendam hęreticorum petulantiam fructum non exiguum attulerũt. Sed & ad Regem Galliarum, eiusque miniſtros optima miſit documenta, ad eoſdem hæreticos Regno illo exturbandos. Nec ea cura contentus Pontifex, vt Regi in illis debellandis opem ferret, decreuit, vt illi ſuppetiæ quatuor millium quadringentorum peditum, & nongẽtorum equitum ſub imperio comitis Sanctę Florę, militis fortiſſimi, mitterẽtur. Neq; vllas intermiſit occaſiones, alia quoque auxilia mittẽdi iis Catholicis, qui in aliis regionibus contra hæreticos bellum gerebant.

Subſidia Catholicis cõtra hæreticos mittit.

Sed nec reformationi tantummodo morum, hæreſium extirpationi, & hæreticorum exterminationi ſtudebat Pontifex, verùm etiam continuis curis, omnique induſtria contendebat, vt furores Turcarum reprimerentur: & certè magna in iſto negotio erat opus vigilantia, zeloque & feruore non minori: quotidie namque Turca maiores progreſſus faciebat, & nouas prouincias Chriſtianis ademptas bello & armis ſibi ſubiiciebat, iáque fama erat Imperatorẽ Turcicũ ad Monarchiã mũdi adſpirare. Quare Pontifex nõ deſtitit omnia periclitari, pro ingenii ſui dexteritate principes Chriſtianos, potentiores maximè exhortari & orare, vt cõiunctis virib. in immanum hũc Barbarũ arma moueant, eũque Regnis & Regionibus Chriſtianorum expulſum, in Arabiam ſuam repellant. Quia verò Solymãnus bellum in Vngaria gerebat, quo ipſe in perſona propria ducenta lectiſſimorum militũ millia ſecum ad expeditionem ducens profectus erat, Papa Imperatori Romano duabus vicibus nonaginta ducatorum millia ad defenſionem Regni donauit, & quotannis ſe quinquaginta millia daturum promiſit, quamdiu bellum illud duceretur. Præterea vt Deũ, cuius potenti manu hoſtes fidei debellantur & profligantur, pacaret, eiuſque opem & auxilium afflictis Chriſtianorum rebus impetraret, Iobilæum promulgauit, & celeberrimam ſupplicationem inſtituit; cui ipſe tã deuotè incedens pedibus interfuit, vt ſpectatores ad ſimilem deuotionem per moueret. Quam deuotionem in omnium animis auxit, quòd Dæmoniacam ante pedes ſuos oblatam tactu ſtolæ, & data benedictione ab iſtis inimicis liberauit. Interea Solymannus in Vngaria dum obſidioni Sigethi intentus eſt, mortalitatis tunicam exuit, atque ex hac vita migrauit. Cuius mors etſi meritò Turcarum acies terrere, & ad ſoluẽdam obſidionem mouere debuiſſet, tantùm tamen potuit vnius ducis prudentia, ſanaque conſilia, vt accidentia illa, quæ damno & incommodo eſſe debuerant, ſummam rebus Turcicis vtilitatem attulerint, atque ita mors Solymanni, quæ per ſe huic expeditiõi maximè fuiſſet pernicioſa, reuera fuit vtiliſſima. Mahometis namque Baſſa, ex primoribus belli duci bus præcipuus, non tantùm callidè Imperatoris mortem, vt in officio milites facilius retineret, diſſimulauit, ſed & celeriter Selymum de morte patris certiorem per litteras fecit, vt ſine aliquo tumultu poſſeſſionem Imperii caperet. Prodiens deinde vbertim, ſed fictè lachrymãs, ſe ſummo dolore oppreſſum ſimulãs ſignificauit militibus, vnum quid cor ſuum occupaſſe, afflixiſſe, & vultum lachrymis madefacere: nimirum quòd Solymannus ſentẽtiam tuliſſet aut Sigethum citò capiẽdum, aut ſibi cùm toto exercitu moriendum eſſe. Dicebat

Cogitationes Pii ad reprimendum Turcam.

Solymãni in Vngaros expeditio.

Iobilæũ Pii V.

Dæmoniacã liberat Pius.

Solymannus moritur dũ obſidet Sigethũ.

Callidũ Mahometis conſilium.

bat autem illud cùm tanta grauitate & cõſtantia, vt nemo eſſet, qui non facilè crederet. Quare milites omnes ſumma cum animi promptitudine inter ſe ſtatuerunt, Sigethum tanto cum impetu, toties, tam cõtinuè, & tanto cum furore oppugnare, vt aut ipſi omnes occumberent, aut munitionem occuparẽt. Sequenti ergo die, qui ſextus erat Septembris, tam horribili impetu Sigethum oppugnarunt, vt miserãdum ſpectatu fuerit tot fortiſſimos milites in repellendo vulnerari & occidi, illo tamen die expugnare munitionem non potuerũt, ſed irrito conatu receptui ceciderunt. Poſtridie auctis animis & viribus cum tanto furore Sigethum denuò inuadunt, vt ſimilem quis nunquam viderit: à noſtris tamen tãta dexteritate, animique fortitudine defenſum eſt, tam grauiter pugnatum, tanta cum ſtrage Turcæ repulſi, vt hi de expugnatione, noſtri verò de defenſione deſperarent. Mirabantur ipſi hoſtes fortitudinem, inuictumque animum, quem tota hac obſidione Nicolaus Serinus arcis præfectus in hac munitione defendenda oſtẽdit. Omnium autem maximè mirandum eſt, quod cùm propugnaculum quoddam hoſtili igne concepto deflagraret, adeò vt neceſſe eſſet aut obſeſſos omnes igni latè vaganti inuolui & comburi, aut munitionem hoſti dedere, breui, ſed neruoſa oratione præſidiarios exhortatus eſt, ne ſe immani Barbaro darent, aut viui in eorum poteſtatem tranſirent; ſed potius fortiter pugnando occumberent. In quam ſententiam cùm itum eſſet, aperta porta ipſe primus ad pugnãdum cum hoſte quamdiu viueret, erupit. Quid hic facerent alij? qua oratione tam incitata & vehementi, tam inuicti ducis, quis laudabili eius exemplo non moueretur, quò minus præeuntem ſequeretur? Cùm illo itaque omnes præſidiarij, qui numero erant circiter 300. egreſſi, maximam ſtragem in hoſtium caſtris ediderunt, dum obuios quoſque trucidarunt. At Turcæ numero & multitudine ſuperiores, Serinum primò fortiſſimè pugnantem occidunt, deinde cæteros omnes interficiunt, & Sigethum capiunt. Hinc liquet quanta ſit vis neceſſitatis: dum enim Turcis iuſſu Solymanni, vt Mahometes ipſis perſuadebat, moriendum eſſet, aut Sigethum expugnandum, ad hanc expeditionem imperterriti, & ad quiduis audiendum fortes effecti ſunt: ita vt victoria hæc vni neceſſitati ſit adſcribenda. Econtrario neceſſitas eadem paucos præſidiarios, qui cum Serino eruperunt, ne aut igne abſumerentur, aut viui in crudeliſſimas Barbarorum manus inciderẽt, ad fortiſſimè dimicandũ, & ſe ab hoſtibus, quantum in ipſis fuit, vindicandũ impulit. Quare ab antiquis illis Imperatoribus, & celebrioribus belli ducibus, neceſſitatis ſumma, & quidem prudentiſſimè, habita eſt ratio: eaque ſemper militibus ab oculos poſita, ſæpè victores facit: faciebant enim, vt magnus ille dixit Hiſtoricus, *Neceſſitatem eſſe vltimum & maximum telum.*

Sigethũ oppugnatur.

Nicolai Serini præclara virtus et fortitudo.

Quanta vis ſit neceſſitatis.

in rebus bellicis.

Interea dum Sigethum capitur, Selymus Conſtantinopolim profectus à Boſtange Imperatoris præfecto exceptus, omnibusq; Imperatori condecentibus officiorum generibus ornatus, ſolemni ritu Imperator renunciatus eſt. Qui ne ab Ottomãnico ingenio deſciſcere videretur, nõ multos poſt annos de celebri aliqua in Chriſtianos expeditione cogitare cæpit, qua & maiorũ ſuorum exempla ſequi ſe oſtẽderet, fortitudiniſque ſuæ ſpecimen aliquod præberet; vt maiorẽ in ſubditorum ſuorum animis terrorem generaret, & imperij ſui pomœria extẽderet atq; dilataret. Propoſuit itaque (Piali Baſſæ generi ſui ſtimulis potiſſimũ incitatus) Cyprũ, inſulã ſuo Imperio imminentẽ, bello adoriri. Etſi aũt ab hoc ſuo inſtituto pax eum deterrere debuiſſet, quam initio imperij ſui cũ Venetis regni huius Dominis (qui nunquã Turcis datã fidẽ violarant, nec Turcarum vnquã perfidiã expertirant) inierat, tamen quia Principibus nunquam deſunt homines, qui fucatis rationibus norunt illis honeſtũ & æquũ eſſe perſuadere quidquid ipſi volunt: ita & hic Selymo non deerãt adulatores promptiſſimi, ad demonſtrandum expeditionẽ hãc eſſe honeſtiſſimam: dicebãt enim Regnum Cypri, quo tẽpore Maiores illius Conſtantinopolim & Græciã occuparunt, ſub Imperio fuiſſe: & proinde ad Selymum pertinere: Suum aũt repetere, & aliena non auferre, non eſſe fidem violare: poſſe igitur cum ſumma æquitate hoc bellum ſuſcipi. Poſt deliberationẽ bello decreto Selymus maximum conſcribit exercitum, & incredibilem omniũ rerum ad talem expediti-

Selymus Imperator Turcarum.

Adulatores apud Principes quid poſſint.

onem neceſſarium facit apparatum. Vt aũt Regni huius expugnationem accelleraret, ſtatuit etiam in Dalmatia & Slauonia Venetos bello laceſſere. Illi conſilij Selymi certiores facti, cùm maximos eius apparatus viderent, diligẽter quoque ne quid Reſpub. detrimenti caperet, aduigilarũt, omniaq; ad ſuorum defenſioné neceſſaria cõpararũt. Sed priuſquã Turca manifeſtũ bellum Venetis denunciaret, legatũ miſit, qui Regnum Cypri ab eis depoſceret: iniuſtè namque à Venetis detineri, vt quod antiquitus Conſtantinopolitano Imperio paruerat. Quòd ſi reddere nollent, Imperatorem armis illud repetiturum. In publicum Concilium introductus legatus, qui tertio poſt Paſchatis feſtum anno à partu Virginis MDLXX. Venetias appulſus erat, legationis ſuæ ſummã expoſuit. Ad quam Veneti fortiter reſpõderunt; Regnũ Cypri ſe iuſtiſſimo titulo hactenus poſſediſſe, & adhuc poſſidere: ideoq; ſe paratos eſſe ad defendendum armis contra quemcunque illud inuadere conantem. Sperare ſe Deum, perfidorum hominum vindicem, Turcam abſque vlla cauſſa contra Maiorũ ſuorum conſuetudinem datam fidem violantem debitis ſupplicijs caſtigaturum. Cùm hoc reſponſo dimiſſus legatus ad Dominũ ſuum reuerſus eſt. Veneti autem ſumma vſi celeritate legatos in omnem regioné ad varios Principes miſerũt, eos ad fœdus cõtra Barbarum hunc Dei & hominũ omniſque honeſtæ cõditionis inimicum feriendum, intercedente ſummo Pontifice, inuitantes. Pontifex autem cœpit cũ omni feruore & conſilij dexteritate fœdus aliquod inter ſe, Regem Catholicũ & Venetos meditari, cui etiã reliqui Principes paulatim adiungerẽtur. Sed quia videbat fœdus illud debitis ſuis circunſtantiis & conditionibus bello Turcico reſiſtendo neceſſariis maturè ſatis coaleſcere & perfici non poſſe, eò quòd Turca iam in armis erat, & inſtructiſſimam claſſem ad velificandum paratam haberet, alium inuenit modũ: Rex ſcilicet Philippus primo quoque tempore Venetis certa ſubſidia mitteret, quib. ipſe ſua nõ contẽnanda adiũgeret: interea fœdus ipſum, quãta fieri poſſet, celeritate ſtabiliretur. Philippus Rex vt gratificaretur Pontifici, 50. triremes ſub Architalaſſo Ioanne Andrea Aurea ad ſubſidium Venetorũ deſtinauit, iuſſitq; Aureæ, viro alioquin in armis, rebuſque naualibus exercitatiſſimo, vt M. Antonio Columnæ fortiſſimo Principi, & claſſis Pontificiæ imperatori pareret. Circa finem itaque Augusti eiuſdẽ anni MDLXX. oẽs iſtę triremes conuenerũt, quibus Venetorum quoq; claſſis acceſſit. Conſtabat aũt tota claſſis triremibus 180. quinqueremib. (quas galeazzas nominant) 12. & 6. maioribus nauigiis. Cùm aũt claſſis hæc in Cretam eſſet appulſa, pręfecti rectà in Cyprum nauigandum eſſe ſtatuerunt. Ante menſem circiter priuſquã claſſis noſtra in Candiã ſeu Cretã veniſſet, Turcica copioſa, inſtructa & horribilis per aquas *di Baffi* velificans in conſpectu Inſulæ Cypri ſtetit. Qui rumor cùm ſtatim Nicoſiã eſſet allatus, Dominus Aſtori᷒ Baglioneus, prudentiſſimus & fortiſſimus belli dux, generalis pręſidiariorũ quę in Inſula erant, ſuadebat, cũ omnibus ſclopetariis & equitib᷒ ad mare contendendũ, Turcaſq; ne in terrã deſcenderent, prohibendos. At Vicarius, qui Venetiarum Principẽ referebat, & penes quem ſumma erat authoritas, cõſilium hoc vt minus ſalutare improbauit, dicẽs; ſuorum numerum non eſſe tantum, vt poſſit Turcas repellere, & à deſcenſu prohibere. Placuit idem conſilium Collaterali generali. In hanc itaque ſentẽtiam itum eſt, licet (vt poſtea compertum eſt) prior Reip. rationibus magis expediebat. Salinas itaq; Turcæ appulerunt, & XXV. Iulij pars exercitus abſq; vllis machinis bellicis Nicoſiã arcta obſidione cinxit. Placuit Palazzo de Fano cõſiliario & Chiliarchæ, cũ parte præſidiariorum erumpere, & in Turcarum caſtra impetũ facere, priuſquã reliqua pars exercitus appropinquaret. Sed hic iterum opinionum fuit diuerſitas: Vicario enim & Collaterali ea ſententia minimè probabatur. Poſtridie totus ſe mouit exercitus, & cum machinis bellicis, cumq; apparatu omni Nicoſiam venit, vt ſe ſociis iũgeret, vrbemq; expugnaret. Cùm autẽ exercitus in diuerſas ſtationes eſſet diſtributus, cœperunt fodere, & dulces aquas in terrę viſcerib. quęrere. Neq; ſpe ſua fruſtrati ſunt, præter omnium enim opinionem multos inuenerunt puteos, quæ res Turcis fuit commodiſſima, & ad obſidionem continuandam vtiliſſima. Commoditate verò hac Turcę audaciores facti, cœperũt oppidanos,

Legatus Turcicus ad Venetos.

Reſponſum Venetorum.

Initium fœderis inter Põtificem Hiſpanũ & Venetos.

Chriſtianorum claſſis.

Turcica claſſis in Cyprum oppugnatur.

Nicoſia obſidetur & oppugnatur.

danos, miſſis in ſuburbia quotidie aliquot equitum turmis, ad pugnam elicere, ſperãtes eos egreſſuros, & cominùs ſecũ pugnaturos, ſed cùm animaduerterẽt noſtros ſe muris continere, & vrbem defendere decreuiſſe, quatuor excitarunt munitiones, è quibus vrbem grauiſſimè oppugnare, & mœnia maximis machinis verberare cœperunt. At cùm & ea res minus quàm ipſi arbitrabantur, ſuccederet (pilæ namque in munitiones è terra congeſtas immiſſæ, in ipſo puluere hærebant, nec aliquam ruinã ſternebant) viſum illis eſt alio modo belli negotium inſtituere. A machinarum vſu deinceps abſtinuerũt, & cuniculis propugnacula ſuffodiẽdo rem tentarunt, variiſque fodinis ſubterreſtribus ad ipſa vſque mœnia peruenerunt. Quindecim truculẽtiſſimas impreſſiones in vrbem fecerunt, antequàm noſtri vllã feciſſent eruptionẽ. Tandem decimoquinto Auguſti ipſo meridiano tempore, quando Turcæ quieſcere plerunque ſolent, mille pedites ſub imperio Prouennæ Placẽtini vrbe egreſſi in caſtra hoſtium irruunt, & fortiter pugnãdo vſque ad hoſtium munitiones procurrunt, duaſq; ab illis timore maioris incommodi derelictas occupant. Sed & in ipſis tẽtoriis tanta erat Turcarum trepidatio, vt quàm plurimi in effuſam fugã ſeſe conjicerent, fuiſſetq; eo die bellũ cùm glorioſa noſtrorum victoria finitũ, ſi equitatus, qui in vrbe erat, peditatui auxilio veniſſet, vt primò conſtitutũ erat: qui etſi ad hãc rem nihil aliud contuliſſet, quàm ſe eminus oſtentaſſet, animoſque peditũ erexiſſet, atq; ad vlterius progrediẽdum incitaſſet, actũ de Turcarum victoria fuiſſet. Sed hic iterum Vicarius ordinem multis contrà frementibus perturbauit, metuens ne oẽs à Turcis, qui noſtros multitudine longè præſtabãt, trucidarentur. Pedites itaque noſtri qui vrbe erant egreſſi, cùm nulli ſubſidio mitterentur, ab equitatu Turcico fracti, & partim occiſi, partim fuga elapſi in vrbem reuerſi ſunt. Noſtri ergo cùm pauci eſſẽt numero, & non ſufficientes ad nouas eruptiones faciendas, viderẽt inſuper nullas auxiliares copias Famaguſta (vti ſperarant) mitti, animum deſponderunt, & tandem xv. Septem. Nicoſia ferociſſima innumerabilium Turcarum oppugnatiõe capta eſt. Incepit autem pugna in ipſa aurora, & ad ſextã vſque diei horam continuata eſt: in qua dici non poteſt quot vtrinque viri fortiſſimi ceciderunt. Oppidani tam ciues quàm pręſidiarij in foro & in plateis irrumpentem hoſtem magna audacia exceperunt, & veluti pecora trucidarunt, donec & ipſi fortiter occumberent.

Nicoſiani in hoſtium caſtra erũpunt.

Nicoſia expugnatur.

Capta porrò à Turcis Nicoſia, quatuor millia lectiſſimorum peditũ, & mille equites in eam introduxerunt, qui ſub duce Baſſa Muſafero ciuitatem defenderent. Muſtapha verò cum reliquo exercitu Famaguſtã obſedit. Claſſis aũt noſtra, de qua paulo antè diximus, quod in Cyprum nauigaret; nihil pręclari geſſit, diſſentientib. Columnę & Aureę inter ſe opinionibus. Aurea namque ſe minimè ſubiectum Columnæ dicebat, ideoque nec eius imperio ſe pariturũ, ex quo veriſſimũ eſſe liquet illud Liuij; *Quamplurium imperium bello inutile eſt.* Nuntius huius diſſenſionis & ſimultatis, captæque paulo pòſt cum tanta ſanguinis Chriſtiani effuſione Nicoſia, & periculi totius inſulæ amittendæ animũ pontificis nõ parum offendit, tamen nõ defecit, neq; curas Reip. depoſuit: immò multo maiori cũ ardore inſtitit, vt fœdus inter Venetos, Regẽ Philippum, & ſeipſum confirmaret, atque ad optatũ finem perduceret. Tres iſti principes Turcarũ vires magis quã reliqui metuebant. Veneti namque, vt in quos arma Turcarũ verſa erant, timebant ne maiores ab illis clades acciperent. Rex Philippus verebatur, ne Venetis Archipelago, totius Italię obice adempto, ab eoq; pulſis, Regna ſua Siculum & Neapolitanũ periclitarentur. Põtifex præterquã quòd ſaluti animarum totius Chriſtianiſmi metuebat, ſolicitus etiã erat, ne Barbarus loca plana & maritima, quę ad ditionẽ Eccleſię pertinebãt, inuaderet, eaque armis & viribus occuparet. Singulari tandem Pontificis prudentia ſuperatis multis difficultatibus, quæ in negotio fœderis huius occurrebãt, Romę cõcluſum, & vigeſimo die Maij anno MDLXXI. in conſiſtorio ſubſcriptũ eſt. Poſt quinque deinde dies publicatum ibidem, Venetiis verò decimo pòſt die promulgatũ eſt. Conditiones Fœderis erant; quòd Põtifex ad hoc bellum conferret duodecim inſtructas, armataſque triremes, tria millia peditum, & ducentos quinquaginta equites. Rex Catholicus tres omnium ſumptuum facien-

Famaguſta obſidetur.

Liuius.

Cõcluſum fœdus.

faciendorum ſextantes, & Veneti duas ferrent. Erat & inter alias conditiones etiam hæc, quòd nullus Cōfœderatorum pacem cum quopiam iniret, ſine aliarum partium conſenſu; & quòd Ioannes Auſtriacus, Regis Catholici frater, generalis fœderis huius dux renunciaretur: in cuius abſentia M. Antonius Colūna architalaſſus Pontificius ſummæ rerum præeſſet. Fœdere hoc confirmato, multorū animi ingēti gaudio delibuti ſunt. Sed triſtiſſimus ſuperueniens rumor de capta Famaguſta, atque adeò totius Regni Cypri, cuius ea ciuitas erat primaria, & quaſi totius inſulæ propugnaculum amiſſi, non parum exſecutionem fœderis retardauit.

Famaguſta obſidetur, oppugnatur & capitur.

Turcæ namque Famaguſtā poſt diuturnā arctamq; obſidionem decimo tandē quinto die Auguſti deditione occuparunt. Obſeſſa erat à potētiſſimo, numeroſiſſimoq; Turcarū exercitu; cuius (vt ſupra diximus) primarius Dux erat Muſtapha Baſſa, Princeps in naualibus præliis non minus exercitatus, quàm in terreſtrib. expeditus. Decimoquinto Maij cœperunt Turcę mœnia ſeptuaginta quattuor maximis tormentis, inter quæ quattuor erāt incredibilis magnitudinis Baſiliſci, diſturbare. Noſtri, quorum duces erāt Marcus Antonius Bragadinus, & Aſtorius Baglioneris, viri fortiſſimi, & in re militari peritiſſimi, ſe, vrbéque ſummis, quamdiu potuerūt, viribus defenderūt, & paucis diebus, quibus vrbs oppugnatur triginta Turcarum millia ſtrauerunt: tantaque erat in caſtris hoſtium trepidatio, vt ſi noſtri in vrbe habuiſſent eorum, quæ ad tantā obſidionem ſunt neceſſaria copiam, bellum hoc neutiquā tam infelicem habuiſſet cataſtrophen. Sed quia apparatus bellici laborabant inopia, determinarunt maioribus machinis paulatim parcius eiaculandum eſſe, ne puluis & pilæ ipſis deficerent. Conſtituerunt itaque præfecti certum in iaculando modum, vt ſcilicet tringinta tantùm machinis quotidiè vterentur, & ſingulas tricefies diſploderent. Turcæ obſidionem continuantes quotidiè maiori cum furore vrbem oppugnarunt, tantum pilarum numerum in vrbem miſerunt, vt duorum menſium & paucorum dierum ſpatio, quo Famaguſta fuit obſeſſa, à Turcis plus quàm 140000. globi in vrbem miſſi ſint. Noſtris autem commeatus deficiebat, adeò vt iam exiguus eſſet reliquus: maximè verò pulueris laborabāt inopia, qui omnis præter ſeptem vaſcula iam erat abſumptus. Præſidiariorum pars maxima interierat, & qui reſidui erant, continuis pugnis & laboribus paucitate victus & aſſiduis vigiliis (quæ tria naturæ quàm maximè ſunt contraria) eum in modum erant debilitati, vt iam cum tam potente aduerſario diutius certare non poſſent. Bragadinus igitur & Baglioneris, alijque militum Tribuni, tentandas deditionis conditiones cenſuerūt:

Deditionis conditiones.

quas hunc in modum impetrarunt; præſidiarij vita, bonis & armis ſaluis, cum quinque machinis bellicis, & tribus equis, quos ipſi eligerent, ſecuri in Candiam transportarentur. Græcis qui Famaguſtæ erant, ſecurè cum ſuis facultatibus permanere, ibidemque Chriſtiano ritu viuendi poteſtas eſſet. Conditiones iſtæ ab ipſo Muſtapha fuerunt approbatæ, & manu illius propria ſubſignatæ: ſed propria & ſingulari perfidia ab illo ſcelerato Barbaro violatæ, nec in vno vel minimo articulo ſeruatæ. Bragadinum enim Baglionerum & alios Centuriones crudeliſſima morte mactauit: in Bragadinum tamen ferociùs quàm in alios Tygris illa Turcica deſæuijt.

Perfidia & tyrānis Muſtaphæ.

Bragadinus verò cum ſanctiſſima patientia tam crudele, ſed ſacrum martyrium ſuſtinuit. Cæteri præſidiarij partim occiſi, partim in perpetuam ſeruitutem abducti, Conſtantinopoli & Alexandriæ in foro venales expoſiti ſunt, ſolis habitatoribus Famaguſtæ pepercit. Tres audiui crudelitatis & ſæuitiæ tam immanis, monſtroſæque rationes: Prima eſt propria huius Barbari natura, vt cui nullum poteſt eſſe ſpectaculum iucūdius, quàm alios in conſpectu ſuo trucidari. Altera incredibilis ira, quam illi concitarant tot ſuorum militum funera, quæ in hac obſidione ceciderant: ferro namque & tormētis bellicis plus quàm 70000. erant interfecta, & plus quàm 5000. variæ infirmitates abſumpſerant: omnes autem fortiſſimos milites, inter quos cunicularij, lixæ, calones non munerantur. Tertia ratio erat pœnitentia qua ducebatur, quòd noſtris prædictas conditiones dediſſet, præſertim cùm intelligeret, eum fuiſſe vrbis ſtatum, vt deterior eſſe non potuerit.

Sympathia qua mouebatur Pontifex, ob captam tam celebrem ciuitatem, & tot Chriſtianos cæſos, inter quos tot erant duces virtute bellica illuſtres, magis, magiſque incitauit eius Sanctitatem, vt aſſiduis, iiſque ardentiſſimis precibus Deum inuocaret, quo tandem potenti ſua dextera ſceleratiſſimi hoſtis audaciam comprimeret. Conierunt tandem Confœderatorum claſſis in Sicilia, Meſſanæ portu, initoque ibidem numero, compertum eſt Venetos habuiſſe triremes centum, quinqueremes 6. & 2. oblongas naues, præter biremes, myoparones, aliaque minora nauigia. M. Antonius Columna præfectus Pontificius 12. triremibus, & Ioannes Auſtriacus claſſis totius Imperator, cum Ioanne Andrea Aurea 81. triremibus, & 22. nauibus, inter quas erant tres Meliteſium triremes, imperabat. In vniuerſa hac claſſe Italorum, Germanorum & Hiſpanorũ 20000. reperta ſunt, exceptis lixis Calonibus, & aliis miniſtris. Trecenti præterea nobiles, qui propriis ſtipendiis militatum venerant. Varia hic inter duces & tribunos agitata ſunt conſilia, diu multumque deliberatum, vnde potiſſimum tantæ expeditionis ſumendum eſſet principium. Conuenit tandem inter illos, hoſtilẽ claſſem per mare quærendam, & cum ea confligẽdum eſſe: etiam ſi non ignorarent, Turcicã claſſem ſua & maiorem & potentiorem eſſe. Deinde naues omnes in ordinem, qui in conflictu ſeruandus eſſet, conſtituerũt. In ſua itaque cornua, & eam partem, quæ *Battaglia* dicitur (nos certamen appellare poſſumus) concinnè admodum diſtributa eſt. Quid multis? Omnia ad talem expeditionẽ neceſſaria quàm optimè inſtituta ſunt. Adhibitæ ſunt variæ exhortationes, quibus milites ad Chriſtianè viuẽdum incitabantur: optimi quoque conſtituti modi, vt orationibus & vitæ pietate cum fiducia fortitudinem à Deo flagitarent, quò tandem vires Turcicas cum illorum ignominia, Chriſtique gloria poſſent eneruare. Hoc modo inſtructa & diſtributa claſſis noſtra, 17. die ſeptemb. anno à Chriſto nato ſeptuageſimo primo poſt 1500. è portu Meſſanæ ſoluit, & paucis diebus Corcyrã delata eſt. Inde iterum diſcedens vltimo Septemb Gomenozzam, capaciſſimum, tutiſſimumque illius continentis portum ingreditur. Hic ſecundo iuſſu Auſtriaci claſſis recenſetur & luſtratur, mandatumque eſt omnibus, & ſingulis nauarchis, diligenter naues ſuas inſpicerent & ſcrutarentur, ne quis defectus in iis reperiatur. Interea certis nũciis didicere claſſem Turcicam in mari Lepantico ſubſiſtere. Cõmuni itaque decreto ſublatis anchoris, tertio die Octob. iterum in altum vehuntur, eo propoſito, vt recta ad oſtium iſtius pelagi delati hoſtes ad pugnam elicerẽt. Quinto deinde Octob. ad portum *di Petala* claſſem prouehere decreuerunt: ſed ventis & tempeſtate contraria impediti, iuxta portum qui *Val d'Aleſſandria* dicitur, anchoris in ſalo iactis manere compulſi ſunt.

Chriſtianorum claſſis coit ad confligẽdum cum hoſtili.

Gomenizza, ut alij vocant.

Turcicæ claſſis præfecti diuerſis inter ſe opinionibus diſſidebant: quidã enim cum ea pugnãdum eſſe, quidã verò claſſem ſubducendam, & ſummam rei periclitandam non eſſe contendebãt. Habebat vtraq; pars ſuas quibus nitebatur rationes, quas pro defenſione ſuæ ſententiæ producebant. Tandem omnibus ſuffragijs decretum eſt, poſtquam Caracoſſa, qui ſpeculatoria naue claſſem Chriſtianorum circumuectus erat, referret, eam non pluribus quàm centũ quinquaginta triremibus conſtare, maioreſque triremes præ nimia mole ſua inutiles ad pugnam eſſe, tantumq; ad commeatum bellique apparatum vehendum cæteris adiunctas eſſe, ſententiam mutarũt. Sed Vluzalius memor mandatum Imperatoris Turcici eſſe, vt pugnam nullo modo ſubterfugerent, ſed hoſti copiam pugnãdi darent, hoſtili claſſi obuiam procedendum conſuluit. Placuit itaque claſſem ex anguſtijs maris Lepanthici in apertum pelagus educere, & nauali prælio cùm Chriſtianis confligere. Sexto itaque Octobris educta in altum claſſe, ſecundo vento in noſtros ferebantur. Noſtri eodem die (neque enim antea potuerunt ob ventos contrarios) *Val d'Aleſſandria* deſerentes, curſum cũ ſummis laboribus (erat enim tẽpeſtas non exigua) recta ad ſcopulos Curzolares dictos inſtituerunt, & nocte illa iuxta crepidines Galangę conſtiterunt. Poſtero die qui Dominicus erat, & ſeptimus Octobris, hora diei ſecunda, claſſis Turcica eminus apparuit expanſiſque omnibus velis in noſtrã vehebatur. Ioannes Auſtriacus videns hoſtem appropinquantem, ab altiſſima triremis

Diuerſ Turcar opiniones de certamine.

remis

Parantur omnia ad pugnam.

remis ſuæ antenna vexillum colore viridi (illud enim ſacri fœderis erat ſignum) ſuſpendi iuſſit, & maioris machinæ diſploſione, ſeu ictu admonuit omnes, vt ſeſe ad pugnam præparent. Ipſe deinde & Columna duabus vecti biremibus omnes & ſingulas naues accedebant, ipſaſque in ordinem, qualis neceſſarius, redigebant: milites quoque ad intrepidè pugnandum, & cùm ardore pro fide Chriſti aut vincendũ aut fortiter occũbendum hortabantur. Capucini & Patres Societatis Ieſu, quorum ordinum multi Religioſi per claſſem erãt diſtributi, omni quoque deuotione & ſanctiſſimis verbis milites animoſos reddiderunt, vt impauidi aduerſus inimicos Dei arma ſumerent, eoſque ad internecionem delerent. Quia verò claſſiarij omnes paulò antè peccata ſua ſacerdotibus erant confeſſi, viderent autem vexillum Crucis erectum, cum pijs affectibus ad eoſdem Sacerdotes confugerunt, indulgentiam peccatorum ſuorum petentes, & ſe Deo commendari flagitantes. Mox dicti Patres promulgârunt ſanctiſſimum, ampliſſimumq; Iobilæum, à Pontifice conceſſum omnibus, qui huic expeditioni intereſſent. Paulò pòſt Turcica claſſis ictu grauis tormenti noſtros ad certamen prouocauit: cui noſtri ſimili confeſtim ictu reſponderunt: atque ita iunctis claſſibus pugnæ datur initium, tanto cum animorum ardore & impetu, tanto cum clamore, tympanorum ſonitu, & tubarum clangore, vt cælum mugire videretur: fulmina verò & tonitrua machinarum, quæ vtrinque diſplodebantur tanta erant, vt ne dici, multò autem minus deſcribi queant: denſa telorum & ſagittarum per aëra volitantium multitudo, ipſum ſolem obſcurabat, haſtarum fractarũ ſtridor aures obtundebat. Nihil audiebatur præter eiulatus miſerrimos, eorum qui vulnerabantur, & qui incomparabili numero moriebatur. Non tam mare aquis, ſed ſanguine redũdabat, nihil in fluctibus vidiſſes, quàm capita, brachia, pedes homines mortuos, & ſemiuiuos fluitare. Cùm aliquandiu tanta cum contentione ab omni parte pugnatum eſſet, viſa tandem eſt victoria ad noſtros inclinare.

Pugna mutalis inter Chriſtianos & Turcas maxima.

Victoria Chriſtianorum.

Hæc eſt iſta naumachia, qua ab Auguſti Imperatoris tẽpore in iſto mari mediterraneo maior & celebrior non fuit; & forte ſi quis diligenter omnes circumſtantias huius pugnæ conſideret, fatebitur, nullo vnquam ſæculo ſe ſimilem factam legiſſe. Hac vna victoria metuenda illa & ſumma Imperatoris Turcici potentia concidit, & quinque horarũ ſpatio (tam diu enim hæc pugna durauit) hoc eſt à decima ſeptima ad viceſimamſecundam, à Chriſtianis potentiſſima claſſis, qualem nunquam Conſtãtinopolis inſtruxit, aut cui ſimilis nullo vnquam ſæculo illius portu educta eſt, partim capta & diſperſa, partim in fugam conuerſa eſt. Ex hac namque claſſe inimica cẽtum ſeptemdecim triremes, tredecim quas Galeottas vocãt, integræ, nulla parte laceræ in Chriſtianorũ poteſtatem venerunt. Octoginta circiter triremes, quinqueremes & biremes perforatæ, depreſſæ aut incenſæ perierunt: quadraginta circiter omnis generis naues fuga elapſæ, tantę cladis nuntium retulerunt. Inuentæ ſunt in captis nauibus centum & ſedecim maximè machinæ bellicæ, ducẽtæ quinquaginta ſex minores. Omnis hæc præda vna cùm mancipijs & liberis hominibus hoc prelio captis, ſecundum conuenta pacta inter tres Principes fœderis eſt diſtributa. Perierũt in hoc certamine triginta duo Turcarum millia, atque inter eos multi magni nominis Principes, belli duces, prouinciarum gubernatores: plures quàm ter mille & quingenti in ſeruitutem abrepti ſunt. In captiuitatem quoque abducti ſunt duo filij Haly, ſupremi claſſis Imperatoris & Mahometis Nigropõti (olim Eubœæ) præfectus, alijque magnæ authoritatis viri quàm plurimi: quindecim inſuper millia Chriſtianorũ ad remos damnatorum noſtri liberarunt.

Clades Turcarum quanta.

Parta hac tam ſingulari & glorioſa victoria ſtatuerunt Duces illinc diſcedendum, & in Portum reuertendum eſſe; quod & factum eſt. Sequenti autem die recenſentur claſſiarij, & deſiderati ſunt 7656. quorum plurimi erant ex claſſe Veneta: alij partim ex Pontificia & Regia. Quo peracto cùm viderent hyemem præ foribus eſſe, neque tutum diutius in mari permanere, coacto concilio determinarunt, claſſem diuidendam, & in diuerſos portus ſubducendam eſſe.

Claſſis Chriſtianorum in portum ducitur.

Ioannes itaq; Auſtriacus in Siciliam reuerſus claſſem Meſſanam reduxit, vbi cùm incre-

incredibili triumpho & regio certè apparatu exceptus eſt. Alij aliò nauigantes naues ſuas in ſtationes tutas ſubuexerunt. Marcus Antonius Columna iter ſuum Romam inſtituit, vbi ab omnibus Romanis cum magnifica pompa exceptus, & ab ipſo Pontifice honorificentiſſimè remuneratus, humaniſſimeque habitus eſt. Sed & per totum Chriſtianiſmum ob incredibilem hanc victoriam feſti dies agebantur, magna inſtituta ſolemnia, & in ijs Deo vindici actæ ſunt gratiæ. Venetiis quoque nummi cuſi ſunt, cum hac inſcriptione.

Anno magnæ naualis victoriæ Dei gratia contra Turcas.

qua inſcriptione Senatus ille magnificentiſſimus inſinuare voluit, victoriam hanc non ſuis viribus partam, ſed miraculosè à Deo datam fuiſſe. Nec tantum illi, ſed omnes etiam Chriſtiani, & præſertim Pōtifex hanc Deo acceptam referebat, eique cum ſumma deuotione gratias agebat.

Conſiliū Pōtificis in perſequēda victoria. Quia verò Pontifex non ignorabat, ad inimicos funditùs exſtirpandos, non ſatis eſſe vincere, ſed neceſſarium inſuper eſſe, victoria bene vti: quia tunc bene vtimur, ſi inimicos, priuſquam vires ſuas recolligant, exercituſque nouos conſcribant, in ipſo metu maiori cum impetu, ſummaque cum celeritate denuò adoriamur, eos perſequamur, nec requiem vllam tribuamus, priuſquam planè deuicti ſupplices manus porrigant. *Simile.* Quemadmodum enim infirmitates illæ, quas recidiuas appellant, nonnulli periculoſiores ſunt, & corpora noſtra magis debilitant; quàm ea quæ præceſſerat: naturam namque inueniunt languidam & infirmam; & tertiæ magis etiam quàm ſecundæ: ſic & in inimicis debellandis vſu venire ſolet, vt ſecundæ pugnæ magis hoſtem debilitent quàm primæ, & tertię magis, quàm ſecundæ: pugnarū namque frequentia vires illius magis magiſque atteruntur.

Pontifex itaque in hoc totus erat, vt maiori cum claſſe, & ſi fieri poſſet, maiori cum audacia Turcam iterum oppugnaret. Hanc ob cauſſam varios in omnes regiones legatos ad diuerſos Principes miſit, orans eos, vt in fœdus venirent, eique adſcriberētur, vt iunctis viribus humi iacentem Barbarum opprimant, priuſquam reſurgat. *Morbus Pij quo extinctus eſt.* Dum Pontifex huic operi, aliiſque pluribus ad ſalutem Reipub. Chriſtianæ conducentibus intentus eſt, ecce medio menſe Martio, anno MDLXXII. nephritis morbus illi familiaris, maiori cum vehementia, grauiorique dolore quàm ſolet, eum occupauit: creuitque in horas, adeò vt vna cum vrina ſanguinem & putredinem effundere cœperit. In hoc morbo aſininum lac potare ſolet, tanquam præſens huic malo remedium. Ad conſuetum itaque potum recurrens, tantum ex hoc lacte bibit, vt ſtomachum eum in modum debilitaret, ne cibum vllum poſſet concoquere, nedum retinere. In hoc grauiſſimo morbo, intolerandiſque doloribus erat patientiſſimus: & licet, Galeno teſte, *Sanitatem omnes requirimus, tum ad vitæ functiones, quas planè morbi impediunt, atque auferunt, tum verò vt moleſtia careamus: angimur enim doloribus non leuiter.* *Galenus.* Pontifex nihilominus non aliam ob cauſſam amiſſæ ſanitatis reſtitutionem deſiderare videbatur, quàm vt officio ſuo paſtorali commodiùs fungi, & in orationibus, aliiſque piis & ſpiritualibus operibus diutius poſſet perſeuerare. Adeò namque his exercitijs deditus erat, vt non obſtante periculoſa hac ſua infirmitate, ſeptem Eccleſias pedibus incedens viſitare voluerit. Poſteà morbus vehementer eſt ingrauatus, & ſingulis penè momentis noua habuit incrementa, adeò vt die Mercurij, qui vltimus erat menſis Aprilis, cùm mortem inſtare multis indiciis intelligeret, à fratre quodam ſui ordinis Dominicano, propter humilitatem veſtiri voluerit. Poſtridie ipſis Kalendis Maij, hora vigeſima ſecunda, anno ætatis ſuæ ſexageſimo ſecundo, Pontificatûs verò ſeptimo, rebus humanis exemptus eſt, poſtquam tribus vicibus Cardinales viginti & vnum creaſſet. *Moritur Pius Quintus.* Eodem die quo obijt, ſub veſperum corpore illius diſſecto & aperto, in veſica eius tres calculi reperti ſunt. Poſtridie in Eccleſiam D. Petri funus delatum eſt, fuitque maximus populi concurſus, qui eum videre, eique reuerentiam exhibere cupiebat. multi vberrimè lacrymabantur, & Roſaria corpori, haud aliter quàm Sanctorum reliquiis applicabant. Deinde in eadem Eccleſia honorificentiſſimè ſepultus eſt. Vnde poſteà in templum Mariæ maioris tranſlatus, &

Sepulchrū eius.

tus, & in magnificētiſſimum ſepulchrum à Sixto V. in ſignificationem acceptorum beneficiorū gratitudinis, illi in ſacello extructum, quod ſacellum idem Sixtus magno ſumptu ædificari, & ſplēdidiſſimè ornari fecit, illatus eſt.

Laus Pij.

Memoria ſui Pius V. apud homines reliquit in eo, quòd fuit Religionis obſeruantiſſimus, caſtigator vitiorum ſeueriſſimus, vigilantiſſimus, & in rebus gerendis indefeſſus, in conſilijs æquiſſimus, ita vt nō rarò in Concilium venerit, abſque vlla re, quæ in deliberationem data erat, certa determinatione: idque ob immēſum deſideriū quo tenebatur, vt omnia debito & cōuenienti fine concluderentur. Amauit hic Pontifex præ cæteris virtutum ſtudioſos, & qui ingenio valebant, animoque erant excelſo; ad illos colendos, & ad maiores dignitates ſplendoreſque euehendos erat auidiſſimus. Quare non ignarus quātæ virtutis, & quàm inuicti animi eſſet Coſmas Medicæus, Florentiæ Dux, nec nō & quàm bene meritus erat de ſancta Sede Apoſtolica, ornauit illum menſe Nouembri, anno MDLXIX. titulo magni Ducis Hetruriæ à parte illa, quæ prædicti Ducis imperio ſubijcitur. Qui menſe Februario anni ſequentis Romam veniens à Pontifice Regio apparatu exceptus eſt, & cum incredibili omnium lætitia coronatus eſt. Voluit autem Pontifex Regali coronæ ſeu diademati hæc verba inſcribi: *Pius V. Pont. Max. ob Eximiam dilectionem ac Catholicæ Religionis Zelum Præcipuum Q. Iuſtitiæ ſtudium donauit.*

Coſmas Medices titulo Magni Ducis Hetruriæ à Pio ornatur.

Liberalitas.

Magna liberalitate vſus eſt hic Pontifex erga bonos, variis officiis, ampliſſimiſque donis illos remunerādo; & piis locis ſubueniēdo. In famulos ſuos largiſſimus erat, quam etiam liberalitatem iis exhibuit, qui illi adhuc in minori & humiliori fortuna conſtituto aliquod beneficium vel obſequium præſtiterant. immò tam gratus erat erga benefactores, vt etiam mortuis indicia gratitudinis oſtenderet. Quare & Paulo IV. à quo creatus erat Cardinalis, nobile & magnificum ſepulchrum in templo Mineruæ, in Caraforum Sacello ædificauit. Fecit & aliud monumentum in honorem Cardinalis *dei Carpi*, in æde ſanctiſſimæ Trinitatis, à quo Cardinali Pius adhuc priuatus, & tenuioris fortunę Religioſus, alia beneficia perceperat. Neque immemor fuit Alphonſi Carafæ Cardinalis, Pauli Pontificis nepotis, cui in domo Neapolitana ſumptuoſum, & tali viro dignum buſtum erexit. Fuerunt & variæ fabricæ in palatio Vaticano, alijſque locis, tam in vrbe, quam extra Vrbem à Pio V. aut nouæ conſtructæ, aut collapſæ reparatę. In Boſco patria ſua inſigne Monaſterium Fratribus ordinis S. Dominici ædificari iuſſit, ac neceſſarijs prouentibus dotauit. In cuius tēplo ſibiipſi honeſtam ſepulturā cum modeſto epitaphio condidit.

Gratitudo.

In patria Dominicanis monaſterij fundatio.

Quamuis in his magnificis ſtructuris, in expeditione Turcica in Vngariam, in rebus Gallicis & Auenionenſibus, in fœdere denique contra Turcas inęſtimabilem auri vim expenderit, tamen poſt mortem illius in caſtro reperta ſunt ſexcenta ducatorum millia, vel (vt alij dicunt) myrias auri cum dimidia. Non tantùm à ſuis Pontifex hic laudatus eſt, ſed & ab inimicis Turcis, & à ſceleratis Hæreticis, quod irrefragabile bonitatis illius argumētum eſt. *Bonum enim eſt* (inquit Ariſtoteles) *quod inimici & mali homines laudant: vidētur ſiquidem ferè omnes fateri, quod fatentur vel hoſtes, vel qui ob aliquam offenſionem à nobis alieni eſſe videntur. Quia res ea vſque adeò ſit euidens, & expoſita oculis, vt illi diffiteri non poſſint.*

Laudatur etiam ab hoſtibus.

GREGORIUS XIII. PAPA.

GREGORIVS decimustertius, anteà Hugo dictus, Bononiēſis erat à Boncompagnorum familia oriundus: patre 235. Pit.

Patria parentes & natiuitas. patre Chriſtophoro, matre Agniola Mareſcalchi, anno poſt partum Virginis MD II. ſeptimo Ianuarij, qui dies erat Veneris, ſecunda circiter hora noctis cum dimidia, natus eſt. *Educatio et ſtudia.* Educatus eſt nobili ac honeſto modo, qui cùm ad annos ſtudiis aptos perueniſſet, præceptoribus humanioribus litteris imbuendus traditur. Adultior ad Legum & Iuris ſtudium miſſus, aſſiduus auditor fuit Ludoici Muzzoli, & Annibalis Caccianimici: poſt hos Ludoicum Gozadinum & Carolum Rouinum audiuit, qui eo tempore celeberrimi per totam Italiam, aliiſque in locis plurimis Iuriſconſulti habebantur: & in Bononienſi Academia cum ſummo applauſu & maximo ſtudioſorum concurſu iura profitebantur; vſque adeò, vt qui eorum prælectiones diligenter audirent, doctrinamque & conſilia eorum ſectabantur, laudabiles in ea facultate progreſſus facerent, & Doctoratus titulum, quemadmodum & Gregorius fecit, facili negotio conſequerentur. *Fit Doctor.* Quem gradum Gregorius vigeſimo octauo ætatis ſuæ anno, decimoquinto Septẽbris, anno reparatæ ſalutis MDXXX. Bononiæ adeptus eſt. Anno ſequenti duodecimo Auguſti ad Collegium ciuile Bononienſe admittitur. Duobus vltimis eius anni menſibus factus eſt Doctor Dominorum Priorum, quos illic Antianos nominant.

Varia officia et dignitates. Eodem anno cœpit publicè legere inſtitutiones Imperiales; quam profeſſionem tribus ſequentibus annis continuauit. Vltimo verò huius profeſſions anno in Collegium Canonicum cooptatus eſt. Anno deinde MDXXXIIII. ordinarius profeſſor fit, in quo ſtudio perſeuerauit, vſque dum Romam venit: qui eius aduentus in XXXVIII. annum, menſem verò Septembrim incidit. Intereà temporis Iudex etiam mercatorũ Bononiæ primo ſemeſtri, anno MDXXXVI. creatus eſt, & in Iulio atque Auguſto eiuſdem anni denuò Doctor Dominorum Antianorum conſtituitur. *Romam venit, & quam ob cauſſam.* Deinde (vt paulò anteà diximus) Romam venit, anno Dominicæ incarnationis milleſimo quingenteſimo trigeſimonono.

Narrârunt mihi Bononiæ viri fide digni, & ætate prouectiores, duas potiſſimùm cauſſas mouiſſe Gregorium, cur patriam relinqueret. Prima fuit diſſentio quædam & ſimultas domeſtica; alia, quia videbat ſibi Bononiæ profeſſionem Iuris parũ proſperè procedere, quodque ea impetrare non potuit ſtipendia, quæ volebat, & quæ illi meritò debebantur. Veniens itaque Romam Senatoris Capitolij collateralis conſtituitur: deinde quoque Abbreuiator Parci Maioris, & vtriuſque ſignaturæ factus eſt Referendarius. Sub Paulo Tertio Tridentum ad generale Concilium profectus eſt, & XLIX. anno Romam reuerſus fit Vicarius ciuilis Auditoris Cameræ, quo officio Dominus Cicada, qui poſteà Cardinalis ſancti Clementis factus eſt, fungebatur. Tempore Iulij Tertij Secretarius Apoſtolicus efficitur, & anno deinde MDLV. octo menſibus Vicelegatus per territorium Romanum, ſub legato Cardinale Cicada mittitur. Anno ſequenti ſignaturę gratiæ, quam ſignaturam Conceſſus vocãt, præficitur. Poſt biennium in locum Viceregentis Cameræ aſſumptus eſt. Non diu pòſt Paulus IIII. eum Veſtę Epiſcopum ordinauit, quo tempore ſacris initiatus, Primitias ſuas in adyto S. Petri celebrauit. *Ordinatur Epiſcopus, & fit ſacerdos.* Anno ſexageſimoſecundo iterũ in Concilium Tridentinũ mittitur, ibiq; vſque ad determinationem omniũ actorum, totiusq; Concilij definitionem permanſit. Romam cùm rediiſſet, à Pio Quarto Aſſeſſor in Sacello deſignatur, qui eundem anno MDLXV. duodecimo die Martij, qui Diuo Gregorio ſacer eſt, Cardinalem cum titulo ſancti Sixti creauit, eodemque anno Legatum à latere in Hiſpanias miſit, & ſignaturam Breuium Apoſtolicorum ei contulit: è qua legatiõe reuerſus nõ eſt, priuſquam Pio Quarto defuncto, Pius Quintus Pontifex Romanus eſſet electus: *Cardinalis creatur.* cum quo Pontifice initio illi non optimè conuenit, eò quòd rigorem illum iuſtitiæ, quo Pius vtebatur, moderandum eſſe diceret.

Poſt obitum Pij Quinti anno partus ſalutiferi MDLXXII. feria tertia, quæ in XIII. Maij incidit, hora circiter XXII. Pontifex renunciatus eſt. *Pontifex eligitur.* Eius autem electio fuit eiuſcemodi. Amici Moroni omnibus conſiliis, agendique modis vſi erant, eodem die, quo in Conclaui Cardinales conuenirent, vt ipſe Moronus eligeretur: ſed cùm inſtitutum ſuum propter varia, quæ occurrebant, impedimẽta ad optatum finẽ perducere non poſſent, cogitationes ſuas aliò cõuerterunt. Intereà Cardinalis Granuellanus

lanus cum Farneſio diu multumq; de noui Pontificis electione collocutus eſt: placuit tandem ipſis, vt Farneſius (cuius magna erat in hoc Collegio authoritas) duos aut tres Cardinales nominet, qui præ cæteris ad tantam Maieſtatem obeundam digniores iudicarentur: & vt Granuellanus (quantum in ſe eſſet) procuraret, vt vnus ex illis Pontifex eligatur. Farneſius cùm tempus deliberandi poſtulaſſet, & negotium cum ſuis communicâſſet, Cardinali Granuellano reſpondit, ſe nominare Cardinalem Montepulcianum, Cardinalem Boncompagnium, & Cardinalem Correggium. Granuellanus accepta hac nominatione Cardinalem Alexandrinum, Pij Quinti Nepotem adiit, & multis cum illo de hac electione ratiocinatur. Alexandrinus mox in Cellam abijt, & omnia cum ſuis amicis communicauit, quibus etiam ſuum conſilium detexit, dicens; Se quidem laboraſſe, vt aliquis eorum Cardinalium, qui ab Auunculo ſuo erant promoti, in Pontificem aſſumeretur: ſed negotium hoc tam intricatum eſſe, vt huius rei felicem euentum ſperare non poſſet, quia Cardinales pleroſque in eo conuenire cerneret, non eligendum Pontificem ex ijs, qui adeò nuper Cardinales facti erant: non eſſe itaque ſpem de his, quos Auunculus creauerat. Sed & videre ſe viam optimè præſtratam eſſe Cardinali Bõcompagnio: ſe quoque tum ob hanc cauſſam, tum quia ſciebat virum eſſe magni meriti, non malè erga illum affectum eſſe. Cardinalis Farneſius non obſcuris argumentis proſpiciebat electionem in aliquem è tribus à ſe nominatis, & quidem in Boncompagnium propendere: quod & Cardinalis Vrbinus facilè animaduertit, qui de eodem quoq; ſubiecto ſeu candidato optimè ſentiebat, & amicis Boncompagnij iuſſit ſecuros eſſe de illius electione: nullã fore difficultatem, ſi Alexãdrini, & ei adhærentium ſuffragiis non deſtituatur. Vota namque Borromæi & Altempij, qui illum ſummoperè electum cupiebat, omnemque operam adhibebat, vt Boncompagnius eligeretur, ab illo ſtabant: aliorum omnium, paucis exceptis, huic negotio incommodarē non poſſe nouerant. Cùm autem Alexãdrinum & Medicæum, qui illi fuit adiunctus, Boncompagnio ad electionem quoq; ſuffragari intellexiſſent, negotium peractum crediderunt: cœptumque eſt dici, Boncompagnium ad Sacellum ducerent, vt Pontifex ſalutetur, miſſique ſunt nonnulli, qui octo Cardinales omnium horum ignaros huius rei certiores facerent. Vercellenſis verò ad cubiculum Boncompagnij acceſſit, ipſumque manu apprehenſum ſalutauit, dixitque: ſecum ad Sacellum concederet: erat enim electus Pontifex Boncompagnius ſine vlla commotione aut animi perturbatione, cum magna conſtantia aliud nihil reſpondit, quàm; Domine mi, ſuntné vota verè ſufficientia ad hanc electionem? Cumque reſpondiſſet Cardinalis Vercellarum eſſe ſufficientia, atq; idipſum alij quoque Cardinales, quorum magnus hic erat concurſus, affirmarent, ille innixus menſæ accepit ſcripta quædam, quæ ipſe magni faciebat, iiſq; pectori applicatis; Eamus, inquit, in nomine Domini; atque ita vultu animoq; cõpoſito ad Sacellum venit tali cum magnanimitate & grauitate, quali cum poſſet in ſimili caſu quiſpiam alius. Cùm in Sacellum veniſſet, in mirabili concurſu Cardinaliũ ab omnibus Papa ſalutatur, & debita cum reuerentia colitur. Ille autẽ ex ſingulari deuotione, qua ſemper erga B. Gregoriũ fuerat, nomen Gregorij ſibi ſumpſit. Res fuit admiratione digniſſima, tam arduum negotium quattuor aut quinque horis confici potuiſſe: & nullum (vt ſolet) interueniſſe obſtaculum, quod illud impediuerit, omnia inſuper per Cardinales facta, & nihil (vt ſolet) per Conclauiſtas.

Electus Pontifex deinde coronatus eſt in feſto Pentecoſtes, quod paulò poſt electionem ſubſecutum eſt. Mox literas dedit ad Confœderatos, illis ſignificans, ſe eiuſdem eſſe volũtatis, quo Deceſſor eius Pius, neque ſupinum aut negligentem ſe fore in mittendis ſubſidiis ijs, quæ pro authoritate & poteſtate ſua poſſent exſpectari. Mortuo Pio Quinto & Sede vacante, Marcus Antonius Columna Roma diſceſſerat, poſtquàm iam à ſacro Collegio in officio ſuo confirmatus eſſet, litteraſque à Rege Catholico accepiſſet, quibus admonebatur, vt quàm primùm ſeſe ad expeditionem Turcicam præpararet. Gregorius cum prudentiſſimi huius Ducis fortitudinem conſideraret, etiam ſua eum autho-

Coronatur.

authoritate, vt Architalaſſus deinceps eſſet, confirmauit. Columna itaque cum Iacobo Soranzo generali annonæ ſtructore Meſſana ſoluunt, quibus ſe Ioãnes Auſtriacus certis motus rationibus, cum ſua claſſe iungere noluit: ſed dedit illis viginti triremes ſub imperio Gilandradę: promittens ſecum reliqua claſſe breui ſubſecutũ, niſi tumultus illum Belgicį retardauerint, aut aliò fortè auocauerint. Illi autem expanſis velis circa finem Iulij, Anno MDLXXII. Corcyram appulerunt, vbi Generalem Foſcarinum inuenerunt: Hic communibus ſententiis determinatum eſt, hoſtilem claſſem per mare quærere, eique quoquo modo pugnandi copiam offerre. Neque hanc ſententiam mutauit fama, quæ claſſem Turcicam pluribus quàm ducẽtis quinquaginta nauibus conſtare aſſerebat. Non enim credere potuerunt id verum eſſe, propter maximam cladem, quam anno præcedenti Turca à noſtris acceperat, aut ſi qui crederent, exiſtimabant tamen naues è viridi ligno fabricatas, bello minus eſſe idoneas. Noſtri itaque ad pugnam prõpti & parati naues omnes luſtrârũt, & in Corcyra recenſuerunt, inuentæque ſunt triremes cẽtum & triginta, quinqueremes ſex, naues oblongæ decem, omnes quàm optimè expeditæ, & rebus ad pugnam neceſſariis inſtructæ. Omnibus ſic cõſtitutis portu exeunt, & Peloponneſum præternauigantes Cytheram inſulam, nunc *cerigo*, tenuerunt; ibique intellexerũt, claſſem Turcicam iuxta Monenbaſiam in anchoris ſtare. Relicta igitur Cythera ad Promontorium Malium nauigant: quò cùm ſexto die Auguſti veniſſẽt, hoſtilem claſſem eminùs conſpexerunt: videbaturque rectà ad noſtros contendere. Hic iterum intellexerũt claſſem ducentis quinquaginta omnis generis nauibus conſtare, & imperatorem, ſeu Generalem illius eſſe Vluzalium, qui (vti certis nunciis didicerunt) ab Imperatore ſuo mãdatum habebat, quòd cum noſtris non confligeret, niſi maximum aliquod commodum, atque adeò certã victoriam præuideret: alioqui pugnam detrectaret, ne quod periculum maritimis oris, vrbibus & locis crearet. Noſtri extemplò cùm Turcica claſſis apparuiſſet, ſuam in ordinem redegerunt, aciem inſtruxerunt, & naues rectà in hoſtem impellũt. Vluzalius videns Chriſtianorũ claſſem aduentare, vt ſuam inuadat, licet eum numero nauiũ ſua longè inferiorem cerneret, conuerſis puppibus occidentem verſus properat, & ſub inſula *de Cerui* claſſem ſiſtit. Noſtri illum inſequũtur, ſed tardè admodum: cuius tarditatis ratio hæc erat, quia maiora nauigia remulco trahere debebãt, qua in opera totus ille dies abſumptus eſt, ita vt occidente iam Sole hoſti appropinquarent: quo tempore omnes iudicabant pugnam incipiendam non eſſe, cùm ea vix ante noctem perfici poſſet.

Claſſis cõfœderatorum iterũ in Turcas expeditur.

Vluzalius vt ſuam exiſtimationem ſaluã conſeruaret, ſignificaretque ſibi decretum eſſe cum hoſte pugnare, vertit proras, inſtruit claſſem, naues in ordinem cogit, milites arma capere iubet, omniaque ad prælium aptat, haud aliter, quàm aut oppugnare hoſtem, aut ab hoſte oppugnari paratus eſſet. Noſtri huius rei per exploratores certiores facti, ſublatis clamorib. ſibi gratulabantur copiam pugnandi datum iri, & tantum diei adhuc ſupereſſe, vt & incipere certamen & finire poſſent. Parati itaque ad claſſem inimicam aggrediendum, cæperunt emiſſis aliquot pilis hoſtem laceſſere. Vluzalius, vt qui nihil minus quàm cõfligere cum noſtris in animo habebat, omni qua potuit dexteritate ſeſe ſubduxit, & celeri fuga vlterius in occidentem fertur: quem fugientem licet noſtri ſumma cũ velocitate inſequerentur, aſſequi tamen non potuerũt. Vt autem Vluzalius fugam ſuam noſtris magis occultaret, multas machinas puluere tantùm, non etiam pilis oneratas diſplodi iuſſit, vt fumus noſtris conſpectũ eriperet, Turcæque ſub ipſa nebula tutius elaberentur. Tandem claſſem ſaluam ad promontorium Martapan, omniũ promontoriorum totius Peloponneſi maximè auſtralem in portum *delle quaglie* applicuit. Noſtri Cytheram reuerſi ibidem toto biduo permanſerunt: inde rurſus hoſtem inſecuti ſunt, & decimo Auguſti claſſis Turcica iterum conſpecta eſt. Sed antequam noſtri ad pugnam venire potuerant, Barbarum cum claſſe Coronem fugit, noſtri autem denuò Cytheram reuerſi ſunt.

Turca pugnam ſubterfugit.

Intereà Chriſtianis nuntiatur Ioannem Auſtriacum cum ſua claſſe Corcyram veniſſe, & vehementer dolere, quòd ſe abſente hoſti pugnandi occaſionem obtuliſſet.

Quare

Quare Columna, cui illa Auſtriaci philautia faſtidio erat, cum Gilandrada ſtatuit, cum ſuis triremibus Corcyram ad Auſtriacum velificari, vbi cum Auſtriaco deliberârunt, quid eſſet agendum. Communi tandem conſilio decretum eſt, denuò claſſem Turcicam, quæ tunc in Nauarino portu reficiebatur, tentandam eſſe, Corcyra itaque ſoluens Auſtriacus decimo Septembris Gomenozzam venit, vbi cum claſſem luſtraſſet, centum octoginta triremes, octodecim maiora nauigia, & ſex quinqueremes inuenit, inter quas etiam Venetorũ naues recenſentur. Iterum de communi Generalium conſilio determinatum eſt, vt ſi quo modo fieri poſſet, hoſtes ex improuiſo adoriantur: vt hoc modo ipſis fuga intercluſa ad conflictum cogerentur. Cæterũ euentus docuit noſtros optimè conſuluiſſe, ſed conſilium prudenter exequi nõ potuiſſe. Cùm enim de nocte ad portum Nauarinum, in quo ſe claſſis Turcica continebat, venire debuiſſent, prima luce venerũt. Quorum aduentus cùm ex altiſſimis montium ſpeculis agnitus eſſet, confeſtim Vluzalio hoſtem in procinctu eſſe nunciatur. Ille quia præmonitus ſat temporis haberet, claſſem è portu educendi, noſtris ſpectantibus Modonam fugit. Hic cùm portũ inueniſſet munitiſſimum, & ab omni impetu hoſtili ſecurum, noſtros exſpectauit, neq; voluit vnquàm, licet ſæpè à noſtris prouocatus, & multis pugnandi occaſionibus oblatis, in altum prodire, & manum cum noſtris conferere.

Munit ſe Turca in ſcopulis.

Sed machinis aliquot bellicis in vicino quodam ſcopulo diſpoſitis, & munito colle, qui portui imminebat, iſtis propugnaculis ſeſe tueri, & noſtram claſſem longius à portu reijcere voluit. Noſtri videntes, quia tempus fruſtrà elaberetur, nec poſſe hoſtem ad pugnã elici, in portu autem oppugnare periculoſum eſſe, eò quòd locus ipſis incommodus, hoſtibus verò commodiſſimus eſſet, ſtatuerunt terreſtri prælio fortunam eſſe tentãdam. Definitum itaque eſt, vt ſcopulum illum, & illum collem ab Vluzalio munitum oppugnent. Veriſimile namq; eſſe, vt ſi hoc fiat, hoſtem aut ad pugnam venturum, aut amiſſis iſtis munitionibus, relicta claſſe terreſtri ſeſe itinere ſaluaturum. Sed cùm à quibuſdam ſeruis Chriſtianis, qui fuga elapſi erant, duo iſta loca & præſidijs, & apparatu bellico ſatis ſuperq; munita eſſe dixerãt, adeò vt iſta occupandi nulla ſpes eſſe deberet, mutato conſilio viſum ipſis eſt, maiorem exercitus partem cũ aliquot machinis in terram exponere, & Adonem vrbem oppugnare. Dum huic operi intẽti ſunt, tanti ventorum turbines mare incubuerunt, tanta tempeſtas orta eſt, imbreſq; tam denſi de cælo deciderunt, vt facilè præſagirent, ſe nullum fructum facturos eſſe. Iterum igitur à priori ſententia diſcedentes, animo deſtinârunt reclamantibus tamen Hiſpanis, caſtellum Nouarinum ſumma contentione oppugnare, nõ enim longè illud à mari erat diſſitum.

Chriſtiani Nouarinum tẽtant.

Secundo itaque Octobris tria millia Italorum, & mille ducentos Hiſpanos, ductore Alexandro Farneſio tunc Principe, nunc Duce Parmenſi, in terram expoſuerunt. Parmenſis cùm eodem die machinas ad muros verberandos diſponere vellet, à baliſtariis qui è caſtro pilas ſine intermiſſione eiaculabantur, fuit impeditus. Vt igitur minori cum ſuorum damno hoc opus perficeret, vſque in noctem inſequentem illud prorogauit. Cæterùm ſub veſperem tanta iterum tempeſtas inhorruit, tantę inundârunt pluuię, cum ventis & frigore tam intolerabili, vt impoſſibile fuerit operas inceptas perficere: tum propter aquas, tum etiam propter immẽſum frigus, quo milites penè obriguerunt. Poſtridie Auſtriacus per ſeruũ Chriſtianum, qui è triremium vinculis erat elapſus, fit cerior, Modonæ multas equitum copias colligi, quibuſcum Vluzalius caſtro Nouarino ſuccurreret: iam octo millia confluxiſſe, & in horas plures exſpectari. Quare Auſtriacus re diligenter examinata, cùm facilè animaduerteret, caſtrũ illud etiamſi in Confœderatorum poteſtatem veniret, defendi tamen ab ipſis non poſſe, præcepit omnibus, qui ad hanc expeditionem in terram deſcenderant, ſtatim ad naues reuerterentur. Qui dum reditum parãt, à decem millibus equitum Turcicorum circumueniuntur. At Princeps Parmenſis oppoſitis machinis bellicis, iiſque in hoſtem conuerſis, eorum impetum retardauit, ordines perturbauit, & magno illorum detrimento reiecit.

Chriſtiani periclitantes Princip. Parmenſi ſaluantur.

Conſiderantes itaque noſtri, quòd neq; terra proficere aliquid poſſent, nec mari hoſtem ad pugnam elicere, decreuerunt

hoc anno nihil vlterius tẽtare: ſed claſſem in portum reducere. Antequã tamen id facerẽt, placuit ſemel adhuc experiri, an hoſtem è latebris extrahere, & ad pugnãdum prouocare poſſent. Dum hæc ſecum deliberant, ecce peropportuna ſeſe obtulit occaſio. Nauis quædã Veneta Zacyntho venit, vt ſe claſſi noſtræ iungeret. Vluzalius cùm eminùs nauim hanc conſpexiſſet, miſſis quibuſdam nauibus illam iuſſit expugnari. Noſtri huius rei certiores facti, cum parte claſſis eò aduolant, vt ſociam nauim defendant: reliqua interim claſſis ad pugnam ſe parat, vt ſi Vluzalius portu egrediatur, illum vndique cingant, & volentem nolentem ad conflictum adigant. At ille ſibi metuens ictu maioris machinæ ſigno dato receptui cecinit, naueſque ſuas reuocauit, quę mox in tutum redierunt, vna excepta, quam inſpectante vniuerſa claſſe Marchio ſanctæ Crucis, prudens Princeps, & imperterritus miles intercepit.

Claſſis Chriſtianorum re infecta redit.

Nocte, quę ſeptimum Octobris diẽ ſubſequebatur, claſſis noſtra verſus Occidentem curſum inſtituit. Cumq; Gomenozzam appulſa eſſet, Ioannes Auſtriacus & Columna per mare Siculum Meſſanã claſſem reduxerunt. Foſcarinus verò cum ſuis nauibus in Corcyra manſit. Audiui nonnunquam à Chriſtianis, qui capti à Turcis, tũc in illorũ claſſe ſeruiebant, quòd Vluzalius in his vltimis, quę offerebantur occaſionibus pugnandi copiã feciſſet, niſi ei in mentem veniſſet, quòd is ipſe dies anniuerſarius erat, quo ſuperiori anno claſſis Turcica memorabilẽ illam cladem accepiſſet. quare ſuperſtitioſo iudicio ſuo deterritus, omninò credidit, diem illum fatalẽ & Turcis infelicem eſſe: ideoq; conſultum neutiquam videri ſummam ſalutem periclitari.

Cùm Pontifex intellexiſſet claſſem ſine vllo fructu rediiſſe, ait, Lætũ nimis & glorioſum exordium noſter Pontificatus habuiſſet, ſi claſſis noſtra manum cum hoſte conſerere potuiſſet, Turcicamq; expugnaſſet, aut aliud graue damnum Barbaro intuliſſet. At nos exhortando Principes, vt fœderi contra illum inito & confirmato ſeſe iungant, continuiſq; precibus Deum obſecrando, vt populo Chriſtiano virtutem & fortitudinem largiatur, noſtro officio ſatisfaciemus: vt Deus pro ſua miſericordia (ſi tamen ſaluti noſtræ expediat) futuro anno inſignem aliquam & lætam victoriã nobis largiri dignetur. Intereà miſit ad Regẽ Hiſpaniarum Archiepiſcopum Lanzanũ, vt eius Maieſtatem exhortaretur, naues, & quæ ad expeditionẽ in Turcas erant neceſſaria, ſequenti anno maturius quàm præcedenti ad bellũ præparentur. Ad Carolũ verò Frãciæ Regem miſit Legatum Fuluium Cardinalem Vrſinum, omnibus, iiſque optimis vſus mediis, vt Regem hunc in ſacrum fœdus adduceret. Suſcepit hoc onus in ſe Pontifex, tum quia ratione fœderis deuinctus erat, quotannis Imperatorem & Regem Chriſtianiſſimum exhortari, & ad ſacrum hoc fœdus inuitare; tum etiam ex ſingulari quadam beneuolẽtia, qua Regem hunc complectebatur, hanc ei gloriam exoptans, vt & eius virtus huius ſanctæ expeditionis particeps eſſet. Prætereà, vt aucto Confœderatorum numero, maior eſſet de victoria ſpes & ſecuritas. Cùm itaque Cardinalis ille in Frãciam ad Regem veniſſet, omnem adhibuit diligentiam, vt eius Maieſtatem ad bellum hoc Turcicum vnà cum cæteris Confœderatis ſuſcipiendum induceret. Non eſſe Principem (ait) inter omnes Chriſtianos, cui magis ex officio incũbit, nomẽ Chriſti defendere & diffundere, ſeu propagare, quàm Regi Franciæ: vt qui inde titulo Chriſtianiſſimi à multis iam ſeculis condecoratur: ad hanc tam ſanctã expeditionem debere eius Maieſtatem incitari clariſſimis maiorum ſuorum exemplis, qui ad conſeruandam & propagandam fidem Chriſtianã grauiſſima bella geſſerũt, populos ſuos, facultates & proprias ſæpè perſonas præſentiſſimis periculis expoſuerunt. Magnam ad hæc gloriam atq; vtilitatem ſuam Maieſtatem ex hoc fœdere atq; bello reportaturam. Gloriam quæ hinc cõſequetur eſſe manifeſtam: quid enim glorioſius eſſe poteſt fideli Principi & Chriſtiano, quàm inimicos Chriſti & fidei bello perſequi, & à Chriſtianorum ceruicib' repellere? Neq; minorem fore vtilitatem: deuicto enim Turca, opulentiſſimas eius regiones facilè poſſe occupari, magnum in iis quęſtum victorem poſſe facere, & ampla ſpolia reportare. Huc accedere, quòd Chriſtianiſſima ſua Maieſtas populos ſuos in Turcas mittendo, regnũ ſuum pernicioſis hæreticorum ſeditionibus liberaret, quib' nunc tam crudeliter affligitur. Multos e-

Pontifex Carolum Franciæ Regẽ ad fœdus inuitat.

Oratio Legati Pontificij ad Gallum.

nim

nim hęreticos ad hoc bellum profecturos, adeò vt remanſuros ad nouos tumultus cõcitandos vires non ſint habituri ſufficientes. Ne verò Regem ab hoc ſacro fœdere deterreret rerum præcedentiũ memoria, aut loci in fœdere dignitas ſeu præeminẽtia, aut difficultas vtilitatis, ne fortè eas conſequatur partes, quæ ſuæ Maieſtati cõuenirent, Pontifex omnes iſtas difficultates in ſe recipiebat, promittẽs ſe effecturũ, vt in omnibus his, aliisq; Regi ſatisfiat. Simili modo offerebat, ſi quid aliud in hoc fœdere eſſet, quod eius Maieſtati min' placebat, ſe id ita temperaturum, vt omne faſtidium tollatur. Meminiſſe Regem debere vbi Dei negotium agitur, ibi nec honorũ, nec opum cupiditati indulgendum eſſe. Quòd ſi omnem diffidẽtiam auferri, & per omnia ſecurus eſſe velit, non videri Pontifici commodiorem ad omnia impedimẽta tollenda viam poſſe excogitari, quàm ſi inter ſuam Maieſtatem, Regemq; Catholicũ vera & firma conſtituatur amicitia: fieri autem hoc poſſe, ſi noua inter ipſos cõtrahatur affinitas, fratri ſuo alteram filiarum Regis Hiſpaniarum ſpondendo.

Reſpõſio Regis ad Legatũ. Hæc Legatus iuſſu ac nomine Põtificis. Cui à Rege reſponſum eſt, ſe non aliam ob cauſam, quàm ad defendendam fidẽ Catholicam, & ſanctæ Sedis obedientiam cõſeruandam tot iam annis regnum ſuum, vitã & ſuam, & matris, & fratrum multis periculis expoluiſſe. Ad hoc autem ſe non tam exemplis maiorum ſuorum, quàm naturali inſtinctu, honeſtatis vi, & ipſo decoro permotum eſſe. Huius autẽ rei præter alia, vel hoc manifeſtiſſimũ eſſe argumentũ; quòd poſt mortem Admirallij generali edicto, in omnibus regni ſui finibus promulgato, omnes hæreticos, qui inueniri poſſent, gladio feriẽdos iudicaſſet, adeò vt paucis diebus ſeptuaginta millia, & quidem plures trucidati ſint: fore autem horum numerũ maiorem, niſi pro ſua clementia infelicis plebeculæ miſertus, & ſpe multos ad Catholicam veritatem aliquando reuerſuros motus, nouo edicto cauiſſet, ne quis ampliùs occideretur: ſed omnibus ad Catholicæ Eccleſiæ gremium redire volentibus, parceretur. Porrò ſe promptiſſimum eſſe, nihilque magis optare, quàm vt omnes vires ſuas aduerſus Turcam, infeſtiſſimum fidei Chriſtianę inimicum effunderet: ſed habere ſe in regno ſuo ſubditos omnes rebelles & tumultuantes, maximè autem Narbonenſes & Rupellenſes: & quod malũ maximoperè augebat; vereri ſe, ne iidem in ſua rebellione ab Anglis & Germanis, quibus iſta de hæreticis ſumpta ſupplicia vehemẽter diſplicebãt, armis, militibus & opibus adiuuentur & confirmentur. Quantum ad particulares conuẽtiones ſeu pacta & fœdera, dicebat, ſe libenter Pontificis voluntati obtemperaturum, & quidem propoſitum de matrimonio ſibi maximè placere, ſi Rex Catholicus velit aliquod regnũ, aut prouinciam quandam fratri dotem deſpõdere, ſed videri ſibi negotium illud effectũ tunc non habiturum.

Quamuis autẽ Rex Chriſtianiſſimus ad negotium fœderis tam perſpicuè reſpondiſſet, non deſtitit tamen Legatus eũ ſecundo, & quidem aliis verbis & rationibus interpellare, ſi quo modo regẽ in fœdus poſſet pertrahere. ſed reſponſum non tulit aliud, quàm; Neutiquã ſuæ Maieſtati cõſultum videri, hoc rerum ſtatu exercitum in ſuo regno conſcribere, illumq; in expeditionẽ aduerſus Turcas mittere. Huic enim militiæ nomen hos tantummodò daturos, qui verè Catholici ſũt: hæreticos in regno permanſuros, qui tantò potentiores eſſent ad motus nouos concitandos, quantò minores viderent Catholicorũ vires ad ſuos furores comprimendos. E ſua itaq; & regni ſui re nõ eſſe, ſacri fœderis illius conditiones accipere, aut illi ſe ſociare.

Legatus cùm videret ſe nihil impetrare poſſe, Romã re infecta reuerſus eſt. Diſplicuit autem Pontifici regem Franciæ fœderi nolle ſubſcribere. Ad alia itaque media conuerſus, fœderis negotium promouere non ceſſauit. Sed & omni ſtudio quo potuit, id egit, vt paratis & comparatis omnibus ad nouam expeditionem neceſſariis, prima æſtate claſſis expedita aduerſus Turcam mitteretur. Cum omni itaque ſolicitudine triremes, aliæque naues reficiuntur: fortiſſimi quique viri ad militiã conſcribuntur, omnis apparatus bellicus apparatur. Idẽ & Turcę fecerunt, nullis parcentes ſumptibus aut expẽſis. Qui vt noſtros præuenirent, in Dalmatiam traducto exercitu Aſcruuium, nunc *Catare*, munitiſſimã Venetorum vrbem occupare tẽtãrunt. Sed quia id commodè fieri non poſſe videbant, niſi ex- *Legatus re infecta Romã redit.* *Apparatus ad nouã expeditionem contra Turcas.*

excitato prius propugnaculo, cum omni celeritate munitionem ſub ipſa vrbe extruxerunt. Veneti huius rei certiores facti, per litteras Iacobo Soranzo Prouiſori generali, qui tunc in Corcyra, ſeu cõfinio morabatur, mandârunt, vt cum parte claſſis periclitãti vrbi ſuccurreret, atque propugnaculum diſturbaret. Soranzus accepto hoc mandato, non cunctandum ſibi diutius arbitratus eſt: ſed ſtatim XV. Ianuarij, anno poſt Chriſtum natum MDLXXIII. cum viginti triremibus Aſcruuium nauigat, tantaq; cum celeritate appulſus eſt, vt de illius aduentu hoſtibus nihil conſtaret, priuſquam eum proras ad terram applicare viderent: & ſi Soranzus claſſem cõfeſtim in propugnaculum direxiſſet, vno eodemdemq; illud impetu occupaſſet. Expugnatum igitur cõfeſtim, igne ſubiecto exuſſit, & diſturbauit, multoſque è Turcis capite iuſſit obtruncari. Prædam hîc Veneti non contemnendam nacti ſunt: inuenta nanq; ſunt in munitione ſeptẽdecim maiora tormenta bellica, ſeptem benè inſtructæ triremes, & alia nonnulla, quæ omnia in poteſtatem Venetorum venerũt: ſed & portam ferream accipere, cui Aſcruuium tranſlatæ inſcriptum eſt, à quo, quando, & quomodo capta eſſet.

Venetorũ victori ad Turcas ad Catarc.

Intereà Veneti animaduertentes ſua negotia cum Turcis aliis in locis malè ſuccedere, & peiora metuentes, propter potentiſsimam quam inſtruebant claſſem, cui etiã accedebat, quod conquerebantur quoſdam confœderatos conditionibus non ſatisfacere, opera & interceſsione ſui in vrbe Conſtantinopolitana Patroni, & Regis Franciæ Legati, inducias cum Turca pacti ſunt: à quibus ille minimè alienus erat: tum quia Cyprum occupauerat, aliquot etiam ciuitates in Dalmatia Venetis ademerat, tum etiam quia recens adhuc acceptæ ſuperiori anno cladis memoria animum illius ſauciabat, metumque incutiebat, ne vires & proſperi Chriſtianorum ſucceſſus maiora adferrent incommoda. Quamobrem Veneti inducias confeſtim conditionibus honeſtis obtinuerunt. Diſplicuerũt iſtæ induciæ Pontifici & Regi Philippo, vel eò potiſsimùm, quòd ſine ſuo conſilio aut conſenſu erant impetratæ. Veneti extemplò legatos ſuos ad vtrumque & Pontificem, & Regem miſerũt, vt cauſam ſuam iuſtificarent, & omnem ſiniſtram de ſe cõceptam ſuſpicionem auerterent. Neque hac legatione contenti Veneti, etiã multis, diſertiſq; rationibus ſeſe excuſârũt & purgârũt, Philippo Boncompagnio, Cardinali S. Sixti, Pontificis Nepoti illuc miſſo, anno M.D.LXXIIII. vt Henricum Regem Poloniæ ſalutaret, qui mortuo fratre Carolo Rege, inſciis Polonis, noctu ſumma cum celeritate, ne à Polonis detineretur, aut ex itinere retraheretur, Polonia exceſſerat, & citatis equis Venetias venerat, vt deinceps in Galliam rediret: quod regnũ illi hæreditario iure poſt obitum fratris debebatur.

Veneti à fœdere deficientes, cum Turca inducias paciſcuntur.

Gregorius itaque cùm non haberet iſtas facultates, vt poſſet in negotio fœderis tãtas opes, quantas ſolet, profundere, conuertit ſeſe ad ſuccurrendum Imperatori & Regi Catholico, vt commodè hæreſes exſtirpare, & fidem Catholicam poſſent propagare. In huiuſmodi ſubſidiis multos magnoſque theſauros Pontificatus ſui tempore conſumpſit: præter eos, quos Regi Galliarum miſit, ad bellum contra Hæreticos continuandum. Ne autem pecuniæ, quæ neruus belli eſt, inopia cogeretur pacem cum Hæreticis inire; quæ noxia eſſet, fideique Catholicę pernicioſa, dedit ei quadringenta ducatorum millia, quæ ex vna collatione ciuitatũ Eccleſiæ, & ſex decimis beneficiorum collegit. Archiduci quoq; Carolo & Melitenſibus liberalia ſæpè ſubſidia miſit. Magna inſuper liberalitate vſus eſt in pauperiores nobiles & Magnates. Ducem enim Bruinſvvicenſem, cùm Romam veniſſet, ſeptem ducatorum millibus donauit. Sed & magnas impenſas fecit in ædificandis variis templis, tam in vrbe, quàm aliis in locis ſuburbanis. Neque vllis pepercit ſumptibus in viginti duobus per varias & remotiſsimas mundi regiones fundãdis, dotandiſq; Collegiis, in quibus iuuentus vnà cum literis pietatem, morumq; diſciplinam addiſceret: vt hoc modo cultus Catholicus amplificaretur. Quẽ in finem homines etiam doctos & feruidos, Religionis zelatores, ad Pretioſum Ioannem in Aethyopiam, ad Mauros, ad Conſtantinopolitanos, aliaſq; plures nationes miſit. Aluit nuntios aliquot in Germania, vt tentaret ſi illorum authoritate & labore poſſet Hæreticos ad agnitio-

Pontifex à Turcis ad hæreticos in ordinem redigendos ſe confert.

Liberalitas Gregorij.

nem

nem veritatis reducere,eoſq; ab omni malitia,quantum fieri poſſet,retrahere. Quin & in publicis granariis ad Thermas Diocletianas conſtituendis, in venuſtiſſimis fontibus ducendis, in plateis tam in Vrbe, quàm aliis in locis ad Eccleſiam pertinentibus ampliandis, incredibile eſt, quantas opes expendit. Nullis pepercit ſumptibus anno incarnationis M.D.LXXV. qui Iobilæus erat, vt populo Romano in tanta frequentia,quanta vix vnquam viſa fuerat antea,vt ſacra loca inuiſeret, venienti obſequeretur. Vt enim cum minori moleſtia eccleſiam ſancti Ioannis ad Lateranum adire poſſent, magnis impenſis & laboribus viam commodiſſimam ab Eccleſia beatæ Mariæ maioris ad Lateranum vſque aperuit,& ad peregrinorum vſum ſtrauit. In eodem quoque templo beatæ Mariæ porticum reſtaurauit, vt inſcriptio eiuſdem teſtatur,his verbis: *Gregorius XIII. Pont.Max.Eugenij labantem porticum deiecit, & magnificentius reſtituit: Viam rectam ad Lateranum aperuit, Anno Iobilæi M.D.LXXV.*

Tumult' ciuilis Genuæ per Legatum Pontificis & alios cõponitur.

Magnam quoque pecuniæ vim erogauit in legationib', diuerſis in caſibus diuerſa in loca mittendis, vt cùm Cardinalem Moronum,hominem in rebus gerẽdis dexterrimum anno LXXIII. Genuam miſit,ibique ſuis eum ſumptibus aluit, donec Rempub. illam ciuilibus ſeditionibus grauiſſimè agitatam ad priſtinam tranquillitatem reduxiſſet: quæ tunc demùm pacata fuit, cùm Genuenſis omnem ſuam controuerſiam arbitrio Pontificis, Regis Galliarum & Hiſpaniarum dirimendam contuliſſent, vt ſalua libertate ciuilia ipſi ſtatuta,quæ omnium motuum fons erat & origo,viſitarent, emendarentque. Quam curam Principes illi Cardinali Morono, Petro Caſtacciaro,Carolo Borgiæ, & Ioanni Idacio commiſerunt:qui multo cum iudicio leges veteres emẽdârunt,& multas nouas ſanciuerunt promulgaruntque.Quare & à Genuenſibus humaniter accepti & habiti ſunt.Effecerunt enim ſua diligentia & prudentia, vt multi ciues, qui ſolum vertebant,in vrbem redierint, pacificeque & quietè in antiqua ſua libertate viuerent. Hæc pax reddita eſt Genuenſibus menſe Maio,anni M.D LXXVI. quo tẽpore pontifex etiam occupatiſſimus erat in rebus Polonicis componendis,quo in regno turbulentiſſimi motus erant exorti.

Poſtquam enim Henricus Rex Poloniæ Regnum reliquiſſet, vt Franciæ, quod per obitum fratris ſui Caroli ad illum deuolutum erat, capeſſeret, Poloni per litteras & Legatos illi ſignificârunt,ſibi maximoperè diſplicere, quòd clàm abiiſſet. orabãt itaq; illum,vt reuerteretur:quòd niſi faceret, ſe in Comitiis ad duodecimam diem Maij, anno LXXV. indictis, nouum Regem electuros. Qui cum reſpondiſſet, ſibi nequaquam integrum eſſe in Poloniam redire, priuſquam filium ex vxore ſuſcitaſſet, quẽ Regni hæredem in Francia relinqueret: Poloni in arce,cui Stecifia nomen eſt,conuenerunt,vt nouum Regem crearent. Hic cùm vſque ad medium menſem Iunij hererent, neque ob varias difficultates & diſſenſiones aliquid certi decernere poſſent, alia Comitia menſe Nouembri Varſouiæ conſtituta ſunt.

Seditio ſeu controuerſia in Polonia ob electionẽ noui Regis.

Quò cùm dicto die Ordines conueniſſent,diuerſæ & aduerſæ fuerunt ſuffragantium opiniones: nam & varij erãt Principes,qui hanc dignitatem ambiebant. Affectabat hoc Regnũ Maximilianus ſecundus Romanorum Imperator; Erneſtus eius filius; Ferdinãdus frater Archidux Auſtriæ; Ioannes Tertius Rex Sueciæ, Sigiſmundus eius filius; Stephanus Batthoræus Tranſiluaniæ Princeps, Alphonſus Dux Ferrarienſis, & Ioannes Baſilides magnus Dux Moſchouiæ.Pontifex ope & diligentia ſui Legati,qui tunc erat in Polonia, aliorumque Magnatum induſtria, hoc vnum vrgebat,vt Princeps Catholicus eligeretur, & ne iſta animorum diſcordia in tumultum aut apertum bellum erumperet. In tanta voluntatum & opinionum diſſonantia, Iacobus Vcanius Archiepiſcopus Gneſnenſis cum multis Senatoribus ſurrexit, & egreſſus curia, ſeu loco, in quo fieri ſolet electio,copiis aliquot militum, qui à partibus ſuis ſtabant armatus, duodecima die Decembris Maximilianum Romanorum Imperatorem Poloniæ Regem renunciauit. Altera pars Senatus hoc factum Archiepiſcopi indigniſſimè ferens, pòſt biduum elegit Infantem Annam, è Regali & antiqua Iagellonum familia oriundam,vt ipſa Regina eſſet Poloniæ, ea conditione, vt nuberet Stephano Batthorço,Tranſiluaniæ Principi;qui cùm illam duxiſſet, cõfe-

ſtim pro Rege Polonię electo & confirmato haberetur. Vterq; Princeps electionem hanc, vbi nunciata eſſet, acceptauit: ſed Bathoræus ſolus ad poſſeſſionem regni peruenit. Hinc graues tumultus orti ſunt: ſed mox ſopiti Imperatore ex palpatione cordis paucis poſt menſibus moriente. Batthoræus itaque pacificus factus Poloniæ Rex, in Catholica fide vixit, Princeps fortiſſimus, & pontifici per omnia obedientiſſimus, ad quem etian (vt moris eſt) Legatum miſit, qui nomine Regis obedientiam Romanæ ſedi præſtaret.

Peſtis in Italia. Dum hęc in Polonia gerũtur, in quibuſdam Italiæ partibus ſæuiſſima peſtis graſſabatur, quæ Tridentum, Mediolanum & Venetias grauius, quàm alias ciuitates & oppida afflixit. Magno erat Mediolanenſibus refugerio Carolus Cardinalis Borromæus vrbis illius Archiepiſcopus, qui cũ opibus & facultatibus, cum propria perſona, omnibusque modis quibuſcum potuit miſerrimo afflictiſſimoque populo opitulatus eſt: non veritus pro ſalute illorum quotidie, immò ſingulis momentis vitam ſuam graui & manifeſto periculo ſubiicere. Sed qui amat vitæ Chriſtianæ veritatẽ, exiguam, immò nullam habet vitæ mundanæ curam & rationem.

Venetiis infinitus hominum numerus cuiuſuis ætatis, ſexus, conditionis mortem obiit. Quia verò pauciſſimi Sacerdotes & Religioſi erant ſuperſtites, Pontifex eò miſit Iobilęum, cuius beneficio omnes in hoc aut alio morbo vera pœnitentia contriti, etiamſi confeſſi non eſſent, aut alia Sacramenta percepiſſent, plenam peccatorũ ſuorum indulgentiã conſequerentur. Aloyſius Mozenigus ea tempeſtate Venetiarum Dux, omnia humana remedia adhibuit, vt peſtiferum hunc morbum fugaret: votum quoque Deo nuncupauit, ſe templum Saluatori ædificaturum, ſi diuina illius Maieſtas hanc vrbem à tam horribili contagione liberaret. Nõ poſt multos dies morbus hic cœpit minui, & paulò pòſt omninò cõquieuit. Multæ ciuitates Italiæ ſingulari beneficio & prouidentia Dei ab hac lue immunes euaſerunt, & quidem potiſſimũ Romæ; quo cum à Mercatoribus ſarcinæ quædam ex variis mercibus conflatæ aduectæ eſſent, facta pro conſuetudine decuria, admiſſæ ſunt, & in vrbẽ illatæ. Cæterùm mercatores illi vt maiorem quæſtum facerent, decreuerunt eaſdem ſarcinas in alias lõgè diſſitas regiones mittere, atque ibidem diuendere. Quò cùm tranſportatæ eſſent, & diſſolutæ, confeſtim omnia loca infecerũt: erant enim inter iſtas merces quædam maximæ peſtiferæ. Idem factum fuiſſet Romæ, niſi Deus mercatoribus illis hanc mentem inſpiraſſet, vt maioris quæſtus gratia, non Romæ merces vendere, ſed aliò mittere maluerint.

Pax tentata in Belgio. Anno circiter poſt hanc Italiæ calamitatem tranſacto pontifex per literas fit certior, Epiſcopum † Leodienſem negotium componendæ pacis inter Regem Philippũ & Ordines Belgicos, qui paulò antè per ciuiles diſcordias ab illius imperio deſciuerant, agitare: & quòd Ioannes Auſtriacus Belgicarum prouinciarum Gubernator, quem contra rebellem populum Rex Catholicus miſerat, cum Principe Parmenſi, tunc eius Vicario, poſt mortem verò Auſtriaci in Gubernatione ſucceſſor, multa præclarè gereret, & multis præliis victor, Hæreticos affligeret, quam vtiliſſimã Regi & Religioni Catholicæ operam, magna cum nominis ſui gloria Parmenſis hactenus continuauit.

† di Ladi, id eſt, Lodienſ. habetur exemplar Italicũ, quæ vrbs Italiæ eſt: ſed mendũ eſſe puto.

Pontifex cùm hæc intellexiſſet, multis grauibusq; cogitationibus & curis animũ fatigauit, quomodo efficeret, vt hæc pax cum authoritate Sedis Apoſtolicæ, & ſine vllo fidei Catholicæ detrimẽto conſtitueretur; confeſtim Dominum Caſtanæum; nunc Cardinalem ſancti Marcelli nunciũ iſtuc legauit, qui in omnibus conſiliis & actionibus ſuis ſingularem prudentiam & admirabilem integritatem oſtendit. Sed pacis huius negotiũ non aliũ[illegible]m habuit finẽ quàm ſemper in iſta regione habere conſueuit. Vnde maiora bella cõſecuta, & multæ ex primariis vrbibus ab eodem Duce captæ ſunt: magna pars Belgarum ad verũ Catholicæ Religionis cultum reducta, Deo & Regi, licèt in ſummis calamitatibus, fidelis permanet.

Portugalliæ Rege quid ad bellũ in Mauros ſuſcipiendum impulerit. Eodem anno quo pax inter Regem Philippum & Ordines Belgicos agitabatur, Sebaſtianus Portugalliç Rex, magnanimus & religioſus iuuenis, expeditionẽ in Mauros meditabatur. Ad hanc cogitationẽ impulit illum deſiderium reducendæ in hãc mundi plagã Chriſtianæ Religionis, quo-

modo ea temporibus antiquis ibidem coli conſueuit; & ſympathia ſeu dolor animi, quo cruciabatur ob Mahometem † ab Abdelmelecho patruo ſuo regnis Feſſæ & Maroci pulſum: qui aſſiduis, iiſque ſupplicibus precibus ad Portugalliæ Regem confugerat, opem & auxilium implorans, vt Regna ſibi per vim adempta poſſet recuperare. Pollicebatur, ſi Luſitani armis & auxilio in Regna reſtitueretur, ſe perpetuum eius fore tributarium. Vt autem huius rei ſecuritatem Portugallo præſtaret, omnes portus marium eius fidei & poteſtati traderet, vnà cum circumiacentibus agris, quos adeò fertiles eſſe dicebat, vt cum eorum frugibus non tantùm fames, qua nonnullæ ciuitates in iſtis partibus, Luſitanorum imperio parentes, iis temporibus, quibus tutò nauigare non licet, grauiter affliguntur, poſſet depelli: ſed & abundantia frumenti, aliarumque rerum ad humanos vſus neceſſariarum quotannis in Luſitaniā poſſet importari. Prætereà idem Mahometes vt Luſitanum alacriorem, & ad auxilium ferendum promptiorem redderet, vnum ex filiis ſuis obſidem illi reliquit. Multis quoque argumentis Luſitano perſuadere conabatur, bellum hoc nullam vel exiguam habiturum difficultatem; à maiori namq; ſubditorum ſuorum parte ſe diligi & deſiderari; ab omnibus verò pro ſolo, legitimo & naturali ſuo domino agnoſci: Abdelmelechum patruum ſuum non electione populi imperium adiiſſe, ſed fauore Turcarum inuaſiſſe: Turcas autem non aliam ob cauſſam illi patrocinari, quàm vt per illum via ipſis ſternatur, ad vicinas ciuitates & prouincias paulatim occupandas. Id autem Chriſtianæ Reipublicæ maximo fore detrimento. His, aliiſque rationibus motus Luſitaniæ Rex Sebaſtianus, animum ad hanc expeditionem Mauritaniæ ſuſcipiendam adiecit, & Mahometem in hac iniqua ſua fortuna iuuare decreuit. Antequàm tamen bellum hoc ſuſciperet, voluit Philippum Regem conſobrinum ſuum in re tam ardua conſulere. In Caſtiliam itaque profectus, in vrbe Guadalupēſi Regem Philippum conuenit, & cum eo diu multumq; delibrrauit, quid in hoc negotio faciendum eſſet.

† Sic Latini ſcriptores illū nominät, licèt Italicus eū Malamaluch vocat.

Sebaſtianus conſulit Philippū Hiſpaniarum Regem.

Rex omnibus modis illi hanc expeditionem diſſuaſit, admonens eum, quòd hoſtis potentiſſimi habebat exercitum, eum in bellis eſſe exercitatum, virum fortem & imperterritum, qui Turcas habebat ad ſui defenſionem paratiſſimos: periculoſum eſſe promiſſis & ſpe Mahometis confidere. Barbarorum enim fluxā eſſe fidem & lubricam. Prudentiſſimè autem Rex Philippus Luſitano conſulebat, non eſſe nimium credendum verbis Mahometis: etenim nunquam fides habenda eſt verbis eorum, qui ditionibus ſuis eiecti, opem quærunt vt eas recuperent: tanta enim in illis eſt cupiditas amiſſa recipiendi, vt multa facillimè credant, quæ falſa ſunt, & ipſi multa artificioſè comminiſcantur, quæ vltrò adiiciūt: ita vt inter ea quæ ipſi credunt, & quæ credenda proponunt, Principes illos, à quibus opē implorant, tanta ſpe complent, vt aut inutiles ſæpè ſumptus faciant, aut expeditionem ſuſcipiant, in qua & ſua, & ſuorum ſalus periclitatur, immò concidit. Senſit hoc ſuo malo verū eſſe Rex Luſitaniæ; qui contemptis Regis Philippi ſanis conſobrini ſui conſiliis & monitis, vanis Mahometis pollicitationibus fretus, expeditionem in Mauritaniam ſuſcepit.

Collectis igitur ex omnibus nationibus lectiſſimorum militum triginta millibus, in Mauritaniam ad hoc bellum transfretauit. In hoc tanto exercitu quinq; millia Italorum fuerunt, quos cum aliis nationibus pontifex in Britanniam miſiſſet, ſub imperio cuiuſdam Angli, qui illi perſuaſerat, ſibi regionem illam cognitam eſſe, abſque magna difficultate poſſe aliquot ciuitates occupari, & latiſſimam hoc modo viam ad regnum illud expugnādum aperiri. Sed ob certas quaſdā rationes alias, milites illi Regi Luſitaniæ ſacramentū dederunt, qui etiam in exercitu ſuo duo millia equitum Luſitanorū ducebat, & octingentos, quos Mahometes collegerat. Totus hic equitum numerus æſtimabatur (vt aliis temporibus ſæpè obſeruatum erat) tantum in bello valere, quantum quater mille & quingenti Mauri.

Luſitani in Mauritaniam transfretat.

Rex exercitu hoc claſſi multarum nauium impoſito, vigeſimaquarta Iulij, anno M. D. LXXXIII. Vlyſſibona ſoluit, & decimaoctaua menſis ſequentis Arzillā, ditionis ſuæ ciuitatem appulit. Hic quatuor peditum millia reliquit, qui prohiberent, ne Algerenſes Mauris ſubſidia mitterent,

& alia quattuor millia miſit in munitionē ſuam Maraganum, mari imminentem in Regno Marocenſi, qui cōtinuis velitationibus diſtinerent Mauros, qui ad bellum præſcriptum hoſti ſubmittebantur. Hic ex certis nunciis & exploratoribus didicit, hoſtis exercitum eſſe potentiſſimum. Quare Duces, Barones, & Præfecti Regis Luſitaniæ omnem mouerunt lapidem, vt Regem ab hoc bello deterrerent: hortabantur illum vt in Luſitaniam redeat, & ſe, ſuosque in præſentiſſimum periculum non mittat: quod futurum haud dubiè eſſet, ſi populum ſuum cū exercitu quadruplo maiore ſuo pugnare iubeat.

His dictis motus Rex, decreuit cum ſuis reuerti: ſed Mahometes de hoc Regis conſilio factus certior, neruoſa & efficaci loquendi modo Regem affatur, eumque multa ſpe replet, perſuadens inſuper illi, rem ad prælium ſeu pugnam non venturam, ſine pugna victoriam ſe conſecuturos eſſe. Inimici enim Regis populum, mox vbi hoſtem adeſſe viderint, eum deſerturos & dilapſuros eſſe. Quibus verbis Barbarus animum Regis in ſuam iterum ſententiam pertraxit, & ſpecioſis ſuis promiſſionibus id effecit, vt Rex ſuſceptum bellum proſequendum eſſe determinauerit. Viceſimo itaque nono Iulij cum exercitu ſuo reliquos Alearquiuirium, primariam Regni Feſſenſis ciuitatem contendit. Hic primùm inimicus viſus eſt exercitus, nec inuentus eſt quiſpiam ex militibus, qui partes Mahometis ſequi voluit: immò omnes ſe promptos exhibuerunt, ad militandum ſuo Abdelmelecho: qui in exercitu ſex millia equitum, & quindecim millia peditum habuiſſe perhibetur.

Rex Sebaſtianus cùm hoſtis exercitum à fronte conſpiceret, videretq; ſe fuga ſaluari non poſſe, forti & imperterrito animo ſtatuit, cū hoſte (licèt multò potentiore ſe) confligere. Quarto itaque Auguſti, anno M. D. LXXIII. exercitum in tres turmas diſtribuit, in quarum vna equites erāt ſub Duce Duardo Meneſchio. Aliæ duæ turmæ ex peditibus conſtabant, ad latera primæ turmæ equitum conſtitutæ: quarum vnam à manu dextera ducebat Dominus Antonius, magnus Prior Melitenſis, notus Patris Sebaſtiani conſobrinus: alteri præerat Dux Ancitanus. Rex ipſe cum præcipua nobilitate in fronte primæ turmæ generoſo & equo, & animo ferebatur.

Abdelmelechus ſimiliter exercitum ſuum in optimum ordinē redegit, & in formam dimidię Lunę conſtituit, alis ſeu cornibus ſuis locis accommodatis. Hoc modo conſtitutis exercitibus, Luſitani cum tanto impetu in eā exercitus inimici partem, quæ erat potentior, irruunt, vt eā perruperint, & plurimos Mauros trucidauerint. Et ſi cōfeſtim Luſitani vires collegiſſent, & auxiſſent, denuò hoſtis aciē fregiſſent, ſtrauiſſent, & in fugam conieciſſent. *Pugna inter Luſitanos & Mauros*

At Rex Abdelmelechus cum totis viribus ſuis aduolans, omnem equitatum peditatumque Chriſtianorum inuadit. Atrox prælium committitur: Chriſtiani fortiſſimè in hac pugna dimicant. Pugnatum eſt acerrimè ſex horis continuis, dubia tamen victoria.

Rex Luſitaniæ dum obuium quemque proſternit, & multas ſtrages edit, cum admirabili audacia, animiq; fortitudine pugnans, à ſclopetario quodam Mauro in latere vulneratur, & ab alio equus eius ſternitur. Cadens itaque in terram quinq; vulneribus à ſuperueniente lanceario infelix Rex cōfoditur. Aſſerunt nōnulli quinqu[illegible] [illegible] millia Maurorum in hac pugna periiſſe. Quod ſi verum ſit, certè cruenta fuit illis victoria. Ex Chriſtianis vix decē millia cæſa ſunt, capta, & in ſeruitutem abducta circiter quatuordecim millia, ducētos tantùm fuga elapſos, incolumes ad ſuos rediiſſe. Neque ſolus Rex Luſitaniæ in hac expeditione cecidit, ſed & alij duo Reges cum eo occubuerunt. Abdelmelechus Rex debilis & infirmus ſubito cordis dolore & anxietate correptus, ex eo quòd ſiniſtrum cornu aciei ſuæ in fugam ab hoſtibus conijci videret, exanimatus occubuit. *Luſitaniæ Rex interficitur.* *Cadunt duo Reges Mauri.*

Rex Mahometes vidēs victoriam ad hoſtes inclinari, & iam conclamatum eſſe, fuga ſibi volens conſulere, & ab vna parte elabi, in fluuium Mogazzam ſeſe præcipitem dedit. Erat autem hic fluuius, ad cuius ripam pugnatum eſt. Sed cùm in locum paludoſum incidiſſet, vnde equus ſeſe expedire non potuit, ephippio excuſſus, quia natare non potuit, in luto & aqua vitam ſimul cum ambitione ſua depoſuit. Cadauera mortuorum Regum ex decreto Hameti fratris defuncti Abdemelechi, Regni ſucceſſoris

Miſerandum ſpectaculũ.

ceſſoris, collecta, & in vno eodemque tentorio poſita ſunt. Miſerandũ profectò ſpectaculum, trium Regum tam miſerè interfectorum videre funera: quod etiam hominibus Barbaris, & natura ſua crudeliſſimis, lachrymas excuſſit vberrimas.

Cardinalis fit Rex Luſitaniæ.

Quia verò Sebaſtianus Rex nullam reliquerat prolem, Regni hæredem Cardinalem Henricum Regis Emanuelis filiũ Luſitani Regem renunciârunt, & creârũt: Cardinalis ille, quia ſenex erat, & propter Sacerdotium ad matrimonium inhabilis, à Proceribus Regni rogatur, vt viuens ſibi ſucceſſorẽ nominet: vt interim dum nullis Regij ſanguinis hæres ſit, nulli tumultus & ſeditiones in Regno propter ſucceſſionem concitentur. Iuſtam hanc eſſe Procerum petitionem ratus Henricus, Comitia indixit, & Barones, cæteraq; Regni mẽbra conuocauit, vt cui poſt mortẽ ſuam Regni adminiſtratio legitimè deberetur, ipſi declararent: & quem illi nominarẽt, hic pro ſucceſſore haberetur, & acceptaretur.

Difficultas de nouo Rege poſt Cardinalem.

Philippus Hiſpaniarum Rex intellecto Luſitanorum conſilio, Cardinalem Paciecum cum multis ſacrarum & ciuilium Legum Doctoribus in Portugaliam legauit, qui docerent ius, quod ipſe in Regni ſucceſſionem habebat.

Ab altera parte Dominus Antonius, filius nothus Aloyſij, Fratris dicti Cardinalis Henrici, per multos interceſſores inſtabat, vt ipſe ad hanc ſucceſſionem nominaretur. Fauebat ei communis populus, qui vehementer eo tempore ab externæ gentis imperio abhorrebat. Cardinalis Rex Luſitaniæ vndecim Regni Barones elegit, quibus authoritatem dedit audiendi rationes Regis Philippi, & aliorũ Principum, qui aliquod ius in ſucceſſionẽ prætendebant: iudicandi etiam & determinandi, cui Regnum legitimè debeatur. Dum illi ſingulorum rationes expendunt, & diligentiſſimè cuiuſque ius diſcutiũt, Rex Cardinalis plenus annis & ætate cõfectis, vitæ munia cum morte mutauit.

Cardinalis Rex moritur.

Poſt cuius obitum magna inter Barones orta eſt diſſenſio: dum quidam Regem Philippum ſucceſſorem & hæredem regni nominarent, alij denominationem fieri debere negarent, ſed electionem à populo; quomodo in ſimili caſu aliis temporibus factum eſſet. Hoc autem potiſſimum vrgebant illi, vt Dominus Antonius, cuius anteà facta eſt mentio, eligeretur. Succeſſione namque ad Regnum peruenire non potuit, quia nothus erat, atque ideò ad ſucceſſionem inidoneus. Quare & Baronum pars, & populus penè omnis Antoniũ Regem ſuum pronunciârunt, cœperuntq; illum debito Regi honore reuereri, eiuſque mandatis obedire.

Anto[illegible] à pop[illegible] Rex [illegible]gitur.

Rex Hiſpaniar. bellum parat Luſitanis.

Intereà Rex Philippus ingentem exercitum conſcribit, omniaque ad grauiſſimum bellum neceſſaria præparat; & ne qua Luſitanis oriatur ſuſpicio, expeditionem Africanam prætendit. Sed qui prudentiores erant, facilè animaduerterunt, tantum apparatum non alio fine fieri, quã vt Luſitaniam armis occupatam ſuis Regnis adiiceret. Coëgit in Italia decem millia peditum, ſub Imperio Petri Medicæi, eiuſque Vicarij Proſperi Columnæ. Habebat autem in Regno Neapolitano ad has, aliaſque copias in Hiſpaniam tranſportandas claſſem centum & quinque triremium, octoginta nauium, duarum quinqueremium, & vnius ex earum genere quas Galeones vocant. Præter has omnes multa etiam erant in claſſe minora nauigia. Huius claſſis præfectus erat Ioannes de Cardoua.

Quia verò fama erat, tantam belli molem inſtrui ad expeditionem in Africa faciendam, Pontifex, vt militum numerũ augeret, omnibus exſulibus ſeu Banditis, qui in iuriſdictione Eccleſiæ erant, reditum in patriam pollicebatur, quicunque Regi Hiſpaniarum in hoc bello velint militare. Idẽ fecit Prorex Neapolitanus in illo Regno, exceptis tamen Monetariis & perduellibus; quibus hæc immunitas fuit denegata. In hac expeditione Philippus quadraginta armatorum millia ſub ſignis habuiſſe creditur.

Huius tanti apparatus fama, cùm Conſtantinopolim ad aures Amurathis Turcarum Imperatoris allata eſſet, non leuiter animum eius percelluit. Cùm enim Perſico bello deſtineretur, verebatur, ne bellum vno eodemque tempore ab Hiſpano illatum, Regno ſuo plurimum incommodaret. Per Mahometem itaque Baſſam de induciis cum Rege Hiſpaniarum egit. Rex Philippus quia bello Belgico implicaretur, & de ſucceſſu rerum ſuarum in Luſita-

Induciæ inter Regem Hiſpaniæ & Turcam.

nia certus non eſſet, oblatas inducias minimè repudiandas arbitratus eſt. Duorum itaque annorum inducias Conſtantinopoli cũ Imperatore pactus eſt; quibus nõdum exactis, aliæ trium annorum confirmatæ ſunt.

Philippus exercitum in Luſitaniam mittit. Dux Albanus.

Non multos poſt dies Philippus exercitum Luſitaniam verſus mouit, eò conſilio, vt ſi Luſitani eum pro legitimo ſuo Rege acceptare nollent, vt à Doctoribus & legibus determinatum erat, armis eos ad obedientiam conſtringeret. Imperatorem exercitui dedit Albanum Ducem, qui ſumma cum celeritate copias ſuas in confinia Portugaliæ duxit. Luſitani ſumptis armis cœperunt tumultuari.

Quia verò clerus & Nobilitas à partibus Philippi ſtabat, populus verò Antonij cauſæ patrocinabatur, vicit popularis tumultus, magniſque & inconditis clamoribus Antonius Rex prædicatur. Erat autem Antonius eo tempore Santaremi, quę ciuitas eſt in Tagi ripa munitiſſima. Antonius itaque de clamore & voluntate populi certior factus, cum multis aſſeclis ſuis ocyus Vlyſſibonem aduolat, vbi (licet cum quadam difficultate) pro rege receptus eſt. Regis Hiſpaniarum exercitus interea ſeſe mouet, & in penitiora Regni loca diffunditur. Mox vbi ſub vrbe cui nomen Elues conſpectus eſt (erat enim ea prima quàm tentârunt) oppidani territi abiectis armis deditionẽ pacti ſunt. Idem fecerunt aliæ ciuitates omnes, ad quas exercitus admouebatur.

Antonius vincitur & Vlyſſiboneſis ciuitas capitur.

Dux Albanus quanta potuit cum celeritate Vlyſſibonem mouit, ratus ſi eam ciuitatem occuparet, ſe toto Regno potitũ eſſe. Vlyſſibonem igitur cùm Dux veniſſet, arma in Antonium expediri iuſſit. Antonius cum ſuis, qui omnes nuper conſcripti, & militiæ inexpertes erant milites, Albano occurrit, & cum eo manum conſerit. Sed primò impetu victus, fuga ſibi conſuluit, & ciuitas Vlyſſibonenſis Duci Albano ſe dedit: qui interfectis aliquot è primariis Antonij promotoribus, ſeditionem ſuſtulit, & pacem regno reddidit.

Rex Philippus fit Rex Luſitaniæ.

His ita peractis Rex Philippus Vlyſſibonem venit, ibiq; pro Rege acceptus eſt omnes incolæ fidelitatis illi iuramentum præſtiterunt. Pontifex Cardinalem Riarium legârat in Hiſpanias, vt quocunque modo poſſet, caueret ne bellum inter Regẽ & Luſitanos exoriatur. Luſitanis potius perſuaderet, vt Hiſpanum Regem ſuum agnoſcerent, eumque ſuſciperent. Sed antequam Cardinalis in Hiſpaniam veniret, iam debellatum erat, & totum penè negotium compoſitum: ita vt Cardinali nihil agendum reſtaret, quàm vt Romam reuerteretur. Antonius interea collectis denuò viribus, & octo circiter millium armatorum exercitu comparato, iuxta oppidum cui nomen portus Portugaliæ (quod eum adhuc regem agnoſcebat) ſeſe muniit, in omnem occaſionem intentus, ſi forte Hiſpanorũ vires carpere, & cauſam ſuam ſtabilire poſſet.

Antonius iterum vincitur & fugit. Stratagema.

Cæterum ab Hiſpanis iterum cæſus, & caſtris exutus, cùm videret res ſuas ad interitum inclinare, collegit multa cimalia, magnam vim auri, aliaque ornamenta pretioſa, & theſauros incõparabiles, fugitque nonnullos ex amicis ſecum abducẽs. Hiſpani illum citatis equis inſecuti ſunt: ſed Antonius videns eos proximos eſſe, & quaſi tergo ſuo inſtare, difficillimeque ſe manus eorum poſſe euadere, cauto è re cõſilio capto, quò eos in via diſtineret, hippoperam nummis planam aperiri iubet, & in via qua fugiebat, magnam pecuniæ vim ſparſit. Deinde & arca pretioſiſſimis rebus onuſta de induſtria recluſa, hinc inde pretioſiora quęque diſſeminauit. In his diuitiis colligendis, dũ Hiſpani occupantur, Antonius elapſus eſt.

Inſidiæ bus Regi Hiſpan. ſtructæ.

Rex Philippus non multo tempore Vlyſſibonæ commorabatur: paucis enim iſtis diebus, quibus iſtic hærebat, bis grauiſſimè periclitatus eſt. Cuniculi namque duo inuenti ſunt; prior in palatio, in quo diuerſabatur: poſterior in templo, vbi ſacrũ Miſſæ ſacrificium audire conſueuerat: qui niſi detecti fuiſſent, Rex ipſe vnà cum palatio aut templo vi pulueris tormentarij abreptus, miſerrimè periiſſet. Authores tãti ſceleris deprehenſi, acerbiſſimis pœnis excarnificati ſunt: Rex verò confeſtim in ſuam Hiſpaniam reuerſus eſt.

Legatus Moſchi ad Pontificem.

Dum hæc in Luſitania geruntur, Ioannis Baſilidis, magni Moſchouiæ Ducis Legatus Romam ad Gregorium venit: Miſſus erat hic Legatus à Moſchorum Principe, rogatum pontificem, vt ipſe, tanquam cõ-

munis

munis Pater ſe mediatorem inter Regem Poloniæ Stephanum, & Magnum Ducem interponeret, pacemque vtrinque cõciliaret. Polonus enim Moſchum graui bello premebat, eiuſque res in locum anguſtiſſimum redegerat. Legatus hic à Iacabo Bõcompagnio magnificentiſſimo Principe, & nũc ſanctæ Eccleſiæ Generali, hoſpitio exceptus, atque ab ipſo pontifice ſereno vultu conſpectus eſt. Variæ humanitatis ſignificationes ei quoque ab omnibus exhibebantur.

Initio Legatus hic pedes pontificis exoſculari diu recuſauit: ſed cùm poſteà intellexiſſet id fieri debere: neque aliter pontifices quempiam admittere cõſueuiſſe, aut etiam Romano iure poſſe, vt cauſſam legationis exponat: ſententiam mutauit, & pedes põtificis oſculatus eſt. Obſeruatũ fuit in Moſchis, qui Romam venerant, quòd vinum aqua vitæ diluebant: quod profectò nil aliud erat, quàm ardorem vini magis accendere: cùm autem febribus corriperentur, ex templo in aquam frigidiſſimam ſeſe præcipitabant, in eaque refrigerabantur. Noluêre Eccleſiam ingredi, ſi canes in ea eſſe præ nonerentur: dicebant enim minimè ferendum eſſe, vbi diuinus exercetur cultus, huiuſmodi beſtias acceſſum habere. Pontifex Legationem benignè audiuit, legatoque in omnibus, quibus potuit, ſatisfecit. Scripſit Regi Poloniæ, illum ad pacem inuitans. Sed & Patri Antonio Poſſeuino, quem cum Moſcho remiſit, in mandatis dedit, vt nullis parceret laboribus atque moleſtiis in Principibus his recõciliandis.

Reuerentia Moſcorũ erga templa.

Anno itaque M. D. LXXXII. interceſſore Poſſeuino, eiuſque opera pax inter illos inita & confirmata eſt. Intereà Pontifex Gregorius, cùm in Eccleſia S. Petri in Vaticano regale & magnificentiſſimum Sacellum conſtruxiſſet, & Virgini MARIAE, diuoque Gregorio Nazianzeno dedicaſſet (quo in ædificio vltra centum millia ducatorum expendiſſe dicitur, præter annuos prouentus, quibus idem Sacellum ad ſuſtentationem ſacerdotum, qui diuinis in eo operarentur dotauit (ex eo quod in Campo Martio eſt Virginum monaſterio, corpus Gregorij Nazianzeni huc tranſtulit. Facta eſt autem hæc tranſlatio cum maximo populi concurſu: cùm ſplendido & regali apparatu.

Pontifex ipſe cum Cardinalibus vſque in planiciem, quæ eſt ante Vaticanum ſacris reliquiis obuiam proceſſit, & ſanctiſſimum corpus ſuis manibus in altare dicti Sacelli repoſuit. Totam hanc tranſlationis pompam iuſſit pontifex deliniari in vna trium illorum ambulacrorum, quæ in Apoſtolico palatio pingi & ornari mãdauerat: quæ ambulacra contigua ſunt ijs, quæ magnus ille Raphael Vrbinus temporibus Leonis x. cũ ſumma voluptate, artificio & admiratione depinxit. Addi voluit Gregorius picturæ ſequentia quoque verba.

Gregorius XIII. Pontifex Maximus Beati Gregorij Nazianzeni corpus ex ſacrarum Virginum templo, Dei Genitrici MARIAE ad Campum Martium dicato, in Baſilicæ Vaticanæ Sacellum à ſe ornatum, celeberrima quam vides pompa tranſtulit, III. Idus Iunij, MDLXXX.

Eodem ille anno octogeſimo ignotus, inſolituſque morbus quidam per Italiam graſſabatur, quem *male dal Caſtrone* nominabant, eò quòd verueces, quos Itali *Caſtrone* vocant, hoc malo ſæpè ſolent laborare. Morbus hic originem traxit ex aeris intemperie, cœpitque primùm menſe Maio in Lombardia, breui tempore tantas ſumpſit vires, vt totam Italiam, Franciam & Hiſpaniam peruagatus, etiam Conſtantinopolim proſerpſerit, vbi lethalis fuiſſe dicitur. Erat morbus iſte tam vulgaris & cõmunis, vt non tantum ſingulas vrbes & pagos, ſed ſingulos homines inuaſerit. Et quamuis pauci aliquot numero, qui optimæ cõpoſitę temperatæq; erant naturæ, & bonam ſeruabant, ex pręſcripto Medicorũ dietam, ex eo infirmati non ſint: tamẽ toto illo tẽpore torpebant, peius diſpoſiti quã ſolent: qui etſi non ægrotabãt, ſanitatis tamen quandam diminutionẽ ſentiebant.

Morbus veruecinus in Italia.

Ex eorum numero fuit Pontifex Gregorius, qui quidem non infirmabatur: compertum tamen eſt, eum aliquot diebus nõ conſuetum ſenſiſſe vigorem, nec ſolis vſum diſpoſitione. Alij, qui morbo hoc ægrotabant, frigore & tuſſi affligebantur, & continuè expuebant, nec ab ardenti febri immunes erant. Poſt ſextam interim, aut octauum diem ferè conualeſcebant. Pauciſſimi hoc morbo extinguebantur, ſi qui morerẽtur, aut à medicis malè curabatur, aut ipſi antea morbis alijs erant exhauſti.

Obſer-

Obſeruarũt nonnulli vinum generoſum & potens poſt ſecundum aut tertiu n diẽ ſumptum, huic malo mederi: ſanguinem verò per venæ ſectionem minuere, valde fuiſſe noxium. Pontifex toto huius infirmitatis tẽpore multa charitatis exhibuit opera, quæ plebeiis & tenuioris fortunæ hominibus magno fuêre ſolatio.

Anno deinde LXXXI. tumultus in Inſula Melitenſi creuerunt adeò, vt innoteſcere, & publica fama iactari cœperint. Orta erat magna diſſenſio inter Magnum Magiſtrum, & aliquot primarios Equites, qui in iſto ordine multos ſuæ factionis fautores & ſocios habebant. Hi Magiſtrum Caſtello ſancti Angeli vt captiuũ includunt. & Romegaſſium Equitem Vicarium generalem creant. Quòd cùm feciſſent, pōtifici per literas, quid actum eſſet, ſignificarũt, & Magiſtrum multis criminibus onerârunt: ſupplicantes pontifici, vt quicquid ab ipſis in hoc negotio actum eſſet, hoc approbaret, & vt ratum confirmaret.

Tumult. in meli. certamen.

Magnus quoque Magiſter pontificem de vi & iniuria ſibi illata certiorẽ fecit, orauitq́; vt Pontifex ſe Romam ad cauſam ſuã defendendã euocet. Pontifex, vt huic naſcenti Melitenſiũ malo occurreret, Dominum vicecomitem Mediolanenſem, auditorem Rotæ, cum titulo Nuncij & Vicarij in inſulam miſit. Qui cùm eo veniſſet, extemplò Magnum magiſtrum carcere liberauit, idque præſente maiori equitum numero, eumq́ue mandato pontificis in palatium ſum reduxit.

Poſt biduum Concilium conuocauit, & Breue Apoſtolicum (vt vacant) exhibuit, quo Pontifex magiſtrum ſecundum petitionem eius Romam vocabat. Lecto mandato pontificis magiſter cõfeſtim paruit, fecitque triremes tres quattuor dierũ ſpatio inſtrui, in eaſque neceſſaria importari. Socios itineris ſecũ trecẽtos equites ſumpſit, inter quos ij etiam numerabãtur, qui munitioni & defenſioni triremium præerant. Erant autem omnes hi & maiori & minori (vt ipſi loquũtur) Cruce inſigniti, & ex diuerſis nationibus collecti.

Magnus magiſter Romam vocatur.

Cùm autem Magnus magiſter ſublatis anchoris oram ſolueret, magnus erat Inſulanorum cõcurſus, qui non obſcuris indiciis ſignificabãt, ſe ob abitum illius vel maximè contriſtari. In itinere & potiſſimũ Neapoli, tam honorificè exceptus eſt, vt ne Rex ipſe poſſet honorificentius.

Romæ quoque cùm ſummo honore exceptus eſt. Inter alia, honores, qui illi Romæ exhibiti ſunt, hic fuit: quod octingentis, & quidem pluribus equitibus obuiam miſſis in Vrbem introductus eſt: cùm trecentis equitibus in Palatio Cardinalis Eſtij hoſpitio exceptus, & ſumma magnificentia ab eodem Cardinale ſemper tractatus eſt. Obſeruatum eſt à quibuſdam, quòd mille homines eo tempore in iſto Cardilis palatio diuerſati ſunt, qui omnes ſecũdum qualitatem ſuam tractabantur. Magnus Magiſter paulò pòſt Pontificem adiit, quem duodecim Cardinales ſecum habẽtem inuenit. Cumque pedes illius exoſculatus eſſet, ſic inſit.

Iam tandem certus ſum, Beatiſſime Pater, quod DEVS abſque omni meo merito, voto & deſiderio meo tandem ſatisfecit: cùm in hac annorum plenitudine mihi hanc gratiam non denegauerit, ſed ad Sanctitatis veſtræ pedes tandem perduxerit: ad quos perueni, & debitos illis reuerentiæ modos exhiberem, veſtræque Sanctitati per omnia obedirem. Deinde vt actiones meas, quæ immeritò à maiore Religionis vel Ordinis noſtri conſilio, reprehenduntur, & tanquam iniuſtæ traducũtur, ipſe iuſtificarem, & aduerſariorum iniquas calumnias oſtenderem. Gratias ago Deo Opt. ter Max. quòd toto decennio, quo caput fui Ordinis noſtri, rerumq́ue inter noſtros potitus ſum, nullius mali mihi vnquam conſcius fuerim; nihil commiſerim, cui peccatum ſubeſſet; vel nunc etiam ſciam, cuius me mea accuſat conſcientia. Quin & hoc auſim dicere, me ſexaginta annis (quos in ſeruitio noſtræ Religionis tranſegi, in quibus vnus ex gregariis equitibus fui, deinde varia munia cum laude obiui, & tandem hac Magiſterij dignitate functus ſim) ſine vllius querela vixiſſe, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, veſtræque Beatitudini in omnibus obtemperaſſe. Et ſi alicubi per errorem aut infirmitatem lapſus ſum, obſecro id veſtra Sanctitas mihi ignoſcat. In cæteris tanto gaudio perfuſus ſum, quod Sanctitatem tuam mihi videre contigit, vt mori vel ſtatim non recuſem: ſed cum Simeone dicere lubeat: *Nunc dimittis*

ſeruum

ſeruum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum.

Pontifex hilari illum vultu excepit, dixitque ſe calumniis aduerſariorum illius fidem non habere: & gratias ei egit, pro iſto deſiderio, quo ſe tanto tempore flagraſſe dicebat, vt Pontificem videret: deinde cùm eum conſolatus eſſet, beneque ſperare iuſſiſſet præcepit vt ſurgeret, honeſtumque ſedendi locum ante quattuor Cardinales illi aſſignauit. vbi cùm aliquandiu ſediſſet, & de itinere ſuo multa commemoraſſet, dimiſſus eſt, & in hoſpitium ſuum honorificè reductus. Paulò antè quàm Magnus Magiſter Romam venit, eodem iam appulerat Romegaſsius, eques aduerſæ factionis princeps, architalaſſus in naualibus pugnis ingenioſiſsimus, expertiſsimus, intrepidus & Turcis admodum formidabilis. Quia verò in aula Romana pleriſque, vti & aliis Principibus magnoperè diſplicebat, quòd hanc controuerſiam cũ Magno Magiſtro fouebat, Romæ neque à Principibus, neque à Dominis, neque à nobilibus hoſpitio exceptus, cubicula ſibi priuata conducere coactus eſt.

Romegaſſius Magiſtri aduerſarius Romam venit & moritur.

Cùm autem generoſiſsimus hic Eques animaduerteret, ſe tam ignominioſè haberi in ea vrbe, in qua olim à Pontificibus, à Cardinalibus, & aliis Prælatis ac Dominis tanto cum honore exceptus fuerat, tanta ægritudine animi correptus eſt, vt in morbum inciderit, & paucis poſt diebus vitam cum morte commutauerit. Mortuus cum celebri pompa in templo ſanctæ Trinitatis in Monte ſepultus eſt. Poſt exſequias poſitum eſt illi inſigne Epitaphium, in quo exprimebatur eius vitæ genus, & quãtæ fuerat inter ſuos authoritatis. Epitaphium autem eſt tale.

D. O. M.

Epitaphiũ Romegaſſij

Mathurino Romegaſſio Vaſconi, Militi Ordinis Hieroſ. cuius ob virtutem ſæpè ſpectatam, nomen ipſum terrebat hoſtes, poſt plurima, maximaque munera ſumma cum laude obita, multas naues hoſtium captas, multas depreſſas, multas nobiles victorias fortitudine & conſilio partas, Romæ obijt pridie Nonas Nouembr. M.D.LXXXI.

Lætitia Conſtantinopoli ob mortẽ Romegaſſij.

Relatum mihi eſt ab iis, quibus meritò fides adhiberi poteſt, quòd Conſtantinopoli nunciata Romegaſſi morte, publica ſolemnia ſunt inſtituta, & ſumma cùm lætitia celebrata. Non enim animaduertebat Turcæ hoc modo gloriam inimici ſui augeri, & alios Equites quaſi nouis ſtimulis incitari, ad Romegaſsij veſtigiis inſiſtendum, eiuſque fortitudinem imitandam, vt & ipſi Turcis terrorem incutiant. Secundo circiter poſt obitũ Romegaſſij menſe mortuus eſt & Magnus Melitenſium Magiſter: atque ita pariter cum vita ſimultas inter eos orta deſiit, magniſque moleſtiis aula Romana in lite hac decidenda exonerata eſt. Pontifex vt omnem tumultus in noui electione Magiſtri tolleret occaſionẽ, quatuor iſtius ordinis equites nominauit, è quibus D. Hugo de Verdala Vaſco, communi omnium conſenſu Magnus Magiſter electus eſt: qui, quòd iſto munere & honore digniſsimus erat, iã antea multis argumentis & indiciis demonſtrauerat. Eodem ferè momento, quo hæc ſcribimus, idem Magiſter cum celeberrimo magnificentiſſimoque apparatu, in magna populi frequentia Romam ingreſſus eſt.

Magni Magiſtri mors.

Hugo à Verdala Magiſter eligitur.

Deſcriptio porticus à Papa in Vaticano depingi iuſſi.

Eodem anno hoc, quo ſeditio Melitenſium, de qua hactenus egimus, ſopita eſt, Gregorius in Palatio Vaticano porticum, Xiſtum, ſiue ambulacrum artificioſè non minus, quàm ſumptuoſè iuſsit poliri, variiſque picturis exornari. In teſtudine varias & elegantes hiſtorias noui & veteris teſtamenti fecit delineari, atque inter eas multas ex vita B. Ioannis Baptiſtæ, multas etiam ex geſtis Conſtantini Magni Imperatoris, vbi à S. Sylueſtro baptizatur, deſumptas. Introduxit etiam varia S. Petri, Pauli, Benedicti, Bernardini, & Conſtantini epiſcopi acta: Leonis quoque Pontificis furores Attilæ comprimentis. Hic viſitur, quomodo S. Seuerus à ſpiritu ſancto epiſcopus Rauennenſis eligitur: quomodo S. Petrus Damianus Cardinalis relictis omnibus honoribus & diuitiis in eremum ſeceſsit, vt Deo liberius famularetur, & quomodo S. Romoaldus in locis ab hominum ſtrepitu remotis, in ſolitudinis & denſiſsimis ſiluis ordinem Camaldulenſem inſtituit. Illic cernitur quomodo Cæleſtinus V. qui Pontificatus honorem poſtea depoſuit, Pontifex electus eſt: ſimiliaque iſtic plurima oculis ſpectantium repræſentantur. Talibus hiſtoriis cõcameratio ſiue fornix ornatus & depictus eſt. In parietibus primo Italia antiqua, deinde noua artifi-

ciali

ficioſiſſimè ſuis ſpatiis & geometricis quãtitatibus eſt delineata. Inde ſingulę prouinciæ ſeparatæ. Quia verò Pontifex Gregorius multa oppida & arces Eccleſiæ recuperârat, iuſſit ea omnia adiecto Dracone ſuo ſignari: idem fecit & in iis locis, quæ Pius V. recuperauerat, illius inſigniis appoſitis. In frontiſpicio porticus huius legitur inſcriptio elegantibus typis depicta, quæ quia obiter res memorabiliores, quæ in ea depictæ ſunt, operiſq; totius abſolutionem & perfectionem cõtinet, nos eam hic quoque adiicere voluimus. *Italia Regio totius orbis nobiliſsima, & natura ab Appennino ſepta eſt: hoc itidem ambulacro in duas partes, alteram hinc Alpibus & ſupero, alteram hinc infero mari terminatas diuiditur: à Varoq; flum. ad extremos vſque Brutios ac Salentinos Regnis, ditionibus, inſulis intra ſuos vt nunc ſunt fines diſpoſitis, tota in tabulis longo vtrinque tractu: fornix pia ſanctorum virorum facta, in quibus geſta ſunt ex aduerſum reſpondentia oſtendit: ac ne iucunditati deeſſet ex rerum & locorum cognitione vtilitas, Gregorius XIII. Pontif. Max. non ſuæ magis, quàm Romanorum Pontificum commoditati, hoc artificio & ſplendore à ſe inchoata perfici voluit. Anno CIↃ. IↃ. LXXXI.*

Calendarij correctio quãdo & quomodo inſtituta.

Annus qui ſequebatur LXXXII. omni æuo erit memorabilis: eo namq; anno Pontifex Gregorius Calendarium Romanum emendauit, cuius emẽdatio hoc modo inſtituta eſt. Videbat Pontifex primam Papæ curam & cogitationem eſſe debere, vt perficiat ea, quæ in Concilio Tridentino decreta, & Sedi Apoſtolicę reſeruata ſunt. & quia Patres huic ſedi reſeruarunt Breuiarij exactiſſimam inſpectionem & examinationem, huc pontifex omne ſtudium ſuũ conuertit. Erant autem duo potiſſimum in Breuiario emendanda, vnum ſcilicet orationes & diuinæ laudes, quæ ſtatis feſtis, aliiſque diebus recitantur: alterum, varietas temporum, in quæ Paſcha, aliaque feſta inde dependentia ſolent incidere. Prius hoc Pius Quintus perfecerat. Poſterius Gregorio incumbebat, vt effectum daret. Tentârunt hoc ipſum nonnulli pontifices antè Concilium Tridentinum, ſed tantas in eo repererunt difficultates, vt nullus eorum perficere potuerit. Summa difficultatis in eo ſita erat, quòd modus aliquis certus inueniri non potuit, quo id fieri poſſet, vt hæc emendatio Calendarij ſemper duraret, & vt omnes ordines ac ritus Eccleſiaſtici in debita ſua integritate conſeruarentur. Requirebatur itaque primò Calendarij emendatio. Oblatus autem eſt Gregorio Papæ ab Antonio Lęlio Medico libellus Aloyſij Lælij fratris illius, in quo beneficio noui Epactarum Cycli ab eo inuenti, ad certam Aurei numeri regulam directi, & ad quamlibet anni ſolaris magnitudinem ad amuſſim accommodati oſtendebatur, omnia quæ in Calendario diuturna temporum reuolutione à debitis ſuis locis aberrauerant, ſine vlla vlteriori temporum variatione poſſe exactiſſimè reſtitui: ita vt Calendarium deinceps nulli ſubiaceret mutationi. Apographum iſtius libelli pontifex ad omnes principes, & celebriores in Chriſtianiſmo Scholas miſit, vt quod communi vtilitati ſeruiret, de communi quoque vniuſcuiuſque conſilio ſtatueretur & approbaretur.

Accepto ab illis reſponſo, cùm intellexiſſet Pontifex opus hoc ab omnibus deſiderari, & quaſi neceſſarium iudicari: quibuſdã Mathematicis & Aſtronomis (quos tanquam expertiores & in hac arte excellentiores ex diuerſis locis & nationibus Romam euocauit) hanc curam commendauit. Illi omnem quam potuerunt induſtriam diligentiamque perſcrutando & examinando negotio adhibuerunt. Cumque diu multumque hac de materia inter ſe contuliſſent, collocutique eſſent, tandem definierunt, Cyclum Epactorum, de quo paulò antè diximus, omnium eſſe optimum, omnibuſque aliis meritò præponendum. Ipſi interim nonnulla alia addiderunt, quæ iudicabant ad huius emendationis perfectionem neceſſaria. Vt itaque feſtum Paſchatis ſecundùm ordinem ſanctorum Patrum & antiquorum Pontificum, maximè Pij & Victoris primi, præterea & ſecundum præſcriptum magni Concilij Nicæni celebraretur, neceſſarium erat primò AEquinoctium vernale ad certum & debitum tempus reduci. deinde decimam quartam Lunam menſis primi, quæ in ipſum AEquinoctium incidit, aut illi proximè ſuccedit, rectè conſtitui: tertiò & vltimò, vt quælibet Dominica prima, quæ decimam quartam Lunam ſequitur, conuenienti loco reponatur. Vt igitur AEquinoctium vernale ad vigeſimumprimum diem Martij, vbi antiquitùs à pa-

à Patribus Concilij Nicæni ſtatutum erat, reduceretur, decretum eſt à Gregorio, vt ſemel tantùm à menſe Octobri anni M. D. LXXXII. decem dies auferrentur. Ne autem talis ſubtractio in poſterum fieret, cóſtitutum eſt, vt pro more antiquo quartus quilibet annus ſit biſſextilis, præter annos centeſimos, qui huc vſque omnes biſſextiles fuêre: Primùm tamen centeſimum, qui erat annus M D C. voluerunt eſſe biſſextilem: poſt illum tres priores abſque biſſexto eſſet, quartus denuò centeſimus biſſextum haberet. Exempli gratia, milleſimus, ſeptingenteſimus, octingenteſimus, & nógenteſimus biſſextiles non erunt, bis verò milleſimus biſſextum rurſus habebit: & ſic deinceps. Hoc modo curſus ſolaris ſemper habebitur ratio: vt ſi nimiùm prouehatur, perpetuò ad locum debitum reducatur. Aliis etiam duabus difficultatibus de quibus ſupra diximus, conuenientia conſtituta ſunt remedia. Atque hoc modo Calendarium à Gregorio integritati ſuæ reſtitutum, & paulò pòſt per bullam Apoſtolicam, cuius initium: *Inter grauiſſimas Paſtoralis officij noſtri curas, ea poſtrema non eſt, &c.* hæc reſtitutio promulgata eſt. Quia verò publicatio hæc in omnibus locis, & in remotiſſimis prouinciis iſto anno fieri non potuit, & proinde nec annus ille emendari, inuentæ ſunt aliquot Regulæ, ſecundùm quas ea ſequenti anno M. D. LXXXIII. & deinceps inſtitui potuit.

Fames Romæ ſeu annonæ caritas.

Eodem illo anno LXXXIII. duo mala exorta ſunt, quæ pontificem non parũ perturbarunt: quorum vnum erat maxima annonæ caritas, quæ per id tempus Romam affligebat. Huius difficultatis authores erant ipſi pontificis miniſtri, qui magnam frumenti copiam ex vrbe in remotiora loca exportauerant. Quare cùm in Vrbe parum frumenti eſſet relictum, nec ex aliis locis in Vrbem propter continuas pluuias, aërisq; intemperiem poſſet importari, magna Romæ fuit penuria: creuitque indies annonæ ſæuitia, adeò vt quinque panis vnciæ *baiocco* (monetæ ſpecies eſt) venderentur: quare homines pauperiores, qui parũ obſonij comedunt, ſed nudo ferè pane nutriuntur, ſæpè vna vice octo baioccos in pane conſumerent. Durauit hoc incendiũ ſex circiter menſes integros.

Tumultus Romæ inter Nobiles aliquos & ſatellites.

Aliud malum, quod pontificem angebat, rarus & miſerabilis caſus erat, diſſidiũ ſcilicet inter ſatellites, & quoſdam Romanos Nobiles exortum. E quo tanta (vt ita loquar) & tam prolixa nata eſt tragœdia, vt vltimus illius actus biennio poſt primum annum pontificatus Sixti V. tandem fuerit recitatus & completus: tam cruenta fuit & lethalis, vt plus quàm quadraginta homines ea durãte fuerint interfecti, inter quos nonnulli fuêre Domini, & magni nominis viri. Neque agendæ huic tragœdiæ vnum theatrum ſufficiebat, ſed duo requirebantur, quorum vnum Roma fuit, vbi incepit: alterum Patauium, vbi deſiit. Erat autem huiuſmodi.

Viceſimo ſexto Aprilis, anno M. D. LXXXIII. Præfectus ſatellitum, quem *Bargello* vocant, cùm aliquot ſuis ſatellitibus ad forum ſeu plateam Senenſem profectus eſt, vt banditum, vel exulem ibi in ædibus Vrſinorum latitantem, & per exploratorem delatum comprehenderet: comprehenſum eum abducerent, occurrit illis in via Raimondus Vrſinus, Sylla Sauellus, & Octauius Ruſticius, cum aliis duobus aſſeclis equis inſidentes omnes, qui ſe oblectandi gratia ſpaciatum exierant. Habebant in comitatu ſuo, vt iſtis hominibus in vſu eſt, aliquos famulos & circumpedes.

Hic Vrſinus Præfectum alloquitur, iubet captiuum dimittat: dicens, eum in loco immuni, ſeu aſylo captum eſſe. Præfectus ſe dimiſſurum negat. Hinc inter illos orta eſt contentio, in qua Ruſticius humerum Præfecti virga vel baculo percuſſit: qui excandeſcens, & ira percitus, ad ſatellites conuerſus præcepit eis, arma expedirent, & manus in percutientem iniicerent.

Illi non ſegniores ad obedientiam, quàm Præfectus ad imperandum præceps, cœperunt ſclopis ſuis minari; nec deerant bipennes & gladij, quibus illos feriebant. Tandem Vrſinus, Sauellus & Ruſticius à quibuſdam ſclopetariis lethaliter vulnerantur. Ruſticius confeſtim exſpiravit, ab equo proprio in rabiem abacto excuſſus & conculcatus: reliqui duo toto adhuc biduo ſuperuixerunt. Tam infauſta horum Dominorum mors toti Romanæ vrbi diſplicuit, & quidem maximè his, qui

ſiti ſe-

in Vrſinorum erant clientela, atque ab iis dependebant. Hi (vt vulgo dicebatur) uis dominis gratificari volētes, duabus ſequētibus noctibus per omnes Vrbis plateas & vias ſicarios, graſſatoresque miſerunt, qui ſatellites quotquot inuenirent, trucidarēt. Quattuor in iſto furore confoſſi obierūt. Horrendum certè ſpectaculum erat, & res admiratione digna, videre in vrbe Romana homines armatos huc atq; illuc diſcurrere, ſatellites quærere, inuentos cū omni crudelitate occidere. Pontifex prudenter conſiderās, populo, dum in furore eſt, paululum indulgendum eſſe, donec ira nonnihil deferbuit, & animi impetus reſedit (qui enim in ipſo furore incendiū velit extinguere, magis accendet) patienter hanc ſeditionem aliquamdiu tolerauit. Cumq; nonnihil ſopita eſſet, adhibitum fuit conueniens remedium, ne repullularet, aut recrudeſceret. Paucis enim diebus ſub aliorū criminum prætextu nonnullos ex præcipuis huius tragœdiæ authoribus è medio ſuſtulit. Præfectus ſatellitum pòſt facinus in iſtos Dominos perpetratum, fugit: ſed fuga illius confeſtim cognita, ex itinere retractus, cōprehenſus, & Romam perductus, paulò pòſt capite truncatus eſt. Ex hoc malo aliud exortum eſt: magna ſcilicet & capitalis ſimultas inter Vincētium Vitelliū Vicarium Domini Iacobi Boncompagnij, Generalis S. Eccleſiæ, & Ludoicum Vrſinum. Raimundi eius, qui à ſatellitibus occiſus erat, fratrem. Creuit hoc odiū in horas, donec tandē Vitellius paucis poſt menſibus à Monte Magnanapoli ſub veſperem domum rediens, & in ciſio ſedens, Vrſino & nōnullis eius ſociis aliquot ſcloporum ictibus fuit interfectus. Ob ſcelus hoc Vrſinus in exſilium eiicitur, ſolumque vertens aliquamdiu, tandem Patauium venit, ibiq; habitationis locum ſibi delegit. Cæterùm cū ex quadam maligna occaſione Victoriam Accoron bonam, vxorem D. Pauli Iordani, eiuſque fratrē occidi procuraſſet, Aula territorij Veneti iure contra illum agere volens, domum illius cinxit, vt comprehenderet. At ille domum muniens, & ſe ſe pro viribus defendens, delictum delicto addidit, cauſſamque ſuam fecit deteriorē. Sed parte domus deiecta & occupata, ipſe Vrſinus & omnes complices viui comprehenſi, iuxta grauitatem delicti quidam extremo ſupplicio affecti, quidam ad triremes dānati, alij in captiuitate longiori detenti & macerati ſunt.

Malū ex malo diſſeminatum.

Gregorius cùm vt præteritis tempeſtatibus afflictam nimis Vrbem paululum refocillaret, tum etiam, quia nōnulla de Eccleſia benemerita erant, honoribuſque digni eminentioribus, duodecimo Decemb. in vna promotione XIX Cardinales creauit, digniſſimos quoſq; è variis locis & nationibus euocans. Ferunt Gregorium hac promotione plurimum lætatum, quia ob illam gratulationes & prudentium virorū commendationes ad eum veniebant. Eodem quoq; anno Pontifex non leuiter gauiſus eſt, videns fabricam collegij Romani ad optimum finem perductam. Collegium hoc ſuis ſumptibus in vſum Patrum Societatis Ieſu erexerat, incredibili ſuo, quo erat in Religionem, zelo motus: vtq; ſcientiæ & artes in eo decorentur, viros doctiſſimos in illud tranſtulit. Significat hæc omnia inſcriptio, quæ ante Collegiū in fornice principaliori exarata legitur, in hunc modum: *Greg. XIII. P. M. Religioni ac bonis artibus. M. D. LXXXIII.* Patres Societatis vt aliquam gratitudinis ſignificationem Pontifici pro tantis beneficiis exhiberent, in primario Collegij atrio, omnia Collegia ab hoc Pontifice Gregorio diuerſis in orbis Chriſtiani partibus fundata, eximia arte depingi fecerunt. Inter alia quoq; hoc ſuū cum hac inſcriptione: *Gregorius XIII. Pont. Max. huius Collegij fundatori ſocietas Ieſu ampliſſimis ab eo priuilegijs munita, & ingentibus aucta beneficiis, vniuerſi in hoc totius ordinis ſeminario parentis Opt. memoriam, ſuiq; grati animi monumentum P.*

Pontifex creat cardinales XIX.

Collegij Romanum.

Idem Patres ad corroborandam & ampliandam (vt par eſt) Romanæ ſedis ad obedietiam, & vt Pontifici Gregorio, cui plurima debebant, gratificarentur, per ſuos egerūt, vt quidam Reges & Principes Iaponiæ (inſula eſt, vt Mathematici volunt, Hiſpaniæ penè oppoſita, ita vt Hiſpani Iaponibus, & Iapones Hiſpanis propemodum ſint Antipodes, tantæq; magnitudinis Inſulam hanc aſſeruut, vt tres Italias ſuperari videatur) Legatos ſuos ad Pōtificem miſerint. Huc pietas & affectus optimus erga Rom. Pontificem permouit Regem Bungerum, Protaſium Regem Arimęum, & Bartholomæum Omurcæ Principem. Hi collatis conſiliis decreuerunt, quattuor ex ſuis

Legatis Iaponia in Europam.

ſuis cum Patre Alexandro Valignano viſitatore Societatis Ieſu, qui iſtis in oris viſitârat, & nunc reditum in Europam parabat, ablegare. Fuerunt autem qui mittebantur Dominus Mancius Fiungæ Regis Nepos, qui nomine Regis Bungorum proficiſcebatur: alter erat D. Michaël Cinguiua Arimæi Regis & Omuræ Principis legatus, quorum vnius erat nepos, alterius verò conſobrinus. Duobus his alios duos ex præcipua nobilitate adiunxerũt; quorum hic Dominus Iulianus Narauira, ille Dominus Martinus Fara dicebatur: omnes iuuenes viginti duorum circiter annorum. Qui paratis omnibus ad iter neceſſariis 20. die Februarij, anno Dominicę incarnationis M. D. LXXXII. è portu Nangaſchæ enauigarunt, & poſt longam difficilemq; nauigationem tandem Romam venerunt, cùm ab eo tempore quo primum in Europam erant appulſi, ſemper à Regibus, Principibus & populo ſumma cum lætitia, applauſu, ſplendidiſſimoque apparatu fuerant excepti. Romam ingreſſi ſunt 22. Martij anno M. D. LXXXV. tertio anno, menſe vno, & duobus diebus, poſtquam è Iaponia deceſſerant; iterque viginti millium milliarium, vt ipſi aiunt, eſſent emenſi. Eſt autem iter hoc adeò prolixum, quia varia promontoria ſunt circumnauiganda, curſus obliquandus, vt ventorum opportunitatem captent, aliaſque importunitates neceſſariò deuitent. Fuêre Iaponenſes hi Romæ excepti cum ſumma lætitia, & in domo profeſſionis Societatis Ieſu diuerſati ſunt. Poſtridie Pontifex publicum conuentum Cardinalium indixit, Conſiſtoriumque habuit, in quo Legati cum ineffabili apparatu excepti, atque ab omnibus Dominis & Principibus aulæ ſummis honoribus affecti ſunt. Quidquid illis neceſſarium erat, id abundè ſuppeditabat Pontifex, qui paulò pòſt eorum aduentum 10. Aprilis mortuus eſt: poſtquam LXXXIII. annos & menſes circiter tres vixerat, & Pontificatum tredecim annis, menſe vno, & tribus diebus ablatis adminiſtrauerat, quo tempore diuerſis vicibus triginta tres Cardinales creauit. Inter quos nonnulli Principes, etiam Regio nati ſanguine ſpectantur.

Romam Iapones veniunt.

Genus et qualitas Mors morbuſque illius fuit huiuſmodi. Die Dominico, qui ſeptimus erat Aprilis, Sacrum in ſecreto ſub ſacello celebrauerat: deinde & ſacro ſolemni, in ſacello Sixti V. interfuit. Die Lunæ, qui proximè ſequebatur, eratque octauus, Conſiſtorium habuit, iuſſitque etiam pro inſequenti die ſignaturã publicari. At ſub veſperem iſtius diei Lunæ animaduertit Dom. Ludouicus Blanchettus, qui Pontifici erat à cubiculo, eum debilem eſſe; vultum eius eſſe mutatum, corpuſque malè diſpoſitum. Quam ob cauſam ſignaturi publicationem iuſſit reuocari. Quod Gregorio diſplicuit: quia negotia quædam poſtridiè expedire decreuerat, & meliuſculè valens, ſe minimè indiſpoſitum aiebat. Die Mercurij, qui erat menſis April. 10. manè præter morem tardiùs paulò ſurrexit: veſtitus aliquandiu in cubiculo ſuo deambulauit, deinde adſtantibus Cardinale ſancti Sixti, & D. Iacobo Boncompagnio, more ſuo prãſus eſt. Quòd cùm illi vidiſſent, nec aliquid mali latere ſuſpicarentur, abierunt. Poſt illorum abitum, duabus circiter ante meridiem horis, venerunt Medici; qui cùm arteriam tetigiſſent, eamque valdè tardam & debilem eſſe cognouiſſent, iudicârunt Pontificem morti vicinum. Intereà cœpit illi gula præcludi: & ita, vt difficulter loqui poſſet, quare Medici anguinam eſſe, qua laborabat, cenſebant. Pontifex huius ſui, in quo erat periculi admonitus, cum ab eo, qui admonuerat, quæſiuiſſet, quamdiu adhuc viuere poſſet? Reſponſum tulit, Medicos duarum horarum ſpatium promittere non poſſe. Cœpit itaque Pontifex ſe ſignare, ad Deum conuerſus ei ſe commendare, & quantum præ infirmitate potuit, feruentiſſimas orationes coram illo effundere. Quia verò tantum temporis non ſupereſſe videbatur, vt ſacra Synaxis ad eum deferri poſſet, extrema Vnctione procuratus, paulò pòſt obiit. Vacauitq; ſedes dies quatuordecim. Ipſe autem in ſancto Petro, in ſacello à ſeipſo ædificato ſepultus eſt, in monumento à ſuis conſanguineis ei poſteà constructo & ornato.

morbi, mortiſq;

Erat Pontifex hic dum viueret, optima ſaniſſimaque corporis diſpoſitione: quam quia in cibo parcus & in potu ſobrius erat, vſque ad mortem ſaluam & integram conſeruauit. Dicunt eum in ſenectute bibere conſueuiſſe ex poculo aureo, quia Medici iudicabãt hoc eius incolumitati pro-

Corporis diſpoſitio.

futurum. Sed & fluxus quidam, quo certis anni temporibus laborabat, eum ſaniorem conſeruabat, locoque purgationis erat. Interim aliqualem ſentiebat reſpirandi difficultatem, cui malo, vt ipſe dicere conſueuit, aër apertus & purus plurimùm opitulabatur. Hanc ob cauſam frequentare ſolet villam *A Frɑſcati*, quæ à Latinis Tuſculana dicitur, ibique in loco, cui nomẽ Mondragonius, aliquamdiu commorari. Voluptas illi erat equitare per Vrbem, aut agros ſuburbanos: in aſcendendo equum tam agilis erat, vt nullius ope indigeret: In inceſſu ſtrenuus erat & grauis, adſpectu placidus & maieſtate plenus. Animo manſuetus & benignus: in eleemoſynis erogandis erat liberaliſſimus, adeò vt iis dandis etiam oblectaretur. Præthereà largus erat in concedendis indulgentiis, & priuilegiatis Altaribus faciendis. In legibus eximiè doctus, ſtudiis adeò aſſuetus, & cum voluptate deditus, vt etiam in extrema ſua ſenectute ſtudia non intermiſerit. In publicis literis & ſignaturis promptè reſpõdebat, occurrentia dubia prudenter ſoluebat, omnibusque ſatisfaciebat.

Banditorum inſolentia & tyrannis.

Pontificatum habuiſſet lætiorẽ & tranquilliorem, niſi à Banditis grauiſſimè afflictus fuiſſet: qui in territoriis Eccleſiæ tot, tam potentes, & tam ad nocendum prompti erant, vt nec in pagis, nec in vrbibus, & quod vehementer admirandum eſt, ne in ipſa vrbe Romana aliquis ab eorum tyrannide liber eſſet, cuius non & vita, & fortunæ periclitarentur. Dici non poteſt, quot homines occiderunt, quot & quæ loca nõ diripuerint. Neque exiguo tempore, ſed multis annis durauit tam beſtialis & abominabilis inſolentia. Gregorius quidem omni, qua potuit diligentia, huic malo ſæpè occurrere tentauit, ſæpè armatas copias in illos immiſit; at nunquam potuit homines iſtos ſceleratos, immò rapaciſſimas & crudeliſſimas feras funditùs exſtirpare: fortè quia Deus huius tam lethalis mali remedium excelſo animo, & admirabili Sixti V. prudentiæ reſeruare voluit: is enim paucis menſibus optimis mediis id obtinere potuit, vt cum ſumma omniũ vtilitate, & immortali nominis ſui gloria diabolicos iſtos homines ita eradicauit, vt iam nocte dieq; homines in pagis & oppidis ſecuriſſimè viuere, & fortunas ſuas tueri poſſint.

Amor Romanorum in Gregorium.

Sed reuertamur ad Gregorium, qui à Romanis plurimas ob cauſas fuit adamatus, non tantum in vita, ſed & poſt mortem; adeò vt valentes certa huius ſui amoris in Pontificem præbere indicia, viuenti adhuc ſtatuam marmoreã in Capitolio poſuerunt; cui poſt illius obitum præſentem inſcriptionem addiderunt.

GREGORIVS XIII. PONT. MAX.

OB farinæ vectigal ſublatum, Vrbem templis et operibus magnificentiſſimis exornatam H. S. octingenties ſingulari beneficentia in egenos diſtributum.

Ob ſeminaria Exterarum nationum in Vrbe, ac toto penè terrarum & orbe religionis propagandæ cauſa inſtituta: ob paternam in omnes gentes caritatem, quæ ex vltimis noui orbis Inſulis Iaponiorum Regum legatos triennij nauigatione ad obedientiam ſedi Apoſtolicæ exhibendam primùm venientes Romam pro Pontificia dignitate accepit.

S. P. Q. R.

SIXTVS V.

NATVS eſt Sixtus Quintus ab incarnatione Domini M.D.XXI. i- 236. *Pontifex.*
pſo diuę Lucię feſto, quod tunc in diem Mercurij incidebat. Patria illius fuerunt *Le Grotte*, hoc eſt antra ſiue cauernæ caſtri Montis alti, in Marchionatu Anconitano. Parentes eius conditionis erant infimæ, in paupertate nati, adeò vt ipſe de genere

Natiuitas, patria, & parentes

neris ſtatusque ſui humilitate, tenuitateque verba faciens, dicere ſoleat; ſe domo natum illuſtri. Domus enim, in qua genitus erat, cùm lacero tecto magna parte eſſet diſcooperta, à ſole maximè illuſtrabatur. Nomen Felicis initio illi à parentibus inditum eſt, à quibus pro illorum facultate vſque ad duodecimum ætatis ſuæ annum honeſtè educatus, die Mercurij Aſculi, quæ ciuitas non longè ab eius diſtat patria, ſancti Franciſci habitum ſuſcepit, alboque Monachorum, qui Conuentuales dicuntur, inſcriptus eſt. Quo in inſtituto nomen mutare noluit; vnde & frater Felix à ſuis appellabatur; quod nomen magnum profectò magnæ felicitatis, quæ illi in vita hac eſſet obuentura, fuit præſagium. In hoc monaſterio indefeſſo adoleſcens ſtudio literis incubuit, magnosque fecit in illis progreſſus.

Facetè dictum.

Fit Monachus.

Cumque iam diu Aſculi, Emporiæ, ſiue Firmij, Maceratæ, Racanati, Oſmi, ſiue Auximi, Gieſi, fortè Exiui, Anconæ & Vrbini ſtuduiſſet, tandem factus Baccalaureus, ætatis ſuæ anno vigeſimoſeptimo, ab inſtaurata verò ſalute noſtra M.D.XLVIII. in Conuentu verò Firmano Doctoratus titulo & honore inſignitur. Confeſtim in comitatu multorum præſtantiſſimorum patrum ad generale Capitulum, quod illo anno *Aſceſi*, celebrabatur profectus, præſente Rodulpho Pio, Cardinale *Di Carpi*, eo tempore totius Ordinis Franciſcani protectore, publicè diſputauit, magnumque ſuæ ſubtilitatis, doctrinæ & memoriæ tenaciſſimæ ſpecimen exhibuit, in dicendo expeditum & facundum, in diſputando acutum ſeſe oſtendit; ita vt M. Antonio Calabro, ſingularis doctrinæ viro, qui tunc Peruſiæ primarium philoſophiæ Profeſſorem agebat, in nullo cedere videretur. His ingenij ſui dotibus id effecit, vt gratiam prædicti Cardinalis ſibi demereretur, atque in amicitiam Sigiſmundi Botij, qui Cardinali erat à ſecretis, ſeſe inſinuaret: qui duo primi fuêre promotores Montalti (ſic enim plerique illum appellabant) eiusq; dignitatis & honoris eximij mox ſub ſequentis principia.

Studia illius.

Fit Doctor.

Anno deinde M. D. L. Regens conuentus Maceratenſis conſtituitur: ſed cùm illi refragaretur Miniſter Marchionatus, nullo modo ad huius muneris adminiſtrationem potuit admitti; quare in vrbem Senenſem ablegatus eſt, vt ibi & Regentis & diuini verbi concionatoris officio fungeretur. Factum id eſt anno poſt natum Chriſtum M.D.LI. Sequenti anno Camerinum abiit, vt ibidem quoque populo concionaretur: & tandem ex mandato Cardinalis protectoris Romam venit, ibique in Eccleſiam ſanctorum Apoſtolorum in munere prædicandi ſeſe exercuit, vbi maximo cum populi applauſu auditus eſt. Dum hic concionaretur, incidit caſus valdè inſolẽs, nec minus mirandus. Cùm enim quodam die ante meridiem doctè atque Catholicè de materia ſanctæ prædeſtinationis ſermonẽ inſtituiſſet, adfuit homo quidam ſceleratus, qui ſingula capita, ſeu argumenta à fratre Felice propoſita, atque diligenter diſcuſſa, ex ore illius calamo excerpſit, atque ad finem cuiuſcunq; adiecit, Mentiris. Obſignatum deinde ſcriptum, hoc idem homo impudentiſſimus ſub ipſa nocte cuidã ex familia Montalti tradidit. Cùm autem ad manus illius perueniſſet, ſtatim legit, lectumque obſtupefactus, abſque vlla mora Priori tranſmiſit. Ille deinde Cardinali exhibuit Carpenſi, qui extemplò iſtud ad commiſſarium ſacri Officij, quo munere tunc Michael Ghiſilerius, poſtea Pius quintus fungebatur, miſit, vt Montaltum hac de re conueniret, & cum eo colloqueretur. Quo in colloquio ita ſeſe geſſit, vt cõmiſſario per omnia ſatisfecerit, & ab eo tempore multùm ab illo & diligeretur & coleretur: quæ beneuolentia paulatim adeò creuit, vt, cùm idem Ghiſilerius poſtea factus eſſet Pontifex, Montaltum Cardinalẽ creauerit.

Dignitates eius in minoribus ad.

huc conſtitui.

caſus infrequens

Anno deinde M.D.LIII. Peruſiæ Eccleſiaſtes miſſus eſt, eodemque anno iuſſus Neapolim proficiſci, vt munus Regentis S. Laurentij obiret: vbi ſequenti anno toto Quadrageſimali curſu populum de ſacro pulpito cum laude docuit. Inter alias ſuas conciones duas habuit, quas excuſas, & in lucem prolatas Antonio & Chriſtophoro Simoncelliis dedicauit. Reuerſus paulò pòſt Romam, cùm inter ipſum & cõfratres ſuos Religioſos (vt ferè fit) ſimultas quædã eſſet exorta, honeſtam quandam captabat occaſionem, vt extra ſepta Monaſterij poſſet habitare. At Protector huic eius voto non conſenſit. Quare dum in conuen-

tu SS. Apoſtolorum Romæ degit, profeſſor Theologiæ datus eſt Cardinali Columnæ, qui tunc Abbas erat. Priuatis itaque in ædibus Abbatis formalitates Scoti explicauit. Eodem tempore accidit, vt nouus Miniſter in Marchionatu Anconitano eligeretur. Protector inſtitit apud Generalem, vti hac dignitate Montaltum condecoraret: ſed Generalis id eo tempore recuſauit, dicens: alios eſſe ſeniores illi præferendos.

Anno M.D.LV. Genuam ſe contulit, vt verbum iſtic Dei diſſeminaret: ſed paulò pòſt eodem anno, eiuſdemq; protectoris opera Regẽs & Inquiſitor Venetias ablegatur: quæ res illi perbellam obtulit occaſionem maioris familiaritatis cum Cardinale Alexandrino, cui tũc factus eſt quaſi domeſticus. Dum Venetiis hæret, varias expertus eſt moleſtias, tum ob graſſantem ibidem hoc anno peſtem, tum etiam propter diuerſas & Fratrum ſuorum & aliorũ perſecutiones: quapropter tandem Romã rediit, Paulo quarto è viuis ſublato, & iam ſede vacante, cùm iam paulò ante Commiſſarius in Capitulo eſſet deſignatus, vbi cum prouinciæ S. Antonij nouus crearetur Prouincialis, electus eſt Magiſter Cornelius diuus Venetus: ipſe verò Montaltus vt Prouincialis Anconitanus renunciaretur, multi operam ſuam omnem impendebant; ſed res felici optatoque exitu caruit, quantumuis Carpenſis ipſe hãc illius electionem promoueret.

Non multos poſt dies ex decreto ſancti officij, & potiſſimùm opera Cardinalis Alexandrini, denuò Venetias legatur, tum quia ſeſe optimè hic geſſerat, tum etiam, vt cautiores fierent eius perſecutores. Sed dum Venetias rediſſet, perſecutiones recruduerunt, odiumque in illum maius, quàm antea exarſit. Quare nulla interpoſita mora Romam ſcripta eſt de illius nimia auſteritate accuſatio: fingebantque parum abfuiſſe, quin illa quodam die magnas turbas in Vrbe dediſſet. Huius rei certior factus Montaltus, ſolicitè per amicos egit, vt Romam reuocaretur. Sed Cardinalis Protector eum conſolatus eſt. Graſſante adhuc Venetiis mortali peſtis lue, anno M.D.LX. Romam rediit, & ſtatim à Cardinalibus ſancti Officij conſultor collegij Inquiſitionis creatus & admiſſus eſt. Sed quia monaſterium expenſas facere conſtanter recuſaret, Inquiſitionis congregatio certos illi redditus decreuit, & Magiſter Caſparus Criſpus Neapolitanus, tunc Ordinis Procurator, illi & mulum donauit, & bonam pecuniæ ſummam numerauit, quibus habitacula ſibi in monaſterio (licèt inuitis Fratribus) aſſignata, reſtauraret atque inſtrueret.

Anno pòſt M.D.LXI. factus eſt Procurator Ordinis, quo anno mortuus eſt Generalis. Cumq; is non contemnendam pecuniæ ſummam, pretioſamq; ſupellectilem poſt ſe reliquiſſet, quæ ex conſtitutionibus Ordinis ad Vicarium generalẽ deuoluuntur, Montaltus apud Protectorẽ id egit, vt pecuniç & opes iſtç in vſum Ordinis expẽderentur. Quapropter paulò pòſt miſſæ ſunt ad monaſterium SS. Apoſtolorum, & illarum beneficio exſtructæ ædes magnificæ, quibus adueniens Generalis exciperetur. Adytũ quoq; templi, quod Sacriſtian vocant, reparatam. Quod reliquum erat, aliis piis donariis additum in deaurandis organis inſumptũ eſt. Hãc ob cauſam Auoſta, qui tunc temporis Vicarius erat, implacabili in Montaltũ odio cœpit exardeſcere, adeò, vt cùm conuocatum eſſet generale Capitulũ Florentiã, ad quod & Montaltus profect⁹ erat, Auoſta, qui erat Præſes Apoſtolicus, nullo modo Montaltũ ad munia Procuratoris, quo tunc ille officio fungebatur, admittere voluerit. Indignatus itaq; Montaltus, nõ expectato Capituli fine, Romam reuerſus eſt, & priuato Capitulo officij interfuit. Adiit initio Cardinalem Alexandrinum, Carpenſis enim iam inter viuos eſſe deſierat, eiq; totam rei ſeriem narrauit. Alexandrinus deinde procurauit, vt Montaltus nomine ſancti Officij in Hiſpanias legaretur, vt Cardinali Boncompagnio (qui poſteà Pontifex factus, Gregorij ſibi nomen ſumpſit, legato in cauſa Archiepiſcopi Toletani Hiſpaniam petenti, indiuiduus eſſet ſocius, & in rebus Theologicis conſiliarius. Dum hoc agit, moritur Pius quartus, & electus eſt Pius V. Occidit & Auoſta Franciſcanorum generalis. Quare Magiſter Thomas Varaſeus, qui Procurator erat Ordinis, ſupplicauit Põtifici, vt ſe Vicariũ generalem cõſtitueret, dicens: vſitatũ eſſe, vt qui Procurator erat, ad hãc dignitatẽ eueheretur: ſed & hui⁹ cõſtitutionis

appro-

F. Felix creatur Vicarius generalis totius Ordinis S. Francisci.

approbationem Pij quarti allegauit, cuius diploma hac de re oſtendit. Reſpondit Pontifex, verum quidem eſſe, quòd ad hunc gradum Procurator Ordinis ſolet aſſumi, ideoq; ſe ad illum promouere velle Montaltum: eum enim in Capitulo Florentino procuratorio munere non legitimè, aut canonicè priuatum eſſe. Iuſſit itaque Pontifex expediri bullam, in qua Montaltum Vicarium generalem conſtituit, quam & illi miſit. Accepit autem Montaltus eam in prouincia Pedemontana, in oppido Aſti, cùm iam ex Hiſpaniis reuerteretur. Paulò pòſt ab eodem Pontifice creatur epiſcopus S. Agathæ: mox Cardinalis, deinde epiſcopus Firmanus: & tandem anno a partu Virgineo M. D. LXXXV. Pontifex renũciatur. Eius electio hoc ordine proceſſit.

Fit Epiſcopus & Cardinalis.

Quomodo electus eſt Pontifex.

Vndecimo Aprilis, anno Domini M. D. LXXXV. ipſo die Paſchatis, ſeu Dominicæ Reſurrectionis, triginta nouem Cardinales (neque enim per iſtos dies plures in Vrbe fuerũt) in cõclaue ſunt ingreſſi. Acceſſere paulò pòſt tres alij, Auſtriacus, Madrutius, & Vercellenſis; ita vt iam quadraginta duo ſimul numerarentur. In ingreſſu Auſtriaci duæ motæ ſunt difficultates: prima erat, quia Auſtriacus ea ipſa hora, qua Cardinales in Sacello toti intenti erant iſtius matutini temporis ſcrutinio, ingreſſum parabat. Cardinales itaque precabantur Auſtriacum; ingreſſum ſuum vſque in pomeridianum tempus differret: quia enim bullæ variæ neceſſariò legi debebant, futurum erat, vt eo ingrediente ſcrutinium cum magno ſuo incommodo protraheretur. At ille ſcrutinium hoc non debere ſuum ingreſſum impedire proteſtatus eſt. Quare qui antea, ne ingrederetur, prohibuerant, decreuerunt illi eſſe gratificandum. Atque hoc modo prima difficultas ſublata eſt. Sed confeſtim exorta eſt altera, Cardinalis enim Gambera dicebat conſiderandum eſſe, an Auſtriacus, cùm ſit Cardinalis Diaconus, iuxta præſcriptum Bullæ Pij quarti eſſet ordinatus: cautum enim hac Bulla eſt, ne quis non ordinatus ſuffragium ferat, aut conclaue ingrediatur. Fuit hæc difficultas à Gambera propoſita, vt obuiaretur incommodis, quę naſci poterant poſt electionem ab iis, qui creationem noui pontificis non eſſe validam fortaſſe cauſſarentur. Ad hanc difficultatem reſpondit Cardinalis S. Crucis: Non eſſe neceſſarium, vt Cardinales initiationis ſuæ fidem exhibeant; ſed ſufficere, vt quiſpiam Cardinalem Diaconum canonizatus (vt illi vocant) iam antea ſit. Reſponſum hoc, licèt per ſe debile, ſcrupulum tamen omnem ſuſtulit, fecitque Cardinali Auſtriaco liberam accedendi poteſtatem: qui etiam litteras, quas à Gregorio impetrauerat, oſtendit: in quibus illi facta erat diſpenſatio, & declarabatur, licèt non ordinatus Diaconus, dignus qui conclaue ingrederetur, haberetque votum tam actiuum quàm paſſiuum; vti alij omnes Cardinales. Lecta hac diſpenſatione, cum ſummo gaudio in ſacrum Collegium admiſſus, & in Sacellum deductus eſt: vbi à Magiſtro cæremoniarum bullæ tres legebantur; duæ de rebus Eccleſiaſticis non alienandis, & tertia contra Simoniacos. Sed ad propoſitum reuertamur, & telæ noſtræ filum proſequamur.

Erant in conclaui (vt diximus) Cardinales quadraginta duo, iique in ſex claſſes diuiſi: quarum vni præerat Cardinalis Farneſius; alteri Eſtius; tertiæ Alexandrinus; quartæ Medicæus, quintæ Altempius; ſextæ, quæ & omnibus aliis erat frequentior, Cardinalis ſancti Sixti, Gregorij Papæ nepos præſidebat. Erant autem quatuordecim, qui vulgò Pontificatu digni cenſebantur: Farneſius & Sauellius olim à Paulo tertio promoti; Serlettus, ſanctus Georgius, Paleottus, ſanctæ Crucis, & Comus à Pio quarto Cardinales creati. Montaltus, Ceſius, Albanus, & ſanctæ Seuerinæ à Pio quinto, & inter hos, qui à Gregorio ad Cardinalitiam dignitatem erant euecti, vt *l. Torre*, Sanctorum quatuor coronatorum, Mondouius & Caſtagneus. Ipſo die, quo in conclaue conuenerunt à quibuſdam clàm laboratum eſt, vt Ceſius pontifex deſignaretur, ſed non fuit hoc conſilium tam arcanum, quin Cardinali ſancti Sixti innotuerit.

Candidati 14.

Is hanc illorum machinationem ita impediuit, vt qui huius rei conſcij erant, Ceſium proponere auſi non fuerint, neque illius aliquam facere mentionem, multò minus pro illo laborare; exiſtimantes ſe (vt certè feciſſent) oleum & operam perdituros. Eodem illo die Cardinales omnes, cõ-

Iuramentũ in conclaui fieri ſolitũ. muni conſenſu iurarunt, Pontificem, quicunque demum ex ipſis crearetur, obſeruaturum & decreturum nonnulla, quæ ad vtilitatem Chriſtianiſmi, dignitatem ſanctæ ſedis, & ſacri Collegij ſplẽdorem pertinebant. Modus iſte iurandi in certos quoſdam caſus, qui expedire videntur, iam à ducentis ſexaginta annis eſt obſeruatus. Operæpretium nos facturos exiſtimo, ſi præcipua quædam eorum, quæ in hoc conclaui iurabantur, hoc loco commemorauero.

Primò iuratum eſt ab omnibus, vt quicunque Pontificiam dignitatem conſequeretur, is (quantum in ſe eſt) procuraret, vt pax & tranquillitas inter Principes populoſq; Chriſtianos ſarta tecta conſeruetur, atq; pro viribus ſuis Chriſtianos ipſos ad oppugnandos Turcas, hæreticos, Schiſmaticos, omneſque Chriſtianę fidei hoſtes inuitet: ne ſanctam ſedem ab vrbe Romana in aliam ciuitatem aut prouinciam, niſi vr gente neceſſitate per legem communẽ approbata, & in Conſiſtorio plurib' Cardinalium votis confirmata, transferat. Mandaret vt omnes ſtat' Eccleſiaſtici, Officiales, officio ſuo defuncti, in loco vbi illud exercuerunt, adminiſtrationis ſuę reddant rationem: hoc eſt, (vt in foro Romano loquuntur) ſyndicatui ſe ſiſtant. Præterea, vt in Cardinalibus creandis viros ſpectet idoneos, vitæ integræ atq; probatæ, famę bonæ, honeſtis moribus & eruditione non contemnenda præditos, ante omnia verò obſeruet decretum Iulij III. quondam in Conſiſtorio approbatum, de non creandis duobus Cardinalibus fratribus germanis, ſeu carnalibus. Denique, neque bona Eccleſiæ alienet, aut priuatos in vſus aliorum transferat.

Quid in electione propoſiti. His, aliiſque ſimilibus rebus propoſitis, & de more communi iuramento confirmatis, aliæ quoque cæremoniæ, ab antiquis temporibus conſuetæ, præmiſſæ ſunt, priuſquam ad ſummam rei, ipſamque electionem pergeretur. Die Lunæ, illuceſcente iam die, in Sacello Paulino omnes congregati ſunt: Cardinalis autem Farneſius, tanquam Decanus, ſacrum celebrauit, omneſque Cardinales alij ſacra ſeſe Synaxi munierunt. Deinde Scrutinium auſpicati *Cardinalis Albanus.* ſunt. Cardinalis Albanus tredecim habuit vota, nec quiſquam Cardinalium ſuffragiis fuit illo ſuperior. Actum deinde in multam lucem eſt, de Serleto Pontifice renuntiando: ſed mox compertum eſt, negotium non carere difficultate; tum, quia licèt Serletus vir magnæ eſſet eruditionis, minus tamen idoneus erat adminiſtrationi Reipubl. rebuſque ſæcularibus gerendis: tum etiam, quia cauſſa eius in primo impetu atque ingreſſu in conclaui ventilata eſt, in quo (dum quiſque ſtudet videre quid Deus de ſe diſpoſuerit) negotia facilia redduntur ardua, atque difficilia verò impoſſibilia. Quod ſi tamen in rebus externis adminiſtrandis magis fuiſſet idoneus, ita omnium in eum ferebantur animi, vt nemo ſeſe electioni opponere fuiſſet auſus: quod & Gregorio XIII. contigit, qui in primo ingreſſu atque impetu fuit nominatus, neque diu poſt ab aliis diſceptatum eſt: cõceptus enim, qui erat in animis quaſi omnium, talis fuit, vt omnem repulſam excluſerit. *Serletus*

Simile quid etiam credebatur in conclaui de Cardinale *de la Torre* euenturum fuiſſe, ſi ipſe præſens adfuiſſet; tantæ namque authoritatis & opinionis erat apud ſacrum hoc Collegium, vt nulla repulſæ inueniri potuiſſet ratio. Sed & quantumuis abſens erat, eò nihilominus negotium illius direxerant, vt ſi ante electionem aduenisſet, extemplò Pontifex fuiſſet abſque vlla mora & difficultate proclamatus: ſed non comparuit. Quare de aliis cœpit cogitare, aliuſque effectus ſubſecutus eſt. *Cardinalis de la Torre.*

Reiecta itaque cauſſa Serleti, Cardinalis ſancti Sixti miſſus eſt, vt Cardinalis Caſtagnæi alumni ſui, & magnæ authoritatis, atque exiſtimationis pręſulis cauſam promoueret, ſed quia is non ita nuper Cardinalis factus erat, ſeniorum animi in illum nequaquam propendebant. Alij itaque in eo toti fuerunt, vt Sauellium proponerent: qui licèt vir erat magnæ opinionis, qui in officio Vicariatus Pontificalis, & cùm profectus erat congregationis ſancti Officij magna prudentiæ ſuæ dederat argumenta, tamen quia natura illius erat grauiſſima & nimis plena maieſtatis, omnibus tam ſuperioris quàm inferioris conditionis hominibus erat terribilis. Farneſius digniſsimus erat qui eligeretur: neque vana quorundam erat perſuaſio, quòd ſi fuiſ- *Cardinalis Caſtagneus.* *Farneſius.*

ſet nominatus, rem non leuem habituram euentum, ſed plurimi videbantur illi refragari, minusque fauere: quare negotium illius videbatur difficillimum. E contrariò Cardinales Eſtius, Medicæus & Alexandrinus arbitrati ſunt cauſam Montalti fore facillimam. Erat enim homo doctus, quietus, gratus omnibus, nulli obnoxius aut beneficio deuinctus, exiguam habens parentelam, proximi namque illius conſanguinei duo erant ex ſorore eius neptis filioli, ætatis adhuc teneræ, nullius adhuc officij vel dignitatis capaces. Prætereà diuini cultus erat amantiſſimus, & Religionis zelator ardentiſſimus, natura benignus & amabilis. Huius illius benignitatis effectus in pontificatus ſui curſu tales fuerunt, vt multos exhilarauerint, multos quoque afflixerint. Sed & negotium promouebat, quòd Montaltus ſumma ſemper cum dexteritate omnium Cardinalium ſibi gratiam erat demeritus, eos honorando, laudando; eorum authoritatem amplificando, iis omnem proſperitatem optando. Vitam vixerat quietam, & ab omni ſtrepitu mundano remotam, in vinea, quā iuxta ſanctam Mariam maiorem cum ſumma humilitate, modeſtaque familia incolebat. Quòd ſi aliquando in congregationem & conſilium aliorum deſcenderet, ad conſulendum de rebus arduis legatus, non erat contentioſus, neque multum pugnabat, vt ſua vinceret opinio: ſed potiùs ab aliis, ſi res ita ferret, ſe vinci placidè patiebatur. Iniurias & conuitia libenter diſſimulabat, & æquo animo ferebat: adeò vt cùm aliquoties in Conſiſtorio à quibuſdā Cardinalibus, *Aſino d l Marca*, hoc eſt, Aſinus Anconitanus nominaretur, id ſe non audire fingeret, immò oſtenderet ſe id vt ioco faceteque dictum, vt fauorem & gratiam acciperet. Quin & poſtridie, cùm præcedenti nocte Nepos illius eſſet occiſus, in frequenti Conſiſtorio nullam turbati animi ſignificationem dedit: neque à Pontifice, aut à quoquam alio vindictā huius ſceleris petiit.

Montaltus.

Laus Montalti.

Quinimmò niſi cognitum fuiſſet, eum cognatos ſuos omnes, maximè verò nepotem hunc teneri ine dilexiſſe, credi à pleriſque potuiſſet, eum nullam huius rei habuiſſe curam. Sed ne ſe redderet exoſum, id patienter tulit, & ne fauorem amitteret, libenter factum diſſimulauit. Si quando de Principibus, aut eorum negotiis tractandum eſſet, ſemper eos ille defendit & excuſauit: ſalua tamen ſemper dignitate ſanctæ Sedis, eiuſque iuriſdictione, cuius ſe defenſorem & protectorem profitebatur. Didicerat vti humanitate, non tantùm in domeſticos, ſed & in externos. ſæpè & publicè & priuatim dicere ſolebat, idque ſummo cum affectu, ſe modis infinitis Cardinali Alexandrino eſſe obligatum; quod ſi mille mundorum eſſet Dominus, ſe tamen non habiturum, quo vel minima parte debitum illi perſolueret, propter honores & infinita beneficia ſibi à Pio Quinto, pro eius benignitate, præſtita.

His aliiſque eius virtutibus non erat difficile viam illi ad Pontificatum ſternere. ſed & huic negotio conducebat, quòd nemo Cardinalium ignoraret, eum à Rege Hiſpaniarum, vt Cardinalem magnis ingenij dotibus, multiſq; virtutibus ornatum coli & diligi. Nec minus profuit, quòd nullum ambitionis in illo appareret manifeſtum veſtigium: ſed quòd ſemper honeſtis officiis gratiam & fauorem Cardinalium ſibi conciliauerat. Vnum tantùm occurrebat, quod negotium reddere poſſe videretur difficile, Cardinalem ſcilicet ſancti Sixti, Gregorianorum Principem, ei minus fauere, immò nequaquam conſentire vt eligeretur Montaltus pontifex: ſimultas enim inter illum & Gregorium eius auunculum olim orta fuerat, eò quòd negauerat Gregorius, abſtuleratque ab illo prouiſionem (vt vocant) ei vt Cardinali pauperi cōceſſam. quod Gregorij factum eò magis Montalto diſplicere poſſe videbatur, quia immenſos ſuos in recognoſcendis operib. ſancti Ambroſij labores, typis excuſos, Gregorio nuncupauerat. ſed quia Cardinalis ſancti Sixti non erat pertinax in ſuis propoſitis, Alexandrino & Riario facilè fuit probis rationibus illum in fauorem Montalti pertrahere.

Quatuor itaq; huius electionis principes, Eſtius, Medicæus, Alexandrinus, & Cardinalis S. Sixti, maiorem Collegij numerū habentes ſecum conſentientem, Montaltum pontificem creauerūt. Res admiratione digna, quòd quidam diuinârunt iam antè, eum ad hanc dignitatem promotum iri,

Creatur pontifex.

hac ducti coniectura: quia in diſtributione cubiculorum, quæ ſorte ſemper fieri cõſueuit, illud ei contigit, cui vicina, & quaſi in circuitu omnium primariorum Pontificum officialium cubicula adiacebant: hoc eſt Farneſij, qui erat Vicecancellarius: Cõtarelli, qui Datarius: & Guaſtauillani, qui cubicularius. Facta eſt hæc electio die Mercurij, qui erat 24 Aprilis, anno M. D. LXXXV. hora decimaquinta. *Nomen Sixti cur ſumpſit.* Sumpſit ſibi nomen Sixti, tum vt gratificaretur Cardinali ſancti Sixti, tum etiam, vt Sixti IIII. qui eiuſdem etiam Ordinis fuerat, memoriam renouaret. Erant qui optaſſent eum, niſi fortè Cardinalis ſancti Sixti id nomen habuiſſet, Nicolaum dici, ob memoriã Nicolai quarti Pontificis, quãuis commendatione maioris, quem Montaltus ſemper quamplurimum amauerat, etiam cùm Cardinalis eſſet: cuius amoris teſtimonium eſt magnificum illud ſepulchrum, quod Cardinalis adhuc illi in æde Mariæ maioris magnis ſumptibus extruxit. Alij aſſerunt ſe ex illo nõnunquam audiſſe, quòd ab Eugenij nomine non abhorrebat.

Coronatur. Coronatus deinde eſt Sixtus primo Maij, qui etiam in diem Mercurij incidit: diem profectò illi feliciſſimum. Eo namq; die & natus eſt, & monachum induit: eodẽ die Vicarius generalis, Cardinalis & Pontifex creatus eſt: eodem quoq; die ſub area D. Petri coronatus eſt, & Dominica inſequenti ad S. Ioannẽ Lateranenſem pro more ſe contulit, vt poſſeſſionem acceptaret. Electus itaque & coronatus Pontifex, conſiderans quã graue onus ſit, claues D. Petri gerere, & quàm difficile ſit Pontificatũ benè adminiſtrare, animaduertit magna ſibi opus eſſe prouidentia magnaq; ſapientia. quare publicas inſtituit ſupplicationes & orationes, concedens inſuper Iobilæum, vt totus Chriſtianiſmus ſuis precibus Pontifici fortitudinem & prudentiam, ad tam arduam adminiſtrationẽ, ſufficientem impetraret. *In adminiſtranda iuſtitia rigor.* Per primos Pontificatus ſui dies ad iuſtitiam adminiſtrandam animum adiecit, & quodam die quattuor iuſſit in furcam agi & ſtrangulari, qui ante triduum cum ſclopetis prohibitis deprehẽſi, in carceres detruſi erant: neq; vlla interceſſio etiam virorum ſummæ authoritatis apud illum valuit, quo minus ſuſpenderẽtur. quæ illius auſteritas terruit, & in officio continuit multos, multorumq; audaciam refrenauit. Deinde cogitationes ſuas conuertit ad exſtirpãdum magnum Banditorum numerum, qui ab omni parte ſtatum Eccleſiaſticum affligebant: quorum tanta erat licẽtia & inſolentia, vt nuſquam locus inueniretur, vbi homo ſecurè viuere, & ſua tueri poſſet. At Sixtus contracta cũ vicinis Principibus amicitia, ab illis impetrauit, ne ſceleratis iſtis receptacula præbeant: magna quoque præmia ſtatuit his, qui aliquem ex iis trucidaret, exquiſitis ſuppliciis tollens è medio, ſi qui caperentur ex ijs, qui copijs iſtis præerant. Graues quoque pœnas denunciabat eorum parentibus, amicis, & alijs quibuſcunque, ijs aut fauentibus, aut ſuccurrentibus. Quo iuſtitiæ rigore id effecit, vt breui temporis ſpatio omnis Banditorum inſolentia repreſſa ſit, & radicitùs exſtirpata. Interim dum tanta viget iuſtitiæ ſeueritas, vnuſquiſque ſibi metuebat: nec erat qui alium offendere audebat: cùm etiam ijs, qui manum gladio ad educẽdum admouerent, capitis pœna eſſet irrogata. Quo factum, vt lites ac diſcordiæ, quæ paſſim inter homines ſolent enaſci, aut pugnis, aut verbis dirimerentur. *Nota.* In ore enim omnium erat: Nunc tempus Sixti eſt. quaſi dicerent: Non eſt nunc tempus pugnæ, vltionis aut contentionis. Ob hanc cauſſam partim, partim etiam ob rerum neceſſariarum abundantiam, quam & tunc, & toto Pontificatus ſui tempore Romæ ſeruari mandauit, vt multis Italiæ locis inedia afflictis, Roma ſemper abundaret, Romani primis Pontificatus illius annis Sixto in Capitolio ſtatuam æream erexerunt, cum hac inſcriptione.

Sixto V. Pont. Max. ob quietem publicam, compreſſa Sicariorum, exſulumq; licentia, reſtitutam, annonæ inopiam ſublevatam, vrbem ædificijs, vijs, aquæductu illuſtratam S. P. Q. R. *Statua Sixto erecta.*

Miſerabile iuuenis cuiuſdam ſupplicium. Primo huius Pontificatus anno incidit caſus infrequens & miſerabilis admodum. Iuuenis enim Florentinus ſuſpendio damnatus eſt, eò quòd in Tranſtyberina regione, in ædibus Domini ſui curiæ miniſtris, de aſino, quid neſcio, poſtulãtibus aut exſequi volentibus, ſimpliciter reſtiterat. Errabant autem ſatellites, quia aſinus non erat eius, cuius illi eſſe arbitrabãtur. Credebãt plerių & paſſim dicebãt Pontificẽ hac in re fuiſſe malè inſtructũ: qui ſi rem exactius

cognouiſſet, adoleſcentē tali morte interfici prohibuiſſet. Caſſæ itaque ignorantiam infelici adoleſcenti huic mortem attuliſſe. Alij dicebant, eò quòd Romę intolerabilis adhuc dominaretur licētia, ſummo opus eſſe rigore & auſteritate. Vt vt eſt hic adoleſcentis infelix caſus omnes ad maximam permouit ſympathiam, adeò vt multi qui eum interfici videbant, planxerint; omnes autem vehementiſſimè doluerint. Sed & adoleſcens ipſe, cùm ad mortē educeretur, inter lacrymandum viſus eſt ſanguinis guttas profundere: quāuis meo quidem iudicio ſanguis non fuerit, ſed lacrymæ ſanguineo colore tinctæ, quod tūc fieri ſolet, quando vehementia doloris & diuturnus planctus oculos impensè accēdit & inflammauit: ita vt lacrymę per vias illas accenſas tranſeuntes, rubedinē quandam contrahant: nec iam lacrymæ, ſed ſanguis eſſe conſpicientibus videatur. Etſi nemo dubitet, Deum miraculoſo quodam & ſupernaturali poſſe in homine operari, vt lacrymans verum ſanguinem fundat, quemadmodum & omnipotēs eius manus multò maiora miracula quondam fecit, & adhuc facere poteſt nullo negotio quotidiè. Huius adoleſcentis ſupplicium magnum Romanis incuſſit terrorem, neque etiam minorem Bononienſibus, id, quod eodem tempore contigit Comiti Ioanni Pepulo, viro certè opulentiſſimo, & è primaria Nobilitate oriundo. Hic neſcio quā ob cauſam tanquam fautor ſicariorum & exſulum ad tribunal Romanum delatus, ab eodem capite damnatus & diminutus eſt. Sed valeant triſtes iſtæ hiſtoriæ, ad lætiora veniamus Pontificatus huius exordia.

Trāsfert obeliſcū Vaticanum.

Eodem hoc anno, hoc eſt primo Pontificatus ſui Sixtus cœpit animum ſuum adijcere ad Obeliſcum Vaticanum transferēdum. Poſitus is erat ab antiquis eo loci, vbi nunc eſt adytum, ſeu Sacriſtia Eccleſię ſancti Petri, ita vt retrò illud adytum terra magna ex parte merſus conſpiceretur. Hunc obeliſcum Sixtus in eiuſdem Eccleſiæ aream iuſſit transportari. Quo in opere annus integer nunquam intermiſſo labore conſumptus eſt. Obeliſcus ille vno conſtat continuo marmore, quod Pyropecilon, hoc eſt, igneis maculis variatum ſeu diſtinctum conſtat, noſtro ſæculo vulgus granitum vocat Oriētale: & à quibuſdam Sienitis appellatur: eò quòd circa Sienem in Thebaide naſcatur, è quo loco Reges Aegyptij ſimiles Obeliſcos eruere cōſueuerunt. Fuit autem hic obeliſcus à Nūcoreo, qui iiſdem ferè temporibus, quibus Numa Pompilius Romæ, in Aegypto regnauit, exciſus & erectus. Scribunt nonnulli obeliſcum hunc non eſſe integrum illum, quem fieri iuſſerat Nuncoreus: ſed partem tantùm illius. integrum enim certum quinquaginta cubitorū fuiſſe, ſed in poliendo, ſeu transferendo fractum fuiſſe. Ex vna illius parte, quæ centum erat cubitorum Nuncoreum ſibi obeliſcum fieri præcepiſſe, quem poſt cæcitatem, recepto ſecundum oraculum viſu, Soli cōſecrauit. ex alia parte, quæ ad ſeptuaginta duos pedes in longitudine extendebatur, hunc obeliſcum Vaticanum factum. qui inter alios quadraginta duos magnos & paruos, diuerſis temporibus Romam aduectos, & diuerſis locis collocatos, etiamnum viſitur. Conſecratus hic olim fuit Octauiano Auguſto & Tiberio eius filio adoptiuo, quod antiqua huius obeliſci inſcriptio maniſeſtiſſimè oſtendit. Et autem ea huiuſcemodi:

Diuo Cæſari, Diui Iulij F. Auguſt. Tiberio Cæſari, Diui Auguſt. F. Auguſto ſacrum.

Multis antea perſuaſum fuit, eratque ea multorum annorū fides, in ſphæra ſeu pila maxima ęrea, quę in ſummitate obeliſci erat, cineres Auguſti cæſaris cōſeruari. Sed Dominicus Fōtanus architectus, qui huic transportationi præerat, diligenter hanc ſphæram, ſeu globum perluſtrans, animaduertit illum ex vna maſſa conflatum, nec vllam habere commiſſuram: fieri itaque non potuiſſe, vt vlli quid inſeri aut infundi potuerit. ſed & foramina multa, quæ extrinſecus apparebant, non foramina, ſed ictus erant ſclopetarum, quos licentia militaris, vltimò capta Roma, inflixerat. Per iſtos ictus, ſiue foramina aliqui pulueres intrauerant, ventorum turbine impulſi, & temporis diuturnitate collecti. Præterea mihi quoque videtur probari poſſe, non hic fuiſſe Auguſti cineres, cū ipſe Auguſtus ſibi magnificentiſſimum & ſumptuoſiſſimum Mauſoleum iuxta portam Populi, vbi nunc ædes ſancti Rochi eſt, conſtruxerit, cuius etiamnum conſpiciuntur ad-

mirandi veſtigia: in eo & ſuum & ſuorum ſepulchrum eſſe voluit. Credibile itaque eſt & veriſimile, in eo loco cineres eius eſſe repoſitos. Paulus & Iulius olim Secundus, & poſt illos Paulus iij. de hoc obeliſco transferendo cogitarant: ſed quia vel difficultas operis, vel ſumptuum magnitudo, vel alia magis ardua negotia eorum propoſitum terruerint & impediuerint, nunquam ab illis negotium tentatum eſt. At Sixtus nullis difficultatib' territus, hāc molem tranſportare aggreſſus eſt. Conuocauit itaque multos, eoſque celebriores in architectura magiſtros, qui inter ſe de modo transferendi hunc obeliſcum colloquerentur, vnumque certum modū ſtatuerent. Propoſiti ſunt varij modi, ſed vnus isque optimus electus, cuius beneficio obeliſcus hic proſpero cum ſucceſſu tranſlatus eſt, & fundamentis ad id factis, quo loco denuò collocandus erat artificioſiſſimè, ſpectante & admirante vniuerſo populo, ſuperimpoſitus. Ab omni parte nummi æreí, medaglias vocant, in tanti operis memoriam ſpargebantur. Inter alia duæ quoque arculæ, & in vtraque duodecim nummi, qui ab vno latere imagine Pontificis erant inſigniti, ab altero alij alias figuras & formas oſtentabant. In quibuſdam homo videbatur ſub dio, in patenti campo ſub arbore ſecurè dormiēs cum hac inſcriptione *Perfecta ſecuritas*. In alijs tres colles ſeu mōticuli cernebantur: in vno, qui à dextris erat, ſedebat Cornucopia: qui à ſiniſtris, laurum proferebat: medius, qui & aliis eminentior, gladium habebat mucrone ad cælum erecto, ad formam lingulæ, quæ eſt in bilance, cum hoc elogio: *Fecit in monte conuiuium pinguium.*

Alij effigiem habebant ſancti Franciſci, ante crucifixum in genua procumbentis, vnà cum Eccleſia ruinam minitante, cum inſcriptione, *Vade Franciſce, & repara.* Erant & inter hos nummos in quibus effigies Pij Quinti erat expreſſa, ab altero latere vel Religio, vel Iuſtitia. Fuerunt & ſimiles nummi formati in planicie cuiuſdam ſaxi, dicto fundamento innitentis. Fuerunt autem nummi iſti ſuppedaneo ex marmore candido, & in tres partes diſtributo ſuppoſiti, inter illos duo erant aurei effigiem Pij Quinti referentes, & ex aduerſo latere vnius Religionem, alterius Iuſtitiam exhibentes. Sed & in eodem plano formatæ eſt abacus marmoreæ, læuis & politæ, cui inſculptum eſt in Latino idiomate nomē Pontificis, totumque huius operis modus & progreſſus: nomen, cognomen, patria Architecti: tempus quo hæc tranſlatio facta eſt. Inter dict um ſuppedaneum marmoreum & baſin alij duo nummi Sixti cernebantur, & ſuper illos primus ſtylobatæ fundus erat ſtratus, cui epiſtylium innitebatur. Adiecta tandem eſt vltima pars cum ſuis eriſmis & columbarijs æreis, quibus obeliſcus ipſe nectitur, hæretque immobilis.

Ad hoc opus perficiendum initio quinque baſiliſtæ, & quadraginta ergata conſtructa ſunt, quæ à nongentis ſeptem viris, & ſeptuaginta equis in orbem verſabantur, & regebantur. Fuit autem opus hoc perfectum decimo die Septembris, anni M.D.LXXXVI. qui dies erat Mercurij, & Veneris inſequenti ſanctiſſimæ Cruci obeliſcus dedicatus & conſecratus eſt. Expenſa ſunt autē hoc opere triginta ſeptem millia coronatorū, nōgenti inſuper & ſexaginta quinque priuſquam in altum leuaretur, dimitteretur, trāsferretur, & denuò erigeretur, cum omnibus ornamentis, deaurationibus, alijſq; ſumptibus accidentalibus: excepto metallo, vnde conflata eſt crux, quæ poſtea in ſummitate obeliſci eſt collocata, & leones ſub obeliſco poſiti, qui illum quaſi ſuſtētare videntur. Metallū enim hoc Reuerēda camera Apoſtolica ſuppeditauit. *Obeliſcus S. Cruci dedicatus.*

Iuſſit deinde Pontifex alium etiam, ſed minorem, obeliſcum ſub terra defoſſum erui, iuxta ædem S. Rochi, quem aiunt illic quondam poſitum, vt eſſet ornamentum Mauſeoli Cæſaris Auguſti: qui cùm varias in partes fractus erat, reparatus, & ante Eccleſiam Mariæ Maioris erectus eſt. Præcepit deinde & duos alios obeliſcos effodi, qui multis ſæculis in Circo Maximo ſub terra latuerant: vnum eorū dicunt fuiſſe omnium, qui vnquam Romā aducti ſunt maximum: iſte in aream S. Ioannis ad Lateranum tranſlatus eſt. Et quia tribus locis fractus erat, artificioſiſſimè reparatus, erectæ & quemadmodum duo alij, ſanctæ Cruci conſecratus eſt. Oſtendit autem obeliſcus iſte ab omni parte plurimas lite- *Alios obeliſcos reſtauratos, & tranſlatos.*

ras Aegyptiacas. De hoc obeliſco latius ſcripſimus in libro noſtro de vitis Imperatorum in vita Conſtantij, filij Conſtantini Magni, à quo Conſtantio Romam allatus eſt. Alter ille minor à capite ad calcem hieroglyphicis litteris ornatus, in Circo Maximo inuentus eſt: eratq; in tres partes diffractus: ſed integritati reſtitutus in area Eccleſiæ S. Mariæ del populo collocatus, &, vt alij, S.Cruci dedicatus eſt. Prior ille obeliſcus ab Octauiano Auguſto Romam aductus, & Soli dedicatus eſt: id quod antiqua eius inſcriptio, quæ à duobus lateribus occidentali & meridionali apertè in hanc ſententiam legitur, teſtatur.

Imperator Cæſar Diui F. Auguſtus Pontifex Maximus XII. Coſ. Trib. Pot. XIII. Aegypto in poteſt. tem populi Romani redact. Soli donum dedit.

Voré, donum.

In his quattuor obeliſcis reficiendis & transferendis magnam auri vim expendit: nec minorem in exſtruendo magnifico illo præſepis Dominici Sacello, quod in Eccleſia ſanctæ Mariæ Maioris, tribus ante Pontificatum ſuum menſibus ædificare cœperat, cum intentione, ſe etiam ſanctiſſimi præſepis, quod erat vicinum, locum poſtea exornaturum. Trium illorum menſiū ſpatio iacta ſunt huius Sacelli fundamenta, & pars illius à terra eleuata: Pontifex factus Sixtus, nullo modo voluit cœptum opus mutari, præterquam quòd interiora sacelli, quæ antea plaſte fuiſſent cruſtata, nunc poliri iuſſit, nobiliſſimo marmore; idque vario artificio & diverſis incrétionibus, quod præter modum venuſtum & magnificum opus effectum eſt. In hoc ſacellum iuſſit integrum illud ſacellum præſepis Dominici antiquum transferri, quod vti antiquum erat, ita magnam excitabat deuotionem.

Sacellum præſepis Dominici cōſtruxit.

Sed & Pio Quinto in eodem ſacelli magnificum condidit ſepulchrum, in quod illius corpus è diui Petri Eccleſia cum maxima pompa iuſſit inferri. Deinde & ſibi monumentum ædificauit, ſtatuamque poſuit præſepe Dominicum adorantem: Dotauit ſacellum hoc opulentis prouentibus, multis priuilegijs, & iure patronatus, vt patet in Bulla, quam expediri hac de re iuſſit, & incipit; *Glorioſæ & ſemper virginis genitricis Mariæ, &c.* Auſpicijs quoq; Sixti aquæ in montem Caballi, qui ab antiquis mons Quirinalis dicitur, adductæ ſunt: Mons enim ille aquarum maxima laborabat penuria: quæ res eò moleſtius accidebat, quòd plerique Pontifices hîc æſtate, ob eximiam aëris ſalubritatem, aſſiduè ſolent habitare. Fons huius aquæ in agro Columnæ ſcaturiebat. Opus hoc varias ob cauſas difficile eſſe videbatur, & multi euentum, qualis Pontifex optabat, non habiturum exiſtimabant, cæterum decimo tandem octauo menſe ad lætum finem perductum eſt. Laborabant in hoc opere quotidiè bis mille homines, ſæpe ter, nonnunquam verò quater mille. ſumptus fuêre ducenta & ſeptuaginta ducatorum millia, ex quibus viginti quinq; millia numerata ſunt Martio Columnæ, Domino illius loci, in quo aqua iſta ſuam ſcaturiginem, ſuoſque fontes habebat. Voluit autem Pontifex hunc aquæductum à ſuo nomine, quod ante Pōtificatum habuit, Felicem appellari. Fons quoque deinde venuſtiſſimus conſtructus eſt, ſub area S. Suſannæ, à latere thermarum Diocletiani, additaque eſt hæc inſcriptio:

Sepulchrū Pio V. ædificauit.

Aquæ in montem Caballi adductæ.

Sixtus quintus Pontif. Max. Picenus, aquam ex agro Columnæ via Præneſt. Siniſtrorſum multar. coll. ductione ven. rum ductu ſinuoſo receptaculo mil. XX. à ca XX. adduxit, Felicemque de nomine ante Pontif. dixit. cœpit Pont. anno I. abſoluit III.

Eſt elegantiſſimum opus Xyſtus ille, quē Pontifex in Laterano conſtruxit, ad populum in eo benedicendum. in quo & varia pingi quàm artificioſiſſimè fecit myſteria, ad nouem choros Angelorum, ad duodecim Apoſtolos, ad Prophetas, ad Martyres, ad Virgines, Pōtifices & Cōfeſſores pertinentia. hiſtoriam quoque Conſtantini Magni, & alias ſpectatu digniſſimas. Iuxta locum hunc Sixtus palatium in vſum Pontificum à fundamētis excitauit, tam amplum & ſpatioſum, vt aſſerant nō eſſe in vrbe ſimile, vno tempore, & ab vno Principe ab ipſis fundamentis erectum & abſolutum. Amplis, magnificis, & ornatis cubiculis quàm plurimis diſtinctum eſt. Duo habet atria: varijs in locis aliæ picturæ cernuntur plurimæ. Frontiſpiciū, quod verſus obeliſcum eſt, trecētos quadraginta quatuor palmos habet in longitudine,

Xyſtus in Laterano.

Palatiū in Laterano.

quod Mariam Maiorem reſpicit, trecentos triginta ſeptem. Ab area vſque ad ſummitatem rectè in palmos centum triginta ſeptem aſſurgit. Quid multis? Habitaculum eſt capaciſſimum, & Principibus multis ſufficiens. Pontifex hic omnibus Cardinalibus ſua cubicula deſtinârat, in quibus, cùm Pontifex apud S. Ioannem Sacellum (vt loquuntur) faceret, aut publica in palatio Cõſiſtoria celebraret, poſſent commodè ſatis habitare. Fecit & Sixtus Scalam ſanctam ex quorundam locorum ruinis ad Sancta Sanctorum transferri, multis architecturæ ornamentis additis.

Xenodochiũ ſeu Noſocomium ab eo conditum inſigne. Aedificauit quoque Sixtus in initio plateæ Iuliæ, à latere Pontis Sixti, ad ripam Tyberis ampliſſimas ædes, in vſum mendicorum, vlceroſorum, & mutilorũ, quibus deeſt facultas victum ſibi comparãdi, dotauitque has ædes quindecim millium ducatorum prouentu, vt ex eo prædicti pauperes alantur & veſtiantur. Locus eſt capaciſſimus: ita vt vno eodemq; tempore in eo bis mille homines poſſint habitare, nec vnus alteri ſit impedimento. In frontiſpicio portæ huius ædificij hæc legitur inſcriptio;

Sixtus V. Pont. Max. Picenus, pauperib. ut piè alãtur, ne pane veſtitúque careant, multo ſuo cõemptas ære has ædes exſtruxit, aptauit, ampliauit, perpetuo cenſu dotauit. Anno Dom. 1586. Pontificatus II.

Columna Traiana. Statuam deinde ſancti Petri ex ære conflatam, & pulcherrimè deauratam fecit, eamque in columna Traiana conſtituit: eã eidem Sancto conſecrans. In hac columna glorioſæ Traiani Cæſaris expeditiones, bella & res geſtæ in Parthis & Dacis, qui nunc Tranſyluani & Valachi dicuntur, ſubiugandis cernuntur. Erecta hæc olim columna eſt à Romanis, & dicto Imperatori dedicata. *Columna Antonina.* In columna Antonina Sixtus imaginem D. Pauli erexit ex ære deaurato factam, eamque columnam D. Paulo nuncupauit. Erat ea primò dedicata Antonino Pio, à Marco Aurelio eius genero.

In hac columna miro artificio ſculpta ſunt bella & prælia, quæ idem M. Aurelius geſſit in Germania, contra Marcomannos, hodiè Bohemos & Morauos. Quia verò columna hæc variis locis erat fracta, iuſſit eam Pontifex ſumma cum elegantia & dexteritate reſtaurari. Porrò illius auſpiciis reſtituti ſunt & duo equi, vnus Praxitelis, & alter Phidiæ, qui erant mutilati, & ab ipſa antiquitate multis in partibus corroſi. Quia verò illorum inſcriptiones ipſam hiſtoriam manifeſtè ſatis declarant, iubet eas hoc loco recenſere. Vnius eſt;

Bucephalus cũ Alexãdro. *Phidias nobilis ſcriptor, ad artificij præſtantiam declarandam Alexandri Bucephalum domantis effigiem è marmore expreſſit.*

Alterius verò hæc:

Praxiteles ſculptor ad Phidiæ æmulationem ſui monumenta ingenij poſteris relinquere cupiens, eiuſdem Alexandri Bucephalique felici concertatione perfecit.

Quamuis iſtæ ſtatuæ ſint certè ſingulares, & mirabilis artificij, non ſunt tamen ex raris illis, maximeque ſtupendis, quas horum artificum manus ſculpſerunt. *Phidiæ opera inſignia.* De Phidia namque legitur, eius opera maximè admiranda eſſe Iouem Olympium, quẽ ex ebore & auro fecit in Elide. Volũt quidam opus hoc fuiſſe tale, vt nobilius & excellentius hic mundus nunquam viderit. Sed & illa ſtatua Mineruæ Athenis, quę ex puro ebore & auro erat elaborata, 26. cubitos alta: in cuius clypeo ſculpta erat Amazonum quoddam prælium: in ſuppedaneo verò bella Centaurorum & Lapytharum, aliaque poëmata ſpectatu iucundiſſima. In ſcuto ſeu clypeo illo (quia nomẽ ſuum adſcribi voluit) ſuam expreſſerat imaginem, tali cum artificio, vt qui hanc partem tollere voluiſſet, totum opus violaſſet. Fecit idem Phidias & alias Deorum ſtatuas ex ære, & ex marmore quàm plurimas. Scribunt nonnulli virum tam celebrem in carceribus mortuum: erat enim accuſatus à nonnullis, quòd in ſtatua quadam, quam ciuitas ex ærario publico fieri iuſſerat, aurum hoc modo collocaſſet, vt nemine animaduertẽte facilè tolli poſſet. Felicior erat in Dijs, quàm in hominibus formandis.

Præclariora Praxit. monumenta. Inter alia multa rara & ſingularia opera, quæ fecit Praxiteles, laudatur potiſſimùm ſtatua illa Veneris, quam vt viderẽt multi, in Gnidum nauigârunt. Duas Veneris ſtatuas ſculpſerat, nudam vnam, alteram velo tectam. Cumque Coi vnam ex his ſibi comparare decreuiſſent, velatam, vt honeſtiorem & magis pudicam, elegerunt.

runt. Altera deinde, quæ eiuſdam erat pretij, à Guidiis empta, miris modis laudata, & multò celebrior priore habita eſt. Quare cum Rex Nicomedes hanc ſibi redimere, & æs alienum, quod vrbs contraxerat, maximum profectò reddere polliceretur, Guidij nullo modo vendere ſtatuam voluerunt. ſolùm enim marmor hoc patriam illorum nobilitauit. Referunt quidam hiſtorici in hac vrbe olim fuiſſe iuuenem, qui amore huius ſtatuæ ita exarſit, vt nocte quadam clàm templum, in quo Venus ſeruabatur, ingreſſus ſit, & libidini ſuæ in ea ſatisfecerit, in cuius ſceleris teſtimonium macula poſt in hac ſtatua apparuit. Celebratur & huius ſculptoris Cupido, cuius ſpectandi gratia multi in Theſpiam olim profecti ſunt. Præter hunc Cupidinem alius quidam eiuſdẽ Praxitelis olim oſtendebatur, certè pulcherrimus, qui omnes ſpectatores in admirationem rapiebat. hunc parij Propontidis incolæ colebant. Ferunt autem Archidam quendam Rhodienſem eius amore inflammatũ, hoc eadem turpitudine, qua iuuenis ille Venere, abuſum, ſimilem in ſtatua maculam reliquiſſe.

Hæc ſunt iſtorum artificum opera celebriora, qui etſi ætate Alexandri non vixerint, neque ipſi coætanei fuerint, ſed poſt Alexandrum vita functum nati, vnus poſt alium vixerit, has tamen ſtatuas ad honeſtam & laudabilem æmulationem vnius ad alterum facere potuerint. Aemulatio enim (vt docti volunt) ſolet eſſe aliquando viuorum de mortuis; cuius rei in hiſtorijs plurima reperiuntur exempla. Sed & ex varijs imaginibus, tam ipſius Alexandri, quàm Bucefali, quæ poſt mortem illius remanſerunt, potuerunt ſculptores iſti ſimilitudinem eorum capere. Hæc placuit paulò latius hoc loco annotare; quoſdã enim inuenimus, qui hac in re non exiguam ſibi fingebãt difficultatem. quæ vt tollatur, hoc modo illis reſpondẽdum putauimus. Sed ad Sixtum reuertamur.

Aliæ fabricæ Sixti. Ampliauit quoque palatium in monte Quirinali: ſed & in eodem monte aliud quoque cœpit ædificare, cùm prius illud non ſatis idoneum & ſpacioſum erat ad talem Principem, eiuſque familiam excipiendum. Præterea & habitacula quædam inchoauit, pro ducentis Heluetiis, qui de cohorte prætoria Pontificis ſunt. Quinetiam in vinea ſua iuxta ſanctam Mariam Maiorem multa, eaque ampliſſima, iucundiſſimaq́; ædificia conſtruxit.

In viis quoque aperiendis, reſtaurandis ac dilatandis erat ſtudioſus. Nouam fecit, eamq́ue omnium celeberrimam, cuius initiũ eſt ab Eccleſia ſanctæ Crucis in Hieruſalem, & ad Eccleſiã ſanctæ Mariæ Maioris extenditur: atque hinc vſque ad templum ſanctæ Trinitatis in Monte procurrit. Vnde produxiſſet vſque ad portam populi, bis mille & quingentis paſſibus, eratque tota via ad amuſſim & filum directa, tam lata, vt quinque ſimul iunctis carpentis tranſitum præbeat. Viam hanc à priori ſuo nomine Felicem nuncupauit. Fecit & alias duas vias, quarum principium eſt extra portam ſancti Laurentij. Harum vna ducit ad ſanctam Mariam Maiorem, altera vineam Pontificis ab vno latere claudens, vſque ad Hermas Diocletiani procurrit. Quarta via incipit à Maria Maiore, & ad palatium ſancti Marci extenditur. *Viæ à Sixto aut nouæ factæ aut veteres reparatæ.*

Similem viam aperuit à ſancto Ioanne in Laterano, vſque ad Coloſſeum. Sexta incipit à porta Salaria, & iuxta portam Piam terminatur. Fabricatus eſt & multa in Vaticano palatio, vbi nouum, idque ſplendidum palatium incepit, ambulacris à Leone Pio & Gregorio depictis coniunctum. Et in ipſa ſancti Petri fabrica multa conſtruxit, ita vt dictæ Eccleſiæ nauis, ſeu moles ipſa, quaſi abſoluta ſit. qua non excelſior in tota Chriſtianiſmo eſſe dicitur. In hoc opere continuè ſexcenti homines deſudarunt. Scalas deinde coclides nobiliſſimas in palatio Apoſtolico cõdidit, per quas Pontifices ſecretò poſſint deſcẽdere in Eccleſiam S. Petri, ita vt à nemine videantur. Ducunt autem ſcalæ iſtæ in ſacellum Gregorianum. Reſtaurauit & turrim ædificij, quod ab amœnitate proſpectus Beluedere dicitur, vnà cum Eccleſia S. Sabinæ. Condidit & pulcherrimam eccleſiam S. Hieronymo, cui à Ripetta nomen, cum adhuc Cardinalis eſſet, eamq́ue non contemnendis prouẽtibus dotauit. In his omnibus fabricis magnam attulerunt cõmoditatẽ Põtifici præclara illa marmora, quæ in Septizonio Seueri ex terræ viſceribus erui iuſſerat. *Aliæ fabricæ.*

Bono-

Bononiæ Collegium ſtudioſis ex Marchionatu Anconitano oriundis erexit, in quo præter miniſtros triginta iuuenes aluntur, qui literis dant operam. Aquas etiam dulces in vrbem veterem, vbi eorum ingens erat penuria, deduxit. Beatæ virgini Lauretanæ ſplendidiſſimum templum erexit, atque illud Epiſcopatus titulo nobilitauit, illum à Racanatenſibus transferens, aliiſque multis donariis & templum hoc ornauit. Ciuitatem in Monte Alto cœpit exædificare, quo in opere ſine intermiſſione laborabat, montemque maximũ (vt aiunt) euertit. eandem quoque ciuitatẽ Epiſcopatus titulo donauit. Tiberim quoque inter duo loca, quæ incolis Borgetto & Vtriculi dicuntur, inſigni ponte conſtrauit.

Collegiũ ſtudioſorum Bononiæ erectum.

Oppidum in patria condidit.

In ædificiorum, fabricarumque à Sixto conſtructarum catalogo vltimum locum nobiliſſimæ illi Bibliothecæ, quam in Vaticano erexit, reſeruauimus. Quia namque de ea paulo copioſius dicturi ſumus, putauimus hunc locum eſſe conuenientiſſimum, ſperamus autem hanc noſtram prolixitatem lectori faſtidium non allaturũ. Quæ enim in hac Bibliotheca picta ſunt, in quibus recenſendis copioſiores erimus, huiuſmodi profectò ſunt, quæ & vtilitem ſimul & voluptatem legentibus adferent: iis præſertim, qui rerum antiquarum ſunt ſtudioſi. Inter alia iucundiſſima loca, quæ in Vaticano ſunt, is eſt primarius, quem Beluedere nuncupant, in quo cernitur ampliſſimum quoddam Theatrũ, ad cuius introitum magnus erat numerus diſtinctorum graduum, ſeu ſcalarum ex marmore iuſſu Pij Quinti factarum: vt cum in Theatro feſtum celebraretur, à populo cuncta quàm commodiſſimè ſpectari poſſent. Hunc locum Sixtus tanquàm ſuo inſtituto aptiſſimum elegit. Sublatis itaque grandibus, in eo loco cœpit ædificare. Præter ædificia verò, quæ libris reſeruantur, alia confeſtim noua condidit, in vſum eorum qui hanc Bibliothecã cuſtodiunt: quorundam etiam literatorum, qui ea incolerent, vt ipſius Protectoris, ſi quando valetudinis gratia ſuum mutare velit habitaculum. Ipſa autem Bibliotheca ædificium eſt lõgum & vacuum, ad trecentos octodecim palmos in longitudine, ſexaginta verò nouem in latitudine extenſum. Multas habet in medio columnas cœmentitias, optimo ordine diſpoſitas, ipſum autem ædificium occidentem ſpectat, vnde & lumen intercipit: licet à Meridie quoque & ortu illuſtretur. A latere molis huius: in vſum bibliothecæ publicæ conſtructæ, duo alia minora ædificia adiecta ſunt, quæ bibliothecæ ſeruiunt ſecretiori. Totam hanc bibliothecam Sixtus foris & intus elegantiſſimis picturis exornauit. Foris namque parietes calce nigra & cãdida iuſſit incruſtari, & in ijs multas virtutum, ſcientiarum, aliarumque ad rem literariam pertinẽtium, imagines delineari. Intus verò præter alia multa, quæ cernuntur, pingi fecit Eccleſiæ Concilia ſedecim, & ſub vnoquoq; propria ſua legitur inſcriptio, quæ inſcriptiones cùm ſint lectu digniſſimæ, contineantq; res memorabiles, non piguit nos eas hoc loco recenſere, ſperantes alios eaſdem non alioſque vtilitate lecturos.

Bibliotheca in Vaticano noua à Sixto cõdita.

Sub primo itaque Concilio Nicæno hæc verba deſcripta ſunt. *S. Silueſtro Papa, Fl. Conſtantino Magno Imperat. Chriſtus Dei Filius Patri Conſubſtantialis declaratur. Arij impietas condemnatur. Ex decreto Conſilij Cõſtantinus Imp. libros Arianorum comburi iubet.* Sub Cõcilio Conſtantinopolitano, quod proximè ſequitur, ſic legitur: *S. Damaſo Papa & Theodoſio Iun. Imp. Spiritus S diuinitas propugnatur. Nefaria Macedonia hæreſis exſtinguitur.* De Epheſino Cõcilio dicuntur hæc: *S. Cæleſtino Papa & Theodoſio Sen. Imperat. Neſtorius Chriſtum diuidens damnatur. B. Maria virgo Dei Genitrix prædicatur.* Sequitur pictura primi Cõcilij Chalcedonenſis ſub quo legitur: *S. Leone pp. & Marciano Imp. Infelix Eutyches vnam tantum in Chriſto naturam aſſerens, confutatur.* Secundo Concilio Conſtantinopolitano, quod proximum eſt, hæc inſcriptio ſubiecta eſt: *Vigilio Papa, & Iuſtiniano Imp. Contentiones de tribus capitibus ſedantur. Origenis errores refellũtur.* Iuxta concilium hoc aliud tertium Conſtantinopolitanũ expreſſum eſt, cum hac inſcriptione: *S. Agathone Papa, Conſtantino Pagonato Imp. Monothelitæ heretici, vnã tantum in Chriſto voluntatem dicentes, exploduntur.* De concilio Nicæno ſecundo, ibidem picto, ſic dicitur: *Adriano Papa, Conſtantino Irenes F. Imp. Impij Iconomachi reijciuntur ſacrarum imaginum veneratio confirmatur.* Quarto Concilio Conſtantinopolitano adſcriptum eſt: *Adriano II. Papa, Baſilio Imp. Ignatius Patriarcha Cõſtantino-*

Concilia Eccleſiæ ſ cim, et eorum inſcriptiones.

Nicænũ. Conſtãtinopoli. 1. Epheſinum. Chalcedonenſe 1. Conſtantinop. 2. Conſtantinop. 3. Nicæ. 2.

Conſtantinop. 4.

ſtãtinop. in ſuam ſedem, pulſo Photio reſtituitur. Pone hoc ſpectatur primum Concilium Lateranenſe generale, cum hoc elogio, *Alexandro III. Pont. Federico II. I p. Valdenſes & Cathari hæretici damnantur; Laicorum & Clericorum mores ad veterem diſciplinam reſtituuntur. Torneamenta vetantur.* Sub ſecũdo vniuerſali, Concilio Lateranenſi ſcriptum eſt; *Innocentio III. Pont Federico II. Imp. Abbatis Ioachim errores damnantur, bellum ſacrum de Hieroſolyma recuperãda decernitur, Cruce ſignati inſtituuntur.*

Lateranenſe 1.

Lateranenſe 2.

Franciſci & Dominici effigies.

Ab vno latere huius picturæ imago S. Franciſci Eccleſiam S. Ioannis ruinam minitantem, ne labatur ſubſtinẽtis, cernitur id, quod Innocentius in ſomniis viderat; quare & hæc adiecta eſt inſcriptio: *Innocentio III. Pont perquietem S. Franciſcus Eccleſiam Lateranenſem ſubſtinere viſus eſt.* Ab altero latere S. Dominicus deliniatus eſt, qui eiuſdem Innocentij tempore hæreſin in Aquitania Toloſæ natam reſtinxit, inſcriptio illius hæc eſt: *S. Dominico ſuadente contra Albing. hæreticos Simon Comes Montiſſerten. pugnam ſuſcepit, egregieque confecit.* Sequitur Concilium primum Lugduni celebratum, cum tali inſcriptione: *Innocẽtio IV. Pont. Max Fridericus II. hoſtis Eccleſiæ declaratur, Imperioq; priuatur. De terræ ſanctæ recuperatione cõſtituitur. Hieroſolymitanæ expeditionis Dux Ludouicus deſignatur. Galero Rubro & purpura cardinales donantur.* Sub Concilio Lugduni celebrato Sixtus etiã ſcribi mandauit: *Gregorio X. Pont. Græci S. R. E. vnionẽ redeunt. In hoc concilio S. Bonauentura egregia virtutum officia Eccleſiæ Dei præſtitit. Tartarorũ Rex à F. Hieronymo Ord. Minor ad Concilium perducitur. Rex Tartarorum ſolẽniter baptizatur.* Poſt dicta Concilia cum ſequenti ſcriptura ſpectatur Concilium primum Viennenſe: *Clemente V. Pont. Clementinarum Decretalium Cõſtitutionum Codex promulgatur. Proceſſio ſolemnitatis corporis Domini inſtituitur. Hebraicæ, & Chaldaicæ linguæ profeſſio, fidei ergo, in nobiliſſimis quatuor Europæ Academijs inſtituitur.* Picturę de Concilio Florentino ſubſcriptũ eſt: *Eugenio IV. Pontifice Græci, Armeni, Æthiopes ad fidei vnitatem redeunt.* De Concilio Lateranenſi vltimo ſic dicitur: *Iulio II. & Leone X. Pontif. Max. Bellum contra Turcam, qui Cypriam & Ægyptum proximè Sultano victo occupabat, decernitur. Maximilianus Cæſar, & Franciſcus Rex Galliæ bello Turcico Duces præficiuntur.* Inſcriptio deniq; Cõcilij Tridentini, quod vltimo loco depictum cernitur, hæc eſt: *Paulo III. Iulio III. Pio IV. Pontif. Lutherani & alij Hæretici damnantur. Cleri populique diſciplina ad priſtinos mores reſtituitur.*

Celebriores totius orbis Bibliothecæ.

Præter hæc Concilia, etiam hic celebriores totius orbis terrarum, quæ ab Orbe condito fuêre, depictæ ſpectantur Bibliothecæ; quas & nos hic quoque ſumma, qua poſſumus breuitate cũ ſuis inſcriptionib' referemus. Prima itaque inter has eſt Hebræorum, cum his literis: *Moyſes librum legis Leuitis in Tabernaculo reponendum tradit. Eſdras Sacerdos & Scriba Bibliothecam ſacram reſtituit.* Sequitur bibliotheca Chaldæorum in Babylonia; *Daniel & ſocij ſcientiam Chaldæorum addiſcunt. Cyri Decretũ de templi inſtauratione Darij iuſſu perquiritur.* Græcorum, ſeu Athenienſiũ Bibliothecæ inſcriptum erat: *Pyſiſtratus primus apud Græcos publicam Bibliothecam inſtituit. Seleucus Bibliothecam à Xerxi aſportatam, referendam curat.* Sub Bibliotheca Aegyptiorum, quæ erat Alexandriæ, ſcriptum legebatur, *Ptolemæus ingenti Bibliotheca inſtructa. Hebræorum libros concupiſcit: Septuaginta duo interpretes ab Eleazaro miſſi ſacros libros Ptolomæo reddunt.* Bibliotheca Romana hũc habet titulum: *Tarquinius ſuperbus libros Sybilinos tres, alijs à muliere incenſis, tantundẽ emit. Auguſtus Cæſar Palatina Bibliotheca magnificè ornata, viros literatos fouet.* Hanc ſequitur Bibliotheca Hieroſolymitana, ſub qua poſitum erat; *S. Alexander Epiſcopus & Mart. Decio Imper. in magna temporum acerbitate ſacrorum ſcriptorum libros Hieroſolymis congregat.* Deinde Bibliotheca Cæſarienſis, cum hac inſcriptione; *S. Pamphilus presbyter et Mart. admirandæ ſanctitatis & doctrinæ Cæſareæ ſacram Bibliothecam cõficit: multos libros ſua manu deſcribit.* Hanc iuxta depicta eſt Bibliotheca Apoſtolorum, de qua ſic prædicatur; *S. Petrus ſacrorum librorum theſaurum Romana Eccleſia aſſeruari iubet.* Bibliotheca Pontificum vltimo loco cernitur effigiata, cuius hæc eſt inſcriptio: *Romani Pontifices Appoſtolicam Bibliothecam magno ſtudio amplificant & illuſtrant.*

Hebræo.

Græco.

Quod ſi antea nobis conſtitiſſet, materiam hanc de Bibliothecis tam fore prolixã, forſan aut ab ea abſtinuiſſemus, aut nõ ita exactè atq; ſingulariter eas deſcripſiſſemus. Nam & exiguũ illud, quod ſupereſt, ſilentio tranſire non poſſumus: tũ vt opus ſit abſolutũ, poſtquam ſit cœptũ: tum etiã, quia nobis õnino perſuaſum eſt, eos, quib' iucundum eſt legere libros, etiam cum voluptate viſuros res tã ſingulares, ad ipſos libros pertinentes. Dicemus igitur in ſequenti-

quenti

quentibus, iſtic oſtendi pictos omnis homines, qui ob literarum inuentionem toti mundo ſunt celebriores. In prima columna ſpectatur Adamus cum hoc titulo: *Adam diuinitùs edoctus, primus ſcientiarum & literarum inuentor.* Secunda columna exhibet filios Seth, Adami Nepotes, cũ hoc elogio: *Filij Seth columnis duabus rerum cæleſtium diſciplinam inſcribunt.* Sequitur Abraham, ſub quo notatum eſt: *Abraham Siras & Chalduicas litteras inuenit.* Pone illum expreſſæ ſunt literæ, quas ille inuenit. Poſt Abrahamum cernitur Moyſes, Dux & Legiſlator populi Hebraici, cum hac ſcriptura; *Moyſes antiquas Hebraicas literas inuenit.* De Eſdra verò Sacerdote & Scriba eiuſdem populi Hebraici, qui proximè collocatus eſt, dicitur; *Eſdras nouas Hebræorum litteras inuenit.* In tertia columna prodit Mercurius AEgyptius, eius titulus eſt: *Mercurius Theott Aegyptijs ſacras literas conſcripſit.* Adiunctum habet ille Herculim Aegyptium, de quo legitur: *Hercules AEgyptius Phrygias literas conſcripſit.* De Memnone qui ſequitur, hæc referuntur: *Memnon Phoroneo æqualis, literas in AEgypto inuenit.* Non procul hinc Iſis regina Aegypti ſpectantur, cuius hæc eſt inſcriptio; *Iſis Regina Aegyptiarum literarum inuentrix.* In quarta columna imago Phœnicis, Phœniciæ Regis delineata eſt, eique ſubſcriptum: *Phœnix litteras Phœnicibus tradidit.* Sequitur Cadmus, cui adſcriptum eſt: *Cadmus Phœnicis frater literas ſexdecim in Græciam intulit.* Ipſe autem literæ ſupra caput illius depictæ ſunt. His literis dicitur Palamides adiunxiſſe quatuor alias, & totidem alias Simonides Melicus, quæ omnes ſimul iunctos faciunt vigintiquatuor. Ariſtoteles (vt ſcribit Plinius) dicit antiquas literas Græcorum fuiſſe decem & octo, duos adiunxiſſe Epicharmum & non Palamedem. Ipſa autem rei veritas incerta eſt, & dubia, cum in obſcuriſſimæ antiquitatis viſceribus ſepulta ſit. Subſequitur Linus Thebanus, cum his verbis: *Linus Thebanus Græcarum literarum inuentor.* Inde Cecrops Athenienſium Rex, cui adiectum; *Cicrops Dipies primus Athenienſium Rex, Græcarum literarum author.* In quinta columna primo loco pictus eſt ſapiens ille Philoſophus Pythagoras, de quo dicitur: *Pythagoras literam ad humanæ vitæ exemplum inuenit.* In alio columnæ lateræ effigies Epicharmi Siculi, cum hoc dicto: *Epicharmus Siculus duas Græcas addidit litteras.* Simonidi Melio hęc verba ſubiuncta ſunt: *Simonides Melius quatuor litterarum inuentor.* Palamidi verò hęc: *Palamedes bello Troiano litteras quatuor adiecit.* In ſexta columna poſita eſt imago Nicoſtratæ Carmentæ, matris Euandri, hãc ſub ſe habens inſcriptionem: *Nicoſtrata Carmenta Latinarum litterarum inuẽtrix.* Litteræ quas inuenit, ibidem quoque appoſitę, ſunt hæ: A, B, C, D, E, F, G, I, L, M, N, O, P, R, S, T, V. Subſequitur Euander Rex Arcadiæ, cum hac inſcriptione: *Euander Carmentæ F. Aborigines litteras docuit.* Iunctum habet ille ſibi Demaratum Corinthium, cuius elogium eſt: *Demaratus Corinthius Hethruſcarum litterarum Author.* Hic verò Claudium Cæſarem Romanorum Imperatorem, de quo legitur: *Claudius Imp. tres nouas litteras adinuenit.* Hæc verba ſub illo ſcripta ſunt, at ſupra caput illius additum eſt: *F reliquæ duæ vſu obliteratæ ſunt.* Hoc eſt, vna iſtarum litterarum eſt F. reliquæ duæ non amplius in vſu ſunt, neque ſatis conſtat, quæ iſtæ fuerint. Mihi autem non ſit veriſimile literarum F. Claudio iuuẽtam, cum ea apud Ciceronem, qui multis annis Claudij tempora ãteceſſit, inueniatur: immò is ipſe nono libro Epiſtolarum ad Atticum prædium ſuum vocat Formianum. Digamma, quia incipiebat à littera F, quæ dicitur digamma, cum figuram duorum T, habere videatur. Dicendum itaque eſt: Claudium literam hanc dilucidius explicaſſe, aut aliud quod circa illam egiſſe, vnde nomen inuẽtoris conſecutus eſt. In ſeptima columna imago S. Ioannis Chryſoſtomi viſitur, cui ſubiecta eſt hæc inſcriptio; *Ioãnes Chryſoſt. litterarum Armenicarum inuentor.* Et effigies D. Hieronymi, cum hoc titulo: *S. Hieronymus litterum Illicarum inuentor.* Poſt illum S. Cyrilli, de quo; S. Cyrillus aliarum litterarum Illyricarũ inuẽtor. Illos ſequitur Vlphias epiſcopus, cui ſubiectum: *Vlphias epiſcopus Gotthorum litteras adinuenit.* In octaua & vltima columna effigies Domini noſtri Ieſu Chriſti formata eſt, cui ſubſcriptum: *Chriſtus ſummus Magiſter, cæleſtis doctrinæ auctor:* deinde Pontificis Romani, cum titulo: *Chriſti Domini Vicarius:* tandem & Imperatoris, cuius inſcriptio eſt: *Eccl ſiæ defenſor.*

Hæc ſunt præcipua, quæ in hac Bibliotheca Vaticana publicè depicta ſpectantur, ſcriptaque leguntur. In ſecreta verò Biblio-

Inuentores litterarum et ſcientiarum. Adam. Filij Seth. Abrahã. Moyſes. Eſdras. Mercurius. Hercules. AEgyptius. Memnõ. Iſis. Phœnix. Cadmus. Linus. Cecrops. Pythagoras. Epicharmus. Siculus. Bibliothecæ arcanæ ornamenta.

Bibliotheca, Doctorum Eccleſiæ, multorumq́; Sanctorum effigies, cum multis præclaris Sixti operibus & monumentis delineatæ ſunt. Has omnes figuras ordine recenſere non eſt noſtri inſtituti: putauimus enim hic non omnia, ſed ea tantùm deſcribenda, quæ in hac Bibliotheca videntur celebriora, magisque ſingularia. Supereſt, vt coronidis loco huic quoque deſcriptioni addam* duas illas tabulas marmoreas, quæ in dicta Bibliotheca cernuntur, & quæ in iis ſcripta ſũt, hoc loco referamus. In priore tabula leguntur hæc:

Sixti V. Pont. Max. Perpetuo hoc decreto de Libris Vaticanæ Bibliothecæ conſeruandis, quæ infra ſunt ſcripta, hunc in modum ſancita ſunto, inuiolateque obſeruanto. Nemini libros, Codices, volumina huius Vaticanæ Bibliothecæ ex ea auferẽdi, extrahẽdi, alióue aſportãdi, nõ Bibliothecario, neq; cuſtodibus, Scribisque, neq; quibuſuis alijs cuiuſuis ordinis & dignitatis, niſi de licentia ſummi Rom. Pont. ſcripta manu facultas eſto. Si quis ſecus fecerit, libros, partémue aliquam abſtulerit, extraxerit, clepſerit, rapſeritque, carpſerit, corruperit dolo malo, ille à fidelium cõmunione eiectus, maledictus, anathematis vinculo colligatus eſto. A quoquam præterquam Rom. Pont. ne abſoluitor.

Secundæ verò tabulæ inſcriptio ad perpetuam rei memoriã hęc eſt: *Sixtus Pont. Max. Bibliothecam Apoſtolicam, Sanctiſsimis prioribus illis pontificibus, qui beati Petri vocem audiuerunt, in ipſis adhuc ſurgentis Eccleſiæ primordijs inchoatum, pace Eccleſiæ reddita, Laterani inſtitutam: à poſterioribus deinde in Vaticano, vt ad vſus pontificios paratior eſſet, tranſlatam, ibique à Nicolao V. auctam, à Sixto IV. inſigniter excultam, quo fidei noſtræ & veterum Eccleſiaſticæ diſciplinæ rituum documenta omnibus expreſſa, & aliorum multiplex ſacrorum copia librorum conſeruarentur, ad puram & incorruptam fidei veritatẽ perpetua ſucceſsione in nos deriuandam, toto terrarum orbe celeberrimam, cum loco depreſſo, obſcuro & inſalubri ſita eſſet, auctã peramplo veſtibulo, cubiculis circum & infra: ſcalis, porticibus, totoque ædificio à fundamentis extructo, ſubſellijs, pluteisque directis, libris diſpoſitis, in hunc editum, perlucidum, ſalubrem, magisque opportunum locum extulit. Picturis illuſtribus vndiq; exornauit, liberalibusque doctrinis & publicæ ſtudiorum vtilitati dicauit. Anno M. D. LXXXVIII. Pont.*

Officina typographica à Sixto in Vaticano instituta. Non procul ab hac Bibliotheca in eodẽ loco typographiã Sixtus inſtituit, in qua libri ab hæreticis corrupti, profanati, variisq; erroribus aſperſi, emendati, priſtinæ candori reſtituti, & ad ſinceram autorum veritatem reducti imprimerentur. Variis quoque linguis, etiam barbaris, exoticisq; vera fidei noſtræ dogmata, libri, miracula, & opera ſanctorum patrum pulcherrimis typis excuſa, ex eadem officina prodirent: vt hoc modo ad omniũ vtilitatem cultus Chriſtianus propagaretur, & defenderetur. Huic tam difficili, ſumptuoſo, ſed vtiliſſimo negotio præfecit Pontifex Dominicum Baſan, virum rerum gerendarum experientia, magnitudine animi, aliisq; virtutibus laudabilem, ideoque omnium iudicio ad hoc opus aptiſſimum. Quod & ille re ipſa teſtatus eſt: exiguo namque tẽporis ſpatio abundè ſibi comparauit, & in ordinẽ redegit omnia, quæ ad Regiam & Pontificiam calcographiã poſſent deſiderari, in operis quoque curſu ſingulari vigilantia, admiranda dexteritate, prudẽtia, & integritate vſus eſt. Iuſſit pontifex eidem Baſæ ad huius operis executionẽ viginti ducatorum millia numerari, quam ſummam decem annorum ſpatio Reuerendæ Cameræ Apoſtolicæ reſtituere pollicebatur. Acta ſunt hæc à pontifice xvj. Aprilis, anno poſt natum Chriſtum M.D. LXXXVII.

Tráſitio. Vt autẽ quæ lectori damus gratiora ſint, & maiori cum voluptate legantur, tenaciusque ſingula in memoria hæreant, placuit nobis vitam Sixti in ordinem quendã, quaſi in certos locos communes redigere. Diximus hactenus de iis quę pontificatum illius præceſſerũt, quomodo, & quando Põtifex eſt electus, quæque primis illius Pontificatus menſibus acta ſunt. Quia verò de fabricis ab illo ſtructis cœperamus ſcribere, eam materiã diuidere noluimus, ne fortè inconcinnè, & cum Lectoris faſtidio ad eadem redire, filumq́; narrationis ſæpè interrumpere cogeremur. Cùm autem hactenùs de omnibus ſtructuris & ædificiis, tempore pontificatus illius factis, egerimus, vnam quaſi & continuam ex illis (ſi dicere liceat) fabricam conficientes, tempus nunc eſt, vt ad ea pergamus, quæ ad hiſtoriam vitæ Sixti complendam faciunt. Dicemus itaque primò de rebus quibuſdam inter illũ & Principes actis: deinde de modo, quo populum ſuum in adminiſtratione publica tractauit, & qua moderatione in propria vita, affectibusq; ſuis temperandis vſus eſt: quibus ſubiiciemus alias etiam res ab illo tractatas, geſtas, inſtitutas, & in vſum Eccleſiæ Reipublicæq́; ordinatas. Deniq; in- *Ordo in reliqua Sixti vita ſeruandus.*

 ſirmita-

firmitatem ſeu morbum,& mortem ipſam, qua exſtinctus eſt, commemorabimus: quibus omnibus enarratis, ope diuina adiuti inſtitutum noſtrum compleuimus.

Sixtus Regem Nauarræum & Cōdæum excōmunicat.

Primò, Sixtus in pleno Conſiſtorio Nauarræum Regem & Henricum Borboniũ, Condenſem Principem, excommunicauit: hæreticos, & ad ſucceſſionẽ Regni Gallici inidoneos declarauit: ſubditos quoq; omnes à iuramẽto fidelitatis, iiſdem Principibus præſtito, abſoluit. Primis id Pontificatûs ſui mẽſibus peregit. Paulò pòſt incidit quidam caſus, qui Regi Frãciæ præter modũ diſplicuit. Pōtifex enim Goardo, ſummæ authoritatis viro, prędicti Regis Legato præcepit, vt breui termino præſcripto vrbe Roma, totoq; territorio Eccleſiaſtico diſcederet. Cauſſa huius interdicti erat hęc. Pontifex Epiſcopũ Bergamenſem, qui Nuncius erat in Francia, reuocauerat, eiuſque loco Archiepiſcopũ Nazaræum, pręlatum præter doctrinã (diu enim in rerum adminiſtratione fuerat) prudentiſſimum, quique cõſtitutiones & praxin Regni Gallici, in quo ſæpe Nuncium egerat, optimè callebat, remiſit. Rex noui huius Nũtij aduẽtu certior factus (multũ enim ei diffidebat) ſcripſit ad illũ, rogans, vt quocunque in loco iſtas literas acciperet, in eo maneret, nec vlterius in interiora Galliæ proficiſceretur, priuſquã nouum mãdatũ à Pōtifice accepiſſet. Oblatis, lectiſq; his literis Archiepiſcopus Lugduni, vbi tunc agebat, magna cum ſolẽnitate receptus, obſtupuit, dicẽs, Dominum ſuũ nequaquam hãc iniuriam laturum, ſe itaque propoſuiſſe poſtridiè iſtinc diſcedere, ſibi ſic à Pōtifice praſcriptũ, pręſertim cùm iã Pontifex Nuncium ſuũ, qui penes Regem erat, reuocaſſet, nec is iam quicquã amplius in mandatis haberet. Pōtifex cũ intellexiſſet quid Nazareno ac in Galliis accidiſſet, vehemẽter indignatus, extemplò Legatum Regiũ (vt iam dictum eſt) à ſe reiecit. Rex Francię huius rei per literas certior factus, pręterquã quòd animi ægritudinem non exiguã præſeferret, etiam dicebat, factum hoc omni carere exemplo; ab hominũ enim memoria auditum non eſſe, ait, à Pontifice, aut à quoquam Principe, ne quidem tempore belli, hoc modo Legatum coronæ Gallicæ eiectum eſſe, ſe iam antea ſcripſiſſe Pontifici, quòd Nazarethano Archiepiſcopo malè fideret: ne igitur illi hãc legationem daret. Cui reſpondit Pontifex, Legatũ Regiũ etiam poſt lectas iſtas literas in legationem Nazarethani cõſenſiſſe, ſed & ſe admonuiſſe (inquit Pontifex) eundem Legatũ cum conſenſu illius prædictũ Nũtiũ mitteret; quòd ſi non reciperetur, aut eiꝰ legatio impediretur, ſe id ægrè laturũ, ipſumq; Legatum Vrbi pulſurum. Ad hęc Rex, ſibi hac de re nihil à ſuo Legato perſcriptum eſſe. Quare vterque princeps videri poteſt indignationis atque facti ſui iuſtam habuiſſe cauſſã. Sed & Legatus taciturnitatẽ ſuam excuſauit, dicẽs: Se, ne Regẽ offenderet, aut diſſidium inter hos Principes concitaret, tacuiſſe, ſed & ſe exiſtimaſſe, Pontificẽ ſeuerè quidẽ locutum, nõ tam rigidè tamen ſuas comminationes exſecuturum fuiſſe. Pontifex cùm Regi ſcripſiſſet, & de legati repulſa, eiuſque cauſſis paulo ante à nobis commemoratis, prolixè ſatis diſſeruiſſet, petijt tandẽ, vt Rex nouũ Legatũ mitteret, addens, ſe cum hoc diutius res quæ agitabantur tractare nolle. Has literas Pontifex Regi per Horatium Ruccellaum, non infimæ dignitatis nobilem, gratum, & familiarem eidẽ Regi tráſmiſit. Lectis literis Rex cauſſam ſuam rationibus ſuperius à nobis relatis purgauit ac defẽdit: reſponſumque Pōtifici per eundem Ruccellaũ remiſit. Rebus ſic inter Regem & Pontificem conſtitutis, Cardinalis Eſtius cum quibuſdã alijs Cardinalibus ſoliciti, ne res in peius dilaberetur, omni ſtudio creſcẽtem ignem exſtinguere conati ſunt: nec conatus eorum fuit irritꝰ, ſed totum negotium hoc modo compoſitum eſt. Galliarum Rex Nazarethanum acceptaret, & Pontifex eundẽ Legatum Regiũ reuocaret: quod & factũ eſt.

Diſſenſio inter Pōtificem & Regẽ Galliarũ.

Fœdus Heluetiorum Catholicorum.

Sequenti anno, qui fuit milleſimus quingenteſimus octuageſimus ſextus, Sixtus Dominum Ioanbaptiſtam Santoniũ Tricaritenſem epiſcopum, & ſui palatij Magiſtrum, Nuntium ad Catholicos Heluetiorũ Cantones eorumq; ordines & cõfœderatos amandauit. Prælatꝰ iſte, etſi multis iã annis in iſtis partibus Nũtius nullus fuerat, negotia eccleſiaſtica multis difficultatib. inueniret implicata, multũq; inclinata, zelo tamẽ ſuo Chriſtianiſſimo, prudentiaq; & prouidentia ſua ſingulari tãtũ effecit, vt publica indicerentur comitia: Quinto enim Octobris eiuſdẽ anni Ordines patriæ cõgregati ſũt, de manu Nuntij ſacroſanctam Synaxin perceperunt atque

in vtilitatem ſanctæ Ecleſiæ denuò confœderati ſunt, promittentes ſe in defenſionem Eccleſiæ ſeipſos, filios ſuos, & quidquid habebant expoſituros. Huius fœderis & promiſſionis ſolemne dictum eſt iuramétum, publicumque ſcriptum eſt inſtrumentum. Eo quoque inſtrumento data eſt Nuntio ijs in partibus Eccleſiaſtica iuriſdictio, qua ei conceſſum eſt, clericos tam in ciuilibus, quàm in criminalibus cauſſis in carcerem conijcere, & debitis eorum ſceleribus ſupplicijs caſtigare: quam poteſtatem ipſi iudices ſæculares antea ſolebāt ſibi vſurpare. Continuit idem Nūtius hūc populum in diuino cultu, operibus pijs & diſciplina Chriſtiana. Vitam illorum reformauit, & variis in locis, potiſſimum verò in Abbatis cella, territorio (vt illi aiūt) Neutrali, Capucinorum ædificauit monaſteria. Cùm autem in fauorem & auxilium Nauarræi Regis ſexaginta millia Germanorum & Heluetiorum militum hæreticorum eſſent collecta, metuerunt Catholici, ne in ſuam ſuorumque perniciem hæc expeditio redundaret. In ædibus itaq; Nūtij, ipſo præſente, cōgregati, cum ſumma animi demiſſione tépore neceſſitatis ab omnibus opē & auxilium flagitârūt. Nuntius liberaliter omnia pontificis nomine promiſit, fecitque vt paucis poſt diebus pontifex miſſis literis populi petitionibus abundè ſatisfecerit.

Heluetij hæretici in Galliā ad Nauarreū.

Poſt nō multos dies quatuordecim millia Helueticorum Catholicorū à rege Galliarum euocati, ad ſubſidium Sancti fœderis profecti ſunt. Sed priuſquā iter ingrederentur, omnes Euchariſtia cōmuniti ſunt, atq; in manu Nuntij iurârūt, ſe tantúmodò pro defēſione fidei Catholicæ pugnaturos. Quod ſi Rex quicquā in fauorem Hæreticorū machinari deprehēderetur, promiſerūt, ſe arma poſituros, & in ſua reuerſuros.

Heluetij Catholici in Galliam ad Regem.

Prçter hçc aliud adhuc opus commēdatione dignum Nūtius in Heluetia præſtitit. Cùm territorium Lucernēſe meſſis tēpore magnam frumenti copiam à Canonicis Bronēſibus, aut (vt illi vocant) Muſter poſtularét, quod certè nil aliud erat quàm tributum à Clericis exigere, aut laicos iuriſdictionē eccleſiaſticam velle exercere: quod ex diametro pugnabat cum his, quæ ipſi initio promiſerât, Nuntius hoc facto quaſi obſtupefact⁹, vt par erat authenticas literas in manu habēs Canonicis interdixit, ne ad citationes ipſis factas reſpōderēt, ſed nec corā iudice cōparerent, niſi obediant, ſe eos excommunicaturum. Confeſtim Nuncius quoſdā Lucernēſes in Eccleſiam cōuocauit, & Venerabili Euchariſtia in altari expoſita, tribus Patribus ex Societate Ieſu præſētibus, longā habuit orationem, in qua ōnia capita fœderis & promiſſionis ſuç, & præcipuè quç cū hoc illorū inſtituto pugnabant, cum quadā Maieſtate cōmemorauit, expoſuit, eoſque ad agnitionem ſui erroris atq; ad reſipiſcentiam adduxit. Neque hæc Nuntij oratio vana fuit: ſed ad ſcopum, ad quē ille collimabat, peruenit, effectumq; conſecuta eſt. Lucernēſes enim cognito delicto ſuo, nihil in poſterum à Canonicis poſtulârunt.

Anno deinde M.D.LXXXVII. Stephan⁹ Battoræus Tranſyluaniæ Princeps & Poloniç Rex, in Polonia diem ſuū obijt, poſtquam nouem circiter ānos ibidem regnaſſet: cuius mortē omnes doluerūt, defleruut multi. Cultus enim Chriſtiani aſſertor erat ſtrenuus, in rebus bellicis felix, in ciuili adminiſtratione prouidus & ſapiēs. Hæreticorū audaciam refrenârat, ciuiles diſcordias ſuſtulerat. Ducatum Surrinenſem & Smolencenſem, quos ante multos annos Moſchus Polonis ademerat, armorum potentia recuperauit, & coronæ Poloniæ denuò ſubiecit. Aduerſus Turcam quoque ſe imperterritum oſtenderat; cùm enim ille anno Domini M.D.LXXXIV. ſecundū antiquam conſuetudinem certas à Polonis militum copias bellum, quod cum Perſa gerebat, peteret, Rex Stephanus has illi negauit, dicens; Cādidam Polonorum Aquilam antea implumem, & virib⁹ ſuis deſtitutā, nunc reiuueneſcere, pennas recepiſſe, vngues & roſtrum exacuiſſe. Sed & pleriq; exiſtimabāt Turcam hac Stephani fortitudine cognita, nūquam illo viuente (quod antea ſolebat frequēter) Poloniam infeſtā redditurū, aut bello tentaturum fuiſſe. Immò cum eodē anno M.D.LXXXIV. Polonorū præſidiarij, Coſacci vulgo dicti, in confinibus Turciæ Terignā munitionem Turcarum maximam intercepiſſent, & deprædati eſſent, Turcarum Imperator ne monere ſe bello vt ſimilibus in caſibus ſolet, auſus eſt, ſed tantùm petijt aliquot capita huius factionis authorum, & Polo-

Mors Regis Poloniæ Stephani.

Laus Stephani.

daſſum Polonum, qui tunc temporis Conſtantinopoli agebat, vt equos nonnullos emeret, iuſſit trucidari.

Noua Regis in Polonia electio.

Hæc Stephani virtus & magnanimitas Polonos in electione noui Regis multùm ſolicitos reddidit; arbitrabātur enim ad cōſeruationē ſtatus & exiſtimationis per Stephanum acquiſitę, neceſſariū eſſe, vt perſonam eligant, de qua ſimilia ſperari, quæq; de Regno quàm optimè mereri poſſet. Multi exiſtimabant Rudolphum Imp. electum iri, tanquam eum, qui Maximiliano patri, Poloniæ Regi electo, ſi ad poſſeſſionē peruenifſet, ſine alia electione in hoc Regno ſucceſſiſſet: dicunt enim nonnulli, quòd cū Maximilianus pater eligeretur, determinatum fuerit, poſt mortem illius non fore interregnū, ſed Rudolphum filium mox ſucceſſurum: & fortè, quia Maximilianum iniuriam illam iniquo tuliſſe animo cognouerāt, quare & paulò pòſt vita functus eſt.

Competitores Rudolphus Imper.

Dux Parmenſis.

Alij Ducem Parmenſem ad hanc dignitatē vocandum credebant, eò quòd eſſet prudētiſſimus, & vnus ex celebriorib⁹ noſtra hac ætate belli ducibus: tum etiam, quia nepos erat Cardinalis Farneſij, qui dū protector huius regni fuerat, multa & magna beneficia populo præſtiterat. Sed multi contrariam opinionem habebant: metuebāt enim, ne, quia Italus erat, mores eius parùm cum Polonorum moribus cōuenirent, & cum illa fortitudine, quæ in eo erat, rigorem, auſteritatem & ſuperbiam dominādi non eſſe coniunctam. Sed & Turcam pleriq; timebant, quē facilè irritare potuiſſent, ſi principē adeò ab Hiſpaniæ corona, quam Tyrānus ille tam capitaliter odit, dependētem ſibi Regem crearēt.

Tranſſiluaniæ Vaiuoda & Cardinalis Battoræus.

Tranſiluaniæ Vaiuoda & Cardinalis Battoræus illius cōſobrinus ſimiliter ad hoc regnum aſpirabant. Prior horum aliquā habuit in electione partem, eò quòd iuuenis eſſet magnanimus & imperterritus, Turcarum auxilio, propriiſq; opibus ſatis munitus. Alij tamen putabāt illi vehementer obfuturū, quòd erat nepos & hæres Regis Stephani: qui etſi ob virtutes & res fortiter geſtas (vt antea diximus) optimè merebatur de repub. totoq; regno Poloniæ: à Polonis tamen amplius metuebatur quàm amabatur. In diſtributione nāque honorū, modum publicū non obſeruarat, quare regni quibuſdā magnatibus erat exoſus, minimeq; ſatiſfaciebat. Hinc Poloni nō rarò metuerunt regem ſuum, cùm nō ſit princeps abſolutæ autoritatis, ſed caput tantum illius Reip. qui non niſi cum Senatu de belli paciſq; rebus, deq; capitalibus Nobilium delictis deliberare, & niſi ex illius ſententia quicquam poteſt cōſtituere: metuerunt dico, ne Stephanus Rex dexteritate ſua hanc eorum libertātē opprimeret, Regemq; cum abſoluta poteſtate in poſterū haberent. Idem oberat & Cardinali Battoræo: erat enim cōſobrinus prædicti principis, & nepos regis Stephani, cū alioquin multa erant, quę Cardinalem cōmendabāt, quæq; illum ad hanc electionem promouere potuiſſent.

Dux Ferrarienſis.

Neq; deerant rationes, his q Ducem Ferrarienſem ad hanc dignitatem promotū cupiebant, tum quia princeps erat Regia dignus maieſtate, tum etiā, quia quocunque tēpore huic Polonicæ nationi plurima beneficia præſtiterat: ſed q Italus erat, & in pręcedenti electione quoq; propoſitus, ei⁹ cauſam reddidit odioſam.

Nobiles patriæ.

Erāt pręter hos principes aliquot nobiles patriæ, qui regnū affectabant, ſed infructuoſa atq; inanis erat omnis eorū ſpes & cogitatio. Notiſſimū enim eſt, Polonos eius eſſe naturæ, vt nulla ratione alicui ex Reip. ſuę corpore principi velint obedire, & ſexcentis annis viſum nō eſt, quòd ex ſeipſis regē elegerunt. Antea quidem id facere cōſueuerant, eò quòd nōdum Reſpubl. erat bene conſtituta, quòd aliis vtebantur legibus, quodque ingenia eorum nō erant tam ſublimia, ſubtiliaque quàm nunc ſunt.

Ioannis Samoſcij Cancellarij laus.

Quòd ſi interim quiſpiam ex ipſo Reip. corpore (quem illi Piaſtum ſolent nominare) renūciari Rex debuiſſet, ſperare certè potuiſſet Ioannes Samoſcius, Magnus Cancellarius, & qui bonam regni partem in manu habebat: eò quòd toto, quo Stephanus regnauerat, tempore, magnam totius regni partem adminiſtraſſet, publica ſiquidem negotia, quæ alicuius erāt ponderis, cōſultationes de rebus publicis, & gubernationem earū Rex Stephanus cū illo conferebat, iudicioque & conſilio huius Samoſcij plurimùm nitebatur, adeò, vt tanta eſſet eius apud omnes authoritas & exiſtimatio, vt maior eſſe non potuerit, niſi Rex eſſet, tanti omnes ei⁹ gratiā & fauorem faciebant. Venerabātur eum omnes vt Regem, ſub proteſtatione tamen, quòd Generalis tantùm exercitus erat. In omnib⁹ actionib. ſuis maieſtate, modoque

doque Regali vtebatur, & propter ſummã in gerendis rebus experientiam, conſultandi dexteritatem, determinandi celeritatem & promptitudinem, propter fortitudinẽ & amorem, quo eum milites omnes complectebantur, tali Regno erat digniſſimus, maximeq; idoneus.

Princeps Sueciæ. Maximilian. Archidux Auſtriæ.

Cæterùm in neminem eorum quos hactenus recenſuimus, electio deriuata eſt. Erant autem duo alij, Sueciæ Princeps, & Archidux Auſtriæ Maximilianus, huius Imperatoris Rudolphi frater. Iſti propoſiti ſũt, iſtorum cauſæ in deliberationem venerũt. Archiduci plurimi ex Senatoribus fauebant; tum, quia princeps erat generoſus & affabilis, Polonorum voluntati & moribꝰ accommodatus: tum etiã, quia familia Auſtriaca magnam habet parentelam, ideoq; eſt potentiſſima, quare is ab vna ſuffragantium parte electus eſt: Altera verò pars, aut quia oderat Germanos, eò quòd hi, quos ille nõ contemnendo numero ſecum adduxerat, potentes erant, ſuperbè atq; arroganter ſe gerebant: aut quia metuebãt, ne cùm eſſet Archidux ille frater Imperatoris, & ipſe aliquando ad Imperium aſſumi poſſet, Regnum hoc faceret hæreditariũ, quomodo maiores eius Vngariã & Boëmiam (quę regna quondam etiam nõ ſucceſſione, ſed electione ſuos ſolẽt ſortiri Reges & principes) ad hæreditatem ſuam pertraxerant: aut quod Turcarum Imperatorem offendere noluerint, cuius vires maximè metuunt Poloni, è familia hac Auſtriaca Regem ſibi creare noluerunt, cùm ea ſit Othomãnicæ familiæ inimiciſſima: aut denique alia quacunque cauſa in electionẽ Archiducis nullo modo cõſentire voluerũt: ſed principẽ Sueciæ, viginti circiter annorũ iuuenẽ, Regem renunciarunt, vel quia ille oriundus erat è familia Iagellonica, quam Poloni ob ſingularia beneficia, factaq; fortia ab huius familię Regibus accepta, geſtaque, equidem potiſſimũ, quia regno huic iunxerat Lithuaniam Ducatum ampliſſimum & nobiliſſimũ, ſummoperè diligũt: vel propter immenſam, quã Princeps ille dicebatur habere pecuniæ vim: vel, quia nonnulli credebant Regem Sueciæ, patrem huius principis, induci poſſe, vt Regnum ſuũ Polonico ſceptro adiiceret, idq; in gratiã filij ſui quem habet vnicum & ſolum. At mihi hoc non fit veriſimile, niſi fortè [illegible] Princeps aliquando moriens nullos relinquat hæredes, & de linea paterna nulli ſuperſint conſanguinei: ſed his duobus caſibus ſublatis, neq; naturale eſt, neq; credibile, eum ſuis regnum ademturũ, & Polonis daturum. Credo itaq; prudentiores Polonos hac ratione nihil motos eſſe, cur ſceptrũ in hunc principẽ contulerint: ſed potiꝰ credo eos mouiſſe iuris actionẽ, quã idem princeps aliquando prætendere poſſit in Magnũ Ducatum Lithuaniæ, tanquã hæreditariam matris ſuæ prouinciã, quæ actio aliquando turbas non leues dare poſſet, à quibus liberos ſe fore Poloni arbitrabantur, ſi hunc Regẽ haberent. Sed & hoc fortaſſis eos mouere potuit, quòd cernerent regnũ ſuum nunquã claſſem armare ſolitũ, neq; ſufficiens eſſe ad eam inſtruendam, licèt alioquin ſit potentiſſimũ, & in equitatu vix vlli ſecundum. Regnum verò Sueciæ naues bellicas inſtruere poteſt quã plurimas. Poloni itaq; principẽ Sueciæ regem ſuum habentes, terra mariq; eſſent potentiſſimi paruoq; negotio Moſchum poſſent ſuperare, quem nũc Draconem Septentrionalem nominant, & quo cũ Polonis innata ſemper eſt inimicitia. Harum cauſarum aliquibus, vel fortè omnibus, permoti Poloni Sueciæ principem Regẽ elegerunt, atque duo ſimul electi ſũt, Maximilianus Auſtriacus, & Sigiſmundus Suecus. Vterq; de ſua electione certior factꝰ iter ingreditur, vt poſſeſſionẽ capiat, magnas ſecũ ducens armatorum copias, ad debellandos omnes, qui poſſeſſionem vellent impedire.

Maximilianus eligitur.

Princeps Sueciæ eligitur.

Pontifex per literas mandauerat Archiepiſcopo Neapolitano, quẽ antea Nuntium in Poloniã miſerat, electioni vt intereſſet, & Maximiliani, quàm occultè poſſet, partibus faueret. Sed cùm ille animaduerteret negotiũ illud infeliciter ſuccedere, ad illã ſe conuertit partem, quã feliciorem ſe videbat habiturum exitũ. Perſuaſum multis fuit Polonis, Pontificem, poſtquã electionem Maximiliani intellexiſſet, miſiſſe epiſcopo Neiſenſi in Sileſia viginti ducatorũ millia, quæ petenti ea Maximiliano numeraret. Credebant multi, quòd ſi Maximilianus maiori veniſſet cũ celeritate, maioribuſque cum copiis, Cracouiam Regalem vrbem intercepiſſet, qua occupata, cæteræ quoque regni ciuitates neceſſariò in illius poteſtatem concedere debuiſſent.

Maximilian. cum exercitu ſuo venit in Poloniam.

Venit tandem cum ſedecim millibus equitum & peditũ, die Veneris, qui erat xvj. Octobr. & in planitie quadam non procul ab vrbe Cracouienſi caſtrametatus eſt. Cõfeſtim miſit in vrbem ſuam electionem, & vt ſe reciperent, flagitauit. At ciues id recuſârunt, Principemq; Suecię, vt quàm celerrimè poſſet, iter ſuum maturaret, orârunt: memor illius, quòd iam antea ad illũ ſcripſerant, feſtum S. Lucæ coronationi illius eſſe deſtinatum. Interea vrbem vndiq; munierunt, ædes aliquot in ſuburbiis exuſſerunt, aliquot propugnacula excitarunt, omniaq; fecerunt, quæ ad ſui defenſionẽ facere videbâtur. Quotidie inter vtramque partem velitatum eſt: ſed plerunq; ſuccubuerunt Auſtriaci. Interim dum hæc aguntur, Legati principis Sueciæ aduenerunt, nunciantes principẽ Donzilcã (fortè Dantiſcum) appulſum eſſe, quo claſſem ob tempeſtatem maris difficulter applicare potuerat, ideoq; aduentum eius præter ſpem tardiorem futurum, nam & ad ſuos nonnihil ex illa longa nauigatione debiles refocillandos, ibidem aliquandiu cogi ſubſiſtere. Fieri itaq; non poſſe, vt dicto die S. Lucę ſacro Cracouiæ ſit, vt coronetur: ſed in feſto S. Martini illũ adfore vt coronam accipiat. Quibus reſponderunt Poloni: Patriam eſſe cõſuetudinem, vt coronatio non alio, quã Dominico die fiat, ideoq; ſe feſtum Lucæ, quod illo anno in diem Dominicum incidebat, conſtituiſſe. Vt igitur antiqua illa conſuetudo inuiolata permaneat, conſultius fore, vt coronatio in Dominicũ, Martini feſtum ſequentem, reiiciatur, erat autem dies ille xv. Nouembris.

Dum Maximilianus vrbi Cracouienſi cũ exercitu imminet, magnus Germanorũ numerus in caſtris miſera morte extinct⁹ eſt. Cùm enim pleriq; malè veſtiti eſſent, ita vt intenſum frigus perferre non poſſent, vinique, quod illorum naturæ magis, quàm aqua aut tenuis cereuiſia cõuenit, magna in caſtris eſſet penuria, nata inter illos eſt grauis dyſenteria: quę breuiſſimo tẽporis ſpatio multos miſerè ſuſtulit. Magna quoque eodem tẽpore lues erat Petricouiæ, quò cũ Sueciæ princeps aduenisset, arte quadam egregio literæ illi nomine Maximiliani, à quodã iuuene Polono ex familia Carſiaſca porrectæ ſeu traditæ ſunt. Iuuenis autem ille tunc partes Maximiliani ſequebatur, habebat autem in comitatu & aula principis patruum, principi familiarẽ & dilectum: ad hunc cum ſummo affectu, magnaq; dexteritate conuerſus eſt iuuenis, rogans eum vt apud principem pro ſe intercedat, & veniam delicti impetret: vehemẽter enim ſe pœnitere, quòd à Maximiliano hactenus ſtetiſſet. Patruus apud principẽ effecit, vt ille de condonãdo ei delicto iã cogitaret. Introductus itaq; ad principem vt eius manus exoſcularetur, poſtquam debitã illi reuerentiã exhibuiſſet, Maximiliani literas è ſinu depromit, & Sueco obtulit, rogans ne hoc factum admiretur, Maximilianũ enim iam quinquies aut ſexies ei⁹ Maieſtati ſcripſiſſe, nec vnquam intelligere potuiſſe, an iſtarum literarũ vllæ ad manus illius allatæ fuerint: ideoq; ſe hac arte vſum, vt ipſe principi literas offerret. Princeps hoc facto obſtupuit, iuuenẽq; in carceres abduci iuſſit, in cui⁹ præſentia pri⁹ literas nõdum lectas igne abſumpſit. Sunt qui negãt literas exuſtas: ſed nõ reſignatas à principe Secretario ſuo traditas, quo facto ſignificare voluit, ſe etiã has legere noluiſſe. Maximilianus intereà exercitũ Cracouia abduxit, & cũ omnib. copiis ſuis Petricouiã profectus eſt, vt Sueciæ principi occurreret, eiq; pugnandi copiã offerret. Cæterũ, vel quia ex ſpeculatoribus didicerat, principis exercitũ ſuo multo eſſe maiorẽ: habebat enim triginta millia, & vltra ſub ſignis: aut quia in velitatione paulò antè inter ſuos & hoſtes facta, ſuccubuerat, aut quacunque alia cauſa, pedẽ retulit, nouaq; impreſſione Cracouiã fruſtra denuò tentauit. Cùm tandem Bellonã reuerſus eſſet, Cancellarius eum cũ duodecim armatorũ millibus inſecutus eſt, quod cũ ad aures Maximiliani allatum eſſet, 22. Ian. anno 1588. ex eo loco (erat enim ſub imperio Polonorũ) diſceſſit, fineſq; Sileſiæ prætergreſſus, Pitſcham, quod oppidum Duci Brigenſi paret, tandẽ peruenit. Inimicus eũ non ſegnius inſequebatur. Factæ ſunt inter illos aliquot velitationes, in quibus Cancellarius ſemper victoriã obtinuit. Maximilianus tandẽ ibidem obſeſſus, cũ locum nullo modo tueri poſſet, coactus eſt, ſe vnà cum oppido dedere. Captus itaq; 15. Ianuar. eodem anno, in manus Polonorũ venit. Cãcellarius actarũ rerum omniũ quæ in exercitu Maximiliani erant, confecit catalogũ. Poſtquam aũt Maximilianus

Maximilianus Poloniã deſerit.

Maximilianus capitur.

in honeſtū deductus eſſet hoſpitium, redditæ ſunt illi duodecim ex argēto patinæ, lāceſq; minores octo, furculæ duæ, totidemq; cochlearia, quod certè indignū huic principi videbatur, cunctiq; ad quorum aures illud perlatum eſt, eius miſerabātur. Deinde oppidulum ipſum ab iſtis militibus cū ſummo furore ſpoliatum eſt: non prætermiſſa, quæ exerceri ſolet in huiuſmodi direptionibus inſolentia. Hæc, quæ Maximiliano exhibebatur inhumanitas, omnibus principibus Chriſtianis diſplicuit. Nec illis tantum, ſed & multis nationibus, maximè aūt Boëmis, qui hoc Polonorū factum ęgerrimè tulerunt: quod durāte inter illos pace, & de ſe mutuo non offendendo conuētionibus, hactenùs ſanctiſſimè obſeruatis, hanc tantam iniuriā Maximiliano irrogaſſent in Sileſia, quæ prouincia Boëmiæ, vt membrum corpori, annexa eſt. Pontifex anno infortuniū hoc Maximiliani ſequente Legatum in Poloniam miſit Cardinalē Aldobrandino, virum doctiſſimū, & in rebus gerendis exercitatiſſimū, cum mandatis, vt de liberatiōe Maximiliani ageret, omnemq; adhiberet diligentiā, vt inter hos principes, interq; hos populos pax reſarciretur. Dedit iidem & alia mādata, cū poteſtate & authoritate magna variis in rebus, quę omnia in bulla continebantur, quā de hac illius legatione cōfecerat, cuius initiū eſt, *Dilecto filio Hyppolito, &c.* Poſt multas cauſarū ventilationes, poſt plurimas difficultates, tandem induſtria & prouidenti ſapiētia Legati, eò negotiū deductū eſt, vt 9. Martij anno 1589. pax inter Polonos, domumq; Auſtriacā reſtituta ſit. Sueciæ princeps, Sigiſmundus III. Poloniæ Rex dictus, in poſſeſſione regni permaneret. Maximilianus polliceretur ſe nunquā ius in Regnū Poloniæ virtute præteritę electionis prætenturū; ne quidē Sigiſmundo mortuo. Iurārunt igitur, & ſacramento dicto cōfirmarūt oēs, ſe obſeruaturos, quicquid in pacto contineretur. Ex formula verò iuramēti, quod præſtitit Imp. Rudolphus, poſtquā partes inter ſe cōueniſſe per Legatū intellexiſſet, aliorū facilè iuramenta colligantur. Eſt autem ea huiuſmodi: *Inſolita res. Rudolphus II. D. G. electus Rom. Imp. ſemper Auguſtus, & Cæſ. iuro ſpōdeoq; ac promitto per hæc ſancta Dei Euangelia, quod omnia ea, quæ S. D. N. & Legati eius de latere, Reuerendiſſ. Cardinalis Aldobrandini, interuentu, inter Commiſſarios meos, cæteroſq; ſereniſſ. Principum patruorū & fratrum meorum ex vna, & ſereniſſimi Principis DD Sigiſmundi III. Regis Poloniæ, Magni Ducis Lituaniæ, etc. parte ex altera Bithomiæ, Rēdzonijq; cōgregatos, conuenerunt in omnibus eorū clauſulis firmiter, inuiolabiliterq; obſeruando, iiſq; ſatiſfaciam, pacem & amicitiam cum eodem ſereniſſ. Principe, Regnoque Poloniæ, Magno Ducatu Lituaniæ, cæteriſq; prouinciis & ditionibus iuxta eandem tranſactionem, pacta perpetua & fœdus, perpetuò conſtanterque colam. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia.* Paulò pòſt, Legatus Romam reuerſus, in palatio, quod antea diximus à Sixto in Laterano cōditū, publicè auditus eſt, fuitque hęc prima, quę in iſto palatio facta eſt, cōgregatio, ſeu (vt vocant) audientia, anno 1589.

Philippꝰ Hiſpaniarum Rex Angliæ bellū meditatur, & quam ob cauſam.

Eodem anno, quo Maximilianus Archidux Auſtriæ captus eſt, eadē domꝰ Auſtriaca alio afflicta eſt caſu iniquiſſimo, & dāno attrita incomparabili. Hiſpaniarū Rex Philippus iā dudum bellū Angliæ meditabatur: induxit huc illum zelus religiōis, cùm Regina eiuſq; ſubditi peſſimis hęreſib. ſint obnoxij: tum etiā, quia ipſa bellū fouebat Belgio: ſuperata itaq; Anglia, neceſſariò in fidem illius redire debebit & Belgiū, cùm ſine Anglorum auxilio bellum cōtinuare nō poſſet. Ex eadē quoq; victoria illud cōmodi promanaret, quòd Dracus Anglorū archipirata claſſe ex Indiis venientes diuexare in futurum non poſſet. Cōfirmabat Regis propoſitū, quòd expeditio hæc illi depingeretur quaſi facillima, ex qua lætiſſimus expectādus erat exitus. Facilitatis illiꝰ multæ fingebātur cauſæ. Primò, quia Regina Angliæ tunc tēporis non habebat eum nauigiorum numerū, qui ad defenſionē inſulæ erat neceſſarius: & quem præcedentes ſemper Reges habere conſueuerunt. Secundò, quia Regina nō habebat exercitatos milites, nec fortes aut celebres belli duces. Tertiò, quia Hiſpanis in inſulā expoſitis, omnium locorum facilis erat occupatio: quia nō habet Anglia vel munitiōes, vel loca oportuna ad hoſtiū impetum retardandū: equitatus illorū bello inutilis, militaris diſciplina aut nulla, aut nō admodum laudabilis: Angli pleriq; oēs propter omnium rerū abundantiā, aëriſq; ſuauitatē, laboribus incōmoditatibuſq; bellicis perferendis minimè ſufficiūt. huc accedit, quòd gēs hæc (vt veteres teſtantur hiſtoriæ) rerū mutationibꝰ oblectatur. Sperari ergo potuit,

eam viſus Catholicorum nauibus, in conſpectu Inſulæ velificantibus, aduerſus Reginam aliquid tentaturam: imò pleroſque ab ea ad ho[ſt]em defecturos.

Hiſpaniæ claſſis infelix ſucceſſus.

Paratis omnibus quæ ad hanc expeditionem erant neceſſaria, Rex Philippus pontificem ſui inſtituti fecit certiorem: qui illud quàm maximè laudauit, Regiq; animũ addidit, cũ promiſſione, ſe vbi claſſis in Inſulam eſſet appulſa, certã pecuniæ ſummã ad bellum continuandum ſuppeditaturũ. Collecta itaq; claſſis cũ iam in altũ duceretur, inuentus in ea eſt ingens mirũ nauium numer⁹, præter quas centũ circiter & quinquaginta erant immenſa magnitudinis nauigia, quibus viginti millia peditũ vehebãtur, duo circiter machinarũ bellicarũ millia, omniaq; ad bellum neceſſaria cum ſumma abundantia. Totius claſſis Generalis cõſtitutus eſt Dux Medinæ Sidoniæ, qui omnibus optimè diſpoſitis, claſſem omnem in Angliæ litora direxit. Archipirata Dracus aliquando in conſpectum claſſis veniebat, qui vt feliciter pugnaret, omnia ſua inter milites diſtribuerat: ita vt etiã cimelia ſua oppugnauerit. Leuib⁹ prœliis aliquãdo cũ Hiſpanis pugnauit: ſed ad iuſtã pugnam vẽtum non eſt, vel quia Medina maris experientiam nõ habuit, ideoq; de euentu fuerit ſolicitus: vel quia (vt ille dicebat) expreſſum à Rege mandatũ pugnãdi nõ haberet: vel denique, quòd commodam expectaret ſuperandi hoſtes occaſionẽ, quam dum captat, omnem pugnãdi occaſionẽ amiſit. Vt vt eſt, nunquam ad manus ventum eſt: ſed horribili orta tempeſtate, Catholicorum claſſis diſiecta eſt, ita vt Hiſpani maiore tã celebris claſſis parte amiſſa, ad ſua rurſum litora reuerſi ſint. Exactã huius claſſis deſcriptionẽ, circumſtantias & euentus illi⁹, latius (fauentibus nobis ſuperis) in libris noſtris de hiſtoria noſtræ ætatis referemus.

Author ſcribit hiſtoriam noſtri tẽporis.

Eodem anno M. D. LXXXVIII. viceſimo tertio die Decembris, Galliarum Rex Henricus Valeſius, in cõuentu Blæſenſi Ducem Guiſium, principẽ fortiſſimũ, primarium Catholicæ religionis in illo Regno aſſertorem, ſecundo vocatũ, vt Regi loqueretur, occidi mandauit, eodemq; die Cardinalem Guiſium, prædicti Ducis fratrem, in carcerem detruſit: & ſequenti die, qui erat Natalitiorum Chriſti profeſtus, confodi iuſſit, ſed & Carolum Cardinalem Borbonium Legatum Apoſtolicum Aueniónenſem, Petrum Archiepiſcopum Lugdunenſem, & interfecti Ducis Guiſij filiũ primogenitum in cuſtodias abduci præcepit. Factum illud Regis cùm nunciatum eſſet, Pontifex grauiſſimè tulit & in primo Conſiſtorio prolixè, non abſque ori dignationis ſignificatione Cardinalibus ſic inter alia locutus eſt.

Guiſiorũ cædes.

Legatos Regios pro Rege abſolutionẽ criminis flagitaſſe: iis autem à ſe reſpõſum, Abſolutionem quidem peti, ſed nulla adhuc commiſſi facinoris apparere pœnitentiæ veſtigia, imò tantùm abeſſe, vt Regẽ pœniteat, quòd ne ipſe quidẽ hactenus abſolutionẽ petierit. Reſpondiſſe Legatum, ſe Regis perſonam repræſentare, fidem itaq; ſibi habendam eſſe. Cui nos iterum, inquit pontifex, reſpondimus, Legatum quidem Regis perſonam referre in negotiis publicis, ad quæ agenda miſſus eſt, ſed nõ vt peccata Regis confiteretur, & pro illo pœnitentiã agat: hæc enim ab ipſius Regis perſona expectari, cùm oris cõfeſſio ſit pars pœnitentiæ. Aliud itaq; eſſe tractare negotia publica, aliud confiteri ſua peccata, atq; à Deo & nobis pœnitentiã petere: hoc enim ore proprio fieri debere. His dictis Legatũ à nobis dimiſimus, cùm neque literas, neq; mandatum vllum de abſolutione impetrãda, à Rege haberet. Henricus VII. Rex Angliæ quondam accuſatus fuit, quòd beatũ Thomam Archiepiſcopum Cantuariẽſem trucidari iuſſiſſet, cùm tamen is iuſſu Regis occiſus non eſſet: ſed cùm inter illum & Thomam orta eſſet controuerſia de iuriſdictione Eccleſiaſtica, videbatur Rex in necem eius cõſenſiſſe. Itaq; ſicarij illi expreſſum mandatũ Regis, quòd Archiepiſcopũ occiderent, non habebant: ſed ſingulare ſe Regi beneficiũ præſtituros, eique maximopere gratificaturos arbitrati, illũ trucidarunt, vt in illius paſſionis deſcriptione legitur, & poſteà comprobatum eſt. Nihilominùs pontifex tunc cauſam & proceſſum iuris aduerſus Regẽ multis Prælatis, inter quos nonnulli erant Cardinales, ad quos ille ſuos Legatos miſerat, cõmendauit, & ſolemnis facta eſt litis inteſtatio. Ventilata eſt cauſa Regis apud ſedẽ Apoſtolicã: oſtendit Rex nullum ſuum de morte B. Thomæ extare mandatum, & verborum quæ locutus erat, quibus videbatur ſignificaſſe mortem

Oratio pontif in Cardinaliũ conſeſſu, de barbaro Regis Galli facto.

illius

illius ſibi optatam eſſe. gratamq; fore, Regem pœnituit, delictum ſuum cōfeſſus eſt, demiſſo animo conſtitutā ſibi pœnitentiā ſuſcepit & peregit: non tantum ille, ſed & omnes, qui homicidiū perpetrarant, eius erant conſcij, de illo conſenſerāt, aut quocunque modo eius erāt participes. Hic tamē Cardinalis non erat, ſed tantū Archiepiſcopus. Quòd ſi quis dixerit Thomam fuiſſe ſanctum: huic reſpondemus, Eum quamdiu in terris, atque in his membris mortalibus viueret, ſanctum appellatum non eſſe: ſed poſt mortem ab Eccleſia in ſanctorū numerū relatum eſſe, eiq; ſolemne feſtum inter Chriſtianos dicatum. Theodoſ. Imper. à D. Ambroſio Mediolanenſi ob cędē Theſſalonicę facti aditu templi prohibitus eſt. Cui Theodoſius cū omni humilitate paruit: q tamē cōmunis homo nō erat, ſed Princeps ſingularis, & imperator maxim⁹, multis victorijs diuinitùs illi conceſſis præclarus, adeò vt de illo quondam dixerit Claudia.

O nimium dilecte Deo cui fundit ab antris
Aeolus armatas hyemes: tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſsica venti.

Erat Theodoſius Imp. orbis vniuerſi, nō vnius aut alterius Regni, qualis eſt Rex Franciæ: ſed integrū, totumq; Imperiū Romanum obtinebat, nihilominù cū lacrymis, incredibiliq; animi dolore errorem, peccatumq; ſuum cōfeſſus eſt, à D. Ambroſio humiliter pœnitentiam accepit, ſeſeque voluntati nō pontificis, ſed eius, qui Archiepiſcopus tantùm erat, ſubmiſit. Si quis dixerit, Ambroſiū fuiſſe ſanctum: huic reſpondemus, Eum quamdiu viueret inter ſanctos numeratū non fuiſſe, ſed Archiepiſcopus erat, & fortè Epiſcopus tantū, quia Mediolanum tunc temporis forſitan Archiepiſcopatus titulo nondum erat nobilitatum.

Sunt inter vos Cardinales, qui etiā corā nobis non ſunt veriti, enorme hoc Regis factum excuſare: quorum imprudentiam nos maximoperè ſumus admirati: videntur enim id agentes, gradus & dignitatis ſuæ obliti, non animaduertentes, peccatum in hunc Cardinalem admiſſum, in ſuā omniū iniuriam & periculum redundare. Nos ſecuros vos reddimus, imò quo poſſumus optimo modo pollicemur, quod Cardinalis fieri nolumus: neq; opus nobis eſt alicuius Principis commendatione, vt ad cardinalitiam dignitatē promoueamur: ita vt hæc iniuria nos parum aut nihil lædat: ſed veſtra intereſt, eā à capitibus veſtris propulſare, in veſtræ dignitatis & ordinis cōtemptum ea vergit. Cogitandū vobis relinquimus, an æquum ſit nos priuare & ſpoliare vos autoritate, immunitate, libertate, prærogatiua, præminētia, & aliis quibus donati & ornati eſtis priuilegiis? Faciemus itaq; nos (ſi ſic volueritis) vt nemo Regum aut principū vos honoret, reuereatur: ſed certatim oēs contēnant, vili pendāt, deprędētur & occidāt. Certè ſi cędes Cardinalium diſſimulētur & ſine vltione pœnaq; prętereātur, vnicuiq; Cardinali ſimilis poteſt caſus euenire: ſimiliter omnes poſſunt periclitari. Nos itaq; ſecundū iuſtitiæ præſcriptū, & quod diuino cultui profuturum ſperamus, acturi ſumus. Quòd ſi quis obiecerit, ſi iure contra Regem procedatur, multa poſſe naſci incommoda, multa mala eſſe metuenda: imò futurum, vt Regnum hoc ipſum euertatur & corruat, huic nos reſpōdemus: In adminiſtratione iuſtitiæ metuēdum non eſſe, nihil enim timendū, niſi ſolū peccatum. Cùm hæc aliaq; dixiſſet pōtifex, ſubticuit parumper: deinde iterū ſic orſus eſt: Præ nimia mētis ægritudine dicere plura non poſſumus, etſi plura dicenda ſint. Decreuimus aliquot Cardinales cōſtituere qui factum hoc examinabunt & diſcutiēt. Interea diuinā Maieſtatem obſecrabimus, vt Eccleſiæ ſuę ſuccurrat, eiusq; neceſſitati opituletur, his mœſtus & incredibili dolore afflictus ſermonem abrupit.

Non diu poſt Guiſiorum cędē, cùm Rex, vt ſuperius à nobis dictum eſt, Cardinalem Borbonium Legatum Auenionenſem, & Petrum Archiepiſcopum Lugdunenſem comprehendiſſet, atque in diuerſas cuſtodias diſtribuiſſet, id ipſum quoque ad aures pontificis perlatū eſt. Quamobrē indignatio illius in Regē creuit, atq; eò magis quia (vt pontifex ipſe aſſerebat) Rex paulò ante pro Archiepiſcopo apud Pontificem interceſſerat, petens vt Cardinalis crearetur. Sæpè itaq; multiſque modis & rationibus Regē pontifex admonebat, vt captiuos hos duos libertati reſtitueret. Cui reſpōſum fuit: quantum ad liberationem Cardinalis Borbonij eam nullo pacto fieri poſſe, eius enim libertatem tumultus in Francia aduerſus Regem motos aucturā eſſe. Ad dimiſſionem Archiepiſcopi Lugdunenſis re-

Pontifex à Rege poſtulat liberationē Cardinalis Borbonij & Archiepiſcopi Lugdun.

ſpondit Rex, eam non eſſe in ſua poteſtate, cùm Guaſtius, cui cura arcis Amboiſianæ vnà cum captiuis erat cõmendata, iam Dominus eiuſdem arcis factus, cum captiuis Archiepiſcopo Lugdunẽſi, præſide Niuellio & mercatorum Pariſienſium Præpoſito, conuenerat, vt ſuo quiſq; lytro reddito, dimitteretur. Quamuis autem pontifex vrgeret, vt Cardinalis Borbonius Cardinali Moroſino, Legato ſuo cuſtodiendus traderetur: nihil tamen apud Regem impetrauit, qui dicebat, Legatũ longius abeſſe, neq; illi Borbonij cuſtodiam tutò credi poſſe.

Sententia excommunicationis in Regem eiuſque miniſtros lata.

Rebus in Gallia ſic conſtitutis, exactis iã à cæde Guiſiorum quinque menſibus, cùm Pontifex Regem ſępè fruſtra admonuiſſet, ſtatuit: quod ſi Rex Cardinalem Borbonium & Archiepiſcopum Lugdunenſem certo tempore conſtituto non dimitteret, priſtinæque libertati nõ reſtitueret, & triginta poſt dimiſſionem factam diebus idipſum Sedi Apoſtolicę per literas ipſius Regis manu ſubſcriptas & ſubſignatas, Regioque ſigillo munitas, aut alio publico & authentico inſtrumento ſignificaret, Rex excommunicatum iri, anathematis fulmine feriendum, omnes cenſuras Eccleſiaſticas, quæ in ſacris canonibus, in generalibus & particularibus cõſtitutionibus, & in bulla Cœnæ Dominicæ leguntur, incurſurum. Eandem quoq; ſententiam declarauit Pontifex intelligendã de his, qui cõſilio, auxilio, aut quocunq; modo Regi in prædictis caſibus adfuiſſent. Præterea pontifex Regẽ ipſum citauit, vt ſexaginta dierũ termino, cuius initium ab illo die ſumeretur, quo citatio hæc Regi innotuiſſet, vel ipſe in propria perſona, vel per vnũ aut alterum procuratorẽ cum authentico mandato Romã veniret, iudicioq; ſe ſiſteret; rationem, ob quam Cardinalem Guiſium interfecerat, Borbonium & Archiepiſcopum Lugdunẽſem captiuos detineret, redditurus: oſtenſurusq;, cur ob huiuſmodi delicta cenſuris Eccleſiaſticis implicari nõ debeat. Qui autem in hoc flagitio Regi operam ſuam cõmodarant, illi ipſi infra idẽ ſexaginta dierum ſpatium in iudicio, non per alios compararẽt. Horum aũt dierũ viginti pro prima admonitione canonica ſunt aſſignati, totidẽ pro ſecunda, reliqui pro tertia. His adiunxit pontifex, quod nemo illorum, ne Rex ipſe, à quoquam, niſi à ſummo pontifice, ne quidem in caſu conſcientiæ, hora ſeu periculo mortis excepto, & ne tunc quidẽ poſſet abſolui, niſi præſtita cautione ſe pariturum, & ſatisfacturum Eccleſiæ in omnibus, quę eſſet illi iniunctura. Abſque hac promiſſione nõ poſſet abſolui, ne quidem in pleno Iobilæo, aut ſacra Crucis militia: excluſis omnibus indultis, facultatib. aut priuilegiis Regi aut eius maioribus quacũque forma, modoq; in contrariũ conceſſit.

Rex Gal liarũ interficitur.

Duobus poſt menſibus & aliquot diebus, quàm pontifex hanc excõmunicationis ſentẽtiam tulerat, eamq; Regi miſerat, cùm Rex ad pontem S. Claudij, duobus ab vrbe Pariſienſi miliaribus, ſeu leucis, numeroſum exercitum colligeret, ipſis Kalẽdis Auguſt. M.D.LXXXIX. à fratre Iacobo Clemente Senliſiano ordinis S. Dominici Monacho, iuuene viginti trium circiter annorum, dum genu flectit, Regiq; literas offert, ancipiti cultro in ventre non procul ab inguine lethaliter vulneratur. nã quatuordecim poſt horis, inteſtinis venenum quo culter illitus erat cõtrahentibus, infelix Rex mortuus eſt. Monachus autẽ antea occubuit. Rex enim eodem cultro è vulnere educto, grauiter illũ in vultu vulnerauit: qui deinde ab accurrentibus miniſtris mox occiſus eſt. Communis erat omniũ opinio, eum à nemine ad hoc factum ſubornatũ: ſed à ſeipſo, poſtquã duob⁹ aut tribus menſibus in hoc animi cõceptu perſeuerauerat, ad hoc arduum opus permotũ & inſtigatum eſſe: poſt ieiunia longa, poſt orationes ad Deum continuas ſeſe certiſſimũ hoc periculum adiiſſe, crudeliſſimæq; & pręſentiſſimæ ſeſe morti obieciſſe. Ferũt ei tam certò perſuaſum fuiſſe, Regẽ nullius niſi ſuis manibus interficiendum, vt ſæpè inter concionandum par Lutetiæ, quæ tũc à Rege obſidebatur, Crucifixi effigiem manu tenens, dicere ſolitus ſit: Illam eſſe manum, quæ Gallos Catholicos liberaret: bono itaq; eſſent animo. Mors hæc Regis tam inſolens & admiranda, meo quidẽ iudicio, à poſteris vix credetur: ſed in fabulam fortè conuertetur, quemadmodum olim res raræ, & quæ humanam fidem penè excedere videbantur, in fabulas tranſierunt.

Bellũ inter Ligiſtas & Nauarræum.

Poſt mortem Galliarum Regis bellum inter confœderatos Catholicos & Regem Nauarræum, Henricum Vendomium, inchoatũ antea recruduit, varijs locis acriter

ter illos pugnatum eſt: nunc his nunc illis victoribus. Tandem XIIII. Martij, ãno 1589. ſumma cum contentione ad Harens dimicatur, quo in prælio cum diu vtrinq; fortiter pugnatum eſſet, Nauarræus victoriam obtinuit, maximo tamen Nobilium ſuorũ numero deſiderato. Dux Mœnius exercitũ ſuum confeſtim reparauit. At Nauarræus hac victoria parta, totum mox exercitum ſuum in agrum Pariſieſẽm duxit, vrbẽque obſedit. Res admiranda fuit, & tamen vera potius quàm veriſimilis, quæ per iſtos dies Romę cõtigit: fuit autem hæc: Per tres cõtinuos menſes, initio ſumpto à primo die quo pugna hæc Romæ nunciata eſt, præter vulgus plebeioſque homines, à multis etiã magni iudicij & dignitatis viris creditum eſt, Regem Nauarræum ex vulnere in hoc prælio accepto mortuum fuiſſe, qua de re multæ maximæq; factæ ſunt ſpõſiones. Inchoata eſt hæc Pariſiẽſis obſidio duodecimo Maij, anno à nato Chriſto MDXC. continuataq; eſt ad Kalend. Auguſti anni eiuſdẽ. Fuit aũt ea crudelis, vt verè dici poſſit, à mille ãnis vſq; huc in nullis hiſtoriis aut maiorem legi tam aut æqualẽ, neq; forſan ineptè poſſet cõparari magnę illi obſidioni Hieroſolymitanæ à Tito factæ: niſi q̃ ea inter has obſidiones ſit differẽtia, quod illa ciuitas defenſa eſt à fidei hoſtibus, hæc verò ab amicis: illa pòſt obſidionẽ infeliciſſimũ habuit exitũ, hæc vſq; huc multo feliciorem. Qua in re multum profuit prudentia Cardinalis Caietani, quẽ Sixtus aliquot ante obſidionẽ menſibus huc Legatum à latere miſerat, dexteritaſq; Bernardini Mendozo, vigilãtia Nemourij & Aumalij, prudentia ac labor indefeſſus Ducis Mœnij, & opportuna ſubſidia Ducis Parmenſis, illuc Regis Hiſpaniarũ nomine cũ exercitu accelerãtis. Sunt qui felicis huius ſucceſſus alias duas adferũt rationes, quarũ vna eſt, q̃ Rex Nauarræus maluit obſidionẽ in multos dies protrahere, quã vrbẽ virib. tẽtare, idq; duplici de cauſa: primò, vt tandẽ neceſſitate & penuria comeatus domiti ciues, vltro deditionẽ facerent, atq; hoc modo regalis ciuitas ruinis nõ deformata, ſed illęſa & integra in fidẽ ſuã deueniret: ſecundò, vt Dux Mœnius maiorẽ haberet occaſionem vrbi ſubueniendi quẽ ſi ſic ad pugnã elicere poſſet, ſperebat eũ facilè deuictũrũ, quo vno victo, arbitrabatur belli reliquias citò poſſe exſtirpari. Alia ratio eſt, q̃ circa vltimũ obſidionis menſem mulieribus, puellis, infantibus, ſtudioſis publicã exeundi vrbe licentiam dedit: certiſq; principibus viris & fœminis, qui in vrbe erant, comeatum aduehi permiſit. Sæpè obſidionis tẽpore de deditione actũ eſt, ſed ea qualẽ ſperebat hoſtis, effectũ nõ habuit. Tanta erat in vrbe fames, omniũq; rerum penuria, vt durante obſidione modius frumenti venditus ſit centũ quinquaginta circiter coronatis, II. barilę congius vini coronatis quatuor & dimidio; veruex trigintaſex librarũ quinquagintaquatuor coronatis. Reliquorum pretium & caritas, ex his quæ diximus, nõ difficilè colligitur. Laxata eſt hæc annona primo die Auguſti, victorioſo & felici Ducis Parmẽſis aduẽtu, vt paulo ante commemorauimus.

Victoria Nauarræi.

Pariſienſis obſidio & fames.

Pontifex in omnibus iſtis moribꝰ & tumultibus Franciæ Cõfœderatis non miſit ea ſubſidia, quæ ipſi ab eo exſpectabant & flagitabant: tum quòd metuebat, ſi aduerſa pars armis Hiſpanicis, quæ à Confœderatis ſtabant, opprimeretur, eorum vires nimis creſcerent, eorumque potentia præter modum augeretur. Quòd ſi enim Confœderati Regis Hiſpaniarum auxilio vincerẽt, ſuſpicio erat, eundem Regem nouos Principatus, nouamque potentiam adepturum: rectè namque dictum eſt à Cicerone; *Bellorum ciuilium iſ ſemper exitus, vt nõ ea ſolum fiant, quæ velit victor: ſed etiam vt iis mos gerendus ſit, quibus adiutoribus parata ſit victoria.* Et quia omnis Princeps ditionum ſuarum pomeria ſemper cupit delatare & extendere, arbitrabatur fortaſſis Pontifex, Regem Hiſpaniarũ, ſi in hoc bello victoriam Confœderatis pareret, etiam partem prædæ poſtulaturũ, & q̃ armis ſuis hoſti extorſerat, eius ſibi portionem aliquam petiturum: conſecuturum hinc, vt eius potentia vires ſumat incomparabiles; aut ſaltem, quia Pontifex ſibi perſuaſit, Nauerrę ſi Regno potiretur, effecturum, vt omnes qui à ſancta Chriſti fide aberrauerant, ad eam poſtliminio reuerterẽtur: id quod Luxẽburgus, Nobilitatis Franciæ Legatus qui Romæ erat, Pontifici promittere videbatur, & alij nonnulli iſtius Regni indigenæ, qui Nauarræum ſequebantur, ex Francia Romam ſcribebant: aut quòd idem Legatus, & alij qui Nauarræi partes ſequebantur, Põtifici perſua-

Pontifex Confœderatis Gallis ſubſidia nõ miſit.

perſuadebant, tantas eſſe Nauarræi vires, vt impoſſibile eſſet illum Regno depellere, omnem itaque operam, omneſque expenſas perituras, quæ in hoc bello gerendo fierent: nec quicquam iſtis ſumptibus Pontificem effecturum, quàm quòd Nauarræum ſibi Sedique Apoſtolicæ redderet infenſiorem. videri itaque poteſt prudentis eſſe Principis, vbi videt ſe proficere nõ poſſe, cauere, ne deficiat: aut ipſe ſibi obſit, ſi prodeſſe nõ poſſit, aut deniq; aliud quid illum mouerit, ſaltem nõ plus ad hoc bellum, quàm quinquaginta coronatorum milla contribuit, quæ Legatus confœderatis numerauit, Pontifice vix ex animo conſentiente.

Rex Hiſpaniarũ vult proteſtari contra pontificē. Diſplicuit maximoperè Philippo Regi, Pontificem confœderatis opem non ferre neque Principes & Prælatos, qui Nauarræi caſtra ſequebantur, excommunicare. Vrgebat itaque idem Rex, vt aduerſus Pontificem hac de re fieret proteſtatio. At pontifex eam præueniens, in conceſſu Cardinalium cauſam ſuam iuſtificauit: oſtendens ſe ſemper in cauſa Gallica ſumma vſum æquitate, & optimis rationibus in ea progreſſum eſſe. Quare Cardinales quidam conſtituti ſunt, qui vtriuſque & Pontificis & Regis cauſam cognoſcerent, ita vt nulla facta ſit proteſtatio. Paucis ante diebus quædam orta erat diſſenſio inter pontificem & Oliuerium Comitem, Legatum Regium, virum prudentiſſimum. Eam ob cauſam Rex in negotiis Gallicis Legatum miſit Ducem Seſſanum, Principem ſingulari prudentia præditum: ſed quo tempore Legatus hic Romam venit, pontifex aduerſa affligebatur valetudine, ita vt Legatus cum illo parum de tam arduis negotiis conferre potuerit. Sed & quamtumuis Pontifex poſtea cõualuerit, tamen nõ diu pòſt in alium grauiorem morbum incidit, inde & mortuus eſt, vt in ſequentibus dicemus.

Trãſitio. Hactenus iuxta propoſitum noſtrum ea commemorauimus, quæ Sixtus cum variis Principibus tractauit nũc ordo poſtulat, vt ea referamus, quæ ad politicam eius adminiſtrationem pertinent. Ante omnia juſtitiam inter ſubditos coluit, nullius, cuiuſcunque hominis crimina diſſimulãs: *…or …itia.* ſed ſummo cum rigore delinquentes omnes puniens. Si qui de ſuis gubernatoribus quererentur, eos libenter audiuit, & ſumma cum diligentia in eorundem gubernatorum adminiſtrationem inquiſiuit, vt ſciret iuſtæné an iniuſté traducerentur. Idem fecit cum aut populus, aut Clerus de ſuis querebatur Epiſcopis: at non libenter eos audiuit, cùm ob intolerabiles exactiones, maximaque tributa, quæ illis indicebat, quærelas adferebant: dicunt autem ea fuiſſe tãta, vt trigintaquinque impoſitiones ſuperent, quę Coactores ab illo conſtituti incredibili cũ rigore exigebant. Quam ob cauſam populus affligebatur pecuniis exhauſtus: quod eo etiam magis miſerãdum erat, quia, Roma excepta in reliquis oppidis & pagis Eccleſiæ patrimonio ſubiectis toto ferè pontificatus Sixti tẽpore maior fuit rerum omnium penuria, quàm abundantia. *Intolerabilia tributa populo indicta.* Verum quidem eſt, eum hoc vltimo põtificatus ſui anno, cùm annonæ difficultas eſſet maxima, quingenta millia ducatorum in populum diſtribui præcepiſſe, quod eius mandatum Pontifex, qui illi mortuo ſucceſſit, executꝰ eſt, quæ profectò res miſeri iſto tam acerbo tempore populi ſummam leuauit inopiam. Permiſit Sixtus populo Bacchanaliorum diebus ludos, comœdias, ſpectacula, quæ iſtis temporibus ſolent exhiberi, vt iis ſeſe oblectarẽt. Sed & Romæ, quæ loco in agone & ſtadio certatur & curritur, cataſtas, aliaque ſuppliciorum inſtrumenta iuſſit exſtrui, quibus cruciarentur, qui iſto tempore & loco inſolentiam aliquam, aut aliud delictum perpetrarent. Quare adeò plerique Sixtum metuebant, vt nunquam deinceps iſto tempore, quo ſumma ſolet eſſe hominum licentia, quiſpiam auſus ſit vel minimam petulantiam exercere.

Sequitur vt dicamus de modo illius viuendi, & quomodo in temperãdis affectibus propriis ſeſe geſſerit. Prandebat, cœnabatque auidiſſimè: multum vini, eiuſque pretioſiſſimi ſumebat: cùm enim diuerſis rebus grauibus, honeſtiſſimis & maximi momenti tractandis ſeſe defatigaret, videbatur natura, quæ per ſe erat robuſta, caloreque plena, continuis iſtis laboribus debilitari, multumque alimenti, vt reſtauraretur requirere. Quod ipſum arguebat modus illius viuendi ante Pontificatum, quando tanta rerum gerendarum mole nõ premebatur, quo tempore parcè modera-

teque admodũ viuebat. Quia eius conſuetudo erat in menſa variis de rebus ſermocinari, differere, cum aliis conferre, ſæpè duabus aut tribus horis menſæ aſſidebat. In cibis etiam quibus vtebatur, tam frugalis erat, & modeſtus, quàm vllus ante illũ Pontifex multis ſæculis fuiſſe legitur. Edulia miſſusque numero erant exigua, nõ ſplendida, non ſumptuoſa, ſed communia. Somnus illius erat breuiſſimus, labores verò longi & aſſidui. In ſtudiis, in audiendis publicis priuatiſque negotiis erat diligẽtiſſimus & frequentiſſimus: in rebus expediendis, in variis & arduis cogitationib⁹ continuus, vt verè dici potuerit, nunquam eum fuiſſe otioſum, nec quidquã erat, aut gerebatur, quod ille ignorare voluit; nihil quod non diſponere vel ordinare. Reprehendebat & grauiter increpabat omnes, qui ordinis ſui limites transiliebant, aut quocunque modo præuaricabantur; laudabat nihilominus & amabat viros alicuius authoritatis, qui (ſi eos coram reprehenderet) ita reſpondebant, vt nec viles ſe & abiectos, nec arrogãtes nimis oſtenderent. Miniſtros ſuos ſæpè obiurgabat: interim tam impenſe diligebat, vt quoſdam ex illis ad ſupremam euexerit dignitatem, creans ex illis præter Caſtrucium, tres Cardinales, & aliquot Epiſcopos. Quemadmodum enim honeſtiſſima dabat illis ſtipendia, ita viciſſim cùm delinquerent, grauiter illos puniebat. Vnde Belochium prægustatorẽ & dilectum miniſtrum ſuum ad triremes condemnauit, vbi cum multis menſibus vixiſſet, etiam miſerè mortuus eſt, & quãuis ſæpè Pontifici ſupplicauit, nunquam tamen liberari potuit. Miſſus eſt ad triremes, vt manifeſtum fieret, quòd clam abſtulerat annulum piſcatorium, & ſubſignauerat eo Breue (vt vocant) Apoſtolicũ, quo continebantur ea, quæ Pontifex admittere nolebat: iniuſta enim erant, quæ petebãtur. Belochius enim cùm in patria ſua magnificum palatium conſtrui deſtinauerat, voluit à vicino ſuo ſplendidum ædificium emere: qui cum illud vendere nollet, Belochius Breue huiuſmodi cõſcribi fecit, quo Pontifex mãdauit, vt vicinus ille abſque vlla mora vel contradictione ſuo prædicto miniſtro ædes illas diuenderet. Et quia Pontifici perſuaſum erat Dominum Gualteruccium, Secretariũ Collegij Secretariorum Apoſtolicorum, culpa hac in re non vexare, etiam hunc ad triremes condemnauit, quam etiam pœnam ſubiit alius quidam huius rei conſcius.

Liber in reprehendendo.

Moroſus, ſed liberalis in miniſtros.

Condemnatio Gualteruccij pleriſque bonis diſplicuit, tum quia prælatus erat optimæ vitę, multiſque ornatus animi dotibus: tum etiam, quia credebant eius delictum eſſe leuiſſimum, quare poſt mortem Sixti liberatus in magno honore fuit apud omnes, qui infortunium illius nouerant.

Cognatos conſanguineoſque ſuos amabat Sixtus quàm tenerrimè. Inter cæteros Dominam Camillam ſororem ſuam, ſimiliter & duos ex eadẽ ſorore neptis filios. Hoc amore motus alterum iſtorum filiorum valde iuuenem adhuc primis Pontificatus ſui menſibus creauit Cardinalem, donans illi ſuum Sacellum: dictuſque eſt Cardinalis Montaltus, qui in omnibus actionibus ſuis ſequentibus maniſeſtiſſimè oſtendit, ſe cum iuuenili ætata ſenilem habere coniunctam prudentiã: multaq; dat argumenta & ſpecimina, ſe vitam ſuam cum gloria tranſacturum. Aſſignauit Sixtus eidem Cardinali centum circiter millium coronatorum prouentum. Alios quoq; cognatos ſuos & donis & poſſeſſionibus locupleravit. Duas pronepotes, eiuſdem Cardinalis ſorores habuit, quarũ vnam Domino Virginio Vrſino, alteram Conteſtabili domus Columneſiæ deſpondit.

Amor beneficentia eius in conſanguineos

Pronepotem ſuum creat Cardinalem.

In cumulandis, corradendiſque vndiq; pecuniis Sixtus erat aſſiduus, quare officia quædam vendidit, quæ antea nõ vendi, ſed gratis dari à pontificibus ſolebant, inter alia officium Commiſſarij (ignoſce Lector quod barbaris vocabulis vtor, vbi latina nõ habemus cõgrua) Camerę, Theſaurarij, vicariatũ Cubicularij, vulgo Vicecamerlengatũ, & alia ſimilia. In expendendis pecuniis tam fuit parcus, vt ferant nonnulli attritis illũ reſarcitiſq; vſum induſiis, etiã cùm iam pontifex eſſet: Omnes iſtos theſauros, & quicquid illi ſuperfuit, id omne in caſtello ad vſum publicum recondidit. Neque poſtea quicquam ſuis amplius donauit conſanguineis. Quadringenta autẽ Ducatorum millia, quæ Dominis Columneſiis, ad æs alienum ab illis contractum, diſſoluendum numerauerat, mutuò dedit,

Eius in cogendis theſauris ſtudium.

non

non donauit, poſt conſtitutum enim certũ annorum numerum integram hanc ſummam reſtituturos Cameræ ſeſe obligârũt. Partes, vt vocant, & prouiſiones, quas palatium Pontificium dare conſueuit, adeò minuit, vt diminutio facta ſeptuaginta coronatorum millia quotannis excedat. Variis inſtituit Eleemoſynas, quas illi Montes appellant, & Datariæ prouentus auxit. Officium Cubicularij diuiſit, vti & Auditoriatũ Cameræ. Inſtituit, vẽdiditque officium adminiſtrationis Archiui totius ſtatus Eccleſiaſtici.

Ingens theſaurus, quẽ in Caſtro S. Angeli ad certos vſus recondidit.

Primò Pontificatus ſui anno decies centena aureorũ millia in Caſtro S. Angeli recondidit, cum decreto addito, ne minimã huius theſauri partem expendi vnquam aut erogari poſſe, niſi in recuperatione Terræ ſanctæ generali expeditione in Turcã ſuſcepta, & ne tunc quidem, priuſquam exercitus mare traiecerit, litoraq; Turcica tenuerit: aut tanta eſſet fames, annonæque difficultas, vt ſine præſẽtiſſimo populi exitio ferri diutius miſeria nõ poſſit, aut peſtis contagioſiſſima graſſaretur, aut prouincia aliqua Chriſtiana periclitaretur, ne in man' infideliũ vel inimicorũ Eccleſiæ incidat, cùm iam hoſtilis exercitus ad finitima dictæ Prouinciæ loca peruenerit, ipſiq; imminere videtur: aut deniq; ciuitas aliqua ab Eccleſia defecerit, quæ aut recuperari, aut cõſeruari ſine his nũmis nõ poſſit. Iurauit Sixtus ſe hæc obſeruaturum, voluitq; omnes ſucceſſores ſuos idem iuramẽtum dicere. Tertio deinde Pontificatus ſui anno in eadẽ arce, & in eundem vſum alia decies centena millia ducatorum, ſeu aureorũ repoſuit: declarans inſuper, inter caſus, in quibus tam prior, quàm poſterior theſaurus poſſet expendi, etiã intelligendã eſſe recuperationẽ alicuius Regni, ab inimicis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ occupati. His duobus theſauris ter decies centena millia poſtea adiecit, ita vt in arce hac poſt obitũ ſuum quinq; circiter milliones, vt vocant, hoc eſt, 5000000. coronatos reliquerit. Hinc liquet, etſi grauia tributa populo imperauerit, officia quędã, quę donari ſolent, vendiderit, atq; in erogandis nũmis parciſſimus fuerit, omnẽ tamen pecuniam non ſibi, ſed vtilitati publicæ, miniſterio Eccleſię, & Reipub. Chriſtianæ ſplẽdori eſſe reſeruatam: quibus finibus, qui poſſunt eſſe honeſtiores & vtiliores? Sed etſi tam attentus ad rem Sixtus fuerit, & in congregandis nummis tam ſtudioſus, nihilominus magnam auri vim in fabricis antea commemoratis, alijſque in rebus expendit. Ducenta aureorum millia perpetuò diſpoſuit in vſum annonæ, ne quid ad victum neceſſarium in Vrbe deeſſet: ſed copia ſemper rerum neceſſariarum ſuppeteret, vt patet ex Bulla ipſius, quam hac de re condidit, quæ ducenta aureorum millia ex illius parſimonia (vt in ea bulla dicitur) colligebãtur, ſucceſſoreſque ſuos ibidem hortatur, ne quid huic ſummæ detrahant, ſed eam potius augeant. Tria aureorum millia quotannis aſſignauit Archifraternitati Confalonicæ ad redimendos ijs captiuos, aliaque opera charitatis fecit plurima, & quidem prompto animo. Inchoauit paludes pontinas & chianas alio diductis aquis exſiccare. Decem triremes iuſſit fabrificari: ſed ſumptibus prouinciarum & vrbium ad ditionem Romanam pertinentium: conſtituitque vt eædẽ prouinciæ & ciuitates pecuniam ad iſtas triremes conſeruandas neceſſarian quotannis penderent, ſeptuaginta ſcilicet octo aureorum millia. Ad hanc ſummam conferret Marchionatus 12000. totidem Flaminia, totidem Vmbria, totidem & Bononia. Eundem aureorum numerum Senatus, populuſque Romanus ſolueret. Prouincia patrimonij S. Petri in Tuſcia 5874. Latium 6126. Ancona 1800. eundem numerum ditio Firmana. Aſculus 1200. tantundem & Fanum. Omnes iſti aurei, in vnum collecti, ſummam ſeptuaginta octo millium conficiunt. Præter hanc etiam ſtatuit, vt ad conſeruationem earundem nauium duodecim millia contribueret clerus, & quinque millia, quæ quotannis ex prouentibus Beneuentanis colliguntur, octo inſuper millia ex duobus Apalti Italicè monopoliis vrbis Romanæ. Ciuitas hæc initio diuiſa fuit in tredecim regiones, at Sixtus in quatuordecim diuidi voluit, addẽs prioribus regionẽ, quam Burgũ appellant. Ad eundẽ quoq; numerum præfectos platearum conſtitui mãdauit. Quindecim præterea Cardinalium congregrationes ordinauit, vt in illius bullis annotatur: in vna namq; ſuarum conſtitutionum omnes diſtinctè ac nominatim expreſſit; licet ali-

Conſtitutiones variæ Sixti V.

quæ iam ante illum fuerint, quæ ab illo potius confirmatæ ſunt, quàm recens inſtitutæ. Decreuit, ne plus quàm ſeptuaginta ſimul eſſent Cardinales; atque inter illos, vt minimum quatuor Doctores Theologiæ, qui ex ordinibus Regularium mẽdicantiũ aſſumentur: quodque Cardinales deinceps in ieiunio menſis Decembris creabuntur; à Clemente namque ſexto hæc conſuetudo creandi & ordinandi menſe Decembri inchoata, vltra ſexcenteſimum poſt Chriſtum annum in Eccleſia perdurauit. Ipſe nihilominus bis hanc ſuam conſtitutionẽ violauit: in promotionibus ſcilicet Alani & Moroſini, quos alio quàm prædicto tẽpore Cardinales creauit. Inſtituit quoque ne duo ſimul eſſent Cardinales, qui certis quibuſdã cognationibus gradibus ſe mutuò attingerent, qua de re vide Bullam ab illo de Cardinalium creatione factam. Sed & hoc ſtatuit, ne numerus ille ſeptuagenarius vnquã impleatur; ſed ſemper aliquot loci vacent. Ipſe promotionibus octo triginta tres Cardinales creauit: inter has tres fuerunt, in quarum ſingulis octo; tres aliæ in quarum vnaquaque tres; vna, in qua duos; & alia, in qua quatuor ordinauit. In Cardinalium quodam Conſiſtorio decretum fecit, ne poſt hac ab vllis Principibus miſſæ recipiantur literæ, quæ debitis titulis non ſunt inſcriptæ. Noluit ſibi in publicum prodeunti à quoquam acclamari: *Viuat Papa Sixtus.* Decreuit etiam, vt quicunq; penſionẽ haberet Eccleſiaſticã, ſexagintaſex ducatorum pretium excedentem, clericali indutus habitu incedere iure teneretur. Ab hac tamen lege Equites Lauretani exciperentur. Vt autem lites non eſſent immortales in animum ſuum induxerat, primo quoq; tempore Senatum aliquẽ ſupremum, hominum timentium Deum, & qui prudentes, ſinceri, incorruptibiles, & munerum contemptores eſſent, conſtituere. Legẽ tulit contra adulteros, capitis pœnam illis ſtatuens. Aſtrologiam iudiciariã prohibuit. Sanctum Bonauenturam inter Doctores Eccleſiæ voluit recẽſeri. Sacella pontificia, quæ antea in ſolo palatio Vaticano fieri conſueuerant, ille primo Pontificatus ſui anno per varias, eaſque primarias vrbis Eccleſias diſtribuit.

Triginta 3. Cardinales creauit.

Multa quoq; noua inſtituit Eccleſia Dei feſta, qualia ſunt Præſentationis glorioſæ virginis Matris Dei Mariæ; Sancti Franciſci de Paula, Sancti Nicolai Tollentini, Sancti Antonij de Padua, Sancti Ianuarij Epiſcopi & ſociorum ſuorum martyrum, & ſancti Petri Martyris, voluit quoque deinceps celebrari feſtum S. Placidij & ſociorum Martyrum, Eutichij & Victorini fratrum illius Cardinalium, Flauięq; ſororis, quos & in Calẽdarium Romanum referri iuſſit. Horumq; Sanctorum corpora tempore põtificatus Sixti reperta ſunt in Sicilia, Meſſanæ in Eccleſia ſancti Ioãnis Baptiſtæ, dum in reparatione ab vno latere fundamenta eruuntur. Etſi ex hiſtoricis notiſſimũ erat, hæc corpora in iſta Eccleſia fuiſſe recondita; locus tamen vbi quieſcerent ignorabatur. Placidius hic regulam S. Benedicti, qui ſuo tẽpore viuebat, ſequebatur, cùm autem Meſſanę habitaret, fratres & ſorores eius, quorũ paulò ante meminimus, quodã die exierunt, vt eum inuiſerent. Sed Abdala Sarracenorum Rex Chriſtiani nominis perſecutor crudeliſſimus, cũ claſſe ſua in Siciliam appulſus, viuos hos comprehendit, & grauiſſimis tormentis eos ad Chriſti nomen eiurandum cogere voluit, quæ omnia cùm illi cõſtanter tolerarent, coronis ſui martyrij Chriſtianorum tẽpla cõdecorarunt. Certas quoq; indulgentias Pontifex conceſſit omnibus prædictum S. Ioannis templum, vbi hæc corpora inuẽta ſunt, cum deuotione viſitantibus.

Feſta à Sixto inſtituta.

S. Placidij & ſociorũ corpora inueniuntur.

Canonizauit etiam Sixtus in Eccleſia S. Petri, anno incarnationis Dominicæ M D. LXXXVIII. S. Didacum ab Alcala, Henareſium. Natus is eſt in arce S. Nicolai, in territorio Hiſpalenſi, Prouincia Bætica, quæ noſtris Andaluzia dicitur. Annus, menſis & dies natiuitatis eius ignoratur. Id ſaltẽ cõſtat, paulò ante annũ MCCCC. natum eſſe: valde namq; ſenex obiit: anno ſcilicet M. CCCC.LXIII. duodecimo die Nouembris, in Sabbatho: cũ ante annos duodecim Romæ in Iobilæo anni Milleſimi quadringẽteſimi quinquageſimi fuiſſet. Vnde conſequens eſt eum circa id temporis, quod diximus, fuiſſe natum. Parentes eius infimæ fuẽre conditionis, ipſe autem à teneris vnguiculis, & adhuc puer, in locis ſolitariis vitæ ſeſe deuouit anachoreticæ: quã in aſſiduis ieiuniis, ſumma abſtinẽtia, ſanctiſſimis & continuis orationibus traduxit. Poſtea placuit illi inſtitutum S. Franciſci de Obſer-

Canonizatio S. Didaci ab Alcala.

Obſeruantia: huius itaque ordinis vinculo ligatus, innocentiſſimè, ſanctiſſimeque vixit, multiſque miraculis claruit. Cùm autem in Hiſpaniis euidentiſſima eius ſanctitatis vndique collecta eſſent teſtimonia, & proceſſus formatus eſſet legitimus, Sixtus eum, multis id precibus contendente Rege Catholico, canonizauit, & in catalogũ ſanctorum retulit. Hoc antea idem Rex cum Principe Carolo filio ſuo, tunc viuente, à Pio IIII. petierat, & poſteà Rex ſolus à Pio V. & Gregorio XIII. enixè flagitauerat: tandem omnibus cũ ſumma perfectione diſpoſitis, Sixtus officium hoc peregit. In canonizatione autem Pontifex ipſe hãc orationem in laudem Sancti huius compoſuit, & recitauit: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui diſpoſitione mirabili infirma mundi eligis, vt fortia quæque confundas: concede propitius humilitati noſtræ, vt piis Beati Didaci Confeſſoris tui precibus ad perennem in cœlis gloriam ſublimari mereamur. Per Dominum noſtrum, &c.* Occaſione huius canonizationis orta eſt inter Legatum Regis Hiſpaniarum, & Legatum Regis Galliæ magna contentio, dicente Hiſpano: in hoc actu canonizationis S. Didaci ſibi deberi primum locum: cùm is potiſſimum ad regnum Hiſpaniæ pertineret: præterea ſibi principales quaſdam operationes in hoc actu incũbere. Reſpondit Legatus Franciæ, peractis iis quæ facienda Hiſpano erant, aut Sacello exiret, aut locum inferiorem occuparet. Hiſpanus iterum; vt ſaltem Francus illi hac vice, idque ex gratia, primum locum concederet, petiit. Cui Francus: Se quidem hunc locum illi conceſſurum hac lege, ne quid derogaret iuri præcedendi, quod Galli habebant, & quod abſque vllo præiudicio, primo quod habiturus eſſet Pontifex Sacello, Legatus Hiſpanicus (qui ne ſe inferiorem Francico oſtenderet, huc nunquã ſolet accedere) præſens adeſſet, locumque inferiorem ſuo occuparet. Reſpondit Hiſpanus: ſe nullo modo id facturum: hoc enim facto fateretur, ſe illi cedere. Dum ſic inter ſeſe contendunt, ſubrepit paulatim ira, incaluit ſanguis, adeò vt ad arma propemodum, & ad maximum tumultum vẽtum fuiſſet, niſi aliorum authoritas interpoſita eſſet. Tandem negotium hoc modo compoſitum eſt: Legatus Hiſpanicus ad Sacellum non veniret, ſed Cardinalis Dezas eius munere fungeretur, eaq; faceret, quæ feciſſet Legatus: Gallicus verò Legatus cõſuetum locum retineret. His ita pactis, Canonizatio cum ſumma quiete & modeſtia peracta eſt.

Diſſidiũ inter Legatũ Hiſpanicum & Gallicum.

Quòd ſi quis diligenter, diſtincteque legat & cõſideret, quę nos antea de vita Sixti ſcripturos promiſimus, & quæ poſtea ſcripſimus, is facilè animaduerteret, nos omnia quæ promiſimus præſtitiſſe, ſi de infirmitate & morte illius dixerimus, quæ nobis occurrunt. Quarto antequam moreretur menſe, aduerſa cœpit affligi valetudine; omnis autem morbus in capite ſedem habere videbatur, ſicut ipſe dicebat aliquando de illo diſſerens: & quemadmodũ in omnibus ſermonibus, quæ de rebus ſuis faciebat, exquiſitus erat & admiratione dignus, ita etiam fuit in hoc de ſua ægritudine: deſcripſit enim naturam & complexionem ſuã, qualitatemq; morbi allegans, vbi neceſſe erat authoritatem Hippocratis, Galeni & Auicennæ: & locum quendam Ariſtotelis ex libro Petri Hermenias, in eodẽ propoſito prolixè ſatis explicauit, remedia ſuis medicis vſitata examinauit, ſimiliaque alia in hac materia tractauit exactiſſimè. Totis quatuor iſtis menſibus, quibus tam malè diſpoſitus erat, rariſſimè decubuit, & ſi quando decumberet, paucis tamẽ horis quieuit, neque ſecundùm præſcriptum Medicorum vixit, licet ſæpe illos ad ſe vocaret, eorumque de ſe opiniones audiret. Sæpè in publicum prodiit, negotia nunquam intermiſit, frequens erat in ore illius dictum iſtud Flauij Veſpaſiani Cęſaris; principem ſtando mori oportere, ſignificans, decere vt Princeps agendo operandoque moriatur. Frequenter bibebat vinum infuſa niue, & quæ ſanitati maximè conducunt, edebat, cœpitq; paulatim conualeſcere.

Trãſitio.

Morbus Sixti.

Tandem verò viceſimo die Auguſti, ãno MDXC. grauis acceſſit febris. Erat autem dies Lunæ, cùm Sabatho ante pedes iuiſſet ad ſanctam Mariam, quam Teutonicorum ſeu Germanorum vocant: vt Deo gratias ageret, ob conuerſionem cuiuſdam Principis illius nationis ad veram Catholicamq; fidem. Mercurij cœpit morbus ingraueſcere, poſtridie fuit remiſſior, voluitque illo die intereſſe Congregationi inquiſitionis. Sequentibus diebus ſubinde paucis horis decubuit, ſurgenſque vt comederet, frugibus

Ferd. Marchio Badenſis Iacobus ſignificatur.

Moritur & ſepelitur.

gibus nonnunquam veſcebatur. Dominico die ſumpſit pharmacum, quod officinis Manna dicitur: ſed parum operatum eſt, eò quòd integrum ſumere non potuit. Die Lunæ præter modum creuit morbus, adeò vt manè vix loqui potuerit: ſacrificio tamen Miſſæ interfuit, & extrema Vnctione procuratus, veſperi hora circiter viceſimaquarta ex hac vita deceſſit: poſtquam annos vixiſſet ſeptuaginta, Pontificatum verò annos quinque, menſes quattuor, & dies tres adminiſtraſſet. Eius corpus nocte inſequenti lectica in Eccleſiam S. Petri in Vaticanum illatum eſt (in monte namque Caballo, ſeu Quirinali mortuus erat) ibidemque ſepultum. Vnde Cardinalis Montaltus, Princeps ſingularis prudentiæ & magnanimus, anno ſequenti in Eccleſiam S. Mariæ Maioris cum ſplendidiſſimis exſequijs iuſſit tranſportari, & in ſacello, quod ibidem Sixtus viuens exſtruxerat, ſepeliri.

Corpus trãſfertur.

Tyberis exundatio.

Vacauit morte illius ſedes diebus octodecim. Sub illius Pontificatu, hoc eſt, anno M D. LXXXIX. Tyberis alueum ſuum bis cum tãta aquarum abundantia egreſſus eſt, vt multis in locis Romæ ſcaphis & lembis per ipſas plateas nauigarent. Erant illo anno continuæ dẽſæque pluuiæ, ita vt non Tyberis tantum, ſed & multa alia Italiæ flumina magno cum impetu exundauerint. Pluuiæ verò agris tam fuêre pernicioſæ, tantaque colonis intulêre paſſim damna, vt multis locis bis, aliquibus ter, nonnullis quater terra rurſum coli & conſeui debuerit. Et quia multæ miſcebantur nebulæ tempeſtateſque & aëris corruptiones, magna ſubſecuta eſt annonæ caritas, quæ totam afflixit Italiam: de quà nos, Deo nobis propitio, copioſius alio loco dicturi ſumus.

Fames in Italia incipit.

Dum ſedes vacat, occaſione quorũdam, qui ſtatuam Sixto in Capitolio erectam euertere voluerunt, Romani decreuerunt, nulli poſt hac Pontifici viuenti ſtatuam eſſe conſecrandam. Decretum autem hoc marmori inſculptum, in quadam aula Capitolij erectum, in hanc ſententiam legitur: *Si quis ſiue priuatus, ſiue Magiſtratum gerens, de collocanda viuo Pontifici ſtatua mentionem facere auſit legitimo S.P.Q.R. decreto in perpetuum infamis, & publicorum munerum expers eſto. M.D.XC. Menſ. Aug.*

Decretum Senatus de nõ erigenda viuo Põtifici ſtatua.

Laus Deo Honor & Gloria & Beatæ Mariæ ſemper Virgini.

VRBANVS SEPTIMVS.

Pont. ccxxxviii.

Anni MDXC.

VRbanus ſeptimus, antea Ioannes Baptiſta dictus, natus eſt Romæ, die ſancto Dominico ſacro quarto Auguſti, anno à partu Virgineo M D X X I. è domo Caſtagnæa oriundus, quæ familia ob multorum annorum antiquitatem Genuæ inter nobiliores recenſetur. Coſmus Pater eius fuit Genuenſis, mater Romana, ex Ricciorum familia, filia ſororis ſenioris Cardinalis Iacobaccij. Atque hinc ea erat cognatio, quæ fuit inter Vrbanum & Dominos Paluccios, Albertones, magnæ in vrbe authoritatis & exiſtimationis Nobiles. Domina namque Tarquinia Iacobaccia, horum Palucciorum mater, filia fuit nepotis ex fratre dicti Iacobaccij Cardinalis. Sed & ex eodem Cardinale deriuabatur etiam cognatio, qua Vrbanus Dominos Melinos & Verallos, homines nobiliſſimos, Romæ celebres & honoratos attinebat. Educatus eſt Vrbanus more nobilium, nobilitati parentum ſuorum conuenienti, bonarumque litterarum, quæ ætatem decent iuuenilem, diſciplina ſatis ſuperque imbutus. Complexione fuit melancholicus, quamuis in geſtibus & moribus (quod ferè ſolent ſapientes) ſeſe lætum & hilarem oſtenderet. Statura corporis eius procera magis quàm humilis, proportione laudabilis, vultus eius maieſtate plenus. In cibo & potu omnique viuendi ratione temperatus erat & ſobrius; quæ cauſſa fuit, cur toto vitæ ſuæ curriculo admodum ſanus vixerit; adeò vt (id quod ipſe fatebatur in vltima ſua infirmitate,

Patria, natiuitas & parentes.

Educatio.

Cõplexio.

Statura corporis.

Viuendi modus.

cùm illi Medici magnam porrigere voluiſſent) quadragenarius nunquam medicamentum aliquot ſumpſiſſet. Ingenio fuit acri & prompto, ad rex laudabiles & honeſtas propenſo. Optimis itaque moribus erat præditus, & tam in conuerſatione, quàm in actione cunctis beneuolus & prouidus. Deuotus fuit, & inſignis Chriſtianæ Religionis zelator. Variarum rerum habebat ſcientiam, non eá quidem exactam, ſed ſupremis quaſi labris deguſtatam: in iure verò & Ciuili & Canonico vix habuit ſe doctiorem, quia in facultate Bononiæ ſtuduerat, ſumma familiaritate & amicitia Domini Lucij Saſſi multo vſus tempore: qua in Academia Doctoratus quoq; titulo inſignitus eſt. Reuerſus Romam habitauit in ædibus Archiepiſcopi Roſſanenſis, qui poſtea beneficio Pauli Tertij Cardinalis factus, Cardinalis Verallus dictus eſt. Hic ad Conclaue, quod factum eſt, cùm Paulo ſucceſſor eligeretur, Vrbanum ſecum adduxit: erat enim eius conſuetudo, cognatos ſuos ſi quos aptos inueniret, ad huiuſmodi loca ſecum ducere. Vrbanus hic magni ſpiritus, magnæque prudentiæ dedit ſpecimen.

Doctor iuris.

Idem Cardinalis poſtea ſub Iulio tertio, qui Paulo ſuffectus eſt, Legatus in Franciam profecturus, Vrbanum comitem ſibi ſumpſit: cuius opera auunculus in multis, iiſque arduis huius legationis negotijs vſus eſt: in quibus omnibus ſe promptum, ſagacem, & ad res arduas gerendas idoneum oſtendit. Reuerſo poſtea Cardinale Romam, Vrbanus factus eſt Referendarius iuſtitiæ. Nec multis pòſt annis Cardinalis eius auunculus Vrbano Archiepiſcopatum Roſſanenſem reſignauit; & Pontifex illum Fanum miſit, vt eius vrbis eſſet Gubernator. Cùm tempus gubernationis illius exſpiraſſet, ad ſuæ Eccleſiæ reſidentiam profectus eſt, vbi & probitate vitæ, & inſigni ſua doctrina multos ad pietatem adduxit; concionabatur enim, prout Epiſcopi munus exigit. Cum ſumma laude populo ſuo præfuit, cultum diuinum docendo, & charitate Dei plebem inflammando. Poſtquam hic aliquot annis commoratus eſſet, Romam redijt: mox à Paulo quarto Peruſiæ, Vmbriæque Gubernator deſtinatus eſt. Quò cum veniſſet, confeſtim Dominum Nazarethanum ob cauſſas quaſdam Caraforum, iuxta mandatum quod ei Romæ datum erat, arctiſſimæ cuſtodiæ tradidit. At ille cauſſam ſuam iuſtiſſimè defendens, innocens declaratus eſt. Moritur interea Paulus quartus, & ſucceſſit ei Pius quartus: ſub quo Romam reuerſus, paulò pòſt ab eodem Pio miſſus eſt, vt litem quandam de agrorum terminis, quæ ante multos annos orta erat inter Terracenos & Spoletanos decideret. Dicebat enim Pius, poſtquam hac de re cum Vrbano egiſſet, atque is abiens illius pedes oſculatus eſſet; ſibi videri Prælatum iſtum virum eſſe ad hanc litem terminandam aptiſſimum. Nec cum ſua fefellit opinio. Trium namque menſium ſpatio controuerſiam hanc ſuſtulit, vtrique parti, atque adeò Pontifici abundè ſatisfecit.

Dignitates ante Pontificatum.

Interea continuatio Concili Tridentini indicitur, omneſque Epiſcopi cōuocantur. Profectus itaque Tridentum Vrbanus cum reliquis, ibidem ad finem vſque Concilij permanſit. Conſtitutus hic cuiuſdam Prælatorum cōgregationis caput, ſeu princeps, in materia qua de agebatur, ſcripſit, & multa non ſine laude annotauit præmonuitque. Peracto concilio, denuò Romam profectus eſt, atque inde ad Eccleſiam ſuam Roſſanenſem perrexit, vbi cum paucis menſibus hæſiſſet, à Pontifice Romam reuocatur, & Nuntius in Hiſpaniam, eodem illo tempore, quo in cauſſa Archiepiſcopi Toletani Cardinalis S. Sixti, qui poſtea Pontifex factus Gregorius XIII. dictus eſt, Legatus illuc proficiſcebatur, mittitur.

Ad Concilij Tridentini proficiſcitur.

Nuntius in Hiſpanijs mittitur.

Mortuo deinde Pio quarto, creatus eſt Pius V. qui Legationem eius confirmauit; ita vt ſeptem circiter continuos annos in Hiſpanijs permanſerit, quo tempore Philippi Regis factus eſt compater, primogenitam eius filiam de fonte baptiſmatis ſuſcipiens. Omnia ſua negotia ſumma cum ſanctæ Sedis authoritate, Pontificis voluptate, Regis ſatisfactione, & ſuiipſius gloria conficiebat. Inter alia namque grauiſſima & ſummi momenti negotia, cum magna dexteritate & prudentia tractauit, confecitque glorioſum inter Pontificem, Regem, & Rempublicam Venetam fœdus: ex quo naualis illa aduerſus Turcam expeditio ſecuta eſt tam celebris, tamque vtilis toti Chriſtianiſmo, vt ea ſit omni maior commendatione. Subſecuta eſt paulò pòſt mors Pij quinti, cui ſucceſſit Gregorius XIII. qui eum in Hiſpanijs Romam reuocauit, Domino Vrmanetto Patauino epiſcopo viro optimo, & multis ingenij dotibus præclaro, in eius locum remiſſo Pontifex Vrbano reuerſo adminiſtrationem Reipub.

Bono-

Bononienſis decreuerat: ſed cum intellexiſſet eũ ab hoc gubernaculo planè abhorrere, propoſitum mutauit. Abhorrebat ab hoc officio, quia cùm ibi multi eſſent Pontificis cõſanguinei, verebatur ne multa facere ad eorum libidinẽ cogeretur, quæ cum rectitudine iuſtitiæ parum conuenirent. Interea Archiepiſcopatuum ſuum liberè ad manus Pontificis, nulla ſibi reſeruata penſione, reſignauit: quemadmodum Dominus Paluccius mihi retulit, ſe ſæpe ex ipſo Vrbano in familiari colloquio audiuiſſe. Non poſt multos dies Viſitator in prouincia Patrimonij ablegatur, ſed dum ſeſe itineri parat, mutat ſententiam Pontifex, & noluit illum iſtuc proficiſci: ſed Nuntium Venetias miſit. Fuit autem Venetijs eo ipſo tempore, quo Henricus tertius ex Polonia reuerſus Galliam petebat, vt Regnum quod mortuo fratre hęreditate ad illum venerat, ſuſciperet. Venetijs diſceſſit, quo tempore peſtis ibidem graſſabatur, veniensque Bononiam, accepit mandatum expreſſum, iſtic vt maneat, atque Rempub. gubernator adminiſtret. Succeſſit itaque Domino Nazarethano, cui ſæpe in Gubernationibus ſuccedere conſueuit.

Archiepiſcopatum ad manus Pontificis reſignat.

Gubernator Bononienſis creatur.

Poſtea Romam reuocatus, miſſus eſt Coloniam Vbiorum, vt pacem, quæ ab Epiſcopo Leodienſi cœpta inter Regem Catholicum & ordines Belgicos, qui paulo ante à Rege defecerant, ventilabatur, cum authoritate Sedis ſanctæ, & abſque vllo Religionis Catholicæ detrimento promoueret, quæ pax, vti in Gregorio XIII. diximus, etſi exitum, quem plerique optabant, non habuit, diligentia tamen, prudẽtia, dexteritasque, qua in hoc negotio vſus erat Vrbanus, non tantum à Pontifice, ſed ab ipſo quoq; Rege Philippo & imperatore Rodulpho, cuius auſpicijs conuentus hic erat indictus, maximoperè commẽdabatur. Tantus ei in hac patria honos eſt exhibitus, vt in proceſſione publica, pro felici pacis euentu à Deo impetrando Coloniæ inſtituta, duo præcipui Electores, Archiepiſcopus Colonienſis & Treuirenſis eum medium incedere voluerint, ipſi vtrinque eius latera clauſerint, quod iſtis in oris vſitatum antea nunquam fuit.

Coloniam mittitur vt pacem Belgicam cõponat.

Cùm itaque in negotio pacis nihil amplius facere potuit, ad Romanam curiam reuerſus eſt: & paulò pòſt conſilio rerum Status Eccleſiaſtici adlectus, nec non & in numerum prælatorum congregationis ſancti Officij cooptatus eſt. Denique anno MDLXXXIII. duodecimo die Decembris à Gregorio Pontifice Cardinalis cum titulo ſancti Marcelli, in promotione nouendecim Cardinalium, virorum ſanè qui iſta dignitate fuerũt digniſſimi, creatur. Nocte, quæ diem, in quo Cardinalis creatus eſt, præceſſit, Vrbanus ſuauius, trãquilliusq; dormiuit, quàm multis retro annis dormierat, quod cùm ipſe quibuſdam ſuis amicis referret, facetè dixit, & quaſi Vrbanum locum narrationi addidit; Sibi videri hanc dignitatẽ naturæ Legum eſſe contrariam. *Ipſæ enim vigilantibus, non dormientibus* (vt vulgus perhibet) *ſubueniunt.*

Fit Cardinalis.

Cardinalis factus nihilominus inter Cardinales permanſit, qui ſacri Officij Congregationi aſſiſtunt, ſimiliter & in Signatura quam Gratiæ vocant, relictus eſt, ad quam tanquam prælatus primus accedebat. Paucos poſt menſes cùm Cardinalis factus eſſet, Legatus miſſus Bononiam, ibidem vſque ad mortem Gregorij commoratus eſt: quo tempore Romam reuerſus, in Conclaue cum alijs Cardinalibus intrauit, affulſitque ei ſpes aliqua Pontificatûs, vt in vita Sixti iam ante commemorauimus. Diligebat illum Sixtus ſemper, & magni faciebat eius iudicium: quare in varijs, iiſque arduis negotijs eius conſilio, operaque ſæpe vtebatur. Præter congregationem ſancti Officij, etiam Congregationi Epiſcoporum & Congregationi grauaminum ſtatûs illum præfecit. Ante biennium aut circiter audiui ex duobus primarijs huius aulæ Prælatis, quòd Sixtus aliquando præſente Vrbano, tunc ſancti Marcelli Cardinale, verba faciens de via, quam faciebat, incipiens eam à ſancta Cruce, & perducens ad S. Mariam Maiorem primò, deinde vlterius ad ſanctam Trinitatem in Monte, cùm deliberaret, an eam vſque ad S. Mariam *Del Popolo* continuaret, conuerſus ad Vrbanum dixerit: Hanc viam tu, Domine mi, perficies: tacitè inſinuans, Cardinalem ſancti Marcelli poſt ſe Pontificem electum iri. In qua opinione ſeſe fuiſſe, etiam paucis antequam moreretur diebus oſtendit: cùm enim menſæ accumberet Sixtus, in fine cum pira eſſent in menſam illata vnum ſibi ſumpſit, mediumque ſecãs, inuenit illud putrefactum: aliud igitur accipiens, eodemq; modo corruptũ cùm cerneret, dixit (ſi vera ſint, quæ mihi retulerunt ij, qui præſentes aderant.) *Hi deinceps pira faſtidium, oportet illis dare caſtaneas,* per pira ſeipſum ſignificans, vt qui oriũdus erat ex familia Pirettorum, & in inſignijs ſuis inter alia,

Omen futuri Pontificatus.

pira aliquot oſtentabat: per caſtaneas verò dictum Cardinalem, qui è domo Caſtagna ſeu Caſtanea procreatus erat, Caſtaneamq́ue in clypeo ſuo pictam habebat, inſinuans: Neque tantum à Sixto Pontificatus Vrbano omine quodam addicebatur; ſed omnium penè iudicium erat, eum aliquando Pontificem eligendum. Mortuo verò Sixto, de nullo maior erat futuri Pōtificis opinio, quàm de hoc Vrbano, quem omnes vno ore profitebantur hac dignū electione.

Peractis itaque ſolitis Sixti exſequijs, die Veneris, qui ſeptimus erat Septembris, manè, celebrato pro more de ſancto Spiritu Sacro, quinquaginta quattuor Cardinales ingreſſi ſunt in Conclaue, quod in Palatio ſancti Petri in Vaticano habebatur: etſi quibuſdam videretur conſultius fore, illud in Monaſterio Fratrum *della Minerua* fieri; propter peſtilentem aërem, qui tunc erat in Burgo: qui duorum menſium ſpatio multos mortales abſumpſerat, maior tamen Collegij pars locum mutari noluit; tum quia aër nonnihil eſſet immutatus, cælo iam facto ſereniori; tum etiam, quia cum locus ille plus habeat maieſtatis ad huius electionis actum, cæteris magis eſt idoneus. Ingreſſi itaque, vt diximus, in Conclaue Cardinales, manum ad electionem Summi Pontificis appoſuerunt. Cùm autem in huius Pontificis vita deſcribēda pauca nobis occurrant, operæpretium nos facturos arbitramur, ſi nonnulla, quæ ad Pontificis electionem pertinent, hic referamus: exiſtimamus enim, hæc nullam paritura nauſeam his, qui vitas Pontificum legere delectantur. Dicemus itaque, electionem Pōtificis fieri ſolere aut per Scrutinium, aut per Acceſſionem, aut per Adorationem. Eſt & quartus modus, qui per Compromiſſum dicitur, cuius mentio fit in capite de electione lib. 6. Fit autem, cum Cardinales inter ſeſe ſic diſſident, vt nullo modo in electione vnius conſentire poſſunt. Quare æquali omnium conſenſu duos, tres, aut plures Cardinales Compromiſſarios ſtatuunt. Hi quem eligunt, ex ijs qui ipſis propoſiti ſunt, is legitimus eſt Pontifex. At hic modus antiquatus, non amplius in vſu eſt. Sed de alijs tribus modis dicturi, à Scrutinio auſpicabimur.

Tres modi eligẽdi Pontificẽ.

Veſperi itaque, cùm manè fiat electio, ſinguli Cardinales per ſuos Conclauiſtas voti ſeu ſuffragij ſui ſcedulam præparant, quàm manè tradituri ſunt. Conficitur illa modo & forma ſequenti. Folium chartæ in medio, paribus vtrinque partibus, complicatur, & diſcinditur, altera deinde harum partium ſumitur, & extremitates eius iterum complicantur, ad longitudinem circiter vnius digiti, deinde vna pars chartæ vſque ad illam plicaturam iterum in quinque rugas ſeu plicas conuoluitur, & in quinta plicatura ſecatur. Cardinalis deinde in vltima, ſeu infima plica proprium nomen ſuum ſcribit ad hunc modum; *Scipio Cardinalis Gonzaga*, mox voluit chartam vſque ad tertiam plicaturam, donec nomen ſuum occultetur, quo facto vtrinque partes cera, ſeu ſimili viſcoſa materia clauduntur, cui ſigilla duo, hunc in vſum à ſingulis Cardinalibus obiter ſculpi iuſſa, imprimuntur; vacuis autem remanentibus duabus plicis ſuperioribus, iubet Cardinalis indicto ſpatio Conclauiſtam notare Cardinalis nomen, cui votum ſuum dare decreuit, vt exempli gratia; *Ego eligo in Summum Pontificem Reuerendiſſimum Dominum meũ Cardinalẽ de Ruuere.* Non ſolet votum hoc Cardinalis ſua manu ſcribere, ne fortè obſeruetur & cognoſcatur, & ne votum ſecretum (vt eſſe debet) diuulgetur, occaſionemq́ue odij aut diffidentiæ præbeat. Complicatur tandem dictum votum, & foris ei neceſſario egregium aliquod dictum, ſeu adagium inſcribitur: hunc in finem, vt ſi fortè Acceſſiones faciendæ ſint, quæ ad eundem Cardinalem, cui datum eſt votum, fieri non poſſunt, ex adagio interiori facillimè inueniatur votum Cardinalis, qui vult accedere, alioquin omnes ſeparari deberent, quod fieri non poſſet abſque præiudicio ſecreti, quod in ſimili actu requiritur. Iccirco Cardinalis, qui accedere vult, dicere conſueuit; *Accedo ad Cardinalem, & poſſum accedere, vt patet ex voto meo, ex ſubſcripto ſic.* Vota hæc omnia manè cùm Scrutinium faciendum eſt, à Cardinalibus in aureum calicem, qui in altari Sacelli, in quo ad Scrutinium conueniunt, poſitus eſt, priuſquam tres Cardinales, ordinis capita, ad cellas Cardinalium ægrotantium accedant; eorum vota poſtulantes, mittuntur. Deinde vota eadem è calice in menſam, quæ eſt ante altare, effunduntur, & proceditur ab vnoquoque Cardinali legendo, notandoq́ue in ſuo folio, in quo ordine omnium Cardinalium nomina ſunt expreſſa, & poſt nomina protracta eſt linea recta, in qua Cardinalis ſignis iteratis, aut per Abacum annotat, quot

Scrutiniũ quo modo fiat.

vota ſinguli habeant in Scrutinio. Quòd ſi ſortè contingat ex tribus Cardinalium, qui in Conclaui ſunt claſſibus, duas in vno ſubiecto, ſeu in vnius electione conuenire, is ſine vlteriori inquiſitione creatus eſt Pontifex per Scrutinium:& in tali caſu aperiuntur vota, à parte inferiori, publicanturque nomina ſingulorum Cardinalium fautorũ. Sed illud aut rariſſimè, aut nunquam ſolet euenire;niſi quod electio Adriani per Scrutinium facta fuiſſe legitur:id quod miraculi loco tunc habitum eſt.

Modus eligendi per Acceſſũ.

Eſt & alius modus eligendi Pontificem, à multis annis in Conclaui vſitatus, qui vocatur per Acceſſum: non multum differens ab illo, qui antiquitus à Romanis in Senatu ſolet vſurpari:Senatores enim illi, quibus in negotijs, quæ in Senatu agebantur, alterius iudicium placebat, ſurgentes de loco ſuo, ac cedebant ad illum, cuius ſententiam probabant:aut dicebant; *Accedo ad talem*, qui modus propriè in Conclaui obſeruatur. Hinc apud Latinos vſitatiſſima eſt phraſis illa; *Ire in ſententiam*.

Modus eligendi per adorationem.

Similis ferè huic modus eligendi eſt, qui per Adorationem dicitur. Cardinalis enim ſuffragaturus accedit ad illum, qui Pontifex creandus eſt, & profundè ſeſe ante illum inclinat. Quòd cùm factum eſt à duabus è tribus Cardinalium claſſibus, iam tunc Pontifex electus cenſetur, quamuis & Acceſſus & Adoratio per Scrutinium ſemper debet confirmari;quod fieri ſolet ſine præiudicio illius, quod in Acceſſũ & Adoratione ſtabilitum eſt.

Electio Vrbani.

Sed ad electionem Vrbani veniamus: ea hoc modo eſt inſtituta. Probabatur multis per ſex continuos dies, vt Pontifex crearetur Marcus Antonius Columna, multi meriti, raræ eruditionis, magnæque experientiæ Cardinalis. Sed cùm illud negotium magnã habiturum videretur difficultatem, omniũ quaſi animi ad Cardinalem S. Marcelli conuerſi ſunt:vt quem Prælatum ſciebant multis Principibus, Cardinalib. & populo gratiſſimum. Quare eius cauſſa facillima videbatur, quod & res ipſa ſtatim declarauit: vix enim de illa tractari cœperat, cùm ſtatim effectus, quem plerique optabant, ſubſecutus eſt.

Etenim cùm paulò ante hac de re actum eſſet die Veneris, qui erat decimusquartus Septembr. ſub veſperam, deprehenſum eſt à Cardinalibus, nõ tantum tot vota pro Vrbano eſſe, quod ad talem electionem ſunt neceſſaria, ſed multò plura, tamẽ eo die negotium concluſum non eſt, at in ſequentem diem vſque ad horam prandij dilatum. Quã rem multi mirabantur. Solet enim negotiũ illud ſubitò perfici, maximè cùm vota neceſſarium etiam numerum excedant, ne vnà cum tempore pereat occaſio, mutentur opiniones & animi, aut aliud quid interueniat. Sabbatho itaque hora iam dicta cum conſenſu omnium declaratus eſt Pontifex. Dum pontificali habitu indueretur, & anuculum byſſinum, quod ex lino ſubtiliſſimo factum eſt, dorſo imponeretur, inquit: Quis rem tam leuem, virum tantoperè grauare poſſe credidiſſet? ſignificans onus eſſe maximum, claues Petri cuſtodire. Dici voluit Vrbanus;aut quia ſingulariter afficiebatur erga præcedentes illius nominis Pontifices;aut vt iſto nomine ſignificaret, ſe Romę natum. Vrbs enim apud Latinos per Antonomaſiam Romam deſignat, propter excellentiam & prærogatiuam, quam habet adhuc, habuitque olim Roma ſuper omnes ciuitates:aut denique, vt quibuſdam placet, nomine hoc delectatus eſt, vt oſtenderet, quòd benignè, vrbanè, & ciuilibus moribus omnes tractare, & populum ſibi ſubiectum regere decreuerat.

Ratio nominis Vrbani.

Eius liberalitas.

Cùm eius electio diuulgata eſſet, magna vbique fuit populi lætitia:omnes enim maximè illum diligebant, optimamque rerum adminiſtrationem ſub illo ſperabant. Eodem die, quo pontifex creatus eſt, donauit Cardinali Sans Senonenſi duo ducatorum millia, & mille Cardinali Alano, tanquam pauperioribus. Poſt biduum cùm Cardinalis Albanus illum rogaret, vt tempus ſolutionis trium millium & trecentorum ducatorum, quæ à Sixto acceperat mutuò, paululum prolongaret, reſponſum tulit;Sibi ea à nouo pontifice donari. Donauit & locis quibuſdam pijs non contemnendas pecuniæ ſummas, quas eis cùm Cardinalis eſſet, ad calendaria numerauerat. Statuit cognatis ſuis, ne ad maiores titulos adſpirarent, quàm habuerant antea. Prohibuit miniſtris ſuis, etiam ijs, quos maximè diligebat, ne ſericas veſtes ſumerent, quod facere ſolebat, qui Pontifici ſeruiebant in pontificatus initio. Mandauit omnium pauperum per omnes parœcias nomina ſcribi, ſingulis iuſtas

Affectus in cognatos moderatio.

eleemoſynas decreturus. Annonæ rerumq; neceſſariarum abundantiæ continuandæ, oſtendit ſe cupidiſſimum; dicēs, ſe nullis hac in re expenſas parſurum. Chriſtum enim Dominum noſtrum præcepiſſe Vicario ſuo gregem ſuum vt paſceret. Conſanguineis ſuis ſignificauit, ſe eos ita tractare decreuiſſe, vt ſucceſſoribus ſuis exemplum relinqueret, quantum affectibus eſſet indulgendum, & quo animo in cōſanguineos eſſe debeant, quid illis tribuendum eſſet. Quattuor Cardinales conſtituit, qui officium Datariæ reformarent, Palleottum ſcilicet. Sanctorum quattuor Coronatorum, Ancillottum & Aldobrandinum. Præcepit omnes fabricas à Sixto inchoatas perfici, & in ſingulis inſignia Sixti Pontificis erigi.

Morbus Vrbani. Secundo Pontificatus ſui die cœpit ægrotare, quare propoſuit ſub veſperem in Montem Quirinalem, vt in locum ſalubriorem, aulam transferre. Multi itaque Cardinales, Prælati & Domini in Palatio conuenerunt, vt Pontificem comitarentur. Sed cùm admonitus eſſet, præter morem eum facturum, ſi in publicum prodiret, priuſquam eſſet, coronatus: non enim hoc vſitatum eſſe, niſi alibi quàm in Vaticano creatus eſſet; vt Nicolaus Quintus, qui cùm in Dormitorio Fratrum de Minerua eſſet electus, ſtatim cum magnifico apparatu ad S. Petrum ſe recepit, vbi & coronatus fuit. Vrbanus ita admonitus paruit, nec ad locũ propoſitum acceſſit. Morbus verò poſtridiè cœpit ingraueſcere, febriſque ſeſe magis magiſque detexit, & in ſingulas horas aucta eſt, adeò, vt die Iouis, qui erat viceſimuſ. ſeptimus Septembris, decimustertius verò dies ſui Pontificatus, ante meridiem, ætatis ſui anno LXX. vitam cum morte commutauerit, & in Eccleſia S. Petri paulò pòſt ſepultus fuerit. *Mors Vrbani.* Accurrit ingens hominum multitudo, vt corpus illius videret: inter quos multi, qui ab illo nec acceperant nec exſpectarant illum beneficium vberrimè viſi ſunt lacrymari. Morbus & mors Vrbani ſingulares ſunt; tum quia primis illius Pontificatus diebus acciderunt; tum etiam, quia alia quędam rara ſimul coinciderunt. Primò admirandum vehementer eſt; quòd cum omnibus Principibus innatum ſit, conſanguineos & amicos ſuos ad dignitates promouere, Vrbanus tamen nullum ex ijs Cardinalem creauit: ſed nec vlli prælaturam aliquam, licet multæ vacarent, contulit. *Vrbanus nullum è conſanguineis ſuis promouit.* Neque dici poteſt id factum eſſe, quia nondum erat coronatus, & quòd ante coronationem poteſtatem conferendi non habet. Dubitari namque non poteſt, quin Pontifex etiam ante coronationem verus ſit Pontifex, omniaque poterit adminiſtrare, & facere. Diſtinctione namque 23. *C. In nomini Domini*, decretum legitur: *Vt is, qui electus eſt in Apoſtolatum, ſi iuxta conſuetudinem intronizari non valeat, electus tamen ſicut verus Papa obtinet authoritatem regendi Romanam Eccleſiam, & diſponendi omnes facultates illius; quod Beatum Gregorium ante ſuam Coronationem feciſſe legimus, &c.* *Pontifex etiam ante coronationem omnium habet adminiſtrationem.* Præterea, & Clemens V. excommunicauit eos, qui auſi ſunt dicere; Pontificem priuſquam coronatus eſt, non poſſe facere, quod verus poteſt Pontifex poſt coronationem; vt habetur in vltima Extrauagante communi, vbi ſic legimus; *Quia nonnulli (prout accepimus) contra doctrinam Apoſtoli ſua prudentiæ, quin potius imprudentiæ innitentes, ac diſceptare ſuper his, de quibus eis non expedit ſatagentes, aſſerere non verentur, quod Summus Pontifex ante ſua coronationis inſignia ſe non debet intromittere de prouiſionibus, reſeruationibus, diſpenſationibus, & alijs gratijs faciendis, nec ſe in litteris Epiſcopum ſimpliciter, ſed electum Epiſcopum ſcribere, nec etiam vti Bulla, in qua nomen exprimatur ipſius.*

Nos talium temeritates compeſcere cupiẽtes, Singulos, qui occaſione huiuſmodi aliquas litteras noſtras ſuper negotijs quibuſcunq; confectas, quæ à nobis ante coronationis noſtræ inſignia emanarunt, auſi fuerint impugnare, excommunicationis ſententia innodamus. Datum ad Peſecum Burdegalen. Diœceſ. Anno II.

Etſi Imperator (vt Docti volunt) priuſquam à Pontifice coronatus eſt, omnia poſſit adminiſtrare, quæ veri ſunt Imperatoris, non tamen abſolutè Imperator, ſed electus Imperator dicitur, quamdiu à Pontifice non eſt coronatus. *Imperator ante coronationem nõ dicitur abſolutè Imperator, ſed electus imperator.* Papa verò abſolutè Papa dicitur, non electus Papa etiam non coronatus, quod ex Clementis V. Extrauagante, à nobis iam recitato, manifeſtiſſimè demonſtratur. Huius rei differentia, meo quidem iudicio, in eo cōſiſtit quia Pontifex nullum præter Deum agnoſcit ſuperiorẽ;

Im-

Imperator verò poſt Deum etiam Pontificem agnoſcit.

Vt itaque ad Vrbanum reuertamur; diximus illum nullam aut dignitatem, aut Prælaturam cuiquam contuliſſe, non quia poteſtatem non habuit, ſed quia nō habuit voluntatem, putans id non expedire. Cùm enim ſe malè diſpoſitum ſentiret, exiſtimauit aliud eſſe cogitandum: quare frequens in ore illius fuit dictum illud; *Ecce nunc tēpus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis*; ſignificans aliò mentem eſſe intendendam, hoc eſt, de ſalute animæ conſilia eſſe ineunda.

Aliud, idque admiratione digniſſimum, quod in morbum Vrbani incidit, ſummum fuit ſ[illegible]incolumitatisq; eius per vrbem deſiderium Quare ſolēnis inſtituta eſt ſupplicatio, cui præter Clerum monachorum ordines, & cōfraternitates, etiam Populus, Conſeruatores & Senatores alij, cum toto Magiſtratu Romano interfuerunt. Itum eſt ab Eccleſia, quæ dicitur Aracæli, in Capitolio, vſq; ad Eccleſiā D. Petri; qua in proceſſione oēs incredibili cum deuotione ſummæ ſupplicârunt Maieſtati pro ſalute ſanitateque Pontificis.

Qui cùm pium hoc Romanorum opus in ſe intellexiſſet, præter alia multa verba, quibus oſtendit bonum hunc populi affectum ſibi maximoperè fuiſſe gratum, etiam addidit; orationes illas faciliorem & beatiorem ſibi ex hac vita præparaturas exitum; & certè obijt ſanctiſſimè. Mortem enim cum ſumma animi patientia de manu Domini ſuſcepit, à quò & vitam & mortem eadem cum animi hilaritate accipiendam aſſerebat, magna cordis humilitate incitatus, dixit, Deum qui omnia admirabili gubernat ſapientia, videre, ſe ſummo hoc Pontificatus gradu non eſſe dignum, cunque tanquā vnus eorū, qui vinculis huius vitæ ſunt implicati, facile poſſet in peccata prolabi, Deum velle iſta vincula ſoluere, & animam à ſe repetere. Deinde, cum ſumma deuotione (vt Chriſtianos omnes decet) omnia ſanctæ Eccleſiæ Sacramenta ſuſcepit, & vſque ad horam illam, in qua ſolutis iam penè omnibus humanæ vitæ vinculis, anima quaſi in extremis hæreret labijs, ſanctum Miſſæ ſacrificium audiuit, atque in eleuatione corporis Domini noſtri IESV Chriſti ſeſe in lecto erigebat, ab aſſiſtentibus nonnihil adiutus; ſupplices ad cælos tendens manus, & caput ſibijpſe dempto pileo cooperiēs. Sub finem Miſſæ ipſe quoque ad finem mortalis huius vitæ properabat, interim ad vltimum vſque ſpiritum, quamuis grauiſſimis doloribus, tormentiſq; affligebatur (vt enim ipſe teſtabatur, ſocietas & vinculum animæ atq; corporis ſine ſummo & incredibili dolore & moleſtia nō diſrumpitur) ſanctas admonitiones cum attentione audiebat, & pijs ipſe orationibus vacabat, ſæpiſſimè repetens diuina illa verba; *In manus tuas commendo ſpiritum meum*, & (vt mihi poſtea relatum eſt ab his, qui piæ illius dormitioni interfuerunt) in his verbis ſpiritum ſuū creatori ſuo reddidit.

Pridie quàm moreretur, dubitās an teſtamentū, quod ante pontificatum condiderat, per electionem ſubſecutam in irritum cadere potuiſſet, iuſſit ad ſe vocari Arrigoneū, clariſſimum Iuriſconſultum, & ſecundum illius conſilium illud denuò confirmauit, hoc modo dubium omne auferens, quod poſt mortem moueri potuiſſet. Eius hæres fuit Societas Annunciationis, aut *Della Nunciata*, cuius ille aliquandiu protector fuerat. Exiſtimant nonnulli hæreditatē ha[illegible] fuiſſe triginta circiter millium coronatorum. Cognatis ſuis nonnullis, vt Dominis Melinis & Verallis legata quædam ex teſtamēto dari voluit: & Dominæ Tarquiniæ Iacobacciæ, matri Domini Paluccij duo aurea pocula in Luſitania facta ſingularis artificij & venuſtatis, annulumq. cum adamante, qui mille valebat coronatos, reliquit. Amabat Vrbanus hanc Dominam tenerrimè, tum quia ſanguinea erat, tum etiā, quia ſingulari virtute & multis naturæ dotib. erat ornata; & in ætate tenera ſimul in familia Iacobacciorum erant educati haud aliter, quàm ſi eodem patre, eademq. matre procreati fuiſsēt, quæ beneuolentia vſque ad mortem inter illos fuit conſeruata. Eius enim ingenij atq; naturæ fuit Vrbanus, vt quo cū ſemel amicitiam contraxerat, eum ſemper coleret, & quoad vixit, diligeret. Id in multis animaduerſum eſt, maximè autē in Domino Lucio Saſſo hunc, cùm Bononiæ ſtuderet, & ijſdem in ædib. cum illo habitaret, ex corde ſinceriſſimo amare cœpit, quē erga illum amorē quamdiu vixit, non depoſuit. Hanc ob cauſſam cùm ad pontificatū aſſumptus eſſet, confeſtim eum Datarium conſtituit: qua in dignitate Gregorius XIV. optimus Pontifex,

Teſtamentū Vrbani.

Vrbanus, perpetuus amicitiæ cultor.

conſiderata huius prælati doctrina, & magnis in Eccleſiam meritis, eum retinuit, & confirmauit.

Sepulchrum Vrbani.

Etſi Vrbanus cùm adhuc Cardinalis erat, decreuerat poſt obitum in Eccleſia S. Auguſtini, in qua magnificum ſacellum cum ſepulchro ſibijpſe conſtruxerat, ſepeliri, nihilominus (vt iam antea diximus) in Eccleſia S. Petri conditus eſt, vbi ſecundum conſuetudinem omnes Pontifices ſepeliuntur, & anno integro ſepulti ſeruantur; quo tranſacto, licet cum Pontificis, qui tunc ſedet, conſenſu corpus alio transferri.

Interregnum.

Vacauit ſedes poſt obitum Vrbani duobus menſibus, & diebus nouem.

GREGORIVS XIV.

Pontif. ccxxxviij Anno 1590.

GREGORIVS Decimusquartus, antea Nicolaus dictus, fuit Mediolanenſis: pater illius erat Franciſcus Sfondratus, è familia antiqua, opulenta & honorata. Franciſcus vir erat magni nominis, eruditione & rerum mundanarum experientia clarus, Senator Mediolanenſis, ſummo apud Carolum V. Imperatorē in pretio: qui eum Gubernatorē Senenſem conſtituit.

Patria & cognatio. Locus patris.

Deinde à Paulo III. cui volupe erat viros præſtantiores ad maiores dignitates promouere, anno MDXLIV. decimonono die Decembris creatus eſt Cardinalis, cum iam vxor illius paulò ante humanis exceſſiſſet. Non multos poſt annos à Iulio III. fact⁹ eſt Epiſcopus Cremonenſis. Magna erat de illo hominum opinio fore vt aliquando Pontifex eligeretur, tanquam is, qui iam prudentia, ſapientiaque ſua magnam animis hominum ſui exiſtimationem ingenerauerat: adeò vt in Conclaui Iulij omnibus penè Romanis perſuaſum fuerit, eum pontificem electum eſſe. Quamobrem (vt in tali rumore, licet incerto nonnunquam fieri conſueuit) multi tabellarij diuerſas in oras ablegati ſunt, qui electionem hanc nunciarent. Inter alios etiam Peruſiam vnus aduenit, vbi tunc Gregorius hic Pontifex, cum Baronio fratre ſuo litteris operam dabat. Allata in Vrbem hac fama magnus fuit ad ædes horū fratrum concurſus, & in illo tumultu ædes ſpoliatæ ſunt.

Quando, quo anno & quo menſe natus.

Mater huius Gregorij fuit Viſontina. Natus eſt vndecimo die Februar. anno poſt milleſimum, quingenteſimum, trigeſimoquinto, menſe à conceptione ſeptimo: quare cum partus erat debilis, & nondum ad iuſtam perfectionem veniſſet, cum magna induſtria tractari, & in vita conſeruari debuit. adeò vt cum admodum tener & puſillus eſſet, repoſuerint eum in cunis ad ſimilitudinem ſcatola pyxidulæ factis, in lana verò & goſsypio faſſiarunt, hoc modo illum ab aëris iniuria defendentes, vt calor naturalis paulatim confortaretur, donec tandem ad maiorem perfectionem venit, quam conſecutus fuiſſet in vtero materno, ſi non ante tempus prodijſſet.

Partum ſeptimi menſis imperfectum eſt.

Partum ſeptimi menſis eſſe imperfectum, & ſuo tempore ſimili diligentia foueri, & ad perfectionem adduci conſueuiſſe ſcribit Ariſtoteles, in libris de natura animalium: in quibus cùm dixiſſet omnibus animalibus certum pariendi tempus eſſe conſtitutum, ſolis hominibus varia tempora partus eſſe; fieri enim poſſe, vt mulier menſe ſeptimo, octauo & nono pariat, & (quod ſæpe accidit) menſe decimo; rarius vndecimo: ſubiungit, fœtum ante menſem ſeptimum in lucem editum nequaquā poſſe viuere, qui ſeptimo menſe naſcitur, viuere, ſed multis partibus imperfectum & debilem eſſe: quare lanæ inuoluunt, ait & tenerioribus faſcijs illigant. Scribunt nonnulli, quod quomodo partus iſti ſeptem menſiū non habeant organorū & inſtrumentorum eorum, qui intellectui in ſuis operibus ſubſeruiunt, integram perfectionem;

ita etiam operationes eorum intellectuales integræ perfectionis non ſint, maximè verò operationes intellectûs practici: quæ cùm magis reſpiciant particulares & materiales res, magis etiam organis egent corporeis, quare huiuſmodi partus in actionibus mundi, arduiſque negotijs rarò ſolēt excellere.

Fit doctor iuris. Creatur Epiſcopus Cremonēſis. Ad Conſilium Tridentinum proficiſcitur. Gregorius itaque paulatim nutritus, & ſecundum nobilitatem ſuam educatus, Peruſiam primo, deinde Patauium mittitur, vbi Iuris prudentiæ legibusque ſtuduit, in quibus & Doctoratûs titulo inſignitus eſt. Mox à Pio I V. creatur Epiſcopus Cremonēſis, anno poſt natum Chriſtum M. D. L X. Sequenti anno ad conſilium profectus, feria III. hebdomadæ Maioris primus omniū Epiſcoporum Tridentum ingreſſus eſt, & triennio illo, quo in Concilio manſit, patribus vehementer placuit: tum quia comis erat & amabilis in conuerſatione, tum etiam, quia præter legum facultatem, etiam multarum ſcientiarum valebat cognitione. Fuit ex eorum Patrum numero, qui defendebant reſidentiam eſſe iuris diuini. Viuente Pio I V. magna de cardinalatu illius ſpes erat, quam tandem dignitatem anno M. D. L X X I I I. duodecimo Decembris à Gregorio X I I I. in illa nouendecim Cardinaliū electione, ſeu promotione conſecutus eſt. *Fit Cardinalis.* Ex ea promotione vſq; huc tres Pontifices prodierunt, quorum vnus alterum immediatè ſubſecutus eſt. Venit paulò pòſt Romam, vt Sacellum ſuum occuparet, Cremonæ namq; cùm Cardinalis crearetur, habitabat. Cum Romam veniſſet, ſingulari ſua humanitate & nobili ſua cōuerſatione totius aulæ oculos & animos in ſe conuertit. Commoratus eſt in Vrbe non diu, ſed ad Epiſcopatum ſuū reuerſus eſt, & quamuis nonnunquam Romam inuiſeret, confeſtim tamen ad ſuos redijt: cumque Romæ eſſet, quia valetudinarius erat, rarò ad Conſiſtorium, alioſque actus publicos acceſſit.

Pontifex eligitur. Ratio nominis Gregorij. Tandem verò mortuo Vrbano V I I. quinto Decembris, die Martis, in Vigilia S. Nicolai, cuius ille nomē ſortitus erat manè Summus Pontifex electus eſt, atque ob memoriam Gregorij X I I I. & vt ſignificationem daret ſe benignitatem optimi illius Pontificis imitari velle, Gregorius decimusquartus voluit appellari. Conclaue hoc, in quo Gregorius ad tantam dignitatem promotus eſt propter multitudinem eorum, qui iſto honore digniſſimi cenſebantur (erant enim numero ſexdecim, qui pontificatus titulum merebantur) propter numerum etiam Capitum, ſeu primariorum totius congregationis, qui ſex erant; propter diuturnitatem temporis, quo Conclaue hoc durauit, duobus enim ferè menſibus productum & continuatum eſt; etſi enim priuſquam Conclaue clauderetur, vniuerſalis penè omnium erat opinio, biduo terminandum fore, eò quòd credebantur Patres in electione Cardinalis S. Seuerinæ conſentire, vt qui vir erat raræ eruditionis, qui in aula multis annis verſatus, multa dederat ſinceritatis & prudentiæ ſuæ argumenta, ſeſeque dignitatis Sedis Apoſtolicæ protectorem ſemper oſtenderat, & libertatis Eccleſiaſticę propugnatorem, tamen multi, eò quòd hominem auſterum, & in propoſitis ſuis pertinacem exiſtimabant, induci non potuerunt, vt crederent eius electionem tam fore certam & facilem. Propter has dico cauſſas, Conclaue hoc ſingulare fuit & celebre: vti & propter ſubitam & inexſpectatam mortem Vrbani, qua factum, vt nullus cardinalium de nouo Pontifice creando vel ſemel deliberauerat, ne dicam cogitauerat; denique propter maximum Cardinalium numerum, qui in Cōclaui erant: erant enim in eo quinquaginta-quattuor, quorum quinquagintaduo ingreſſi erant octauo Octobris, die huic electioni conſtituto; quibus poſtea duo alij Auſtriacus & Caietanus acceſſerunt. Horum Cardinalium quidam creati erant à Pio V. nonnulli à Gregorio decimotertio, alij à Sixto V. & vnus à Iulio tertio, Cardinalis ſcilicet Simoncellius. Fuit & Conclaue hoc famoſius, quàm vllum fuerat aliud à multis decennijs vſque huc, tum ob cauſſas iā dictas, tum etiam propter varia accidentia, quæ occurrerunt, variaſque difficultates quæ in ijs, qui electione digni cenſebantur, apparuerunt. Cōclaue hoc octauo die Octobris clauſum eſt, hora circiter quinta noctis. Claudi illud de nocte communis eſt conſuetudo. Eam licet manè celebrato Sacro de Spiritu ſancto, Cardinales bini & bini tanquam in publica proceſſione ingrediantur, tamen toto illo die Conclaue patet, & vnicuique licet ingredi. Prælati, & alicuius gradus dignitatiſque viri, qui volunt. Cardinales in ſuis cellulis viſitant. Sub noctem exire iubentur

tur omnes, qui huic officio non ſunt deſtinati. & conclaue obſeratur. Manè primo diluculo, quod noctem illam ſequebatur, Cardinales per varios prælatos, (vt illi loquuntur) papabiles experiri cœperunt, ſi qui ex illis Pontifex eligi poſſet. Sed feria ſexta ſequenti, quæ dies erat Octobris duodecima, cœpit ventilari cauſſa Marci Antonij, Cardinalis Columnæ, principis moribus nobiliſſimi, magni meriti, & ſingularis prudentiæ: negotiumque illius eò productum eſt, vt in Cōclaui, & per vrbem ipſam eius electio nullā habitura difficultatem putaretur. Sed cum Adoratio vſque in ſequentem diem protraheretur, compertum eſt aliquot vota deſiderari eorum, qui prius ab illo ſteterant. Obſeruatum eſt ſæpè in Conclaui vſu venire, vt cum debitus votorum numerus eſt, vel duo aut tria iſtum numerum ſuperant, & continuò non procedatur ad exſecutionem, numerum poſtea inueniri minorem quàm requiritur: tēpus enim ſemper aliqua conſumit. Sed ſi reperiatur numerus multo maior, quàm neceſſarius eſt; tum, etiamſi pronunciatio differatur; nihilominus negotium ſuum ſperatum ſortitur effectum: tempus enim tot vota non conſumit, quin numerus ſemper ſufficiens remaneat electioni, ſeu creationi; id quod videre licuit in Vrbano VII. cui procraſtinatio iſta nihil obfuit in Adoratione, erat enim votorum numerus multo maior quàm requirebatur. Verum quidem eſt, in electione Pontificis (vt aliàs diximus) manifeſtiſſimè videri operationem Spiritûs ſancti: ita vt cùm de perſona agitur, quam ille pontificatui deſtinauit, & iam tempus adeſt, in quo diuina prouidentia eundem ad hanc dignitatem vult extollere, cauſſæ difficiles fiant faciles, & tempore vota non conſumi, ſed augeri. Interim tamen præter hoc diligentia & bonus zelus ſemper Deo placuit vt accedant.

Candidati ſub hoc Cōclaui Marcus Antonius Columnæ.

Mondouius.

Poſtridie agitata eſt à Cardinalibus Sfortio & Montalio cauſſa Mondouij, Cardinalis certè incredibilis doctrinæ, integræ vitæ, morum ſuauitate, & rara prudentia celebris, in Romana curia exercitatiſſimi: ſed quia vota quædam numero exiguo deſiderabantur, negotium hoc in irritum cecidit. Non deerant, qui cum ſummo ardore Cardinalem Aldobrandinum Prælatum doctiſſimum, & in rebus mūdanis exercitatiſſimum, quique in legatione Polonica magnum ſuæ prudentiæ ſpecimen dederat, nominarunt: Eratque multorum opinio, quòd ſi negotium paulò celerius proceſſiſſet, & alij qui huic fauere putabantur, negotio nō defuiſſent, eum Pontificem renūciatum iri. Quamuis Cardinalis ille, qui Aldobrandinum proponebat, tam ſenilis ſit prudentiæ, vt mihi perſuaderi non poſſit, eum celeritate vſum non eſſe, aut aliqua in re negligentem fuiſſe: quo minus negotium hoc ad lætum finem peruenerit. Vt vt eſt, fruſtra in Aldobrandini cauſſa laboratum fuit.

Aldobrandinus.

De Columna iterum deliberatur.

Tanta erat laus, tantaque merita Marci Antonij Cardinalis Columnæſij, tanta etiam ſolicitudo & dexteritas, qua Cardinalis Aſcanius Columna in obſequio illius vtebatur, vt ſecundò de illius perſona cogitatū ſit: ſed priores iſtæ difficultates iterum occurrerunt, operæque & cogitationes iſtę denuò perierunt.

Cardinalis Albanus.

Cardinalis Albanus, niſi ſenio confectus fuiſſet (erat enim iam annorum octogintaquattuor) ob quam ſenectutem (quæ, vt Ariſtotelis ait, ipſa morbus eſt, debilis iam & inidoneus erat) is fuit, qui dignitatem hanc merebatur, & cui ob cæteras animi dotes Petri claues tutò credi potuiſſent.

Cardinalis Sanctæ Seuerinæ.

Sanctæ Seuerinæ Cardinalis mentio hactenus nulla fuerat: cuius cauſſam Hiſpani & Florentini qui illi fauebāt, eò quòd aliorum difficiles animaduertiſſent, faciliorem fere iudicabant: ſed poſtquam res in deliberationem venit, difficultatibus ſuis non caruit. Qui tamen illi fauebant; nec ſpem nec animum remiſerunt, ſed negotium conſtanter vſque ad noui Pontificis creationem promouerunt.

Cardinalis Rouerius.

Poſtea de Cardinale Rouerio deliberari cœptum eſt, qui propter doctrinæ excellentiam, propter bonitatem & integritatem vitæ, propter gerendarum rerum experientiā, morumque facilitatem, maieſtate Pontificia dignus cenſebatur: ſed hi, qui in omnibus prioribus difficultatem mouere cōſueuerant, etiam in hoc tam nobili & idoneo prælato aliquid obſtaculi inuenerunt.

Alij ſex

Vt itaque omnis diſcordia tolleretur, & omnia ad priſtinam quietem reducerentur, ſeptem propoſiti ſunt, quaſi ex tertia claſſe ſumpti neutri parti ſuſpecti, à neutra parte deſiderati, erant autem illi Cardinales

ſancti.

ſancti Gregorij, Senonenſis, Ruſticuccius, Aragona, Cananus, Lancilottus & Alanus: ſed paucis pòſt horis compertum eſt horum promotiones non minores habere difficultates, quàm cuiuſcunque aliorum præcedentium. Ad primas itaque cogitationes, primaque conſilia reuerſi ſunt, poſtquam ſecunda viderentur impoſſibilia. Hiſpani initio,& quidem cum magna dexteritate & vehementia vrgebant electionem Paleotti, Cardinalis egregijs præditi virtutibus,ſtrenui & magni meriti: in quo omnes erant qualitates, quæ in ijs requiri ſolent, qui Petri pallio veſtiendi ſunt. Sed cauſſa illius videbatur ardua, eò quòd Cardinales quoſdam habebat minus ſibi propitios,nihilominus parum aberrat,quin die quodam electus fuiſſet:immò tam certi quidam huius electionis in Conclaui eſſe videbantur, vt nonnulli Conclauiſtæ aurum,argentumque,& alia bona magni pretij ſuorum Dominorum in tutum repoſuerint. Sed & per Vrbem tam conſtans erat fama, Paleottum Pontificem creatum, vt multis locis eius inſignia cum clauibus & Regno Pontificio erigerentur. In omnem quoque plagam veredarij mittebantur, qui nouam hanc electionem nunciarent. Erat maximus populi concurſus ad S. Petrum, vt nouum Pontificem viderent. Quid multis? In Eccleſia S. Petri, in quam nouus Pontifex mox à creatione deſcendit, omnia iam erant præparata, quæ ad huius actus ſolemnitatem requirebantur. Canonici & reliquus clerus ſtabant in ordine,exſpectantes vt nouũ Pontificem honorificè exciperent. Cùm itaque mane Sacrum eſſet peractum, Cardinales cœperunt Scrutinium facere, & Paleottus habuit in Scrutinio vota ſeptemdecim, deinde peruentum eſt ad Acceſſus, quibus hactenus nondum vſi erant. Primus qui acceſſit, fuit Geſualdus, quem mox alij & alij ſubſecuti ſunt, ita vt Accedentium numerus ad quattuordecim peruenerit. Intereſſet quædam morula, nec iam plures acceſſuros plerique arbitrabantur: ſed mox decimumquintum Acceſſum dedit Simoncellius. Erant itaque vota triginta duo. Ferunt nonnulli, quòd ſi adhuc vnum additum eſſet, in tuto fuiſſet eius electio,alios enim duos aiunt fuiſſe, qui trigeſimumquartum & quintum dediſſent, quibus ſi propius acceſſiſſet, iam numerus, qui ad electionem Pontificis requiritur, plenus fuiſſet. Exſpectabatur aliquamdiu nouus Acceſſus, ſed cùm nullus fieret, ſurrexerunt quidem Cardinales, & ianuam Sacelli, in quo Scrutinium fiebat, aperiri mandârunt. Hoc modo actus ille terminatus eſt. Non obſtantibus his, ſub veſperem Paleotti cauſſa ventilabatur, ſi fortè in ſequẽtis diei Scrutinio duo iſta vota quæ deerant, accederent.

Paleotti.

Sed & ſæpè cogitatum iam erat de Cardinale Sanctorum Quattuor Coronatorum, viro profectò ſingulari, diuini humanique iuris ſcientia excellentiſſimo, rerum quoque Theologicarum, aliarumque facultatum, & Romanæ Curiæ(in qua quinquaginta circiter annos verſatus erat,omnibusque penè congregationibus interfuerat) praxeos peritiſſimo: de quo communis ferè omnium erat opinio, tantam in eo eſſe rerum ad Statum Romanum pertinentium cognitionem, quanta in nullo erat alio. Erat præterea admirabilis intellectûs, vitæ, morumque ſanctimonia clarus, ita vt omnium animi tam plebis,quàm Cardinalium in illum propenderent:nec alijs audiebatur, qui negaret hanc optimam fore electionem. Sed & plerique in Conclaui exiſtimabant, eum ſine controuerſia Pontificem electum iri: atque eò magis,quòd plurimi ex his,de quibus hactenus deliberatum erat, excluſi videbantur. At Deus,qui iuſto ſuo iudicio, & arcano quodam conſilio, hanc dignitatem illi alio tempore decreuerat, fecit, vt iam non ille, ſed Cardinalis Cremonenſis, vir doctus,placidis moribus,& ſancta vita Pontifex crearetur.

Cardinalis Sanctorũ Quattuor Coronatorum.

Cardinalis itaque Montaltus, quem multi ſequebantur (habebat enim vigintiſex circiter vota eorum, quos auunculus promouerat) huius Cremonenſis cauſſam præ cæteris maximè vrgebat, & die Martis ſub veſperem,qui quartus erat Decembris, acceſſit cubiculum Cardinalis Cremonenſis, eumque genibus flexis Deum inuocantem inuenit, & dixit: Cras Pontifex eligendus es. Præparans deinde Montaltus omnia,quæ ad tantam electionem erant neceſſaria, manè ſummo exijt, vt eum conueniret,iubensque vt ſurgeret, celeriterque veſtiretur, aſſumpſit Sfortium, virum ſummæ dexteritatis, & in actionibus ſuis ſtrenuum,cum alijs ſeptem Cardinalibus, qui

Cardinalis Cremonẽſis fit Pontifex.

in

in Sacello conuenerant. Vbi cum factum eſſet Scrutinium, votis iam apertis Cremonẽſis ab omnibus fuit renunciatus Põtifex: ipſe autem votum ſuum dedit Decano. Poſtea facta eſt Adoratio, cũ alijs conſuetis cæremonijs.

Liberalitas illius. Cùm electus eſſet, confeſtim ad liberaliſſimas largitiones animum conuertit. Donauit maiori Cardinalium parti magnam pecuniæ vim, ſingulis mille coronatis, dicens, ſe id facere, vt quodammodo reſarciret expenſas in Conclaui factas. Sed & locis pijs multa largitus eſt. Familiam ſuam nobiliũ more, ſumptuoſeque veſtiuit. Reſtituit Romanis quædam officia, quæ Sixtus illis ademerat. *Morbus eius renouatur & creſcit.* Poſtridie quàm ad Pontificatum aſſumptus eſſet, cœpit nonnihil ægrotare, aut (vt melius dicam) antiquus & conſuetus illi morbus continuabatur; quare neque Cardinales, neque Legatos Principum ad Audientiam admiſit. *Coronatur.* Sabbatho deinde ſequenti, hoc eſt, octauo die Decembris, feſto B. Mariæ Conceptionis ſacro, coronatus eſt: quo in actu ſæpè videre viſus eſt, erat enim hoc illi familiare perpetuiſque geſtibus ijs applaudebat, qui alta voce illum orabant, vt rerum neceſſarium abundantiam in Vrbe conſeruaret. Poſt coronationem cùm ad locum ſuum reuerſus eſſet, ante imaginem Crucifixi orationem effudit: qua abſoluta, ad circunſtantes cõuerſus dixit; Gratias agimus Deo, qui in tantis honoribus & reuerentijs noſtræ perſonæ hodie exhibitis, nos à ſuperbia, inanique mundi huius gloria conſeruauit. Sequenti die, qui erat Dominicus, Sacellum erat, propter Aduentum Domini, quod celebrauit in ſancto Petro; ipſe autem præſens non aderat, præcedentis diei laboribus fatigatus: ſolent enim cæremoniæ, quę in coronatione vſurpantur ad quattuor aut quinque horas non raro durare. Die decimotertio, B. Luciæ feſto tempore pomeridiano ad S. Ioannem Lateranum ſe recepit, vt poſſeſſionem acciperet. Erant plateæ omnes ſplendidè exornatæ; ipſe autem ridenti lætoque vultu omnes intuebatur, omnibusque ſatisfaciebat: ſed mirabantur multi, cùm hactenus vſitatum non fuiſſet, talem vſum in graui Pontificis vultu conſpici. Mandauit illo die augeri panem, & vt per totam Vrbem eſſet copia.

Romani in Capitolio magnificum illi arcum triumphalem erexerant, qui, quia Pontifex citius quàm putabatur ad poſſeſſionem feſtinabat, nondum omnibus ſuis partibus erat abſolutus. Varijs in arcus illius partibus varia, eaque ingenioſè excogitata legebantur, ſpectabâturque emblemata. Ab illa parte, qua proſpectus eſt in aream *Degli Altieri*, ſcriptum erat:

Gregorio XIIII. ob egregia & felicia Pontificatûs auſpicia, priſtina munera & beneficia Capitolio reſtituta, ciuitatem egeſtate atque annona laborantem opportuna liberalitate ſubleuatam, inſignibus eius virtutibus S.P.Q.R.

Qua Capitolium reſpiciebat, hæc inſcriptio legebatur:

Optimo Principi Gregorio XIV. Pontifici Maximo, ab ineunte ætate per gradus veræ ſapientiæ, pietatis, beneficentiæ, certarumq́; virtutum ad Apoſtolici faſtigij gloriam & Maieſtatem euecto: ob fauſtã ſacri Auguſtiq; Principatûs initia, & non dubiam ſpem rerum maximarum Reipublicæ Chriſtianæ oblatam, S.P.Q.R. Fornicem triumphalem pro tempore excitauit.

Alijs in locis & partibus huius arcus alia legebantur dicta ex ſacris Scripturis deſumpta; quæ inſinuabant bonam adminiſtrationem Reipub. quam deſiderabant, & à Gregorio exſpectabant. Decimonono eiuſdem menſis primum habuit Conſiſtorium, quod dici ſolet Conſiſtorium pacis: in quo pro more Pontificum gratias egit Cardinalibus, idque diſerta concinnaque oratione, pro dignitate ſibi ab illis collata. *Nepotem ſuũ creat Cardinali.* Cardinalemque creauit ſuum ex fratre Nepotem. Non erat ille tunc Romæ, ſed paucis pòſt diebus aduenit: neque Pontifex quicquam ſerij agere voluit, priuſquam illi præſens adeſſet.

Octauo die Ianuarij, anno MDXCI. Pontifex inſtituit Iubilæum, idq́; publicari iuſſit: in quo voluit omnes Chriſtianos pro ſe apud Deum intercedere, vt ſapientiam & fortitudinẽ conſequeretur, quarũ beneficio Pontificatũ feliciter, laudabiliterq́; poſſet adminiſtrare. Sequente die iuit ad S. Mariam Maiorem, vbi ipſe Iubilæum celebrauit. Sexto Martij, qui dies erat Mercurij, quattuor creauit Cardinales, Parauicinum Nuncium apud Heluetios, Aquauiuam Magiſtrum Palatij, Plattum Auditorem Rotæ, & Odoardum Farneſium, Ducis Parmenſis filium.

Non

Gregorius ſuppetias mittit Catholicis in Gallia.

Non multo poſt tempore conſtituit Generalem S. Eccleſiæ Comitem Sfondratum. Nepotem ſuum, eumque cum exercitu in Galliam miſit, ad quod bellum Gregorius dicitur quinquies centena aureorum millia contribuiſſe, præter alia quadraginta millia, è proprio ſuo peculio deſumpta. Sed antequã nepotem ſuũ in Franciam mitteret, dedit illi vxorẽ, filiam Principis Maſſæ, quo de matrimonio agi cœperat, priuſquam ad Pontificatus faſtigium erat aſſumptus: nunc autem continuatum & concluſum eſt. Creauit etiam illum Ducem Montis Marciani, qui ſtatus, eò quòd magnus Dux Florentinus Alphonſum Piccolominæum, ſibi & Eccleſiæ rebellem, captum ſupplicio ſceleribus ſuis digno è medio abſtulerat, per confiſcationem vacabat: ideoque Pontifex dicebatur poſſe illum conferre, cuicunq; vellet. Alphõſus hic iam à tempore Gregorij XIII. ditiones Eccleſiaſticas miſeris modis afflixerat: habebat enim ſub ſuo imperio magnum Banditorum, ſeu Exſulum numerum: qui omnia deuaſtabant, omnia depopulabantur. Cùm autem Principes nonnulli pro Alphonſo hoc intercederent, Papa pro ſua clementia culpam illi omnem condonauit. Tandem anno Sixti V. vltimo Alphonſus iterum nouas inimicitias cum magno Duce Florentiæ ſuſcepit, iterumque in exilium eiectus eſt. Qui contracta rurſus Banditorum nõ exigua manu plurima damna vicinis locis hominibusque intulit. Cùm autem Sede vacante Dux cũ miſſis aliquot copijs perſequeretur, fugit in agrum Romanum, omnia diripiens, flamma, ferroque deuaſtans, mittens ad ruſticorum Dominos magnam auri argentiq; vim poſtulabat: ſi negarent, omnia in cineres & fauillas redigebat. His modis vni ducentos, alteri quadringentos, nonnullis octingẽtos, mille & plures coronatos extorſit. Quidam enim metu nimio dederunt quidquid exigebat, alij partem, alij nihil, & horum nonnulli plus cęteris dederunt; damnũ enim, quod bonis illorum inferebat, multò maius erat, quàm ſumma quæ ab ipſis exigebatur. Creatus itaque Pontifex Gregorius eum cum auxilio Ducis Florentini dominijs Eccleſiæ expulit, & tandem menſe Ianuario, anno MDXCI. à militibus Ducis Florentini captus, & ad ſuppliciũ deditus eſt. Erat Alphonſus hic iuuenis robuſtus, ferus, ſitis & famis, æſtus & frigoris, omniumque ærumnarum patientiſſimus. Mirifice ſuis à complicibus diligebatur, omnium viarum, ambagum, compendiorumque per omnes ditiones Eccleſiæ, aliorumque Principum tam erat gnarus, vt difficillimum fuerit, eum circumuenire, circumuentumque capere: quare nonnunquam circumſeptus, præter omnium opinionem hoſtium manibus elapſus eſt, illi autem alios intercipere & comprehendere, res minimi erat negotij. Fortiſſimus erat in pugna, vt plerumque Banditi omnes: ipſi enim pro ſeipſis pugnant; aduerſarij verò eorum ferè ſemper pro alijs. Dici autem non poteſt, quantæ ſint vires homini pro ſe, ſuiſque fortunis decertanti: quantos neruos ſua ſuorumque ſalus addat; timidiores autem ij ſunt, qui pro alijs dimicant. Prætereà, Banditi metuunt deteriorem fortunam, quàm in prælio cadere: ideoque cum ſummo ardore pugnant, mortem ipſam & grauiſſima vulnera metu illius peioris, quod captos manet, facile negligentes. Aduerſarij verò cùm nihil peius ſpectent, quàm præliando cum illis, aut vulnerari, aut occidi, ſæpiſſimè vtriuſque vel alterius mali metu ignauiores facti fugiũt. Sed ad Gregorium reuertamur.

Alphõſus Piccolomineus vltimo ſupplicio afficitur, & eius ſcelera.

Cur Banditi fortes in pugna.

Nono die Maij, quo auguſtum Sanctiſſimæ Trinitatis feſtum celebratur, Gregorius in Sacello, quod in Eccleſia ſanctorum Apoſtolorum faciebat, Cardinales Religioſos rubro galero donauit; in primis Cardinalem Alexandrinum Dominicanum, Sarnanum Ordinis ſancti Franciſci conuentualem, Aſcolum ſimiliter Dominicanum, & Montelberum profeſſione Auguſtinianum. Vſus ille rubri galeri Cardinalibus monachis ad quorundam petitiones conceſſus eſt à Pio V. Gregorio XIII. & Sixto V. quamuis quibuſdam Cardinalibus magis placeret, eos geſtare galeros, colore in ſuo cuiuſque ordine vſitato. Decimo Auguſti eiuſdem anni Pontifex Ducem Ferrarienſem in S. Marco honorificentiſſimè excepit, qui eo die Romã venerat, & quanto tempore in Vrbe manſit (manſit autem quadraginta circiter diebus) Pontifex illi, eiuſque familiæ, omnia quæ ad tanti Principis menſam requirebantur, liberaliſſimè laudatiſſimeque procurauit. Ipſo die Aſſumptionis B. Mariæ Virginis Dux præſens in Sacello, quod fiebat in Aracæli, adfuit, atque ipſis Cardinalium ſubſellijs ante Cardinalem Pepoli, qui Diaconorum erat vltimus, ſedere iuſſus eſt. Venerat autem Dux Romam, pro impetranda inueſtitura Ferrarienſi: cui cùm Bulla Pij V.

Cardinales Monachos rubro galero donat.

Dux Ferrarienſis Romam venit.

De non alie-nan-

nandis bonis Eccleſiæ, videretur refragari, Pontifex congregationem indixit tredecim Cardinalium: inter quos tres erãt Epiſcopi, ſeptem Prælati, & tres Diaconi, quibus negotium hoc cognoſcendum mandauit. Cardinales iſti Aduocatos Ducis in plenam congregationem ad ſe vocarunt, eorumque rationes audierunt: qui dixerunt: Bullam Pij V. intelligendam eſſe de bonis, quæ iam ad Eccleſiam erant deuoluta, non autem de ijs, quæ adhuc deuoluerentur, inter quæ Ferraria erat numerãda. Cardinales verò poſt maturam rei deliberationem, determinarunt: Bullam per omnia Duci eſſe cõtrariam, & quod videretur ea intelligenda, non tantum de deuolutis, ſed etiã de deuoluẽdis. Idem in Rota quoq;, cùm ſententia illuc eſſet miſſa, Auditorumq; cenſura requirebatur, iudicatum eſt. Pontifex quidem hac Ducis cauſſa, particularia quædam in Cõſiſtorio recenſuit: ſed negotium planè deciſum non eſt. Paulò pòſt Pontifex in grauem morbum incidit, & poſt tres circiter dies Dux iſtinc Caprarolam deceſſit: vbi cùm aliquamdiu commoratus eſſet, Ferrariam reuerſus eſt.

Creſcit Pontificis infirmitas.

Cœpit Pontifex ægrotare vigeſimoſecundo Septembr. erat autem morbus eius febris continua cum fluxu, qui naſcebatur e [illegible] inuis & vehementibus preſſuris, ad quas difficultate expellendi vrinã incitabatur, ob calculi malum, quo miſerè torquebatur. Creſcebat malum illud quotidiè, adeò vt trigeſimo die Septembris iamiam mori putaretur. Vocatus eſt Cardinalis Caietanus vt annulum piſcatoriũ pro more frangeret. Quo in palatio ſtante, & nuncium mortis Gregorij exſpectante, ex improuiſo nunciatum eſt Pontificem meliuſculè habere. Poſteà verò de die in diem, immò de hora in horam morb. ingrauatus eſt, adeò, vt ſingulis penè momentis exſpiraturus crederetur, potiſſimũ autem vndecimo, decimoquarto, alijſque ſimilibus diebus. Quia verò eorum, qui Sede vacante Conſeruatores ſunt (Caporiones vocant) vſq; ad electionem noui Pontificis magna eſt in Vrbe authoritas, nec minus emolumentum, veteres conſeruatores nouis, qui kalendis Octobris magiſtratũ hunc ineunt, cedere, & ſigna ſua ponere noluerunt; magna igitur inter illos orta eſt controuerſia: tandem tamen vexilla cum magiſtratu depoſuerunt.

Species morbi.

Die Veneris, qui erat quartus Octobris, omnes Cardinales ad ſe vocauit, & primò gratias illis egit, quòd Pontificatus dignitatem in ſe contuliſſent, excuſauitque ſe & purgauit, orans vt ſi in adminiſtratione ſui Pontificatus alicubi negligentior, quàm par erat, fuiſſet, id cõtinuæ ſuæ infirmitati & multitudini ſuorum negotiorum adſcriberent, atque imputarent. Precabatur inſuper, vt ſtatim poſt obitum ſuum, bonum, & iſta Sede dignum Pontificem eligant; commendans tandem illi Cardinalem Sfondratum, alioſque ſuos Nepotes. Eodem etiam die Bullam promulgauit, qua voluntatem Pij V. confirmauit, de non alienandis bonis Eccleſiæ: quæ Bulla (vt ex eadem patet) ante menſes aliquot ab illo fuit condita Dominico die. Octobris ſexto tantoperè morbus inualuit, adeòque iam morti proximus ab omnibus exiſtimabatur, vt indicta ſit congregatio Cardinalium, quæ mortuo Pontifice extemplò indici conſueuit, ſed & omnes qui in S. Marco erant, migrârunt, quod iam ante aliquot dies inceperant: tam certa erat omnium opinio quòd Pontifex breue moreretur. Sed & Romani armati per Vrbem diſcurrebant, haud aliter, quàm ſi Sedes vacaſſet. Inter hæc Pontifex præter omnium Medicorum opinionem rurſus paululùm conualuit. Nihilominùs paulatim morbo hoc maligno & ſæuo conſumebatur adeò, vt miſerrimum erat ſpectaculum videre labores & dolores, quibus affligebatur. Omnia tamen Chriſtiana cum patientia tolerabat; tandem verò poſt tantos & tam lõgos cruciatus, die Martis, qui erat decimusquintus Octobr. nocte inter ſextam & ſeptimam horam, ex huius miſeræ vitæ incolatu digreſſus eſt, cùm iam ſexies tam exiguo temporis ſpatio in ipſam quaſi mortis agoniam raptus eſſet. Apertum eſt deinde corpus, & veſica inuentus calculus duarum vnciarum & quadrãtis. Eadem nocte in lectica poſitum corpus in Eccleſiam S. Petri deportatum, & in Sacello Gregoriano ſepultum eſt. Pontifex fuit decem menſium, & totidem dierum, poſt cuius obitum Sedes vacauit diebus 15.

Moritur Gregorius XIV.

Interregnum.

Fuit Gregorius vir ſanctis moribus, animum habens benigniſſimum, hoſpitalis ſemper, ſi quis alter. Nam & donec Cremonenſis fuit Epiſcopus, peregrinos ſemper hoſpitio excipiebat, & liberaliter illis neceſſaria procurabat. Idem fecit & illo triennio, cùm Tridenti Concilio intereſſet. Paucis iſtis menſibus, quibus fuit Pontifex, rei frumentariæ, omnibuſque neceſſarijs abundè prouidit, liberaliterque pauperes ſuſtentauit. Cremonae

Laus Gregorij.

Liberalitas in pauperes.

næ quamdiu fuit Epiſcopus in Eccleſia Cathedrali, ſingulis ſextis ferijs *ſomam* (genus menſuræ eſt, quantum aſinus portare poteſt) & dimidiam frumenti è ſuo peculio in pauperes diſtribuit. Romæ Pôtificatus ſui tempore varijs locis pijs, ſingulis menſibus 155. aureos, præter alias plurimas eleemoſynas extraordinarios, donauit. Vltra centum millia coronatorum expendit in augmentum annonæ.

Ieiunia eius. Singulis ferijs ſextis ieiunabat, & ferijs quartis à carnibus abſtinebat: niſi fortè aduerſa valetudine impediretur. Precum horariarum penſum tam ordinariarum, quàm de Domina (vt vocant) flexis ſemper genibus perſoluebat.

Pius in Deum. A ſomno manè ſurgens, mox ſeptem Pſalmos pœnitentiales incipiebat, & dum ſeſe veſtiret, proſequebatur. Meditabatur manè hora integra, legens opera melliflui Bernardi, & ſi quos ex ijs bonos erueret mentis conceptus, eos diligenter annotabat, concinneque ſcribebat. Quamdiu Sacerdos fuit, nullo die ſacrum dicere intermiſit: nullo non die confeſſus eſt, niſi infirmitas impediret, quo minus id facere poſſet. Cùm autem infirmabatur, quotidie ab alterius manibus Euchariſtiam ſuſcipiebat. Quòd ſi infirmitas lethalis fore videretur, cum multa quoque deuotione extrema ſe Vnctione procurari mandauit. Ferunt, quòd quater in vita oleo infirmorum inunctus eſt. Communis erat opinio, eum

Caſtitas. cum nulla muliere vnquam conſortium habuiſſe, ſed virginitatem ſuam illibatam in ſepulchrum intuliſſe. Non erat in Romanæ curiæ praxi magnoperè verſatus, neq; ad res arduas gerendas valdè idoneus: ſed bona, ſanctaque mente præditus, & vitæ innocentia integritateque clarus.

Abſtinentia. Parum comedebat, & ſobriè bibebat, adeò vt medici ſæpè conſulerent, liberalius paulò propter ſanitatem biberet. Rarò vtebatur vino, & vſque ad decimumoctauum ætatis annum nihil præter aquam puram biberat: atque hinc calculum primò natum aſſerebant nonnulli, nunquam enim aqua tam pura & munda eſt, vt non habeat aliquid terreſtris excrementi admixtum: vnde facile in quorundam corporibus, maximè ijs, quæ huc inclinantur, calculus generatur.

Duo grauiſſima mala tempore Gregorij xiv. Tempore Pontificatus ſui aliquot Bullas condidit, inter quas ea potiſſimum laudatur, qua prohibentur & reſcinduntur omnes ſponſiones. Gregorio Pontificatum adminiſtrante duo grauiſſima mala exorta ſunt, quæ maiorem Italiæ partem aliasque Chriſtiani orbis prouincias, miſerrimè afflixerunt. Qui autem hæc legent, non poterunt non dolere, & qui futuris erunt ſęculis, etiam tantas calamitates digna animi ſympathia lugebunt.

Annonæ ſumma difficultas. Vnum iſtorum malorũ fuit incredibilis annonæ caritas, quę tanta fuit, vt Romæ, & in multis alijs ciuitatibus, menſura frumenti, quam *rubiũ* nominant, triginta coronatis & pluris etiã venderetur, ſed & quod multo peius eſt, etiam in tanto pretio ſæpe frumentum nullũ potuit inueniri: ita vt infiniti homines, ij potiſſimũ qui in agris extra mœnia habitabant, fame interierint, inq; vijs & agris adhuc herbam in ore habentes mortui inuenti fuerint, neq; aliquid erat tam noxium, neq; ſaporis tam tetri, quod pauperes non comedebant, ſi modò aliquid ijs ineſſet nutrimenti. Romæ vbi populi concurſus erat maximus, Pontifex liberales fecit eleemoſynas. Eum imitati ſunt Cardinales, prælati & multi Nobiles. Religioſi quoq; ambabus (quod aiunt) manibus largiebantur, vt proximis ſuccurrerent, & Patres ſocietatis Ieſu locum conſtituerant, vbi quotidie multos homines tam corporaliter, quàm ſpiritualiter cibarunt, omniaque ad vitam conſeruandam neceſſaria ſuppeditarunt. In tanta nihilominus prouiſione, & magna tenuiorum hominum cura, nonnulli Romæ mortui ſunt, eò quòd non haberent quo veſcerentur, confectus eſt pânis ex fabis, milio, hordeo, alijſque ſimilibus rebus. In principio Quadrageſimæ cœpit à platearum præfectis panis per capita diſtribui: quod hunc in modum factum eſt. In ſingulis ædibus numerus domeſticorum deſcribebatur, & vnicuiq; familiæ data fuit ſua ſcedula, in qua nomen & cognomen Nobilis, prefecti iſtius plateæ notatum erat: ad cuius ædes venire debebant, qui in ea familia erant, ad panem ſibi comparandum. Vendebatur enim ibi ſingulis hominibus panis trium nummorum, quos illi *baiocchos* vocant, erat autem panis iſte ſeptendecim circiter vnciarum & plerunque malus, corruptus & noxius. Poſt paucos dies malum creuit, ita vt duobus tantum nummis vnicuique venderetur, panis vnius circiter libræ; neque in hoc ſtatu calamitas iſta diu permanſit: ſed paſchatis feſto tribus nummis, vendi cœpit, quod antea duobus emebatur. Duodecimo Iulij præfecti platearum diſtribuerũt panem hordeaceum, cu-

ius vna pars erat triticum, tres aliæ corruptũ ac computreſcens hordeum; eodem nihilominùs vendebatur pretio. Tandem verò Deus populo miſertus ſua adfuit gratia,& noua adueniente meſſe,annona laxata eſt, horribiliſque fames ceſſauit.Pontifex in ſolatium pauperum Quadrageſimali tẽpore populo eſum carnium indulſerat, hinc propter paupertatẽ multæ boues mactabantur, quorum carnibus plerique veſcebantur. In hac memorabili penuria à piſtoribus clam panis ſincerus & bonus vendebatur cariſſimè, libra ſcilicet vna pretio carolini.

Morbus lethalis. Secunda calamitas, quæ priori paululum decreſcenti ſucceſſit, fuit maxima mortalitas. Moriebantur enim infiniti homines grauiſſimis febribus,ventris flatibus & continuis fluxibus; mali autem ſedes communiter erat in capite, quare omnes ferè quos morbus hic inijt,tandem in phreneſin inciderunt, & octo, decem aut paulò pluribus diebus conſumpti è vita exceſſerunt. Erant nonnulli, qui huic malo medebantur phlebotomia,vena capitis,quæ in brachio eſt,alijſque venis, è capite defluentibus,ſanguinem extrahentes. Id boni in hoc morbo erat,quod non fuit manifeſtè contagioſus. Communis erat Medicorum opinio cauſſas huius mali fuiſſe continuas pluuias, & inſolitas anni præcedentis inundationes,quas mox ardentiſſimi ęſtus exceperant: peſſimam etiam qualitatem nutrimenti,è penuria & fame, de qua dictum eſt antea,in humanis corporibus natam. Graſſabatur morbus iſte potiſſimũ in Vmbria,Thuſcia,Flaminia, Lombardia, alijſque pluribus Italiæ prouincijs. Obierunt hoc mala cuiuſuis ætates homines,maximè autem qui triginta erant annorum, & quinquageſimum nondum exceſſerant.Obſeruatum quoque eſt,pauciſſimas mulieres hoc morbo exſtinctas eſſe. In quibuſdam Vmbrię caſtris ad vnum omnes penè occubuerunt,&in multis ciuitatibus integræ familiæ conſumptæ ſunt.Affirmant nõnulli,in vrbe Romana ab Auguſto anni M.D.XC. vſque ad finem Auguſti ſequentis anni 1591. ſexaginta plus hominum millia morti ſuccubuiſſe. Cœpit tandem hæc lathalis calamitas Iulio menſe paululùm conquieſcere, & quotidiè remiſſior facta,tandem menſe Septembri penitus ſublata eſt, ita vt pauciſſimi iam morerentur,beneficioq; diuino factũ eſt, vt ſtatus Italiæ indies è bono in melius progrederetur,ita vt hoc Nouembri, anno M.D. XCI. ſalus & incolumitas populi optimè ſeſe habeat.

INNOCENTIVS NONVS

QVOD ſi vnquam præteritis tot ſæculis quiſpiam ad Pontificatus Romani faſtigium aſcendit ab omnib. deſideratus, is certè fuit Innocentius Nonus, ante Pontificatum Ioannes Antonius Fachinettus appellatus,Sanctorum Quattuor Coronatorũ Cardinalis.Omnibus cognita erat,quæ& à magni nominis viris commẽdabatur,eius doctrina tam in humanis Legibus, quàm in diuina Theologia,alijſq; laudabilib.faculatibus:tam publica erat eius bonitas,vitæq; integritas; tã manifeſta eius in reb. Romanis experientia; tam nota arduorum huius mundi negotiorũ intelligentia,quid multis?tam perſpicui, magni & ſancti eius animi conceptus, vt meritò ſperare, immò ſecurè ſibi quiſq; promittere potuerit,eum maximè ſtrenuum, optimumq; principem futurum, qualem horum temporũ calamitas requirit,ſed inſcrutabili iudicio Dei,quod ne minima quidem parte oculis humanis poteſt penetrari,placuit eum nobis tãtum oſtendere,& confeſtim auferre. *Pontif. CCXXXIV. Anno MDXCI. Laus Innocentij.*

Natiuitas. Natus erat hic Pontifex Bononiæ, vigeſimoſecundo Iulij M.D.XIX. patre Antonio & matre Franciſca,Grauegni, qui locus eſt in ditione Nouariæ,ſub principatu pedemontano procreatis.In pueritia atque adoleſcentia ijs ſtudijs animum applicuit,quæ iſtam decẽt ætatem.quorum curſu abſoluto, Iuris prudentiæ dedit operam:qua in facultate laudabiles fecit progreſſus,donec tandè XI. Martij, anno

quæ-

Fit Doctor Iuris.

quadrageſimo quarto, poſt milleſimum quingenteſimũ Doctoratus inſignia ſuſcepit. Paulò pòſt Romam venit, & ſe totum obſequio, miniſterioque Cardinalis Farneſij tradidit, à quo poſteà miſſus eſt Vicarius Auenionem, vbi quattuor circiter annos commoratus eſt: pòſt, Romam redijt. Inde iterũ Parmam profectus, eiuſdem Domini Farneſij negotia fideliter adminiſtrauit.

Fit Epiſcopus Neocaſtrẽſis.

Non multo pòſt tempore Pius quartus eum Neocaſtrenſem epiſcopum in Calabria conſtituit. fuit aũt is primus Epiſcoporum, quos iſte Pontifex creauit. Anno MDLXI. ad Concilium Tridentinum vocatũs venit: vbi doctrinæ prudentiæque ſuæ ſingularis, & Religionis zeli maxima dedit ſpecimina. Anno M.D.LXVI. à Pio V. miſſus eſt Nuntius Venetias, vbi aliquot menſibus habitauit, & in glorioſi illius fœderis, inter Pontificem, Regem Catholicum & Venetos contra Turcam, ſtrenuè & cum laude laborauit. Primo deinde anno Pōtificatus Gregorij XIII. Romam reuerſus eſt, atque inde ad Eccleſiam ſuam Neocaſtrenſem ſe recepit: vbi aliquam moram fecit, gregem ſuum in officio & pietate retinens.

Creatur patriarcha Hieroſolymitanus.

Hinc à Gregorio Romam reuocatus, anno M.D.LXXVI. creatus eſt patriarcha Hieroſolymitanus, cũ paulò antè ad manus Pōtificis epiſcopatum Neocaſtrenſem liberè reſignaſſet. Adlectus etiam eſt numero Prælatorum Senatus, quem ſacram Conſultam nominant, ſed & ſancto Inquiſitionis officio præfectus eſt. quæ officia non niſi in primos Romanæ Curiæ prælatos ſolent conferri. Vſus eſt & Gregorius ſæpè illius opera in Signatura, alijsq́; arduis quæ pontifici incumbunt negotijs.

Cardinalis creatur.

Denique, in promotione nouẽdecim Cardinalium à Gregorio XII. Decembris, anno M.D.LXXXIII. facta. Cardinalis cum titulo SS. Quattuor Coronatorũ creatus eſt. In prædictis congregationibus manſit, quamdiu vixit Gregorius. Sed ſuccedens ei Sixtus, hunc vnà cum Cardinale S. Marcelli, qui poſtea fuit Gregorius XIV. Signaturæ collegio mouit. Sixto autem mortuo parum abfuit quin ad Pontificatum aſſumptus fuiſſet. Pontifice Gregorio XIV. omnes penè cauſas, quæ in Signatura ſolent agitari, ipſe adminiſtrauit. Gregorius enim cùm eſſet valetudinarius non potuit (vt ſolet) iſti congregationi intereſſe: quare omnem curam in Cardinalem ſanctorum Quattuor Coronat. reiecit. Denique mortuo Gregorio decimoquarto ſine vlla difficultate, & cùm vniuerſali totius ſacri Collegij ſuffragio, altero die poſtquam Conclaue obſeruatum eſſet, Pontifex renunciatus eſt.

Eligitur Pōtifex.

Eius electio fuit facillima, & ſine vllo impedimẽto: cùm enim, quo tempore Gregorius crearetur, in eum multorum ſuffragantium animi propenderent, eiuſque electio cum magna ſpe ventilaretur, non fuit difficilè poſtea toto illo, quod interceſſit, tempore difficultates, quæ tunc mouebantur, tollere, atque colligere, & in vnanimem conſenſum adducere duas præcipuas eligentium partes, quæ tunc in Collegio quaſi diſſentiebant, Hiſpanorum vnam, quę viginti nouem Cardinales habere putabatur, & Montalti, qui ſectatores plures quàm viginti habere creditur. His duabus partibus conſentientibus, exit votorum numerus non tantum ſufficiens, ſed longè ſuperans eũ, qui ad Pontificis electionem eſt neceſſarius. Hinc eſt, vt licet in hoc Conclaui Canditati, quos ſubiecta vocant papalia, fuerint circiter ſexdecim, de nullo tamẽ vel mota eſt quæſtio, vel vlla facta eſt mentio vt crearetur: ſed ſtatim vbi in conclaue ventum eſt, non tantum Cardinalium, ſed & aliorum vniuerſalis erat opinio, quòd Cardinalis ſanctorum Quattuor coronatorum ad hanc dignitatem capeſſendam eligeretur. Opinio hæc primo animis hominum ingenerata eſt eo die, quo Gregorius creatus eſt:

Omen futuri Pontificatus.

cùm enim Cardinalis SS. Quattuor Coronatorum Gregorio pro more inter alios Cardinales in S. Petro præſtaret obedientiã, infula de capite Gregorij in caput huius incidit: quod multi vt omen acciperent. Cõfirmauit hanc opinionẽ, quòd in diſtributione cubiculorum in Conclaui, quæ fortè ſemper fieri cõſueuit, Cardinali SS. Quattuor Coron. ſuum euenit eo ipſo loco, vbi cùm Conſiſtoria fiunt, Sedes Pontificia ſolet collocari.

Aliud omen.

Fuit itaque electus Pontifex XXIX. Octobris anno reparatæ ſalutis MDXCI. feria tertia. occumbente iam Sole, cumque extemplò (vt in conſuetudine eſt) multa beneficia à Cardinalibus peterentur, ille nulli tunc quippiam indulgere voluit, dicens ſe maturè omnia paulatim & præmeditatè facere decreuiſſe. Dum Pontificijs veſtibus indueretur. Bullam *de non alienandis bonis Eccleſiæ* confirmauit. Sed & efficaciſſimis verbis, quæ ex intimo corde procedere facile videbantur, teſtatus eſt, ſe omnem ſuam cogitationem eo conuerſurum, vt annonæ foret in Vrbe & copia & laxitas; miſeriæque populi ſubueniretur. Quamobrem po-

tridie Senatum purpuratorum congregauit, quod omnes Barones, qui Romæ habitabant, frumentum ſuum in Vrbem tranſportarent. Domino aũt Vitellio annonæ Præfecto mandauit,vt decretum hoc cum ſummo rigore exſequeretur.

Coronatus. Dominica ſequenti, quæ ſecunda fuit Nouembris,coronatus eſt. Noluit autem hunc actum fieri in Scalis D.Petri, vbi fieri antiquitus cõſueuit:ſed in alio loco, vnde proſpectus eſt in iſtas Scalas, ſumptusq; mille coronatis minores,quàm ſolent eſſe fuerunt. Poſtridie primum fecit Conſiſtorium,in quo Cardinalibus pro collata in ſe tanta dignitate gratias egit,& nonnulla commemorauit,ad Reipub. conſeruationem pertinentia, quę ſucceſſu tẽporis facere propoſuerat.Significauit.n.inter alia mentẽ ſuã eſſe,vt ſemper bona auri ſumma in Caſtro referuetur,cuius vſus eſſe poſſit in certis ſanctæ Sedis aut populi periculis & neceſſitatibus.Hæc eius cogitatio maximoperè cõmendanda eſt.Omnia enim Regna & Imperia,omnes benè conſtitutæ Reſpub.ſua ſemper habuerunt arcana, & reb. neceſſarijs propria æraria.Sed & Reſpub.Romana,quę exemplar fuit & idea omnis laudabilis Democratiæ,in ærario ſuo(vt teſtatur Titus Liuius)theſaurum habuit cæteris magis arcanum & ſecretum,cui adijciebatur omnium prouẽtuum totius Reipub.pars 20. Ex hoc ærario nullo modo, niſi afflictiſſimis & calamitoſiſſimis Reipub.temporib. vel vnus depromi potuit denarius.Innocentius igitur, vt theſaurus qui in Caſtro erat,quantum fieri potuit, cõſeruaretur,cùm in re domeſtica & palatij ſuſtentatione bona pecuniæ ſumma egeret,quadraginta circiter coronatorum (vt fama eſt) mutuò petijt & accepit. *Ærarij curam habuit.* Si quid comparandum aut emendum eſſet,voluit id non niſi argento præſentato fieri,ne qua debita contraheret, dicebat.n. ſe,cùm ſimplex eſſet prælatus,& poſteà cùm factus eſſet Cardinalis,nihil emere conſueuiſſe,niſi numerata pecunia: eundem morem ſe quoq; pontificem velle obſeruare. *Abhorret à debitis.*

Cùm Cardinales nonnulli eum veteris admonuiſſent conſuetudinis ſcribendi ad Patriarchas, Archiepiſcopos & Primates, eos noui Pontificatus certiores faciendo, admonendoq;,vt continuis apud Deum precib. pro Pontifice intercedant,vt prudentiã illi & fortitudinem adminiſtrationi S. Eccleſiæ ſufficientem concedat,admonitionem hanc benigno accepit animo,& Cardinali Veronenſi huiuſmodi litteras ſcribendi curam delegauit.

Eodem menſe Nouembri cùm Põtifex has litteras conſcribi mandaſſet, nuntiatum eſt, magnum Polonię Cancellarium arma aduerſus Regem cepiſſe, & triginta circiter militũ millia ſub ſignis habere. *Tumultus in Polonia.* Quia verò Rex ipſe Pontificem horum omnium certiorem faceret,eiuſque opem & auxilium aduerſus creſcens malum imploraret, Pontifex congregationem Cardinalium indixit. Dicebantur hi Poloni tumultuari propter priuata quædam commoda. Viceſimonono eiuſdem menſis Dux Mantuæ Romam aduenit, vt Pontifici obedientiam præſtaret. *Dux Mantuæ Romã venit.* Hoſpitio exceptus eſt liberaliſſimè & deſignata ſunt illi in Palatio Nepotum Pontificis habitacula. Dominicis autem Aduentus qui ſequebantur, Sacellis omnibus interfuit,atque ante vltimum Cardinalem Diaconum ſedere iuſſus eſt. Poſtridie kalendarum Decembris Pontifex iuſſit promulgari decretum de moderatis rerum omnium ad victum humanum neceſſarium pretijs,propter annonæ namque difficultatem & ſæuitiam,quæ ano præcedenti graſſabatur, omnium rerum eum in modum aucta erant pretia,vt omnia cariſſimè & præter modum, præter omnium temporum pręcedentiũ conſuetudinem,& rerum ipſarum naturam venderentur:cui malò remedium adhibere vtiliſſimum fuit & maximè laudabile. *Annonæ cura.* Menſe Decembri Innocentius ſuos certos dies deſignauit Audientijs. Cardinalibus dedit Conſiſtoria,quæ propterea voluit eſſe & longiora & frequentiora, vt minus eſſet neceſſe eos audire in Camera. Archiepiſcopis & Epiſcopis decreuit diem Martis: Principum Legatis diem Veneris & Sabbathum, alios dies Prælatis & Officialibus;quos etiam,ſi quæ occurrerent magni ponderis negotia,ſingulis diebus audiebat.

Decimooctauo Decembris, feria quarta duos creauit Cardinales, Dominum Segam Epiſcopum Placentinum, Vicelegatum in Gallijs, prælatum ſingulari doctrina præditum,ſtrenuum,& magni menti: qui pro Sede Apoſtolica multos hactenus labores exantlauerat, & Antonium Fachinettum ſuum pronepotem,iuuenẽ magni ingenij & induſtriæ, qui multa iam dedit argumenta, ſe, vti & Sacelli & Tituli Inocentij ſucceſſor eſt,ita quoque eiuſdẽ virtutum fore imitatorem. *Duos creat Cardinales.* Hunc ſuum Nepotem Pontifex Signaturę vtriuſque Referendarium conſtituit, & die Sabbathi

iuſſit

iuſſit eum in Signatura caſus omnes proponere, qui ibidem præſente Pontifice à Referendarijs proponi conſueuerunt.

Innocentius moritur. Viceſimoprimo Decembris Innocentius, quamuis debilis & æger, ſeptem tamen Eccleſias viſitauit. Viceſimotertio die, qui erat Dominicus, morbus ſeſe magis manifeſtauit, ita vt febris ſubeſſe agnoſceretur, cui fluxus aliquis iunctus eſſe videbatur, qua infirmitate octiduo conſumptus, Dominico ſequēti xxix. Decembris nocte, Luna deficiente, circa horā decimamtertiam nocturnā ex hoc ſæculo placidus migrauit, & in Chriſto obdormiuit. Sacramenta Eccleſiæ paulò antè cum magna deuotione ſuſceperat, & ſanctè mortuus eſt, nec affectu, quo erat erga conſanguineos, ductus quidquam fecit vnquam, quod non iuſtum, æquum & laudabile fuit, quod ab vllo poſſet reprehendi. Durauit eius Pontificatus in duos menſes integros, quo tempore nulla nec Curiæ, nec Reipub. officia mutauit: curam illam omnem in initium anni LDXCII. reijciens. Nuntios tantummodo ad varios principes legauit. Propoſuerat portum Anconitanum purgare, vt maior eſſet mercatorum commoditas, & naues minori cum difficultate poſſent ad vrbem applicari. Conſtitutum quoque illi erat iuxta Santangelum, in regione Tranſpontinæ veteris, alueum, ſeu receptaculum facere, vt cùm Tyberis exundaret, non per Vrbem, ſed per iſtud receptaculum aquas ſuas effunderet. Decreuerat inſuper quinquaginta ducatorum millia ſingulis mēſibus ad electionem Regis Catholici in Francia: initio ſumpto ab illo tempore, quo Parmenſis Dux exercitum ſuum ad hanc expeditionem in Galliam induxiſſet. Denique & animo conceperat, vt in poſterum maior haberetur ratio, ne Eccleſiaſtica beneficia hominibus indignis; ſed benemeritis & dignis conferrētur, & publica iam conſtitutione decretū erat, vt omnes prætendentes, ſeu competitores in Dataria ſcriberentur.

Abſtinentia & ſobrietas. Fuit hic Pontifex in victu & potu ſobrius, ſemel tantum in die, idque poſt Solis occaſum comedens. Delectabatur mirum in modum aëris alteratione, cæli aſpiratione & camporum venuſtate: quare freqūeter obambulabat in *Beluedere*, in pratis & locis apricis & incūdioribus. Studebat aſſiduè, ſed in lecto fere ſemper, vbi ad ſe venientes cū mandatis aut petitionibus audire ſolebat. Quaſi clynicus lecto plerunque adhærebat, quia inferior corporis eius medietas ſemper fere frigebat. Erat macilentus, quaſi vmbra hominis, procerus tamen & natura melancholicus; adſpectus eius maieſtate plenus, in moribus & ſermonibus grauis, quæ grauitas etiam cùm ſimplex adhuc prælatus eſſet, in illo ſpectabatur. In conuerſatione ſua nihilominus valde fuit affabilis, & colloquijs, maximè de litteris & de rebus politicis, plurimū delectabatur. Quare quotquot de adminiſtranda Repub. deque rebus politicis ſcripſerunt, diligentiſſimè legerat. Reſpublica Platonis & politica Ariſtotelis perpetuò in eius manibus verſabantur. Scribebat & componebat multa; quare opera ſua nonnulla, quæ ad tempora vſque Sixti V. conſcripſerat prælo ſubijcere conſtituerat. In omnibus ſuis actionibus erat tardus, quæ tarditas originem ſuam trahebat ex complexione illius melancholica, quæ natura ſua inclinat ad retinendum & conſeruandum quod poſſidet, tum etiam ex eo quòd multis annos vixerat, longæuitas fortè. Longinquitas enim, ait Ariſtoteles, & ſpatium vitæ vniuſcuiuſque animum reprimit, animus autē remiſſus tardum facit, cautum & circunſpectum.

Mortuo Innocentio vacauit Sedes menſe vno, & die vno. Cuius inter regni tempore, vti & ſub Interregno Gregorij XIIII. Vrbani VII. & Sixti V. Vrbis ſtatus fuit quietiſſimus, nullo tumultu exagitatus, nullus effuſus ſanguis, immunis ab omni ſolita inſolentia. *Interregnū tranquillum.* Huius tranquillitatis rationes eſſe credimus; primò, quia viuebat adhuc in multorum cordibus certus aliquis timor ex eo natus, quòd viderant tempore Sixti etiam eos, qui præteritis annis aliorum ſæpe ſanguinem fuderant, puniri, trucidari, & eorum ſanguinem viciſſim effundi. præterea nihil eſt, quod homines tranquilliores, tractabilioresque effecit inopia panis: quare annonæ difficultas quæ fuerat, quæque adhuc erat in Vrbe, omnes diſcordiarum & tumultuum cogitationes ſuſtulit. Hi accedebat mortiferum illud malum, quod toto plus anno in Vrbe graſſatum multos extinxerat, qui eò quòd feruore furoreque iuuentutis adhuc agitabantur, & in otio viuebant, facilè nouis tumultibus concitandis facē prætuliſſent, multorumq; malorum occaſionem præbuiſſe potuiſſent. Sed & eædem calamitates, hos qui reſidui erant, eum in modum afflixerant, tum quia morbum peſtiferū viderant partim, partim ſenſerant, tum etiam quia multos ſuos conſanguineos amiſerāt, vt nulla

eos

eos contentionis aut pugnæ inceſſeret cogitatio. Sub pontificatu Innocentij Romæ magnificentiſſima ædes S. Saluatoris in Lauro incendio conſumpta eſt; nauis Eccleſiæ, quæ inter duas eſt media, in qua artificioſiſſima totius Italiæ erant organa, tota exarſit. Alias duas naues ignis non abſumpſit, ſed deformauit. Eodem illo anno MDCI. Romæ aliæ duæ priuatorum hominum ædes incendio perierunt: & multis alij Italiæ locis ſimilia incendia facta ſunt.

Incendia Romæ & per Italiam.

ELOGIVM CLEMENTIS VIII.

Pont. ccxxxx. Anno M. D. XCII.

SIngulare profectò beneficium eſt, & maxima gratia, quam ſummis ille Deus hodie Reipublicæ Chriſtianæ, totiq́ue gregi ſancto exhibuit: Principem illi & Paſtorem omni virtutum genere ornatiſſimum, ſtrenuũ, & cunctis ijs dotibus, quæ ad Pontificatum bene adminiſtrandum, ad populum paſcendum, & à circumſtantibus, imminentibusq́ue calamitatib. liberandum, denique ad tranquillitatem, pietatemq́ue poſtliminiò reducendam neceſſarijs præditum, donando. Talis enim profectò eſt Clemens Octauus, Hyppolitus Aldobrandinus dictus. Qui cùm prius Auditor Rotæ, & Datarius ſub Sixto V. fuiſſet; deinde Cardinalis factus, Legationem in Polonia obijſſet, hodie tandem, qui triceſimus dies eſt Ianuarij, ab orbe redempto MDXCII. à diuina Maieſtate ſummus electus eſt Pontifex. In eo arcem poſuerunt vitæ integritas & iudicij bonitas: in eo certat magnitudo doctrinæ cũ rerum gerendarum felicitate & experientia. Quæ res Sapientum omnium calculo ſingularem & optimum Principem conſtituunt, gratum Deo, dilectum populo & mundo reddũt glorioſum. Noſtrum nunc eſt cum deuoto pij cordis affectu diuinæ Maieſtati ſupplicare, vt hunc Pontificem nobis quàm diutiſſimè ſeruet incolumem, vt ſanctiſſimos animi ſui conceptus, optimaq́ue propoſita ad honorem Dei, & vtilitatem Eccleſiæ feliciter exſequatur.

FINIS.

Anni Christi.	Numerus Pōtificū.		Anni.	Menses.	Dies.

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS, FRATRIS EREMITAE AVGVSTINIANI, PONTIFICVM ROMANORVM CHRONICON.

44 1 SANCTVS SIMON PETRVS Cephas, Iohannis filius Bethſaidenſis, Capharnaitani agri, Galilæus, D.N. Ieſu Chriſti diſcipulus, atque ab eo princeps Apoſtolorum conſtitutus, primus Romanam eccleſiam fundauit, erexitque, ac in ea epiſcopus primus, Ti. Claudio Cæſare Auguſto Germanico, & Imp. Nerone Claudio Cæſare Auguſto Germanico, ſedit annos 24 5 12

A die X V. Kal. Februarij Ti. Claudio Druſi F. Cæſare Auguſto Germanico III. & L. Vitellio P.F. iterum conſulibus, qui annus erat poſt Chriſti natale 44. Quo primùm Vrbem ingreſſus eſt, vſque ad diem III. Kal. Iulij L. Fonteio L.F. Capitone. C. Iulio G.F. Rufo Conſulibus: is annus poſt Chriſtum natum erat 68. Quo Imp. Nerone Claudio Cæſare Auguſto, Romæ capite deorſum verſo crucifixus eſt, atque in Vaticano ſecundum viam Triumphalem ſepultus.

57 Beatus Petrus Apoſtolus Vrbis Romæ epiſcopus, quum vnus paſcendæ plebi non ſufficeret, duos Chorepiſcopos ſiue coadiutores ordinauit, Linum, & Cletum, quibus ſacramenta Chriſtianis exhibentibus, ipſe orationi & prædicationi, populum erudiens, vacaret.

68 Sanctus epiſcopus Petrus, paulò ante obitum ſuum, quum martyrij ſui tempus appropinquare cognouiſſet, B. Clementem S.R.E. veterem presbyterum, epiſcopum Romanum deſignatum in ſucceſſorem ſuum, per manuum impoſitionem delegit, eique cathedram epiſcopalem, & Romanam catholicam eccleſiam, poſt ſe ab eo regendam commendans: Ego (inquit) eandem tibi poteſtatem ligandi, atque ſoluendi trado, quam mihi dominus meus Ieſus Chriſtus reliquit, in qua ſpretis, ac contemptis rebus omnibus, tum corporis, tum fortunæ, oratione & prædicatione, ſaluti hominum (vt bonum paſtorem decet) conſule.

His itaque ſic diſpoſitis, quum ordinationes aliquot Romæ menſe Decembri feciſſet, quibus epiſcopos VI. presbyteros X. & diaconos VII. creauit, non longè poſt cum doctore gentium ſancto Paulo apoſtolo martyrio coronatus, migrauit ad cælum, anno poſt paſſionem Domini XXXIIII. menſe III. die IIII.

Anni Christi	Numerus Pontificũ	2 PONTIFICES	Anni	Menses	Dies
57	2	Sanctus Linus Herculani filius, Volaterranus Thuſcus, Petri apoſtoli diſcipulus, & ab eo viuente cum ſancto Cleto Chorepiſcopus, ſiue coadiutor Romanæ eccleſiæ ordinatus, ſedit Romæ, abſente vt plurimum Petro annos	11	3	12
		Creatus Imp. Nerone Claudio Cæſare Auguſto Germanico, Q. Voluſio, L.F. Saturnino, P. Cornelio P.F. Scipione Coſſ. anno Chriſti nati 57. pridie Idus Iunij, & ſedit vſque ad annum ſalutis 68. & IX. Kal. Octobris diem, quo Imp. Nerone Cæſare Auguſto, L. Fonteio, L.F. Capitone, & C. Iulio, C.F. Rufo conſulibus, quum eſſet etiam S. Clementis primi poſt S. Petrum apoſtolum epiſcopi Romani Chorepiſcopus, ſiue coadiutor, altero menſe, & die XXVI. à beati Petri morte capite cæſus eſt, & iuxta eiuſdem apoſtoli corpus, propè Caij, & Neronis circum in Vaticano ſepultus, ordinationibus duabus, B. Petri apoſtoli mandato celebratis, quibus epiſcopos XV. presbyteros XVIII. & diaconos . . . crearat.			
68	3	Sanctus Clemens Fauſtini filius, Romanus de regione II. Cælimontium, ex S. R. E. presbytero, primus poſt ſancti Petri apoſtoli mortem Romanus Epiſcopus paulo ante ipſius obitum ab eodem deſignatus, Imp. Nerone Claudio Cæſare Auguſto Germanico, Ser. Sulpicio, C.F. Galba Imp. Cæſare Auguſto, Imp. M. Saluio Othone Cæſare Auguſto, A. Vitellio, L.F. Germanico Imperatore Auguſto, & Imp. Cæſare. T. Flauio Veſpaſiano Auguſto, Romæ ſedit annos	9	4	26
		A die III. Kal. Iul. anni eiuſdem 68. vſque ad annum Chriſti 77. diemque IX. Kal. Decemb. quo Imp. Cæſare Veſpaſiano Auguſto VII. & Tito Cæſare Auguſti filio V. Coſ. quum in Ponto, vbi in exſilium actus fuerat, in mare merſus fuiſſet, ibidem ſepultus iacuit vſque ad Nicolai papæ tempora, quibus Romam tranſlatus in baſilica ſuo nomini dicata conditus eſt. Ordinationes porrò duas menſe Decemb. fecerat, quibus epiſcopos XV. preſbyteros X. & diaconos 2. creauit.			
77	4	Sanctus Cletus Aemiliani filius, Romanus, de regione V. Eſquilina, quartus in ordine epiſcoporum Romanorum addito Lino, ſecundus verò poſt Petrum apoſtolum papa. Imp. Cæſare T. Flauio T.F. Veſpaſiano Auguſto, Imp. Tito. Cæſare Veſpaſiano Auguſto, & Imp. Cęſare Flauio Domitiano Auguſto Germanico, ſedit annos	6	5	3
		Qui cum Chorepiſcopus, ſiue coadiutor Clementis, quemadmodum etiam antè & Petri fuerat, remanſiſſet, Clemente relegato Romanam eccleſiam rexit, atque poſt eius obitum, vt antiquior in religione chriſtiana diſcipulus, & de ea præ cæteris bene meritus epiſcopus Romanus confirmatus fuit, audita Clementis morte, omnium presbyterorum, & reliquorum clerici ordinum,			

Anni Christi.	Numerus pontificum.	ROMANI. 3	Anni.	Menses.	Dies.
		dinum, plebiſque ſuffragijs, quum antea ſub SS. Petro & Clemente Chorepiſcopus ſiue coadiutor fuiſſet annos 20. menſ. 5. dies 12.			
		Sedit igitur à die obitus ſancti Clementis, id eſt, IX. Kal. Decemb. vſque ad annum Chriſti 84. quo VI. Kal. Maij Imp. Cæſare Flauio Domitiano, Aug. Germanico IX. & T. Virginio Rufo 2. conſulibus, quum ordinationem vnam XXV. presbyterorum feciſſet, occiſus eſt, & in Vaticano iuxta ſanctum Petrum, prope Apollinis templum ſepultus. Sedit autem omnino Romæ, tam in Chorepiſcopatu, quàm in pontificatu annos 16. menſes 10. dies 15. Quo mortuo paſtore, tunc primùm vacauit Romana ſedes per dies	0	0	7
84	5	Sanctus Anacletus Antiochi filius, Athenienſis Græcus, S.R.E. presbyter à beato Petro apoſtolo ordinatus, quintus pontifex Romanus, Imp. Cæſ. Flauio Domitiano Aug. Germanico Romæ, ſedit annos	12	2	10
		Creatus 4. Nonas Maij, occiſus 4. Idus Iulij, anno Chriſti 96. Imp. Cæſare Domitiano Aug. Germanico 17. & T. Flauio Clemente conſulibus, & iuxta ſanctum Petrum in Vaticano ſepultus, quum ordinationes duas epiſcoporum 6. presbyterorum 5. & diaconorum 3. menſe Decemb. feciſſet. Quo mortuo paſtore, Romana ſed. vac. dies	0	0	13
96	6	Sanctus Euariſtus Iudæ filius Bethleemites Syrus, Græcus, Imp. Cæſ. T. Flauio. Domitiano Auguſto Germanico Imp. M. Cocceio Nerua Cæſare Auguſto, & Imp. Cæſ. Nerua Traiano optimo Auguſto Germanico Dacico, ſedit annos	13	3	[illegible]
		Creatus 6. Kalend. Auguſti. Et quum ordinationes tres menſe Decembri feciſſet, quibus epiſcopos 5. preſbyteros 6. & diaconos duos creauit, 7. Kalend. Nouembris anno Chriſti 109. occiſus eſt, & iuxta ſancti Petri corpus in Vaticano ſepultus Ap. Annio Trebonio Gallo, & M. Atilio Metilio Bardua Coſ. Eo mortuo, vacauit ſedes dies	0	0	19
109	7	Sanctus Alexander Alexandri filius, Romanus, de vico caput Tauri, Imp. Cæſare Nerua Traiano optimo Auguſto Germanico Dacico Parthico, ſedit annos	7	5	19
		Creatus 17. Kalend. Decemb. Et quum ordinationes tres menſe Decemb feciſſet, quibus epiſcopos quinque, presbyteros ſex, & diaconos duos legit, V. Nonas Maij, anno ſalutis 117. cum Euentio & Theodulo diaconis occiſus eſt, & via Nomentana ſeptimo ab Vrbe lapide ſepultus, L. Aemilio Aeliano, & L. Antiſtio Vetere conſulibus. Quo mortuo, vacauit ſedes dies	0	0	25
117	8	Sanctus Xyſtus Paſtoris filius, Romanus, de regione 7. via Lata, ex presbytero S.R.E. Imp. Cæſare Nerua Traiano Auguſto, & Imp. Cæſare Traiano Hadriano Auguſto, ſedit annos	9	10	9

Anni Chriſti.	Numerus Pontificum.	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		Creatus IIII. Kalendas Iunij. Et quum ordinationes tres menſe Decembri epiſcoporum IIII. presbyterorum XI. & diaconorum III. feciſſet, VIII. Idus Aprilis, anno ſalutis 127. occiſus eſt, & in Vaticano ſepultus, M. Lollio Pedio Vero, & Q. Iunio Lepido Bibulo Coſs. Vacauit ſedes Romana dies	0	0	2
127	9	Sanctus Teleſphorus Anachoretę filius, Græcus, preſbyter S.R.E. Imp. Cæſare Traiano Hadriano Auguſto, ſedit annos	10	8	18
		Creatus V. Idus Aprilis, Ordinationibuſque quatuor epiſcoporum XIII. presbyterorum XII. & diaconorum VIII. menſe Decembri factis, Nonis Ianuarij, anno Chriſti 138. occiſus eſt, ac in Vaticano iuxta ſanctum Petrum ſepultus, L. Aelio Hadriani Auguſti filio Vero Cæſare II. & P. Cœlio P.F. Balbino Vibullio Pio. Coſs. Vacauit ſedes dies	0	0	7
138	10	Sanctus Hygeinus Philoſophi filius Athenienſis, Gręcus, presbyter S. R. E. Imp. Cæſare Traiano Hadriano Aug. Imp. Cęſare T. Aelio Hadriano Antonino Aug. Pio, ſedit annos	4	0	0
		Creatus Idibus Ianuarij. Qui quum ordinationes tres menſe Decembri feciſſet, quibus epiſcopos ſex, presbyteros XV. & diaconos V. ordinauit, III. Idus Ianuarij, anno Chriſti 124. mortuus eſt, & in Vaticano ſepultus, M. Peducæo Syloga Priſcino, & T. Hœnio Seuero Coſs. Vacauit ſedes dies	0	0	3
142	11	Sanctus Pius Rufini filius Aquileienſis, presbyter S. R.E. Imp. Cæſare T. Aelio Hadriano Antonino Aug. Pio, ſedit annos	11	5	27
		Creatus XIIX. Kal. Februarij. Et quum ordinationes quinque menſe Decembri epiſcoporum XII. presbyterorum XIIX. & diaconorum XI. feciſſet, V. Idus Iulij, anno Domini 153. mortuus eſt, & in Vaticano ſepultus, Sex. Acilio Manio F. Glabrione, & C. Valerio G. F. Omollo Veriano Coſs. Vacauit ſedes dies	0	0	13
153	12	Sanctus Anicetus Ioannis filius de vico Humiſia, Syrus, S.R.E. presbyter, Imp. Cæſare T. Aelio Hadriano Antonino Auguſto Pio, Imp. Cæſare M. Aurelio Antonino Aug. & Imp. Cæſare L. Aelio Aurelio Vero Antonino Aug. ſedit annos	9	8	24
		Creatus VIII. Kalendas Auguſti. Ordinationes quinque epiſcoporum IX. presbyterorum XVII. & diaconorum IV. menſe Decembri fecit, Martyrio coronatus XV. Kal. Maij, anno ſalutis 163. & via Appia in cœmeterio, quod poſtea Caliſti appellatum eſt, tertio ab Vrbe lapide ſepultus. Q. Iunio Ruſtico II. & Vettio Aquilino Coſs. Vacauit ſedes dies	0	0	17
163	13	Sanctus Concordius Soter Concordij filius, Fundanus. Imp. Cæſare M. Aurelio Antonino Auguſto, & Imp. Cæſare L. Aelio Aurelio Vero Antonino Auguſto, ſedit an-			

Anni Christi	Numerus pōtificū	ROMANI.	Anni	Menſes	Dies.
		annos	7	11	18
		Creatus III. Nonas Maij. Et quum ordinationes VI. menſe Decembri feciſſet quibus epiſcopos XI. presbyteros XVIII. & diaconos IX creauit, X Kal. Maij anno 171. mortuus eſt, ac via Appia ad Catacumbas in cœmeterio, quod poſtea Caliſti nomen tulit ſepelitur, M. Aurelio Seuero Cethego, & L. Iunio Claro Coſs. Vacauit ſedes dies	0	0	21
171	14	Sanctus Habundius Eleutherus Habundij filius Nicopolitanus, Græcus S.R.E. diaconus, Imp. Cæſare M. Aurelio Antonino Auguſto, & L. Aelio Aurelio Commodo Auguſto, ſedit annos	15	0	13
		Creatus pridie Idus Maij. Ordinationes tres menſe Decembri habuit, epiſcoporum xv. presbyterorum xii. & diaconorum VIII. Mortuus eſt VII. Kal. Iunij, anno Chriſti 186. & in Vaticano ſepultus::: Triario Materno, & M. Atilio Metilio Bradua Coſs. Quo mortuo, ſedes Romana vacauit dies	0	10	5
186	15	Sanctus Victor Felicis filius, Afer, Imp. Cæſare M. Aurelio Commodo Antonino Pio Felice Aug. Imp. Cæſare P. Heluio Pertinace Auguſto, Imp. Cæſare M. Didio Iuliano Auguſto, & Imp. Cæſare L. Septimio Seuero Pio Pertinace Auguſto, ſedit in cathedra ſancti Petri Romæ annos	12	1	28
		Creatus Kalendis Iunijs. Qui quum ordinationes duas menſe Decembri feciſſet, quibus epiſcopos XII. presbyteros IV. diaconosque VII. legit, V. Kal. Auguſti, anno Chriſti 198. obijt, & in Vaticano ſepelitur, Ap. Claudio Laterano, & M. Mario, M.F. Titio Rufino conſulibus. Quo mortuo paſtore, ſancta Romana ſedes vacauit dies	0	0	12
198	16	Sanctus Habundius Zephyrinus Habundij filius, Romanus, Imp. Cæſare L. Septimio Seuero Pio Pertinace Auguſto, Imp. Cæſare M. Aurelio Antonino Caracallopio Felice Aug. & Imp. Cæſare M. Opelio Seuero Macrinio Felice Auguſto, ſedit annos	20	0	17
		Creatus IV. Idus Auguſti. Ordinationes IV. menſe Decembri fecit, quibus epiſcopos XIII. presbyteros XIII. & diaconos VII. creauit. Obijt VII. Kal. Sept. anno Domini 218. & in cœmeterio ſuo iuxta Catacumbas, via Appia ſepultus eſt Bruttio præſente, & Extricato conſulibus. Vacauit ſedes dies	0	0	6
281	17	Sanctus Domitius Caliſtus Domitij filius, Romanus, de vico Caſtrorum Rauennatium, Imp. Cæſare M. Opelio Macrino Felice Auguſto, Imp. Cæſare M. Aurelio Antonino Pio Felice Aug. Elagabalo, & Imp. Cæſ. M. Aurelio Seuero Alexandro Pio Felice Auguſto, ſedit annos	5	1	13
		Creatus IV. Nonas Septembris. Et quum ordinationes v. menſe Decembri, epiſcoporum VIII. presbyterorum			

Anni Chriſti.	Numerus Pontificum.	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		rorum xvi. & diaconorum iv. feciſſet, pridie Idus Octobris, anno Chriſti 223. occiſus eſt, ac in cœmeterio Calepodij via Aurelia, tertio ab Vrbe lapide ſepultus, Imp. Cæſare M. Aurelio Antonino Elagabalo P.F. Auguſto iv. & M. Aurelio Seuero Alexandro nobiliſſimo Cæſare conſulibus. Vacauit ſedes dies	0	0	6
223	18	Sanctus Vrbanus Pontiani filius, Romanus, Imp. Cæſare M. Aurelio Seuero Alexandro Pio Felice Auguſto, ſedit annos	7	7	5
		Creatus xvii. Kal. Nouemb. Ordinationes v. de menſe Decembri fecit, epiſcoporum viii. presbyterorum ix. & diaconorum v. Martyrio coronatus viii. Kalend. Iunij. anno Chriſti 231. ſepultus eſt via Appia, in cœmeterio Prætextati, Agricola & Clementino Coſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	23
231	19	Sanctus Calpurnius Pontianus Calpurnij filius, Romanus, Imperatore Cæſare M. Aurelio Seuero Alexandro P.F. Auguſto, ſedit annos	5	5	2
		Creatus xiiii. Kal. Iulij. Qui quum ordinationes duas menſe Decembri feciſſet, quibus epiſcopos ſex, presbyteros ſex, diaconos quinque creauit, anno 236. in exſilium actus eſt in Inſulam Sardiniam, vbi xiii. Kal. Decembris obijt. Cadauer Romam relatum, in cœmeterio Caliſti via Appia ſepultum eſt, L. Catilio Seuero, & L. Ragonio Vrinatio Tuſconio Quinctiano Coſſ. Vacauit ſedes diem	0	0	1
236	20	Sanctus Anterus Romuli filius, Græcus, Imp. Cæſare C. Iulio Maximino Germanico, Pio Felice Auguſto, ſedit menſem	0	1	14
		Creatus in Sardinia, die poſt mortem Pontiani, xi. Kal. Decembris; & quum Romæ menſe Decembri epiſcopum tantum vnum creaſſet, III Nonas Ianuar. anno 237. occiſus eſt, ac via Appia in cœmeterio Caliſti ſepultus. Imp. Cæſare C. Iulio Maximino P.F. Aug. Germanico, C. Iulio Africano viro clariſſimo Coſſ. Vacauit ſedes Romana dies	0	0	6
237	21	Sanctus Fabius Fabianus Fabij filius, Romanus, Imp. Cæſaribus Maximino, Auguſto, D. Cœlio Balbino, M. Clodio Pupieno Maximo, M. Antonio Gordiano M. Iulio Philippo, C. Meſſio Quincto Traiano Decio, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos	14	0	11
		Creatus iv. Idus Ianuarij. Ordinationibusque v. menſe Decembri epiſcoporum xi. presbyterorum xxii. & diaconorum viii. factis, xiii. Kalendis Februarij, anno Chriſt. 251. occiſus eſt, & in cœmeterio Caliſti via Appia ſepultus, Imp. Cæſare Cn. Meſſio Quincto Traiano Decio P. F. Aug. II. & ::: Annio Grato viro clariſſimo Coſſ. Vacauit ſedes propter temporum difficultatem menſes	0	5	21
731	22	Sanctus Cornelius Caſt.ni filius, Romanus, ex preſbyte			

byte

Anni Chriſti	Numerus Pōtificū.	Romani.	Anni	Menſes.	Dies.
		bytero S.R.E. Imperatoribus Cæſaribus Cn.Meſſio Traiano Decio C.Vibio Treboniano Gallo,& C.Vibio Voluſiano,Pijs Felicibus Auguſtis,ſedit annos	2	2	3
		Creatus IV. Idus Iulij. Et quum ordinationes duas menſe Decembri feciſſet,epiſcoporum VII. presbyterorum IV.& diaconorum IV.die XVIII.Kalendas Octobris capite cæſus eſt, ac iuxta cœmeterium Caliſti via Appia,in prædiolo Luciniæ, prope harenarium, in crypta ſepultus,anno Chriſti 253.Impp.Cæſſ. C. Vibio Treboniano Gallo II & C.Vibio Voluſiano,Pijs Felicibus Augg.Conſt. Vacat ſedes menſ.	0	2	5
252	1	*Nouatianus Romanus, S.R.E. presbyter, in ſchiſmate contra S. Cornelium papam auctore Nouato presbytero Carthaginenſis eccleſiæ creatus,ſedit annos plus minus*	6		
		Occiſus Romæ tempore Xyſti II.papæ, in perſecutione Valeriani Imperatoris.			
		Schiſma primum in Romana eccleſia, inter S.Cornelium Papam, & Nouatum Antipapam.			
253	23	Sanctus Lucius Porphyrij filius,Romanus,Impp.Cæſaribus,Gallo, Treboniano, C. Iulio, Aemiliano, Valeriano,& Gallieno, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annum	1	3	13
		Creatus XII. Kalend. Decembris. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, quibus epiſcopos VII. presbyteros IV.& diaconos totidem ordinauit.Martyrio coronatus IV. Nonas Martij, anno Chriſti 255. & in cœmeterio Caliſti,via Appia ſepultus,Impp.Cæſſ.Valeriano [illegible].& Gallieno Augg.Coſſ. Vacauit ſedes menſem	0	8	5
255	24	Sanctus Iulius Stephanus Iulij filius, Romanus, S.R.E.archidiaconus à Cornelio papa factus. Impp. Cæſſ.P. Licinio Valeriano,& P.Licinio Gallieno,Pijs Felicibus Auguſtis,ſedit annos	2	5	25
		Creatus V. Idus Aprilis. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum 4. presbyterorum 6. & diaconorum 5.Capite cæſus 4. Nonas Auguſti, & in cœmeterio Caliſti,via Appia ſepultus,anno Chriſti 257. M. Valerio Maximo 2.& Manio Acilio Glabrione viris clariſſimis Coſſ. Vacauit ſedes menſem	0	1	12
257	25	Sanctus Xyſtus 2.iunior, Philoſophi filius Athenienſis,Græcus,Impp.Cæſſ.Valeriano,& Gallieno Auguſtis, ſedit annum	1	10	23
		Creatus 17. Kalend. Octobris. Et quum ordinationes duas menſe Decembri feciſſet, epiſcoporum 2. presbyterorum 4.& diaconorum 7 capite cæſus eſt 8. Idus Auguſti, atque in cœmeterio Caliſti ſepultus, anno Dom. 259.M.Aurelio Memmio Fulco, & :::: Pomponio Baſſo viris clariſſimis Coſſ. Vacauit eo occiſo ſedes Romana menſes	0	11	15
		Quo tempore presbyteri S. R.E. præfuerunt, immaniſſima perſecutione comitia pontificalia Romæ prohibente.			

Anni Chriſti.	Numerus Pōtificū.	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
260	26	Sanctus Dionyſius Monachus, Impp. Cæſaribus Valeriano, Gallieno, & M. Aurelio Claudio, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos	10	5	5
		Creatus xi. Kal. Auguſti Fuluio Aemiliano, & Pomponio Baſſo II. viris clariſſimis Coſſ. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum VII. presbyterorum xii. & diaconorum vi. Obijt vii. Kal. Ianuarij, & in cœmeterio Caliſti ſepultus, anno Chriſti 270. Imp. Cæſ. M. Aurelio Claudio P.F. Aug. II. & ::: Quinio Paterno viro clariſſimo Coſſ. Vac. ſed. dies	0	0	5
271	27	Sanctus Felix Conſtantij filius, Romanus, Imperatoribus Cæſaribus M. Aurelio Claudio, & M. Valerio Aureliano, Pijs Felicibus Auguſtis, ſed. annos	4	5	0
		Creatus Kal. Ianuarij ineunte anno Domini 271. .... Flauio Antiochiano, & ::: Furio Orfito VV. CC. Conſs. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum v. presbyterorum ix. & diaconorum v. Occiſus eſt III. Kal. Iunij, anno Chriſti 275. & via Aurelia, in cœmeterio ſuo, ſecundo ab Vrbe lapide ſepultus, Imp. Cæſare Aureliano Auguſto II. & C. Capitolino V. C. Conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	5
275	28	Sanctus Eutychianus Maximi filius Lunenſis, Tuſcus, Imp. Cæſaribus Aureliano, M. Claudio Tacito, M. Annio Floriano, M. Aurelio Valerio Probo, M. Aurelio Caro, & filijs Carino & Numeriano, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos	8	6	4
		Creatus Nonis Iunij. Et quum ordinationibus quinque menſe Decembri habitis, epiſcopos ix. presbyteros xiv. & diaconos v. feciſſet, vi. Idus Decembris, anno 283. occiſus eſt, & in cœmeterio Caliſti ſepultus, Impp. Cæſſ. M. Aurelio Caro II. & M. Aurelio Carino Auguſtis Conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	8
283	29	Sanctus Caius Caij filius, Salonitanus Delmata, ex genere Imperatoris Diocletiani, Imp. Cæſaribus M. Aurelio Carino, M. Aurelio Numeriano, C. Valerio Diocletiano, & M. Valerio Maximiano, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos	12	4	6
		Creatus xvi. Kalend. Ianuarij. Ordinationibusque quattuor menſe Decembri factis, epiſcoporum v. preſbyterorum xxv. & diaconorum VIII. die x. Kalend Maij anno 296. capite cæſus eſt, & in cœmeterio Caliſti ſepultus. Imp. Cæſare Diocletiano Aug. VI. & Fl. Valerio Conſtantio nobiliſſimo Cæſare iterum Conſſ. Vac. ſed. menſes	0	2	8
296	30	Sanctus Marcellinus Proiecti filius, Romanus, Impp. Cæſſ. Diocletiano, Iouio, & Maximiano Herculeo, Pijs Felicibus Auguſtis ſedit annos	7	9	27
		Creatus Kal. Iulij. Qui quum ordinationes duas menſe Decembri feciſſet, epiſcoporum v. presbyterorum iv. & diaconorum II. capite cæſus eſt vi. Kalend. Maij, anno			

Anni Chriſti.	Numer° Pōtificū	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
		anno Chriſti 304. ac via Salaria in cœmeterio Priſcillæ, loco qui dicebatur Cubiculus clarus, in Crypta, iuxta corpus ſancti Creſcentionis ſepultus, Impp. Cæſs. Diocletiano IX. & Maximiano VIII. Augg. Conſſ. Vacauit ſedes eo occiſo menſes	0	2	0
304	31	Sanctus Marcellus Benedicti filius, Romanus, de regione VII. Via lata, S.R.E. presbyter Cardinalis, Impp. Cæſaribus Fl. Valerio Conſtantio Chloro, C. Galerio Valerio Maximiano, Fl. Valerio Conſtantino Magno, & M. Aurelio Maxentio, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos	5	6	21
		Creatus V. Kalend. Iulij. Ordinationes aliquot menſe Decembri fecit, epiſcoporum XXI. presbyterorum XXV. & diaconorum II. Obijt XVII. Kalend. Februarij damnatus in equorum ſtabulo, anno Chriſti 310. & in cœmeterio Priſcillæ via Salaria ſepultus eſt, II. poſt conſulatum Maximiani Auguſti VII. & Diocletiani Iouij X. Vacauit ſedes dies	0	0	20
310	32	Sanctus Euſebius Medici filius, aliàs Medicus, Græcus, Impp. Cæſaribus C. Galerio Valerio Maximiano, C. Valerio Aurelio Conſtantino Magno, & M. Aurelio Maxentio, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annum	1	7	27
		Creatus VIII. Idus Febr. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum XIV. presbyterorum XIII. & diaconorum III. Exceſſit IV. Nonas Octobris, anno Chriſti 311. & via Appia, in crypta iuxta cœmeterium Caliſti ſepultus, Impp. Cæſs. Maximiano VIII. & Licinio Augg. Conſſ. Vac. ſed. dies	1	0	7
311	33	Sanctus Miltiades Afer, S. R. E. presbyter cardinalis, Impp. Cæſs. Conſtantino Maximo, & Licinio Aug. ſedit annos	3	2	0
		Creatus VI. Idus Octobris. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum XII. presbyterorum VII. & diaconorum V. Mortuus eſt IV. Idus Decembris, anno 314. & in cœmeterio Caliſti ſepultus, C. Ceionio Rufio Voluſiano, & Anniano VV. CC. Coſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	17
314	34	Sanctus Siluester Rufini filius, Romanus, S.R.E. presbyter Cardinalis, à Marcellino papa factus, Imp. Cæſare Conſtantino Maximo Auguſto, ſedit annos	20	0	4
		Creatus V. Kal. Decembris ineunte anno Chriſti 315. Ordinationes ſex menſe Decembri fecit, epiſcoporum lxv. presbyterorum xlii. & diaconorum xxvi Obijt pridie Kal Ianuarij finito anno Domini 3 5. ſepultus in cœmeterio Priſcillæ via Salaria, tertio ab Vrbe lapide, Fl. Valerio Conſtantio & C. Ceionio Rufio Albino VV. CC. Coſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	15
325	I.	Sancta, & vniuerſalis prima Synhodus Nicæna cccxiix. epiſcoporum contra Arium presbyterum Alexandrinum, Chriſtum creaturam eſſe affirmantem col-			

Anni Chriſti.	Numerus Põtificũ.	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		lecta, menſe Aprilis, M. Iunio Cæſonio Nicomacho Anicio Fauſto Paulino, & P. Ceionio Iuliano Camœnio VV.CC. Conſſ.			
336	35	Sanctus Marcus Priſci filius, Romanus, S. R. E. diaconus cardinalis à ſancto Miltiade papa factus, Imp. Cæſ. Fl. Conſtantino Maximo Auguſto, ſedit menſes	0	8	22
		Creatus XVIII Kal. Febr. Fl. Popillio Nepotiano & Facundo VV. CC. Conſſ. Ordinationem vnam fecit, epiſcoporum VII. presbyterorum V. & diaconorum VI. Obijt eodem anno Nonis Octobris, & in cœmeterio Balbinæ, via Ardeatina ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	20
336	36	Sanctus Iulius Ruſtici filius, Romanus, S. R. E. diaconus, cardinalis à ſancto Silueſtro factus, Imp. Cæſaribus Conſtantino Maximo Auguſto, & filijs eius Conſtantino & Conſtantio iunioribus, Conſtanteque, Pijs Felicibus Auguſtis. ſedit annos	16	5	16
		Creatus V. Kal. Nouembris. Ordinationes tres menſe Decembri fecit, epiſcoporum IX. presbyterorum XIIX. diaconorum IV. Obijt pridie Idus Aprilis, anno 353. & in cœmeterio Calepodij via Aurelia, tertio ab Vrbe lapide ſepultus Conſtantio Aug. VI. & Gallo Nob. Cæſare II. Conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	25
353	37	Sanctus Liberius Auguſti filius Romanus, S.R.E. diaconus, cardinalis à ſancto Silueſtro papa factus, Impp. Cæſaribus Fl. Iulio Conſtantio, Fl. Claudio Iuliano, Fl. Iouiniano, Fl. Valentiniano, & Fl. Valente, Auguſtis, ſedit annos	13	4	17
		Et primùm ante ſchiſma, & eius relegationem in pace ſedit annos 2. menſes 3. dies 5.			
		Creatus VIII. Idus Maij, pontificatu ab Imp. Cæſare Conſtantio Auguſto exactus, & in exſilium in Beroëam Thraciæ miſſus, pridie Idus Auguſti, anno Chriſti 355. Mauortio Lolliano & Arbetione VV.CC. Conſſ. Abfuit ann. 2. menſ. 3. dies 3.			
357		De exſilio reuocatus XVII. Kalend. Decemb. Romam reuerſus, in Suburbio ad ſanctam Hagnetem permanſit vſque ad IV. Nonas Auguſti ſequentis anni 358. quo die Romam ingreſſus, pontificatum Romanum adminiſtrauit, illumque in ſchiſmate iterum tenuit annos 8. menſes 10. dies 10. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum XIX. presbyterorum XIIX. & diaconorum V. Obijt VIII. Kalend. Octobris, anno Chriſti 366. ſepultus via Salaria in cœmeterio Priſcillæ, Fl. Gratiano nobiliſſimo puero, & Dagalaiſo V. C. Coſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	6
355	a	*Felix II. Iunior Anaſtaſij filius, Romanus, S.R.E. archidiaconus, vel diaconus, Cardinalis à ſancto Iulio papa factus, Imp. Cæſ. Fl. Conſtantio Aug. ſedit in ſchiſmate contra Lib. papam ann.*	10		
		Et primùm ſolus pulſo Liberio, annos 2. menſ. 3. dies 3.			
		Creatus pridie Idus Auguſti viuente Liberio papa, pontificatus iura			

Anni Chriſti.	Numeri Pōtificū	ROMANI. 11	Anni.	Menſes.	Dies.
		iura ei abrogata ſunt, reſtituto Liberio XVIII. Kal. Decemb. anno Chriſti 355. Conſtantio Aug. IX. & Fl. Claudio Iuliano nob. Cæſ. II. Conſſ. Quum ordinationem vnam menſe Decemb. epiſcoporum XIX. presbyterorum XXI. & diaconorum V. feciſſet, Felix obijt anno 365. X. Kalend. Decembris, ſepultus via Aurelia in baſilica ſua, Impp. Cæſſ. Valentiniano, & Valente Augg. Conſſ.			
355		*Schiſma ſecundum in eccleſia Romana inter Liberium & Felicem.*			
366	38	Sanctus Damaſus Antonij filius ex oppido Vimarenſi, diœceſis Bracarenſis, Luſitanus Hiſpanus, S. R. E. diaconus, Imp. Cæſaribus Valentiniano, Valente, Gratiano, Valentiniano iuniore, Theodoſio, & Arcadio Auguſtis, ſedit annos	18	2	11
		Creatus, & conſecratus Kal. Octobris. Ordinationes quinque menſe Decembri fecit, epiſcoporum lxij. preſbyterorum xxxj. & diaconorum jx. Obijt Romæ 3. Idus Decembris, anno Chriſti 384. & via Ardeatina in baſilica ſua ſepultus, Fl. Ricimere, & Fl. Clearco VV. CC. Conſſ. Vac. ſed. dies	0	0	17
336	3	*Vrſicinus Romanus, S. R. E. diaconus Cardinalis in ſchiſmate creatus contra Damaſum diaconum, conſecratur à Paulo epiſcopo Tiburtino VII. Kal. Octobris, die poſt obitum Liberij, qui Impp. Cæſſ. Valentiniano, & Valente Auguſtis, ſedit annum*	1	1	23
		Anno ſequenti 367. XVI Kal. Decembris ſponte abdicauit, & factus eſt epiſcopus Neapolitanus, Lupicino & Iouino VV. CC. Conſſ.			
366		*Schiſma tertium in eccleſia Romana, inter Damaſum & Vrſicinum.*			
		Præcedentium pontificum idem eſt dies creationis & conſecrationis, quod ſequenti tempore obſeruatum non eſt.			
381	11	Sancta & vniuerſalis ſynhodus ſecunda Conſtantinopolitana, epiſcoporum C L. contra Macedonium epiſcopum Conſtantinopolitanum, ſpiritumſanctum creaturam eſſe dicentem, congregata, Flauio Annio Eucherio, & Poſthumo Syagrio VV. CC. Conſſ.			
384	39	Sanctus Siricus Tiburtij filius, Romanus, S. R. E. diaconus Cardinalis, Impp. Cæſaribus Flauijs Valentiniano iuniore, Theodoſio Arcadio, & Honorio Auguſtis, ſedit annos	13	1	25
		Creatus, & conſecratus I V. Kalend. Ianuarij ineunte anno Chriſti 385. Ordinationes quinque menſe Decembri fecit, epiſcoporum xxxii. presbyterorum xxxi. & & diaconorum xvi. Obijt V I I I. Kal. Martij anno Chriſti 398. ſepultus in cœmeterio Priſcillę via Salaria, Imp. Cæſare Fl. Honorio Auguſto I V. & Fl. Eutychiano V.C. Conſſ. Vac. ſed. menſ.	0	1	15
398	40	Sanctus Anaſtaſius Maximi filius, Romanus, S. R.E. presbyter Cardinalis, Impp. Cæſſ. Arcadio & Honorio Auguſtis ſedit annos	3	0	21
		Creatus, & conſecratus vii. Idus Aprilis. Ordinationes			

Anni Chriſti.	Numer⁹ Pōtificū.	PONTIFICES.	Anni.	Menſes.	Dies.
		nes duas menſe Decembri fecit epiſcoporum x. presbyterorum IX. & diaconorum V. Obijt V. Kal. Maij, anno Chriſti 401. ſepultus in cœmeterio ſuo iuxta vicum Vrſi pileati intra Vrbem, prope locum, vbi nunc eſt baſilica ſanctæ Vibianæ, Ragonio Vincentio Celſo, & Fl. Frauitta VV.CC. Conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	10
401	41	Sanctus Innocentius Innocentij filius, Albanus, S.R.E. diaconus Cardinalis, Impp. Cęſſ. Arcadio, Honorio, & Theodoſio iuniore Auguſtus, ſedit annos	15	2	44
		Creatus, & conſecratus VIII. Idus Maij. Quum Ordinationes quattuor menſe Decembri, epiſcoporum LIIII. presbyterorum XXX. & diaconorum XVII. feciſſet V. Kal. Auguſti anno Chriſti 416. mortuus eſt, & in cœmeterio ad Vrſum pileatum ſepultus. Imp. Cæſare Fl. Theodoſio iuniore Aug. VII. & Iunio I V. Palladio V.C. Conſulibus. Vac. ſedes dies	0	0	22
416	42	Sanctus Zoſimus Habrahami filius Cæſarienſis, Cappadox Græcus, S.R.E. presbyter Cardinalis ab Innocentio papa factus, Impp. Cæſſ. Honorio, & Theodoſio iuniore Auguſtis, ſedit annos	3	4	7
		Creatus, & conſecratus XIII. Kal. Sept. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum VIII. presbyterorum X. & diaconorum III. Obijt VII. Kal. Ianuar. ſepultus via Tiburtina, in baſilica ſanctorum Laurentij & Stephani extra muros, iuxta cryptam prope corpus ſancti martyris Laurentij, anno 419. finito, Fl. Monaxio, & Fl. Plinta VV.CC. Conſſ. Vacauit ſedes diem	0	0	1
419	43	Sanctus Bonifacius Iucundi presbyteri filius, Romanus, S.R.E. presbyter Cardinalis, Impp. Cęſſ. Honorio, & Theodoſio iuniore Augg. ſedit annos	3	9	28
		Creatus in ſchiſmate, & conſecratus V. Kal. Ianuar. ineunte anno Domini 420. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum XXXVI. presbyterorum XIII. & diaconorum III. Obijt VIII. Kal. Nouembris, anno Domini 423. ſepultus via Salaria in baſilica ſanctę Felicitatis martyris, iuxta corpus eius, Ruſio Prętextato Mariniano & M. Aurelio Aſclepiodoto VV. CC. Conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	9
420	4	*Eulalius Romanus, S. R. E. archidiaconus, in ſchiſmate electus contra Bonifacium, ſedit menſes*	0	3	7
		Creatus, & conſecratus V. Kalend. Ianuarij in fine anni 419. coactus abdicauit anno 420. III. Non. Aprilis, & factus eſt epiſcopus in Campania, Theodoſio Aug. IX. & Fl. Conſtantio nobiliſſ. Cæſare III. Conſſ.			
420		*Schiſma IV. in eccleſia Romana, inter Bonifacium & Eulalium.*			
423	44	Sanctus Cæleſtinus Priſci filius, Romanus S.R.E. diaconus, Impp. Cæſaribus Flauijs Honorio Theodoſio iuniore, & Placidio Valentiniano Auguſtis ſed. ann.	8	5	3
		Creatus, & conſecratus pridie Nonas Nouembris fecit			

Anni Chriſti	Numer' Pôtificû		Anni.	Menſes.	Dies.
		cit ordinationes tres menſe Decembri, epiſcoporum XLVI. presbyterorum XXXII. & diaconorum XII. obijt VIII. Idus Aprilis, anno Chriſti 432. ſepultus via Salaria in cœmeterio Priſcillæ, Fl. Aëtio & Fl. Valerio VV. CC. Conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	21
430	III.	Sancta, & vniuerſalis ſynhodus III. Epheſina CC. epiſcoporum contra Neſtorium patriarcham Conſtantinopolitanum diuinam in Ghriſto naturam negantem coacta, Theodoſio iuniore XIII. & Placidio Valentiniano III. Aug. Conſſ.			
432	45	Sanctus Xyſtus III. Xyſti filius Romanus, S.R.E. preſbyter, Impp. Cæſaribus Theodoſio iuniore, & Plac. Valentiniano Augg ſedit annos	7	11	0
		Creatus & conſecratus IV. Kal. Maij. Ordinationes quattuor menſe Decembri fecit, epiſcoporum LII. presbyterorum XXIX. & diaconorum XII. Obijt V. Kal. Aprilis, anno 440. ſepultus via Tiburtina ad ſanctum Laurentium extra muros, in crypta iuxta corpus eius, Impp. Cæſ. Plac. Valentiniano Aug. V. & Anatolio V.C. Conſſ. Vacat ſed. menſ.	0	1	13
440	46	Sanctus Leo Magnus Quinctiani filius, Romanus, S.R.E. Archidiaconus, Imp. Cæſaribus Theodoſio iuniore, Plac. Valentiniano, Fl. Marciano, Fl. Anicio Maximo, Fl. Marcilio Auito, Fl. Iulio Maioriano, & Fl. Leone Auguſtis, ſed. ann.	20	11	0
		Creatus & conſecratus IV. Idus Maij, die Dominico. Ordinationes quattuor menſe Decembri fecit, epiſcoporum CXXCVI. presbyterorum XXCI. & diaconorum XXXI. Obijt III. Idus Aprilis, anno 461. & primus omnium Romanorum Pontificum ſepultus eſt in porticu ante baſilicam ſancti Petri, Seuerino, & Dagaloifo VV. CC. Conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	7
451	IIII.	Sancta, & vniuerſalis ſynhodus IV. Chalcedonenſis DCXXX. epiſcoporum contra Dioſcorum patriarcham Alexandrinum, & Eutychem Abbatem Conſtantinopolitanum, corpus Chriſti fantaſticum fuiſſe dicentes coacta, Marciano Aug. & Clodio Adelphio V.C. Conſſ.			
461	47	Sanctus Hilarius Criſpini filius, Sardus, S.R.E. diaconus, Imp. Cæſare Fl. Leone, Fl. Vibio Seuero, & Fl. Antemio Auguſtis, ſed. ann.	6	3	10
		Creatus & conſecratus XIII. Kal. Maij. Ordinationes tres menſe Decembri fecit, epiſcoporum XXII. presbyterorum XXV. & diaconorum V. Obijt V. Kalendas Auguſti, anno 467. ſepultus ad ſanctum Laurentium extra muros, in crypta iuxta corpus Xyſti III. papæ, Ioanne & Puſæo VV. CC Conſſ. Vacauit ſed. dies	0	0	10
467	48	Sanctus Simplicius Caſtini, alias Caſtorij filius Tiburtinus, Latinus, Impp. Cæſaribus Leone ſeniore, Leone iuniore, Zenone Fl. Antemio, Fl. Anicio Olybrio, Fl. Glicerio. Fl. Iulio Nepote, Fl. Momyllo Auguſtulo Augu-			

Anni Chriſti.	Numerus Põtificũ.	Pontifices	Anni.	Menſes.	Dies.
		Auguſtis, & Rege Gotthorum in Italia Odoacre, ſedit ann.	15	6	23
		Creatus, & conſecratus 6. Idus Auguſti. Ordinationes tres menſe Februar. & Decemb. fecit epiſcoporum xxciix. presbyterorum LVIII. diaconorum XI. Obijt VI. Nonas Martij, anno 483. ſepultus in porticu ante Baſilicam ſancti Petri apoſtoli in Vaticano, Anicio Fauſto V. C. ſine collega Conſ. Vacauit ſedes dies	0	0	6
483	49	Sanctus Felix 2. dictus 3. Iunior Felicis presbyteri Cardinalis ſanctorum Nerei & Archillei tt. Faſciolæ filius, Romanus, Impp. Cæſſ. Flauijs, Zenone, & Anaſtaſio Augg. & Odoacre Gotthorum in Italia rege, ſedit annos	8	11	17
		Creatus, & conſecratus 7. Idus Martij. Ordinationes duas menſe Decemb. fecit epiſcoporum XXXI. presbyterorum XXVIIX. & diaconorum VI. Obijt V. Kal. Martij, ſepultus in baſilica ſancti Pauli Apoſtoli, via Oſtienſi, anno 492. Imp. Cæſ. Fl. Anaſtaſio. Aug. & Fl. Rufino V. C. Conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	5
492	50	Sanctus Gelaſius Valerij epiſcopi filius, Afer, Imp. Cæſ. Fl. Anaſtaſio, Dicoro Auguſto, & Fl. Theodorico Amalo Gotthorum in Italia rege, ſedit annos	4	8	19
		Creatus, & conſecratus V. Nonas Martij. Ordinationes duas menſibus Februar. & Decemb. fecit, epiſcoporum LXVII. presbyterorum XXXII. & diaconorum II. Obijt XI. Kalend. Decemb. anno Chriſti 496. ſepultus ad ſanctum Petrum Apoſtolum, Paulo V. C. ſine collega Conſ. Vacauit ſedes dies	0	0	5
496	51	Anaſtaſius 2. iunior Petri filius, Romanus de regione Eſquilina, Imp. Cæſar. Fl. Anaſtaſio Aug. & Theodorico Italiæ rege, ſedit annum	1	11	24
		Creatus, & conſecratus V. Kal. Decemb. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum XVI. presbyterorum XII. & diaconorum :::: Obijt XIII. Kal. Decembris, anno 498. ſepultus ad ſanctum Petrum, Decio Paulino & Ioanne Scytha VV. CC. Conſſ. Vacauit ſedes eo mortuo dies	0	0	2
498	52	Sanctus Cælius Symmachus Fortunati filius, Sardus, Imp. Cæſ. Fl. Anaſtaſio Auguſto, & Theodorico Gotthorum rege, ſedit annos	15	7	28
		Creatus, & conſecratus X. Kal. Decemb. Ordinationes quatuor menſe Decembri, epiſcoporum CXVII. presbyterorum XCII. & diaconorum XVI. fecit. Obijt XIV. Kal. Auguſti, anno Chriſti 514. ſepultus ad ſanctum Petrum in Vaticano, M. Aurelio Caſſiodoro Senatore ſine collega Conſſ. Vacauit ſed. diem	0	0	1
	5	*Laurentius Romanus S. R. E. presbyter Cardinalis, in ſchiſmate contra Symmachum papam electus, ſedit annum*	1	...	...
		Creatus, & conſecratus X. Kalend. Decembris, & anno ſequenti pontificatu Romano quum ſe abdicaſſet, factus eſt epiſcopus Nucerinus.			

Anni Christi	Numero Pontificum	ROMANI. 15	Anni.	Menses	Dies.
		nus, Aſclepio, & Ioanne Gibbo VV.CC.Conſſ.			
498		*Schiſma V. in S.R.E. inter Symmachum & Laurentium.*			
514	53	Sanctus Cælius Hormiſda Iuſti filius, Fruſinas Campanus, vel Latinus, Impp. Cæſſ. Anaſtaſio, & Iuſtino Auguſtis, ac Theodorico Italiæ rege, ſedit annos	9	0	18
		Creatus, & conſecratus xiii. Kal. Auguſti. Ordinationem vnam menſe Decemb. fecit, epiſcoporum lv. preſbyterorum xxi. & diaconorum :::: Obijt viii. Idus Auguſti, anno 523. ſepultus in baſilica ſancti Petri Fl. Anicio Maximo V.C. ſine collega Conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	5
523	54	Sanctus Ioannes Conſtantij filius Tuſcus, S.R.E. presbyter Cardinalis SS. Ioannis, & Pauli tt. Pammachij, Imp. Iuſtino Aug. & Theodorico Gotthorum in Italia rege, ſedit annos	2	9	16
		Creatus, & conſecratus prid. Idus Auguſti. Ordinationes aliquot epiſcoporum xv. fecit. Exceſſit Rauennæ in carcere à Rege Gotthorum Theodorico coniectus vj. Kal. Iunij. Cadauer Romam illico tranſlatum, ad S. Petrum apoſtolum ſepultum eſt anno Chriſti 526. Anicio Olybrio iuniore V.C. ſine collega Conſſ. Vac. ſed. menſ.	0	1	27
526	55	Sanctus Felix 3. dictus 4. Caſtorij filius, Beneuentanus Samnis, S.R.E. presbyter Cardinalis S. Silueſtri tt. Equitij. Impp. Cæſſ. Flauijs Iuſtino, & Iuſtiniano Magno Auguſtis, & Atalarico Gotthorum in Italia rege, ſed. annos	4	2	18
		Creatus, & conſecratus 8. Kalend. Auguſti. Ordinationes duas menſibus Februario, & Martio, epiſcoporum xxix. presbyterorum lv. & diaconorum iv. fecit. Obijt iv. Idus Octob. anno 530. ſepultus ad ſanctum Petrum, Poſthumo Lampadio, & Fl. Oreſte VV.CC. Conſſ. Vacauit ſed. dies	0	0	3
530	56	Bonifacius 2. iunior Sigeuultes filius, Romanus, S.R.E. presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Cæciliæ, Imp. Cæſ. Fl. Iuſtiniano Aug. & Atalarico Italiæ rege, ſedit annum	1	0	2
		Creatus, & conſecratus Romæ 17. Kal. Nouemb. Ordinationeque vna facta obijt 16. Kal. Nouemb. anno 531. ſepultus ad ſanctum Petrum. Poſt conſulatum Lampadij, & Oreſtis VV.CC. Vac. ſed. menſ.	0	3	5
530	6	*Dioſcorus Romanus, S.R.E. presbyter Cardinalis, in ſchiſmate contra Bonifacium 17. Kal. Nouemb. creatus, ſed. dies*	0	0	28
		Obijt eodem anno, pridie Idus Octobris, ſepultus ad ſanctum Petrum.			
530		*Schiſma VI. inter Bonifacium, & Dioſcorum.*			
532	57	Ioannes 2. iunior cognomine Mercurius, Proiecti filius, Romanus de regione Cælio monte, S.R.E. presbyter Cardinalis tt. ſancti Clementis Imp. Cæſ. Fl. Iuſtiniano Aug. & Atalarico Gotthorum rege, ſed. ann.	2	4	6
		Creatus, & conſecratus xi. Kal. Februarij, 2. P.C. Lampadij, & Oreſtis VV.CC. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum xxi. presbyterorum xv. & dia-			

Anni Chriſti.	Numer' Pōtificū.	Pontifices	Anni.	Menſes.	Dies.
		& diaconorum::::Obijt VI. Kalend. Iunij, anno Chriſti 554. ſepultus ad ſanctum Petrum Fl. Iuſtiniano Aug. 3 & Decio Theodoro Paulino V.C. Conſſ. Vacauit ſedes Romana dies	0	0	6
534	85	Sanctus Ruſticus Agapetus Gordiani presbyteri cardinalis ſanctorum Iohannis & Pauli tt. Pammachij filius, Romanus, S.R.E. archidiaconus, Imp. Cæſar. 2. Iuſtiniano Aug. & Theodahato Amalo Italiæ rege, ſedit menſes	0	11	19
		Creatus, & conſecratus 3. Nonas Iunij. Ordinationem vnam epiſcoporum XI. & diaconorum IV. fecit. Obijt Conſtantinopoli, quo à Theodahato Gotthorum Tyranno legatus fuerat, XII. Kalend. Iunij, anno 535. Romam tranſlatus, ſepultus eſt ad ſanctum Petrum XII. Kal. Octob. eiuſdem anni, F. Beliſario V.C. ſine conlega conſule. Vacauit ſedes menſes			
		ad electionem	0	1	28
		ad ordinationem	0	6	24
535	59	Sanctus Cælius Silverius Hormiſdæ papæ filius, Fruſinas, Hernicus, vel Latinus, aut Campanus, S. R. E. ſubdiaconus regionarius, Imp. Cæſar. Iuſtiniano Auguſto Tehodahato, & Vitige Gotthorum in Italia regibus, ſedit annum			
		ab electione	1	10	7
		ab ordinatione	1	5	11
		Creatus XIII. Kalend. Auguſti, conſecratus verò die Dominico XVII. Kalend. Ianuarij. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum XIX. presbyterorum XIIII. & diaconorum V. Pontificatu exactus eſt 7. Kal. Iunij, anno 537. II. P.C. Fl. Beliſarij V. C. & in inſulam Pontiam relegatus, vbi anno ſequenti 538. XII. Kal. Iulij mortuus eſt, ibique ſepultus, Ioanne, & Fl. Voluſiano VV.CC. Conſulibus. Quo deportato vacauit ſedes			
		vſque ad creationem	0	0	1
		vſque ad conſecrationem	0	0	19
537	60	Vigilius Ioannis conſularis viri filius Romanus, S.R.E. archidiaconus, Imp. Cæſare Flauio Anicio Iuſtiniano Aug. Vitige. Ildoualdo Ararico, Tutila & Teio Gotthorum in Italia regibus, ſedit ann.			
		à creatione	18	7	15
		à conſecratione	18	6	28
		Creatus VI. Kal. Iunij, & conſecratus die Dominico, XVIII. Kal. Iulij, viuente prædeceſſore ſuo Silverio. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum LXXXI. presbyterorum XLVI. & diaconorum XVI. Obijt Syracuſis in Sicilia, Conſtantinopoli ab Imperatore rediens Romam 4. Idus Ianuarij, anno 556. XV. poſt conſulatum Fl. Baſilij iunioris V. C. Cadauer Romam relatum			

Anni Chriſti.	Numer' Pōtificū.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
		tum, ſepultum eſt via Salaria in Baſilica ſancti Marcelli. Quo mortuo vacauit ſedes menſes	0	3	5
537		*Schiſma VII. inter Siluerium, & Vigilium.*			
553	V.	Sancta, & vniuerſalis ſynhodus v. Conſtantinopolitana ſecunda, epiſcoporum clxv. contra hæreticos Origenianiſtas collecta XII. poſt conſulatum Flauij Baſilij iunioris V. C.			
556	61	Sanctus Pelagius Ioannis Vicariani filius, Romanus, S.R.E. archidiaconus. Imp. Cæſ. Iuſtiniano Auguſto, ſedit ab ordinatione ann.	4	10	18
		Creatus.... ordinatus 16. Kalend. Maij, die Dominico paſchæ xv. poſt conſulatum Fl. Baſilij iunioris V. C. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum xlix. presbyterorum xxvi. & diaconorum ix. Obijt IIII. Nonas Martij, anno 565. ſepultus ad ſanctum Petrum poſt conſulatum Fl. Baſilij iunioris V. C. anno xx. Vacauit eo mortuo ſedes Romana			
		ad electionem	0	2	24
		ad ordinationem	0	4	12
561	62	Sanctus Ioannes III. Catellinus Anaſtaſij filius Romanus, Impp. Cæſſ. Flauijs Iuſtiniano, & Iuſtino iuniore Augg. ſedit annis			
		ab electione	13	0	16
		ab ordinatione	12	11	27
		Creatus III. Kal. Iunij. Conſecratus die Dominico 16. Kal. Auguſti. Ordinationibus duabus menſe Decembri habitis, epiſcopos lxi. presbyteros xxix. & diacones xiii. fecit. Obijt III. Idus Iulij, anno 574. poſt conſulatum Iuſtini Auguſti anno VII. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes menſ.			
		ad electionem	0	10	3
		ad ordinationem	0	10	19
575	63	Sanctus Benedictus Bonoſus, Bonifacij filius, Romanus, Impp. Cæſſ. Iuſtino iuniore, & Tiberio Conſtantino Augg. ſedit annos			
		ab electione	4	2	15
		ad ordinatione	4	1	29
		Creatus 16. Kalend. Iun. conſecratus die Dominico IV. Nonas Iun. VIII. P.C. Iuſtini Aug. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum xxi. presbyterorum xv. & diaconorum III. Obijt III. Kalend. Auguſti, anno 579. xii. P.C. Diui Iuſtini, ſepultus in ſecretario beati Petri Apoſtoli. Vacauit ſed Rom.			
		ad election.	0	3	10
		ad ordinat.	0	4	0
579	64	Sanctus Pelagius II. iunior, Vinigildi filius, Romanus. Impp. Cæſaribus Tiberio, & Mauricio Auguſtis, ſedit annos			
		ab electione	10	2	19
		ab ordinat.	10	2	10

 Crea-

Anni Christi.	Numer' Põtificũ.	Pontifices	Anni.	Menſes.	Dies.
		Creatus III. Idus Nouembris, conſecratus die ſancti Andreæ pridie Kalend. Decembris. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum XLVIII. preſbyterorum XXVIII. & diaconorum VIII. Obijt VI. Idus Februar. ex peſte, anno 590. VI. P.C.P. Tiberij Flauij Mauricij Auguſti, Indictione V. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes menſ.			
		ad creationem	0	....	....
		ad ordinationem	0	6	25
590	65	Sanctus Gregorius, magnus eccleſiæ doctor, Gordiani ſenatoris & Siluiæ ſanctiſſimæ matronæ filius, Romanus monachus, S. R. E. archidiaconus, & apocriſarius Conſtantinopoli apud Imperatorem, & Anglorum apoſtolus. Impp. Cæſſ. Tiberio Flauio Mauritio, & Flauio Phoca Auguſtis, ſedit annos			
		ab electione	14	....	....
		ab ordinatione	13	6	10
		Creatus.... Ordinatus die Dominico 3. Non. Sept. Ordinationes duas, vnam in Quadrageſima, aliam menſe Sept. fecit, epiſcoporum LXII. presbyterorum xxxix. & diaconorum v. Obijt 4. Idus Martij, anno Chriſti 604. ſepultus in porticu ante baſilicam S. Petri, prope ſecretarium, hodie ſancta Maria de febre vocatum, Imp. Cæſare Flauio Phoca ſine collega Auguſto & conſule, Indict. 7. Vacauit ſedes Romana eo mortuo menſes			
		ad electionem	0	5	19
		ad ordinationem	0	6	0
604	66	Sabinianus Boni filius Bleranus, Tuſcus, diaconus, Cardinalis & apocriſarius apoſtolicæ ſedis Conſtantinopoli apud Imperatorem à S. Gregorio papa creatus, Imp. Cæſare Fl. Phoca Aug. ſedit menſes			
		à creatione	0	5	19
		ab ordinatione	0	5	7
		Creatus Kal. Septembris, conſecratus die Dominico, Idibus Septembris. Ordinationem vnam epiſcoporum xxvi. fecit. Obijt xi. Kal. Martij, anno Chriſti 605. & ad ſanctum Petrum ſepultus, P.C. Fl. Phocæ Aug. Vac. ſed diem	0	0	1
605	67	Sanctus Bonifacius III. Ioannis Catadioſis filius, Romanus, S. R. E. presbyter Cardinalis, Imp. Cæſ. Fl. Phoca Auguſto, ſedit menſ.	0	8	23
		Creatus, & ordinatus 9. Kal. Martij, die Dominico. Ordinauit epiſcopos xxi. aliàs xi. Obijt prid. Idus Nouemb. anno Chriſti 605. ſepultus ad ſanctum Petrum. P.C. Imp. Cæſ. Fl. Phocæ Aug. Vacauit ſedes			
		ad electionem	0	....	....
		ad conſecrationem	0	9	15
606	68	Sanctus Bonifacius IIII. Ioannis Medici filius, Valerienſis Marſus, S. R. E. presbyter Cardinalis, Impp. Cæſſ. Flauijs Phoca & Heraclio Auguſtis, ſedit ann.			
		ab e			

Anni Chriſti.	Numerus Pontificii.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
		——— { ab electione	....	....	....
		{ à conſecratione	6	8	12
		Creatus.... conſecratus die Dominico, v. Kalend. Septembris, 2. poſt conſulatum Fl. Phocæ Auguſti. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum 36. presbyterorum:::: & diaconorum ix. Obijt v i i i. Idus Maij, anno 613. ſepultus ad ſanctum Petrum, 2. poſt conſulatum Imperatoris Cæſaris Fl. Heraclij Auguſti. Vacauit ſedes Romana menſes			
		——— { ad electionem	0	....	....
		{ ad conſecrationem	0	5	12
613	69	Sanctus Deusdedit Stephani ſubdiaconi filius, Romanus, S.R.E. presbyter Cardinalis SS. Ioannis & Pauli, tt. Pammachij à S. Gregorio papa factus, Imp. Cæſare Fl. Heraclio Auguſto, ſedit ab ordinatione annos	3	0	19
		Conſecratus die Dominico, 12. Kal. Nouembris. Ordinationes tres epiſcoporum xxix. presbyterorum xiiii. & diaconorum v. fecit. Obijt v i. Idus Nouembris, anno Chriſti 616. indict. v. & ad ſanctum Petrum ſepultus, poſt conſulatum Fl. Heraclij Auguſti anno v. Vacauit ſedes vſque ad conſecrationem menſ.	0	1	16
617	70	Bonifacius v. Neapolitanus Ioannis filius, Imp. Cæſ. Flauio Heraclio Auguſto, ſedit ab ordinatione annos	5	10	0
		Conſecratus 7. Kal. Ianuarij ineunte anno Dominicæ natiuitatis 617. Ordinationes duas menſe Decembri epiſcoporum xxix. presbyterorum xxvi & diaconorum i v. fecit. Obijt 8. Kal. Nouembris, anno 622. ſepultus ad S. Petrum x i. P.C. Imp. Cæſ. Flauij Heraclij Auguſti. Vacauit ſedes	0	0	10
622	71	Honorius Petronij viri conſularis filius Campanus, Imperatore Cæſare Flauio Heraclio Auguſto, ſedit annos	12	11	7
		Creatus, & conſecratus die Dominico, vii. Idus Nouembris. Ordinationes tres menſe Decembri, epiſcoporum xxci. presbyterorum x i i i. & diaconorum xi. Obijt i i i. Idus Octobris, anno Chriſti 635. ſepultus ad S. Petrum, xxiiii. poſt conſ. Fl. Heraclij Aug. Vac. Rom. ſed vſque ad conſecrationem ann.	1	7	18
637	72	Seuerinus Labieni filius, Romanus, Imperatore Cæſ. Flauio Heraclio Auguſto, ſedit ab ordinatione annum	1	2	4
		Creatus.... conſecratus Kal. Iunij, die Dominico. Fecit ordinationem vnam, qua epiſcopos nouem creauit. Moritur i v. Non. Auguſti, ſepultus ad S. Petrum, anno Chriſti 638. poſt conſulatum Imp. Cæſaris Flauij Heraclij Auguſti anno x x v i i. Vacauit ſedes vſque ad nouam conſecrationem menſ.	0	4	22
639	73	Ioannes i v. Venantij Scholaſtici filius Dalmata, S. R. E. diaconus Cardinalis, Imperat. Cæſ. Fl. Heraclio Auguſto, ſedit ann.	1	9	18
		Conſecratus 8 Kalend. Ianuarij, die Natalis Domini			

 ine-

Anni Chriſti.	Numer' Pontific.	Pontifices	Anni.	Menſes.	Dies.
		ineunte, anno 639. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum xix. presbyterorum xix. & diaconorum v. Obijt I V. Idus Octobris, anno 640. ſepultus ad ſanctum Petrum X X I X. poſt Conſulatum Imp. Cæſaris Flauij Heraclij Auguſti. Vacauit ſedes menſem	0	1	13
640	74	Theodorus Theodori epiſcopi filius Hieroſolymita, Græcus, Impp. Cęſaribus Flauijs Heraclijs Conſtantino, Herocleone, & Conſtante Auguſtis, ſedit annos	6	5	19
		Conſecratus V I. Kalend. Decembris die Dominico. Ordinationem vnam menſe Decembri epiſcoporum X L V I. presbyterorum X X I. & diaconorum I V. fecit. Obijt pridie Idus Maij anno 647. & ad ſanctum Petrum ſepelitur, V. P. C. Imp. Cæſ. Flauij Conſtantis Auguſti. Vacauit ſedes menſes			
		ad electionem	0	1	21
		ad conſecrationem	0	4	1
647	75	Sanctus Martinus Fabritij filius, Tudertinus Tuſcus, Imp. Cæſ. Fl. Heraclio Conſtante Auguſto, ſed. annos			
		ab electione	6	4	7
		à conſecratione	6	1	28
		Creatus prid. Nonas Iulij, conſecratus die Dominico xvi. Kalend. Ordinationes duas menſe Decembri fecit; epiſcoporum X X X I I I. presbyterorum X I. & diaconorum V. Obijt Cerſonæ in Ponto, vbi in exſilium pro tuenda catholicę fidei veritate ab Imperatore Conſtante actus fuerat prid. Idus Nouembris, anno 653. ibique ſepultus P. C. Fl. Conſtantis Auguſti, anno X I. Vacauit ſedes menſes	0	8	28
654	76	Eugenius Rufiniani filius, Romanus de regione prima Auentienenſi, Imp. Cæſ. Fl. Conſtante Auguſto, ſedit annos	2	9	24
		Creatus, & conſecratus die Dominico, I V. Idus Auguſti, anno X I I. P. C. Conſtantis Imp. Ordinationes duas epiſcoporum xxi. fecit. Obijt I V. Nonas Iunij, ſepultus ad S. Petrum, anno 657. xv P. C. Conſtantis Imperatoris. Vacauit ſedes Romana menſem	0	1	27
657	77	Vitalianus Anaſtaſij filius, Signinus Latinus, Impp. Cæſſ. Flauij Heraclijs Conſtante & Conſtantino Auguſtis, ſedit annos	14	5	29
		Conſecratus die Dominico, 3. Kal. Auguſti. Ordinationes quattuor, epiſcoporum xcvii. presbyterorum xxii. & diaconorum xi. fecit. Obijt 6. Kal. Februarij ann. 672. ſepultus ad S. Petrum P. C. Conſtantini Aug. anno v. Vacauit ſedes menſes	0	2	14
572	78	Adeodatus Iouiani filius, Romanus, monachus preſbyter Cardinalis, Imp. Cæſ. Fl. Heraclio Conſtantino Auguſto, ſedit annos	4	2	16
		Conſecratus 3. Idus Aprilis die Dominico. Ordinationem vnam menſe Decembri, epiſcoporum X L V I. presbyterorum X I I I I. & diaconorum I I. fecit. Obijt 6. Kal.			

Anni Chriſti.	Numer° Pōtificū.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
		Kal. Iulij, anno 676. ſepultus ad ſanctum Petrum IX. P. C. Conſtantini Aug. Vacauit ſedes menſes	0	4	6
676	79	Domnio, aliàs Donus. aliàs Domnus, Mauricij filius, Romanus, Imp. Conſtantino Auguſto, ſedit annos	1	5	10
		Creatus die Dominico, 4. Nonas Nouembris. Ordinationem vnam, epiſcoporum VI. presbyterorum X. & diaconorum V. fecit. Obijt 3. Idus Aprilis, anno 679. ſepultus ad ſanctum Petrum P. C. Conſtantini Aug. anno XII. Vacauit ſedes menſes	0	2	28
679	80	Agatho Pannonij filius, Panormitanus Siculus monachus, S R E. presbyter Cardinalis, Imp. Conſtantino Aug. ſedit annos	2	6	0
		Conſecratus 6. Idus Iulij die Dominico. Ordinationem vnam fecit, epiſcoporum XIIX. presbyterorum X. & diaconorum III. Obijt 4. Idus Ianuarij. anno 682. P. C. Imp. Conſtantini Auguſti anno XV. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes menſ.	0	7	0
681	VI.	Sancta, & vniuerſalis ſynhodus VI. Conſtantinopolitana 3. CCXXCIX. epiſcoporum, contra Monothelitas hęreticos congregata, P. C. Conſtantini Auguſti annis 13. 14. & 15.			
682	81	Sanctus Leo II. iunior Pauli filius, Aidonenſis diœc. Catinenſis, Siculus, S R. E. presbyter cardinalis, Imp. Cæſ. Conſtantino Auguſto, ſedit menſ.	0	10	19
		Creatus IV. Idus Auguſti die Dominico. Ordinationem vnam die 26. Iunij fecit, qua epiſcopos 23. presbyteros 9. & diaconos 3. creauit. Obijt 4. Kal. Iulij, anno 683 ſepultus ad ſanctum Petrum, P. C. Imp. Conſtantini Auguſti, anno 16. Indictione XI. Vac. ſed. menſ.	0	11	22
684	82	Sanctus Benedictus II. iunior Ioannis filius, Romanus, S. R. E. presbyter cardinalis, Imp. Cæſare Heraclio Conſtantino Auguſto, ſedit menſ.	0	10	27
		Conſecratus 13. Kal. Iul. die Domino. Ordinationem vnam, epiſcoporum 12. fecit. Obijt Idibus Maij, anno Chriſti 685. Imp. Cæſ. Fl. Iuſtiniano iuniore Auguſto, ſine collega Conſ. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes { vſque ad conſecrationem	0	2	9
		{ vſque ad creationem.	0	2	15
		Pontifices, qui deinde fuerunt, creati & conſecrati ſunt ſine Conſtantinopolitani Imperatoris iuſſione. Anaſtaſius Bibliothecarius			
685	83	Ioannes V. Cyriaci filius, Antiochenus Syrus, S. R. E. archidiaconus Cardinalis, Impp. Cæſaribus Flauijs Heraclijs Conſtantino, & Iuſtiniano Auguſtis, ſedit à creatione annum	1	0	9
		Creatus 8. Kal. Auguſti, conſecratus 3. Kal. Auguſti. Ordinationem vnam fecit, epiſcoporum XIII. Obijt IV. Nonas Auguſti anno 686. ſepultus ad ſanctum Petrum poſt conſulatum Fl. Iuſtiniani iunioris Aug. Vac. ſed. menſ.	0	2	18

Anni Christi	Numerus Pontificū.		Anni	Menses	Dies
686	7 8	*Petrus Romanus, S.R.E. archipresbyter* *Theodorus, S.R.E. presbyter Cardinalis* } *in ſchiſmate, quod V I I I, fuit, creati.* *Quibus pulſis, pontifex Romanus renunciatus eſt*			
686	24	Cuno Trax Benedicti filius, S.R. E. presbyter cardinalis, qui ſedit menſes	0	11	0
		Creatus, & conſecratus 12. Kal. Nouemb. die Dominico. Fecit ordinationem vnam, epiſcoporum X V I. Obijt XI. Kal. Octobris, anno 687. ſepultus ad ſanctum Petrum, iterum P.C. Iuſtiniani. Aug. Vac. ſed.	0	2	25
687	9 10	*Theodorus, presbyter, S.R.E.* *Paſchalis, Archidiaconus S.R.E.* } *in ſchiſmate, quod IX. fuit, creati.* *Vtriſque pulſis, papa factus eſt*			
687	85	Sergius Tiberij filius Antiochenus Syrus, *Panormi* in Sicilia ortus, S R. E. presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Suſannæ ad duas domos à Leone I I. papa factus. Imp. Cæſaribus Fl. Iuſtiniano, Leontio, & Liberio Habſimaro Auguſtis, ſedit annos	13	8	23
		Creatus 16. Kal. conſecratus 8 Kal. Ianuarij. die natalis Domini. Ordinationes duas menſe Martio fecit, epiſcoporum XCVI. presbyterorum X V I I I. & diaconorum I V. Obijt V I. Idus Septembris, anno 701. Indictione XIV. ſepultus ad ſanctum Petrum, poſt conſulatum Tiberij Habſimari Auguſti. Vacauit ſedes menſem	0	1	20
701	86	Ioannes V I. Græcus Paterni, aliàs Petronij filius, Imp. Tiberio Habſimaro Aug. ſed ann.	3	2	13
		Creatus I V. Kal. conſecratus I I I. Kal. Nouembris. Fecit ordinationem vnam, epiſcoporum X V. presbyterorum I X. & diaconorum I I. Obijt 7. Idus Ianuarij, anno 705. Indict. 3. ſepultus ad ſanctum Petrum, V. P. C. Tiberij Habſimari Aug. Vacauit ſedes menſem	0	1	18
705	87	Ioannes V I I. Platonis filius, Græcus, diaconus Cardinalis ſanctæ Mariæ Nouæ, Impp. Cæſſ. Tiberio Habſimaro, & Fl. Iuſtiniano iterum Aug. ſedit annos	2	7	17
		Creatus, & conſecratus die Dominico kalend. Martij. Fecit ordinationem vnam, qua epiſcopos XIX. presbyteros X. & diaconos I I. creauit. Obijt Romæ iuxta eccleſiam ſanctæ Mariæ Nouæ, quam renouauerat XVI. kalend. Nouembris, ſepultus in baſilica ſancti Petri, ante altare ſanctæ Dei genitricis Virginis, quod nunc Sudarij dicitur, anno Chriſti 707. Indictione V I. Imp. Cæſare Fl. Heraclio Iuſtiniano Auguſto I I. ſine conlega conſule. Non vacauit ſedes.			
707	88	Siſinnius Ioannis filius, Syrus, Iuſtiniano Auguſto, ſedit dies	0	0	20
		Creatus XV. kal. Conſecratus X. kal. Nouembris. Ordinationem vnius epiſcopi in Inſula Corſica fecit. Obijt V I I I. Idus Nouembris, ſepultus ad ſanctum Petrum. Vac. ſed. menſ.	0	1	16
707	89	Conſtantinus Ioannis filius, Syrus, Impp. Cæſſ. Iuſtinia			

nia

Anni Chriſti.	Numerꝰ Pōtificū.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
		niano,& Philippico Bardane Auguſtis,ſedit annos	8	1	20
		Creatus x. Kalend. Ianuarij, conſecratus VIII. Kal. die natalis Domini. Ordinationem vnam epiſcoporum LXIIII. presbyterorum x. & diaconorum II. fecit. Obijt 3. Idus Februarij, ann. 716. Indictione xiv. ſepultus ad ſanctum Petrum, Fl. Arthemio Anaſtaſio Aug. Coſ. Vacauit ſedes menſem	0	1	10
716	90	Gregorius II. iunior Romanus Marcelli filius, S. R E. diaconus Cardinalis à Conſtantino papa factus, Imp. Cæſaribus Flauijs Anaſtaſio Arthemio, Theodoſio Adtramiteno, & Leone Iſauro Auguſtis, ſedit annos	14	10	22
		Creatus xii. Kal. conſecratus xi. Kal. Aprilis. Ordinationes ix. menſe Septembri fecit, & vnam menſe Iunio, quibus epiſcopos cxlix. presbyteros xxxv. & diaconos IV. creauit. Obijt 3. Idus Februarij. Indictione xiv. anno Chriſti 731. P. C. Leonis Auguſti anno xiv. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	25
731	91	Gregorius III. Ioannis filius, Syrus, S. R. E. presbyter Cardinalis, Imp. Cæſ. Flauio Leone Iſauro Auguſto, ſedit annos	10	8	24
		Creatus III. Non. Martij, conſecratus xv. Kal. Aprilis. Ordinationes tres menſe Decembri fecit, epiſcoporum xxc. presbyterorum xxiv. & diaconorum III. Obijt iv. Kal. Decembris, anno 741. Indictione x. ſepultus in baſilica ſancti Petri apoſtoli, poſt conſulatum Leonis Iſauri Auguſti anno xxiv. Vacauit ſedes dies	0	0	2
		Italia ab Imp. Conſtantinopolitano Leone hæretico Iconomacho, auctore Gregorio III. papa defecit.			
741	92	Zacharias Polycronij filius, Græcus monachus, S.R.E. presbyter cardinalis à Gregorio III. creatus, Imp. Cæſ. Fl. Conſtantino Copronymo Auguſto, ſedit annos	10	3	15
		Creatus Kal. Decembris, conſecratus III. Non. Decembris. Ordinationes tres menſe Martio fecit, epiſcoporum lxxxv. presbyterorum xxx. & diaconorum v. Obijt Idibus Martij, anno Chriſti 752. Indictione v. ſepultus ad ſanctum Petrum, P. C. Conſtantini Copronymi Auguſti anno x. Vacauit ſedes dies	0	0	8
752	93	Stephanus II. iunior, S.R.E. presbyter Cardinalis, ſedit dies	0	0	4
		Creatus ix. Kal. Aprilis. Obijt VI. Kal. Aprilis, ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſed. diem	0	0	1
752	94	Stephanus III. dictus II. iunior Conſtantini filius, Romanus, S.R.E. diaconus cardinalis à Zacharia papa factus, Impp. Cæſſ. Flauijs Conſtantino Copronymo & Leone Auguſtis, ſedit annos	5	0	29
		Creatus 4. Kalend. Aprilis, conſecratus IIII. Nonas Aprilis. Ordinationem vnam menſe Martio, epiſcoporum IIII. presbyterorum II. & diaconorum II. fecit. Obijt 6. kal. Maij, anno Chriſti 757. Indictione x. ſepultus ad ſanctum Petrum, P. C. Conſtantini Copronymi Au-			

Anni Christi.	Numer⁹ Pōtifi.[?]	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		guſti anno xv. Vacauit ſedes dies	0	0	32
757	95	Paulus Conſtantini filius Stephani iunioris papæ frater Germanus, S.R.E. diaconus cardinalis à Zacharia papa factus, Impp. Cæſ. Conſtantino, & Leone Augg. ſedit annos	10	1	0
		Creatus, & conſecratus 4. Kal. Iunij. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum 3. presbyterorum 12. & diaconorum 2. Obijt in monaſterio S. Pauli via Oſtienſi 4. Kal. Iulij. anno Chriſti 767. Indictione v. ſepultus ad ſanctum Petrum, P. C. Conſtantini Copronymi Aug. anno xxv. Vacauit ſedes annum	1	1	7
757	11	*Theophylactus Romanus, S. R. E. archidiaconus Cardinalis, in ſchiſmate X. contra Paulum papam creatus, ſedit*	0	....	....
		Coactus abdicauit.			
767	12	*Conſtantinus Nepeſinus, Ducis Nepeſini filius, quum laicus eſſet, contra canones Totonis & Paſsiui fratrum ſuorum vi, à Laicis pontifex creatus, præter Cardinalium ſententiam, ſedit annum*	1	1	9
		Creatus die Dominico, quo mortuus eſt Paulus papa 4. Kalend. Iulij. poſtridie diaconus, & presbyter à Georgio Præneſtino epiſcopo factus, Pontifex verò die Dominico ſequenti 3. Non. Iulij apud ſanctum Petrum à Georgio Præneſtino, Euſtratio Albano, & Citonato Portuenſe conſecratus. Ordinationes fecit, epiſcoporum VIII: presbyterorum VIII. & diaconorum IIII. Anno ſequenti 768. coactus à Chriſtophoro Primicerio, & conſiliario apoſtolicæ ſedis, & Sergio eius filio ſacellario, abdicauit, Laterani in concilio Epiſcoporum, & Cardinalium die ſabbati, ante ordinationem Stephani papæ VIII. Idus Auguſti, & in monaſterio Cellæ nouæ effoſsis oculis, relegatus, monachus factus eſt.			
768	13	*Philippus Romanus, monachus abbas monaſterij ſancti Viti, S. R. E. presbyter Cardinalis, in ſchiſmate contra Conſtantinum à quibuſdam clericis auctore Valdiperto presbytero Longobardo papa factus, ſedit dies*	0	0	1
		Creatus, & conſecratus prid. Kal. Auguſti die Dominico, & quinto die pòſt coactus ab eodem Chriſtophoro Primicerio, pontificatu ſe abdicauit pridie Nonas Auguſti, atque ad ſuum monaſterium reuerſus eſt, & poſtridie Stephanus electus.			
767		*Schiſma XI. in eccleſia Romana maximè turbulentum.*			
768	96	Stephanus IIII. dictus III. Olibrij filius, Siculus, monachus monaſterij S. Chryſogoni Romæ ſub Gregorio III. papa cubicularius Lateranenſis, demum S.R.E. presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Cæciliæ à Zacharia papa factus, Impp. Cæſaribus Conſtantino Copronymo, & Leone Augg. ſedit annos	3	5	27
		Creatus Nonis Auguſti & conſecratus VII. Idus Auguſti xxvi. P. C. Conſtantini Copronymi Auguſti. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum ...., presbyterorum v. & diaconorum IV. Obijt manè prid. Kal. Februarij anno 772. Indictione x. ſepultus ad ſanctum Petrum, 3. poſt conſulatum Leonis IV. Auguſti. Vacauit Romana ſedes dies	0	0	8

Ha

Anni Chriſti.	Numer. Pōtific.	Romani.	Anni.	Menſes.	Dies.
772	97	Hadrianus Theodori filius, Romanus de regione via Lata prope ſanctum Marcum, nobiliſſimo genere ortus, clericus, notarius regionarius, & ſubdiaconus à Paulo papa factus, poſt S.R.E. diaconus Cardinalis à Stephano III. creatus. Impp. Cæſſ. Leone IV. & Conſtantino eius filio Auguſtis, ſedit annos	23	10	17
		Creatus, & conſecratus V. Idus Februarij die Dominico. Ordinationes duas menſe Martio fecit, epiſcoporum CXXCV. presbyterorum XXIIII. & diaconorum VII. Obijt manè VII. Kalend. Ianuarij anno 795. finiente, Indictione IV. ſepultus ad ſanctum Petrum, P.C. Conſtantini Octaui Irenes filij Auguſti, anno XVI. Non vacauit ſedes	0	0	0
789	VII.	Sancta, & vniuerſalis ſynhodus ſeptima Nicæna ſecunda CCCL. Epiſcoporum, contra Iconomachos collecta, P.C. Conſtantini VIII. Aug. anno X.			
796	98	Leo III. Azzupij filius, Romanus, S.R.E. presbyter cardinalis tt. S. Suſannæ, Conſtantino VIII. & Nicephoro Auguſtis, ſedit annos	20	5	18
		Creatus 7. Kal. Ianuarij, poſtridie conſecratus. Ordinationes tres menſe Martio fecit, epiſcoporum CXXVI. presbyterorum XXX. & diaconorum XI. Obijt prid. Idus Iunij, anno 816. Indictione IX. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	20
800		Hic pontifex Carolum Magnum Francorum regem Imperatorem creauit.			
816	99	Stephanus V. dictus IV. Iulij Marini filius, Romanus, S.R.E. diaconus, aliàs presbyter Cardinalis à Leone III. papa factus, Ludouico Pio Auguſto, ſedit menſes	0	6	23
		Creatus V. Nonas Iulij, conſecratus prid. Non. Iulij. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum V. presbyterorum IX. & diaconorum IV. Obijt 8. Kal. Febr. anno 817. ſepultus in baſilica ſancti Petri apoſtoli. Vacauit ſedes dies	0	0	2
817	100	Paſchalis Maximi Bonoſi filius, Romanus, monachus & abbas ſancti Stephani prope S. Petrum, S.R.E. presbyter cardinalis tituli ſanctæ Praxedis à Leone III. papa factus, Ludouico Pio, & Hlothario Auguſtis, ſedit annos	7	3	17
		Creatus 5. Kal. Februarij, conſecratus Kal. Februarij. Ordinationes duas menſibus Decemb. & Martio fecit, epiſcoporum .... presbyterorum VII. & diaconorum VII. Obijt prid. Idus Maij, anno Chriſti 824. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	4
824	101	Eugenius II. iunior Boëmundi filius, Romanus, S.R.E. archipresbyter cardinalis tt. ſanctæ Sabinæ à Leone III. papa factus, Impp. Cæſaribus Ludouico Pio, & Hlothario Augg. ſedit ann.	3	6	24
		Creatus 14. Kal. & conſecratus XI. Kalend. Iunij. Obijt prid. Idus Decembris, anno 827. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vac. ſed. diem	0	0	1

Anni Christi.	Numer' Pōtificū.	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
827	14	*Zinzinus Romanus, S.R.E. presbyter Cardinalis in ſchiſmate contra Eugenium electus à minori parte, ſedit*	0	....	....
		Coactus non longè poſt abdicauit.			
		Schiſma in eccleſia Romana XII.			
827	102	Valentinus Leontij filius, Romanus, S. R. E. archidiaconus Cardinalis à Paſchale papa factus, ſedit menſem	0	1	10
		Creatus XIX. Kal. Ianuarij, conſecratus poſtridie, obijt XI. Kal. Februarij, anno Chriſti 828. ſepultus in baſilica ſancti Petri. Vacauit ſedes dies	0	0	3
828	103	Gregorius I V. Ioannis filius, Romanus S.R.E. presbyter Cardinalis tt. ſancti Marci à Paſchali factus, Hludouico Pio, & Hlothario eius filio Auguſtis, ſedit annos	16	0	0
		Creatus 7. Kal. Februar. Ordinationes quinque menſibus Martio, Septembri & Decembri fecit, epiſcoporum, presbyterorum, & diaconorum C X X C V. Obijt 8. Kal. Febr. anno Chriſti 844. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	15
844	104	Sergius I I. iunior Sergij filius, Romanus, de regione I V. S. R. E. archipresbyter Cardinalis SS. Silueſtri & Martini tt. Equitij à Paſchali papa factus, Hlothario Auguſto, ſedit annos	3	2	3
		Creatus, & conſecratus 4. Idus Februarij. Ordinationem vnam menſe Martio fecit, epiſcoporum XXIII. presbyterorum V I I I. & diaconorum I I I. Obijt prid. Idus Aprilis, anno 847 ſepultus in baſilica ſancti Petri. Non vacauit ſedes, niſi vſque ad conſecrationem	0	2	15
847	105	Leo I V. Rodulfi filius Romanus, monachus monaſterij ſanctorum Silueſtri & Martini prope ſanctum Petrum, S.R.E. presbyter Cardinalis tt. SS. quattuor coronatorum à Sergio I I. papa factus, Hlothario, & Hludouico iuniore Auguſtis, ſed. ann.	8	3	6
		Creatus die obitus papæ Sergij prid. Idus Aprilis, conſecratus 6 kalend. Iulij die Dominico. Ordinationes duas menſibus Martio & Decembri fecit, epiſcoporum L X I I I. presbyterorum XIX. & diaconorum V I I I. Obijt XVI. kalend. Auguſti, anno 855. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes			
		vſque ad electionem	0	0	6
		vſque ad conſecrationem	0	2	8
855	106	Benedictus I I I. Petri filius, Romanus, S.R.E. presbyter Cardinalis S. Mariæ Tranſtyberim tt. Caliſti à Leone I V. factus, Imp. Cæſ. Hludouico Auguſto iuniore, ſedit			
		ab electione	2	8	16
		à conſecratione	2	6	10
		Electus in ſchiſmate IX. kal. Auguſti, res turbatæ fuerunt vſque ad 3. kal. Octobris quo ſedato ſchiſmate conſecratus eſt. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum XX. presbyterorum V I. & diaconi vnius. Obijt manè V I. Idus Aprilis, anno 858. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	15

Anaſta-

Anni Chriſti.	Numer. Pōtific.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
855	15	*Anaſtaſius III. Romanus S. R. E. presbyter Cardinalis tt. ſancti Marcelli, in ſchiſmate contra Benedictum III. . . . . Kalend. Auguſti creatus, ſed. menſ.*	o	....	....
		Et non longè pòſt coactus abdicauit.			
		Schiſma XIII. in eccleſia Romana.			
858	107	Nicolaus Magnus Theodori filius, Romanus; S. R. E. diaconus Cardinalis à Leone I V. factus, Imp. Cæſ. Hludouico iuniore Auguſto, ſedit annos	9	6	20
		Creatus, & conſecratus 8. Kalend. Maij. Ordinationes plures menſe Martio & Decembri, epiſcoporum L X V. presbyterorum V I I. & diaconorum I I I I. fecit. Obijt manè Idibus Nouembris, anno Chriſti 867. Indictione prima, ſepultus ante fores baſilicæ ſancti Petri. Vacauit ſedes Romana dies	o	o	7
867	108	Hadrianus I I. iunior, Romanus, Talari epiſcopi filius, S.R.E. presbyter Cardinalis tt. ſancti Marci à Sergio I I. papa factus, Imp. Cæſare Hludouico iuniore Auguſto, ſedit annos	4	11	12
		Creatus X I. Kal. Decembris, conſecratus I X. Kal. Decembris. Obijt Kal. Nouembris, anno 872. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes menſem	o	1	12
896		Sancta, & vniuerſalis ſynhodus octaua, Conſtantinopolitana quarta C C C. epiſcoporum, contra Photium patriarcham Conſtantinopolitanum coacta.			
842	109	Ioannes V I I I. Gundi filius Romanus, S. R. E. archidiaconus Cardinalis, Impp. Cæſaribus Hludouico iuniore Carolo iuniore Caluo, Hludouico I I I. Balbo, & Carolo I I I. Craſſo Auguſtis, ſed. ann.	10	o	2
		Creatus, & conſecratus xix. Kal. Ianuarij. Obijt xiix. Kalend. Ianuarij, anno 882. Indictione prima, ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſed. dies	o	o	3
877		Sanctæ, & vniuerſalis ſynhodi octauæ Conſtantinopolitanę I V. cccxxcIII. epiſcoporum pro Photij patriarchatu coactæ, poſterior pars.			
882	110	Marinus Palumbi presbyteri filius, Galleſianus Faliſcus, S.R.E. diaconus cardinalis, Carolo 3. Auguſto, ſedit annum	1	1	o
		Creatus 14. Kal. Ianuarij, conſecratus die natalis Domini. Obijt 15. Kal. Februarij, anno 884. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vac. ſedes dies	o	o	2
884	111	Hadrianus 3. Romanus (quem alij Agapitum vocant) Benedicti filius, de regione via lata, Carolo 3. Imperatore, ſedit annum	1	3	19
		Creatus 12. Kal. Februarij. conſecratus 7. Kal. Februarij. Obijt 7. Idus Maij, anno Chriſti 885. ſepultus in baſilica ſancti Petri. Vacauit ſedes Romana dies	o	o	3
885	112	Stephanus V I. dictus V. Romanus (quem alij Baſilium vocant) Hadriani filius, de regione via lata, Impp. Cæſſ. Carolo tertio Craſſo, & Arnulfo Auguſtis, ſedit annos	6	o	9

Crea

Anni Chriſti.	Numer' Pōtificū.		Anni.	Menſes.	Dies.
		Creatus 3. Idus Maij. Obijt 12. Kal. Iunij, anno 891. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	5
891	113	Formoſus Portuenſis, Leonis filius, epiſcopus Portuenſis à Nicolao papa factus, Arnulfo Imperatore, ſedit annos	4	6	18
		Creatus 6. Kal. Iunij, Indictione 9. Obijt 19. Kal. Ianuarij, anno 895. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	2
		Formoſus fuit primus ex Epiſcopo factus papa.			
891		*Sergius III. Benedicti filius, Romanus ex comitibus Tuſculanis, S. R. E. diaconus Cardinalis, in ſchiſmate contra Formoſum papam creatus, ſedit*	0	....	....
		Coactus abdicauit, & in exſilium actus eſt.			
891		*Schiſma in eccleſia Romana XIIII.*			
895	114	Bonifacius VI. Hadriani epiſcopi filius, Romanus, Imp. Cæſare Arnulfo Aug. ſed. dies	0	0	15
		Creatus 16. Kal. Ianuarij. Obijt prid. Kal. Ianuarij, anno 896. ineunte, ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	5
896	115	Stephanus VII. dictus VI. Ioannis presbyteri filius, Romanus, epiſcopus Anagnimus à Stephano V. papa factus, ſedit Arnulfo Imperatore annum	1	2	19
		Creatus 8. Idus Ianuarij. Obijt 9. kal. Aprilis, ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	3
897	116	Romanus Conſtantini Marini papæ fratris filius, Galleſianus Faliſcus, Arnulfo Imperatore ſedit menſes	0	4	23
		Creatus V. kalend. April. Obijt 14. kalend. Septemb. anno 897. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes diem	0	0	1
897	117	Theodorus 2. iunior Photij filius, Romanus, ſedit dies	0	0	20
		Creatus 13. kal. Septemb. Obijt 6. Idus Septembris, ſepultus ad ſanctum Petrum. Vac. ſedes diem	0	0	1
897	118	Ioannes IX. Rampoaldi filius, Tiburtinus monachus, diaconus S.R.E. Imp. Cæſare, Arnulfo Auguſto, ſedit annos	2	0	15
		Creatus 5. Idus Sept. Obijt 9. kal. Octob. anno Chriſti 899. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vac. ſed. diem	0	0	1
897		*Sergius III. Benedicti filius, Romanus, ex Comitibus Tuſculanis, presbyter in ſchiſmate iterum contra Ioannem IX. creatus, ſedit*	0	....	....
		Coactus iterum abdicauit, & in exſilium actus eſt.			
899	119	Benedictus IIII. Mammoli filius, Romanus, Impp. Hludouico IV. Arnulfi filio, ſedit ann.	3	6	15
		Creatus VIII. kalend. Octobris. Obijt VI. Idus Aprilis, anno 903. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	6
903	120	Leo V. è villa Priapi agri Ardeatini in Latio, ſedit menſem	0	1	10
		Creatus 17. kal. Maij. Coactus à Chriſtophoro presbytero Cardinale abdicauit 9. kal. Iunij, & monachus factus eſt. Non vacauit ſedes	0	0	0

Anni Chriſti.	Numer⁹ Pōtificū.		Anni.	Menſes.	Dies.
		Obijt paulò pòſt, Laterani in baſilica Conſtantiniana ſepultus.			
903	121	Chriſtophorus Leonis filius Romanus, presbyter Cardinalis tt. SS. Laurentij & Damaſi, Cæſare Hludouico IV. ſedit menſes	0	7	0
		Creatus 7. Kal. Iunij. coactus à Sergio presbytero abdicauit 9. Kal. Ianuarij, & monachus factus eſt anno 903. Et moriens ad S. Petrum ſepultus eſt.			
		Schiſma in Romana eccleſia XV. inter Leonem V. Chriſtophorum, & Sergium III.			
903	122	Sergius III. Benedicti filius, Romanus, ex comitibus Tuſculanis, S.R.E. presbyter Cardinalis, Hludouico IV. Cæſare, ſedit ann.	7	3	16
		Creatus 8. Kal. Ianuarij, die natalis Domini ineunte anno 904. Obijt V. Idus Aprilis, anno 911. ad S. Petrum ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	4
911	123	Anaſtaſius III. Luciani filius, Romanus, Cæſare Chunrado, ſedit annos	2	1	22
		Creatus 17. Kal. Maij Obijt pridie Non. Iunij, anno 913. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	2
913	124	Lando Tami filius, Sabinus, Chunrado Franco Cæſare, ſedit menſes	0	6	22
		Creatus VII. Idus Iunij. Obijt V. Kalend. Ianuarij ineunte anno 914. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	26
914	125	Ioannes X. Ioannis filius, Rauennas, ex epiſcopo Bononienſi archiepiſcopus Rauennas, Chunrado Franco, & Henrico Aucipe Saxone Cæſaribus ſedit annos	14	2	15
		Creatus 9. Kal. Febr. Occiſus ſuffocatus ceruicali ſuper os coniecto, in patriarchio Lateranenſi VII. Idus Aprilis, anno 928. ſepultus Laterani. Vacauit ſedes dies	0	0	2
928	126	Leo VI. Chriſtophori Primicerij S.R.E. filius, Romanus, Henrico Aucipe Saxone Cæſare, ſedit menſes	0	6	15
		Creatus V. Idus Aprilis. Obijt 10. Kal. Nouemb. anno 928. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes diem	0	0	1
928	127	Stephanus VIII. dictus VII. Tendemundi filius, Romanus, ſedit annos	2	1	15
		Creatus 9. Kal. Nouemb. Obijt VI. Idus Decemb. anno 930. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	2
930	128	Ioannis XI. Sergij III. papę filius nothus, Romanus, ex comitibus Tuſculanis, Henrico Aucipe Saxone Aug. ſedit annos	4	10	15
		Creatus 3. Idus Decemb. Obijt 8. Kal. Nouemb. anno 935. Laterani ſepultus. Vacauit ſedes diem	0	0	1
935	129	Leo VII. Romanus, Othone magno Cæſ. ſedit annos	3	6	10
		Creatus 6. Kal. Nouembris. Obijt pridie. Non. Maij, anno 939. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes menſem	0	1	0
939	130	Stephanus IX. dictus VIII. Romanus, Othone Cæſare, ſedit annos	3	4	15

Crea

Anni Chriſti.	Numer. Pōtificū.	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		Creatus 3. Idus Maij. Obijt 12. Kal. Iunij, anno 891. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	5
891	113	Formoſus Portuenſis, Leonis filius, epiſcopus Portuenſis à Nicolao papa factus, Arnulfo Imperatore, ſedit annos	4	6	18
		Creatus 6. Kal. Iunij, Indictione 9. Obijt 19. Kal. Ianuarij, anno 895. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	2
		Formoſus fuit primus ex Epiſcopo factus papa.			
891		*Sergius III. Benedicti filius, Romanus ex comitibus Tuſculanis, S. R. E. diaconus Cardinalis, in ſchiſmate contra Formoſum papam creatus, ſedit*	0	....	....
		Coactus abdicauit, & in exſilium actus eſt.			
891		*Schiſma in eccleſia Romana XIIII.*			
895	114	Bonifacius VI. Hadriani epiſcopi filius, Romanus, Imp. Cæſare Arnulfo Aug. ſed. dies	0	0	15
		Creatus 16. Kal. Ianuarij. Obijt prid. Kal. Ianuarij, anno 896. ineunte, ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	5
896	115	Stephanus VII. dictus VI. Ioannis presbyteri filius, Romanus, epiſcopus Anagnimus à Stephano V. papa factus, ſedit Arnulfo Imperatore annum	1	2	19
		Creatus 8. Idus Ianuarij. Obijt 9. kal. Aprilis, ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	3
897	116	Romanus Conſtantini Marini papæ fratris filius, Galleſianus Faliſcus, Arnulfo Imperatore ſedit menſes	0	4	23
		Creatus V. kalend. April. Obijt 14. kalend. Septemb. anno 897. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes diem	0	0	1
897	117	Theodorus 2. iunior Photij filius, Romanus, ſedit dies	0	0	20
		Creatus 13. kal. Septemb. Obijt 6. Idus Septembris, ſepultus ad ſanctum Petrum. Vac. ſedes diem	0	0	1
897	118	Ioannes IX. Rampoaldi filius, Tiburtinus monachus, diaconus S.R.E. Imp. Cæſare, Arnulfo Auguſto, ſedit annos	2	0	15
		Creatus 5. Idus Sept. Obijt 9. kal. Octob. anno Chriſti 899. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vac. ſed. diem	0	0	1
897		*Sergius III. Benedicti filius, Romanus, ex Comitibus Tuſculanis, presbyter in ſchiſmate iterum contra Ioannem IX. creatus, ſedit*	0	....	....
		Coactus iterum abdicauit, & in exſilium actus eſt.			
899	119	Benedictus IIII. Mammoli filius, Romanus, Impp. Hludouico IV. Arnulfi filio, ſedit ann.	3	6	15
		Creatus VIII. kalend. Octobris. Obijt VI. Idus Aprilis, anno 903. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	6
903	120	Leo V. è villa Priapi agri Ardeatini in Latio, ſedit menſem	0	1	10
		Creatus 17. kal. Maij. Coactus à Chriſtophoro presbytero Cardinale abdicauit 9. kal. Iunij, & monachus factus eſt. Non vacauit ſedes	0	0	0

Anni Chriſti.	Numer[9] Pōt ſicū.		Anni.	Menſes.	Dies.
		Obijt paulò pòſt, Laterani in baſilica Conſtantiniana ſepultus.			
903	121	Chriſtophorus Leonis filius Romanus, presbyter Cardinalis tt.SS. Laurentij & Damaſi, Cæſare Hludouico IV. ſedit menſes	0	7	0
		Creatus 7. Kal. Iunij. coactus à Sergio presbytero abdicauit 9. Kal. Ianuarij,& monachus factus eſt anno 303. Et moriens ad S. Petrum ſepultus eſt.			
		Schiſma in Romana eccleſia xv. inter Leonem V. Chriſtophorum, & Sergium III.			
903	122	Sergius III. Benedicti filius, Romanus, ex comitibus Tuſculanis, S.R.E. presbyter Cardinalis, Hludouico IV. Cæſare, ſedit ann.	7	3	16
		Creatus 8. Kal. Ianuarij, die natalis Domini ineunte anno 904. Obijt V. Idus Aprilis, anno 911. ad S. Petrum ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	4
911	123	Anaſtaſius III. Luciani filius, Romanus, Cæſare Chunrado, ſedit annos	2	1	22
		Creatus 17. Kal. Maij Obijt pridie Non. Iunij, anno 913. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	2
913	124	Lando Tami filius, Sabinus, Chunrado Franco Cæſare, ſedit menſes	0	6	22
		Creatus VII. Idus Iunij. Obijt V. Kalend. Ianuarij ineunte anno 914. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	26
914	125	Ioannes X. Ioannis filius, Rauennas, ex epiſcopo Bononienſi archiepiſcopus Rauennas, Chunrado Franco, & Henrico Aucipe Saxone Cæſaribus ſedit annos	14	2	15
		Creatus 9. Kal. Febr. Occiſus ſuffocatus ceruicali ſuper os coniecto, in patriarchio Lateranenſi VII. Idus Aprilis, anno 928. ſepultus Laterani. Vacauit ſedes dies	0	0	2
928	126	Leo VI. Chriſtophori Primicerij S.R.E. filius, Romanus, Henrico Aucipe Saxone Cæſare, ſedit menſes	0	6	15
		Creatus V. Idus Aprilis. Obijt 10. Kal. Nouemb. anno 928. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes diem	0	0	1
928	127	Stephanus VIII. dictus VII. Tendemundi filius, Romanus, ſedit annos	2	1	15
		Creatus 9. Kal. Nouemb. Obijt VI. Idus Decemb. anno 930. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	2
930	128	Ioannis XI. Sergij III. papæ filius nothus, Romanus, ex comitibus Tuſculanis, Henrico Aucipe Saxone Aug. ſedit annos	4	10	15
		Creatus 3. Idus Decemb. Obijt 8. Kal. Nouemb. anno 935. Laterani ſepultus. Vacauit ſedes diem	0	0	1
935	129	Leo VII. Romanus, Othone magno Cæſ. ſedit annos	3	6	10
		Creatus 6. Kal. Nouembris. Obijt pridie. Non. Maij, anno 939. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes menſem	0	1	0
939	130	Stephanus IX. dictus VIII. Romanus, Othone Cæſare, ſedit annos	3	4	15

Crea

Anni Chriſti	Numerus Pōtificū.		Anni	Menſes	Dies.
		Creatus 7. Idus Iunij. Obijt 12. Kal. Nouemb. anno 941. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	10
942	131	Marinus II. iunior, Romanus, Othone Imperatore, ſedit annos	3	6	14
		Creatus Kalend. Nouemb. Obijt prid. Idus Maij, anno 946 ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	3
946	132	Agapetus II. iunior, Romanus, Othone Cæſare, ſedit annos	9	7	10
		Creatus 15. Kal. Iunij. Obijt 6. Kal. Ianuarij, anno 956. ſepultus in baſilica Lateranenſi. Vacauit ſedes dies	0	0	12
956	133	Ioannes XII. Romanus. Octauianus ex comitibus Tuſculanis, Alberici Romani principis filius, de regione viæ latæ. S.R.E. diaconus Cardinalis, Imp. Cæſare Othone Aug. ſedit annos	8	4	6
		Creatus 5 Idus Ianuarij, pontificatus ei abrogatus eſt à Concilio Romano 8. Idus Decembris, anno 863. anno ſacerdotij ſui 7. menſe 10. die 27. Non vacauit ſedes			
		Pontificatum fugato Leone VIII. 16. Kal. Februarij, anni 964. recepit tenuitq́ue menſ. 3 dies 28. Obijt eodem anno pridie Idus Maij, Laterani ſepultus. Non vacauit ſedes			
963	134	Leo VIII. Romanus, Ioannis protoſcriniarij filius, de regione Cliui argentarij, ſummæ apoſtolicæ ſedis protoſcriniarius, Imp. Cæſ. Othone Aug. ſedit annum	1	3	21
		Creatus à Synhodo Romana abrogato Ioanne XII. & conſecratus die Dominico 8. Idus Decembris. Obijt 16. Kal. April. anno 965. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes menſ.	0	8	22
963		*Schiſma in Eccl. ſi: Romanus XVI.*			
964	16	*Benedictus V. Romanus, S.R.E. diaconus Cardinalis, in ſchiſmate poſt Ioannem XII. contra Leonem VIII. creatus ſed. menſ.*	0	1	10
		Conſecratus die obitus Ioannis, pridie Idus Maij. Coactus abdicauit eodem anno, 9. Kalend. Iulij. & in exſilium in Saxoniæ oppido Hamburgo actus eſt, vbi anno 865. obijt.			
965	135	Ioannes XIII. Romanus. Ioannis epiſcopi filius, epiſcopus Narnienſis, Imp. Cæſ. Othone Magno Auguſto, ſedit annos	6	11	5
		Creatus 6. Non. Octob. Obijt 8. Idus Septembris, anno 972. ſepultus in baſilica S. Pauli apoſtoli. Vacauit ſedes dies	0	0	13
972	136	Donus, aliàs Domnus, aliàs Domnio II. iunior, Romanus, Imperatore Cæſare Othone magno Auguſto, ſedit menſes	0	3	0
		Creatus 12. Kal. Octobris. Obijt 14. Kal. Ianuarij, anno 972. Non vacauit ſedes			
972	137	Benedictus V. dictus VI. Hildebrandi filius, Romanus Imp. Cæſare Othone iuniore Aug. ſedit annum	1	3	0
		Creatus 13. Kalend. Ianuarij, coactus abdicauit 14. Kal. Aprilis, anno 974. & in molem Hadriani concluſus, vbi à Cintio Stephani filio iuſſu Bonifacij VII. ſucceſſoris ſui			

Anni Christi.	Numer' Pōtificū.	ROMANI. 31	Anni.	Menses.	Dies.
		ſui ſtrangulatus eſt, & ad S. Petrum ſepultus. Vacauit ſedes dies	o	o	10
974		*Schiſma in eccleſia Romana XVII. inter Bonifacium VII. & Benedictum VI. dictum VII.*			
974	138	Bonifacius VII. Romanus, Franco Ferrutij filius, S. R. E. diaconus Cardinalis, Imp. Cæſare Othone 2. Aug. ſed. annum	1	1	12
		Creatus 8. Kal. Aprilis, coactus abdicauit, & ex Vrbe fugatus eſt 5. Idus Maij, anno 975. Vacauit ſedes dies	o	o	20
975	139	Benedictus VI. dictus VII. ex comitibus Tuſculanis, Deuſdedit filius Romanus, epiſcopus Sutrinus, Othone II. Imp. ſedit annos	9	1	10
		Creatus Kal. Iunij, fugato Bonifacio VII. Obijt 6. Idus Iulij, anno 984. ſepultus ad ſanctam Crucem in Hieruſalem. Vacauit ſedes dies	o	o	5
984	140	Ioannes 14. Papienſis, Petrus antea vocatus, epiſcopus Papienſis, Imp. Cæſare Othone 3. Aug. ſed. menſes	o	8	o
		Creatus 17. Kal. Auguſti, pontificatu exactus eſt à Bonifacio VI. in Vrbem reuerſo, 17. Kal. Aprilis. Obijt eodem anno 985. in carcere, 13. Kal. Septembris, ſepultus ad ſanctum Petrum. Non vacauit ſedes			
985		Bonifacius VI. Romanus, Franco Ferrutij filius, factione quorundam nobilium Romam reuerſus, capto Ioanne XIIII. Romanum pontificatum Imp. Othone 3. Auguſto, tenuit iterum menſes	o	4	6
		Ex ante diem 17. Kal. Aprilis, vſque ad 12 Kal. Auguſti, anno 985. Quo mortuus eſt, & Laterani ſepultus. Vacauit ſedes dies	o	o	10
985	141	Ioannes XV. Romanus, Leonis presbyteri filius, de vico Gallinæ albæ. Imp. Cæſ. Othone 3. Auguſto, ſedit annos	9	6	10
		Creatus Kal. Auguſti. Obijt 4. Idus Februar. anno 995. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes diem	o	o	1
995	142	Ioannes XVI. Romanus, Roberti filius, ſedit menſes	o	4	o
		Creatus 4. Idus Februarij. Obijt V. Idus Iunij, anno 995. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	o	o	6
995	143	Gregorius V. Saxo Germanus, Bruno Othonis filius, ex vrbe Vangia presbyter, & capellanus Imperatoris, Othone 3. Auguſto, ſedit annos	2	8	3
		Creatus, & conſecratus 16. Kal. Iul. die Dominico. Obijt 12. Kal. Martij, anno 998. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes menſes	o	8	13
		Ioannes XVII. Græcus, epiſcopus Placentinus, in ſchiſmate contra Gregorium V. creatus, ſedit menſes	o	10	....
		Coactus ab Imperatore Othone III. abdicauit, & in Germaniam, effoſſis oculis relegatus eſt.			
996		*Schiſma in eccleſia Romana XVIII.*			
998	144	Siluester 2. iunior, Aquitanus Gallus Gerebertus monachus Floriacēſis cœnobij in Gallis, abbas Bobiēſis ex archiepiſcopo Remēſi Rauēnas philoſophus eximius, Imp.			

Anni Chriſti.	Numerus Põtificũ.	PONTIFICES	Anni	Menſes.	Dies.
		Imp. Cæſ. Othone 3. Auguſto, ſed. annos	4	6	12
		Creatus Kalend. Nouembris. Obijt 4. Idus Maij, anno 1003. Indictione 1. ſepultus Laterani. Vac. ſed. dies	o	o	25
1003	145	Ioannes XVII. Sicco, Romanus ignobilis de vico Biberatica, Imp. Cæſ. Henrico II. Iuniore Aug. ſedit menſes	o	4	25
		Creatus 7. Idus Iunij. Obijt pridie Kal. Nouembris, anno 1003. ſepultus in eccleſia monaſterij S. Sabbæ in cella noua. Vacauit ſedes dies	o	o	19
1009	146	Ioannes XIIX. Faſanus, aliàs Fanaſſus, Romanus de vico portæ Metod j Imp. Cæſ. Henrico iuniore Auguſto, ſedit annos	5	7	21
		Creatus 12. Kal. Decemb. Obijt 15. Kal. Auguſti, anno 1006. ſepultus Laterani. Vacauit ſed. dies	o	o	30
1009	147	Sergius IV. Petrus Martini filius, Romanus, ſed. ann.	2	9	12
		Creatus 15. Kal. Septemb. Obijt 4. Kal. Iunij, anno 1012. ſepultus Laterani. Vac. ſed. dies	o	o	8
1012	148	Benedictus VII. dictus VIII. Romanus, ex comitibus Tuſculanis Gregorij filius, Henrico iuniore Auguſto, ſedit annos	11	8	21
		Creatus 7. Idus Iunij. Obijt 3. Kal. Martij, anno 1024. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſed. diem	o	o	1
1012		*Schiſma XIX. in eccleſia Romana, inter Benedictum VIII. & alium quendam, cuius nomen inuenire non potui.*			
1024	149	Ioannes XIX. Romanus, ex comitibus Tuſculanis Gregorij filius, Benedicti VIII. frater, epiſcopus Portuenſis, Impp. Cæſſ. Henrico, & Chunrado iunioribus Auguſtis, ſedit annos	8	9	9
		Creatus pridie Kalend. Martij. Obijt 6. Idus Nouembris, anno 1032. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	o	o	2
1032	150	Benedictus VIII. dictus IX. Romanus, ex comitibus Tuſculanis, Theophylactus anteà vocatus, Alberici Benedicti VIII. & Ioannis XIX. fratris filius, diaconus Cardinalis, Impp. Cæſ. Chunrado Saliquo, & Henrico III. Augg. ſed. annos	12	4	20
		Creatus 3. Idus Nouembris. Pontificatu exactus 11. Kalend. Februar. anno 1045. ſacerdotij ſui anno XII. menſe I. die XII. In eius locum factus eſt.			
1045	19	*Silueſter III. Romanus, Ioannes Laurentij filius, epiſcopus Sabinum, in ſchiſmate contra Benedictum IX. creatus, ſedit menſem*	o	1	19
		Creatus XI. Kal. Febr. Pontificatu à Benedicto IX. exactus eſt V. Idus Martij, ann. 1045.			
1045		Benedictus VIII. dictus IX. Romanus, pulſo Silueſtro III. iterum ſedit menſem	o	1	21
		Ex ante diem VI. Idus Martij, vſque ad Kal. Maij eius anni, quo die quum ſponte abdicaſſet, in eius locum factus eſt.			
1045	151	Gregorius VI. Romanus, Ioannes Gratianus Petri Leonis, archipresbyter S. Ioãnis ante portam Latinam qui			

Anni Chriſti.	Numerꝰ Pōtificū.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
		qui Imp. Cæſare Henrico III. Auguſto, ſedit annum	1	7	20
		Creatus Kal. Maij. Coactus in concilio Sutrij, ab Imperatore Henrico III. Aug congregato, abdicauit 13. Kalend. Ianuarij, anno 1046. & ad monaſterium Cluniacenſe relegatus, ibidem paulò pòſt obijt, & ſepultus eſt. Vacauit ſedes Romana dies	0	0	4
1045		*Schiſma in eccleſia Romana XX.*			
1047	152	Clemens II. iunior, Saxo Germanus, & Suidegerus Bambergenſis epiſcopus, Henrico III. Auguſto, ſedit menſes	0	9	15
		Creatus Sutrij in Concilio ab Imp. Henrico III. congregato 12. Kalend. Ianuarij, conſecratus, & coronatus Romæ die Natalis Domini, 8. Kalend. Ianuarij. Obijt Romæ 7. Idus Octob. anno 1074. ſepultus Bambergæ in cathedrali eccleſia, cuius epiſcopus fuerat. Vacauit ſedes menſes	0	9	7
1047		Benedictus IX. Romanus, pontificatu iam priuatus, mortuo Clemente II. iterum papatum tenuit menſes	0	8	9
		Ex ante diem 6. Idus Nouemb. vſque ad 16. Kal. Auguſti, quo die ceſſit, & papa factus eſt.			
1048	153	Damaſus II. iunior, Bauarus Germanus, Poppo Bagniarius epiſcopus Brixinenſis, Imp. Cæſ. Henrico 3. ſedit dies	0	0	23
		Creatus Polethæ in Germania ab Imperatore Henrico 3. conſecratus, & coronatus Romæ 16. kalend. Auguſti die Dominico. Obijt Præneſte 6. Idus Auguſti, Romam relatus in baſilica ſancti Laurentij extra muros Vrbis via Tiburtina ſepultus eſt. Vacauit ſedes menſes	0	6	3
1048		Benedictus IX. Romanus, hoc etiam interregno Pontificatum Romanum tertiò adminiſtrauit menſes	0	6	0
1049	154	Leo IX. Francus, Gallus Bruno Comes Dagſpurg, aliàs Egghefein Hugonis filius, Tullenſis in Leucis epiſcopus, Imperat. Cæſare Henrico 3. Auguſto, ſedit annos	5	2	8
		Creatus Friſingæ in Baiora, conſecratus & coronatus Romæ prid. Idus Februarij, Dominica prima Quadrageſimæ. Indictione 2. Cardinales, quorum memoria exſtat 22. creauit, epiſcopos VI. presbyteros X. & diaconos VI. Obijt Romæ 13. kalend. Maij, anno 1054. ſepultus ad ſanctum Petrum prope aram ſanctorum Andreę & Gregorij. Vacauit ſedes menſes	0	11	24
1055	155	Victor 2. iunior, Sueuus Germanus. Gebohardus comes Calbenſis Arduigi filius, epiſcopus Eiſtatenſis, Henrici 3. Imp. Conſiliarius, & propinquus, ipſo & eius filio Henrico 4. Auguſtis, ſedit annos	2	3	16
		Creatus ab Imperat. Henrico tertio Moguntiæ, conſecratus, & coronatus Romæ Idibus Aprilis, feria quinta in cœna Domini. Cardinales epiſcopos 2. creauit, & presbyterum vnum ex antiquo diacono, Ordinatione vna menſe Iunio facta. Obijt Florentiæ 5. kalend. Auguſti,			

Anni Christi.	Numer Põtificũ	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		guſti, anno 1057. ibique in cathedrali ſepultus. Vac. ſed. dies	0	0	4
1057	156	Stephanus x. dictus I x. Hlotharingus Gallus, Fridericus Gozzelonis ducis Hlotharingiæ filius, S.R.E. archidiaconus, ſanctæ Mariç in Dominica Cardinalis, Bibliothecarius. & Cancellàrius à Leone IX. factus, monachus abbas Caſinas, & presbyter Cardinalis tt. ſancti Cryſogoni à Victore I I. conſecratus, Imp. Cæſare Henrico IV. Auguſto, ſedit menſes.	0	7	28
		Creatus Romæ 4. Nonas Auguſti, poſtridie die Dominico conſecratus. Cardinalem epiſcopum vnum fecit menſe Martio. Obijt Florentiæ 4. Kalend. Aprilis, anno 1058. ſepultus ibidem in eccleſia cathedrali Vac. ſed. dies	0	0	8
1058	20	*Benedictus IX. dictus X. Romanus, Ioannes Mincius ex comitibus Tuſculanis Guidonis filius, epiſcopus Veliternus à Leone IX. papa factus, Henrico IV. Imp. ſedit menſes.*	0	9	20
		Creatus, & coronatus Romæ Laterani à Laicis contra canones, Nonis Aprilis die Dominico, coactus abdicauit 9. Kal. Februarij, anno 1059. & paulò pòſt 5. Idus Aprilis moriens, ad ſanctam Mariam maiorem ſepultus eſt. In eius locum ſ. ctus fuit.			
1058	157	Nicolaus I I. iunior, Allobrox, Gerardus Burgundio epiſcopus Florentinus, Imp. Cæſare Henrico I I. Rege 4. Auguſto, ſedit annos.	2	6	8
		Creatus Senis, conſecratus, & coronatus Romæ die Dominico 3. Nonas Ianuarij, anno 1059. Cardinales fecit V I I. epiſcopos I I. presbyteros I I. diaconos 3. menſe Martio. Obijt Florentiæ V. Non. Iulij, anno 1061. ibique ſepultus Vacauit ſedes menſes	0	2	26
1058		*Schiſma in eccleſia Romana XXI.*			
1061	158	Alexander I I. iunior Mediolanenſis, Anſelmus de Badagio Anſelmi filius, canonicus regularis, epiſcopus Lucenſis in Tuſcia, Imp. Cæſare Henrico I V. Aug. ſedit annos	11	6	22
		Creatus, & conſecratus Romæ die Dominico, prid. Kal. Octobris. Cardinales fecit xxx. epiſcopos 8. presbyteros xvi. & diaconos V I. Obijt Romæ x. Kal. Maij, nocte præcedente, anno 1073. & Laterani in baſilica Conſtantiniana ſepultus. Non vacauit ſedes			
1061	21	*Honorius II. iunior, Parmenſis Cadolus Pallauicinus, epiſcopus Parmenſis, in ſchiſmate contra Alexandrum II. ab Imp. & epiſcopis Longobardis creatus, ſecit annos*	5	....	....
		Creatus Baſileæ 5. Kal. Nouembris, conſecratus.... Pontificatus eius Concilio Mantuano abrogatus eſt 6. Kal. Nouembris, anno 1064. & non longè pòſt Parmæ mortuus eſt, & ſepultus eſt.			
		Schiſma in eccleſia Romana XXII.			
1073	159	Gregorius V I I. Soanenſis Tuſcus Hildebrandus, ex comitibus Pitiliani, & Soanæ Bonicij filius, monachus, & Prior olim Cluniacenſis, Abbas ſancti Pauli Romæ, ex S.R.E. œconomo, & ſubdiacono, archidiaconus Cardina-			

Anni Christi.	Numer° Pôtificû.		Anni.	Menſes.	Dies.
		dinalis ſanctæ Mariæ in Dominica à Nicolao II. factus, Imp. Cæſ. Henrico IV. Auguſto, ſedit annos	12	1	3
		Creatus feria 2. x. Kal. Maij, Romæ in baſilica ſancti Petri ad vincula, die obitus Alexandri II. conſecratus 3. Kal. Iulij apud ſanctum Petrum. Cardinales fecit xx. epiſcopos III. presbyteros XII. diaconos V. Obijt Salerni 8. Kalend. Iunij die Dominico, anno 1085. ſepultus ibidem in eccleſia Cathedrali ſancti Matthæi. Vacauit ſedes annum	1	0	0
1080	22	*Clemens III. Parmenſis, Gibertus de Corrigia, archiepiſcopus Rauennas ab Alexandro II. factus, olim Imp. Henrici IV. cancellarius, & eo auctore in ſchiſmate Romanus pontifex creatus, contra Gregorium VII. & eius ſucceſſores, Victorem III. Vrbanum II. & Paſchalem II. eo Imp. ſedit annos*	21	....	....
		Creatus Brixini in Noricis à xxx. epiſcopis, auctore Henrico IV. Imp. 7. Kal. Iulij, feria 5. Indictione III. conſecratus Romæ ad ſanctum Petrum 9. Kal. Aprilis, dominica palmarum, anno 1084. Cardinales fecit xix. epiſcopos v. presbyteros x. & diaconos IV. Obijt Romæ in arce ſancti Angeli, poſt Kal. Septemb. anno 1101. ſepultus Rauennæ in cathedrali eccleſia, & non longè pòſt corpus eius exhumatum, iuſſu Paſchalis II. combuſtum eſt.			
1080		*Schiſma in eccleſia Romana peſſimum XXIII.*			
1086	160	Victor III. Beneuentanus, Dauferius pòſt Deſiderius Beneuentani principis filius, monachus Caſinas, diaconus Cardinalis à Leone IX. factus. abbas Caſinas, & presbyter Cardinalis tt. S. Cæciliæ à Nicolao II. conſecratus, in ſchiſmate contra Clementem III. Imp. Cæſ. Henrico IV. Auguſto, ſedit annum	1	3	24
		Creatus Romæ die Pentecoſtes in diaconia ſanctę Luciæ, 9. Kal. Iunij, conſenſit Capuæ 12. Kal. Aprilis, Dominica palmarum, anni 1087. Conſecratus Capuę 7. Idus Maij, die Dominico. Obijt in monaſterio montis Caſini 16. Kalend. Octobris, anno 1087. ibique in capitulo monaſterij ſepultus. Vacauit ſedes menſes	0	5	23
1088	161	Vrbanus II. iunior Gallus, Otho Milonis filius, ex oppido Caſtillionis, Remenſis diœceſis, canonicus regularis Lateranenſis, pòſt monachus Cluniacenſis, epiſcopus Oſtienſis à Gregorio VII. factus in ſchiſmate contra Clementem III. ſedit Imp. Henrico IV. annos	11	4	18
		Creatus, & coronatus Tarracinæ 4. Idus Martij, die Dominico. Cardinales fecit xxxvi. epiſcopos ix. presbyteros xiv. diaconos 13. menſibus Martio & alijs. Obijt Romæ in ædibus Petri Leonis ad ſanctum Nicolaum in carcere 3. Kal. Auguſti, anno 1099. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	14
1099	162	Paſchalis II. Bledenſis Tuſcus, aliàs ex vico prouinciæ Flaminiæ Galliata, Rainerius Creſcentij filius, monachus Cluniacenſis, abbas ſanctorum Laurentij & Stephani extra muros Vrbis, via Tiburtina, presbyter Cardinalis tt. S. Clementis à Gregorio VII. factus in ſchiſ-			

Anni Chriſti.	Numer' Pōtificū.		Anni.	Menſes.	Dies.
		mate contra Clementem III.& eius ſucceſſores, Impp. Cæſſ. Henricis IV.& V. Auguſtis, ſedit annos	18	5	9
		Creatus Romæ apud ſanctum Clementem, Idibus Auguſti, à Cardinalibus L. præter ipſum, conſecratus poſtridie die Dominico. Pluribus ordinationibus per diuerſos menſes habitis, epiſcopos C. in his 13. Cardinales creauit, presbyteros verò L. & diaconos XXX. Obijt Romę apud ſanctam Mariam Tranſpontinam nocte, quę diem 12. Kal. Februarij ſecuta eſt, anno 1118. Laterani ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	3
1101	23	*Albertus Attellianus in ſchiſmate poſt Clementem III. contra Paſchalem II. Ricardo Capuano Comite auctore, creatus, ſed. menſ.*	0	4	....
		Captus à militibus Paſchalis II. & coactus, quum abdicaſſet, in monaſterio ſancti Laurentij Auerſæ perpetuo carceri relegatur.			
1102	24	*Theodoricus Romanus, in ſchiſmate poſt Albertum contra Paſchalem II. Cauenſium opera creatus, ſedit menſes*	0	3	15
		Captus à Paſchalis II. præſidijs, & ſacerdotio priuatus, in monaſterium ſanctæ Trinitatis Cauenſis truditur, ibi monachus factus, anacoreticam vitam diu duxit.			
1102	25	*Siluester III. Romanus, Maginulfus monachus, & abbas Farfenſis, in ſchiſmate poſt Theodoricum contra Paſchalem II. auctore Vernero Imporatoris Henrici IV. in Italia Duce creatus, ſedit menſes aliquot.*	0	....	....
		Fugatus Latio, & monaſterio ſuo expulſus, animi dolore haud ita multò pòſt mortuus eſt.			
1118	163	Gelaſius II. iunior Caietanus, Ioannes Creſcentij filius, monachus Caſſinas, S. R. E. diaconorum primus, ſanctæ Mariæ in Coſmedio, & cancellarius ab Vrbano II. factus, Imp. Cæſare Henrico V. Auguſto, ſed. annum	1	0	5
		Creatus Romæ in monaſterio Palladij à XLVII. Cardinalibus, 8. Kal. Febr. Conſecratus Caietæ Kal. Martij. Cardinalem vnum creauit diaconum, ordinatione menſe Martio facta. Obijt 4. Kal. Febr. anno 1119. Cluniaci in Gallia, ibique in monaſterij eccleſia ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	2
1118	26	*Gregorius VIII. Hiſpanus, Mauritius Burdinus Archiepiſcopus Bracarenſis, in ſchiſmate contra Gelaſium II. ab Imperatore Henrico V. Auguſto menſe Aprilis creatus, ſedit eo imperante annos*	3	....	....
		Coactus abdicauit ſub Caliſto II. & in Turri monaſterij Caſinatis primùm, deinde in monaſterio Cauenſi ſanctæ Trinitatis ab Honorio II. relegatus, ibidem vitam finiuit.			
1118		*Schiſma XXIV. in eccleſia Romana.*			
1119	168	Caliſtus II. Burgundus, Milo, aliàs Guido, Guillelmi Burgundiæ comitis filius, archiepiſcopus Viennenſis, & apoſtolicæ ſedis Tranſalpes legatus, Henrico V. Auguſto, ſedit ann.	5	10	13
		Creatus kalend Februarij Cluniaci in Gallijs à 12. Cardinalibus, ibique conſecratus prid. Idus Octobris. Ordinationibus tribus menſe Martio, & Decembri factis,			

Anni Chriſti.	Numer⁹ Põtificũ.	ROMANI. 37	Anni.	Menſes.	Dies.
		ctis, Cardinales creauit XIII. epiſcopos II. presbyteros VIII. & diaconos VII. Obijt Romę Idibus Decembris, anno 1124. Laterani ſepultus. Vacauit eo mortuo ſedes diem tantum	0	0	1
1123		Synhodus vniuerſalis Lateranenſis prælatorum circiter mille.			
1124	165	Honorius II. Bononienſis, Lambertus de Fagnano ex archidiacono Bononienſi canonicus regularis Lateranenſis, epiſcopus Cardinalis Oſtienſis à Paſchali II. factus, Impp. Cæſ. Henrico, & Hlothario Saxone Auguſtis, ſedit annos	5	2	3
		Creatus Romæ Laterani 19. Kal. Ianuarij à L. Cardinalibus coronatus die Dominico 12. Kal. Ianuarij. Ordinationibus tribus menſe Decembri factis, Cardinales fecit 31. epiſcopos III. presbyteros 16. & diaconos XI. Obijt Romæ 14. Kal. Martij in monaſterio ſancti Gregorij, Laterani ſepultus. Vacauit ſedes diem	0	0	1
1124	27	*Cæleſtinus II. Romanus, Theobaldus Buccapeccus, presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Anaſtaſiæ à Paſchali II. factus, in ſchiſmate contra Honorium II. creatus, ſedit diem*	0	0	1
		Creatus 19. Kal. Ianuarij, & eo die abdicauit, anno 1124.			
1124		*Schiſma in eccleſia Romana XXV.*			
1130	166	Innocentius II. Romanus, Gregorius Ioannis Guidonis filius de papa, de regione Transtyberim canonicus regularis Lateranenſis, Prior diaconorum Cardinalium ſancti Angeli ab Vrbano II. factus, Lothario II. Saxone, & Chunrado Sueuo Auguſtis, ſedit annos	13	7	8
		Creatus in ſchiſmate à XVII. Cardinalibus 13. Kal. Martij, conſecratus die Dominico proximo Romæ. Ordinationibus VI. menſe Decembri factis, Cardinales creauit XLVII. epiſcopos IX. presbyteros XX. & diaconos XVIII. Obijt Romæ 8. kal. Octob. anno 1143. ſepultus Laterani in concha porphyrite, quę in mauſoleo Hadriani fuerat. Vacauit ſedes dies	0	0	2
1130	28	*Anacletus II. Romanus, Petrus Petri Leonis filius, ex diacono Cardinale ſanctorum Coſmæ, & Damiani à Paſchali II. facto, presbyter Cardinalis tt. S. Mariæ Transtyberim à Caliſto II. ordinatus, Imp. Cæſ. Lothario II. Saxone Auguſto, ſedit in ſchiſmate ann.*	7	9.	....
		Creatus in ſchiſmate contra Innocentium II. à XXI. Cardinalibus 13. Kal. Martij Romæ, conſecratus die Dominico proximo. Ordinationibus aliquot menſe Aprili, & Decembri factis, Cardinales creauit X presbyteros V. & diaconos V. Obijt Romæ initio ann. 1138. ſepultus Laterani. In eius locum factus eſt.			
1138	29	*Victor IV. Romanus, Gregorius presbyter Cardinalis baſilicæ ſanctorum XII. apoſtolorum à Caliſto II. factus poſt Anacleti obitum in ſchiſmate contra Innocentium II. creatus, ſedit menſes*	0	5	....
		Abdicauit 4. Kal. Iunij in octaua Pentecoſtes anno 1138. & remanſit ut antè presbyter Cardinalis Baſilicæ apoſtolorum.			
1130		*Schiſma in Romana eccleſia XXVI.*			
1139		Synodus vniuerſalis Lateranenſis epiſcoporum plus minus mille.			

Anni Christi.	Numerus Pōtificū		Anni.	Menses.	Dies.
1143	167	Cæleſtinus II. Tifernas Tuſcus, M. Guido de Caſtello, ex diacono ſanctæ Mariæ in via Lata ab Honorio II. facto, presbyter Cardinalis tt. ſancti Marci ab Innocentio II. ordinatus, Chunrado Sueuo Imp. ſedit menſes	0	5	13
		Creatus Romæ à xxiix. Cardinalibus, 7. Kal. Octob. ibique 6. Kal. die Dominico conſecratus. Ordinatione vna menſe Februar. facta. Cardinales creauit XIV. preſbyteros XII. & diaconos XII. Obijt vii. Idus Martij in palatio Lateranenſi, anno 1144. in baſilica Conſtantiniana ſepultus. Vac. ſedes dies	0	0	2
1144	168	Lucius II. Bononienſis, D. Gerardi Cæcianimicus Alberti filius, canonicus regularis ex congregatione ſancti Fridiani Lucenſis, primus presbyterorum Cardinalium tt ſanctæ Crucis in Hieruſalem à Caliſto II. factus, cancellarius apoſtolicæ ſedis ab Innocentio II. creatus, Imp. Chunrado III. Sueuo Aug. ſed. menſes	0	11	14
		Creatus Romæ à XLI. Cardinalibus IV. Idus Martij; conſecratus die Dominico proximo. Ordinationibus duabus menſibus Maio, & Decembri factis, Cardinales creauit XII. epiſcopum 1. presbyteros 3. & diaconos 3. Obijt Romæ in monaſterio S. Gregorij 5. Kal. Martij, anno 1145. Laterani ſepultus. Vacauit ſed. diem	0	0	1
1145	169	Eugenius III. Piſanus, D. Petrus Bernardus ex oppido Montis magni diœceſis Piſanæ, ex vicedomino Piſanæ eccleſiæ, monachus Ciſtertienſis, & ſancti Bernardi magni Clareuallenſis abbatis diſcipulus, abbas monaſterij ſanctorum Vincentij, & Anaſtaſij ad aquas ſaluias Romæ, Chunrado, & Friderico Barbaruſſa Sueuis Cæſaribus, ſedit annos	8	4	12
		Creatus Romæ extra collegium Cardinalium, in eccleſia ſancti Cæſarij in patriarchio Lateranenſi à XLII. Cardinalibus, 3. Kalend. Martij. Ordinatus in monaſterio Farfenſi, 4. Non. Martij, dominica proxima. Ordinationibus 3. menſe Decembri, & alijs factis. Cardinales creauit 23. epiſcopos 2. presbyteros xi. & diaconos 10. Obijt Tibure 8. Idus Iulij, anno 1153 ſepultus Romæ ad ſanctum Petrum prope altare maius. Vacauit ſedes diem	0	0	1
1153	170	Anaſtaſius IV. Romanus, Chunradus de Subura Benedicti filius, canonicus regularis, & abbas ſancti Rufi Valentinæ diœceſeos in Gallijs, epiſcopus Cardinalis Sabinus ab Honorio II. factus, & Vicarius papæ in vrbe, Imp. Cæſ. Friderico Ahenobarbo Aug. ſed. annum	1	4	24
		Creatus Romæ à XXXVII. Cardinalibus VI. Idus Iulij, conſecratus IV. Idus Iulij, epiſcopum Cardinalem vnum creauit. Obijt Romæ III. Nonas Decemb. anno 1154. ſepultus Laterani mauſoleo prophyretico. Vacauit ſedes diem	0	0	1
1154	171	Hadrianus IV. Anglus, D. Nicolaus Brekſpeare, ex villa Maluiesbiria oppidi Virulamij, aliàs ſancti Albani Batonienſis diœceſis, Roberti monachi filius, canoni-			

cus

		cus regularis, & abbas ſancti Rufi Valentiæ in Gallijs e- piſcopus Cardinalis Albanus ab Eugenio III. factus, Friderico Imperatore ſedit annos	4	8	28
		Creatus Romę Nonis Decembris die Dominico à 30. Cardinalibus. Ordinationibus duabus Martio, & De- cembri factis, Cardinales creauit 13. epiſcopum I. preſ- byteros VI. & diaconos VI. Obijt Anagniæ in Hernicis prima vigilia Kal. Septemb. anno 1159. ſepultus ad ſan ctum Petrum iuxta Eugenium III. Vacauit ſedes dies	0	0	3
1159	172	Alexander III. Senenſis Tuſcus, Rolandus Bandinel- lus Ranutij filius, ex canonico Piſano diaconus Cardi- nalis ſanctorum Coſmæ & Damiani, pòſt presbyter tt. ſancti Marci, & cancellarius S. R. E. ab Eugenio III. factus, Imp. Cæſare Friderico Ahenobardo Auguſto, ſe- dit annos	21	11	23
		Creatus Romæ in baſilica ſancti Petri in ſchiſmate, à XIII. Cardinalibus Nonis Septembris, conſecra- tus apud Treſtabernas, aliàs apud Nympham XII. Ka- lend. Octobris. Ordinationibus aliquot menſe Decem- bri, & alijs menſibus factis, Cardinales creauit XXXIV. e- piſcopos IX. presbyteros XVI & diaconos IX. Obijt Romæ 6. Ka. Septembris, anno 1181. Laterani ſepultus. Vacauit ſedes diem	0	0	1
1180		Saıcta Synhodus vniuerſalis Lateranenſis pro reſti- tutione eccleſiæ habita, epiſcoporum CCXCC.			
1159	30	*Vičtor IV. Romanus, Octauianus de monticello, ex diacono ſancti Nicolai in carcere Tulliano ab Innocentio II. facto, presbyter Cardi- nalis tt. ſanctæ Cæciliæ ab Eugenio III. ordinatus, Imp. Friderico Aug. in ſchiſmate contra Alexandrum III. ſedit annos*	4	7	....
		Creatus in baſilica ſancti Petri in ſchiſmate, Nonis Septembris à V. Cardinalibus, ibidem IV. Nonas Octobris coronatus. Obijt Lucæ in Tuſcia circa Idus Aprilis, anni 1164. ibique ſepultus. In eius locum factus eſt			
1164	31	*Paſchalis III Cremenſis, Guido ex diacono ſancti Euſtachij, preſ- byter Cardinalis tt ſanctæ Mariæ Tranſtyberim ab Hadriano IV. fa- ctus, Friderico Imp. in ſchiſmate ſedit annos*	5	....	....
		Creatus in ſchiſmate Lucæ in Tuſcia . . . . Kal. Maij, ibique conſe- cratus. Obijt Romæ . . . . anno 1169. ſepultus ad ſanctum Petrum. In eius locum factus eſt.			
1169	32	*Caliſtus III. Hungarus, Ioannes Monachus, & abbas Strumienſis epiſcopus Cardinalis Tuſculanus à Victore IV. factus in ſchiſmate, contra Alexandrum III. Imp. Friderico ſedit annos*	7	5	....
		Creatus in ſchiſmate Romæ, ibique conſecratus. Abdicauit V. Kalend. Auguſti, anno 1176. & factus eſt archiepiſcopus Beneuenta- nus.			
1177	33	*Innocentius III. Lando antè vocatus, in ſchiſmate contra Alexan drum III. creatus, ſedit menſ. aliquot*	0	....	....
		Coactus abdicauit,			
1159		*Schiſma maximum in eccleſia Romana XXVII.*			
1181	173	Lucius III. Lucenſis Tuſcus, Vbaldus Allucingolus			

CCC 4 Bona-

Anni Chriſti.	Numer. Pōtificū.	Pontifices	Anni.	Menſes.	Dies.
		Bonagiuntæ filius,ex canonico Lucenſi presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Praxedis ab Innocentio II. & epiſcopus Oſtienſis & Veliternus, ab Hadriano IV. factus, tunc prior epiſcoporum, Imp. Friderico Barbaruſſa ſed.ann.	4	2	28
		Creatus Romæ 4.Kal.Septemb.à xxv.Cardinalibus, ibidem poſtridie coronatus. Ordinationibus tribus Decembri, & Februario factis, Cardinales creauit 14. epiſcopum vnum, presbyteros 6. & diaconos 7. Obijt Veronæ 7.Kal.Decembris,nocte præcedenti, anno 1185. ſepultus ibidem in cathedrali. Non vacauit ſedes.			
1185	174	Vrbanus III.Mediolanenſis,Lambertus Cribellus Ioannis filius, ex presbytero Cardinale S. R. E. ab Alexandro III.factus Archiepiſcopus Mediolanenſis,Imp.Friderico Anhenobarbo Auguſto,ſedit annum	1	10	25
		Creatus Veronæ à xxiv. Cardinalibus 7. Kal. Decembris die obitus Lucij III.ibique 3 Kal. coronatus. Obijt Ferrarię 14.Kal.Nouembris,ſepultus in cathedrali,anno 1187.Vacauit ſed.diem	0	0	1
1187	175	Gregorius VIII. Beneuentanus, Albertus Spanachionius, aliàs de Mora ex diacono Cardinale S.Hadriani presbyter Cardinalis tt. S. Laurentij in Lucina ab Hadriano IV. & cancellarius apoſtolicæ ſedis ab Alexandro III.factus, tunc primus presbyterorum, ſed. menſ.	0	1	27
		Creatus Ferrariæ à xix. Cardinalibus, 13. Kal. Nouembris,8.Kal.ibidem conſecratus.Obijt Piſis 17. Kal. Ianuarij, ſepultus in cathedrali Piſana, anno 1187. Vacauit ſedes dies	0	0	20
1188	176	Clemens III. Romanus, Paulus ſcholaris Ioannis filius de regione Pineæ, epiſcopus Cardinalis Præneſtinus ab Alexandro III. factus, ſedit Imp. Cæſ. Friderico Barbaruſſa Auguſto annos	3	2	20
		Creatus & coronatus Piſis à xxix. Cardinalibus 8.Idus Ianuarij die Epiphaniæ. Ordinationibus 4. Februario, Martio, Aprili, & Septembri factis, Cardinales creauit xxii. epiſcopi vnius, presbyteros x. diaconos xi. Obijt Romæ 8.Kal. Aprilis, anno 1191. Laterani ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	3
1191	177	Cæleſtinus III. Romanus, Hiacynthus Bobo Petri filius de regione Harenulæ, ſanctæ Mariæ in Coſmedin diaconus Cardinalis à Cæleſtino II. factus, Prior eius ordinis, Henrico VI. Imperat. ſedit annos	6	9	11
		Creatus Romæ à 27. Cardinalibus 4. Kal.Aprilis, conſecratus die Paſchæ 18 Kal.Martij,apud ſanctum Petrum. Ordinationibus duabus menſe Decembri factis, Cardinales creauit ix. presbyteros 6. & diaconos 3. Obijt Romæ Idus Ianuarij nocte præcedente, anno 1198. ſepultus in baſilica Lateranenſi. Non vacauit ſedes.			
1198	178	Innocentius III. Anagninus Hlotharius, ex comitibus Signiæ Transimundi filius, diaconus Cardinalis ſanctorum Sergij & Bacchi à Clemente III. factus, Imp.			

Cæſ.

Anni Chriſti	Numerus Pōtificū	ROMANI. 41	Anni	Menſes	Dies.
		Cæſ.Henrico 6.Othone 4.& Friderico II. Aug.ſed ann.	18	6	9
		Creatus Romæ à XXIII. Cardinalibus die obitus Cæleſtini III. papæ, 6. Idus Ianuarij, coronatus die Cathedræ S.Petri 8. Kal.Martij. Ordinationibus multis per diuerſos menſes factis, Cardinales creauit 33. epiſcopos 8. presbyteros XII. & diaconos XIIII. Obijt Peruſiæ 17.Auguſti,anno 1216.ibique in cathedrali eccleſia ſancti Laurentij ſepultus. Vacauit ſed. diem	0	0	1
1215		Sancta,magna, & vniuerſalis ſynhodus Lateranenſis pro reformatione Eccleſiæ celebrata prælatorum circiter mille.			
1210	179	Honorius III. Romanus,Cencius Sabellus Aimerici filius ex canonico ſanctæ Mariæ maioris, diaconus Cardinalis ſanctæ Luciæ in Orthea, & camerarius S. R. E. à Cęleſtino III.factus pòſt presbyter tt ſanctorum Ioannis & Pauli ab Innocentio III.ordinatus,Imp. Cæſ.Friderico II. Auguſto, ſedit annos	10	8	0
		Creatus Peruſiæ à xix. Cardinalibus,15.Kalend. Auguſti, ibidem 9.Kalend die Dominico coronatus. Ordinationibus quinque menſibus Decembri, & alijs factis, Cardinales creauit 12. epiſcopos v.presbyteros v. & diaconos II. Obijt Romæ 15. Kalend. Aprilis nocte ſequenti, feria VI. hebdomadæ quintæ quadrageſimæ, anno 1227. ſepultus ante aram Præſepis in baſilica ſanctæ Mariæ maioris. Vacauit ſedes diem	0	0	1
1227	180	Gregorius IX. Anagninus, Vgolinus ex Comitibus Siginæ, ex diacono Cardinale ſancti Euſtathij epiſcopus Oſtienſis, & Veliternus, ab Innocentio III. factus, Imp.Friderico II. Cæſ. ſedit annos	14	5	3
		Creatus Romæ prope Septizonium in diaconia S. Luciæ in Septiſolio ab ab xiix. Cardinalibus, 13. Kalend. Aprilis die ſabbati, conſecratus ibidem die Dominico poſtridie die ſancti Benedicti,coronatus ad ſanctum Petrum 5 Kalend. Aprilis die Paſchę. Ordinationibus quattuor menſibus Decembri, & Septembri factis, Cardinales XI. creauit, epiſcopos v. presbyteros II. & diaconos IV. Obijt Romæ xi. Kal. Sept.anno 1241.ſepultus ad ſanctum Petrum.Vacauit ſedes dies	0	0	30
1241	181	Cæleſtinus IV. Mediolanenſis, Gaufridus Caſtellio ex presbytero tt. ſancti Marci epiſcopus Cardinalis Sabinus à Gregorio IX. factus, ſedit dies	0	0	17
		Creatus Romæ ab XI.Cardinalibus,x.Kal. Octobris non coronatus.Obijt Romæ 8.Idus Octobris, anno 124[illegible] ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit eo mortuo Rom[illegible] ſedes annum	1	8	15
1243	182	Innocentius IV. Genuenſis Ligur, Imibaldus de Fli[illegible]co, ex Lauaniæ comitibus, Othoboni filius ex Viceca[illegible]cellario S R.E. & auditore litterarum contradictaru[illegible] presbyter Cardinalis tt. ſancti Laurentij in Lucin[illegible] Gregorio IX. factus, primus presbyterorum, Imp. Fri-			

Anni Chriſti.	Numer° Pōt ficũ.	42 PONTIFICES	Anni.	Menſes	Dies.
		rico 2. Auguſto, Chunrado IV. Henrico VII. & Guillelmo, Cæſaribus, ſedit annos.	11	5	14
		Creatus Anagninæ à IX. Cardinalibus, 8. Kal. Iulij, ibique conſecratus IV. Kal. Iulij Ordinationibus quattuor menſe Decembri factis, Cardinales creauit XX. epiſcopos 7. presbyteros 7. & diaconos 6. Obijt Neapoli 7. Idus Decembris, anno 1254 .ibidem in cathedrali eccleſia ſepultus. Vacauit ſedes dies.	0	0	13
1244		Sancta & vniuerſalis Synhodus Lugdunenſis contra Imp. Fridericum 2. congregata.			
1254	183	Alexander IV. Anagninus, Rainaldus ex comitibus Signię Gerardi Retraentis, aliàs Philippi filius, ex diacono ſancti Euſtathij epiſcopus Cardinalis Oſtienſis, & Veliternus à Gregorio IX. factus, prior epiſcoporũ, ſedit Guillelmo Ricardo & Alfonſo Cæſaribus annos.	6	5	5
		Creatus Neapoli ab XI. Cardinalibus, XII. Kal. Ianu. Coronatus 8. Kal. Ianua. die natalis Domini. Obijt Viterbij 8. kal. Iunij ibidem in cathedrali eccleſia ſancti Laurentij ſepultus, anno 1261. Vac. ſed. menſ.	0	3	3
1261	184	Vrbanus 4. Trecenſis Campanus Gallus, Iacobus Pantaleo Patriarcha Hieroſolymitanus ſedit in interregno, Ricardo & Alfonſo Cæſaribus, annos	3	1	4
		Creatus extra collegium Cardinaliũ Viterbij, 4. kal. Septẽbris ab VIII. Cardinalibus, coronatus prid. Non. Septembris. Ordinationibus duabus menſe Decembri factis, creauit Cardinales 14. epiſcopos III. presbyteros VI. & diaconos V. Obijt Peruſiæ VI. Nonas Octobris, anno domini 1264. ſepultus ibidem in cathedrali. Vacauit ſedes menſes.	0	4	2
1265	185	Clemens IV. Narbonenſis Gallus, Guido Groſſus Fulcodij filius de villa ſancti AEgidij, ex epiſcopo Podienſe, archiepiſcopus Narbonẽſis, & deinde epiſcopus Cardinalis Labinus ab Vrbano IV. factus, ſedit Ricardo & Alfonſo Cæſaribus ann.	3	9	25
		Creatus abſens Peruſiæ per compromiſſum præſentibus XX. Cardinalibus Nonis Februarij; erat enim legatus in Anglia; coronatus Viterbij die cathedræ ſancti Petri, VIII. Kal. Martij anno 1266. Obijt Viterbij III. Kal. Decemb. anno 1268. ſepultus in eccleſia Prædicatorum ſanctæ Mariæ ad gradus. Vacauit ſedes annos.	2	9	2
1271	186	Gregorius X. Placentinus Thealdus Vicecomes, archidiaconus Leodienſis, Cæſare Rodulfo, ſedit annos.	4	4	10
		Creatus Viterbij abſens trans mare in Syria extra collegium Cardinalium, Kal. Septembris per compromiſſum in ſex Cardinales factum, præſentibus Cardinalibus XVII. cõſecratus Romæ VI. kal. Aprilis, anno 1272. Ordinationem vnam menſe Iunio V. epiſcoporum Cardinalium fecit. Obijt Arretij in Tuſcia IV. Idus Ianuarij, anno 1276. ibidem in cathedrali eccleſia ſepultus. Vacauit ſedes dies.	0	0	10

Sancta

Anni Christi.	Numer' Pōtificū		Anni.	Menſes.	Dies
1374		Sancta & vniuerſalis ſynhodus Lugdunenſis ſecunda, pro recuperatione terræ ſanctæ coacta.			
1376	187	Innocentius v.Burgundus Magiſter,frater Petrus Tarentaſienſis ordinis Prædicatorum ex archiepiſco po Lugdunenſe,epiſcopus Cardinalis Oſtienſis,& Teliternus, S.R.E.maior pœnitentiarius à Gregorio x.factus,Cæſare Rodulfo,ſedit menſes	0	5	2
		Creatus Arretij x i i.kal.Februarij à Cardinalib. x i. coronatus Romæ die cathedræ ſancti Petri,8. Kal.Martij. Obijt Romæ x.kalen.Iulij,anno 1276.Laterani ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	19
1276	188	Hadrianus v.Genuenſis Ligur,Othobonus Fliſcus ex Lauaniæ comitibus,Thediſij Innocentij i v. fratris filius diaconus Cardinalis ſancti Hadriani à patruo factus,ſedit menſ.	0	1	7
		Creatus Romæ à x. Cardinalibus in Palatio Lateranenſi 4.Idus Iulij,non conſecratus.Obijt Viterbij xv.kal. Septemb.ſepultus ibidem ad Minorum eccleſiam S.Franciſci.Vacauit ſedes dies	0	0	25
1276	189	Ioannes xx.dictus xxi.Vlyxiponenſis Luſitanus,Hiſpanus,Magiſter Ioannes Petrus Iuliani epiſcopus Cardinalis Tuſculanus à Gregorio x.factus,Cæſare Rodulfo ſed. menſ.	0	8	8
		Creatus Viterbij à ix.Cardinalibus,Idib. Septembris, coronatus ibidem 12.Kal.Octobris.Obijt Viterbij 13.Kal. Iunij,anno 1277.ibidem in cathedrali eccleſia ſepultus. Vacauit ſedes menſes	0	6	4
1377	190	Nicolaus 3.Romanus,Ioannes Caietanus Vrſinus primus diaconus Cardinalis ſancti Nicolai in carcere Tulliano ab Innocētio 4.factus,ſedit Cæſare Rodulfo annos	2	8	29
		Creatus Viterbij à 6.Cardinalibus,7.Kal. Decemb.coronatus Romæ 8.Kalend.Ianuarij.Ordinatione vna menſe Martio facta,9.Cardinales creauit, epiſcopos v. preſbyteros 2.& diaconos 2. Obijt in caſtello Sariano Viterbienſis diœceſis xi.Kal Septemb.anno 1280.ſepultus Romæ ad ſanctum Petrum.Vacauit ſedes menſes	0	6	0
1821	191	Martinus i i.dictus i v. Turonenſis, Gallus, Simon de Bria Campaniæ Turonenſis diœceſis, presbyter Cardinalis tt.ſanctæ Cæciliæ ab Vrbano 4. factus. Cæſare Rodulfo ſedit annos	4	1	7
		Creatus Viterbij à x.Cardinalibus 8.Kal.Martij, coronatus Vrbeueteri x.Kalen.Aprilis. Ordinationem vnam menſe Martio fecit,Cardinalium 7.epiſcopi vnius, preſbyterorum v.& diaconi vnius.Obijt Peruſiæ iv.Kalen.April.anno 1285.ſepultus in eccleſia cathedrali Peruſina. Vacauit ſedes dies	0	0	4
1285	192	Honorius 4.Romanus, Iacobus Sabellus Lucæ filius primus,diaconus Cardinalis ſanctæ Mariæ in Coſmedin ab Vrbano 4.factus,Cæſare Rodulfo ſedit annos	2	0	2
		Creatus Peruſiæ à xvii. Cardinalibus 4. Nonas Aprilis,			

Anni Christi.	Numeri Pontificum.		Anni.	Menses.	Dies.
		lis,coronatus Romæ apud ſanctum Petrum 17.Kal. Maij, epiſcopum Cardinalem vnum creauit menſe Decemb. Obijt Romæ III. Nonas Aprilis apud ſanctam Sabinam,anno 1287.ſepultus ad ſanctum Petrum.Vacauit ſedes menſes	0	10	18
1288	193	Nicolaus IV. Aſculanus, M. Frater Hieronymus ex miniſtro generali ordinis Minorum presbyter Cardinalis tt.ſanctæ Pudentianæ à Nicolao III. & epiſcopus Præneſtinus à Martino IV. factus, Rodulfo & Adolfo Cæſaribus ſedit annos	4	1	14
		Creatus Romæ ab 8.Cardinalibus 8.Kal.Martij coronatus 6. kal. Martij. Ordinatione vna menſe Maio facta, Cardinales 6 creauit,epiſcopos duos.presbyteros duos, & diaconos duos. Obijt Romæ prid. Nonas Aprilis, anno 1292. ſepultus ad ſanctam Mariam maiorem. Vacauit ſedes annos	2	3	2
1294	194	Cæleſtinus V. Eſernienſis, frater Petrus de Murone Anglerij filius Sulmonenſis diœceſis, abbas ſui monaſterij, Cæſare Adolfo ſedit menſ.	0	5	7
		Creatus Peruſiæ ab XI. Cardinalibus Nonis Iulij abſens extra collegium,conſecratus Aquilæ 4.Kal.Septembris.Ordinatione vna menſe Septembri facta,12. Cardinales creauit, epiſcopos 2. presbyteros 7. & diaconos 3. ſponte abdicauit eodem anno Neapoli, Idibus Decembris. Obijt biennio pòſt in cuſtodia in arce Fumonis 14. Kal.Iunij.anno 1296.ſepultus in monaſterio ſancti Antonij de Ferentino ante aram maximam. Inter ſanctos relatus eſt 3.Non.Maij Auenione à Clemente V.Vac.eo abdicante ſedes Rom.dies	0	0	10
1294	195	Bonifacius VIII. Anagninus Hernicus. Benedictus Caietanus Liutfredi filius ex Hiſpania oriundus, ex diacono Cardinale ſancti Nicolai in carcere Tulliano à Martino IV. facto, presbyter tituli ſanctorum Silueſtri, & Martini à Nicolao IV. ordinatus, Adolfo & Alberto Cæſaribus,ſedit annos	8	9	18
		Creatus Neapoli in arce noua à XXI. Cardinalibus 9. Kal.Ianuarij.coronatus Romæ 17 Kal.Februarij.Ordinationibus 4. menſibus Martio, & Decembri factis, Cardinales creauit XV. epiſcopos 6. presbyteros 3 & diaconos 6.Obijt Romæ V.Idus Octobris, ſepultus ad ſanctum Petrum anno Domini 1303. Vacauit ſedes dies	0	0	10
1300		Hic pontifex ſolemnem annum Iobileum centeſimum inſtituit primumque celebrauit.			
1303	196	Benedictus IX. dictus XI.Taruiſinus,Magiſter frater Nicolaus Bocaſinus ordinis Prædicatorum ex magiſtro generali, presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Sabinæ, pòſt epiſcopus Oſtienſis, & Velleternus à Bonifacio VIII. factus Cæſare Alberto,ſedit menſes	0	8	6
		Creatus Romæ à XXII. Cardinalibus, XI. Kal. Nouembris.coronatus VI.Kalend.Nouembris.Ordinationibus duabus			

Anni Chriſti.	Numer' Pōtificū.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
		duabus menſibus Decembri & Martio factis, tres Cardinales creauit, epiſcopum vnum, presbyteros II. Obijt Peruſiæ die Martis hora IX. Nonis Iulij, anno 1304. ſepultus ibidem Prædicatores. Vacauit ſed.menſ.	0	10	28
1305	197	Clemens V. Burdegalenſis Vaſco Gallus, Raimundus Gothus Bertrandi filius ex oppido Mihandrau diœceſis Burdegalenſis, ex epiſcopo Conuennarum archiepiſcopus eiuſdem Vrbis à Bonifacio VIII. factus, Cæſaribus Alberto & Henrico VII. ſedit annos	8	10	16
		Creatus Peruſiæ abſens à XXI. Cardinalibus extra collegium Nonis Iunij, coronatus Lugduni in eccleſia ſancti Iuſti 3. Idus Nouembris. Ordinationibus 3. menſe Decembri factis, creauit Cardinales 24. epiſcopos 8. preſbyteros X. & diaconos VI. Obijt in Roca Maula ſupra amnem Rhodanum oppido ſito in Prouincia, 12. Kalendas Maij, anno 1314. ſepultus in Vaſconia in eccleſia beatæ Mariæ de Vreſta Vaſconenſis diœceſis villula ignobili, ob deuotionem, quam ad eum locum habuerat. Vacauit ſedes annos	2	3	17
1311		Sancta vniuerſalis ſynhodus Viennenſis pro reformatione eccleſiæ habita.			
1316	198	Ioannes XXI. dictus XXII. Caturcenſis Gallus, Iacobus de Oſſa Arnaldi filius Forudienſis Cacurcenſis diœceſis, epiſcopus Cardinalis Portuenſis, & ſanctę Rufinæ à Clemente V. factus, ſedit Hludouico IV. Bauaro Cæſ. ann.	18	3	28
		Creatus Lugduni in monaſterio Prædicatorum 7. Idus Auguſti à 22. Cardinalibus, coronatus ibidem Nonis Septembris. Ordinationibus quinque menſibus Decembri, & Iunio factis, Cardinales creauit 27. epiſcopos 8. presbyteros 14. diaconos 5. Obijt Auenione pridie Nonas Decembris, anno 1334. ſepultus ibidem in cathedrali ſanctæ Mariæ de Donis. Vacauit ſedes dies	0	0	15
1327	34	*Nicolaus V. Reatinus, Frater Petrus Reinalutij de Corbario, Reatinæ diœceſis, ordinis fratrum Minorum, in ſchiſmate contra Ioannem XXII. auctore Ludouico Bauaro, creatus, ſedit annos*	3	3	14
		Creatus, & coronatus Romæ IIII. Idus Maij. Ordinationibus duabus menſibus Maio, & Ianuario factis, Cardinales VIII. creauit, epiſcopum vnum, presbyteros V. diaconos II. Coactus abdicauit Auenione 8. Kalend. Septemb. anno 1330. Ibidem obijt, ad Minores ſepultus.			
1327		*Schiſma in Romana eccleſia XXVIII.*			
1334	199	Benedictus X. dictus XII. Toloſanus Gallus, Frater Iacobus Fornenus de Sauarduno, Appamiarum diœceſis, prouinciæ Toloſanæ monachus Ciſtertienſis, Theologus, abbas Fontisfrigidi, epiſcopus Mirapiſienſis, preſbyter Cardinalis tt. ſanctæ Priſcæ à Ioanne XXII. factus, Ludouico Bauaro Imp. ſedit annos	7	4	6
		Creatus Auenione apud Prædicatores à 23. Cardinalibus 13. Kalend. Ianuarij coronatus ibidem die Dominico, 3. Nonas Ianuarij, Ordinatione vna menſe Decembri facta,			

Anni Chriſti.	Numer' Pōtificū.	46 PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		facta, v i.presbyteros Cardinales creauit.Obijt Auenione 7 Kal. Maij,anno 1342.ſepultus in cathedrali. Vacauit ſedes dies	0	0	11
1324	200	Clemens v i.Lemouicenſis Gallus,Frater Petrus Monſtrius Rogerij filius Malmonte, Lemouicenſis diœceſis, monachus monaſterij Caſædei Elmomontanæ diœceſis, Theologus, abbas Fiſcanenſis, ex archiepiſcopo Arelatenſe,Senonenſis,pòſt Rothomagenſis, presbyter Cardinalis tt. ſanctorum Nerei & Archilei à Benedicto x i i. factus, Imp. Cæſſ. Ludouico Bauaro, & Carolo i v. Auguſtis,ſedit annos	10	0	7
		Creatus Auenione in monaſterio Prędicatorum à xxi. Cardinalibus Non.Maij, coronatus ibidem 14. Kal. Iunij die Pentecoſtes. Ordinationibus quattuor menſibus Septembri,Maio, & Decembri factis,Cardinales xxv.creauit, epiſcopos i i. presbyteros x v i. & diaconos v i i. Obijt Auenione 8. Idus Decemb. anno 1352. ſepultus in monaſterio Caſædei Vac.ſed.dies	0	0	11
1350		Hic pont. ſex annum Iobileum quinquageſimum iterum celebrauit.			
1352	201	Innocentius v i.Lemouicenſis Gallus, Stephanus Alberti, epiſcopus Claromontanus, ex presbytero tt. ſanctorum Ioannis, & Pauli epiſcopus Cardinalis Oſtienſis & Veliternus, & maior pœnitentiarius à Clemente v i.factus, Carolo i v. Auguſto, ſedit annos	9	8	26
		Creatus Auenione 15.Kal. Ianuarij à 24.Cardinalibus, coronatus ibidem in cathedrali 3. Kal. Ianuar. Ordinationibus tribus, menſibus Martio, Septemb. & Decemb. factis, Cardinales creauit xv. epiſcopum vnum, presbyteros xi. & diaconos 3. Obijt Auenione pridie Idus Septemb.hora 9. id eſt,ſexta noctis ſequentis,anno 1362.ſepultus in cathedrali Auenionenſi. Vac.ſed dies	0	0	14
1362	202	Vrbanus v. Mimmatenſis Gallus, frater Guillelmus de Griſaco,Grimaldi filius, Mimmatenſis diœceſis monachus, & abbas ſancti Victoris Maſſiliæ, Carolo i i i. Auguſto, ſed.annos	8	2	23
		Creatus Auenione 5. Kal.Octobris,à xx. Cardinalibus abſens extra collegium nuncius apoſtolicæ ſedis in Italia ad Vicecomites. Coronatus Auenione in Cathedrali 8. Idus Nouembris. Ordinationibus quattuor menſibus Maio,Iunio, & Septembri factis, Cardinales creauit 14. epiſcopos 3. & presbyteros x i. Obijt Auenione ætatis anno 61. Chriſti 1370. 14. Kal. Ianuarij, circa horam 9. ſepultus Auenione in cathedrali deinde anno 1372.tranſlatus ad eccleſias ſancti Victoris Maſſilienſis Nonis Iunij. Vac. ſedes dies	0	0	10
1[3]70	203	Gregorius x i. Lemouicenſis Gallus, Petrus comes Bellifortis, primus diaconus Cardinalis ſanctæ Mariæ nouæ à Clemente v i.patruo ſuo factus,Carolo i v.Auguſto, ſedit annos	7	2	29

Crea-

Anni Christi	Numer' pontifici		Anni.	Menſes.	Dies.
		Creatus Auenione 3. Kal. Ianuarij à 17. Cardinalibus, coronatus in cathedrali, Epiphaniæ anno 1371. die 8. Idus Ianuarij. Ordinationibus duabus, menſibus Iunio, & Decembri factis, Cardinales creauit 22. epiſcopum vnum. presbyteros XVI. & diaconos V. Obijt Romæ circa horam ſecundam noctis 6. Kal. April. anno 1378. ſepultus in diaconia ſanctæ Mariæ nouæ. Vac. ſedes Dies	0	0	12
		Menſes	0	5	22
1378	35	*Clemens VII. Gebennenſis Gallus Robertus, ex comitibus Gebennenſibus . . . . filius, epiſcopus Cameracenſis, presbyter Cardinalis Baſilicæ ſanctorum 12. apoſtolorum à Gregorio XI. factus, ſedit Auenione in ſchiſmate contra Vrbanum VI. Venceſlao Cæſare annos*	15	11	28
		Creatus Fundis in Campania, in ſchiſmate à XV. Cardinalibus XIII. Kalend. Octobris meridie, poſtridie publicatus, ibidem coronatus pridie Kalend. Nouembris. Ordinationibus XIII. menſibus Ianuario, Aprili, Maio, Iulio, Octobri, Nouembri, & Decembri factis, Cardinales XXIIII. creauit, epiſcopos IV. presbyteros XXVII. diaconos III. Obijt Auenione 16. Kalend. Octobris, hora inter nonam & decimam mane, anno 1394. ſepultus in eccleſia Caleſtinorum ad pontem Sorgiæ. Vac. ſedes dies	0	0	11
1394	36	*Benedictus XI. dictus XIII. Arrago Hiſpanus, Petrus de Luna, diaconus Cardinalis ſanctæ Mariæ in Coſmedin à Gregorio XI. factus Venceſlao, Roberto, & Sigiſmundo Cæſaribus poſt Clementem VII. in ſchiſmate, ſedit annos plus min.*	30	0	0
		Creatus in ſchiſmate Auenione à XX. Cardinalibus 4. Kal. Octobris, ibidem coronatus V. Idus Octobris. Ordinationibus VI. menſibus Septembri, & Decembri factis, Cardinales creauit XXXII. epiſcopum I. presbyteros X. & diaconos XVI.			
		Bis pontificatu priuatus, primùm in Concilio Piſano die Mercurij Nonis Iunij, anno 1409. pontificatus 14. menſe 8. die IX. Iterum in concilio Conſtantienſi, ſeſſione XXXVII. die VII. Kalend. Auguſti, anno 1417. pontificatus XXII. menſe IX. die XXIX. Non paruit. Obijt Paniſcolæ in Hiſpania : : : Kalend. Octobris, anno 1424. ibique ſepultus. In eius locum in ſchiſmate auctore Rege Arragonum Alfonſo, factus eſt contra Martinum V.			
1424	37	*Clemens VIII. Hiſpanus, Egidius Munionis, canonicus Barchinonenſis, qui in ſchiſmate ſedit annos plus minus*	4	....	....
		Creatus Paniſcolæ in Arragonia coactus, abdicauit anno 1428. factusque eſt à Martino V. epiſcopus Maioricenſis.			
1378		*Schiſma omnium peſſimum, & diuturnius in eccleſia Romana 29. quod quinquaginta annos perdurauit.*			
1378	204	Vrbanus VI. Neapolitanus, Bartholomæus Prignanus, regens cancellariæ apoſtolicæ in abſentia Vicecancellarij, ex archiepiſcopo Acheruntino, Barenſis à Gregorio XI. factus, Venceſlao Aug. ſedit in ſchiſmate annos	11	6	7
		Creatus extra collegium cardinalium annorum LX. à XVI. Cardinalibus die Veneris V. Idus Aprilis Romæ, coronatus ante gradus S. Petri die Paſchæ XIV. Kal. Maij. Ordinationibus quattuor menſibus Ianuario, Septemb. & Decemb. factis, Cardinales creauit 54. epiſcopos IV. presby			

Anni Chriſti	Numerus Pōtificū.		Anni	Menſes.	Dies.
		preſbyteros xxxvi. diaconos xiiii. Obijt Romæ die Veneris, Idibus Octobris, anno 1389. vixit annos 72. ſepultus in baſilica ſancti Petri. Vacauit ſedes dies	0	0	17
1389		Hic pontifex annum Iobileum xxxvi. inſtituit.			
1389	205	Bonifacius I X. Neapolitanus, Petrus vel Perinus Tomacellus, ex diacono ſancti Georgij in Velabro, presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Anaſtaſiæ ab Vrbano V I. factus, Venceſlao, & Roberto Cæſſ. ſedit annos	14	11	0
		Creatus Romæ die Martis, I V. Nonas Nouembris à X I I I. Cardinalibus, annorum X L V. coronatus apud ſanctum Petrum 3. Idus Nouembris. Ordinationibus duabus menſibus Ianuario & Decembri factis, Cardinales 6. nouos creauit, epiſcoporum I. presbyteros I V. & diaconum I. Obijt Romæ Kalend. Octobris, anno 1404. ætatis L X. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	15
1390		Hic pontifex annum Iobileum tertiò celebrauit ab Vrbano V I. indictum.			
1400		Hic pontifex annum Iobileum quartò more veteri celebrauit.			
1404	206	Innocentius V I I. Sulmonenſis Pelignus, Coſmatus Melioratus, diœceſis Valuenſis in Aprutio ex archiepiſcopo Rauennate, & epiſcopo Bononienſe presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Crucis in Hieruſalem, & S.R.E. Camerarius à Bonifacio IX. factus, Roberto Cæſ. ſed. annos	2	0	21
		Creatus Romæ à 7. Cardinalibus 16. Kalend. Nouembris, coronatus apud ſanctum Petrum, 4. Nonas Nouembris. Ordinatione vna menſe Iunio facta, XI. creauit Cardinales, presbyteros 8. & diaconos 3. Obijt Romæ 8. Idus Nouembris, anno 1460. ætatis : : : ſepultus in baſilica ſancti Petri. Vacauit ſedes dies	0	0	23
		Gregorius X I I. Venetus, Angelus Corratio, ex patriarcha Conſtantinopolitano presbyter Cardinalis tt. ſancti Marci ab Innocentio V I I. factus, Roberto & Sigiſmundo Auguſtis, ſedit annos	8	7	5
1406	207	Creatus Romæ à 13. Cardinalibus pridie Kalend. Decemb. annorum xxc. coronatus ad S. Petrum Nonis Decembris. Ordinationibus duabus menſibus Iunio & Septembri factis, Cardinales creauit 13. epiſcopum I. preſbyteros x. & diaconos I I. Pontificatu priuatus in concilio Piſano cum Benedicto 13. die Mercurij Non. Iunij, anno 1409. papatus verò 2. menſe V I. die 6. Non paruit. Sponte abdicauit in Concilio Conſtantienſi abſens per legatos ſuos die Iouis ſeſſione 14. I V. Non. Iunij, anno 1415. Obijt Cardinalis epiſcopus biennio pòſt anno 1417. paulo ante Martini V. electionem annorum xc. in Piceno, ſepultus Recaneti in eccleſia cathedrali. Vacauit ſedes poſt eius in concilio Piſano depoſitionem dies	0	0	20
1408		Sancta ſynhodus Piſana pro tollendo ſchiſmate congregata			

Alexan-

Anni Christi.	Numer. Pōtificū.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
1409	208	Alexander v. Cretenſis, Frater Petrus Philargi ordinis Minorum, Theologus, ex archiepiſcopo Mediolanenſe presbyter Cardinalis Baſilicæ ſanctorum 12. Apoſtolorum ab Innocentio 7. factus, Roberto Cæſare, ſed. menſ.	0	10	8
		Creatus in concilio Piſano à 23. Cardinalibus vtriuſque obedientiæ, Gregorio 12. & Benedicto 13. priuatis, 6. Kal. Iul. annorum lxx. coronatus ibidem in eccleſia cathedrali Nonis Iul. die Dominico. Presbyterum vnum Cardinale ex diacono fecit. Obijt Bononiæ v. Nonas Maij die Sabbati nocte ſequenti, hora v. anno 1410. ætatis lxxj. ſepultus ibidem ad Minorum eccleſiam. Vacauit ſedes dies	0	0	13
1410	209	Ioannes xxi. dictus 23. Neapolitanus, Baltaſar Coſſa, diaconus Cardinalis S. Euſtathij, & Bononiæ legatus à Bonifacio ix. factus. Sigiſmundo Auguſto, ſedit annos	5	0	15
		Creatus Bononiæ die Sabbati xvi. Kal. Iunij, hora xi. à xvi. Cardinalibus, ibidem in cathedrali coronatus viii. Kalend. Iunij. Ordinationibus tribus menſibus Aprili, Iunio, & Septembri factis, Cardinales fecit xvi. presbyteros 13. diaconos 3. In Concilio Conſtantienſi 4. Kalend. Iunij, die Mercurij, ſeſſione 12. depoſitus. Ipſe prid. Kal. Iunij die Veneris in oppido Schafuſia conſenſit. Vac. ſed. ann.	2	5	10
		Obijt Florentiæ epiſcopus Cardinalis Tuſculanus, & diaconus xi. Kal. Ianuar. anno 1419. ſepultus in baptiſterio S. Ioannis.			
1414		Sancta & vniuerſalis ſynhodus Conſtantienſis, pro tollendo ſchiſmate congregata, triennio durauit.			
1417	210	Martinus 3. dictus v. Romanus. Oddo Columna, Agapeti filius, Domicellus Romanus, diaconus Cardinalis S. Georgij in Velabro ab Innocentio vii. factus, Sigiſmundo Cæſare ſedit, ſublato ſchiſmate, ann.	13	3	10
		Natus anno 1368. creatus in Concilio generali Conſtantienſi à Cardinalibus 22. & xxx. electoribus, ex ordinatione ſelectis, manè diei 3. Idus Nouembris, coronatus ibidem ante cathedralem eccleſiam xi. Kalend. Decemb. Ordinationibus tribus menſibus Iunio, & Nouembri factis, Cardinales creauit 17. epiſcopum i. preſbyteros xi. diaconos v. Obijt ex apoplexia Romæ x. Kal. Martij, manè crepuſculo diei, anno 1431. ætatis LXIII. ſepultus in Baſilica Lateranenſi ante capita apoſtolorum. Vacauit ſedes dies	0	0	10
1423		Hic pontifex annum Iobileum quintò celebrauit.			
1431	211	Eugenius iv. Venetus. D. Gabriel Condelmerius Angeli filius, canonicus, Cæleſtini coloris ordinis S. Georgij in alga Venetiarum, epiſcopus Senenſis, presbyter Cardinalis tt. S. Clementis à Gregorio 12. factus, Sigiſmundo, Alberto, & Frederico 3. Auguſtis, ſedit annos	15	11	21
		Natus Venetijs, anno 1383. Creatus Romæ in monaſte-			

Anni Chriſti.	Numer. Pōtificū.	Pontifices	Anni.	Menſes.	Dies.
		rio Prędicatorum ad Mineruam à XIII. Cardinalibus, die Sabbati, V. Nonas Martij, hora 21. coronatus ad ſanctum Petrum V. Idus Martij à Cardinale ſanctorum quattuor. Ordinationibus VI. menſibus Iulio, Auguſto, Septembri, & Decembri factis, Cardinales creauit XXVII episcopos II. presbyteros XXII. & diaconos III. Obijt Romæ 7. Kal. Martij, die Iouis hora 8. noctis præcedentis, aliàs duabus ante lucem horis, anno 1447. ætatis LXIIII. ſepultus ad S. Petrum ante oſtium ſacrarij. Vacauit ſedes dies	0	0	10
1431		Sancta ſynhodus Baſileenſis pro reformatione eccleſiaſtica congregata, durauit annos 12.			
1438		Sancta & vniuerſalis ſynhodus Ferrariæ congregata, Florentiæ finita, pro erroribus Græcorum tollendis, durauit annum.			
1439	38	*Felix IV. dictus V. Allobrox, Amadeus, olim dux Sabaudiæ, tunc verò Decanus militum Ieſu Monaſterij S. Mauritij, ordinis S. Auguſtini, in ſolitudine Ripaliæ Gebennenſis diœceſis, Friderico III. Auguſt. in ſchiſmate ſedit annos*	9	5	....
		Creatus abſens ad ſuum Monaſterium Nonis Nouembris in conſilio Baſileenſi, Cardinale vno electoribus XXXII. eligentibus, electio ſeſſione XXXIX. 15. Kal. Decembris confirmata. Coronatus anno ſequenti MCDXL. Baſileæ 9. Kal. Auguſti. Ordinationibus quattuor menſibus Aprili, Septembri, & Decembri factis, Cardinales XXIII. creauit, presbyteros XXII. & diaconum vnum. Abdicauit .... Kal. Maij, anno 1449. Eius abdicatio Romæ audita eſt XXIII. Aprilis die. Obijt episcopus Cardinalis Sabinus, Lauſanæ aliquot annis pòſt, ibique ſepultus.			
1439		*Schiſma in eccleſia Romana xxv.*			
1447	212	Nicolaus V. Sergianenſis Lunenſis diœceſis, Thomas Lucanus Bartholomæi medici filius, artium, & Theologiæ doctor, ex episcopo Bononienſi presbyter Cardinalis tt. S. Suſannæ, ab Eugenio IV. factus, Imp. Cæſare Friderico III. Auguſto, ſedit annos	8	0	19
		Creatus Romæ à XVII. Cardinalibus prid. Non. Martij, die Lunæ hora tertiarum in monaſterio Prędicatorum ad Mineruam, coronatus ad ſanctum Petrum 14. Kalend. Aprilis. Ordinationibus tribus menſibus Martio, & Decembri factis, Cardinales creauit XI. episcopum I. presbyteros X. Obijt Romæ IX. Kal. Aprilis hora inter 5. & 6. noctis ſequentis, ann. 1455. ſepultus in baſilica S. Petri. Vacauit ſedes dies	0	0	14
1550		Hic pontifex annum Iobileum ſextò celebrauit.			
1455	213	Caliſtus III. Valentinus Hiſpanus, Alfonſus Borgia, ex caſtello Satiua Valentinę diœceſeos Ioannis filius, ex episcopo Valentino presbyter Cardinalis tt. ſanctorum IV. coronatorum, ab Eugenio IV. factus, Imp. Cæſare Friderico III. Auguſto, ſedit annos	3	4	0
		Natus anno 1378. creatus Romæ à XIIII. Cardinalibus VI. Idus April. die Martis Paſchalis hora diei 6. corona-			

Anni Christi.	Numer. Pontifici.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
		ronatus ad S. Petrum 12. Kal Maij. Ordinationibus duabus menſibus Septembri, & Decembri factis, creauit Cardinales IX. presbyteros VII. & diaconos II. Obijt Romæ 1458. 8. Idus Auguſti, ſepultus in ſacrario S. Petri. Vixit annos XXC. Vacauit ſedes dies	0	0	12
1458	214	Pius II. Senenſis, Aeneas Siluius Picolhomineus Siluij filius, ex epiſcopo Senenſi, diaconus Cardinalis S. Euſtathij, pòſt presbyter tt. S. Sabinæ à Caliſto III. factus, Imp. Frederico III. ſedit annos	5	11	27
		Natus Corſiniani in Tuſcia 14 Kal. Nouembris, anno 1405. creatus Romæ 14. Kal. Septembris hora tertiarum, die ſabbati à XVII. Cardinalibus, coronatus III. Nonas Septembris ad S. Petrum. Ordinationibus tribus, menſibus Martio, Maio, & Decembri factis, Cardinales XIII. creauit, presbyteros XI. diaconos II. Obijt Anconæ in Piceno XIX. Kal. Septembris, hora inter ſecundam & tertiam noctis ſequentis, die aſſumptionis, anno 1464. Vixit annos 58. menſes 9. & dies 27. Cadauer ſepultum Romæ in Baſilica S. Petri prope aram diuorum Andreæ, & Gregorij. Vacauit ſedes dies	0	0	15
1464	215	Paulus II. Venetus Petrus Barbus Nicolai filius ex electo epiſcopo Vicetino, diaconus Cardinalis S. Mariæ nouæ, pòſt presbyter Cardinalis tt. S. Marci ab Eugenio IV. factus, Imperatore Cæſare Friderico III. Auguſto, ſedit annos	6	10	26
		Natus Venetijs 7. Kal. Martij anno 1418. creatus Romæ à XIX. Cardinalibus ſero diei Iouis 3. Kal. Septembris, & poſtridie manè publicatus. Coronatus ad S. Petrum 16. Kal. Octobris. Ordinationibus 3. menſibus Septembri, & Nouembri factis, Cardinales creauit XI. presbyteros VIII. diaconos III. Obijt Romæ 8. Kal. Aug. die Veneris hora tertia noctis ſequentis morte repentina, anno 1471. Vixit annos LIII. menſes V. dies III. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	14
1471	216	Xyſtus IV. Sauonenſis Ligur, frater Franciſcus de Ruuere, Leonardi filius, ex ordinis Minorum generali miniſtro, presbyter Cardinalis tt. S. Petri ad Vincula à Paulo II. factus, Friderico III. Imp. ſedit annos	13	0	4
		Natus Cellis Liguræ, in agri Sauonenſis pago, 12. Kalend. Auguſti hora XIIX. anno 1414. creatus Romæ à XVII. Cardinalibus V. Idus Auguſti, coronatus ad ſanctum Petrum 8. Kalendas Septembris. Ordinationibus 8. menſibus Februario, Martio, Maio, Nouembri, & Decembri factis, Cardinales creauit XXXIIII. epiſcopum I. presbyteros XXVII. & diaconos VI. Obijt Romæ die Veneris prid. Idus Auguſti, inter quartam, & quintam horam noctis ſequentis, anno 1484. Vixit annos LXX. dies XXII. horas XII. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	16
1475		Hic pontifex annum Iobileum ſeptimò celebrauit.			

Anni Chriſti.	Numer° Pōtificū.	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
1484	217	Innocentius 8.Genuenſis Ligur, Ioannes Baptiſta Cybo Aaronis filius,ex Melfitenſe epiſcopo Datarius preſbyter Cardinalis tt.S.Balbinæ,pòſt S.Cæciliæ,deinde tt. S.Laurentij in Lucina à Xyſto I V.factus,Friderico I I I. Imp. ſedit annos	7	10	27
		Natus Genuæ anno 1432. creatus Romæ die Dominico,4.Kalend. Septembris,à X X I I I I. Cardinalibus hora 13. Coronatus ad ſanctum Petrum pridie Idus Septembris.Ordinatione vna menſe Martio facta, creauit Cardinales V I I I. presbyteros V. diaconos I I I. Obijt Romæ 8. Kalend. Auguſti, die Mercurij, hora noctis ſequentis V.Vixit annos L X.ſepultus ad S.Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	16
1492	218	Alexander V I.Valentinus,Hiſpanus,Rodericus Borgia Iofredi filius, electus epiſcopus Valentinus, ex diacono Cardinale S. Nicolai in carcere Tullia à Caliſto I I I.facto epiſcopus Cardinalis Albanus, demùm Portuenſis & S. Rufinæ à Xyſto I V. creatus, Vicecancellarius S.R.E. & decanus,Imperatore Cæſare Maximiliano Auguſto,ſedit annos	11	0	8
		Creatus Romę 3.Idus Aug.à X X I I.Cardinalibus,coronatus ad S.Petrum 7.Kal.Septemb.Ordinationibus X. menſibus Ianuario, Februario, Martio, Maio, Auguſto, Septembri, & Decembri factis, Cardinales creauit X L I I I.presbyteros X X X I.diaconos X I I. Obijt Romæ die Veneris 15. Kalend. Sept. hora X I I X.anno 1503. ſepultus in ſacrario S.Petri. Vac.ſed.menſ.	0	1	3
1500		Hic pontifex annum Iobileum octauò celebrauit.			
1503	219	Pius I I I. Senenſis Tuſcus, Franciſcus Todeſchinus Picolhomineus Nannis & Laodomiæ Pij I I. ſororis filius, ex electo archiepiſcopo Senenſi, primus diaconus Cardinalis S.Euſtathij à Pio I I.auunculo factus,Cęſare Maximiliano ſedit dies	0	0	26
		Natus Senis 7.Idus Maij,anno 1439.creatus Romæ die Veneris 10.Kalend.Octob.hora 15. à X X X V I. Cardinalibus. Coronatus die Dominico 8. Idus Octob.hora 20. Obijt Romæ 15.Kalend. Nouembris media nocte præcedenti, id eſt, hora inter 6. & 8.diei Mercurij, anno 1503. Vixit annos LXIIII. menſes V. dies X. ſepultus ad ſanctum Petrum prope auunculum Pium I I. Vacauit ſed. dies	0	0	14
1503	220	Iulius I I. Sauonenſis Ligur, Iulianus de Ruuere Raphaëlis Xyſti I V.fratris filius, ex presbytero Cardinale tt.S.Petri ad Vincula epiſcopus Albanus pòſt Oſtienſis, & maior pœnitentiarius à Xyſto I V. factus, Imperatore Cæſare Maximiliano Auguſto ſed.annos	9	3	21
		Natus in villa Albiciola, Sauonenſis diœceſis, anno 1443. creatus Romæ à XXXVII. Cardinalibus Kalend. Nouembris,die Mercurij hora 16 coronatus 6. Kalend. Decembris die Dominico hora 22. Ordinationibus ſex, men			

Anni Christi	Numeru pōtificū	ROMANI.	Anni	Menſes	Dies
		menſibus Martio, Maio, Septembri, Nouembri, & Decembri factis, Cardinales creauit XXVII. epiſcopum I. presbyteros XXIII. & diaconos III. Obijt Romæ 9. Kalend. Mart. die Lunæ hora inter X. & XI. præcedentis noctis, anno 1513. Vixit annos LXX. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	18
1512		Sancta & vniuerſalis ſynhodus Lateranenſis Romæ, pro diſſidio eccleſiaſtico tollendo & reformatione eccleſiaſtica congregata, durauit annos V.			
1513	221	Leo X. Florentinus, Ioannes Medices Laurentij filius I. diaconus Cardinalis S. Mariæ in Dominica ab Innocentio VIII. factus, Imperatoribus Cæſaribus Maximiliano & Carolo V. Auguſtis, ſedit annos	8	8	20
		Natus Florentiæ 3. Idus Decembris anno 1475. Creatus Romæ à XXIII. Cardinalibus, V. Idus Martij, die Veneris, prima noctis ſequentis hora. Coronatus ad S. Petrum 14. Kal. Aprilis. Lateranum ſolemni pompa profectus eſt 3. Idus Aprilis. Ordinationibus octo, menſibus Martio, Aprili, Iunio, Auguſto, Septembri, & Decemb. factis, Cardinales creauit XLII. presbyteros XXXIX. & diaconos XIII. Obijt Romæ die Lunæ. 4. Nonas Decembris, noctis præcedentis, hora 7. anno 1521. Vixit annos XLV. menſes XI. dies XXI. ſepultus ad S. Petrum, pòſt ad Mineruam tranſlatus. Vacauit ſedes menſem	0	1	7
1522	222	Hadrianus VI. Traiectenſis Flander, vel Brabantinus, Florentij filius, ex epiſcopo Derthuſenſe presbyter Cardinalis tt. ſanctorum Ioannis, & Pauli à Leone X. factus, Carolo V. Auguſto ſedit annum	1	8	6
		Natus Traiecti inferioris Germaniæ vrbe, 6. Nonas Martij, anno 1459. Creatus abſens à XXXIX. Cardinalibus, Prorex enim Hiſpaniarum erat, die Iouis 5. Idus Ianuar. Vrbem ingreſſus 3. Kal. Septemb. die Dominico pridie Kal. Septemb. ad S. Petrum coronatus. Ordinatione vna menſe Septemb. facta, Cardinalem vnum creauit preſbyterum. Obijt Romæ die Lunæ 18. Kal. Octob. hora inter 18. & 19. anno 1523. Vixit annos LXIIII. menſes VI. dies XIII ſepultus ad S. Mariam de anima Teutonicorum. Vacauit ſedes menſes	0	2	4
1523	223	Clemens VII. Florentinus Tuſcus, Frater Iulius Medices Iuliani filius, ordinis militiæ Hieroſolymitanæ, ex electo archiepiſcopo Florentino diaconus Cardinalis S. Mariæ in Dominica, pòſt presbyter tt. S. Clementis, deinde tt. S. Laurentij in Damaſo, & S.R.E. cancellarius, à Leone X. factus Imperatore Cæſare Carolo V. Auguſto Germanico, ſedit annos	10	10	7
		Natus Florentiæ 7. Kalend. Iunij 1478. creatus Romæ die Iouis 13. Kalend. Decemb. à 38 Cardinalibus, coronatus ad S. Petrum die Iouis 6. Kalend. Decemb. Ordinationibus XI. menſibus Ianuario, Februario, Martio, Maio, Iunio, Auguſto, Septembri, Nouembri, & Decembri fa-			

Anni Chriſti.	Numerus Pontificũ.		Anni	Menſes.	Dies.
		ctis, Cardinales creauit 32. presbyteros 25. diaconos 7. Obijt Romæ die Veneris 7. Kal. Octobris, hora inter 18. & 19. ann. 1534. ætatis LVI. menſe 4. ſepultus ad S. Petrum, deinde cum Leone X. patruele ad Mineruam tranſlatus. Vac. ſed. dies	0	0	17
1525		Hic pontifex annum Iobileum nonò celebrauit.			
1534	224	Paulus III. Romanus, Alexander Farneſius, Petri Luiſij filius, Ranutij nepos, ex diacono, Cardinale ſanctorum Coſmæ & Damiani ab Alexandro VI. facto, diaconus S. Euſtachij à Iulio II. epiſcopus Cardinalis Tuſculanus, à Leone X. Prænestinus, Sabinus, Portuenſis, & Oſtienſis à Clemente VII. Decanus, Imp. Cæſare Carolo Auguſto, & Ferdinando Cæſare, ſedit annos	15	0	28
		Natus Canini in diœceſi Caſtrenſi pridie Kal. Martij, anno 1468. creatus Romæ à 34. Cardinalibus die Lunæ 3. Idus Octobris, hora prima noctis ſequentis, poſtridie publicatus. Coronatus ad S. Petrum, die Martis 3. Non. Nouemb. Ordinationibus 14. menſibus Ianuario, Martio, Aprili, Maio, Iunio, Octobri, & Decembri factis, Cardinales creauit LXXI. epiſcopos III. presbyteros LIIII. & diaconos XIV. Obijt Romæ in monte Quirinali IV. Idus Nouembris, die ſolis hora gallicinij ante lucem, anno 1549. Vixit annos XXCI. menſes VIII. dies X. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes menſes	0	2	29
1545		Sancta & vniuerſalis ſynhodus Tridentina contra Lutheranorum errores congregata, intermiſſa & repetita, durauit annos V.			
1550	225	Iulius III. Arretinus, Ioannes Maria de monte Vincentij filius, Fabiani nepos, ex archiepiſcopo Sipuntino presbyter Cardinalis tt. ſancti Vitalis, pòſt epiſcopus Prænestinus à Paulo III. creatus, Imp. Cæſare Carolo V. Auguſto, & Ferdinando Cæſare, ſedit annos	5	1	16
		Natus Romæ in regione Parionis 4. Idus Septembris, anno 1478. creatus Romę à XLVI. Cardinalibus die Veneris 7. Idus Februarij circa quartam horam noctis ſequentis, ibidem ad S. Petrum coronatus 8. Kal. Martij, die cathedræ S. Petri Antiochenæ. Ordinationibus quattuor menſibus Aprili, Octobri, & Decembri factis, Cardinales creauit 20. presbyteros 15. diaconos V. Obijt Romæ die Sabbati X. Kal. Aprilis. hora inter 19. & 20. anno 1555. Vixit annos lxvii. menſes 6. & 14. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	17
1550		Hic pontifex annum Iobileum decimò celebrauit.			
1555	226	Marcellus II. Iunior Politianenſis Tuſcus, Marcellus Ceruinus Ricardi filius, ex epiſcopo Neocaſtrenſi presbyter Cardinalis tt. S. Crucis in Hieruſalem à Paulo III. factus, Carolo V. Auguſto, ſedit dies	0	0	21
		Natus in oppido agri Piceni montis Fani, prid. Non. Maij, anno 1501. creatus Romæ die Martis ſancti, V. Idus Aprilis, hora 24. à 36. Cardinalibus, poſtridie coronatus. Obijt			

Anni Christ.	Numer. Pōtificū.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
		Obijt die Mercurij Kalend. Maij, hora inter 7. & 8. noctis præcedentis. Vixit annos L I V. menſes X I. dies XXV. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes eo mortuo dies	0	0	22
1555	227	Paulus I V. Neapolitanus, Ioannes Petrus Caraſa, Ioannis Alfonſi Matalunæ comitis filius archiepiſcopus Neapolitanus ex presbytero tt. S. Clementis, presbyter tt. S. Mariæ Tranſtyberim, & epiſcopus Cardinalis Albanus, & Sabinus à Paulo I I I. factus. Tuſculanus, & Oſtienſis à Iulio I I I. Decanus, Impp. Cæſſ. Carolo V. & Ferdinando Augg. ſedit annos	4	2	27
		Natus in oppido S. Angeli de ſcala 4. Kal. Iulij, anno 1476. in Hirpinis, haud procul à Beneuento. Creatus Romæ auctore Farneſio Cardinale, à XLIII. Cardinalibus die Iouis feſto aſcenſionis 10. Kal. Iunij, manè hora 16. Coronatus ad S. Petrum die Dominico proximo, 7. Kal. Iunij. Ordinationibus tribus menſibus, Iunio & Decembri factis, Cardinales creauit XIX. presbyteros XV. & diaconos IV. Obijt Romæ die Veneris, 15. Kal. Septembris, hora inter 21. & 22. anno 1559. Vixit annos XXCIII. menſem vnum, & dies XXII. ſepultus ad S. Petrum, poſteà ad Mineruam tranſlatus. Vacauit eo mortuo Romana ſedes menſes	0	4	7
1560	228	Pius I V. Mediolanenſis, Ioannes Angelus Medices, Bernardini filius, ex presbytero Cardinale tt. S. Pudentianæ, presbyter tt. S. Stephani in monte Cœlio, pòſt tt. S. Anaſtaſiæ, pòſt tt. S. Priſcæ à Paulo I I I. factus, Imp. Cæſ. Ferdinando Auſtrio Auguſto, & Maximiliano I I. Cæſare, ſedit annos	5	11	15
		Natus die Paſchæ prid. Kal. April. anno 1499. Mediolani. Creatus Romæ à XLIV. Cardinalibus, 7. Kal. Ianuar. die Martis nocte præcedenti, hora inter 7. & 8. me electioni pręſente, finito anno 1559. Coronatus die Sabbato proximo Epiphaniæ feſto, V I I I. Idus Ianuar. anno 1560. Ordinationibus quattuor menſibus Ianuario, & Martio habitis Cardinales creauit XLVI presbyteros X X X I X. & diaconos V I I. Obijt noctis ante diem I V. Iduum Decemb. hora 2. anno 1565. ætatis LXVI. menſ. V I I I. die X. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit eo mortuo ſed. dies	0	0	29
1563		Concilium Tridentinum XXV. ſeſſionibus habitis, abſolutum & confirmatum.			
1566	229	Pius V. Alexandrinus, Frater Michaël Giſlerius ex oppido Boſchi, Alexandrinę diœceſis, Lombardus Inſuber, ordinis Prædicatorum lector, officij S. Inquiſitionis commiſſarius, ex epiſcopo Sutrino, & Nepeſino presbyter Cardinalis tt. S. Mariæ ſuper Mineruam, & ſummus inquiſitor à Paulo I V. papa factus, poſtea epiſcopus Montis regalis in ſubalpinis & tt. S. Sabinæ, demum iterum tt. S. Mariæ ſuper Mineruam à Pio I V. creatus, Imp. Cæſare Maximiliano I I. Auſtrio Auguſto ſedet,			
		Natus 16. Kalend. Februarij. anno M D V. creatus Romę			

Anni Chriſti.	Numer' Pōtificū.		Anni.	Menſes.	Dies.
		à LII. Cardinalibus, 7. Idus Ianuarij, hora 22. die Lunæ. Coronatus die natalitio ſuo 16. Kal. Ianuarij, in feſto S. Antonij, ineunte anno eius vitæ LXII. ſuper gradus ante baſilicam Vaticanam ab Vrbinate Cardinale, me prope ſedem adſtante. Ordinationibus, &c.			
1572	230	Gregorius XIII. antea Hugo dictus Bononienſ. è Boncompagnorum nobili familia oriundus Patre Chriſtophoro, ex Cardinal. S. Sixti Pontif. creatur ann. 1572. 13. Maij. Coronatur apud D. Petrum, 25 eiuſdem, ſed. t ann. 12. menſ. 10. dies 27. Maximiliano II. & Rudolpho Imperatoribus. Vacauit ſedes diebus	0	0	13
		Natus eſt Gregor. poſt partum Virg. 1502. 7. Ianuar. à Paulo IV. Veſtæ epiſcopus ordinatur, & reuerſus à Concilio Tridentino Romam, à Pio IV. menſ. 12. Martij, ann. 1565. Cardinal. cum titulo S. Sixti creatur, & in Hiſpan. ad Regem Catholicum legatus à latere mittitur.			
		Cardinales toto ſui pontificatus tempore creauit 33. inter quos Vrbanum VII. Gregor. XIIII. & Innocentium IX. pontifices Max. Nonnullos etiam principes & regio ſanguine natos.			
		Moritur paulò pòſt, decimo nempe April. ann. 1585. in ſenectute bona, poſtquàm pontificatum 13. annis, menſe vno & tribus diebus ablatis, adminiſtrauerat. Sepultus eſt apud S. Petrum in Vaticano, in ſacello S. Gregor. Nazianzen. à ſe magnificè exædificato, dotato & dicato.			
1585	231	Sixtus V. ex oppido Montiſalti, Marchiæ Anconitanę frater Felix Peretti, ordinis Minorum humili loco natus, ex Cardinale titulo S. Hieronymi factus Pontifex, 24. April. Coronatur 1. Maij, ſedit ann. 5. menſ. 4. dies 3. moritur 27. Auguſti. Vacauit ſedes diebus	0	0	18
1590	232	Vrbanus VII. Romanus, Ioannes Baptiſt. Caſtaneus, filius Coſmæ, ex Cardinale tituli S Marcelli, creatus Papa 15. Sept. ſedit dies 13. moritur ante inaugurationem 27. eiuſdem. Vacauit ſedes menſibus	0	2	9
1590	233	Gregorius XIIII. Mediolanenſis, Nicolaus Sfondratus illuſtri familia oriundus, ex Cardinale tituli S. Cæciliæ Vrbano mortuo denunciatur Pontifex, 15. Decemb. coronatur 18. eiuſdem. moritur 15. Octob. ſedit menſ. 9. dieb. 10. Vacauit ſedes diebus	0	0	13
1590	234	Innocentius IX. Bononienſis, Ioannes Baptiſta Fachinetti, ex Cardinale tituli SS. Quattuor Pontifex creatus 19. Octob. Coronatus 12. Nouemb. moritur 30. Decemb. ſedit menſ 2. dies 1. Vacauit ſedes menſ.	0	1	0
1592	235	Clemens VIII. Florentinus, Hyppolitus Aldobrandinus, filius Silueſtri ex Cardinale tituli S. Pancratij & ſummo pœnitentiario creatur Pontifex 30. Ianuar. Coronatus 2. Februar. ſedet modò ad gubernacula Eccleſię, cui Deus concedat vnà cum grege ſibi concredito ad vitam peruenire ſempiternam.			

ANNO-

ANNOTATIO IN CHRONICON RO-MANORVM PONTIFICVM.

ENVMERAT diuus Onuphrius ſchiſmata aliquot in Romana Eccleſia, circa quæ notandum eſt, pleraque eorum tantum fuiſſe controuerſias & diſſidia de Romano Pontifice inter electores aut electos, quæ non niſi impropriè ſchiſmata dici poſſint. Quando autem ſecundum eccleſiaſticam phraſim fuit veri nominis ſchiſma propter Pontificatum, vt in Nouatiano, hoc non fuit ſchiſma in eccleſia, ſed ab eo, qui extra eccleſiam erat, contra caput Eccleſiæ. Vnde & hic eſt improprietas ſermonis, dum tale ſchiſma ponitur in R.S.E. Denique, quòd habet nonnullos ab Imperatore creatos eſſe Pontifices, hoc nihil aliud ſignificat, quàm Imperatore ſolicitante, & negotium promouente, eos electos eſſe in Rom. Pontifices.

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS, FRATRIS EREMITAE AVGVSTINIANI,

INTERPRETATIO VOCVM ECCLESIASTICARVM, QVAE OBSCVRAE, VEL BARBARAE VIDENTVR.

QVVM paſſim in Hiſtorijs eccleſiaſticis, & præſertim Romanorum pontificum vitis, multæ voces barbaræ, inuſitatæ, ex Græcis Latinæ redditæ, alienis aliquando à ſuo ſignificatu ſenſibus, metaphoricè acceptæ, & ideo minus cognitæ, inſertæ ſint: operæpretium facere exiſtimaui, ſi breuem earundem interpretationem, & expoſitionem, ex vetuſtiſſimis quibuſdam ſcriptoribus conſtituerem, quo omnia legentibus clariora, & apertiora ſeſe offerentia, eorum in legendo aſſiduam curam & diligentiam non remorentur: ſunt autem eiuſmodi,

OFFICIA Siue Magiſtratus.
Domnus, Papa
Epiſcopus
Cardinalis
Archipresbyter
Presbyter.
  Pœnitentiarius maior
  Pœnitentiarij minores
Archidiaconus
Diaconus
  Palatinus, vel Baſilicarius
  Regionarius
  Stationarius.
Pater Diaconiæ
Archiſubdiaconus vel
  Prior Subdiaconorum
Subdiaconus
  Regionarius
  Baſilicarius ſiue S.R.E.
  Palatinus
Oblationarius
  Stationarius
  Manſionarius
  Manſ. primus
Acolutus
  Regionarius
  Stationarius
Supulmentarius
Paracellarius
Primicerius ſcholæ cantorum
  Schola cantorum
  Chorus
Primus ſcholæ paraphoniſta
Secundus ſcholæ paraphoniſta
Tertius ſcholæ paraphoniſta
Quartus ſcholæ, qui &
  Archiparaphoniſta
Vicedominus
Maiordomus
Veſtiarius
Cancellarius, alias Bibliothecarius
Camerarius
Primicerius S.R.E.
Secundicerius S.R.E.
Arcarius
Sacellarius, alias Saulularius
Protoſcrinarius
  Scriniarij XII.
Primicerius defenſorum
  Defenſores.

Defen-

Defenſores regionarij
Aduocatores
Adminiculator
Primicerius Iudicum
Iudices
Primicerius Notariorum
Protonotarij
Notarij regionarij
Nomenclator
Roga.

SACRAE AEDES, ET earum partes.

Eccleſia
Titulus
Parœcia
Oratorium
Martyrium
Diaconia
Xenodochium
Monaſterium
Gremium Baſilicæ
Camera Baſilicæ
Abſis
Confeſſio
Ambo
Secretarium.

AEDIVM SACRARVM ornatus.

Patenæ, aliàs Patinæ
Calices miniſteriales maiores,
minores
Amulæ, aliàs amæ
Colatorium
Pugillares
Scyphi
Metretæ
Hydriæ
Thymiamaterium
Peluis ad Baptiſmum
Corona, aliàs pharum cantharum, cum Delphinis totidem
Ceroſtota
Phara canthara cum delphinis totidem, in quibus ardebat oleum
Canthara ceroſtota
Lucerna cum Lychnuchis
Gemelliones.

VESTIVM GENERA.

Anaboladium, aliàs Anabolagium
Alba
Cingulum
Orarium
Mappula
Colobium
Dalmatica
Planeta, aliàs Caſula
Pallium
Mitra
Offertorium
Phanon
Naccus.

OFFICIA SIVE MAGISTRATVS.

DOMNVS, pro Dominus, per Syncopen dicitur, qua appellatione olim Pontificem Romanum, mox & alios epiſcopos venerationis cauſſa honorabant. Pontificem enim Domnum apoſtolicum vocabant: nam Dominus terroris, non reuerentiæ vocabulum eſſe exiſtimabant.

PAPA, Græca vox, quæ Latinè dicitur papus, auum ſignificat, id eſt, patrem patris, Auſonius ad nepotem:

. . . . Papos auiaſq́; trementes,
Ante ferunt patribus ſeri noua cura nepotes.

Apud Bithynios cognomen Iouis erat, qui dicebatur Iupiter papas, id eſt, pater. Hanc vocem omnes antiqui Chriſtianorum epiſcopi pro patre, ſiue maiore patre frequentarunt (auus enim aliquando maior pater dicitur) & præſertim magnarum, & inſignium vrbium, vt Romæ, Carthaginis, Alexandriæ, Antiochiæ, Hieroſolymorum, & ſimilium. Cornelius enim epiſcopus Romanus presbyteri eiuſdem eccleſiæ, & alij multi in epiſtolis ſuis Cyprianum Carthaginenſem epiſcopum papam, & papatem vocant. Dionyſius Alexandrinus epiſcopus Heraclam prædeceſſorem ſuum, in epiſtola ad Philemonem preſbyterum Romanum, beatum papam nominat. Similiter Athanaſius, Theophylus, & Cyrillus epiſcopi Alexandrini papæ dicuntur. Sidonius in epiſtolis ſuis, paſſim omnes Galliarum epiſcopos, ad quos ſcribit, papas appellat. Hæc vox, poſt Gregorij primi tempora, reliquis epiſcopis adempta, ſoli Romano pontifici attributa eſt. Qui & apoſtolicus eſt aliquando dictus, ob præcipuè apoſtolicæ ſedis, cui præeſt, reuerentiam.

EPISCOPVS, Magiſtratus apud veteres nomen fuit, cuius munus erat panis, & cæterarum rerum, quæ ad cibum pertinent, curam habere: vt colligi poteſt ex verbis Arcadij iuriſconſulti Dig. lib. Tit. L. de muneribus, & honoribus. Quæ vox ab operatione deducta eſt: nam vel ab ἐπισκοπεῖν venit, quod ſignificat ſpeculari, conſiderare, vel ab ἐπισκοπεῦμαι, quod eſt viſito, ſiue ſpeculor. Quod nomen ad Chriſtianorum pontifices translatum eſt, qui Epiſcopi, vel viſitatores, ſeu inſpectores, obſeruatores, & ſpeculatores dicti ſunt, quòd illorum præcipuè officium ſit, gregis ſibi commiſſi curam gerere, & mores explorare. Hac voce vſus eſt Cicero lib. 7. epiſtol. ad Atticum: Vult Pompeius me eſſe, quem tota hæc Campania, & maritima ora habebat, epiſcopum, ad quem delectus, & negocij ſumma deferatur.

CARDINALIS vox variè acipitur. Vitruuius libr. 4. cap. 6. Fores ita compingantur (inquit) vt ſcapi Cardinales ſint ex altitudine luminis totius duodecima parte. Et libro 10. cap. 20. ait: Eę concludantur ſupernè inter cardinatis trabibus, ſupra trabes collocentur capreoli cardinibus alius in alium concluſi, in altitudine excitati pedes 9. Et capite 21. eiuſdem libri. Erigebantur, & arrectaria duo compacta pedum 35. craſſitudine ſeſquipedali, latitudine pedum II. coniuncta capitibus, tranſuerſario cardinato tigno, & altero mediano inter duos ſcapos cardinato, & laminis ferreis religato. Hic Vitruuius ſcapis cardinatis, ſignificat cuſpidibus & dolatis ligniculis compactos vel incorporatos, ita vt apud Vitruuium idem ſit cardinalis, quod annexus, vel inſertus, vel compactus. Hæc vox in eandem ferè ſententiam frequens eſt in Regiſtro diui Gregorij, & epiſtolis pontificum Romanorum decretalibus. Quibus is Cardinalis dicitur presbyter, vel diaconus, qui certæ alicui eccleſiæ vel diaconiæ proprius, & ad certi alicuius tituli ſiue eccleſiæ miniſterium ordinatus, inſertus, annexus, & (vt ipſe loquitur) incardinatus eſt: Nam S. Gregorio idem eſt, Cardinalem conſtituere in aliquo titulo vel eccleſia, quod incardinare alicui eccleſiæ, vel in aliqua eccleſia cardinare. Idem etiam de Epiſcopis dicit, quod de ſua eccleſia ad aliam neceſſitatis cauſſa tranſlatos, epiſcopos quidem eccleſiæ ſuæ, illius verò, ad quàm tranſlati ſunt, ſacerdotes, ſiue pontifices Cardinales vocat: quæ vox non ſolum Romanæ, ſed omnibus alijs eccleſijs per prouincias communis eſt. At quoniam epiſcopus, pre. byter. vel diaconus ita cardinatus & conſtitutus, principem locum in ea eccleſia, cui incardinatus erat, tenebat:

aebat: hinc factum eſt, vt cardinalis vocabulum, pro præcipuo ſiue principali acciperetur, in quam ſignificationem Seruius ſuper I. Aeneidos: Ventos quattuor Cardinales, principales interpretatur. Et D. Cyprian. libellum de cardinalibus, id eſt, de principalibus Chriſti operibus ſcripſit, & vox cardinalis in antiquis pontificum decretis, & præſertim ſancti Silueſtri in concilio Romano reperitur. Iſque dicitur presbyter, vel diaconus Cardinalis alicuius tituli, vel diaconiæ, qui eiuſdem præcipuam curam gerit, omneſque alios earundem eccleſiarum miniſtros gubernat, & moderatur. Hoc porrò nomen omnibus eccleſijs commune, multis adhuc hæſit, vt Rauennati, Piſanæ, Mediolanenſi, Compoſtellanæ, & alijs, ſed potiſſimùm Romanæ: quia ſicut Romanus pontifex omnium Epiſcoporum princeps eſt, ita & ſacerdotes Romanæ eccleſiæ omnium eccleſiarum clericos dignitate & honore antecellunt: hinc Cardinales hodie tantùm appellari videntur. ſed de hac re latius in libro, quem de origine cardinalatus ſcripſi, diſputaui.

PRESBYTER Græcè, Latinè ſenior dicitur. Auguſtinus, Etiam grandioris ætatis, & (ſicut ſcriptura loquitur) plenum dierum poſſe dici ſeniorem, hoc eſt, presbyterum, quæ vox maioribus natu, & communi cum epiſcopo concilio, eccleſiam gubernantibus, ſacraque myſteria tractantibus, attributa eſt, vt presbyteri, id eſt, ſeniores vocarentur. Hinc Tertullianus in apologetico capit. XXXIX. Nobis præſident probati quique ſeniores, honorem iſtum non precio, ſed teſtimonio adepti. Quorum primus Archipresbyter dicitur, id eſt, primus presbyter, quemadmodum Archidiaconus, & Archiſubdiaconus diaconorum & ſubdiaconorum primi, & principes. Ex presbyteris porrò Romanæ eccleſiæ quidam ſuper pœnitentes conſtituti ſunt à Simplicio papa, vt his verbis docet Bibliothecarius: Hic conſtituet ad ſanctos Petrum, Paulum, & Laurentium hebdomadas, vt presbyteri ibidem manerent propter pœnitentes & baptiſmum: regionem tertiam ad S. Laurentium, primam ad ſanctum Paulum, & ſextam, vel ſeptimam ad ſanctum Petrum. Hi presbyteri pœnitentium vocati ſunt, qui eorum exomologeſes audiebant. Quorum primus maior pœnitentiarius dictus, hodie eſt Cardinalis, reliqui minores pœnitentiarij, non Cardinales, vocati.

DIACONVS Græcè, miniſter Latinè dicitur. Apoſtoli verbi Dei prædicationi vacantes, quum inopia laborantium ſubleuationi attendere nequirent, miniſtros ſeptem, quos diaconos appellauêre, elegerunt. Quibus pauperum, & viduarum cura (vt Lucas Actor. VI. tradit) demandarunt. Apoſtolorum exemplo Euariſtus papa primus in Romana eccleſia ſeptem diaconos ordinauit, qui, cùm presbyteri docendis populis, & ſacramentis adminiſtrandis attenderent, ipſi viduis, pupillis, pauperibus, & egenis, ex eccleſiæ theſauris, & oblationibus fidelium, ſubuenirent. Hi quum antè præſcriptum ſibi, & certum locum non haberent, ſed eorum munia in promiſcuo eſſent, primus vrbis regiones ſingulis diuiſit Fabianus papa, certaque loca aſſignauit, quæ diaconiæ, & pauperum hoſpitalia dicta ſunt: quibus ij præerant, & in ſuis quiſque regionibus fidelium pauperum neceſſitatibus, ex eccleſiæ pecunia, & Chriſtianorum eleemoſynis à ſubdiaconis collectis, atque ab ipſis cuſtoditis, quantùm in ſe eſſet, ſuppetitabat. Ex ipſis autem primus vel antiquior, cum epiſcopi, cleri, populique conſenſu electus Archidiaconus, vel Diaconus Cardinalis, id eſt, principalis vocabatur, quemadmodum presbyterorum primus archipresbyter. Vnus igitur tantùm vetuſtiſſimis temporibus erat diaconus cardinalis, vt ex actionibus ſynhodi Romanæ ſub S. Silueſtro papa celebratæ, liquet, qui & archidiaconus, & diaconus circumluſtrator, & perſcrutator vocabatur. Longo tempore pòſt diaconorum in eccleſia Romana numerus auctus eſt, & ex ſeptem quattuordecim primùm, deinde XVIII. facti, qui omnes vt ab alijs diaconis non cardinalibus differrent, quorum multi in vrbe erant, Diaconi Cardinales vocati ſunt, id eſt, principales, qui præcipuè hoſpitalium, & diaconiarum miniſtri erant. Ex his porrò XVIII. quattuordecim regionarij vocabantur, quòd ſingularum regionum, quæ XIIII. erant, diaconijs præeſſet: quattuor palatini, vel baſilicarij dicti, quòd in palatio, & baſilica Lateranenſi papæ miniſtrarent. Diaconi verò Stationarij nomen perpetuum non erat, ſed ad tempus. Ita enim appellabatur is, qui ea vice pontifici ad ſtationem aliquam profecto miniſtraret. Antiquitus erant diaconi teſtimoniales, qui epiſcopum prædicantem cuſtodirent, qui vſus iam diu exoleuit. De diaconis,

conis, & ſubdiaconis, ita ſcribit Ioannes Diaconus in vita ſancti Gregorij: Prudentiſſimus paterfamilias Chriſti Gregorius, ſingulis Diaconijs vel Xenodochijs, viros idoneos deputauit, quos, vt ſecurius imò ſagacius in opere pietatis & miſericordiæ laborarent, priuilegijs muniendos eſſe decreuit: Quia (inquit) te virum religioſum, & menſis pauperum exhibendis idoneum nouimus, ideo te diaconiæ eligimus præponendum, & ne qua tibi naſcatur ex hac adminiſtratione dubietas, hac te munitione proſpeximus fulciendum, conſtituentes, vt de hoc quod ad menſas pauperum, vel diaconiæ exhibitionem percepiſti, ſiue ſubinde perceperis erogandum, nulli vnquam hominum cogaris ponere rationem. Hos ego puto in libello Romani ordinis vocari patres diaconiæ.

SVBDIACONVS. Quanquàm ordinis ſubdiaconorum nulla in ſacris litteris mentio extet, vetuſtiſſimus tamen is in eccleſia eſt, & ſub ipſa apoſtolorum tempora inſtitutus, de quo Ignatius in epiſtola ad Antiochenos meminit, qui ſalutat presbyteros, diaconum & ſubdiaconum. Hic antiquitus ſacer ordo non erat, nec certo deputatus officio, niſi tantùm Clericali, vel diuino: tunc enim in Miſſa nec euangelium, nec epiſtola cantabatur. Adiunctus autem fuit diaconorum adiutorio, quibus ſubminiſtrabat. Fabianus papa Romæ ſeptem ſubdiaconos primus conſtituit, qui ſeptem notarijs à Clemente papa inſtitutis imminerent, vt res geſtas martyrum in integrum colligerent: & cùm ſeptem diaconi, vt miniſtrarent pauperibus Chriſtianis, totidemque notarij, vt martyrum facta deſcriberent, per vrbis regiones ſparſi eſſent, ijs ipſi ſubdiaconi iuncti fuerunt. Ideo etiam ſubdiaconi regionarij vocati ſunt, vt regionum, primæ, tertiæ, quartæ, & ſeptimæ: & præſertim poſtquàm alij ſeptem ſubdiaconi, qui, quòd Miſſarum celebrationi in baſilica Lateranenſi per vices ſuas deſeruirent, S. R. E. ſiue baſilicarij ſubdiaconi ſunt vocati, inſtituti fuerunt. Nam eccleſiæ maieſtate aucta, ſubdiaconi ad epiſtolæ lectionem, & miniſterium altaris acciti, & ſacri ordinis participes facti ſunt: & propterea regionarijs, qui per regiones diebus ſtationum pontifici miniſtrabant celebranti, ſeptem alij additi, & ad quartumdecimum numerum aucti. Ioannis ſubdiaconi regionarij regionis primæ mentio eſt apud Bibliothecarium in vita ſancti Silueſtri Papæ. Hi porrò S. R. E. ſubdiaconi baſilicarij: quòd pontifici certis officijs aſſiſterent, & ſeruirent, vt in camera, in menſa, & in proceſſione crucem ante ipſum deferrent: Palatini etiam ſubdiaconi dicti ſunt. His in ſchola cantorum VII. alij additi, eorumque numerus vnus & viginti factus. Quorum primus Archiſubdiaconus, Primus, vel prior ſubdiaconorum in libris Romani ordinis nuncupatur. Ex his porrò ſubdiaconis is oblationarius dicebatur, ad cuius per vices miniſterium pertinebat ſuſcipere oblationes, pontificis Miſſam celebranti factas, & eas archidiacono præſentare. Stationarius verò erat is, qui hebdomada ſua epiſtolam in ſtationibus, papam Miſſam celebrante, cantabat.

MANSIONARIVS, dictus eſt cuſtos, & conſeruator ædium eccleſiaſticarum, templorum, & altarium: item familiaris & domeſticus, à manſione. Multi ex his erant in eccleſia Romana, quorum maior, primus manſionarius vocabatur: Vnius horum, & eiuſdem muneris meminit D. Gregorius in libris Dialogorum. Hodie in multis eccleſijs exſtant, curamque pſalmodiæ & altarium habent.

ACOLVTVS, à Græcis is dictus eſt, qui nullis minis ab inſtituto poterat reuocari. Quare Stoici Acoluti dicti ſunt, qui impium putabant, mutare ſententiam. A Chriſtianis hoc nomine dicti ſunt ij ſacrorum miniſtri, qui, quum ipſi ſacris non operarentur, ab illis tamen non excludebantur. Dicti Acoluti, quaſi non prohibiti, à priuatiua particula α, & κωλύω, quod ſignificabat prohibeo. ἀκόλουθος
Hinc eorum miniſterium diuerſum fuit à diaconorum, & ſubdiaconorum, qui ſacris communicabant, munere. Miniſtrabant porrò epiſcopis, & eccleſijs, in his, quæ ad ſacra facienda pertinent, vt in parandis mappis & in altaribus, luminibuſque accendendis, & in ferendis ijs, quibus in ſacris faciendis, vſus erat. Fuerunt multi in vrbe Acoluti, Palatini, vel S. R. E. qui Papę miniſtrabant in Palatio, & Baſilica Lateranenſi. Regionarij qui in regionibus diaconis ſeruiebant. Stationarij, qui in ſtationibus Papæ celebranti præſto erant.

SVBPVLMENTARIVS. Quid eiuſmodi voce veteres ſignificare voluerint, haud certò ſcio. Niſi is Subpulmentarius fuerit, qui pauperibus ea eleemoſynarum genera è Palatio Pontificis diſtribuebat, quæ vel menſæ ſuperfuerant, vel ad cibum pertine-

bant

bant. Quod innuere videtur Bibliothecarius in vita Hadriani Papæ.

Is etiam Paracellarius dicitur.

PRIMICERIVS SCHOLAE CANTORVM. Quanquam tempore ſancti Silueſtri papæ, & poſteà plures & magnæ fuerint in Vrbe Baſilicæ conditæ, non tamen ſingulæ clericos, vel monachos ſpeciatim habebant, qui in illis ſacra officia celebrarent. Presbyteri enim titulis, diaconi diaconijs præfecti, ſuo quiſque tantùm muneri vacabat: illi ſacris adminiſtrandis, hi pauperum ſubuentioni procurandæ. Pſalmodia verò quotidiana in omnibus eccleſijs tunc in vſu non erat: nam ſingulis Vrbis Baſilicis redditus adhuc aſſignati non erant, quibus poſſent ſingula Collegia canentium nutrire. Ideoque ſchola cantorum inſtituta fuit, quæ Vrbi communis erat, & ad Stationes, proceſſiones, ſingulaſque diebus eorundem feſtis, eccleſias Vrbis conueniebat, ibique ſacra officia, & Miſſarum ſolemnia pontifice, vel presbytero celebrante, decantabat. Hæc ſchola communibus ſumptibus viuebat, habebatque magnæ in Vrbe dignitatis, & exiſtimationis præfectum, qui Primicerius, aliàs prior Scholæ Cantorum vocabatur, cuius opera optimi iuuenes ſelecti in cantu, lectione ſacrorum librorum, & optimis moribus inſtituebantur: Hinc origo Primiceriorum per alias orbis terrarum eccleſias Cathedrales manauit, de quorum officio, & dignitate vigeſimaquinta diſtinctione mentio eſt. Hanc ſcholam eſſe opinor, cuius initium ſcribit Bibliothecarius, in vita Hilarij papæ ſic: Hic conſtituit in Vrbe miniſtrales (id eſt, Clericos) qui circumirent conſtitutas Stationes, id eſt, miniſtrando ſacris, & pſallendo. Quanquàm Ioannes diaconus libro ſecundo, de vita ſancti Gregorij papæ ipſam hanc ſcholam ſanctum Gregorium conſtituiſſe ſcribit: quòd potius de eius quadam reformatione, ſiue reſtitutione intelligendum eſſe opinor, quàm de prima inſtitutione, quæ longè antè fuiſſe neceſſe eſt. Sic autem ſcribit: Scholam cantorum, quæ hactenus in ijſdem inſtitutionibus in ſancta Romana eccleſia modulatur, conſtituit, eique cum nonnullis prædijs duo habitacula, ſcilicet, alterum ſub gradibus eccleſiæ ſancti Petri apoſtoli, alterum verò ſub Lateranenſis patriarchij domibus fabricauit, vbi vſque hodie lectus eius, quo recumbens modulabatur: & flagellum ipſius, quo pueris minabatur veneratione congrua cum authentico antiphonario reſeruantur. De hac ſchola cantorum huiuſmodi Statutum reperi in libro peruetuſto Romani ordinis: Primùm, in quacunque ſchola reperti pueri bene pſallentes, tollantur, inde nutriantur in ſchola cantorum, & poſteà fiant cubicularij. Si autem nobilium pueri fuerint, ſtatim in cubiculo nutriantur, & hanc accipiant poteſtatem ab archidiacono, vt liceat eis ſuper linteum villoſum ſedere, quod mos eſt ponere ſuper ſellam equi. Deinde, ſicut Sacramentorum codex continet, quando, & vbi fuerint, vſque in ſubdiaconatus officium ordinentur. Diaconi verò atque presbyteri, nunquam, niſi in publica ordinatione. Schola porrò cantorum in plures choros diuidebatur. Chorus autem (auctore Iſidoro) propriè eſt multitudo canentium, inde dictus, quòd initio in modum coronæ circum aras ſtarent, & ita cantores pſallerent. In ſchola cantorum, poſt Primicerium, quattuor maiores reliquis erant, primus, ſecundus, tertius, & quartus ſcholæ vocati. Quorum tres primi paraphoniſtæ, quartus verò archiparaphoniſta dicebatur. Cuius officium erat Pontifici de cantoribus, quum quid opus erat, nunciare. Ita in libello Romani ordinis.

VICEDOMINI, qui & MAIORES DOMVS, à Pontifice Romano ex ordine cleri, & aliquando epiſcopali conſtituebantur: viri prudentes, & rerum gerendarum peritia inſignes, quibus epiſcopij, vel patriarchij Lateranenſis cura, & adminiſtratio committebatur, in gubernanda domo, hoſpitibus ſuſcipiendis, & domeſticorum pontificis cauſſis cognoſcendis, vt liquet ex epiſtola beati Gregorij ad Antonium diaconum, & Clementiam Patriciam. Bibliothecarius in vita Vigilij papæ: Hic in Sicilia agens, remiſit Romam Ampliatum presbyterum, & Vicedominum ſuum, & Valentinum epiſcopum ſanctæ Rufinæ, ad cuſtodiendum Lateranum, & gubernandum clerum. Hinc in palatio Lateranenſi locus erat, vicedominium vocatum de quo idem Bibliothecarius in vita Stephani III. Qui & Veſtiarij ibidem mentionem facit, qui pontificis veſtes Laterani cuſtodiebat.

CANCELLARIVS, aliàs BIBLIOTHECARIVS. Is, qui Romanum Pontificem in chartis eccleſiaſticis iuuabat, & Orientis Occidentiſque *Synhodicis* conſulta-

ſultationibus (vt diuus Hieronymus in epiſtola ad Ageruchiam, de monogamia tradit) reſpondebat: quem antiqui ſcribam, à libellis: ab epiſtolis, epiſtolarum magiſtrum: noſtro tempore ſecretarium vocant, Cancellarius, in eccleſia Romana appellabatur: Quam vocem à Flauio Vopiſco, in Carini vita primùm vſurpatam fuiſſe obſeruaui: Vnum (inquit) ex Cancellarijs ſuis Vrbi præfectum fecit. Hi quum à ſecretis, & libellis principum eſſent, ſcribendis quoque, ac cuſtodiendis publicis rebus vacabant, & à cancellis, intra quos demandata ſibi munera obeuntes, permanebant, appellationem habuêre. Quam rem in Epiſtolis Caſſiodorus ſubinde explicat, qui hoc officium cancellorum decus ita nominat. Hoc igitur laudabile præiudicium, ſententia gratioſa, militia domeſtica à XII. indictione cancellorum tibi decus attribuit, vt conſiſtorij noſtri ſecreta fideli integritate cuſtodias, per te præſentandus accedat, per te noſtris auribus deſiderium ſupplicis innoteſcat, iuſſa noſtra ſine ſtudijs venalitatis expedias, omniaque ſic geras, vt noſtram poſſis commendare iuſtitiam. Reſpice, quo nomine nuncuperis: Latere non poteſt, quod inter cancellos egeris. At cancelli ligneæ, aut ferræ crates ſunt, inter ſe modicis interuallis in quincuncem poſitæ, quibus quum aëer adſpectuſque admittatur, prohibetur acceſſus. His ſcenæ feneſtræ, iudicum tribunalia ſcribarumque ſubſellia (à quibus cancellarij dicti) muniri ſolent. Chirius Fortunatianus antiquus ſcriptor, principum antiquorum & nobilium (vt nos hodiè appellamus ſecretarios) olim cancellarios dictos refert: Omnium igitur ſcribarum, notariorum, & ſcriniariorum S. R. E. princeps cancellarius vocabatur: quod munus diu in eccleſia ampliſſimum fuit, & non niſi ſummæ auctoritatis presbyteris, & ſæpiſſimè epiſcopis concedi ſolitum: qui quòd bibliothecarum etiam curam haberet, Bibliothecarius etiam dicebatur. Hic epiſtolas Romani pontificis nomine dictabat, Synhodicis epiſcoporum conſultationibus reſpondebat, ſacerdotum Romanorum decreta ſcribebat. A Cancellario dictus Vicecancellarius, qui Cancellarij vices gerit: de cuius officio, & dignitate librum ſingularem ſcripſi.

CAMERARIVS à camera, vox eſt recèns incunta. Archidiaconi enim S. R. E. officio Gregorij VII. papæ tempore exſtincto, in eius locum ſucceſſit Camerarius, qui quòd pecuniarum eccleſiaſticarum, quæ in cameris conſeruabantur, curam gereret, ita appellatus eſt. Eſt autem propriè camera teſtudo ſeu fornix, & ipſa pars ſuperior: Item tectum deuexum, & recuruum, à forma teſtudinis, quaſi camuræ, id eſt, curuæ, vt inquit Seruius ſuper III. Georgicorum: Camuris hirtæ ſub cornibus aures. Camera etiam dicitur integra pars ædificij, parietes ſcilicet ipſi cum fornice.

PRIMICERIVS à cereo fit (vt auctores ſunt, Diuus Hieronymus, & Caſſiodorus in epiſtolis) quoniam & Græcè πρωτοκήριος dicitur, quemadmodum & Secundicerius quæ officia apud Ammianum Marcellinum inueniuntur, vt Primicerius protectorum, notariorum, domeſticorum, & ſimilium: idem autem ſonat, quod primus. Cæterùm inter VII. antiquos Romanæ eccleſiæ officiales, primi, & nobiliſſimi erant. Primicerius, & Secundicerius S. R. E. ab officijs nomina ſortiti. Hi papæ continuò aſſiſtebant, quorum loca hodiè tenent duo diaconi Cardinales primi, iudiceſque rerum Palatinarum erant: à dextera leuaque pontificem in omnibus proceſſionibus comitabantur, ſine quorum conſilio nihil, quod magni momenti eſſet, pontifex tranſigebat: inde papæ Conſiliarij dicti. Octauam ſuper epiſcopos in matutinis feſtorum ſolemnium lectionem legebant.

ARCARIVS ab arca pecuniarum, quas colligebat, & conſeruabat, dictus eſt, qui tributorum, & vectigalium exactioni præerat.

SACELLARIVS, aliàs SACCVLARIVS, à ſacello pecuniarum, quas erogabat, dictus. Is militibus ſtipendia, operarijs & familiaribus pontificis ſalaria diſtribuebat, & ſabbato ſcrutiniorum eleemoſynam dabat, Romano quoque clero & populo presbyteria largiebatur. Hunc hodiè Theſaurarius repræſentant. Cuius muneris Bibliothecarius frequenter in pontificum vitis mentionem facit. Dictus autem eſt à ſacco Saccularius, vel à ſacello, id eſt, paruo ſacco ſaccellarius: quæ vox apud Auguſtinum exſtat in commentarijs Pſalmorum: Ne amiſſo (inquit) iudicio pauperis in mala cauſſa miſericos, cuius ſi parcis ſacello, percutis cor. Eam autem pecuniarum ſummam, quam Sacellarius vel Saccularius diſtruebat, Rogam appel-

appellabant: quæ vox ſæpè in Bibliothecario legitur,& erogationem, munus, ſeu donatiuum, vel ſtipendium ſignificat, ab erogando dicta.

PROTOSCRINIARIVS, is Scriniarijs præerat. Scriniarius porrò à ſcrinio dictus eſt, quod eſt arca, qua ſeruantur precioſiora,& ſecretiora vt ſcriptiones. XII. porrò in Romana eccleſia erant Scriniarij, qui ſcrinia publica ſcripturarum S. R. E. curabant, Epiſtolas à Cancellario, & protoſcriniario dictatas ſcribebant, inſtrumenta donationes, venditiones, & reliqua eiuſmodi conficiebant. Horum munus cum notariatu plerunque coniunctum erat, vt infrà dicam.

PRIMICERIVS DEFENSORVM. Gregorius (vt auctor eſt Iohannes Diaconus) remotis à ſuo cubiculo ſæcularibus, clericos ſibi prudentiſſimos, conſiliarios, familiareſque delegit: nemo laicorum quodlibet palatij miniſterium, vel eccleſiaſticum patrimonium procurabat, ſed omnia eccleſiaſtici iuris munia, eccleſiaſtici viri ſubibant: ob quod nonnulli procerum ſe ſub obtentu religionis tonſurare cœperunt. Hæc conſuetudo poſteà diu obtinuit in Romana eccleſia, vt omnia eccleſiaſtica miniſteria, tum priuatim, tum publicè per ſolos clericos adminiſtrarentur: quare notarij, & defenſores ex clericorum quoque ordine ſumebantur: quod tamen etiam ante ſanctum Georgium obſeruatum à religioſis pontificibus videtur, vt ex reſcriptis Zoſimi & Gelaſij pontificum apparet. Quòd autem fuerit defenſoris officium, breuiter deſcribitur à Pelagio in reſcripto ad Antoninam Patriciam, quæ poſtulabat monachum fieri defenſorem, in quo oſtendit officium monachi, & defenſoris conuenire non poſſe: Illis enim (inquit) quies, oratio, labor manuum, at ijs cauſſarum cognitio, conuentiones, auctus, publica litigia, & quæcunque vel eccleſiaſtica inſtituta, vel ſupplicantium neceſſitas poſcit. Ex decreto Vrbani patet, procuratoris nomine intelligi quemlibet eccleſiaſticarum rerum adminiſtrationem, vt verbi gratia, præpoſitum, œconomum, vicedominum: defenſoris nomine aduocatum, ſiue caſtaldum, & iudicem. Hos aduocatos, ſiue aduocatores dictos puto: Quorum quidam defenſores ſine adiectione, quidam defenſores regionarij dicti ſunt, quòd ſcilicet in ſingulis regionibus diſtributi eſſent. Quorum primus vel princeps, primicerius defenſorum dicebatur, magnæ in eccleſia Romana exiſtimationis.

ADMINICVLATOR ab adminiculando, id eſt, adiuuando dictus. Septimus erat ex Romanæ eccleſiæ primis officialibus. Hic pro viduis, pupillis, & egenis afflictis, & captiuis procurabat: quod munus hodiè pauperum aduocatus facit.

PRIMICERIVS NOTARIORVM. Notarius à nota dictus, vel à notando, quòd ſcribendo cuncta notaret. Clemens papa primus ſeptem notarios, per totidem Vrbis regiones inſtituit, ad res geſtas martyrum diligenter ſcribendas. Quibus notarijs ſeptem ſubdiaconos ab ſe recens creatos imminere iuſſit Fabianus, vt accuratè munus ſuum implerent. Quibus ne, pace eccleſiæ parta, & martyrio ſublato, deſides eſſent, Iulius papa iniunxit, vt notitia, quæ omnibus fidem faceret, per eos colligeretur, & vt omnium monumentorum in eccleſia confectio, notariorum, & ipſius primicerij munus eſſet (ita enim ipſorum primus, quem aliquando cancellarij munus obijſſe obſeruaui, vocabatur) hæc autem, quò ad cautiones, inſtrumenta, donationes, commutationes, teſtamenta, colligationes, & manumiſſiones intelligi voluit. Hi autem notarij dicti ſunt regionarij: quia per ſeptem regiones diſtincti muneri ſuo vacabant. Quorum vſus diu manſit. Qui etiam inter cætera populo per Vrbem (vt hodiè curſores faciunt) denunciabant, quando papa Litanias, id eſt, proceſſiones, vel ſupplicationes facere, aut vbi Miſſam celebrare, vel ſtationem indicere conſtituiſſet. Aucto deinde notariorum numero, qui ex ſeptem illis primis fuerunt notarij regionarij, vel protonotarij vocati ſunt: reliqui notarij ſimpliciter: Notarijs porrò munus ſuum promiſcuè exercentibus additi ſunt duodecim ſcriniarij, qui rebus eccleſiaſticis ſcribendis tantùm, quæ à cancellario, vel protoſcriniario pontificis nomine dictabantur, vocabantur, vt bullæ, priuilegia, actiones conciliorum, & ſimilia. Frequenter tamen accidit vt vna perſona duo hæc officia ſubiret, eſſetque ſcriniarius S. R.E.& notarius regionarius.

PRIMICERIVS IVDICVM. Multi in vrbe iudices erant qui de controuerſijs, & litibus populi Romani cognoſcebant, quorum primus iudicum primicerius vocabatur.

NOMENCLATOR. Cuius in Romano ordine mentio eſt, à nomine calando, id eſt, vocan-

vocando, appellationem obtinuit, qui memoriter vnumquenque vocare didicit, vt putà in foro reos, in conuiuio conuiuas, quo ſenſu in ordine Romano accipitur.

SACRAE AEDES, ET EARUM partes.

ECCLESIAE. Vetuſtiſſimus, ac ab ipſis Apoſtolorum temporibus mos in religione noſtra viſitari cœptus eſt, vt Chriſtiani homines, quocunque orbis terrarum loco eſſent, ad res ſacras, quæ ad Chriſti fidem pertinebant, tractandas, & diuina myſteria celebranda, in vnum certum locum conueniri ſolerent. Cœtus autem illos publicos plurium fidelium in vnum congregatorum eccleſias voce Græca, id eſt, congregationes appellabant. Ioannes epiſtol. 3. Eijcit eos (inquit) ex eccleſia, ſeu congregatione. & Paulus 1. ad Corinth. 14. Sicut vbique in omni eccleſia doceo. & capit. 4. Mulieres veſtræ in eccleſijs taceant. Conuentus autem hos ſacros celebrare, ſic notari ſolebant Apoſtoli. Conuenire ad audiendum ſermonem Dei. Conuenire ad frangendum panem. Conuenire in vnum. Oportuit autem veteres Chriſtianos in locis, & ædificijs certis conuenire. Sed ea priſcis eccleſiæ temporibus non vbique fuerunt eiuſdem generis. Nam tum in templo Salomonis Hieſolymis, tum in ſynagogis publicis Iudæorum, tum in ſcholis, tum in priuatis diuerſorum fidelium ædibus, prout Chriſtianis initio commodius fuit, publicos conuentus, vt ex actis Apoſtolorum conſtat, egerunt. Cæterùm creſcente religione Chriſtiana, eáque per vniuerſum ferè orbem terrarum ſeſe diffundente, tum Romæ, tum per omnes prouincias, ædificia aliquot publica, tenuia & exilia primùm, deinde pace eccleſijs à Conſtantino Imperatore, ſublatis impijs perſequutionum edictis, data magnifica, & varijs ornamentis referta, exſtructa ſunt, quæ à congregationibus, quas in illis publicè Chriſtiani frequentabant, eccleſiæ vocatæ fuerunt. quum res continens appellationem à re contenta ſuſcepiſſet. Dicebantur etiam Dominica, ſiue Baſilicæ, & Templa, Iudaico & gentili more, quòd ad templorum, & baſilicarum gentilium ſimilitudinem ædificata eſſent. Vocabantur etiam Domus Dei, Domus orationis, oratoria, & martyria: quòd in his, & Deus à fidelibus deprecaretur, & Martyrum memoria ſacroſanctè coleretur. Romæ quoque præter ſupradicta nomina, Tituli, parœciæ, & diaconiæ appellabantur, vt infrà dicam. Hæc ædificia per ſingulas vrbes pluria, aut pauciora, tam intùs, quàm extra mœnia, ſecundum loci qualitatem magnifica, vel parua erant.

TITVLI ſunt ſacræ ædes, templa, vel (vt hodiè dicitur) eccleſiæ, ſiue ſacra loca in Dei, & Sanctorum memoriam erecta, & per Vrbis regiones à Romanis pontificibus antiquitùs diſtincta, in quibus animarum cura à presbyteris in eiſdem commorantibus habebatur. Quibus qui præerant, presbyteri appellabantur Cardinales, id eſt, principales, ſimilitudine à quattuor ventis cardinalibus, hoc eſt, vt ait Seruius Grammaticus ſuper Vergilium, principalibus, deducta. Quum enim in vno quoque titulo plures eſſent clerici, qui ſacramenta populis exhiberent, vel exhibentibus præſto eſſent, vt ſubdiaconi, diaconi, presbyteri: is, qui omnibus præerat, Presbyter à cæteris clericis illius tituli, vel à Romano pontifice creatus, dicebatur Cardinalis: quòd omnibus dignior, principaliorve eſſet in eo titulo commorantium, cæteroſque clericos regeret, vel gubernaret in titulo ſibi commiſſo viuentes. De quorum origine breuiſſimè tractaturus, rem paulò altius repetam. Quum beatiſſimus Apoſtolorum princeps Petrus Catholicæ Romanæ eccleſiæ Pontifex primus, ſacerdotio in Orientalibus eccleſijs, præcipueque Hieroſolymis, & Antiochiæ ritè inſtituto, in Vrbem Romanam, eccleſiam fundaturus veniſſet, ex omnium fidelium multitudine, præcipuiſque noſtræ religionis cultoribus, viros quoſdam ſeniores bonum teſtimonium ab his, qui foris ſunt, habentes, plenoſque Spiritu ſancto, & ſapientia, ſpectatæ fidei, & raræ probitatis, Hieroſolymitanæ, cæterarumque eccleſiarum Orientalium more, delegit (hi clerici appellati ſunt) quos per manuum impoſitionem, partim presbyteros, & partim diaconos conſecrauit: quorum opera pontifex ipſe, ſiue epiſcopus Romanus, in inſtituenda, creſcente tunc eccleſia, vteretur: quum ei tot millibus hominum ad fidem Chriſti quotidiè venientium, conſulere non eſſet integrum. Porrò autem preſbyte-

byterorum, & diaconorum munia, vt pro ſe quiſque ſuum officium & noſceret, & impigrè faceret, diuidere in primis conducibile viſum fuit. Itaque ſummam rerum, animarum ſcilicet curandarum, negotium Preſbyteris commiſit, vt ſacramenta eccleſiaſtica plebi Dei adminiſtrantes, orationi, & miniſtrationi verbi cum epiſcopo vacarent. Diaconis autem viduarum, pupillorum, & reliquorum pauperum fidelium ſubueniendorum curam demandauit, eiſque iniunxit, vt presbyteris quoque ſacra facientibus præſto eſſent. Quorum omnium numerus, quum prius modicus, & incertus eſſet, ei modum ſtatuère Cletus, & Euariſtus Romani pontifices. Cletus enim (vt auctor eſt ex Damaſo Bibliothecarius) presbyteros ad certum numerum redegit. Euariſtus verò Apoſtolorum more ad ſeptenarium numerum Diaconos in Eccleſia Romana auxit, quibus etiam iniunxit, vt epiſcopum prædicantem, propter ſtylum veritatis, cuſtodirent. Porrò autem, ne presbyterorum adminiſtratio in promiſcuo eſſet, idem Euariſtus, qui tertius poſt beatum Petrum Apoſtolum Romanus pontifex fuit, circiter annum à Chriſto nato centeſimum, titulos vel (vt nunc dicimus) parœcias in Vrbe Roma ipſis presbyteris diuiſit, vt ſinguli à ſe inuicem ſecreti, in ſua Vrbis regione titulo vel parœcia, confuſionis tollendæ cauſſa diuina myſteria, populum erudientes, ſacramenta Dei omnibus ad ſe venientibus fidelibus exhiberent, ſingulosque presbyteros in vnoquoque titulo. Sufficere enim tum viſum eſt is numerus propter credentium paucitatem. Verùm non longè pòſt fidelium quotidiè creſcentium multitudine, permotus Hyginius Romanus Pontifex, quum tot credentibus non ſufficerent, hi, plures in vnoquoque titulo, quum clericos, tum presbyteros eſſe voluit. Hinc autem presbyterorum Cardinalium nomen manaſſe crediderim, vt is ſcilicet eſſet preſbyter Cardinalis, id eſt, principalis, qui cæteris presbyteris eiuſdem tituli (quos plures ab Hyginio factos fuiſſe dixi, quum prius vnus tantùm per ſingulos titulos Presbyter fuiſſet) præeſſet. Satis enim conſtat, aliquot annis pòſt, ante etiam ſancti Silueſtri Papæ tempora, Cardinalis nomen in eccleſia Romana vſitari cœptum fuiſſe: quod non niſi ex Hyginij inſtituto oriri potuit, quum anteà eo nomine vti opus non eſſet, quòd non, niſi vnus per ſingulos titulos presbyter fuiſſet. Poſt Hyginij tempora in presbyterorum Romanorum titulis nullam mutationem factam inueni, vſque ad Dionyſij papæ pontificatum. Nam ſub annum Chriſti CCLX. Dionyſius XXV. poſt Petrum Apoſtolum pontifex Romanus Euariſti exemplum ſequutus: quum iam religio Chriſtiana mirum in modum Vrbe creuiſſet, denuò titulos, vel parœcias in Vrbe Roma, quum eas ampliaſſet, Presbyteris diuiſit, ipſaſque, quò quiſque ſuis finibus, limitibuſque contineretur, diſtribuit, pluribus per ſingulas, vt Hyginius fecerat, presbyteris conſtitutis: preſbyterorum quoque eccleſiæ Romanæ curæ, cœmeteria adiunxit: quæ quum plura eſſent, ea inter presbyteros diſtribuit gubernanda, vt martyrum ſepulturis conſultum eſſet. Verùm non longè pòſt circa annum Chriſti CCCV. Marcellus XXIX. poſt Petrum Apoſtolum Romanus epiſcopus titulos Vrbis Romæ ab Euariſto antiquitùs, & primò presbyteris datos, numero limitauit, decreto ſtatuens XV. aliàs XXV. in Vrbe Roma quaſi diœceſes eſſe ad Baptiſmatis commoditatem, eorumque opportunitatem, qui ad fidem ex gentibus quotidiè veniebant, quin vt etiam martyrum ſepulchris conſuleretur, vt auctor eſt ex Damaſo Bibliothecarius. Titulos autem Romanos, ſiue parœcias, ceſſantibus perſequutionibus adauxère, presbyteroſque plures in ſingulis conſtituère: Silueſter, qui titulum Equitij: Marcus, qui titulum S. Marci: Iulius, qui titulum S. Mariæ Transtyberim: Damaſus, qui titulum S. Laurentij: Innocentius, qui titulum Veſtinæ fecerunt, & reliqui pontifices Romani. Quum enim primò infinita gentilium multitudo, mox Vrbs, & Italia omnis fidem Chriſti ſuſcepiſſet, non ſufficientibus XV. Titulis, nec his qui in eis reſidebant, presbyteris, tum ob neceſſitatem, tum ad Vrbis, & Romanæ eccleſiæ ornamentum, & maieſtatem, & Titulorum, & presbyterorum in vnoquoque numerus auctus eſt: factique ſunt tituli XXVIII. quem numerum nunquam exceſſiſſe vſque ad noſtra tempora ſatis conſtat. Qui omnes, quum eccleſiæ eſſent: vel templa Diuis dicata, nomen ſortiti ſunt: vel à ſanctis, quibus dedicati erant, vt ſancti Chryſogoni, ſanctæ Cæciliæ, S. Anaſtaſiæ, ſancti Marci, & ſimilium: Vel ab eis hominibus, qui ipſos erexerunt, vt Caliſti, Damaſi, Equitij, Paſtoris, Veſtinæ,

Eudoxiæ, Lucinæ, Tigridæ, Pammachij, & ſimilium. Porrò autem XXVIII. Titulorum numerum circa Innocentij primi, vel Zoſimi papæ tempora expletum fuiſſe, multis coniecturis, & rationibus ductus crediderim. Neque enim facilè poſt Zoſimum papam inueniri poteſt, aliquem Romanorum pontificum titulum quendam nouum addidiſſe, ſed eos vel mutaſſe, vel reſtituiſſe, aut tantum exornaſſe.

PAROECIA, ſiue PAROCHIA, idem eſt quod titulus, ſcilicet ſacra ædes, vbi animarum cura à presbyteris gereretur: qui parochij dicti ſunt, id eſt, curati. Parœcia autem dicitur accolatus, ſiue accolarum conuentus, ſacraque vicinia: nam παρὰ iuxta, οἶκος domus: vbi ſcilicet ſunt domus contiguæ. Auguſtinus lib. 14. de Ciuit. Dei, Presbyter fuit quidam nomine reſtitutus in parœcia Calamenſis eccleſiæ. Et parœci ſunt accolæ. Quare qui ſacram ædem aliquam accolunt, parœci dicti ſunt, eiuſdem ſcilicet fani conſortes: Latinè curia, & curiales, & curiones dici poſſent. Qui parochiam vocant, eam vocem à parocho deducunt, ἀπὸ τοῦ παρέχειν, hoc eſt, à præbendo. Erant enim parochi qui legatis Romam publicè venientibus, cæteriſque alicuius dignitatis hoſpitibus ſalem, & ligna præparabant, vt exponit Acron ſuper illud Horatij 1. ſerm. ſatyra V. Tum parochi, qui debent ligna ſalemque. Hi Latino vocabulo copiarij dicti ſunt, vt auctor eſt Porphyrius, quòd omnium rerum neceſſariam copiam regum populorumque legatis ſuppeditabant. Nam quamuis Horatius, loco iam citato, ſalis tantùm, & lignorum meminerit, tamen, vt ibidem animaduertit Acron, ſub illarum ſpecierum appellatione, omnia hoſpitibus neceſſaria voluit intelligi. A parocho parochia dicitur, quibus ſingulis ſacerdotes ſui deſtinati ſunt, ad oblationem ſcilicet ſacroſancti corporis, & ſanguinis Chriſti, ſub panis & vini ſpeciebus.

DIACONIAE, à diaconis dictæ ſunt. Erant hæ publicæ pauperum hoſpitales domus, quæ oratoria, & ſacella adiuncta habebant, in quibus à patre diaconiæ, ſiue diacono egenis neceſſaria ſubminiſtrabantur. Nam diaconi, inopia laborantium, viduarum, & pupillorum miniſtri erant, hiſque domibus hoſpitalibus præerant. Antiquitùs in Romana eccleſia per ſingulas vrbis regiones diaconi diſtincti erant, diaconique regionarij, vel talis & talis regionis appellabantur. Pòſt eorum præcipuo vſu exoleſcente, & hoſpitalibus domibus ipſorum negligentia dirutis, ipſorum ſacella, vel ædiculæ ſuperfuerunt, quæ diaconiæ nomen retinuerunt, à quibus diaconi Cardinales vrbis Romæ poſteà denominationem habuerunt, ſic: Diaconus cardinalis SS. Coſmæ, & Damiani, vel ſancti Theodori.

XENODOCHIVM idem eſt, quod domus publica hoſpitalis, qua peregrini hoſpites, & egeni hoſpitaliter recipiuntur. Hieronymus: Xenodochium in portu Romano ſitum, totus pariter mundus audiuit. His qui præerat Xenodochus dicebatur.

MONASTERIA à ſolitudine dicta, quæ olim in locis abditis, & ab hominum commercio procul remotis condi ſolebant, ijs hominum cœtibus alendis qui etiam à ſolitudine monachi dicti ſunt, vbi contemplationi vacantes ſoli commorabantur.

GREMIVM BASILICAE vocat Bibliothecarius, medianam baſilicæ partem, quam nos maiorem nauim dicimus.

CAMERA. Bibliothecarius in vitis pontificum Romanorum frequenter baſilicarum variarum Cameras profitetur, vt Lateranenſis, & aliarum, quas etiam ab ijſdem pontificibus exornatas ſcribit. Eas opinor ego fuiſſe ſacraria, vel quid eiuſmodi baſilicis adiuncta.

ABSIS, ſiue APSIS, propriè eſt curuatura rotæ, id eſt, lignum ſuper rotas tenens ſcalas, vel in quo figuntur radij vel ligneus rotæ circulus, quo ſignificatu alij primam adſpirant ſic, Halſpis ab ἅπτω, id eſt, à tangendo, quòd ea pars, quum tota voluitur, terram contingat. Hoc etiam nomine ſignificatur fornicis curuatura, & aliquando integra fornix. Hinc eccleſiaſtici ſcriptores, quam nos eccleſiarum tribunam vocamus, habſidem vocant.

CONFESSIO, quod verbum in Bibliothecario, & alijs eccleſiaſticis ſcriptoribus frequentiſſimum eſt, idem apud Latinos ſignificat, quod apud Græcos martyrium. Hi enim eccleſias Deo priuatim dicatas dominica, martyribus verò martyria vocabant, hoc eſt, in quibus martyrum corpora iacerent, aut eorum memoria coleretur. Hinc baſilicam Vaticanam Apoſtolorum martyrium vocat Ioannes Chryſoſtomus. Quia verò martyr Græcè, Latinè à Cypriano confeſſor, ſiue teſtis exprimitur, à confeſſore C[illegible] manauit,

vt à

vt à martyre martyrium. Eſt verò confeſſio eccleſia, in qua confeſſorum, hoc eſt, martyrum memoria coleretur. Quos enim nos modò martyres, veteres patres, in his Cyprianus, confeſſores appellant, quòd in tormentis citra mortem intrepidi Chriſtum confeſſi eſſent, epiſtol. 7. libr. 2. Cleri Romani ad Cyprianum epiſcopum. Quanquàm confeſſorum quoque quos hic adhuc in carcere dignitas ſuæ confeſſionis incluſit. Item epiſtol. 6. libr. 2. Cypriani ad martyres, & confeſſores: Exſulto lætus, & gratulor fortiſſimi, ac beatiſſimi fratres, cognita fide ac virtute veſtra, in quibus mater eccleſia gloriatur, gloriata & nuper quidem cum confeſſione perſtante ſuſcepta pœna eſt, quæ confeſſores Chriſti fecit extorres. Confeſſio tamen præſens quantum in paſſione fortior, tantùm clarior, & maior in honore eſt. Creuit pugna, creuit & pugnantium gloria. Nec retardati eſtis ab acie tormentorum metu, ſed ipſis tormentis magis eſtis ad aciem prouocati, fortes, & ſtabiles ad maximi certaminis prælium prompta deuotione prodijſtis, ex quibus quoſdam iam comperi coronatos, quoſdam verò ad coronam victoriæ proximos, vniuerſos autem quos agmine glorioſo carcer incluſit, pari ac ſimili calore virtutis ad gerendum certamen animatos, ſicut eſſe oportet in diuinis caſtris milites Chriſti, vt incorruptam fidei firmitatem, non blanditiæ decipiant, non minæ terreant, non cruciatus ac tormenta deuincant, quia maior eſt, qui in nobis eſt, quàm qui eſt in hoc mundo: & alibi paſſim, qui Chriſtum in tormentis & carcere, citra mortem tamen confeſſi fuerant, modò confeſſores voce Latina, modò etiam voce Græca martyres appellat. Antiquitùs igitur confeſſio idem erat quod martyrium, ſcilicet eccleſia in martyrum honorem conſecrata. Nunc verò in omnibus totius orbis terrarum Chriſtianorum eccleſijs, quæ duplices ſunt, ſuperior ſcilicet, & inferior (quales multæ per totam Lombardiam & Italiam, Romæ etiam modò exſtant, & plures exſtabant) appellatur vſque hodiè inferior eccleſiæ pars ſub altari maiori ædificata, vt Parmæ in Cathedrali, Veronæ ad ſanctum Stephanum, Romæ ad ſanctam Priſcam, ſanctum Martinum in montibus, & alibi. Earum ſimilitudine confeſſio dicitur locus imus ſub gradibus, & altari maiori eccleſiarum ſancti Petri, ſancti Pauli, Lateranenſis, ſancti Laurentij extra muros, ſanctæ Mariæ maioris, & aliarum. Quæ confeſſio non ſine materiali eccleſia fit. Quod etiam probatur capite vigeſimo Concilij Gangrenſis, ſic: Si quis ſuperbiæ vſus affectu conuentus abominatur, qui ad confeſſiones martyrum celebrantur, & miniſteria, quæ in eis fiunt, ſimul cum eorum memorijs exſecratur, anathema ſit. Ita vna verſio. Alia verò, quæ per confeſſiones martyrum intelligit, apertiſſimè exponit baſilicas ſanctorum Martyrum. Sic enim ait: Si quis per ſuperbiam tanquàm perfectum ſe exiſtimans, conuentus, qui per loca & baſilicas ſanctorum martyrum fiunt, accuſauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur ſpernendas eſſe crediderit, memoriaſque Sanctorum contemnendas, anathema ſit. Anaſtaſius Bibliothecarius in vita Xyſti tertij papæ: Xyſtus papa (inquit) fecit confeſſionem beati Laurentij martyris cum columnis porphyreticis, & ornauit tranſcenam. Fecit quoque ibi ad confeſſionem, altare ſancti Laurentij de argento puriſſimo librarum quinquaginta, cancellos argenteos ſupra Platonias porphyreticas librarum CCC. abſidam ſuper cancellos, cum ſtatua beati Laurentij argentea librarum ducentarum.

AMBO dicitur ſuggeſtus, ſeu pulpitum marmoreum, ex quo lector, ſeu diaconus lectionem, ſeu euangelium recitabat. Quos multos & magnos, & pulcherrimis tabulis marmoreis ornatos per Vrbis eccleſias, & præſertim apud ſanctum Paulum videmus, quem locum diui Cypriani libr. 4. epiſtol. 5. honoris cauſſa tribunal quoddam eccleſiæ appellauit: ab ambiendo dictum volunt, quòd locus ille vtrinque gradibus ambiatur. Nam in quibuſdam eccleſijs duo graduum ordines viſuntur: vnus à ſiniſtris, quo fit aſcenſus verſus Orientem: alter à dextris Occidentem ſpectans, quo fit deſcenſus. In quibuſdam verò alijs eccleſijs Diaconus vna, ſubdiaconus altera via in pulpitum, ſeu ambonem conſcendit. Expoſitor Romani ordinis Ambonem hanc appellationem ideo habere tradit, quòd ambiat, & cingat, intrantem. Sed verius eſt Græcam eſſe vocem ἄμβων ἄμβωνος, quæ inter cætera ſignificat aſcenſum, & locum editum, à verbo ἀναβαίνω, quod eſt aſcendo. Capit. 15. Concilij Laodicenſi, quod Græcè eſt τῶν ἐπὶ τὸν ἄμ-

βωνα ἀναβαινόντων, Latinè legitur, qui pulpitum aſcendunt.

SACRARVM AEDIVM ornamenta.

PATENA, ſiue PATINA, eſt genus vaſis, à patendo dictum, quo dapes in menſam feruntur. Dicta à Columella patena libro duodecimo, capite quadrageſimo tertio. Columella (inquit) patruus meus, ex ea creta, qua fiunt amphoræ, lata vaſa in modum patenarum fieri videbat. Harum vſus in primitiua eccleſia in oblatione corporis Domini inſtitutus, adhuc vſque perſeuerat. Illud intereſt, quod hodiè paruæ, antiquitùs magnæ conficiebantur ex auro, & argento, vt Euchariſtiam pro tanta multitudine ſuſcipere capaces eſſent.

CALICES. In vitis pontificum Damaſi, & Bibliothecarij, & præſertim in vita ſancti Siluestri frequenter mentio eſt calicum maiorum, & minorum, & miniſterialium, quos pontifices, & Imperatores, in his præſertim Conſtantinus in eccleſijs ab ſe conſtitutis, aureos & argenteos contuliſſe leguntur. Miniſteriales ideo dicti, quòd adminiſtrando ſanguinem Chriſti populo deſeruirent. Remigius archiepiſcopus Remenſis, quum eiuſmodi calicem miniſterialem fieri iuſſiſſet, in ipſius circuitu hoſce ab ſe aditos verſiculos poſuit:

Hauriat hinc populus, vitam de ſanguine ſacro.
Iniecto, æternus quem fudit vulnere Chriſtus,
Remigius reddit Domino ſua vota ſacerdos.

AMVLAM, aliàs AMAM, quidam interpretantur phyalam ad vrceoli ſimilitudinem. Certè quo loco 3. Regum 7. Græcè legitur φιάλας, noſter interpres vertit amulas. Expoſitor ordinis Romani: Amula (inquit) vas eſt, in quo vinum offertur: cuius generis vaſa fuſilia fecit Rex Solomon DCCC. ſicut Ioſephus teſtatur, &c. Sed in geſtis pontificalibus legitur religioſos quoſque Imperatores, principes, atque pontifices tantum numerum, de amulis, atque patinis, ſeu alijs vaſis atque ornamentis eccleſiaſticis ad honorem Dei obtuliſſe illi, atque illi eccleſiæ, quanta poſſibilitas fuit vnicuique pro ſua deuotione. Nonnunquam & amæ dicuntur, & per adſpirationem hamas nonnulli legunt. In vitis Pontificum Bibliothecarij frequenter legitur, hamas argenteas, & aureas donatas miniſterio diuino. Hinc hamula, & hamulula deductæ. Columella in cultu hortorum:

Aut habilem lymphis hamulam Bacchiue lagenam.

Hodiè etiam hamula ab Italis dicitur vulgò vaſculum vitreum ad vſum aquæ, & vini, & præſertim in ſacrificio Miſſæ.

COLATORIVM, hoc erat vaſculum quoddam ſubtiliſſimis foraminibus ab imo perforatum, quo vinum ex hamulis calicum refundebatur.

PVGILLARES inter inſtrumenta ſacra, quæ Pontifici ad ſtationem procedenti præferebantur, numerantur pugillares aurei ſiue argentei. Videtur autem ea ætas pugillarium nomine intellexiſſe ſtylo, ſeu graphia, ſiue etiam pennas, vel calamos, quibus litteræ deformantur, & ex hac ſimilitudine fiſtulas, ſeu cannas, quibus ſanguis è dominico calice exſugebatur, quum propriè pugillares ſint ipſæ tabulæ, in quibus ſcribi conſueuit, quæ Græcè πινακίδια dicuntur. Eiuſmodi pugillarium ſeu fiſtularum argentearum, & aurearum quum hæ antiquitùs cuncto populo in communione ſanguinis Chriſti deſeruirent hodiè ſolus Romanus pontifex vſum adhuc obſeruat.

SCYPHI, METRETAE, HYDRIAE, ſunt vaſa diuino miniſterio ab Imperatoribus, & pontificibus oblata, quæ frequenter Bibliothecarius commemorat. Scyphus autem vaſis portorij genus erat, quod propriè Herculi attribuebatur, quemadmodum Cantharus Libero patri: Quo veteres in ſacris & in conuiuijs vſi ſunt. Vergil. 4. Aeneidos: Et ſacer impleuit dextram ſcyphus. Horat. epod. 9. Capaciores affer hic puer ſcyphos. Metreta etiam genus vaſis fuit, conſtans ex duobus batis, id eſt, decem congios, vel ſexaginta ſextarios comprehendens. Et quod Dioſcorides metretam vocauit, Plinius cadum tranſtulit. Alij metretam amphoram dicunt. Hydria verò vas aquarum erat, à Græca voce ὕδωρ, id eſt, aqua, dicta.

THYMIAMATERIVM; quod Latinè Acerra dicitur vas erat, in quo odores ſuauiſſimi thymi herbæ odoratæ, naturam referentes in ſacris incendebantur.

PELVIS, quaſi Pedaluis (vt Varro inquit) à pedum lauatione vas dictum. Alij peluim à pelucendo dictam tradunt, putantque ſinum eſſe.

eſſe aquarum, in qua varia res pelluuntur. Iuuenalis ſatyra 3.

Vt ſint contentæ patulas effundere peluès.

Veteres Chriſtiani vaſa quibus in baptiſmo vtebantur, peluès appellabant.

PHARA, Damaſus, & Bibliothecarius in Romanorum Pontificum, & præſertim S. Silueſtri vita, phara, canthara, ceroſtata, delphinos, lychnos & lychnuchos, pro diuerſi generis lampadibus, & lucernis in eccleſijs ardentibus, acceperunt.

Pharus igitur inſula, & turris ampliſſima in portu Alexandrino ſita erat, ſaluti nauigantium condita, quæ nocturnis ignibus portum ijs monſtrabat. Solinus ſcribit ab hac turri pharo, pharos poſteà vocari machinas in portibus ad prælucendi miniſterium fabricatas: quoniam ex hac pharo Alexandrina, naues nocturnis facibus accenſis, dirigebantur. Papinius:

Lumina noctiuaga tollit pharus æmula lunæ.

Hegeſippus libr. 4. tradit à Græcis Latiniſque pharon appellari ex ipſius rei vſu, eò quòd longè videatur à nauigantibus, atque ἀπὸ τοῦ φανοῦ, quod ſignificat lucidum, & immutata littera pharos dicitur. Hinc hodiè triremium Lanternæ fanones & fanales vocantur, & turres in portubus Neapolitano Meſſinenſi, & Genuenſi lumina nocturna ſuſtinentes, Phari dicuntur. Eccleſiaſtici igitur ſcriptores hac voce ſuggeſtus aureos, & argenteos in modum turrium, vel columnarum vocabant, quibus annexi erant certum lychnuchorum genus, quod Delphinum vocabant. Ita enim ſcribitur: Fecit pharum vnum cum x. delphinis. Pharum porrò etiam coronam vocabant, fortè quòd rotundus eſſet. Fecit, inquit Bibliothecarius, coronam, id eſt, pharum cantharum, cum delphinis quattuor oleo ardentibus, vbi illud animaduerſione dignum eſt, quòd quanquàm idem ferè eſſe lychnuchum, & delphinum dixerim, nonnihil tamen inter ſe differre opus fuit. Nam delphini ardentes, cum pharis cantharis, vel cum coronis, coniunguntur: lychnuchi verò cum lucernis. Cur autem pharus cantharus dicatur, haud certò ſcio, niſi in formam vaſis magni factum fuerit in extrema parte. Nam poculum fuit, quod Baccho tribuebatur, ſicut ſcyphus Herculi dictus à canthato, quod erat nauigij genus. Plinius libr. 33. cap. 11. refert Marium poſt victoriam Cimbricam cantharis potaſſe, Liberi patris exemplo. Vergilius:

Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.

Vlpianus tradit cantharos eſſe, per quos aquæ ſaliunt.

Præter pharum cantharum, in eodem ferè ſignificatu Bibliothecarius enumerat Ceroſtata, & canthara ceroſtata, quæ lucernæ fortè erant in modum cornu factæ à κέρας, quod eſt cornu, dicta. Vt autem delphini coronis, & pharis cantharis ardentibus attribuuntur, ſic lychni, vel lychnuchi lucernis. Eſt enim lychnus Græcè, Latinè lucerna. Sed Bibliothecarius lucernam pro lychnorum ſuſtentatione, ſiue candelabro accepit. Lychnum verò ſeu lychnuchum pro lampada ipſa ardente.

GEMELLIONES aurei, & argentei dicuntur, qua voce quid ſignificari poſſit, niſi vrceoli, vel ampullæ ſint, non inuenio.

SACRARVM VESTIVM genera.

ANABOLAGIVM, aliàs ANABOLADIVM, à verbo Græco ἀναβάλλομαι, quod eſt, ſupra iaceo, vel reijcio, appellabant amictum album lineum, qui, quòd humeris imponeretur, ſuper humerale etiam vocabatur.

ALBA, ſcilicet veſtis, vel camiſia, hodiè dicitur Camiſium.

CINGVLVM à cingendo, chorda, qua Pontifex cingitur.

ORARIVM vocabant eam faſciam, quam nos ſtolam dicimus: alij velum, cui Romanus pontifex, & Archiepiſcopi pallium ſuper humeros imponunt, orarium vocant.

MAPPVLAM verò, quam hodiè manipulum appellamus, quæ à mappa, qua manuum ſordes in menſa abſtergimus, dicta eſt.

COLOBIVM eſt veſtis ſine manicis, ac mutilata, à κολοβὸν verbo Græco, quod breue, mutilatum, truncum ſignificat, dicta. Qua olim virgines vtebantur, & ſancti patres, vt Paulus Heremita. Expoſitor Romani ordinis in candidiſſimo (inquit) habitu colobionis, quo vel Apoſtoli, vel Apoſtolici viri vſi ſunt, quum culparetur à quibuſdam nuditas brachiorum. Silueſter papa inſtituit, vt in eccleſiaſtico miniſterio diaconi delmaticas, id eſt, tunicas manicatas, & candidas induerent, quales teſtatur Iſidorus epiſcopus in Delmatia primùm contextas, qua etiam vſi ſunt veteres. Lampridius in Commodo,

modo, Delmaticatus in publicum proceſſit.

CASVLA, aliàs PLANETA, genus veſtis, in ſacris à Chriſtianis ſacerdotibus vſurpata, ἀπὸ τῆς πλάνης, id eſt, ab errore dicta. Quoniam quum latiſſimo initio, & ſine manicis eſſet, eius limbus ſuper brachia, & ſcapulas proiectus, errabundus totum corpus circumiret. Hodiè ab vtraque parte conciſa, antè & retrò tantùm producitur vſque ad talos.

PALLIVM eſt faſcia ex candida lana contexta, habens deſuper circulum humeros conſtringentem, & duas lineas ab vtraque parte dependentes quattuor purpureas cruces, antè, retrò, à dextris, & à ſiniſtris: duplex quidem à ſiniſtris, ſimplex à dextris, cui in tres partes conciſo, tres acus infiguntur, quibus conſuitur. Quæ omnia moralibus ſunt repleta myſterijs, quorum explicationem vide apud Innocentium III. libr. 10. cap 12. de ſacro altaris myſterio. Dictum autem eſt, vt puto, à verbo Græco πάλλομαι, quod eſt vibror, agitor: nam circum collum ſuper humeros vibrabatur, agitabatur, circumuoluebatur. In octaua ſynhodo Conſtantinopolitana quarta poſteriore ſub Iohanne VIII. papa celebratur, Seſſione prima, pallium vocatur ἀρχιερατικὴ στολὴ, hoc eſt, pontificalis ſtola. Vbi illud ſcitu dignum, quod in ea ſynhodo exponitur, quomodo Iohannes VIII. papa Photio mittebat pallium & Sandalia, vt oſtenderet, ſe eum in patriarchali Conſtantinopolitana ſede ſuſcipere. Vbi ſunt hæc verba: Quod Dominus noſter Apoſtolicus admittit D. Photium in patriarcham, teſtatur pontificalis ſtola, à ſummo pontifice Domino noſtro Iohanne ad eum miſſa, quam propterea direxit, vt omnes intelligant, & certò ſciant, Dominum Photium recipi à ſummo Pontifice in patriarcham: cumque hoc dixiſſet, dedit Photio pontificalem ſtolam, humerale indumentum, penulam, & Sandalia. Paſchalis II. papa: Pallium (inquit) eſt inſigne archiepiſcopalis dignitatis, quod aſſumitur de corpore, id eſt, de altari B. Petri, in ſignum vnitatis apoſtolicæ ſedis. Quod archiepiſcopo electo apoſtolica ſedes non tradit, niſi prius præſtet pro fide, obedientia, & vnitate iuramentum. Antiquitùs candidi agni ſine macula nutriebantur à monialibus albis ſancti Andreæ prope ſanctum Marcellum de Vrbe, poſteà ea cura ad moniales S. Hagnetis extra Vrbem via Nomentana tranſlata fuit: hodiè eſt monialium turris ſpeculi. Qui dominica in albis circuibant altare ſancti Petri. Ex eiuſmodi agnis ſumitur lana, de qua per eaſdem virgines pallia texuntur, quæ Papæ & archiepiſcopis per manum primi diaconi initio ipſorum promotionis dari ſolent. Qui niſi accepto pallio, neminem epiſcopum conſecrare poſſunt. Eo etiam, præter archiepiſcopos, vtuntur epiſcopi quidam ex priuilegio, vt Lucenſis, & ex decreto Marci papæ Oſtienſis, in conſecratione Romani pontificis. Gregorius papa vetuit aliquid pro ſuſceptione pallij ſalui. Quod decretum confirmârunt Leo II. & Vrbanus II. ſummi pontifices.

MITRA, ſeu MITHRA, à Perſis ſol dicitur, aliquando pro primario ſacerdote ponitur, vt apud Apuleium libro vltimo, ipſumque Mithram illum ſuum ſacerdotalem præcipuum ſacrorum miniſtrum decernit. Mitra etiam ſine adſpiratione ſignificat quoddam capitis ornamenti genus, quo primùm Mœonij, deinde Aegyptij, Syri, Phryges Lydij, & Perſæ vſi ſunt. Erat autem pileum acutum. Accipitur & pro mulicbri corona ad ornatum capitis adoleſcentularum, ex qua pendebant faſciolæ, quæ phylla dicebantur, quòd florum inſtar dependerent. Virg. 9. Aeneid.

Et tunica manicas, & habent redimicula mitra.

Epiſcopi Chriſtianorum mitra vtuntur, quum rei diuinæ operam dant, quæ pileus lineus vel è ſerico albo eſt, in altum porrectus, & in duas cuſpides diuiſus. Fiunt mitræ aureæ vnionibus, & gemmis ornatæ. Quarum vſum in Romana eccleſia non ante ſexcentos annos eſſe opinor.

OFFERTORIVM, ſyndonem ſericeum, ſeu linteamen ſignificat, in quo populorum oblationes reponebantur, ab offerendo dictum: A quo etiam ea Miſſæ pars vocatur offertorium, quæ dicebatur tempore oblationis.

FANON etiam appellabatur linteamen illud, quæ vox Germanica eſſe videtur, à quibus vela illa ex haſtilibus dependentia fanen vſque hodiè appellantur. Gulielmus Durantes, cum fanone candido exponit cum mappula alba, & nitida. Hodiè Veronæ in patria mea linteamina ſericia & depicta ex haſtis dependentia, & in ſupplicationibus deferri ſolita, confanones vocantur.

NA-

NACVS pro nacccho intellexerunt veteres Chriſtiani Romani pannum laneum rubrum, quo equorum ſellam, dum pontifex equitabat, cooperiebant, à verbo Græco Νάκος, quod lanam ſiue vellus ſignificat, deriuatum.

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS, FRATRIS EREMITAE AVGVSTINIANI, DE STATIONIBVS VRBIS ROMAE LIBELLVS.

QVVM ſtatinum rei in Vrbe notiſſimæ, admodum obſcura initia ſint, non alienum quoque à meo inſtituto fore exiſtimaui, ſi breuiter, quæ de ſtationibus collegi, in medium adferrem. Atqui vt à vocis ſignificatione initium ſumam: Statio propriè dicitur ipſe ſtandi actus, vnde omnes, de quibus mox dicam, ſignificationes fluxêre. Nam primùm ſtatio dicitur locus, in quo naues aut milites tutò ad tempus ſtant, vel in quo frequenter conſiſtunt. Id autem ex Virgilij Aeneid. 2. & 12. atque è Q. Curtio intelligitur. Ille:

Nunc tantum ſinus & ſtatio malefida carinis.

Item:

Frangere nec tali puppim ſtatione recuſo.

Item: cognitum id per exploratores, qui ſtationes hoſtium fuerant ingreſſi. Hinc metaphoricè ſtatio pro temporaria habitatione accipitur. Cicero ad Atticum libro ſexto. Athenis ſtatio mea nunc placet. Sumpta eſt hæc tranſlatio à loco litorali, vbi naues ad tempus ſubſiſtunt. Statio etiam appellatur locus ad cuſtodiam aſſignatus, quando milites ſtantes vigilant. Virgil. Aeneid. libro nono.

Seruantq; vices ſtatione relicta.

Hinc milites ſtationarij. Statio quoque dicitur officina, in quam multi conueniunt, vt de aliqua re decerni poſſit, vel vt ius dicatur. Gell. libro decimotertio, capite decimotertio. Quæſitum eſſe nemini in pleriſque Romæ ſtationibus, ius publicè docentium. Et Iuuenalis Satyra 11. ..... omnis Conuictus, thermæ, ſtationes, omne theatrum. Stationis nomen vel à militia Romana, vel ab alia harum ſignificationum tractum, & vſurpatum, vt alia multa in Chriſtianorum veterum vſu hæſit. Nam quemadmodum milites ſtationum faciebant ſtantes, & præſidium certo in loco agitantes, ita & Chriſtiani. Tertullianus libro de oratione: Si ſtatio de militari exemplo nomen accipit (nam & militia Dei ſumus) vtique nulla lætitia ſine triſtitia obueniens, caſtris ſtationes militum reſcindit. Et in libro de ieiunio aduerſus Pſychicos: Venit de exitu Domini, quem etſi ſemper commemorari oportet ſine differentia horarum, impreſſius tamen cum eis ſecundum ipſum ſtationis vocabulum, addiſcimus. Nam & milites nunquam immemores ſacramenti magis ſtationibus parent, &c. Stationes enim voce ſignificabant antiqui Chriſtiani actum quendam corporis, quo in ſacris conuentibus orantes ſtabant, nunc in hac baſilica, nunc in alia conuenientes, nonnunquàm apud martyria, id eſt, martyrum ſepulchra, Deum ſtantes, & attenti precabantur, quod præcipuè fiebat Dominico die. Tertullianus in libro de corona militis, de milite Chriſtiano loquens: Iam (inquit) & ſtationes aut alij magis faceret quàm Chriſto; aut & Dominico die quando nec Chriſto? Quæ vt accuratiùs intelligantur, illud ſcitu dignum eſt, apud veteres Chriſtianos inter plura duo fuiſſe comprecationum genera: Primùm, cùm genibus flexis: alterum, cùm ſtantes orarent. Hiſtoria de legione Fulminatrice Chriſtiana in expeditione Germanica M. Antonini, quæ exercitui in ardentiſſima ſiti pluuiam precibus à Deo (Tertuliano teſte in Apologetico & ad Scapulam) impetrauit, indicant, orantes genibus flexis prouoluiſſe ſe in terram, eumque orandi ritum antiquiſſimum, & certiſſimum fuiſſe, omnibus ſeculis apparet. Clemens vltimo Stromatum refert,

orantes ſolitos abijcere ſeſe in terram: quod de geniculis adorare in libro de Corona militis, & geniculatio in libro ad Scapulam vocat Tertullian. Quando non (inquit) geniculationibus & ieiunationibus noſtris etiam ſiccitates ſunt depulſæ? Idem teſtatur Origenes homilia quarta in Numeros. Aliud porrò precandi genus erat, cùm ſtantes orabant: quod de geniculis non adorare vocat idem Tertullianus, quem orandi morem die dominico, & per totum id tempus, quod inter Paſcha, & Pentecoſten eſt, vſurpabatur. Tertullianus in libro de corona militis: Die dominico ieiunium nefas duximus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate à die Paſchæ in Pentecoſten vſque gaudemus. Quamobrem precationes illæ ſtationes vocantur, quarum ſubinde veteres doctores meminerunt. Tertullianus eas ad aram factas ſolemniores indicat in libro de oratione: Solemnior (inquit) erit ſtatio tua, ſi ad aram Dei ſteteris accepto corpore Domini, & reſeruato: vtrunque ſaluti eſt, & participatio ſacrificij, & executio officij. Teſtatur in libro de ieiunio, eas ſtationes interdum in veſperam vſque productas eſſe, ſic: Arguunt nos Pſychici, quòd ieiunia propria cuſtodiamus, quòd ſtationes plerunque in veſperam producamus, quòd etiam Xerophagias obſeruemus, ſiccantes cibum ab omni carne, & omni iurulentia. Idem ſtationes ſæpè commemorat, vt libro ſecundo ad vxorem: Vt ſi ſtatio facienda eſt, maritus de die condicat ad tabernas: ſi ieiunia obſeruanda ſunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: Si procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio adueniat. Dies ſtationibus ſolemnes recenſet in libro de ieiunio contra Pſychicos: Stationes dies ſuos habent quartæ, & ſextæ feriæ. Et infrà: Cur ſtationibus quartam & ſextam ſabbati dicamus, & ieiunijs paraſceuen? (id eſt, Sabbatum.) Et libro de fuga in perſecutione: Tunc & fides in expeditione ſollicitior & diſciplinatior, in ieiunijs, & ſtationibus, & orationibus, & humilitate. Et in libro de oratione, ſimiliter de ſtationum diebus: Non putant plerique ſacrificiorum orationibus interueniendum, quòd ſtatio ſoluenda ſit accepto corpore Domini. Et in libro de ieiunio aduerſus Pſychicos: Propterea per ſingulas diximus ſpecies ieiunationum Xerophagiarum (id eſt, aridorum ciborum, nihil iuris habentium comeſtionum) ſtationum. Et paulò infra: Quomodo in nobis ipſam vanitatem ieiunationum & Xerophagiarum & ſtationum denotatis? Et paulò infra: Conuentus illi ſtationibus prius & ieiunationibus operari norunt. Vbi perpetuo ferè ſtationibus ieiunia adiungit. Nam ante ſolemnes illos conuentus ieiunium præmittebant. Meminit eius geſtus & diuus Cyprianus in ſermone de oratione Domin. Stamus (inquit) ad orationem: orabant autem orientem verſus, vt in Apologetico refert Tertullianus. Hinc ſtationes vocabulum in hoc ferè ſenſu, vt ibi Romæ notiſſimum eſt ex antiquitate relictum, ipſa etiam obſeruatione veteri per manus tradita, & retenta. Nam veteres Romani pontifices ſtatis quibuſdam diebus, præcipueque in Quadrageſima, & feſtis, ad diuerſas vrbis Romæ eccleſias accedebant, vbi ſermone, vel concione ad populum adſtantem habita, & oratione ad Deum facta, diuina myſteria poſteà cùm clero & populo Romano celebrantes, participabant. Qui actus, ſtatio appellata eſt, à ſignificatione, quam Cicero libro ſexto ad Atticum vſurpauit, pro temporaria videlicet habitatione, vel etiam à ſtando, quod in his accedentes populi ſtarent. Has ſtationes, hoc eſt, ad diuerſas eccleſias ſolemnes proceſſiones, & conuentus commemorant, Auctor actorum Damaſi papæ, & Anaſtaſius Bibliothecarius in vita Hilarij papæ. Ille quidem ſic: Populus Romanus per Cœmeteria martyrum ſtationes ſine clericis celebrabat. Et paulò infrà: Felix Vrbem inrupit, & ſtationem in Iuli Baſilica Tranſtyberim dare præſumit. Hic verò: Hic conſtituit in Vrbe miniſteriales, qui circumirent conſtitutas ſtationes, fecitque ſchiphum aureum anſatum vel ſtationarium librarum VIII. pro vſu ſtationum. Per miniſteriales autem, clericos idoneos ad miniſtrandum, & officiandum in eccleſijs diebus ſtationum intelligit. Quare diu fuerunt in Vrbe ad hoc Cantores deputati, præbendas propterea habentes in eccleſia ſanctæ Mariæ de roſa, quum non omnes eccleſiæ Vrbis haberent, tunc canonicos vel proprios clericos ad diuinum officium peragendum. Eas porrò ſtationes poſteà ſanctus Gregorius papa certo ſub numero limitauit, totidem per totum annum ſtatuens: videlicet, quattuor Dominicis aduentus, ferijs 4. 6. & ſabbato quattuor temporum, vigilia, & die natiuitatis Domini, ſancti Stephani, S. Ioannis Euangeliſtæ, ſanctorum Innocentum, Kalend.

Ianuar.

Ianuar. in circuncisione Domini, die Epiphan. Dominicis in lxx. lx. & l. à feria quarta cinerum, vſque ad Dominicam in albis per totam quadrageſimam, in Litanijs maioribus, in die ſancti Marci, in aſcenſione Domini, à vigilia Pentecoſtes, vſque ad Dominicam ſanctæ Trinitatis excluſiuè, in feſtiuitatibus S. Crucis, & anniuerſaria dedicatione eccleſiarum S. Saluatoris, & ſanctorum Petri & Pauli apoſtolorum. Quibus diebus ſequentes pontifices adiunxerunt Litanias triduanas ante aſcenſionem, ſolemnia B. Mariæ Virginis Deiparæ, Purificationis, Annunciationis, Aſſumptions, & Natiuitatis. Item ſanctorum Angelorum, S. Ioannis Baptiſtæ, ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli, Laurentij, & aliorum quorundam martyrum, quorum poſteà memoria exoleuit. Hinc Ioannes Diaconus libro ſecundo de vita ſancti Gregorij papæ: Stationes (inquit) per baſilicas, vel beatorum martyrum Cœmetria ſecundum quod hactenus plebs Romana quaſi eo viuente certatim diſcurrit, ſollicitè ordinauit, per quas & ipſe ſimul diſcurrens, dum adhuc eloqui præualeret, xl homilias euangelij coram eccleſia diuerſo tempore declamauit. Quare ego ex præſcriptionibus homiliarum ſuarum, ſtationes in ea eccleſia eſſe conſtitui, in quas eas habitas fuiſſe ipſarum index exponit. Petrus Mallius in libro hiſtoriæ ſacræ. Sanctus Gregorius papa Romanus cantum, primicerium, & ſcholam cantorum inſtituit, docuitque. Ordinauit ſtationes propter pœnitentes, quas cum primicerio, cantoribus, regionarijs, accolutis, cruce ſtationali præcedente faciebat. Nam aliter in quadrageſima vſque ad Paſcha, & aliter in albis dominicis diebus & feſtiuitatibus ſanctorum, ſtatuit antiphonas has proceſſionaliter in quattuor temporibus decantari: Deprecamur te Domine, &c. Multa ſunt Domine peccata noſtra, &c. Parce Domine, parce populo tuo, &c. In litanijs maioribus alias antiphonas ordinauit. Fecitque ad ſanctum Stephanum æphanotrophium, vbi Primicerius & cantores manerent, qui iugiter eſſent cum pontifice, epiſcopis, cardinalibus diaconis, regionarijs, accolutis, cubicularijs, qui eum cuſtodirent, & eſſent ei bonum teſtimonium. Et Gelaſij papæ ordinatione repetita ſanxit, vt eſſent per regiones diaconi, Cardinales, ſubdiaconi, & regionarij. In Vrbe verò vnaquæque eccleſia ſtationalis vicinam aliquam aliam ædem ſacram habebat, in qua populus die ſtationis colligebatur, & ibi dicebatur collecta ſuper populum collectum: & exinde omnes ſimul proceſſionaliter ad eccleſiam, in qua erat ſtatio, accedebant, ſolemnique Miſſarum ſacrificio & concioni intererant. Stationes autem, quæ celebrantur, ſunt quæ ſuprà commemoraui, à Dominica prima aduentus, vſque ad Sabbatum ante S. Trinitatem cum tribus ferijs quattuor temporum lxxvj. diebus numero tribus & octuaginta celebratæ. Nam die Natalis tres, & feria quinta, poſt quartam Dominicam quadrageſimæ duæ ſtationes ſunt. Ad quas autem eccleſias & quot vicibus nunc ſtatio ſit, vel olim fuerit, paulò infrà ſigillatim aperiam. Illud tantum in ſumma aperire placuit, noſtro tempore ſtationes eſſe in quinque eccleſiis patriarchalibus, omnibus xxviii. Titulis, excepto SS. Nerei & Achillei, quattuor diaconijs, ſex titulis & ſancta Maria Rotunda. Sunt autem omnino eccleſiæ, in quibus nunc ſtatio eſt tres & quadraginta ſtationes xxcvj. diebus xxciij. Pius IV. noſtro tempore Thermas Diocletiani eccleſiam ſanctæ Mariæ Angelorum dedicauit, & ſtationem in ea conceſſit Sabbato poſt 3. Dominic. Quadrageſ.

*

STATIO-

STATIONES, QVAE NOSTRO TEMPORE IN ſingulis Vrbis eccleſiis per annum celebrantur.

IN baſilica Patriarchali Lateranenſi ſunt, ſtationes 8.
Dominica 1. Quadrag. vetuſtiſſima eſt ſtatio, cuius in homiliarum 40. S. Gregorij papæ libro mentio exſtat.
Dominica Palmarum.
Feria 5. in cœna Domini.
Sabbato ſancto.
Sabbato in albis vetuſtiſſima à tempore ſancti Gregorij papæ.
Feria 3. Letaniarum triduanarum ante aſcenſionem Domini, recens ſtatio.
Sabbato ante Pentecoſten.
In baſilica Patriarchali S. Petri apoſtoli in Vaticano ſunt ſtationes 13. Omnibus quattuor Sabbatis, quattuor temporum.
Dominica 3. aduentus Domini.
In Epiphania Domini, vetuſtiſſima ſtatio ante mille annos.
Dominica in Quinquageſ. vetuſtiſſima ſtatio.
Feria 2. Paſchæ, vetuſtiſſima ſtatio.
In die S. Marc. in Letanijs maioribus, vetus ſtatio.
Feria 4. Letaniarum triduanarum ante aſcenſionem Domini, recens ſtatio.
In aſcenſionem Domini, vetuſtiſſima ſtatio.
In Pentecoſte vetuſtiſſima ſtatio.
In baſilica Patriarchali S. Pauli apoſtoli extra muros Vrbis via Oſtienſi ſunt ſtationes 5.
In die SS. Innocentium.
Dominica in Sexageſima.
Feria 4. poſt quartam Dominicam Quadrag.
Feria 3. Paſchæ, vetuſtiſſima ſtatio.
Feria 5. poſt Pentecoſten.
In baſilica Patriarchali S. Mariæ Maioris in Exquilijs, ſtationes 12.
Dominica 1. aduentus Domini.
Singulis quartis ferijs quattuor temporum.
In Vigilia Natalis Domini.
Media nocte in prima Miſſa Natalis Domini ad Præſepe, vetuſtiſſima ſtatio.
In Miſſa maiori Natalis Domini.
In die S. Ioannis Euangeliſtæ.
Feria 4. maioris hebdomadæ.
In die ſancto Paſchæ, vetuſtiſſima ſtatio à tempore vſque S. Gregorij papæ.
Feria 2. Letaniarum triduanarum ante aſcenſionem Domini, recens ſtatio.
In baſilica Patriarchali S. Laurentij extra muros ſunt ſtationes tres:
Dominica in Septuag. vetuſt. ſtatio.
Dominica 2. in Quadrag.
Feria 4. poſt Paſcha, vetuſtiſſima ſtatio ante mille annos.
In titulo S. Mariæ in Tranſtyberim ſunt ſtationes duæ.
In circumciſione Dom. Kalend. Ianuar.
Feria 3. poſt 2. Dom. Quadrag.
In titul. S. Chryſogoni ſtatio feria 2. poſt Dominic. paſſionis.
In titul. S Cæciliæ ſtatio feria 4. poſt 2. Dominic. Quadrag.
In titul. S. Anaſtaſiæ ſunt ſtationes tres:
Die Natalis Domini in Miſſa Auroræ.
Feria 3. poſt 1. Dom. Quadrag.
Feria 3. poſt Pentecoſten.
In titul. S. Laurent. in Damaſo ſtatio feria 3. poſt 4. Dom. Quadrag.
Feria 4. Letaniarum triduanarum ante aſcenſionem Domini eſt collectio.
In titul. S. Marc. ſtatio feria 2. poſt 4. Dominic. Quadrag.
In die S. Marc. in Letanijs maioribus ibidem eſt collectio.
In titulo ſancti Martini in montibus ſtatio feria 5. poſt quartam Dominicam Quadrageſimæ, quamquam exoleuiſſet, reſtituit Paulus papa 4.
In titul. S. Sabinæ ſtatio feria 4. Cinerum.
In titul. S. Priſcæ ſtatio feria 3. maioris hebdomadæ.
In titul. S. Balbinæ ſtatio feria 3. poſt Dominic. Quadrag.
In titul. SS. Nerei, & Achillei olim erat ſtatio feria 2. maioris hebdomadæ, nunc exoleuit.
In titul. S. Xyſti ſtatio feria 4. poſt Dominic. 3. Quadrag.
In titul. S. Marcelli ſtatio feria quarta de paſſione.
In titul. S. Suſannæ ſtatio Sabbato poſt 3. Dominic. Quadrag.
In baſilica SS. duodecim Apoſtolorum ſunt ſtationes 6. omnibus ſextis ferijs quattuor temporum.
Dominica 4. aduentus Domini.
Feria 5. poſt Paſcha.
In titul. S. Quirici ſtatio feria 3 de paſſione.
In titul. S. Euſebij ſtatio feria 6. poſt 4. Dominic. Quadrag.

In Titulo S. Pudentianæ ſtatio Feria 4. poſt 3. Dominicam Quadrag.

In Titulo S. Vitalis ſtatio Feria 6. poſt 2. Dominicam Quadrag.

In Titulo SS. Marcellini, & Petri ſtatio Sabbato poſt 2. Dominicam Quadrag.

In Titulo S. Clementis ſtatio Feria 2. poſt 2. Dominicam Quadrag.

In Titulo S. Praxedis ſtatio Feria 2. maioris hebdomadæ.

In Titulo S. Petri ad vincula ſtationes duæ:

Feria 2 poſt 1. Dom. Quadrag.

Feria 2. poſt Pentecoſten.

In Tit. S. Laurentij in Lucina ſtatio Feria 6. poſt 3 Dom. Quadrag.

In Tit. S Crucis in Hieruſalem ſtatio tres:

Dominica 2. Aduentus.

Dominica 4. in Quadrag.

Feria 6. Paraſceues.

In Titulo S. Stephani in Cœlio monte ſtationes 2.

Feria 6. de Paſſione.

In Titulo SS. Iohannis & Pauli ſtatio Feria 6. poſt Cineres.

In Titulo SS. quattuor coronatorum ſtatio Feria 2 poſt 4. Dom. Quadrag.

In Diaconia S Mariæ in Dominica ſtatio Dominica 2. Quadrag.

In Diaconia SS. Coſmæ & Damiani ſtatio Feria 5. poſt 4. Dom. Quadrag.

In Diaconia S. Georgij in velabro ſtatio Feria 5. poſt Cineres.

In Diaconia S. Nicolai in carcere Tulliano ſtatio Sabbato poſt 4. Dom. Quadrag.

In Diaconia S. Hadriani collectio Feria 2 Letaniarum triduanarum.

In Diaconia S. Mariæ Nouæ collectio Feria 3. Letaniarum triduanarum.

In Archipresbyteratu olim, nunc Titulo S. Ioannis ante portam Latinam ſtatio ſabbato de Paſſione.

In Archipresbyteratu olim, nunc Tit. S. Apollinaris ſtatio Feria 5. de Paſſione.

In Monaſterio, & nouo Titulo S. Laurentij in Paneperna ſtatio, Feria 5 poſt 1. Dom. Quadrag.

In Monaſterio, & nouo Titulo S. Silueſtri in Campo, ſtatio Feria 5. poſt 4. Domin. Quadrag.

1 In Monaſterio, & nouo Titulo S. Pancratij ſtatio Dominica in Albis.

2 In Archipresbyteratu nunc Monaſterio & nouo Titulo S. Triphonis ſtatio, Sabbato poſt Cineres.

3 In Monaſterio, & nouo Tit. S. Mariæ Angelorum, in Thermis Diocletiani ſabbato poſt 3. Dom. Quadrag.

4 In Archipresbyteratu, S. Mariæ Rotundæ, aliàs Pantheon ſtatio Feria 6. poſt Paſcha.

Sunt omnes Eccleſiæ	XLiiij.
Stationes	XXCVij.
Diebus	XXCiij.

Poſteaquam ſtationum ſeriem ordine Eccleſiarum enumerato recitauimus, nunc ad faciliorem lectoris intelligentiam, maioremque commoditatem, eaſdem, ſeruato dierum ordine, repetemus.

Dominica igitur prima Aduentus Maiorem.

Dominica ſecunda ſtatio ad S. Crucem in Hieruſalem, olim ad S. Petrum. Ex indice Homiliarum D. Gregorij.

Dominica tertia ſtatio ad S. Petrum, olim ad SS. Marcellinum, & Petrum. Ex indice Homiliarum D. Gregorij.

Feria 4. ſtatio ad Præſepe, aliàs ad S. Mariam Maiorem.

Feria 6. ſtatio ad SS. Apoſtolos.

Sabbato in 12. lectionibus ſtatio ad S. Petrum, olim ad S. Iohannem Baptiſtam. Ex indice Homiliarum D. Gregorij.

In omnibus ieiunijs quattuor Temporum, ſimiliter eædem ſunt ſtationes.

Dominica quarta Aduentus Domini ſtatio olim ad S. Petrum, poſteà diu vocauit, nunc eſt ad SS. Apoſtolos.

In vigilia Natiuitatis Domini ſtatio ad S. Mariam Maiorem.

In 1. Miſſa eiuſdem noctis ſtatio ad Præſepe vetuſtiſſima.

Manè ſtatio ad S. Anaſtaſiam.

In Miſſa maiori antiquitus ſtatio ad S. Petrum, nunc ad S. Mariam maiorem.

In die S. Stephani ſtatio in Eccleſia eius, quæ eſt in Cœlio monte.

In die S. Ioannis Euangeliſtæ ſtatio Laterani olim, nunc ad S. Mariam Maiorem.

In die SS. Innocentium ſtatio ad S. Paulum, vbi ſunt reliquiæ eorum.

In octaua Natiuitatis Domini, antiquitus vacabat; poſtea à Caliſto 2 Papa facta eſt ſtatio ad S. Mariam Tranſtiberim, vt ex eius bulla liquet.

In Epiphania Domini ſtatio ad S. Petrum.

In Purificatione B. Mariæ ſtatio ad S. Mariam Maiorem.

In Septuageſima ſtatio ad S. Laurentium extra muros vetuſtiſſima.

In Sexag ſtat. ad S. Paulum, olim ad S. Petrum.
In Quinquag. ſtatio ad S. Petrum.
Feria 4. Cinerum ſtatio ad S. Sabinam.
Feria 5. ſtatio ad S. Georgium.
Feria 6. ſtatio ad SS. Ioannem, & Paulum.
Sabbato ſtatio olim ad S. Laurentium in regione 3. poſteà diu vacauit, hodie ad S. Triphonem.
Domin. in Quadrag. ſtatio Laterani.
Feria 2. ſtatio ad S. Petrum ad vincula.
Feria 3. ſtatio ad S. Anaſtaſiam.
Feria 4. ſtatio ad S. Mariam Maiorem.
Feria 5. antiquitus vacabat, poſtea facta eſt ſtatio ad S. Laurentium in Paneperna.
Feria 6. ſtatio ad S. Apoſtolos.
Sabbato in 12. lectionibus ſtatio ad S. Petrum.
Dominica 2. Quadrag. antiquitus vacabat, poſteà facta eſt ſtatio ad S. Mariam in Nauicula, aliàs in Dominica.
Feria 2. ſtatio ad S. Clementem.
Feria 3. ſtatio ad S. Balbinam.
Feria 4. ſtatio ad S. Cæciliam, vbi corpus eius requieſcit.
Feria 5. ſtatio ad S. Mariam Tranſtyberim tituli Caliſti.
Feria 6. ſtatio ad S. Laurent in Lucina.
Sabbato ſtat. ad SS. Petrum, & Marcellin.
Dominica 3. Quadrag. ſtatio ad S. Laurentium foris muros
Feria 2. ſtatio ad S. Marcum.
Feria 3. ſtatio ad S. Pudentianam.
Feria 4. ſtatio ad S. Xyſtum.
Feria 5. ſtatio ad SS. Coſmam, & Damianum.
Feria 6. ſtatio ad S. Laurentium in Lucina.
Sabbato antiquitus vacabat, poſteà facta eſt ſtatio ad S. Suſan. Pius 4. Papa adiunxit S. Mariam Angelorum, in Thermis Diocletiani.
Dominica 4. Quadrag. ſtatio ad S. Crucem in Hieruſalem.
Feria 2. ſtat. ad SS. quattuor coronatos.
Feria 3. ſtat. ad S. Laurent. in Damaſco.
Feria 4. ſtatio ad S. Paulum.
Feria 5. duplex ſtatio ad S. Siluestrum in campo Martio, & ad S. Martinum in montibus à Paulo 4. reſtituta.
Feria 6. ſtatio ad S Euſebium.
Sabbato duplex ſtat. olim ad S. Laurent. foris muros, quæ exoleuit: & hodie ad S. Nicolaum in carcere Tertulliano, quæ durat.
Dominica de Paſſione ſtatio ad S. Petrum.
Feria 2. ſtatio ad S. Chryſogonum.
Feria 3. ſtat. ad S. Cyriacum in Thermis olim, nunc ad SS. Quiricum, & Iulitam.
Feria 4. ſtat. ad S. Marcellum.
Feria 5. ſtat. ad S. Apollinarem.
Feria 6 ſtat. ad S. Stephan. in Cœlio monte.
Sabbato quando D. Papa dabat eleemoſynam ad S. Petrum duplex ſtat. ad S. Ioannem ante Portam Latinam, quæ in vſu eſt, & ad S. Petrum, quæ exoleuit.
Dominica Palmarum ſtat. Laterani in Baſilica S. Saluatoris.
Feria 2. duplex ſtat. antiquitus ad SS. Neræum, & Achilleum, quæ abrogata eſt, & hodie ad S. Praxedem, quæ durat.
Feria 3. ſtat. ad S. Priſcam.
Feria 4. ſtat. ad S. Mariam Maiorem.
Feria 5. ſtatio Laterani.
In Paraſceue ſtatio ad S. Crucem in Hieruſalem.
Sabbato ſancto ſtatio Laterani.
In paſcha manè ſtat. ad S. Mariam Maiorem, in Veſperis verò ad S. Ioannem in Laterano.
Feria 2. ſtat. ad S. Petrum manè, in Veſperis Laterani ſimiliter.
Feria 3. ſtat. ad S. Paulum, in Veſperis Laterani.
Feria 4. ſtat. ad S. Laurent extra muros.
Feria 5. ad SS. Apoſtolos olim Laterani.
Feria 6. ſtatio ad S. Mariam ad Martyres, alias Rotundam.
Dominica in Albis ſtatio olim Laterani, nunc ad S. Pancratium.
In Letanijs maioribus collectio ad S. Marcum, ſtatio ad S. Petrum.
Feria 2. Letaniarum collectio ad S. Mariam Maiorem, ſtatio Laterani.
Feria 3. collectio ad S. Sabinam, ſtatio ad S. Paulum.
Feria 4. collectio ad S. Euſebium, ſtatio ad S. Laurentium extra muros.

ALIAS.

Feria 4. collectio ad S. Crucem in Hieruſalem, ſtatio ad S. Laurent. foris muros.

NVNC.

Feria 2. collectio ad S. Hadrianum, ſtatio ad S. Mariam Maiorem.
Feria 3. collectio ad S. Mariam Maiorem, ſtatio Laterani.
Feria 4. collectio ad S. Laurent. in Damaſo, ſtatio ad S. Petrum.
In Aſcenſione Domini, ſtatio ad S. Petrum.

Sabba-

Sabbato Pentecoſtes ſtatio Laterani.
Dominica Pentecoſtes ſtatio ad S. Petrum.
Feria 2. ſtatio ad S. Petrum ad Vincula.
Feria 3. ſtatio ad S. Anaſtaſium, alias S. Anaſtaſiam.
Feria 4. ſtatio ad S. Mariam Maiorem.
Feria 5. ſtatio ad S. Paulum.
Feria 6. ſtatio ad SS. Apoſtolos.
Sabbato in 12. lectionibus ſtatio ad S. Petrum, olim ad S. Laurentium.
In ſolenitatibus S. Crucis ſtatio Laterani in Baſilica S. Saluatoris.

VARIETAS IN STATIOnibus.

Dominica 2. Aduentus olim ſtatio erat ad S. Petrum, nunc ad S. Crucem in Hieruſalem.
Dominica 3. Aduentus Domini olim ſtatio erat ad S. Ioannem Baptiſtam, nunc ad S. Petrum in Vaticano.
Dominica 4. Aduentus Domini olim ſtatio erat ad S. Petrum, nunc eſt ad SS. Apoſt.
Die Natalis Domini ad Miſſam Maiorem olim ſtatio erat ad S. Petrum, nunc eſt ad Mariam Maiorem.
In die S. Ioan. Euang. olim ſtatio erat Laterani, nunc eſt ad S. Mariam Maiorem.
In octaua Natalis Domin. olim vacabat, hodie eſt ad S. Mariam Tranſtyberim.
Dominica in Sexageſim. olim erat ſtatio ad S. Petrum, nunc eſt ad S. Paulum.
Sabbato poſt Cineres olim ſtatio erat ad S. Laurentium in regione 3. hodie eſt ad S. Triphonem.
Feria 5. poſt primam Dominicam in Quadrageſima olim vacabat, hodie eſt ad S. Laurentium in Paneperna.
Dominica 2. Quadrag. olim vacabat, hodie eſt ad S. Mariam in Dominica.
Sabbato poſt 3. Dominic. Quadrag olim vacabat, hodie eſt ad S. Suſannam & S. Mariam Angelorum.
Feria 5. poſt quartam Dominicam Quadrag. olim duplex erat ſtatio: ad S. Siluestrum in Campo Martio, quæ nunc etiam perdurat, & ad S. Martinum in Montibus, quam abrogatam renouauit Paulus 4.
Sabbato poſt quartam Dominicam Quadrageſimæ olim duplex erat ſtatio. Ad S. Laurentium foris muros, quæ nunc exoleuit & ad ſanctum Nicolaum in carcere, quæ nunc in vſu eſt.
Sabbato de Paſſione, duplex olim ſtatio erat. Ad ſanctum Petrum, quæ exoleuit: & ad S. Ioannem ante Portam Latinam, quæ nunc perdurat.
Feria 2. maioris hebdomadæ duplex olim ſtatio erat: Ad SS. Nereum, & Achilleum, quæ exoleuit, & ad S. Praxedem, quæ nunc in vſu eſt.
Die S. Paſchæ duplex olim erat ſtatio: Manè ad ſanctam Mariam Maiorem vetuſtiſſimi. quæ nunc frequentatur, & ad Veſperas Laterani.
Feria 2. Paſchæ duplex olim ſtatio erat: Manè ad S. Petrum vetuſt. quæ perdurat, & Veſpere in Baſilica S. Saluatoris.
Feria 5. poſt Paſcha duplex olim erat ſtatio: in Baſilica Conſtantiana, quæ exoleuit, nunc eſt ad SS. Apoſtolos.
Dominic. in Albis olim erat ſtatio in Baſilica Conſtantiana, quæ etiam deſijt, & nunc ad S. Pancratium.
In Letanijs maioribus in die S. Marci olim collectio erat Laterani. nunc ad ſanctum Marcum, ſtatio verò ad ſanctum Petrum.
In Letanijs maioribus, quas triduanas vocant, ante Aſcenſionem Domini vetuſtiſſimis temporibus ſub Leone 3. Anno Domini DCCC.
Feria 2. collectio erat ad ſanctam Mariam Maiorem ſtatio verò ad Lateranum.
Feria 3. collectio erat ad ſanctam Sabinam, ſtatio verò ad ſanctum Paulum.
Feria 4. collectio erat ad S. Crucem in Hieruſalem, ſtatio verò ad ſanctum Laurentium foris muros.
Poſterioribus verò temporibus feria 4. collectio ad ſanctum Euſebium, ſtatio autem ad Laurentium extra muros.
Noſtris porrò temporibus feria 2. collectio ad ſanctum Hadrianum, ſtatio verò ad ſanctam Mariam Maiorem.
Feria 3. collectio ad ſanctam Mariam Nouam, ſtatio autem Laterani.
Feria 4. collectio ad ſanctum Laurentium in Damaſo, ſtatio verò ad ſanctum Petrum.
Sabbato quattuor Temporum Penteco ſtes olim ſtatio erat ad ſanctum Laurent. quæ exoleuit, & nunc eſt ad ſanctum Petrum Apoſtol.
Feria 6. quattuor temporum Septemb. olim ſtatio erat ad S. Clementem quæ exoleuit, & nunc eſt ad SS. Apoſtolos.

STATIONES ANTIQVAE, quæ noſtris temporibus exoleuêre.

Dominica prima poſt octauam Paſchæ ſtatio ad ſanctum Petrum.

Dominica 2. poſt octauam Paſchæ, ſtatio ad SS. Coſmam & Damianum.

Dominica infra 8. Aſcenſionem. quæ de Roſa dicebatur, ſtatio ad ſanctam Mariam Rotundam.

Dominica prima poſt Trinit. ſtatio ad S. Laurent.

Dominica ſecunda poſt Trinitatem ſtatio ad SS. Apoſtolos Philippum & Iacobum.

Dominica tertia ſtatio ad SS. Ioannem & Paulum.

Dominica octaua ſtatio in Baſilica Conſtantiniana.

Dominica poſt feſtum ſancti Caliſti menſe Octobris, ſtatio ad ſanctam Mariam Tranſtyberim.

Dominica 20. ſtatio ad S. Clementem.

Pridie Kal. Decemb. die ſanctæ Andreæ ſtatio ad ſanctam Andream in Exquilijs.

Pridie Kal. Ianuar. die ſancti Silueſtri ſtatio ad ad ſanctum Silueſtrum.

19. Kal. Febrarij ſtatio ad S. Felicem in monte Pincio.

14. Kal. Febr. ſtatio ad ſanctum Sebaſtianum.

12. Kal. Febr. ſtatio ad S. Hagnem.

4. Nonas Febr die Purificationis B. Mariæ Virginis collectio ad ſanctum Hadrianum, ſtatio verò ad ſanctam Mariam Maiorem.

8. Kal. April. die Annunciationis ſtatio ad ſanctam Mariam Maiorem.

5. Non. Maij ſtatio ad S. Crucem in Hieruſalem.

3. Idus Maij ſtatio ad ſanctam Mariam ad Martyres, aliàs Rotundam.

4. Idus Maij duplex ſtatio ad S. Pancratium, & ad SS. Nereum & Achilleum.

4. Nonas Iunij ſtatio ad SS. Marcellinum & Petrum, via Labicana.

VIII. Kalend. Iulij ſtatio in Baſilica Conſtantiniana.

III. Kal. Iul. ſtatio ad ſanctum Petrum.

Pridie Kal. Iul. ſtatio ad ſanctum Paulum.

VI. Nonas Iul. ſtatio ad SS. Proceſſum & Martinianum.

IIII. Idus Aug. ſtatio ad ſanctum Laurentium extra muros.

XVIII. Kalendas Septembris die Aſſumptionis ſtatio ad ſanctam Mariam Maiorem.

XVI. Kal. Sept. ſtatio ad ſanctam Mammam.

VI. Idus Sept. die Natiuit. B. Mariæ Virg. ſtatio ad ſanctam Mariam Maiorem.

XVIII. Kalend. Octobris die exaltationis S. Crucis collectio ad Baſilicam ſancti Laurentij in Palatio, quæ dicitur ſancta ſanctorum, ſtatio Laterani.

XV. Kalend. Nouemb. die ſanctæ Lucæ ſtatio Latera.

V. Idus Nouemb. die Dedicationis Baſilicæ S. Saluatoris, ſtatio ad Baſilicam Lateranenſem.

XIIII. Kal. Decembris die Dedicationis Baſilicarum SS. Petri & Pauli, ſtatio ad vtriuſque Baſilicas.

IX. Kalendas Decembris ſtatio ad S. Felicitatem.

STATIONES QVAE IN ſingulis Baſilicis exoleuerunt.

In Baſilica Conſtantiniana, die Paſchæ ad Veſperas. Feria ij. Paſchæ ad Veſperas. Feria V. poſt Paſcha. Dominica in Albis. In Letanijs maioribus collectio. In Letanijs minoribus feria ij. Dominic. VIII. poſt Trinitat. In die S. Ioannis Euangeliſtæ. In inuentione S. Crucis. In feſto S. Ioan. Baptiſtæ. Die exaltationis S. Crucis. Die ſancti Lucæ. Die dedicationis Baſilicæ S. Saluatoris.

Ad S. Petrum.

Dom. 2. Aduent. Dom. 3. Aduent. Dom. Die Natalis Domini ad Miſſam maiorem. Dominica in Sexageſim. Sabbato de Paſſione. Dominica 1. poſt 8. Paſchæ.

Die dedicationis Baſilicarum Apoſtolorum.

Ad S. Paulum.

Feria tertia Triduanarum. Die Commemorati S. Pauli.

Ad S. Mariam Maiorem.

Feria 2. Triduanarum collectio.

Die Purificationis, Annunciationis, Aſſumptionis, Natiuit. B. Mariæ Virg.

Ad

Ad S. Laurentium extra muros.

Sabbato poſt iiij. Dominicam Quadrageſimæ.
Sabbato quattuor temporum Pentecoſtes.
Dominica prima poſt S. Trinitatem.
Feria iiij. Triduanarum. Die S. Laurentij.

Ad S. Martinum in montibus.

Feria V. poſt iiij. Dom. XL. eam reſtituit. Paulus iiij.

Ad S. Anaſtaſiam.

Feria iiij. Cinerum collectio.

Ad S. Sabinam.

Feria iij. Triduanarum collectio.

Ad SS. Nereum & Achilleum.

Feria ij. maioris hebdomadæ.
Die eorum ſolemnitatis iiij. Idus Maij.

Ad SS. XII. Apoſtolos.

Dominica ij. poſt S. Trinitatem.

Ad S. Euſebium.

Feria iiij. Triduanarum collectio.

Ad SS. Marcellinum & Petrum.

Dominica iij. Aduentus Domini.

Ad S. Clementem.

Feria iij. quattuor temporum Septembris.
Dominica xx. poſt Trinitatem.

Ad S. Crucem in Hieruſalem.

Feria iiij. Triduanarum collectio.

Ad SS. Ioannem & Paulum.

Dominica iij. poſt S. Trinitatem.

Ad SS. Coſmam & Damianum.

Dominica ij. poſt octauam Paſchæ.

Ad S. Hadrianum.

Collectio in die Purificationis.

Ad S. Ioannem Baptiſtam.

Sabbato quattuor temporum Aduentus.

Ad S. Mariam Rotundam.

iiij. Idus Maij. Dies dedicationis eiuſdem, à Bonifacio iij. Papa.
Dominica infra octauam Aſcenſionis, quæ de Roſa dicebatur.
Die S. Andreæ. Die S. Siluestri. Die S. Felicis.
Die S. Sebaſtiani. Die S. Agnetis. Die S. Pancratij. Die SS. Proceſſi & Martiniani. Die S. Mamæ. Die S. Felicitatis.

Exoluerunt ſtationes, quæ erant in earundē Baſilicis, tempore S. Gregorij Papæ, vt ex indice homiliarum ab eo, in iiſdem Baſilicis ſtationum diebus editarum, & Ioanne Diacono in eiuſdem vitæ lib. ij. liquet.

BONIFACIVS OCTA-VVS PAPA OMNES STATIO-NVM INDVLGENTIAS A PRAEDE-

ceſſoribus ſuis conceſſas confirmauit, vt ex hoc eius diplomate conſtat.

BONIFACIVS Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Sublimi ſedis Apoſtolicæ ſolio diuina diſponente clementia præſidentes. Etſi de cunctis orbis Eccleſijs, iuxta noſtri officij debitum, indefeſſo ſollicitudinis ſtudio cogitemus, ad earum ſtatum votiuum & proſperum intendendo: de illis tamē, quæ almæ Vrbis latitudo ſinuoſa complectitur, eò propenſius cogitare nos conuenit, & ad ſtatus & honoris earum incrementa felicia, opem, & operam, efficatius impartiri, quo noſtris humeris illarum cura dignoſcitur ſpecialius, & principalius imminere. Sanè frequenti conſiderationis indagine perluſtramus, & infra clauſtra pectoris ſolicita meditatione diſcutimus qualiter doctor optimus eccleſiæ ſanctæ lumen, B. Gregorius, dum adhuc in terris gereret vices Chriſti, patriarchalibus, & quam pluribus alijs eiuſdem Vrbis eccleſijs, primò, prout tradit antiquitas, & alij poſtmodum Romani pontifices prædeceſſores noſtri, ad honorem Dei, & ſalutem animarum fidelium, quorum ad Vrbem ipſam de vniuerſis ferè orbis prouincijs innumera confluit multitudo, de Apoſtolicæ ſedis liberalitate munifica, diuerſorum tenorum ſtationarias indulgentias conceſſerunt. Nos igitur prædeceſſorum ipſorum veſtigijs præ ſollicitudinis ſtudio inhærentes, & crebrius reuoluentes in intimis, quod in eadem Vrbe non ſine ſupernæ diſpoſitionis arbitrio glorioſorum Principum orbis terrę, ac aliorum innumerabilia ſanctorum veneranda corpora requieſcant: Et propterea non indignè volentes, ob diuinam, & Principum ac ſanctorum reuerentiam prædictorum, eccleſias ipſas, nec non, & eandem Vrbem, vtpote ipſius Romanæ eccleſiæ filiam ſpiritualem, & ad eius beneplacita exſequenda diſpoſitam, quam infra ſacrariū pectoris gerimus prædilectam honoribus condignis attollere, vberibus proſequi gratijs, & præcipuis fauoribus confouere, ac animarum fidelium prouidere profectibus eorundem, vniuerſas ſtationarias indulgentias ſupradictas eiſdem eccleſijs ſub quacunque forma continentia, ſiue modo eis à prædeceſſoribus ipſis conceſſas, auctoritate Apoſtolica, & ex certa ſcientia confirmamus, easque obtinere volumus perpetui roboris firmitatem, & vt paternæ dilectionis affectum, quem ad Vrbem gerimus prælibatam, per affectum operis euidentius oſtendamus: ac ipſam, & eaſdem eccleſias honoris, & gratiæ potioris impendio proſequamur, & ſaluti prouideamus vberius fidelium prædictorum. Nos de omnipotentis Dei miſericordia, & eorundem Principum beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius auctoritate confiſi, omnibus verè pœnitentibus & confeſſis, qui ad prædictas Eccleſias à die Cinerum, vſque ad feſtum reſurrectionis Dominicæ incluſiuè, ex tunc proximè ſequuturum, venerabiliter viſitauerint, annuatim vnum annum & quadraginta dies; ac illis etiam, qui in ſtatu huiuſmodi exiſtentes ad recipiendum benedictionis munus per ſummum pontificem, qui pro tempore fuerit à prædicto die Cinerum, vſque ad feſtum ipſius ſimiliter incluſiuè ſuper peregrinos,

grinos, pront moris eſſe dignoſcitur, faciendæ, deuotè acceſſerint, ſeu aliàs illi contigerit intereſſe, præter alias indulgentias conſuetas, centum dies de iniunctis ſibi pœnitentijs miſericorditer relaxamus. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis, & relaxationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum prædictorum ſe nouerit incurſurum. Datum Laterani VIII. Idus Aprilis, Pontificatus noſtri, Anno tertio.

FINIS.

Digitized by Google